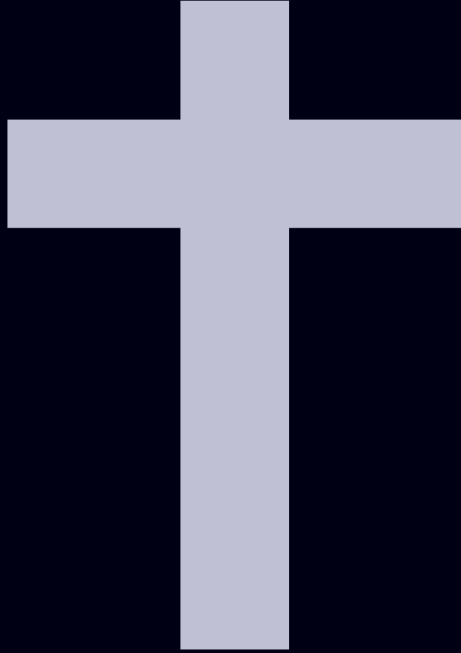

Manö Kamij

The New Testament in the Kobon Language of Papua New Guinea

Manö Kamɨŋ
The New Testament in the Kobon Language of Papua New Guinea
Nupela Testamen long tokples Kobon long Niugini

Copyright © 2005 The Bible Society of Papua New Guinea

Language: Kobon

Translation by: Wycliffe Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents.

For other uses, please contact the respective copyright owners.

2015-01-26

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 21 Feb 2024 from source files dated 31 Aug 2023
3850151d-322e-5e07-a069-b89a616a091d

Contents

FRT	1
Madyu	2
Mak	56
Luk	87
Jon	143
Aposɨl	183
Rom	235
1 Korid	262
2 Korid	287
Galesia	301
Epesas	309
Pilipai	317
Kolosi	323
1 Desalonaika	329
2 Desalonaika	334
1 Dimodi	337
2 Dimodi	344
Daidas	349
Pilimon	352
Hibru	354
Jems	374
1 Pida	380
2 Pida	388
1 Jon	392
2 Jon	398
3 Jon	399
Jud	400
Repelesin	402
Read the New Testament . . .	431

Manö Kamij

The New Testament in the Kobon language of Papua New Guinea

Nupela Testamen long tokples Kobon long Niugini

Manö Kamij

The New Testament in the Kobon
Language of Papua New Guinea
[kpw]

Translation by Wycliffe Bible Translators

© 2005, The Bible Society of Papua New
Guinea

Print publication, 2005 by The Bible
Society of Papua New Guinea

Web version
2014, Wycliffe Bible Translators, Inc.
www.Wycliffe.org

<http://pngscriptures.org>

www.ScriptureEarth.org

This translation is made available to you
under the terms of the Creative Commons
license (Attribution-Noncommercial-No
Derivative Works).

<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0>

Your are free to share — to copy,
distribute and transmit the text under
the following conditions:

- **Attribution.** You must attribute
the work to *Wycliffe Bible Translators*
(but not in any way that suggests that
they endorse you or your use of the
work).
- **Noncommercial.** You may not use
this work for commercial purposes.

- **No Derivative Works.** You may not
alter, transform, or build upon this
work.
- **In addition,** you have permission to
port the text to different file formats,
as long as you don't change any of the
text or punctuation of the Bible.

Notice — For any reuse or distribution,
you must make clear to others the license
terms of this work.

Tok Orait

Dispela Buk Baibel i kam wantaim tok
orait na lo bilong Creative Commons
Attribution-Noncommercial-No Deriva-
tive Works license. Em i tok olsem
**yu ken givim kopi long narepela
manmeri.** Yu ken wokim kopi na givim
long husat i laikim. Tasol, yu mas tok
klia dispela samting i kam long [http://
tokplesbaibel.org](http://tokplesbaibel.org). Yu no ken kisim mani
na salim dispela. **Yu mas givim nating.**
Na tu, **yu no ken senisim Tok.**

Ol piksa i kam wantim ol Baibel na nara-
pela buk i stap long dispela sait i gat tok
orait long usim wantaim dispela samting
tasol. Sapos yu laik narapela tok orait, yu
mas askim husat i papa bilong copyright
long dispela ol piksa.

Sapos yu laik stretim samting i no orait
long dispela tok orait, stretim tok, salim
Buk Baibel, o tainim Tok bilong God long
nupela tok ples, yu ken **askim mipela.**

Olgeta tok orait na lo long tok ples English
i stap long [http://creativecommons.org/li-
censes/by-nc-nd/3.0/legalcode](http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/legalcode).

Sapos yu gat askim long dispela, **plis
askim mipela.**

**God Manö Adij Hain Nibö u
buk ke ke pes nihön nihön
midöp aui nihmön**

Kobon[tab]Manö ulep[tab]pes

Madyu

Jisas Kraiss Manö Aij u Madyu kalî klîñ rîka

*Ebrahim rîkô rîk dam dapîl gîlô Jisas
Krais nîp yag daula
(Luk 3:23-38)*

¹ Jisas Kraiss nap nîhi ilaŋ nîpe gau rîklô rîk amîl apîl göm nîp yag daula rô hagnîg gabin. Bî kub Ebrahim rîkô rîk damöm, kiŋ Depid nîp yag daula. Depid nîpe rîkô rîk damöm, Jisas Kraiss nîp yag daula. *

² Anîg gîla:

Ebrahim Aisak nîp yag daula.

Aisak Jekop nîp yag daula.

Jekop nîpe pen, Juda nîp rîkôm, nîmam hain magö u agîp yag daula.

³ Juda nîpe nîbi Dema aip mîdöm, Peres aip Sera aip kalîp yag daula.

Peres, Hesron nîp yag daula. *

Hesron, Ram nîp yag daula. *

⁴ Ram, Aminadap nîp yag daula.

Aminadap, Nason nîp yag daula.

Nason, Salmon nîp yag daula.

⁵ Salmon, Boas nîp yag daula. Boas nîme nîpe u Rehap.

Boas, Obed nîp yag daula. Obed, nîme nîpe u Rud.

Obed, Jesi nîp yag daula.

⁶ Jesi, kiŋ Depid nîp yag daula.

Depid, Solomon nîp yag daula.

Solomon nîme nîpe u, nöd bî ne Yuraia nîp udö umö, hainö Depid nîp udöm me, Solomon nîp yag daula. *

⁷ Solomon, Riaboam nîp yag daula.

Riaboam, Abaija nîp yag daula.

Abaija, Esa nîp yag daula.

⁸ Esa, Jihosapad nîp yag daula.

Jihosapad, Joram nîp yag daula.

Joram, Asaia nîp yag daula.

⁹ Asaia, Jodam nîp yag daula.

Jodam, Ehas nîp yag daula.

Ehas, Hesekaia nîp yag daula.

¹⁰ Hesekaia, Manasa nîp yag daula.

Manasa, Emos nîp yag daula.

Emos, Josaia nîp yag daula.

¹¹ Josaia, Jekonaia nîp yag dapöm, nîmam rîmnap yag daula. Nîn anîbu, daun kub Babilon nîbi bî apöm, Isrel nîbi bî kalîp nagî lî dam Babilon ud arla. *

¹² Ud areila, Jekonaia anîb gau mîdöm, Sialdiel nîp yag daula.

Isrel nîbi bî kale Babilon arö göm ram mînön Juda ado gî arla u, Sialdiel, Serababel nîp yag daula. *

¹³ Serababel, Abaiad nîp yag daula.

Abaiad, Eliakim nîp yag daula.

Eliakim, Eso nîp yag daula.

¹⁴ Eso, Sedok nîp yag daula.

Sedok, Ekim nîp yag daula.

Ekim, Elaiad nîp yag daula.

¹⁵ Elaiad, Eliesa nîp yag daula.

Eliesa, Madan nîp yag daula.

Madan, Jekop nîp yag daula.

¹⁶ Jekop, Josep nîp yag daula.

Josep me, nîbi Maria nîp ñeila. Maria nîpe Jisas nîp yag daula. Jisas nîp Kraiss a gîmîdal.

¹⁷ Anîb u me, bac hon Ebrahim nîpe rîkô rîklô rîk dam dapîl göm unbö sîduŋ bön daŋ ara u, hainö bac kiŋ Depid nîp yag daula. Yag daulö, Depid nîpe pen rîkô rîklô rîk dam dapîl göm u rô nöp sîduŋ bön daŋ areia, hainö Babilon bî ke gau nîbö apöm kalîp nagî lî dam ram mînön kale u ud arla. Ud areila, hainö pen kauyaŋ rîk dam dapîl göm unbö sîduŋ bön daŋ ara u, hainö Kraiss nîp yag daula.

Maria Jisas nîp yag daula

(Luk 2:1-7)

¹⁸ Jisas Kraiss nîp yag daula manö u hagnîg gabin. Jisas nîme Maria, Josep nîp ñeila, nîpe aip ajmil wasö, kale nîŋla Maria ñî mudun mîdeia. Ana U† nîpe u ke gö, ñî mudun anîbu mîdeia. *

¹⁹ Pen nugmul nîpe Josep bî aij u me, manö kub hagaga; gasî u nöp nîŋöm haga, “Ñî mudun mîdöp anîbu, nîbi bî gau hag ñînabin, nîp nable gînab. Anîb u, agamîj hag yuîñ,” a ga. ²⁰ Josep anîg nîŋa u pen, sîbön yaŋ uhön nîŋa, Bî Kub ejol nîpe ap

* 1:1: 1Kr 17:11; Jen 22:18 * 1:3: Jen 38:29-30 * 1:6: 2Sa 12:24 * 1:11: 2Ki 24:14-15; 2Kr 36:10; Jer 27:20

* 1:12: Esr 3:2 * 1:18: Luk 1:27,35

nɪp haga, “Josep, Depid ñi nɪpe! ‘Nɪbi anɪbu, nɪhön gɪnɪg udnam?’ a gɪmön, gasɪ u nɪnagmön; haɫowaɫö udmön. Ñi mudun mɪdöp u, Ana Uɫ u nöp gö mɪdöp. ²¹ Hainö ñi u rɪk dauö nɪpe kub göm, nɪbi bɪ nɪpe gau nan si nan naij gɪpal prɪ u ɫɪk gɪ yunab u me, hib nɪpe Jisas a gɪmön,” a ga. * ²² Anɪg ga anɪbu, Bɪ Kub nɪpe bɪ manö nɪpe hagep bɪ ap nɪp hag ña nɪnöm nɪpe pen anɪg gɪnab a göm haga. ²³ Nɪpe haga, “Nɪbi praj bɪ ap aip ajöm wasö, ñi mudun mɪdöm, ñi ap yag daueinab, hib nɪpe u Emanyuel a gɪnaböl,” a ga. Emanyuel manö ɪɫ u, God hon aip mɪdöp. *

²⁴ Pen Josep uhön hanöm uraköm, Bɪ Kub ejol nɪpe manö haga u udöm, nɪbi Maria nɪp udnam, a göm nɪnɔ. ²⁵ Nöd Josep Maria aip ajmil wasö, Maria ñi u yag dauö, Josep ñi anɪbu hib nɪpe Jisas a göm me, Maria nɪp böŋ nöp uda. *

2

Bɪ gasɪ kɪd hiɪk nɪnɛb gau apöm Jisas nɪp nɪnɔla

¹ Pen Herod Judia Propins kiŋ mɪdmɪdöp ñin u, Maria Jisas nɪp yag daua Bedlehem daun, ram mɪnön Judia an au. Yag dauö, bɪ gapɪ kɪd hiɪk nɪnɛb gau, sɪdö auab lau nɪbö Jerusalem apöm, nɪbi bɪ gau hag nɪnöm hagla, ² “Juda nɪbi bɪ, Kiŋ hon, a gɪpim u nɪp yag daubal! Mɪñi ɫɪbal mɪdöp gainɪ Hon ram mɪnön hon sɪdö auab lau nɪbö gau mɪdun nɪnɔ bun gapɪ u waielöp; nɪnun me, hib nɪpe hagno adö aran a gun aubun,” a gɪla. * ³ Anɪg hageila, kiŋ Herod manö anɪbu nɪnöm, nɪbi bɪ gai i kale ñi anɪbu nɪp gasɪ nɪnöm yɪp nɪnagöl rö löp, a göm, gasɪ iru nɪnɔ. Jerusalem nɪbi bɪ gau magönhalö u rö nöp gasɪ iru nɪnɔla. ⁴ Pen kiŋ Herod, God nɪp nan sabe gep bɪ kub gau abe, God lo manö hag ñeb bɪ gau abe, kalɪp wɪñ alö aueila haga, “God manö hagep bɪ gau Kraiss nɪp yag daunaböl ram mɪnön gai, a gɪla?” ö ga. ⁵ Anɪg hageila hagla, “Bɪ God manö hagep

ap, hadame nöp manö kalɪ kliñ rɪköm haga rö, nɪp yag daunaböl Bedlehem daun, ram mɪnön Judia an au. God manö hagep bɪ anɪbu God Manö kalɪ kliñ rɪköm haga,

⁶ ‘Ram mɪnön Judia an gau ram mɪnön ke ke iru mɪdöp u me, ram mɪnön Bedlehem nɪnöp pro rö ɫɪnab u pen Bɪ Kub u ram mɪnön anɪbu nɪbö apöm, nɪbi bɪ yad Isrel nɪbi bɪ kalɪp abad mɪdeinab. Anɪg gɪnab rö, Bedlehem hib kub mɪdeinab,’ a ga,” a gɪla. *

⁷ Anɪg hageila, kiŋ Herod nɪnöm, am bɪ gasɪ kɪd hiɪk nɪnɛb gau kalɪp agamɪj wɪñ alö aueila haga, “Magö mai rö gapɪ anɪbu waiela?” ö ga. ⁸ Hageila, nɪp manö anɪbu hag ñeila, kalɪp Bedlehem hag yuöm pir alöm haga, “Kale am ñi anɪbu uɫhai nɪn aij gɪmim, ado gɪ apim yɪp hagpe, yad abe amem hib nɪpe hagnö adö aran,” a ga.

⁹ Kiŋ Herod anɪg hagö, kale hadlö nɪnöl gɪ, gapɪ kale sɪdö auab lau nɪnɔla u nöd nöd gö nɪnöl gɪ, kale hain gɪla. Gapɪ u am am, ñinɔn u ram mɪdeia an au gɪlan nöp pɪdön ga. ¹⁰ Anɪg gö kale nɪnöl, aij a gö nɪnöl gɪ, ¹¹ ram raul mɪgan yan amöm nɪnɔla, ñinɔn u nɪme Maria aip mɪdailö. Kale am kugom yɪmöm, ñinɔn u hib haglö adö areia nɪnöm, wadɪ kale gau anɔ löm, nɪp nan aij rɪmnap ñɪla. Gol rɪmnap, pauda haɫɪn aij auep rɪmnap, wel haɫɪn aij auep rɪmnap ñɪla. *

¹² Pen kale sɪböŋ an yan hanöm uhön nɪnɔla, God haga, “Ado gɪ Herod mɪdöp u aragmim!” a ga. Anɪb u, haga rö nɪnöm, adan mɪlö ap aramöm, ram kale ado gɪ arla.

Josep Maria amɪɫ mɪhau ud pɪñɪn gɪ ram mɪnön Ijip ara

¹³ Pen bɪ gasɪ kɪd hiɪk nɪnɛb gau kale anɪg göl arla nɪnöl gɪ, Josep uhön nɪnɔ, ejol ap apöm nɪp haga, “Herod ñinɔn u al pak ɫɪnam a göm, uɫhai nɪnɔnɪg gab. Anɪb u, ñinɔn amɪɫ mɪhau yɪnɪd uɫ gɪ, pɪñɪn gɪ ram mɪnön Ijip armön. Aumön a geinam nöp, kauyan ado gɪ aumön,” a ga.

* **1:21:** Luk 1:31; 2:21 * **1:23:** Ais 7:14 * **1:25:** Luk 2:21 * **2:2:** Nab 24:17 * **2:6:** Mai 5:2; Jon 7:42

* **2:11:** Sam 72:10-15; Ais 60:6

¹⁴ Hagö, Josep sibön an yan nöp uraköm, ñiñan amil mihau ut gi ram minöñ Ijip ara.

¹⁵ Ut gi ara anibu, Bi Kub nipe bi manö nipe hagep ap nip hag ña niñöm nipe pen kalı klijn riköm haga, “Ñi yad u Ijip nibö wiñ alnö auöp,” a ga.

Pen Josep amilap am Ijip nöp midlö, Herod umaia me, hainö kauyan ado gi aula. *

¹⁶ Pen Herod nipe niña, bi gasi kid hiik niñeb gau, nipe haga rö gageila, nip mulu kal yabı lugö haga, “Yip gıpal anibu, ñiñan bi kub midnig gab u yad aigö gi gem nip al pak linam?” a göm niña. Pen nipe gasi ap niñöm haga, “Bi gasi kid hiik niñeb gau kalıp gapı u waiela ñin u, yip hag aij göm arla. Anıb u yad niñbin, Bedlehem sol au ñiñan yag daulö, mi mihöp lugöp gau abe, ñiñan hainö yag daubal gau abe, al pak linaböl u, ñi anıbu abe al pak linaböl,” a ga. Anig hagöm me, bi nipe rimnap hag yuö amöm, ñiñan Bedlehem sol au mideila magöñhalö al pak li hakla.

¹⁷ Bedlehem ñiñan al pak lila anıbu, bi God manö hagep Jeremaia ginab a göm kalı klijn rika rö nöp gıla. Jeremaia manö anıbu kalı klijn riköm haga,

¹⁸ “Rama daun au mög gö,
manö hauı kub göm, mitöñ kub
ginaböl.

Nıbi Resel rikö, riklö rik amil apıl ginab
gau,

mög gö mitöñ ginaböl.

Ñi kale um hakla niñöm

nıbi bi rimnap kalıp hag udöl rö
lagnab,” a ga. *

*Josep Maria amil mihau aip kauyan ado
gi arla*

¹⁹ Pen hainö bi kub Herod umö, Josep Ijip gau midöm hanöm uhön niña, Bi Kub ejol nipe ap apöm nip haga, ²⁰ “Bi ñiñan al pak linig geila gau hadö umbal u me, nabin amil mihau kalıp ut gi, ado gi ram minöñ Isrel armön,” a ga. ²¹ Hagö, Josep ñiñan amil mihau ut gi, ado gi Isrel ara. ²² Pen amjakö, manö ap hagla, “Herod

umö, ñi nipe Akeleas Judia Propins nıbi bi kalıp abad midöp,” a gıla. Hageila, Josep nipe Akeleas midöp ram minöñ anıbu niñön ginig arnam a göm, piñiñ ga u pen, hanöm uhön niña God nip haga, “Ram minöñ Judia ado gi aragmön, ne ram minöñ Galili armön,” a ga. ²³ Hagö, Josep ñiñan amil mihau kalıp ut gi Nasared daun aramöm midmidal. Arla anıbu, bi God manö hagep gau anig ginab a göm kalı klijn rikla rö nöp ga. Kale kalı klijn riköm hagla, “Nip bi Nasared nibö ap, a ginaböl,” a gıla. *

3

*Jon Bi Ñig Pak Ñeb u God manö hag
ñimidöp*

(Mak 1:1-8; Luk 3:1-18; Jon 1:19-28)

¹ Nasared mideila ñin anıbu, Jon bi ñig pak ñeb u apöm, ram minöñ Judia anıbu, ram minöñ nıbi bi iru midagmidal, ram minöñ kabö nöp midmidöp anıbu gau midö niñöl gi, nıbi bi gau aulö, nipe kalıp manö hag ñimidöp. ² Kalıp hag ñöm hagdöp, “Sol midöp, God nıbi bi udöm abad mideinab. Anıb u, nan si nan naj gıpim u, niñön ginig anig gıpun a gımim, arö gımim,” a gımidöp. * ³ Jon kalıp manö hag ñimidöp anıbu, bi God manö hagep Aisaia hadame nöp ginab a göm, kalı klijn rika rö nöp ga. Aisaia manö anıbu kalı klijn riköm haga,

“Bi ap, ram minöñ nıbi bi iru midagpal,
ram minöñ kabö nöp midöp anıbu au am
midöm,

wiñ alöm hagnab, ‘Bi Kub u auab!

Adan sir u gılanı gıyanı gi midainım
gau,

dum goı pıtu gi midainım gau,

bıñig ral aij gi midaimım,’ a ginab,” a
ga. *

⁴ Pen Jon walıj nipe u, kaj kamel unı udöm gıla walıj ap yımöm, kaj kau hañ dip nagı anıbu u pıg limidöp. Nan niñeb nipe u, jon habıadıñ u abe, bom ñig u abe niñmidöp. * ⁵ Ñin anıbu, Jerusalem nıbi bi mideila gau abe, nıbi bi ram minöñ Judia yöp anıbu gau mideila gau abe, ñig

* 2:15: Hos 11:1 * 2:18: Jer 31:15; Jen 35:19 * 2:23: Luk 2:39; Ais 11:1; 53:2; Jon 1:45 * 3:2: Mad 4:17; 1:15 * 3:3: Ais 40:3 * 3:4: 2Ki 1:8

Jodan söl gau n̄ibi b̄i m̄ideila gau abe, kale magöñhalö Jon m̄ideia au arla. ⁶ Jon m̄ideia au amöm, nan si nan naj ḡila gau waiö hag payik pe ḡilö n̄iñöl ḡi, Jon kalip n̄ig Jodan an̄ au n̄ig pak n̄im̄idöp.

⁷ Pen b̄i Perisi gau abe, b̄i Sadyusi gau abe iru nöp, Jon hanip n̄ig pak n̄an̄ a göm aueila, Jon kalip s̄it̄ik hag göm haga, “Kale hainjo n̄i pai gai i! Gas̄i n̄ihön n̄iñmim p̄iñiñ ḡi aubim̄i ‘N̄ig pakno, God n̄ibi b̄i ke n̄ibö gau kalip hag ḡinab n̄in u, hanip hag gagnab,’ a ḡimim, p̄iñiñ ḡi aubim̄i aka?”

* ⁸ Kale n̄ig pakn̄ig ḡinabim u, nan si nan naj ḡipim u, n̄ihön ḡin̄ig an̄ig ḡipun, a ḡimim, arö ḡimim, m̄id aij ḡimim. An̄ig geinabim me, n̄ibi b̄i n̄iñaböl, kale nan si nan naj ḡim̄idim u hadö arö ḡipim. ⁹ Pen kale gas̄i ap n̄iñmim, ‘Hon bac ilan̄ Ebrahim n̄i pai n̄ipe m̄idpun n̄iñöm God hanip nan naj ap gagnab,’ a ḡimim, gas̄i u n̄iñagmim. Ebrahim n̄i pai n̄ipe m̄idpun a ḡipim u nan ȳhar̄iñ! God kabö gai i udöm, Ebrahim n̄i pai n̄ipe gau ḡi l̄in̄ig göm, ḡi l̄iböp! An̄ib u, ‘B̄i aij Ebrahim r̄iköm r̄ik am̄il ap̄il göm hon ke r̄ik dap l̄ibal,’ a ḡipim u, manö u rö hagagmim. *

¹⁰ “N̄iñ aij ḡimim! God mab u it̄ halö r̄ib jun̄ig, ru u mab it̄ yan̄ k̄id ḡi m̄idöp. Mab ap magö n̄iñeb aij r̄imnap p̄ilagnab u, r̄ib ḡi dö ḡi ud mab inab yan̄ yunab.

* ¹¹ Kale nan si nan naj ḡipim u, n̄ihön ḡin̄ig an̄ig ḡipun a ḡimim, arö ḡimim me, yad kalöp n̄ig nöp pak n̄inabin. Pen b̄i ȳp hain aunab u, n̄ipe yad rö wasö; n̄ipe b̄i kub yab̄i, yad b̄i pro. Yad n̄ip n̄iñnö nable ḡinab. Ma hañ n̄ipe ud ajeinam rö lagöp. Yad kalöp n̄ig nöp pak n̄inabin, pen b̄i an̄ibu n̄ipe apöm, kalöp Ana U† u pak n̄öm, mab m̄it̄an̄ pak n̄öm ḡinab. *

¹² “N̄ipe wid magö po gö, r̄ik dap pakpal rö u ḡin̄ig gab. Wid magö n̄iñeb gau ke löm, wid cög naböñ naböñ gau ke l̄inab. An̄ig göm, wid magö n̄iñeb n̄ipe gau dam ram raul m̄igan au l̄inab; pen naböñ naböñ gau dam mab pör inm̄idöp u launab,” a ga.

* **3:7:** Mad 12:34; 23:33 * **3:9:** Jon 8:33,39; Ro 4:12 * **3:10:** Mad 7:19; Luk 13:6-9 * **3:11:** Jon 1:26-27,33; Ap 1:5 * **3:16:** Jon 1:32 * **3:17:** Sam 2:7; Ais 42:1; Mad 12:18; 17:5; Luk 9:35 * **4:1:** Hib 2:18; 4:15 * **4:2:** Eks 34:28 * **4:4:** Dud 8:3

Jon Jisas n̄ip n̄ig pak n̄a (Mak 1:9-11; Luk 3:21-22)

¹³ N̄in an̄ibu, Jisas n̄ipe, Jon ȳp n̄ig pak n̄an̄, a göm, ram m̄inöñ Galili arö göm, n̄ig Jodan aramöm, ¹⁴ Jon n̄ip haga, “Ȳp n̄ig pak n̄i,” a ga. Hageia, Jon haga, “Ne nöp me ȳp n̄ig pak n̄inap. Pen yad aige gem nöp n̄ig pak n̄inam?” ö ga.

¹⁵ Hageia, Jisas haga, “Ne hagabön u arö ḡimön, yad hagabin rö nöp gul me, God hagöp hagöp rö nöp ḡinabul,” a ga. Hageia Jon, “N̄iñö hagpan,” a göm, Jisas n̄ip n̄ig pak n̄a.

¹⁶ N̄ip n̄ig pak n̄ö n̄iñöl ḡi, Jisas n̄ig go† au lan̄ apöm n̄iñ, kumi kabö adö lan̄ m̄igan p̄iral hiikö, God Ana u yaur dapo rö u ḡi n̄ip aua. * ¹⁷ An̄ig göm auö n̄iñöl ḡi, manö ap kumi kabö adö lan̄ n̄ibö apöm haga, “N̄i aij an̄ibi, n̄i m̄idmagö yad yab̄i. Yad n̄ip n̄iñnö, ȳp aij yab̄i göp,” a ga. *

4

Seden, Jisas n̄ip gas̄i n̄inö nan si nan naj ḡin̄im a göm n̄iñ (Mak 1:12-13; Luk 4:1-13)

¹ N̄in an̄ibu God Ana u, Seden n̄ibi b̄i gau kalip pör ḡim̄idöp rö, Jisas n̄ip u rö nöp ḡin̄im a göm, Jisas n̄ip u† ḡi, ram m̄inöñ n̄ibi b̄i m̄idagm̄idal, ram m̄inöñ kabö nöp m̄idöp an̄ gau ud arö, Seden n̄ipe Jisas nan si nan naj r̄imnap ḡin̄im aka göm ga. *

² Jisas ram m̄inöñ nöp an̄ an̄ib gau nan n̄iñöm wasö, n̄in unbö n̄in juöl m̄ihöp (40) mailö abe s̄ibön abe ȳhar̄iñ nöp m̄ideia. An̄ig göm ȳhar̄iñ nöp m̄idö, n̄ip k̄iyö kub yab̄i u gö, * ³ Seden Jisas n̄ip gas̄i n̄inö, naj ḡin̄im a göm apöm, Jisas n̄ip haga, “Yad God N̄i n̄ipe m̄idpin a ḡipan u, kabö gai i hagö, bred rö lan̄,” a ga. ⁴ Hageia, Jisas pen haga, “God Manö u kal̄i kliñ r̄iköm hagla,

‘N̄ibi b̄i gau, bred nöp n̄iñöm kam̄iñ m̄idageinaböl; God manö hagöp an̄ibu magöñhalö n̄iñ udöm me, kam̄iñ m̄ideinaböl,’ a ḡila,” a ga. *

⁵ Jisas anig hagö, kijaki Jisas nıp uł gi dam daun kub uł Jerusalem amöm, God sabe gep ram i adö gılan gıla u löm haga,
⁶ “Yad God Nı̄ nıpe mıdpin a gıpan u, ujanđi mınöñ yan lı. God Manö u kalı kılın rıköm hagla,

‘God ejol nıpe gau hagö, nöñ nımagö kale udeinaböl me,
 kabö ma nöñ u bınıñ gıgnab,’ a gıla,”
 a ga. *

⁷ Hageia, Jisas pen haga, “Wasö! God Manö u manö rımnab halö kalı kılın rıköm hagla, ‘God Bı Kub u, nıpe bı nıñö aka bı pır alep, a gagmim,’ a gıla,” a ga. *

⁸ Hagö, Seden Jisas nıp dam dum kub yabıl ap amöm, ram mınöñ aij aij bı kub ke ke abadpal gau Jisas nıp yamöm haga,
⁹ “Ne kugom yımmön, hib yad hagö adö lan arö, yad ram mınöñ anıb gai i magöñhalö nape nöñ nınabin,” a ga.

¹⁰ Hageia, Jisas Seden nıp haga, “Ne ke gau aru! God Manö u kalı kılın rıköm hagla, ‘God Bı Kub hib nıpe u nöñ hagpe adö arnım; wög nıp nöñ gımim,’ a gıla,” a ga. *

¹¹ Jisas anig hageia nıñöm kijaki, Jisas nıpe nan naj rımnab gınım a göm gi gi wasö nıñöm, nıp arö göm arö nıñöl gi, ejol rımnab apöm, nıp ap ał ba göm abad mıdeila.

Jisas ram mınöñ Galili il göm nıbi bı gau God manö hag nıa

(Mak 1:14-15; Luk 4:14-15)

¹² Nın anıbu Jon bı nıg pak nıeb u nıp nagı leila, Jisas manö anıbu apđi nıñöm, ram mınöñ Galili ado gi ara. * ¹³ Amöm daun nıpe Nasared am mıdageia; am mıdeia daun pro Kapaneam, ram mınöñ Sebyulan Napdalai anı au mıdöp Nıg Wanö Galili goł au. ¹⁴ Jisas ram mınöñ anıbu amöm, nıbi bı gau kalıp manö aij u hag nı aıj mıdöp u me, bı God manö hagep Aisaia gınab a göm kalı kılın rıka rö nöñ ga. Nıpe haga,

¹⁵⁻¹⁶ “Ram mınöñ Sebyulan abe Napdalai abe, Nıg Wanö Galili goł au,

Nıg Jodan sıdö wad arab böñ lau, Juda nıbi bı wasö ram mınöñ Galili au mıdpal gau

kale mailö kub yabıl nıñbal.

Sıbön gau mıdöm umöl rö la u

pen mailö kub u hadö nıñbal,” a ga. *

¹⁷ Jisas nın anıbu il göm, nıbi bı gau kalıp God manö aij u hag nı aıjöl gi haga, “Nan si nan naj gıpim adö u, nıñön gınıg anıg gıpun a gımim, arö gımim. Söl mıdöp, God nıbi bı udöm kumi kabö adö lanı au abad mıdeinab; nın hain pör abad mıdmıdim u, mıñı auöp!” a ga. *

Jisas bı mıhau mıhau, “Kale yad aıp aumim,” a ga

(Mak 1:16-20; Luk 5:1-11)

¹⁸ Jisas Nıg Wanö Galili goł adö au ap lug aramöm nıñ, bı kabsał udep mamıl mıhau, uben yumil kabsał udailö. Bı madöl mıhau, nımam ap hib nıpe u Saimon, nımam ap hib nıpe u Edru. Saimon nıp hib ap Pıda a gımıdal. ¹⁹ Jisas kalıp mıñöñ nıñöm haga, “Yıñ hain gımil. Yad kalöp gınö, kale mamıl mıhau, kabsał udep bı wasö, nıbi bı udep bı mıdeinabil,” a ga. ²⁰ Hagö, haga rö nöñ nıñmil, kabsał udailö uben gau arö gımil, Jisas aıp aıj mıdıl.

²¹ Pen magö ap rapın amöm nıñ, Jems aıp Jon aıp nap Sebedi aıp nıg magıb mıgan u apılap mıdöl göm, uben luöl udöl gi mıdeila. Jisas nıñöm, kalıp mıñöñ wıñ alö, ²² kale nap Sebedi nıg magıb au arö gımil, Jisas aıp arla.

Jisas gau aıjöm nıbi bı kalıp manö hag nıa

(Luk 6:17-19)

²³ Jisas ram mınöñ Galili anı gau gi aıjöl göm, Juda magum gep ram gau gau amöm, God nıbi bı udöm abad mıdeinab manö aij u, nıbi bı gau kalıp hag nı aıjöl gi, nan nıñön nıñön nıbi bı gau kalıp ga gau gö kamıñ lımıdöp. * ²⁴ Anıg gö, ram mınöñ Siria nıbi bı gau magöñhalö manö anıbu nıñöm, nıbi bı nan nıñön nıñön ga gau daulö, Jisas gö kamıñ lımıdöp. Nıbi bı anıb gau, rımnab nan ga; rımnab hañ romanı ilön kub ga; rımnab kijaki abanı

* 4:6: Sam 91:11-12 * 4:7: Dud 6:16 * 4:10: Dud 6:13 * 4:12: Mad 14:3; Mak 6:17; Luk 3:19-20 * 4:15-16: Ais 9:1-2 * 4:17: Mad 3:2; 19:27 * 4:23: Mad 9:35; Mak 1:39; Ap 10:38

ala; rımnap amgö mımainö auö, ap lug paköm gıl gıl gımdal; rımnap nın ma kıla ga; pen nıbi bı nan nıhön nıhön ga gau daulö, Jisas gö magöñhalö kamın la. *
 25 Pen Galili nıbi bı löm, Dekapolis nıbi bı löm, Jerusalem nıbi bı löm, Judia nıbi bı löm, nıg Jodan nö lödañ au nıbi bı löm, iru nöp Jisas arö nıñöl gı, hain arla. *

5

Jisas nö ilö lañ am mıdöm, manö hag nıa
(Luk 6:20-23)

1 Jisas, nıbi bı iru nöp anıb gau nıñöm, am nö ilö lañ bı nıpe unbö mıgan lañ u aıp asık mıdöl göm, kalıp manö hag nıa.

Nıbi bı mıñ mıñ gınaböl
(Luk 6:20-23)

- 2 Jisas nıpe kalıp hag nıñöl gı haga,
 3 Nıbi bı gau, hon nıbi bı aij wasö,
 God nıpe nöp hanıp gı nıñab a göm,
 God nıp hag nıñaböl gau,
 God kalıp udöm kumi kabö adö lañ abad
 mıdeinab u me,
 mıñ mıñ göl. *
- 4 Nıbi bı mıñöñ gıpal gau,
 God kalıp hag udnab u me,
 mıñ mıñ göl. *
- 5 Nıbi bı hain agamıj mıdpal gau,
 kale mınöñ naböñ ıt i udnaböl u me,
 mıñ mıñ göl. *
- 6 Nıbi bı, God haga rö nöp gınabun a göm,
 nıñbal gau,
 God kalıp abad mıdeinab u me,
 mıñ mıñ göl. *
- 7 Nıbi bı kale nıbi bı gau kalıp mög nıñöm
 ud aij gınaböl gau,
 God kalıp pen u rö nöp mög nıñöm ud aij
 gınab u me,
 mıñ mıñ göl.
- 8 Nıbi bı God nıp gası añı nıñbal gau,
 God nıp nıñaböl u me,
 mıñ mıñ göl.
- 9 Nıbi bı nıñaböl, nıbi bı rımnap pen pen
 gınaböl gau,

kale apöm hagnaböl, ‘Kale unbö gag-
 mim, agamıj mıdaimim,’ a gınaböl
 gau,

God kalıp nıñ pai yad a gınab u me,
 mıñ mıñ göl.

10 Nıbi bı kale God haga rö nöp gınabun a
 gı mıdlö,
 nıbi bı rımnap kalıp gı naij gınaböl u,
 God kalıp udöm kumi kabö adö lañ abad
 mıdeinab u me,
 mıñ mıñ göl. *

11 “Kalöp Jisas nıbi bı nıpe a göm gı naij
 göm, manö pıral hagöm hag juaiöl, kale
 mıñ mıñ yabıt gımim. * 12 Bı God manö
 hagep hadame nöp gau kalıp adö anıbu
 nöp gıla. Anıb u, kalöp u rö nöp geinaböl
 u, gası kub u nıñagmim; God hanıp kumi
 kabö adö lañ ud aij gınab a gımim, mıñ
 mıñ yabıt gımim,” a ga. *

God nıbi bı nıpe gau kale dö sol rö
mıdpal; kale mailö rö mıdpal
(Mak 9:50; Luk 14:34-35)

13 Jisas manö anıbu hagöm haga, “Nıbi
 bı mınöñ naböñ ıt i mıdpal gau, dö sol rö
 kale mıdpim. Pen dö sol kal u am haköm
 kauyañ kal gagnab; böñ nöp naij göp a
 göm, abhib jaköm ud yunaböl.

14 “Daun kub dum lañ mıdöm, pi göl
 mıdnım rö lagnab; waiö yabıt mıdeinab.
 Anıb u rö, nıbi bı mınöñ naböñ ıt i mıdpal
 gau kalıp hapö mailö rö mıdpim. * 15 Nıbi
 bı gau hapö lauöm rin cög mıgan gau pi
 gagnaböl. Adö au gılañ rık lılö mailö gö,
 nıbi bı ram raul mıgan gau magöñhalö nıñ
 aij gınaböl. * 16 Anıb u rö, kale nıbi bı gau
 kalıp gı aij gıpe, nıbi bı gau kalöp nıñöm,
 Nap kumi kabö adö lañ mıdöp hib nıpe
 nöp haglö adö arnab. *

Lo manö u

17 “Kale hagnabim, Jisas auöp u, God
 Mosıs nıp lo manö haga manö adö u abe,
 bı God manö hagep rımnap hagla manö
 adö u abe, arö gımim a gıñg auöp a
 gınabim u pen u wasö! Yad aubin u,
 bı God manö hagep gau gınab a gıla rö

* 4:24: Mak 6:55 * 4:25: Mak 3:7-8 * 5:3: Ais 57:15 * 5:4: Ais 61:2-3; Rep 7:17 * 5:5: Sam 37:11
 * 5:6: Ais 55:1-2 * 5:10: 1Pi 3:14 * 5:11: 1Pi 4:14 * 5:12: 2Kr 36:16; Ap 7:52 * 5:14: Jon 8:12; 9:5
 * 5:15: Mak 4:21; Luk 8:16; 11:33 * 5:16: Ep 5:8-9; 1Pi 2:12 * 5:17: Ro 3:31

magöŋhalö gɨnam a gem aubin. * 18 Yad kalöp nɨŋö yabɨ hagabin. Kumi kabö adö laŋ abe, mɨnön nabön iɨ i abe böŋ nöp ur gɨnab u pen God Manö u manö magö rɨmnap ur gagnab; magöŋhalö pör pör nöp mɨdeinab. Manö nɨhön nɨhön haga u, magöŋhalö haga rö nöp gɨnab. *

19 “Anɨb u, nɨbi bɨ an God lo manö u nɨŋöm, manö pro magö ap arö gɨnam a göm, nɨbi bɨ gau halöwatö hag ñö arö gɨnaböl u, God nɨbi bɨ udöm abad mɨdeinab ñɨn u, hib kale ap lugnab. Pen nɨbi bɨ an God lo manö nɨŋöm, nɨŋ aij göm, nɨbi bɨ gau kalɨp hag ñɨ aij gɨnaböl u, God nɨbi bɨ udöm abad mɨdeinab ñɨn u, hib kale ap rannab. * 20 Bɨ Perisi gau abe, God lo manö hag ñeb bɨ gau abe, ‘God haga rö nöp gɨpun,’ a gɨpal u pen kale yɨharɨŋ manö hagöm God haga rö gagpal, wasö. Kale ke pen, God manö haga rö nöp nɨŋmim kabö rö nöp hain gɨmim. Anɨg gɨnabim u me, God kalöp udöm kumi kabö adö laŋ au abad mɨdeinab.

Nɨbi bɨ kotmat kale gau aip manö hag jɨm ñɨmim mɨdaimim
(Luk 12:57-59)

21 “Hadame nöp napɨs nahai iɨlaŋ gau God lo manö hagnɨdal adö u kale nɨŋbim. Kale hagnɨdal, ‘Wip al pakagmim. Nɨbi bɨ ap, nɨbi bɨ ap al pak lɨnab u, manö kub nɨŋnab,’ a gɨmɨdal. * 22 Manö anɨbu nɨŋbim u pen kalöp mɨñi hag aij gɨnam. Nɨbi bɨ ap, nɨbi bɨ ap nɨp nɨŋö mulu lugnab u, manö kub nɨŋnab. Nɨbi bɨ ap, nɨbi bɨ ap hib dap lugnab u, Juda Kansol gau ap magum göm, nɨp manö kub hagnaböl. Nɨbi bɨ ap, nɨbi bɨ ap nɨp hagnab, ‘Ne bɨ hauɨ halö,’ a gɨnab u, ram mɨnön mab ke inab mɨgan yaŋ arɨm rö löp. *

23 “Anɨb u, ne nan God nɨp sabe gɨ ñeb dam kabö bɨd adö u sabe gɨ ñɨnɨg, aɨ mam ne nɨp gɨna rö manö mɨdöp a gɨnabön u, * 24 nan God nɨp sabe gɨ ñeb anɨbu kabö bɨd au arö gɨmön, nɨpe aip manö hag aij

gɨmön, uri agamɨj mɨdaiul a gɨmön, ado gɨ ap nan anɨbu God nɨp sabe gɨ ñɨmön.

25 “Nan nɨhön gɨ naj gɨnabim u, kalöp manö kub hagnɨg, dam adan aŋ gau hain ud arlö nɨŋöl gɨ, kalɨp aip manö anɨbu hag ud asɨkmim, dɨm ñöl mɨdaimim. Wasö u, kalöp dam bɨ kub u nɨp ñeinaböl, nɨpe pen kalöp ud polisman kai kalɨp ñö, kalöp dam nagɨ lɨnaböl. 26 Yad kalöp nɨŋö yabɨ hagabin, nan nabön kale u böŋ nöp nabön ral pɨs gɨmim höŋ arnabim.

Nɨbi si bɨ si gɨpal

27 “Pen manö ap hagla u, u rö nöp nɨŋbim. Manö anɨbu hagla, ‘Nɨbi si bɨ si gagmim,’ a gɨla. * 28 Pen yad kalöp hagabin, bɨ ap nɨbi ap nɨp nɨŋöm, nɨp gɨbnep a göm gasɨ nɨŋnab u, God nɨŋö, bɨ anɨbu gasɨ nɨpe aŋ yaŋ nɨbi anɨbu si gɨnab. 29 Anɨb u, amgö magö yɨjɨg lau nɨŋöm, nan si nan naj gep rö lainɨm u, amgö böŋ anɨbu ud ju yumim. Pen amgö kale u mög nɨŋnabim u, nan si nan naj gɨmim, mab ke inab mɨgan yaŋ armim rö löp. * 30 Pen ñɨmagö yɨjɨg kɨd u u rö nöp, nan si nan naj gɨnɨg gainɨm, rɨb gɨ dö gɨ yumim. Anɨg gɨmim me, ñɨn böŋ lap nöp mɨdö kamɨŋ arnabim. Wasö u, mab ke inab mɨgan yaŋ arnabim. *

Jisas nɨbi hag yuep manö hag ña
(Mad 19:9; Mak 10:11-12; Luk 16:18)

31 “Kale nɨŋbim, manö ap hagla, ‘Bɨ ap nɨbin nɨp arö gɨnɨg, nɨbi i böŋ nöp arö gɨnam a göm, kalɨ kɨñ bad ap rɨköm, nɨbi anɨbu nɨp ñöm me, böŋ nöp arö gɨnab,’ a gɨla. * 32 Pen yad kalöp hagabin: bɨ ap, nɨbin nɨpe bɨ ap si udagnab wasö, pen nugmul nɨpe nɨbin yɨharɨŋ nöp arö gɨnab u, gɨ naj gɨnab. Pen nɨbi u nɨp anɨg göm arö gö, am bɨ hain nɨbö ap udnab u, bɨ u nɨpe nɨbin nɨpe arö gɨnab u me, nɨpe anɨg gö, nɨbin nɨpe bɨ si udep nɨbi lɨnab. Pen bɨ an nɨbi anɨbu udnab u, nɨpe u rö nöp nɨbi si udep bɨ lɨnab. *

Manö nɨŋö yabɨ hagabun, a gɨpal
(Mad 19:9; Mak 10:11-12; Luk 16:18)

* 5:18: Luk 16:17; 21:33 * 5:19: Jem 2:10 * 5:21: Eks 20:13; Dud 5:17 * 5:22: 1Jn 3:15 * 5:23: Mak 11:25 * 5:27: Eks 20:14; Dud 5:18 * 5:29: Mad 18:9; Mak 9:47 * 5:30: Mad 18:8; Mak 9:43 * 5:31: Dud 24:1-4; Mak 10:4 * 5:32: 1Ko 7:10-11

33 “Hadame nöp manö ap hagla u, u rö nöp niḡbim. Manö aniḡbu hagla, ‘Kale Bi Kub amgö ilö niḡpe manö niḡjö yabiḡ hagnabim u, hagnabim rö nöp giḡmim. God niḡpe niḡmḡdöp niḡjöḡm hagnabim rö nöp giḡmim,’ a giḡla. * 34 Pen yad kalöp hagabin: manö ap hagnig, ‘God amgö ilö adö u niḡjö hagabin,’ a giḡmim hagagmim. ‘Ram miḡnöḡ kumi kabö adö laḡ au miḡdöp rö, niḡjö hagabin,’ a giḡmim hagagmim; God niḡpe ram miḡnöḡ aniḡb au sea kiḡ adö au asiḡk miḡdöp. * 35 ‘Miḡnöḡ naböḡ iḡ i miḡdöp rö niḡjö hagabin,’ a giḡmim hagagmim; God niḡpe sea kiḡ adö au asiḡköm, ram miḡnöḡ iḡ i ma adö au abö giḡ miḡdöp. ‘Jerusalem miḡdöp rö niḡjö hagabin,’ a giḡmim hagagmim; u Kiḡ Kub yabiḡḡ daun kub niḡpe me. * 36 ‘Nabiḡc yad miḡdöp rö, niḡjö hagabin,’ a giḡmim hagagmim. Kale ke giḡpe, nabḡc uḡ kale aḡiḡ ap ule aka piḡ ranagnab. 37 Aniḡb u, ‘Giḡnabin’ a giḡmim, ‘Giḡnabin’ nöp a giḡmim; pen ‘Gagnabin’ a giḡmim, ‘Gagnabin’ nöp a giḡmim. Manö kuöyaḡ liḡmim hagmim, liḡmim hagmim u, Seden kalöp gasḡ ḡö, hagnabim.

*Jisas pen pen gep manö haga
(Luk 6:29-30)*

38 “Pen manö ap hagla u, u rö nöp niḡbim. Manö aniḡbu hagla, ‘Amgö magö u biḡ juaiöl, kalḡp pen abe biḡ jumim. Meg magö pa jö gaiöl, kalḡp pen abe pa jö giḡmim,’ a giḡla. * 39 Pen yad kalöp hagabin: biḡ ap kalöp giḡ naiḡ gainḡm, niḡp pen giḡ naiḡ gagmim. Biḡ ap kalöp alaun pak hil gainḡm, ado giḡmim böḡ lap abe pakniḡm. 40 Biḡ ap apöm kalöp manö kub hagöm, ‘Sior ne u yiḡp hajiḡ giḡ,’ a gainḡm, sior nöp ḡagnmim, kolsior u abe ḡiḡmim. 41 Biḡ ap kalöp hag niḡjöḡm, ‘Nan wadiḡ i dam ka au yumön aumön,’ a geinab u, jiḡ niḡḡagnmim; ka hagöl au hil giḡmim, dam yiḡharḡḡ ka au yumim aumim. 42 Niḡbi biḡ riḡmnap kalöp, ‘Hanḡp nan riḡmnap ḡim,’ a gaiöl, haḡöwaḡö ḡiḡmim. Pen niḡbi biḡ riḡmnap kalöp, ‘Hanḡp nan riḡmnap yiḡharḡḡ ḡiḡbe, hainö pen kalöp

ado giḡ dam ḡiḡnabun,’ a gaiöl, arö gagmim, haḡöwaḡö ḡiḡmim.

*Koḡmaḡ kale gau kalḡp miḡdmagö liḡmim
(Luk 6:27-28,32-36)*

43 “Manö ap hagla u, u rö nöp niḡbim. Manö aniḡbu hagla, ‘Miḡdaimam kale gau kalḡp miḡdmagö liḡmim; niḡbi biḡ koḡmaḡ kale gau kalḡp mulu adiḡ niḡmim,’ a giḡla. * 44 Pen yad kalöp hagabin: niḡbi biḡ koḡmaḡ kale gau, kalḡp miḡdmagö liḡmim; niḡbi biḡ kalöp giḡ naiḡ giḡpal gau, God niḡp sabe giḡmim, ‘Kalḡp abad miḡd aij giḡmön,’ a giḡmim. *

45 “Kale aniḡ giḡnabim u, Nap kumi kabö adö laḡ miḡdöp u, ḡiḡ pai niḡpe yabiḡḡ miḡdeinabim. Niḡpe gö, siḡdö mailö gö, niḡbi biḡ giḡ aij giḡpal gau abe, niḡbi biḡ giḡ naiḡ giḡpal gau abe, mailö gab. Niḡpe gö, möḡ alöm, niḡbi biḡ giḡ aij giḡpal gau nan wög kale gau ranöm, niḡbi biḡ giḡ naiḡ giḡpal gau nan wög kale gau ranöm göp. 46 Kale niḡbi biḡ kalöp miḡdmagö liḡbal gau nöp ud aij giḡnabim u, biḡ dakiḡs udpal gau giḡpal rö nöp giḡnabim. Aniḡ geinabim u, God ne aige göḡm ḡiḡḡiḡ löḡm kalöp nan aij ḡiḡnab. 47 Kale aḡiḡ mam kale gau nöp hag wiḡhai udnabim u, niḡbi biḡ God niḡp gasḡ niḡḡappal gau, niḡbi biḡ yiḡharḡḡ gau kalḡp giḡpal rö nöp giḡnabim.

48 “Aniḡb u, Nap kumi kabö adö laḡ giḡ aij yabiḡḡ gab rö, kale u rö nöp giḡ aij yabiḡḡ giḡmim. *

6

*Niḡbi biḡ nan miḡdagöp gau kalḡp abönamö
ḡiḡmim*

1 “Pen kale, hib kub udun a giḡmim, niḡbi biḡ amgö ilö adö kale u nöp God hagöp rö nöp gun, a giḡmim giḡpe u, Nap kale kumi kabö adö laḡ miḡdöp u niḡpe niḡjöḡm kalöp pen nan aij ap ḡagnab. * 2 Niḡbi biḡ riḡmnap, God niḡp niḡḡ udpun, a göḡm, piral nöp giḡpal. Hib kub udun, a göḡm, kale niḡbi biḡ möḡ gep rö gau mani nan riḡmnap ḡiḡniḡḡ, Juda magum gep ram niḡbi biḡ iru miḡdnaböl raul u aka, adan kub niḡbi biḡ iru nöp ajnaböl gau nöp amöm, niḡbi biḡ amgö

* 5:33: Eks 20:7; Lep 19:12; Nab 30:2; Dud 23:21

* 5:34: Ais 66:1; Jem 5:12; Mad 23:22

* 5:35: Sam 48:2; Ais

66:1 * 5:38: Eks 21:24; Lep 24:20; Dud 19:21

* 5:43: Lep 19:18

* 5:44: Eks 23:4-5; Luk 23:34; Ap 7:60; Ro

12:14,20 * 5:48: Lep 19:2; Dud 18:13

* 6:1: Mad 23:5

ilö adö au ñinaböl. Gınaböl anıbu yad kalöp hagabin: hib kub udun a göm, nan kale pen udnaböl anıbu; Bapi kalıp nan rımnap halö ñagnab. Kale anıg gınaböl u rö gagmim.

³ “Pen kale nıbi bı mög gep rö gau kalıp nan ñinıg, waiö ñagmim; ⁴agamıj pi gımim rö ñımim. Nan nıhön agamıj gıpmim u, Nap kale magöñhalö nıñöb rö, nıhön nıhön gınabim nıñöm, kalöp pen nan aij ñinab.

*Jisas God nıp sabe gep manö hag ña
(Luk 11:2-4)*

⁵ “Kale God nıp sabe gınıg gımim u, nıbi bı rımnap, God nıp gası nıñbun, a göm, pıral nöp gıpal rö gagmim. Kale nıbi bı rımnap hanıp nıñlö, hib kub udnabun a göm, am Juda magum gep ram anı u mıdöm aka, am adan ramö gau mıdöm, nıbi bı amgö ilö au God nıp sabe gıpal. Gıpal anıbu yad kalöp hagabin, hib kub udun a göm, nan kale pen udnaböl anıbu; God nıpe manö kalıp u udagnab. *

⁶ Anıb u, kale God nıp sabe gınıg, ram magö raul mıgan kale u ammim, ajöñ gı ñımim, Bapi hon amgö nıñagpun nıp sabe gımim. Nan nıhön agamıj gıpmim u, Nap kale magöñhalö nıñöb rö, nıhön nıhön gınabim nıñöm, manö kale nıñöm, kalöp pen nan aij ñinab.

⁷ “Nıbi bı God Manö nıñagpal gau, nıp sabe gınıg, manö mılö kub yabıtı hagpal. Gası kale nöp nıñöm hagpal, ‘Manö mılö kub hagno me nıñnab,’ a gıpal. *

⁸ Pen kale anıbu rö gagmim. Manö nıhön God nıp sabe gınıg gabim gau, nıpe nöd nıñnab. *

⁹ Anıb u, God nıp sabe gınıg, hagmim, ‘Bapi kub kumi kabö adö lañ mıdpan; hib ne i adö lañ mıdöp.

¹⁰ Ne hanıp udmön abad mıdaimön. Ne kumi kabö adö lañ hagpan rö nıñbal u, hon aui mınöñ naböñ ıt i gı ñımön nıñun hon abe manö nöp nıñun. *

¹¹ Hanıp nan ñıñeb rımnap nıme lımön; pör pör ñıñban rö u ñın añı añı ñımön.

¹² Nıbi bı rımnap hanıp gı naj gıpal nıñun arö gıpun rö, hon gı naj gıpun u u rö nöp nıñmön arö gımön. *

¹³ Hon gı naj gun rö löp u, ne hanıp abad mıdö, hon gı naj gıgun, a gımim. *

¹⁴ “Nıbi bı rımnap kalöp gı naj gaiöl nıñmim arö gınabim u, Nap kale kumi kabö adö lañ mıdöp u nan si nan naj kale gınabim u u rö nöp nıñöm, arö gınab. *

¹⁵ Pen nıbi bı rımnap kalöp gı naj gaiöl nıñmim arö gınabim u, Nap kale nan si nan naj kale gınabim u u rö nöp nıñöm arö gınab.

Nan ñıñeb hil gıpal

¹⁶ “Kale nan ñıñeb arö gınıg, nıbi bı God nıp gası nıñbun, a göm, pıral nöp gıpal rö, gagmim. Kale, ‘Hon mulu halö halö rö mıdno, nıbi bı nıñöm hagnaböl, ‘God nıp gası nıñöm, nan ñıñeb hil göm me, mulu halö halö mıdpal,’ a gınaböl,’ a göm, pıral anıg gınaböl. Yad kalöp nıñö yabıtı hagabin: nıbi bı hanıp nıñlañ, a göm gınaböl anıb gau, nıbi bı gau nıñöm hib kale haglö adö arnab u pen God kalıp nan aij kumi kabö adö lañ ñagnab. *

¹⁷ Kale pen nan ñıñeb gau hil geinabim u, mulu halö halö rö mıdagaimim. Ñıg pak aij gımim, wel lımim, kom gımim mıdaimim. ¹⁸ Anıg geinabim me, kalöp nıbi bı nan magö hil gıpal gau a göm, nıñagnaböl. Nan agamıj gıpmim u, Nap kale, hon amgö nıñagpun Bı u, nıpe magöñhalö nıñöb rö, kalöp pen ñöm nan aij ñinab.

Amun God aıp mıdaiun a gımim, nıñöl gı mıdaimim

(Luk 12:21,33-34)

¹⁹ “Pen mınöñ naböñ ıt i nan aij aij gau ud magum gun, a gımim gası u nıñagmim. Nıhön gınıg: nan anıb gau ud magum geinabim, sıpsop ñıñöm, hij göm, si udöm gınaböl. *

²⁰ Anıb u, nan aij kale rö gau, God ram mınöñ kumi kabö adö lañ au ud magum gıpe, sıpsop ñıñagnım, hij

* 6:5: Mad 23:5; Luk 18:10-14 * 6:7: 1Ki 18:26-29 * 6:8: Mad 6:32 * 6:10: Luk 22:42 * 6:12: Mad 6:14-15; 18:21-35 * 6:13: Luk 22:40; Jem 1:13; Jon 17:15 * 6:14: Mak 11:25-26 * 6:16: Ais 58:5-9 * 6:19: Jem 5:1-3 * 6:20: Mad 19:21; Luk 18:22

gagnim, si udagöl, midep nöp midainim.
* 21 Nan aij kale minönj nabönj adö il i ud magum geinabim u, gasi kale mideinab minönj nabönj adö il i; nan aij kale God ram minönj kumi kabö adö laj au ud magum geinabim u, gasi kale u arnab anib laj.

*Hañ romanj mailö u
(Luk 11:34-36)*

22 “Amgö magö hañ romanj hapö mailö rö midöp. Amgö magö kale u aij midö, mailö aij gö nñj aij ginabim. 23 Pen amgö magö kale u najj gö, hañ romanj kale u sibön ginab. Mailö giböp pen bönj nöp sibön gö, nan ap nñjagnabim. Kale mailö nñjagpim u, sibön göp rö midpim.

*Mani nan gau god ap rö midagnim
(Luk 16:13; 12:22-31)*

24 “Bi añi ap, bi kub mihöp kalip wög gi ñinim rö lagöp. Nihön ginig: bi kub ap nip nñj aij geinab, ap nip arö ginab: pen bi kub ap nip nñj aij geinab, ap nip arö ginab. Anib u, kale mani nan aij minönj nabönj adö il i midöp gau, nñjbe aij gö, God nip arö ginabim rö löp u, nñj aij gimim.

*Gasi kub nñjagmim
(Luk 12:22-31)*

25 “Adö anibu me kalöp hagabin: nan gai nibö ññjun midaiun, waij gai nibö rol gun midaiun, a gimim, gasi kub u nñjagmim. Kamñj midep u nan kub; nan ññjeb nan pro. Uri midpun i, hañ romanj nan yabit; hañ romanj waij rol gep nan pro. Anig gö nñjmim, God kalöp gi la u, nipe nan ññjeb, waij hañ romanj rol gep, nan pro anib gau ñagnab a gi nñjbim ar? * 26 Kale nñjbim, yaur gau nan yñj ymagal; wid, rais, nan gau rik dap magum gagpal. Pen Nap kale kumi kabö adö laj u kalip abad midö, nan ññjbal. Anib u, yaur u nan yñharñj u pen nipe nan ñö ññjbal rö, kalöp u rö nöp ñagnab a gi nñjbim ar? * 27 Aka, gasi iru nñjun me, rapin midun umnabun a gi gasi nñjbim ar?

28 “Pen nihön ginig waij nan gau gasi iru nñjbim Nan pñpñ be gau ranöb gau, wög gagöm, waij gagöm, gipal. 29 Pen

kiñ Solomon mani iru midö rib adik aij yabit gimidöp u, nan pñpñ anib gau rö rib adik aij gaga. * 30 Nan pñpñ anib gau nan yñharñj. Pör midöm wasö, miñi rö midöm, rol rö laubal. Pen God nan yñharñj anib gau gi löm rib adik aij gi ñöb u, nihön ginig hanip abad midagnab a gimim nñjbim Kale anig gasi nñjnabim u, kale God nip nñj ud aij gagpim.

31 “Anib u, nan mai ññjun, ññj mai ññjun, waij nihön rol gun, a gimim, gasi kub u nñjagmim. 32 Nibi bi God Manö nñjagpal gau, nan anib gau udun a göm, gasi kub anibu rö nñjbal. Pen kale nñjbim, Nap kale kumi kabö adö laj midöp u, kale nan nihön nihön midagöp u nñjeb.

* 33 Anib u, God nibi bi rimnap udöm abad mideinab u, hanip u rö nöp udnab a gimim gasi añi nñjmim; God nipe haga rö nöp gi midaiun a gimim, gasi añi nñjmim; kale anig gipe arö me, nan ññjeb, ññj ññjeb, waij rol gep, nan anib gau magöñhalö kalöp ññnab. * 34 Anib u, rol ruö nihön gun midaiun, a gimim gasi kub u nñjagmim. Nñn uri u ññn uri. Uri ññn i nöp nan mñjör rimnap midöp u, u nöp gasi nñjmim.

7

*Nibi bi rimnap kalip manö kub hag
gagmim*

(Luk 6:37-38,41-42)

1 “Hon nibi bi aij a gimim, nibi bi rimnap kalip gasi najj nñjnabim u, manö anibu ado gi kale ke aunab. * 2 Anib u, nñj aij gimim. Kale nibi bi rimnap kalip ginabim rö, God kalöp pen ginab. Kale nibi bi rimnap nñjmim manö kub hag ginabim rö, God kalöp u rö nöp manö kub hag ginab. * 3 Mab po amgö kale pak hari göl midöp u, nihön ginig mab po anibu nan yñharñj a gimim, namam nan acip amgö nipe midöp u nñjmim hagpim? 4-5 Ne bi manö piral hagep bi. Mab po amgö kale pak hari göl midöp u nöd ud yumim, amgö nñj aij gimim, namam nan acip amgö nip midöp u nip, ‘Ud yuñ’

* 6:25: Plp 4:6; 1Di 6:6-8; 1Pi 5:7 * 6:26: Mad 10:29-31; Luk 12:6-7 * 6:29: 1Ki 10:4-7; 2Kr 9:3-6 * 6:32: Mad 6:8 * 6:33: 1Ki 3:13-14; Sam 37:4,25; Ro 14:17 * 7:1: Ro 2:1; 1Ko 4:5; Jem 4:11-12 * 7:2: Mak 4:24

a gımim hagmim. ⁶ God nan uł nıpe gau, kain hapeb gau kalıp ñagmim. Kibap mılep gau, kaj gau mıdöp, a gımim ud yuagmim. Pen nıhön gınıg: ud yunabim, kale abö jö ma jö gı yuöm, ado gı apöm kalöp haunaböl.

Hon aigöl gun bı kub nıp sabe gun?
(Luk 11:9-13)

⁷ “Nan nıhön mıdagainım u, God nıp hag nıñbe kalöp ñınab. Pen nan rımnap ułhai nıñnabim u, udnabim. Hanıp ajön hiık, a gımim, pak gu gıpe, kalöp ajön u hiıknab. * ⁸ Pen nıhön gınıg: nıbi bı God nıp hag nıñnaböl u, hag nıñnaböl rö nöp gınab. Nan ułhai nıñnaböl u kalıp yamnab. Pen, ajön u hiık, a göm, pak gu gu gılö, hagnaböl rö nıñöm hiıknab. *

⁹ “Kale bı nap gau, ñı pai kale ap maj ap ñı a gö, kale kabö ñınabim? ¹⁰ Aka pen, kabsaı ap ñı a gö, hainjo ap ñınabimñ U anıg gagnabim. ¹¹ Kale nıbi bı aij wasö u pen ñı pai kale gau, nan aij gau nöp ñınabim. Nap kale kumi kabö adö lañ bı aij yabıt u, pıral gagnab; kale hag nıñnabim u, nıpe kalöp nan aij ñınab. *

¹² “Pen kale ke, hanıp adö u gılañ, adö u gaglañ, a gımim nıñbim, adö u nöp nıbi bı gau kalıp gımim. Mosıs God lo manö udöm kalı kılın rıka manö u abe, bı God manö hagep kalı kılın rıkla manö u abe, ıt me anıbu. *

Adan pro, adan majö
(Luk 13:24)

¹³⁻¹⁴ “Mab ke yañ adan kub u waiö nıñöm am aij gıpal. Nıbi bı iru nöp mıgan anıbu arbal. Anıb u, kale nıñ aij gımim, pör mıdep adan pro u udmim armim. Adan pro anıbu ułham arnaböl. Nıbi bı añı añı nöp, adan pro mılö anıbu kłö göm ułhai nıñöm arnaböl.

Pıral hagnaböl, nıñ aij gımim
(Luk 6:43-46)

¹⁵ “Pen nıbi bı God manö hagabun a göm pıral hagnaböl gau, kaj sipsip hain aij rö halu löm aunaböl u pen apöm mıdöl gı, kain

hapeb nıbi bı hau löp rö u kalöp gınaböl. Anıb u, nıñ aij gımim. * ¹⁶ Nıbi bı mıd aij gıpal rö halu löm aunaböl u pen kale nan si nan nıñ gınaböl rö nıñmim, kalıp nıñ aij gınabim. Kale nıñbim, nagı yıharıñ kalı kalı halö gau magö ñıñeb u pılö gu ñıñagnabim. * ¹⁷⁻¹⁸ Mab gau u rö nöp gınab. Mab magö ñıñeb ur gau, mab magö ñıñagep pılagnab. Pen mab magö ñıñagep ur gau, magö ñıñeb pılagnab. ¹⁹ Pen mab magö aij pılagnab gau, rıb gı dö gı dam mab inab u yunaböl. * ²⁰ Anıb u, nıbi bı gau nagı gınaböl adö u nıñmim, nıbi bı gau aij, nıbi bı gau nıñ a gımim nıñnabim. *

Jısas “Yad kale nıñagmıdin,” a gınab
(Luk 13:25-27)

²¹ “Nıbi bı yıp, ‘Bı Kub hon!’ ‘Bı Kub hon!’ a gıpal gau magöñhalö, God kalıp udöm abad mıdeinab, a gı gası u nıñagmim. Bapi yad kumi kabö adö lañ mıdöp u hagöp rö gıpal nıbi bı gau nöp kalıp udöm kumi kabö adö lañ au abad mıdeinab. * ²² God nıbi bı manö kub hagnab ñın u, nıbi bı iru nöp yıp hagnaböl, ‘Bı Kub, hon nıbi bı ne nöp. Hib ne nöp hagun, manö ne hag ñıno. Hib ne nöp hagun, nan nıbi bı kıjaki abañ ala gau hag yuno. Hib ne nöp hagun, nan gagep rö gau iru nöp gıno,’ a gınaböl. ²³ Yıp anıg hagnaböl u pen yad kalıp hagnabin, ‘Yad kale nıñagmıdin; kale gı nıñ nöp gıpım, ke gau arım!’ a gınabin. *

Bı mıhöp ram mıhöp gılö
(Luk 6:47-49)

²⁴⁻²⁵ “Bı gası nıñeb yabıt ap, ram nıpe u gınıg, kabö adö lañ gınab. Hainö hadal kub apöm, möñ kub alöm, ñıg uł apöm gınab u pen ram nıpe kabö adö lañ gı pıdön gınab u, pa jö ma jö gı ud aragnab. Anıb u rö me, nıbi bı manö yıp nıñöm, nıñ udöm, hagnabin rö gınaböl gau.

²⁶⁻²⁷ “Pen bı gası nıñ aij gagnab ap, ram nıpe u gınıg, mınön kabö kułup adö au gınab. Hainö hadal kub apöm, möñ kub

* **7:7:** Mak 11:24; Jon 14:13; 15:7; 16:23-24 * **7:8:** 1Jn 3:22; 5:14-15 * **7:11:** Jem 1:17 * **7:12:** Mad 22:39-40; Luk 6:31; Ro 13:8-10 * **7:15:** Mad 24:24; Ap 20:29; 2Pi 2:1 * **7:16:** Gal 5:19-22; Jem 3:12 * **7:19:** Mad 3:10; Luk 3:9; Jon 15:6 * **7:20:** Mad 12:33 * **7:21:** Luk 6:46; Jem 1:25 * **7:23:** Sam 6:8; 2Di 2:19

alöm, ñig ul apöm, ram nipe u böñ nöp pa jö ma jö gi ud arnab. Anib u rö me, nibi bi manö yad niñöm hagpin rö gagnaböl gau,” a ga.

²⁸⁻²⁹ Jisas manö anibu hag hakö niñöl gi, nibi bi iru nöp ap mideila gau niñöm hagla, “God lo manö hag ñeb bi hon gau manö haggal rö hagagöp; nipe bi manö niñ aij yabıl göm hagöp,” a göm, aiö yabıl gıla. *

8

Jisas bi wös hapeb la u gö, kamij la
(Mak 1:40-45; Luk 5:12-16)

¹ Jisas nö ilö lañ mideia u arö göm, sir yan ap lugö niñöl gi, nibi bi iru nöp nöp hain gıla. ² Pen bi wös hapeb la ap, Jisas mideia söl au amöm, kugom yimöm, ubör yihöñ göm haga, “Bi Kub. Ne yip gö kamij linig, gö kamij linab. Yip kamij linab u, yad God sabe gep ram raul arnig gabin u, yip wihö gagnaböl,” a ga. ³ Anig hagö, Jisas ñimagö mılöbö löm bi anibu ud niñöm haga, “Yad ginabin; nöp kamij lañ,” a gö, magö anibu nöp nöp kamij lö niñöl gi, ⁴ Jisas bi anibu nöp haga, “Nöp ginö kamij löp anibu, nibi bi rimnap kalip hag ñagmön wasö. Am bi God nöp nan sabe gep bi gau kalip nöp yammön haggmön, ‘Yip kamij löp niñim!’ a gimön. Anig haggmön, Mosıs haga rö, yaur ap God nöp pak sabe gi ñimön. Anig geinabön, nibi bi gau niñöm hagnaböl, ‘Nöp kamij löp u me anig gab,’ a ginaböl,” a ga. *

Jisas, ami bi kub bi wög gi ñeb nipe u nip gö, kamij la
(Luk 7:1-10)

⁵ Jisas daun pro Kapaneam arö niñöl gi, ami bi iru nöp abad midmidöp bi kub ap, Jisas yip gi ñinim a göm apöm Jisas nöp haga, ⁶ “Bi Kub, bi wög gi ñeb yad u nöp mına kub göm, ilön neb neb gö, aña gagöp; ram au um midöp,” a ga. ⁷ Hageia, Jisas haga, “Yad am nöp ginö kamij linab,” a ga. ⁸⁻⁹ Hageia, ami bi kub anibu haga, “Bi Kub, niñö hagpan u pen yad bi kub rö ram yad u aumön. Yad niñbin u, ami bi kub rimnap

yip abad midlö, yad pen ami bi rimnap kalip abad midem, ‘Arim,’ a ginö, arbal halö; ‘Auim,’ a ginö, aubal halö. Bi yip wög göp u nöp, wög gau anig gimön anig gimön a ginö, göp. Anib u rö, ne yiharij, ‘Kamij lañ,’ a gimön, nöp kamij linab,” a ga. ¹⁰ Anig hagö Jisas aiö göm, nibi bi hain areila gau kalip haga, “Bi anibi mlö gau nıbo u pen, God göp rö niñ aij yabıl göm me, anig hagöp. Bi hon Isrel nıbo ap, God nöp niñ ud pidön göm hagöp anibu rö hagö, yad niñagpin. ¹¹ Anib u, hainö nibi bi mlö gau nıbo gau, God nibi bi udöm kumi kabö adö lañ abad mideinab añ u amöm, Ebrahim, Aisak, Jekop bi aip asiköm, nan ñıñeb iru niñöm, mın mın göl gi mideinaböl. * ¹² Kale anig göm am mideinaböl, pen nibi bi hon Isrel nıbo gau, am añ anibu midageinaböl rö löp. God kalip hag yueinab, am mideinaböl höñ sibön göp adö yan. Kale mitön magö göm meg magö hau jö ma jö gi niñöl gi mideinaböl,” a ga. * ¹³ Anig hagöm, Jisas ami bi kub anibu nöp haga, “Ne ado gi aru! Hagpan rö nöp ginab,” a ga. Jisas anig hagö, nipe ram aramöm niña, bi nipe nan ga u, Jisas haga magö anibu nöp kamij la.

Jisas Pida nıbor nıp gö, kamij la
(Mak 1:29-34; Luk 4:38-41)

¹⁴ Pen Jisas Pida ram amöm niña, Pida nıbor u, hañ roman gau mab rö inö, abañ adö lañ um mideia. ¹⁵ Jisas niñöm, am Pida nıbor ñimagö nipe ud niñö, magö u nöp kamij lö, nipe uraköm, Jisas nöp nan magö ud li aij ga.

Jisas nıbi bi iru nöp gö, kamij la
(Mak 1:29-34; Luk 4:38-41)

¹⁶ Dugo magö u, nibi bi kijaki abañ ala gau abe, nibi bi nan ga gau abe, dam Jisas mideia u aueila, nipe kijaki gau hag höñ yuöm, nibi bi ñı pai nan ga gau gö magöñhalö kamij la. ¹⁷ Nipe ga anibu, bi God manö hagep Aisaia, hadame nöp ginab a göm kalı kılın rıka rö nöp ga. Nipe kalı kılın rıköm haga, “Hanıp nan ga gau gö kamij la.

Nan niñön niñön hanıp naij ga gau

* **7:28-29:** Mak 1:22; Luk 4:32 * **8:4:** Lep 14:1-32; Mad 9:30; Luk 17:14 * **8:11:** Luk 13:29 * **8:12:** Mad 22:13; 25:30; Luk 13:28 * **8:17:** Ais 53:4

hag yuö mïd aij gïpun,” a ga. *

*Bï ap Jisas nïp haga, “Yad aip ajeinabul,” a ga
(Luk 9:57-62)*

¹⁸ Jisas nïŋa, nïbi bï iru nöp ap nïp bïg gïgabö geila, bï nïpe gau kalïp haga, “Ñïg waŋö juun böŋ lödaŋ arun,” a ga. ¹⁹ Anïg hagö nïŋöl gï, God lo manö hag ñeb bï ap apöm nïp haga, “Manö hag ñeb bï. Ne ram mïnönŋ gai gai arnabön u, yad nöp aip arnabul,” a ga. ²⁰ Hageia, Jisas haga, “Kain hauŋ gau, kale mïnönŋ mïgan gau hanbal. Yaur gau, kau kale haneb u mïdöp. Pen yad Bï Ñï nïpe haneb mïgan u mïdagöp,” a ga. * ²¹ Pen bï Jisas nïp nïŋ uda bï ap haga, “Bï Kub, yad ne aip arul u pen, yïp yau a gö, bapi nïp umö rïgöl gem, ne aip ajeinabul,” a ga. * ²² Hageia, Jisas haga, “Nïbi bï yïp nïŋ udagpal rïmnap umaiöl, nïbi bï yïp nïŋagpal rïmnap dam rïgöl göl; pen ne auö yad aip arul,” a ga.

*Jisas hagö, yïgön kub ur ga
(Mak 4:35-41; Luk 8:22-25)*

²³ Jisas ñïg magïb udöm arnïg gö, bï nïpe gau aip hadla. ²⁴ Ñïg aŋ au arlö nïŋöl gï, adïŋ yïgön kub yabïŋ u udöm, ñïg ral apöm, ñïg magïb u ud ado gïnïg rö ga. Pen Jisas nïpe hon haneia rö, * ²⁵ bï nïpe gau nïp am haglö urakö hagla, “Bï Kub! Pïnöm asad kub u hanïp ud ado gö, ñïg ñïŋun rö löp u, ne hanïp ud kamïŋ lï,” a gïla. ²⁶ Hagaila, kalïp haga, “Nïhön gïnïg pïñïŋ gabimŋ Kale manö yad pro pro rïmnap nïŋ udagpim aka?” ga. Anïg hagöm, uraköm, pïnöm asad udeia u hagö hir göm, ñïg ral aueia u ur göm ga. * ²⁷ Anïg gö, kale aiö göm hagla, “Bï kal yabïŋ i nïpe bï aige rö bï gajïp nïŋöm pïnöm asad udeia u hir göm, ñïg ral auajïp u ur göm göp?” ö gïla.

*Aïön pi halö bï mïhau Jisas gö, kamïŋ la
(Mak 5:1-20; Luk 8:26-39)*

²⁸ Jisas ñïg juöm, ram mïnönŋ Gadara böŋ lödaŋ amjaka nïŋöm, bï hauŋ kijaki abanŋ ala mïhau wip rïgöl gïmïdal kabö mïgan gau nïbö apjaklö. Bï anïb mïhau kalïp kijaki aiön pi abanŋ alla rö, bï hapeb yabïŋ

mïhau mïdmïdil. Adan kalpe mïdmïdil au, nïbi bï rïmnap aragmïdal. ²⁹ Pen kalpe mïhönŋ apjakmil, Jisas nïp haglö, “God Ñï nïpe. Nïhön gïnïg auabön? Hanïp ilön kub ñïnïg auabön aka nïhön? Ñïn ne hanïp ram mïnönŋ naij hag yuep u auagöp,” a gïlö. * ³⁰ Pen magö anïbu, kaj iru nöp amïl ñïŋeila söl goŋ anïb au me, ³¹ kijaki aiön pi bï anïb mïhau kalïp abanŋ alla gau, Jisas nïp neb neb göl gï hagla, “Hanïp hag yunïg gïmön u, hagö, amun kaj mïdpal gïdaŋ kalïp yuö hiïkun,” a gïla. ³² Hageila, Jisas “Arim,” a gö, bï anïb mïhau kalïp arö göm, am kaj gau kalïp yuö hiïkla. Hiïklö kaj gau pïñïŋ gï mïnönŋ rul goŋ au amöm, gï dam ñïg waŋö yanŋ paköm, ñïg ñïŋöm, magöŋhalö um hakla.

³³ Pen bï kaj mukmïdal gau, ga anïbu nïŋöm, yïŋïd daun u amöm, Jisas nïhön nïhön ga u, bï kijaki abanŋ alla mïhau nïhön nïhön ga manö u, nïbi bï gau kalïp magöŋhalö hag ñïla. ³⁴ Hag ñeila, nïbi bï daun mïdeila anïb gau magöŋhalö Jisas nïp nïŋun a göm, ap nïp nïŋöm, neb neb göl gï hagla, “Ram mïnönŋ hon i arö gïmön, ke gau aru,” a gïla.

9

*Jisas bï ñïmagö ma kïla ga u nïp gö,
kamïŋ la*

(Mak 2:1-12; Luk 5:17-26)

¹ Jisas kauyanŋ ñïg magïb udöm, ñïg waŋö juöm, ram mïnönŋ nïpe hanmïdöp u böŋ lödaŋ ara. * ² Pen nïbi bï rïmnap, bï ñïmagö ma kïla ga ap, Jisas gö kamïŋ lïnab, a göm, nïp ilönŋ lï dapöm Jisas mïdeia au daula. Pen, Jisas gö kamïŋ lïnab, a göm nïŋla rö, Jisas bï ñïn ma kïla ga anïbu nïp haga, “Ñï me! Gasï halö mïdaimön. Nan si nan naij gïpan gau nïŋem arö gabin,” a ga. ³ Jisas anïg hagö, God lo manö hag ñeb bï gau rïmnap hagla, “Bï i God nïp hag juöl gï me, anïg hagab,” a gïla. ⁴ Pen Jisas gasï nïŋla anïbu ke nïŋöm haga, “Kale nïhön gïnïg yïp gasï naij nïŋmim anïg hagabim?” * ⁵ Yad nïp, ‘Nan si nan naij gïpan gau

* 8:20: 2Ko 8:9 * 8:21: 1Ki 19:20 * 8:24: Sam 4:8 * 8:26: Mad 14:31; Sam 89:9 * 8:29: Mak 1:24; Luk 4:41 * 9:1: Mad 4:13 * 9:4: Mad 12:25; Luk 9:47; Jon 2:25

nijem arö gabin,' a ginö, kalöp aij ginab, aka 'Urak aru!' a ginö, kalöp aij ginab. Aka manö nihön hagnö, kalöp aij ginab? ⁶ Mñi kale niñnabim, Bapi God yip Bi Ñi nipe hag la nijöm, minöñ naböñ it i apem, nan si nan naj gipal gau nijem arö ginabin," a ga. Jisas anig hagöm, bi ñin ma kila ga u nip haga, "Urakmön, köp ne u udmön, ram ne aru!" a ga. * ⁷ Jisas anig hagö, bi anibu uraköm köp bad nipe u udöm ram nipe ara. ⁸ Ram nipe arö nijöl gi, nibi bi gau nijöm, God hagö Jisas apöm gab, a göm pñiñ göm, bi ap minöñ naböñ it i anib unbö rö gö niñagpun a göm, God hib nipe haglö adö ara.

Jisas bi nipe Madyu nip uda
(Mak 2:13-17; Luk 5:27-32)

⁹ Jisas ram minöñ anibu arö göm, migan ap amöm niña, bi dakis udep wög gimädöp bi ap ram raul migan u asik mideia. Bi anibu hib nipe Madyu. Jisas nip nijöm haga, "Yad aip aue!" gö, uraköm Jisas aip ara.

¹⁰ Jisas bi nipe gau aip Madyu ram amöm, nan niñlö nijöl gi, bi dakis udep gau abe, bi nan si nan naj gimädal bi gau abe, iru nöp apöm Jisas bi nipe gau aip nan niñla. ¹¹ Nan niñeila, bi Perisi gau nijöm, Jisas bi nipe gau kalip hagla, "Manö hag ñeb bi kale u, nipe nihön ginig, bi dakis udep gau abe, nibi bi nan si nan naj gipal gau abe, aip dñm ñöl nan niñab?" ö gila. * ¹² Hageila, Jisas manö anibu apdi nijöm haga, "Nibi bi nan gagöp gau, wös wameb bi gau aragpal; nibi bi nan göp gau nöp wös wameb bi gau arbal. ¹³ Pen God manö ap haga it u niñ aij gimim midaimim. Nipe haga, 'Yip nan sabe gi ñinabim u, yip aij gagnab; pen nibi bi gau kalip mög niñmim gi aij geinabim u, yip aij ginab,' a ga. Pen yad aunö u, nibi bi, hon nibi bi aij, mid aij gipun a gi gasi niñbal gau, kalip ulhai niñ udnig auagnö; yad nibi bi, hon nan si nan naj gipun a gi gasi niñbal gau, kalip ulhai niñ udnam a gem aunö," a ga. *

Nan magö hil gep
(Mak 2:18-22; Luk 5:33-39)

¹⁴ Ñin ap, Jon ñig pak ñeb bi nipe gau, Jisas mideia au apöm hagla, "Hon abe, bi Perisi gau abe, ñin rimnap, God nip nöp gasi niñun, a gun, nan niñagpun. Pen bi ne gau nihön ginig u rö nöp gagpal?" ö gila. *

¹⁵ Hageila, Jisas kalip haga, "Nibi bi gau, bi nibi udnig gab bi u aip mideinaböl ñin u, mñ mñ göl göm nan niñnaböl; pen bi rimnap apöm bi anibu nip ud junaböl ñin u, mög gö nan hil göm niñagnaböl," a ga.

¹⁶ Pen Jisas nipe kalip manö ap hod riköm haga, "Walij gison u udöm, walij papit gi, pa gi dö ginab ramö u al dör gagnaböl. Pen ai ginig göm al dör gagnabölñ Anig geinaböl u, walij lutö gabin a ginig gab, migan kub yabit pa bitit ginab. ¹⁷ Pen ñig wain u, u rö nöp. Wain gison nibö u göm, ud kaj meme hañ mitep migan u ral lagnaböl. Pen nihön: anig geinaböl u, ñig wain kamij u ranöm, biñ yabit hagöm, kaj meme hañ u pak gi dö göm, hon göm arnab. Anib u, ñig wain kamij u udöm, kaj meme hañ kamij nibö migan u ud lilo nöp me, aij ginab," a ga.

Jisas gaia nibi kub ap, pai pro ap, kamij la
(Mak 5:21-43; Luk 8:40-56)

¹⁸ Jisas manö anibu hagö nijöl gi, Juda bi kub ap Jisas mideia au apöm, kugom yimöm haga, "Pai yad u böñ nöp umöb u pen ne am nip ud niñö, urakñm," a ga. ¹⁹ Hagö, Jisas bi nipe gau aip uraköm, bi anibu aip arla.

²⁰⁻²¹ Pen nibi ap, hagape lugöl gi lugöl gi mideia, mi unbö migan lan ina. Anig gö, gasi nipe u nöp nijöm, "Jisas walij nipe mlö kub got gau nöp ud niñnö, yip kamij linab," a göm, Jisas arö nijöl gi, jöl adö gau amöm, walij nip u ud niña. * ²² Ud niñö, Jisas ado göm nibi anibu nip nijöm haga, "Yip niñ udpan u me, nöp kamij löp. Gasit halö midaimön," a ga. Hagö, nan nip gimädöp u magö anibu nöp kamij löm, hagape aumädöp u mitep ga.

* 9:6: Jon 17:2 * 9:11: Luk 15:2 * 9:13: Mad 12:7; Hos 6:6 * 9:14: Luk 18:12 * 9:20-21: Mad 14:36

²³ Pen Jisas n̄ibi b̄i an̄ibu arö göm am am, b̄i kub ram u amjaköm n̄iŋa, aŋ magö pu göm, manö hauŋ kub yabiŋ geila. ²⁴ Jisas n̄iŋöm kal̄ip haga, “Kale ke gau arim! Pai i umagöp; ȳhar̄iŋ hon hanab,” a ga. An̄ig hagö, n̄ip m̄ihol ḡila. ²⁵ Pen Jisas n̄ibi b̄i an̄ib gau kal̄ip hag höŋ yuöm, ram raul m̄igan yaŋ amöm, pai uma u n̄ip, ñ̄imagö k̄id u ud n̄iŋö, uraka. ²⁶ An̄ig gö, manö an̄ibu yag dam ram m̄inöŋ an̄ib gau magöŋhalö ud arla.

Jisas gö, b̄i amgö we m̄ihau amgö ñ̄il n̄iŋlö

²⁷ Pen Jisas ram m̄inöŋ an̄ibu arö göm arö n̄iŋöl ḡi, b̄i amgö magö we ga m̄ihau n̄ip hain göl ḡimil meg m̄igan dap ranmil, haglö, “Depid Ñ̄i n̄ipe! Hal̄ip m̄ihöŋ mög n̄iŋmön!” a ḡilö. * ²⁸ An̄ig hagailö, pen Jisas n̄ipe ram raul m̄igan u ara. B̄i an̄ib m̄ihau hain ammil ram u apjaklö, Jisas kal̄ip m̄ihöŋ haga, “Kale m̄ihöŋ, yad kalöp ḡinö kam̄iŋ l̄inab a ḡimil, ȳp ap hagabil̄iŋ Yad yau a ḡinabin, kale gas̄i n̄iŋbil amgö kale ñ̄il l̄inab aka wasö?” ö ga. Hageia, haglö, “B̄i Kub, holm̄iŋ n̄iŋbul, ne hal̄ip geinabön kam̄iŋ l̄inab,” a ḡilö. ²⁹ Hagailö, Jisas amgö kal̄ip m̄ihöŋ ud n̄iŋöm haga, “Ȳp n̄iŋ udpil u me, hagpil rö ḡinim,” a ga. ³⁰ Hagö, amgö kal̄ip m̄ihöŋ kam̄iŋ lö, n̄iŋlö n̄iŋöl ḡi, Jisas kal̄ip m̄ihöŋ manö klö hagöm hag aij göm haga, “N̄ibi b̄i gau, Jisas gaj̄ip hal̄ip kam̄iŋ löp, a ḡimil hagagmil,” a ga. * ³¹ An̄ig haga u pen kalpe m̄ihöŋ ammil, n̄ibi b̄i ram m̄inöŋ aŋ an̄ib gau magöŋhalö hag ñ̄ilö ara.

Jisas aŋab ado ga b̄i ap n̄ip gö, manö ga

³² Pen kalpe m̄ihöŋ arlö n̄iŋöl ḡi, n̄ibi b̄i r̄imnap, b̄i aiön pi halö aŋab ado ga b̄i ap, dap Jisas mideia au daueila. ³³ Jisas aiön pi b̄i an̄ibu n̄ip aban̄ ala u hag yuö, manö hag aij ga. An̄ig gö, n̄ibi b̄i gau aiö göm hagla, “Ram m̄inöŋ Isrel i, b̄i ap an̄ibu rö gö n̄iŋagpun,” a ḡila. *

* **9:27:** Mad 20:29-34 * **9:30:** Mad 8:4 * **9:33:** Mak 2:12 * **9:34:** Mad 12:24; Mak 3:22; Luk 11:15 * **9:35:** Mad 4:23; Mak 1:39 * **9:36:** Mad 14:14; Nab 27:17; 1Ki 22:17; Sek 10:2; Mak 6:34 * **9:37:** Luk 10:2 * **10:1:** Mak 6:7; Luk 9:1

³⁴ Pen b̄i Perisi gau hagla, “N̄ipe k̄ijaki aiön pi nap kale Seden klö u udöm me, aiön pi gau hag höŋ yuöp,” a ḡila. *

Jisas n̄ibi b̄i gau kal̄ip mög n̄iŋa

³⁵ Pen Jisas n̄ipe daun pro gau abe, daun kub gau abe ḡi ajöl göm, Juda magum gep ram gau amöm, Kiŋ kub ke yabiŋ u n̄ibi b̄i udöm abad m̄ideinab manö aij u hag ñ̄im̄idöp. Pen n̄ibi b̄i gau kal̄ip nan n̄ihön n̄ihön ga u, u rö nöp gö kam̄iŋ la. * ³⁶ Jisas n̄iŋa, n̄ibi b̄i an̄ib gau kaj sipsip gau b̄i abad m̄idep kale ap m̄idagöp rö u m̄ideila. Gas̄i kub n̄iŋöm uŋham m̄ideila u pen kal̄ip b̄i ḡi ñ̄eb ap m̄idageia. An̄ib u n̄iŋöm, Jisas n̄ipe mög yabiŋ n̄iŋöm, * ³⁷ b̄i n̄ipe gau kal̄ip haga, “Nan magö iru yabiŋ nöp wög naböŋ au po ḡi m̄idöp u pen n̄ibi b̄i ral dauep iru m̄idagpal. * ³⁸ An̄ib u, kale b̄i wög naböŋ nap n̄ibö u n̄ip hag n̄iŋbe, b̄i ral dauep r̄imnap yuö, ral dap n̄ip lau adö dauöl,” a ga.

10

Jisas manö ud arep b̄i n̄ipe unbö m̄igan la?

(Mak 3:13-19; Luk 6:12-16)

¹ Jisas b̄i n̄ipe unbö m̄igan lan̄ u wiñ alö aueila haga, “Yad ke kalöp hagabin u me, k̄ijaki aiön pi nan gau hag yun̄ig, hag yunabim. N̄ibi b̄i nan n̄ihön n̄ihön ḡinab gau u rö nöp ḡipe, kam̄iŋ l̄inab,” a ga. *

² B̄i Jisas manö ud arep unbö m̄igan lan̄ Jisas hag yua b̄i gau, hib kale gau me, b̄i ap Saimon, hib n̄ipe ap Pida a ḡim̄idal; b̄i ap Edru, Pida n̄imam n̄ipe u; b̄i ap Jems, Sebedi ñ̄i n̄ipe; b̄i ap Jon, Jems n̄imam n̄ipe; ³ b̄i ap Pilip; ap Badolomyu; ap Domas; ap Madyu, n̄ipe dak̄is udm̄idöp; b̄i ap Jems, Alpias ñ̄i n̄ipe; b̄i ap Dadias; ⁴ b̄i ap Saimon, hib n̄ipe ap Selod a ḡim̄idal; b̄i ap Judas Iskariod, n̄ipe me hainö Jisas n̄ip mumug n̄iŋa.

Jisas manö ud arep b̄i n̄ipe unbö m̄igan lan̄ kal̄ip hag ke ke yua

(Mak 6:7-13; Luk 9:1-6)

⁵ Jisas bi nipe anib gau kalip manö aij wög u göl a göm, hag ke ke yuöl gi haga, “Kale Juda nibi bi wasö an gau abe, Sameria kai midpal an gau abe, aragmim. ⁶ Pen kale am nibi bi hon Isrel, nibi bi kale God nip gasi niḡagpal gau, kalip hag ñöl gi hagmim, * ⁷ “God nibi bi udöm abad mideinab ñin u, hadö söl auöp,” a gimim. * ⁸ Nibi bi nan ginim gau gipe, kamij linim. Nibi bi böḡ nöp umöl gau gipe, kauyan uraköl. Nibi bi wös hapeb linim gau gipe, kamij linim. Nibi bi kijaki aiön pi aban alnim gau hag höḡ yube aran. Bapi hol apil kalöp pör yiharij wög gipul rö, kale u rö nöp nibi bi anib gau kalip yiharij wög gi ñimim. ⁹ Mani gol, mani silpa, mani aḡi rimnap ud aragmim. * ¹⁰ Wadi, waij rimnap halö, ma rirup, walab adij, nan gau ud aragmim. Pen nihön: nibi bi wög gi ñinaböl gau pen nan ñilö ñinaböl. *

¹¹ “Pen daun ap aka ram riḡig aglö ap amjakpe, nibi bi kalöp hag wihai udöl rö rimnap niḡmim, kalip aip nöp midmim, ram minöḡ ke ap gau arniḡ ginabim ñin u nöp, kalip arö gimim armim. ¹²⁻¹⁴ Pen ram ap ammim, “Kale midpim!” a gipe, “Yau, midpun; aij aubim,” a gaiöl, ram raul miḡan anibu armim. Pen kalöp manö yad hag ñimim hag wihai ud niḡagaiöl u, arik arniḡ, acip acip ma kid kale cig udöm midainim u, ab hli gi yumim armim. * ¹⁵ Yad kalöp niḡö yabit hagabin: manö kub hagep ñin u, Sodom Gomora nibi bi ilön pro pro udnaböl; nibi bi kalöp udagnaböl anib gau, ilön kub yabit udnaböl. *

Marö iru nöp aunab

(Mak 13:9-13; Luk 21:12-17)

¹⁶ “Pen niḡim! Yad kalöp kaj sipsip rö u, nibi bi kain hauḡ rö midpal an gau yuabin. Anib u, gasi niḡ aij göl gi, agamij kalip hag ñöl gi midaimim. *

¹⁷ “Pen nibi bi rimnap kalöp ud sisi löm, dam Juda magum gep ram gau arlö,

kansol kale gau ap manö kub hagöm, kalöp paknaböl. Anib u, niḡ aij gimim. * ¹⁸ Kalöp bi yad a göm, tip gi dam gapman bi kub aka kiḡ mideinaböl au ud arlö, kale manö aij yad u, bi kub gau abe, Juda nibi bi wasö ram minöḡ mlö kub gau nibö gau abe, kalip hag ñinabim. ¹⁹⁻²⁰ Kalöp manö kub hagnaböl anibu, manö nihön hagnun aka manö aige gun hagnun a gimim piñij gimim, gasi iru niḡagmim. Hagpe niḡöl gi, Nap God Ana nipe kale aip midöp u, gasi aij ñeinab, manö kale adö u ke hagagnabim; Nap God Ana nipe kalöp hagnab rö nöp hagnabim. *

²¹ “Ñin anibu, nimam gau uraköm, nimam kale ke gau al paklan a göm, bi kub gau kalip mumug ginaböl. Nap gau uraköm, ñi pai kale ke gau al paklan a göm, bi kub gau kalip mumug ginaböl. Ñi pai gau uraköm, nime nap kale ke gau jöl ñöm u rö nöp ginaböl. * ²² Yip lau adö mideinabim rö, nibi bi gau magöḡhalö kalöp niḡlö, mulu kal alnab. Pen nibi bi an klö göm, yip pig nöp mideinaböl gau, ñin hain u auö, God kalip udnab. ²³ Pen miḡan ap arbe, kalöp gi naij gaiöl u, piñij gi miḡan ap armim. Yad kalöp niḡö hagabin, Isrel daun gau nibi bi gau kalip hag ñibe aragnab adö, yad Bi Ñi nipe aunabin.

²⁴⁻²⁵ “Ñi pai skul hagpal gau kub midlö, hag ñeb bi kale gau pro midagpal. Pen hag ñeb bi midöp rö midaiun a göm me, skul hagpal. Nibi bi wög gi ñibal gau kub midlö, nibi bi kalip abad midpal gau pro midagpal. Wög gipal u, nibi bi kub midpal rö midaiun a göm, wög gipal. Anib u rö, nibi bi yad gau, yad midpin rö midaiun a göm, gipal. Pen nibi bi gau yip hag juöm, Seden hib nipe ap löm yip Bielsebul a gipal rö, kalöp bi wög gi ñeb yad u rö nöp hag juöm manö naij hagnaböl me. *

God nip nöp piñij gep *(Luk 12:2-7)*

* **10:6:** Jer 50:6 * **10:7:** Mad 3:2; 4:17; Luk 10:9,11

* **10:9:** Luk 10:4 * **10:10:** Luk 10:7; 1Ko 9:14

* **10:12-14:** Luk 10:5-6; Ap 13:51

* **10:15:** Mad 11:24; Jud 7

* **10:16:** Luk 10:3; Ro 16:19

* **10:17:** Mak

13:9-11; Luk 12:11-12; 21:12-15

* **10:19-20:** Jon 14:26

* **10:21:** Mai 7:6; Mad 10:35; Mak 13:12; Luk 21:16

* **10:24-25:** Mad 9:34; 12:24; Mak 3:22; Luk 6:40; 11:15; Jon 13:16; 15:20

26 “Nibi bi gau kalip niŋmim piñiŋ gagmim. Manö niñhön mñi harı göl midöp u, hainö waiö mideinab. Nan niñhön agamij giŋpal gau, hainö waiö niñnaböl. * 27 Manö yad kalöp pi gem hagnabin u, kale am kalip waiö hag niñmim. Manö yad kalöp riñmıd iñ hagnabin u, ram adö laŋ ammim, manö kub hag niñbe niñöl.

28 “Kale nibi bi al pak libal bi gau niñmim piñiŋ gagmim. Kale yiñharıñ hañ bad u nöŋ al pak linaböl; ana u halö gi naij göl rö lagöp. Piñiŋ giñig me, Bi Kub nibi bi hañ romaŋ abe ana abe miñgan mab ke inab yaŋ yunab u niŋ piñiŋ giñmim. * 29 Yaur pro gau, nan yiñharıñ. Mani añ magö añ nöŋ yuöm, miñhöŋ udpal. Nan yiñharıñ u pen, God kalip niñ midöp rö, ap yiñharıñ lug pakagnab. 30 Umagö kalöp u, God magöñhalö wö ralöp. 31 Anıb u, piñiŋ gagmim. Yaur gau nan pro yabiñ; kale pen nan yabiñ midpim. *

Yad Jisas bi niñpe a giñmim waiö hagmim (Luk 12:8-9)

32 “Nibi bi an yiñ lau adö midöm, nibi bi gau kalip waiö hag niñnaböl gau, yad pen Bapi yad kumi kabö adö laŋ midöp u niŋ, yiñ lau adö midpal, a gem, waiö hagnabin. 33 Pen nibi bi an, yiñ ciñ aij gagöm, nibi bi aip mideinaböl aŋ au hagnaböl, bi anıbu yad niñagpin, a giñnaböl u, yad pen Bapi yad kumi kabö adö laŋ u niŋ, nibi bi gai i yad niñagpin, a giñnabin. *

Pen pen giñnaböl

(Luk 12:51-53; 14:26-27)

34 “Yad miñnöŋ naböŋ iñ i aunö u, ‘Jisas niñpe miñnöŋ naböŋ iñ i aua rö, agamij mid aij giñnabun,’ a giñmim, gası u niñagmim. Yad aunö u me, nibi bi gau manö kub hagöm, pen pen giñnaböl. 35 Anıg giñnab: niñ gau uraköm, nap aip pen pen giñnaböl. Pai gau uraköm, niñme aip pen pen giñnaböl. Niñ nibin gau uraköm, niñpis aip pen pen giñnaböl. * 36 Anıg giñnaböl anıbu, ram kale añ midpal u, kale ke nöŋ pen pen giñnaböl.

37 “Nibi bi an, niñme nap aka niñ pai gau nöŋ midmagö löm, yiñ midmagö lagnaböl

u, nibi bi yad midöl rö lagnab. 38 Nibi bi an yiñ piñ midniñ gaböl, pen gası ap niñöm hagnaböl, ‘Nibi bi riñnap hanıŋ gi naij göl rö löp,’ a göm, yiñ arö giñnaböl u, nibi bi yad midöl rö lagnab. 39 Nibi bi an, yad ke nöŋ midem, mid aij giñnam a giñnab u, mab ke inab yaŋ u arnab. Nibi bi an pen hagnab, yad Jisas lau adö midnö, yiñ al pak linıñ al pak löl a giñnab u, kamıñ pör pör midep u udnab. *

God kalip pen u rö nöŋ abad mideinab (Mak 9:41)

40 “Kale arbe, nibi bi riñnap kalöp hag wiñhai udaiöl u, yiñ abe hag wiñhai udnaböl. Pen yiñ hag wiñhai udnaböl rö, Bi yiñ hag yuö aunö u niŋ abe hag wiñhai udnaböl. * 41 Nibi bi an, God manö hagep bi ap niñöm hagnab, ‘Bi auöp i, God wög göp u me, niŋ udnabin,’ a göm, udnab u, aij yabiñ giñnab. God manö hagep bi anıbu ud aij giñnab rö, hainö God niŋ u rö nöŋ ud aij giñnab. Nibi bi an, God nibi bi kamıñ aij niñpe ap niñöm hagnab, ‘Bi auöp i, God bi kamıñ aij niñpe u me, niŋ udnabin,’ a göm udnab u, aij yabiñ giñnab. God nibi bi kamıñ aij niñpe u ud aij giñnab rö, hainö God niŋ u rö nöŋ ud aij giñnab. 42 Pen nibi bi an, bi yiñharıñ yad ap niñöm, Jisas bi niñpe u a göm, niñig miñ dap niñnab u, God niñö, aij gö, pen hauñ gagnab,” a ga.

11

Jon bi niñpe riñnap hag yuö, Jisas niñ niñniñ arla

(Luk 7:18-35)

1 Jisas bi niñpe unbö miñgan laŋ gau kalip anıg göl anıg göl giñmim a göm hag niñ aij göm, ram miñnöŋ anıbu arö göm, daun yöŋ söñ anıb gau amöm, nibi bi gau kalip manö hag niñ.

2 Pen Jon bi niñig pak niñeb u nagı midöm, Krais niñhön niñhön ga manö u niñöm, bi niñpe riñnap hag yuö, Krais mideia au amjaköm, 3 niñ hag niñöm hagla, “Hanıŋ hag niñmön, ne bi ‘Krais’ a gun pör abad

* 10:26: Mak 4:22; Luk 8:17 * 10:28: Jem 4:12 * 10:31: Mad 6:26 * 10:33: Mak 8:38; Luk 9:26; 2Di 2:12

* 10:35: Mai 7:6 * 10:39: Mad 16:24-25; Mak 8:34-35; Luk 9:23-24; 17:33; Jon 12:25 * 10:40: Mak 9:37; Luk 10:16; Jon 13:20

mıdpuu u nöp auban, aka hon bı hain nıbö anıbu ke abad mıdaiun?” ö gıla.

⁴ Hageila, Jisas kalıp haga, “Kale Jon mıdöp au ammim hıgmim, ‘Hon amun amgö hon ke nıñun, rımıd hon ke nıñbun, ⁵ bı anıbu nıbi bı amgö we göp gau gajıp amgö nıñbal. Nıbi bı ma naij göp gau gajıp adan aj aij gıpal. Nıbi bı wös hapeb löp gau gajıp mıtep göp. Nıbi bı rımıd mıgan pıt göp gau gajıp gası wakö nıñbal. Nıbi bı umbal gau gajıp kauyan urakpal. Nıbi bı mög gep rö gau, u rö nöp Kraıs manö aij u hagö nıñbal,’ a gımim. * ⁶ Pen manö ap hıgmim, ‘Nıbi bı yıp nıñ udöm, gası ap ap nıñagnaböl gau, mıñ mıñ yabıt gınaböl,’ a gımim,” a ga.

⁷ Anıg hagö, Jon bı nıpe gau arlö nıñöl gı, Jisas nıbi bı ap mıdeila gau kalıp Jon manö adö u hagöm haga, “Kale nöd ram mıñnöh kabö nöp mıdöp an gau arbe ñın u, nıñnöh nıñnıg arben Hod mılö añı ap yıgön ud dan i göp ap nıñnıg arbe? ⁸ Aka nıñnöh nıñnıg arben Bı wañj aij aij nöp lıbal bı ap nıñnıg arben Bı wañj aij aij udun a göm nıñbal gau, bı kub ram klıñ aij gau hanbal. Kale Jon mıdmıdöp ram mıñnöh nöp an au han mıdagmıdal. ⁹ Pen nan nıñnöh nıñnıg arben Yıharıñ aragpe. Jon bı God manö hagep, bı anıbu nıñnıg arbe. Bı God manö hagep aunab a gımim abad mıdmıdim me, bı anıbu me u. Pen Jon nıpe God manö hagep bı nöp wasö. ¹⁰ Jon nıp gası nıñöm, hadame nöp God nıpe Ñı nıpe nıp manö haga manö anıbu, God Manö yan kalı klıñ rıköm hagla,

‘Bı manö hagep yad u,
hag yunö nöd amöm,
nıbi bı gau hag ñı aij gö,
hainö ne ke arnabön,’ a göm kalı klıñ rıkla. *

¹¹ Kalöp hagabin, nıbi bı mıñnöh nabön ıt i mıdpal gau, añı ap Jon rö wasö. Pen God nıbi bı yıharıñ yabıt dam kumi kabö adö lan au abad mıdeinab gau, kale Jon rö mıdageinaböl; God nıpe nıbi bı yıharıñ yabıt gau ud aij yabıt gö, nıbi bı aij nıpe yabıt mıdeinaböl. ¹² Jon bı ñıg pak ñeb bı apöm manö aij hag ña ñın u rıköm, nıbi bı

gau, God hanıp udöm kumi kabö adö lan au abad mıdainım a göm, manö anıbu kłö yabıt gı dam dam, mıñı u rö nöp kłö yabıt gıpal.

¹³ “Bı God manö hagep manö kalı klıñ rıkla gau abe, Mosıs God lo manö kalı klıñ rıka u abe, ıt u me, God Mesaia u nıp yuö, nıpe nıbi bı gau kalıp udöm abad mıdeinab. Manö anıbu nöp hag daulö daulö me, Jon aua. * ¹⁴ Pen manö hıgnıg gabin u udnabım aka nıñagpin. God Jon nıp hagö, apöm nıbi bı gau kalıp manö hag ña u, God Manö kalı klıñ rıköm, gınab a gıla rö nöp ga. Kalı klıñ rıköm hagla, bı God manö hagep İlaija rö bı ap aunab, a gıla. * ¹⁵ Kale nıbi bı gası rımıd mıdainım gau, manö hagabin i rımıd lı nıñ aij gımim.

¹⁶ “Nıbi bı mıñı ñın i mıdpal gau yad nıñbin, kale ñı painan rımnap maker au asıköm, ñı painan rımnap meg mıgan dap ranöm kalıp hagpal rö u mıdpal. ¹⁷ Kale hagpal,

‘Hon añı pu gıno,
kale nıñnöh gınıg kugom ralagpım?
Kımap mıñöh gep rö ap hıgno,
kale nıñnöh gınıg mıñöh gagpım?’ ö gıpal.

¹⁸ Anıb u rö, God Jon nıp yuö apöm, ñın rımnap nan magö nıñagöm, ñıg wain nıñagöm gö, hagla, ‘Bı anıbi nıp nan nıñnöh aban alö anıg göp?’ ö gıla. ¹⁹ Bı Ñı nıpe pen auö hagpal, ‘Bı nan kub nıñöm, ñıg wain nıñöm, bı dakıs udpal gau aıp ajöm, bı nan naij gıpal gau aıp ajöm göp,’ a gıpal. Pen nıbi bı God Manö u nıñ udöm, gı aij göm, mıd aij gınaböl u, nıbi bı gau nıñöm hıgnaböl, God Manö u manö aij yabıt, a gınaböl,” a ga. *

Manö kub udnaböl (Luk 10:13-15)

²⁰⁻²¹ Jisas daun kub nöd gı ajöm, nan gıgep ıru nöp gö, nıbi bı gau nıñla u pen kale, nıñnöh gınıg nan sı nan naij gıpun a göm, nan sı nan naij gımıdal u arö göm, Jisas nıp nıñ udagla. Anıg gılö, Jisas kalıp hag göm haga, “Korasin daun nıbi bı gau!

* **11:5:** Aıs 35:5-6; 61:1 * **11:10:** Mal 3:1; Luk 1:76
Mak 9:11-13 * **11:19:** Mad 9:14

* **11:13:** Luk 16:16 * **11:14:** Mal 4:5; Mad 17:10-13;

Bedsaida daun n̄ibi b̄i gau! Nan gagep gau ḡin̄ö, n̄iñbe. Pen nan si nan naij ḡipim u arö ḡimim, ȳip n̄iñ udagpim. An̄ig ḡipim u, kale manö kub yab̄i udnabim. Daun kub Daia Juda n̄ibi b̄i wasö gau, daun kub Saidon Juda n̄ibi b̄i wasö gau, nan gagep an̄ib gau kal̄ip u rö nöp gaibnep, kale nan si nan naij ḡim̄idal gau arö göm, wad̄i asöl rö r̄imnap ȳimöm, run he löi ḡi löi ḡi m̄idaiblap. * 22 An̄ib u, manö kub hagep ñ̄in u, Daia n̄ibi b̄i abe, Saidon n̄ibi b̄i abe, manö pro rö udnaböl; pen kale Korasin n̄ibi b̄i abe, Bedsaida n̄ibi b̄i abe, manö kub yab̄i udnabim.

23 “Kapaneam n̄ibi b̄i gau. Ñ̄in an̄ibu kale kumi kabö adö lañ au aragnabim; böñ nöp mab ke inab ulöm m̄igan yañ u arnabim. Nan gagep kale añ aui ḡin̄ö u, daun kub Sodom gaibnep, kale nan si nan naij ḡim̄idal gau arö göm, uri kam̄iñ m̄idaiblap. * 24 Adö an̄ibu yad kalöp n̄iñö hagabin, manö kub hagep ñ̄in u, Sodom n̄ibi b̄i gau manö pro rö udnaböl; kale Kapaneam n̄ibi b̄i manö kub yab̄i udnabim,” a ga. *

*Ȳip aumim ake limim
(Luk 10:21-22)*

25-26 Ñ̄in an̄ibu Jisas Nap n̄ip haga, “Bapi, yad hib ne hagnö adö lañ aran̄. Ne B̄i Kub, kumi kabö adö lañ abe, m̄inöñ naböñ iñ i abe abad m̄idpan u, gas̄i ne ke n̄iñö aij göp rö, n̄ibi b̄i gas̄i k̄id hiik n̄iñun n̄iñbun a ḡipal gau, kal̄ip manö yad hagabin iñ u hag ñ̄agpan; pen n̄ibi b̄i ñ̄i painañ rö m̄idpal gau kal̄ip gas̄i aij ñ̄imön, manö yad hagabin iñ u hag waiö l̄iban u, nöp aij a gabin,” a ga. *

27 Jisas an̄ig hagöm haga, “Bapi klö n̄ipe m̄idöp rö, ȳip ñ̄öb. N̄ibi b̄i r̄imnap ȳip n̄iñ aij gagpal; Bapi nöp ȳip n̄iñöb. Yad nöp Bapi n̄ip n̄iñ aij ḡipin. Pen n̄ibi b̄i gas̄i aij ñ̄inam a gem n̄iñbin gau, kal̄ip gas̄i aij ñ̄inö, Bapi n̄ip n̄iñaböl,” a ga. *

28 Jisas an̄ig hagöm haga, “Kale n̄ibi b̄i nan wañ̄ib kub iru maru pör ud ajmim

gas̄i iru n̄iñmim m̄idpim gau, yad aumim n̄iñöm nan wañ̄ib kub iru maru ud ajabim gau yad ke udnö ake l̄inabim. * 29 Yad b̄i hain aij agam̄ij m̄idpin; kal gagnabin; an̄ib u, ȳip aumim, wög yad ḡi ñ̄imim, hibur gas̄i m̄idmagö kalöp añ dan̄ ake l̄imim. * 30 Kale ȳip aumim wög yad geinabim u, ud marö ap gagnab; p̄iñta ḡinab. *

12

God n̄ip sabe gep ñ̄in u, wid magö r̄ik ñ̄iñla

(Mak 2:23-28; Luk 6:1-5)

1 Juda God n̄ip sabe gep ñ̄in u, Jisas b̄i n̄ipe gau aip wid wög añ au amöl ḡi, b̄i n̄ipe gau k̄iyö lö, wid magö an̄ib gau r̄imnap udöm, hañ pak yuöm, ñ̄iñöl ḡi ñ̄iñöl ḡi areila. * 2 An̄ig geila, b̄i Perisi gau n̄iñöm, Jisas n̄ip hagla, “Lo manö hon hagab, n̄ibi b̄i God n̄ip sabe gep ñ̄in u wög gagnaböl. Pen b̄i ne gau n̄ihön ḡin̄ig God n̄ip sabe gep ñ̄in wög gagep i, wid magö hañ pak yuaböl?” ö ḡila. *

3-4 Hageila, Jisas kal̄ip haga, “Depid hadame nöp b̄i n̄ipe gau aip k̄iyö lö, God sabe gep ram u amjaköm, bred God amgö ilö adö au löm, b̄i ȳihar̄iñ ñ̄iñagpal, b̄i God n̄ip nan sabe ḡipal gau nöp ñ̄iñbal bred u, kal̄ip hag n̄iñö n̄ip ñ̄ilö, b̄i n̄ipe gau aip ñ̄iñla. Pen k̄iyö lö ḡila aiud an̄ibu, God Manö yañ kal̄i k̄iñ r̄ikla u kale n̄iñagpim ar? *

5 “Kale Mos̄is God Manö kal̄i k̄iñ r̄ika u n̄iñagpim rö löp. N̄ipe kal̄i k̄iñ r̄iköm haga, ‘B̄i God n̄ip nan sabe gep b̄i gau, God n̄ip sabe gep ñ̄in u, God sabe gep ram raul u am m̄idöm, wög ḡipal. Pen God kal̄ip manö kub hagagnab,’ a ga. * 6 Pen yad kalöp hagabin, God sabe gep ram an̄ibu nan kub wasö; yad ke pen B̄i kub yab̄i m̄idpin. * 7 Pen manö ap God Manö kal̄i k̄iñ r̄ikla u, n̄iñ aij gagpim akañ Manö an̄ibu kal̄i k̄iñ r̄iköm hagla, ‘N̄ibi b̄i ȳip nan pak sabe ḡi ñ̄inaböl u, ȳip aij gagnab; n̄ibi b̄i gau kal̄ip mög n̄iñaböl u, ȳip aij

* 11:20-21: Ais 23; Esi 26:1-28:26; Joe 3:4-8; Emo 1:9-10; Sek 9:2-4 * 11:23: Ais 14:13-15; Jen 19:24-28 * 11:24: Mad 10:15; Luk 10:12 * 11:25-26: 1Ko 1:26-29 * 11:27: Mad 28:18; Jon 3:35; 17:2; Plp 2:9; Jon 1:18; 10:15 * 11:28: Jer 31:25 * 11:30: 1Jn 5:3 * 12:1: Dud 23:25 * 12:2: Eks 20:10 * 12:3-4: Lep 24:5-9; 1Sa 21:1-6 * 12:5: Nab 28:9-10 * 12:6: Mad 12:41-42

gɪnab, a gɪla. Manö anɪbu nɪŋmim gagpim u me, bɪ yad gau gɪ aij gɪlö nɪŋöl gɪ, kalɪp ud sɪɪk hagpe. * 8 ‘God nɪp sabe gep ñɪn! God nɪp sabe gep ñɪn!’ a gɪpim u pen Bɪ Ñɪ nɪpe nöp God nɪp sabe gep ñɪn u abad mɪdöp a gɪmim gasɪ u nɪŋagpim.

Jisas bɪ ñɪmagö pɪno ga u gö, kamɪŋ la (Mak 3:1-6; Luk 6:6-11)

9 Jisas ram mɪnönŋ anɪbu arö göm, ram mɪnönŋ ap aramöm, Juda magum gep ram raul mɪgan u ara. 10 Pen ram raul mɪgan anɪbu bɪ ñɪmagö pɪno ga ap mɪdeia. Nɪbi bɪ ap mɪdeila gau, Jisas manö rɪmnap hagö nɪp dam manö kub hagun a göm, nɪp manö pɪr alöm hagla, “God nɪp sabe gep ñɪn i, nɪbi bɪ kamɪŋ lep aka wasö?” gɪla. *

11 Hageila, Jisas kalɪp haga, “Kaj sipsip kale ap God nɪp sabe gep ñɪn i ulöm mɪgan areinab u, ud yunabim aka wasöŋ Ud yunabim rö löp. 12 Pen kaj sipsip u nan yɪharɪŋ. Nɪbi bɪ u nan yabɪɪ. God nɪp sabe gep ñɪn i kamɪŋ laŋ a gun gɪnabun u, manö mɪdagöp, gɪnabun,” a ga. *

13 Jisas anɪg hagöm, bɪ ñɪmagö pɪno ga u nɪp haga, “Ñɪn mɪlöbö lɪ!” a ga. Anɪg hagö, ñɪmagö mɪlöbö labin a ga. Anɪg ga nɪŋöm ñɪmagö pɪno ga u böŋ nöp kamɪŋ löm, ñɪmagö böŋ lau aij mɪdeia u rö la.

14 Anɪg gö nɪŋöm, bɪ Perisi gau am magum göm, nɪp anɪg anɪg gun al pak lun, a göm, manö hag nɪŋ hag nɪŋ gɪla. *

Jisas nɪpe God bɪ wög gɪ ñeb nɪpe

15 Anɪg geila, Jisas nɪŋöm, ram mɪnönŋ anɪbu arö göm, mɪgan ap arnɪg göm ara. Arö nɪŋöl gɪ, nɪbi bɪ iru nöp nɪp hain gɪla. Anɪg geila, nɪbi bɪ nan ga gau, nɪpe gö magöŋhalö kamɪŋ lö nɪŋöl gɪ, 16 kalɪp haga, “Bɪ u anɪg anɪg göp a gɪmim, hagagmim!” a ga. *

17 Jisas ga anɪbu, bɪ God manö hagep Aisaia gɪnab a ga rö nöp ga. Nɪpe kalɪ klɪŋ rɪköm haga,

18 “Bɪ yad böŋ nöp hag lɪbin i, wög yad gɪ ñab.

Bɪ yad nɪŋnö, yɪp aij yabɪɪ göp me u. Yad nɪpe mɪdmagö lɪbin.

Ana yad u nɪp aɪ ba gö, nɪbi bɪ kale aigöl göm asɪ mɪd aij gɪnaböl manö yad u,

nɪbi bɪ gau magöŋhalö hag ñɪnab.

19 Pen nɪpe nɪbi bɪ gau nɪŋö mulu lugö, manö pen pen hagagnab.

Nɪbi bɪ mɪdpal gau, yɪp nöp nɪŋöl a göm, meg magö dap ranöm hagagnab.

20 Nɪbi bɪ nɪŋagpal gau

kalɪp agamɪj hag aij gɪnab.

Eam hoŋ gɪnɪg gö, katasin rɪm lɪlö inmɪdöp rö u kalɪp hagnab.

Nɪpe anɪg göl gɪ damöm me,

God hagöp rö böŋ u apranö,

nan si nan naij gep böŋ u böŋ nöp ap lugnab.

21 Nɪbi bɪ ram mɪnönŋ gau nɪbö gau u rö nöp,

nɪp gasɪ halö abad mɪdeinaböl,” a ga. *

Jisas nɪpe Bielsebul klö udöm nan gagep gab, a gɪla

(Mak 3:20-30; Luk 11:14-23; 12:10)

22 Bɪ kɪjaki aban alö, amgö we göm, maj hañ pɪɪ göm ga bɪ ap dam Jisas mɪdeia au daueila. Jisas kɪjaki u hag höŋ yuö, amgö yabɪɪ nɪŋöm, manö hagöm ga. 23 Nɪbi bɪ mɪdeila gau, Jisas ga anɪbu nɪŋöm, aiö göm hagla, “Bɪ anɪbi bac Depid Ñɪ nɪpe pör abad mɪdpun u rö löp,” a gɪla.

24 Pen bɪ Perisi gau manö anɪbu nɪŋöm, gasɪ kale gau nöp nɪŋöm hagla, “Bɪ anɪbu God klö nɪpe udöm hag höŋ yuagöp; nɪpe kɪjaki aiön pi nan gau, nap kale Bielsebul klö udöm hag yuöp,” a gɪ gasɪ nɪŋla. *

25-26 Pen gasɪ nɪŋla anɪbu, Jisas ke nɪŋöm, kalɪp haga, “Seden uraköm, nɪbi bɪ nɪpe rɪmnap hag yunab u, aige göm bɪ kub mɪdeinabŋ Ram mɪnönŋ ap, kale ke pen pen hagöm asɪk ke ke lɪnaböl u, ap lug paknaböl. Ram mɪnönŋ kub ap aka nɪbi bɪ ɪɪ añɪ ap, kale ke pen pen hagöm asɪk ke ke lɪnaböl u, ap lug paknaböl. Kale anɪbu rö hagabim u pen Seden nɪpe yam nɪpe ke gau kalɪp hag yuagnab.

27 “Yɪp hagpim, ‘Kɪjaki aiön pi nan gau nap kale Bielsebul klö u udmön hag höŋ

* 12:7: Hos 6:6; Mad 9:13 * 12:10: Luk 14:3 * 12:12: Luk 14:5 * 12:14: Jon 5:16 * 12:16: Mad 8:4; Mak 3:12 * 12:21: Mad 3:17; Ais 42:1-4 * 12:24: Mad 9:34; 10:25

yuban,' a gipim u pen kale yip hagpe niñin: bi kale ke gau Bielsebul klö u udöm kijaki aiön pi nan gau hag höñ yubal aka niñhön? Kale ke hagnaböl, 'Nibi bi ap anig göl rö lagöp,' a ginaböl.

²⁸ "Pen God Ana klö u udem, kijaki aiön pi nan gau hag höñ yuabin u, niñhön ginig God bi nipe nibi bi udöm abad mideinab ñin u hadö auöp i a gimim yip udagpim? *

²⁹ "Bi klö yabıt ap midö, nan nip gau udnig, yiharın aragnaböl. Nip böñ nöp nagı adık löm me, amöm nan nip gau udnaböl.

³⁰ "Nibi bi yad pig midpal gau, nibi bi gau kalıp yad daunaböl. Pen nibi bi yad wasö gau, nibi bi yad aunig gaböl gau kalıp rıdık gi yunaböl. * ³¹ Anıb u, kale niñ aij gimim. Nibi bi gau nan si nan naij niñhön niñhön geinaböl u, God niñöm arö ginab. Nibi bi God nip manö rıb junaböl u, u rö nöp God niñöm arö ginab. Pen God Ana nip manö rıb junaböl u, God niñöm arö gagnab. * ³² Bi Ñi nipe u nip manö naij hageinaböl u, God niñöm arö ginab. Pen Ana Uı nip manö naij hageinaböl u, ñin i abe, ñin hain u abe, God nipe niñ nöp midöm arö gagnab.

Manö ke hagpim adö u kalöp manö kub hagnab

(Luk 6:43-45)

³³ "Kale yip niñhön ginig hagpim, 'Seden aban alö, wög aij u göp,' a gipimı Mab aij gau magö aij pılnab; mab naij gau magö naij pılnab. Mab magö pılnab magö anıbu niñöm me, mab u aij mab u naij a ginaböl.

* ³⁴ Kale haino ñi pai yag daubal gau me anig hagabim. Kale nibi bi naij anıbu rö, aige gimim manö aij hagnabimı Nibi bi manö hagpal rö niñnabun me, hibur gasi midmagö kalıp anı dan niñhön rö midöp u niñnabun. * ³⁵ Nibi bi aij gau, hibur gasi midmagö anı kale dan nan aij midöp niñöm gi aij gıpal; nibi bi naij gau, hibur gasi midmagö anı kale dan nan naij midöp niñöm gi naij gıpal. ³⁶ Niñ aij gimim.

* **12:28:** Ap 10:38; 1Jn 3:8 * **12:30:** Mak 9:40; Luk 9:50

Mad 3:7; 15:18; Luk 3:7; 6:45

Jo 1:17

* **12:41:** Jo 3:5

* **12:42:** 1Ki 10:1-10

Hainö manö kub hagep ñin u, God nibi bi gau kalıp magöñhalö, manö halöwalö hagöm nibi bi rımnab gi naij gıla u, niñhön ginig anig hagpe a göm, kalıp hag ginab. ³⁷ Anıb u me, kale ke manö hagnabim u nöp God niñöm hagnab niñöm, kamın arnabim aka ilön udnabim," a ga.

Nan gagep rö gö niñun, a gıla
(Mak 8:11-12; Luk 11:29-32)

³⁸ God lo manö hag ñeb bi rımnab abe, bi Perisi rımnab abe, apöm Jisas nip hagla, "Manö hag ñeb bi! Nan gagep rö ap gö, hon niñun me, ne God nöp hag yuöp auban a ginabun," a gıla. *

³⁹ Hageila, Jisas haga, "Kale nibi bi nan si nan naij nöp gimim, God manö haga u niñagpim. Nan gagep rö ap gö niñun a gipim u, pen kalöp nan ap ginö niñagnabim. Bi God manö hagep Jona nip ga adö u nöp yip u rö nöp gö, niñnabim.

* ⁴⁰ Hadame nöp kabsal kub u Jona nip pa bo yuö, hibur anı yan ñin mıhau niñan midöm, ado gi aua. Anıb u rö, yad, Bi Ñi nipe, u rö nöp ñin mıhau niñan mınöñ anı gau midem, ado gi aunabin. * ⁴¹ Hadame nöp Jona amöm, daun kub Ninepa nibi bi kalıp hagö, nan si nan naij gıla gau yıñid arö göm, God nip niñ udla. Jona bi yiharın u hagö niñla; kale pen Bi Kub yabıt mıñi midöp i, manö hagöp u udagpim. Anıb u, hainö manö kub hagep ñin u, Ninepa bi kale uraköm kalöp manö kub haglö, kale manö kub udnabim. *

⁴² "Nibi kwin kub, ram mınöñ Siba nibö u, hadame nöp ga rö u niñbim. Ram mınöñ nipe mlö gau nibö u pen, Juda kiñ kub Solomon gasi kid hiık niñeb bi u manö nip niñnig aua. Solomon bi yiharın u nip anig ga; pen niñhön ginig Bi Kub mıñi midöp i manö hagöp u niñagpimı Hainö manö kub hagep ñin u, Siba kwin uraköm kalöp manö kub hagö, kale manö kub udnabim. *

Kijaki aiön pi nan gau kauyanı ado gi aunım rö löp, a ga
(Luk 11:24-26)

* **12:31:** Hib 6:4-6

* **12:33:** Mad 7:16-20

* **12:34:**

* **12:38:** Mad 16:1; Luk 11:16; Jon 6:30

* **12:39:** Mad 16:4; Mak 8:12

* **12:40:**

⁴³ “Seden yam nipe kijaki nan gau ap nibi bi aban al midöm, höj amöm, nibi bi rimnap aban alin, a göm, niñ aj wasö niñöm, ⁴⁴ ado gi apöm niñnab, bi nöd arik arnab kuö u aij aij nöp mideinab. ⁴⁵ Nipe niñöm, kijaki naj nipe rö wasö, kijaki naj yabit, unbö mudun jñj u ut gi dapöm, bi anibu nip yuö hiiknaböl. Anig gö, nöd mid naj ga rö wasö; hainö mid naj yabit ginab. Kale nibi bi uri midpim kale nan si nan naj nöd gi midmidim rö wasö, hainö nan si nan naj yabit ginabim,” a ga. *

Jisas nime nimam bi

(Mak 3:31-35; Luk 8:19-21)

⁴⁶ Jisas nibi bi gau kalip manö hagö niñöl gi, nime nimam nipe yabit gau höj yan apöm hagla, “Hon Jisas nip manö hagnig aubun,” a gila. ⁴⁷ Hageila, bi ap ram raul migang amöm, Jisas nip haga, “Name namam ne gau, nöp manö hagnig ap midpal höj yan,” a ga.

⁴⁸⁻⁴⁹ Hageia, nibi bi nipe aip ram raul migang yan mideila gau kalip niñ gigabö göm haga, “Niñö hagpan u pen, nibi bi ram raul migang midpal gai i, kale ami yad, mam yad midpal. ⁵⁰ Nibi bi Bapi yad kumi kabö adö lan manö hagöp rö niñöm anig unbö rö nöp gipal gau, ami yad, añ yad, mam yad gau nöp midpal,” a ga. *

13

Jisas, God manö u niñ aij gilan, a göm, manö hod riköm haga

(Mak 4:1-9; Luk 8:4-8)

¹ Niñ añ anibu nöp, Jisas ram arö göm am Niñg Wanö Galili goł au asikö, ²⁻³ nibi bi iru yabit nöp apöm nip big gigabö geila. Anig geila niñöm nipe am niñ magib adö u asiköm, amöm niñg an au dan midö niñöl gi, nibi bi niñg wanö goł au urak mideila.

Jisas nibi bi gau kalip manö hod riköm manö iru nöp hag ña. Hag ñöl gi haga, “Bi ap wid ranañ a göm, wid magö u dam wög naböñ gau yueinab. * ⁴ Yñj yuö, rimnap adan adö au lugö, yaur gau apöm niñnaböl. ⁵ Rimnap kabö adö minöñ pro pro mideinab au lugöm, yñjd marep

ginab ⁶ pen kidit am pidöñ gagnab rö, sidö niñöm mitep ginab. ⁷ Pen rimnap nagit kalit kalit halö an gau lugöm rannab pen nagit anibu hau göm pak niñö, mitep ginab. ⁸ Pen rimnap minöñ aij adö au lugöm, ran aij yabit göm, magö iru yabit nöp pilnab. Rimnap niñ juöl mamid u (100) rö pilnab; rimnap niñ juöl mihau nigan (60) rö pilnab; rimnap niñ juöl añ ap ado gi da unbö wajlem lan (30) rö pilnab. ⁹ Kale nibi bi gasit rimid midainim gau, manö hagabin i rimid lit niñ aij gimim,” a ga.

Jisas niñön ginig manö hod riköm hagmidöp

(Mak 4:10-12; Luk 8:9-10)

¹⁰ Jisas anig hagö, bi nipe gau apöm, nip hag niñöm hagla, “Nibi bi gau kalip niñön ginig manö hod rikömön nöp hagpan?” ö gila.

¹¹ Hageila haga, “God nibi bi nipe udöm abad mideinab manö pi göl midmidöp u, kalöp gasit ñö niñnabim; pen nibi bi yiharñ gau niñagnaböl. ¹² Nibi bi manö yip niñöm udpal gau, manö rimnap halö niñöm, it u niñ aij ginaböl; pen nibi bi manö yip niñöm udagpal gau, manö pro niñbal u böñ nöp ur ginab. * ¹³ Kalip manö hod rikem hagpin u, kale amgö halö, gasit rimid halö u pen, hagöp me u a göm, niñagpal.

¹⁴ “Gipal anibu, bi God manö hagep Aisaia nöd ginab a göm kalit kliš rika rö nöp gipal. Manö anibu kalit kliš riköm haga,

‘Manö niñnaböl u pen manö hagöp anig a göm niñagnaböl. Amgö niñnaböl u pen nan ap niñagnaböl. *

¹⁵ Nibi bi gai i manö yad hagpin u kalip iru gö niñagpal.

God Manö niñno, hanip gö, nibi bi nipe midaiun rö löp a göm, rimid pit göm, amgö ju göm nöp midpal,’ a ga.

¹⁶⁻¹⁷ “Anib u, kale niñagpal; pen God kalöp gasit aij ñö niñbim u, mñ mñ

* **12:45:** 2Pi 2:20 * **12:50:** Ro 8:29 * **13:2-3:** Luk 5:1-3 * **13:12:** Mad 25:29; Mak 4:25 Luk 8:18; 19:26

* **13:14:** Ais 6:9-10; Jon 12:40 Ap 28:26-27

gimim. Yad kalöp niñö hagabin, God manö hagep bi gau abe, niñi bi God Manö hagöp rö niñöm gimidal gau abe, iru nöp Mesaia niñ niñun a gimidal u pen yip amgö niñagöm, manö yip niñagla. Pen miñi kale yip amgö niñmim, manö yip apdi niñabim u, miñ miñ gimim. *

Bi wid magö yua aiud haga u, Jisas manö it u hag ña

(Mak 4:13-20; Luk 8:11-15)

18 “Pen manö hod rikem hagajin u, bi narö u niñe wid magö dam wög naböñ gau yua u, it u hagnö niñim,” a ga.

19 “Wid magö rimnap adan adö au lugö, yaur gau apöm niñnaböl a gipin u, niñi bi gau, God niñi bi udöm abad mideinab manö aij u niñnaböl u pen it u niñagnaböl niñöm Seden niñe gö böñ nöp hauł ginaböl, a gem hagpin.

20-21 “Pen magö rimnap kabö adö minöñ pro pro mideinab au lugöm, yinid marep ginab pen kidit am pidöñ gagnab rö, sidö niñöm miñep ginab a gipin u, niñi bi gau manö yip gisön niñnaböl magö u, miñ miñ ginaböl, pen uri nöp niñi bi rimnap apöm, niñi bi manö yad niñnaböl gau gasi naiñ niñöm, kauł mauł rö midöm, kalip gi naiñ ginaböl niñöm niñi bi manö yad nöd udla gau, uri manö yip u hauł göm, gasi adö rimnap niñnaböl, a gem hagpin.

22 Magö rimnap lugnab nagi kali kali halö an gau a gipin u, niñi bi gau manö yip u niñnaböl u pen wög waryö, ram, kaj, ru miñoł, utpö kiñno kibap nan gau nöp gasi niñöm, God manö aij u arö ginaböl niñöm nan niñeb rimnap pilagnab, a gem hagpin. * 23 Pen magö rimnap minöñ aij adö au lugöm, ran aij göm, magö iru pilnab a gipin u, niñi bi gau manö yad u niñöm, ud pidöñ yabıt löm, rimnap gi aij ginaböl, rimnap gi aij yabıt ginaböl, rimnap gi aij adö ke yabıt ginaböl, a gem hagpin,” a ga.

Niñi bi gi naiñ gipal gau God niñi bi niñe gau aip uł göm midpal

24 Jisas kalip manö ap halö manö hod riköm haga, “God niñi bi udöm abad

mideinab u, aiud udabin i rö ginab. Bi kub ap wid magö gau ranan a göm, dam wög naböñ niñe gau yunab. 25 Pen sibön yan han arnaböl magö u, bi naiñ ap nan yin naiñ rimnap dapöm, an anib gau yuöm arnab. 26 Anib u, wid yin aij u rannab, pen nan yin naiñ u abe rannab. 27 Anig gö, bi wög gi ñeb gau apöm bi kub u niñ hagnaböl, ‘Bi kub! Nan yin aij gau nöp dam wög naböñ u yuban pen nan yin naiñ gau gai niñbö apöm halö ranab?’ ö ginaböl. 28 Niñe kalip pen hagnab, ‘Bi kołmał yad ap dap yuöp,’ a ginab. Pen kale hagnaböl, ‘Hon amun nan yin naiñ ranab anib gau ud ju yuun aka?’ ginaböl. Bi wög naböñ nap niñbö u pen hagöm hagnab, 29 ‘Wasö! Niñi i, nan yin naiñ anib gau ud juim a ginö, ammim nan yin aij rimnap halö ud jumim rö löp! 30 Arö giñe miñhöngöl rannim. Pen ranöm magö pilö, rikap niñ u bi nan rikap yad gau hagnabin, “Nan yin naiñ anib gau ud jumim, dam ugan ugan adik libe, mab laulö in habik niñ arnim; pen wid magö gau nöp ud magum gimim, dam wid magö lep raul miñgan yad u yumim,” a ginabin,’ a ginab,” a ga.

Mab masded magö u, manö hod riköm haga

(Mak 4:30-32; Luk 13:18-19)

31-32 Jisas kalip manö ap pen manö hod riköm haga, “Bi ap mab masded magö pro u dam wög naböñ niñe u yueinab, ran kub göm, lö aij u lö, yaur gau apöm, lö ke ke ram ginaböl. Anib u rö me, God niñi bi udöm, ram minöñ aij niñe kumi kabö adö lan au abad mideinab u,” a ga.

Yis u, manö hod riköm haga

(Luk 13:20-21)

33 Manö ap pen hod riköm haga, “Niñi gau nan yis a gipal u, ud plaua rin kub yan halö ud ado malo gilö, nan kub yabıt ranöb. Anib u rö me, God niñi bi udöm, ram minöñ aij kumi kabö adö lan au abad mideinab u,” a ga.

Jisas ai ginig niñi bi gau manö hod riköm hagnadöp

(Mak 4:33-34)

* 13:16-17: Luk 10:23-24 * 13:22: Luk 12:16-21; 1Di 6:9-10,17

³⁴ Jisas n̄ibi b̄i gau kal̄ip manö r̄imnap hag n̄in̄ig göm waiö hagagm̄idöp; manö hod r̄iköm nöp kal̄ip hag n̄im̄idöp. ³⁵ Ga an̄ibu, b̄i God manö hagep ap nöd ḡinab a göm kal̄i kliñ r̄ika rö nöp ga. N̄ipe manö an̄ibu kal̄i kliñ r̄iköm haga,

“Ram m̄inöñ hadame dagol ḡi la n̄in u r̄iköm,
m̄id damöm m̄in̄i m̄idpun n̄in i, manö n̄in̄agla u,
manö hod r̄ikep manö u nöp kal̄ip hag n̄inabin,” a ga. *

Jisas wid magö manö hod r̄iköm haga u, manö it u haga

³⁶ Jisas an̄ig hagöm, n̄ibi b̄i gau kal̄ip arö göm, ram raul m̄igan arö n̄in̄öl ḡi, b̄i n̄ipe unbö m̄igan lañ u apöm, n̄ip hagla, “Nan ȳin̄ naj wög naböñ añ gau ranöb a ḡimön, manö hod r̄ikmön hagpan u, han̄ip hagö n̄in̄un,” a ḡila.

³⁷ Hageila, haga, “B̄i nan ȳin̄ aij yuöp a ḡipin u, yad B̄i N̄i n̄ipe. ³⁸⁻³⁹ Wög naböñ a ḡipin u, m̄inöñ naböñ it i magöñhalö. Nan ȳin̄ aij a ḡipin u, n̄ibi b̄i God udöm abad m̄ideinab gau. B̄i nan ȳin̄ naj dap yuö ranöb a ḡipin u, b̄i ȳip n̄in̄ö mulu lugöp Seden n̄ip nöp hagpin. Nan ȳin̄ naj ranöb a ḡipin u, Seden n̄ibi b̄i n̄ipe gau kal̄ip hagpin. Pen wid magö āti ḡinab n̄in a ḡipin u, n̄in ram m̄inöñ it i ur ḡinab n̄in an̄ibu hagpin. B̄i r̄ik daupep a ḡipin u, ejol gau kal̄ip hagpin. ⁴⁰ Nan hātöwätö ranöb gau ud juöm, dam mab inab yañ yunaböl a ḡipin u, n̄in ram m̄inöñ it i ur ḡinab n̄in an̄ibu me u. * ⁴¹ B̄i N̄i n̄ipe ejol n̄ipe gau kal̄ip hag yuö, apöm, n̄ibi b̄i nan si naj ḡipal gau abe, n̄ibi b̄i n̄ibi b̄i r̄imnap kal̄ip hagailö, kale nan si nan naj ḡipal gau abe, ejol kale apöm kal̄ip udöm * ⁴² mab ke inab m̄igan yañ u yunaböl, ilön gö n̄in̄öl ḡi, meg hau r̄ib̄iköm m̄itöñ ḡinaböl, a gem hagpin. * ⁴³ N̄in an̄ibu, n̄ibi b̄i Bap kale udöm kumi kabö adö lañ abad m̄ideinab gau, kale s̄idö mailö rö paköl ḡi m̄ideinaböl. Kale n̄ibi b̄i gas̄i r̄im̄id m̄idain̄m gau, manö hagabin i r̄im̄id li n̄in̄ aij ḡimim. *

Mani kes pi ḡila u, manö hod r̄iköm haga

⁴⁴ “Pen God n̄ibi b̄i udöm abad m̄ideinab u, aiud adö i rö m̄idöp. B̄i ap amöm n̄in̄nab, mani kes hadame nöp pi ḡila ap wög ad̄in̄ ap m̄ideinab. N̄ipe n̄in̄öm, nan r̄imnap ud pa r̄ib̄ik aij göm, ram arnab. Amöm, n̄in̄i yab̄i löm, nan n̄ipe gau magöñhalö s̄ikim göm, mani udöm, mani an̄ibu damöm, wög ad̄in̄ an̄ibu rauöm, am mani kes an̄ibu udnab.

K̄ibap aij aij u, manö hod r̄iköm haga

⁴⁵⁻⁴⁶ “Pen God n̄ibi b̄i udöm abad m̄ideinab u, aiud adö i rö m̄idöp. B̄i s̄ikim gep gau k̄ibap uñhai n̄in̄ ajöm, k̄ibap aij aij yab̄i ap n̄in̄öm, ram amöm, nan kale gau magöñhalö s̄ikim göm, mani udöm, am k̄ibap an̄ibu raunaböl.

Uben u, manö hod r̄iköm haga

⁴⁷ “God n̄ibi b̄i udöm abad m̄ideinab u, aiud adö i rö m̄idöp. N̄ibi b̄i r̄imnap uben damöm, n̄ig wan̄ö au yulö, kabsāt iru nöp apöm m̄igan an̄ibu arbal. ⁴⁸ An̄ig ḡilö, uben t̄ip ḡi dam gōt gau amöm, kabsāt aij gau lihu kabsāt lep rin m̄igan u löm, kabsāt naj gau ud yubal. ⁴⁹ Ram m̄inöñ it i ur ḡinab n̄in u an̄ib unbö rö ḡinab. God ejol n̄ipe gau apöm, n̄ibi b̄i God Manö hagöp rö ḡila gau ke löm, n̄ibi b̄i God Manö hagöp rö gagla gau ke löm, ⁵⁰ dam mab ke inab yañ u yunaböl. Yulö ilön gö, meg kale hau r̄ib̄ göm, m̄itöñ ḡi m̄ideinaböl,” a ga. *

⁵¹ An̄ig hagöm haga, “Yad manö hagaj̄in gau n̄in̄bim?” ö ga.

Hageia, b̄i n̄ipe gau hagla, “Yau, n̄in̄bun,” a ḡila.

⁵² Hageila, haga, “Kale nöd God lo manö u nöp hag m̄idm̄idim u pen uri kale God n̄ibi b̄i udöm abad m̄ideinab manö aij hagpin u n̄in̄bim. An̄ig n̄in̄öm kale uri n̄ibi b̄i gau hag n̄in̄abim u, kale God Manö aij nöd n̄ibö u abe, God Manö aij hain n̄ibö u abe hag n̄in̄abim,” a ga.

Nasared n̄ibi b̄i Jisas n̄ip n̄in̄ udagla (Mak 6:1-6; Luk 4:16-30)

⁵³⁻⁵⁴ Pen Jisas n̄ipe manö hod r̄iköm manö haga an̄ibu hag p̄is göm, daun n̄ipe

* **13:35:** Sam 78:2 * **13:40:** Jon 15:6 * **13:41:** Mad 24:31; 25:31; Mak 13:27 * **13:42:** Mad 8:12 * **13:43:** Dan 12:3 * **13:50:** Mad 13:42 Luk 13:28

ke Nasared amöm, Juda magum gep ram raul migan u amöm, nibi bi gau kalip hag ñö, kale niñöm aiö yabitl gila. Kale pen hagla, 'Bi anibi nipe aige göm gasi kid hiik niñöm nan gagep unbö rö gab?' ö gila. Hainö pen hagla, * 55-56 "Bi anibi nime nap, niñin nimam nipe gau, hon aip midpal u pen, nipe aige göm bi kub rö midöm, manö ke hagöm, nan gagep rö gau gabn Nap nipe u bi kapeda; nime Maria; nimam nipe gau Jems u, Josep u, Saimon u, Judas u. Anib u, nipe aige göm apöm anig gab?" ö gila. * 57 Anig hagöm, kale Jisas nip naj niñöm, manö nipe haga u, udagla.

Pen Jisas kalip haga, "Bi God manö hagep gau ram minöh mälö gau amöm haglö, niñö hagpal a göm niñnaböl; pen ram minöh kale ke u haglö, piral hagpal rö löp a göm arö gipal u rö gabim," a ga. * 58 Manö haga u niñagla u me, ram minöh anibu nan gagep rö iru nöp gaga.

14

Herod hagö, Jon Bi Niñig Pak Ñeb u nabic cög rib gi dö gila

(Mak 6:14-29; Luk 3:19-20; 9:7-9)

¹ Pen gapman bi kub ram minöh Galili abad midmidöp Herod, Jisas nipe niñön niñön ga manö u niñöm, ² am bi nip wög gi ñeb rimnap kalip haga, "Bi Jisas nan gagep rö göp u, nipe bi ap ke wasö; nipe Jon bi niñig pak ñeb u nöp. Nip al pak linö u pen kauyan uraköm ap midöp rö, nan gagep rö anib gau gab," a ga.

³⁻⁵ Pen Jon nip nagilöm, al pak la manö il u anig göl midöp. Herod nipe nimam Pilip nibin nipe u Herodias ud arö, Jon Herod nip haga, "Ne unbö gipan, gi naj gipan. Bi ap nimam nipe kamij mideinab nuwi nipe udagnab," a ga. Jon anig hagö, nibi anibu Herodias nipe Herod nip manö haga niñöm Herod Jon nip dam nagilöm, al pak lin a göm gasi niña u pen nibi bi gau, Jon nip bi God manö hagep hon a gila rö, piñij göm arö ga. *

⁶ Pen hainö Herod nime nip yag daua niñin u nöp, nibi bi iru nöp ap magum

göm, nan magö lau niñin gila. Niñ anibu, Herodias pai nipe u apöm an anib au kugom ralö, Herod niñö, aij yabitl ga. ⁷ Anig gö, nipe pai anibu nip manö hagöm haga, "Yad manö niñö yabitl hagem nöp hagabin, ne nan ap hag niñeinabön, nöp halöwatö ud niñnabin," a ga. ⁸ Hageia, pai anibu, nime haga rö niñöm haga, "Jon bi niñig pak ñeb nabic cög u, kinañ cög migan yan limön, dap niñmön," a ga.

⁹⁻¹⁰ Anig hagö, Herod niñö mög ga, pen nibi bi gau niñ midlö niñöl gi, pai anibu nip waiö manö niñö hag löm haga, "Ne nan ap hag niñeinabön, nöp halöwatö niñnabin," a ga rö niñöm, bi rimnap hag yuö, am Jon nagilöm mideia au amöm, nabic cög nip u rib gi dö göm, ¹¹ ud kinañ cög migan yan löm, dap pai anibu nip niñla. Niñla, nipe pen damöm nime nip ña.

¹² Pen Jon bi nipe gau apöm, wip dam rigöl göm, am Jisas nip hag niñla.

Jisas bi unbö paip dausan nan ñö niñla
(Mak 6:30-44; Luk 9:10-17; Jon 6:1-14)

¹³ Jisas manö anibu niñöm, am ram minöh ke migan ap mideinam, a göm, niñig magib udöm, ram minöh anibu arö göm, hada. Pen nibi bi gau, Jisas arab au hain arun, a göm, ram minöh kale gau arö göm, il adö aramöm, Jisas arnig ga gau arla. ¹⁴ Jisas nipe pen ram minöh migan anibu apjaköm, niñig magib u arö göm, gof gau apöm niña, nibi bi iru nöp mideila. Kalip niñö, mög gö, nibi bi nan ga gau gö, kamij la.

¹⁵ Pen dugo magö u, bi nipe gau Jisas mideia au apöm, nip hagla, "Söl sib ginig gab. Midö nöp nan magö niñeb magö u padiöp. Gai i ram minöh nöp an au. Nibi bi iru nöp gai i hagö, ram an gai i amöm, nan magö kale rimnap rau niñlan," a gila. ¹⁶ Anig hageila, Jisas kalip haga, "Wasö, kale aragnaböl. Kale ke kalip nan magö niñmim," a ga. ¹⁷ Hageia, hagla, "Hon nan magö iru midagöp. Yiñharij bred magö unbö mamid kabsal mihöp midöp," a gila.

¹⁸ Hageila, Jisas haga, "Nan anib gau ud yip dauim," a ga. ¹⁹ Anig hagöm, nibi

* 13:53-54: Jon 7:15 * 13:55-56: Jon 6:42 * 13:57: Jon 4:44 * 14:3-5: Lep 18:16; 20:21; Mad 21:26; Luk 13:19-20

bɪ gau kalɪp hagö, nan uɫaŋ adö gau bɪs gɪlö nɪŋöl gɪ, bred kabö u udöm, kabsaɫ mɪhau u udöm, gɪlaŋ gɪ nɪŋöm, God nɪp aij a göm, bred u ud jö göm, bɪ nɪpe gau kalɪp ñö nɪŋöl gɪ, kale udöl gɪ, nɪbi bɪ gau kalɪp nɪme lɪ ñɪla. Kabsaɫ u u rö nöp gɪla. * 20 Anɪg göl nɪme lɪ ñeila, ñɪŋlö, ñɪŋlö, mudun gö, ñɪŋ haköl rö laga. Naböŋ naböŋ arö gɪla gau me, Jisas bɪ nɪpe gau wadɪ unbö mɪgan laŋ u ud yaglö, böŋ nöp ajmaŋ raua. 21 Nɪbi bɪ nan ñɪŋla anɪb gau, nɪbi gau wasö, ñɪ pai pro gau wasö, bɪ gau nöp me paip dausan rö ara.

*Jisas ñɪg uɫ adö au abö gɪ ara
(Mak 6:45-52; Jon 6:15-21)*

22 Jisas, bɪ nɪpe gau kale ñɪg böŋ lödaŋ arlaŋ a göm hagö, ñɪg magɪb udöm arla nɪŋöm nɪpe nɪbi bɪ gau kalɪp hag yuöm, 23 nɪpe ke God nɪp sabe gɪnɪg ram mɪnönj dum ap ara. Mɪdö, ram dugnɪg geia pen nɪpe añɪ nöp halö dum anɪb laŋ mɪdeia. * 24 Pen bɪ nɪpe gau ñɪg magɪb udöm ñɪg waŋö aŋ kub au arlö nɪŋöl gɪ, pɪnöm asad kub yabɪɫ u apöm, ñɪg magɪb u ud ado gɪnɪg rö ga. 25 Magö anɪbu ram gɪsön nöp runɪg geia u me, Jisas ñɪg uɫ adö u abö gɪ apöm, bɪ nɪpe gau mɪdeila söl au aueia, 26 kale nɪŋöm, “U wip ana ap auab!” a göm, anɪnɪn gö pɪñɪŋ göm, aiö kub blaɫö gɪla. *

27 Jisas pen kalɪp haga, “Pɪñɪŋ gagmim! Yad nöp auabin!” a ga.

28 Hageia, Pida haga, “Bɪ Kub! Ne nöp auaimön u, yɪp abe hagö, ñɪg uɫ adö au abö gɪ yagol au nɪn,” a ga.

29-30 Hageia, Jisas haga, “Anɪb u, au!” a ga.

Hagö, Pida ñɪg magɪb u arö göm, ñɪg uɫ adö u abö gɪ am Jisas mɪdeia au am am aŋ au amöm nɪŋa, yɪgön kub yabɪɫ u apöm, ñɪg u ral auajɪp. Anɪg geia nɪpe pɪñɪŋ göm, ñɪg yaŋ had lugöl gɪ, wɪñ kub alöm haga, “Bɪ Kub! Ne yɪp yɪŋɪd ud yu!” a ga.

31 Anɪg hagö, Jisas yɪŋɪd nɪp ud sɪsɪ udöm haga, “Nɪŋ udep magö ne u uɫep yabɪɫ göp. Nɪhön gɪnɪg gasɪ mɪhöp nɪŋajan?” ö ga. *

32 Anɪg hagöm, Jisas aip Pida aip ñɪg magɪb mɪgan u arlö nɪŋöl gɪ, pɪnöm asad kub udeia u ur ga. 33 Anɪg gö nɪŋöm, bɪ nɪpe ñɪg magɪb mɪgan yaŋ asɪk mɪdeila gau, Jisas hib nɪpe haglö adö arö nɪŋöl gɪ hagla, “Nɪŋö! Ne God Ñɪ nɪpe yabɪɫ!” a gɪla.

*Genesared nɪbi bɪ nan ga gau Jisas gö,
kamɪŋ la
(Mak 6:53-56)*

34 Pen kale ñɪg waŋö juöm, ram mɪnönj Genesared böŋ lödaŋ amjakla. 35 Amjaklö, nɪbi bɪ mɪdmɪdal gau Jisas nɪp nɪŋöm, Jisas nöp auöp a göm, nɪbi bɪ ram mɪnönj söl anɪb gau magöŋhalö wɪñ allö, nɪbi bɪ nan ga gau magöŋhalö daula. 36 Dapöm, Jisas nɪp neb neb göl gɪ hagla, “Hanɪp yau a gö, nɪbi bɪ nan göp gai i, waɫɪj nöp goɫ au nöp ud nɪŋlö, kamɪŋ laŋ,” a gɪla. Hageila nɪpe yau a gö, nɪbi bɪ waɫɪj nɪpe ud nɪŋla gau kalɪp magöŋhalö kamɪŋ la. *

15

*Nɪpɪs nɪhi bɪ gɪmɪdal rö, Perisi kai u rö
nöp gɪmɪdal
(Mak 7:1-13)*

1 Pen ñɪn anɪbu, bɪ Perisi rɪmnap, bɪ lo manö hag ñeb bɪ rɪmnap, Jerusalem nɪbö apöm Jisas nɪp hagla, 2 “Bɪ ne gai i, nɪhön gɪnɪg apɪs bac bɪ manö pör u arö göm, ñɪmagö kale ñɪg lɪ yuöm wasö, yɪharɪŋ nöp nan ñɪŋbal?” ö gɪla. 3 Hageila, Jisas pen haga, “Kale nɪhön gɪnɪg God Manö nɪpe u arö gɪmim, bac bɪ gɪla rö nöp gabim? 4 God haga, ‘Name nap kalɪp gɪ aij gɪmim ud aij gɪmim,’ a ga. God manö ap hagöm haga, ‘Bɪ ap nɪme nap kalɪp manö naj rɪmnap hagnab u, kale bɪ anɪbu nɪp al pak löl,’ a ga. * 5-7 Pen kale manö anɪbu kabö göl hag ñagpim. Bɪ ap, ami bapi arö gɪnabin a gɪnab u, kalɪp hagnab, ‘Ami bapi, yad nan aij rɪmnap kalpe mɪhönj ñɪbnep pen mani kalpe mɪhönj ñeb mani u, uri yad God nɪp ñɪnabin a gɪpin, nɪŋöm mani kalpe mɪhönj ñeb ap mɪdagöp,’ a gɪnab. Anɪg gɪlö, kale nɪŋmim hagpim, ‘Kale anɪg gɪpal u, manö

* 14:19: Mad 15:35-39; Mak 8:6-10 * 14:23: Luk 6:12; 9:28 * 14:26: Luk 24:37 * 14:31: Mad 8:26; Mak 4:39 * 14:36: Mad 9:20-21 * 15:4: Eks 20:12; 21:17; Dud 5:16

mıdagöp, a gıpm. Anıg hagpım u, ‘God Manö hagabun,’ a gıpm u pen kale pıral yabıtı hıgmım, kale ke hagpım rö gagpım. Kale manö anıbu rö nıbi bı gau kalıp hag nıbım u, God manö hıgep bı ne Aısaıa nıpe bı kalöp rö nöp gası nıñöm, manö nıñö yabıtı ap kalı kılıñ rıka. Manö anıbu kalı kılıñ rıköm haga,

8-9 ‘Nıbi bı gai i manö pır alöm hagpal,

“God Bı Kub hon,” a gıpal u pen

yıharıñ manö nöp hagpal;

yıp mıdmagö lagpal.

Yıp sabe göm,

yıharıñ manö nöp hagpal.

God Manö nıbi bı gau kalıp hag nıabun a gıpal u pen

bı ram mıñöñ ıt i nıbö

manö kale ke hıgmıdal manö u nöp ud hag nı ajaböl!” a ga,” a ga. *

Nıbi bı nan gac göp gau

(Mak 7:14-23)

10 Jısas anıg hıgöm, nıbi bı mıdeıla gau wıñ alö aueıla haga, “Manö hagabin i, nıñ aıj gımım! 11 Nıbi bı gau nan magö gau hañöwañö nıñölö, hıbur anı kalıp yanı amöm prı gagöp; hıbur anı kale yanı gası nıñ nıñöm hagpal u me, prı gac halö mıdpal,” a ga. *

12 Pen Jısas bı nıpe gau apöm Jısas nıp hagla, “Bı Perısa gau manö hagpan u nıñölö, nöp mulu lugöp u, ne nıñban?” ö gıla. 13 Hıgeıla, Jısas haga, “U manö mıdagöp. Bap yad kımı kabö adö lanı mıdöp u, nan yıñ nıpe yımagöp gau magöñhalö ıt halö bıg ju ud yunab. 14 Bı anıb gau kale amgö we. Bı amgö we ap, bı amgö we ap nıp uñ gı damöm, mıñöñgöl uñöm mıgan u ap lug paknabil,” a ga. *

15 Jısas anıg hıgeıla, Pıda haga, “Manö anıbu manö hod rık hagpan ıt u hanıp hag nı nıñun,” a ga.

16-17 Hıgeıla, haga, “Kale nıñagpal rö, kale u rö nöp nıñagpım anı Nıñım! Nan nıñön nıñön hañöwañö nıñbal gau, God nıñö, manö mıdagöp. U yıharıñ nıñöm, hıb halö kıl yubal. 18 Hıbur anı kale yanı gası nıñbal u me, prı halö mıdpal. 19 Gası kale ke nıñöm, gası nıñbal u me, prı halö mıdpal.

nıbi bı al pak löm, nıbi sı bı sı göm, nan gau sı udöm, manö kub hıgnaböl nıñ u manö pıral hıgöm, nıbi bı rımnıap kalıp hag juöm, gıpal. 20 Gıpal anıbu me, God nıñö gac halö mıdpal; pen nan nıñnıg, nıñmagö nıñ lı yuagöm hañöwañö nıñbal u, God nıñö gac gagöp,” a ga.

Kenan nıbi ap Jısas manö haga rö nıñ uđa

(Mak 7:24-30)

21 Jısas ram mıñöñ Genesared anıbu arö göm, ram mıñöñ kub, daun kub mıñöp Daıla Sıdon anı gau ara. 22 Amöm anıb gau ram mıñöñ Kenan gau mıdö, nıbi ram mıñöñ anıb gau nıbö ap, Jısas nıp apöm haga, “Bı Kub, Depıd Nı nıpe, yıp mög nıñmön! Pıa yad u kıjaki abanı alö, mıd aıj gagöp,” a ga.

23 Hıgeıla, Jısas pen hagaga. Pen bı nıpe gau apöm, Jısas nıp hagla, “Nıbi i hanıp hıñ göl gı, manö hañ nöp gab. Nıp hag yu gau aranı!” a gıla.

24 Hıgeıla, Jısas haga, “God yıp yuö aunö u, Juda nıbi bı God nıp arö gıpal gau, kalıp nöp uđnam, a gem, aunö,” a ga. * 25 Anıg hıgeıla, nıbi Juda wasö anıbu apöm, Jısas mıdeıla ıt au kugom yımöm haga, “Bı Kub, yıp gı nıñmön!” a ga.

26 Hıgeıla, Jısas haga, “Nan magö nıñ pıa hon nıeb u, nıñön gıñıg ud kın gau mukun?” ö ga.

27 Hıgeıla, nıbi anıbu pen haga, “Bı Kub, nıñö hagpan u pen, bı kub gau nan nıñölö, naböñ naböñ gau abanı mo gau lugö, kın gau halö nıñnıaböl,” a ga.

28 Hıgeıla, Jısas haga, “Nıbi me, yıp nıñ ud pıdöñ gıpan u me, nan hag nıñban u gıñabin,” a ga. Anıg hıgö nıñöl gı, kıjaki u magö anıbu nöp pıa nıpe u nıp arö göm hıñ arö, nıp kamıñ la.

Jısas nıbi bı ıru nöp kalıp gö, kamıñ la

29 Jısas ado gı Nıñ Wanö Galılı goñ böñ lödañ amöm, sır u gılanı göm, am dum lanı asıka. 30 Asık mıdö nıñöl gı, nıbi bı ıru nöp, nıbi bı ma nıñ ga gau, amgö we ga gau, nıñmagö ma gı ga be wa be ga gau, añab ado gö manö hagagla gau, nan

* 15:8-9: Aıs 29:13 * 15:11: Mad 12:34 * 15:14: Luk 6:39; Ro 2:19 * 15:24: Mad 10:6

nihön nihön ga gau magöñhalö dapöm, Jisas m+deia ma it au lilö niñöl gi, kalip gö kam+ñ la. ³¹ Anig gö, niñi bi an+ñ gau niñöm, aiö göm hagla, “Hon Isrel niñi bi God hon u aij yabiñ. Niñi bi a+ñ adö ga gau gö, manö hagaböl; niñi bi niñ ma gi ga be wa be ga gau gö, kam+ñ löp; niñi bi ma naj ga gau gö, aj aij gaböl; niñi bi amgö we ga gau gö, amgö niñ niñaböl,” a göm, hib niñe haglö adö ara. *

Jisas bi po dausan rö nan ñö niñla
(Mak 8:1-10)

³² Jisas bi niñe unbö m+gan lañ kalip wiñ al hagö, aueila, haga, “Niñi bi gai i kalip mög niñabin. Niñ m+ñau niñan yad aip midajal pen kale nan magö midagöp. Kalip y+ñar+ñ hag yunö, amöm adan an au amgö m+mainö auö, ap lug paköl rö löp,” a ga. *

³³ Hageia, bi niñe gau hagla, “Ram m+ñöñ niñi bi iru midagpal an an+ñ gai i, nan magö gai niñö uñai niñun dapun, niñi bi iru nöp an+ñ gai i niñno niñaböl?” ö giñla. ³⁴ Hageila, Jisas haga, “Bred magö kale aigöl gi rö midöp?” ö ga.

Hageia, hagla, “Bred unbö mudun j+ñ kabsañ pro r+ñnap halö midöp,” a giñla. ³⁵ Hageila, Jisas niñi bi gau kalip hagö, m+ñöñ adö an+ñ au as+ñkla. ³⁶ Kale anig göm as+ñklö niñöl gi, niñe bred magö unbö mudun j+ñ u udöm, kabsañ pro gau abe udöm, God niñ aij a göm, ud jö göm, bi niñe gau kalip niñö, kale pen udöm, niñi bi gau kalip niñe li niñla. ³⁷ Anig göl niñe li niñla, niñlö, niñlö, mudun gö, niñ haköl rö laga. Naböñ naböñ arö giñla gau me, Jisas bi niñe gau wad+ñ unbö mudun j+ñ ud yaglö, böñ nöp ajman raua.

³⁸ Niñi bi nan niñla an+ñ gau, niñi gau wasö, niñ pai pro gau wasö, bi gau nöp me, po dausan rö ara.

³⁹ Pen anig nan niñöm, Jisas niñi bi an+ñ gau kalip hag yuöm, niñe niñ mag+ñ udöm, ram m+ñöñ Magadan böñ lam+ñ amöm, ram m+ñöñ an an+ñ gau ara.

* 15:31: Mak 7:37

* 15:32: Mad 14:14

* 16:1: Mad 12:38; Luk 11:16

* 16:4: Mad 12:39; Luk 11:29

* 16:6: Luk 12:1

* 16:8-9: Mad 14:17-21

* 16:10: Mad 15:34-38

16

Jisas niñ hagla, “Nan gagep rö ap gö niñun,” a giñla

(Mak 8:11-13; Luk 12:54-56)

¹ Bi Perisi r+ñnap, bi Sadyusi r+ñnap, Jisas nihön gain+ñ niñ hag juun a göm, apöm niñ hagla, “Ne Mesaia u m+dpin a giñpan u, nan gagep rö ap kumi kabö adö lañ niñö gaimön, niñö hagpan a gun, niñun,” a giñla. *

² Hag niñeila, Jisas haga, “Sidö wad amöm, kumi kabö hagape hagape gö niñöl gi hagnabim, ‘Ram r+ñ aij giñab,’ a giñabim. ³ Siñ halö sidö liñ giñig göm hagape hagape göm kumi wam niñö niñöl gi, hagnabim, ‘Möñ alniñ gab,’ a giñabim. Anig giñmim niñ aij giñpim u, pen yad uri nan nihön nihön gabin i, kale niñabim pen it u niñagpim. ⁴ Kale niñi bi m+ñi m+dpim gau, m+ñ aij gagmim, God niñ gas+ñ u niñagpim. Nan gagep rö ap gö niñun, a giñpim u, yad giñö niñagnabim. Bi Jona niñ ga rö, adö u y+ñ gö, niñabim,” a ga. Jisas anig hagöm, kalip arö göm m+gan ap ara. *

Nan y+ñ a giñpal rö u, Jisas manö hod r+ñköm haga

(Mak 8:14-21)

⁵ Jisas abe, bi niñe gau abe niñ mag+ñ udöm, niñ wañö böñ lödan amöm niñla, bred gau hauñ göm dauagla. ⁶ Anig niñöm Jisas bi niñe gau kalip haga, “Bi Perisi, bi Sadyusi, y+ñ kale u, niñ aij giñmim,” a ga. *

⁷ Jisas anig haga niñöm, bi niñe gau, ke hag niñ hag niñ göm hagla, “Hon bred dauagpun u me, anig hagab,” a giñla.

⁸⁻⁹ Pen Jisas kale hageila an+ñbu ke niñöm haga, “Kale nihön giñig bred dauagpun, a giñmim, hag am+ñ ap+ñ gabim+ñ Kale y+ñ niñ ud aij gagpim. Bi paip dausan rö m+deila niñ u, bred magö unbö mam+ñ u udem, ud jö giñ niñainö, niñöm naböñ naböñ p+ñ pali geila, wad+ñ aigegö rö yagpe ajman raua? *

¹⁰ “Pen niñ hain u, bred magö unbö mudun j+ñ udem, bi po dausan rö m+deila u niñainö, niñöm naböñ naböñ p+ñ pali geila, wad+ñ aigegö rö yagpe ajman raua? *

11 Ñin an+bu kale ke m+dmim, bred wadi yagpe u pen m+ni manö hod r+ik hagaj+n u ni+agmim, 'Bred nan a gi+ hagab,' a gi+pim. Bred nan a gi+ hagagabin. Bi+ Perisi gau abe, bi+ Sadyusi gau abe, yis kale u kalöp udnim rö löp u, a gem, hagabin," a ga. 12 Anig hagö, kale ni+la nan yis bred halö libal u hagaga; bi+ Perisi gau abe, bi+ Sadyusi gau abe, manö hag ni+bal u ni+agmim, a göm, manö hod r+iköm haga.

Pida Jisas ni+pe haga, "Ne Mesaia u, God kam+u u Ni+ ni+pe yab+," a ga
(Mak 8:27-30; Luk 9:18-21)

13 Hainö Jisas daun kub Sisaria Pilipai an au amjaköm, bi+ ni+pe gau kalip hag ni+öm haga, "Ni+bi bi+ gau Bi+ Ni+ ni+pe bi+ an a gi+pal?" ö ga.

14 Hageia, bi+ ni+pe gau hagla, "Rimnap Jon bi+ ni+g pak ñeb u, a gi+pal; rimnap, Ilaija, a gi+pal; rimnap, Jeremaia, a gi+pal; rimnap pen bi+ God manö hagep ap, a gi+pal," a g+la. *

15 Hageia, Jisas kalip haga, "Kale ke pen, yip an a gi+mim ni+nbim?" ö ga.

16 Hageia, bi+ ni+pe Saimon Pida haga, "Ne Mesaia u, God kam+u u Ni+ ni+pe yab+," a ga. *

17 Hageia, Jisas haga, "Jona ni+ ni+pe Saimon. Manö hagpan an+bu, aij hagpan. Ne gasi kabö rö ni+ban an+bu, ke gau ni+bö auagöp; Bap kumi kabö adö lan u nöp, nöp gasi an+bu ñö, ne kabö rö ni+ban. *

18 "Yad nöp hagabin, ne Pida. Gasi kabö rö ni+ban an+bu, yad ni+bi bi+ yad gau gau u+ gi+ dapem, cöc yad kabö an+bu adö u linabin. Umeb magö u cöc yad gö, lug paknim rö lagöp. *

19 "God ram minöng kumi kabö adö lan au, ki rib u nöp ni+nabin. Ne minöng naböng il i m+dmön, nag+ adö mai ni+nmön kabö rö gagöp, wasö geinabön u, God kumi kabö adö lan au, u rö nöp wasö gi+nab. Pen nag+ adö mai ni+nmön kabö rö m+öp, yau a geinabön u, God kumi kabö adö lan au, u rö nöp yau a gi+nab," a ga. *

20 Jisas anig hagöm, bi+ ni+pe gau kalip haga, "Ni+bi bi+ gau kalip, yad Mesaia me an+bu, a gi+mim, hagagmim," a ga.

Jisas, "Ilön udem umem uraknabin," a ga
(Mak 8:31-9:1; Luk 9:22-27)

21 Ni+n an an+bu u, Jisas bi+ ni+pe gau kalip, bi+ gau yip anig anig gi+naböl, a göm, waiö hagöm haga, "Yad hainö Jerusalem arnö, bi+ manö ud as+kep gau löm, bi+ God ni+ nan sabe gep bi+ kub gau löm, bi+ God lo manö hag ñeb bi+ gau löm, yip ilön ñöm al pak linaböl. Pen ni+n mihöp midem, ni+n mihöp ni+gan u kauyan uraknabin," a ga.

22 Anig hageia, Pida, Jisas ni+pe dam go+ au amöm, manö k+ö rö hagöm haga, "Bi+ Kub! Nöp anig gagn+m! Manö an+bu hag aij gagpan. God nöp abad m+ö, anig gagn+m," a ga.

23 Hageia, Jisas ado göm, Pida ni+pe haga, "Seden, yip arö gi+mön aru! Yip ni+hön gi+nig wasö gi+mön hagabön? God gasi ni+öb rö ni+agpan; ni+bi bi+ gasi ni+bal rö nöp ni+nmön hagabön," a ga.

24 Jisas anig hagöm, bi+ ni+pe gau kalip haga, "Ni+bi bi+ an an yip lau adö midun a gaiöl u, nan minöng naböng il i gasi kub ni+bal u arö göm, hañ roman kale ke gasi kub ni+bal u arö göm, mab kros ud kag göm yip hain göl. * 25 Ni+bi bi+ an, yad Jisas ni+pe udnö aij gagnab, a göm, ni+nbab u, kam+u m+agnab; pen ni+bi bi+ an, yad Jisas ni+pe ni+ ud m+dainö yip ni+hön gaiöl u, manö m+dagöp a gi+nab u, pör nöp kam+u nöp m+deinab. *

26 "Ni+bi bi+ an nan minöng naböng adö il i udnam, a göm, gö arnab u, gasi kub ni+pe u adö an+bu nöp areinab me, kam+u pör m+dep u udagnab. Aka God ni+pe nan an+bu gau rauöm, kam+u pör m+dep u udnab+ Wasö yab+! *

27 "Hainö yad Bi+ Ni+ ni+pe, Bapi mailö p+öng udem, ejol gau aip ado gi+ aunabin ni+n u, manö kub u ni+em, ni+bi bi+ gi+ aij gi+pal gau ke lem, ni+bi bi+ gi+ naij gi+pal gau ke lem, pen ni+nabin. *

* 16:14: Mad 14:1-2; Mak 6:14-15; Luk 9:7-8 * 16:16: Jon 6:69 * 16:17: Gal 1:15-16 * 16:18: Jon 1:42; Ep 2:20 * 16:19: Mad 18:18; Jon 20:23 * 16:24: Mad 10:38; Luk 14:27 * 16:25: Mad 10:39; Luk 17:33; Jon 12:25 * 16:26: Mad 4:8-9 * 16:27: Mad 25:31; Sam 62:12; Pro 24:12; Ro 2:6; Rep 22:12

28 “Yad kalöp nıñö yabiñ hagabin, kale nıbi bi midpim gai i, rimnap kamıñ mıdeinabim me, Bi Ñı nıpe nıbi bi udöm, kumi kabö adö lañ au abad mıdeinab ñın u, Bi Ñı nıpe auö nıñöl gi, nıp nıñnabim,” a ga.

17

*Jisas hañ roman ke yabiñ la
(Mak 9:2-13; Luk 9:28-36)*

1 Jisas manö anıbu hagöm, ñın unbö kagoñ jıñ u midöm, Pida, Jems, Jems nımam Jon kalıp yam uñ gi, dum i gılañ ap amöm, ke mideila. 2 Anıg göm midlö nıñöl gi, Jisas hañ roman nıpe u ke yabiñ löm, mulu adıñ u sidö rö nıñöm, wañj nıpe u mımıllö yabiñ ga. * 3 Anıg gö nıñöl gi, kale nıñla, bi God manö hagep nöd umlö, Mosıs aip İlaija aip, apil Jisas aip manö hag mideila. 4 Kale nıñöm, Pida Jisas nıp haga, “Bi Kub. Hon aui midpun u, aij yabiñ midpun. Ne yau a gımön, ram bada mıhau nıgan gun, nöp ap, Mosıs nıp ap, İlaija nıp ap,” a ga.

5 Pida anıg hagö nıñöl gi, kumi rud yabiñ ap apöm, kalıp magöñhalö pañu gi yuö yua. Pañu gi yuö yuö nıñöl gi, manö ap kumi anıbu nıbö haga, “Ñı midmagö yad i, yıp aij yabiñ göp. Manö nıñön nıñön hagnım u, nıñ udmim,” a ga. *

6 Manö anıbu anıg göl auö nıñöm, Jisas bi nıpe gau gası iru nıñöm, pıñıñ göm, am mınönñ il au paköm, mulu adıñ kale u mınönñ yañ lı mideila. 7 Jisas apöm, kalıp ud nıñöm haga, “Pıñıñ gagmim. Urakim!” a ga. 8 Hagö, uraköm nıñla, Jisas nıpe nöp mideia.

9 Pen sır u giyañ göl gi, Jisas kalıp haga, “Mıñi nıñön nıñön gajıp nıñbim anıbu, nıbi bi gau kalıp hag ñagmim. Hainö Bi Ñı nıpe umöm uraknab ñın u me, nıbi bi gau kalıp hag ñınabim,” a ga.

10 Hageia, nıp hagla, “Lo manö hag ñeb bi gau nıñön gıñıg hagpal, ‘İlaija nöd aueinab; hainö Mesaia mınönñ nabönñ il i aunab,’ a gıpal?” ö gıla. *

11 Hageila, haga, “Nıñö hagpal. Manö anıbu midöp: ‘İlaija nöd apöm, kalıp hag aij gö, hainö Mesaia u aunab.’ 12 Pen nıñim. İlaija aua u pen auö nıp nıñagla. Gası kale ke nıñla rö, nıp gi naij gıla. Bi Ñı nıpe u nıp u rö nöp gıñaböl,” a ga. *

13 Jisas anıg hagö, bi nıpe gau nıñla, Jisas İlaija hib haga u pen Jon bi ñıg pak ñeb u nıp nöp haga. *

*Kıjaki aban ala ñı ap, Jisas gö, kamıñ la
(Mak 9:14-29; Luk 9:37-43a)*

14 Pen kale ban yañ amjaköm nıñla, nıbi bi iru nöp mideila. Bi ap, nıbi bi mideila anıb au apöm, Jisas mideia au kugom yımöm haga, 15 “Bi Kub. Ñı yad u mög nıñmön. Nıp hauñ alö, mid aij gagöp. Pör amöm, mab inöb anı gau abe, ñıg anı gau abe gi dam pakab. 16 Nıp dam bi ne gau midajal gau ud arnö, gi wasö nıñöm arö gıpal,” a ga.

17 Hageia, Jisas haga, “Kale nıbi bi mıñi ñın i midpim gau, God nıp gası nıñmim nıñ udagpim; God haga rö gagpim. Mañ mai kale nıñ udmim ke gıñabimñ Ñı anıbu ud yıp aui dauim,” a ga.

18 Hagö, ñı anıbu daueila, Jisas kıjaki nıp aban ala u hag gö, höñ arö, magö u nöp kamıñ la.

19 Anıg gö, Jisas bi nıpe gau nıpe mideia au apöm, ke nöp midöl gi, nıp hag nıñöm hagla, “Nıñön gö, kıjaki aban ala anıbu, hag yu wasö nıñun arö gıpun?” ö gıla. *

20 Hageila, Jisas haga, “Nıñ udep magö kale u ulep göp u me, hag yu wasö nıñmim arö gıpim. Pen nıñim! Nıñ udep magö kale u mab masded yıñ magö pro midöp rö u mıdeinab u, nan nıñön nıñön hageinabim, hagnabim rö gıñab. Nö ilö i, ‘Ke gıdan aru,’ a gıñabim u, arnab. * 21 Pen kıjaki aban alöp anıbu, yıharıñ hag yu-mim rö lagöp. Nan magö arö gımim, God nıp sabe göl gi midmim me, hag yunabim,” a ga.

*Jisas kuöyañ haga, “Umem uraknabin,”
a ga*

(Mak 9:30-32; Luk 9:43b-45)

* 17:2: 2Pi 1:16-18

* 17:5: Sam 2:7; Ais 42:1; Mad 3:17; Mak 1:11; Luk 3:22; Dud 18:15

* 17:10: Mal 4:5

* 17:12: Mad 11:14

* 17:13: Luk 1:17

* 17:19: Mad 10:1

* 17:20: Mad 21:21; Mak 11:23; Luk 17:6; 1Ko

22 Jisas bi nipe gau aip ram minon Galili apom magum gom, kalip haga, "Sol midop, Bi Ni nipe nip dam nibi bi rimnap kalip neinabol, * 23 nip bon nop al pak lilo umnab u pen nin mihop midom, nin mihau nigan u kauyan uraknab," a ga.

Jisas anig hagö, bi nipe gau nip mög ninjom, gasi iru yabih nija.

Jisas God sabe gep ram dakis u na

24 Pen haino, Jisas bi nipe gau aip daun pro Kapaneam amjaklo, bi God sabe gep ram dakis udep gau kale apom Pida nip hagla, "Mano hag neb bi kale u dakis nob halo?" o gila. * 25 Hageila, Pida haga, "Yau, nipe dakis nob halo," a ga. Pen Pida anig hagom, ram raul arö ninjol gi, Jisas nipe nod hagom, Pida nip hag ninjom haga, "Gas ne nihon nijban? Gapman bi kub gau, dakis mani gai nibo udpal Ni bi kale ke gau nibo udpal aka nibi bi milo gau nibo udpal?" o ga.

26 Hageia, Pida haga, "Nibi bi milo gau nibo udpal," a ga. Hageia, Jisas haga, "Ninjo, bi kale ke gau dakis nagpal. 27 Pen hol nagnabul u, kalip mulu lugnim rö lop. Anib u, ne nig wanjo au ammön, nagi huk yumön, kabsal nod udnabon u, meg migan ud lakmon nijnabon, mani mago an ap meg migan u mideinab. Ud dam dakis hol mihon u nimön," a ga. Hageia me, am haga rö nop ga.

18

Bi kub midaiun, a gom, manö pen pen hagla

(Mak 9:33-37; Luk 9:46-48)

1 Jisas bi nipe gau apom, nip hag nija, "Nibi bi God udom, kumi kabö adö lan au abad mideinab gau, an nibi kub bi kub mideinab?" o gila. *

2 Hageila, Jisas ni pai pro ap wina alo auo, ud amgo ilo adö kalip au urak nom, 3 haga, "Yad kalop ninjo yabih hagabin, kale ni pai pro gau gasi nijbal rö nijagnabim u, God ram minon kumi kabö adö lan au aragnabim. * 4 Anib u, nibi bi hon nibi

bi kub midagpun a gom, ni pai pro i rö mideinabol u me, God nibi bi nipe ke udom, abad mideinab an au, nibi bi kub rö mideinabol," a ga. 5 Pen nibi bi yip nin udom, ni pai pro i rö ud aij ginabol u, kalip nop waso, yip abe ud aij ginabol. *

Ni pai kalip nan naj gi yambal u (Mak 9:42-48; Luk 17:1-2)

6 "Pen nibi bi rimnap apom, ni pai yip gasi nin udpal gau, kalip nan si nan naj adö u gi yamlö, kale gasi yip u hau gom, nan si nan naj ginabol. Nibi bi anig ginig geinabol u, nod kabö kub ap unam u nagi ud li ribikom, dam nig solwara an au yublap u aij. Kamij midom, anig gi naj yabih ginabol u, ilon kub yabih udnabol.

7 "Nibi bi minon nabon if i midpal gau maro yabih ginab. Naji naj adö u gom, nibi bi rimnap kalip gasi nilo, adö anibu gom ap lug paknabol u, naj yabih ginab. Naji adö anibu nod gimidal, mihi gipal, haino u rö nop ginabol. Anig ginab pen nibi bi adö anibu gi yamnabol gau, ilon ke yabih udnabol.

8 "Nimagö ma kale u nijmim, nan si nan naj ginig gainim, nimagö ma u rib gi dö gi yumim. Anig gimim me, nan si nan naj gep adö u arö gimim, God ram minon au ammim, por mideinabim. Waso u, nimagö ma halo midmim, pen mid aij gagmim, nan si nan naj gep adö u gi dammim, ram minon mab ke por inmidop u arnabim. *

9 "Pen amgo u nijmim, nan si nan naj ginig gainim, amgo bon anib lau ud gulu gi yumim. Anig gimim me, nan si nan naj gep adö u arö gimim, God ram minon au ammim, por mideinabim. Waso u, amgo mihop halo midmim, pen mid aij gagmim, nan si nan naj gep adö u gi dammim, ram minon mab ke por inmidop u arnabim.

10 "Kale nin aij gimim, ni pai pro gau nan yiharij, a gimim, gasi u nijagmim. Yad kalop hagabin, ni pai pro gau ejol kale gau, Bapi yad amgo ilo adö nipe u ram minon kumi kabö adö lan au midpal. *

* 17:22: Mad 16:21 * 17:24: Eks 30:13; 38:26 * 18:1: Luk 22:24 * 18:3: Mad 19:14; Mak 10:15; Luk 18:17

* 18:5: Mad 10:40; Luk 10:16; Jon 13:20 * 18:8: Mad 5:29-30 * 18:10: Hib 1:14

Jisas, kaj sipsip ur ga u, manö hod r+köm haga

(Luk 15:3-7)

11 “Bî Ñî nîpe u, nîbi bî ur gîpal gau, kalîp udnîg aua. *

12 “Bî ap kaj sipsip nîpe ñîñ juöl unbö mamîd u rö mîdeinab. Pen añî ap ur geinab u, nîpe nîhön gînabî Sipsip nîpe rîmnap kalîp arö gö, nan ułan ułan ñîñlö nîñöl gî, sipsip nîpe ur gînab u nîp ulhai nîñ arnab. Am ulhai ulhai udöm, mîñ mîñ yabîl gînab. 13 Kalöp nîñö hagabin, kaj sipsip nîpe magöñhalö mîñ mîñ göp, pen kaj sipsip nîpe ap ur gö, ulhai nîñ dam dam udnab u, sipsip anîbu nöp mîñ mîñ yabîl gînab. 14 Anîb u rö, Bapi kale kumi kabö adö lan mîdöp u, ñî pai pro nîpe ap ur gagnîm, a göm, nîñ nöp mîdöp.

Añ mam kale gau kalöp gî naij gaiöl u

15 “Nîbi bî añ mam, a gînabön gau, bî ap nöp gî naij gainîm, ne pen ammön, nîp aip ke mîdmön, nöp nan nîhön ga anîbu waiö hagmön. Anîg hagö, nîñ udö me, nañîñ namam ne yabîl mîdeinab. *

16 Pen ne anîg gö, nîpe nîñagnab u, ne ammön, añ mam mîhöp rö ul gî dammön, kale nîñ mîdlö nîñöl gî, ne bî anîbu aip manö hagmil. * 17 Pen ne anîg gö, nîpe manö udagainîm u, nîbi bî cöc aubal rö magöñhalö nîñ mîdlö nîñöl gî, manö anîbu kalîp hag ñîmön. Pen ne anîg gö, nîñ udageinab u, ne arö gîmön. Anîg ga nîñmön hagmön, ‘Bî anîbu nîbi bî God Manö nîñagöm, bî dakîs udep rö u me, anîg göp,’ a gîmön, nîp arö gîmön.

18 “Anîb u, yad kalöp nîñö hagabin, mîñnön naböñ adö îl i wasö geinabim u, God nîpe kumi kabö adö lan mîdöm, u rö nöp wasö gînab; pen yau a geinabim u, nîpe u rö nöp yau a gînab. *

19 “Yad kalöp hagabin, nîbi bî mîhöp mîñnön naböñ îl i mîdmil, manö hag adö añî lîmil, Bapi yad kumi kabö adö lan mîdöp u nîp hag nîñeinabil u, hag nîñnabil rö gînab. * 20 Pen nîbi bî mîhöp aka mîhau nîgan rö, gasî yîp nîñöm, ap

magum geinaböl u, yad kalîp anîb au mîdeinabin,” a ga.

Bî wög gî ñeb naij u

21 Pida Jisas mîdeia söl au apöm haga, “Bî Kub. Mam ap yîp gî naij gainîm u, ñîñ aigegö rö gî naij geinab, yad nîñem arö gînamî Ñîñ unbö mudun jîñ u rö aka?” ga. 22 Hageia, Jisas haga, “Ñîñ unbö mudun jîñ wasö; ne bî anîbu nöp gî naij gînab u nîñmön arö gînabön u, ñîñ juöl ñîñ juöl unbö mudun jîñ u nîñmön arö gînabön. * 23 God nîbi bî udöm ram mîñnön kumi kabö adö lan au abad mîdeinab u, aiud adö i rö mîdöp. Kîñ ap nîpe bî wög gî ñeb nîpe rîmnap kalîp mani rîmnap ñöm, hainö pen ñîm a gînab. Hainö nîpe gasî nîñöm hagnab, ‘Kale naböñ ñîlan,’ a gînab. 24 Pen mîdöp u pen ñîñaböl, a gö, bî ap nîpe mani ilöñ ñîñ juöl iru yabîl nan naböñ mîdnab bî u daunaböl. 25 Pen bî anîbu pen nîpe kub yabîl mîdnab u me, pen ñîñîm rö lagnab. Anîg gö, bî kub u nîñöm, bî wög gep nîpe rîmnap kalîp hagnab, ‘Nîpe göp anîbu rö, nîp udmim, nîbin ñî pai, nan nîpe nîhön nîhön mîdöp gau magöñhalö udmim, dam sîkim gîpe, rauaiöl nîñöl gî, mani anîbu dap yîp ñîmim,’ a gînab. 26 Anîg hagö, bî anîbu pen, kugom yîmöm, kîñ u nîp hagnab, ‘Ne yîp mög nîñmön, abad mîdaimön; nan adîñ ne anîb gau magöñhalö naböñ ralnabin,’ a gînab. 27 Hagö, kîñ u nîp mög nîñöm, nan naböñ nîpe u, arö gîmön aru, a gînab.

28 “Anîg göm arö gö nîñöl gî, bî wög gî ñeb anîbu nîpe pen amöm nîñnab, bî nîpe aip wög gîmîdil bî ap mîdeinab. Nîp nîñöm, unam ud sîsî löm hagnab, ‘Nöp mani ilöñ añî ap ñîñö u, naböñ ral!’ a gînab. 29 Hagö, bî nîpe aip wög gîmîdil anîbu kugom yîmöm manö neb neb gî hagöm hagnab, ‘Ne yîp mög nîñmön, abad mîdaimön; nan naböñ ne anîbu magöñhalö naböñ ralnabin,’ a gînab. 30 Hagö, bî anîbu manö nîp u nîñagöm hagnab, ‘Nöp dam nagî leinabin, nan naböñ anîbu naböñ ralmön nöp me,

* 18:11: Luk 19:10 * 18:15: Luk 17:3; Gal 6:1 * 18:16: Dud 19:15; Jon 8:17 * 18:18: Mad 16:19; Jon 20:23

* 18:19: Mak 11:24; Jon 15:7 * 18:22: Luk 17:4

hönj arnabön, ' a göm, n+p dam nag+ l+inab. ³¹ An+g gö, b+ n+pe aip wög g+m+dal gau, kal+p hibur najj gö, amöm kinj u n+p manö an+bu magöñhalö hag ñ+naböl. ³² Hag ñ+lö, b+ kub u, b+ n+pe an+bu n+p w+ñ alö aueinab hagnab, 'Ne wög g+ ñeb b+ najj yab+ñ. Ne y+p m+ñonj gajan, nöp mög n+ñem, nan nabönj yad nöp m+ñdöp u arö g+pin. ³³ Ne pen n+hön g+ñ+g, b+ ne aip wög g+pil u n+p u rö nöp mög n+ñmön, arö gagpan?' ö g+ñab. ³⁴ B+ an+bu b+ n+pe aip wög g+m+dil u n+p mög n+ñagnab u me, b+ kub an+bu kal juöm, wög g+ ñeb b+ an+bu n+p dam nag+ lep ka abadeb b+ gau ñöm hagnab, 'N+p nag+ lö, ilön gö n+ñöl g+ m+ñdöm, nan nabönj y+p u nabönj magöñhalö ralöm nöp hönj arnab, ' a g+ñab. * ³⁵ Kale añ mam r+ñnap kal+p u rö nöp geinabim, Bapi yad kumi kabö adö lañ au m+ñdöp u, kalöp pen u rö nöp g+ñab. An+ñ u, nañ+n namam kale gau kalöp g+ najj geinaböl u, kal+p mög n+ñmim, m+ñdmagö l+mim, arö g+mim, " a ga. *

19

B+ n+bi udn+g, böñ nöp udnab; hainö n+p hag yuagnab

(Mak 10:1-12; Luk 16:18)

¹ Jisas manö an+bu hag p+is göm, ram m+ñnönj Galili arö göm, ram m+ñnönj Judia, ñ+g Jodan böñ lödañ adö ara. ² Areia, n+bi b+ iru yab+ñ n+p hain geila n+ñjöm n+bi b+ nan ga gau gö kam+ñ la.

³ Pen b+ Perisi gau, Jisas n+p hag n+ñno, manö najj r+ñnap hagn+m, a göm, apöm hagla, "God Mos+is n+p hag ña lo manö u, n+bi ap nan pro ap g+ najj g+ñab u, b+ n+pe n+p hag yun+g, hag yunab aka wasönj Ne n+hön gas+ n+ñban?" ö g+ñla.

⁴ Hageila, Jisas haga, "God Manö kal+ k+ñ+r+kla u kale amgö l+ n+ñagpim ar+ñ Ram m+ñnönj hadame dagol g+ la ñ+n u, b+ ap, n+bi ap, g+ la. * ⁵ God haga, 'Adö an+bu me, b+ gau n+me nap aip m+ñdöm, n+bi udöl g+, n+me nap arö göm, kale ber m+ñhau j+m ñöl han m+ñdlö hañ romanj añ+ yab+ñ l+inab, ' a ga. * ⁶ An+ñ u me, God hagö hañ romanj

kale m+ñhöp wasö; uri j+m ñöl añ+ l+inab an+bu, b+ ap apöm, kal+p hag ud as+ik ke ke lagnab wasö, " ga.

⁷ Jisas an+g hageia, b+ Perisi gau n+p hagla, "Pen n+hön g+ñ+g Mos+is manö ap kal+ k+ñ+r+kom haga, 'N+bi hag yun+g, n+bi i böñ nöp arö gabin, a g+mim, köp ap kal+ k+ñ+r+ik ñ+mim, hag yumim, ' a ga?" ö g+ñla. *

⁸ Hageila, Jisas haga, "Kale n+bi b+ manö n+ñ udagpim u me, Mos+is an+g haga. Pen God n+bi b+ hadame gau g+ la ñ+n u, an+g gagm+dal. ⁹ Pen yad kalöp hagabin, b+ an, n+bin u b+ ap aip ud g+lö wasö, y+har+ñ nöp hag yuöm, n+bi hain n+bö udnab u, n+bi si udnab n+ñjöm God n+ñjö najj yab+ñ g+ñab; n+pe n+bi si udep b+ me u, " a ga. *

¹⁰ Jisas an+g hagö, b+ n+pe gau hagla, "B+ gau n+bi kale y+har+ñ hag yuagnaböl u, b+ praj m+ñdöm n+bi udagöl u aij, " a g+ñla.

¹¹ Hageila, Jisas haga, "B+ magöñhalö y+har+ñ m+ñdaiöl rö lagöp. God b+ y+har+ñ m+ñdaiöl, a göm, hag la gau nöp, y+har+ñ m+ñdaiöl rö löp. ¹² B+ r+ñnap, kale wala lagö yag daubal gau, n+bi udagpal. B+ r+ñnap, b+ r+ñnap wala kal+p r+ñb g+ dö g+pil gau, n+bi udagpal. Pen b+ r+ñnap, God n+bi b+ udöm kumi kabö adö lañ au abad m+ñdeinab wög u gun, a göm, n+bi udagpal. Kale b+ praj m+ñdun, a g+mim, b+ praj m+ñdeinabim u aij, " a ga.

Jisas ñ+magö ara n+pe u ñ+ pai pro nab+ic cög adö lañ la

(Mak 10:13-16; Luk 18:15-17)

¹³ N+bi b+ gau, "Jisas ñ+magö ñ+ pai hon nab+ic cög adö lañ löm, God n+p sabe gan, " a göm daueila, pen b+ n+pe gau kal+p n+ñ ij halö löm hag g+ñla. ¹⁴ An+g g+lö, Jisas pen ñ+ pai an+ñ gau w+ñ alö aueila n+ñöl g+, b+ n+pe gau kal+p haga, "N+hön g+ñ+g kal+p an+g hag g+pim+ñ ñ+ pai pro an+ñ gau arö g+pe y+p aulanj. God n+bi b+ udöm, kumi kabö adö lañ au abad m+ñdeinab u, ñ+ pai pro an+ñ gau rö, " a ga. * ¹⁵ An+g hagöm, God ñ+ pai pro an+ñ gau kal+p p+g m+ñdeianj, a göm, Jisas ñ+magö ara n+pe u ñ+ pai pro

* **18:34:** Mad 5:25-26 * **18:35:** Mad 6:15; Mak 11:25; Ep 4:32; Kol 3:13 * **19:4:** Jen 1:27; 5:2 * **19:5:** Jen 2:24; Ep 5:31 * **19:7:** Dud 24:1-4; Mad 5:31 * **19:9:** Mad 5:32; 1Ko 7:10-11 * **19:14:** Mad 18:2-3

nab+c cög adö laŋ löm, ram minöŋ miŋan ap ara.

*Bi ap nan nipe iru nöp mideia
(Mak 10:17-31; Luk 18:18-30)*

¹⁶ Bi ap Jisas mideia au apöm haga, “Manö hag ñeb bi. Yad nan nihön aij u gem, pör midep u udnam?” ö ga.

¹⁷ Hageia, Jisas haga, “Yip nihön ginig, nan aij mai, a gimön, hag niŋabön? God añi me Bi aij. Pen pör pör mideinam, a gimön u, lo manö hagöm kali ktiñ rikla gau niŋmön hagöp rö gimön,” a ga. *

¹⁸ Hageia, haga, “Lo adö mai rö hagabön?” ö ga. Hageia, Jisas haga, “Wip al pak gagmön; nibi si bi si gagmön; nan si udagmön; manö kub hagnaböl u, manö piral hagagmön; * ¹⁹ name nap manö hagöl adö u nöp niŋmön hain gimön; ne ke midmagö lıban rö, nibi bi rimnap kalip midmagö limön,” a ga. *

²⁰ Anig hageia, bi praj anıbu haga, “Lo manö gau magöŋhalö niŋ hakpin. Pen yad nihön nan aij u gem, kamıŋ pör midep u udnam?” ö ga.

²¹ Hageia, Jisas haga, “Mid aij yabił ginam, a gimön u, nan ne gau magöŋhalö yumön, mani udmön, nibi bi mög gep rö gau kalip ñimön me, mid aij gep ne u mideinab God ram minöŋ kumi kabö adö laŋ au. Pen yad hagpin rö gimön, aumön, yad aip ajaiul,” a ga.

²² Hagö, bi praj anıbu nan nipe iru mideia rö, manö anıbu niŋöm, gasi iru niŋöl gi ara.

²³ Pen nipe anig göl arö niŋöl gi, Jisas bi nipe gau kalip haga, “Yad kalöp niŋö yabił hagabin, nibi bi mani nan kale iru mideinab gau, God nip uıham gasi niŋ udlö, kalip udöm kumi kabö adö laŋ au abad mideinab. ²⁴ Kaj kamel gau, kali mauöt nagı yubal miŋan u arnig arnaböl; pen nibi bi nan iru midöp gau, God nip uıham gasi niŋ udlö, kalip udöm abad mideinab,” a ga.

²⁵ Jisas bi nipe gau manö anıbu niŋöm, gasi kub niŋöm hagla, “Pen bi aij anıbu,

God ud kumi kabö adö laŋ au ud aragnab, a giŋan u, nibi bi an rö ud arnab?” ö giıa.

²⁶ Hageia, Jisas kalip niŋöl gi haga, “Nibi bi gau ke göl rö lagöp. God nöp me, nan nihön nihön ginig, ginab,” a ga.

²⁷ Jisas anig hageia, Pida haga, “Nöŋ! Hon nan hon gau magöŋhalö arö gun, ne aip nöp cig gun ajpun u, hon pen nan nihön udnabun?” ö ga.

²⁸ Hageia, Jisas haga, “Yad kalöp niŋö hagabin, ñin hain u yad mailö pıdöŋ halö apem, nibi bi magöŋhalö abad mideinabin. Ñin anıbu me, kalöp bi yip hain geinabim gau hagnö, Isrel nibi bi it ke ke unbö miŋan laŋ gau, kalip abad mideinabim. * ²⁹ Nibi bi yip niŋ udöm, ram, niñin nimam, nime nap, ñi pai, wög adıŋ, nan nihön nihön gau arö ginaböl gau, God kalip hauł gagnab; nan anıb gau rö kalip pen iru yabił ñöm, pör midep kalip ñınab. ³⁰ Pen nibi bi uri nöd araböl gau, hainö iru nöp jöl adö yabił gau mideinaböl. Pen nibi bi uri jöl adö yabił au midpal gau, hainö iru nöp nöd am mideinaböl. *

20

*Nibi bi nagı wain wög giıpal gau, manö
hod riköm haga*

¹ Jisas anig hagöm haga, “God nibi bi udöm abad mideinab u, aiud adö i rö midöp. Bi wain wög nap nıbö ap, bi rimnap am daunö, wög yip u giılaŋ, a göm, ram gısön rıka magö u uraköm, am bi rimnap uıhai niŋöm, ² kalöp mani silpa magö añi añi raunabin, a göm, kalip aip manö hag adö añi löm, hag yuö, am wain wög nipe u wög geila. ³ Pen sıdö yöp aŋ au ap ranab magö u, am maker au amöm niŋa, bi rimnap yiıharıŋ mideila. ⁴ Kalip niŋöm haga, ‘Kale u rö nöp am wög yad u geinabim, yad kalöp mani kabö rö raunabin,’ a ga. ⁵ Hagö, am wög nipe u geila. Pen sıdö aŋ kub laŋ magö u abe, sıdö gamıŋ gab magö u abe, manö anıbu nöp hagöm, bi rimnap halö udö, wög nipe u geila. ⁶ Sıdö wad arnig gab

* **19:17:** Lep 18:5; Luk 10:28 * **19:18:** Eks 20:12-16; Dud 5:16-20 * **19:19:** Eks 20:12-16; Lep 19:18 * **19:28:** Mad 25:31; Luk 22:30; Rep 3:21 * **19:30:** Mad 20:16; Luk 13:30

magö u, kuöyan maker au amöm niña, bi rimnap halö ap m+dep nöp m+deila. Kalip haga, 'Kale niñhön giñig ñin i wög gagmim, yiñharin yabiñ m+dpim?' ö ga. ⁷ Hageia, niñp hagla, 'Bi ap hanip wög ap ñagöp,' a gila. Hageila, kalip haga, 'Kale u rö nöp am wain wög yad u giñimim,' a gö, am wög geila. ⁸ Duga magö u, wain wög nap u, bi abad m+dep niñpe u niñp haga, 'Ne ammön, bi wög yiñp gaböl gau kalip hagö, aulö, bi hainö hagnö aubal gau, mani kalip u nöd niñmön; bi nöd hagnö aubal gau, mani kalip u hainö niñmön,' a ga. *

⁹ "Hagö, bi abad m+dep u, bi anib gau kalip wiñ alö aueila, bi sidö wad arö niñjöl gi, ap wög gila gau, ap mani kale u nöd udla. ¹⁰ Pen kale anig göl udlö niñjöl gi, bi nöd hagö, ap wög gila gau, hag niñjla e, 'Hon mani kub u udnabun,' a gila u, pen hainö udöl gi niñjla, kale mani añi anibu nöp udla. ¹¹ Udöm, adin bi wain wög nap niñbö u aip pen pen hagöm hagla, ¹² 'Hon niñhön giñig, bi hain aubal gau mani udpal añi u rö nöp udpun? Hon hilim halö urakun, sidö kal niñjö niñjöl gi, wög giñno giñno iru göp u, pen bi ap pro magö ap wög gajal mani niñban rö nöp hanip niñban!' a gila. ¹³ Hageila, bi wög naböñ nap niñbö u niñjöm, bi kale ap niñp haga, 'Mam, nöñ! Nöp gi naij gagpin. Nöp mani niñnabin a giñpin rö niñbin. ¹⁴⁻¹⁵ Bi hain aubal gau, bi nöd aubal gau aip adip adip niñniñg, niñnabin. U nan yad. Anib u, bi rimnap ai giñig göm wasö giñabölñ Kalip hañöwañö niñbin u, ne ai giñig giñmön mulu lugöpñ Mani niñbin u ud ram ne aru!' a ga," a ga.

¹⁶ Jisas aiud anibu hagöm, haga, "Niñbi bi hain m+dpal gau, nöd m+deinaböl; niñbi bi nöd m+dpal gau, hain m+deinaböl," a ga. *

Jisas kuöyan haga, yiñp al pak lilö umem uraknabin, a ga

(Mak 10:32-34; Luk 18:31-34)

¹⁷ Jisas Jerusalem amöl gi, adan an au, bi niñpe unbö m+gan lañ kalip dam goñ gau amöm, ke m+daila niñjöl gi kalip haga, ¹⁸ "Kale niñjim! Hon Jerusalem arno, Bi Niñ

niñpe niñp mumug göm, niñp dam God niñp nan sabe gep bi kub gau abe, lo manö hag ñeb bi gau abe, niñmagö adö kalip u leinaböl, kale niñp manö kub hagöm hagnaböl, 'Bi i niñp al pak lep,' a giñaböl. * ¹⁹ Anig hagöm, Juda bi wasö gau kalip ñeinaböl, niñp hag juöm, rap+n paköm, dam mab ba lañ al pak lilö umnab. Niñm m+höp m+idöm, niñm m+hou niñgan u kauyan uraknab," a ga.

Jems aip Jon aip bi kub m+idniñg gasi niñjöl

(Mak 10:35-45)

²⁰ Sebedi niñ niñpe m+höp, niñme niñ anib m+hou uñ gi, Jisas m+deia au apöm, ubör yiñhöñ göm haga, "Yad manö ap m+dajip auabin," a ga.

²¹ Hageia haga, "Manö anibu niñhön?" ö ga.

Hageia, haga, "Yiñp aij giñab u, hainö ne kiñ m+dmön, niñbi bi abad m+deinabön niñm u, niñ yad m+hou ba nöp au asiknabil," a ga. *

²² Anig hageia, Jisas haga, "Manö yiñp hag niñbil u, niñp aij gagpil. Niñg asiñ yad niñniñg gabin u, kale m+höñ u rö nöp niñniñnabil?" ö ga. Hageia haglö, "Yau! Niñniñnabil!" a giñlö. *

²³ Hagailö haga, "Niñjö hagabil. Niñg asiñ niñniñg gabin u niñniñnabil. Pen bi an yiñjig böñ lau, bi an sidagö böñ lau asik m+deinabil u, hagagnabin. Manö u manö yad wasö; Bapi manö niñpe. Niñbi bi niñpe ke hag löp gau anib rö m+deinabil," a ga.

²⁴ Bi niñpe anib m+hou manö anibu anig hagailö, bi niñpe unbö sidun lañ manö u niñjöl, mulu lugö, mamil m+hou kalip manö hag gila. ²⁵ Jisas pen bi niñpe gau kalip magöñhalö hagö aueila haga, "Kale niñbim, Juda niñbi bi wasö gau, kiñ kale kñö göm, abad m+dpal; bi kub kale manö niñhön niñhön hagnaböl u niñjöm, ana udöm, hain giñaböl me. * ²⁶ Pen kale giñpal rö gagmim. Bi an bi kub m+dainim u, bi pro rö m+idöm, niñbi bi rimnap kalip wög giñeb bi rö m+dainim. * ²⁷ Bi an bi kub yabiñ m+dainim u, bi pro ramö gau rö m+idöm,

* **20:8:** Lep 19:13; Dud 24:15

* **20:16:** Mad 19:30; Mak 10:31; Luk 13:30

* **20:18:** Mad 16:21; 17:22-23

* **20:21:** Mad 19:28; Luk 22:30

* **20:22:** Mad 26:39; Jon 18:11

* **20:25:** Luk 22:25-26

* **20:26:** Mad 23:11;

Mak 9:35

nibi bi rimnap kalip nagı wög gep bi rö mıdainım. ²⁸ Bi Ñı nıpe u, nibi bi gau kale wög yıp gılan a göm, auaga; wög kalip gi ñı damem, hainö nan si nan naij gıpal adö u haji gi umnö, kale kamıñ aröl, a göm, aua,” a ga. *

Jisas bi amgö we ga mıhau gö, amgö ñıl nıñlö

(Mak 10:46-52; Luk 18:35-43)

²⁹ Pen Jisas daun kub Jeriko arö göm arö nıñöl gi, nibi bi iru nöp nıp hain gıla. ³⁰ Bi amgö we mıhau adan goł au asık mıdlö nıñöl gi, “Jisas auab,” a gılö nıñmil, meg mıgan dap ranmil haglö, “Depid Ñı nıpe, halıp mög nıñmön!” a gılö.

³¹ Hagailö, nibi bi gau kalip mıhön nıñ ij halö hagöm hagla, “Manö hauł gagmil!” a gıla. Anıg hagla u pen, manö kalıp u udagöm, meg magö rapın dap ranmil haglö, “Depid Ñı nıpe, halıp mög nıñmön!” a gılö. ³² Anıg hagailö, Jisas pıdön göm, kalıp mıhön wıñ alöm haga, “Halıp nıhön gan, a gımil, yıp wıñ alabil?” ö ga. ³³ Hageia haglö, “Bi Kub, halıp amgö we göp u gö ñıl nıñul!” a gılö. ³⁴ Hagailö, Jisas kalıp mıhön mög nıñöm, amgö kalıp u ud nıñö, yöp magö u nöp amgö ñıl nıñlö, nıpe arö nıñöl gi, hain gılö.

21

Jisas Kiñ rö Jerusalem ara

(Mak 11:1-11; Luk 19:28-40; Jon 12:12-19)

¹ Jisas bi nıpe gau aip Jerusalem sösöl göm, ram mınön pro Bedpagi, Olip Dum söl amjakla. Amjaköm, bi nıpe mıhöp hag yuöm haga, ² “Kale mıhön ram rıñig aglö nö lödañ ammil nıñnabil, kaj donki nıme pi amıl mıhau nagı adık lınaböl mıdeinabil. Nıñmil, nagı u hubıkmil pañıd daumil. ³ Pen nibi bi ap apöm, nıhön gıñıg kaj donki hon u hubık ud arabil a gainım u, pen hagmil, ‘Bi Kub u wög mıdö, hagajıp udnıg aubul,’ a gımil, yıñıd yau a geınab, daunabil,” a ga. ⁴ Pen kalıp mıhön hag yuö arlö anıbu, bi God

manö hagep ap gıñaböl, a göm, kalı kılñ rıka rö nöp ga. Nıpe haga,

⁵ “Jerusalem nibi bi kalıp hagmim, ‘Kiñ kale bi hain u, kaj donki adö u asıköm, kalöp auab.

Nıpe kaj donki pi adö u asıköm auab,’ a gımim,” a ga. *

⁶ Pen Jisas bi nıpe hag yuö arlö anıb mıhau, haga haga rö, ⁷ kaj donki nıme abe, pi marep abe pañıd dauailö, bi nıpe gau wałıj mılö ud juöm, kaj donki adö lan laila, Jisas adö au asıka. ⁸ Nıbi bi iru nöp, Bi Kub auab, a göm, wałıj mılö kale adö lan rol lımıdal gau ud juöm, adan majö au lıla. Rimnap am köp ułan, mab ułan gau rıb gi dö gi dapöm adan majö au lıla.

⁹ Nıbi bi gau Jisas nıp bıg gıgabö göl amöl gi meg magö dap ranöm hagla, “Nıñim! Depid rıkö, rık damöm rıköp u, auöp i.

Nıp aij a gabun!

Bi Kub nıp yuö auöp bi anıbi me, nıp aij a gabun!” a gıla. *

¹⁰ Jisas Jerusalem amjakö nıñöl gi, nibi bi gau magönhalö hag amıl apıl göm hagla, “Bi anıbu an?” ö gıla. ¹¹ Hageila, nibi bi Jisas aip aula gau hagla, “Bi i me Jisas, bi God manö hagep Nasared, ram mınön Galili nıbö u,” a gıla.

Jisas nibi bi God sabe gep ram nan sıkim geila gau kalıp rıdık gi hön yan yua

(Mak 11:15-19; Luk 19:45-48; Jon 2:13-22)

¹² Jisas God sabe gep ram raul yan amöm nıña, nibi bi gau nan sıkim gi mıdeila. Nıpe nıñöm, kalıp magönhalö rıdık yuöm, abañ bad mani löm, pen pen yımjik gaila gau ud ado göm, bi yaur sıkim göm, mab po adö asık mıdeila gau, ud ado ga. ¹³ Anıg göm kalıp hag göm haga, “God Manö kalı kılñ rıkla u, God haga,

‘Ram yad u yıp sabe gep ram, pen kale gıpım u,

bi nan si udep ram ap rö löp,’ a ga,” a ga. *

¹⁴ Pen Jisas nıpe God sabe gep ram raul mıgan anıbu mıdö nıñöl gi, nibi bi amgö we ga rimnap, nibi bi ma naij ga rimnap

* 20:28: Luk 22:27; Plp 2:7

* 21:5: Sek 9:9

* 21:9: Sam 118:25-26

* 21:13: Ais 56:7; Jer 7:11

aeila, kalip gö kamıñ la. ¹⁵ Nipe nan gagep rö gö, ñi pai pro gau wiñ alöl gi hagla, “Nöp aij a gabun! Depid Ñi nipe! Use!” gıla. Pen kale anig geila, bi God nip nan sabe gep bi kub gau abe, bi lo manö hag ñeb bi gau abe niñlö, kalip mulu yabiñ luga. ¹⁶ Mulu lugö hagla, “Nöp hagaböl u niñabön?” ö gıla. Hageila, Jisas kalip haga, “Yau! Hagaböl u niñabin u pen kale manö rimnap kali kñi riköm hagla, ‘God, ne ginabön niñöm ñi pai pro ñi painañ gau hib ne haglö adö arnab,’ a gıla. Kale manö kali kñi rikla anıbu, amgö li niñagim ar?” a ga. *

¹⁷ Anig hagöm, kalip arö göm, am ram riñig ağıö Bedani hana.

*Jisas hagö, mab kia u mılep ga
(Mak 11:12-14,20-24)*

¹⁸ Ruö Jisas ado gi Jerusalem aramöm adan añ gau arö, nip kiyo lö, ¹⁹ adan majö goñ au niña, mab kia ur ap mıdeia. İ au amöm niña, magö ñiñeb pilaga; uñañ au nöp mıdeia. Anig gö Jisas haga, “Ne hainö magö ap pilagnabön!” a ga. Anig hagö niñöl gi, magö anıbu nöp kia mab ur u mılep ga. ²⁰ Anig gö, bi nipe gau niñöm, aiö göm hagla, “Aige göm mab anıbi yıñıd mılep göp?” ö gıla. ²¹ Hageila, Jisas kalip haga, “Yad kalöp niñö hagabin, hon hagno God u rö nöp ginab, a gimim, gasi mihöp wasö, gasi añi nöp niñnabim u, ginab. Pen mab kia mılep ga u nöp wasö; dum ilö anıbi hiñ gi ñig kub añ au aru, a ginabim u, arnab. *

²² “Pen kale God nip niñ ud midmim, nip hag niñnabim u, hagnabim rö nöp ginab,” a ga. *

*Jisas nip hagla, “Nöp an hagö anig hag
ajabön?” ö gıla*

(Mak 11:27-33; Luk 20:1-8)

²³ Jisas God sabe gep ram u amöm, niñbi bi gau kalip manö hag ñö niñöl gi, bi God nip nan sabe gep bi kub gau abe, bi manö ud asikep gau abe apöm nip hagla, “Nöp an ne anig gimön, a göp, niñmön anig gi ajabön?” ö gıla.

²⁴ Hageila, Jisas pen haga, “Yad kalöp manö ap hag niñnö, yip hag ñibe, yad pen an hagö wög gıpin u, kalöp hag niñabin.

²⁵ Jon niñbi bi gau kalip ñig pak ña u, nipe ke gasi niñöm aua aka God hagö, apöm anig ga?” ö ga. Jisas anig hagö, kale ke hag niñ hag niñ göm hagla, “Hon, ‘God yuö apöm ga,’ a geinabun u, hanıp hagnab, ‘Anıb u, Jon hagöp u niñön giñig niñ udagpim?’ ö ginab. ²⁶ Pen, ‘Jon gasi nipe ke niñöm apöm ga,’ a geinabun u, niñbi bi gau hanıp kal ginaböl. Gası kale u, Jon nipe bi God manö hagep bi ap aua,” a gıla. * ²⁷ Anig hagöm, Jisas nip hagla, “Hon niñagpun,” a gıla. Hageila, Jisas kalip haga, “Kale yip hag ñagpim rö, yad pen an hagö yad apem gabin u, kalöp u rö nöp hag niñnabın,” a ga.

*Jisas bi madöl mıhau, manö hod riköm
haga*

²⁸ Jisas anig hagöm haga, “Pen kale niñön gasi niñnabimñ Bi ap ñi nipe mihöp mıdeinab. Ñi nipe nañi u nip hagnab, ‘Ñi me! Mıñi wain wög u am wög gi,’ a ginab. ²⁹ Hagö, ñi nipe hagnab, ‘Yade am gagnam,’ a göm, hainö pen gasi adog niñöm, am wain wög u geinab. ³⁰ Nap pen am ñi wañig u nip u rö nöp hag niñö, hagnab, ‘Yau, gınam!’ a ginab u pen am gagnab. ³¹ Pen ñi anıb mıhau, an nap hagnab rö ginab?” ö ga. Hageila, Juda bi kub anıb gau hagla, “Ñi nipe nañi u nöp nap hagnab rö ginab,” a gıla. Hageila, Jisas haga, “Yad kalöp niñö hagabin, kale yıharıñ midpe niñöl gi, bi dakıs udpal bi gau abe, bi si udep niñbi gau abe, God niñbi bi udöm kumi kabö adö lañ au abad mıdeinab ram mınön u, kalöp abhak löm arnaböl. ³² Jon bi ñig pak ñeb u, kale niñön niñön giñe God nip aij ginab u, kalöp hag ña, pen manö nipe u udagpe. Bi dakıs udöm mani pıral rimnap halö udpal gau abe, bi si udep niñbi gau abe, kale Jon manö haga adö anıbu niñöm, udla. Udla anıbu kale hadö niñbe, pen kale ke, Jon manö u udmim, nan si nan naij gıpim

* **21:16:** Sam 8:2 * **21:21:** Mad 17:20; Luk 17:6; 1Ko 13:2; Jon 14:12 * **21:22:** Mad 7:7-11; 18:19 * **21:26:** Mad 14:5 * **21:32:** Luk 3:12; 7:29-30

u, niñhön giñig anig gipun a gimim, arö gagpe,” a ga. *

Bi naj wain wög abadpal, manö hod riköm haga

(Mak 12:1-12; Luk 20:9-19)

³³ Jisas haga, “Miñi manö hod rikem ap halö hagniñ gabin i niñim. Bi wög adiñ nap niñbö ap nagı wain wög u gi yımöm, waryö göm, nagı wain magö pak hib Jakep miñgan ap geinab. Gi löm, nagı wain magö ap si niñnaböl u, niñ midaiun, a göm, ram miñlö kub ap göm, bi rımnap kalıp hagnab, ‘Kale nagı wög yıp u abad miñdaimim, hainö pilöm po gö, yıp rımnap, kale rımnap udmim,’ a göm, ram miñnön miñlö yabiñ gau arnab. * ³⁴ Nagı wain magö u po gö niñöl gi, bi niñpe gau kalıp hagnab, ‘Wain wög yad gau ammim, bi wög abad miñdpal gau hagnim, nagı wain magö yıp rımnap dauim,’ a giñab. ³⁵ Kale wain wög gau amjaklö, bi wain wög gi miñdeinaböl gau uraköm, bi ap niñp gabi paknaböl, bi ap niñp böñ nöp al pak lilö umnab, bi ap niñp kabö ju paknaböl. ³⁶ Anig giñlö, bi nagı wain wög nap niñbö anıbu, bi niñpe rapın bad ap pen hag yunab. Hag yuö, areinaböl, bi nagı wain wög geinaböl gau, kalıp u rö nöp giñaböl. ³⁷ Anig giñlö, bi wain wög nap niñbö u hagnab, ‘Niñ yad u yunö me, manö niñp u niñnaböl,’ a göm, hag yuö arnab. ³⁸ Niñ niñpe u amjakö, bi wain wög gi miñdeinaböl gau, niñp niñjöm, kale ke hagnaböl, ‘Bi wög nap niñbö niñ niñpe u auab i. Nap hainö umeinab, nan wög gai i niñ niñpe udnab. Anıb u, niñp al pak linö umö, hainö nan wög gai i magönhalö udnabun,’ a giñaböl. * ³⁹ Anig hagöm, niñp dam wög adiñ goñ gau amöm, böñ nöp al pak linaböl. *

⁴⁰ “Anig geinaböl u, hainö bi nagı wain wög adiñ nap niñbö u apöm, kalıp niñhön niñhön giñig gab?” ö ga.

⁴¹ Hageia hagla, “Bi naj giñaböl anıb gau kalıp geinab, ilön kub yabiñ udöm umnaböl; hainö pen niñbi bi rımnap halö udöm, kalıp nagı wain wög u linab, wög

anıbu giñaböl. Nagı wain magö po giñab niñn u, niñp rik dam niñnaböl,” a giñla.

⁴² Hageia, Jisas haga, “God Manö kalı kliñ rikla u niñnagpim rö löp. Kale kalı kliñ riköm hagla,

‘Bi ram gep gau, kale kabö ram giñig göm, kabö ap udöm hagla, ‘Kabö i kabö naj göp gö arö gun,’ a giñla.

Pen Bi Kub niñpe geia niñjöm

kabö anıbu nöp ram niñpe au kabö aij ke yabiñ midöp.

Bi Kub niñpe anıg gaia,

hon niñjun aiö yabiñ gabun,’ a giñla. *

⁴³ “Kabö aij udagpim anıbu, God kalöp Juda kai arö göm, niñbi bi ke gau niñbö, nan niñp niñb niñnaböl gau, kalıp udöm abad miñdeinab. ⁴⁴ Niñbi bi kabö adö anıbu ap lug paknaböl gau, kalıp rapın nöp paknab; pen kabö anıbu ju lugöm, niñbi bi pak ribıknab gau, böñ nöp pa jö ma jö gi arnab,” a ga.

⁴⁵ Bi God niñp nan sabe gep bi kub gau abe, bi Perisi gau abe, Jisas manö hod riköm haga anıbu, kalıp nöp haga u niñjöm, ⁴⁶ niñp nagı lun, a göm, gası niñjla u pen niñbi bi gau, Jisas niñp bi God manö hagep a giñla u me, hanıp kal hagnaböl, a göm, niñp nan ap göl rö laga.

22

Bi niñbi udöm nan kub niñjbal
(Luk 14:15-24)

¹ Jisas kauyan manö hod riköm haga, ² “God niñbi bi udöm abad miñdeinab u, aiud adö i rö:

“Bi kiñ ap niñ niñpe u niñbi udnig gö, nan kub niñjñig, nan magö dap magum giñaböl. ³ Anig göm, bi niñpe rımnap hag yuöm hagnab, ‘Niñbi bi hag linö gau am hagpe aulö, nan kub niñjun,’ a giñab. Anig hagö, kale am niñbi bi anıb gau kalıp hagnaböl u pen kale arö giñaböl. ⁴ Anig giñlö, bi niñpe rımnap pen kauyan hag yuöm hagnab, ‘Kale am niñbi bi anıb gau kalıp hagnab, ‘Kiñ u, kaj kau kub rımnap, kaj kau pi marep rımnap pak lauöm, nan gau magönhalö gi jın göm, ‘Auöl,’ a göp,” a gimim,’ a giñab. ⁵ Anig

* 21:33: Ais 5:1-2 * 21:38: Mad 27:18 * 21:39: Hib 13:12 * 21:42: Sam 118:22-23; Ro 9:33; 1Pi 2:6-8

hagö, kale am hagnaböl u pen manö kalip u ud yunaböl. Rımnap nan wög kale gau arnaböl; rımnap mani wög kale gau geinaböl; ⁶ pen rımnap, kiñ bi nıpe gau gi naij göm, al pak lılo umnaböl. *

⁷ “Anıg gılo, kiñ anıbu niñö, hibur niñ u naij gö, ami bi nıpe gau hag yuö, am niñi bi bi nıpe al pak lınaböl anıb gau kalip magöñhalö al pak hak löm, daun kub kale u lau ju yulö arnab. ⁸ Pen bi niñ wög gi ñeb gau kalip hagnab, ‘Nan magö nan gau hadö magum gıpun, pen niñi bi nöd wıñ alnö gau auöl rö lagöp. ⁹ Anıb u, kale adan ramö gau ammim, niñi bi niñmim gau, kalip magöñhalö, ‘Aube nan kub ñıñun,’ a gımim, hałowalö uł gi daube, nan kub ñıñun,’ a gınab. ¹⁰ Anıg hagö, bi nıpe gau am adan ramö ramö gau amöm, niñi bi aij gau, niñi bi naij gau kalip magöñhalö, ‘Aube nan kub ñıñun,’ a göm hałowalö uł gi dapöm, bi niñi udöm nan kub ñıñnaböl ram raul anıbu amöm, sısı göl mideinab.

¹¹ “Kiñ anıbu pen, niñi bi aubal gau niñin a göm, ram raul yañ amöm niñnab, bi ap, nan ñıñnıg wañij lıbal u löm wasö, yiñariñ nöp mideinab. ¹² Anıg gö, niñ hagnab, ‘Bi me! Niñön giñig, niñi udöm nan ñıñnıg wañij lıbal u lımön wasö, yiñariñ nöp auban?’ ö gınab. Hagö, bi anıbu pen manö ap hagageinab. ¹³ Pen kiñ u bi nıpe gau kalip hagnab, ‘Bi i ñımagö ma niñ gau nagı lımim, dam sıbön göp añ yañ ud yube, niñi bi anıb gau aip meg magö hau jö göl gi, mıtöñ magö göl gi mıtlan,’ a gınab,” a ga. *

¹⁴ Jisas aiud anıbu hag piñ göm, kalip haga, “God niñi bi iru nöp wıñ alnab, pen kalip magöñhalö udagnab. Niñi bi rımnap nöp udnab,” a ga.

“Gapman bi kub Sisa niñ dakıs ñeb aka wasö?” gıla

(Mak 12:13-17; Luk 20:20-26)

¹⁵ Pen bi Perisi gau, Jisas niñ manö niñön hagno, pen hagö niñun, niñ dam nagı lun, a göm, manö hag niñ hag niñ göm, * ¹⁶ bi kale ke rımnap, Herod bi nıpe rımnap yulö, Jisas mideia au amöm hagla,

“Manö hag ñeb bi. Ne bi manö niñö yabiñ nöp hagabön. Bi rımnap niñmön piñin gagpan. God hagöp rö nöp niñmön, niñi bi hag ñabön. ¹⁷ Anıb u, ne gası niñön niñban? Hon Isrel niñi bi, Sisa bi kub daun kub Rom niñö u, niñ dakıs ñeb aka ñagep wasö?” gıla. ¹⁸ Hageila, Jisas gası naij kale niñöm haga, “Yıñ niñön giñig neb neb göl gi apim, anıg göl hag niñnabim? ¹⁹ Kale dakıs ñıbal kabö magö ap ñıbe, niñin!” a ga. Hagö, niñ kabö magö ap dap ñeila. ²⁰ Jisas kabö magö anıbu niñöm kalip haga, “Kabö magö i, bi nabıç cög i, an nabıç cög mıtöpñ Hib u, an hib mıtöp?” ö ga. ²¹ Hageia hagla, “U bi kub Sisa,” a gıla. Hageila, Jisas kalip haga, “Anıb u, Sisa nan nıpe mıtainım, Sisa niñ ñımim. God nan nıpe mıtainım, God niñ ñımim!” a ga. * ²² Anıg hagö, kale gası iru niñöm, niñ arö göm arla.

Umöm kauyañ uraknaböl aka göm, Jisas niñ hag niñla

(Mak 12:18-27; Luk 20:27-40)

²³ Niñ anıbu nöp, Sadyusi bi rımnap Jisas mideia au aula. Sadyusi niñi bi anıb gau hagnıdal, niñi bi umöm kauyañ uraknaböl, a gımıdal. * ²⁴ Kale Jisas mideia au apöm hagla, “Manö hag ñeb bi. Mosıs haga, ‘Bi ap niñi udöm, ñı pai yag dapöm wasö, yiñariñ umeinab, niñmam niñe u, niñi anıbu udöm, ñı pai niñe gau, a göm, yag daunım,’ a ga. * ²⁵ Anıb u, bi il halö unbö mudun jıñ u mideinaböl. Niñmam nañı u niñi udöm, ñı pai yag dapöm wasö yiñariñ umnab. Anıg gö, niñmam yiñgwö añ niñö u pen niñi anıbu nöp udnab. ²⁶ Niñmam yiñgwö añ niñö u pen niñi anıbu udöm, u rö nöp ñı pai yag dapöm wasö, yiñariñ umnab. Anıb u, niñmam yiñgwö niñganı niñö u niñi anıbu udöm, u rö nöp ñı pai yag dapöm wasö, yiñariñ umnab. Anıbu nöp gi dam dam, niñmam unbö mudun jıñ u, magöñhalö ñı pai yag dapöm wasö, yiñariñ nöp umnaböl. ²⁷ Pen niñi u, u rö nöp umnab. ²⁸ Niñmam gau kale magöñhalö niñi anıbu udla. Anıb u, niñi

* **22:6:** Mad 21:35 * **22:13:** Mad 8:12; 25:30; Luk 13:28 * **22:15:** Mak 3:6 * **22:21:** Ro 13:7 * **22:23:** Ap 23:8 * **22:24:** Dud 25:5

bî umbal gau uraknaböl ñîñ u, nîbi anîbu an udnab?" ö gîla.

²⁹ Hageila, Jisas kalîp pen haga, "Kale God Manö hagöp u abe, God klö midöp u abe, niñagpim u me, dui hagmim hagpim, 'Nîbi bî gau umöm urakagnaböl,' a gîpim. ³⁰ Nîbi bî uraknaböl ñîñ u, nîbi gau bî udagnaböl, bî gau nîbi udagnaböl. Ejol kumi kabö adö lañ midpal rö u middeinaböl. ³¹ Kale, 'Nîbi bî umöm urakagnaböl,' a gîpim u, God Manö kalî kîñ rîkla rîmnap niñagpim ar? ³² God haga, 'Yad Ebrahim, Aisak, Jekop, God kale me yad midpin,' a ga. Bî gau böñ nöp umblap u, God bî nöd umla anîb gau kalîp hagöm, 'God kale yad midpin,' a gagböp. Bî umlö, rîgöl gîla anîb gau kamîñ midpal u me, kalîp haga, 'God kale yad midpin,' a ga," a ga. *

³³ Jisas manö anîbu hag ñö, nîbi bî middeila gau niñöm, aiö waiö gîla.

Lo kub yabî u

(Mak 12:28-34; Luk 10:25-28)

³⁴ Jisas manö anîbu hag aij gö, Sadyusi bî gau manö ap pen hagöl rö laga. Pen Perisi bî rîmnap, Jisas anîg ga u niñöm Jisas middeila au aula. ³⁵ Bî kale lo manö niñ aij ga ap, Jisas niñön rö hagnîm, a göm haga, ³⁶ "Manö hag ñeb bî. Lo manö u, manö adö mai manö kub yabî midöp?" ö ga.

³⁷ Hageila, Jisas haga, "Gasî rîmid ne u magöñhalö God lau adö arö, niñ midmagö yabî limön. * ³⁸ Manö kub nöd yabî me u. ³⁹ Manö kub yîgwö anîbö u pen anîgöl midöp: ne ke midmagö lîban rö, nîbi bî ke nîbö gau abe midmagö limön. * ⁴⁰ Manö mîhau hagajîñ i, Mosîs lo manö kalî kîñ rîka manö u magöñhalö abe, God manö hagep bî gau kalî kîñ rîkla manö u magöñhalö abe, manö ît kub yabî me manö anîb mîhau nöp," a ga. *

Jisas hag niña, "Mesaia a gîpim u, niñ bî an ñî nîpe a gîmim niñbim?" ö ga
(Mak 12:35-37; Luk 20:41-44)

* **22:32:** Eks 3:6 Mad 8:11 * **22:37:** Dud 6:5 * **22:39:** Lep 19:18; Mad 7:12 * **22:40:** Ro 13:10; Gal 5:14
* **22:42:** Jon 7:42 * **22:44:** Sam 110:1; Mad 26:64 * **23:3:** Mal 2:7-8 * **23:5:** Mad 6:1; Eks 13:9; Dud 6:8; Nab 15:38-39

⁴¹ Perisi kai ap magum göm midlö niñöl gî, Jisas kalîp manö ap hag niñöm haga, ⁴² "Kale Mesaia u niñ niñön gasî niñbimñ Niñ bî an ñî nîpe a gîmim niñbim?" ö ga.

Hageila haga, "Depid ñî nîpe," a gîla. *

⁴³ Hageila, Jisas haga, "God Ana u Depid niñ gasî ñö niñöl gî, Depid nîpe Mesaia u niñ 'Bî Kub yad' a ga. Depid haga,

⁴⁴ 'Bî Kub manö hagöm, Bî Kub yad u niñ hagöp,

"Ne ñîmagö yîjîg yad lau adö midmön me,

yad gîñö, kauaî mauaî ne gau

kalîp ab lîñ gî yunabön," a göp, ' a ga.

*

⁴⁵ Depid nap îlañ nîpe a gîpim u pen Depid niñ 'Bî Kub yad' a ga. Anîb u, kale niñön gasî niñbim?" ö ga. ⁴⁶ Jisas manö nîpe u hag aijgö, kale niñ pen hagöl rö lagö me, pîñîg gî middeila niñöm hainö Jisas niñ manö rîmnap halö hag niñagla.

23

Lo manö hag ñeb bî gau abe, bî Perisi gau abe gîpal rö gagmim, a ga

(Mak 12:38-39; Luk 11:43,46; 20:45-46)

¹ Hainö ñîñ ap, Jisas bî nîpe gau abe, nîbi bî rîmnap abe, kalîp manö hagöm haga, ² "Lo manö hag ñeb bî gau abe, bî Perisi gau abe, Mosîs ka nîpe u udöm, God lo manö Mosîs hadame nöp kalî kîñ rîka rö hag ñîbal. ³ Anîb u, bî anîb gau kale God lo manö niñön hagöl u niñ udmim hain gîmim; pen nagî kale göl adö u niñmim, hain gagmim. God lo manö hag ñîbal u pen kale ke manö anîbu hain gagpal. * ⁴ Nan gau gîmim, nan gau gagmim a gîpal u, manö iru yabî nöp hagpal. Kale hagpal anîbu, wadî marö kub yabî u rö, nîbi bî gau kalîp gam ñîbal u, pen kalîp mög niñöm, rîmnap ud asîk gagpal. ⁵ Nîbi bî gau hanîp nöp niñlañ, a göm, God Manö kalî kîñ rîkla manö rîmnap ud nable cög adö lañ abe, ñîmagö gau abe lî rîbîköm ajpal. Hon God bî nîpe me gau, a gîlañ, a göm, waiñ midlö kub nagî adîñ halö aij gau rol gîpal. * ⁶ Kale nan

kub ñiñeb aŋ u amöm aka Juda magum gep ram gau amöm, bi kub mab po asiƙpal adö u nöp asiƙpal. ⁷ Gasi kale niñbal u, niñbi bi iru miðpal aŋ gau arno, 'Manö hag ñeb bi kub auabön e!' giñlö, hanip aij ginab, a göm, niñbal.

⁸ "Pen kale mam it aŋi miðpim rö, kalöp, 'Hag ñeb bi kub yad,' a göm hagagöl. Hag Ñeb Bi Kub kale aŋi ap nöp miðdöp. ⁹ Miñöŋ naböŋ it i bi ap, 'Bapi bi kub yad,' a giñmim hagagmim. Nap kale aŋi ap nöp miðdöp ram miñöŋ kumi kabö adö laŋ au. ¹⁰ Kale u rö nöp, 'Bi nabici bi kub yad,' a göm hagagöl. Bi nabici bi kub kale aŋi ap nöp, Mesaia u nöp miðdöp. ¹¹ Kale aŋ au, niñbi bi an niñpe niñbi bi kub rö miðdainim, niñpe niñbi bi wög gi ñeb rö miðdnab. * ¹² Niñbi bi hib kale ke haglö adö arnab gau, hib kale lugnab; pen niñbi bi hib kale ke haglö adö aragnab gau, hainö hib kub yabiñ miðeinab. *

Lo manö hag ñeb bi gau abe, bi Perisi gau abe, kale manö pir alöm gi naij gep bi (Mak 12:40; Luk 11:39-42,44,52; 20:47)

¹³ "Kale God lo manö hag ñeb bi gau abe, bi Perisi gau abe, kale manö pir alöm gi naij gep bi. God kalöp gi naij ginab. Kale ke God niñbi bi udöm kumi kabö adö laŋ au abad miðeinab miŋgan u aragmim, niñbi bi arniŋ giñpal gau kalip adan riñpim.

¹⁴ "Kale God lo manö hag ñeb bi gau abe, bi Perisi gau abe, kale manö pir alöm gi naij gep bi. God kalöp gi naij ginab. Kale niñbi pañpañ ram halö si uðpim. Anibu pen, niñbi bi hanip niñjöl, a giñmim, God niñp manö miñlö kub piral gau nöp hagpim. Giñpim anibu me, ilön kub yabiñ udnabim.

¹⁵ "Kale God lo manö hag ñeb bi gau abe, bi Perisi gau abe, kale manö pir alöm gi naij gep bi. God kalöp gi naij ginab. Niñbi bi gau manö hanip u niñjöm hain giñlaŋ, a giñmim, ram miñöŋ miñlö gau ulhai niñ ajmim, riñnap niñmim hag ñibe, kale ke Seden bi niñpe miðpim rö wasö, kale Seden niñbi bi niñpe yijig göl yabiñ liñaböl.

¹⁶ "Niñbi bi gau kalip God adan la u yam aij giñpun, a giñpim u, pen kale bi

amgö we u me, kale ke niñjagpim! Anig giñpim anibu, manö kub yabiñ miðdöp. Niñbi bi gau kalip manö pir almim hagpim, 'Hon, "God sabe gep ram miðdöp rö, niñjög hagabun," a giñnabun u, hainö arö gun, a giñnabun u, arö giñnabun. Pen gol udöm, nan God sabe gep ram raul yaŋ giñla gau, hib anibu hagöl gi, "Niñjög hagabun," a giñnabun u, hagnabun rö nöp giñnabun me; arö gagnabun,' a giñpim. * ¹⁷ Kale bi amgö we, bi hauñ! Kale gasi niñhön niñjibim: gol u nan yabiñ aka God sabe gep ram uñ u nan yabiñ Nan yabiñ me, God sabe gep ram uñ niñpe u. Ram uñ miðeinab u, nan ram raul miðdöp abe uñ miðeinab me.

¹⁸ Manö ap u rö nöp, niñbi bi gau kalip manö pir almim hagpim, 'Hon, "God kabö bið niñpe miðdöp rö niñjög hagabun," a giñnabun u, manö niñjög hagnabun u nan yiñharin; hainö gasi ap niñjun, arö gun, a giñnabun u, arö giñnabun. Pen, nan God kabö bið adö au God niñp pak sabe gi ñibal gau, hib anibu hagöl gi, "Niñjög hagabun," a giñnabun u, hainö gasi ke ap niñjun ke gun rö lagnab; hagnabun rö nöp giñnabun,' a giñpim. ¹⁹ Kale bi gasi riñmið lagöp gau, nan niñhön u nan kubñ Nan God niñp pak sabe gi ñibal nan u, aka kabö bið adö au sabe gi ñibal uñ Nan yabiñ me, kabö bið u. Kabö bið adö au miðeinab u me, nan anibu nan God niñp ñeb rö liñab. ²⁰ Pen 'Kabö bið miðdöp rö, niñjög hagabun,' a giñnaböl u, bið adö anibu nan dap laumiðal halö hagnaböl. ²¹ Pen 'God sabe gep ram miðdöp rö, niñjög hagabun,' a giñnaböl u, u God ram niñpe niñjöm God hib niñpe halö hagnaböl. ²² 'Kumi kabö adö laŋ miðdöp rö, niñjög hagabun,' a giñnaböl u, God sea kiñ asiñ miðdöp au niñjöm sea kiñ anibu abe, God sea kiñ anibu asiñ miðdöp u abe miðdöp rö, niñjög hagabun a giñnaböl. *

²³ "Kale God lo manö hag ñeb bi gau abe, bi Perisi gau abe, kale manö pir alöm gi naij gep bi. God kalöp gi naij ginab. Manö niñbi bi riñnap kalip hagpim adö u kale ke gagpim. Kamöŋ asi, nan hañowañ wög adiñ ranöb u niñbe, nan yabiñ rö lö, wö ralbe, am siñduñ laŋ arö, God niñp aŋi

* **23:11:** Mad 20:26; Mak 9:35; Luk 22:26 * **23:12:** Pro 29:23; Luk 14:11; 18:14 * **23:16:** Mad 15:14 * **23:22:** Ais 66:1; Mad 5:34

ap ñun, a g̃mim, pör nan kale God ñp ñ̃bim. Nan pro pro añbu rö pör añg g̃pim, pen ñhön g̃ñg manö iñ yab̃t̃ u añg gagpim̃ Ñbi b̃ gau kal̃p naj g̃ñm nag̃ adö u gagmim; kabö rö g̃ñm adö u g̃mim. Kal̃p mög ññmim, ud aij g̃mim. G̃nabun a g̃mim, g̃mim. * 24 Ñbi b̃ gau kalöp adan yamun, a g̃pim, pen kale ke b̃ amgö we. Nan pro pro gau ññbe, nan yab̃t̃ rö löp, pen nan kub nan hib waiö m̃döp gau ññagpim.

25 “Kale God lo manö hag ñeb b̃ gau abe, b̃ Perisi gau abe, kale manö pir alöm g̃ naj gep b̃. God kalöp g̃ naj g̃nab. Pler kap kale gau rö, höñ adö gau ñ̃g l̃ yu aij g̃pim u, pen añ yan nan si nan naj pr̃i u ajmañ rauöm m̃döp. Hon nan iru udun, a g̃mim, hañ romañ hon ke g̃ aij gun, a g̃pim. * 26 Kale Perisi b̃ gau gas̃ r̃m̃d lagöp. Pler kap kale añ yan ñ̃g l̃ yu aij g̃bep, höñ adö gau u rö nöp m̃d aij g̃böp.

27 “Kale God lo manö hag ñeb b̃ gau abe, b̃ Perisi gau abe, kale manö pir alöm g̃ naj gep b̃. God kalöp g̃ naj g̃nab. Wip kabö m̃gan gau r̃göl göm, ajöñ p̃t̃ göm, ped rud mailö aij gö, ñbi b̃ gau ññlö, aij göp, pen m̃gan añ yan wip le haññ naj apöl g̃ m̃döp; kale unbö rö nöp m̃dpim. * 28 Kale unbö rö nöp, höñ adö hañ romañ ññbun u, kale b̃ aij rö löp u, pen kalöp añ yan, manö piral gau abe, nan si nan naj gau abe, pr̃i u ajmañ rauöm m̃döp. *

God kalöp pen g̃ naj g̃nab, a ga (Luk 11:47-51)

29 “Kale God lo manö hag ñeb b̃ gau abe, b̃ Perisi gau abe, kale manö pir alöm g̃ naj gep b̃. God kalöp g̃ naj g̃nab. B̃ God manö hagep hadame nöp allö r̃göl g̃la ulöm ka adö u r̃b ad̃k g̃ aij göl g̃ hagpim, 30 ‘Ap̃s bac b̃ g̃la rö u, hon God manö hagep b̃ gau kal̃p al pakagbnop,’ a g̃pim. 31 Pen hagpim añbu, b̃ God manö hagep gau kal̃p al pak l̃m̃dal iñ u me, hon m̃dpun, a g̃mim, hagpim. *

32 Añb u, ap̃s bac b̃ g̃ naj g̃la u rö, kale u rö nöp g̃nabun, a g̃mim u, u rö nöp

g̃mim! 33 Kale hainö ñ̃ pai gai i. Hainö God ñbi b̃ manö kub hagöm, mab ke inab yan yunab ñ̃n u, kale aigö g̃mim p̃ñ̃ñ g̃ ke gau arnabim̃ Wasö yab̃t̃. Adan kale ap m̃dageinab. *

34 “Añb u, yad kalöp hagabin, yad b̃ God manö hagep r̃m̃nap, b̃ gas̃ k̃d hiik ññeb r̃m̃nap, b̃ manö hag ñeb r̃m̃nap yunö, kalöp aueinaböl, r̃m̃nap al pak l̃nabim, r̃m̃nap mab ba lañ al pak l̃nabim, r̃m̃nap Juda magum gep ram raul m̃gan kale u paknabim, r̃m̃nap p̃ñ̃ñ g̃ arlö ññöl g̃, ram m̃nöñ gau gau r̃d̃k g̃ yunabim. 35 Añb u me, God ñbi b̃ kam̃ñ̃ aij ñpe gau, hadame nöp allö auöp i rö, manö marö u udnabim. Adam ñ̃ ñpe, g̃ aij nöp g̃m̃döp b̃ u, Ebol ñp nöd iñ göm al pak löm, al dapöm, al dapöm, hainö Berekaia ñ̃ ñpe Sekaraia ñp, God ñp sabe gep ram au dañ, kabö ud g̃la b̃d au dañ m̃dö ññöl g̃, ñp añ au al pak l̃la. * 36 Yad kalöp ññö yab̃t̃ hagabin: nan g̃pim añbu, manö añbu kalöp m̃ñ̃i m̃dpim gai i ado g̃ aunab.

Jisas Jerusalem ññö, mög gö, m̃töñ ga (Luk 13:34-35)

37 “Jerusalem ñbi b̃, ñbi b̃ mög gep rö yad gai i. B̃ God manö hagep God kal̃p yua b̃ gau, ram m̃nöñ kalöp u aulö, kabö jumim pör nöp al pak l̃bim. Yad kalöp k̃tak̃t̃ ñime pi gau g̃pal rö, dam auan mo yad gau l̃nam a g̃ l̃bin u pen ỹp ññmim arö g̃pim. 38 God ñpe God sabe gep ram kale u ar̃k ara; cög nöp m̃döp. * 39 Uri ỹp ññagnabim; hainö, ‘God b̃ hañp a göm yua b̃ i, aij yab̃t̃ auab,’ a g̃mim, ñ̃n añbu nöp, yad kauyañ ññnabim,’ a ga. *

24

God sabe gep ram u ud wat̃ g̃naböl, a ga (Mak 13:1-2; Luk 21:5-6)

1 Jisas God sabe gep ram u arö göm, höñ arö ññöl g̃, b̃ ñpe gau ñp hagla, “God sabe gep ram aij gai i nöñ!” a g̃la.

2 Hageila, kal̃p haga, “Kale nan añb gau magöñhalö ññmim hagabin u pen

* 23:23: Lep 27:30; Mai 6:8 * 23:25: Mak 7:4 * 23:27: Ap 23:3 * 23:28: Luk 16:15 * 23:31: Ap 7:52

* 23:33: Mad 3:7; 12:34; Luk 3:7 * 23:35: Jen 4:8; 2Kr 24:20-21 * 23:38: 1Ki 9:7-8; Jer 22:5 * 23:39: Sam

yad kalöp n+ñö yab+ hagabin, hainö ram i ud wał g+inaböl u, kabö ap kabö ap adö u rö m+idageinab,” a ga. *

*Hainö m+id aij gagnaböl
(Mak 13:3-13; Luk 21:7-19)*

³ Jisas am Olip Dum lañ as+ik m+idö n+ñöl gi, bi n+ipe gau apöm, kalpe ke nöp ap Jisas n+ip agam+ij hag n+ñöm hagla, “God sabe gep ram ud wał g+inaböl a g+ipan u, mañ mai rö an+ig g+inabölñ Hon nan n+hön u gö n+ñun, ne söl aunabön n+ñöm ram m+inöñ naböñ it i ur g+inab, a gun n+ñnabun?” ö g+ila.

⁴ Hageila, Jisas haga, “N+ñ aij yab+ g+mim. N+bi bi r+imnap kalöp piral hagnaböl. ⁵ Bi iru nöp apöm, n+bi bi gau kal+p pir alöm, hib yad u udöm hagnaböl, ‘Yad nöp Krais u,’ a g+inaböl. N+bi bi iru nöp manö piral kale u n+ñ udnaböl. *

⁶ Söl au pen pen g+ilö, gu gö n+ñnabim; pen m+ilö yab+ gau pen pen g+inaböl u, manö u nöp auö n+ñnabim. An+ig gö n+ñmim, ñ+n hain u aun+g gab a g+mim p+ñ+ñ gagmim. U y+har+ñ pen pen alnaböl. Ñ+n hain u hainö aunab. ⁷ N+bi bi m+igan r+imnap uraköm, n+bi bi m+igan r+imnap aip pen pen g+inaböl. Kiñ m+igan r+imnap uraköm, kiñ m+igan r+imnap aip pen pen g+inaböl. Ram m+inöñ gau magöñhalö munmon udöm, k+iyö kub yab+ apöm g+inab. ⁸ An+ig geinab, kalöp n+bi ñ+ pai ñ+ñöb rö u gö, söl m+idöp a g+mim n+ñnabim.

⁹ “Kale n+bi bi yad m+ideinabim rö, n+bi bi ram m+inöñ gau magöñhalö kalöp iru n+ñöm, dam nag+ löm, g+ naj göm, böñ nöp al pak l+naböl. * ¹⁰ Ñ+n an+bu, n+bi bi God n+ip n+ñ udpal gau iru nöp n+ñ udep magö kale u arö göm, m+ideimam kale ke gau n+ñlö mulu lugö, kal+p ud bi kauał mauał ñ+magö adö u l+naböl. ¹¹ Pen n+bi bi iru nöp apöm, “Hon God manö hagep bi,” a göm, manö piral haglö, n+bi bi iru nöp manö piral kale u udnaböl. * ¹² N+bi bi gau nag+ naj adö u g+ilö g+ilö, magöñhalö rö gas+ adö an+bu n+ñöm, m+idmagö lep adö u hauł g+inaböl. ¹³ Pen n+bi bi an God

manö aij u n+ñ ud p+idöñ göm, hagöp rö göm, n+bi bi ke n+bö gau m+idmagö löm g+ nöp m+ideinaböl gau, God n+bi bi an+ib gau kal+p magöñhalö ud kam+ñ yunab. *

¹⁴ Pen God n+bi bi udöm abad m+ideinab manö aij u, ram m+inöñ ke gau gau n+bi bi ke ke gau n+bö gau n+bö magöñhalö yab+ haglö haglö am hakn+g gab u me, ñ+n hain an+bu aunab. *

Bi ap God sabe gep ram u g+ naj yab+ g+inab, a ga

(Mak 13:14-23; Luk 21:20-24)

¹⁵ “Pen bi God manö hagep Daniel hadame nöp haga rö u g+inab. N+ipe haga, ‘Kale n+ñnabim, God sabe gep ram raul m+igan uł u, nan as+ mas+ naj yab+ gep ap urak m+ideinab,’ a ga. (Kale n+bi bi manö i uri nöp amgö li n+ñnabim gau, manö an+bi it u n+ñ aij g+mim!) * ¹⁶ Kale n+bi bi ram m+inöñ Judia m+ideinabim gau, nan naj an+bu n+ñmim, y+ñ+d p+ñ+ñ g+ nö ilö gau armim. ¹⁷ N+bi bi ram adö lañ m+ideinabim gau, nan hon r+imnap udun a g+mim, ado g+ ram raul aragmim. *

¹⁸ N+bi bi wög naböñ gau ajeinabim gau, wał+ñ m+ilö ap udun a g+mim, ado g+ ram aragmim. ¹⁹ Pen ñ+n an+bu n+bi ñ+ mudun halö m+ideinabim gau abe, n+bi ñ+ painañ ci ñ+einabim gau abe, ułham yab+ arnabim.

²⁰ “Pen God n+ip sabe g+mim hagemim, ram y+gön göp ñ+n u p+ñ+ñ g+ aragun, a g+mim; God n+ip sabe gep ñ+n kale u gagn+im, a g+mim. ²¹ N+hön g+n+g, God hadame dagol gau ram m+inöñ g+ la ñ+n u r+iköm, m+id damöm m+ñi m+idpun ñ+n i, nan naj an+bu rö gaga; hainö an+bu rö gagnab. * ²² Y+har+ñ u, nan naj an+bu pör gö, n+bi bi magöñhalö um hakblap. Pen Bi Kub u n+bi bi n+ipe udnab gau kal+p gas+ n+ñöm, wasö gö me, nan naj an+bu yöp magö ap g+inab.

²³ “Ñ+n an+bu n+bi bi r+imnap kalöp hagnaböl, ‘N+ñim! Krais m+idöp i! Krais m+idöp dañ!’ a g+inaböl u, pen n+ñö hagpal a g+mim, n+ñnagmim. * ²⁴ N+bi bi r+imnap,

* 24:2: Luk 19:44 * 24:5: Mad 24:23-24 1Jn 2:18

* 24:13: Mad 10:22 * 24:14: Mad 28:19 * 24:15: Dan 9:27; 11:31; 12:11

Dan 12:1 * 24:23: Mad 24:5

* 24:9: Mad 10:22 * 24:11: Mad 24:5,24 1Jn 4:1

* 24:17: Luk 17:31 * 24:21: Dan 9:27; 11:31; 12:11

God n̄ibi b̄i n̄ipe hag la gau, b̄on̄ han̄ip lau aulan̄ a ḡöm, p̄iral haḡöm hagnaböl, ‘Yad me Krai; yad me b̄i God manö hagep b̄i ap,’ a ḡöm, nan gagep r̄ö r̄imnap ḡinaböl. Pen God n̄ibi b̄i n̄ipe hag la gau udagnaböl, wasö. * 25 An̄ib u, n̄in̄ aij ḡimim. Nan n̄ih̄on̄ n̄ih̄on̄ hainö ḡinab u, yad kalöp hadö hagnö n̄in̄bim u me, n̄in̄ aij göl ḡi m̄idaimim.

26 “An̄ib u, n̄ibi b̄i r̄imnap apöm kalöp hagnaböl, ‘Krais apöm m̄idöp ram m̄in̄on̄ kabö nöp m̄idöp an̄ gau,’ a gaiöl u, an̄ib gau aragmim. R̄imnap pen hagnaböl, ‘Krais apöm pi göl m̄idöp gai i,’ a gaiöl u, n̄in̄ö hagpal a ḡimim n̄in̄agmim. * 27 Yad B̄i Ñ̄i n̄ipe aunabin ñ̄in̄ u, añ̄im añ̄im udöm, amdam magö bol u ad̄in̄ m̄in̄ n̄ibö ad̄in̄ j̄in̄ aröp r̄ö u gö n̄in̄öl ḡi, aunabin. * 28 Wal wayon̄ ap umöl m̄ideinab u, yaur apöm magum geinaböl. *

B̄i Ñ̄i n̄ipe aunab ñ̄in̄ u

(Mak 13:24-27; Luk 21:25-28)

29 “Pen marö kub an̄ibu ḡi dam p̄is gö n̄in̄öl ḡi, sidö u mailö gagnab; rak̄in̄ u mailö gagnab; gap̄i gau kumi kabö lan̄ n̄ibö ju lugnab; nan kumi kabö adö lan̄ gau, gau n̄ibö gau n̄ibö ḡinab. * 30 Ñ̄in̄ an̄ibu, B̄i Ñ̄i n̄ipe aunig gö n̄in̄öl ḡi, kumi kabö adö lan̄ ke lö, n̄ibi b̄i ram m̄in̄on̄ gau ke ke m̄idpal r̄ö n̄in̄öm, m̄in̄on̄ ḡinaböl. B̄i Ñ̄i n̄ipe Nap p̄idön̄ u udöm, mailö aij unbö ke halö kumi bad adö au auö n̄in̄öl ḡi, n̄in̄aböl. * 31 Añ̄in̄ magö kub hagö n̄in̄öl ḡi, ejol n̄ipe gau hag yuö, n̄ibi b̄i n̄ipe, udnabin, a ḡöm hag la gau udnig, ram m̄in̄on̄ if i m̄idöp m̄idöp r̄ö gau gau amöm, udöm n̄ip daunaböl. *

Mab rauan u n̄in̄mim

(Mak 13:28-31; Luk 21:29-33)

32 “Kale n̄in̄bim, mab rauan uñ̄an̄ siñ̄ip löm, söl p̄idön̄ ḡin̄ig gab n̄in̄öl ḡi, sidö l̄in̄ig gab a ḡimim n̄in̄bim. * 33 An̄ib u r̄ö, hainö nan hagpin gau gö n̄in̄öl ḡi,

“B̄i Ñ̄i n̄ipe ado ḡi aunab ñ̄in̄ u m̄in̄i söl yab̄i m̄idöp; magö pro marap m̄idöm, apjaknab,” a ḡimim, n̄in̄nabim. * 34 Yad kalöp n̄in̄ö hagabin, n̄ibi b̄i m̄in̄i m̄idpal gau umagnaböl, kam̄in̄ m̄idlö n̄in̄öl ḡi, nan an̄ib gau magon̄halö ḡinab. * 35 Kumi kabö adö lan̄ abe, m̄in̄on̄ nabon̄ if i abe ur ḡinab, pen manö magö yad ur gagnab. *

Ñ̄in̄ mai yad B̄i Ñ̄i n̄ipe aunabin u, n̄ibi b̄i ap n̄in̄agöp, a ga

(Mak 13:32-37; Luk 17:26-30,34-36)

36 “Yad magö mai r̄ö, ñ̄in̄ mai r̄ö aunabin u, n̄ibi b̄i n̄in̄agpal; ejol gau n̄in̄agpal; yad ke God Ñ̄i u pen yad abe n̄in̄agpin; Bapi n̄ipe ke nöp n̄in̄öb. *

37 “Yad B̄i Ñ̄i n̄ipe ado ḡi aunabin ñ̄in̄ u, Noa m̄ideia ñ̄in̄ u, ḡi m̄idm̄idal r̄ö nöp ḡi m̄ideinaböl. * 38 Hadame nöp Noa m̄ideia ñ̄in̄ an̄ibu, ñ̄ig u n̄ibi b̄i gau kalip ud yuö yuaga magö u, kale nan ñ̄in̄öl ḡi, ñ̄ig ñ̄in̄öl ḡi, n̄ibi b̄i udöl ḡi, ḡi m̄idlö n̄in̄öl ḡi, Noa ñ̄ig maḡib kub m̄igan u arö, ñ̄ig apöm kalip magon̄halö ud yuö yua. * 39 Pen kale nan ap ḡinab a ḡöm n̄in̄agla; ñ̄ig u kalip ud yuö yuö n̄in̄öl ḡi nöp n̄in̄la. Hainö yad B̄i Ñ̄i n̄ipe aunabin mañ̄u, an̄ig unbö r̄ö nöp ḡinab. * 40 Ñ̄in̄ an̄ibu, b̄i m̄ihöp wög ad̄in̄ gau wög ḡi m̄ideinabil u, b̄i ap udem, ap arö ḡinabin. * 41 Pen n̄ibi m̄ihöp plaua ḡin̄ig, wid magö pa jö ma jö lugatug geinabil u, ap udem, ap arö ḡinabin.

42 “Yad B̄i Kub aunabin ñ̄in̄ u n̄in̄agpin u me, n̄in̄ aij göl ḡi m̄idaimim. * 43 B̄i ram nap n̄ibö u, b̄i nan si udep u magö mai aunab u n̄in̄böp, n̄in̄ aij ḡiböp; ram n̄ipe pa jö ḡi raul dan̄ am nan n̄ipe gau si udagböp. * 44 An̄ib u r̄ö, kale ḡi j̄in̄ ḡimim m̄idaimim. Wasö u, B̄i Ñ̄i n̄ipe auagab a ḡimim, hauñ̄ padö ḡi m̄ideinabim ñ̄in̄ u nöp aunabin.

B̄i wög ḡi ñ̄eb r̄imnap wög ḡi aij ḡipal, r̄imnap wög ḡi aij gagpal, a ga

(Luk 12:14-48)

* 24:24: Dud 13:1-3; 2De 2:8-9; Rep 13:13-14 * 24:26: Luk 17:23-24 * 24:27: Mad 24:37-39 * 24:28: Luk 17:37 * 24:29: Ais 13:10; 34:4; Esi 32:7; Joe 2:10,31; 2Pi 3:10; Rep 6:12-13 * 24:30: Sek 12:10; Rep 1:7; Dan 7:13 * 24:31: 1Ko 15:52; 1De 4:16 * 24:34: Mad 16:28 * 24:35: Mad 5:18 * 24:36: Ap 1:7; 1De 5:1-2 * 24:37: Jen 6:5-8 * 24:39: Jen 7:21-23 * 24:42: Mad 25:13 * 24:43: Luk 12:39-40; Rep 16:15

⁴⁵ “Bì kub ap adan arnìg göm, bì an wög gî aij gî nab u nîp hag lôm hagnab, ‘Bì wög yîp gî ñibal rîmnap kalîp abad mîdmôn, nan magö kalîp gau nîme lî aij göl gî mîdaimôn,’ a göm, arnab. ⁴⁶ Hainö ado gî apöm nîjnab, haga rö nöp geinab. Anîg nîjöm nîp ud aij yabîl gö nîjöl gî, bì wög gî ñeb nîpe mîñ mîñ gî nab. ⁴⁷ Yad kalöp nîjö hagabin, nîp hag lö, nan nîpe gau magöñhalö abad mîdeinab. *

⁴⁸ “Pen bì nîpe hag lî nab anîbu mîd damöm, bì kub mîñi auagnab, a göm, ⁴⁹ nîbi bì wög gî ñeb rîmnap kalîp mîñu magö paköm, am bì ñîg ñîjöm hauñ lîbal gau aip an haköm, nan ñîjöm, ñîg ñîjöm gî mîdeinab. ⁵⁰ Bì wög gep anîbu, bì kub yîjîd auagnab, a göm, hauñ padö göm mîdeinab ñîñ u nöp, bì kub aunab. ⁵¹ Apöm, nîp gî naij yabîl göm, nîbi bì pîral hagöm, “Hon Bì Kub nîbi bì nîpe me,” a göm pîral hagpal gau aip hag yunab. Hag yuö, kale am meg hau rîbîkôm, mîtöñ gî mîdeinaböl.

25

Nîbi praj unbö sîduñ lañ, manö hod rîkôm haga

¹ “God nîbi bì udöm abad mîdeinab ñîñ anîbu, aiud adö i rö gî nab. Bì ap nîbi udnîg gab. Nîbi praj unbö sîduñ lañ nan kub ñîjnîg arnaböl. Nîbi praj anîb gau, bì anîbu nîp am adan an au nîjnun uñ gî dam ram aunabun a göm, lam ke ke udöm arnaböl. * ² Pen nîbi praj anîb gau, unbö mamîd u gasî nîj aij gî naböl; unbö mamîd u gasî nîj aij gagnaböl. ³ Nîbi praj gasî nîj aij gagnaböl gau, lam udöm, lam lauep wel rîmnap halö ud aragnaböl. ⁴ Pen nîbi praj gasî nîj aij gî naböl anîb gau, lam udöm, lam lauep wel rîmnap ral barol mîgan u lôm, halö halö ud arnaböl. ⁵ Pen nîbi praj anîb gau kale magöñhalö amjaköm, abad mîdlö mîdlö, bì nîbi udnîg gî nab u yîjîd auageinab me, uhön auö hon han arnaböl.

⁶ “Pen sîbön an kub yan, nîbi bì rîmnap wiñ alöm hagnaböl, ‘Bì nîbi udnîg gab u auab. Nîp am adan an u nîjmim, uñ gî

dauim,’ a gî naböl. ⁷ Anîg hageinaböl, nîbi ugan unbö sîduñ lañ anîbu magöñhalö uraköm, lam wik kale gau gî aij gî naböl.

⁸ Anîg göm, nîbi gasî nîj aij gagnaböl ugan u, nîbi gasî nîj aij gî naböl ugan u kalîp hagnaböl, ‘Lam hon gau hon gî nîg gab u, wel köl gau hanîp rîmnap ñîm,’ a gî naböl. ⁹ Anîg hageinaböl u, pen nîbi gasî nîj aij gî naböl ugan u hagnaböl, ‘Wasö! Hon wel hon kölape rîmnap ñî nabun u, wel hon uñep gî nab. Kale wel rauerp ram ap gau ammim, kale ke rauim,’ a gî naböl. ¹⁰ Anîg hageinaböl, wel rauerp ram u arnaböl magö u, bì nîbi udnîg gî nab u apjaknab. Nîbi gasî nîj aij gî naböl ugan u, bì anîbu aip ram raul mîgan arlö nîjöl gî, nîpe ajöñ gî ñî nab. ¹¹ Hainö pen nîbi praj gasî nîj aij gagnaböl ugan u apjaköm hagnaböl, ‘Bì kub! Bì kub! Hanîp ajöñ u hiik,’ a gî naböl. * ¹² Hageinaböl, hagnab, ‘Yad kalöp nîjö yabîl hagabin, yad kalöp nîjagpin,’ a gî nab,” a ga. * ¹³ Jisas manö anîbu hagöm nîbi bì gau haga, “Anîb u, kale Bì Kub u ñîñ mai aka magö mai aunab u nîjagpim rö, nîj aij gî mim mîdaimim,” a ga. *

Bì kub ap bì wög gî ñeb nîpe gau kalîp mani ña, manö hod rîkôm haga
(Luk 19:11-27)

¹⁴ “Pen aiud udnîg gabin adö i rö gî nab. Bì kub ap ram mîñöñ mîlö kub gau arnîg, bì wög gî ñeb nîpe gau kalîp wiñ alö aulö, nan nîpe gau abad mîdeilan, a göm, kalîp ñî nab. ¹⁵⁻¹⁶ Bì nîpe anîb gau, wög gî naböl gî naböl rö nîjöm, mani nîme lôm, bì ap nîp paip dausan ñî nab, ap nîp du dausan ñî nab, ap nîp wan dausan ñî nab. Ñöm, nîpe am gau mîdö nîjöl gî, bì paip dausan udnab u, mani anîbu udöm, sîkim gî dam amîl apîl göm, mani sinîj paip dausan udnab. * ¹⁷ Bì du dausan udnab u, u rö nöp, mani anîbu udöm, sîkim gî dam amîl apîl göm, mani sinîj du dausan udnab. ¹⁸ Pen bì mani wan dausan udnab u, damöm, uñöm udöm mîñöñ ñî nab.

¹⁹ “Hainö mîd damöm, bì wög gî ñeb anîb gau bì kub kale u ado gî apöm, mani

* 24:47: Mad 25:21,23 * 25:1: Rep 19:7; Luk 12:35

Mad 24:42 * 25:15-16: Ro 12:6

* 25:11: Luk 13:25-27 * 25:12: Mad 7:23 * 25:13:

ñibin anibu niñon niñon gipal, a göm, kalip hag niñnab. ²⁰ Hag niñö, bi paip dausan udnab u, mani nipe u dap ñöm hagnab, 'Bi kub, nöñ! Yip mani paip dausan nöp ñina pen yad mani anibu udem, sikim gi ado malo gi damem, paip dausan mani sinin udpin me i,' a ginab. ²¹ Hagö, bi kub u pen hagnab, 'Aij göp. Ne wög gi ñeb bi aij. Ne yip wög gi aij gi ñiban u me, anig gipan. Ne nan pro u anig gi aij gipan u, nöp hagnö, nan kub gau abad mideinabön. Ne apön, ram yad u miñ miñ yabıl göl gi midaimön,' a ginab. *

²² "Bi mani du dausan udnab u, u rö nöp mani nipe u dap ñöm hagnab, 'Bi kub. Yip du dausan nöp ñina pen yad mani anibu udem, sikim gi ado malo gi damem, du dausan mani sinin udpin me i,' a ginab. ²³ Hagö, bi kub u hagnab, 'Aij göp. Ne wög gi ñeb bi aij. Ne yip wög gi aij gi ñiban u me, anig gipan. Ne nan pro u anig gi aij gipan u, nöp hagnö, nan kub gau abad mideinabön. Ne apön, ram yad u miñ miñ yabıl göl gi midaimön,' a ginab.

²⁴ "Pen bi mani wan dausan udnab u, mani nipe u dap ñöm hagnab, 'Bi kub. Yad nöp niñbin; ne bi kal yabıl. Niñbi bi ne rimnap wög waryö kale gipal gau, ne yiharin hal dapön niñban. ²⁵ Ne anig gipan rö, yad piñin gem, mani ñina u damem, uföm udem minön niñö midmidöp u, miñi mani ne dap ñabin me i,' a ginab.

²⁶ "Hagö, bi kub u hagnab, 'Ne bi naij wög gagep ap. Niñbi bi yip wög waryö gipal gau, nan yiharin hal dapem niñbin, a gipan ar? ²⁷ Anib u, ne mani yip i dam beg pasbuk libnap, miñi yad apem mani sinin rimnap halö yiharin udbnep,' a ginab. ²⁸ Anig hagöm, bi nipe rimnap kalip hagnab, 'Anig göp u, mani wan dausan anibu ju udmim, bi den dausan midöp u nip ñimim. ²⁹ Pör hagpun rö, niñbi bi gep gau, kalip rimnap halö ñilö udöm mid aij ginaböl; pen niñbi bi gep wasö gau, nan pro kale midöp u pılı gi udlö, yiharin

midainaböl. * ³⁰ Anib u, bi wög gagöp anibu nip dam sibön kub auöp höñ adö au yan yube, niñbi bi meg hau ribiköm, mitön gi midpal gau aip mideian,' a ginab," a ga. *

Manö kub hagep ñin u

³¹ "Bi Niñ nipe Kin kub midöm, mailö aij unbö ke halö aunab niñ u, ejol gau magöñhalö aip apöm, sea Kin nipe asik middep adö u asikö, * ³² niñbi bi ram minön ke gau gau midpal rö magöñhalö apöm, amgö ilö nip au magum gilö niñöl gi, kalip nime li böñ u ke löm, böñ u ke löm ginab. Bi kaj sipsip kaj meme mukep bi gau, kaj sipsip gau migam ap ke yuöm, kaj meme gau migam ap ke yuöm gipal rö u ginab. * ³³ Niñbi bi kaj sipsip rö midpal gau niñöm, niñmagö yijig böñ lau linab; niñbi bi kaj meme rö midpal gau niñöm, niñmagö sidagö böñ lau linab. ³⁴ Nipe Kin kub u me, niñbi bi niñmagö yijig böñ lau kalip hagnab, 'Bapi kalöp ud aij göp u me, miñ miñ gimim. Nipe ram minön hadame dagol gau gi la niñ u, ka kalöp u gi la. Apim, ka aij anibu udim. ³⁵ Pen niñon: yip kiyö lö, nan magö niñbim. Yip niñg nan gö, niñg niñbim. Yad ram minön milö gau niñbö aunö, yip hag udmim, dam ram kale u libim. * ³⁶ Yad walij midagö, yip walij u niñbim. Yad nan gö, yip gi aij gipim. Nagi midainö, yip am niñbim,' a ginab.

³⁷ "Anig hageinab, niñbi bi aij gau nip pen hagnaböl, 'Bi Kub. Magö mai nöp kiyö lö nan magö niñbun? Magö mai niñg nan gö, nöp niñg niñbun? ³⁸ Magö mai ne bi milö gau niñbö rö auö, nöp hag udun dam ram hon u libun? Magö mai walij u midagö, nöp walij niñbun? ³⁹ Magö mai ne nan ga aka ne nagı midaina, nöp am niñbun?' ö ginaböl.

⁴⁰ "Hageinaböl, Kin u hagnab, 'Mam yad yiharin ap gi aij gipim u me, yip gi aij gipim,' a ginab. * ⁴¹ Kalip anig hagöm, niñbi bi niñmagö sidagö böñ lau mideinaböl gau, kalip hagnab, 'God kalöp niñöm gasi naij niñab. Nipe Seden nip abe, Seden

* **25:21:** Mad 24:45-47; Luk 16:10 * **25:29:** Mad 13:12; Mak 4:25; Luk 8:18 * **25:30:** Mad 8:12; Luk 13:28

* **25:31:** Mad 16:27; 19:28 * **25:32:** Esi 34:17; Rep 20:11-13 * **25:35:** Ais 58:7 * **25:40:** Pro 19:17; Mad 10:42; Mak 9:41

ejol nipe gau abe, kalip ilön gö niñöl gi mideilan, a göm, ka mab ke inab ap gi la. Kale nibi bi naj, ilön kub udnabim gau, yip arö gimim, mab ke inab ka anibu arim. * ⁴² Niñön ginig: yip kiyö lö, nan magö ñagpe. Yip ñig nan gö, ñig ñagpe. ⁴³ Yad mlö gau nibö aunö, yip hag udmim, dam ram kale u lagpe. Yad walij midagö, yip walij ñagpe. Yad nan ga ñin u, aka nagt midainö ñin u, yip ap niñmim gi aij gagpe, a ginab.

⁴⁴ “Hageinab, nip hagnaböl, ‘Bi Kub. Ñin mai ne kiyö midaina, nan magö ñagnoñ Ñin mai ne ñig nan gö, ñig ñagnoñ Ñin mai ne mlö gau nibö auö, nöp hag udagnoñ Ñin mai ne walij midagö, nöp ñagnoñ Ñin mai ne nan ga aka nagt midaina, nöp am niñun gi aij gagno?’ ö ginaböl.

⁴⁵ “Anig hageinaböl, Kin u hagnab, ‘Yad kale niñö hagabin, kale mam yad yiharinj ap gi aij gagpim u me, yip u rö nöp gi aij gagpim,’ a ginab. ⁴⁶ Anig hagöm, kalip hag yuö amöm, pör nöp ilön gö niñöl gi mideinaböl ka u arnaböl; pen nibi bi aij nipe gau hagö, kale amöm, pör nöp pör nöp kaminj midep ram minöñ au arnaböl,” a ga. *

26

Jisas nip ai göl gun al pak lun, a göm, agamij hag niñla
(Mak 14:1-2; Luk 22:1-2; Jon 11:45-53)

¹ Jisas manö anibu hagöm, bi nipe unbö migan lañ gau kalip haga, ² “Kale niñbim, ñin mihöp midöm, Pasopa ñin kub u mñi, a göm, ap magum göm yiharinj mideinaböl. Pen kale anig göl ap magum göm, yip Bi Ñi nipe u, ud gapman bi kub gau kalip ñöm hagnaböl, ‘Nip mab ba lañ al pak limim,’ a ginaböl,” a ga. *

³ Pen God nip nan sabe gep bi kub gau abe, bi manö ud asikep gau abe apöm bi God nip nan sabe gep bi kub yabit Kaiapas ram kub nipe u magum göm, ⁴ Jisas nip ai göl gun, agamij ud sisi lun, al pak linabun,

a göm, manö hag li mideila. ⁵ Pen kale hagla, “Pasopa nan niñeb yiharinj midep ñin i, hon anig gino, nibi bi iru nöp midpal gai i pen pen göl rö löp. Anib u, mñi arö gun, ñin ap nip al pak lun,” a gila.

Nibi ap Jisas nabic cög nip wel li ña
(Mak 14:3-9; Jon 12:1-8)

⁶⁻⁷ Jisas ram riñig aglö Bedani am midöm, Saimon bi wös hapeb nöd la u ram nipe u am nan niñeila. Nan niñlö niñöl gi, nibi ap wel hañj aij auap, mani kub raubal u, barol halö dapöm, Jisas nabic cög adö u hoñ ga. * ⁸⁻⁹ Hoñ gö, Jisas bi nipe gau niñlö, hibur kale u naj gö, hagla, “Wel anibu damöm mani kub udöm, nibi bi nan midagöp gau kalip ñeb rö u, pen niñön ginig anig göl yiharinj hoñ göp?” ö gila.

¹⁰ Manö anibu hageila, Jisas ke niñöm, kalip haga, “Nibi anibi nipe yip gi aij yabit göp u, niñön ginig anig hagabim? ¹¹ Nibi bi nan midagöp gau aip pör mideinabim, pen yad aip pör midageinabun. * ¹² Nibi bi umlö, wip rigöl ginig, wel li ñöm dam rigöl gipal. Yip rigöl ginig gaböl u me, nipe wel anibu hañ roman yip li ñöb. ¹³ Pen yad kalöp niñö hagabin, hainö ram minöñ il i ke gau gau magöñhalö, manö aij yad u hagöl gi, nibi anibi anig gajip u aiud udöl gi, ga anibu hauñ gagnaböl,” a ga.

Judas Jisas nip mumug niña
(Mak 14:10-11; Luk 22:3-6)

¹⁴⁻¹⁵ Ñin anibu, Jisas bi nipe Judas Iskariod, Jisas nip kain gi dam ñinö al pak löl a göm, God nip nan sabe gep bi kub gau kalip hagnig ara. Amöm haga, “Yad Jisas nip kain gi dapem kalöp ñeinabin u, yip nan niñön ñinabim?” ö ga. Hagö, nip silpa magö ñin juöl añi ap ado gi da unbö sidun lañ (30) ñila. * ¹⁶ Ñeila, Judas nipe, “Yad ai göl gem Jisas nip mumug ginö, nip ud sisi löm ud aröl,” a göm, gasi u niña.

Jisas bi nipe gau aip Pasopa nan niñla
(Mak 14:12-21; Luk 22:7-13,21-23; Jon 13:21-30)

* **25:41:** Mad 7:23 * **25:46:** Dan 12:2; Jon 5:29 *
* **26:11:** Dud 15:11 * **26:14-15:** Sek 11:12; Jon 11:57

26:2: Eks 12:1-27; Mad 20:18 * **26:6-7:** Luk 7:37-38

17 Hainö nan ñiñeb kub Bred Yiš Mıdagöp a gımidal ñın u il gö, ñın wañignıbö u nöp, bı nıpe gau Jisas mıdeia u apöm hagla, “Pasopa sipsip pi pak ñiñnabun ñın u söl mıdöp. Anıb u, hon ram mai amun nan ñiñnabun gau gi li aij gun?” ö gıla. * 18 Hageila, kalıp haga, “Kale daun kub u ammim, bı ap mıdöp au ram nıpe ammim nıp hagnım, ‘Manö hag ñeb bı hagöp, ‘Ñın yad u söl mıdöp u me, bı yad gau aip kaj sipsip pi pak lau ñiñnabun ram ne u,’ a göp,’ a gımim,” a ga.

19 Jisas anıg hagö, bı nıpe gau haga rö niñöm, amöm kaj sipsip anıbu ram anıbu pak lauöm, gi li aij geila. 20 Dugo magö u, bı nıpe unbö mıgan lañ gau aip asıköm, 21 nan ñiñöl gi haga, “Yad kalöp niñö hagabin, bı hon aip nan ñiñnabun i, ap yıp kain gi dam arnab,” a ga.

22 Hageia, bı nıpe gau gası mlö löm, añi añi nıp hag niñöl gi hagla, “Bı Kub! Yad hagpan aka?” gıla.

23 Hageila haga, “Bı yad aip kınan mıgan añi ñiñnabul i, yıp kain gi dam arnab. * 24 God Manö u hadame nöp kalı kılın rıköm hagla rö, yıp kain gi damöm, al pak lılö umnabin u, pen bı yıp kain gi dam arnab u, God bı anıbu nıp gi naij gınab. Nıme nıp yag dauagböp u aij. Pen yag dauö, mıdöl gi anıg gınab u, hainö ilön kub yabıl udnab,” a ga.

25 Hageia, bı nıpe Judas, nıp kain gınıg ga u haga, “Manö hag ñeb bı. Yıp hagpan aka?” ga. Hageia haga, “Me nöp hagabin,” a ga.

Jisas bı nıpe gau kalıp bred ñıg wain ña
(Mak 14:22-26; Luk 22:14-20; 1Ko 11:23-25)

26 Nan ñiñ mıdöl gi, Jisas bred udöm, God nıp aij a göm, ud jö göm, bı nıpe gau kalıp ñöl gi haga, “Kale ud ñiñim. U hañ roman yad,” a ga.

27 Anıg hagöm, ñıg wain kap u, u rö nöp udöm, God nıp aij a göm, kalıp ñöl gi haga, “Kale magöñhalö ñiñim. 28 U hagape yad lugnab u nöp. Lugö, God hadame gau

haga manö u pıdöñ arnab. Lugö, nıbi bı iru nöp nan si nan naij gıpal gau, God niñöm arö gınab,” a ga. *

29 Anıg hagöm haga, “Yad kalöp niñö hagabin, ñıg wain i mıñi rımnab halö ñiñagnabin. Hainö, God nıbi bı udöm kumi kabö adö lañ au abad mıdeinab ñın u nöp, yad kauyan kale aip ñıg wain u ñiñnabin,” a ga. 30 Anıg hagöm, bı nıpe gau aip God hib dap raneb kımab ap hagöl gi, Olip Dum arla. *

Jisas Pida nıp, ‘Jisas nıp niñagnın,’ a gınabön,” a ga

(Mak 14:27-31; Luk 22:31-34; Jon 13:36-38)

31 Jisas haga, “God Manö u kalı kılın rıköm hagla, ‘Yad bı kaj sipsip mukep u nıp pak lınö, kaj sipsip nıpe gau magöñhalö piñiñ gi arnaböl,’ a gıla.

Hagla anıbu me, mıdö sıbön an yan kale magöñhalö yıp arö gımim, piñiñ gi arnabim. * 32 Pen yad umem urakem, ram mınöñ Galili nöd areinabin, kale hain nınabim,” a ga. *

33 Hageia, Pida haga, “Bı magöñhalö nöp arö göm, jöl ñınaböl rö löp, pen yad anıg gagnabin,” a ga.

34 Hageia, Jisas haga, “Yad nöp manö niñö hagabin, sıbön an yan yaur kılakıl wiñ alagnab magö u, ‘Jisas nıp niñagnın,’ a gımön, magö mıhau nıgan hagnabön,” a ga. *

35 Hageia, Pida klö yabıl göm haga, “Yıp al pak lınıg, al pak lınaböl u pen, ‘Jisas bı yad wasö,’ gem hagagnabin,” a ga. Jisas bı nıpe magöñhalö u rö nöp Pida haga rö nöp hagla.

Jisas God nıp sabe gi mıdeia

(Mak 14:32-42; Luk 22:39-46)

36 Jisas bı nıpe gau aip mab wög adıñ Gedsemani amöm, bı nıpe rımnab kalıp haga, “Kale aui asık mıdaimim. Yad au dan amem, Bapi nıp sabe göl gi mıdeinabin,” a ga. 37 Anıg hagöm, Pida aip, Sebedi ñı nıpe mıhöp Jems Jon aip

* 26:17: Eks 12:14-20 * 26:23: Sam 41:9 * 26:28: Eks 24:8; Jer 31:31-34; Sek 9:11; 1Ko 10:16 * 26:30: Luk 22:39; Jon 18:1 * 26:31: Jon 16:32; Sek 13:7 * 26:32: Mad 28:7,16 * 26:34: Mad 26:69-75

kalip u† gi ara. Amöl gi, Jisas nipe gasi mîlö löm, ³⁸ kalip yam haga, “Mîdmagö yip u biḡ ñöl nöp löp u, umnam rö löp. Kale aui mîdmim, yip abad mîdaimim,” a ga. *

³⁹ Anig hagöm, kalip anib au hag löm, nipe yöp söl dagol au amöm, ubör yihön göm, mulu adiḡ u ud minönḡ yaḡ löm, God nip sabe göm haga, “Bapi, nan yip giḡig gab anibu, wasö giḡig, wasö giḡmön. Pen yad gasi niḡbin adö u gagmön; gasi ne ke niḡban adö u rö giḡmön,” a ga.

⁴⁰ Anig hagöm, ado gi apöm niḡa, bi nipe gau hon haneila. Jisas Pida nip haga, “Kale magö aḡi ap nöp yip abad mîdagim ar? ⁴¹ Nan naiḡ gun rö löp, a giḡmim, God nip sabe göl gi mîdaimim. Gasi kale u giḡmim rö löp u pen haḡ romanḡ u nöp masös göp,” a ga.

⁴² Jisas anig hagöm, kauyaḡ am Nap nip sabe göm haga, “Nan yip giḡig gö ilön udnabin u, arö gep rö mîdagöp u, haḡöwaḡo ḡaḡ; gasi ne ke niḡban adö u rö giḡmön,” a ga. ⁴³ Anig hagöm, kauyaḡ ado gi apöm niḡa, bi nipe gau amgö niḡ mîdageila; hon haneila.

⁴⁴ Pen nipe ado gi amöm, Nap nip nöḡ sabe ga rö nöp, kauyaḡ sabe göm, ⁴⁵ ado gi apöm, bi nipe gau kalip haga, “Kale masös gö, han mîdpim arḡ Bi gau me, niḡjim! Bi yip kain göm, Bi Ñi nipe, bi nan si nan naiḡ giḡpal gau kalip niḡig gab. ⁴⁶ Uraḡpe arun! Niḡjim! Bi kain göp bi auab i,” a ga. *

Judas Jisas nip kain gi ud ara

(Mak 14:43-50; Luk 22:47-53; Jon 18:3-12)

⁴⁷ Jisas manö hagö niḡöl gi, bi nipe unbö miḡan laḡ ap, Judas, bi God nip nan sabe gep bi kub gau abe, bi manö ud asiḡep gau abe, nip hagla rö, bi kale iru nöp dapöm apjaka. Kale ru mîlö kiḡ rîmnap, ur pakep rîmnap udöm, aula. ⁴⁸ Judas nöḡ kalip hag löm haga, “Yad bi ap nip am hag wiḡhai udem, ud bom haluem, mulu niḡeinam u, bi u me, a giḡmim, nip ud sisi lîmim,” a ga. ⁴⁹ Pen Judas nipe Jisas mîdeia au

yihid nöp apjaköm, “Manö hag ñeb bi, ne mîdpan?” a göm, nip mulu niḡa.

⁵⁰ Anig gö, Jisas haga, “Bi me. Nan giḡig gabön u yihid gi!” a ga.

Hagö, bi Judas aip aula gau Jisas nip ud sisi lîla. ⁵¹ Jisas ud sisi lîlö niḡöl gi, Jisas bi nipe ap ru mîlö kiḡ nipe u ud tiḡ gi udöm, bi God nip nan sabe gep bi kub yabiḡ u wög nip giḡmîdöp bi u, nip rîmîd böḡ lap u böḡ nöp riḡ gi dö gi yua. * ⁵² Anig gö, Jisas nip haga, “Ru mîlö kiḡ udpan u ado gi li miḡan yuö lugaḡ. Niḡi bi ru mîlö kiḡ udöm pen pen giḡnaböl gau, adö anibu nöp umnaböl. * ⁵³ Yad ‘Bapi ake!’ gaibnep, nipe yihid nöp ejol yam ke ke unbö miḡan laḡ rö hag yuö, apöm yip abad mîdaiblap. ⁵⁴ Pen hadame nöp God Manö u kalî kîiḡ riḡköm, yip anig anig göm umnab a giḡla u me, anig giḡnim. Yad adö ap ke geinabin u, kabö rö gagnab,” a ga.

⁵⁵ Pen bi nip udnig aula anib gau kalip haga, “Yad pör am God sabe gep ram u asiḡkem, niḡi bi gau kalip manö hag niḡbin u pen yip udagpim. Miḡni pen, ru mîlö kiḡ halö, ur pakep halö dapim, bi nan si udep rö u yip udnig auabim. * ⁵⁶ Kale gabim anibu, God manö hagep bi gau God Manö kalî kîiḡ riḡköm hagla rö nöp gabim,” a ga.

Pen magö anibu, Jisas bi nipe gau magöḡhalö nip arö göm piḡniḡ gi arla.

Juda Kansol Kub bi gau Jisas nip manö kub hagla

(Mak 14:53-65; Luk 22:54-55,63-71; Jon 18:13-14,19-24)

⁵⁷ Pen God lo manö hag ñeb bi gau abe, bi manö ud asiḡep gau abe, ap magum gi mîdeila bi Kaiapas God nip nan sabe gep bi kub yabiḡ u ram nipe au me, Jisas nip ud sisi löm, dam ram anibu arla.

⁵⁸ Pen Pida nipe hain hain amöm, ram höḡ adö u mîdöm, God sabe gep ram polisman gau aip asiḡköm, niḡhön rö giḡnaböl a göm, niḡ mîdeia.

⁵⁹ Bi God nip nan sabe gep bi kub gau abe, Juda Kansol kub bi gau abe hagla, “Hon bi manö piral hagep bi rîmnap kalip hag niḡno, kale manö ap haglö, kabö göl mîdö, manö iḡ me u, a gun, Jisas nip al

* 26:38: Jon 12:27 * 26:46: Jon 14:31 * 26:51: Jon 18:26 * 26:52: Jen 9:6; Rep 13:10 * 26:55: Luk 19:47; 21:37

pak lun,” a gila. ⁶⁰ Anig hagla u pen manö anibu ke ke arö, Jisas n+p al pak lep il ap midageia.

Anig ga u pen hainö bi mihöp apil hagle,
⁶¹ “Bi anibi haga, ‘God sabe gep ram u ud jö gi yuem, midö ñin mihau nigan kauyan gi linabin,’ a ga,” a gilo. * ⁶² Anig hagailö, God n+p nan sabe gep bi kub yabit u, Jisas n+p haga, “Manö nöp hagabil u, ne pen ap hagagnabön ar?” a ga. ⁶³ Hageia, Jisas pen manö ap hagaga. Anig gö, bi God n+p nan sabe gep bi kub yabit u haga, “Mñi manö kub hagnig midpun i, manö piral hagagmön. God pör kamij midöp u, u rö nöp n+i midöp. Anib u, hanip kabö göl hagmön: ne Mesaia u, God Ñi nipe aka wasö?” ga. * ⁶⁴ Hageia, Jisas haga, “Me hagpan u. Pen kale magöñhalö nijnim! Yad kalöp hagabin, yad Bi Kub klö ke yabit u ñimagö yijig böñ nipe lau adö midem, kumi bad adö au amem minöñ naböñ il i aueinabin u niñnabim,” a ga. *

⁶⁵ Jisas anig hagö, bi God n+p nan sabe gep bi kub yabit u, walij nipe gau ke ud biliti göl gi haga, “Nipe God hib u r+i juajip niñbim! Anib u, nibi bi rimnap hag niñagun. Nipe gi naij göp u waiö hagöp me u. * ⁶⁶ Aka kale gasi nihön niñabim?” ö ga. Hageia hagla, “Me hagöp me u; umanj añi,” a gila. *

⁶⁷ Anig hagöm, mulu maj migan n+p u kiñu al ñöm, paköl gi gila. Rimnap Jisas amgö magö nipe patu gi ñöm, alaun nipe gau paköl gi, * ⁶⁸ hagla, “Ne Mesaia u, an nöp pakab u, hanip hagö niñun,” a gila.

*Pida, “Jisas n+p niñagpin,” a ga
(Mak 14:66-72; Luk 22:56-62; Jon 18:15-18,25-27)*

⁶⁹ Pen Pida manö kub hagep ram höñ adö yan asik mideia u me, bi God n+p nan sabe gep bi kub yabit u n+p wög gimidöp pai ap apöm, n+p haga, “Ne Jisas bi Galili nibö u aip midajil,” a ga.

⁷⁰ Hagö, Pida nibi bi gau magöñhalö niñ midlö niñöl gi, haga, “Manö ne hagabön u yad niñagpin,” a ga. ⁷¹ Anig hagöm,

uraköm, am ajöñ il au midö niñöl gi, nibi ram anibu wög gimidöp ap apöm, Pida n+p niñöm, nibi bi mideila gau kalip haga, “Nipe bi Jisas Nasared nibö u aip midailö niñbin,” a ga. ⁷² Hagö, Pida wai ñöm haga, “Yad niñö yabit hagabin, bi hagpim anibu yad niñagpin,” a ga.

⁷³ Pro magö ap midöm, nibi bi Pida aip urak mideila gau n+p hagla, “Niñö nöp hagpun. Ne bi kale ap. Meg migan kale hagpal rö, ne u rö nöp hagpan,” a gila.

⁷⁴ Hageila, Pida blatö göm haga, “Yad kalöp niñö yabit hagabin. Wasö u, God yip ilön mab ñinim aij. Bi kale hagpim anibu yad niñagpin!” a ga. Anig hagö niñöl gi, adij yaur kilakil u wiñ ala. ⁷⁵ Kilakil u wiñ alö, Pida Jisas manö n+p nöd haga anibu gasi niñöm, gasi mlö la. Nihön ginig: Jisas haga, “Yaur kilakil wiñ alagnab magö u, ‘Jisas n+p niñagpin,’ a gimön, magö mihau nigan hagnabön,” a ga. Gasi anibu niñöm me, gasi mlö löm, höñ amöm, mitöñ kub ga. *

27

*Jisas n+p dam gapna Pailod n+p ñila
(Mak 15:1; Luk 23:1-2; Jon 18:28-32)*

¹ Ram gisön rika niñöm, God n+p nan sabe gep bi kub gau abe, bi manö ud asikep gau abe, manö hag niñ hag niñ göm, manö hag adö añi löm, Jisas n+p al pak lun, a gila. ² Anib u, Jisas n+p nagil löm, damöm gapman bi kub gapna Pailod n+p ñila.

*Judas nagi niñja
(Ap 1:18-19)*

³ Pen Jisas n+p manö kub hagöm, al pak linig geila niñöm, Judas, nihön ginig Jisas n+p mumug niñbin, a göm, mani uda u, bi God n+p nan sabe gep bi kub gau abe, bi manö ud asikep gau abe, kalip ju dam ñinig göm, God sabe gep ram u ara. ⁴ Amöm, mani anib gau kalip ñöl gi haga, “Jisas naij gagöp u pen yad n+p mumug niñbin u, midö umnab. Anib u, yad nan si nan naij gipin,” a ga. Hageia, kale hagla, “U nan hon wasö. Ne ke nöp anig gipan,”

* 26:61: Jon 2:19-21 * 26:63: Ais 53:7; Mad 27:12 * 26:64: Sam 110:1; Dan 7:13; Mad 24:30 * 26:65: Mad 9:3 Jon 10:33 * 26:66: Lep 24:16; Jon 19:7 * 26:67: Ais 50:6; 53:5 * 26:75: Mad 26:34

a gıla. ⁵ Hageila, Judas mani ñıla anıbu God sabe gep ram raul u ud yuöm, am nagi ñıña. *

⁶ Bı God nıp nan sabe gep bı kub gau, mani anıbu udöm hagla, “Mani anıbi, bı al pak lun, a gun, mumug gıno u me, God nıp ñun rö lagöp,” a gıla. ⁷ Anıg hagöm, manö hag nıñ hag nıñ göm hagla, “Bı mılö gau nıbö apöm umlö, dam rıgöl gun u, mınöñ naböñ mıgan ap rauun,” a göm, am bı ap mınöñ udöm rin cög gımıdöp mınöñ naböñ mıgan anıbu raula. ⁸ Mınöñ naböñ mıgan anıbu, mumug bıg ñıla mani u udöm raula u me, hainö nıbi bı mınöñ naböñ mıgan anıbu, hib “Mınöñ Mıgan Hagape Halö” a gıla. Mıñi u rö nöp mınöñ naböñ mıgan anıbu, hib “Mınöñ Mıgan Hagape Halö” a gıpal.

⁹ Pen kale mınöñ naböñ raula anıbu, bı God manö hagep Jeremaia nöd hagöm kalı kılñ rıka rö nöp gıla. Nıpe God Manö u adıñ ap kalı kılñ rıköm haga, “Kale mani silpa ñın juöl añı ap ado gı da unbö sıduñ lañ (30) u, Juda nıbi bı hagla mani u yag damöm, * ¹⁰ bı mınöñ udöm rin cög gımıdöp mınöñ naböñ mıgan anıbu raula. Bı Kub yıp haga rö nöp gıla,” a ga.

Gapna Pailod Jisas hag nıña

(Mak 15:2-5; Luk 23:3-5; Jon 18:33-38)

¹¹ Jisas nıp damöm, gapman bı kub Pailod mıdeia au arlö nıñöl gı, Pailod Jisas nıp haga, “Ne Juda kai kın kub kale mıdpan aka?” ga. Hageia, Jisas haga, “Me hagpan me u,” a ga. ¹² Pen bı God nıp nan sabe gep bı kub gau abe, bı manö ud asıkep gau abe, nıp manö rımnab hageila, nıpe pen manö ap hagaga. * ¹³ Anıg gö, gapman bı kub Pailod haga, “Manö pen pen hagöm, manö ke ke hagaböl u, nıñagan ar?” a ga. ¹⁴ Hageia, Jisas manö pen ap hagagö, Pailod gası iru yabıt nıña.

Juda nıbi bı gau, Jisas nıp al pak lımim, a gıla

(Mak 15:6-15; Luk 23:13-25; Jon 18:39-19:16)

¹⁵⁻¹⁹ Pen Pailod nıpe bı kub manö ud asıkep sea adö u asık mıdö nıñöl gı,

nıbin manö ap hagö, auö haga, “Yad mıdö nöp sıbön yan uhön nıñbin, bı manö kub hagabön bı u bı aij. Nıp manö klö hagagmön. Yad uhön nıñbin anıbu, gası iru yabıt nıñabin,” a ga. Pen Pailod gası nıpe ke gau nöp nıña, Jisas nan ap gaga; bı kub gau nöp nıp nıñlö mulu lugöp daubal. Anıb u, yad aigöl gem, nıp hag yuö aran, a göm, gası u nıña.

Pen Rom gapna bı kub u pör mı u mı u Juda kai Pasopa ñın kub u, kalıp bı nagıman kale ke hag nıñmıdal u, yıharıñ hubık yumıdöp. Ñın anıbu, bı naij yabıt ap nagi mıdeia; hib nıpe u Barabas. Nıbi bı iru nöp ap magum geila gau, Pailod kalıp haga, “Kalöp bı mai yıharıñ hag yunamñ Jisas, Mesaia u a gıpal u aka Barabas nıp hag yunam?” ö ga. * ²⁰ Hagö, bı God nıp nan sabe gep bı kub gau abe, bı manö ud asıkep gau abe, nıbi bı gau kalıp hagla, “Kale Pailod nıp hagmim, Barabas nıp hubık yuöm, Jisas nıp al pak lılan,” a gıla.

²¹ Pen Pailod nıbi bı ap magum gı mıdeila gau kalıp haga, “Bı mıhai i, bı an nıp hubık yunam?” ö ga. Hageia hagla, “Barabas nıp hubık yumön,” a gıla.

²² Hageila, Pailod haga, “Anıg hagpım u, Jisas Mesaia u a gıpal u, nıp nıñön gınam?” ö ga.

Hageia, kale magönhalö hagla, “Nıp mab ba lañ al pak lılan!” a gıla.

²³ Hageila, Pailod haga, “Pen nıñön? Nıpe nan nıñön nan gı naij göp?” ö ga. Hagö, manö haga u nıñagöm, manö dap ranöm hagla, “Nıp mab ba lañ al pak lılan! Nıp mab ba lañ al pak lılan!” a gıla.

²⁴ Hageila, Pailod gası nıña, manö yad udagnaböl; pen manö rımnab halö kalıp hag ñınö, pen pen paköl rö löp, a gı gası nıña. Anıg nıñöm, nıbi bı gau amgö ilö kale gau, ñıg udöm ñımagö ñıg lı lı göm, kalıp haga, “Bı anıbi nıp al pak lıñıg gabım u, manö anıbu yıp auagnab; kale ke ado gı aunab,” a ga. *

²⁵ Hageila, nıbi bı gau magönhalö hagla, “U wıp nabıc hon ke! Hagape nıpe hanıp

* 27:5: Ap 1:18-19; Mad 26:14-15 * 27:9: Sek 11:12-13 * 27:12: Ais 53:7 * 27:15-19: Jon 11:47-48; 12:19

* 27:24: Dud 21:6-9 * 27:25: Ap 5:28

apöm, ñi hon gau arnab! Manö an+bu, hon abe, ñi pai hon gau abe aunab!” a gila. *

²⁶ Anig hageila, Pailod kalip Barabas nip hubik yuöm, Jisas nip ami bi nipe gau ña niñöm kale nagı ud Jisas pakla. Anig gılo, Pailod nipe Jisas nip mab ba lañ al pak lö, a göm, ami bi nipe gau kalip ña.

*Ami bi gau Jisas nip hag jula
(Mak 15:16-20; Jon 19:2-3)*

²⁷ Gapna Pailod ami bi nipe gau, Jisas nip udöm, dam ram kub kale u amöm, ami bi yi+harıñ gau kalip magöñhalö wiñ allö, ²⁸ ap magum göm, wañj nıp u ud juöm, wañj añi, bi kub yi+mbal rö ap dapöm, nıp yim ñıla. * ²⁹ Yim ñöm, nagı kalı kalı halö gau dapöm, kiñ kai rol gıpal rö usajıl bad ap göm, nıp rol gi ñöm, bi kub gau ur udpal, a göm, gamıt mlö ap ud Jisas nıp ñimagö yijig u ñöm, apöm nıp kugom yimöm, hag juöl gi hagla, “Bi kub ne auban? Juda kai kiñ kale ne auban?” ö gila. ³⁰ Anig hagöm, nıp kiñu alöm, gamıt mlö an+bu ju udöm, nıp nabıc cög lañ pakla. *

³¹ Pen Jisas nıp anig göl hag juöm, wañj añi nıp yim ñıla u ud ju yuöm, wañj nipe ke yim ñöm, nıp mab ba lañ al pak linig, ut gi ud arla.

*Jisas nıp mab ba lañ al pak lila
(Mak 15:21-32; Luk 23:26-43; Jon 19:17-27)*

³² Adan añ gau amöl gi niñla, Sairini daun nibö bi ap aueia. Hib nipe u Saimon. Nıp nable paköm, klö göm hagla, “Jisas nıp al pak linabun mab i ud aru,” a gila. ³³ Haglö, nipe udöl gi, ram mınöñ Golgoda dum arla. Golgoda a gimıdal u manö it u, “Wip Nabıc Cög Ij.”

³⁴ Pen dum an+bu amjaköm, ami bi gau ñig wain udöm, ñig asi ap udöm, halö ud ado malo göm, Jisas nıp ñeila, pen nipe niñ niñöm arö ga. * ³⁵ Jisas nıp mab ba lañ al pak löm, wañj nıp gau nıme li ke ke udnig, sadu rö göm udla. * ³⁶ Anig göm, Jisas nıp mab ba lañ al pak lila it au asiköm, abad niñ mıdeila.

³⁷ Jisas nıp al pak löm, mab ba lañ kalı kılñ rikla:

BI I JISAS, JUDA KAI KIÑ KALE ME I.

³⁸ Pen Jisas nıp al pak löm, bi nan si udep mi+hau, ap böñ lap, ap böñ lap, al pak lila. * ³⁹⁻⁴⁰ Niñi bi adan majö ap ran ap lug geila gau, nabıc cög gor mar göm, nıp hag juöm hagla, “Ne God Ñi nipe rö! God sabe gep ram u ud wañ gi yumön, ñin mi+höp ni+gan kauyañ gi linabön u me, mab ba lañ arö gimön lugö, hon niñun!” a gila. *

⁴¹ Bi God nıp nan sabe gep bi kub gau, bi lo manö hag ñeb bi gau, bi manö ud asıkep gau, kale u rö nöp nıp hag juöm hagla, ⁴² “Niñi bi rimnap kalip gajip kamıñ arbal, pen nipe ke anig ginim rö lagöp. Isrel Kiñ kub hon u, mab ba lañ arö göm, mınöñ it i lugö, niñö hagöp a gun, nıp niñ udun. ⁴³ Nipe God nıp niñ udöm hagöp, ‘Yad God Ñi nipe,’ a göp. God nipe ke u rö nöp gası niñeinab u, mıñi apöm, nıp ud kamıñ yuañ,” a gila. * ⁴⁴ Bi nan si udep Jisas aip al pak lila mi+hau, kale u rö nöp, nıp manö naiñ an+bu rö nöp haglö.

*Jisas uma
(Mak 15:33-41; Luk 23:44-49; Jon 19:28-30)*

⁴⁵ Ñin an+bu sıdö añ aulık magö u, sıbön apöm, mıd damöm sıdö gamıñ ga magö u kauyañ mailö ga. ⁴⁶ Sıdö gamıñ ga magö u, Jisas wiñ kub al hagöm haga, “Eli, Eli, lama sabakdani,” a ga. Haga an+bu, “God yad. God yad. Yip ai ginig arö gıpan?” ö ga. * ⁴⁷ Anig hagö, niñi bi rimnap söl anıb au mıdeila gau niñöm hagla, “Bi anıbi bi God manö hagep İlaija nıp wiñ alab,” a gila. ⁴⁸ Anig hagöm, bi ap am nan adıñ us hain rö bad ap ud dapöm, ñig wain asi u rauöm, gamıt mlö ap udöm, abös alöm, ñinö niñan a göm, ña. *

⁴⁹ Anig göm ñö, bi rimnap hagla, “Arık! Agamıñ niñ mıdaiun. İlaija apöm, nıp ud kamıñ yunab aka?” gila. ⁵⁰ Pen Jisas kauyañ wiñ kub al hagöm, ake bad mıdeia u ur ga.

* **27:28:** Luk 23:11 * **27:30:** Ais 50:6 * **27:34:** Sam 69:21 * **27:35:** Sam 22:18 * **27:38:** Ais 53:12

* **27:39-40:** Sam 22:7; 109:25; Mad 26:61; Jon 2:19 * **27:43:** Sam 22:8 * **27:46:** Sam 22:1 * **27:48:** Sam 69:21

⁵¹ Magö anıbu nöp, wałıj mıłö kub God sabe gep ram raul mıgan yaŋ, ajöŋ pak pıł gıla u, aŋ yaŋ pak bıłıłı göm lap ke lap ke ara. Anıg gö niŋöl gi, munmon udöm, kabö gau pa bu göm, * ⁵² wip kabö mıgan riğöl göm pak pıł gıla gau, mıgan hiıköm, God nıbi bı uł nıpe nöd umla riğöl gıla gau, iru nöp gö, kauyaŋ urakla. ⁵³ Uraköm, kabö mıgan gau arık höŋ amöm, Jisas uraka ñın u kale daun kub uł Jerusalem areila, nıbi bı iru nöp kalıp waiö lıłö niŋla.

⁵⁴ Pen munmon udöm, niñön niñön ga u niñöm, ami bı kub u abe, bı nıpe gau aip mıdeila gau abe, kale anının gö piñiŋ göm, mıdmagö kale arö niŋöl gi, kale hagla, “Yaue! Bı i nıpe God Ñı nıpe niñö yabıł!” a gıla. ⁵⁵ Pen nıbi iru nöp apöm, ke ke au mıdöm, niŋ mıdeila. Nıbi anıb gau Jisas nıp gi ñınıg Galili nıbö aula. * ⁵⁶ Nıbi mıdeila anıb gau ap Maria Magdala u, ap Jems aip Josep aip nıme Maria u, ap Sebedi ñı nıpe mıhau nıme u.

Josep nıpe Jisas hañ romanŋ dam kabö mıgan ap riğöl ga

(Mak 15:42-47; Luk 23:50-56; Jon 19:38-42)

⁵⁷⁻⁵⁸ Bı gep yabıł ap, Josep, Arimadia daun nıbö u, nıpe Jisas bı nıpe ap mıdeia. Bı anıbu, Jisas umöb niñöm, dugo dugo magö u apöm, gapna Pailod nıp, Jisas hañ romanŋ u udnam aka gö, Pailod yau a göm, bı nıpe gau kalıp hagö, Josep nıp ñıla. * ⁵⁹ Jisas hañ romanŋ nıpe u Josep nıp ñıłö, nıpe wałıj rud aij ap udöm, wip he mıłö u magöŋhalö wam haluöm, ⁶⁰ dam kabö mıgan gısön nöp ap, yıp riğöl gınaböl, a göm, ju lu lıla mıgan u riğöl göm, kabö hałai kub ap ud gau ga gi dam ajöŋ pıł göm ara. *

⁶¹ Nıbi mıhöp mıdailö, nıbi ap Maria Magdala, nıbi ap Maria ap. Nıbi Maria mıhau apil niŋ mıdlö niŋöl gi, Josep anıg göm riğöl ga.

Ami bı gau wip he riğöl gıla kabö mıgan u abad mıdeila

* **27:51:** Eks 26:31-33; Hib 10:19-20 * **27:55:** Luk 8:2-3 * **27:57-58:** Dud 21:22-23 * **27:60:** Ais 53:9

* **27:63:** Mad 12:40; 16:21; Mak 9:31; 10:33-34; Luk 9:22; 18:31-33; Jon 2:19-21 * **28:6:** Mad 12:40; 16:21

⁶² Jisas umö riğöl gıla ñın anıbu, God nıp nan sabe gep bı kub gau abe, bı Perisi gau abe, God nıp sabe gıniŋ ñın u rol, a göm, nan gi dap jın gıla. Pen ruö, God nıp sabe gıniŋ ñın kale u me, gapman bı kub Pailod mıdeia au arla. ⁶³ Amöm hagla, “Bı kub. Bı pıral hagep anıbu haga, ‘Yad umem, ñın mıhau niŋaŋ u uraknabin,’ a ga. * ⁶⁴ Anıb u, ne bı rımnap hagö, ñın mıhöp niŋaŋ wip riğöl u abad mıdaiöl. Wasö u, bı nıpe gau apöm, wip he mıłö u si udöm, nıbi bı gau kalıp pıral hagöm hagnaböl, ‘Nıpe kauyaŋ uraköp,’ a gınaböl. Anıg gıłö, Jisas nöd manö pıral haga u nan pro; kale hainö manö pıral hagnaböl u kub yabıł gınab,” a gıla.

⁶⁵ Hageila, Pailod kalıp haga, “Anıb u, kale ami bı bad ap udmim, wip riğöl gıla gau ammim, gası kale ke niŋ aij gımim, wip riğöl kabö lı pıdöŋ giŋe, ami bı abad niŋ mıdaiöl,” a ga.

⁶⁶ Hagö, Juda bı kub anıb gau amöm, ajöŋ pıł gıla kabö kub u urön rö göm, ami bı bad u haglö, anıb au niŋ mıdeila.

28

Jisas uraka

(Mak 16:1-10; Luk 24:1-12; Jon 20:1-10)

¹ Ruö ram rık da lö niŋöl gi, nıbi mıhau Maria Magdala abe Maria ap abe kale ammil, Jisas nıp riğöl gıla u niŋniŋ arlö. ² Magö anıbu munmon kub yabıł udö niŋöl gi, ejol ap kumi kabö adö laŋ nıbö apöm, Jisas nıp riğöl göm kabö hałai pıł gıla u, ud ju ba u yuöm, adö anıbu asıka. ³ Ejol anıbu, mulu adıŋ nıpe mımailö göl gi mıdeia. Wałıj nıpe u, rud aij yabıł u la. ⁴ Pen ami bı niŋ mıdeila gau, nıp niñöm, anının gö piñiŋ göm, gıł gıł göm, umöm rö mıdeila.

⁵ Pen ejol u nıbi mıhau kalıp haga, “Piñiŋ gagmil! Yad niŋbin, kale mıhön Jisas mab ba laŋ al pak lıla u nıp niŋ ajabil. ⁶ Nıpe aui mıdagöp. Nöd haga rö, mıdö nöp kauyaŋ uraköm aröp. Pen kale apil, nıp dam lıla kuö adö u niŋmil, * ⁷ yıŋıd ammil, bı nıpe gau kalıp hagnaböl, ‘Jisas

kauyan uraköm Galili arab. Kale bi nipe ammim nip anib gau niñnabim,' a gimil. Manö anibu nöp kalöp hag ñinig aubin," a ga.

⁸ Anig hagö niñmil, niñbi mihau piñin gilo u pen miñ miñ göl gi, wip rigöl anibu yinid arö göm, bi nipe gau kalip hagnig gi dö gi arlö. ⁹ Adan an gau arlö niñöl gi, Jisas kalip mihön nable paköm haga, "Kale midpil?" a ga. Hagö, kalpe mihön ap kugom yimmil, ma nipe pidön udmil, hib nipe u haglö adö ara. ¹⁰ Jisas kalip mihön haga, "Piñin gagmil! Kale ammil mam yad gau kalip hagnil, 'Galili ammim Jisas nip niñnabim,' a gimil," a ga. *

Ami bi gau am Jisas uraköp manö u hagla

¹¹ Niñbi mihau, adan an gau arlö niñöl gi, ami bi niñ mideila gau rimnap, daun kub waryö raul an amöm, bi God nip nan sabe gep bi kub gau kalip, niñhön niñhön ga anibu magöñhalö hag ñila.

¹² Hag ñeila, bi God nip nan sabe gep bi kub gau amöm, bi manö ud asikep aip manö hag adö añi löm, ami bi anib gau kalip mani kub ñöm hagla, ¹³ "Kale manö i nöp hagnim, 'Siñ an yan hon hanajun magö u, bi nipe gau apöm, wip he milö u si ud arbal,' a gimim. ¹⁴ Anig hagpe, gapna Pailod manö anibu niñnab u, hon nip aip hagno, kalöp marö rimnap ñagnab," a gila.

¹⁵ Anig haglö, ami bi gau mani anibu udöm, amöm Juda bi kub anib gau hagla rö nöp gila. Kale pir alöm, Jisas wip he milö nipe u, bi nipe gau si ud arbal, a geila manö u, miñi Juda niñbi bi gau manö piral anibu nöp hagöl gi nöp midpal.

*Bi nipe gau Jisas nip niñla
(Mak 16:14-18; Luk 24:36-49; Jon 20:19-23)*

¹⁶ Jisas bi nipe unbö agip u Galili amöm, Jisas nöd haga dum u arla. * ¹⁷ Amöm, Jisas nip niñöm, hib nipe haglö adö ara. Pen bi nipe rimnap niñöm dui göm hagla, "U Jisas aka bi unbö ke?" ö gila.

¹⁸ Pen Jisas söl au apöm, kalip haga, "Bapi yip hagö, ram miñnön kumi kabö adö lan u abe, miñnön nabön if i abe, yad magöñhalö abadöl midpin. * ¹⁹ Anib u, kale ram miñnön gau magöñhalö rigon rigon ammim, niñbi bi ke ke gau magöñhalö manö aij yad hag ñibe, kale yip niñ udöm niñbi bi yad midöm yip hain göl. Anig gimim, Bap u, Niñ u, Ana Uñ u hib hagnim, kalip ñig pak ñimim. * ²⁰ Anig gimim, yad kalöp gimim, a gem, manö niñhön niñhön hag ñibin u, kale u rö nöp manö anibu magöñhalö kalip hag ñi aij gipe, magöñhalö hain göl. Pen yad kalöp niñjö yabit hagabin, yad kalöp aip midem, mid damem, mid damem, miñnön nabön if i ur ginab," a ga.

* **28:10:** Mad 26:32 * **28:16:** Mad 26:32 * **28:18:** Jon 13:3; Ep 1:20-22 * **28:19:** Mak 16:15-16; Ap 1:8

Mak Jisas Kraiss Manö Aij u Mak kali kliñ rika

Jon Bì Ñig Pak Ñeb u God manö hag ñim+döp

(Mad 3:1-12; Luk 3:1-18; Jon 1:19-28)

1 Jisas Kraiss, God Ñi nipe manö aij u hagnig gabin. 2 God hadame nöp Ñi nipe Jisas Kraiss níp manö haga rö, bì God manö hagep Aisaia, manö anibu God Manö kali kliñ riköm haga,

“Nöh! Bì manö yad ud arep u, nöd hag yunö amöm,

adan nöp u hik gi aij ginab. *

3 Bì anibu, ram minöhj nibi bì iru midagpal,

ram minöhj kabö nöp midöp an au am midöm, wiñ alöm hagnab,

‘Bì Kub u auab! Adan sir gilañ giyan gi midainim gau,

dum goł pılu gi midainim gau, binig ral aij gimim,’ a ginab,” a ga. *

4 God manö hagep bì anibu nöd anig haga rö nöp me, Jon bì ñig pak ñeb u amöm, ram minöhj nibi bì iru midagmidal, ram minöhj kabö nöp midmidöp an au midö niñöl gi, nibi bì gau aulö, kalip manö hag ñöm hagnidöp, “Nan si nan najj gipim gau, niñön ginig anig gipun, a gimim, arö gipe yad kalöp ñig pak ñinö, God nan si nan najj gipim gau niñöm arö ginab,” a gimidöp. *

5 Nipe anig hagö niñöl gi, nibi bì ram minöhj Judia yöp anib gau mideila gau abe, Jerusalem nibi bì mideila gau abe, kale magöñhalö manö níp u niñig arla. Amöm, nan si nan najj gimidal gau, hag waiö lılo, Jon kalip ñig Jodan an au ñig pak ña.

6 Pen Jon wałij nipe u, kaj kamel un udöm gila wałij ap yimöm, kaj kau hañ dip nagi an u pig limidöp. Nan niñeb nipe u, jon habladıñ u abe, bom ñig u

abe niñmidöp. * 7 Nipe nibi bì gau kalip hagnidöp, “Bì yip hain auab u, nipe yad rö wasö; nipe bì kub yabıl, yad bì pro. Yad níp niñnö nable ginab. Yad am söl au kugom yimem ma rırup nipe u nagi hubıknam rö lagöp. * 8 Yad kalöp ñig nöp pak ñabin u pen nipe apöm, kalöp Ana Uł u nöp pak ñinab,” a ga.

Jon Jisas nıp ñig pak ña

(Mad 3:13-17; Luk 3:21-22)

9 Pen ñin ap, Jisas Nasared daun, ram minöhj Galili midmidöp u arö göm, Jon mideia au auö, Jon Jisas nıp ñig Jodan an au ñig pak ña. 10 Nıp ñig pak ñö, Jisas ñig goł au lañ amöm niña, kumi kabö adö lañ pıral hiikö, God Ana u yaur dapo rö, Jisas nıp u gi aua. 11 Anig göl u gi auö niñöl gi, manö ap kumi kabö adö lañ au niñö apöm haga, “Ne Ñi midmagö yad yabıl. Nöp niñnö, yip aij yabıl göp,” a ga. *

Seden apöm Jisas nıp co co ga

(Mad 4:1-11; Luk 4:1-13)

12 Pen magö anibu nöp, God Ana u Jisas nıp hag yuö, ram minöhj kabö nöp midmidöp an gau amöm, 13 ñin unbö ñin juöl miñöp (40) au mideia. Anib gau midö niñöl gi, Seden, “Jisas nıp ginö, manö yip u hain göm, najj gan,” a göm, apöm hagnidöp. Ram minöhj midmidöp migam anibu ke kain nan gau nöp midmidöp. Pen ejol gau apöm, Jisas nıp abad midmidal. *

Jisas God manö aij u hag ñi mideia

14 Pen hainö gapman bì kub Herod Jon nıp nagi la niñöm Jisas nipe ram minöhj Galili amöm, God manö aij u nibi bì gau kalip hag ñöl gi haga, * 15 “God nibi bì udöm kumi kabö adö lañ au abad mideinab ñin hain pör abad midmidim u, miñi auöp! Nan si nan najj gipim u, niñön ginig anig gipun a gimim arö gimim, God manö aij u, niñö hagöp a gimim, niñ udmim,” a ga. *

Jisas bì nipe miñau miñau uda

(Mad 4:18-22)

* 1:2: Mal 3:1 * 1:3: Ais 40:3 * 1:4: Ap 13:24; 19:4 * 1:6: 2Ki 1:8; Mad 11:8 * 1:7: Ap 13:25 * 1:11: Sam 2:7; Ais 42:1; Mad 12:18; Mak 9:7 * 1:13: Sam 91:11-13 * 1:14: Mak 6:17 * 1:15: Mad 3:2

16 Jisas Ñig Waņö Galili goł au padiöl gi niņa, bi kabsał udep madöl miħau, kabsał udul a gi mil, uben ap ud ñig aņ yaņ yumil miħdailö. Bi mamil aniħ miħau hib kale miħöņ u, Saimon aip Edru aip. 17 Jisas kalip miħöņ niņöm haga, “Aulö, yad aip ajuņ, yad kalöp miħöņ hag ñi aij gi nõ, niħi bi udep bi miħau miħdeinabil,” a ga. 18 Hagö, niņö hagöp, a gi mil, uben gau arö gi mil, Jisas aip arlö.

19 Pen Jisas yöp pro magö ap amöm niħa, Sebedi ñi niħe Jems aip, Jon aip ñig magiħ miħgan u miħdöl gi, uben pa gi dö ga u, al döř göł gi miħdailö. 20 Jisas kalip miħöņ niņöm haga, “Kale miħöņ auil e!” ga. Jisas aniħ hagö, kalpe mamil miħau niħmil, nap niħ wög gi ñeb bi riħnap aip kalip ñig magiħ adö au arö gi mil, Jisas aip arlö.

Kijaki bi ap niħ abaņ ala u, Jisas hag höņ yua

(Luk 4:31-37)

21 Pen kale daun pro Kapaneam amöm, Juda God niħ sabe gep mañu, Jisas Juda magum gep ram raul miħgan yaņ amöm, God Manö u hag ñö, 22 niħi bi gau niņöm, pa giħi göm hagla, “God lo manö hag ñeb bi gau hagpal rö hagagöp; niħe bi kub yabiħ niħ aij göm hagpal rö hagöp,” a gi la. * 23 Pen magö aniħu, bi kijaki abaņ ala ap, magum gep ram raul miħgan aniħu miħdeia u blałö göm haga, 24 “Jisas bi Nasared niħbö! Ne hanip niħön giħniħ auban? Hanip kijaki gau al pak liħniħ auban aka? Yad nöp niħbin, ne God Ñi Uł niħe u,” a ga. *

25 Hagö, Jisas pen kijaki bi aniħu abaņ ala u niħ manö kłö hagöm haga, “Manö hagagmön! Bi u niħ arö giħmön, höņ aru!” a ga. 26 Jisas aniħ hagö, kijaki aniħu bi u niħ ud gił gił göm, wiñ kub alöm, höņ ara. * 27 Jisas aniħ gö, niħi bi miħdeila gau aiö yabiħ göm, manö hag niħ hag niħ göm hagla, “U niħön? Bi i manö giħsön niħbö manö adö ap dauöp aka? Niħe bi piħdöř halö. Kijaki aiön pi gau manö niħe udöm hagöp rö giħpal,” a gi la. 28 Niħi bi gau aniħ hagöl gi, Jisas kijaki aiön pi hag höņ

yua manö aniħu, ram miħnöř Galili gau magöřhalö hag ñilö ara. *

Jisas gö, Saimon niħor niħ kamini la
(Mad 8:14-15; Luk 4:38-39)

29 Pen Jisas, Jems, Jon, Saimon, Edru, kale Juda magum gep ram u arö göm, höņ amöm, Saimon aip niħmam Edru aip ram kale u arla. 30 Ram amjaklö, Jisas niħ hagla, “Saimon niħor niħe hañ romaņ u mab rö inö, han miħdöp,” a gi la. 31 Haglö, Jisas am ñiħmagö kiħ niħe u udöm ud urak ñö niħöl gi, hañ niħe mab rö ineia u kamini la niħöm adiniħ nan magö kalip ña.

Jisas gö, niħi bi iru nöp kamini la
(Mad 8:16-17; Luk 4:40-41)

32 Pen sidö wad ara magö u, niħi bi nan ga gau abe, niħi bi kijaki abaņ ala gau abe, Jisas gö kamini la, a göm, Jisas miħdeia au daula. 33 Daun pro Kapaneam niħi bi gau magöřhalö apöm ram ajuň iħ höņ nõ löyaņ adö niħ miħdeila niħöm 34 niħi bi iru nöp nan ga gau, Jisas gö, kamini la. Kijaki aiön pi abaņ ala gau iru nöp hag höņ yua. Pen kijaki aiön pi aniħ gau Jisas niħe bi an niħ aij gi la rö, Jisas kalip, “Manö gagmim,” a göm, hag höņ yua. *

Jisas miħgan ap ke amöm, Nap niħ sabe göł gi miħdeia
(Luk 4:42-44)

35 Ruö, Jisas hiħim halö yabiħ uraköm, ram hana u arö göm, daun aniħu abe arö göm, am miħgan ap ke amöm, Nap niħ sabe göł gi miħdeia. * 36 Pen bi niħe Saimon, bi niħe riħnap aip, Jisas mai, a göm, niħ ułhai niħniħ arla. 37 Jisas niħ ułhai niħ dam niħöm hagla, “Niħi bi magöřhalö nöp mai, a göm, ułhaiaböl,” a gi la. 38 Aniħ hageila, Jisas haga, “Hon ram riħig agłö riħnap halö söl aui arun. Yad aubin u, niħi bi ram miħnöř miħgan gau gau kalip manö hag ñiħnam, a gem, aubin,” a ga. 39 Aniħ hagöm, ram miħnöř Galili aņ gau gi ajuň gi, am Juda magum gep ram raul gau amöm, God Manö hag ñöl gi, kijaki aiön pi niħi bi kalip abaņ ala gau hag höņ yua. *

* 1:22: Mad 7:28-29 * 1:24: Mak 5:7 * 1:26: Mak 9:26 * 1:28: Mad 4:24 * 1:34: Mak 3:10-12 * 1:35: Mad 14:23; Mak 6:46 * 1:39: Mad 4:23; 9:35

*Jisas, wös hapeb la bi ap gö, mitep ga
(Mad 8:1-4; Luk 5:12-16)*

⁴⁰ Wös hapeb la bi ap, Jisas mideia au apöm, kugom yimöm, haga, “Ne wös yip u kamij laj, a ginabön u, kamij linim,” a ga. ⁴¹ Anig hagö, Jisas nip mög niñöm ñimagö mlöbö löm bi anibu nip ud niñöm haga, “Yau, ginabin. Kamij li,” a ga. ⁴² Nip ud niñö adij kamij la. ⁴³⁻⁴⁴ Pen Jisas bi anibu nip manö klö hagöm haga, “Adan an gau niñi bi rimnap kalip niñmön, Jisas yip gö kamij löp, a gimön, hagagmön. Kabö rö nöp ammön, bi God nip nan sabe gep u nip hañ romanj ne u yammön hagmön, ‘Wös hapeb yad u kamij löp,’ a gimön. Anig hagmön, Mosi nod haga rö, nan rimnap dam bi God nip nan sabe gep bi u ñimön, nipe pak God nip sabe gi ñö me, niñi bi gau, bi u miñi kamij löp, a göm, niñaböl,” a ga. Jisas manö anibu nöp hagöm bi u hag yuö ara. * ⁴⁵ Jisas anig haga u pen bi anibu nipe amöm, niñi bi gau abönamö hag ñö ara. Anig gö, Jisas daun gau waiö ajainim rö lagö, nipe amöm niñi bi iru midageila an gau nöp midö niñöl gi, niñi bi ram minöj gau gau magöñhalö nip niñnig aumidal.

2

*Jisas gö, ñin ma kala ga bi ap kamij la
(Mad 9:1-8; Luk 5:17-26)*

¹⁻² Ñin mihöp nöp padiö niñöl gi Jisas kauyanj daun pro Kapaneam auö, Jisas ap midöp ram nipe u, a gilö, niñi bi iru nöp apöm gilö gilö, ram raul manö hag ñeia migam u sisi göm, ajöñ il höñ adö au yanj u rö nöp sisi yöl ga. Pen Jisas kalip God Manö hag ñi mideia. ³ Jisas kalip hag ñi midö niñöl gi, bi unbö yigwo mlö u bi rimnap aip, bi ñimagö ma kala ga ap ilöj löm, dapöm Jisas mideia au daula. ⁴ Apöm niñla, niñi bi sisi göl mideila niñöm bi ñimagö ma kala ga u nip dam ram adö laj amöm, ram anj au ud mol juöm yulö, Jisas mideia yanj luga. ⁵ Pen kale Jisas gö kamij linab, a göm, gasi niñ udla u niñöm Jisas haga, “Ñi yad. Nan si nan najj gipan gau niñem arö gabin,” a ga.

* **1:43-44:** Lep 14:1-22 * **2:16:** Mad 11:19

⁶ Anig hagö, Juda lo manö hag ñeb bi rimnap asik mideila gau, gasi kale gau nöp niñöm hagla, ⁷ “Bi i niñön ginig, God nip hag juöm, manö piral hagab? Niñi bi gau nan si nan najj gilö, bi ap pri kalip u hik gi yunim rö lagöp; God nöp me anig ginab,” a gila. ⁸ Pen gasi niñla anibu, adij Jisas ke niñöm haga, “Kale niñön ginig gasi anibu rö niñabim. ⁹ Bi ñimagö ma kala göp u nip niñön hagnö, kalöp aij ginab? Nan si nan najj gipan u niñem arö gabin, a ginö, kalöp aij ginab; aka, urakmön köp ne u winig ud aru, a ginö, kalöp aij ginab? ¹⁰ Yad ginö, kale niñabim, Bi Ñi nipe minöj naböñ il i aunö u, gasi yad ke niñem auagnö. God hagö aunö u me, nan si nan najj gipal u niñem arö ginabin, a ginabin u, arö ginabin,” a ga. ¹¹ Anig hagöm, bi ñimagö ma kala ga u nip haga, “Yad nöp hagabin, urakmön, köp ne u winig udmön ram aru,” a ga. ¹² Jisas anig hagö, niñi bi niñ midlö niñöl gi, bi anibu uraköm, köp bad nipe u winig udöm hada. Anig gö niñöm, niñi bi gau magöñhalö aiö yabij göm, God hib nipe u haglö adö arö niñöl gi, hagla, “Nöd nan anibu rö ap gilö, hon niñagmidun,” a gila.

*Jisas Lipai nip wiñ ala
(Mad 9:9-13; Luk 5:27-32)*

¹³ Jisas kauyanj amöm, Ñig Wanjö Galili got au ajeia niñöl gi, niñi bi iru nöp niñöm mideia au ap magum geila niñöm Jisas kalip God Manö hag ña. ¹⁴ Jisas manö hag ñi pis göm, adan anj au amöl gi niñla, Alpias ñi nipe Lipai, bi dakis udep bi ap, wög gimidöp ram raul migam u asik mideia. Jisas nip niñöm haga, “Auö, yad aip arul,” a gö, uraköm Jisas aip arlö.

¹⁵ Jisas pen, bi nipe gau aip am Lipai ram u nan niñlö niñöl gi, bi dakis udep gau abe, bi nan si nan najj gila gau abe, Jisas aip ajeila rö, am jim ñöm nan niñeila. ¹⁶ Bi lo manö hag ñeb bi Perisi rimnap, Jisas nipe bi dakis udep gau aip, bi nan si nan najj gimidal gau aip midöm nan niñeila u niñöm, bi nipe gau kalip hagla, “Jisas niñön ginig bi dakis udpal gau aip,

bɪ nan si nan naj gɪpal gau aip asik mɪdɔm nan nɪnab?" ɔ gɪla. *

17 Hageila, Jisas manɔ anɪbu nɪnɔm haga, "Nɪbi bɪ kamɪn mɪdpal gau, wɔs wameb bɪ nɪnɪg aragal; nɪbi bɪ nan gɔp gau nɔp wɔs wameb bɪ nɪnɪg arbal. Anɪb u rɔ, nɪbi bɪ, gɪ aij gɪpun, a gɪ gasɪ nɪnbal gau, kalɪp udnɪg auagɪn; nɪbi bɪ, nan si nan naj gɪpun, a gɪ gasɪ nɪnbal gau, kalɪp udnɪg aubin," a ga.

Nan magɔ hil gep
(Mad 9:14-17; Luk 5:33-39)

18 Jon bɪ nɪpe gau abe, Perisi kai bɪ kale gau abe, nɪn rɪmnap God nɪp sabe gɔl gɪ nɔp mɪdaiun, a gɔm, nan nɪnagmɪdal. Nɪn ap kale anɪg geila u nɪnɔm nɪbi bɪ rɪmnap apɔm Jisas nɪp hagla, "Jon bɪ nɪpe gau abe, Perisi kai bɪ kale gau abe, nɪn anɪ anɪ nan nɪnagpal. Pen bɪ ne gau, nɪhɔn gɪnɪg anɪg gagpal?" ɔ gɪla. 19 Hageila, Jisas manɔ hod rɪkɔm haga, "Bɪ nɪbi udnɪg gɪnab bɪ ap, nɪmdamam nɪpe gau aip mɪdɔm, aij gɔ nɪnɔl gɪ mɪdeinabɔl u me, nan magɔ arɔ gagnabɔl. 20 Pen hainɔ, nɪbi bɪ rɪmnap apɔm, bɪ kale anɪbu nɪp ud areinabɔl u, mɔg gɔ, nɪn anɪbu nan nɪnagnabɔl. 21 Pen walɪj gɪsɔn nɪbɔ bad ap udɔm, walɪj asɔl gɔm pa gɪ dɔ gɪnab ramɔ u al udlɔ, walɪj gɪsɔn u klɔ mɪdɔl gɪ, walɪj asɔl gɪnab u pak gɪ dɔ gɔm, walɪj kale u rapɪn nɔp pa gɪ dɔ gɔ arnab.

22 "Nɪg wain u, u rɔ nɔp. Nɪg wain kamɪn u udɔm, kaj meme haɪ nɔd nɪbɔ mɪgan u hoɪ gɪ lagpal. Pen nɪhɔn: hoɪ gɪ lɔm meme nɪlɔ, kaj meme haɪ u bɪn hagɔm, pak gɪ dɔ gɔm hoɪ gɪ am haknab. Anɪb u me, nɪg wain kamɪn u, kaj meme haɪ kamɪn mɪgan u nɔp hoɪ gɪ lep," a ga.

Bɪ nɪ nɪpe God nɪp sabe gep nɪn u Bɪ Kub mɪdɔp

23 Hainɔ Juda God nɪp sabe gep nɪn kale ap, Jisas bɪ nɪpe gau aip wid wɔg an au padiɔl gɪ, bɪ nɪpe gau wid magɔ rɪmnap rɪkɔl gɪ areila. 24 Anɪg gɪlɔ, Perisi bɪ gau nɪnɔm, Jisas nɪp hagla, "Mɪnɪ God nɪp sabe gep nɪn hon wɔg gagep u, bɪ ne gau anɪg gɔl wɔg gɔm lo hon rɪb juabɔl," a gɪla. *

* 2:24: Dud 23:25 * 2:25: 1Sa 21:1-6 * 2:26: Lep 24:5-9 * 2:27: Dud 5:14 * 3:4: Luk 14:3 * 3:6: Mad 22:15-16

25 Hageila, Jisas haga, "Bac Depid hadame nɔp kɪyɔ lɔ ga aiud kalɪ klɪn rɪkla u, kale nɪnagpim ar? * 26 Hadame nɔp bɪ ne Abiada God nɪp nan sabe gep bɪ kub yabɪ mɪdmɪdɔp nɪn u, Depid bɪ nɪpe gau aip kalɪp kɪyɔ lɔ, God sabe gep ram u amɔm, bred nɪbi bɪ yɪharɪn gau nɪnagpal, bɪ God nɪp nan sabe gep bɪ gau nɔp nɪnbal u udɔm, bɪ nɪpe gau kalɪp nɔ nɪnla. *

27 "God nɪpe nɪn yɪharɪn mɪdep manɔ u nɔd hagɔm, hainɔ nɪbi bɪ gɪ laga; nɪbi bɪ gɪ lɔm, ake lɔm mɪd aij gɪlan, a gɔm, nɪn ap yɪharɪn mɪdaiɔl, a ga. * 28 Anɪb u, hon nɪnbun, Bɪ Nɪ nɪpe God nɪp sabe gep nɪn u abe Bɪ Kub mɪdɔp," a ga.

3

Jisas bɪ nɪmagɔ kɪla ga ap, God nɪp sabe gep nɪn u gɔ, kamɪn la
(Mad 12:9-14; Luk 6:6-11)

1 Nɪn ap pen, Jisas kauyan Juda magum gep ram u amɔm nɪnɔ, bɪ nɪmagɔ kɪla ga ap ram raul mɪgan anɪbu ap mɪdeia. 2 Nɪbi bɪ mɪdeila gau rɪmnap, Jisas nɪhɔn rɔ gɔ, nɪp dam manɔ kub hagun, a gɔm, bɪ anɪbu God nɪp sabe gep nɪn i gɔ kamɪn lɪnab aka gɔm, agamɪj nɪn ij halɔ lɪ mɪdeila.

3 Jisas pen bɪ nɪmagɔ kɪla ga u nɪp haga, "Urakmɔn, aui au," a ga. 4 Hagɔ, nɪpe mɪdeia au gɪlan auɔ, Jisas nɪbi bɪ anɪb gau kalɪp haga, "God nɪp sabe gep nɪn u nɪhɔn gep? Aij gep aka naj gep? Nɪbi bɪ gau kalɪp mɔg nɪnɔn gɪno kamɪn arɔl, aka gasɪ naj nɪnɔn arɔ gɪno, umɔl?" ɔ ga. Hageia, kale nɪp pen manɔ ap hagagla. * 5 Jisas manɔ udagun, a gɔm, nɪnla bɪ anɪb gau, Jisas kalɪp nɪnɔ, mulu luga. Jisas kalɪp gau gau nɪn damɔm sɪɪk la. Anɪg gɔm, bɪ nɪmagɔ kɪla ga u nɪp haga, "Nɪmagɔ ne mɪlɔbɔ lɪ!" a ga. Hageia, nɪmagɔ mɪlɔbɔ lɔ nɪnɔl gɪ, kamɪn la. 6 Anɪg ga nɪnɔm, bɪ Perisi Juda magum gep ram u arɔ gɔm, Herod bɪ nɪpe gau mɪdeila au amɔm, manɔ hag nɪn hag nɪn gɔm, "Jisas nɪp aige gun al pak lun?" ɔ gɪla. *

Nɪbi bɪ iru nɔp Jisas hain gɪla

7-8 Jisas pen bi nipe gau udöm, amöm Ñig Waņö Galili goł au am m+deila. Pen n+bi bi Galili n+bö iru nöp n+p hain göm aula. Nipe nan n+hön n+hön g+m+idöp adö u haglö gau arö n+ñöl gi, Judia n+bi bi r+mnap, Jerusalem n+bi bi r+mnap, ram m+nöñ Idumia n+bi bi r+mnap, ñig Jordan böñ lödañ n+bi bi r+mnap, daun kub m+höp Daia Saidon n+bi bi r+mnap, n+bi bi iru yab+ł Jisas n+p n+ñig aula. 9-10 Jisas n+bi bi iru nöp gö, kam+ñ la u me, n+p ud n+ñno kam+ñ l+n+m, a göm, n+bi bi iru n+banö yab+ł apöm, n+p c+ro c+ro ñöl gi auö, bi nipe gau kal+p hagö, ñig mag+ıb ap ud l+la. * 11 Pen n+bi bi k+jaki aiön pi nan n+hön abañ ala gau, Jisas n+p n+ñöm, m+nöñ yañ lug paköm, manö kub hagöm, “Ne God Ñ+ nipe!” a g+m+ıdal. * 12 Jisas pen k+jaki aiön pi gau kal+p manö k+ö hagöm haga, “Yad B+ an m+ıpin u waiö hagagmim wasö,” ga. *

*Jisas bi nipe unbö m+gan lañ uda
(Mad 10:14; Luk 6:12-16)*

13 Pen Jisas ram m+nöñ nö ap amöm, bi nipe udn+g ga gau hagö aueila haga, 14 “Yad kalöp bi unbö m+gan lañ uıpin u, kale yad aip ajmim, bi manö yad ud arep gau m+ıdmim, kalöp hag yunö, am-mim n+bi bi gau kal+p God Manö aij u hag ñ+nabim. 15 Yad kalöp hagabin u me, k+jaki aiön pi nan gau u rö nöp hag yunabim,” a ga. 16 Jisas bi nipe uda an+ıb gau hib kale me, ap Saimon, hainö Jisas hib nipe ap Pida a ga. * 17 Ap Jems, n+mam ap Jon, nap kalpe m+höñ hib u Sebedi. Jisas kal+p m+höñ Boanerges a ga. Hib an+ıbu ıł u “R+mu B+”. * 18 B+ nipe ap Edru; ap Pilip; ap Badolomyu; ap Madyu; ap Domas; ap Jems, Alpias ñ+ nipe; ap Padias; ap Saimon, n+p Saimon Selod a g+m+ıdal. 19 Pen ap Judas Iskariod. Nipe me hainö Jisas n+p mumug ga.

Jisas n+p k+jaki abañ alöp, a g+ıla

20 Pen Jisas ram ap arö, kauyañ n+bi bi iru nöp ap magum gi m+deila n+ñöm, bi nipe gau aip nan ñ+ñöl rö laga. 21 An+g

gö, n+bi bi r+mnap Jisas hauł alöp a g+ılo n+ñöm, n+me, n+mam bi n+p uł g+n+g aula.

22 Pen lo manö hag ñeb bi Jerusalem n+bö aula gau hagla, “K+jaki aiön pi nan gau nap kale Bielsebul Jisas n+p abañ alöp rö, aiön pi nan gau hag yuab,” a g+ıla. Manö piral an+ıbu hageila, * 23 Jisas nipe n+ñöm, n+bi bi gau kal+p hagö aueila, manö adö an+ıbu manö hod r+köm haga, “Seden aige göl göm Seden n+p hag yunab? 24 N+bi bi ram m+nöñ añ+ ap kale ke nöp pen pen g+naböl u, m+gan an+ıbu as+ık ke ke l+naböl. 25 Pen am+ılap ap+ılap gau u rö nöp pen pen g+naböl u, as+ık ke ke l+naböl. 26 An+ıb u rö, Seden nipe ke k+jaki aiön pi nan nipe gau hag yueinab u, as+ık ke ke löm böñ nöp lug paknab.

27 “B+ kal yab+ł ap ram nipe au m+ıdö n+ñöl gi, bi ap apöm, nan nipe gau ud aragnab; nöđ bi kal an+ıbu n+p nag+ı ad+ık löm me, am nan ram nipe gau m+ıdöp u ud arnab.

28 “Pen n+ñ aij g+mim! N+bi bi gau nan si nan naj n+hön n+hön g+naböl u, God n+ñöm arö g+nab. God n+p hag junaböl u, nipe n+ñöm arö g+nab. 29 Pen Ana Uł u n+p hag junaböl u, God n+ñöm arö gagnab. Nan si nan naj g+nab an+ıbu pör nöp m+ıdeinab,” a ga. 30 Jisas n+p, “K+jaki aiön pi nan gau n+p abañ alöp,” a geila u me, an+g haga.

Jisas n+me n+mam bi gau

31 Pen Jisas n+me n+mam bi apöm, höñ löyañ m+ıdöm, bi ap n+p, “Ne am Jisas n+p hagö auañ,” a g+ıla. * 32 An+ıb u, n+bi bi ram raul m+gan yañ Jisas n+p biğ g+ıgabö gi as+ık m+deila gau n+p hagla, “Name nañ+n namam bi gau höñ yañ am m+ıdöm, ‘Ne aue,’ gaböl,” a g+ıla. 33 An+g hageila, Jisas haga, “Ami yad, mam yad bi an?” ö ga. 34 An+g hagöm, Jisas n+bi bi m+deila gau n+ñ padiöl gi haga, “Kale me ami yad, mam yad m+ıdpim. 35 N+bi bi God hagöp rö g+ıpal gau me, mam yad, añ yad, ami yad m+ıdpal,” a ga.

* 3:9-10: Mad 14:36 * 3:11: Luk 4:41 * 3:12: Mak 1:34 * 3:16: Jon 1:42 * 3:17: Luk 9:54 * 3:22: Mad 9:34; 10:25 * 3:31: Mak 6:3; Jon 2:12; Ap 1:14

4

Jisas, bi nan yij yimöb u, manö hod riköm haga

(Mad 13:1-9; Luk 8:4-8)

¹ Jisas Ñig Wañö Galili goł au amöm, nibi bi gau kalip kauyañ manö hag ñi midö niñöl gi, nibi bi iru yabił nöp ap magum gila. Anig geila, Jisas ñig magib ap adö u asiköm, am ñig añ söl au midöl gi, nibi bi ñig goł gau urak mideila gau kalip manö hag ña. * ² Manö anib gau manö hod riköm adö ke ke iru nöp hag ña. *

³ Manö adö ap manö hod riköm haga, “Manö hagnig gabin i niñim! Bi ap wög adiñ nipe u wid yij ranañ, a göm, ud yuö arö niñöl gi, ⁴ rimnap adan arep adö au lugö, yaur gau apöm ñiñaböl. ⁵ Rimnap kabö adö minöñ pro pro linab au lugöm rannab u pen ⁶ kidil yuö aragnab rö, sidö niñöm, mitep ginab. ⁷ Rimnap gifikasi mideinab añ au lugöm, rannab u pen gifikasi gau pimamu gi pak ñiñö, magö pilagnab. ⁸ Pen yij rimnap minöñ aij adö u lugöm, ran aij göm, magö pil aij ginab. Rimnap magö ñin juöl ado gi da siduñ lañ (30) rö pilnab, rimnap magö ñin juöl mihau nigan (60) rö pilnab, rimnap ñin juöl unbö mamid u (100) rö pilnab,” a ga. ⁹ Jisas manö anibu hag pis göl gi haga, “Kale nibi bi gasi rimid midainim gau, manö hagabin i rimid li niñ aij gimim,” a ga.

Jisas ai ginig göm manö hod rik hagmidöp

(Mad 13:10-17; Luk 8:9-10)

¹⁰ Jisas manö hagö niñöl gi, nibi bi niñ mideila anib gau ke ke arla niñöm bi nipe unbö migan lañ gau abe, nibi bi nipe rimnap halö abe, Jisas nip hagla, “Manö hod rikmön hagpan il u niñön?” ö gila. ¹¹ Hageila haga, “God nibi bi udöm abad mideinab manö u, God gö kale niñbim u pen nibi bi gau kalip hod rikem nöp hag ñabin. ¹² Anig ginö, bi God manö hagep ap God Manö kalik kün riköm haga rö nöp ginab. Nipe haga,

* 4:1: Mak 3:7-9; Luk 5:1-3

* 4:2: Mad 13:34; Mak 4:33-34

* 4:12: Ais 6:9-10; Ap 28:26-27

* 4:19: Mad

19:23-24 * 4:21: Mad 5:15; Luk 11:33

* 4:22: Mad 10:26; Luk 12:2

‘Amgö niñaböl u pen nan rimnap niñagnaböl.

Manö niñaböl u pen manö il hagöp anig rö göm niñagnaböl.

Niñ aij giblap, God nip hag niñaiblad, nan si nan naij gipal gau niñöm arö giböp,’ a gila,” a ga. *

Jisas bi nan yij yimöb manö hod riköm haga u, manö il u hag ña

(Mad 13:18-23; Luk 8:11-15)

¹³ Jisas anig hagöm kalip haga, “Manö hod rikem hagpin anibu niñagpim u, hainö manö rimnap halö hod rik hageinabin u, aigöl gimim niñabim?” ö ga. ¹⁴ Wid yij u, God Manö nipe u, a gem, hagpin. ¹⁵ Yij rimnap adan arep adö au lugnab, a gipin u, nibi bi gau God Manö niñaböl u pen magö anibu nöp Seden apöm manö anibu ju ud arnab, a gem, hagpin. ¹⁶⁻¹⁷ Pen yij rimnap kabö adö minöñ pro pro linab au lugöm, rannab u pen kidil yuö aramöm pidöñ gagö, sidö niñöm mitep ginab, a gipin u, nibi bi gau God Manö u gison magö u niñlö aij gö niñöl gi, udnaböl u pen yöp pro pro magö u midlö niñöl gi, miñör rimnap aunab aka bi gau kalip gi naij ginaböl niñöm manö anibu arö ginaböl, a gem, hagpin. ¹⁸ Yij rimnap gifikasi añ au lugöm rannab, a gipin u, nibi bi God Manö niñaböl u pen ¹⁹ wög waryö, ram köp haneb, kaj nan gau gasi iru niñöm, ru kibap, utpö mani nan gau gasi iru niñöm, nan gau gau nöp gasi niñaböl u me, God Manö u pimamu gi pak ñiñö, magö pilagnab, a gem, hagpin. * ²⁰ Wid yij minöñ aij adö au lugnab a gipin u, nibi bi God Manö niñöm, niñ udeinaböl niñöm magö ñin juöl ado gi da siduñ lañ (30), aka ñin juöl mihau nigan (60), aka ñin juöl unbö mamid u (100) rö pilnab; gasi anibu niñem hagpin me u,” a ga.

Hapö lauöm adö aulik lep

(Luk 8:16-18)

²¹ Jisas pen kauyañ manö ap hod riköm haga, “Nibi bi gau hapö lauöm rin cög migan gau aka abañ adö hanbal mo gayik gau pi gagnaböl; adö aulik lilo mailö

gɪnab. * 22 Anɪb u rō, nɪhōn nɪhōn mɪñi pi gōl mɪdōp u, hainō waiō lō nɪŋnabōl. * 23 Kale nɪbi bɪ gasɪ rɪmɪd mɪdainɪm gau, manō hagabin i rɪmɪd lɪ nɪŋ aij gɪmim,” a ga.

24 Kalɪp manō ap haga, “Manō nɪŋabim u, rɪk dam nɪŋ aij gɪmim. Kale nɪbi bɪ gau kalɪp manō kub hagmim, pen aige rō ñɪmim a gɪnabim u, God nɪpe nɪŋōm kalōp ke u rō nōp manō kub hagōm, pen u rō nōp unbō rō ñɪmim a gɪnab. Pen nɪpe kalōp pen rɪmnap halō adō laŋ abe ñɪmim a gɪnab. * 25 Nɪbi bɪ nan rɪmnap mɪdōp gau rɪmnap halō udnabōl; pen nɪbi bɪ nan rɪmnap mɪdagōp gau, nan rɪmnap pro pro mɪdōp u halō ud arnabōl. *

Krais manō aij u hag ñɪlō arō, nɪbi bɪ iru nōp nɪŋ udnabōl

26 Jisas manō ap manō hod rɪkōm haga, “God nɪbi bɪ udōm abad mɪdeinab u, aiud adō i rō mɪdōp. Bɪ wōg nap ap wid yɪŋ ranaŋ, a gōm, dam wōg nabōŋ nɪpe gau yunab. 27 Wid yɪŋ wōg nabōŋ au yuōm, han ajō nɪŋōl gɪ, marep gōm, rannɪg gab. Aigegō gōm ranōb, a gōm, nɪŋagnab. 28 Mɪnōŋ u ke gō, sɪɪp hañauōm, ranōm, magō pɪlōm, po gɪnab. 29 Pen wōg nabōŋ nap nɪbō u po gō nɪŋōm, rɪk dam lep ñɪn u auōp, a gōm, ru agɫame u damōm, rɪk daunab,” a ga. *

Jisas mab masded u, manō hod rɪkōm haga

(Mad 13:31-32; Luk 13:18-19)

30 Jisas anɪg hagōm haga, “God nɪbi bɪ udōm abad mɪdeinab u, aiud nɪhōn rō udem hagnō nɪŋnabim? 31-32 Me, mab masded yɪŋ rō u, a gɪnam. Nan yɪŋ rɪmnap kub yɪmbal gau pro ranōb, pen masded yɪŋ u pro yabɪɪ yɪmlō, ran kub gōm, ramō alō, yaur gau apōm hai anɪb gau lɪ mɪdpal,” a ga.

Jisas manō hod rɪkōm hagmɪdōp

(Mad 13:34-35)

33 Jisas nɪbi bɪ gau kalɪp manō hod rɪkep anɪb gau rō iru nōp hag ñɪmɪdōp; anɪg gōm, manō aij u kalɪp hag ñɪmɪdōp. Kale manō nɪŋ aij gɪnabōl manō u nōp

kalɪp hag ñɪmɪdōp; manō nɪŋ aij gagnabōl manō u hag ñaga. 34 Nɪpe kalɪp manō hod rɪkōm nōp hag ñɪmɪdōp. Hainō bɪ nɪpe gau aip ke mɪdōl gōm, manō il magōŋhalō hag ñɪ aij gɪmɪdōp.

Jisas hagō, hadal ur ga

(Mad 8:23-27; Luk 8:22-25)

35 Ñɪn anɪbu nōp ram dugōp magō u, Jisas bɪ nɪpe gau kalɪp haga, “Ñɪg waŋō bōŋ lōdaŋ arun,” a ga. 36 Anɪg hagō, bɪ nɪpe gau nɪbi bɪ iru nōp ap mɪdeila gau kalɪp arō gōm, ñɪg magɪb Jisas mɪdeia mɪgan u ranōm, hadla. Ñɪg magɪb rɪmnap halō aip arla. 37 Anɪ arlō nɪŋōl gɪ, adɪŋ pɪnōm asad apōm, ñɪg si ral ñɪg magɪb mɪgan u amōm, am lugnɪg rō ga. 38 Jisas nɪpe pen ñɪg magɪb mɪgan adɪŋ lajɪŋ adō, nabɪc ilōŋ lōm haneia nɪŋōl gɪ, bɪ nɪpe gau nɪp am aŋa gōm hagla, “Manō hag ñeb bɪ, hon magōŋhalō umnɪg gabun gasɪ u nɪŋagpan ar?” a gɪla. 39 Hageila, Jisas urakōm, pɪnōm asad udeia u abe, ñɪg si ral aueia u abe, agamɪj mɪd a gō, pɪnōm asad udeia u hir gōm, ñɪg si ral aueia u bōŋ nōp ur gōm ga.

40 Pen Jisas bɪ nɪpe gau kalɪp haga, “Kale nɪhōn gɪnɪg pɪñɪŋ gabim? Kale nɪŋ udep magō kale pro ap mɪdōp nɪŋōm pɪñɪŋ gabim aka?” ga. 41 Hagō, kale aiō gōm, pen hag nɪŋō pen hag nɪŋō gōm hagla, “Bɪ anɪbi an? Aige gō gōm hagajɪp, pɪnōm asad udajɪp u abe, ñɪg si ral auajɪp u abe, manō nɪp u nɪŋōm, hagōp rō gōp?” ō gɪla.

5

Kɪjaki bɪ ap nɪp aban al mɪdeia u, Jisas hag hōŋ yua

(Mad 8:28-34; Luk 8:26-39)

1 Jisas bɪ nɪpe gau aip ñɪg magɪb udōm, Ñɪg Waŋō Galili juōm, ram mɪnōŋ Gerasa nɪbi bɪ mɪdeila bōŋ lōdaŋ adō amjakōm, 2 ñɪg magɪb u arō gōm, ujanɪd lugō nɪŋōl gɪ, magō anɪbu nōp, kɪjaki aban al mɪdeia bɪ ap, wip rɪgōl mɪgan gau nɪbō apōm, Jisas mɪdeia au aua. 3-4 Bɪ anɪbu wip rɪgōl gɪla kabō mɪgan gau han ajmɪdōp. Nɪp pōr sen udōm, ñɪmagō ma nɪpe gau lɪ

* 4:24: Mad 7:2 * 4:25: Mad 13:12; 25:29; Luk 19:26

* 4:29: Joe 3:13; Rep 14:15

rɪbɪkmɪdal u pen sen gau gö, pa gɪ dö gö, armɪdöp. Nɪpe klö yabɪɪ gɪmɪdöp u me, nɪp gɪlö gasɪ nɪnɪm rö laga. ⁵ Sɪdö an, sɪbön yan, wɪp rɪgöl gɪmɪdal kabö mɪgan gau abe, nö ilö gau abe, gauɪ göl göm, kabö udöm, hañ romanɪ nɪpe ke rɪbmɪdöp. ⁶ Pen ñɪn anɪbu, nɪpe Jisas nɪp yɪjɪg nɪjöm, gɪ dö gɪ amöm, Jisas mɪdeia au kugom yɪmö, ⁷⁻⁸ Jisas kɪjaki bɪ anɪbu nɪp abanɪ al mɪdeia u nɪp haga, “Ne kɪjaki aión pi, bɪ i nɪp arö gɪmön höñ aru!” a ga.

Hageia haga, “Jisas, God klö unbö ke yabɪɪ Ñɪ nɪpe. Yɪp nɪhön gɪnɪg auban? Manö nɪjö hagmön, ‘God nɪnɪ mɪdöp rö, yad nöp ilön mab rö ñagnabin,’ a gɪmön!” a ga. *

⁹ Anɪg hagö, Jisas bɪ anɪbu nɪp haga, “Hib ne nɪhön?” ö ga.

Hageia haga, “Yɪp kɪjaki iru nöp abanɪ alöp rö, hib yad ‘Iru Nöp,’ ” a ga. ¹⁰ Nɪpe Jisas nɪp, kɪjaki aión pi gau ram mɪnön ke mɪlö gau hag yuagmön, a göm, hag nɪjöl gɪ nöp mɪdeia.

¹¹ Pen magö anɪbu, kaj iru yabɪɪ amɪ ñɪjeila sɪnanɪ ba anɪb gau. ¹² Anɪb u, kɪjaki gau Jisas nɪp neb neb göm hagla, “Hanɪp hagö, amun kaj gɪlanɪ kalɪp yuö hiɪkun,” a gɪla.

¹³ Anɪg haglö, Jisas yau a gö, kɪjaki gau bɪ anɪbu nɪp arö göm, amöm kaj gau kalɪp yuö hiɪklö, magöñhalö du dausan rö pɪg ju rul yan amöm, gɪ dam ñɪg wanö yan paköm, magöñhalö ñɪg ñɪjöm um hakla.

¹⁴ Pen bɪ kaj mukmɪdal gau, ga anɪbu nɪjöm, am daun anɪbu abe, ram mɪnön gau abe, manö anɪbu hag ñɪlö nɪjöl gɪ, nɪbi bɪ gau am nɪjun, a göm, Jisas mɪdeia au aula. ¹⁵ Apöm nɪnɪla, bɪ nöd kɪjaki iru nöp abanɪ ala anɪbu, waɪj yɪmöm, mɪd aij göm, asɪk mɪdeia. Nɪñlö, anɪnɪn gö pɪñɪn gɪla.

¹⁶ Nɪbi bɪ nöd mɪdeila gau, nɪbi bɪ hain aula gau kalɪp, bɪ kɪjaki abanɪ al mɪdeia bɪ u nɪp Jisas nɪhön nɪhön ga u hag ñɪla. Pen kaj gau kalɪp nɪhön nɪhön ga u abe hag ñɪla. ¹⁷ Pen nɪbi bɪ anɪb gau, manö hagla anɪbu nɪjöm, Jisas nɪp manö neb neb göm hagla, “Ram mɪnön hon i arö gɪmön aru!”

a gɪla. ¹⁸ Hageila, Jisas ñɪg magɪb udöm arnɪg gö, bɪ gö kamɪnɪ la u nɪp neb neb göm haga, “Yad aip arul aka?” ga. ¹⁹ Hageia, Jisas bɪ u nɪp wɪhö göm, haga, “Ram ne arammön, nɪbi bɪ ne gau kalɪp, Bɪ Kub nöp mög yabɪɪ nɪjöm, nɪhön nɪhön göp manö u magöñhalö hag ñɪmön,” a ga. ²⁰ Hagö, bɪ anɪbu ram mɪnön Dekapolis anɪ au, daun gau gɪ ajöl gɪ, Jisas nɪp nɪhön nɪhön ga u, nɪbi bɪ gau kalɪp hag ñö, kale magöñhalö aiö yabɪɪ gɪla.

Jisas gö, nɪbi ap lamɪnɪ la, pai uma ap uraka

(Mad 9:18-26; Luk 8:40-56)

²¹ Jisas pen ñɪg magɪb udöm, kauyan ado gɪ am Ñɪg Wanö Galili böñ lödanɪ goɪ au mɪdö nɪjöl gɪ, nɪbi bɪ iru nöp nɪp aula.

²²⁻²³ Bɪ ap hib nɪpe Jairas. Nɪpe Juda magum gep ram ap abad mɪdmɪdöp. Jairas Jisas nɪp nɪjöm, ap mɪdeia au kugom yɪmöm haga, “Pai pro mɪdmagö yad u umnɪg gab. Ne yad aip aumön nɪp ud nɪjö, urak aranɪ,” a ga. ²⁴ Hagö, Jisas uraköm Jairas aip arlö nɪjöl gɪ, nɪbi bɪ iru nöp amöm, Jisas nɪp cɪro cɪro ñöm anɪ an löm ud areila.

²⁵ Pen nɪbi ap, nɪpe nɪbi adan ajmɪdöp mɪ unbö mɪgan lanɪ la. ²⁶ Nɪbi anɪbu wös wameb bɪ gau kalɪp, yɪp gɪlö kamɪnɪ lanɪ, a göm, mani nɪpe magöñhalö hadö raua u pen nɪp gɪlö kamɪnɪ lagöm, rapɪn kub yabɪɪ ga. ²⁷⁻²⁸ Pen nɪpe Jisas gɪmɪdöp manö u haglö nɪnɪ rö, am waɪj bad nɪp u ud nɪjñö kamɪnɪ lɪnab, a göm, nɪbi bɪ iru mɪdeila anɪ au jöl adö apöm, waɪj nɪp u ud nɪjö, ²⁹ magö anɪbu nöp hagape lugmɪdöp u mɪlep gö, anɪ nɪpe au yan nɪnɪ, nɪp nan ga u kamɪnɪ la. ³⁰ Pen Jisas ke nɪnɪ, klö nɪpe rɪmnap ara nɪjöm, ado göm, nɪbi bɪ iru mɪdeila gau kalɪp haga, “Waɪj yad u ban ud nɪjöb?” ö ga. * ³¹ Hageia, bɪ nɪpe gau hagla, “Nɪbi bɪ iru nöp nöp cɪro ñaböl u, nɪhön gɪnɪg yɪp bɪ an ud nɪjöb, a gɪmön, hagabön?” ö gɪla. ³² Pen Jisas manö kale hagla u udagöm, yɪp bɪ an ud nɪjöb, a göm, ulhai nɪjöl gɪ mɪdeia. ³³ Pen nɪbi anɪbu, nɪp nɪhön nɪhön ga u nɪjöm, pɪñɪn göm gɪl gɪl göl gɪ apöm Jisas mɪdeia

* 5:7-8: Mak 1:24 * 5:30: Luk 6:19

ma il nipe au kugom yimöm, nip kamij la manö u magöñhalö waiö hag ña.

³⁴ Jisas pen nip haga, “Pai yad. Jisas yip gö kamij lınab, a gimön, nij udpan rö, nöp ginö kamij löp me u. Ne arammön mid aij gimön,” a ga. *

³⁵ Jisas manö anibu hagö nijöl gi, Jairas bi nipe rimnap, ram nipe au nibö apöm hagla, “Pai ne u hadö umöb; hag ñeb bi i hagö, ma ilön auagnim, ado gi arnim,” a gıla. ³⁶ Anig hagla u pen Jisas manö kalip u udagöm, Jairas nip haga, “Piniñij gagmön; gasi klö gi nijmön,” a ga. ³⁷ Jisas anig hagöm, nibi bi gau aip aragnabun, a göm, kalip anib gau hag löm, Pida u, Jems u, Jems nimam Jon u, kalpe yam nöp ut gi ara. ³⁸ Kale Jairas ram u amjaköm Jisas nijä, nibi bi manö pig hagöm, mitöñ magö göl gi mideila. ³⁹ Ram raul migang yan amöm haga, “Nihön ginig manö hauł gimim, mitöñ gabim? Pai u umagöp; yiharij hon hanab,” a ga. ⁴⁰ Anig hagö, nip mihol gilö, kalip hag höñ yuöm, pai nime nap ber u udöm, bi nipe kabö u udöm, ut gi pai u um mideia ram raul migang yan ara. ⁴¹ Amöm, pai anibu ñimagö kid nip u udöm, Arameik manö löm haga, “Dalida kom!” a ga. Manö haga anibu il me, “Pai pro! Nöp hagabin, urak!” * ⁴² Jisas nip manö hagö, magö anibu nöp uraköm, ap ran ap lugö nijöl gi, nibi bi gau aiö yabıl gıla. Pai anibu mi nipe unbö migang lan ara. ⁴³ Nibi bi mideila gau aiö gilö nijöl gi, Jisas manö klö hagöm haga, “Gipin anibu nibi bi gau kalip waiö hag ñagmim,” a ga. Anig hagöl gi kalip haga, “Pai u nip nan magö rimnap ñibe ñijaj,” a ga.

6

Nasared nibi bi Jisas nip nij udagla (Mad 13:53-58; Luk 4:16-30)

¹ Jisas bi nipe gau ut gi ram minöñ anibu arö göm, daun nipe ke Nasared ara. ²⁻³ Am midöm, Juda God nip sabe gep ñin u, magum gep ram u amöm, nibi bi iru nöp ap mideila gau kalip manö hag ñö

nijöl gi, aiö göm hagla, “Bi anibi kapeda ram minöñ i nibö bi, Maria ñi nipe ap. Nimam nipe u Jems, Josep, Judas, Saimon me. Niniñ bi nipe gau aip midpun i. Pen manö aij anibu gai nibö nijöm hagöp? Nan gagep rö aigöl göm göp?” ö gıla. Anig hagöm, nip udagla. *

⁴ Pen Jisas kalip haga, “Bi God manö hagep gau, ram minöñ migang rimnap gi ajlö, bi kub hon, a göm, udnaböl u pen ram minöñ kale ke gau, manö kalpe u udagnaböl,” a ga. * ⁵ Nip nij udagla u me, nan gagep rö rimnap ginim rö laga; nibi bi nan ga gau mihöp nöp ud nijö, kamij la. ⁶ Pen Nasared nibi bi nip nij udagla u nijöm Jisas aiö yabıl ga.

Jisas bi nipe unbö migang lan, wög yip gimim, a göm, hag yua (Mad 10:5-15; Luk 9:1-6)

Jisas pen ram ritig aglö ram minöñ anib gau gi ajöl gi, nibi bi gau kalip God Manö u hag ña. ⁷ Nin ap bi nipe unbö migang lan gau wiñ alö aueila haga, “Bi mihöp ke, bi mihöp ke ram minöñ gau ke ke ammim, manö aij yad u hag ñimim. Yad kalöp hag yuabin rö, manö hag ñi ajöl gi, kijaki aiön pi nan gau hag yunig, hag höñ yunabim,” a ga. ⁸ Manö ap pen haga, “Arnig gimim u, nan ñijeb, wañib, mani ud aragmim; ilöñ naböñ u nöp ud armim. * ⁹ Ma rirup limim pen sior mlö añi nöp limim armim; sior rimnap halö ud aragmim. ¹⁰ Ram ap arbe kalöp hag udaiöl, ram anibu nöp midmim, wög gi pis gimim, daun anibu arik arnig gimim ñin u nöp armim. ¹¹ Pen ram minöñ ap amjakpe kalöp hag udöm, manö kalöp u nijagaiöl, ram minöñ anibu arik arnig, nijlan, a gimim, ma halpil pakpe lugö armim,” a ga. * ¹² Jisas anig hagö, bi nipe unbö migang lan gau, kale ram minöñ gau gau amöm, nibi bi gau kalip manö hag ñöl gi hagla, “Nan si nan naji gipim u, nihön ginig anig gipun, a gimim, arö gimim,” a gıla. ¹³ Anig hagöm, kijaki aiön pi nibi bi aban al mideia gau hag höñ yuöm, nibi bi nan ga gau wel li ñilö, kamij la. *

* **5:34:** Mak 10:52; Luk 7:50; 17:19 * **5:41:** Luk 7:14 * **6:2-3:** Jon 7:15 * **6:4:** Jon 4:44 * **6:8:** Luk 10:4-11 * **6:11:** Ap 13:51 * **6:13:** Jem 5:14

Herod hagö, Jon Bi Ñig Pak Ñeb nabic cög nipe u r+ib gi dö gila

(Mad 14:1-12; Luk 3:19-20; 9:7-9)

¹⁴ Pen Jisas ga rö manö u, ram m+nöñ r+igon r+igon gau arö, kiñ Herod u rö nöp n+ñja. N+bi bi gau, manö an+bu hag am+il ap+il göl gi, r+imnap hagla, “Jon bi ñig pak ñeb umö r+igöl g+ila u, kauyan uraköm me, apöm nan gagep rö an+bu gau gab,” a g+ila. * ¹⁵ R+imnap hagla, “Bi an+bu bi ne Ilaija,” a g+ila. Pen bi r+imnap hagla, “Bi God manö hagep hadame nöp m+dm+dal rö bi ap apöm m+idöp,” a g+ila. ¹⁶ Pen kiñ Herod n+pe n+ñjöm haga, “U Jon bi ñig pak ñeb nöd uñam r+ib gi dö g+inö u nöp uraköm, apöm an+ig gab,” a ga.

¹⁷⁻¹⁹ Pen n+hön: nöd Herod, n+mam Pilip n+bin Herodias n+ip uda. Udö, Jon “G+ipan an+bu, gi naij g+ipan. Bi nuwöt n+pe udagnab,” a ga. Pen Jon an+ig hagö, Herodias Jon n+ip n+ñjö mulu lugö hagö, Herod bi n+pe gau r+imnap hag yuö, amöm Jon n+ip nag+ l+la. N+bi Herodias, Jon n+ip aigö göl gem al pak l+nam, a göm, gas+ u nöp n+ñm+idöp u pen * ²⁰ Jon nan naij ap gagm+idöp. N+pe manö n+hön n+hön haga u, Herod n+ñjöm manö aij y+idun göl nöp hagöp, a göm, ñ+ñ+ löm, Jon n+pe bi aij ap bi u+ ap m+idöp, a göm, p+ñ+ñ göm, n+ip gi naij g+inaböl, a göm, n+ip abad m+id aij g+m+idöp. ²¹ N+bi Herodias, Jon n+ip al pak l+n, a gi n+ñ m+id m+id mañ ap, Herod n+me n+ip yag daua p+ñan r+ikep ñ+n u nöp, nan kub ñ+ñn+ig, gapman bi kub gau, ami bi kub gau, ram m+nöñ Galili bi kub gau w+ñ alö, nan kub ñ+ñn+ig aula. ²² Apöm nan ñ+ñlö n+ñöl gi, Herodias pai n+pe u raul m+igan an+bu apöm kugom ralö, Herod abe, bi kub ap m+ideila gau abe n+ñlö, kal+ip aij gö, kiñ Herod pai an+bu n+ip haga, “G+ipan an+bu, nan n+hön hag n+ñeinabön nöp ñ+nabin,” a ga. ²³ Pen manö klö manö n+ñjö nöp hagöm haga, “Yad nöp manö n+ñjö yab+ hagabin. Ram m+nöñ kub abad m+idpin i hag n+ñjö, nöp naböñ u hagnö abad m+ideinabön,” a ga. ²⁴ An+ig hagö, pai u amöm n+me Herodias n+ip, nan n+hön u hag n+ñnam, a gi n+ñjö, n+me pen haga,

“Jon bi ñig pak ñeb nabic cög magö n+pe u hagnöm,” a ga. ²⁵ N+me an+ig hagö, ad+ñ pai n+pe y+ñ+d kiñ Herod m+ideia au amöm haga, “Uri magö i nöp, Jon bi ñig pak ñeb nabic cög magö n+pe u ud k+nanañ cög m+igan ap l+mön, y+ip dap ñ+,” a ga.

²⁶ An+ig hagö, kiñ Herod Jon n+ip gas+ n+ñjö, mög yab+ ga. Pen n+pe bi kub gau n+ñ m+idlö n+ñlö gi, manö klö manö n+ñjö pai u n+ip haga u nöp gas+ n+ñjöm, ²⁷ magö an+bu nöp ami bi n+pe ap, “Am Jon nabic cög magö u daumön,” a göm hag yuö, am Jon n+ip nabic cög magö u r+ib gi dö göm, ²⁸ ud k+nanañ cög m+igan ap löm, dapöm pai an+bu n+ip ñö, n+pe pen damöm n+me n+ip ña. ²⁹ Pen Jon bi n+pe gau, Jon n+ip uñam r+ib gi dö g+ila manö u n+ñjöm, kale am wip damöm, kabö m+igan au r+igöl g+ila.

Jisas n+bi bi iru nöp nan magö ñö ñ+ñla
(Mad 14:13-21; Luk 9:10-17; Jon 6:1-13)

³⁰ Jisas manö ud arep bi gau, kale gau gau wög gi ajöl göm, ado gi apöm, n+bi bi gau kal+ip manö n+hön n+hön hag ñöm, nan n+hön n+hön g+ila gau, magöñhalö Jisas n+ip hag ñ+la. * ³¹ Pen n+bi bi iru yab+ nöp am+il ap+il geila u me, Jisas bi n+pe gau aip nan ñ+ñöl rö lagö, n+pe kal+ip haga, “Hon, n+bi bi m+idagpal an au amun, y+har+ñ m+idaiun, kale magö ap ake l+nabim,” a ga. ³² An+ig hagöm, bi n+pe gau aip ñ+ig mag+ib udöm, ram m+nöñ n+bi bi m+idagm+idal au arla. ³³ Pen kale ñ+ig mag+ib ud arlö n+ñöl gi, n+bi bi iru nöp, Jisas bi n+pe gau aip gau araböl a göm, daun gau n+bö gau n+bö dip gi dö gi aramöm, ñ+ig go+ adö adan m+ilö u nöd amöm, Jisas bi n+pe gau aip arn+ig geila gau, nöd am m+ideila. ³⁴ Jisas bi n+pe gau aip ñ+ig go+ au amjak p+idön göm, ñ+ig mag+ib arö göm, n+bi bi iru m+ideila gau kal+ip n+ñjöm gas+ n+pe ke gas+ n+ñjöm n+ñja, kale kaj sipsip bi abad m+iddep ap m+idagöp rö u m+ideila. An+bu n+ñjö, mög gö, n+pe i+ göm kal+ip manö r+imnap rap+n hag ñ+ m+ideia. * ³⁵ S+idö hadö wad ara n+ñjöm bi n+pe gau apöm n+ip hagla, “S+idö hadö wad aröp. Aui ram m+nöñ nöp an aui. * ³⁶ An+bu u, n+bi bi gai i hag yuö, kale am ram r+ñg

* **6:14:** Mad 16:14; Mak 8:28; Luk 3:19-20 * **6:17-19:** Lep 18:16 * **6:30:** Luk 10:17 * **6:34:** Nab 27:17; Mad 9:36 * **6:35:** Mak 8:1-9

aglö ram m+nöñ yöp söł gai i aramöm, nan magö kale r+mnap rau ñ+nlan,” a g+la.

³⁷ Hageila, Jisas haga, “Kale ke kal+p nan magö r+mnap ñ+mim,” a ga. Hageia hagla, “An+g hagpan u, b+ rak+n unbö raleb j+n wög göm mani udpal rö udun nan magö rau dapun, kal+p ñun aka?” g+la. ³⁸ Hageila, Jisas haga, “Bred magö kale aigöl g+ rö m+ödöp? Am n+njim!” a ga. Hageia, am n+nöm hagla, “Hon bred magö unbö mam+id u, kabsat m+höp halö m+ödöp,” a g+la. ³⁹ An+g hageila, Jisas haga, “N+bi b+ gai i hagpe, as+ik balu ke ke löm, nan u+an adö gai i as+ik m+dlö aran,” a ga. ⁴⁰ Hagö, n+bi b+ gau kal+p haglö, r+mnap ñ+n juöl m+hau ado g+ da s+duñ lan (50) rö magum balu löm, r+mnap ugan n+bi b+ ñ+n juöl unbö mam+id u (100) rö balu l+la. ⁴¹ Pen Jisas n+pe bred magö unbö mam+id u abe, kabsat m+hau abe udöm, kumi kabö adö lan au n+nöm, God n+p, aij a göm, bred u ud jö göm, b+ n+pe gau kal+p ñö, kale pen n+bi b+ gau kal+p n+me l+ ñ+la. Kabsat m+hau u, u rö nöp b+ n+pe gau ñö, n+bi b+ gau kal+p n+me l+ ñ+la. ⁴² Ñeila, ñ+njlö ñ+njlö, kal+p mudun ga. ⁴³ Nan ad+n ad+n arö g+la gau, Jisas b+ n+pe gau wad+ udöm yaglö yaglö, wad+ unbö m+gan lan ajman raua. ⁴⁴ Nan ñ+nla ñ+n an+bu, b+ gau nöp me, paip dausan ara.

Jisas ñ+g u+ adö u abö g+ ara

⁴⁵ Pen magö an+bu nöp Jisas b+ n+pe gau kal+p hagö, ñ+g mag+ib udöm Bedsaida daun nö lödan arlö n+nöl g+, Jisas au m+dom n+bi b+ gau kal+p hag yuö arla. ⁴⁶ Hag yuöm, dum nö ilö ap g+lan g+ amöm, God n+p sabe g+ m+deia. *

⁴⁷⁻⁴⁸ S+bon g+n+g ga magö u, Jisas nöp m+dom n+n, b+ n+pe gau kale ñ+g mag+ib udöm, ñ+g an au dan arlö n+nöl g+, hadal u areila lau adö auö, u+ham ñ+g u+ adö lan p+r+ik göl g+ areila. Ram j+n par+ka magö u, Jisas ñ+g u+ ado lan au amöm, kal+p abhak löm, arn+g gö n+nöl g+, ⁴⁹⁻⁵⁰ n+p ñ+g u+ adö lan au areia u n+nöm, u wip ana ap a göm, an+n+n gö p+ñ+n göm aiö gau+ g+la. Ad+n Jisas kal+p haga, “P+ñ+n gagmim! Yad nöp auabin! Gas+ iru n+nagmim!” a ga.

* ⁵¹ Hagöm, ñ+g mag+ib m+gan arö, hadal udeia u ur ga. An+g gö, Jisas n+pe aigöl göm an+g göp, a göm, gas+ iru yab+ n+nla.

* ⁵² N+pe bred udöm n+bi b+ iru nöp n+me l+ ña u n+nla u pen ñ+n an+bu Jisas n+p n+n ud aij gagla. ⁵³ Pen ñ+g an u am am ram m+nöñ Genesared amjaköm, ñ+g mag+ib u nag+ ad+ik l+la. ⁵⁴ Ñ+g mag+ib au ar+ik arlö n+nöl g+, n+bi b+ an+bu gau Jisas auöp, a g+lo n+nöm, ⁵⁵ y+n+d ram m+nöñ gau gau k+id k+id amöm, n+bi b+ nan ga gau kal+p dam Jisas am m+deia au areila. ⁵⁶ Ñ+n an+bu gau, Jisas ram r+g aglö gau aka daun gau aka ram m+nöñ y+har+n gau amjakö, n+bi b+ nan ga gau kal+p dap maker an au löm, Jisas n+p neb neb göm hagla, “Ne m+idö, n+bi b+ nan göp gau, w+nj ad+n nöp u ud n+nöl, kal+p kam+n lan,” a g+la. Jisas yau a ga n+nöm n+bi b+ n+p ud n+nla gau kal+p magöñhalö kam+n la.

7

Nan hibur m+dmagö an dan n+bö höñ aunab u nöp me p+r+ m+deinab

¹ B+ Perisi r+mnap, b+ lo manö hag ñeb r+mnap, Jerusalem n+bö apöm, Jisas m+deia au n+n m+dom n+nla, ² Jisas b+ n+pe r+mnap, n+p+s n+hi b+ as+ mas+ g+ aij göm, nan ñ+n+m+dal rö, gagla. * ³ Perisi b+ gau abe, Juda n+bi b+ gau magöñhalö abe, n+p+s n+hi b+ hagm+dal rö n+nöm, ñ+magö ñ+g l+ yuöm nöp, nan ñ+nbal. ⁴ Maker an au am m+dom, ram ado g+ apöm, u rö nöp ñ+g l+ yuöm nöp, nan ñ+nbal. Pen kap, rin cög, kapa nan gau u rö nöp ñ+g l+ yuöm nöp, nan ñ+nbal. Nan an+bu rö magöñhalö k+ñ aij g+pal. *

⁵ An+bu u, Jisas b+ n+pe gau nan y+har+n ñ+nla u n+nöm, b+ Perisi gau abe, b+ lo manö hag ñeb gau abe Jisas n+p hagla, “B+ ne gau n+hön g+n+g, ap+s bac b+ hagla rö, ñ+magö kale u ñ+g l+ yuöm wasö, y+har+n nöp nan ñ+naböl?” ö g+la. ⁶ Hageila, Jisas haga, “Kale manö piral haggim u, Aisaia manö n+nö yab+ hagöm, God Manö u kal+ k+ñ r+köm haga,

* 6:46: Luk 5:16 * 6:49-50: Luk 24:37 * 6:51: Mak 4:39 * 7:2: Luk 11:38 * 7:4: Mad 23:25

‘Nibi bi gai i, God hib hagno adö arab a gipal u pen yiharinj manö nöp hagat; yip midmagö lagpal.’ *

⁷ God lo manö u hag nabun, a gipal u pen nibi bi manö kale ke hagpal manö u nöp hag naböl.

Anib u, yip sabe göm hib yad haglö adö aragab.

Yiharinj manö nöp hagaböl,’ a ga.

⁸ Anib u rö, kale God manö hag la u arö gimim, nibi bi manö kale ke hagpal u udmim, nap nahai bi hagnidat adö u hain gimim gabim,” a ga.

⁹ Jisas kalip kauyan hagöm haga, “Kale gasi kid hiik ninjim, God manö hag la u ud ke gau yumim, gasi magö kalpe ke u nöp ninj udmim hain gabim. ¹⁰ Mosi God Manö adinj ap kali klin riköm haga, ‘Name nap hagnil rö ninj udmim, kalip ud aij gimim; pen ni pai rimnap nime nap kalip manö mulu kal lugö hagaiöl, al pak libe umöl,’ a ga. * ¹¹ Pen kale manö adö anibu kabö göl hag nagpim. Bi ap, ami bapi arö ginabin, a ginab u, kalip hagnab, ‘Ami bapi, yad nan aij rimnap kalpe mihöj nibnep pen mani kalpe mihöj neb mani u, uri yad God nip ninabin, a gipin u me, mani kalpe mihöj neb ap midagöp,’ a ginab. ¹² Anig gilö, kale ninjim hagnabim, ‘Kale anig gipal u, manö midagöp,’ a ginabim. Anig hagpe, kale God manö haga u arö göm, nan aij rimnap nime nap kalip nagnaböl. ¹³ Anib u, gasi magö kalpe ke u nöp ninjim, hain gimim, bi hain nibö rimnap halö hag nibe, kale pen u rö nöp bi hain nibö rimnap hag nilö, hag ni dam dapil gilö ninjöl gi, God Manö nan yiharinj rö ud ke gau yubal. Pen nime nap manö hagajin u nöp wasö; kale nan iru nöp anig unbö rö nöp gabim,” a ga.

¹⁴ Jisas anig hagöm, nibi bi iru nöp mideila gau kalip hagö, nipe mideia it au aueila haga, “Manö hagnig gabin i kale magöjhalö ninjim, manö it rik ninj aij gimim. ¹⁵ Kale nan ninjbe anj yanj arnab u pri midageinab; nan hibur midmagö anj

kale danj nibö höj aunab u nöp gö, kale gac halö mideinabim. * ¹⁶ Kale nibi bi gasi rimid midainim gau, rimid li ninj aij gimim,” a ga.

¹⁷ Jisas anig hagöm, nibi bi gau kalip arö göm, ram raul migam arö, bi nipe gau nip hag ninjla, “Manö hod rikmön hagpan anibu, it u nihön?” ö gila. ¹⁸ Hageila, haga, “Nibi bi gau kale ninjagpal rö, kale u rö nöp ninjagpim ar? Nan asi masi gipal gau, halöwatö ninjöl, hibur anj yanj arö, God ninjöl pri midageinab. ¹⁹ Pen nihön: nan ninjbal anib gau, midmagö anj yanj aragnab; hibur anj yanj nöp arö, hib halö kil yunaböl,” a ga. Jisas manö haga anibu, nan gau magöjhalö ninjeb nöp, asi masi gep rimnap midagöp, a ga.

²⁰ Pen Jisas anig hagöm haga, “Gasi najj anj kale yanj nibö aunab u me, nibi bi gac halö midnaböl. ²¹ Nibi bi gau anj kalip yanj gasi najj auö ninjöl gi, kale gi najj göm, nan si udöm, wip alöm, nibi si bi si göm, ²² nan gau hon rö lanj, a göm, nibi bi rimnap gasi najj ninjöm, manö piral hagöm, manö najj hagöm, nan gau yad rö lagöp, a gö, mulu lugö, nibi bi hag juöm, hib kale ke dap ranöm, halöwatö göm, najj gep gasi anj ninjöm gipal. ²³ Nan najj gipal anib gau gasi ke gau nibö auagöp, gasi najj anj kale yanj nibö aunab u me, nibi bi gac halö midnaböl.

Nibi ap, Jisas nipe gö, pai yad kaminj linab, a göm, ninj uda

(Mad 15:21-28)

²⁴ Jisas ram minöj anibu arö göm, am ram minöj daun kub Daia söl anib au ara. Amöm, nibi bi gau yip minj ninjagöl, a göm, ram raul migam ap amöm pi göl mideia u pen pi göl midainim rö laga. ²⁵ Nibi ap, pai nipe nip kijaki abanj ala u me, Jisas auöp, a gilö, nipe amöm Jisas mideia au ma it nip au kugom yimöm, ²⁶ Jisas nip neb neb göl gi haga, “Pai yad kijaki abanj alöp u, hag höj yu aranj,” a ga. Nibi anibu nipe Juda nibi wasö. Nipe yag daula ram minöj Pönisia, bi ram minöj Siria nibö abad midmidal u. ²⁷ Pen anig hageia, Jisas nip haga, “Nöd ni pai nan

* 7:6: Ais 29:13 * 7:10: Eks 20:12; 21:17; Dud 5:16

* 7:15: Ap 10:14-15

ñiñlō, mudun gɪnab, aij. Nan magō ñi pai ñeb u udun, kain yunabun u aij gagnab,” a ga. ²⁸ Hageia, nɪbi u pen haga, “Bɪ Kub! U aij hagpan u pen ñi pai gau nan ñiñlō, nabōŋ nabōŋ gau abañ mo gau lugō, kain gau halō ñiñnaböl,” a ga. ²⁹ Hageia, Jisas manō anɪbu niñōm haga, “Ne anɪg hagpan u, pai ne kɪjaki yuō hiɪkōm mɪdajɪp u hadō hōŋ arōp; ne aru,” a ga. ³⁰ Jisas anɪg hagō, nɪbi anɪbu ado gɪ amōm niñɪ, kɪjaki arɪk hōŋ arō, pai nɪpe kōp adō au agamɪj han mɪdeia.

Rimɪd mɪgan pɪl ga bɪ ap Jisas gō, rimɪd waka

³¹ Jisas ram mɪnōŋ daun kub Daia sōl anɪb au arō gōm, am ram mɪnōŋ daun kub Saidon sōl anɪb au pakōm, ram mɪnōŋ Dekapolis aŋ gau amōm, Ñiŋ Wanjō Galili ara. ³² Amjakō niñōl gɪ, nɪbi bɪ gau bɪ rimɪd pɪl ga manō hag aij gagmɪdōp bɪ ap dapōm, Jisas nɪp neb neb gōm hagla, “Bɪ i nɪp ud niñō, kamɪŋ laŋ,” a gɪla. ³³ Hageila, Jisas bɪ anɪbu nɪp uɪ gɪ ke ke au amōm, ñimago mɪlō nɪpe u rimɪd mɪgan nɪp u yuōm, ñimago kɪñu alōm, aɪab nɪp u ud niñōm, ³⁴ kumi kabō laŋ niñōm, ake lōl gōm, “Epada!” a ga. Manō yōl hagōm, “Epada,” a ga u, manō iɪ u “Hiɪk,” a ga. ³⁵ Anɪg hagō niñōl gɪ, bɪ anɪbu rimɪd mɪgan u pɪral hiɪkōm, maj mɪgan pɪɪta gō niñōl gɪ, manō kabō gōl haga. ³⁶ Jisas pen nɪbi bɪ gau kalɪp haga, “Manō anɪbu nɪbi bɪ rimɪd kalɪp hag ñagmim,” a ga. Manō anɪbu manō klō gōm haga u pen kale am klō gōm nɪbi bɪ iru nōp hag ñɪla. ³⁷ Manō anɪbu hag ñeila nɪbi bɪ niñōm aiō gōm hagla, “Jisas nan gau magōŋhalō gajɪp aij yabɪɪ gōp. Nɪpe nɪbi bɪ rimɪd pɪl gōp gau gō, pɪral hiɪkōm, nɪbi bɪ aɪab mɪñōr gōp gau gō manō hag aij gɪpal,” a gɪla. *

8

Jisas nɪbi bɪ iru yabɪɪ nōp nan magō ñō ñiñla

(Mad 15:32-39)

¹ Ñiñ aŋ anɪb au nōp, nɪbi bɪ iru nōp ap mɪdlō, nan magō mɪdagō, Jisas bɪ

nɪpe gau wiñ alō aueila haga, ² “Yad nɪbi bɪ gai i kalɪp mōg niñabin. Ñiñ mɪhau niñan yad aip mɪdōm, yɪharɪŋ mɪdpal. * ³ Kalɪp kɪyō nōp hag yunō, rɪmnap mɪlō gau nɪbō aubal rō, adan aŋ gau amōm, amgō mɪmainō udō, lug paknaböl,” a ga. ⁴ Hageia, bɪ nɪpe gau hagla, “Ram mɪnōŋ nōp aŋ anɪb gai i, nan magō gai nɪbō udun ñun?” ö gɪla. ⁵ Hageila, Jisas haga, “Bred magō kale aigōl gɪ rō mɪdōp?” ö ga. Hageia hagla, “Unbō mudun jɪŋ u,” a gɪla. ⁶ Anɪg haglō, Jisas nɪbi bɪ gau kalɪp hagō, asɪklō niñōl gɪ, bred magō unbō mudun jɪŋ anɪbu udōm, God nɪp aij, a gōm, ud jō gōm, bɪ nɪpe gau kalɪp ñō, kale pen udōl gɪ, nɪbi bɪ gau kalɪp nɪme lɪ ñɪla. ⁷ Kabsaɪ pro bad ap ud mɪdeila u, u rō nōp udōm, God nɪp aij a gōm, bɪ nɪpe gau kalɪp ñō, nɪme lɪ ñɪla. ⁸ Ñiñlō, ñiñlō ñiñlō kalɪp mudun gō, nabōŋ nabōŋ pali pali gɪla gau, Jisas bɪ nɪpe gau wadɪ unbō mudun jɪŋ u yaglō ajmanɪ raua.

⁹ Bɪ nan ñiñla anɪb gau, po dausan rō. Jisas pen, nɪbi bɪ anɪb gau kalɪp hag yuōm, ¹⁰ bɪ nɪpe gau aip ñiŋ magɪb udōm, ram mɪnōŋ Dalmanuda arla.

Perisi bɪ rimɪd, “Nan gagep rō ap gō niñun,” a gɪla

(Mad 16:1-4; Luk 12:54-56)

¹¹ Bɪ Perisi rimɪd Jisas nɪp neb neb gɪno, niñhōn rō hagnɪm, a gōm, apōm nɪp aip manō hag amɪl apɪl gōm hagla, “Nan gagep rō ap kumi kabō adō laŋ au gō, niñun,” a gɪla. ¹² Anɪg haglō, Jisas ake lōl gōm haga, “Nɪbi bɪ mɪñi mɪdpal ñiñ i, niñhōn gɪniŋ hagpal, ‘Nan gagep rō ap gō niñun,’ a gɪpal? Yad kalōp niñō yabɪɪ hagabin, kalōp nan gagep rō ap gɪnō, niñagnabim,” a ga. *

¹³ Anɪg hagōm, kalɪp arō gōm, bɪ nɪpe gau aip ñiŋ magɪb udōm, ñiŋ wanjō bōŋ lōdan arla.

Jisas, Perisi manō kalɪp u udagōl, a gōm, manō hod rɪkōm haga

(Mad 16:5-12)

¹⁴ Pen bɪ nɪpe gau hauɪ gōm, bred iru wasō, magō añɪ ap nōp ud ñiŋ magɪb lōm,

* 7:36: Mak 1:43-45 * 7:37: Ais 35:5 * 8:2: Mak 6:34-44 * 8:12: Mad 12:39; Luk 11:29

ud arla. ¹⁵ An gau amöl gi, Jisas kalip haga, “Perisi yis kale u abe, Herod yis nipe u abe, niñ aij gimim,” a ga. *

¹⁶ Anig hagö, bi nipe gau kale ke hag niñ hag niñ göm hagla, “Bred magö rimmnap halö dauagpun rö hagab,” a gila. ¹⁷ Jisas pen kale hagla anibu ke niñöm haga, “Niñön ginig bred magö dauagpun, a gimim, hagabim? Kale manö niñmim, it u niñagpim ar? * ¹⁸ Amgö la u niñagpim? Rimid la u niñagpim? Aka niñmim hauß gipim? ¹⁹ Bi paip dausan mideila ñin u, bred magö unbö mamid u ud jö gi ñinö, niñöm naböñ naböñ arö gila gau, wadi aigöl gi rö yagpe?” ö ga. Hageia hagla, “Wadi unbö migang lan yagno,” a gila. * ²⁰ Anig hageila haga, “Pen bi po dausan mideila ñin u, bred magö unbö mudun jing u ud jö gi ñinö, niñöm naböñ naböñ arö gila gau, wadi aigöl gi rö yagpe?” ö ga. Hageia hagla, “Wadi unbö mudun jing u yagno,” a gila. ²¹ Hageila haga, “Pen kale niñmim, niñ aij gagpim ar?” a ga.

Amgö we ga bi ap Jisas gö, amgö ñin niña

²² Pen kale Bedsaida daun amjaklö niñöl gi, niñi bi rimmnap bi amgö we ga ap dapöm, Jisas nip neb neb göm hagla, “Nip ud nöñ,” a gila. ²³ Hageila, Jisas bi amgö we anibu nip ñimagö kid u udöm, ut gi ram rilig aglö goß au amöm, amgö nip u kiñu alöm, nip ud niñöm, haga, “Amgö ne nan rimmnap niñabön aka?” ga. ²⁴ Hageia haga, “Yau. Niñi bi gau niñabin u, pen mab ur rö gau gi ajaböl,” a ga.

²⁵ Hagö, Jisas kauyan amgö magö nipe ud niñö, ading nan gau magöñhalö niñ aij yabiß ga. ²⁶ Pen Jisas bi anibu nip haga, “Kauyan ado gi ram rilig aglö niñi bi midpal lödan aragmön; ram ne yidun göl aru,” a ga.

Pida Jisas nip haga, “Ne nöp me Mesaia u,” a ga

(Mad 16:13-20; Luk 9:18-21)

²⁷ Jisas bi nipe gau aip ram rilig aglö daun kub Sisaria Pilipai söß au arla. Adan an au amöl gi kalip haga, “Niñi bi gau, yip

an a göm niñbal?” ö ga. ²⁸ Hageia hagla, “Niñi bi rimmnap nöp Jon bi ñig pak ñeb u, a gipal; rimmnap Ilaija, a gipal; rimmnap bi God manö hagep ap, a gipal,” a gila. *

²⁹ Hageila, Jisas kalip haga, “Kale ke pen yip an, a gimim, niñbim?” ö ga. Hageia, Pida haga, “Ne nöp me Mesaia u,” a ga. * ³⁰ Hageia, Jisas haga, “Niñi bi gau kalip manö anibu hagagmim,” a ga.

Jisas haga, “Yad umem kauyan uraknabin,” a ga

(Mad 16:21-28; Luk 9:22-27)

³¹ Jisas pen bi nipe gau kalip manö hag ñöl gi haga, “Bi Niñ nipe ilön kub yabiß udnab. Bi kub manö ud asikep gau abe, bi God nip nan sabe gep bi kub gau abe, bi lo manö hag ñeb gau abe, nip niñlö, mulu lugö, al pak lilö, nipe umöm, ñin mihau niñgan u kauyan uraknab,” a ga. ³² Jisas manö anibu waiö hagö, Pida niñö, aij gagö, Jisas nip dam goß au amöm, nip hag göß gi haga, “Manö anibu rö hagagmön,” a ga. ³³ Pen Jisas ado göm, bi nipe gau kalip niñöm, Pida nip haga, “Seden! Ke gau aru! God gasi ñöb rö hagagabön; niñi bi gau gasi niñbal rö nöp niñmön hagabön,” a ga.

³⁴ Anig hagöm, bi nipe gau abe, niñi bi iru nöp mideila gau abe, wiñ alö, it au aueila haga, “Niñi bi an an yip pig midnig göß gau, nan niñön minöñ naböñ adö it i gasi kub niñbal u arö göm, hañ roman kale ke gasi kub niñbal u arö göm, mab kros ud kag göm yip hain göß. * ³⁵ Niñi bi, Jisas nip niñ ud midno, aij gagnab a göm niñnaböl gau, böñ nöp ap lug paknaböl. Pen niñi bi, Jisas nip udun, manö aij nipe niñ ud midno, hanip gi naij ginaböl u, manö midagöp a göm gilo arnab gau, God gö pör nöp pör nöp mideinaböl.

³⁶ “Pen niñi bi, nan aij minöñ naböñ adö it i iru nöp udun a göm gilo arö, ram minöñ it i midöp nan gau magöñhalö udnaböl u pen pör middep u udagnaböl. ³⁷ Nan aij gau magöñhalö dam sikim göm, pör middep u rauöl rö lagöp.

³⁸ “Anib u, niñi bi an, niñi bi nan si nan naij gipal an au midöl gi, nable ginim

* 8:15: Luk 12:1 * 8:17: Mak 6:52 * 8:19: Mak 6:41-44 * 8:28: Mak 6:15 * 8:29: Jon 6:68-69; Mak 9:9

* 8:34: Mad 10:38-39; Luk 14:27

rö lö, 'Jisas n̄p n̄n̄agpun,' a ḡnaböl gau, hainö B̄i Ñ̄i n̄pe Nap mailö aij unbö ke udöm, ejol u† gau halö aunab ñ̄n u, n̄pe kal̄p u rö nöp nable gö, 'N̄ibi b̄i gau kal̄p n̄n̄agpin,' a ḡnab," a ga. *

9

¹ Pen Jisas an̄g hagöm, manö ap haga, "Yad kalöp manö n̄n̄ö hagabin, kale n̄ibi b̄i m̄dpim gai i r̄mnap kam̄n̄ m̄dpe n̄n̄öl ḡi, God n̄ibi b̄i udöm abad m̄deinab ñ̄n u, k̄tö kub halö auö n̄n̄nabim," a ga. *

Jisas hañ roman̄ n̄pe u ke yab̄t̄ la
(Mad 17:1-12; Luk 9:28-36)

² Pen hainö ñ̄n unbö kago† j̄n̄ u m̄döm, Jisas n̄pe Pida Jems Jon kal̄p yam u† ḡi, ram m̄n̄öñ n̄ibi b̄i m̄dageila dum ilö lan̄ ap ḡilan̄ ḡi arla. Amöm, Jisas n̄p n̄n̄öl n̄n̄öl ḡi, hañ roman̄ n̄pe u ke yab̄t̄ la. *

³ Wa†j n̄pe u rud aij ke yab̄t̄ löm, m̄mailö yab̄t̄ ga. Pen n̄ibi b̄i m̄n̄öñ naböñ adö i† i ap wa†j r̄mnap ñ̄g löm u† ma†i ḡilö, rud an̄bu rö l̄n̄m rö lagöp. ⁴ Pen magö an̄bu n̄n̄la, Ilaija aip Mos̄s aip apil Jisas aip manö hagailö. ⁵ Kale n̄n̄öm, Pida Jisas n̄p haga, "Manö hag ñ̄eb b̄i, hon aij yab̄t̄ ap aui m̄dpun! An̄b u, hon ram bada bad m̄hau n̄gan̄ gun; nöp ap, Mos̄s n̄p ap, Ilaija n̄p ap," a ga. ⁶ Kale piñ̄n̄ geila rö me, Pida gasi n̄n̄ aij göm wasö, ha†owa†ö an̄g haga.

⁷ Pen kumi bad ap apöm, kal̄p ud yuö yuö n̄n̄öl ḡi, manö ap kumi an̄ an̄b au haga, "U Ñ̄i m̄dmagö yad yab̄t̄. Manö hagnab rö n̄n̄im," a ga. ⁸ An̄g hagö n̄n̄öl ḡi, kale n̄n̄ ḡigabö göm n̄n̄la, b̄i an̄b m̄hau m̄dagailö; Jisas nöp m̄deia.

⁹ Pen kale dum lan̄ arö göm, ap lugöl ḡi, Jisas haga, "Dum i auajun nan gaj̄p n̄n̄bim u, m̄ñi n̄ibi b̄i r̄mnap kal̄p hag ñ̄agmim. Hainö B̄i Ñ̄i n̄pe umöm urakain̄m u, waiö hag ñ̄mim," a ga. ¹⁰ Hagö, b̄i n̄pe gau n̄ibi b̄i r̄mnap kal̄p hag ñ̄agla; kale ke nöp hag n̄n̄ hag n̄n̄ göm hagla, "Umem uraknabin, a göp u, manö i† u n̄ihön?" ö ḡila. ¹¹ An̄g hagöm, Jisas n̄p hag n̄n̄öm hagla, "B̄i lo manö

hag ñ̄eb b̄i gau n̄ihön ḡin̄g hagpal, 'Ilaija nöd aunab,' a ḡipal?" ö ḡila. ¹² Hageila, Jisas haga, "N̄n̄ö hagpal. God Manö u kal̄i k̄l̄ñ r̄köm hagla, 'B̄i Ilaija nöd apöm nan gau ḡi j̄n̄ geinab,' a ḡila. Pen God Manö u manö ap kal̄i k̄l̄ñ r̄köm hagla, 'N̄ibi b̄i gau B̄i Ñ̄i n̄pe n̄p udagöm, n̄p ilön kub ñ̄naböl,' a ḡila manö u, n̄ihön ḡin̄g an̄g hagla, a ḡimim, n̄n̄bim? * ¹³ Pen Ilaija hagla an̄bu, hainö aunab, a ḡimim, gasi u n̄n̄agmim. N̄p nöd yag daulö, kub göm, manö hag ñ̄ö n̄n̄öl ḡi, gasi kale ke n̄n̄öm n̄p abönamö ḡi naij yab̄t̄ ḡila. An̄b u, God Manö u kal̄i k̄l̄ñ r̄köm, n̄p ḡnaböl, a ḡila rö nöp ḡila," a ga. *

K̄jaki ñ̄i pro ap aban̄ ala u, Jisas hag hön̄ yua

(Mad 17:14-21; Luk 9:37-43)

¹⁴ Pen kale ban yan̄ amöm n̄n̄la, b̄i lo manö hag ñ̄eb b̄i r̄mnap, Jisas b̄i n̄pe unbö aj̄p gau aip pen pen hag m̄dlö n̄n̄öl ḡi, n̄ibi b̄i iru nöp apöm, kal̄p ud yuö yuöm n̄n̄öl ḡi m̄deila. ¹⁵ An̄g ḡi n̄n̄m̄dlö n̄n̄öl ḡi, Jisas apjakaiö, n̄ibi b̄i ap m̄deila gau, aiö göm, am n̄p hag w̄hai udla.

¹⁶ Jisas b̄i n̄pe gau kal̄p hag n̄n̄öm haga, "N̄ihön ḡin̄g pen hagö pen hagö gaj̄m?" ö ga. ¹⁷ An̄g hagö n̄n̄öl ḡi, b̄i ap n̄ibi b̄i m̄deila an̄ an̄b au haga, "Manö hag ñ̄eb b̄i. Ñ̄i yad u, k̄jaki aban̄ alö, manö gagöp. ¹⁸ Ñ̄in̄ r̄mnap n̄p rap̄n̄ gö, ap lug paköm, k̄ñu habkob ga† go† apöm, meg hip ȳmöm, ñ̄imagö ma hañ roman̄ iñ göm göp. Pör an̄g gö gö me, daubin u pen b̄i ne gau kal̄p hagnö, k̄jaki u hag yu wasö n̄n̄öm arö ḡipal," a ga.

¹⁹ An̄g hageia, Jisas kal̄p haga, "Kale n̄ibi b̄i m̄ñi m̄dpim i God n̄p n̄n̄ ud p̄döñ gagpim. Ñ̄in̄ mai n̄p n̄n̄ ud mim, nan an̄b gau ke ḡnabim? Manö pör hagnö n̄n̄bim u, aige göl gem manö k̄l̄ñ halö hagnö n̄n̄nabim? Ñ̄i an̄bu ud m̄dpin i dauim!" a ga. ²⁰ Hagö, dam Jisas m̄deia i† au daulö, k̄jaki ñ̄i an̄bu n̄p aban̄ ala u, Jisas n̄p n̄n̄öm, ñ̄i u n̄p gö, ap lug paköm, ado malo göl ḡi, k̄ñu habkob ga† go† apöm luga. ²¹ An̄g gö,

* 8:38: Mad 10:33 * 9:1: Mak 13:30 * 9:2: 2Pi 1:17-18; Ap 3:22 * 9:12: Mal 4:5; Sam 22:1-18; Ais 53:3

* 9:13: Mad 11:14

Jisas ñi anibu nap nip hag niñöm haga, “Nan anibu ñin mai rö ga?” ö ga. Hageia haga, “Hadame nöp ñi pro magö u nöp ga. ²² Kijaki anibu, nip pör al pak lin, a göm, mab inab an gau abe, ñig an gau abe ud yuöp. Anib u, halip apil mög niñmön, nan anibu hag yuep rö lainim u, hag yu,” a ga. ²³ Hageia, Jisas haga, “Yip niñhön ginig, ‘Hag yuep rö lainim u, hag yu,’ a gımön hagabön? Hag niñnabin rö ginab, a gi gasi niñnabön u, hag niñnabön u rö ginab,” a ga. ²⁴ Hageia, ñi nap u yinid nöp haga, “Nöp niñ udpin; anig ginabön, a gem, gasi u niñbin u pen gasi miñöp niñnam rö löp u, yip gasi aij ñimön niñnem yad böñ nöp niñ udnam,” a ga.

²⁵ Pen niñi bi iru nöp, apil miñhau Jisas aip miñdeila au, gi dö gi aueila niñöm Jisas kijaki u nip haga, “Ne kijaki, niñi bi gö rimid hauñ alö manö hagagnaböl u, nöp hagabin, ñi u nip arö gımön, böñ nöp armön, hainö kauyan ado gi auagmön!” a ga. ²⁶ Hagö, kijaki anibu gauñ göm, ñi u nip gö, ap lug paköm, gil gil gi, gi pidöñ gö, niñi bi iru nöp hagla, “Hadö umöb,” a gila. ²⁷ Anig hagla u pen Jisas ñimagö ur niñpe u udöm, nip ud urak ña. ²⁸ Hainö Jisas ram raul miñgan amöm, bi niñpe gau aip kale nöp midöl gi, nip hagla, “Niñhön ginig hon kijaki anibu nip hag yu wasö niñbun?” ö gila. ²⁹ Hageila, Jisas haga, “Kijaki anibu rö yiharin hag yuagnaböl; God nip sabe gilö me, höñ arnaböl. Wasö u höñ aragnaböl,” a ga.

*Jisas kauyan, “Umem uraknabin,” a ga
(Mad 17:22-23; Luk 9:43-45)*

³⁰⁻³¹ Jisas bi niñpe gau ut gi, ram miñnön anibu arö göm, ram miñnön Galili an au amöl gi, bi yad gau kalip manö hag ñi aij ginam, a göm, agamij pi göl midöl gi, kalip hag ñimidöp. Kalip hag ñöm haga, “Bi ñi niñpe nip mumug göm bi rimnap kalip ñö, nip al pak lilö, umöm, ñin miñhöp midöm, ñin miñhöp niñgan u kauyan uraknab,” a ga. ³² Niñpe anig hagö niñöl gi, manö it

anibu niñhön, a göm, nip hag niñblap u pen piriköm, hag niñagla. *

Yad nöp bi kub midpin, a göm, manö pen pen hagla

(Mad 18:1-5; Luk 9:46-48)

³³⁻³⁴ Pen adan an au amöl gi, Jisas bi niñpe gau, “Yad nöp bi kub, ne bi kub wasö,” a göl gi, pen pen haglö ara. Am Kapaneam amjaköm, ram raul u amöm, Jisas kalip hag niñöm, haga, “Adan an au apöl gi, manö niñhön hagpe auajip?” ö ga. Hagö, bi niñpe gau manö anibu hag niñöl göm aula u niñöm, nable gö, pen hag ñagla. ³⁵ Hag ñageila, Jisas am asiköm, bi niñpe unbö miñgan lan gau kalip hagö aueila haga, “Niñi bi kub midnig göl gau, niñi bi yiharin wög gi ñibal rö midöm, niñi bi rimnap kalip magöñhalö wög gi ñöl,” a ga. ³⁶ Anig hagöm, ñi pai pro ap dapöm miñdeila an au löm, wabi göl gi, haga, ³⁷ “Niñi bi yip niñ udöm, ñi pai pro i rö añi ap ud aij ginaböl u, ñi u nip nöp wasö, yad abe udnaböl. Pen yip udnaböl u, yip nöp wasö, Bapi yip hag yuö aunö u nip abe udnaböl,” a ga. *

Niñi bi kotmat hon gagnaböl gau, kale niñi bi niñeb hon

(Luk 9:49-50)

³⁸ Pen Jon Jisas nip haga, “Manö hag ñeb bi. Bi ap hib ne hagöm, kijaki aiön pi hag höñ yuö niñjun nip hagno, ‘Ne bi hon aip jim ñöl ajagpun u, anig gagmön,’ a gino,” a ga. ³⁹ Hageia, Jisas nip pen haga, “Nip niñhön ginig wasö giñpe? Niñi bi yip gasi niñöm, hib yad hagöm, nan gagep rö rimnap ginaböl gau, hainö ado göm yip manö naij hagagnaböl. ⁴⁰ Niñi bi kotmat hon gagnaböl gau, kale niñi bi niñeb hon. ⁴¹ Pen niñim! Niñi bi an, kalöp Jisas bi niñpe, a göm, ñig mil ñilö niñnabim u, God kalip ud aij ginab,” a ga. *

Gi naij gun rö löp, a gımim, niñ aij gımim

(Mad 18:6-9; Luk 17:1-2)

* **9:23:** Mad 21:21; Mak 11:23 * **9:26:** Mak 1:26 * **9:30-31:** Mak 8:31; 10:32-34; Jon 7:1 * **9:32:** Luk 9:45

* **9:35:** Luk 22:24; Mad 20:25-27; Mak 10:43-44 * **9:37:** Mad 10:40 * **9:40:** Mad 12:30; Luk 11:23 * **9:41:**

Mad 10:42

42 “Pen n̄ibi b̄i r̄imnap apöm, ñ̄i pai ȳip niŋ udpal gau, kal̄ip nan si nan naij adö u ḡi yamlö, kale gas̄i ȳip u hauŋ göm, nan si nan naij ḡinaböl. N̄ibi b̄i an̄ig ḡin̄ig geinaböl u, nöd kabö kub ap uŋam u nagi ud l̄i r̄ib̄iköm, dam ñ̄ig solwara aŋ au yublap u aij. Pen kam̄iŋ midöm, an̄ig ḡi naij ḡinaböl u, ilön kub yab̄iŋ udnaböl,” a ga.

43 Jisas an̄ig hagöm haga, “Ñ̄imagö ap gö, kale nan si nan naij ḡin̄ig gabim u, ñ̄imagö böŋ an̄ib lau r̄ib ḡi dö ḡi yube, böŋ lau u nöŋ midainim. An̄ig ḡimim, nan si nan naij an̄ibu gagnabim rö, kam̄iŋ arnabim. Pen ñ̄imagö m̄ihöŋgöl midö, ḡi naij ḡimim, ram m̄inöŋ Hel, mab pör nöŋ inmidöp au arnabim. * 44 Ram m̄inöŋ an̄ibu,

‘kal̄ip ḡise pör nöŋ l̄i midöl ḡi,
mab in nöŋ mideinab.’

45 “Ma k̄id u, u rö nöŋ. Ma k̄id ap gö, kale nan si nan naij ḡin̄ig gabim u, ma k̄id böŋ an̄ib lau r̄ib ḡi dö ḡi yube, böŋ lau u nöŋ midainim. An̄ig ḡimim, nan si nan naij an̄ibu gagnabim rö, kam̄iŋ arnabim. Pen ma m̄ihöŋgöl midö, ḡi naij ḡipe, kalöp ram m̄inöŋ Hel, mab ke inab u yuö, ilön kub udnabim. 46 Ram m̄inöŋ an̄ibu,

‘kal̄ip ḡise pör nöŋ l̄i midöl ḡi,
mab in nöŋ mideinab.’

47 Amgö magö u, u rö nöŋ. Amgö magö ap gö, kale nan si nan naij ḡin̄ig gabim u, amgö magö böŋ an̄ib lau ud gulu ḡi yube, böŋ lau u nöŋ midainim. An̄ig ḡimim, nan si nan naij an̄ibu gagnabim rö, God ram m̄inöŋ n̄ipe au arnabim. Pen amgö magö m̄ihöŋgöl midö, ḡi naij ḡipe, kalöp ram m̄inöŋ Hel, mab ke inab u yuö, ilön kub udnabim. * 48 Ram m̄inöŋ an̄ibu,

‘kal̄ip ḡise pör nöŋ l̄i midöl ḡi,
mab in nöŋ mideinab.’ *

49 “B̄iŋ hañ run laulö in dö aij l̄inab u rö, God n̄ipe n̄ibi b̄i magöŋhalö kal̄ip an̄ig unbö rö nöŋ ḡinab.

50 “Dö sol nan dö kal aij yab̄iŋ u pen dö kal n̄ipe u arö, aige göl ḡimim ḡipe, kauyaŋ dö kal ḡinab? An̄ib u, kale n̄ibi

b̄i dö kal rö midmim, n̄ibi b̄i r̄imnap midmagö l̄imim, aip agam̄ij midaimim,” a ga. *

10

*“N̄ibi hag yuep aka wasö?” ḡila
(Mad 19:1-12; Luk 16:18)*

1 Jisas Kapaneam arö göm, ram m̄inöŋ Judia aŋ gau amöm, am ñ̄ig Jodan juöm, böŋ lödaŋ ara. N̄ibi b̄i gau niŋöm, ap magum geila niŋöm n̄ipe pör ḡim̄idöp rö kal̄ip manö hag ñ̄a.

2 B̄i Perisi r̄imnap, Jisas niŋön rö hagnab, a göm, apöm, niŋ hag niŋöm hagla, “B̄i gau n̄ibi udöm, hag yun̄ig, hag yunaböl aka ne niŋön gas̄i niŋban?” ö ḡila. 3 Hageila, Jisas haga, “Mos̄is God Manö kal̄i k̄iñ r̄iköm, kalöp manö niŋön haga?” ö ga. 4 Hageia hagla, “Mos̄is haga, ‘N̄ibi hag yun̄ig, “Nöŋ hag yuabin,” a göm, köp bad ap kal̄i k̄iñ r̄iköm niŋ ñöm, hag yunim,’ a ga,” a ḡila. * 5 Hageila, Jisas haga, “Kalöp manö hag ñö, niŋmim, ȳiŋid udagpim u me, Mos̄is lo manö an̄ibu kal̄i k̄iñ r̄ika. 6 Pen God ram m̄inöŋ hadame dagol ḡi la ñ̄in u, b̄i ḡi löm, n̄ibi ḡi löm, ga. * 7 Adö an̄ibu me, b̄i gau niŋme nap b̄i aip midöm, am n̄ibi udöl ḡi, kal̄ip arö göm, 8 kale ber m̄ihau j̄im ñöl hanlö hañ romaŋ añi l̄inab. Hainö ke ke wasö, j̄im ñöl nöŋ mideinabil. * 9 God hagö, b̄i n̄ibi udöm hañ romaŋ añi l̄inab an̄ibu, b̄i r̄imnap am kal̄ip hag pak as̄ik ke ke lagöl,” a ga. 10 An̄ig hagöm, b̄i n̄ipe gau aip kauyaŋ ram raul m̄igan yaŋ amöm, Jisas niŋ manö adö an̄ibu kauyaŋ hag niŋeila. 11 Jisas haga, “B̄i ap n̄ibi udöm, hag yuöm, am n̄ibi hain n̄ibö udnab u, n̄ipe n̄ibi si udep b̄i. * 12 N̄ibi u, u rö nöŋ, b̄i udöm, arö göm, am b̄i hain n̄ibö udnab u, n̄ipe b̄i si udep n̄ibi,” a ga.

*Jisas ñ̄i pai pro gau kal̄ip wabi göm,
ñ̄imagö kal̄ip nab̄ic adö laŋ la
(Mad 19:13-15; Luk 18:15-17)*

13 N̄ibi b̄i r̄imnap, Jisas ñ̄i pai hon gau ud niŋaŋ, a göm, daueila, pen b̄i n̄ipe gau

* 9:43: Mad 5:30 * 9:47: Mad 5:29 * 9:48: Ais 66:24 * 9:50: Mad 5:13; Luk 14:34 * 10:4: Dud 24:1-4; Mad 5:31 * 10:6: Jen 1:27; 5:2 * 10:8: Jen 2:24; Ep 5:31-33 * 10:11: Mad 5:32

kalip hag geila. ¹⁴ Anig hageila, Jisas niñö, mulu lugö, haga, “Ñi pai pro gau arö giþe, yad aulan. God ram m+nöñ u ñi pai pro anib gau rö midpal. ¹⁵ Yad kalöp niñö yabiþ hagabin, niþi bi gau, ñi pai pro gau God ram m+nöñ adö lan manö u niñ udpal rö niñ udagnaböl u, God ram m+nöñ niþe au aragnaböl,” a ga. * ¹⁶ Anig hagöm, ñi pai pro gau kalip ud wabi göm, ñimagö niþe nab+c kalip adö lan löm haga, “God kalöp abad midainim,” a ga.

*B+ nan iru mideia ap
(Mad 19:16-22; Luk 18:18-23)*

¹⁷ Pen Jisas arö niñöl gi, bi ap gi dö gi apöm, Jisas mideia it au kugom yimöm, haga, “Manö hag ñeb bi aij yabiþ! Yad niñön gem pör middep u udnabin?” ö ga. ¹⁸ Hageia, Jisas haga, “Yip niñön ginig, ‘Bi aij yabiþ,’ a giþan? Niþi bi ap aij midagpal; God añi me aij midöp. ¹⁹ Pen ne God lo manö u niñban: ‘Wip alagmim; niþi si bi si gagmim; nan si udagmim; manö kub hagmim piral hagagmim; manö piral hagmim niþi bi r+imnap nan kale gau piþi gi udagmim; name nap hagmil adö u rö nöþ niñmim, hain gimim,’ ” a ga. *

²⁰ Jisas anig hagö, bi anibu Jisas niþ haga, “Manö hag ñeb bi. Yad ñi pro nöþ midem, lo manö anib gau magöñhalö niñöl gi midpin,” a ga. ²¹ Hagö, Jisas niþ niñöm, midmagö löm, haga, “Ne nan añi ap nöþ gagpan. Ne ammön, nan ne niñön niñön midöp gau sikim gi, mani udmön, niþi bi nan midagöp gau kalip ñimön. Anig gimön me, nan aij ne u mideinab God ram m+nöñ kumi kabö adö lan au. Hagpin rö gimön, aumön, yad aip ajaiul,” a ga. ²² Anig hagö, bi anibu nan niþe iru mideia rö, mög gö, gasi mlö yabiþ löl gi ara. ²³ Jisas bi niþe gau kalip niñ giþabö göm haga, “Niþi bi nan iru mideinab gau uþham yabiþ God niþi bi niþe midlö, kalip udöm ram niþe au abad mideinab,” a ga. ²⁴ Anig hagö, bi niþe gau manö anibu niñöm, gasi iru nöþ niñlö niñöl göm, Jisas kalip kauyañ haga, “Ñi pai yad gai i, manö hagabin i niñim. God ram m+nöñ u uþham

arep rö midöp! ²⁵ Kaj kamel gau kalip mauöt nagi yubal migan u arnig, uþham arnaböl u pen niþi bi uþpö kiþno mani nan gau iru midöp gau, God ram m+nöñ niþe au uþham yabiþ arnaböl,” a ga.

²⁶ Jisas anig hagö, bi niþe gau aiö yabiþ göm, pen hag niñöl hag niñöl göm hagla, “Anib u, an rö pör middep u udnab?” ö gila. ²⁷ Hageila, Jisas kalip niñöl gi haga, “Niþi bi gau ke göl rö lagöp; God nöþ me niñön niñön ginig, ginim rö nöþ midöp,” a ga. ²⁸ Pen Pida Jisas niþ haga, “Nöñ! Hon ne aip ajöl gi, nan hon gau magöñhalö arö giþun,” a ga.

²⁹ Hageia, Jisas haga, “Yad kalöp niñö yabiþ hagabin, niþi bi yip gasi niñöm, manö aij yad wög u ginig, ram m+nöñ kale arö göm aka, niñin nimam kale gau arö göm aka, niþe nap kale gau arö göm aka, ñi pai kale gau arö göm aka, wög adin kale gau arö göm, wög yip geinaböl u, ³⁰ God kalip ud aij ginab. Kalip abad midö, m+nöñ naböñ adö it i mideinaböl ñin u, ram, niñin nimam, niþe nap, ñi pai, wög adin kale iru yabiþ mideinab. Pen ñin r+imnap niþi bi r+imnap gau, kalip niþi bi yad piþ midpal u niñöm, kalip gi naiþ ginaböl. Hainö pen God kalip dam ram m+nöñ niþe au ud arö, niþe aip pör nöþ mideinaböl. ³¹ Pen niþi bi uri nöþ araböl gau, hainö iru nöþ jöl adö yabiþ gau mideinaböl. Pen niþi bi uri jöl adö yabiþ gau midpal gau, hainö iru nöþ nöþ am mideinaböl,” a ga. *

*Jisas kauyañ, “Umem uraknabin,” a ga
(Mad 20:17-19; Luk 18:31-34)*

³² Pen kale Jerusalem amöl gi, Jisas nöþ ga; bi niþe gau hain göm, gasi mlö mlö niñöl gi areila niñöm niþi bi hain aueila gau niñöm piñin gila. Jisas pen bi niþe unbö migan lan gau kalip nöþ uþ gi, goþ au amöm, nan niñön niþ ginig ga u kalip hag ña. * ³³ Jisas haga, “Hon Jerusalem arno niñöl gi, bi ap Bi Ñi niþe niþ kain gi dam, bi God niþ nan sabe gep bi kub gau abe, bi lo manö hag ñeb bi gau abe ñimagö kalip ñö, niþ manö kub hagöm, ‘Bi anibi

* 10:15: Mad 18:3 * 10:19: Eks 20:12-17; Dud 5:16-20
9:31

* 10:31: Mad 20:16; Luk 13:30 * 10:32: Mak 8:31;

nɪp al pak lep, a gōm, ud bɪ Juda wasō gau kalɪp nɪnabōl. ³⁴ Ñɪlō, nɪp hag juōm, kɪñu alōm, nagɪ ud pakōm, dam bōŋ nōp al pak lɪlō umnab. Pen nɪn mɪhōp mɪdōm, nɪn mɪhau nɪgaŋ u kauyaŋ uraknab,” a ga.

Jems aip Jon aip bɪ kub mɪdaiul, a gɪ gasɪ u nɪŋlō

(Mad 20:20-28)

³⁵ Sebedi nɪ nɪpe mɪhau, Jems aip Jon aip apil Jisas nɪp haglō, “Manō hag ñeb bɪ, hol mɪhōŋ nōp manō ap hag nɪŋlō, ne yau a gɪmōn gɪnabōn u aij,” a gɪlō.

³⁶ Anɪg hagailō, Jisas kalɪp haga, “Kale yɪp hag nɪŋnɪg gabil anɪbu, yad kalōp nɪhōn gɪnam?” ö ga. ³⁷ Hageia haglō, “Hainō ne mailō aij ke halō mɪdmōn, ram mɪnōŋ magōŋhalō kiŋ rō abad mɪdeinabōn nɪn u, halɪp mɪhōŋ, bɪ ap ud nɪmagō yɪjɪg bōŋ lau adō lɪmōn, bɪ ap ud nɪmagō sɪdagō bōŋ lau adō lō, asɪk mɪdaiul,” a gɪlō. ³⁸ Anɪg haglō, Jisas haga, “Kale mɪhōŋ nɪŋ aij gɪmil hagagabil. Ñɪg asɪ yad nɪŋnabin u kale mɪhōŋ u rō nōp nɪŋnabil? Yad ñɪg paknabin u, kale mɪhōŋ u rō nōp paknabil?” ö ga. * ³⁹ Hageia, “Yau, anɪg gɪnabul,” a gɪlō. Hagailō, Jisas haga, “Nɪŋjō hagabil. Ñɪg yad nɪŋnabin u, kale mɪhōŋ u rō nōp nɪŋnabil; ñɪg paknabin u, kale mɪhōŋ u rō nōp paknabil u pen * ⁴⁰ nɪmagō yɪjɪg yad bōŋ lau an mɪdeinab, nɪmagō sɪdagō yad bōŋ lau an mɪdeinab u yad hagagnabin; u bapi nan nɪpe; nɪpe ke nɪŋjōb rō gɪnab,” a ga.

⁴¹ Pen Jisas bɪ nɪpe unbō sɪduŋ laŋ manō anɪbu nɪŋlō, kalɪp mulu lugō, Jems Jon bɪ mɪhau kalɪp hag gɪla. ⁴² Anɪg gɪlō, Jisas kalɪp magōŋhalō hagō aueila haga, “Kale nɪŋbim, Juda nɪbi bɪ wasō gau, kiŋ kale klō gōm abad mɪdɪpal; bɪ kub kale manō nɪhōn nɪhōn hagnabōl u nɪŋjōm ana udōm hain gɪnabōl me. * ⁴³ Pen kale gɪpal rō gagmim. Bɪ an bɪ kub mɪdainɪm u, bɪ pro rō mɪdōm, nɪbi bɪ rɪmnap kalɪp wōg gɪ ñeb bɪ rō mɪdainɪm. * ⁴⁴ Bɪ an bɪ kub yabɪl mɪdainɪm u, bɪ pro ramō gau rō mɪdōm, nɪbi bɪ rɪmnap kalɪp magōŋhalō nagɪ wōg gep bɪ ap rō mɪdainɪm. ⁴⁵ Bɪ Ñɪ nɪpe u,

nɪbi bɪ gau kale wōg yɪp gɪlaŋ, a gōm, auaga; wōg kalɪp gɪ ñɪ damem, hainō nan si nan naij gɪpal adō u hajɪ gɪ umnō, nɪbi bɪ iru nōp kamɪŋ arōl, a gōm, aua,” a ga.

Jisas amgō we ga bɪ ap gö, amgō ñɪl nɪŋa
(Mad 20:29-34; Luk 18:35-43)

⁴⁶ Jisas bɪ nɪpe gau aip daun kub Jeriko amjakla. Kale Jeriko arɪk arnɪg, nɪbi bɪ iru yabɪl nōp aip arla. Bɪ Dimeas nɪ nɪpe Badimeas amgō we ga u, mani ñim, a gōm, asɪb hagöl gɪ, adan goɪ au asɪk mɪdeia. ⁴⁷ Asɪk mɪdō nɪŋjōl gɪ, “Jisas bɪ Nasared nɪbö u auab,” a gɪlō nɪŋjōm, nɪpe wɪñ alōm haga, “Jisas, Depid Ñɪ nɪpe, yɪp mög nɪŋmōn!” a ga.

⁴⁸ Hageia, nɪbi bɪ gau nɪp hag gōm hagla, “Manō hagagmōn! Agamɪj mɪd!” a gɪla. Anɪg hagla u pen nɪpe agamɪj mɪdōm wasō, meg magō dap ranōm wɪñ kub alōm haga, “Depid Ñɪ nɪpe, yɪp mög nɪŋmōn!” a ga. ⁴⁹ Hageia, Jisas sōl anɪb au pɪdōŋ gōm haga, “Nɪp wɪñ albe, aui auan,” a ga. Hagō, nɪbi bɪ gau bɪ amgō we u nɪp hagla, “Jisas nōp wɪñ alab. Urakmōn gasɪ halō aumōn,” a gɪla. ⁵⁰ Hageila, waɪj mɪlōbö nɪpe u ud ju yuōm, yɪŋɪd nōp urakōm, Jisas mɪdeia au ara. ⁵¹ Areia, Jisas nɪp haga, “Yɪp nɪhōn gaŋ, a gɪmōn, auabōn?” ö ga. Hageia haga, “Manō hag ñeb bɪ. Amgō u kauyaŋ nɪŋnam, a gem, auabin,” a ga. ⁵² Hageia, Jisas haga, “Jisas yɪp gö kamɪŋ lɪnab, a gɪmōn, nɪŋ udpan u rō, me ne kamɪŋ lōp, gö ne aru,” a ga. Anɪg hagō nɪŋjōl gɪ, magō anɪbu nōp amgō ñɪl nɪŋjōm Jisas aip ara. *

11

Jisas ud aŋ aŋ lōm Jerusalem arla
(Mad 21:1-11; Luk 19:28-40; Jon 12:12-19)

¹ Jisas bɪ nɪpe gau aip am am Jerusalem sōl sōl göl gɪ, Olip Dum, ram rɪɪg aglō Bedpagi Bedani a gal u amjakōm, Jisas bɪ nɪpe mɪhōp hagōm haga, ² “Ram mɪnōŋ mɪgan lödaŋ ammil nɪŋnabil, kaj donki marep nɪbi bɪ ud ajagpal ap adɪk lɪlō mɪdeinab. Nɪŋmil, hubɪk daumil. ³ Nɪbi

* **10:38:** Mak 14:36; Luk 12:50 * **10:39:** Ap 12:2; Rep 1:9 * **10:42:** Luk 22:25-26 * **10:43:** Mad 23:11; Mak 9:35 * **10:52:** Mak 5:34

bî rîmnap kalöp nîhön gîning anîg gabil, a gaiöl, hagmil, 'Bî Kub wög ap göm, kauyan yuö, aunab,' a gîmil," a ga. ⁴ Anîg hagö, ammil nîñlö, kaj donki marep ap adan au ram ajöñ iñ goñ au nagî adîk lîlö mîdeia. Hubîk gîlö nîñöl gî, ⁵ nîbi bî yöp söl anîb au mîdeila gau hagla, "Nîhön gîning kaj donki marep anîbu hubîk gabil?" ö gîla. ⁶ Hageila, Jisas haga rö nöp hagailö, yau a gîlö, ⁷ kaj donki marep anîbu dam Jisas mîdeia au apil, wañj mîlö kub kale ud jumil, kaj donki adö lañ lailö, Jisas adö anîbu asîka. ⁸ Nîbi bî gau iru nöp, wañj mîlöbö kale gau ud juöm, adan majö adö au lîla; rîmnap mab uñañ gau ud hak dap lîla. ⁹ Anîg göm, nîbi bî nîp nöd gîla gau abe, nîp hain gîla gau abe, wiñ alöl gî hagla,

"God hib nîpe hagno adö arañ!

Bî Kub bî nîpe yuö auab i;

God nîp abad aij gîning. *

¹⁰ Bac Depid kiñ mîdöm nîbi bî abad mîdmîdöp rö, nîpe hanîp gînab!

God hib nîpe hagno adö arañ!" a gîla.

¹¹ Jisas anîg göm, Jerusalem aramöm, God sabe gep ram raul u amöm, nan gau nîñ ajö nîñöl gî, sîdö wad arö nîñöl gî, bî nîpe unbö mîgan lañ gau aip ram rîñg aglö Bedani arla.

*Mab ñîñeb ap magö pîlaga
(Mad 21:18-19)*

¹² Ruö pen, Bedani nîbö ado gî adan añ au apöl gî, Jisas nîp kîyö la. ¹³ Kîyö lö, mîlö yîjîg nîña mab uñem ap mîdeia. Magö rîmnap pîlöm mîdöp aka göm, amöm nîña, magö pîlaga; mab uñañ nöp mîdeia. Pen nîhön: magö pîlep ñîñ u auaga. * ¹⁴ Anîg gö, Jisas mab anîbu haga, "Hainö nîbi bî rîmnap mab magö ne u ñîñagnaböl," a ga. Bî nîpe gau manö haga anîbu nîñla.

*God sabe gep ram nan sîkim geila gau,
Jisas kalîp hag höñ yua
(Mad 21:12-17; Luk 19:45-48; Jon 2:13-22)*

¹⁵ Jisas bî nîpe gau uñ gî, Jerusalem amöm, God sabe gep ram raul amöm nîña, nîbi bî gau sîkim göl gî, mani yîmjîköl gî mîdeila. Anîg geila, mani yîmjîk geila abañ bad gau ud ado göm, yaur dap lîlö rauöl gî mîdeila mab po gau ud ado göm, nîbi bî sîkim göl gî, nan rauöl gî, ram raul anîbu mîdeila gau, kalîp rîdîk gî höñ yua. ¹⁶ Rîdîk gî höñ yuöm haga, "Nan rîmnap dap God sabe gep ram kabö waryö gîgabö göl mîdöp añ i padiagmim," a ga. ¹⁷ Anîg hagöm haga, "God Manö u kalî kîñ rîköm hagla, 'God hagöp, "Ram yad u, nîbi bî ram mînön gau gau magöñhalö apöm, yîp sabe gînaböl," a göp,' a gîla. Pen kale anîg gajim, bî nan si ud pi göl mîdpal ram ap rö löp," a ga. *

¹⁸ Anîg hagö, bî God nîp nan sabe gep bî kub gau abe, bî lo manö hag ñeb bî gau abe, manö anîbu nîñöm, nîp al pak lun, a gîla. Pen nîbi bî gau magöñhalö manö nîp u nîñöm aiö gîla rö me, Jisas nîp pîñîñ göm, aigöl gun nîp al pak lun, a göm, gasî u uñhai nîñ mîdeila. * ¹⁹ Ram duga magö u, Jisas bî nîpe gau aip Jerusalem arö göm arla.

*God nîp gasî añî nîñmim hag nîñbe, hag
nîñnabim rö gînab
(Mad 21:20-22)*

²⁰ Ruö sîb halö adan añ au amöl gî nîñla, mab uñem Jisas hag ga u iñ halö böñ nöp mîlep gî mîdeia. ²¹ Anîg ga nîñöm Pida haga, "Manö hag ñeb bî, nön! Uñem mab rol hag gaina i mîlep gî lugöp!" a ga. ²² Hageia, Jisas haga, "God nîp nîñ udmim. ²³ Yad kalöp nîñö hagabin, hon hagno God u rö nöp gîning, a gîmim, gasî mîhöp wasö gasî añî nîñmim, dum ilö anîbi 'Ñîg solwara añ au dañ gî dam pak,' a gînabim u, hagnabim rö gînab. * ²⁴ Anîb u me, God nîp hagnabun rö gînab, a gîmim, gasî añî nîñmim hag nîñbe, hagnabim rö gînab. * ²⁵ Pen God nîp sabe gîning gîmim, nîbi bî rîmnap kalöp gî naj gîpal gau nîñmim arö gîmim nîñöm Nap kale kumi kabö adö lañ mîdöp u, nan si nan naj kale gîpim gau nîñöm arö gînab. * ²⁶ Pen nîbi bî

* 11:9: Sam 118:25-26 * 11:13: Luk 13:6 * 11:17: Ais 56:7; Jer 7:11 * 11:18: Mak 14:1 * 11:23: Mad 17:20 * 11:24: Mad 7:7 * 11:25: Mad 6:14-15

rɪmnap kalöp gɪ najj gɪpal gau nɪŋmim arö gagnabim u, Nap kale kumi kabö adö lanj mɪdöp u, nan si nan najj kale gɪpim gau u rö nöp nɪŋöm arö gagnab.

*“Nöp an hagö anɪg gɪ ajabön?” ö gɪla
(Mad 21:23-27; Luk 20:1-8)*

²⁷ Pen Jisas bɪ nɪpe gau aip kauyan Jerusalem apjaköm, nɪpe God sabe gep ram raul gau gɪ ajö nɪŋöl gɪ, bɪ God nɪp nan sabe gep bɪ kub gau abe, bɪ lo manö hag ñeb gau abe, bɪ manö ud asɪkep gau abe, Jisas mɪdeia au apöm hagla, ²⁸ “Nöp an, anɪg gɪmön, a gö, gɪ ajabön?” ö gɪla. ²⁹ Hageila, Jisas pen haga, “Yad kalöp manö ap hag nɪŋnö, yɪp hag ñeinabim u, yad pen yad an hagö gɪ ajabin u, kalöp hag ñinabin. ³⁰ Jon nɪbi bɪ gau kalɪp ñɪg pak ña u, God hagö ñɪg pak ña aka gasɪ nɪpe ke nɪŋöm ñɪg pak ña? Yɪp hag ñɪbe, nɪŋn!” a ga.

³¹ Anɪg hagö, kale ke hag nɪŋ hag nɪŋ göm hagla, “Hon hagnabun, ‘God hagö, Jon nɪbi bɪ gau kalɪp ñɪg pak ña,’ a gɪnabun u, hanɪp hagnab, ‘Anɪb u, nɪhön gɪnɪg Jon manö nɪpe u nɪŋ udagpim?’ ö gɪnab. ³² Pen hon hagnabun, ‘Jon gasɪ nɪpe ke nɪŋöm kalɪp ñɪg pak ña,’ a gɪnabun u, hanɪp nɪhön gɪnab?” ö gɪla. Pen nɪhön: nɪbi bɪ gau magönhalö, God hagö, Jon wög nɪpe gɪmɪdöp a göm nɪŋmɪdal u me, Juda bɪ kub anɪb gau pɪñɪŋ göm manö ke ap hagagla. ³³ Gasɪ anɪbu nɪŋöm hagla, “Hon nɪŋagpun,” a gɪla. Anɪg hageila, Jisas kalɪp pen haga, “Kale yɪp pen hag ñagpim rö, yɪp an hagö gɪ ajabin u, kalöp u rö nöp pen hag ñagnabin,” a ga.

12

*Juda nɪbi bɪ gau kale God bɪ nɪpe gau kalɪp gɪ najj gɪla, a ga
(Mad 21:33-46; Luk 20:9-19)*

¹ Jisas pen kalɪp manö adö ap hod rɪköm haga, “Bɪ ap waryö göm, nagɪ wain wög u gɪ yɪmöm, wain magö pak hib jakep, a göm, mɪgan ap gɪ lɪ aij gɪnab. Nɪbi bɪ apöm nagɪ magö si udnaböl u nɪŋ mɪdaiun, a göm, ram gɪlanj gɪ mɪlö kub ap göm, bɪ

rɪmnap kalɪp hagnab, ‘Kale nagɪ wain wög yɪp u abad mɪdmim, hainö pɪlöm po gö, yɪp rɪmnap, kale rɪmnap udmim,’ a göm, ram mɪnörj mɪlö gau arnab. * ² Wain magö po gɪnab magö u, bɪ nɪpe ap hag yuöm, hagnab, ‘Wain magö yɪp rɪmnap ñɪlö daumön!’ a gɪnab. ³ Hagö, amjakö, bɪ wög gɪnaböl gau, nɪp ud pak pak löm, yɪharɪŋ nöp hag yunaböl. ⁴ Anɪg gɪlö, bɪ wain wög nap nɪbö u bɪ ap pen hag yunab. Amjakö, nɪp nabɪc lanj paköm, gɪ najj yabɪ gɪnaböl. ⁵ Anɪg gɪlö, bɪ wain wög nap nɪbö u, bɪ ap pen yuö arö, nɪp böŋ nöp al pak lɪnaböl. Bɪ rɪmnap iru nöp yuö, anɪb unbö nöp göl gɪ, rɪmnap mɪñu magö paknaböl, rɪmnap böŋ nöp al pak lɪnaböl. ⁶ Anɪg gɪlö gɪlö me, bɪ wain wög nap nɪbö u bɪ nɪpe ap mɪdageinab; ñɪ mɪdmagö nɪpe aɪnɪ mɪdeinab u, manö nɪpe u udnaböl, a göm, yuö arnab. ⁷ Pen amjakö, nɪbi bɪ wain wög gɪ mɪdeinaböl gau nɪŋöm hagnaböl, ‘Ñɪ auöp i, bɪ wain wög nap nɪbö u ñɪ nɪpe auöp. Anɪb u, nɪp al pak lun me, nan nɪpe udnɪm rö gau hon udnabun,’ a gɪnaböl. ⁸ Anɪg hagö, ñɪ anɪbu nɪp böŋ nöp al pak löm, dam höŋ gau ud yunaböl. * ⁹ Anɪg geinaböl, bɪ wain wög nap nɪbö u apöm, nɪhön gɪnab? Nɪpe apöm, nɪbi bɪ wain wög geinaböl anɪb gau kalɪp al pak löm, nɪbi bɪ rɪmnap kalɪp hagö, wain wög anɪbu abad mɪdeinaböl,” a ga.

¹⁰ Anɪg hagö kalɪp haga, “God Manö kalɪ kliñ rɪköm hagla, ‘Bɪ ram gep gau kabö mɪlö arö gɪla u, kabö anɪbu nöp mɪñi ram padö an yan u bɪnɪg ñöl mɪdöp.’ *

¹¹ Bɪ Kub anɪg ga u, hon nɪŋun aij a gabun,’ a gɪla,” a ga.

¹² Jisas anɪg hagö, bɪ God nɪp nan sabe gep bɪ kub gau abe, bɪ lo manö hag ñeb gau abe, bɪ manö ud asɪkep gau abe, hanɪp nöp hagab, a göm, nɪp sɪsɪ udun, a gɪ nɪŋla u pen nɪbi bɪ gau kalɪp pɪñɪŋ göm, arö gɪla.

*“Dakɪs ñeb aka ñagep?” ö gɪla
(Mad 22:15-22; Luk 20:20-26)*

¹³ Pen hainö Juda bɪ kub anɪb gau, bɪ Perisi rɪmnap aip, Herod bɪ nɪpe rɪmnap

* 12:1: Ais 5:1-2 * 12:8: Hib 13:12 * 12:10: Sam 118:22-23

aip kalip hagla, “Kale Jisas midöp au am-mim, nip manö rimnap hag niñbe, nipe niñhön dui manö hageinab, nip dam nagi linabun,” a gila. * 14 Anig hageila, Jisas mideia au amöm, hagla, “Manö hag ñeb bi. Hon niñbun ne bi niñjö yabiñ nöp hagpan. Bi kub gau abe, niñbi bi yiñharin gau abe, kalip niñmön piñin gagpan. God hagöp rö nöp niñmön, niñbi bi gau kalip yijig göl nöp hag niñban. Anib u, hanip hag niñ! Hon Juda niñbi bi lo gau aigöl gi midöp? Gapman bi kub Sisa u nip dakis ñeb aka ñagep?” ö gila. 15 Anig haglö, Jisas manö piral hageila u niñjöm haga, “Niñhön ginig, manö dui hagan a gimim, yip manö piral anibu hagabim? Mani magö ap daube, yad niñin,” a ga. 16 Hagö, dap niñlö niñjöm haga, “Mani ba u, bi an mulu adin u midöm, an hib u midöp?” ö ga. Hageia hagla, “Bi kub Sisa u nöp,” a gila. 17 Hageila, Jisas haga, “Sisa nan nipe midainim u Sisa nip niñmim; God nan nipe midainim u God nip niñmim,” a ga. Anig hagöm, manö piral kale u dauba gi aij ga anibu niñjöm, aiö yabiñ gila. *

Niñbi bi umöm uraknaböl
(Mad 22:23-33; Luk 20:27-40)

18 Sadyusi niñbi bi gau, niñbi bi umöm, uraknaböl, a göm, niñmidal rö, rimnap Jisas mideia au apöm hagla, * 19 “Manö hag ñeb bi. Bi God manö hagep Mosi, manö ap hanip kali kliñ riköm haga, ‘Bi ap niñbi udöm, niñ pai riköm wasö, yiñharin umeinab u, niñmam nipe ap pen niñbi kanin anibu udöm, mam uma u niñ pai nipe u, a göm, riknab,’ a ga. * 20 Anib u, bi il halö unbö midun jin u mideinaböl. Niñmam nöd niñbi udöm, niñ pai riköm wasö, yiñharin umnab. 21 Umö, niñmam yigwö an niñbö u pen niñbi anibu nip udöm, u rö nöp niñ pai riköm wasö, yiñharin umnab. Anig gö, niñmam yigwö nigan niñbö u pen niñbi anibu nip udöm, u rö nöp niñ pai riköm wasö, yiñharin umnab. 22 Anig gi dam dam, niñmam unbö mudun jin u niñ pai riköm wasö, magöñhalö yiñharin umnaböl. Hainö niñbi u u rö nöp umnab. Pen niñbi

bi umöm uraknaböl, a ginpan u, 23 niñbi añi ap bi nipe unbö mudun jin linab anibu, hainö niñmam mai aip niñbi nipe mideinab?” ö gila.

24 Hageila, Jisas haga, “Kale God Manö kali kliñ rikla u abe, God klö nipe u abe niñjagpim rö, gasi niñjö niñjagpim. 25 Niñbi bi umbal gau uraknaböl niñ u, God ejol nipe gau midpal rö midöm, bi gau niñbi udagnaböl; niñbi gau bi udagnaböl. 26 Pen niñbi bi kauyan uraknaböl, a ginpim u, Mosi mab pro in nöp mideia aiud kali kliñ rika u niñjagpim rö löp. God, mab ineia an au midöm, Mosi nip haga, ‘Ebraham, Aisak, Jekop, God kale me, yad midpin,’ a ga. Anib u, bac bi nöd umla gau kalip hagöm, ‘God kale midpin,’ a ga. Pen kale hagpim rö, niñbi bi gau umöm, böñ nöp umblap u, God nipe, ‘Ebraham, Aisak, Jekop, God kale midpin,’ a gagböp. * 27 Niñbi bi kamin midpal aka umbal u, God niñjöb kale magöñhalö kamini midpal. Kale nin aij gagpim me, böñ nöp umbal, a gimim, niñbim,” a ga.

God lo manö kub yabiñ u
(Mad 22:34-40; Luk 10:25-28)

28 Bi lo manö hag ñeb bi ap, Jisas Sadyusi niñbi bi gau kalip hag aij ga u niñjöm, apöm nip hag niñjöm haga, “Lo adö mai kub yabiñ?” ö ga. * 29 Hageia, Jisas haga, “Lo kub yabiñ u, God Manö u kali kliñ riköm hagla, ‘Isrel niñbi bi niñjim! Bi Kub hon God, nipe añi nöp Bi Kub midöp. * 30 Midmagö ne u magöñhalö, gasi rimid ne u magöñhalö, klö ne u magöñhalö udmön, God Bi Kub ne u nip midmagö limön,’ a gila. 31 Manö kub yabiñ ap, God Manö u kali kliñ riköm hagla, ‘Ne ke midmagö linan rö, niñbi bi gau kalip u rö nöp midmagö limön,’ a gila. Lo manö gau magöñhalö, lo anib miñhau me lo kub yabiñ midöp,” a ga. * 32 Hageia, bi lo manö hag ñeb bi u haga, “Manö hag ñeb bi. Ne niñjö yabiñ hagpan, God añi me Bi Kub yabiñ midöp; nipe rö rimnap midagpal. 33 Hon God nip nan pak sabe gi niñnabun aka nan pak sabe gi niñ böñ nöp launabun

* 12:13: Mak 3:6 * 12:17: Ro 13:7 * 12:18: Ap 23:8 * 12:19: Dud 25:5 * 12:26: Eks 3:2,6 * 12:28: Luk 10:25-28 * 12:29: Dud 6:4-5 * 12:31: Lep 19:18

u nan kub wasö. Nan kub yabił me, miđmagö hon u magöñhalö, gasi ri miđ hon u magöñhalö, klö hon u magöñhalö udun, God Bi Kub u niđ miđmagö lun; hon ke miđmagö liđun rö, niđi bi gau kalip u rö nöđ miđmagö lun,” a ga. * ³⁴ Anig hageia, Jisas bi u, niđe gasi niđ aij yabił göm hagöp, a göm, niđ haga, “Ne God bi niđe ap miđmön rö löp,” a ga. Jisas pen manö niđö yabił gau nöđ hageia u niđöm, niđi bi niđmiđeila gau piñiđ göm, hainö manö piral gau niđö niđ neb neb göm hagniđal rö, riđnap halö niđ hag niđagla.

Krais niđe bi an?

(Mad 22:41-46; Luk 20:41-44)

³⁵ Jisas God sabe gep ram au niđi bi gau kalip manö hag niđ miđöl gi, niđi bi gau kalip haga, “Bi lo manö hag ñeb bi gau niđhön gi niđ hagpal, ‘Krais u niđe Depid niđ niđe nöđ,’ a giđpal? ³⁶ Ana Uł u, Depid niđ gasi ñö, Depid niđe ke kalı kłiñ riđöm haga,

‘Bi Kub niđe Bi Kub yad u niđ haga,
“Ne niđmagö yijig yad lau adö miđmön,
yad niđi bi kolmał ne gau
kalip ma mo ne gau liđabin,” a ga,’ a ga. *

³⁷ Anib u, Depid niđe ke Krais niđ ‘Bi Kub yad’ a ga. Pen Krais Depid niđ niđe miđböp, niđ ‘Bi Kub yad’ a gagböp,” a ga. Jisas manö il anigöl niđöm hag aij ga rö, niđi bi iru yabił miđeila gau manö niđ u niđi löł gi niđla.

Bi lo manö hag ñeb bi gau giđpal rö ggmim, a ga

(Mad 23:1-36; Luk 11:37-54; 20:4)

³⁸ Jisas niđi bi gau kalip manö hag ñöl gi haga, “Bi lo manö hag ñeb bi gau kalip niđ aij giđmim. Kale giđpal adö u, wałij miđlö kub gau löm, maker gau arno, niđi bi gau, auabim e, giđlö, hib hane i adö lađ miđeian, a göm, gasi u niđbal. ³⁹ Pen Juda magum gep ram u arno, hanip ka adö aij aij bi kub asikpal adö u asikmön, a giđnaböl, a göm, gasi u niđbal. Niđi bi nan kub niđbal an u,

u rö nöđ, niđi bi amgö ilö adö au asikno, hanip niđöm, hon bi gep hib miđöp, a giđnaböl, a göm, gasi u niđbal. ⁴⁰ Bi lo manö hag ñeb bi gau, niđi pałpał ram nan kale gau nan hon rö lađ, a göm, pił gi udpal. God niđ sabe giđnabun u, niđi bi niđöl, a göm, manö miđlö kub piral piral adö riđnap nöđ gau hagpal. Anig giđpal u, hainö God kalpe ilön kub unbö ke yabił niđnab,” a ga.

Niđi kañił yim gep rö marap God niđ nan kub ña

(Luk 21:1-4)

⁴¹ Jisas God sabe gep ram mani dap niđmiđal miđan söł au asik miđöm niđa, niđi bi gep gau, mani iru nöđ dap yula. ⁴² Pen niđi kañił mani miđageia ap, mani ałi magö pro miđöp dap yua. ⁴³ Anig ga niđöm, Jisas niđe bi niđe gau hagö aueila haga, “Yad kalöp niđö yabił hagabin, niđi bi gau kale mani pro niđbal, pen niđi kañił i mani kub yabił ñöb. * ⁴⁴ Niđi bi mani iru miđöp gau, mani kale riđnap halö iru nöđ miđö niđöl gi, mani kale God niđ riđnap nöđ dap niđbal; pen niđi kañił i, mani niđe magö miđöp miđajip u magöñhalö dap ñöb. Niđe nan rau niđeb mani ap miđagöp. Anig göp u, God niđö, niđi bi riđnap pro niđbal u pen niđi kañił i kub yabił ñöb,” a ga.

13

God sabe gep ram wał giđnab, a ga

(Mad 24:1-2; Luk 21:5-6)

¹ Jisas God sabe gep ram u arö göm höñ arö niđöl gi, bi niđe ap niđ haga, “Manö hag ñeb bi. Kabö aij udöm, ram aij giđla i nöñ!” a ga. ² Hageia, Jisas haga, “Ne kabö ram kub anibu niđö, aij gö hagabön ar? Hainö ram anib i pa jö ma jö gi yulö, kabö ap, kabö ap adö au miđageinab; böñ nöđ piral yunab,” a ga. *

Miđör ugalöm uđham miđeinađöl, a ga

(Mad 24:3-14; Luk 21:7-19)

³ Jisas anig hagöm, God sabe gep ram u arö göm, Olip Dum ara. God sabe gep ram u nö lau miđöp, Olip Dum nö lai

* 12:33: Dud 4:35; 1Sa 15:22; Hos 6:6 * 12:36: Sam 110:1 * 12:43: 2Ko 8:12 * 13:2: Luk 19:44

mıdöp. Jisas Olip Dum au asık mıdö nıñöl göm, Pida, Jon, Jems, Edru kale yam apöm nıp hagla, ⁴ “Nan hagajan u, ñın mai rö gınab? Pen nan nıhön rö gö nıñun hagnabun, ‘Nan anıb gau mıñi gınıg gab,’ a gınabun?” ö gıla. ⁵ Hageila, Jisas kalıp haga, “Nıñ aij gımim, manö pıral haglö udagmim! ⁶ Nıbi bı iru nöp apöm, pıralöm, hib yad u udöl gı, hagnaböl, ‘Yad Jisas nöp auabin,’ a gınaböl. Anıg haglö, nıñö hagaböl, a gımim, nıñagmim. ⁷ ‘Ram mınönj gai i pen pen gaböl, ram mınönj gau pen pen gaböl,’ a gaiöl, gası iru nıñagmim. Nan anıb gau gınab u pen uri ram mınönj ıt i nan gau magöñhalö pıs gınab, a gımim, gası u nıñagmim. ⁸ Nıbi bı mıgan rımnap uraköm, nıbi bı mıgan rımnap aıp pen pen gınaböl. Kın mıgan rımnap uraköm, kın mıgan rımnap aıp pen pen gınaböl. Ram mınönj gau magöñhalö munmon udöm, kıyö kub yabıt apöm gınab. Nan gınab anıb gau, nıbi gau kalıp nöd ñı pai nıñajıp, hainö ñı pai rıkpıl rö u gınab. ⁹ Pen kale nıñ aij gımim mıdaimim. Nıñ rımnap kalöp dam Juda kansol bı gau kalıp ñılö, manö kub hagnaböl. Nıñ rımnap, Juda magum gep ram raul gau, ur udöm, kalöp paknaböl. Nıñ rımnap, Jisas bı nıpe, a göm, kalöp dam gapman bı kub abe kın abe mıdeınaböl au amöm, manö kub hagnaböl. Pen anıg ud araiöl u, manö aij yad u gapman bı kub gau abe, kın gau abe kalıp hag ñınabım. ^{*} ¹⁰ Pen nöd manö aij yad u, nıbi bı ram mınönj ke gau gau magöñhalö hag ñılö arnab nıñöm ñın hain hagpın u aunab.

¹¹ “Pen kalöp manö kub hagnıg ud araiöl u, manö pen aigöl gı hagnı, a gımim, gası iru nıñagmim. Hagnıg gıpe nıñöl gı, Ana Uıt kalöp gası aij ñö, hagnabım. Manö anıbu kale ke hagagnabım; Ana Uıt nıpe ke hagnab. ^{*} ¹² Nıñ anıbu, mam bı gau uraköm, mam rımnap kalıp al paklan, a göm, kın gı dam bı manö nıñeb bı gau ñımagö adö kalıp ñılö, al pak lınaböl. Nap bı gau uraköm, ñı pai kale ke gau kalıp al pak lılan, a göm, kın gı dam bı manö

nıñeb bı gau ñımagö adö kalıp ñılö, al pak lınaböl. Nıñ pai gau uraköm, nıme nap bı kalıp nıñöl, mulu lugö, kalıp al pak lılan, a göm, kın gı dam bı manö nıñeb bı gau ñımagö adö kalıp ñılö, al pak lınaböl. ^{*} ¹³ Yad lau adö mıdeınabım u nıñöm kalıp mulu kal nıñaböl u pen kale nıbi bı an an, ktı gımim yıp arö gagmim, cıg gımim nöp mıdeınabım gau, ñın hain hagpın u aueınab, God kalöp ud kamıñ yunab,” a ga. ^{*}

*Hainö nan naij yabıt waiö lınab, a ga
(Mad 24:15-28; Luk 21:20-24)*

¹⁴ “Pen nan hil ası ması gep u, ka nıpe aragep au am uraköl mıdeınab, nıñnabım u, kale nıbi bı ram mınönj Judia mıdeınabım gau, yıñıd pıñıñ gı nö ilö gau armim. (Kale nıbi bı manö i uri nöp amgö lı nıñabım gau, manö ıt u rık nıñ aij gımim.) ^{*} ¹⁵ Nıbi bı ram adö lan mıdeınabım gau, nan yad rımnap udnam, a gımim, ado gı ram raul aragmim. ^{*} ¹⁶ Nıbi bı wög nabönj gau ajeınabım gau, wañıj mılö yad ap udnam, a gımim, ado gı ram aragmim. ¹⁷ Pen nıñ anıbu, nıbi ñı mudun halö mıdeınaböl gau abe, nıbi ñı painan ci ñeinaböl gau abe, uıtham yabıt pıñıñ gı arnaböl. ^{*} ¹⁸ Nan gınab anıbu, God nıp sabe gımim, ram yıgön göp ñın u gagnım, a gımim. ¹⁹ Nıhön gınıg: God hadame dagol gau ram mınönj gı la ñın u rıköm, mıd damöm mıñi mıdpun ñın i, nan naij anıbu rö ap gaga; hainö gau u rö nöp nan naij anıbu rö ap gagnab. ^{*} ²⁰ Nan naij anıbu pör gıböp, nıbi bı magöñhalö um hakblap. Pen Bı Kub nıpe nıbi bı nıpe udnab gau kalıp gası nıñöm, wasö gö me, nan naij anıbu yöp magö ap gınab.

²¹ “Nıñ anıbu nıbi bı rımnap kalöp hagnaböl, ‘Nıñım! Krais mıdöp ı! Krais mıdöp dan!’ a gınaböl u pen nıñö hagaböl, a gımim, nıñagmim. ²² Nıbi bı rımnap, God nıbi bı nıpe ke hag la gau kalıp udun, a göm, pıral hagöm hagnaböl, ‘Yad me Krais; yad me bı God manö hagep ap,’ a göm, nan gagep rö rımnap gınaböl.

^{*} **13:9:** Mad 10:17-20 ^{*} **13:11:** Luk 12:11-12 ^{*} **13:12:** Mad 10:21 ^{*} **13:13:** Mad 10:22; Jon 15:21 ^{*} **13:14:** Dan 9:27; 11:31; 12:11 ^{*} **13:15:** Luk 17:31 ^{*} **13:17:** Luk 23:29 ^{*} **13:19:** Dan 12:1 Rep 7:14

Pen God n̄bi b̄i n̄ipe ke hag la gau udagnaböl, wasö. * ²³ An̄ib u, n̄iη aij ḡimim. Nan n̄ihön n̄ihön hainö ḡinab u, yad kalöp hagnö n̄iηbim u me, n̄iη aij göl ḡi m̄idaimim.

*Jisas hainö ado ḡi aunab
(Mad 24:29-31; Luk 21:25-28)*

²⁴ “Pen m̄iηjör kub an̄ib gau ḡi hakö n̄iηöl ḡi, s̄idö u s̄ib göm, rak̄in u mailö gagnab. ²⁵ Gapi gau kumi kabö adö laη n̄ibö p̄ig ju lug auö n̄iηöl ḡi, nan kumi kabö adö laη m̄idöp gau, ḡidaη n̄ibö gai n̄ibö ḡinab. * ²⁶ N̄in an̄ibu, B̄i N̄i n̄ipe p̄idöη ke yab̄i udöm, mailö aij unbö ke halö kumi bad aη au auö n̄iηöl ḡi, n̄ibi b̄i n̄ip n̄iηnaböl. * ²⁷ Pen ejol n̄ipe gau hag yuö ram m̄inöη ke gau gau magöηhalö r̄igoη r̄igoη gau amöm, n̄ibi b̄i n̄ipe ke hag la gau u† göm n̄ip daunaböl. *

*Mab s̄iηp linab
(Mad 24:32-35; Luk 21:29-33)*

²⁸ Jisas haga, “Kale mab rauan gau n̄iηnabim u, manö hagabin i n̄iη aij ḡinabim. Mab rauan gau s̄iηp löm, p̄idöη gö n̄iηöl ḡi, m̄iηi s̄idö lin̄ig gab, a ḡimim n̄iηbim. ²⁹ An̄ib u rö, hainö nan hagpin gau gö n̄iηöl ḡi, ‘M̄iηi söl m̄idöp, Jisas haga rö ḡin̄ig gab,’ a ḡimim n̄iηnabim. ³⁰ Yad hagabin u gas̄i n̄iηöl ḡi m̄idaimim. N̄ibi b̄i m̄iηi m̄idpal gau r̄imnap m̄idlö n̄iηöl ḡi, nan an̄ib gau ḡi hakö, hainö umnaböl. ³¹ Kumi kabö adö laη abe, m̄inöη naböη i† i abe ur ḡinab; pen manö magö yad gau ur gagnab; pör pör nöp m̄ideinab.

*N̄in mai aunabin u b̄i ap n̄iηagöp, a ga
(Mad 24:36-44; Luk 17:26-30,34-36)*

³² “N̄in mai aka magö mai aunabin u, n̄ibi b̄i r̄imnap n̄iηagpal, ejol gau n̄iηagpal, yad u rö nöp n̄iηagpin; Bapi nöp n̄iηöb. ³³ An̄ib u me, n̄in mai aunabin u n̄iηagpim rö, pör pör n̄iη aij yab̄i göl ḡi m̄idaimim.

³⁴ “Aunabin n̄in an̄ibu, aiud hagn̄ig gabin i rö. B̄i kub ap ram n̄ipe u arö göm m̄igan ap arn̄ig göm, b̄i wög gep n̄ipe gau kal̄ip wög adö ke ke hag löm,

‘Wög an̄ig an̄ig ḡimim,’ a göm, b̄i n̄ipe ajöη i† abad m̄ideinab u n̄ip hagnab, ‘N̄iη aij yab̄i ḡimön m̄idaimön,’ a göm, arnab. ³⁵ Kale u rö nöp, magö mai b̄i ram nap n̄ibö u aunab u n̄iηagpim rö, n̄iη aij ḡimim m̄idaimim. Dugo magö u aunab aka, s̄ibön aη kub yaη aunab aka, k̄iηak̄iη w̄iñ alnab magö u aunab aka, hil̄im halö aunab, a ḡimim, n̄iηagpim. * ³⁶ Kale hanbe n̄iηöl ḡi, ȳiηid aun̄im rö löp u me, n̄iη aij ḡimim m̄idaimim. ³⁷ Pen kalöp nöp hagagabin; n̄ibi b̄i gau magöηhalö u rö nöp hagabin, n̄iη aij ḡimim m̄idaimim!” a ga.

14

*Jisas n̄ip aigöl gun al pak lun, a göm,
gas̄i u n̄iηla*

(Mad 26:1-5; Luk 22:1-2; Jon 11:45-53)

¹ Pen Juda kai Pasopa n̄in kub u abe, Bred Ȳis Halö N̄iηagep n̄in kub u abe yöp n̄in m̄ihöp nöp m̄idö n̄iηöl ḡi, b̄i God n̄ip nan sabe gep b̄i kub gau abe, b̄i lo manö hag n̄eb b̄i gau abe, Jisas n̄ip aigöl gun, agam̄ij ud s̄isi lun, dam al pak lun, a göm, an̄ig ḡi gas̄i n̄iηla. ² Pen gas̄i ap n̄iηöm hagla, “Pasopa n̄in i an̄ig ḡino, n̄ibi b̄i iru nöp gai i uraköm, pen pen göm, han̄ip ḡi naj ḡinaböl,” a göm, arö ḡila.

³ Jisas ram r̄iηig aglō Bedani amöm, Saimon ram u am as̄iköm, nan n̄iηeila. B̄i Saimon an̄ibu, nöd wös hapeb la u, Jisas gö, kam̄iη la. Pen nan n̄iηlō n̄iηöl ḡi, n̄ibi ap wel hāiη aij auēp mani kub raubal u, barol halö dapöm, aη au pa jö göm, Jisas n̄ip nab̄ic adö laη hoη ga. * ⁴⁻⁵ Hoη gö, b̄i m̄ideila an̄ib gau, r̄imnap n̄iηlō, hibur kal̄ip u naj gö, kale ke hagla, “Wel an̄ibu s̄ikim göm, m̄i ān̄i ap b̄i ap wög göm mani udnab rö u udöm me, n̄ibi b̄i nan m̄idagöp gau kal̄ip n̄eb u pen n̄ihön ḡin̄ig an̄ig göl ȳiηar̄iη hoη göp?” ö ḡila. An̄ig hagöm, n̄ibi an̄ibu n̄ip hag jula.

⁶ An̄ig hageila, Jisas kal̄ip haga, “N̄ihön ḡin̄ig an̄ig hagabim? N̄ip arö gim! Ȳip göp an̄ibu, ḡi aij yab̄i göp. ⁷ N̄ibi b̄i nan m̄idagöp gau, kale aip pör nöp m̄ideinabim rö, n̄in r̄imnap kal̄ip

* **13:22:** Rep 13:13 * **13:25:** Ais 13:10; Joe 2:10,31; 3:15; Rep 6:12-13 * **13:26:** Rep 1:7 * **13:27:** Mad 13:41; Mak 13:32 * **13:35:** Luk 12:38 * **14:3:** Luk 7:37-38 * **14:7:** Dud 15:11

nan ñinig, ñinabim. Pen yad aip pör m+ dageinabun. * 8 N+bi an+bi, nan n+pe gep rö u, göp. Umnö, wel ha+ñ aij auep u li ñöm ri+göl g+ naböl rö, y+ p nöd li ñab.

* 9 An+ b u, yad kalöp ni+ñö hagabin, hainö manö aij yad u ram m+ñöñ gau gau magöñhalö hag ñilö arö ni+ñöl gi, n+pe göp an+bu halö haglö, kale ni+bi an+bi ni+ p gasi hau+ gagnaböl,” a ga.

Judas, Jisas ni+ p al pak li+lan, a göm, mumug ga

(Mad 26:14-16; Luk 22:3-6)

10 Pen Jisas bi n+pe ap Judas Iskariod, Jisas ni+ p mumug g+ nam a göm, bi God ni+ p nan sabe gep bi kub gau ara. 11 Bi God ni+ p nan sabe gep bi kub an+ b gau, mumug ga an+bu ni+ñöm, aij gö, hagla, “Nöp mani ri+ mnap ñinabun,” a gi+la. Hageila me, Judas, “Aigöl gem hagnö, kale apöm Jisas ni+ p ud aröl,” a göm, gasi u ul+hai ni+ ñ m+deia.

Pasopa ñin u m+ñi, a göm, nan ñin+la

(Mad 17:17-25; Luk 22:7-14,21-23; Jon 13:21-30)

12 Bred Yi+ s Halö Ni+ñagep ñin kub u auö, Pasopa kaj sipsip pi pak sabe gi ni+ñeb ñin u, Jisas bi n+pe gau ni+ p hag ni+ñöm hagla, “Nan hon ni+ñabun u, mi+gan mai gi j+ n gun?” ö gi+la. * 13 Hageila, Jisas bi n+pe m+höp hag yuöm haga, “Kale daun kub u ammil ni+ñnabil, bi ap ni+ g mil dap areinab; ni+ p nable pakmil aip armil. 14 Bi an+bu amöm ram raul arain+ m, kale m+höñ bi ram an+bu nap ni+bö u ni+ p hag ni+ñmil hagmil, ‘Manö hag ñeb bi hagöp, ‘Bi yad gau aip Pasopa nan ni+ñabun raul mi+gan mai?’ ö göp,’ a gi+mil. 15 Kale hag ni+ñlö, ni+pe kale dam ram adö lan, nan gau magöñhalö m+ döp raul mi+gan kub u yamnab. Yamö, nan ni+ñabun u raul mi+gan an+bu gi j+ n gaimil,” a ga.

16 Jisas kal+ p m+höñ an+ g hag yuö, daun kub u ammil ni+ñlö, Jisas haga rö nöp m+deia. Ni+ñmil, Pasopa nan ni+ñni+ g gi+la u, gi j+ n gi+lö.

17 Dugo magö u, Jisas bi n+pe ri+ mnap aip amjaköm, 18 nan ni+ñöl gi+ haga, “Yad

kalöp ni+ñö hagabin, bi yad aip nan j+ m ñöl ni+ñabun aui nöp, bi ap, y+ p al pak li+lan, a göm, y+ p mumug g+ nab,” a ga. *

19 An+ g hagö, bi n+pe gau mög gö, gasi m+ñör ni+ñöl göm, ni+ p an+ an+ hag ni+ñöl gi+ hagla, “Ne y+ p hagabön aka?” gi+la.

20 Hageila, Jisas haga, “Kale bi yad unbö mi+gan lan m+dpim u, bi ap an+ g g+ nab. Bi an+bu me, yad aip nan k+ nani an+ j+ m ñöl ni+ñabul i. 21 Yad Bi Ni+ n+pe, God Manö kal+ k+ñ ri+köm hagla rö nöp umnabin u pen bi y+ p al pak li+lan, a göm, mumug g+ nab u, ni+ p mög ni+ñabin. Ni+pe ilön kub udnab u me, ni+ p yag dauagblap u aij,” a ga.

Jisas bi n+pe gau kal+ p bred wain ña

(Mad 26:26-30; Luk 22:14-20; 1Ko 11:23-25)

22 Nan ni+ñöl gi, Jisas bred u udöm, God ni+ p aij, a göm, ud jö göm, bi n+pe gau kal+ p ñöl gi+ haga, “Ud ni+ñim! U hañ romañ yad,” a ga.

23 Pen ni+ g wain kap u, u rö nöp udöm, God ni+ p aij, a göm, bi n+pe gau kal+ p ñö, magöñhalö ni+ñlö ni+ñöl gi, haga, 24 “Ni+ g i, hagape yad. Hagape yad hon gi lugnab u me, God manö ni+ñö hag la rö, ni+ bi bi iru nöp ni+pe aip ud d+ m ni+ nab,” a ga. * 25 An+ g hagöm haga, “Yad kalöp ni+ñö hagabin, m+ñi ñin i ri+köm ni+ g wain ni+ñagnabin. Yi+ har+ñ nöp m+dnö m+dnö, God ni+ bi bi udöm kumi kabö adö lan au abad m+deinab ñin u nöp, ni+ g wain kauyañ ni+ñnabin,” a ga. 26 An+ g hagöm, bi n+pe gau aip God ni+ p sabe gep k+ map ap hagöm, Olip Dum arla.

Jisas Pida ni+ p haga, ‘Yad Jisas ni+ p ni+ñagpin,’ a g+ nabön,” a ga

(Mad 26:31-35; Luk 22:31-34; Jon 13:36-38)

27 Jisas bi n+pe gau kal+ p haga, “God Manö u kal+ k+ñ ri+köm hagla, ‘God ni+ pe haga, ‘Yad bi kaj sipsip mukep u ni+ p pak li+ nö, kaj sipsip gau pi+ñi+ g gi+ ke ke arnaböl,” a ga,’ a gi+la. An+ b u rö, m+ döp m+ döp kale magöñhalö y+ p arö gi+ mim, pi+ñi+ g gi+ arnabim. 28 Pen yad umem, urakem ram m+ñöñ Galili arnö, kale hain ni+ nabim,”

* 14:8: Jon 19:40 * 14:12: Eks 12:6 * 14:18: Sam 41:9 * 14:24: Eks 24:8; Sek 9:11; Jer 31:31-34; 1Ko 10:16; Hib 9:20 * 14:28: Mad 28:16; Mak 16:7

a ga. * 29 Anig hageia, Pida haga, “Bi rimnap nöp arö göl rö löp u pen yad nöp arö gagnabin, wasö,” ga. 30 Hageia, Jisas haga, “Yad nöp niñö hagabin, miñi ñin i nöp, sibön an yan kɪlakɪl wiñ miñöp alagnab magö u, ‘Yad Jisas nöp niñagpin,’ a gımön, ij miñau niñan wai ñinabön,” a ga.

31 Hageia, Pida manö klö yabɪl hagöm haga, “Yip nöp aip al pak linig, al pak löl u pen yad Jisas nöp niñagpin, a gem, hagagnabin,” a ga. Jisas bi nıpe gau magöñhalö, Pida haga rö nöp hagla. *

Jisas God nöp sabe gi mideia
(Mad 26:36-46; Luk 22:39-46)

32 Jisas bi nıpe gau aip mab wög adin Gedsemani amöm kalıp haga, “Kale aui asik midaimim; yad am sabe ginig arabin,” a ga. * 33 Anig hagöm, Pida, Jems, Jon kalıp ut gi damöm, gasi mlö löl gi haga, 34 “Midmagö yad u ilön gi dam lugöp u, umnam rö löp. Kale it i midmim, niñ midaimim,” a ga. * 35 Anig hagöm, kalıp au hag löm, nıpe yöp söl anıb au amöm, miñön nabön yan lug paköm, ilön kub udnig geia anıbu, Nap nıpe wasö ginim aka wasö gagnim, a göm, sabe göl gi mideia. 36 Nap nöp sabe göm haga, “Bapi, ne nan gau magöñhalö gep u nöp midöp. Nan yip ginig gab u, yad miñör kub midöp. Ne yau a gımön, yip unbö gagnim. Pen nan yip niñön ginig gainim u, gasi yad niñnam rö gagmön, gasi ne ke niñban adö u nöp yip gımön,” a ga. *

37 Hagöm, ado gi bi nıpe miñau niñan mideia au apöm niña, kale böñ nöp hon han arla. Anıb u, nıpe Pida nöp haga, “Saimon, ai ginig gımön hon hanabön? Yöp magö ap niñ midaimön rö lagöp ar?” a ga. 38 Anig hagöm, bi nıpe gau kalıp haga, “Hon nan naij gun rö löp, a gımim, niñ aij gımim, God nöp sabe göl gi midaimim. Gasi kale u gımim rö löp u pen hañ roman kale iru maru göp,” a ga. 39 Anig hagöm, kauyan ado gi amöm, Nap nöp nöd sabe ga rö, kauyan sabe ga. 40 Pen kauyan ado gi apöm niña, bi nıpe gau böñ nöp hon kal

auö han arla. Niñöm, kalıp haga, “Kale hon hanabim ar?” a ga. Hagö, ana udöm, pen hagöl rö laga.

41 Pen Jisas gısön amöm, ado gi apöm kauyan hon haneila u niñöm haga, “Kale yiharın han midpim ar? Me aij! Bi game, niñim! Bi ap apöm, Bi ñi nıpe kain göm, bi nan si nan naij gıpal gau kalıp ñinig gab. 42 Urakpe arun! Niñim! Bi yip kain göp auab i,” a ga.

Jisas nöp ud sisi lila

(Mad 26:47-56; Luk 22:47-53; Jon 18:3-12)

43 Jisas kalıp manö anıbu hagö niñöl gi, magö anıbu nöp, bi nıpe unbö miñan lan ap, Judas, bi iru nöp dapöm apjaka. Bi anıb gau, bi God nöp nan sabe gep bi kub gau abe, bi lo manö hag ñeb gau abe, bi manö ud asikep gau abe, hag yulö aula. Kale ru mlö kíd rimnap udöm, ur pakep rimnap udöm, aula. 44 Judas nöd kalıp hag löm haga, “Yad bi ap nöp am hag wiñai udem, ud bom haluem, mulu niñeinam u, bi u me, a gımim, nöp ud sisi lımim, ud arim,” a ga.

45 Judas anig hagöm, Jisas mideia au amjaköm, “Manö hag ñeb bi,” a göm, nöp ud bom haluö niñöl gi, 46 bi rimnap apöm, Jisas nöp ud sisi lila.

47 Jisas ud sisi lilo niñöl gi, Jisas bi nıpe ap uraköm, ru mlö kíd nıpe u ud tip gi udöm, bi God nöp nan sabe gep bi kub yabɪl u wög nöp gi niñmidöp bi u, nöp rimid böñ lap u böñ nöp riñ ajan al yua.

48 Pen Jisas bi nöp ud sisi lila gau kalıp haga, “Ru mlö kíd udmim, ur pakep udmim, yip nan si udep bi ap a gımim auabim aka? 49 Yad pör pör God sabe gep ram u amem, kale aip midem, niñi bi gau kalıp manö hag niñmidin u pen yip ud sisi lagpe. Pen uri kale God Manö u kalı kliñ riköm hagla rö nöp gabim,” a ga.

* 50 Pen magö anıbu nöp, Jisas bi nıpe gau magöñhalö nöp arö göm piñin gi aram hakla. 51 Bi praj ap, wañj mlöbö ap nöp yımöm, Jisas nöp ud areila u hain arö, nöp abe ud sisi lun, a gılö, 52 pirik areia, wañj

* 14:31: Jon 11:16 * 14:32: Jon 18:1 * 14:34: Jon 12:27 * 14:36: Mak 10:38; Jon 6:38 * 14:49: Luk 19:47; 21:37; Jon 18:20

bad nipe u ud ju udlö, nipe magö nöp piriik ara.

Jisas nip manö kub hagla

(Mad 26:57-68; Luk 22:54-55,63-71; Jon 18:13-14,19-24)

⁵³ Jisas nip dam, bi God nip nan sabe gep bi kub yabił ram u arla. Ud areila, bi God nip nan sabe gep bi kub gau löm, bi manö ud asikep gau löm, bi lo manö hag ñeb bi gau löm, ap ram anibu magum gila. ⁵⁴ Pida pen hapi hapi niñ damöm, bi God nip nan sabe gep bi kub yabił ram nipe u amjaköm, bi ram anibu wög gimıdal gau aip asiköm, mab mali mideila. ⁵⁵ Bi God nip nan sabe gep bi kub gau abe, Juda Kansol kub bi gau magorhalö abe, Jisas gi ajmidöp manö il ap udun, nip al pak lun, a gi niñ wasö niñla. ⁵⁶ Niñbi bi iru nöp daulö, Jisas nip manö piral adö rımnap hagla u pen manö hagla u adıp adıp hagagla. Ke ke haglö, manö il rımnap niñagla. ⁵⁷ Pen rımnap uraköm, piral hagöm, hagla, ⁵⁸ “Hon niñ midno, nipe haga, ‘God sabe gep ram, ñimagö udöm gila i, rib wal gi yuem, ñin mihau niñan u, kauyan gınabin. Niñmagö udöm gıpal rö u gagnabin; ram anibu ke yabił ap gınabin,’ a göp,” a gila. * ⁵⁹ Manö hagla anibu u rö nöp adıp adıp hagagla; ke ke hagla.

⁶⁰ Bi God nip nan sabe gep bi kub yabił u uraköm, Jisas nip haga, “Manö nöp hagaböl u, ne manö pen ap hagagnabön ar?” a ga. ⁶¹ Hagö, Jisas manö ap pen hagagö, kauyan hag niñöm haga, “Ne me Mesaia u, Bi Kub aij u Niñ nipe aka?” ga. ⁶² Hageia, Jisas haga, “Yau me. Me yad nöp. Yad, Bi Niñ nipe, Bi Kub klö ke yabił ñimagö yijig kid lau adö asik mid arö gem, kumi kabö adö lan au nibö kumi bad an an lem aueinabin, niñnabim,” a ga.

⁶³⁻⁶⁴ Jisas anig hagö, bi God nip nan sabe gep bi kub yabił u, walij nipe gau ke ud biłił göl gi haga, “Nipe God hib nipe u rib juajip u niñbim! Anib u, niñbi bi rımnap hag niñagun. Nipe gi naij göp u waiö hagöp me u. Anib u, kale niñhön gasi niñnabim?” ö ga. Hagö, bi kub gau magorhalö uraköm, hagla, “Bi anig göl

hagöp anibu, nip al pak lep,” a gila. * ⁶⁵ Anig hagöm, bi rımnap Jisas nip kiñu alöm, walij bad ap ud amgö nip u paıu gi ñöm, nip paköl gi haga, “Ne ke niñmön, hanip hagö, niñun, nöp an pakab?” ö gila. God sabe gep ram bi polisman gau, u rö nöp nip miñu magö nöp pakla.

Pida haga, “Yad Jisas nip niñagpin,” a ga

(Mad 26:69-75; Luk 22:56-62; Jon 18:15-18,25-27)

⁶⁶ Pida am asika au nöp midö niñöl gi, niñbi praj ap, bi God nip nan sabe gep bi kub yabił u nip wög gi niñmidöp ap apjaköm, ⁶⁷ Pida mab run naböñ mideia au niñöm, haga, “Ne u rö nöp Jisas bi Nasared nibö u aip ajmidan,” a ga. ⁶⁸ Hageia, Pida haga, “Ne niñhön hagabön? Manö hagabön u yad niñagpin,” a ga. Anig hagöm, höñ yan arö niñöl gi, kilakıl wiñ ala. ⁶⁹ Niñbi praj anibu nöp, Pida nip kauyan niñöm, niñbi bi mideila gau kalıp haga, “Bi i bi nipe ap,” a ga. ⁷⁰ Hageia, Pida kauyan wasö ga.

Yöp magö ap midöm, niñbi bi urak mideila anib gau, Pida nip kauyan hagla, “Ne u rö nöp ram miñöñ Galili nibö u me, hon niñbun ne abe bi nipe ap,” a gila. ⁷¹ Hageila, Pida haga, “Bi Kub niñ midöp; piral hagnö, yip al pak linim. Pen niñö yabił hagabin! Bi anig hagabim u yad niñagpin yabił!” a ga. ⁷² Anig hagö niñöl gi, kilakıl u kauyan wiñ ala. Wiñ alö, Pida Jisas nöd haga, “Kilakıl wiñ miñhöp alagnab magö u, ‘Yad Jisas nip niñagpin,’ a gimön, ij mihau niñan wai niñnabön,” a ga manö u niñö, mög gö, miñtörj kub ga.

15

Jisas nip dam Pailod mideia ud arla

(Mad 27:1-2,11-14; Luk 23:1-5; Jon 18:28-38)

¹ Hilim halö, bi God nip nan sabe gep bi kub gau löm, bi lo manö hag ñeb bi gau löm, bi manö ud asikep gau löm, Juda Kansol bi kub gau magorhalö löm, magorhalö manö hag gum göm, Jisas nip nagı löm, dam gapman bi kub Pailod mideia u ud

* 14:58: Jon 2:19-21 * 14:63-64: Lep 24:16; Jon 19:7

* 15:1: Luk 22:66

arla. * ² Dam arlö, Pailod Jisas nɪp haga, “Ne Juda nɪbi bɪ kiŋ kale u aka?” ga. Hageia, Jisas haga, “Me ne hagpan me u,” a ga.

³ Bɪ God nɪp nan sabe gep bɪ kub gau Jisas manö kub hagöm manö ke ke iru nöp hagla. ⁴ Anig gö, Pailod Jisas nɪp haga, “Nöp manö iru hagaböl u, ne pen manö rɪmnap hagagnabön ar?” a ga. ⁵ Hagö, Jisas pen manö hagagö, Pailod gasɪ iru yabɪl nöp nɪŋa. *

Juda nɪbi bɪ gau hagla, “Jisas nɪp mab ba laŋ al pak lɪmön!” a gɪla
(Mad 27:15-26; Luk 23:13-25; Jon 18:39-19:16)

⁶ Pen Juda kai Pasopa ñɪn kub u auö, pör am Rom gapman bɪ kub Pailod nɪp hag nɪŋlö, kalɪp bɪ nagɪman kale hag nɪŋmɪdal bɪ u nöp yɪharɪŋ hag höŋ yumɪdöp. ⁷ Pen ñɪn anɪbu, bɪ ap hib nɪpe Barabas nɪbi bɪ rɪmnap ugalöm, Rom gapman aip pen pen göm, wip al pak lɪla rö, kalɪp nagɪ lɪlö mɪdeila. ⁸ Nɪbi bɪ gau ap magum göm, Pailod nɪp bɪ nagɪman pör hag nɪŋmɪdal rö hag nɪŋlö, ⁹ Pailod kalɪp haga, “Juda kiŋ kub kale u, kalöp hubɪk yunam aka?” ga. ¹⁰ Nɪhön gɪnig: Pailod nɪpe ke nɪŋa, bɪ God nɪp nan sabe gep bɪ kub gau, Jisas nɪp yɪharɪŋ mulu kal nɪŋla rö, nɪp dap ñɪla. ¹¹ Pen bɪ God nɪp nan sabe gep bɪ kub gau, nɪbi bɪ gau kalɪp hagla, “Pailod nɪp hagpe, Jisas wasö, Barabas nɪp hubɪk yunɪm,” a gɪla. Anig gɪlö, nɪbi bɪ gau Pailod nɪp hagla, “Barabas nɪp hanɪp hubɪk yumön,” a gɪla. * ¹² Anig hageila, Pailod haga, “Anig hagpim u, pen bɪ anɪbi kale Juda kiŋ hon a gɪpim u, nɪp nɪhön gɪnam?” ö ga. ¹³ Hagö, kale manö bɪtö göm hagla, “Nɪp mab ba laŋ al pak lɪmön!” a gɪla. ¹⁴ Hageila, Pailod haga, “Nɪpe nɪhön gɪ naj gö, anig gɪnam?” ö ga. Anig hageia pen kale bɪtö yabɪl göm hagla, “Mab ba laŋ al pak lɪmön! Mab ba laŋ al pak lɪmön!” a gɪla.

¹⁵ Pen Pailod, manö klö hagla anɪbu udöm, nɪbi bɪ gau kalɪp aij gaŋ, a göm, Barabas nɪp yɪharɪŋ hag yuöm, bɪ nɪpe rɪmnap kalɪp hagö, Jisas nɪp nagɪ löm,

mɪñu magö pakla. Jisas nɪp pak pɪs gɪlö nɪŋöl gɪ, Pailod haga, “Nɪp dam mab ba laŋ al pak lɪmim,” a ga.

Ami bɪ gau Jisas nɪp hag jula
(Mad 27:27-31; Jon 19:2-3)

¹⁶ Ami bɪ gau, Jisas nɪp dam gapna Pailod ram kub nɪpe u amöm, bɪ yam kale rɪmnap kalɪp wɪñ allö aueila, ¹⁷ waɪj aɪ mɪlöbö ap, gapman bɪ kub gau rol gɪ mɪdmɪdal rö Jisas nɪp rɪm ñöm, nan kalɪ kalɪ halö rɪmnap rɪk dapöm, kiŋ rol gɪpal usajɪl bad rö ap göm, nɪp nabɪc cög adö laŋ rol gɪ ñɪla. ¹⁸ Rol gɪ ñöm, Jisas nɪp aɪeb aɪeb ñöl göm hagla, “Ne Juda kiŋ kub pör nöp mɪdmön!” a gɪla.

¹⁹ Anig hagöm, ur udöm, nabɪc nɪpe paköm, nɪp kiñu al ñɪla. Mɪdeia söl au kugom yɪmöm, kale kiŋ nɪp gɪmɪdal rö, nɪp ubör yɪhöŋ gɪla. ²⁰ Nɪp anig göl hag juöm, waɪj aɪ mɪlöbö nɪp rɪm ñɪla u ud ju yuöm, waɪj nɪpe ke u yɪm ñöm, mab ba laŋ al pak lɪnig ud arla.

Jisas nɪp mab ba laŋ al pak lɪla
(Mad 27:32-44; Luk 23:26-43; Jon 19:17-27)

²¹ Kale aŋ au amöl gɪ, Aleksada Rupas madöl mɪhau nap kale Saimon, Sairini daun nɪbö bɪ u, gau gɪ ajöm, apöm Jerusalem arnig areia u, nɪp nable paköm, klö göm, hagla, “Jisas mab kros u ud kag gɪmön ud aru!” a gɪlö, udöm kalɪp aip ara.

* ²² Anig göl amöm, Jisas nɪp dam ram mɪnör au manö yöl hib Golgoda a gɪmɪdal ka au amjakla. Golgoda manö il u “Wip Nabɪc Cög Ij.” ²³ Amjaköm, nɪp ñig wain ap udöm, marasɪn mö a gɪmɪdal rɪmnap ud bɪg ado malo göm, Jisas nɪp ñɪla pen ñɪŋaga. ²⁴ Jisas nɪp mab ba laŋ al pak löm, waɪj nɪp gau udöm, nɪme lɪ ke ke udnig, sadu rö göl göm udla. *

²⁵ Sɪdö hilɪm halö lɪm gɪ yuöm yöp audɪk galɪk aua magö u, Jisas nɪp mab ba laŋ cɪpɪl pak lɪla. ²⁶ Cɪpɪl pak löm, nɪhön gɪnig al pak lɪla manö u, mab kros ba adö laŋ kalɪ kɪñ rɪkla:

JUDA KAI KIŊ KALE ME I.

* 15:5: Ais 53:7; Mak 14:61 * 15:11: Ap 3:13-14 * 15:21: Ro 16:13 * 15:24: Sam 22:18

27 Mañ an+bu, b+ nan si udep m+höp u rö nöp al pak l+la, ap mab böñ lap, ap mab böñ lap. 28 G+la an+bu, God Manö u kal+ k+ñ r+köm, g+ naböl a g+la rö nöp g+la. Manö an+bu kal+ k+ñ r+köm hagla, “N+ p n+ñlö, b+ nan naij gep ap rö l+ nab,” a g+la. *

29 N+bi b+ gau ap ran ap lugöl g+, Jisas n+ p n+ñöm, nab+ c gor mar göm, n+ p hag juöm hagla, “Ne, ‘God sabe gep ram u r+ b wañ gem, ñ+ n m+höp n+ gan kauyañ g+ l+ nabin,’ a g+ na u, * 30 m+ñi ne ke g+ mön, kam+ ñ arö, hon n+ñun,” a g+la.

31 B+ God n+ p nan sabe gep b+ kub gau abe, b+ lo manö hag ñeb b+ gau abe, Jisas n+ p u rö nöp hag juöm, kal+ p ke nöp pen hagö pen hagö göm hagla, “N+bi b+ r+ mnap kal+ p gaj+ p kam+ ñ arbal u pen uri n+ p ke gö kam+ ñ arn+ m rö lagöp. 32 N+ pe pör hagöp, ‘Isrel n+bi b+ Mesaia m+ dpin, Isrel Kiñ m+ dpin,’ a göp rö, m+ñi n+ p au lañ ç+ p+ l pak l+ bal u, n+ pe ke u rö nöp urak aui auö n+ñun n+ñö hagöp, a gun, n+ p n+ ñ udnabun,” a g+la. Pen b+ Jisas aip al pak l+ la m+ hau Jisas n+ p u rö nöp hag julö.

Jisas uma

(Mad 27:45-56; Luk 23:44-49; Jon 19:28-30)

33 S+ dö an aul+ k aua magö u, s+ böñ göm, m+ d damöm, s+ dö gam+ ñ ga magö u kauyañ mailö ga. 34 Mailö gö n+ñöl g+, Jisas meg m+ gan dap ranöm, w+ ñ al hagöm haga, “Eloi, Eloi, lama sabakdani?” ö ga. H+ bru manö haga an+bu manö iñ u, “God yad. God yad. Y+ p ai g+ n+ g arö g+ pan?” * 35 Hagö, n+bi b+ söl an+ b au m+ deila gau n+ñöm hagla, “N+ñim! Ilaija n+ p w+ ñ alab,” a g+la.

36 Pen b+ ap nan hain auebö rö bad ap udöm, ñ+ g wain mani pro raubal m+ gan yañ rauöm, Jisas n+ p ñ+ nö ñ+ ña, a göm, gam+ l m+ lö ap ud abös alöm, m+ deila adö lañ ñöl g+, haga, “Hon n+ ñ m+ dno, Ilaija apöm, n+ p ud as+ k dam m+ nöñ iñ yañ l+ nab aka?” ga. *

37 An+ g hagöm, n+ ñ m+ dlö n+ñöl g+, Jisas w+ ñ kub alöm, uma. 38 Magö an+bu nöp,

* 15:28: Ais 53:12 * 15:29: Sam 22:7; 109:25; Mak 14:58 * 15:34: Sam 22:1 * 15:36: Sam 69:21
* 15:40-41: Luk 8:2-3

wañj m+ lö kub God sabe gep ram magö raul m+ gan yañ ajöñ p+ l g+ la u, an u pa b+ l+ l göm, ke ke lap lap aram m+ gan h+ k m+ deia.

39 B+ ami gau abad m+ dm+ döp b+ kub u, mab kros ba an aui adö au g+ lañ m+ deia u, Jisas an+ g hagöm uma u n+ñöm, nan n+ñön n+ñön ga gau n+ñöm, haga, “N+ñö hagpal! B+ an+bi God Ñ+ n+ pe yab+ l!” a ga.

40-41 N+bi iru nöp Jisas aip Jerusalem aula gau, apöm goñ au m+ deila. An an+bu, n+bi m+ hau n+ gan Jisas n+ p wög pro pro r+ mnap g+ ñ+ m+ dal ram m+ nöñ Galili. N+bi Maria m+ höp m+ dailö; n+bi h+ b alog an+ b m+ hau, ap Magdala daun n+ bö, ap Jems Josep madöl m+ hau n+ me kale u. N+bi ap h+ b n+ pe Salomi. N+bi an+ b gau magöñhalö n+ ñ m+ dlö n+ñöl g+, Jisas uma. *

Josep n+ pe Jisas hañ romañ kabö m+ gan au r+ göl ga

(Mad 27:57-61; Luk 23:50-55; Jon 19:38-42)

42-43 Josep b+ Arimadia daun n+ bö, Juda Kansol kub b+ gep ap, God n+bi b+ udöm abad m+ deinab ñ+ n an+bu abad m+ dm+ döp. B+ an+bu, rol God n+ p sabe gep ñ+ n u, a göm, nan g+ j+ n geia. Jisas uma u n+ñöm, ram söl dugn+ g gab, a göm, m+ñi wip he ud as+ k dam r+ göl g+ nam, a göm, p+ ñ+ ñ gaga; Pailod m+ deia u amöm, hag n+ ña. 44 Hag n+ñö, Pailod, Jisas hadö uma manö u n+ñöm, pa g+ l+ göm, b+ ami b+ abad m+ dm+ döp b+ kub u n+ p w+ ñ alö, aueia, hag n+ ña. 45 Hag n+ ñeia haga, “M+ dönöp umöb,” a ga. An+ g hagö, Pailod Josep n+ p haga, “Yau. Wip dam r+ göl g+ mön,” a ga.

46 Hagö, Josep wañj rud kub ap rauöm, am wip he ud as+ k dap lugöm, wañj u ud magöñhalö wam wam göm, dam kabö m+ gan g+ sön n+ bö nöp lu l+ la kabö m+ gan u r+ göl ga. R+ göl göm, kabö hañai kub ap ud gau ga g+ damöm, wip r+ göl ajöñ u p+ l ga.

47 Maria Magdala aip, Maria Josep n+ me u aip, n+ ñ m+ dlö n+ñöl g+, wip r+ göl g+ la.

16

Jisas uraka

(Mad 28:1-8; Luk 24:1-12; Jon 20:1-10)

¹ Juda God nɪp sabe gep ñɪn kale u ap padiö, Maria Magdala u, Maria Jems nɪme u, nɪbi Salomi u, wip he u wel lɪ ñun, a göm, am wel haɪɲ aij auep rɪmnap rau dap lɪlö hana.

² Ruö Sade ñɪn u, sɪb halö uraköm, wip rɪgöl gɪla u areila. ³ Adan aɲ au aramöl gɪ hagla, “Kabö kub wip rɪgöl ajöɲ pak pɪɪ gɪla u, an ud kɪɪɪ gɪ goɪ gau yunab?” ö gɪla. ⁴ Anɪg hagöm, amjaköm, nɪɲla, kabö kub wip rɪgöl ajöɲ pak pɪɪ gɪla anɪbu, hadö lɪɪ gɪ am goɪ au mɪdeia. ⁵ Nɪɲöm, mɪgan anɪbu hɪkɪd amöm nɪɲla, bɪ praj waɪɲ rud mɪlöbö yɪma ap, ñɪmagö yɪɲg lau adö asɪk mɪdeia. Nɪp nɪɲöm pɪñɪɲ gɪla. ⁶ Pɪñɪɲ geila, kalɪp haga, “Pɪñɪɲ gagmim. Yad nɪɲbin, kale Jisas bɪ Nasared nɪbö, mab ba laɲ al pak lɪla u nɪp nɪɲɲɪg auabim. Pen nɪɲim! Nɪpe aui mɪdagöp. Nɪpe mɪdö nöp uraköm aröp. Nɪp rɪgöl gɪla ka u nöp mɪdöp aui ap nɪɲim. ⁷ Pen yɪɲɪd ammil, bɪ nɪpe gau Pida aɪp hagnil, ‘Jisas nɪpe nöd amöm Galili mɪdeinab. Nɪpe ke kalöp nöd haga rö, kale am nɪpe nɪɲnabim anɪb gau,’ a gɪmil,” a ga. *

⁸ Anɪg hagö, nɪbi gau anɪnɪn gö, ñɪn ma gɪl gɪl göm, wip rɪgöl höɲ amöm arö göm, gɪ dö gɪ arla. Pɪñɪɲ gɪla nɪɲöm nɪbi bɪ rɪmnap kalɪp manö anɪbu hag ñagla.

Maria Magdala Jisas nɪp nɪɲa
(Mad 28:9-10; Jon 20:11-18)

⁹ Jisas umöm, ñɪn wañɪgnɪbö u uraköm, nöd yabɪɪ amöm, Maria Magdala mɪdeia au waiö lö, nɪp nɪɲa. Pen nɪbi anɪbu nɪp nöd kɪjaki aiön pi unbö mudun jɪɲ u abanɲ al mɪdeia nɪɲöm Jisas hag höɲ yua. ¹⁰⁻¹¹ Nɪpe Jisas nɪp nɪɲöm, am bɪ nɪpe gau mɪtöɲ gɪ mɪdeila aɲ au amöm, Jisas kamɪɲ mɪdöp nɪp nɪɲbin, a gö, kale böɲ nöp umöb, a göm, manö nɪp u udagla.

Jisas bɪ nɪpe mɪhau adan aɲ au ammil nɪp nɪɲlö
(Luk 24:13-15)

¹² Hainö pen, Jisas bɪ nɪpe mɪhöp ram mɪnönɲ mɪgan ap gɪ ajailö, Jisas bɪ unbö ke rö löm apöm, adan aɲ au waiö lö, nɪp

nɪɲmil, ¹³ am bɪ nɪpe rɪmnap kalɪp hag ñɪlö u pen, nɪɲö hagabil, a göm, manö kale udagla.

Manö aij yad u nɪbi bɪ gau kalɪp hag ñɪmim, a ga

(Mad 28:16-20; Luk 24:36-49; Jon 20:19-23; Ap 1:6-8)

¹⁴ Hainö mañ ap me, Jisas bɪ nɪpe unbö agɪp laɲ u nan ñɪɲeila aɲ au waiö löm, kalɪp hag göl gɪ haga, “Yad uraknö, nɪbi bɪ rɪmnap yɪp waiö nɪɲöm, apöm kalöp hag ñɪlö, nɪhön gɪnɪg piral hagnil, urakagöp, a gɪmim, nɪɲbim?” ö ga. *

¹⁵ Anɪg hagöm, kalɪp haga, “Kale manö aij yad u dam ram mɪnönɲ gau gau magöɲhalö ammil, nɪbi bɪ gau magöɲhalö hag ñɪmim. * ¹⁶ Nɪbi bɪ an aɲ, manö aij yad anɪbu nɪɲ udöm, ñɪg paknaböl gau, kamɪɲ arnaböl. Pen nɪbi bɪ an aɲ nɪɲ udagnaböl gau, God kalɪp manö kub hagö ilön udnaböl. *

¹⁷ “Nɪbi bɪ manö yɪp nɪɲöm, ‘Nɪɲö hagöp,’ a göm, nɪɲ udnaböl gau, nan gagep rö gɪnaböl. Kɪjaki aiön pi nan gau nɪbi bɪ kalɪp abanɲ alnab gau, hib yad u hagöm, hag höɲ yunaböl. Manö yabɪɪ kale u arö göm, manö gɪsön nɪbö adö ap ke hagnaböl. *

¹⁸ Re gadgoɪ nɪbi bɪ hauöp gau ud nɪɲlö, nan ap gö umagnaböl. Nan naij nɪbi bɪ ñɪɲöm umbal gau rɪmnap ñɪɲlö, nan ap gö umagnaböl. Pen nɪbi bɪ nan gɪnab gau, kalɪp ñɪmagö lɪlö, kamɪɲ lɪnab,” a ga. *

God Jisas nɪp udöm ram mɪnönɲ nɪpe kumi kabö adö laɲ au ud ara

(Luk 24:50-53; Ap 1:9-11)

¹⁹ Bɪ Kub Jisas manö anɪbu kalɪp hag pɪs gö nɪɲöl gɪ, God nɪp udöm, ram mɪnönɲ nɪpe kumi kabö adö laɲ au ud ara. Ud arö, God ñɪmagö yɪɲg nɪp lau adö asɪka. *

²⁰ Pen bɪ nɪpe gau amöm, Krais manö aij u ram mɪnönɲ gau gau magöɲhalö hag ñɪlö arö nɪɲöl gɪ, Bɪ Kub, manö aij yad nɪɲö lɪnɪm, a göm, kalɪp aɪp mɪdöm, klö ñö, nan gagep rö gau gɪla. *

* 16:7: Mad 26:32; Mak 14:28 * 16:14: 1Ko 15:5 * 16:15: Ap 1:8 * 16:16: Ap 2:38 * 16:17: Ap 2:4; 8:7

* 16:18: Luk 10:19; Ap 28:3-6 * 16:19: Ap 1:9-11; 2:33-34 * 16:20: Ap 14:3; Hib 2:3-4

Luk Jisas Krajs Manö Aij u Luk kali kliñ rika

Manö nöd

¹⁻² Jisas Krajs an hanip i yag daulö kub göm ga ga rö, bi rimnap amgö magö kale ke niñöm, manö aij anibu hag ñi ajöm, yip abe, niñi bi gau rimnap halö kalip abe, hag ñila. Hag ñeila bi iru rö manö anibu niñ aij göm kali kliñ rika. * ³ Pen bi majö Diopilas, yad u rö nöp manö yip hag ñila anibu it u magöñhalö ulhai niñ aij gipin u me, yad u rö nöp manö anibu magöñhalö gasi niñ aij gem, nöp kali kliñ rikniñg gabin. ⁴ Anig ginö me, manö nöp hagla niñban u, niñö hagla a gimön niñnabön.

Ejol, ber mihau Jon Bi Ñig Pak Ñeb yag daunabil, a ga

⁵ Nöd Kiñ Herod Judia Propins abad midmidöp ñin u, bi ne Sekaraia, God nip nan sabe gep bi ap midmidöp. Bi yam nipe aip wög jim ñöl gimidal gau kalip Abaija Yam a gimidal. Sekaraia niñbin nipe Ilisabed. Ilisabed u rö nöp God nip nan sabe gep bi Eron it u rik dam dapil göm rika. ⁶ Kalpe ber mihau God lo manö adö u magöñhalö hain göl gi midlö, God niñö, manö ap midageia. ⁷ Pen Sekaraia niñbin nipe Ilisabed ñi pai wem u me, ñi pai ap yag dapöm wasö, böñ nöp niñi mitep bi mitep lilö.

⁸ Ñin ap Sekaraia bi nipe aip wög jim ñöl gimidal gau apöm, God nip sabe gep wög u geila. ⁹ Pen wög kale u göl gi, bi God nip nan sabe gep bi gau pör gimidal rö, bi hon an rö God sabe gep ram raul migan yan amöm nan haññ aij auep u launab a göm, ilöñ cal ud gulu gi udla. Udlö, Sekaraia nipe ilöñ cal ke ud gulu gi udöm, God sabe gep ram raul migan yan arniñg ga. * ¹⁰ Niñi bi iru nöp God sabe gep ram höñ adö au God nip sabe göl gi midailö niñöl gi, Sekaraia nipe raul migan yan aramöm nan haññ aij auep anibu laua.

¹¹ Pen Bi Kub ejol nipe ap apöm, nan haññ aij lep kabö kinañ u ñimagö yijig adö lau waiö mideia. ¹² Sekaraia ejol anibu niñöm pa giñ ga. ¹³ Pen ejol anibu nip haga, “Ne piññ gagmön. God nip sabe gipan u, nipe niñöb. Nabin ne Ilisabed ñi ne ap yag daunab. Yag dauö, hib nipe Jon a gimön. ¹⁴ Nime ñi u yag daunab u, ne miñ miñ ginabön; niñi bi iru nöp gau u rö nöp miñ miñ ginaböl. ¹⁵ Bi Kub amgö ilö adö nipe u, Jon bi kub rö mideinab. Nipe ñig wain aka ñig klö rimnap niñagnim. Nime ñi midun mideinab ñin anibu nöp, Ana Ut nipe ñi anibu nip an dan amöm ajman raunab. * ¹⁶ Hainö nipe Isrel niñi bi God nip arö gipal gau iru nöp manö aij hag ñö, God nip, Bi Kub hon, a göm, niñ udnaböl. ¹⁷ Pen ñi ne anibu nipe bi God manö hagep Ilaija hadame ram God pidön udöm gimidöp rö ginab. Nap bi kalip udöm, ñi pai kale gau udöm, kalip ud jim ñöl linab. Niñi bi God nip azeb azeb ñibal gau, kalip manö aij hag ñö, niñi bi kamññ aij nipe gasi niñbal rö niñöm, gi aij göm, Bi Kub aunab, a göm, abad mideinaböl,” a ga. *

¹⁸ Ejol u anig hagö, Sekaraia haga, “Hol ber mihau mitep yabit libul. Anib u, yad aigöl gem, ne niñö hagpan, a gi niñnabin?” ö ga.

¹⁹ Hagö, ejol u Sekaraia nip haga, “Yad Gebriel. Yad God amgö ilö adö u midem, yip hag yuö apem manö aij anibi nöp hag niñniñg aubin. * ²⁰ Ne manö yad u, niñö hagöp a gimön niñagnan rö, atab nöp u marö gö, manö hagöl gi midageinabön. Yiharññ nöp mid mid, ñi u yag daunabil mañu nöp kauyan manö hagnabön,” a ga.

²¹ Pen Sekaraia God sabe gep ram an raul yan milö padö mideia niñöm, niñi bi höñ yan mideila gau gasi iru niñla. ²² Hainö nipe höñ apöm, manö rimnap hagnim rö laga. Anib u, yip anig anig göp, a göm, ñimagö nöp yamaia. Kale niñöm hagla, nipe ram raul migan yan midöm, nan ap ke niñöm auöp, a göm, niñla.

* **1:1-2:** Ap 1:1 * **1:9:** Eks 30:7 * **1:15:** Nab 6:3 * **1:17:** Mal 3:1; 4:5-6; Mad 17:11-13 * **1:19:** Dan 8:16; 9:21

²³ Pen Sekaraia God sabe gep ram wög u gi midö, ñin nipe u pis gö, bi rimnap apöm ka nipe u udlö niñöl gi, nipe ado gi ram nipe ara. ²⁴⁻²⁵ Hainö mid damöm, niñin nipe Ilisabed ñi mudun midöm haga, “Nöd yad niñi ñi pai wem midmidin u me, yip nable ga, ji miñi Bi Kub yip mög niñöm yip abad midö, ñi mudun midpin u yip aij göp, nable gagnab, wasö,” ga. Anig hagöm, rakin unbö mamid agamij ram raul migan gau nöp pi göl midmidöp.

Ejol apöm Maria nip haga, “Jisas yag daunabön,” a ga

²⁶ Ilisabed rakin unbö kagoj jing ñi mudun midö niñöl gi, God ejol Gebriel nip hag yuö ara Nasared daun, ram minöñ Galili au. ²⁷ Nasared au niñi praj ap midmidöp, hib nipe Maria. Niñi praj anibu bi ap aip gi gö wasö. Niñi praj anibu, bi ne Josep udnab, a göm manö hagla. Bi Josep anibu, nip kin Depid bi ridig anibu ap rik dam lila u me. *

²⁸ God ejol Gebriel hag yuö, niñi praj Maria mideia au amjaköm haga, “Niñi praj, ne midpan? Bi Kub nöp ud aij göp. Nipe aip midpil,” a ga.

²⁹ Anig hagö, Maria manö anibu niñöm, yip ai ginig anig hagab, a göm, gasi iru niña. ³⁰ Nipe gasi iru niñö niñöl gi, ejol nip haga, “Maria, ne piñing gagmön. God nöp ud aij yabij göp. ³¹ Hainö ne ñi mudun midmön, ñi ap yag daunabön. Yag daumön, hib nipe Jisas, a gimön. *

³² Pen nipe bi kub yabij mideinab. Niñi bi nip hagnaböl, Bi Kub yabij adö i gilañ midöp Niñi nipe, a ginaböl. God Bi Kub geinab niñöm nipe niñi itañ Depid, kin kub midmidöp rö mideinab. ³³ Jekop rikö rik amil apil gilö mideinaböl gau kalip magönhalö pör nöp pör nöp kin kale midöm abadöl mideinab,” a ga. *

³⁴ Ejol anig hagö, Maria nip haga, “Yad bi ap aip midagpul u, aigöl gem ñi anibu yag daunabin?” ö ga.

³⁵ Hageia, ejol nip haga, “Ana Ut u nöp apöm, Bi Kub yabij adö i gilañ midöp pidörj nipe nöp ralu ñinab. Anig gö, ñi ut

yag daunabön u, niñi bi niñöm hagnaböl, nipe God Niñi nipe, a ginaböl. ³⁶ Nönj! Naubi ne Ilisabed nipe niñi mitep löp. Kale nip niñi ñi pai wem a gimidal u pen miñi nipe ñi mudun midö, rakin unbö kagoj jing hadö ara. ³⁷ God nan gagnim rö ap middagöp; nan gau magönhalö ginim rö nöp midöp,” a ga. *

³⁸ Anig hagö, Maria haga, “Yad God nip wög gi ñeb pai. Hagabön rö nöp yip ginim,” a ga. Anig hagö niñöl gi, ejol nip arö göm ara.

Maria am nubi Ilisabed nip niña

³⁹⁻⁴⁰ Pen Maria yinjid amnam, a göm, ram minöñ anibu arö göm ram minöñ Judia no ilö gau adan milö u am am, Sekaraia Ilisabed ber mihau midmidil daun u ara. Ram kale amjaköm, nubi Ilisabed nip haga, “Ne midpan?” a ga.

⁴¹ “Ne midpan?” a gö, nubi Ilisabed manö anibu niñö, ñi mudun mideia u piranjid la. Pen magö anibu nöp Ana Ut u nipe Ilisabed an dañ aramöm nip ajman raua.

⁴² God Ana ajman rauö, Ilisabed nipe meg migan dap ranöm Maria nip haga, “God niñi rimnap kalip abad midöp u pen nöp ud aij yabij göp. Niñi mudun ne midpan yagol ñi u abe ud aij yabij göp. ⁴³ Yad niñi aij wasö ji ne Bi Kub yad nime nipe u yip niñing auban u yad aiö gem God nip aij a gabin. ⁴⁴ Ne apön yip, ‘Midpan?’ a gajan magö u, ñi mudun midpin i niñi yabij löm piranjid löp. ⁴⁵ Ne, ‘Yip God hagöp rö ginab,’ a gimön niñ midpan u me, ne miñ miñ gimön,” a ga.

Maria God hib nipe hagö adö ara

⁴⁶ Ilisabed anig hagö, Maria God nip gasi niñöl gi, niñi yabij löl gi haga, “Yad Bi Kub nip gasi niñem,

hib nipe hagnö, i adö lañ arnab. *

⁴⁷⁻⁴⁸ Yad böñ nöp umeb rö midainö, God yip mög niñöm ud kaming yua u, nip gasi niñem niñi yabij libin.

Yad yiharing pai nip wög gi ñeb midpin u pen yip hauť gagöp.

Anig göp u,

* **1:27:** Mad 1:16,18 * **1:31:** Ais 7:14; Mad 1:21-23

* **1:46:** 1Sa 2:1-10

* **1:33:** 2Sa 7:12,13,16; Ais 9:7 * **1:37:** Jen 18:14

mĩni riköm, hainö riköm, rik dam
linaböl gau,
nibi bi magöñhalö yip gasi niñöm
hagnaböl,
'God nibi anibu ud aij yabıl ga,' a
ginaböl.

49 Nipe pidöñ magöñhalö midöp u,
nipe nan klö yabıl yip göp.

Yad niñbin nipe añi nöp
Bi Ut midöp.

50 Nibi bi manö nipe niñöm, ana udöm,
hain ginaböl gau,
kalip mög niñöm ud aij ginab.

Kale ni pai riköm, rik damöm, rik linaböl
gau,
kalip u rö nöp mög niñöm ud aij
ginab. *

51 Nipe Bi niñmagö milö kub yabıl;
nipe nan klö klö iru nöp göp.

Nibi bi, hon ke nibi kub bi kub midpun, a
gipal gau,

God kalip yu gi yuöp. *

52 Anib u, kiñ bi kub ram mĩnönj kub abad
midlö hib kub midmidöp gau,

God gö ke ke arlö,

nibi bi hib midmagmidöp gau,

God kalip udöm ud adö adö göp. *

53 Nibi bi kiyö löp gau,

God kalip nan nime lö niñlölö mudun
göp.

Pen nibi bi nan iru midöp gau

kalip yiharinj hag yuö arbal. *

54 God nipe apis bac itanj hon gau
kalip manö haga u hauł gagöm,

hanip Isrel nibi bi

pör mög niñöm abad mid aij göp. *

55 Bac Ebrahim abe, bac hon rimnap abe
ni pai kale riköm riklö arnab gau,

God kalip abad middeinabin, a göm,
haga rö nöp hanip göp," a ga. *

56 Maria manö anibu hagöm, nubi Ilis-
abed aip rakin mihau niñgan midöm, hainö
ado gi ram nipe ara.

*Ilisabed ni nipe Jon Bi Niñg Pak Neb u nip
yag daua*

57 Mid damöm, Ilisabed ni ap yag daua.

58 God nip mög niñöm abad midö, nipe
mıtey yabıl löm ni yag daua anibu, nibi bi
niñin nubi niñmam nuö bi nipe gau niñöm,
nipe aip miñ miñ yabıl gıla.

59 Ni u yag dapöm, niñ unbö mudun jinj
midöm, raleb jinj mañu wañ hañ nipe rib
gi dö ginig göm magum gıla. Magum göm,
kale ni u hib niñig göm hagla, "Ni anibi,
nap Sekaraia hib u la ij gep," a gıla. *

60 Hageila, nime haga, "Wasö, hib nipe
Jon a ginabul," a ga. 61 Anig hagö, nibi
bi nipe gau hagla, "Hon unbö anig gagun.
Bac baid buö ne gau hib ap Jon midagöp,"
a gıla. 62 Anig hagöm, nap Sekaraia nip
niñmagö u nöp yamöm hag niñla, "Ni hib
niñhön niñnabön?" ö gıla. 63 Hag niñlölö, nap
niñmagö u nöp yamöm haga, "Yip köp kalı
kliñ riköp ap dauim," a ga. Hagö daueila,
adö anibu manö kalı kliñ riköm, "Hib nipe
Jon," a ga. Anig göl hib kalı kliñ rikö, kale
niñöm magöñhalö aiö yabıl gıla. 64 Pen
magö anibu nöp Sekaraia ałab marö ga
u pıta gö niñöl gi, nöd manö hagnidöp
rö hagöl gi, God hib nipe hagö adö ara.

65 Nibi bi söl au han mideila gau, ga anibu
niñöm piñinj göm, manö anibu yag dam
ram mĩnönj Judia ilö gau magöñhalö yabıl
nibi bi gau kalip hag niñla. 66 Hageila, nibi
bi manö anibu niñla gau, kale magöñhalö
gasi iru niñöm hagla, "God gö, ni anibu
anig göl yag dauöp u me, hainö bi aigale bi
rö middeinab?" ö gıla. God pidöñ ni anibu
pig middeia u niñla u me, anig hagla.

64 Pen
magö anibu nöp Sekaraia ałab marö ga
u pıta gö niñöl gi, nöd manö hagnidöp
rö hagöl gi, God hib nipe hagö adö ara.

65 Nibi bi söl au han mideila gau, ga anibu
niñöm piñinj göm, manö anibu yag dam
ram mĩnönj Judia ilö gau magöñhalö yabıl
nibi bi gau kalip hag niñla. 66 Hageila, nibi
bi manö anibu niñla gau, kale magöñhalö
gasi iru niñöm hagla, "God gö, ni anibu
anig göl yag dauöp u me, hainö bi aigale bi
rö middeinab?" ö gıla. God pidöñ ni anibu
pig middeia u niñla u me, anig hagla.

Sekaraia God hib nipe hagö adö ara

67 Ana Ut nipe niñanj nap Sekaraia an
nipe dan apöm ajman raua niñöm God hib
nipe u dap ranöl gi haga,

68 "Hon Isrel nibi bi, God Bi Kub hon
hib nipe dap ranun hagno adö arnim.
Nipe ke ram mĩnönj it i apöm,

nibi bi nipe rau adog udöp. *

69 God Bi Kub nipe gö, Depid rikö, riklö,
rik amıl apıl gılö,

niñanj ap yag dauö hanip ud kaminj
yunab. *

* 1:50: Sam 103:13,17 * 1:51: 2Sa 22:28 * 1:52: Job 12:19; 5:11; Sam 147:6 * 1:53: Sam 34:10 * 1:54:
Sam 98:3 * 1:55: Mai 7:20; Jen 17:7 * 1:59: Jen 17:12; Lep 12:3; Luk 2:21 * 1:68: Sam 72:18 * 1:69:
Sam 18:2

70 Hadame nöp, manö yad nîbi bî gau hagnîg gabin, a göm, God nîpe bî rîmnap wög anîbu hag la. God manö hagep bî u† nîpe gau kale God manö haga u nîñöm, nîbi bî gau kalîp hag ñîla.

71 Bî al ñîñeb hon gau apöm, hanîp al pak lîñîg gaböl pen nîpe apöm hanîp ud kamîñ yunab;

bî hanîp mulu lugö nîñbal gau hanîp gi najî gîñîg gaböl u pen nîpe hanîp abad mîdö kamîñ arnabun. *

72-73 God hadame nöp bac îtañ hon mög nîñöm ud aij gîñabin, a göm, manö klö nîñö rîmnap hag la.

God nîpe manö bac hon Ebrahim nîp hag la u hau† gagöp;

manö u† anîbu haga rö nöp göp. *

74-75 Bî Kub hanîp abad mîdö, ko†ma† gau hanîp gi najî göl rö lagnab. Anîb u, hon bî al ñîñeb gau pîñîñ gagun, kamîñ mîdeinabun rö, pör pör nöp Bî Kub nöp gasî nîñun, nan si nan najî arö gun, Bî Kub nîbi bî u† nîpe mîdun, wög nîp göl gi, gi mîdeinabun. *

76 Pen ñî yad, ne God Bî Kub nîp wög gö, nîbi bî gau kale nîñöm hagnaböl, ‘God Bî Kub yabî† adö i gîlañ mîdöp u, bî manö nîpe hagep me u,’ a gîñaböl. Nîhön gîñîg: ne nöd ammön, nîbi bî gau kalîp hag aij gö, Bî Kub u nîp abad mîdlö nîñöl gi, nîpe aunab. *

77 Ne nîbi bî nîpe gau kalîp manö aij nîpe u hag ñî aij gö, Bî Kub kale u apöm, nan si nan najî gîpal prî u †îk gi yuöm kalîp udnab, manö aij u nîñaböl. *

78 God Bî hain agamîñ rîköm, nîpe nîbi bî mög nîñöm, mailö aij nîpe sîdö mailö rö kumi kabö adö lañ nîbö apöm,

hanîp mailö pak ñîñab. *

79 Hon nîbi bî an an sîbön gau mîdun umnîg gîñabun gau, nîpe gö mailö magö anîbu hanîp mîdmagö anî danî mailö pak ñîñab nîñun, hon hibur hain hain mîdep adan aij u u†hai nîñun, adö anîbu nöp ajeinabun,” a ga.

80 Pen ñîñan anîbu, Jon, majö gö nîñöl gi, ana nîpe halö halö pîdön ga. Nîpe ram mîñön nîbi bî mîdagmîdal, ram mîñön kabö nöp mîdmîdöp anî gau mîd mîd, böñ nöp kub göm auö, Isrel nîbi bî nîp nîñla.

2

Maria Jisas yag daua (Mad 1:18-25)

1 Pen ñîñ anîbu, gapman bî kub Sisa Ogasdas nîpe lo löm haga, “Nîbi bî yad abad mîdpin gau, kale magöñhalö hib kale udöl,” a ga. 2 Nöd api î† göm nîbi bî hib udla ñîñ u, gapman bî kub Kwairinias Siria Propins* nîbi bî kalîp abad mîdmîdöp. 3 Anîb u, nîbi bî ram mîñön mîlö kub gau ke nîbö ke nîbö ap yîharîñ mîdeila gau, ado gi ram mîñön kale ke hib udnîg arla.

4 Josep nîpe kîñ Depid kîgîñ rîk damöm rîkla rö, nîpe Depid daun nîpe Bedlehem arnîg ga. Nîbi praj Maria nîp u† gi, Nasared daun, ram mîñön Galilî au arö gîmil, aram aram ram mîñön Judia amöm, kîñ Depid nîp rîklö mîdmîdöp daun nîpe Bedlehem arlö. 5 Pen nîbi praj Maria, Josep udnab a gîla u me, ñî mudun halö mîdö nîñöl gi, Josep Maria nîp u† gi hib udnîg arlö. 6 Kale Bedlehem arlö, Maria ñîñan yag daupe ñîñ u söl ga. 7 Pen Bedlehem gau amjakmil nîñlö, mani rauöm hanmîdal ram u böñ nöp sîsî ga. Anîb u me, kaj kau mukmîdal ram ap am mîdöm, Maria ñîñan nöd aîñ u yag daua. Yag dapöm ñîñan laplap wam wam göm, ud kaj sipsip nan ha†î habadö pîñ u rîk dap lîlö ñîñmîdal mab ij mîgan u la.

* 1:71: Sam 106:10 * 1:72-73: Jen 17:7; 22:16-17; Sam 105:8-9 * 1:74-75: Dai 2:12-14 * 1:76: Ais 40:3

* 1:77: Jer 31:34 * 1:78: Ais 60:1-2 * 2:2: Ñîñ anîbu Rom kai kale ram mîñön Isrel abad mîdeila. Ram mîñön Isrel Siria Propins anî au mîdeila. Rom kai kîñ kale Sisa a gîmîdal.

God ejol ap kaj sipsip mukep b+ gau kalip haga

⁸ Maria Jisas n+ip yag daua ñ+n an+bu, kaj sipsip mukep b+ gau r+imnap s+ibön yan kaj sipsip abad m+ideila ram m+nönj söl an+bu au. ⁹ B+ Kub ejol n+ipe ap yuö, B+ Kub mailö aij magö n+ipe apöm kalip pak n+ijö, an+n+n gö p+ñ+nj g+la. ¹⁰ Kale p+ñ+nj g+ilö n+ijöl g+, ejol u kalip haga, “Kale p+ñ+nj gagmim. Yad kalöp abe n+ibi b+ gau magöñhalö kalip abe, manö aij ñ+ñ+ lep ap dauabin. ¹¹ M+ñ+i nöp n+ibi ap ñ+ unbö ke ap yag dauöp Depid daun n+ipe au. Ñ+ an+bu kalöp ud kam+ñ yunab. N+ipe Kraist+ B+ Kub u me. ¹² N+ip am ulhai n+ijmim n+ijnabim, n+ime n+ip wal+ij wam wam göm, ud kaj sipsip nan ha+ti habadö p+ñ u r+ik dap l+lö ñ+ijm+idal mab ij m+igan u lö m+ideinab. Kale am n+ijmim, hagpin rö g+inab u, n+ijö hagöp, a g+inabim,” a ga.

¹³ Ejol an+bu an+g hagö n+ijöl g+, ad+ij ejol kumi kabö adö lan au n+ibö iru yab+it nöp ap ejol nöd n+ibö u aip m+idöm, God hib n+ipe u dap ranöl g+i hagla,

¹⁴ “God hib n+ipe i adö lanöl m+idöp; n+ipe n+ibi b+ an an mög n+ijöm ud aij g+inab gau, hibur hain hain gas+ m+idmagö añ+ lep magö u

kale aip m+idnab,” a g+la. *

Kaj sipsip mukep b+ gau am Jisas n+ip n+ijla

¹⁵ Ejol gau ado g+ kumi kabö adö lan arlö n+ijöl g+, b+ kaj sipsip mukep gau manö hag n+ij hag n+ij göm hagla, “B+ Kub han+ip manö hagaj+ip u, uri Bedlehem am n+ijun,” a g+la.

¹⁶ An+g hagöm y+ñ+id amöm n+ijla, Josep aip Maria aip ñ+ñ+nj hagla an+bu, wal+ij wam wam g+imil, kaj sipsip nan ha+ti habadö p+ñ u dap l+lö ñ+ijm+idal mab ij m+igan u l+lö m+ideia. ¹⁷ Kale ñ+ñ+nj an+bu n+ijöm, amöm, ejol kalip n+ihön n+ihön hagla manö u, n+ibi b+ gau gau kalip hag ñ+la. ¹⁸ B+ kaj sipsip mukep gau n+ibi b+ gau manö an+bu hag ñ+lö, kale n+ijöm magöñhalö aiö yab+it g+la. ¹⁹ Pen Maria n+ip

nan ke yab+it an+bu ga rö, aij a gö, gas+ aij nöp n+ijm+idöp. * ²⁰ B+ kaj sipsip mukep gau, God ejol n+ipe gau hagla rö nöp gö amgö kale ke n+ijla u me, God hib n+ipe u dap ranöl göm, aula gau ado g+ arla.

Josep Maria ber m+ihau Jisas n+ip dam God sabe ram u ud arlö

²¹ Maria ñ+ñ+nj u yag dapöm ñ+n unbö mudun j+ñ m+idöm, ruö raleb ñ+n u wan hañ n+ipe r+ib g+ dö g+la. Nöd ejol u n+ime Maria n+ip, ñ+ yag daumön hib n+ipe u an+g göl limön a ga rö, hib n+ipe u Jisas, a g+la. *

B+ Simion aip n+ibi Ana aip Jisas n+ip n+ijmil m+ñ m+ñ yab+it g+ilö

²²⁻²³ Pen nöd Mos+is n+ipe lo manö kal+ k+ñ r+iköm, ñ+ nöd yag daunaböl gau God n+ip ñ+naböl a ga. An+bu u me, Maria ñ+ñ+nj u yag dapöm, Juda n+ibi b+ g+im+idal rö, God sabe gep ram u asi mas+ g+, ram n+ipe ke gau nöp m+idö, kam+ñ lö n+ijöl g+, Josep aip, Jisas n+ip dam B+ Kub n+ip ñ+n+g, God sabe gep ram Jerusalem au arlö. * ²⁴ Pen B+ Kub lo manö ap halö hagöp, “N+ibi ñ+ pai yag daunaböl gau kam+ñ lö, yaur ma+ig aka yaur dapo m+ihöp dam God sabe gep ram höñ yan amöm, pak God n+ip sabe g+ ñöm me, böñ nöp kam+ñ löp, a göm, God sabe gep ram raul m+igan u arnaböl,” a g+la. Gas+ an+bu u rö nöp n+ijmil me, yaur m+ihöp halö ud arlö. *

²⁵ Pen Jerusalem au b+ aij yöl ap m+idm+idöp, hib n+ipe Simion. B+ an+bu n+ipe God Manö u n+ijöm, hagöp rö nöp g+im+idöp. Ana U+ n+ipe Simion aip m+idm+idöp; n+ipe Kraist+ u Isrel n+ibi b+ ud kam+ñ yunab, a göm, abad m+idm+idöp.

²⁶ Ana U+ n+ipe Simion n+ip nöd haga, “B+ Kub n+ipe Kraist+ n+ip yuö aunab u, ne amgö n+ijmön hainö umnabön,” a ga n+ijöm n+ipe n+ijöl m+ideia. ²⁷ Pen ñ+n an+bu, Ana n+ipe Simion n+ip gas+ ñö, God sabe gep ram u amöm n+ijla, Josep ber m+ihau Jisas n+ip dammil, lo manö haga rö gul a g+imil ap m+idailö. ²⁸ Simion kalip m+ihöñ n+ijöm, Jisas n+ip ud wabi göm, God hib n+ipe u dap ranöl g+i haga,

† **2:11:** Grik manö “Kraist+ u” abe, H+br+u manö “Mesaia u” abe il añ+ ap m+idöp: “God hag la B+ u.” * **2:14:** Luk 19:38 * **2:19:** Luk 2:51 * **2:21:** Luk 1:31 * **2:22-23:** Eks 13:2,12; Lep 12:1-8 * **2:24:** Lep 12:8

29-30 “Ne añi nöp Bi Kub.

Ñiñan i kub göm,

hanip nibi bi ud kamij yunab u,
nöd yip hagna rö, uri amgö magö yad
ke niñabin.

Anib u, uri yip paliö aij gö niñöl gi um-
nam. *

31 Ñiñan anibi, nibi bi ram minöñ gau gau
magöñhalö

ud nöp aip jim ñöl linab. *

32 Nipe mailö aij rö apöm,

Juda nibi bi wasö gau kalip pak ñö,
God bi aigale bi rö midöp u niñaböl.

Nipe mailö aij unbö ke ne dapöm,

Isrel nibi bi ne gau kalip pak ñinab,”
a ga.

33 Simion Jisas nip manö anibu hageia
u niñmil, Josep ber mihau aiö yabit gilo.

34 Pen Simion nipe Josep Maria Jisas aml
bi kalip, “God kalöp abad mideian,” a
göm, Jisas nime Maria nip haga, “Ñi anibi
midö niñöl gi, Isrel nibi bi iru nöp an u
ud asik ke ke löm, adan naj udöm arnaböl
gau, ap lug paknaböl; pen adan aij udöm
arnaböl gau, God lau adö arnaböl. God
Isrel nibi bi niñlan, a göm, ñi i yua pen
nibi bi rimnap nip udagöm hag junaböl.

* 35 Anig göl me, nibi bi iru nöp niñhön
niñhön gasi niñöm niñ midpal rö, nibi bi
gau waiö niñaböl. Pen ru mlö kid ap
midmagö an ne ke dan binij ginab,” a ga.

36 Pen ñin anibu nöp, God manö hagep
nibi ap ap mideia. Hib nipe u Ana; nap
hib u Panuel. Panuel u, Asa rikö rik
dapöm rikla. Nipe nibi mitep yabit. Nöd
nibi praj bi udöm, nugmul aip midailö
mi unbö mudun jij ina. 37 Nugmul uma
pen Ana mi nipe niñjuöl mihau mihau
unbö yigwö mlö lan (84) ina. Nipe God
nip nöp gasi niñöm ñin rimnap nan magö
niñöm wasö, God sabe gep ram u am
midöm, sidö an sibön yan God nip sabe
göl gi midmidöp. 38 Pen nibi Ana u, magö
anibu nöp Jisas nip ud mideila söl au
apöm, God nip aij a göm, nibi bi kale, Bi
Kub apöm Jerusalem nibi bi nagi mideila
u hubiknim, a göm abad midmidal nibi

bi gau kalip hagöm, niñan anibu niñhön
niñhön rö ginab u, manö hag ña.

Ber mihau Jisas ud ado gi Nasared arlö

39 Josep ber mihau Bi Kub lo manö haga
rö magöñhalö gi hakmil, kale ado gi ram
minöñ Galili ammil, daun kale Nasared
arlö. * 40 Am midöm Jisas kub göm, God
nip abad mid aij gö niñöl gi, gasi aij yabit
niñöm, mid aij ga.

Jisas nipe God sabe gep ram u ara

41 Pasopa ñin kub u söl auö, Jisas nime
nap mi u mi u, Pasopa ñin kub u mñi a
göm, am Jerusalem armidil. * 42 Anig göl
me, Jisas mi nipe in migam lan lö, Juda
kai gimidal rö, nime nap nip ut gi Pasopa
nan niñnig Jerusalem am mideila. 43 Ñin
kub anibu ap padiö niñöl gi, ram arabun
a göm, ado gi am adan an au ammil niñlö,
Jisas aip auageila. Nipe Jerusalem nöp
mideia pen kale niñagmil, 44 nipe nibi
bi rimnap aip auab a gimil, gasi niñlö.
Pen adan an au hannig gimil, am niñdan
nimam nibi bi rimnap aip midöp, a gimil,
nip uhai niñailö. 45 Uhai niñ dam wasö
niñmil, ado gi Jerusalem nip uhai niñnig
arlö. 46 Ammil ñin mihöp niñan mañu
niñlö, nipe amöm God sabe gep ram u
midöm, bi lo manö hag ñeb bi gau aip
asik midöm, manö hagaila u niñöm, manö
rimnap hag niñmideia. 47 Nibi bi niñ
mideila gau, Jisas haga rö niñöm, ñi anibu
gasi niñ kid hiköm manö aij hagab u, a
göm, aiö waiö gila. 48 Pen nime nap ber
Jisas nip niñmil kale u rö nöp aiö gilo.
Nime pen Jisas nip haga, “Ne nap halip
niñhön ginig anig gipan? Midmagö hol ilön
gö niñöl gul nöp uhai niñ ajabul,” a ga.

49 Nime anig hagö, Jisas haga, “Kale
niñhön ginig yip uhai niñ ajabilij Bapi ram
am midpin u kale niñagil aka?” ga. 50 Jisas
anig haga u pen kale manö hagab u, a
gimil, rik niñaglö.

51 Jisas nip ut gi ram kale Nasared ado
gi arla. Jisas anib gau nöp midöm, nime
nap hagdil rö nöp niñöm hain gimidöp.
Pen nime Jisas niñhön niñhön ga u gasi niñöl

* 2:29-30: Ais 52:10; Luk 3:6; Dai 2:11 * 2:31: Ais 42:6; 49:6; 52:10 * 2:34: Ais 8:14; Mad 21:42; 1Pi 2:8

* 2:39: Mad 2:23 * 2:41: Eks 12:24-27; 23:14-17; Dud 16:1-8 * 2:51: Luk 2:19

gi nöp m+dm+döp. * 52 Jisas n+me nap aip m+dm+döp, majö göm gasi n+ñ aij yab+ñ gö n+ñöl gi, God abe, n+bi bi gau abe n+ñ n+ñöl aij ga. *

3

*Jon Bi Ñ+g Pak Ñeb manö hag ña
(Mad 3:1-12; Mak 1:2-8; Jon 1:19-28)*

1 Rom gapman bi kub yab+ñ Sisa Daibirias ram m+nöñ gau gau abad m+dm+döp, mi in la unbö aj+ñ böñ dañ. Pen n+pe m+lö gau m+dm+döp, bi abad m+dep añ yagol n+pe r+mnap hag lö, am ram m+nöñ r+mnap abad m+dm+döp. Bi n+pe Podias Pailod ram m+nöñ Judia n+bi bi gau kal+ñ abad m+dm+döp. Bi n+pe Herod ram m+nöñ Galili n+bi bi gau kal+ñ abad m+dm+döp. Herod n+mam n+pe Pilip ram m+nöñ Iduria n+bi bi gau abe, ram m+nöñ Drakonaidis n+bi bi gau abe kal+ñ abad m+dm+döp. Bi n+pe Laisenias ram m+nöñ Abilini n+bi bi gau kal+ñ abad m+dm+döp. 2 Pen magö an+bu, bi ne Anas aip, Kaiapas aip, God n+ñ nan sabe gep bi kub yab+ñ m+hau Jerusalem m+dailö.

Pen ñ+n añ an+bu, Sekaraia ñ+ n+pe Jon, n+bi bi iru m+dagm+döl, ram m+nöñ kabö nöp m+dm+döp añ gau han m+dm+döp. Añ gau han m+dö n+ñöl gi, God n+pe Jon n+ñ gasi ñö, 3 ram m+nöñ ñ+g Jodan goñ gau gau ajm+döp n+ñöm n+bi bi gau aulö, kal+ñ manö hag ñ+m+döp, “Nan si nan naj g+ñim gau, n+hön g+n+g an+g g+ñun a g+mim arö g+mim y+ñ aube yad kalöp ñ+g pak ñ+nö, God nan si nan naj g+ñim gau n+ñöm arö g+ñab,” a g+m+döp. * 4 Jon kal+ñ manö hag ñ+m+döp an+bu, bi God manö hagep Aisaia hadame nöp g+ñab a göm, kal+ñ k+ñ r+ka rö nöp ga. Aisaia manö an+bu kal+ñ k+ñ r+kom haga,

“Bi ap, ram m+nöñ n+bi bi iru m+dagpal, ram m+nöñ kabö nöp m+döp añ au am m+döm, w+ñ alöm hagnab, ‘Bi Kub u auab a g+mim, n+ñ abad m+daimim! An+bu u, adan sir g+ñan g+ñan g+n+ñ gau, dum goñ p+ñu g+n+ñ gau, b+n+g ral aij g+ñ m+daimim.

5 An+bu u, m+nöñ ban göp gau b+n+g ral aij g+mim, dum gau b+n+g ral aij g+mim, adan dudu badu g+n+ñ gau, kabö göl g+mim, kabö gau ud yu aij g+mim m+daimim.

6 An+g göl me, n+bi bi gau magöñhalö n+ñnaböl, God n+pe aigöl göm kal+ñ ud kam+ñ yunab, a g+ñab,” a ga. *

7 Jon n+pe Aisaia manö kal+ñ k+ñ r+ka an+bu rö hag ñö n+ñöl gi, n+bi bi iru nöp n+pe m+deia au apöm hagla, “Han+ñ ñ+g pak ñ+mön,” a g+ñla. Jon kal+ñ s+ñk hag göm haga, “Kale haino ñ+ pai gai i! Gasi n+hön n+ñmim p+ñ+ñ g+ñ aubim+ñ ‘Ñ+g pakno, God n+bi bi r+mnap kal+ñ hag g+ñab ñ+n u, han+ñ hag gagnab,’ a g+mim, p+ñ+ñ g+ñ aubim ar? * 8 Kale ñ+g pakn+g g+ñabim u, nan si nan naj g+ñim gau n+hön g+n+g an+g g+ñun, a g+mim, arö g+mim, m+d aij g+mim. An+g g+ñe me, n+bi bi n+ñnaböl, kale nan si nan naj g+m+döm gau arö g+ñim. Pen kale gasi ap n+ñmim, ‘Hon bac iñan Ebrahim ñ+ pai n+pe m+dun,’ a g+mim, gasi u n+ñagmim. Hon Ebrahim ñ+ pai n+pe a g+ñim u nan y+ñhar+ñ! God kabö gai i udöm, Ebrahim ñ+ pai n+pe gau g+ñ l+n+g göm, g+ñ l+böp! * 9 N+ñ aij g+mim! God mab u iñ halö r+ñ jun+g, ru u mab iñ yan k+d g+ñ m+döp. Mab au, magö ñ+ñeb aij r+mnap p+ñagnab u, r+ñ g+ñ dö g+ñ ud mab inab yan yunab,” a ga. *

10 Jon manö an+bu rö hagö, kale n+ñ pen hag n+ñöm hagla, “Hon n+hön gun, a g+mön, an+g hagpan?” ö g+ñla. Haglö, Jon kal+ñ haga,

11 “N+bi bi sior m+höp m+dain+ñ u, ap n+bi bi sior m+dagain+ñ gau kal+ñ ñöl. Pen n+bi bi nan magö m+dain+ñ u, n+bi bi nan magö m+dagain+ñ gau kal+ñ r+mnap ñöl,” a ga.

12 Pen bi dak+ñ udep gau, Jon han+ñ ñ+g pak ñan a göm, apöm n+ñ hag n+ñöm hagla, “Manö hag ñeb bi, hon n+hön gun?” ö g+ñla. *

* 2:52: 1Sa 2:26; Pro 3:4 * 3:3: Ap 13:24 * 3:6: Ais 40:3-5 * 3:7: Mad 12:34; 23:33 * 3:8: Jon 8:33,39
* 3:9: Mad 7:19 * 3:12: Luk 7:29

13 Hageila, kalip haga, “Dakis u udnig gimim, gapman hagpal rö nöp udmim. Yiharig rimnap udagmim,” a ga.

14 Pen ami bi rimnap Jon nip manö anibu rö nöp hag niñöm hagla, “Hon niñön gun?” ö gila.

Hageila, kalip haga, “Kale manö piral hagmim nibi bi gau mani kalip si udagmim. Manö piral hagmim nibi bi gau manö kub hagagmim. Wög pe udnabim u ap halö udun, a gimim, gasi u niñagmim,” a ga.

15 Pen anig göm mid damöm nibi bi gau gasi adö ap niñöm hagla, “Bi anibi Kraiss pör abad midpun u rö löp,” a gila.

16 Hageila, nipe manö anibu niñöm kalip pen haga, “Wasö! Yad kalöp yiharig nig nöp pak ñabin, pen yip hain aunab bi u, nipe yad rö wasö; nipe bi kub yabit, yad bi pro. Yad nip niñö nable ginab. Ma rirup nipe u nagi ud hubiknam rö lagöp,” a ga. Bi anibu nipe apöm, kalöp Ana Ut u nöp pak ñöm, mab mitan pak ñöm ginab. * 17 “Nipe wid magö po gö, rik dap pakpal rö u ginig gab. Wid magö niñeb gau ke löm, wid cög naböñ naböñ gau ke löm ginab. Anig göm, wid magö niñeb gau dam ram raul migam nipe linab; pen naböñ naböñ gau dam mab pör inmädöp u launab,” a ga.

Herod Jon nip nagi la

18 Jon, nibi bi gau kalip God manö aij u rimnap halö hag niñö niñ aij gilan, a göm, kalip manö aij anibu rö pro hagagmidöp.

19 Pen gapman bi kub Herod, nan si nan naj gau gi damöm, hainö nimam Pilip nibin nipe Herodias nip ud gö, Jon u aij gagöp, a ga. * 20 Jon manö anig hagö, Herod niñöm, naj ga adö ap halö göm, Jon nip dam nagi la.

Jon Jisas nip nig pak ña (Mad 3:13-17; Mak 1:9-11)

21-22 Pen Herod Jon nip nagi laga magö u, nipe nibi bi gau kalip nig pak niñädöp. Jisas nip abe nig pak ña. Jisas nip nig pak ñö, nipe Nap God nip sabe gi midö niñöl gi, kumi kabö adö lan au hit gi gau

gau arö, ajöñ hiikö, Ana Ut u yaur dapo rö halu löm, Jisas nip u gi aua. Anig göl auö niñöl gi, manö ap kumi kabö adö lan au niñö apöm haga, “Ne Ni midmagö yad yabit. Nöp niñö, yip aij yabit göp,” a ga. *

Jisas nihi bi (Mad 1:1-17)

23 Pen Jisas mi nipe unbö niñjuöl aini ap ado gi da unbö sidun lan (30) arö niñöl gi, nipe it göm nibi bi gau kalip God Manö hag ña. Nibi bi gau Jisas nip, nap nipe u bi ne Josep, a gi gasi niñla.

Josep nap nipe u Heli. *

24 Heli nap nipe u Madad.

Madad nap nipe u Lipai.

Lipai nap nipe u Melkai.

Melkai nap nipe u Janai.

Janai nap nipe u Josep.

25 Josep nap nipe u Madadaias.

Madadaias nap nipe u Emos.

Emos nap nipe u Neham.

Neham nap nipe u Esli.

Esli nap nipe u Nagai.

26 Nagai nap nipe u Mead.

Mead nap nipe u Madadaias.

Madadaias nap nipe u Semein.

Semein nap nipe u Josek.

Josek nap nipe u Joda.

27 Joda nap nipe u Joanan.

Joanan nap nipe u Resa.

Resa nap nipe u Serababel.

Serababel nap nipe u Sialdiel.

Sialdiel nap nipe u Nerai.

28 Nerai nap nipe u Melkai.

Melkai nap nipe u Adai.

Adai nap nipe u Kosam.

Kosam nap nipe u Elmadam.

Elmadam nap nipe u Er.

29 Er nap nipe u Josua.

Josua nap nipe u Eliesa.

Eliesa nap nipe u Jorim.

Jorim nap nipe u Madad.

Madad nap nipe u Lipai.

30 Lipai nap nipe u Simion.

Simion nap nipe u Juda.

Juda nap nipe u Josep.

Josep nap nipe u Jonam.

* 3:16: Ap 13:25 * 3:19: Mad 14:3-4; Mak 6:17-18 * 3:21-22: Jon 1:32 * 3:23: Luk 4:22; Jon 6:42

Jonam nap nipe u Eliakim.
³¹ Eliakim nap nipe u Melea.
 Melea nap nipe u Mena.
 Mena nap nipe u Madada.
 Madada nap nipe u Nadam.
 Nadam nap nipe u Depid.
³² Depid nap nipe u Jesi.
 Jesi nap nipe u Obed.
 Obed nap nipe u Boas.
 Boas nap nipe u Salmon.
 Salmon nap nipe u Nason.
³³ Nason nap nipe u Aminadap.
 Aminadap nap nipe u Admin.
 Admin nap nipe u Arni.
 Arni nap nipe u Hesron.
 Hesron nap nipe u Peres.
 Peres nap nipe u Juda.
³⁴ Juda nap nipe u Jekop.
 Jekop nap nipe u Aisak.
 Aisak nap nipe u Ebrahim.
 Ebrahim nap nipe u Dera.
 Dera nap nipe u Nahor.
 Nahor nap nipe u Seruk.
³⁵ Seruk nap nipe u Rehu.
 Rehu nap nipe u Pelek.
 Pelek nap nipe u Eber.
 Eber nap nipe u Sela.
³⁶ Sela nap nipe u Kenam.
 Kenam nap nipe u Apaksad.
 Apaksad nap nipe u Sem.
 Sem nap nipe u Noa.
 Noa nap nipe u Lemek. *
³⁷ Lemek nap nipe u Medusela.
 Medusela nap nipe u Inok.
 Inok nap nipe u Jared.
 Jared nap nipe u Malelael.
 Malelael nap nipe u Kenan.
³⁸ Kenan nap nipe u Inos.
 Inos nap nipe u Sed.
 Sed nap nipe u Adam.
 Adam nap nipe u God. *

4

Seden Jisas nip manö piral haga

¹⁻² Ana U† u Jisas nip ajman rauöm, nip u† gi ñig Jodan gau nïbö ud arö, Jisas ram mïnönj nïbi bï mïdagmïdal, ram mïnönj

kabö nöp mïdmïdöp an gau mïdeia. Seden nipe Jisas nan si nan naij rïmnap gïnïm aka wasö gi nïñöl göm gi gi gö, ñïn unbö ñïn juöl mïhöp (40) ara. Jisas nan magö ñïñöm wasö, nip kiyö majö la.

³ Nip kiyö majö lö, Seden haga, “Ne ‘God Ñi nipe mïdpin,’ a gïpan u, kabö gai i hagö, bred rö lañ,” a ga.

⁴ Hageia, Jisas pen haga, “God Manö u kalï kïñ rïköm hagla, ‘Nïbi bï gau, bred nöp ñïñöm kamïñ mïdageinaböl,’ a gïla,” a ga. *

⁵ Hagö, Seden Jisas nip dam dum kub lañ ap amöm, ram mïnönj aij aij kïñ ke ke abadpal gau magöñhalö, magö anïbu nöp, Jisas nip yamöm haga, ⁶⁻⁷ “Ram mïnönj aij aij gai i nönj! Nïbi bï ke ke abad mïdpal. Yad me ram mïnönj anïb gau magöñhalö abad mïdpin rö, bï ap nip hagnig gem hagnabin. Anïb u, ne yïp kugom yïmmön sabe geinabön u, ram mïnönj anïb gai i magöñhalö nape hagnö, ne abad mïdeinabön,” a ga.

⁸ Hageia Jisas pen haga, “God Manö u kalï kïñ rïköm hagla, ‘God Bï Kub kale u hagöp rö gïmim hib nipe nöp hagpe adö aran,’ a gïla,” a ga. *

⁹ Jisas anïg hageia, Seden nipe Jisas nip u† gi Jerusalem amöm, dam God sabe gep ram i adö lañ gi lïla adö u amöm haga, “Ne, ‘God Ñi nipe mïdpin,’ a gïpan u, pïranïd mïnönj il yan lug. ¹⁰⁻¹¹ God Manö u kalï kïñ rïköm hagla,

‘God ejol nipe gau hagö,
 nöp abad mïdeinaböl.

Ap lug paknig geinabön u,
 nöp ñïmagö kale udnaböl nïñöm
 kabö ma ne u bïñïñ gagnab,’ a gïla,” a ga. *

¹² Seden anïg hageia, Jisas pen haga, “God Manö u manö rïmnap halö kalï kïñ rïköm hagla, ‘God Bï Kub u, nipe bï nïñö hagep aka bï pir alep, a gïmim hagagmim,’ a gïla,” a ga. *

¹³ Kïjaki Jisas nip manö piral hag wasö nïñöm, arïk arïn a göm, gasï nipe gau nöp nïña, “Uri wasö pen hainö ñïn rïmnap

* **3:36:** Jen 11:10-26 * **3:38:** Jen 4:25-26 * **4:4:** Dud 8:3 * **4:8:** Dud 6:13-14 * **4:10-11:** Sam 91:11-12
 * **4:12:** Dud 6:16; 1Ko 10:9 * **4:13:** Hib 2:18; 4:15

apem manö r+mnap halö pir alem hag n+ñnam,” a göm ar+ik ara. *

Jisas ram m+ñöñ Galili il göm manö hag ña

(Mad 4:1-11; Mak 1:12-13)

14 Pen God Ana Jisas n+ip klö ñö, Jisas n+ipe ado gi apöm ram m+ñöñ Galili m+idö n+ñöl gi, n+ibi b+ gau, manö n+ipe u n+ñöm, dam ram m+ñöñ Galili an gau magöñhalö ud arla. 15 N+ipe Juda magum gep ram gau amöm, manö hag ñ+ aij gö, n+ibi b+ gau n+ipe b+ aij yab+ a göm, m+ñ m+ñ yab+ g+la.

Nasared n+ibi b+ Jisas n+ip n+ñ udagla

(Mad 13:53-58; Mak 6:1-6)

16 Pen Jisas n+ipe ram m+ñöñ Galili an gau gi aj p+is göm, Nasared am m+ideia. Daun an+ibu n+ipe nöd m+idöm majö ga. Juda God n+ip sabe gep ñ+n kale u auö, n+ipe pör g+m+idöp rö, magum gep ram u amöm, uraköm God Manö u amgö l+ n+ñöm hagn+g ga. 17 B+ God manö hagep Aisaia kal+ k+ñ r+ka köp u n+ip dap ñ+lö, ud p+aiöm, manö hagn+g ga ad+ñ u amgö l+ n+ñöm kal+ip haga, *

18 “B+ Kub u y+ip, wög yad g+mön, a göm, Ana n+ipe yuö yad aip m+idöp. An+ib u, n+ibi b+ mög gep rö m+dpal gau kal+ip manö aij u hag ñ+nö, n+ñ aij g+ñaböl.

N+ibi b+ nag+man rö m+dpal gau kal+ip hub+ik yunö, arnaböl. N+ibi b+ amgö we göp rö m+dpal gau kal+ip g+ñö, amgö ñ+l n+ñnaböl.

N+ibi b+ u+ham m+dpal gau kal+ip ud aij g+ñö, m+id aij g+ñaböl.

19 Pen, B+ Kub n+ibi b+ udnab ñ+n aij u m+ñi auöp, a gem, n+ibi b+ gau kal+ip hag ñ+nabin,” a ga.

20 Jisas manö k+ñ an+ibu amgö l+ n+ñ hag p+is göm, köp bad u ud wam wam göm, b+ köp abad m+dm+idöp u n+ip adog ñöm as+kö n+ñöl gi, n+ibi b+ magum gep ram raul m+deila gau magöñhalö amgö juöm n+ip n+ñ ij halö l+la. 21 An+ig n+ñeila, Jisas kal+ip haga, “God Manö ad+ñ an+ibu ud amgö l+ n+ñ kalöp hagnö n+ñajim an+ibu, uri an+ig unbö rö nöp göp.

22 An+ig hagö, manö aij yab+ haga u n+ñöm, n+ibi b+ n+ip ñ+n löm, aiö g+la. Pen gas+ ap n+ñöm, “B+ an+ibi Josep ñ+ n+ipe nöp aka?” göm, aiö waiö g+la. *

23 An+ig haglö, Jisas kal+ip haga, “Pen yad n+ñbin, y+ip hagnabim, ‘Ne wös wameb b+, ne ke g+mön nan ne ke göp u kam+ñ l+ñab. Ne daun pro Kapaneam am m+dmön, nan gagep rö gaina, y+id acmal ajaj+ip n+ñbun u rö, m+ñi ram m+ñöñ ne ke aui abe gö y+id acmal ajö n+ñun,’ a g+ñabim. 24 Pen kalöp n+ñö hagabin, b+ God manö hagep gau, ram m+ñöñ ke gau amöm, manö aij u haglö, n+ñö hagaböl a göm udnaböl. Pen ram m+ñöñ kale ke u apöm haglö, b+ hon gau ke hagaböl a göm, manö kal+ip udagnaböl. * 25 Pen n+ñim! B+ God manö hagep Ilaija m+ideia ñ+n u, n+ibi yadu iru nöp Isrel au m+dm+idal. M+ m+ihau n+gan rak+ñ unbö kago+ j+ñ u, möñ alagö, nan magö ranagö, k+iyö kub yab+ la. * 26 Isrel n+ibi yadu r+mnap k+iyö la gau iru yab+ nöp m+deila au, pen God Ilaija n+ip yuö, am daun pro Sarepad ram m+ñöñ daun kub Saidon sö+ au amöm, nan gagep rö gö, n+ibi yadu ap nan magö n+ipe iru nöp m+ideia. * 27 Pen adö an+ibu rö, hainö b+ God manö hagep Ilaisa m+ideia ñ+n u, Isrel n+ibi b+ r+mnap wös g+sa la gau iru yab+ nöp m+deila au, pen kal+ip r+mnap gö kam+ñ laga; Ilaisa b+ Neman ram m+ñöñ m+lö kub Siria n+bö u n+ip nöp gö, kam+ñ la,” a ga. *

28 Jisas an+ig hagö, Juda n+ibi b+ magum gep ram raul m+deila gau n+ñlö mulu kal yab+ lugö, 29-30 n+ip r+id+ik gi yu gi dam rul gau yuno umañ a göm, r+id+ik gi ud arla j+ Jisas n+ipe ado göm an kale au amöm ara.

Jisas k+ijaki aiön pi hag höñ yua

31 Jisas daun pro Kapaneam, ram m+ñöñ Galili au am m+idöm, Juda kai God n+ip sabe gep ñ+n u n+ibi b+ kal+ip manö hag ña. 32 God Manö u, Jisas klö naij göm kabö göl nöp hagö, kale aiö yab+ g+la. *

33 Pen Juda magum gep ram raul an an+ib au, b+ k+ijaki abañ ala ap m+ideia. N+ipe meg m+gan dap ranöm w+ñ kub alöm haga,

* 4:17: Ais 61:1-2 * 4:22: Luk 3:23; Jon 6:42 * 4:24: Jon 4:44 * 4:25: 1Ki 17:1,7 * 4:26: 1Ki 17:8-16
* 4:27: 2Ki 5:1-14 * 4:32: Mad 7:28-29

³⁴ “Bì Jisas Nasared nìbò! Ne nìhòn gínìg auban? Hanìp gí naij gínìg auban akanj Yad nöp nìñbin. God Bì U† nìpe u nöp auban,” a ga.

³⁵ Pen Jisas kijaki abañ al mìdeia anìbu nìp hag göm haga, “Manö hagagmön! Bì u arö gímön höñ aru!” a ga. Jisas hagö, kijaki aiön pi höñ aröl gí bì anìbu nìp, nìbi bì mìdeila añ au ud yuöm ara. Pen nìp mìnü magö pakaga; kamìñj ara.

³⁶ Anìg gö, nìbi bì nìñ mìdeila gau kale ke hag nìñ hag nìñ göm hagla, “Bì klö yabì† anìbi, manö anìbu gai nìbò dapöm hagö, kijaki gau höñ arbal?” ö gíla. ³⁷ Pen Jisas ga manö anìbu ram mìnöñ anìb gau magöñhalö ud arla.

*Jisas nìbi bì iru nöp gö kamìñj la
(Mad 8:14-15; Mak 1:29-31)*

³⁸ Pen Jisas Juda magum gep ram u arö göm Saimon ram u ara. Saimon nìbor nìpe u nan gö, hañ romanj nìpe gau magöñhalö mab rö inö me, nìbi bì gau apöm Jisas nìp hagla, “Aumön, ne Saimon nìbor nìp gö urak arañ,” a gíla. ³⁹ Hageila, nìpe nìbi nan gö um mìdeia söl au apöm, nan geia anìbu hag gö nìñöl gí, magö anìbu nöp nìp arö göm ara. Nìp kamìñj lö, uraköm, nìbi bì ap mìdeila gau kalìp nan magö ña.

⁴⁰ Nìbi bì anìb au mìdeila gau, manö anìbu nìñöm, sïdö wad ara magö u, nìbi bì kale mìnña ga gau magöñhalö dap Jisas mìdeia au daula. Daueila, Jisas kalìp añi añi ud nìñö kamìñj la. ⁴¹ Pen nìbi bì kijaki aiön pi nan gau abañ al mìdeia gau hag yuö, höñ amöl gí wìñ kub alöm hagla, “Ne God Ñì nìpe!” a gíla. Kale Jisas nìpe Krais u nìñöm anìg hageila nìñöm Jisas nìpe kalìp hag göm haga, “Manö ap hagagmim,” a gö, haga rö nìñla. *

*Jisas ram mìnöñ migan rìmnap amöm kalìp manö hag ña
(Mak 1:35-39)*

⁴² Ruö sïb halö, Jisas ram mìnöñ anìbu arö göm, ke am mìdaiñ, a göm, ram mìnöñ nöp añ gau ara. Ara pen nìbi bì gau hain amöm, nìp uñhai nìñöm hagla, “Gau aragmön; hon aip mìdaiun,” a gíla. ⁴³ Anìg

hageila Jisas haga, “God yìp hag yuö aunö u, amem nìbi bì ke migan rìmnap halö kalìp u rö nöp God nìbi bì udöm abad mìdeinab manö aij u hag ñìnabin,” a ga.

⁴⁴ Anìg hagöm, Jisas Juda nìbi bì ram mìnöñ kale gau magöñhalö gí ajöl gí, am Juda magum gep ram gau amöm, manö aij anìbu kalìp hag ñìmìdöp. *

5

*Jisas hagö kabsa† iru nöp udla
(Mad 4:18-22; Mak 1:16-20)*

¹ Jisas ñìn ap am Ñìg Wañö Genesared go† au mìdöm, God Manö u hag ñö nìñöl gí, nìbi bì iru yabì†, manö aij anìbu nìñun a göm, cìro ma†o ñöl gí aula. * ² Anìg göl aulö nìñöl gí, Jisas nìña, bì kabsa† udep gau ñìg magìb mìhöp dap ñìg wañö go† anìb au löm, kabsa† udep uben gau u† gí mìdeila. ³ Jisas nìpe Saimon ñìg magìb adö u ujanìd löm haga, “Yìp ud neb neb gö, ñìg wañö añ söl au dañ arìñ,” a ga. Hagö, Saimon ñìg magìb u ud neb neb gö, Jisas ñìg wañö añ söl au amöm ñìg magìb adö anìbu asìk mìdöl gí, nìbi bì gau kalìp manö hag ña.

⁴ Manö hag pìs göm, Jisas Saimon nìp haga, “Ñìg magìb i ñìg u†añ pìrìk gí dam ñìg wañö añ kub au dañ ammim, uben yumim kabsa† udim,” a ga.

⁵ Hageia, Saimon pen haga, “Bì Kub, mìnñi sìbön yan nöp hon kabsa† nìñ aj aj, ram halö ru dam löp pen hon kabsa† rìmnap udagpun. Pe ne anìg hagpan rö, uben u ha†owa†ö yu nìñun,” a ga. * ⁶ Anìg hagöl göm uben yulö nìñöl gí, kabsa† iru nöp ap uben migan u arlö, uben gau ajmañ rauöm, pak gí dö gínìg rö ga. ⁷ Anìg ga nìñöm, nìmam bì ñìg magìb adö ap mìdeila gau kalìp ñìn aianj gílö, kale apöm kabsa† anìb gau udöm, ñìg magìb anìb mìhau lölö, böñ nöp ajmañ rauöm, ñìg magìb mìhau pìg lugnìg rö ga.

⁸⁻¹⁰ Anìg ga nìñöm, Saimon Pida bì nìpe aip ñìg magìb adö mìdeila gau, kabsa† iru yabì† udla gau nìñöm, gasì iru nöp nìñla. Pen Sebedi ñì nìpe Jems aip Jon aip, ñìg magìb ap udmil Saimon aip wög jìm ñöl

* 4:41: Mad 8:29; Mak 3:11-12 * 4:44: Mad 4:23 * 5:1: Mad 13:1-2; Mak 3:9-10 * 5:5: Jon 21:3-8

gim+dil bi mihau, u rö nöp gasi iru niñlö. Pen Saimon am Jisas mideia söl au kugom yimöm haga, “Bi Kub, yad bi nan si nan naij gipin u, ne ke gau aru,” a ga. Hageia Jisas haga, “Ne piñiñ gagmön. Miñi ñin i riköm, bi kabsal udep u arö gimön, niñi bi ud God nip daupe bi mideinabön,” a ga.

¹¹ Jisas anig hagö, ñig magib mihau dam ñig gof au löm, kabsal nan gau arö göm, Jisas aip amöm ajmidal. *

Jisas, bi wös hapeb la ap gö, kamij la

¹² Pen hainö Jisas am daun ap midö, bi wös hapeb hañ roman gau magöñhalö la bi ap apöm, Jisas mideia söl au kugom yimöm nab+c yihöñ göm, haga, “Ne yip gö kamij linig, gö kamij linim,” a ga.

¹³ Anig hagö, Jisas haga, “Yau, yad ginö, nöp kamij linim,” a ga. Anig hagöm, Jisas ñimagö nipe milöbö löm bi anibu ud niñö, magö anibu nöp wös hapeb gau böñ nöp hir ga. ¹⁴ Wös hapeb gau hir gö, Jisas bi anibu nip haga, “Yad nöp ud niñnö kamij löp u niñi bi gau hagagmön. Pen bi Mosi hadame nöp kal kliñ riköm haga rö, wös hapeb yip u kamij löp a gimön, am bi God nip nan sabe gipal gau kalip yamön, nan sabe gep u kalip ñimön hagmön, ‘Yip kamij löp rö, nan i God nip sabe gim,’ a gimön. Ne anig gimön, niñi bi niñöm hagnaböl, ‘Nipe kamij löp rö anig göp,’ a ginaböl,” a ga. *

¹⁵ Pen Jisas manö nipe u, ram minöñ gau magöñhalö rigoñ rigoñ arö, niñi bi iru nöp, nip niñun a göm, ciro malo ñöm aumidal. Niñi bi anib gau, rimnap manö aij nipe u niñig aumidal; rimnap hanip gö kamij lañ a göm aumidal. ¹⁶ Pen ñin rimnap Jisas am ke migang ap midöm, Nap nip sabe gimidöp.

Jisas, bi ñimagö ma kila ga ap gö, kamij la

¹⁷ Ñin ap Jisas niñi bi gau kalip manö hag ñi mideia. Perisi bi rimnap abe, lo manö hag ñeb bi rimnap abe, ram minöñ Galili an au ram ritig aglö magöñhalö gau niñö abe, ram minöñ Judia an au ram ritig aglö magöñhalö gau niñö abe, Jerusalem

niñö abe apöm, Jisas manö hag ñimideia au asik mideia. Pen Bi Kub klö nipe aip mideia u me, Jisas niñi bi nan ga gau kalip gö kamij la. ¹⁸ Pen bi rimnap, bi ñimagö ma kila ga ap ilöñ li dapöm, Jisas nip gö kamij lañ a göm, nip Jisas midöp ram raul migang u ud arun a gi gasi u niñla. ¹⁹ Pen Jisas mideia ram u niñla, niñi bi gau ram raul migang anibu böñ nöp sisi ga. Anig gö, wip ilöñ li daula anibu, dam ram adö lañ amöm, ram u ud migang hiiköm, nagilöm, Jisas mideia an au gyan yula. ²⁰ Kale gasi niñla, Jisas gö kamij linim rö löp, a göm niñeila rö, Jisas gasi kale u niñöm, bi ñimagö ma kila ga u nip haga, “Bi niñeb yad, nan si nan naij gipang gau niñem arö gabin,” a ga. * ²¹ Jisas anig hagö, bi Perisi gau abe, bi lo manö hag ñeb bi gau abe, gasi an kale gau nöp ke niñöm hagla, “Bi anibi ban? Nipe God nip hag juöl gi hagab. God nipe añi nöp me nan si nan naij gipal gau niñöm arö ginim rö löp,” a göm, gasi kale u nöp niñla.

²² Pen gasi niñeila anibu, Jisas ke rik niñöm haga, “Kale niñöm ginig yip gasi naij niñabim? ²³ Bi ap bi ap nip hagnab, ‘Nan si nan naij gipang gau niñem arö gabin,’ a ginab u, kale aigöl gimim niñabim nipe manö niñö hagab aka manö pir alab? Pen bi ñimagö ma kila göp ap mideinab, bi ap nip hagnab, ‘Ne miñi nöp urak aru,’ a ginab u, kale aigöl gimim niñabim nipe manö niñö hagab aka manö pir alab? ²⁴ Bi Ñi nipe niñi bi minöñ naböñ it i nan si nan naij gipal gau niñöm arö ginim rö löp u, kale manö anibu manö niñö a gimim niñ udmim a gem, manö anig göl hagnig gabin,” a ga. Anig hagöm, Jisas bi ñimagö ma kila ga u nip haga, “Ne miñi nöp urakmön, nöp ilöñ li daubal abañ bad u udmön, ado gi ram ne aru,” a ga. * ²⁵ Anig hagö, niñi bi gau niñmidlö niñöl gi, magö anibu nöp uraköm, nip ilöñ li daula abañ bad anibu udöm, God nip aij a göl gi, ram nipe ara. ²⁶ Anig gö, niñi bi niñmideia gau magöñhalö pa git göm, God hib u dap ranöl gi hagla, “Miñi nan ke niñö yabiti

* 5:11: Mad 19:27 * 5:14: Lep 14:1-32 * 5:20: Luk 7:48; Ais 43:25 * 5:24: Jon 5:8

gajip nɨɲbun,” a gòm, aiö waiö gɨla.

*Jisas bi nɨpe Lipai nɨp uda
(Mad 9:9-13; Mak 2:13-17)*

²⁷ Pen hainö Jisas amöm nɨɲa, bi dakɨs udep ap dakɨs ñeb ram raul mɨgan u asɨk mɨdeia. Hib nɨpe u Lipai. Jisas nɨp nɨɲöm haga, “Ne aumön, yad aip arul,” a ga.

²⁸ Hageia, Lipai uraköm, wög gɨmidöp u arö gòm, nan nɨpe gau magöɲhalö arö gòm, Jisas aip arlö.

²⁹ Pen Lipai ñɨñɨ löm, Jisas nɨp nan magö kub ram nɨpe u lau löm, bi dakɨs udep rɨmnap, nɨbi bi rɨmnap iru nöp wiñ alö apöm, Jisas aip asɨköm nan magö ñɨjeila.

³⁰ Pen Jisas kale aip nan magö ñɨɲaia u nɨɲöm, bi Perisi rɨmnap abe, bi lo manö hag ñeb kale rɨmnap abe apöm, Jisas bi nɨpe gau kalɨp hagla, “Kale nɨhön gɨnɨg nɨbi bi nan si nan naj gɨpal gau abe, bi dakɨs udep gau abe aip asɨkmim nan ñɨɲabim?” ö gɨla. *

³¹ Anɨg haglö, Jisas manö anɨbu nɨɲöm kalɨp pen hagöm haga, “Nɨbi bi kamɨɲ mɨdpun a gɨpal gau, wös wameb bi wiñ alagpal; nɨbi bi nan göp gau nöp, hanɨp gö kamɨɲ laɲ a gòm, wös wameb bi wiñ albal. ³² Anɨb unbö rö nöp, yad nɨbi bi, mɨd aij gɨpun a gòm gasɨ nɨɲbal gau, kalɨp hagnɨg auagpin; nɨbi bi, hon nan si nan naj gun, mɨd aij gagpun, a gòm gasɨ nɨɲbal gau, kalɨp hagnɨg aubin. Yad kalɨp manö aij hag ñɨnö, kale manö yad u nɨɲ udöm, nan naj gɨpal gau, nɨhön gɨnɨg anɨg gɨpun a gòm, arö gòm, God hagöp rö nöp göl,” a gem aubin.

God nɨp sabe gep gasɨ u nöp nɨɲöm nan magö ñɨɲagla

(Mad 9:14-17; Mak 2:18-22)

³³ Pen kale rɨmnap Jisas nɨp hagla, “Jon bi nɨpe gau abe, Perisi bi kale gau abe ñɨn rɨmnap, God nɨp nöp gasɨ aɨn nɨɲun, a gòm, nan magö ñɨɲagöm kɨyö nöp mɨdöm, God nɨp sabe gɨpal. Pen bi ne gau nan magö ñɨɲöl gɨ, ñɨg ñɨɲöl gɨ nöp mɨdpal,” a gɨla.

³⁴ Anɨg hageila, Jisas kalɨp pen haga, “Bi ap nɨbi udöm, nɨbi bi nɨpe gau aip nan

kub ñɨɲnaböl u, bi rɨmnap uraköm, nɨhön gɨnɨg anɨg gabim a gòm hagagnaböl. *

³⁵ Pen hainö bi rɨmnap apöm bi anɨbu ud arlö, ñɨn anɨbu nɨbi bi nɨpe gau mög gö, nan magö ñɨɲagnaböl,” a ga.

³⁶ Pen Jisas manö hod rɨköm kalɨp haga, “Waɨɲ nöd nɨbö ap gɨ dö geinab u, waɨɲ gɨsön nɨbö ap ud gɨ dö gòm, dap al dör gɨlö, adɨp adɨp lagnab. Ke ke yabɨ löm, mɨhönjöl naj yabɨ gɨnab. ³⁷ Pen ñɨg wain u, u rö nöp. Ñɨg wain kamɨɲ u udöm, kaj meme hañ mɨlep mɨgan yan hon gagpal. Nɨhön gɨnɨg: hon gòm mame ñɨlö, ran ap ranöm, biɲ naj yabɨ hagöm pak gɨ dö gòm hon gö, kaj meme hañ u abe naj gɨnab.

³⁸ Gasɨ anɨbu nɨɲöm me, ñɨg wain kamɨɲ udöm, kaj meme hañ kamɨɲ mɨgan u nöp hon lep. ³⁹ Pen nɨbi bi ñɨg wain nöd nɨbö hadö ñɨɲbal gau, hainö ñɨg wain kamɨɲ gɨsön nɨbö u ñɨɲlö kalɨp aij gagnab; ‘Ñɨg wain nöd nɨbö u aij,’ a gɨnaböl,” a ga.

6

“Yɨharɨɲ mɨdep ñɨn i nɨhön gɨnɨg anɨg gabim?” ö gɨla

(Mad 12:1-8; Mak 2:23-28)

¹ Hainö Juda God nɨp sabe gep ñɨn ap, Jisas bi nɨpe gau aip wid wög adɨɲ an au amöl gɨ, bi nɨpe gau wid magö anɨb gau rɨmnap rɨk ñɨmagö adö kale au löm, hañ pak yuöm ñɨɲöl gɨ arla. * ² Anɨg geila, bi Perisi rɨmnap nɨɲöm hagla, “Kale nɨhön gɨnɨg God nɨp sabe gep ñɨn wög gagep i, wid magö hañ pak yumim wög gabim?” ö gɨla. *

³⁻⁴ Hageila, Jisas bi nɨpe gau gɨla anɨbu naj gagla u nɨɲöm, bi Perisi gau kalɨp haga, “Depid hadame nöp bi nɨpe gau aip kɨyö lö, God sabe gep ram u amjaköm, bred God amgö ilö adö u löm, bi yɨharɨɲ ñɨɲagpal, bi God nɨp nan sabe gɨpal gau nöp ñɨɲbal bred u, Depid hag nɨɲö, nɨp ñɨlö, bi nɨpe gau aip ñɨɲla. Kalɨp kɨyö lö gɨla aiud anɨbu God Manö kalɨ kɨñ rɨkla u, kale nɨɲagpim ar?” a ga. *

⁵ Jisas manö ap halö hagöm haga, “Bi Ñɨ nɨpe Bi Kub mɨdöm, ñɨn yɨharɨɲ mɨdep

* 5:30: Luk 15:1-2 * 5:34: Jon 3:29 * 6:1: Dud 23:25 * 6:2: Jon 5:10 * 6:3-4: Lep 24:5-9; 1Sa 21:1-6

ñin u, nihön ginam a ginab u, ginab,” a ga.

Jisas, bi ñimagö pino ga ap gö, kamij la

⁶⁻⁷ Pen Juda God nip sabe gep ñin hain ap, Jisas Juda magum gep ram u amöm, kalip God Manö u hag ñöl gi mideia. Ram raul migam anibu, bi ñimagö pino ga ap ap mideia. Bi Perisi gau abe, bi lo manö hag ñeb bi gau abe, bi anibu nip niñla rö, Jisas nipe God nip sabe gep ñin i nip gö kamij linab aka nihön gö, nip hag gun a göm, nip niñ ij halö li mideila. ⁸ Pen gasi niñla anibu, Jisas ke niñöm, bi ñimagö pino ga anibu nip haga, “Ne urakmön an aui au,” a ga. ⁹ Hageia, urak auö niñöl gi, Jisas bi Perisi gau abe, bi lo manö hag ñeb bi gau abe kalip haga, “Yiharinj midep ñin i rö, niñi bi gau kalip ud aij ginabun aka, yiharinj midep ñin uri a gun, kalip arö ginabun? Kalip gino urak aröl aka kalip arö gino umöl?” ö ga. ¹⁰ Anig hagöm, kalip niñ gus gus göm, bi ñimagö pino ga u nip haga, “Ñimagö ne u milöbö li!” a ga. Hagö, ñimagö nipe milöbö lö niñöl gi, adinj kamij la.

¹¹ Jisas bi anibu nip gö kamij la u niñöm, bi Perisi gau abe, bi lo manö hag ñeb bi gau abe, mulu kal yabit niñöm, Jisas nip nihön gun a göm, hag niñ hag niñ gi mideila.

*Jisas bi nipe unbö migam lanj uda
(Mad 10:1-4; Mak 3:13-19)*

¹² Pen ñin an anib au, Jisas Nap nip hagnabin, a göm, dum ilö lanj amöm, Nap nip sabe gi midö midö, ram rua. ¹³ Pen ruö sidö aua magö u, bi nipe gau magöñhalö hagö aueila, bi nipe unbö migam lanj kalip ud asik ke löm, kale bi manö yad ud arep gau mideinabim, a göm hag la. ¹⁴⁻¹⁵ Bi nipe hag la anib gau hib kale me: ap Saimon, hainö Jisas hib nipe ap löm Pida a ga; ap Edru, Saimon nimam nipe u; ap Jems; ap Jon; ap Pilip; ap Badolomyu; ap Madyu; ap Domas; ap Jems, Alpias ñi nipe u; ap Saimon hib alog Saimon Selod a gimidal u; ¹⁶ ap Judas, Jems ñi nipe u; ap Judas Iskariod. Nipe

nöp me hainö Jisas al pak lilañ a göm, nip mumug niña.

Nibi bi iru nöp Jisas mideia au aula

¹⁷ Pen Jisas bi nipe anib gau aip dum ilö lanj arö göm, au giyan gi am ban aij yan midlö niñöl gi, niñi bi iru nöp, nip niñun a göm, ap magum gila. Niñi bi anib gau, rimnap Jerusalem niñbö, rimnap ram minöñ Judia gau niñbö gau niñbö, rimnap ram minöñ nabis daun kub mithöp Daia Saidon niñbö, ¹⁸ Jisas manö nipe niñun, hanip nan göp gö kamij linim a göm aueila. Niñi bi kijaki aiön pi nan gau aban alö mid aij gagla gau, Jisas gö kamij la. ¹⁹ Pidöñ nip niñbö apöm, kalip nan nihön nihön ga gau gö, magöñhalö kamij lajip u niñöm, niñi bi anib gau magöñhalö apöm, hon abe Jisas nip ud niñun a göm, nip ciro mafo ñöm aula.

Nibi bi mög gep rö gau hainö miñ miñ ginaböl

(Mad 5:1-12)

²⁰ Jisas bi nipe gau kalip amgö niñöl gi haga,

“Kale niñi bi mög gep rö midpim gau,
God kalip ud aij göm abad mideinab.

Gasi anibu niñmim
miñ miñ gimim.

²¹ Kale miñi kiyö kub löp gau,
hainö kiyö lagnab.

Gasi anibu niñmim
miñ miñ gimim.

Kale mög gö, mitöñ magö gabim gau,
hainö aij gö niñöl gi, mithol ginabim.

Gasi anibu niñmim
miñ miñ gimim. *

²² Bi Ñi nipe nip cig midpe, niñi bi gau kalöp mulu kal niñöm, ji niñöm, niñi bi naj anib gai i, bi an aip mideinaböl, a göm, kalöp hib gasi naj niñöm manö udöm hag jueinaböl u, kale miñ miñ gimim. *

²³ Ginaböl anibu, niñi itañ kale gau, bi God manö hagep gau kalip gimidal rö nöp kalöp ginaböl.

Anib u niñmim, God hanip ud aij yabit ginab

* **6:21:** Rep 7:16-17; Sam 126:5-6; Ais 61:3 * **6:22:** Jon 15:19; 16:2; 1Pi 4:14

ram m+nöŋ n+pe adö laŋ au, a g+mim,
 aij a gö n+ŋöl g+, ñ+n ma ju adö adö g+
 uraköl g+,
 m+ñ m+ñ göl g+ m+idaimim.

Kale n+ŋ aij g+mim

24 “Pen kale n+bi b+ mani nan iru m+idöp
 gau
 n+ŋ aij g+mim.

Nan kale udep rö u,
 m+nöŋ naböŋ adö i+ i hadö udpim.

25 Pen kale m+ñi nan magö rö ñ+n g+pe g+pe
 mudun göp gau,

hainö k+yö l+ nab u n+ŋ aij g+mim.

Pen kale m+ñi manö m+hol u+ b g+ m+dpim
 gau,

hainö mög gö m+ŋöŋ magö g+
 m+deinabim.

26 Pen kalöp hib dap ranöl g+ nöp
 m+deinaböl u,

kale n+ŋ aij yab+ g+mim.

N+hi i+ŋ kale gau, b+ God Manö piral
 hagm+dal gau,

kal+p unbö rö g+m+dal.

*Ko+ma+ kale gau kal+p m+dmagö l+mim
 (Mad 5:38-48)*

27 “Pen n+bi b+ manö yad n+ŋabim gai
 i. Ko+ma+ kale gau kal+p m+dmagö l+mim.
 N+bi b+ kalöp mulu lugö n+ŋbal gau kal+p
 ud aij g+mim. 28 N+bi b+ kalöp hag juaiöl,
 God kal+p abad m+deiaŋ a g+mim, n+p
 sabe g+mim. N+bi b+ kalöp g+ naj gaiöl,
 kal+p God n+p sabe g+mim. 29 Pen n+bi
 b+ r+mnap kalöp alaun böŋ lap pakaiöl,
 ado g+mim, böŋ lap u rö nöp paköl. Pen
 n+bi b+ r+mnap kolsior kale u udaiöl, sior
 u rö abe udim a g+mim, ha+öwa+ö ñ+mim.

30 N+bi b+ r+mnap nan m+dagain+m as+ b
 hagaiöl, kal+p ñ+mim. Pen nan kale ap
 n+ŋöŋ udaiöl, han+p adog ñ+mim, a g+mim
 hagagmim. 31 Han+p g+laŋ a g+mim gas+
 n+ŋbim rö u, kale ke n+bi b+ r+mnap gau
 kal+p u rö nöp g+mim. *

32 “N+bi b+ kalöp m+dmagö l+bal gau nöp
 m+dmagö l+nabim u, God kalöp aigöl göm
 n+ŋö, aij g+nabŋ N+bi b+ nan si nan naj
 g+pal gau, n+bi b+ kale ke gau u rö nöp
 pen pen m+dmagö l+bal. 33 Pen n+bi b+
 kalöp ud aij g+pal gau nöp kal+p g+ aij

g+nabim u, God kalöp aigöl göm n+ŋö, aij
 g+nabŋ G+nabim an+bu, n+bi b+ nan si
 nan naj g+pal gau g+pal rö nöp g+nabim.

34 Nan ñ+no pen ñ+naböl a g+mim, gas+
 u nöp n+ŋmim nan ñ+nabim u, God kalöp
 aigöl göm n+ŋö, aij g+nabŋ G+nabim an+bu,
 n+bi b+ nan si nan naj g+pal gau g+pal rö
 nöp g+nabim. 35 An+ b u, ko+ma+ kale gau
 m+dmagö l+mim, kal+p g+ aij g+mim, nan
 ha+öwa+ö ñ+mim. Han+p pen ñ+naböl a
 g+mim, gas+ u n+ŋagmim. An+g geinabim
 u, God k+ö yab+ adö laŋol m+idöp u, ñ+ pai
 n+pe m+deinabim. N+pe göp rö geinabim u
 me, kalöp hau+ gagöŋ, pen aij ñ+nab. God
 n+pe n+bi b+ nan si nan naj g+pal gau abe,
 n+bi b+ n+p, aij a göp, a gagpal gau abe,
 kal+p u rö nöp g+ aij gab. 36 Nap kale n+bi
 b+ mög n+ŋöŋ ud aij göp rö, kale u rö nöp
 n+bi b+ mög n+ŋmim ud aij g+mim.

N+bi b+ gau kal+p manö kub hagagmim

37 “Kale n+bi b+ r+mnap, ‘An+g an+g
 g+pim rö, kale n+bi b+ naj m+dpim,’ a
 gagnabim u, God kalöp pen u rö nöp, ‘An+g
 an+g g+pim rö, kale n+bi b+ naj m+dpim,’
 a gagnab. Kale n+bi b+ r+mnap manö kub
 hagmim, ‘Kale n+bi b+ naj, pen udnabim,’
 a gagnabim u, God kalöp pen u rö nöp
 manö kub hagöŋ, ‘Kale n+bi b+ naj, pen
 udnabim,’ a gagnab. N+bi b+ gau kalöp
 g+ naj geinaböl u n+ŋmim arö geinabim
 u, God nan naj kale g+pim u, u rö nöp
 n+ŋöŋ arö g+nab. * 38 Nan kale gau n+bi b+
 gau kal+p ha+öwa+ö ñeinabim u, God kalöp
 pen u rö nöp ha+öwa+ö yab+ ñ+nab. Kale
 skel n+hön rö udmim n+bi b+ gau kal+p nan
 n+me l+ ñ+nabim u rö, God skel an+bu nöp
 ud kalöp u rö nöp nan n+me l+ ñ+nab,” a
 ga. *

39 Pen Jisas manö ap hod r+köm haga, “B+
 amgö we g+nab ap, b+ amgö we ap n+p,
 adan an+g an+g m+idöp a göm yamagnab.
 N+hön g+n+g: n+pe an+g gö, m+höŋgöl u+öŋ
 m+gan yan ap lug paknabil. * 40 N+bi
 b+ skul hagpal gau, am skul hagpal magö
 u, hag ñeb b+ kale gau kal+p adö laŋ
 m+dagpal. Pen hainö skul u hag p+s g+ aij

* 6:31: Mad 7:12 * 6:37: Mad 6:14 * 6:38: Mak 4:24 * 6:39: Mad 15:14 * 6:40: Mad 10:24-25

göm me, hag ñeb bî kale gau aip adîp adîp mîdeinaböl. *

41 “Pen nihön gîning mab po amgö kalöp ke pak paŭ gî mîdöp u niŋ hagmim wasö, namam nan acîp amgö nîpe mîdöp u nöp niŋ hagpim? 42 Mab po kub amgö kalöp pak paŭ gî mîdöp u nöd ud yube, amgö kale amgö yabîl lö, hainö namam nan acîp pro amgö nîpe mîdöp u, ud yuun a gîmim hagmim,” a ga.

Mab aij pîlöp, mab naij pîlöp

43 “Pen mab aij ap magö naij ap pîlagnab; pen mab naij ap magö aij ap pîlagnab. 44 Anîb u, mab gau magö pîlnab u niŋöm, mab u aij, mab u naij a göm niŋnaböl. Nagî mîgañîb u kia magö pîlagnab. Nagî gablog u papo magö pîlagnab. 45 Nîbi bî aij gau, hibur gasî mîdmagö aŋ kale daŋ aij mîdöp rö, gî aij gîpal. Nîbi bî naij gau, hibur gasî mîdmagö aŋ kale daŋ naij mîdöp rö, gî naij gîpal. Pen nîbi bî aigale nîbi bî rö mîdpal u, manö hagnaböl u nöp apdi niŋun, nîbi bî gau aij, nîbi bî gau naij a gun niŋnabun.

Bî mîhöp ram mîhöp gîlö (Mad 7:24-27)

46 “Yîp Bî Kub hon, Bî Kub hon, a gîpim u pen nihön gîning manö hagpin u hain gagpim? * 47 Nîbi bî manö yad u niŋöm, hagpin rö gîpal gau, manö hagnîg gabin i rö mîdpal. 48 Nîbi bî manö yad u niŋöm, hagpin rö gînaböl gau, bî ram gî lîning geinab, ulöm mîlö udöm, ram padö kabö adö au lî aij göm, ram adö anîbu nöp gî lî nab rö mîdnaböl. Anîg gö, ñîg ul apöm, ram halö pa jö ma jö gî ud arnam a gî wasö niŋöm, ram gî aij gînab anîbu pîdöŋ nöp mîdeinab. 49 Pen nîbi bî manö yad u niŋöm, hagpin rö gagnaböl gau, bî ram gî lîning geinab, ulöm mîlö udagöm, ram padö lagöm, yîharîŋ ram mînöh adö adö au gî lî nab rö mîdnaböl. Anîg gö, ñîg ul apöm, ram halö pa jö ma jö gî ud arnam a göm, magö anîbu nöp ram halö böŋ nöp ud arö, mînöh cög nöp mîdeinab.

* 6:46: Mad 7:21

7

Jisas bî wög gî ñeb ap gö kamîŋ la (Mad 8:5-13)

1 Jisas nîbi bî anîb gau kalîp manö anîbu hag ñî pîs göm daun pro Kapaneam ara. 2-3 Pen daun anîbu, bî kub ami bî iru nöp abad mîdmîdöp bî ap mîdeia. Bî rîmnap Jisas ap Kapaneam mîdöp a gîlö, manö anîbu niŋöm, Rom ami bî kub Juda bî manö ud asîkep rîmnap hag yuöm haga, “Bî nagî wög gî ñeb aij yabîl yad ap nan göp umnîg gab niŋöm kale am Jisas nîp hag niŋmim ul gî daube, nîp gö kamîŋ laŋ,” a ga. 4-5 Hagö, kale Jisas mîdeia au amöm, nîp manö klö neb neb göm hagla, “Ami bî abad mîdep bî kub ap, bî aij yabîl. Hanîp Juda nîbi bî gau mîdmagö löm pör abad mîd aij göp. Magum gep ram hanîp ap gî la. Anîb u, ne ammön bî nagî wög gî ñeb nîpe u gö kamîŋ lînim,” a gîla.

6 Kale hageila niŋöm Jisas kalîp aip am am ram au söl au amöl gîlö niŋöl gî, ami bî abad mîdep anîbu bî niŋeb nîpe rîmnap hag yuö, am Jisas nîp nable paköm hagla, “Bî ami abad mîdep bî hon u nöp hagöp, ‘Bî Kub, yad bî aij wasö, ram yad u ma ilön auagmön. 7 Yad bî aij rö nöp nînam, pen yad niŋbin, God nöp aip mîdöp rö, ‘Kamîŋ laŋ,’ manö u nöp hagaimön, bî yad nan göp anîbu kamîŋ lînim. 8 Bî kub yabîl ap yîp abad mîdöp; yad ke pen ami bî gau kalîp abad mîdem, ‘Arim!’ a gînö arbal; ‘Auim!’ a gînö aubal; ‘Wög anîbu gim!’ a gînö gîpal,’ a göp,” a gîla.

9 Anîg haglö, Jisas, bî anîbu gasî nîpe ke niŋöm anîg hagöp a göm, aiö göm, nîbi bî nîp hain göm aueila gau kalîp haga, “Ami bî Rom nîbö u, yîp niŋ ud pîdöŋ göp. Nîpe göp anîbu, Isrel bî ap unbö rö göp yad niŋagpin yabîl,” a ga.

10 Pen ami bî abad mîdep bî u, bî nîpe gau ado gî amöm niŋla, bî nan ga anîbu hadö kamîŋ la.

Jisas nîbi adu ñî nîpe uma u nîp gö, kamîŋ ara

11 Ñîn aŋ anîbu nöp, Jisas aip bî nîpe gau aip Nen daun arla. Nîbi bî gau iru yabîl nöp aip arla. 12 Daun aŋöŋ it söl au

amjaklö n+ñöl g+; n+bi adu ap ñ+ añ+ n+pe yag daua uma u, wip ilön löm daueila. N+bi b+ iru nöp daun an+bu n+bö apöm n+bi an+bu aip aueila. ¹³ Jisas n+bi adu an+bu n+ip n+ñö, mög gö haga, “M+ñöñ gagmön,” a ga. ¹⁴ An+g hagöm, n+pe amöm wip ilön l+ daueila mab u ud n+ñö n+ñöl g+, b+ ilön daueila gau p+idön g+la. Jisas b+ praj uma u n+ip haga, “Ñ+ me, nöp hagabin, urak!” a ga. ¹⁵ An+g hagö, ñ+ urak as+köm manö hagö n+ñöl g+, Jisas n+me n+ip, ñ+ ne u, a göm ud ña. *

¹⁶ Pen n+bi b+ n+ñ m+deila gau magöñhalö pa g+ñ göm, God hib n+pe u dap ranöl g+ hagla, “God manö hagep b+ kub yab+ñ han+ip auöp. God han+ip g+ ñ+n+g auöp,” a g+la. *

¹⁷ Jisas ga an+bu n+ñöm, aiud udlö, manö an+bu Juda n+bi b+ ram m+ñöñ kale gau gau amöm, ram m+ñöñ ke gau gau magöñhalö ara.

Jon B+ Ñ+g Pak Ñeb b+ n+pe m+ñöp Jisas n+ññ+g arlö

¹⁸ Jon b+ n+pe gau, Jisas ga rö magöñhalö n+ñöm, am Jon n+ip hag ñ+lö, b+ n+pe m+ñöp hagö aueilö haga, ¹⁹ “Kale m+ñöñ ammil B+ Kub n+ip hag n+ñmil, ‘Ne Mesaia pör abad m+dpun u nöp auban aka b+ ke n+bö ap halö abad m+ daiun?’ ö g+mil,” a ga.

²⁰ Hageia, b+ m+ñau Jisas m+deia au ammil haglö, “Jon b+ ñ+g pak ñeb u hal+ip b+ m+ñöñ hagöp, ‘Kale m+ñöñ ammil B+ Kub hag n+ñmil, ‘Ne Mesaia pör abad m+dpun u nöp auban aka b+ ke n+bö ap halö abad m+ daiun,’” a g+mil, a göm, hol m+ñöñ hag yuö, nöp hag n+ññ+g aubul i,” a g+lö. *

²¹ Pen kale m+ñöñ an+g hagnmil n+ñ m+dlö n+ñöl g+, Jisas n+bi b+ iru nöp nan adö ke ke ga gau gö kam+ñ la; n+bi b+ iru nöp m+ñna ga gau gö kam+ñ la; n+bi b+ iru nöp k+ñaki aiön pi abañ al m+deia gau gö kam+ñ la; n+bi b+ iru nöp amgö we ga gau gö amgö ñ+l n+ñla. ²² An+g göm, Jisas b+ an+ñ m+ñau kal+ip haga, “Kale m+ñöñ ado g+ ammil Jon n+ip hagnmil, ‘Hol am n+ñbul, b+ an+bu n+bi b+ amgö we ga

gau gö amgö ñ+l n+ñbal; n+bi b+ ma böñ nöp naij ga gau gö kauyanj ajaböl; n+bi b+ hañ romanj wös hapeb la gau gö m+ñep göp; n+bi b+ r+m+id m+gan p+ñ göp gau gö manö apdi n+ñaböl; n+bi b+ umbal gau gö kam+ñ m+dpal; n+bi b+ mög gep rö gau manö aij u hagab n+ñaböl. * ²³ N+bi b+ y+ip gas+ n+ñöm cig göl g+ nöp m+deinaböl gau, m+ñ m+ñ yab+ñ g+ñaböl, a g+mil,” a ga.

²⁴ An+g hagö, b+ Jon manö daulö m+ñau ado g+ arlö n+ñöl g+, Jisas n+pe, Jon n+ip manö adö u hagöm n+bi b+ m+deila gau kal+ip haga, “Kale nöd ram m+ñöñ kabö nöp m+idöp anj au arbe ñ+n u, n+ñön n+ññ+g arbenj Kale hod m+lö añ+ ap y+gön ud anj g+ danj i göp ap n+ññ+g arbe? ²⁵ Kale n+ñön n+ññ+g arbenj B+ wañj aij yab+ñ y+möb ap n+ññ+g arbenj An+bu wasö. B+ wañj aij yab+ñ udöm, nan aij aij udun a göm gas+ n+ñbal gau, b+ kub ram gau nöp hanbal. ²⁶ Pen kale n+ñön n+ññ+g arbenj God manö hagep b+ ap n+ip n+ññ+g arbe akanj N+ñö me, God manö hagep b+ ap n+ip n+ññ+g arbe, pen b+ Jon n+ñbe u n+pe wög adö ke n+bö g+ñ+g aua. * ²⁷ B+ Jon u me, hadame ram God Manö u kal+ k+ñ r+köm hagla, ‘B+ manö hagep yad u hag yunö, nöd amöm, n+bi b+ gau kal+ip hag ñ+ aij g+ñab; hainö ne ke hag yunö n+ñabön,’ a göm kal+ k+ñ r+kla. *

²⁸ Kalöp hagnbin, n+bi b+ nöd m+idm+idal gau abe, n+bi b+ m+ñi m+dpal gau abe magöñhalö n+bi b+ y+har+ñ, Jon b+ kub. Pen God n+bi b+ y+har+ñ gau udöm ram m+ñöñ n+pe kumi kabö adö lanj au abad m+deinab gau, kale Jon rö m+idageinaböl; kale n+bi b+ kub m+deinaböl,” a ga.

²⁹ N+bi b+ gau, b+ dak+is udep gau halö, nöd Jon n+ip aula, kal+ip magöñhalö ñ+g pak ña. An+g gö, Jisas manö haga u n+ñöm hagla, “God adan n+pe nöp kabö rö m+idöp,” a g+la. * ³⁰ Pen b+ Perisi abe, b+ lo manö hag ñeb b+ kub gau abe kale, God kal+ip n+ñön n+ñön g+lanj a ga u gas+ kale ke n+ñöm pa jö n+ñöm, Jon han+ip ñ+g pak ñañ a göm auagla. *

* 7:15: 1Ki 17:23; 2Ki 4:36 * 7:16: Luk 1:68 * 7:20: Sam 40:7; Mal 3:1; Rep 1:8 * 7:22: Ais 35:5-6; 61:1; Luk 4:18 * 7:26: Luk 1:76 * 7:27: Mal 3:1 * 7:29: Luk 3:12 * 7:30: Mad 21:32

31-32 Pen Jisas n̄bi b̄i an̄b̄ gau kal̄p manö ap hagöm haga, “N̄bi b̄i m̄ñi ñ̄n i m̄dpim gau yad n̄ñbin, kale ñ̄i pai pro gau, n̄bi b̄i magum gep ka au as̄köm, ñ̄i pai pro r̄imnap meg m̄gan dap ranöm hag am̄il ap̄il göm hagpal, ‘Hon āñ pu ḡno, kale n̄hön ḡn̄g kugom ralagpim̄ Pen k̄map m̄t̄öñ gep rö ap hagno, kale n̄hön ḡn̄g m̄t̄öñ gagpim?’ ö ḡpal rö u, kale ḡpim. 33 N̄hön ḡn̄g: Jon b̄i ñ̄g pak ñ̄eb u apöm, nan magö ñ̄ñagöm, ñ̄g wain ñ̄ñagöm gö, kale n̄p hag jumim hagpim, ‘B̄i k̄jaki aiön pi abañ alöp m̄döp u,’ a ḡpim. 34 Pen m̄ñi yad B̄i Ñ̄i n̄pe apem, nan ñ̄ñem, ñ̄g wain ñ̄ñem ḡn̄ö, ȳp hag jumim hagpim, ‘Nan iru ñ̄ñöm, ñ̄g wain ñ̄ñöm göp u me, n̄pe n̄bi b̄i nan si nan naij ḡpal b̄i gau, b̄i dak̄s udep b̄i gau, b̄i kale ap m̄döp u,’ a ḡpim. * 35 Pen n̄bi b̄i God Manö aij u n̄ñ udöm, hain göm, ḡi aij göm, m̄d aij geinaböl u, n̄bi b̄i gau kal̄p n̄ñöm hagnaböl, God Manö u manö n̄ñö yab̄i, a ḡnaböl,” a ga.

B̄i si udm̄döp n̄bi ap

36 B̄i Perisi ap hib n̄pe Saimon. N̄pe Jisas n̄p haga, “Ne aumön ram yad u nan magö ñ̄ñul,” a ga. Hagö, Jisas ram n̄pe u amöm nan magö ñ̄ñlö n̄ñöl ḡi, 37 n̄bi daun an̄bu m̄döm nan si nan naij ḡm̄döp manö ap n̄ñ, Jisas b̄i Perisi ram amöm aip nan ñ̄ñailö. An̄b̄ u n̄ñöm, ñ̄g haññ aij auep kabö barol ud r̄im l̄la ap dapöm, * 38 Jisas m̄deia jöl adö gau apöm, ma il au m̄t̄öñ ḡi m̄deia. An̄g göl m̄t̄öñ gö n̄ñöl ḡi, amgö ñ̄g u ḡi dö ḡi Jisas ma adö yan̄ lugö, umagö n̄pe u ud l̄ñ ḡi yuöl ḡi, ma k̄d n̄pe u bom haluöm, mulu ñ̄ñöm, ñ̄g haññ aij auep an̄bu ma k̄d n̄pe adö au l̄ ñ̄a. 39 An̄g geia, b̄i Perisi Saimon u, gas̄i magö n̄pe u nöp gas̄i n̄ñöm n̄p ke haga, “B̄i an̄bi b̄i God manö hagep kabö göl m̄daiböp, n̄bi an̄bi n̄pe nan si nan naij ḡm̄döp n̄bi naij ap apöm n̄p ud n̄ñab u r̄ik n̄ñböp,” a ga.

40 Jisas pen, b̄i Perisi gas̄i n̄ñ an̄bu n̄ñöm, n̄p haga, “Saimon, manö yad añ̄i ap m̄döp nöp hag ñ̄ññ gabin,” a ga.

Hageia, Saimon haga, “Manö hag ñ̄eb b̄i yad, manö an̄bu hag,” a ga.

41 Hageia, Jisas manö hod r̄iköm haga, “B̄i ap uraköm, b̄i m̄höp kal̄p b̄i ap paip hadred (500) denariai ñ̄öm, ap pipdi denariai (50) ñ̄ñab. 42 Pen hainö b̄i an̄b̄ m̄hau pen ñ̄eb rö lagö, b̄i mani ñ̄ñab an̄bu kal̄p m̄hön hagnab, ‘Arö ḡmil. Mani kalöp m̄hön ñ̄ñbin u, pen ñ̄ul a ḡmil gas̄i u n̄ñagmil,’ a ḡnab. An̄g hagö, b̄i an̄ b̄i an̄bu n̄p m̄dmagö yab̄i l̄nab, b̄i nan nabön kub m̄deinab u aka b̄i nan nabön pro m̄deinab u?” ö ga.

43 Hageia, Saimon haga, “Gas̄i yad n̄ñbin u, b̄i nan nabön kub m̄deinab u,” a ga.

Hageia, Jisas haga, “N̄ñö yab̄i hagpan,” a ga. 44 An̄g hagöm, Jisas ado ḡi, n̄bi u n̄p n̄ñöm, Saimon n̄p haga, “N̄bi i n̄p nöh. Yad ram raul m̄gan nöp i auaj̄n, ne ñ̄g ap udmön ma ȳp l̄k ḡi yuep r̄imnap ñ̄agpan, j̄i n̄bi an̄bi, amgö ñ̄g n̄pe u ḡi dö ḡi lugöm ma yad ñ̄g lö, umagö n̄pe udöm l̄ñ ḡi yuöp. 45 Ne ȳp bom haluagpan, j̄i n̄bi i, yad ram raul m̄gan nöp apjakaj̄n magö u r̄ikö, n̄pe ma k̄d yad bom haluöl ḡi nöp m̄döp. 46 Ȳp wel nab̄c cög lan̄ l̄ ñ̄agpan, j̄i n̄bi i n̄pe ma k̄d yad ñ̄g haññ aij auep u l̄ ñ̄öb. 47 An̄b̄ u, nöp hagabin, n̄bi an̄bi nan si nan naij iru nöp göp u n̄ñem arö ḡpin. An̄b̄ u, ȳp pen m̄dmagö yab̄i löp. Pen n̄bi b̄i nan si nan naij pro pro ḡpal gau n̄ñem arö ḡnö, ȳp pen m̄dmagö pro pro l̄bal,” a ga.

48 Pen Jisas an̄g hagöm n̄bi an̄bu n̄p haga, “Nan si nan naij ḡpan gau n̄ñem arö gabin,” a ga.

49 An̄g hagö, b̄i n̄pe aip nan ñ̄ñeila gau, kale ke hag n̄ñ hag n̄ñ göm hagla, “B̄i an̄bi n̄hön ḡn̄g göm, ‘Nan si nan naij ḡpan gau n̄ñem arö gabin,’ a gab?” ö ḡla.

50 An̄g hageila u pen Jisas n̄bi an̄bu n̄p haga, “Gas̄i ne ke u nöp n̄ñ udmön, nan si nan naij ḡpin rö Jisas n̄ñöm arö gan̄, a ḡmön auban rö, nan si nan naij ḡpan gau n̄ñem arö ḡpin. Ne ammön, God ñ̄magö ara adö u m̄daimön,” a ga.

*

* 7:34: Luk 15:2 * 7:37: Mad 26:7; Mak 14:3; Jon 12:3

* 7:50: Luk 8:48; 18:42

8

Nibi rimnap Jisas aip arla

¹ Pen hainö ñin an anib au, Jisas bi nipe unbö migan lan aip daun gau abe, ram rilig aglö gau abe amöm, God nibi bi nipe udöm abad mideinab manö aij u, nibi bi gau kalip hag ña. ² Pen ñin anibu, nibi rimnap kijaki aiön pi halö mideila gau Jisas gö kamij la, rimnap nan ga gau gö kamij la, niñöm nibi anib gau rimnap Jisas aip ajmıdal. Nibi anib gau hib kale me, ap Maria Magdala a gımdal. Kijaki aiön pi unbö mudun jıñ nibi anibu anı dan midöm höñ arla. * ³ Nibi ap Joana. Nugmul nipe hib u Kuja. Nipe kin Herod ram nan nipe gau abad midmidöp. Nibi ap Susana. Pen nibi rimnap halö iru rö aip ajmıdal. Nibi anib gau kale magörhalö mani kale ke udöm, nan magö rau dapöm, Jisas bi nipe gau aip nan magö jım ñöl ñıñ ajmıdal.

Gıñbıt magö rö u, manö hod rik haga (Mad 13:1-9; Mak 4:1-9)

⁴ Nibi bi daun ke ke, yam ugan kub yöl gau nibö gau nibö Jisas nip niñıg aulö niñöl gi, nibi bi nöd aula gau kalip manö ap hod riköm haga,

⁵ “Bi ap, gıñbıt magö ranañ a göm, gıñbıt magö u dam wög adıñ gau yunab. Rimnap wög adıñ arep adan gau lugö, nibi bi lala gi amıl apıl gılö, yaur gau pen ap niñöm niñnaböl. ⁶ Pen yıñ rimnap kabö adö mınöñ pro pro mideinab gau lugöm, marep gınab u pen kabö mınöñ au ñıg ñıg halö midageinab u me, böñ nöp mılep gınab. ⁷ Pen yıñ rimnap nagı gıñkasi anı gau lugö, nagı anıbu hararo gi pału gö, ran aij gagnab. ⁸ Pen yıñ rimnap mınöñ aij gau lugöm, ran aij göm, magö iru yabıt nöp pılnab. Añı añı magö ñin juöl unbö mamıd pılnab,” a ga.

Jisas kalip anıg hagöm haga, “Kale nibi bi gası rimıd midainım gau, manö hagabin i rimıd li niñ aij gımim,” a ga.

Jisas, gıñbıt magö u manö hod rik haga u, manö it u haga

* **8:2:** Mad 27:55-56; Mak 15:40-41; Luk 23:49
Mad 10:26; Luk 12:2

⁹ Jisas manö hod riköm aiud anıbu hagö, bi nipe gau nip hag niñöm hagla, “Manö hod rikmön hagajan anıbu, manö it u aigöl gö rö midöp?” ö gıla. ¹⁰ Hageila, Jisas kalip haga, “God nibi bi nipe udöm abad mideinab manö pi göl midmidöp u, God kalöp gası ñö niñbim, pen nibi bi rimnap gau, yad kalip manö hod rikem nöp hagnö,

‘kale niñöm niñagöl,
manö magö apdi niñöm manö it niñ udagöl.’ *

¹¹ Pen manö hod rikem nan yıñ rö hagpin u, God Manö adö u hagpin. ¹² Yıñ rimnap lagnab wög adıñ arep adan adö au a gıpin u, nibi bi gau God Manö u niñnaböl pen Seden gası naiñ niñöm, kale God Manö u niñ udlö, God kalip ud kamij yunab u naiñ göp a göm, apöm God Manö gası kalip anı dan midöp u ju udö, hauı gınaböl, a gem hagpin. ¹³ Pen yıñ rimnap lagnab kabö adö mınöñ pro pro mideinab gau a gıpin u, nibi bi gau God Manö u niñöm, ñıñı löm, aij a gö niñöl gi, manö anıbu niñ udnaböl u pen niñ ud pıdöñ gagnaböl rö, mıñör rimnap auö hauı göm arö gınaböl, a gem hagpin. ¹⁴ Pen yıñ rimnap lagnab nagı gıñkasi anı gau a gıpin u, nibi bi gau God Manö u niñnaböl u pen hainö manö marö aka mani kub nan gau aka mıñ mıñ gep adö u nöp gası niñöm, God Manö niñ ud pıdöñ gagnaböl, a gem hagpin. ¹⁵ Pen yıñ rimnap mınöñ aij adö au lugöm, ran aij göm, magö iru yabıt nöp pılnab a gıpin u, nibi bi gau God Manö u niñöm, niñ ud pıdöñ yabıt göm, gi dam dam, nan magö aij pılnab, a gem hagpin,” a ga.

Hapö lau pi gagep

¹⁶ Jisas anıg hagöm haga, “Nibi bi gau hapö lauöm rin cög migan aka abañ adö hanbal u mo gayık gau pi gagnaböl. Adö au gılan rik lılö mailö gö, nibi bi gau ram raul migan anıbu apöm mailö anıbu niñnaböl. *

¹⁷ “U rö nöp me, nan niñhön niñhön pi göl midöp gau, magörhalö waiö lıñab;

* **8:10:** Ais 6:9-10

* **8:16:** Mad 5:15; Luk 11:33

* **8:17:**

nan niñhön niñhön pału gi m+idöp gau, magöñhalö ud mailö göp au linab. *

18 “An+bu u, manö hagabin u niñ aij gi+mim. Niñbi bi manö niñjöm, niñ udnaböl gau, manö aij ri+mnap halö niñnaböl; pen niñbi bi manö niñjöm niñ udagnaböl gau, pro pro niñjun a göm niñbal u halö böñ nöp ur gi+nab. *

*Jisas niñme niñmam bi gau
(Mad 12:46-50; Mak 3:31-35)*

19 Pen niñ an+bu nöp, Jisas niñme aip, niñmam hain niñpe gau aip Jisas niñ niñniñ aula. Apöm niñla, ram raul miñgan an+bu yañ Jisas niñbi bi si+si göl m+ideila niñjöm höñ yañ m+ideila. 20 An+g gi+lö, niñbi bi ap ram raul m+ideila gau niñjöm, Jisas niñ hagla, “Name namam ne gau nöp niñniñ ap m+idpal höñ yañ,” a gi+la.

21 Haglö, Jisas kal+ip haga, “Niñbi bi an an God Manö u niñjöm hain gi+pal gau me, ami yad, mam yad m+idpal,” a ga.

*Jisas hagö, yiñgön kub udeia u ur ga
(Mad 8:23-27; Mak 4:35-41)*

22 Pen niñ ap, Jisas bi niñpe gau kal+ip hagöm haga, “Niñg Wañö Galili juun böñ lödañ arun,” a göm, niñg mag+bu udöm arla. 23 Pen an gau arlö niñjöl gi, Jisas niñpe hon han ara. Hon haneia magö u, yiñgön asad kub yabi+ ap niñg an an+bu udöm, niñg ral niñg mag+bu miñgan u auö, umöl rö nöp la. 24 An+g gö, bi niñpe gau apöm, Jisas niñ an+g gi+lö uraka hagla, “Bi Kub! Hon magöñhalö umniñg gabun!” a gi+la.

Hageila, Jisas yiñgön udaia u abe, niñg ral auaiia u abe hag gö, magö an+bu nöp yiñgön u ur göm, niñg u haluöm, nöd m+ideia rö m+ideia. 25 Pen Jisas bi niñpe gau kal+ip haga, “Kale ai gi+mim yiñ niñ udagpim?” ö ga.

Hageia, kale piñniñ göm aiö waiö göm, kale ke hag niñ hag niñ göm hagla, “Bi an+bi bi an? Niñpe hagö, yiñgön abe, niñg kub abe manö niñpe hagöp rö nöp göp,” a gi+la.

*Bi kiñjaki aiön pi halö u, Jisas gö, kam+ñ
la
(Mad 8:28-34; Mak 5:1-20)*

26 Niñg mag+bu udöm, amöm Niñg Wañö Galili an u am am, ram miñnön Gerasa

niñbi bi m+idm+idal böñ lödañ arla. 27 Pen Jisas niñg mag+bu u arö gi, niñg wañö go+ au kabö ku+up adö au ma abö gö niñjöl gi, magö an+bu nöp, kiñjaki aiön pi aban al m+ideila bi ap, daun an+bu niñbö apöm, Jisas niñ nable paka. Bi an+bu niñpe magö nöp m+idöm, ram yabi+ raul miñgan u hanagm+idöp; wip riñgöl gi+m+idal kabö miñgan gau nöp han ajm+idöp. 28-29 Bi niñpe abad m+iddep gau, sen udöm niñmagö ma niñpe gau ad+ik li pi+döñ gi+m+idal u pen kiñjaki nan gau apöm kiö gi+lö, sen li+m+idal an+bu gau pak gi dö gö, ram miñnön nöp an gau pör pör arm+idöp. Pen bi an+bu, Jisas niñ niñjöm aiö göm, apöm ma il au lug paka. Jisas kiñjaki aiön pi niñ aban alla an+bu gau kal+ip haga, “Bi an+bi niñ arö gi+mim höñ arim!” a ga. Jisas an+g hagö, kiñjaki aiön pi niñ aban alla bi u, kakö göm, manö kub hagöm haga, “Ne Jisas, God Bi Kub adö i gi+lan m+idöp Niñ niñpe u, yiñ niñhön giñg gabön? Yiñ ilön kub niñgöm!” a ga.

30 Hageia, Jisas haga, “Hib ne u hag!” a ga. Jisas hageia, niñpe pen haga, “Hib yad u Iru Nöp,” a ga. Kiñjaki aiön pi nan gau iru yabi+ nöp niñ yuö hi+köm m+ideila rö u me, an+g haga. 31 Pen kiñjaki aiön pi gau Jisas niñ neb neb göm hagla, “Han+ip hagmön, mab ke yañ ulöm miñgan mau+ñ juaga u yuagmön!” a gi+la.

32 An+g hagöm, kaj iru yabi+ nöp am+il geila yöp ba an+bu gau niñjöm, Jisas niñ neb neb göm hagla, “Ne han+ip hagö, am kaj m+idpal gi+dañ kal+ip yuö hi+kun,” a gi+lö, Jisas yau a ga. 33 Jisas yau a gö, kiñjaki aiön pi nan gau, bi u niñ arö göm, am kaj an+bu gau kal+ip yuö hi+klö, kaj gau piñg ju siñ ba yañ amöm, gi dam niñg wañö an yañ paköm, niñg niñjöm magöñhalö um hakla.

34 Pen bi kaj mukm+idal gau, ga an+bu niñjöm, gi dö gi am niñbi bi daun m+ideila gau kal+ip hag nöm, am niñbi bi ram miñnön daun söl au m+ideila gau kal+ip hag nöm, gi+la. 35 Hag niñlö, nan an+bu niñhön gö hagaböl a göm, apöm niñla, bi kiñjaki yuö hi+köm m+idm+idöp u, kam+ñ lö, wañj yiñmöm, Jisas ma il söl au as+ik m+ideia. Kale an+bu niñjöm an+niñ gö piñniñ gi+la. 36 Pen niñbi bi niñ m+idlö niñjöl gi, Jisas kiñjaki hag

* 8:18: Mad 25:29; Luk 19:26

höŋ yua, nibi bi gau, nibi bi hain aula gau kalip, anig anig göp, a göm, hag ñla. ³⁷ Pen Gerasa nibi bi magöŋhalö aninän gö piñin göm, Jisas nip, ne ado gi aru a gilö, ñig magib udöm hada. ³⁸ Jisas arik arnig geia niñöm, nipe gö kijaki aiön pi höŋ arla bi anibu, nip manö neb neb hagöm haga, “Yad ne aip arul,” a ga. ³⁹ Anig hageia, Jisas nip pen haga, “Wasö. God nöp nan aij yabit ñihön ñihön göp u, ne ram ne ammön nibi bi ne gau kalip hag ñimön,” a ga.

Anib u, nipe daun nipe ado gi amöm, nibi bi gau kalip magöŋhalö, Jisas yip anig anig göp a göm, hag ña.

Pai ap uma Jisas gö uraka; nibi ap Jisas nip ud niñö kamij la

(Mad 9:18-26; Mak 5:22-43)

⁴⁰ Pen nibi bi Jisas auab a göm, abad mideila gau, Jisas ñig magib udöm amjakö, aij yabit auabön e gila. ⁴¹⁻⁴² Pen bi kub Juda magum gep ram abad midmidöp bi ap hib nipe Jairas. Pai nipe añi yabit mi in la migang lan u umnig gö, Jairas nipe apöm, Jisas mideia söla au kugom yimöm haga, “Ram yad arul. Pai yad añi u umnig gab,” a ga. Hageia, Jisas niñig arö niñöl gi, nibi bi iru yabit nöp apöm, nip böŋ böŋ ciro ciro ñöl gi arla. ⁴³ Pen nibi ap pör pör nipe nibi adan armidöp mi unbö migang lan la. Nibi anibu, wös wameb bi gau yip gilö, yip kamij lan a göm, kalip mani ñimidöp u pen nip gilö mitep ginim rö laga. ⁴⁴ Nipe Jisas arala jöl adö lau apöm, waŋij milö kub la u ud niñö niñöl gi, magö anibu nöp nip mitep ga. ⁴⁵ Pen Jisas kalip haga, “Yip bi an ud niñöb?” ö ga.

Hageia, nibi bi gau hagla, “Hon ud niñagun,” a gila. Pen Pida haga, “Bi Kub, nibi bi iru nöp gai i apöm, nöp ciro ciro ñaböl,” a ga.

⁴⁶ Hageia, Jisas haga, “Nibi bi ap yip ud niñöb. Pidön yad u aröp niñem hagabin,” a ga. ⁴⁷ Pen nibi Jisas ud niña anibu, nipe pi ginim rö laga u niñöm, gil gil göl gi, Jisas mideia söla au ap kugom yima. Nibi bi anib gau niñ mideila an gau, Jisas nip hagöm, nipe nan gö, Jisas ud niñö, magö anibu nöp kamij löp aiud u magöŋhalö

waiö haga. ⁴⁸ Hageia, Jisas nip haga, “Pai yad. Ne yip ud niñö kamij lan a gimön niñ udpan u, yip ud niñö kamij löp me u. Manö midagöp. Ne ammön, God ñimagö ara adö u midaimön,” a ga. *

⁴⁹ Jisas anig hagö niñöl gi, bi Jairas nip wög gimidöp bi ap apöm, Jairas nip haga, “Pai ne böŋ nöp umöb; hag ñeb bi nip hagö ma ilön auagnim; ado gi arnim,” a ga.

⁵⁰ Hagö, Jisas manö anibu niñöm, Jairas nip haga, “Pai yad u umöb a gimön, gasi u niñagmön. Niñ udeinabön u, nip kamij linab,” a ga.

⁵¹ Anig hagöm, Jairas ram nipe u amjaköm, nibi bi gau kalip magöŋhalö hag höŋ au yaŋ löm, pai nime nap mihau, Pida u, Jon u, Jems u kalip uŋ göm, pai u nip niñig ram raul migang yaŋ arla. ⁵² Pen nibi bi, pai anibu umöb a göm mitöŋ gi mideila gau, Jisas kalip haga, “Kale mitöŋ gagim. Pai u umagöp; yiharij hon hanab,” a ga.

⁵³ Jisas anig hageia, nibi bi gau, pai anibu böŋ nöp umöb u niñöm, nip mihol gila. ⁵⁴ Pen Jisas pai u ñimagö kid nipe u udöm haga, “Pai yad, urak!” a ga. ⁵⁵ Anig hagö, ana nipe u ap kuöyaŋ kuöbö gö uraka. Uraka, Jisas haga, “Nan rimnap ñibe niñaŋ,” a ga. ⁵⁶ Pai nime nap kale aiö waiö gilö. Pen Jisas kalip ber mihau haga, “Nibi bi rimnap kalip manö anibu hag ñagmil, wasö!” ga.

9

Jisas bi nipe unbö migang lan gau hag ke ke yua

(Mad 10:5-15; Mak 6:7-13)

¹⁻² Jisas bi nipe unbö migang lan kalip hagö aueila haga, “Yad kalöp bi yad, klö yad ke ñem, yunig gabin. Anib u, kale gau ammim, kijaki aiön pi nibi bi yuö hiiköm midpal gau hagpe höŋ aröl; nibi bi nan göp gau gipe kamij linim; nibi bi mña göp gau gipe hir ginim; God nibi bi udöm abad mideinab manö aij u hag ñibe niñöl. ³ Pen arnig gimim, waŋab adij, wad, nan ñneb, mani, waŋij, nan gau halö ud aragmim; yiharij armim. ⁴ Daun ap ammim ram ap amjakmim, kalöp hag udaiöl, kalip

* 8:48: Luk 7:50

aip han mɨdmim, daun anɨbu arɨk arun a gɨnabim u, magö u nöp arɨk armim. ⁵ Pen ram mɨnönj mɨgan ap arbe, kalöp hag udagaiöl, daun anɨbu arɨk arun a gɨnabim u, kalɨp hagmim, ‘Manö aij u dauajun udagpim rö, mɨnönj nabönj kalöp i auajun, nan acɨp acɨp ma hanɨp udöp u ɨk gɨ yuun arabun,’ a gɨmim, ɨk gɨ yumim armim. Anɨg gɨnabim, kale gɨ naj gɨpal u niŋnaböl,” a ga. *

⁶ Anɨg hagö, kale ram rɨg aglö magöŋhalö gau gau am am manö aij u hag ñöl gɨ, nɨbi bɨ mɨña ga gau gɨlö kamɨŋ la.

Herod gasɨ iru niŋa

(Mad 13:1-2; Mak 6:14-16)

⁷ Pen nɨbi bɨ gau, Jisas niñön niñön ga manö u hag amɨl apɨl gɨlö niñöl gɨ, gapman bɨ kub Herod niñöm, gasɨ iru yabɨ niŋa. Nɨbi bɨ rɨmnap hagla, “Jon bɨ ñg pak ñeb uŋam rɨb gɨ dö gɨla uma u, kauyaŋ uraköp,” a gɨla. * ⁸ Rɨmnap hagla, “Bɨ nöd niñö God manö hagep bɨ u Ilaija niŋe auöp,” a gɨla. Rɨmnap hagla, “Bɨ hadame dagol gau God manö hag ñmɨdöp bɨ ap kauyaŋ kamɨŋ löm auöp,” a gɨla. ⁹ Anɨg haglö, bɨ kub Herod haga, “Jon niŋp uŋam rɨb gɨ dö gɨnö hadö uma rö, bɨ anɨbu bɨ an ap mɨdö niñöl gɨ hagaböl u am niŋnam,” a göm, gasɨ u niŋa. *

Jisas nɨbi bɨ iru nöp nan ñiŋeb ñö ñiŋla

(Mad 14:13-21; Mak 6:30-44; Jon 6:1-12)

¹⁰ Pen Jisas bɨ niŋe unbö mɨgan laŋ ado gɨ apöm, ram mɨnönj gau ajöm nan niñön niñön gɨla manö u, Jisas niŋp hag ñiŋla. Hag ñiŋlö, am ram mɨnönj mɨgan ap ke am mɨdaiun a göm, Jisas kalɨp ut göm Bedsaida daun au arla. ¹¹ Pen adan aŋ gau arlö niñöl gɨ, nɨbi bɨ rɨmnap hagla, “Jisas bɨ niŋe gau aip apöm padiaböl,” a gɨla. Anɨg haglö, nɨbi bɨ iru nöp niŋp niŋniŋ hain gɨla. Aueila, niŋe aij auabim e göm, God nɨbi bɨ udöm abad mɨdeinab manö u kalɨp hag ñöl gɨ, nɨbi bɨ nan ga gau gö kamɨŋ la.

¹² Pen dugo sɨdö wad arniŋ geia magö u, bɨ niŋe unbö mɨgan laŋ apöm, Jisas niŋp hagla, “Ram mɨnönj gai i, nɨbi bɨ mɨdagpal, ram mɨnönj nöp aŋ aui mɨdpun rö u, nɨbi

bɨ gai i kalɨp hag yuö, ram nɨbi bɨ mɨdpal gau ke ke amöm, nan ñiŋeb kale gau ke ulhai niñöm, haneb mɨgan gau ulhai niŋlaŋ,” a gɨla.

¹³ Anɨg hageila, Jisas pen haga, “Kale ke nan magö kalɨp ñmim,” a ga.

Hageia, kale hagla, “Hon nan ñiŋeb iru mɨdagöp. Yiŋarɨŋ bred magö unbö mamɨd u mɨdöm, kabsaɨ mɨhöp mɨdöp. Ne niñön gasɨ niŋban? Nɨbi bɨ gai i iru nöp mɨdpal u, hon am nan ñiŋeb kalɨp rɨmnap rau dapun aka?” gɨla. ¹⁴ Ñiŋ anɨbu, nɨbi bɨ apöm magum gɨla gau, nɨbi ñiŋ pai gau wasö, bɨ gau nöp me wö ralla paip dausan (5000) rö ara.

Pen Jisas bɨ niŋe gau kalɨp haga, “Nɨbi bɨ iru nöp ap mɨdpal gai i hagpe, nɨbi bɨ unbö ñiŋjuöl mɨhöp ado gɨ da unbö sɨduŋ laŋ (50) ugan ke ke asɨklaŋ,” a ga.

¹⁵ Hageia, bɨ niŋe gau niŋe haga rö nöp gɨlö, nɨbi bɨ gau magöŋhalö au asɨkla.

¹⁶ Niŋe bred magö unbö mamɨd u udöm, kabsaɨ mɨhau halö udöm, gɨlaŋ gɨ kumi kabö adö laŋ au niñöm, God niŋp aij a göm, nan ñiŋeb anɨbu ud jö göm, bɨ niŋe gau kalɨp ñö, kale pen udöm, nɨbi bɨ gau kalɨp niŋe ɨ ñiŋla. ¹⁷ Ñeila, kale magöŋhalö niŋ damöm, niŋ haköl rö lagö, nabönj nabönj pali pali gɨla gau, bɨ niŋe gau ud wadɨ unbö mɨgan laŋ yaglö ajmaŋ raua.

Pida haga, “Ne Kraiŋ u,” a ga

(Mad 16:13-19; Mak 8:27-29)

¹⁸ Pen ñiŋ ap, Jisas am ke halö God niŋp sabe göl gɨ mɨdöm, bɨ niŋe gau kalɨp hag niñöm haga, “Nɨbi bɨ gau yiŋp bɨ an a gɨ gasɨ niŋbal?” ö ga.

¹⁹ Hageia hagla, “Nɨbi bɨ rɨmnap nöp Jon bɨ ñg pak ñeb u a gɨ gasɨ niŋbal; rɨmnap nöp bɨ nöd niñö God manö hagep bɨ u Ilaija a gɨ gasɨ niŋbal; rɨmnap nöp bɨ hadame dagol gau God manö hag ñmɨdöp bɨ ap kauyaŋ kamɨŋ löm auöp a gɨ gasɨ niŋbal,” a gɨla. *

²⁰ Hageila, Jisas kalɨp pen hag niŋa, “Pen kale ke yiŋp bɨ an a gɨmim, gasɨ niŋbim?” ö ga.

* 9:5: Luk 10:4-11 * 9:7: Mad 16:14; Mak 8:28; Luk 9:19 * 9:9: Luk 23:8 * 9:19: Luk 9:7-8 * 9:20: Jon 6:68-69

Hageia, Pida pen haga, “Ne God Kraiss nipe u,” a ga. *

²¹ Anig hageia, Jisas kalip haga, “Manö anibu nibi bi rimnap kalip hag ñagmim, wasö yabih!” a ga.

Jisas haga, “Umeme kauyan uraknabin,” a ga

²² Jisas anig hagöm, manö ap hagöm haga, “Bi Ni nipe nip ilön kub yabih ñinabol. Bi manö ud asikep gau, bi God nip nan sabe gep bi kub gau, bi lo manö hag ñeb bi gau, nip niñlö mulu lugö al pak lilö, umnab u pen ñin mihöp midöm ruö ñin mihau nigan u kauyan uraknab,” a ga. *

²³ Pen Jisas bi nipe gau abe, nibi bi mideila gau abe, kalip magöñhalö hagöm haga, “Nibi bi yip hain gun a göm, gasi niñeinabol gau, nan minöñ naböñ adö it i gasi kub niñbal u arö göm, hañ roman kale ke gasi kub niñbal u arö göm, ñin añi añi mab kros ud kag göm yip hain göl. * ²⁴ Nibi bi an, hañ roman, kamij midep magö hon ke gasi niñun mid aij ginabun a göm, gasi niñnabol gau, böñ nöp ap lug paknabol. Pen nibi bi an, Jisas nip niñ udun, hañ roman, kamij midep magö hon niñön niñön ginab u manö midagöp a göm, gasi niñnabol gau, kamij midep magö u udnabol. * ²⁵ Nibi bi nan minöñ naböñ adö it i udun a göm, gilö arnab gau, nan aij aij gau udöm, minöñ naböñ adö it i mid aij ginabol, pen hainö umöm minöñ naböñ adö it i arö göm, God aip pör pör midaiöl rö lagnab. ²⁶ Nibi bi an yip nable gö, yad Jisas nip niñagpin, a göm, manö yad niñ udagnab u, hainö Bapi hol apil mailö aij ke u udem, ejol ut mailö aij halö gau aip aunabin ñin u, bi anibu nip nable gö, niñagpin a ginabin. * ²⁷ Pen kalöp niñö yabih hagabin, nibi bi mihni midpim gai i rimnap umagnabim; kamij nöp midmim, God nibi bi udöm abad mideinab ñin u niñnabim,” a ga.

Jisas hañ roman nipe u ke yabih la

* **9:22:** Luk 9:44; 18:32-33 * **9:23:** Mad 10:38; Luk 14:27 * **9:24:** Mad 10:39; Luk 17:33; Jon 12:25 * **9:26:** Mad 10:33; Luk 12:9 * **9:30-31:** Luk 9:22 * **9:32:** 2Pi 1:16-18 * **9:35:** Luk 3:22

²⁸ Jisas anig hagöm, ñin unbö raleb jijn rö midöm, Jon, Jems, Pida kalip ut göm, God nip sabe ginig göm yöp dum anib au ara. ²⁹ Amöm, God sabe gi midö niñöl gi, mulu adin nipe ke yabih löm, walij nipe rud yabih löm, mailö unbö ke yabih ga niñla. ³⁰⁻³¹ Anig gö niñöl gi, bi hadame nöp umlö, Mosi aip, Ilaija aip, God mailö aij unbö ke magö u udmil apil, Jisas Jerusalem amöm umöm wög nipe gi haknig geia manö u hag mideila. * ³² Pen Pida, Jems, Jon kalip yam hon auö, amgö ju ju göl gi mideila, pen midö kale amgö ñil niñöm, Jisas mailö aij nipe u abe, bi anib mihau Jisas aip urak midailö gau abe, niñla. * ³³ Bi anib mihau arnig gilö niñöl gi, Pida gasi niñ aij göm wasö, Jisas nip haga, “Bi Kub, hon aui midpun u, aij yabih midpun. Ne hanip yau a gö, ram bada yiharin mihau nigan, nöp ap, Mosi nip ap, Ilaija nip ap gun,” a ga.

³⁴ Anig hagö niñöl gi, magö anibu nöp, kumi rud kub ap apöm kalip magöñhalö ralu ñö piñin gila. ³⁵ Pen manö ap kumi an au nibö apöm haga, “Bi i Ni yad; yad nip hag linö. Kale manö nipe hagnim rö niñmim,” a ga. *

³⁶ Manö hag pis gö, magö anibu nöp niñla, bi anib mihau midagailö; Jisas nöp mideia. Pen dum ilö lan midöm, nan ga u niñeila u, ñin an anib au nibi bi rimnap kalip hag ñagla.

Ñi pro kijaki aban ala ap Jisas gö, kamij la (Mad 17:14-21; Mak 9:14-29)

³⁷ Pen ruö, dum ilö lan anibu arö göm, adan au gyan ap luglö niñöl gi, nibi bi iru nöp ap kalip nable pakla. ³⁸ Bi ap nibi bi an anibu wiñ kub alöm haga, “Manö hag ñeb bi. Ni yad añi i, ne mög niñmön a gem dauabin. ³⁹ Kijaki aiön pi pör nip aban al midöm nip gö, wiñ kub yabih alöm gi dam paköm, kiñu habkob gat got apöm, um dam an löl gi auöp. Nip anig göm, pör pör nöp gö gö me, nipe ilön mab udöl gimidöp. ⁴⁰ Bi ne gau kalip, kijaki midöp anibu hag

yuim, a gipin u pen kale hag yu wasö nñjöm arö gipal,” a ga. ⁴¹ Anig hageia, Jisas haga, “Nibi bi mñi mdpim mñnön nabön if i, ñin mai manö nñj udnabimñ Yad hadame nöp mñjör kale ud ajpin; pen hainö ñin aige gem mñjör kale ud arnam?” ö ga. Anig hagöm, bi anibu nip haga, “Ñi ne anibu söi dau,” a ga. ⁴² Jisas anig hageia, ñi anibu dap auö nñjöl gi, kijaki aiön pi ñi u nip klö yabit göm, pa jö gi yuö gi dam pitab paka. Jisas pen kijaki aiön pi u nip hag gö, ke arö nñjöl gi, ñi anibu kamñj lö, Jisas dam nap nip ña. ⁴³ Nibi bi ap mideila gau, God klö nipe unbö ke anibu nñjöm, ñaul udla.

*Jisas, “Yip mumug ginaböl,” a ga
(Mad 17:22-23; Mak 9:30-32)*

Jisas nan nñhön nñhön ga u gasi nñjöm, kale ñaul udöm nñm+dlö nñjöl gi, Jisas bi nipe gau kalip haga, ⁴⁴ “Manö hagnig gabin anibi, kale rimid li nñj aij yabit gimim midaimim. Söl midöp, Bi Ñi nipe nip mumug nñjöm, bi rimnap kalip ñinaböl,” a ga. ⁴⁵ Pen manö haga anibu, kale rik nñjöl rö laga. Pen piññj göm Jisas nip hag nñjagla. *

*An nibi bi kub mideinaböl?
(Mad 18:1-5; Mak 9:33-37)*

⁴⁶ Jisas bi nipe anib gau kale ke hag amil apil göm, bi ap haga, “Yad bi kub mideinam,” a ga. Pen bi ap pen haga, “Ne wasö, yad bi kub mideinam,” a ga. ⁴⁷ Jisas bi nipe gau gasi nñjla anibu ke nñjöm, ñi pro ap dap nipe mideia ba au löm haga, ⁴⁸ “Nibi bi an yip gasi nñjöm, ñi pai pro inbö rö udnab u, yip abe udnab. Pen nibi bi an yip udnab u, Bi yip yuö aunö nip abe udnab. Pen bi an an kale au bi yiharñj yabit rö midöp, bi anibu nöp nipe bi kub yabit,” a ga. *

⁴⁹ Jisas anig hageia, Jon haga, “Bi Kub, hon nñjbun, bi ap hib ne hagöm, kijaki aiön pi nan gau hag yua. Pen bi anibu hon aip ajagpun rö, ‘Ne anig gagmön,’ a gino,” a ga.

⁵⁰ Hageia, Jisas haga, “Nñhön ginig nip anig hag gipen Nibi bi kalöp nñjlö mulu

lugagnab gau, bi nñjeb hon a gimim nñjmim,” a ga. *

Sameria kai Jisas nip udagla

⁵¹ Pen Nap nipe Jisas nip dam ram mñnön nipe kumi kabö adö lañ ud arep ñin u söi ga nñjöm Jisas, Jerusalem arnam a göm, gasi klö gi nñjöm me ara. ⁵² Nipe bi nipe rimnap nöd hag yua. Kale amöm nan nip gi jin ginig, ram mñnön Sameria an au ram ritig aglö ap arla. ⁵³ Pen Sameria nibi bi ram ritig aglö anibu hanmidal gau, Jisas Jerusalem anig geia manö u nñjöm, nip hag wihai udagla. ⁵⁴ Anig gailö, Jisas bi nipe Jems aip Jon aip nñjmil, Jisas nip haglö, “Bi Kub, kumi kabö adö lañ nübö mab mitañ haglo, apöm nibi bi anig gipal gau kalip innim aka?” gilo. *

⁵⁵ Anig hagailö, Jisas ado göm kalip mñhön nñjöm, anig gagnabun a göm, kalip mñhön hag ga. ⁵⁶ Nibi bi anib gau Jisas nip udagnaböl u nñjöm, ram ritig aglö anibu arö göm, ram ritig aglö ke nübö ap arla.

*Bi ap Jisas nip haga, “Yad ne aip ajeinabul,” a ga
(Mad 8:19-22)*

⁵⁷ Pen adan an gau arlö nñjöl gi, bi ap apöm, Jisas nip haga, “Ram mñnön gai gai arnabön gau, yad aip ajeinabul,” a ga.

⁵⁸ Anig hageia, Jisas nip haga, “Yad aip uñham ajeinabön. Kain hapeb gau ram haneb kale mñnön migan gau midöp; yaur gau rin kale u ke midöp; pen Bi Ñi nipe, ka haneb nipe ap midagöp,” a ga.

⁵⁹ Pen Jisas bi ap nip haga, “Ne yad aip ajaiul,” a ga. Anig hageia, bi anibu pen pe haga, “Bi Kub, yip yau a gö, yad am bap yad rigöl gem aunam,” a ga.

⁶⁰ Hageia, Jisas nip pen haga, “Nibi bi yip nñj udagpal rimnap umaiöl, nibi bi yip nñjagpal rimnap dam rigöl göl. Ne pen ammön, God nibi bi udöm abad mideinab manö u hag ñö aran,” a ga.

⁶¹ Pen bi ap haga, “Yad ne aip ajeinabul u pen yip yau a gö, am ami bapi, añ mam yad gau kalip manö hag ñi aij gem, ñimagö pakem, aunam,” a ga. *

* 9:44: Luk 9:22 * 9:45: Luk 18:34 * 9:46: Luk 22:24 * 9:48: Mad 10:40 * 9:50: Mad 12:30; Luk 11:23

* 9:54: 2Ki 1:9-16 * 9:61: 1Ki 19:20

⁶² Hageia, Jisas pen haga, “Nibi bi an wög adin if göm, gasi iru ninjom, nab au arö ginab gau, God nibi bi udöm abad mideinab manö aij u hag ñeb bi wög u ginim rö lagöp,” a ga.

10

Jisas bi nipe iru nöp hag yuö am ram minöh ke ke arla

¹ Hainö Jisas bi nipe ñinjuöl mihau nigan ado gi da migan lan (72) udöm, kalip baluöm mihau ke, mihau ke, ram minöh gau ke ke yung göm haga, “Kale nöd ammim, manö yad u hag ñibe, yad hainö ninabin,” a ga. * ² Pen kalip manö ap haga, “Nan wög kub yabit midöp u pen nibi bi nan magö ral daupep gau iru midagpal. Anib u, Bi Kub wög adin nap nibö u nip hag ninbe, nibi bi nan magö ral daupep rimnap halö hagö, am ral dauöl.

* ³ Kale arim! Pen kalöp kaj sipsip pi rö kain hapeb midpal an au hag yuabin. *

⁴ Kale mani rin, wadi, ma ririp gau halö ud aragmim. Nibi bi rimnap aip adan an au manö hag milö midagaimim. *

⁵ Pen ram ap amjakmim, ram raul migan amöl gi, kalip manö aij hag ñimim haggimim, ‘God kalöp abad mideian,’ a gimim. ⁶ Anig hageinabim, nibi bi God manö hain aij nipe udep rö ap mideinab u, manö hain kale anibu udnab. Wasö u, manö hain hagnabim u kalöp ke ado gi aunab. ⁷ Pen ram anibu nöp midaimim, nan magö dap ñinaböl u ñinöl gi midaimim. Bi wög gipal gau pen haji udpal. Anibu rö, kalip manö aij u hag ñinabim rö, kale pen nan magö dap ñinaböl. Pen kale ram ram gaggimim. *

⁸ Pen daun ap araimim, kalöp hag wihai udöm, nan magö ñinaböl u, halöwatö ñinmim. *

⁹ Ram minöh anibu, nibi bi nan ginim gau kalip gipe, kamij linim. Nibi bi gau magöthalö kalip hag aij gimim haggimim, ‘God nibi bi udöm abad mideinab u, ma if kalöp u auöp,’ a gimim.

¹⁰ Pen daun ap araimim, kalöp hag wihai udagaiöl, adan an au ammim haggimim,

* **10:1:** Mak 6:7 * **10:2:** Mad 9:37-38; Jon 4:35 * **10:3:** Mad 10:16 * **10:4:** Mad 10:7-14; Mak 6:8-11; Luk

9:3-5 * **10:7:** 1Ko 9:6-14; 1Di 5:18 * **10:8:** 1Ko 10:27 * **10:11:** Ap 13:51; 18:6 * **10:12:** Jen 19:24-25; Mad

10:15; 11:24 * **10:16:** Mad 10:40; Luk 9:48; Jon 5:23 * **10:18:** Jon 12:31; Rep 12:8-9

¹¹ ‘Ram minöh kalöp i auajun u, halpif acip acip ma hon udöp gau kale ke fik gi yu arabun. Pen nin aij gim! God nibi bi udöm abad mideinab u, ma if kalöp u auöp,’ a gimim. * ¹² Yad kalöp hagabin, hainö manö kub ninaböl ñin u, daun kub Sodom nibi bi nan si nan naij nöp gilö gilö in habik ñin ara u, manö kub ninjom ilön pro rö udnaböl; pen nibi bi manö kale am hagpe udagnaböl gau, manö kub ninjom ilön kub yabit udnaböl. *

Pen ilön kub udnaböl

¹³ “Korasin nibi bi gau abe, Bedsaida nibi bi gau abe, nan gagep rö u ginö, ninmim arö gipim rö, ilön kub yabit udnabim. Pen daun kub mihöp Daia Saidon nibi bi gau kalip, nan gagep anibu rö rimnap ginö ninblap u, kale watij gi dö gi lugöp rimnap yimöm asiköm, run he ud yuöl gi ud yuöl gi midöm, nan naij gimidal anibu arö giblap. ¹⁴ Manö kub ninaböl ñin u, Daia Saidon nibi bi gau ilön pro rö udnaböl; pen kale Korasin nibi bi gau abe, kale Bedsaida nibi bi gau abe ilön kub yabit udnabim. ¹⁵ Pen ñin anibu, kale Kapaneam nibi bi gau u rö nöp, kumi kabö adö lan au aragnabim; böj nöp uföm migan kub yan arnabim,” a ga.

¹⁶ Jisas bi nipe gau kalip haga, “Nibi bi manö kale udnaböl gau, manö kalöp nöp wasö, manö yad u u rö nöp udnaböl. Pen kalöp udagnaböl gau, kalöp nöp wasö, yip u rö nöp udagnaböl. Pen yip udagnaböl gau, yip nöp wasö, Bi yip hag yuö aunö u nip u rö nöp udagnaböl,” a ga. *

Bi nipe hag yua gau ado gi aula

¹⁷ Pen hainö bi nipe ñinjuöl mihau nigan ado gi da migan lan (72) anib gau, ram minöh gau aj arö göm apöm, aij a göl gi Jisas nip hagla, “Bi Kub! Kijaki aiön pi nibi bi aban albal gau, hib ne hagn, ‘Jisas midöp rö arim!’ a gino, hagnun rö ninjom arbal,” a gila.

¹⁸ Hageila, Jisas kalip haga, “Yad nin midnö ninöl gi, kijaki aiön pi nap kale

Seden, añim añim rö udöm kumi kabö adö laŋ nïbö ap lug paka. * 19 Kalöp hag lïbin u me, re haino sara, gaiwadö, hauat, nan hapeb anïb gau abe, Bï Kolmat klö nïpe u abe, kalöp gi naij göl rö lagöp. * 20 Pen kijaki aiön pi nan gau hagnun rö niñöm höŋ arbal a gïmim, miñ miñ gagmim; God nïpe hib hon kumi kabö adö laŋ au kali kliñ riköp, a gïmim, miñ miñ gïmim,” a ga. *

*Jisas Nap God nïp aij a ga
(Mad 11:25-27; 13:16-17)*

21 Magö anïbu, Ana Uŋ u Jisas nïp ajman rau midö niñöl gi, nïpe miñ miñ göl gi, Nap nïpe nïp haga, “Bapi, ne Bï Kub kumi kabö adö laŋ abe, minöŋ naböŋ it i abe abad midpan u, gasi ne ke niñö aij göp adö u nöp giŋpan. Hon nïbi bi kub gasi niñ kid hiikun ke niñbun, a giŋpal gau, kalip manö aij it u yamagpan pen niñ pai pro gau, ne kalip gasi aij ñö, manö aij it u niñbal u me, nöp aij a gabin,” a ga.

22 Jisas anig hagöm haga, “Nïbi bi rimnap yad bi aigale bi rö midpin u niñagpal; Bapi nïpe nöp yip niñöb. Pen Bapi nïpe bi aigale bi rö midöp u, nïbi bi rimnap niñagpal; yad ke nöp niñbin. Nïpe yip pïdöŋ nan nïpe gau magöŋhalö ñöb rö, nïbi bi kalip yamnam a giŋnabin gau nöp, Bapi kalip yamnö nïp niñnaböl. Nïbi bi rimnap halö Bapi nïp niñagnaböl,” a ga. *

23 Jisas anig hagöm, ado göm, bi nïpe gau nöp kalip hagöm haga, “Nan anïbi niñabim u, miñ miñ gïmim. God kalöp nöp me ud aij yabït gö niñabim. 24 God manö hagep bi gau iru nöp abe, kiŋ gau iru nöp abe, nan amgö niñabim anïbi niñjun a göm, abad midmidal u pen kale niñagla; manö apdi niñabim anïbi niñjun a göm, abad midmidal u pen kale niñagla.

Jisas, bi aij Sameria nïbö u, manö hod riköm haga

25 Niñ ap aŋ au, bi lo manö hag ñeb bi ap, Jisas yip niñhön manö hagnim a göm, apöm nïp hag niñöm haga, “Manö hag ñeb

bi, yad niñhön niñhön gem, pör middep magö u udnam?” ö ga. *

26 Hageia, Jisas nïp haga, “Lo manö u kali kliñ riköm, niñhön hagla?” ö ga.

27 Hageia, bi lo manö hag ñeb bi anïbu haga, “Lo manö u niñbin, Mosiŋ kali kliñ riköm haga,

‘God Bï Kub ne u nïp miñ miñ gïmön, gasi rimid ne u nïp niñmön, klö ne u magöŋhalö nïp niñmön, nïp midmagö yabït limön.

Ne ke midmagö lïban rö,

nïbi bi rimnap kalip u rö nöp midmagö limön,’ a ga,” a ga. *

28 Anig hageia, Jisas bi anïbu nïp haga, “Ne kabö göl hagpan; adö anïbu nöp hain gïmön, pör middep magö u udnabön,” a ga. *

29 Jisas anig hageia, bi lo manö hag ñeb bi anïbu, hib yad u pro giŋnab a göm, Jisas nïp kauyaŋ hag niñöm haga, “Lo manö kali kliñ rïka u, nïbi bi rimnap kalip midmagö limim a göm, kali kliñ rïka. Anïb u, nïbi bi mai kalip midmagö limim a göm, kali kliñ rïka?” ö ga.

30 Hageia, Jisas bi lo manö hag ñeb bi anïbu nïp, manö pen hagöl gi, aiud udöm haga, “Bï ap Jerusalem arö göm, daun kub Jeriko amnam a göm, adan aŋ au araia niñöm, bi nan si udep rimnap apöm, nïp miñu magö paköm, waliŋ nan nïpe gau pït gi ud arlö niñöl gi, nïpe adan aŋ au umniŋ göm gi mideia. 31 Bï God nïp nan sabe gep bi ap, adan adö anïbu amöm bi anïbu umniŋ göm gi mideia au niñöm, böŋ lau nöp adan löm ara. 32 Pen bi Lipai it bi ap, adan adö anïbu nöp amöm, bi anïbu umniŋ göm gi mideia au niñöm, mideia söl au amöm niñ aij göm, böŋ lau nöp adan löm ara. 33 Pen bi Juda wasö, ram minöŋ Sameria nïbö bi ap, adan milö añi anïbu nöp amöm, bi anïbu umniŋ göm gi mideia au niñöm, nïp mög yabït niñja. 34 Nïp mög yabït niñöm, mideia söl au amöm, wös nïp gau wel rimnap löm, niñ wain rimnap löm, wös nïp gau wama. Wös wamöm, ud donki adö nïpe u löm, ram

* 10:19: Sam 91:13; Mak 16:18 * 10:20: Plp 4:3; Rep 3:5 * 10:22: Jon 3:35; 10:15 * 10:25: Mad 22:35-40; Luk 18:18 * 10:27: Dud 6:5; Lep 19:18 * 10:28: Lep 18:5

mani rauöm hanmidal u dam löm, abad mid aij yabił ga. ³⁵ Ruö arnig göm, bi ram abad midmidöp anibu nıp silpa kid mihöp ñöm haga, ‘Ne bi anibi nıp abad mid aij gimön. Pen mani aigeg hagnabön u, ado gi apem nöp ñinabin,’ a ga,” a ga.

³⁶ Jisas aiud anibu udöm, nıpe bi lo manö hag ñeb bi anibu nıp hag niıa, “Bi adan aı pak lıla u, bi mihau niıgaı padiöl göm arla gau, bi an nıpe ke midmagö la rö, nıp midmagö la?” ö ga.

³⁷ Hageia, bi lo manö hag ñeb bi u haga, “Bi nıp mög niıöm gi aij ga u,” a ga.

Hageia, Jisas nıp haga, “Niıö nöp hagpan. Me ne arammön, adö anibu nöp gimön,” a ga.

Jisas nıpe Mada Maria añıl mihau ram kale ara

³⁸ Pen Jisas bi nıpe gau aip ram minöı ap amjakeila, niıbi ram minöı anibu mideia ap apöm, kalıp uł gi dam ram nıpe u ara. Niıbi anibu hib nıpe Mada. ³⁹ Ram nıpe u niıın ap mideia. Hib nıpe u Maria. Maria nıpe Jisas mideia söl au ap asiköm, Jisas manö hageia u niımideia. * ⁴⁰ Mada nıpe ke nöp nan magö lauöm, gası iru niıöm, ap Jisas nıp haga, “Bi Kub, Maria yıp arö gö, yad ke nöp nan magö hon lauabin u aij gagöp. Nıp hagö apöm yad aip nan magö lauul,” a ga. ⁴¹ Hageia, Jisas haga, “Mada, Mada, ne nan iru nöp gası iru niıban u aij wasö. ⁴² Maria manö aij yad niınam a göm, gası añı u nöp niıöm, ap manö yad niımidöp. Niıbi bi ap nan aij udöp anibu piı gi udnım rö lagöp,” a ga.
*

11

God nıp sabe ginig, anig göl rö hagnim, a ga

(Mad 6:9-15; 7:7-11)

¹ Niın ap, Jisas ram minöı ke miıgan ap midöm, Nap God nıp sabe göl gi mideia. Sabe gi pis gö niıöl gi, bi nıpe ap apöm nıp haga, “Bi Kub, God nıp aigöl gun sabe gun? Jon bi nıpe gau kalıp hag ñö niıbal rö, ne hanıp u rö nöp hag ñö niıun,” a ga.

² Hageia, Jisas kalıp haga, “God nıp sabe ginig gimim, anigöl hagnim, ‘Bapi, niıbi bi gau hib ne haglö adö araı. Ne niıbi bi udmön abad mideinabön niın u yıııd aunım.

³ Nan magö hanıp niın añı añı pör pör niıban rö u niımön.

⁴ Niıbi bi riımnap hanıp gi naij gilö, kalıp pen niıno mulu lugö gi naij gagpun rö,

hon nan si nan naij gıpun gau niımön arö gimön.

Hanıp abad midaimön,

gası ap wakainım, gi naij gagun,’ a gimim,” a ga.

⁵⁻⁶ Jisas manö anibu hagöm, bi nıpe gau kalıp manö hod riköm haga, “Kale bi ap, sibön aı kub yaı, bi niıeb nıpe ram amöm hagnab, ‘Midaimam, bi niıeb yad ap mlö gau niıbö apöm ram yad u apjakajıp. Pen nan nıp niınö niıınim u midagöp u me, nöp auabin. Yıp bred magö mihau niıgaı niı,’ a ginab. Hageinab, bi niıeb nıpe anibu manö pen hagnab, ⁷ ‘Sibön aı kub i yıp ap unbö hagagmön! Yad niı pai yad gau aip ajöı giıun hanabun. Anıb u, yad aigöl gem urakem, nöp nan hagabön anıb gau ud niınam?’ ö ginab. ⁸ Pen kalöp hagabin, bi ram nap niıbö u, bi niıeb yad a göm yıııd ud ñagnab, ji nıp niı a göm abad midöl gi, klö gi midö midö, hagnab rö niınab. ⁹ Anıb u, kalöp hagabin, nan niıhön midagainım, God nıp hag niıbe, kalöp niınab. Nan niıhön ulıai niıınabim u, udnabim. Hanıp ajöı u hiıkaı a gimim, pak gu gu gıpe, hiıknab. ¹⁰ Niıhön ginig: niıbi bi God nıp hag niıınaböl gau, udnaböl. Niıbi bi nan ulıai niıınaböl gau, udnaböl. Niıbi bi hanıp ajöı hiıkaı a göm, pak gu gu gilö, kalıp ajöı hiıknab. ¹¹ Kale niı pai nap gau, niı kale ap kabsat nan a geinab, re ap niınabön aka? ¹² Aka ji, yaur magö nan a geinab, hauat ap niınabön akaı U rö nöp anig gagnabön. ¹³ Kale niıbi bi aij wasö u pen niı pai kale gau nan aij gau nöp niınabim. Bapi kumi kabö adö laı au midöp u Bi aij yabił. Nıpe nan

* **10:39:** Jon 11:1; 12:2-3 * **10:42:** Mad 6:33

naij ap ñagnab. Ana U† u han†p ñ†mön a geinabim u, Bapi kalöp ñ†nab,” a ga.

Jisas Seden klö udöm nan gagep rö gab, a g†la

(Mad 12:22-30; Mak 3:20-27)

¹⁴ Pen b† ap n†p kijaki aban† alö, manö hagöm wasö, y†har†n† nöp m†deia. Jisas kijaki an†bu hag yuö, b† aban† alm†deia u manö hagö n†n†öl g†, n†bi b† n†n†m†deila gau aiö waiö g†la. ¹⁵ Pen n†bi b† an†b gau r†mnap hagla, “N†pe kijaki aiön pi nap kale Bielsebul klö n†pe u udöm, kijaki aiön pi gau hag yuab,” a g†la. *

¹⁶ Pen n†bi b† an†b gau r†mnap, Jisas n†hön g†nab a göm, hagla, “Nan n†n†agep ap ke kumi kabö adö aul†k gö n†n†un me, God nöp hag yuö auna u, n†n†n†abun,” a g†la. * ¹⁷ Pen Jisas gas† piral kale ke n†n†la u ke n†n†öm haga, “Ram m†n†n†n† kub a†† ap, ud as†k ke ke löm, n†bi b† kale ke aip pen pen geinaböl u, ram m†n†n†n† an†bu lug paknab. N†bi b† i† a†† ap, u rö nöp ud as†k ke ke löm, n†bi b† kale ke aip pen pen aleinaböl u, n†bi b† i† a†† an†bu lug paknab. ¹⁸ An†b unbö rö nöp, Seden i† u ud as†k ke ke leinab u, aigegö göm m†d aij g†n†m†n† Pen kale y†p haggpim, ‘Bielsebul klö u udöm, kijaki aiön pi hag yuö hö† araböl,’ a g†pim. ¹⁹ An†g haggpim u, yam kale ke gau kijaki aiön pi gau aigegö göm hag hö† yubaln† Yam kale ke hagnaböl, n†bi b† an†g göl rö lagöp. ²⁰ Pen yad God klö n†pe udem, kijaki aiön pi nan gau hag hö† yubin rö, kale n†n†n†abim, God n†bi b† udöm abad m†dep ñ†n u han†p hadö auöp i, a g†mim n†n†n†abim.

²¹ “Pen b† klö ap, wim po n†pe li aij göm, ram n†pe u n†n† m†deinab, n†bi b† r†mnap nan n†pe ap p†† g† udöl rö lagnab. ²² Pen b† klö yab†† ap ke apöm, n†p aip pen pen göm pakeinab u, wim po ram au li aij ga u halö p†† g† udöm, nan si udnab gau dam n†me li ñ†nab. *

²³ “N†bi b† y†p p†g m†dagpal gau, wög yad g†pin u r†b wal†g†pal. N†bi b† kale n†bi b† r†mnap y†p dauageinaböl gau, n†bi b†

y†p aun†g gaböl gau kal†p r†d†k dam yubal. *

Kijaki aiön pi nan gau kauyan† ado g† aun†m rö löp, a ga

²⁴ “Kijaki aiön pi ap, n†bi b† aban† li m†dö, hag hö† yuö arnab u, am ram m†n†n†n† nöp an† gau aramöm, ka ap u†hai n†n†em m†deinam, a göm, am an† an†b gau aj aj wasö n†n†öm, ‘Ram raul m†gan nöd m†dem aubin u arnam,’ a g†nab. ²⁵ Hagöm, amöm n†n†n†ab, ram an†bu ††k g† aij g†, kuö aij nöp m†deinab. ²⁶ N†pe n†n†öm gau amöm, n†pe rö wasö, kijaki aiön pi naij yab†† unbö mudun j†n† u halö u† g† dapöm, m†gan an†bu am m†deinaböl. An†g gö, b† an†bu nöd aij pro rö m†dm†döp rö wasö; uri n†pe bö† nöp naij yab†† m†deinab,” a ga.

²⁷ Jisas manö an†bu hagö, n†bi b† iru m†deila an† an†b au n†bi ap uraköm, w†ñ al hagöm haga, “Name nöp yag dap ci ña u, m†ñ m†ñ yab†† g†n†m,” a ga. *

²⁸ Hageia, Jisas pen pe haga, “An†g haggpan u pen n†bi b† an an God Manö u n†n†öm haggöp rö g†naböl gau, kale m†ñ m†ñ g†naböl,” a ga.

Nan ap ke gö n†n†un, a g†la

(Mad 12:38-42; Mak 8:12)

²⁹ Pen n†bi b† iru yab†† nöp ap magum g†lö n†n†öl g†, Jisas kal†p haga, “N†bi b† m†ñ† m†dpim an† aui, nan si nan naij göl g† m†dm†m haggpim, ‘Nan gagep rö ap kumi kabö adö lan† gö n†n†un,’ a g†pim. Pen yad kalöp haggabin, nan ap ke g†nö n†n†agnabim. B† God manö hagep Jona n†p ga adö u nöp y†p gö, n†n†n†abim. *

³⁰ Daun kub Ninepa n†bi b† gau, God manö hagep b† Jona apöm ga rö n†n†öm God n†p n†n† udla rö, n†bi b† uri m†dpim gau, yad B† Ñ† n†pe g†nabin rö n†n†m†m, n†n†n†abim. ³¹ Pen hadame nöp n†bi b† kwin ram m†n†n†n† m†lö m†deia gau n†bö apöm, K†n† Solomon manö aij haggab u n†n†n† a göm aua. Pen kale n†bi b† m†ñ† m†dpim gau, b† kub Solomon rö wasö, yad B† Kub yab†† apem an† kalöp aui m†dem, kalöp manö aij yab†† hag ñ†nö udaggpim. An†b

* 11:15: Mad 9:34; 10:25 * 11:16: Mad 12:38 * 11:22: Kol 2:15 * 11:23: Luk 9:50 * 11:27: Luk 1:28,42,48 * 11:29: Mad 16:4 * 11:31: 1Ki 10:1-10

u, manö kub hagep ñin u, kwin anibu uraköm kalöp nibi bi mñni midpim gau manö kub hagnab. * ³² Hadame nöp Jona am Ninepa nibi bi gau kalip hagö, nan si nan naj gmidal gau, nihön ginig anig gipun a göm arö göm, God nip nin udla. Jona nipe hagö nin udla u pen mñni yad Bi Kub yabif apem an kalöp au midem, manö aij yabif hag ñinö, nan si nan naj gipim gau arö gagpim. Anib u, manö kub hagep ñin u, Jona nipe uraköm kalöp nibi bi mñni midpim gau manö kub hagnab. *

Sib an gau rö midagaimim

(Mad 23:1-26; Mak 12:38-40; Luk 20:45-47)

³³ “Nibi bi gau hapö lauöm rin cög migan gau pi gagnaböl; adö au gilan rik lilo mailö gö, nibi bi gau ram raul migan anibu apöm waiö ninaböl. * ³⁴ Pen amgö magö u hapö mailö rö midöp. Amgö magö u mid aij ginab u, hañ roman an dan mailö göm mid aij ginab, pen amgö magö mid aij gagnab u, hañ roman an dan sib göp u rö midnab. ³⁵ Kale nin aij gimim, an kalöp dan mailö midöp aka sibön midöpn Kale gasi ninbim, an hon dan mailö midöp a gi gasi ninbim u pen sibön aunim rö löp rö, kale ke nin aij gimim. ³⁶ Hañ roman kale an dan magöthalö mailö gi midöl gi, migan pro marap sibön midageinab u, hapö mailö gö kalöp mailö pak ñinab unbö rö linab,” a ga.

Kale Perisi pri halö midpim, a ga

³⁷ Pen Jisas manö hag juö ninöl gi, bi Perisi ap nip haga, “Auö ram yad amul nan ñinul,” a ga. Hageia, Jisas ram nipe amöm, raul migan yan nan ñinig asika. ³⁸ Asiköm, nan ñinö ninöl gi, bi Perisi anibu, gasi nipe ke an gau nöp ninöm, bi anibi nihön ginig hon Juda kai pör gipun rö, ñimagö nipe u ñig li yuöm wasö, yiharin nöp nan ñinab a göm, gasi u nin. ³⁹ Jisas gasi nin anibu ke ninöm nip haga, “Kale Perisi kai, pler kap gau höj adö gau ñig pak aij gipal rö u gipim u pen an kale yan nan si nan naj gipim pri u ajman rauöm midöp. Kale nibi bi nan aij kale gau udun a gimim, gi naj yabif nöp gimdim.

⁴⁰ Kale hau halö yabif. God kalöp hañ u nöp gi laga; an yan abe gi la. ⁴¹ Anib u, nan pler kap migan yan midöp u, nibi bi mög gep rö gau kalip ñimim. Anig ginabim u, nan kale magöthalö ut ginab.

⁴² “Pen kale Perisi kai, nin aij yabif gimim: kale marö kub yabif udnabim. Kamön, dil, nan yharin hañ aij auep wög adin ranab gau ninbe, nan kub rö lö, wö ral nin dammim, sidun lan arö, nime lun God nip an ap ñun a gimim, pör ninbim. Nan pro pro gau pör anig gimim gipim u aij, pen nihön ginig manö if yabif u ninmim hain gagpim Nibi bi gau kalip kabö rö ginim adö u gagpim; kalip naj ginim adö u nöp gipim. God nip midmagö lagpim. Anig gimim, gi naj gipim.

⁴³ “Pen kale Perisi kai, nin aij yabif gimim: kale marö kub yabif udnabim. Kale Juda magum gep ram gau ammim, bi kub mab po asikpal adö u nöp asikpim. Gasi kale ninbim u, nibi bi iru midpal an gau arno, ‘Manö hag ñeb bi auabön e!’ gilo, hanip aij ginab a gimim, ninbim. ⁴⁴ Pen kale Perisi kai, nin aij yabif gimim: kale marö kub yabif udnabim. Nibi bi rimnap ninöm, kalöp bi aij yabif a gipal u pen wip rigöl gipal hij naj midöp migan gau nibi bi ninagöm adö lan ajpal rö midpim,” a ga.

⁴⁵ Jisas anig hagö, lo manö hag ñeb bi ap nip haga, “Manö hag ñeb bi, manö kto yabif li hagpan anibu, hanip u rö nöp hag juban,” a ga.

⁴⁶ Hageia, Jisas haga, “Pen kale lo manö hag ñeb bi gau, nin aij yabif gimim. Kale marö kub yabif udnabim. Manö kñin aij hagpim u, wadif marö kub gau rö, nibi bi gau kalip gam ñibim u pen kalip mög ninmim hag rau udagpim. ⁴⁷ Pen kale lo manö hag ñeb bi gau, nin aij yabif gimim. Kale marö kub yabif udnabim. Nahai itan kale gau hadame nöp bi God manö hagep bi gau kalip al pak lila. Pen kale God manö hagep bi gau wip rigöl kale gi libim. ⁴⁸ Gipim anibu, aij nöp pakla a gimim gipim. Nahai itan God manö hagep bi gau al pak lila; kale pen wip rigöl kalip gi libim. ⁴⁹ Anib u, God gasi aij ke ninöb u

* 11:32: Jo 3:5-10 * 11:33: Mak 4:21; Luk 8:16

haga, ‘Bî manö yad hagep gau, bî manö aij yad ud arep gau kalîp yunabin, pen kalîp jî nîñöm, rîmnap gî naj gôm, rîmnap bön nöp al pak lî naböl,’ a ga. ⁵⁰ Pen hadame nöp, God mîñön nabön il i gî lîñg ga ñîñ u rîkôm, bî God manö hagep gau kalîp pör paklö auöp rö, nîbi bî mîñî mîdpim gai i, nan nabön anîbu pen udnabim. ⁵¹ Marö anîbu me, bî Ebol nîp nöd il gôm al pakôm, al pak dapôm, al pak dapôm, hainö Sekaraia nîp, ka nan sabe gî ñeb ram raul mîgan u lödañ, kabö kañum ud gîla bîd adö au i, añ au al pak lîla. Kalöp nîñö yabîl hagabin, manö marö anîbu magönhalö, nîbi bî mîñî mîdpim gau udnabim. ⁵² Pen kale lo manö hag ñeb bî gau, nîñ aij yabîl gîmim. Kale marö kub yabîl udnabim. Manö aij u, gasî aij nîñeb ram raul mîgan ajön ki u kale udmim, gau pi gîpim. Gau pi gîpim u, nîbi bî ram raul mîgan am nîñun a gôm gasî nîñbal gau, kalîp pör adan magrem hag rîkpim,” a ga.

⁵³⁻⁵⁴ Jisas kalîp anîg hagöm höñ arö nîñöl gî, lo manö hag ñeb bî gau abe, bî Perisi gau abe nîp jî nîñöl hagla, “Manö nîñön u hagno, pen hagö nîñun, nîp dam manö kub hagun,” a gôm, Jisas nîp manö piral piral adö rîmnap haglö ara.

12

Nan pi gôm gîpal gau waiö nîñaböl (Mad 10:26-27)

¹ Pen ñîñ ap, nîbi bî iru yabîl nöp ap magum gôm, pen pen cîro cîro ñöm nîbi bî rîmnap ma abö jö ma jö gîlö nîñöl gî, Jisas bî nîpe gau kalîp haga, “Perisi kai pör gî naj gîpal u pi gôm, mîd aij gîpun, a gî gasî nîñbal. Kale anîb unbö rö gîmim rö löp u, kale yîs kale u nîñ aij yabîl gîmim. ² Nan pi gîmim gîpim gau, hainö waiö lö nîñaböl. Manö agamîj hag pi gîpim gau, u rö nöp waiö lö nîñaböl. * ³ Pen manö sîbön yan hagpim u, mailö halö haglö nîñaböl. Manö agamîj raul mîgan yan hagpim u, meg magö dap ranöm ram adö lan haglö, yag dam ram mîñön gau ud arnaböl,” a ga.

God nîp nöp pîñîñ gîmim (Mad 10:31)

⁴ “Nîbi bî yad gai i, kalöp hagabin, God nîp cîg gîno, hanîp al paknaböl a gîmim, pîñîñ gagmim. U yîharîñ hañ roman yan adö u nöp gî naj gîlö, hij gî nab. Hainö kale nan ap kalöp göl rö lagnab. ⁵ Anîb u, yad kalöp hagabin, kale pîñîñ gîñg, Bî kalöp hañ roman yan al pak löm, hainö kalöp mab ke inab mîgan yan ud yunîm rö löp, Bî anîbu nöp pîñîñ gîmim. Nîpe nöp Bî pîñîñ gep me; nîp nöp pîñîñ gîmim.

⁶ “Kale nîñbim, nîbi bî yaur pro unbö mamîd u sîkim gôm, mani aî pro mîhöp nöp udpal. Yaur pro anîb gau, God aî ap nîñagnîm rö lagöp; magönhalö nîñöb u nöp mîdöp. ⁷ Pen kale nîbi bî gau nan yabîl; yaur gau kale aip adîp adîp rö wasö. God nabîc cög umagö kale u magönhalö wö ralöp u me, kale pîñîñ gagmim, gasî halö mîdaimim,” a ga. *

Jisas nîbi bî nîpe mîdpim u, nîbi bî gau waiö hagmim

(Mad 10:32-33; 12:32; 10:19-20)

⁸ “Kalöp manö nîñö hagabin, nîbi bî Jisas lau adö mîdpun a gôm, nîbi bî mîdpal an au waiö hag hiîkeinaböl gau, yad kalîp pen abe nîbi bî gai i yîp lau adö mîdpal a gem, God ejol nîpe mîdpal an au waiö hag hiîknabin. ⁹ Pen nîbi bî Jisas lau adö mîdagpun a gôm, nîbi bî mîdpal an au waiö hageinaböl u, yad kalîp pen abe nîbi bî gai i yîp lau adö mîdagpal a gem, God ejol nîpe mîdpal an au waiö hagnabin.

¹⁰ “Bî Ñî nîpe nîp hag jueinaböl u, God nîñöm arö gîñg arö gî nab; pen Ana Uî u nîp hag jueinaböl u, God nîpe nîñöm arö gagnab.

¹¹ “Pen kalöp manö kub hagnîg gôm, ud Juda magum gep ram au, aka gapman bî kub mîdpal an au, aka kîñ mîdpal an au, daueinaböl u, pen manö nîñön u udun hagun a gîmim, gasî iru nîñagmim. * ¹² Urak hagpe nîñöl gî, magö anîbu nöp Ana Uî nîpe kalöp gasî ñö nîñöl gî, nîñmim hagnabim,” a ga.

Nan iru udun, a gîmim, gasî u nîñagmim

* 12:2: Luk 8:17 * 12:7: Luk 12:24; Ap 27:34 * 12:11: Mak 13:11; Luk 21:12-15

13 Nibi bi iru mideila an anib au, bi ap Jisas nip haga, "Mano hag neb bi, ne mam yad u nip hagö, bapi nan nipe ud lom uma gau, nime li yip böj lau ke ñañ," a ga.

14 Hageia, Jisas nip pen haga, "Yip an hagöp, 'Bi nan ud asik neb u midaimön,' a ga nitem nan kalöp gau ud nime li ñinam?" ö ga. 15 Jisas anig hagöm, nibi bi mideila gau kalöp haga, "Nij aij yabit gimim. Nan iru nöp udun a gimim, gasi u nijagmim. Nan iru udun a gimim, gasi nijnabim u, mid aij gimim rö lagnab," a ga. *

16 Pen Jisas manö ap kalöp manö hod riköm haga, "Bi mani iru mideinab ap, wög adij nipe u, wid magö nan gau iru yabit nöp mideinab. 17 Gasi nipe gau nöp ke nij damöm, 'Nan ñineb yad iru nöp midöp gau, ram raul migam mai dap lem, ñij mideinam?' ö ginab. 18 Pen gasi ap nijöm, 'Ram pro gau rib wal gi yuem, ram kub kub gau nöp gi lem, wid magö yad abe, nan yad gau abe magöhalö ud ram raul migam anib gau dam linabin. 19 Yad anig gem, yip ke hagnabin, 'Bi me. Ne nan aij iru yabit midöp u mi iru yabit nöp midöm pis gagnab. Anib u, wög ne u arö gimön, nan ne anib gau nöp ñijöl gi, ñig ñijöl gi, miñ miñ göl gi, gi midaimön,' a ginabin,' a ginab. 20 Anig hagöm gasi nijnab, pen God nip hagnab, 'Ne bi hau halö yabit! Miñi sib an yan nöp umnabön. Nan ne iru nöp gi jin gi lö midöp anib gau, an rö ud ñij mideinab?' ö ginab.

21 "Anibu rö me, nibi bi nan aij gau iru nöp ud magum göm miñ miñ gipal u, pen God amgö ilö nipe au kale nibi bi mög gep rö midpal," a ga. *

God hanip abad mideinab, a gimim, gasi iru nijagmim

22 Jisas anig hagöm, bi nipe gau kalöp haga, "Anib u, 'Nan magö gai nibö udun ñij midaiun, walij gai nibö udun yim midaiun,' a gimim, gasi kub u nijagmim. 23 Nan ñineb u nan kub wasö. Kamij midedep magö u nan yabit. Walij nan gau nan kub wasö. Hañ roman u nan yabit. 24 Yaur midpal gau nijim. Yaur

gau, nibi bi gipal rö, wid wög gi yimlö, po gö rik dauagpal. Wid magö rik dap magum gep ram kale ap midagöp. God nöp me nan ñineb kalöp nöb. Nipe nan pro gau gasi nijöm anig göp u, kale nihön ginig hanip nibi bi abad midageinab a gimim, gasi iru nijbimj Yaur gau nan pro; kale nan pro wasö. 25 Pen kale gasi iru nijeinabim u, umnig ginabim ñin u arö gimim, magö ap halö mideinabim aka? 26 U nan pro, pen kale ke nan pro anibu gimim rö lagöp. Anib u, kale nihön ginig nan yiharij adö rimnap gasi iru nijbim? 27 Nan be gau ranöm, magö pilöm pipil yuöp u pen ke walij göm rib adik ginim rö lagöp. God nöp gö, rib adik aij yabit gimidöp. Pen Kij Solomon rib adik aij yabit gimidöp u, gausil gau rib adik aij gimidöp u rö gagmidöp. 28 Nan be gau ranöb anib gau nan yiharij; pör midageinab. Miñi rö midöm, rol ruö rib gi dö gi mab laulö innab. God nipe nan yiharij gau gasi nijöm anig göp u, kale nihön ginig hanip walij ñagnab a gimim, gasi iru nijbimj Nij udep magö kale u milö midagöp. 29 Hon nan magö, ñig, nan gau gai nibö udun ñijun a gimim, gasi marö u nijagmim. 30 Nibi bi God nip nijagpal gau, gasi anibu rö nijbal. Pen Nap kale u kalöp hau gagöp; nan kalöp midagöp gau nijöb. 31 Anib u pen, God nibi bi udöm abad mideinab u, hanip halö udnim a gimim, gasi añi nijmim gipe arö me, kalöp abad midöl gi, nan anib gau kalöp ñinab.

Ram minöj kumi kabö adö laj au nan aij aij ud magum gimim

32 "Kaj sipsip bad pro yad gai i, Nap kale u, kalöp udem abad mideinabin a göm nijöb u me, kale pinij gagmim. 33 Nan kale midöp rö gau, sikim gi mani udmim, nibi bi nan midagöp gau kalöp ñimim. Anig ginabim u, mani rin kale papil gagöm pör pör nöp mideinab; nan aij aij kale kumi kabö adö laj au midöm ur gagnab; bi si udep apöm si udagnab; sipsop nan gau ñijagnab. * 34 Pen nan aij kale gau minöj naböj adö il i ud magum geinabim

* 12:15: 1Di 6:9-10 * 12:21: Mad 6:19-20 * 12:33: Luk 18:22

u, hibur gasi midmagö kale u u rö nöp m+nöñ naböñ adö it i m+deinab. Pen nan aij kale kumi kabö adö lañ au ud magum geinabim u, hibur gasi midmagö kale u u rö nöp an+ib lañ m+deinab.

Gij+n gimim midaimim

³⁵ “An+ib u, wañ+j kale u söl söl pa jö gimim, dip nagi pig li aij gimim, hapö lau l+mim n+ñöl gi midaimim. * ³⁶ Bi wög gi ñeb gau hagnaböl, ‘Bi kub hon u, bi n+ñeb n+pe n+bi udöm aip nan kub ñ+ñ midlö n+ñöl gi, söl ado gi aunab,’ a göm, n+ñ nöp m+deinaböl. Bi kub kale u ado gi apöm, ajöñ pak gu gu gö, y+ñ+d hi+k naböl. An+ib unbö rö kale an+ig gimim. ³⁷ Pen n+pe ado gi apöm, kale n+ñ m+deinaböl u n+ñöm, kal+p ud aij yab+ñ gi nab. Bi kub an+bu n+pe ke, wañ+j n+pe u söl söl pa jö göm, dip nagi pig li aij göm, kal+p hagö, ap nan ñ+ñeb li ñ+ñbal ka u as+ik gi gabö gilö, n+pe ke nan ñ+ñeb gau dam kal+p ñ+ñab. ³⁸ Pen bi kub s+ibön an+ kub yan+ aka k+ñak+ñ hagnab magö u apöm n+ñ nab, bi n+pe gau uhön hanageinaböl, kal+p ud aij yab+ñ gi nab. ³⁹ An+ib u, n+ñim. N+bi bi ram nap n+bö gau, bi nan si udep bi aunab ñ+ñ u a göm, n+ñ m+daiblap u, ram kal+p p+ñaköm, nan kale gau si udagböp. * ⁴⁰ An+ib unbö rö, Bi Ñ+ n+pe aunab a gimim, abad midaimim. Auagnab a gimim gasi n+ñabim magö an+bu nöp aunab,” a ga.

God n+ip wög gi aij gimim

(Mad 24:45-51)

⁴¹ Jisas an+ig hagö, Pida haga, “Bi Kub, manö hod r+ikmön hagabön an+bu, han+ip nöp hagabön aka n+bi bi magöñhalö hagabön?” ö ga.

⁴² Hageia, Bi Kub pen haga, “Bi an gasi aij m+dö, wög gi aij gi nab u, bi kub n+pe ram n+pe u arn+ig göm n+ip hagnab, ‘Bi wög y+ip gi pal r+imnap kal+p abad m+dmön, nan ñ+ñeb kal+p gau n+me li ñöl gi midaimön,’ a göm, arnab. ⁴³ An+ib u, hainö ado gi apöm, hagnab rö nöp gi nab u n+ñöm, n+ip ud aij yab+ñ gi nab. ⁴⁴ Yad kalöp hagabin, bi kub an+bu hagö, bi n+pe gi aij gi nab an+bu nan n+pe gau magöñhalö abad m+deinab.

* **12:35:** Mad 25:1-13 * **12:39:** Mad 24:43-44; 1De 5:2 Mak 10:38-39 * **12:53:** Mai 7:6

* ⁴⁵ Pen bi wög gi ñeb n+pe u, bi kub yad u y+ñ+d auagöp a göm, n+bi bi wög gi ñeb r+imnap kal+p m+ñu magö paköm, nan kub ñ+ñöm, ñ+g wain iru ñ+ñöm, hauñ alöm, gi m+deinab. ⁴⁶ Pen bi kub n+pe auagnab a göm n+ñ nab ñ+ñ u nöp apöm, n+ip r+ib gi dö m+ dö göm, n+bi bi manö n+ip n+ñagpal an+ kal+p au hag yunab.

⁴⁷ “Bi wög gi ñeb bi ap, bi kub n+pe manö hagnab u n+ñ aij gi nab, pen manö n+ip u r+ib juöm, hagnab rö gagnab u, bi kub hagö, kale n+ip rap+ñ pak naböl. *

⁴⁸ Pen bi wög gi ñeb bi ap, bi kub n+pe manö hagnab u n+ñagöm, manö hagnab rö gagnab u, bi kub hagö, kale n+ip paköm ilön pro rö ñ+ñaböl. God n+bi bi kal+p nan iru ñ+ñab gau, y+ip pen nan iru ñ+ñim, a gi nab; pen n+bi bi kal+p nan iru yab+ñ ñ+ñab gau, y+ip pen nan iru yab+ñ ñ+ñim, a gi nab.

N+bi bi r+imnap Jisas n+ip udagöm as+ik ke ke l+ñaböl

(Mad 10:34-36)

⁴⁹ “Yad aubin u, m+nöñ naböñ adö it i hapö pig yun+ig aubin. Ram m+nöñ gau magöñhalö hadö inböp u aij! ⁵⁰ Y+ip ilön pak ñ+ñig gaböl u, y+ip marö kub yab+ñ göp. Marö kub an+bu m+d dam dam, y+ip ilön pak p+is gi naböl ñ+ñ u nöp p+ta gi nab. * ⁵¹ Kale y+ip hagnabim, n+bi bi ud j+im ñ+ñig auub a gi nabim u, pen u wasö. Yad aubin rö, n+bi bi gau gasi adö ke ke n+ñöm as+ik ke ke l+ñaböl. ⁵² M+ñi ñ+ñ i r+iköm, am+lap ap+lap unbö mam+d rö m+deinaböl u, m+hau n+gan y+ip udlö, m+höp y+ip udagmil, as+ik ke ke l+ñabil. Pen wasö u, m+höp y+ip udlö, m+hau n+gan y+ip udagöm, as+ik ke ke l+ñaböl. ⁵³ Bi apil m+hau, ñ+ n+pe aka nap y+ip udagö me, as+ik ke ke l+ñabil. N+bi am+ñ m+hau, pai n+pe aka n+me y+ip udagö me, as+ik ke ke l+ñabil. N+me aip ñ+ n+pe n+bin u aip, u rö nöp gi nabil; n+me aka ñ+ n+pe n+bin u y+ip udagö, as+ik ke ke l+ñabil,” a ga. *

Krais u auub a göm n+ñagla

(Mad 16:2-3; Mak 8:11-13)

* **12:44:** Mad 25:21,23 * **12:47:** Jem 4:17 * **12:50:**

⁵⁴ Pen Jisas manö ap halö kalip haga, “Sidö wad arab lau adö kumi wamöb niñmim, miñi möñ alniñg gab a gimim niñ midpe, midö midö hagpim rö nöp möñ alnab. ⁵⁵ Yigön kub gamiñ niñbö gai i gi auöp niñmim, miñi sidö kub lniñg gab a gimim niñ midpe, midö midö hagpim rö nöp sidö kub lniñg. ⁵⁶ Kale bi pir alep! Nan minöñ naböñ iñ i niñ aij gimim, nan kumi kabö adö lañ niñ aij gimim gipim u, pen niñhön giñig niñ kub pör abad midmidim u, miñi hadö auöp a gimim niñagpim?” ö ga.

Bi nöp manö kub hagnab u aip manö ud asikmim

(Mad 5:25-26)

⁵⁷ “Kale ai giñig, adan anibu aij, adan anibu naij, a gimim niñagpim? ⁵⁸ Pen bi ap nöp manö kub hagnig dam arabin a gainim, manö kub anibu niñhön giñig arabul a gimön, adan añ au amöl gi, niñ aip manö hag ud asik aij gimil. Wasö u, nöp dam bi kub manö niñeb niñmagö adö niñpe u yuö, niñpe pen nöp dam polisman niñmagö adö kalip gau lö, nöp böñ nöp dam nag iñaböl. ⁵⁹ Anib u, yad nöp hagabin, ne nagiman nöp midmön, nan naböñ ne gau böñ nöp naböñ ral pis gimön me, höñ arnabön,” a ga.

13

Kale nan si nan naij gipim u arö gagnabim u, umnabim

¹ Magö anibu, niñbi bi rimpnap apöm, Jisas niñp hagöm hagla, “Galili niñbi bi rimpnap apöm, God sabe gep ram u nan sabe giñiñlö niñjöl gi, magö anibu nöp gapman bi kub Pailod kalip böñ nöp al pak la,” a giñla. ² Hageila, Jisas kalip haga, “Galili niñbi bi anib gau nöp, nan si nan naij unbö ke giñlö anig göp, pen Galili niñbi bi rimpnap nan si nan naij pro pro gipal rö anig gagöp, a gimim, niñbim ar? * ³ U wasö! Yad kalöp hagabin, nan si nan naij gipim gau niñhön giñig anig gipun, a gimim, arö gagnabim u, niñbi bi anib gau umla rö nöp, kale magöñhalö u rö nöp umnabim. ⁴ Pen Siloam wañö söñ au, ram

miñlö kub pa jö göm niñbi bi unbö kagoñ böñ dañ (18) kalip pak la u, nan si nan naij unbö ke giñlö anig göp, pen niñbi bi Jerusalem midmidal rimpnap nan si nan naij pro pro gipal rö anig gagöp, a gimim, niñbim ar? ⁵ U wasö! Yad kalöp hagabin, nan si nan naij gipim gau niñhön giñig anig gipun, a gimim, arö gagnabim u, niñbi bi anib gau umla rö nöp, kale magöñhalö u rö nöp umnabim.

Mab ap magö pñlagöp

⁶ Pen Jisas manö hod riköm kalip haga, “Bi ap uñhem magö ap pñlan, a göm, yij u ju dapöm, nag i wain wög niñpe au yimnab. Hainö ado gi apöm niñnab magö ap pñagnab. ⁷ Bi wög gep niñpe u niñp hagnab, ‘Mi miñhau niñgan mi añi añi inö niñjöl gi, pör apem niñbin uñhem yimnö u magö niñeb ap pñlagöp. Anib u, wög adij yad añ au midöp u aij gagöp. Riñb yu!’ a giñab. * ⁸ Hageinab, bi wög giñeb niñpe hagnab, ‘Bi kub, uñhem iñ anibu miñi riñb yuagep. Yad uñhem iñ anibu kipit gi aij gem, nan uñan uñan rimpnap dap lñö, * ⁹ mi hainbö u magö pñnñim u arö gimön; pen magö pñagnim u riñb yumön,’ a giñab,” a ga.

Jisas niñbi jöl magö dudu ga u gö, yidun ga

¹⁰ Pen Juda God niñp sabe gep niñ ap, Jisas Juda magum gep ram ap amöm, kalip manö hag niñ mideia. ¹¹ Ram raul miñgan anibu niñbi ap ap mideia. Niñbi anibu niñp kijaki aiön pi gö, jöl magö niñpe u dudu badu göñ nöp ajmidöp miñ unbö kagoñ böñ dañ (18) ina. ¹² Jisas niñbi anibu niñp hagö auaia haga, “Nan nöp göp u kamij löp,” a ga. ¹³ Anig hagöm, niñp ud niñjö niñjöl gi, magö anibu nöp jöl magö u yijig gö, God hib niñpe u hagö adö ara.

¹⁴ Pen Jisas God niñp sabe gep niñ u gö kamij la u niñjöm, bi kub Juda magum gep ram anibu abad midmidöp u, Jisas niñp niñjö mulu lugö, niñbi bi ap mideila gau kalip haga, “Kale niñbi bi nan göp gau, wög gep niñ unbö kagoñ jij nöp aube kamij

* 13:2: Jon 9:2 * 13:7: Luk 3:9 * 13:8: 2Pi 3:9,15

* 13:14: Eks 20:9-10; Dud 5:13-14

linim. Miñi God nıp sabe gep ñin i anig gagmim,” a ga. *

¹⁵ Anig hagö, Bı Kub nıp pen haga, “Kale bı pir alep! Kaj kau, kaj donki kale gau adık libe mideinab au, God nıp sabe gep ñin u ñig nan gö, kalıp nagı hubıkmim, dam arbe ñig ñınaböl aka wasö? * ¹⁶ Pen bac itaŋ hon Ebrahim rıköm, rık dap lıla pai i, Seden nıp hadame nöp adık lö, mı in kagoł böŋ daŋ midöp u, nıp mög nınagpım arıŋ Miñi God nıp sabe gep ñin i, nagı nıpe hubık yuajın, manö kub hagabım ar? ¹⁷ Jisas anig hagö, bı nıp nınlö mulu luga gau nable yabıt ga. Pen nıbi bı rımnap gau, Jisas nan gagep rö gımidöp gau nınöm, miñ miñ yabıt gıla.

Mab masded magö u, manö hod rıköm haga

¹⁸ Jisas manö ap halö hagöm haga, “God nıbi bı udöm abad mideinab manö u kalöp hag ñinıg gabin u, aige gem hagnö, kale nın aij gınabım? ¹⁹ Me manö adö hagnıg gabin inbö rö midöp. Bı ap mab masded magö u dam wög naböŋ nıpe u yımö, ran kub göm ramö löm gau gau arnab, yaur gau apöm lö lö gau gau mideinaböl,” a ga.

²⁰ Manö ap pen kauyaŋ haga, “God nıbi bı udöm abad mideinab manö u, aige gem hagnö, kale nın aij gınabım? ²¹ Adö anıbu rö, nıbi ap yıs bad pro pro ap udöm, plaua rin kub yaŋ halö ud ado malo gö midöl gı, kub yabıt rannab rö u gınab,” a ga.

Ajöŋ pro u

(Mad 7:13-14,21-23)

²² Pen Jisas Jerusalem arnıg göm, yıjıg göl araga. Nıpe daun gau abe, nıbi bı ram rıtıg ağıtı mideila gau abe, aŋ aŋ hanöl gı, manö hag ñöl gı ara. ²³ Nıbi bı mideila anıb gau, bı ap Jisas nıp haga, “Bı Kub, God yöp nıbi bı mıhöp nöp ud kamın yunab aka?” ga.

Hageia, Jisas kalıp haga, ²⁴ “Anıb u, kale kłö gımim nöp, ajöŋ it pro ramö anıbu arnabım. Nıbi bı iru yabıt nöp, adan ramö pro anıbu arun, a göm, am rua rık wasö nınaböl. ²⁵ Nıhön gınıg, bı ram nap nıbö u adan gıñnab, kale

höŋ gau nöp midmim, pak gu gu gımim hagnabım, ‘Bı kub, adan hiık!’ a gıpe, nıpe pen pe hagnab, ‘Kale gai nıböŋ Yad kalöp nınagpın!’ a gınab. * ²⁶ Hageinab, kale pen hagnabım, ‘Ne nöd ram mınöŋ hon u apön, nöp aip nan ñınun ñıg ñınun gımidun; ne hanıp manö hag ñımıdan,’ a gınabım. ²⁷ Kalöp pen hagnab, ‘Yad kale nınagmıdin. Kale gai nıbö yad nınagpın. Kale nıbi bı nan sı nan naij gıpım u me, kalöp ajöŋ hiıkagnabın. Arım!’ a gınab. *

²⁸ Hainö kale nınabım, Ebrahim, Aisak, Jekop, bı God manö hagep bı gau, God ram mınöŋ pör midep u God aip mideinaböl, pen kalöp hag höŋ yuö, mıtöŋ kub göl gı, meg magö hau rıbköl gı nöp mideinabım.

* ²⁹ Pen nıbi bı mılö gau nıbö, sıdö auab lau adö nıbö, sıdö wad arab lau adö nıbö, gamın gau nıbö, gajın gau nıbö, God ram mınöŋ pör midep nıpe u apöm, asıköm jım ñöl nan kub ñınaböl. * ³⁰ Pen nıbi bı uri jöl adö yabıt au midpal gau, hainö rımnap nöd am mideinaböl. Pen nıbi bı uri nöd araböl gau, hainö rımnap jöl adö yabıt gau mideinaböl,” a ga. *

Jisas Jerusalem nınö mög ga

³¹ Magö anıbu nöp, bı Perisi rımnap apöm Jisas nıp hagla, “Gapman bı kub Herod nöp al pak lınıg gab. Anıb u, ne ram mınöŋ i arö gımön, ram mınöŋ ke ap aru,” a gıla.

³² Hageila, Jisas haga, “Kale am kain hapeb anıbu nıp hagpe, nın midainım. Miñi abe, rol abe, nıbi bı kıjaki aiön pi aban alöp gau gınö kamın löm, nıbi bı nan göp gau gınö kamın löm, gınab. Ruö pen, ñın mıhau nınan u me, wög yad u gı haknabın. ³³ Pen miñi, rol, ruö yad adan arın a gabin u arnıg gabin. Bı God manö hagep gau kalıp Jerusalem nöp al pak lınaböl.

³⁴ “Jerusalem! Jerusalem! God nıpe manö hagep bı nıpe kalöp a göm yua gau, nıhön gınıg pör kabö ud pak libımın Kıtakıt pi ud auan mo gau löp rö u, yad pör ñı pai ne gau ud aij gınam, a gem, nının u pen yıp iru nınmim wıhö gıpım. ³⁵ Anıb u,

* 13:15: Luk 14:5 * 13:25: Mad 25:10-12 * 13:27: Sam 6:8 * 13:28: Mad 8:11-12 * 13:29: Sam 107:3

* 13:30: Mad 19:30

n+ijim. Ram kale u kuö nöp midöp. Midö, kale y+ip n+ijagnabim; hainö gau, 'B+ an+bi B+ Kub hag yuöp auab i, God gö, hib n+ipe adö lañ arañ,' a g+inabim ñ+n u me, y+ip kauyan n+ijnabim," a ga.

14

Jisas, bi ñ+imagö ma hu ga ap n+ip gö, kam+ij la

¹ Juda God n+ip sabe gep ñ+n ap, Jisas am Perisi b+ kub ap ram n+ipe u nan ñ+ijö n+ijöl g+, n+ibi b+ mideila gau, n+ipe n+ihön rö g+inim, a göm, n+ij ij halö li mideila. ² N+ihön g+in+ig: ñ+n an+ibu, b+ ñ+imagö ma hu ga ap ap mideia. ³ Jisas, b+ Perisi gau abe, b+ lo manö hag ñeb b+ gau abe, kal+ip haga, "God n+ip sabe gep ñ+n i, b+ nan göp ap g+ino kam+ij l+inab u aij aka wasöñ Lo manö n+ihön hagöp?" ö ga. *

⁴ Hageia, manö ap pen hagagla. An+ib u, Jisas b+ ñ+imagö ma hu ga u n+ip ud n+ijö kam+ij la. Kam+ij lö, Jisas b+ an+ibu n+ip hag yuö ara. ⁵ Jisas b+ an+ibu hag yuöm, b+ an+ib gau kal+ip haga, "Ñ+i pai kale ap aka kaj kau kale ap, God n+ip sabe gep ñ+n u ñ+ig m+ilbim ulöm m+igan yan lugeinab u, kale y+in+id am ud yunabim aka wasö?" ga. *

⁶ Hageia, kale pen manö ap hagöl rö laga.

Hon hib kub mideian, a g+imim, gas+ u n+ijagmim

⁷ Pen n+ibi b+ an+ib gau nan magö ñ+ij+ig apöm, ka as+kep aij aij gau nöp n+ijun as+kun, a göm as+kla u, Jisas n+ijöm, manö ap manö hod r+iköm haga, ⁸ "B+ ap n+ibi udn+ig göm, nan kub ñ+ij+ig kalöp w+ñ alö ammim, ka as+kep aij l+in+im adö u as+kagmim. N+ihön g+in+ig: n+ibi b+ kub r+imnap auöl rö löp. * ⁹ An+ib u, kale ka as+kep aij adö an+ibu as+k geinabim, b+ kalöp w+ñ alnab u apöm hagnab, 'Ne ke gau aru, b+ kub i adö an+ib au as+kan,' a gö, nöp nable gö n+ijöl g+, am h+hi g+ am ba gau as+k nabön. ¹⁰ Pen kalöp, nan ñ+ijun, a göm, w+ñ alaiöl, am goñ gau as+k midpe me, b+ kalöp w+ñ alnab u apöm hagnab, 'B+ mideimam. Ne aumön ka adö aij i as+k g+,

a gö, n+ibi b+ nan ñ+ij+ig ap mideinaböl gau nöp n+ijöm, b+ u añ i b+ kub nöp midöp, a g+inaböl. ¹¹ An+ib unbö rö, n+ibi b+ hon hib kub midöp, a göm, n+ijbal gau, God hib kalpe gö ap lugnab. Pen n+ibi b+ ana udöm midpal gau, God hib kalpe gö ap rannab," a ga. *

¹² Jisas manö an+ibu hagöm, b+ nan kub ñ+ij+ig n+ibi b+ w+ñ ala u n+ip haga, "Ne nan kub ñ+ij+ig, b+ n+ijeb ne gau, nañ+n namam yam ne gau, n+ibi b+ ram m+inöñ atog ne mani iru midöp gau, kal+ip w+ñ alagmön. N+ibi b+ an+ib gau, naböñ ñun, a göm, nöp pen nan ñ+ij+ig w+ñ alöl rö löp. ¹³ Ne nan kub ñ+ij+ig, n+ibi b+ mög gep rö gau, n+ibi b+ ñ+imagö ma k+la göp gau, n+ibi b+ ma naij göp gau, n+ibi b+ amgö we göp gau, kal+ip w+ñ albe, aueinaböl, nan ñ+ijmim. ¹⁴ N+ibi b+ mög gep rö an+ib gau, nöp pen ñöl rö lagnab u me, hainö God n+ibi b+ kam+ij aij n+ipe gau gö uraknaböl ñ+n u, n+ipe ke nöp pen ñ+nab," a ga. *

Nan kub ñ+ijnaböl u, manö hod r+iköm haga

¹⁵ Pen manö an+ibu n+ijöm, b+ kale aip nan ñ+ijeila ap Jisas n+ip haga, "God n+ibi b+ n+ipe udöm abad mideinab u, n+ipe aip j+im ñöl nan kub ñ+ijnaböl gau, m+ñ m+ñ yab+ g+inaböl," a ga. *

¹⁶ Hageia, Jisas haga, "B+ ap nan kub ñ+ij+ig göm, n+ibi b+ iru nöp w+ñ alnab.

¹⁷ Pen nan kub ñ+ijeb ñ+n an+ibu aueinab, b+ wög g+ ñeb n+ipe u n+ip hagnab, 'M+ñi am n+ibi b+ nöd hag l+bin gau kal+ip am pan+id dau,' a g+inab. B+ wög g+ ñeb n+ipe pen amöm hagnab, 'Nan magöñhalö dap g+ij+n g+ipun; aube arun!' a g+inab. ¹⁸ Hageinab, n+ibi b+ an+ib gau ap hagnab, 'Yad arnam u pen m+inöñ naböñ ap raubin u n+ij+ig arabin,' a g+inab. ¹⁹ Pen ap hagnab, 'Yad arnam u pen kaj kau unbö s+idun lañ raubin u, wög g+ aij göl aka gem, am n+ijnabin,' a g+inab. ²⁰ Ap hagnab, 'Yad arnam u pen n+ibi yad g+sön nöp udpin u me, aunam rö lagöp,' a g+inab. * ²¹ An+ig hageinaböl, b+ an+ibu ado g+ amöm, n+ibi b+ gau kale n+ihön n+ihön hagnaböl u, b+ kub n+ipe u n+ip

* 14:3: Luk 6:9 * 14:5: Mad 12:11; Luk 13:15 * 14:8: Pro 25:6-7 * 14:11: Mad 23:12; Luk 18:14 * 14:14: Jon 5:29 * 14:15: Luk 13:29 * 14:20: 1Ko 7:33

hagnab. Hageinab, bî kub u hibur nîpe u naij gö, bî nîpe u nîp kauyaŋ hag yuöm hagnab, 'Ne yîŋîd am adan kub gau abe, adan pro gau abe ammön, nîbi bî mög gep rö gau, nîbi bî ñîmagö ma kîta göp gau, nîbi bî amgö we göp gau, nîbi bî ma naij göp gau, kalîp paŋîd dau,' a gî nab. ²² Hageinab, hagnab rö göm, hainö bî wög gî ñeb anîbu hagnab, 'Bî kub, hagpan rö gîpin u pen mîgan rîmnap kau nöp mîdöp,' a gî nab. ²³ Hageinab, bî kub u bî wög gî ñeb nîpe nîp hagnab, 'Ne adan kub gau abe, adan pro gau abe ammön, nîbi bî manö kîtö gîmön hagö, kale aulö, ram raul mîgan yad u böŋ nöp rîb udnîm. ²⁴ Pen nîbi bî nöd wiñ alnö auagpal gau, nîbi bî ap nan yad pro pro rîmnap ñîŋagnab, wasö yabî, 'a gî nab,' a ga.

Gasî nîŋ aij gîmim, yîp lau adö aumim, a ga

(Mad 10:37-38)

²⁵ Jisas adan araiia u, nîbi bî iru yabî nîp hain gîla. Nîpe ado göm kalîp haga, ²⁶ "Nîbi bî gau yîp lau adö arun a gî naböl u pen gasî kub kale areinab nîme nap, nîbi ñî pai, nîñî nîmam kale, aka hañ romaŋ kale ke u, yad nîŋnö nîbi bî yad mîdaiöl rö lagöp. * ²⁷ Nîbi bî rîmnap hagnaböl, Jisas nîbi bî nîpe mîdaiun u pen anîg gîno, nîbi bî rîmnap hanîp gî naij göl rö löp, a göm, hañ romaŋ kale ke nöp gasî nîŋöl gî mîdeinaböl u, nîbi bî yad mîdaiöl rö lagöp. ²⁸ Pen bî kale ap, ram mîlö kub i adö laŋ ap gînîg, nöd mani aige gö rö udem gînam, a göm, gasî nîŋ aij göm gî nab. ²⁹ Pen, gînam gînam, a göm, kabö nöd nöp gî nab u pen hainö mani ulep gö, ram ulep gö, nîbi bî gau nîp hag juöm hagnaböl, ³⁰ 'Ake! Bî mîlö i ram gînîg göm rö gî damöm, ram adîŋ arö göp,' a gî naböl. ³¹ Pen anîbu rö, bî kiŋ ap, bî kiŋ ap aip pen pen gînîg, nöd gasî nîŋ aij göm ar nab. Pen nîpe gasî nîŋ damöm, ami bî yad u den dausan nöp mîdöp; pen kiŋ anîbu ami bî nîpe dwedi dausan mîdöp; pen pen gun, nîpe ami bî yad al pak lînîm rö löp, a gî nab. ³² Gasî anîbu nîŋöm, kiŋ ap mîlö gau hain auö nîŋöl gî, manö yuöm hagnab,

'Hol aige gul, manö hag jîm ñul?' ö gî nab. ³³ Anîb u, nîŋ aij gîmim. Nan kale gau magöŋhalö arö gîmim, yîp aip auagnabim u, nîbi bî yad mîdaimim rö lagöp.

³⁴ "Dö nan aij yabî u pen dö kal nîpe ar nab u, kale nîhön gîlö kauyaŋ dö gî nab? ³⁵ Dö anîbu rö, ud wög adîŋ aka kîlakî hib au yulö nan magö ran aij gagnab. Dö anîbu rö wög ap mîdagöp; ud yuep rö nöp löp. Kale nîbi bî gasî rîmîd mîdainîm gau, manö hagabin i rîmîd lî nîŋ aij gîmim," a ga.

15

Kaj sipsip ap ur ga
(Mad 18:12-14)

¹ Pen bî dakîs udep gau abe, nîbi bî nan si nan naij gîla gau abe, Jisas manö hagab u nîŋun, a göm, ap nîŋ mîdeila. ² Pen bî Perisi gau abe, bî lo manö hag ñeb bî gau abe, Jisas nîp hag juöm hagla, "Nîpe nîhön gînîg bî nan si nan naij gîpal gau udöm, aip nan magö jîm ñöl ñîŋab?" ö gîla. * ³ Anîg hageila, Jisas manö ap hod rîköm kalîp haga, ⁴ "Bî kale ap, kaj sipsip ñîŋjuöl unbö mamîd u (100) muk mîdeinab. Pen aîŋ nîbö ap ur geinab u, rîmnap dam mînön hañ hañ mîdöp gau löm, am kaj sipsip nîpe ur gî nab u ulhai nîŋ aj aj aj, nîp ulhai nîŋ dam dam nîŋ udnab. * ⁵ Kaj sipsip nîpe anîbu ulhai nîŋ udöm, aij a gö nîŋöl gî, ud sîduŋ nîpe u adö laŋ lî nab. ⁶ Sîduŋ laŋ dap ram amöm, nîbi bî nîŋeb nîpe gau, nîbi bî ram mînön alog nîpe gau, kalîp wiñ alöm, ap magum gî naböl hagnab, 'Kaj sipsip yad ur göp u, ulhai nîŋ adog udpin u, köl yad aip mîñ mîñ gun,' a gî nab. ⁷ Anîg unbö rö me, nîbi bî iru nöp gau, hon gî aij gun nan si nan naij gagpun, a göm, gasî nîŋbal gau, kumi kabö adö laŋ au mîdpal gau nîŋöm mîñ mîñ gagnaböl; pen nîbi bî aîŋ ap, nan si nan naij gîpin gau nîhön gînîg anîg gîpin, a göm, arö geinab u, kumi kabö adö laŋ au nîŋöm mîñ mîñ gî naböl.

Mani kabö magö ap ur ga

⁸ "Aka pen, nîbi ap mani silpa magö nîpe unbö sîduŋ laŋ mîdeinab. Pen

* 14:26: Luk 9:22 * 15:2: Luk 5:30 * 15:4: Esi 34:11,16; Luk 19:10

magö ap, ram raul migan gau agamij ap lugeinab u, nipe nihön ginabij Nipe hapö lau adö aulik löm, ulhai nij nij ka acip acip hik hik, kabö magö nipe anibu udnab. ⁹ Mani silpa magö nipe anibu ulhai nij udöm, aij a gö nijöl gi, nibi bi nijeb nipe gau, nibi bi ram minöj alog nipe gau, kalip wiñ alöm, ap magum ginaböl hagnab, 'Kabö magö yad lugöp magö añi anibu, ulhai nij adog udpin u, köl yad aip miñ miñ gun,' a ginab. ¹⁰ Anibu rö me, nibi bi añi ap, nan si nan naj gipin gau nihön ginig anig gipin, a göm, arö geinab u, kumi kabö adö laj au God ejol nipe gau nijöm miñ miñ ginaböl," a ga.

Ñi ap nap nip arik ara u, manö hod riköm haga

¹¹ Jisas manö anibu hagöm haga, "Bi ap ñi nipe mihöp mideinab u. ¹² Ñi nipe hain u, ap nap nip hagnab, 'Bapi, nan halip mihön hagpan gau, ud asik yip gau ke ñi,' a gö, nap nan kalpe mihön gau ud asik ke ke ñinab. ¹³ Ñö, ñi nipe hain u magö ulep magö ap midöm, nap nan nip ud asik ña gau magöñhalö sikim göm, mani udöm, dam ram minöj mlö gau arnab. Am anib gau midöm, nibi si nan naj gau göl gi, mani nan nipe ud arnab gau, hałowalö nibi bi gau ñi pis ginab. ¹⁴ Anig gö, mani nipe pis gö, ram minöj anibu kiyö kub yabıl linab. Pen nan magö rau ñinim mani ap midageinab. ¹⁵ Anig gö, nipe amöm, bi ram minöj anibu nibö nap kale ap hag nijö, nip kaj mukep wög u hag linab. ¹⁶ Pen nip kiyö kub yabıl u lö gi midö midö, kaj mukmidal womai hañ gau rimnap ñinam a ginab u pen nibi bi rimnap nip nan magö ñagnaböl. ¹⁷ Pen gasi magö nipe nij ud arö gasi aij magö u auö hagnab, 'Bapi yad bi nip wög gaböl gau, nan magö iru midöp. Yad aui midpin, yip kiyö kub yabıl löp. ¹⁸ Anib u, yad ram minöj i arö gem, bapi midöp au kauyan ado gi amem, nip hagnabin, "God amgö ilö adö nipe u gi naj gem, amgö ilö adö ne u gi naj gem, gipin rö, * ¹⁹ ne yip ñi yad a gi hagagmön. Yip bi wög gi ñeb ne ap rö hag limön ginabin," a ginabin,' a

ginab. ²⁰ Gasi anibu nijöm, bapi ram ado gi arnabin, a göm, hadnab. Am am am, nap nipe mlö gau nibö ñi nipe anibu nip yijig nijnab. Nap ñi nipe nijöm, nip mög yabıl ginab. Nipe dip gi dö gi am nip ud wabi göm, ud bom haluöm mulu ñinab. ²¹ Nap anig gö, ñi hagnab, 'Bapi, God amgö ilö adö nipe u gi naj gem, amgö ilö adö ne u gi naj gem, gipin rö, ne yip ñi yad a gi hagagmön,' a ginab. ²² Nap pen, bi wög gi ñeb nipe gau kalip hagnab, 'Kale yijid nöp am walij mlö kub yad u dap nip yim ñimim, ñimagö nipe u rin li ñimim, ma rirup li ñimim, gim. ²³ Anig gimim, am kaj kau pi marep hañ aij yabıl u pak dam laube, miñ miñ göl gi nan kub ñinun. ²⁴ Ñi yad u böj nöp uma rö la u, pen miñi nipe kauyan kamij midöp. Nöd nipe böj nöp hir ga u, pen miñi nip adog udpin,' a ginab. Nap hagö, kale am kaj kau pi pak dapöm, nan magö laulö, miñ miñ ginaböl. *

²⁵ "Pen ñi nipe nöd u, wög adij gau gi aj arö göm, ado gi yöp ram söl au apöm nijnab, cacij, mab ij paköm, kugom ralöm, miñ miñ göl gi mideinaböl. ²⁶ Anig geinaböl, nap bi wög gi ñeb nipe ap nip hag nijöm hagnab, 'Nihön gaböl?' ö ginab. ²⁷ Hageinab, hagnab, 'Namam hain ne umöb a göm nijöb u pen miñi ado gi auö, nap kaj kau pi marep hañ aij u pak lau nijöl gi miñ miñ gaböl,' a ginab. ²⁸ Hageinab, nip mulu kal yabıl lugö, ram raul migan aragnab; höj au yan nöp mideinab. Nap pen höj amöm, auö ram raul migan arul, a göm, nip manö hain hain hagöm hagnab. ²⁹ Nap nipe manö hain hain hageinab pen ñi nöd nipe hagnab, 'Yad manö ne hagpan rö pör nöp hain gem, bi nagı wög gep ne rö midem, wög nöp pör pör ginö ginö mi iru yabıl nöp lugöp. Pen yip kaj meme pi ap ñö, mideimam yad gau aip pak lau ñinun miñ miñ gagpun. ³⁰ Pen ñi ne anibu, nan nime li ñina gau damöm, nibi si nan gau göm gi nij yu haköm auub, nip mög nijmön, kaj kau pi marep hañ aij yabıl u pakpan!' a ginab. ³¹ Anig hageinab, nap ñi nipe nöd nip hagnab, 'Hol apıl pör midpul

* 15:18: Sam 51:4 * 15:24: Ep 2:1,5

rö, nan yad gau magöñhalö ne udnabön.
 32 Namam hain ne u böñ nöp uma rö la u,
 pen m+ñi n+pe kauyañ kam+ñ m+idöp. N+pe
 böñ nöp hir ga u, pen m+ñi n+ip ulhai n+ñ
 adog udpin. An+ib u me, hon m+ñ m+ñ gun,
 a g+inab,” a ga.

16

*B+ wög abadep b+ u, manö hod r+iköm
 haga*

1 Jisas b+ n+pe gau kal+ip haga, “B+ kub
 nan iru m+idnab ap, b+ nan n+pe abad
 m+iddep b+ ap hag lö, nan n+pe gau abad
 m+ideinab. Pen b+ kub u, manö ap n+ñnab,
 b+ nan n+pe abad m+idnab an+ibu, nan n+pe
 gau hañöwañ g+inab. 2 B+ kub manö an+ibu
 n+ñöm, n+ip w+ñ alö aueinab hagnab, ‘Nan
 yad gau abad m+id aij gagpan u, y+ip hag
 ñ+lö n+ñbin. An+ib u, ne ammön, nan yad
 aigeg m+idöp gau magöñhalö wö ral n+ñ aij
 g+imön, n+bi b+ gau kal+ip nan naböñ yad
 aigeg m+idöp gau magöñhalö wö ral n+ñ aij
 g+imön, ap y+ip hag ñ+mön, wög y+ip g+ipan u
 hainö gagnabön,’ a g+inab. 3 Hageinab, b+
 nan n+pe abad m+iddep an+ibu, an+ n+pe gau
 nöp gas+ iru n+ñöm hagnab, ‘B+ kub u y+ip
 hag yun+g gab u pen yad n+ñön g+inamñ
 Yad b+ p+idöñ m+idagpin rö, m+inöñ b+ñ+g jö
 g+inam rö lagöp. N+bi b+ r+imnap nan kale u
 as+ib hag g+ ñ+ñeinabin u, y+ip nable g+inab,
 a g+inab. 4 Pen hainö gas+ n+ñ aij göm
 hagnab, ‘Yad n+ñön g+inam u uri n+ñbin.
 Adö an+ibu g+inö, hainö b+ kub yad y+ip hag
 yunab ñ+n u, n+bi b+ r+imnap y+ip udlö,
 ram kale au han m+ideinabin,’ a g+inab.
 5 An+g hagöm, n+bi b+ r+imnap kal+ip b+ kub
 n+pe nan naböñ m+ideinab gau w+ñ alnab.
 W+ñ alö, b+ nöd aunab u n+ip hagnab, ‘Ne
 b+ kub yad nan naböñ aigeg m+idöp?’ ö
 g+inab. 6 Hageinab hagnab, ‘Wel ñ+ñeb
 d+lam ñ+ñjuöl añ+ ap,’ a g+inab. Hageinab
 hagnab, ‘Diker i ud, y+ñ+d as+ikmön d+lam
 unbö s+duñ lañ kal+ k+ñ r+ik,’ a g+inab.
 Hageinab, hagnab rö nöp g+inab. 7 Hainö
 b+ ap aueinab, hagnab, ‘Ne b+ kub yad nan
 naböñ aigeg m+idöp?’ ö g+inab. Hageinab
 hagnab, ‘Wid beg ñ+ñjuöl unbö mam+d u,
 a g+inab. Hageinab hagnab, ‘Diker i ud,

y+ñ+d as+ikmön beg ñ+ñjuöl m+ihau m+ihau
 kal+ k+ñ r+ik,’ a g+inab. Hageinab, hagnab
 rö nöp g+inab. 8 An+g geinab, hainö b+ kub
 n+pe u n+ñöm hagnab, ‘B+ nan yad abad
 m+iddep b+ an+ibu, gas+ n+ñ aij göm, n+ñön
 n+ñön gem m+id aij g+inabin a göp u, n+pe
 g+ aij göp,’ a g+inab. An+ib u n+ñim. N+bi
 b+ m+inöñ naböñ adö iñ i gas+ n+ñbal gau
 hagpal, ‘M+ñi aigöl gun hainö as+ik m+iddep
 hon u m+id aij g+in+m?’ ö göm, gas+ u n+ñöl
 g+ g+lö arab. Pen mailö aij n+ñbal n+bi b+
 gau, an+g unbö rö nöp g+lö arböp u aij.

9 “Mani nan m+inöñ naböñ iñ i m+idöp gau,
 n+bi b+ r+imnap gau ñ+be me, hainö nan
 an+ib gau böñ nöp p+is g+inab ñ+n u, God
 ram m+inöñ pör m+iddep n+pe au kalöp hag
 w+hai udnab. 10 Mani nan pro ap, n+bi b+
 ap ñ+magö adö u l+lö, abad m+id aij g+inab
 u, nan kub gau ñ+lö, u rö nöp g+inab. Pen
 mani nan pro ap, n+bi b+ ap ñ+magö adö
 u l+lö, abad m+id aij gagnab u, nan kub
 gau ñ+lö, u rö nöp g+inab. * 11 Pen kale
 mani nan m+inöñ naböñ adö iñ i m+idöp u
 udmim, pir almim, abad m+id aij gagnabim
 u, b+ an kalöp nan aij yab+ adö lañ n+bö
 ñ+nab? 12 B+ ap mani nan n+pe ud ñ+magö
 adö kalöp l+inab u, kale pir almim, abad
 m+id aij gagnabim u, b+ an mani nan kalöp
 ke ñ+nab? 13 B+ añ+ ap, b+ kub m+ñöp
 kal+ip wög g+in+m rö lagöp. B+ m+ñöggöl
 kal+ip wög g+inab u pen n+pe b+ kub ap n+ip
 m+idmagö löm, b+ ap n+ip m+idmagö lagnab.
 Aka b+ kub ap n+ip m+idmagö löm, b+ ap n+ip
 m+idmagö lagnab. Unbö rö, kale mani nan
 gau nan aij yab+ a g+mim n+ñeinabim u,
 God n+ip wög g+ipim u arö g+mim rö löp,” a
 ga. *

14 B+ Perisi gau, gas+ kub kale mani adö
 u nöp n+ñm+dal u me, Jisas manö haga u
 n+ñöm m+ñhol göm hag jula. 15 Hag jueila,
 kal+ip haga, “Kale n+bi b+ amgö ilö adö u,
 hon n+bi b+ aij m+dpun, a g+ipim u, pen God
 hibur gas+ m+idmagö an kalöp dan n+ñöb.
 Nan n+bi b+ n+ñlö aij göp gau, God n+ñö
 nan naij rö löp. *

16 “Jon b+ ñ+g pak ñ+eb auaga ñ+n u, lo
 manö kal+ k+ñ r+ikla u abe, b+ God manö
 hagep manö kal+ k+ñ r+ikla u abe haglö,

* 16:10: Luk 19:17-26 * 16:13: Mad 6:24 * 16:15: Mad 23:28; Luk 18:9-14

nibi bi niñöm, adö anibu gilö armidöp. Pen Jon aua ñin u rikö, God nibi bi udöm abad mideinab manö aij u haglö, nibi bi niñöm kale magörhalö adö anibu nöp arun, a göm, klö göm gilö arab. * 17 Kumi kabö adö lañ abe minöñ naböñ iñ i abe ur ginim rö löp, pen lo manö u adinj pro ap ur ginim rö lagöp. *

18 “Pen, bi ap nibi udöm arö göm, am nibi hain nibö ap udnab u, nibi si udnab. Pen bi ap uraköm, nibi u, bi udöm arö ginab nibi anibu, udnab u, nipe u rö nöp nibi si udnab.

Bi mani halö bi ap aip, Lasaras aip

19 “Bi ap mani nan nipe iru yabit midmidöp. Nipe watij aij aij nöp yimöm, nan ñinñeb aij aij nöp ñinñmidöp. 20 Pen ram ajöñ iñ goñ nipe au, bi use use halö nan midagmidöp bi ap dap lilö midmidöp. Hib nipe Lasaras. 21 Gasit nipe u nöp niñöm, ‘Bi nan iru midöp i nan ñinñö, nan naböñ naböñ abañ mo gai i lugnab u, yad ñinñabin kiyö lagnab,’ a göm, niñmidöp. Pen kain gau apöm, wös nipe gau batö gi ñinñmidal. 22 Hainö bi yigön anibu uma. Nipe umö, ejol gau apöm, nip dam ram minöñ adö lañ au amöm, Ebrahim böñ nipe lau lö nan kub ñinñ. Pen bi gep anibu abe umö, rigöl gila. 23 Bi gep anibu umöm, am mab ke inab yañ au, nip ilön kub yabit gö niñöl gi midmidöp. Pen midöm gilañ gi niñ, Ebrahim Lasaras aip ke ke au lañ midailö. 24 Niñöm, wiñ al hagöm haga, ‘Bapi Ebrahim, yip mög niñmön, Lasaras nip hagö, ñinmagö milö nipe ap ñinñ ap rauöm, dap añab yip u ud niñö, yip hain gañ. Mab u inöm, yip ilön kub yabit göp,’ a ga. 25 Hageia, Ebrahim haga, ‘Ñinñö! Minöñ naböñ adö iñ yañ midmidan ñinñ u, ne nan aij aij ne udmidan, pen Lasaras nan naj naj nöp udmidöp. Pen minñi ram minöñ i, nipe hain aij midö niñöl gi, nöp ilön kub gab. 26 God nipe moñ kub yabit añ i gi la u me, hon nibi bi böñ lai rañ gun böñ lau nun rö lagöp; pen kale böñ lau rañ ginim böñ lai aumim rö lagöp,’ a ga. 27 Hageia, bi anibu haga, ‘Anig hagpan rö, Lasaras nip hagmön, nipe bapi yad

ram amöm, 28 mam yad unbö mamid u kalip manö klö yabit hagö, ram minöñ ilön ke naj pör nöp göp aui auagöl,’ a ga. 29 Hageia, Ebrahim haga, ‘Mosit abe, bi God manö hagep bi gau abe, manö kalit künñ rikla u niñöl,’ a ga. 30 Hageia, haga, ‘Bapi, anig gagnaböl; pen nibi bi ap umöm uraköm, am hageinab me, niñö hagöp, a göm, nan si nan naj gipal adö u, niñön ginig anig gipun, a göm, arö ginaböl,’ a ga. 31 Hageia, Ebrahim haga, ‘Kale Mosit abe, bi God manö hagep bi gau abe, manö kalit künñ rikla manö anibu niñagpal rö, bi ap umöm uraknab u, kale u rö nöp niñagnaböl,’ a ga,” a ga.

17

Nan si nan naj gep magö u (Mad 18:6-7; Mak 9:42)

1 Jisas bi nipe gau kalip haga, “Bi ap aka nibi ap nagit naj adö u göm, nibi bi rimnap kalip gasit ñö, kale abe nagit naj adö anibu göm ap lug paknaböl. Nagit adö anibu nöd gimidal, minñi gipal, hainö u rö nöp ginaböl. Pen nibi bi kale gasit naj ñinaböl gau, kale ilön unbö ke yabit udnaböl. 2 Pen bi ap aka nibi ap, ñinñ pai gau añit ap anig ginig ginab u, nip kabö kub wid paib jakep kabö ap, unam u halö nagit li ribiköm, dam ñinñ solwara yublup u aij. Niñön ginig: nipe kaminj midöm, ñinñ pai ap nip gö ap lug paknab u, ilön kub yabit udnab. 3 Anib u, kale ke gasit niñ aij gimim gimim.

“Nañinñ namam ne ap nan si nan naj gainim, nip sitik hagpe, niñön ginig anig gipin, a göm, gasit niñeinab u, gi naj ga anibu niñmim arö gimim. * 4 Nan kalöp rö rimnap git naj göm, hainö apöm, niñön ginig anig gipin, a göm, hageinab u, nan naj ga anibu niñmim arö gimim. Pen ñinñ añit ap, anig gö gö unbö mudun jinñ u ginim u, u rö nöp niñmim arö gimim,” a ga.

Ninñ udep magö u

5 Jisas anig hageia, bi manö nipe ud arep gau hagla, “Ne hanip gö, niñ udep magö hon kub ginim,” a gila.

* 16:16: Mad 11:12-13 * 16:17: Mad 5:18 * 17:3: Mad 18:15

⁶ Hageila, Jisas kalip haga, “Niη udep magö kub wasö, niη udep magö kale mab masded magö pro yabıt u rö nöp mıdeinab u, kale mab anıbi, it halö ju nıg solwara aη au daη ran mıdai, a gımim hagpe, hagnabim rö gınab. *

Bı wög gi ñeb ap wög nıpe

⁷ “Kale gası nıhön niηbimη Bı wög gi ñeb bı ap mınöη naböη bıniηg ral pıs göm, aka kaj sipsip muk pıs göm, ado gi ram auö, bı nap nıpe u nıp manö nıhön hagnabη ‘Nöp kıyö löp u, ne aui asıkmön nan magö ñöη,’ a gınab aka? ⁸ Wasö. Anıg hagagnab. Nıpe hagnab, ‘Waııj udö auö, dip nagi u pıg limön, nıg nan yad gau dap ñö ñıηnam, hainö nıg nan ne gau ñöη,’ a gınab. ⁹ Kale gası nıhön niηbimη Bı wög gi ñeb anıbu, bı kub hagnab rö geinab u, bı kub manö aij rımnab nıp hagnab akaη Wasö. Bı wög gi ñeb nıpe mıdöp u me, hagnab rö gınab. ¹⁰ Anıg unbö rö me kale. God kalöp wög hag lınab rö, gi pıs gımim, hagnabim, ‘Hon nıbi bı wög gi ñeb aij wasö. Nan adö ap ke gagpun; wög hon ke gep u rö nöp gıpun,’ a gınabim,” a ga.

Bı unbö sıduη laη wös gısa la gau, Jisas gö, kamıη la

¹¹ Jisas Jerusalem arnam a göm, ram mınöη Sameria i, ram mınöη Galili lödaη aη au gıdaη am am, ¹² ram rııg ağıö ap ajö niηöl gi, bı wös gısa la unbö sıduη laη, nıp nable paköm, ke ke au daη mıdöm, ¹³ meg magö dap ranöm hagla, “Jisas, Bı Kub, hanıp mög niηmön,” a gıla. *

¹⁴ Hageila, kalip haga, “Kale ammim, bı God nıp nan sabe gep gau kalip hañ kale gau yammim,” a ga. Anıg hagö, kale amöm, adan aη au arlö niηöl gi, kalip kamıη la. * ¹⁵ Pen kalip anıg göl kamıη lö, bı Sameria nıbö ap, nıp kamıη la u niηöm, manö kub hagöl gi, God hib u hagö adö arö niηöl göm, ¹⁶ ado gi apöm, Jisas mıdeia söm ma it au lug paköm, mulu adıη nıpe gıyaη gi mınöη yaη niηöm, Jisas nıp aij a ga. ¹⁷ Nıpe anıg gö, Jisas haga, “Yad gası niηbin e, bı unbö sıduη laη kamıη löp

u, pen bı unbö ajıp laη gau mai? ¹⁸ Bı rımnab nıhön gıniηg auagpalη Bı mılö gau nıbö, bı Juda wasö u nöp apöm God nıp aij a göp ar?” a ga. ¹⁹ Jisas anıg hagöm bı anıbu nıp haga, “Jisas yıp gö kamıη lınab, a gımön, niη udpan rö, nöp kamıη löp aru,” a ga.

God nıbi bı udöm abad mıdeinab (Mad 24:23-28)

²⁰ Pen nıñ ap bı Perisi gau Jisas nıp hag niηöm, “God nıbi bı udöm abad mıdeinab nıñ anıbu nıñ mai aunab?” ö gıla. Hageila, Jisas haga, “God nıbi bı udöm abad mıdeinab, a gıvim anıbu, kiη rımnab gau, nıbi bı abad mıd mıd, niη aij gılö gılö, hainö kiη kale auö, nıbi bı nıp amgö niηöm, uri auöp, a gıpal, unbö rö gagnab. ²¹ ‘Mıdöp i,’ aka ‘Mıdöp daη,’ hagagnaböl. Nıhön gıniηg: nıpe agamıj apöm, aη kalöp aui hadö mıdöp,” a ga.

²² Anıg hagöm, bı nıpe gau kalip haga, “Hainö gau, Bı Nı nıpe auö nıp niηun, a gımim, mıdmagö kalöp bıg ñöl nöp mıdnab, pen nıp niηagnabim. ²³ Nıbi bı rımnab kalöp hagnaböl, ‘Mıdöp i,’ aka ‘Mıdöp daη,’ a gınaböl u pen manö anıbu niηö hagpal, a gımim, gi dö gi ammim, kalip aip aragmim. * ²⁴ Nıhön gıniηg: Bı Nı nıpe aunab nıñ u, añım añım udöm, mailö mılöbö aröp niηbal u rö aunab. ²⁵ Pen kale nıbi bı mıñi mıdpim gai i, Bı Nı nıpe nıp iru niηmim, nıp udagmim, nıp marö kub yabıt nıñabim. ²⁶ Bı Nı nıpe aunab nıñ anıbu, hadame nöp Noa mıdeia nıñ u ga rö, gınab. ²⁷ Noa mıdeia nıñ u, nıbi bı gau nan magö niηöl gi, nıg niηöl gi, nıbi pen pen ñöl gi, gi mıdlö niηöl gi, Noa amılap apılap nıg magıb kub raul mıgan arlö niηöl gi, möη asad kub yabıt alabin, a gö, nıg ul apöm nıbi bı gau kalip magöηhalö ud yuö yuö umhakla. ²⁸ Pen bı Lod mıdeia nıñ u, Sodom nıbi bı gau u rö nöp nan niηöl gi, nıg niηöl gi, nan gau sıkim göl gi, nan wög adıη gau göl gi, ram göl gi, gi mıdlö niηöl gi, * ²⁹ Lod ram mınöη anıbu arö göm, ram mınöη mıgan ap ke arö niηöl gi, magö anıbu nöp, mab

* **17:6:** Mad 17:20; 21:21 * **17:13:** Lep 13:45-46 * **17:14:** Lep 14:2-3; Jon 3:3; 18:36 * **17:23:** Mak 13:21; Luk 21:8 * **17:28:** Jen 18:20; 19:25

mı+taŋ kub kumi kabö adö laŋ nı+bö apöm, Sodom nı+bi bı kalıp magöŋhalö in habık nı+ŋ ara. ³⁰ Bı Nı+ nıpe aunab nı+n u, anıg unbö rö nöp gınab.

³¹ “Nı+n anıbu, nı+bi bı ram adö laŋ mı+daiöl u, nan kale ram raul mı+gan yaŋ mı+döp u udnıg ram raul yaŋ aragnaböl. Pen nı+bi bı wög adıŋ gau ajaiöl gau, nan rımnap udnıg ado gı ram aragnaböl. *

³² Lod nı+bin nı+p ga adö u nöp gası nı+ŋmim, nı+ŋ aij gı+mim. ³³ Nı+bi bı an, yad ke nı+ŋ aij gem kamı+ŋ mı+deinabin a göm nı+ŋnab u, umnab; pen nı+bi bı an, Krais manö aij hagöp rö wög nı+p gı damem umnabin a göm nı+ŋnab u, kamı+ŋ mı+deinab. * ³⁴ Kalöp hagabin, nı+n anıbu sıbön yaŋ bı mı+höp abañ adö añı ap haneinabil u, ap udem, ap arö gınabin. ³⁵ Pen nı+bi mı+höp wid magö pa jö ma jö ługaług geinabil u, ap udem, ap arö gınabin. ³⁶ Bı mı+höp wög adıŋ gau wög gı mı+deinabil u, ap udem, ap arö gınabin,” a ga.

³⁷ Jisas anıg hageia, kale hagla, “Bı Kub, manö hagabön anıbu, ram mı+nöŋ mai anıg gınab?” ö gıla.

Hageila, Jisas haga, “Wal wayöŋ ap umöl mı+deinab au, yaur gılgalö nı+ŋöm ap sıbaıbai gınaböl,” a ga.

18

Bı manö ud asıkep ap, nı+bi adu ap

¹ Jisas, bı yad gau gası iru nı+ŋagöl, God nı+p sabe göl gı nöp mı+daiöl, a göm, kalıp manö ap manö hod rı+köm haga, * ² “Ram mı+nöŋ ap, bı kub manö ud asıkep bı ap mı+deinab. Pen bı anıbu, God nı+p gası u nı+ŋagöm, nı+bi bı gau kalıp mög nı+ŋagnab. ³ Pen nı+bi adu ram mı+nöŋ anıbu nı+bö ap, pör nöp apöm nı+p hagnab, ‘Bı kolmał yad ap manö halıp u nı+ŋmön,’ a gınab. ⁴ Anıg hagnab u pen bı manö ud asıkep bı kub anıbu manö nıpe u udagnab. Pen nı+bi adu anıbu, nıpe pör pör apöm hag nı+ŋ gö gö, hainö bı kub anıbu hagnab, ‘Yad God nı+p pı+nı+ŋ gagpin; nı+bi bı gau kalıp mög nı+ŋagpin; ⁵ pen nı+bi kaŋı+ı i yı+p pör pör apöm hag nı+ŋ gö gö yı+p iru göp u me, yad

am manö kub anıbu nı+ŋnam,’ a gınab,” a ga.

⁶ Bı Kub anıg hagöm haga, “Bı manö ud asıkep anıbu nı+bi bı mög gaga, pen nı+pe manö nı+hön haga u nı+ŋ aij gı+mim.

⁷ Kale gası nı+hön nı+ŋbımŋ God nı+pe nı+bi bı nı+pe ke hag löp gau, sıdö an sıbön yaŋ nı+p sabe geinaböl u, manö kalıp nı+ŋöm mög nı+ŋagnab, a gı+mim, nı+ŋbımŋ Kale mı+lö padö abadnaböl, a gı+mim, nı+ŋbım? ⁸ Yad kalöp hagabin, nı+pe manö hagnaböl anıbu nı+ŋöm, kalıp mög nı+ŋöm, yı+ŋı+d nöp bı kolmał kale gı naij gınaböl gau adan pı+ı gınab. Pen Bı Nı+ nı+pe mı+nöŋ naböŋ ı+ı ado gı aunab nı+n u, nı+bi bı rımnap nı+p nı+ŋ udöl gı mı+deinaböl aka wasö?” ga.

Bı Perisi ap, bı dakıs udep ap

⁹ Nı+bi bı rımnap, hon nı+bi bı aij, nı+bi bı rımnap gau nı+bi bı naij, a göm, nı+ŋla rö, Jisas kalıp manö ap manö hod rı+köm haga,

¹⁰ “Bı Perisi ap, bı dakıs udep ap, God nı+p sabe gı+nıg, God sabe gep ram u arnabil.

¹¹ Bı Perisi anıbu, an nı+pe gau nöp God nı+p sabe göm hagnab, ‘Nöp aij yabı+ı a gabin.

Yad bı rımnap gıpal rö, nan aij iru nöp udem, nan si udem, nı+bi si udem, gagpin.

Yad bı dakıs udep inbö i rö wasö. ¹² Wik pör pör, nı+n mı+höp nan magö nı+ŋagpin halö. Pör nan yad unbö sıduŋ laŋ udem,

nöp añı nı+bö ap nı+bin,’ a gınab. * ¹³ Pen bı dakıs udep anıbu, nı+p nable gö, kumi kabö adö laŋ nı+ŋagöm, ke ke au daŋ ubör

yı+höŋ göm, pabı+ı nı+pe ke paköm, gası iru nı+ŋöm hagnab, ‘God, yad bı nan si nan naij gıpin u, yı+p mög nı+ŋmön,’ a gınab.

* ¹⁴ Kalöp hagabin, bı dakıs udep u anıg hagö, God nı+p, nan si nan naij gıpan u nı+ŋem arö gınabin, a gınab. Pen bı Perisi u

nı+p God anıg hagagnab. Nı+hön gı+nıg: nı+bi bı hib kale ke dap rannaböl gau, God gö ap lug paknaböl. Pen nı+bi bı ana udnaböl

gau, God gö kale hib mı+deinab,” a ga. *

Jisas nı+ı pai pro gau kalıp ud nı+ŋa

(Mad 19:13-15; Mak 10:13-16)

¹⁵ Nı+bi bı gau, Jisas nı+ı pai pro hanı+p gai i ud nı+ŋan a göm, daueıla. Jisas kalıp

ud nı+ŋö nı+ŋöl gı, bı nı+pe gau anıg gajal u

* **17:31:** Mad 24:17-18 * **17:33:** Luk 9:24 * **18:1:** Kol 4:2; 1De 5:17 * **18:12:** Ais 58:2-3; Mad 23:23

* **18:13:** Sam 51:1 * **18:14:** Mad 23:12

ninjom, nibi bi anib gau kalip sikk hagom hagla, "Kale unbö gagmim," a gila. ¹⁶ Jisas pen ni pai anib gau wifn alo aueila, bi nipe gau kalip haga, "Nihon ginig kalip anig hag gabimn Ni pai pro anib gau arö gipe yip aulan. God nibi bi udöm kumi kabö adö lan abad mideinab u, ni pai pro anib gau rö mideinaböl," a ga. ¹⁷ God Manö hag nom anig göl midöp a geinaböl u, ni pai pro gau God Manö anibu ninjom, yinid ninj udnaböl. Anib u, yad kalöp ninjo hagabin, nibi bi ni pai pro yip ninj udpal rö, ninj udeinaböl gau, God kalip udöm abad mideinab. Pen nibi bi ni pai pro yip ninj udpal rö, ninj udageinaböl gau, God ram minönj nipe au aragnaböl. *

*Juda bi kub ap nan iru mideia
(Mad 19:16-22; Mak 10:17-22)*

¹⁸ Juda bi kub ap Jisas mideia au apöm haga, "Bi manö hag nebi bi aij yad. Yad nihon gem, por midep u udnam?" ö ga. *

¹⁹ Hageia, Jisas haga, "Yip nihon ginig, 'Bi aij,' a gipan? Nibi bi ap aij midagöp; God an me Bi aij midöp. ²⁰ Pen ne God lo manö u ninban: 'Nibi si bi si gagmim; wip alagmim; nan si udagmim; manö kub hagnaböl gau am manö piral hagagmim; name nap hagmil adö u nöp ninmim, hain gimim,' " a ga. *

²¹ Anig hageia, bi anibu haga, "Yad ni pro nöp rikem, lo manö adö anib gau magöjhalö gi dap dap, mifni nin i u rö nöp gi midpin," a ga.

²² Jisas manö anibu ninjom haga, "Nan an ap nöp gagpan. Nan ne gau magöjhalö sikkim gimön, mani udmön, nibi bi mög gep rö gau kalip nimön me, mid aij gep ne u mideinab God ram minönj kumi kabö adö lan au. Hagpin rö gimön, aumön, yad aip ajaiul," a ga. ²³ Juda bi kub anibu, mani nan nipe gau iru nöp mideia rö, Jisas manö anibu hagö, nan nipe hib gö, gasi milö la.

²⁴ Gasi milö leia u, Jisas nip ninjom haga, "Nibi bi nan iru mideinab gau, uham yabik God nibi bi nipe midlö, kalip udöm,

ram nipe au abad midnab. ²⁵ Kaj kamel gau kalik mauot nagi yubal migang u arnig, uham arnaböl u pen nibi bi utpö kiono nan gau iru nöp midöp gau, God ram minönj nipe u uham yabik arnaböl," a ga.

²⁶ Anig hageia, nibi bi mideila gau hagla, "Manö hagabön anibu, God nipe nibi bi ap ud kaminj yunim rö lagöp aka nihon?" ö gila.

²⁷ Hageia, Jisas haga, "Adö rimnap nibi bi göl rö lagöp u pen God nipe ginig, ginim rö nöp löp," a ga.

²⁸ Anig hageia, Pida haga, "Nönj! Ram nan hon gau magöjhalö arö gun, nöp aip nöp se gi ajmidun," a ga.

²⁹ Hageia, Jisas kalip haga, "Kalöp ninjo hagabin, nibi bi, God manö aij nipe u ud ajaiun, a göm, ram, nabin, nimam, nime nap, ni pai kale gau arö ginaböl gau, God kalip hau gagnab. ³⁰ Mifni midpun nin an i, God nipe kalip abad mid aij gö, nan kale gau, nibi bi kale gau iru nöp mideinab. Pen nin hain u, nipe aip por por nöp mideinaböl," a ga.

*Jisas kauyan, "Yip al pak lilö, umem uraknabin," a ga
(Mad 20:29-34; Mak 10:46-52)*

³¹ Jisas bi nipe unbö migang lan kalip dam got gau amöm haga, "Ninim. Mifni Jerusalem arabun. Amjaknabun u, Bi Ni nipe nip, God manö hagep bi gau hadame nöp God Manö u kalik kifi riköm hagla rö nöp ginaböl. * ³² Nip udöm, bi Juda wasö gau nimagö adö kalip lilö, nip hag juöm, nifonj löl göm, kifnu alöm, nagi ud paköm, bönj nöp al pak linaböl. * ³³ Pen nin mihöp midöm, ruö nin mihau niganj u kauyan uraknab," a ga.

³⁴ Pen Jisas anig hageia, bi nipe gau gasi piral hiknim rö lagö, manö hagab adö u, a göm, ninagla. *

*Jisas bi amgö we ga u gö, amgö nil ninja
(Mad 20:17-19; Mak 10:32-34)*

³⁵ Pen hain, Jisas am Jeriko amjakö ninjol gi, bi amgö we ap mideia. Bi anibu nipe adan got au asik midöm, mani nan nim, a göm, asib gi mideia. ³⁶ Nibi bi iru nöp

* 18:17: Mad 18:3 * 18:18: Luk 10:25 * 18:20: Eks 20:12-16; Dud 5:17-20 * 18:31: Luk 24:44 * 18:32: Luk 9:22,44 * 18:34: Mak 9:32

manö hag padilö niñöl gi, niñi bi rímnap kalíp hag niñöm haga, “Niñhön gaböl?” ó ga.

³⁷ Hageia hagla, “Jisas bi Nasared niñbö u apöm padiab,” a gila.

³⁸ Anig hageila, niñpe wiñ kub alöm haga, “Jisas, Depid Niñ niñpe, yip mög niñmön!” a ga.

³⁹ Hageia, niñi bi padieila gau niñp hag göm hagla, “Niñhön giñig ap ranabön? Agamij mid!” a gila. Anig hagla u pen niñpe agamij midageia. Wiñ kub yabiñ alöl gi haga, “Jisas, Depid Niñ niñpe, yip mög niñmön!” a ga.

⁴⁰ Hageia, Jisas niñöm pidörj göm, niñi bi gau kalíp haga, “Panjid söl aui dauim,” a ga. Hagö, panjid daueila haga, ⁴¹ “Nöp niñhön giñam?” ó ga.

Hageia haga, “Bi Kub, yip gö amgö magö u kauyañ niñin,” a ga.

⁴² Hageia, Jisas niñp haga, “Jisas yip gö, amgö magö niñl niñnabin, a giñmön, gasi niñ udpan rö, amgö magö niñl nöñ,” a ga.

⁴³ Hagö, magö anibu nöñ amgö niñl niñöm, God hib niñpe u hagö adö arö niñöl göm, Jisas areia au hain ga. Niñi bi magörjhalö Jisas ga anibu niñöm, God hib niñpe u haglö adö ara.

19

Sakias, bi dakis udep ap

¹ Jisas Jeriko amöm, an anib au ap padia.
² Pen Jeriko au, bi mani nan gau iru midmidöp ap, bi dakis bi udmidal gau kalíp magörjhalö abad midmidöp. Hib niñpe Sakias. ³ Jisas daun an au padio niñöl gi, niñi bi iru nöñ ap niñnig geila. Sakias niñpe bi ulep magö u me, Jisas bi aigale bi rö midöp u niñin, a göm, niñja u pen niñaga. ⁴ Anig gö, niñpe nöñ gi dö gi am mab ur ap ran adö lan amöm, Jisas auaia padö jñ niñöl gi mideia. ⁵ Jisas pen mab ran mideia il anib au apöm, gilañ gi niñöm, Sakias niñp haga, “Sakias, ne yinid il i lug! Miñi am ram ne u aip mideinabin,” a ga.

⁶ Hageia, Sakias il yañ lugöm, miñ miñ göl gi, Jisas niñp ut gi dam ram niñpe ud

ara. ⁷ Niñi bi gau ga anibu niñlö mulu lugö hagla, “Bi anibu am bi nan si nan naij göp ram u hannig arab,” a gila. *

⁸ Pen Sakias uraköm, Jisas niñp haga, “Bi Kub, ne nöñ! Miñi nan yad gau niñme li böñ u lem, böñ u niñi bi mög gep rö gau kalíp niñnabin. Pen yad nöñ pir alem, niñi bi rímnap nan kale si udnö rö löp gau pen niñnabin, a gem, nan añi ap si udnö rö, pen miñhau miñhau niñnabin; pen nan miñöp si udnö rö, pen unbö raleb jñ u niñnabin. Anig gi dam dam magörjhalö naböñ ral piñ gem, arö giñnabin,” a ga. *

⁹ Hageia, Jisas haga, “Bi i Ebrahim niñ niñpe ap. Uri God niñpe yam ram aui hanbal nan si nan naij giñpal gau niñöm arö göm ud kamñ yuöp. * ¹⁰ Bi Niñ niñpe aua u, niñi bi hir giñpal gau, kalíp ulhai niñem ud kamñ yunam, a göm, aua,” a ga. *

Bi unbö siduñ lan mani udla u, manö hod riköm haga

(Mad 25:14-30)

¹¹ Pen niñi bi anib gau, Jisas me, Bi Kub pör abad midpun u, Jerusalem arö, niñp kiñ hag lino, hanip abad midö, mid aij yabiñ giñnabin, a göm gasi u niñla. Jisas, gasi kalpe niñla anibu, ke niñöm, kalíp manö ap halö hod riköm haga. ¹² Jisas manö hod riköm haga, “Bi kub ap, bi kub abad middep yad midöp au arnö, yip kiñ hag lö, ado gi apem, niñi bi ram miñnöñ yad gai i kalíp kiñ abad mideinam, a göm, ram miñnöñ miñlö kub gau arnab. ¹³ Pen nöñ bi wög gep niñpe unbö siduñ lan kalíp wiñ alö aueinaböl, bi kub niñpe kabö magö gol añi añi ke ke niñme löm hagnab, ‘Mani niñabin i udmim, sikim gi ado malo giñmim, iru ud limim; hainö yad kauyañ aunabin,’ a giñab. ¹⁴ Anig hagöm arnab u, pen niñi bi ram miñnöñ niñpe abad mideia gau, niñp mulu lugö niñöl göm, bi rímnap hag yulö, hain amöm, bi kub yabiñ u niñp hagnaböl, ‘Bi anibi niñpe kiñ hon midagnab,’ a giñaböl.

¹⁵ “Pen bi kub yabiñ u manö kale u udagöm, bi kub anibu niñp kiñ kale hag linañ. Anig gö, niñpe kauyañ ado gi apöm,

* **19:7:** Luk 15:2 * **19:8:** Eks 22:1; Nab 5:6-7 * **19:9:** Ap 16:31; Luk 13:16 * **19:10:** Luk 15:4; Jon 3:17; 1Di 1:15

bɪ wög gɪ ñeb nɪpe gau kalɪp wɪñ alö aueinaböl, kiŋ kale u hagnab, ‘Kabö magö gol ñɪbin gau, kale ud sɪkim gɪ ado malo gɪmim, pen aigöl gɪ uɔpim?’ ö gɪnab. ¹⁶ Hagö, bɪ nöd u apöm hagnab, ‘Bɪ kub, kabö magö gol aɳɪ yɪp ñɪna u, sɪkim gɪ ado malo gem, pen unbö sɪduŋ laŋ kabö magö gol uɔpin,’ a gɪnab. ¹⁷ Hageinab, bɪ kub nɪpe u hagnab, ‘Ne gɪ aij gɪpan. Nan pro u ñɪnö wög gɪ aij gɪpan rö, miñi daun kub unbö sɪduŋ laŋ nöp hagnö, abad mɪdeinabön,’ a gɪnab. * ¹⁸ Pen bɪ ap apöm hagnab, ‘Bɪ kub, kabö magö gol aɳɪ yɪp ñɪna u, sɪkim gɪ ado malo gem, pen unbö mamɪd u kabö magö gol uɔpin,’ a gɪnab. ¹⁹ Hageinab, bɪ kub nɪpe u hagnab, ‘Gɪpan anɪbu rö, miñi daun kub unbö mamɪd u nöp hagnö, abad mɪdeinabön,’ a gɪnab. ²⁰⁻²¹ Pen bɪ wög gep nɪpe ap apöm hagnab, ‘Bɪ kub, yad nöp nɪŋbin. Ne bɪ kal yabɪɪ. Nɪbi bɪ rɪmnap nan kale gau, ne sɪkim gɪ aij gɪmön wasö, rau pɪɪ gɪmön rö uɔpan. Nan wög uɪtham gɪ yɪmbal gau, ne klö gɪmön nöp ñɪŋban. Anɪb u, yad nöp pɪñɪŋ gem me, kabö magö gol aɳɪ yɪp ñɪna u, dam apo rin ugan gɪ lɪnö mɪdeia. Magö gol aɳɪ ne u miñi daubin i,’ a gɪnab. ²² Hageinab, bɪ kub nɪpe u hagnab, ‘Manö ne hagpan u ud ado gem, manö kub ne aip hagnabin. “Ne bɪ kal yabɪɪ, nɪbi bɪ rɪmnap nan kale gau, ne sɪkim gɪ aij gɪmön wasö, rau pɪɪ gɪmön rö uɔpan; nan wög uɪtham gɪ yɪmbal gau, ne klö gɪmön nöp ñɪŋban,” a gɪpan ar? ²³ Anɪb u, nɪhön gɪnɪg kabö magö yad u dam beg pasbuk lö, ado gɪ apem sinɪŋ rɪmnap halö udagpin?’ ö gɪnab. ²⁴ Anɪg hagöm, bɪ söl au mɪdeinaböl gau kalɪp hagnab, ‘Kabö magö gol yad u pɪɪ gɪ uɔmim, bɪ au kabö magö gol sɪduŋ laŋ mɪdöp u nɪp ñim,’ a gɪnab. ²⁵ Hageinab hagnaböl, ‘Bɪ kub. Nɪpe kabö magö gol sɪduŋ laŋ hadö mɪdöp!’ a gɪnaböl. ²⁶ Hageinaböl hagnab, ‘Kalöp hagabin, pör nɪbi bɪ nan kale iru mɪdeinab gau rɪmnap halö uɔnaböl, pen nɪbi bɪ nan kale pro pro mɪdeinab gau gɪlö, nan pro anɪbu böŋ nöp lug lɪ arnab. * ²⁷ Pen nɪbi bɪ yɪp nɪŋlö mulu lugö, bɪ

anɪbu nɪpe kiŋ hon mɪdageinab, a gɪla gau, kalɪp am dapim, amgö ilö adö yad aui al pak lim,’ a gɪnab,” a ga.

Jisas Kiŋ rö Jerusalem ara

(Mad 21:1-11; Mak 11:1-11; Jon 12:12-19)

²⁸ Jisas kalɪp manö anɪbu hagöm, bɪ nɪpe gau aip Jerusalem arun, a göm, nɪpe nöd ga. ²⁹ Am am Olip Dum au, ram rɪŋg aglö Bedpagi Bedani gol au söl amjaköm, bɪ nɪpe mɪhöp kalɪp nöd hag yuöm haga, ³⁰ “Ram rɪŋg aglö mɪgan lödaŋ ammil nɪŋnabil, kaj donki marep nɪbi bɪ ud ajagpal ap, nagɪ adɪk lɪlö mɪdeinab u, hubɪk daumil. ³¹ Pen nɪbi bɪ rɪmnap apöm, ‘Kaj donki u nɪhön gɪnɪg hubɪk ud arabil,’ a gaiöl u, hagnil, ‘Bɪ Kub u wög mɪdö halɪp hag yuajɪp, uɔnɪg aubul,’ a gɪmil,” a ga.

³² Anɪg hagö, ammil nɪŋlö, haga rö nöp mɪdeia. ³³ Am nagɪ hubɪk gɪlö nɪŋöl gɪ, bɪ kaj donki nap nɪbö gau apöm hagla, “Kaj donki marep u nɪhön gɪnɪg gɪmil nagɪ hubɪkabil?” ö gɪla.

³⁴ Hageila haglö, “Bɪ Kub u wög mɪdö halɪp hag yuajɪp, apul nagɪ hubɪkabil,” a gɪlö. ³⁵ Anɪg hagnil, kaj donki marep anɪbu nagɪ hubɪkmil, uɪ gɪ dam Jisas mɪdeia au amjakmil, waɪj kale bad rɪmnap ud jumil, ud kaj donki adö u lɪmil, Jisas nɪp ud kaj donki adö anɪb laŋ lɪla. ³⁶ Jisas donki adö laŋ asɪköm, adan adö u arö nɪŋöl gɪ, nɪbi bɪ gau waɪj nan kale rɪmnap dap adan adö anɪbu lɪlö nɪŋöl gɪ, kaj donki Jisas asɪk mɪdeia anɪbu waɪj nan kale adö anɪbu abö göl gɪ abö göl gɪ ara.

³⁷ Am am Jerusalem sösöl gɪlö nɪŋöl gɪ, Olip Dum adan ramö gɪyaŋ gep ka au, nɪbi bɪ nɪpe gau iru yabɪɪ nöp, magöŋhalö nɪp miñ miñ yabɪɪ göl gɪ, nan nɪhön nɪhön ga gau gasɪ u nɪŋöl gɪ, wɪñ kub alöl gɪ, God hib nɪpe dap ranöm hagla,

³⁸ “Bɪ Kub nɪpe Kiŋ hanɪp hag yuö auöp i, God nɪp ud aij gɪnɪm!

God ram mɪnörŋ kumi kabö adö laŋ au, hibur hain hain magö u nöp mɪdöp. God nɪpe adö i gɪlaŋ mɪdöm,

* 19:17: Luk 16:10

* 19:26: Mad 13:12; Luk 8:18

* 19:38: Sam 118:26; Luk 2:14

nɪpe mailö aij unbö ke halö mɪdöp,” a gɪla. *

³⁹ Anɪg haglö nɪɲöl gɪ, bɪ Perisi rɪmnap anɪb au mɪdeila gau, Jisas nɪp hagla, “Manö hag ñeb bɪ. Nɪbi bɪ ne gau kalɪp hag gö, anɪg unbö rö hagaglan,” a gɪla.

⁴⁰ Hageila, Jisas pen haga, “Kalöp hagabin, kale manö anɪbu rö hagagein-aböl u, kabö gau ke wɪñ alnaböl,” a ga.

Jisas Jerusalem nɪɲöm mɪtöŋ ga

⁴¹ Jisas Jerusalem sösöl göl gɪ, daun kub anɪbu nɪɲöm, amgö ñɪg lugö nɪɲöl gɪ haga, ⁴² “Ram mɪnön Jerusalem i, kalöp mög yabɪt nɪɲabin. Yad kalöp ud God aip jɪm ñem, hibur hain hain magö u kalɪp ñɪnɪg aunö u nɪɲbep u, aij yabɪt gɪböp. Pen mɪñi kale nɪɲagmim, amgö we rö mɪdpim. ⁴³ Hainö bɪ kolmaɪ kale apöm, daun kub kale i, uɪɲɪn lɪ gɪgabö gɪ mɪdöm, ⁴⁴ apöm gɪ naij yabɪt gɪlö, wög waryö, ram gau magöŋhalö, kabö ap kabö ap adö lan waköm mɪdageinab; nɪbi bɪ, ñɪ pai, kabö waryö raul anɪ yan mɪdeinaböl gau ram halö pa jö ma jö gɪ yunaböl. God kalöp udnɪg auöp ñɪn i nɪɲagpim u me, anɪg gɪnab,” a ga. *

Jisas God sabe gep ram raul mɪgan yan ara (Mad 21:12-17; Mak 11:15-19; Jon 2:13-22)

⁴⁵ Jisas anɪg hagöm, God sabe gep ram u amöm, nɪbi bɪ sɪkim geila gau kalɪp hag höŋ yuöl gɪ haga, ⁴⁶ “God Manö u kalɪ kɪñ rɪköm hagla, ‘Ram yad u, yɪp sabe gep ram mɪdeinab,’ a gɪla u pen kale sɪkim gɪ gɪpe gɪpe, nɪbi bɪ nan si udöm, dap pi göl hanbal ram ap rö löp,” a ga.

⁴⁷ Pen Jisas nɪpe pör pör, ñɪn añɪ añɪ am God sabe gep ram raul mɪgan u, nɪbi bɪ gau kalɪp manö hag ñɪmɪdöp. Bɪ God nɪp nan sabe gep bɪ kub gau, bɪ lo manö hag ñeb bɪ gau, bɪ manö ud asɪkep gau, nɪp al pak lun, a göm, gasɪ añɪ u nɪɲeila. * ⁴⁸ Anɪg gasɪ nɪɲla u pen nɪbi bɪ magöŋhalö, manö aij nɪpe nɪɲun, a göm, nɪp ñɪñɪ lɪlö nɪɲöl gɪ, kale Jisas nɪp al pak löl rö laga.

20

“Nöp an hagö anɪg gɪ ajabön?” ö gɪla (Mad 21:23-27; Mak 11:27-33)

¹ Pen ñɪn anɪb au, Jisas nɪpe God sabe gep ram raul mɪgan u amöm, nɪpe nɪbi bɪ ud God aip jɪm ñöl lɪnab manö aij u hag ñɪ mɪdeia nɪɲöm bɪ God nɪp nan sabe gep bɪ kub gau abe, bɪ lo manö hag ñeb bɪ gau abe, bɪ manö ud asɪkep gau abe aula. ² Apöm nɪp hagla, “An nöp hagö, ne apön anɪg gɪ ajabön?” ö gɪla.

³ Hageila haga, “Yad kalöp pen hag nɪɲeb ap hag nɪɲnɪg gabin. ⁴ Jon nɪbi bɪ gau kalɪp ñɪg pak ñɪmɪdöp u, God nɪp hagö anɪg ga aka gasɪ nɪpe ke nɪɲöm ga?” ö ga.

⁵ Hageia, kale ke hag nɪɲ hag nɪɲ göm hagla, “‘God hagö, Jon nɪbi bɪ gau kalɪp ñɪg pak ña,’ a gɪnabun u, nɪpe hagnab, ‘Anɪb u, manö nɪpe u nɪhön gɪnɪg udag-pim?’ ö gɪnab. ⁶ Pen, ‘Jon gasɪ nɪpe ke nöp nɪɲöm, nɪbi bɪ gau kalɪp ñɪg pak ña,’ a geinabun u, nɪbi bɪ gai i, God nɪpe Jon manö hagep bɪ nɪpe rö hag lö apöm gaia a göm nɪɲbal rö, kal juöm hanɪp kabö ju pak lɪnaböl,” a gɪla. ⁷ Pen kale gasɪ anɪbu nɪɲöm, Jisas nɪp pen hagla, “Jon apöm nɪbi bɪ gau kalɪp manö hag ñöm, ñɪg pak ñöm ga u, hon nɪɲagpun, God hagö ga aka gasɪ nɪpe ke ga u nɪɲagpun,” a gɪla.

⁸ Anɪg hageila, Jisas kalɪp haga, “Kale yɪp pen hag ñagpim rö, yad pen an hagö apem gabin u, kalöp u rö nöp hag ñagnabin,” a ga.

Bɪ wain wög adɪɲ abad mɪdeila gau, manö hod rɪköm haga (Mad 21:33-46; Mak 12:1-12)

⁹ Jisas nɪbi bɪ gau kalɪp manö hod rɪköm haga, “Bɪ ap wain wög adɪɲ ap gɪ yɪmöm, nɪbi bɪ rɪmnap hag löm, am ram mɪnön mɪlö gau mɪdeinab. * ¹⁰ Pen wain magö po gɪnab magö u, bɪ nɪpe ap hag yuöm hagnab, ‘Am nɪbi bɪ wain wög gɪ mɪdpal gau kalɪp hagö, wain magö yɪp rɪmnap ñɪlö daumön,’ a gɪnab. Hagö amjakö, nɪbi bɪ wain wög gɪ mɪdeinaböl gau nɪp pak pak löm, yɪharɪɲ hag yulö ado gɪ aunab. ¹¹ Anɪg gɪlö, bɪ wain wög nap nɪbö u, bɪ ap pen hag yuö arnab. Areinab nɪp u rö

* 19:44: Luk 21:6 * 19:47: Luk 21:37 * 20:9: Ais 5:1

nöp pak pak löm, yihar+η hag yulö ado gi aunab. ¹² Anig gilo, bi hainbö ap hag yuö amjakö, n+p m+ñu magö paköm, t+p gi dam höη au yan yunaböl. ¹³ Anig gilo, bi wög ad+η nap n+bö u hagnab, 'Yad ai ginamη Ñi m+dmagö yad u yunabin u, manö n+pe hageinab rö n+ηöl rö löp,' a göm yunab. ¹⁴ Yuö amjakö, n+bi bi wain wög gi m+deinaböl an+ib gau hagnaböl, 'Ñi auöp i, nap wain wög u n+pe udn+m rö löp. N+p böη nöp al pak lun, hon udun,' a ginaböl. ¹⁵ Anig hagöm, n+p t+p t+p gi dam höη gau amöm, böη nöp al pak lölö umnab.

"Pen anig geinaböl u, bi wög ad+η nap n+bö u kal+p n+hön ginab? ¹⁶ N+pe apöm, n+bi bi an+ib gau kal+p al pak löm, wög ad+η an+bu n+bi bi r+mnab kal+p pen hagö abad m+deinaböl," a ga.

Jisas anig hageia, n+bi bi n+η m+deila gau hagla, "Hagpan an+bu rö gagn+m!" a gila.

¹⁷ Hageila, Jisas kal+p n+η gusgus göm haga, "Anig hagpim u pen an+ib u, God Manö kal+ kñiñ rikla ad+η ap rik n+ηmim il u y+p hag n+mim. Ad+η hagabin an+bu anig göl m+döp,

'Bi ram gep gau, kabö ap aij gagn+m a göm arö gila u pen m+ñi ram padö an yan u b+in+g nöl m+döp,' a gila.

¹⁸ "N+bi bi an an ap lug kabö adö an+bu paknaböl gau, kal+p böη nöp pa jö ma jö gi l+nab. Pen kabö an+bu p+g ju ap lug n+bi bi pak r+ib+knab u, kal+p böη nöp paib waib jö gi l+nab," a ga. *

¹⁹ Jisas anig hageia, han+p nöp hagab a göm, bi lo manö hag ñeb bi gau abe, bi God n+p nan sabe gep bi kub gau abe, uri nöp n+p manö kub hagun a göm n+ηla u pen n+bi bi iru nöp n+η m+deila gau n+ηöm, p+ñ+η göm arö gila.

"Rom bi kub Sisa n+p dak+s ñun aka wasö?" gila

(Mad 22:15-22; Mak 12:13-17)

²⁰ Pen Jisas n+p aige göl gun dam manö kub hagn+g arun a göm, am n+bi bi r+mnab kal+p mumug göm hagla, "Kale n+bi bi aij rö halu l+mim, am manö pir pir alimim,

n+p manö r+mnab hagpe, pen n+hön ha-gain+m n+ηun, n+p dam gapman bi manö kub ud as+kep u ud arnabun," a gila. *

²¹ Anig haglö, amöm n+p manö r+mnab piral hagöm hagla, "Manö hag ñeb bi, hon n+ηbun ne böη lap nöp aragpan; kabö göl nöp hagpan. God Manö u n+bi bi gau kal+p hag n+iban u, u rö nöp kabö göl nöp hagpan. ²² An+ib u, hon n+hön gun? Rom gapman bi kub Sisa n+p dak+s ñun aka wasö?" gila.

²³ Kale manö pir pir hagla an+bu n+ηöm, Jisas kal+p haga, ²⁴ "Mani dak+s n+ibal an+bu ap y+p ud yambe n+η+n," a ga. Hageia, ud yamla n+ηöm haga, "Mani ba u, ana an rö m+döpη Hib kal+ kñiñ rikla an+bu, an hib rö m+döp?" ö ga.

Hageia hagla, "Sisa ana n+pe u m+dom, hib n+pe u m+dom göp," a gila.

²⁵ Hageila, kal+p haga, "An+ib u, Sisa nan n+pe m+dain+m, Sisa n+p n+mim. God nan n+pe m+dain+m, God n+p n+mim," a ga.

²⁶ Jisas n+pe n+bi bi m+deila an an+ib au anig hageia, manö n+pe r+ib juöl rö lagö, gasi iru n+ηöm manö ap hagagla.

N+bi bi uraknaböl u, hag n+ηeb ap (Mad 22:23-33; Mak 12:18-27)

²⁷ Sadyusi gau, n+bi bi umöm urak-agnaböl a göm, gasi u n+ηm+dal. Pen Sadyusi bi r+mnab Jisas m+deia au apöm, n+p hag n+ηeb ap hag n+ηla. ²⁸ Hag n+ηöm hagla, "Manö hag ñeb bi. Mos+s manö ap han+p kal+ kñiñ riköm haga, 'Bi ap n+bi udöm, ñi pai yag dapöm wasö y+har+η umnab u, n+mam n+pe ap pen n+bi an+bu udöm, ñi pai n+pe u, a göm, yag daun+m,' a ga. ²⁹ An+ib u, bi il halö unbö mudun j+η u m+deinaböl. N+mam nöd u n+bi udöm, ñi pai yag dapöm wasö y+har+η umnab. ³⁰ Umö, n+mam y+gwö an n+bö u pen n+bi an+bu udöm, u rö nöp ñi pai yag dapöm wasö, y+har+η umnab. ³¹ Anig gö, n+mam y+gwö n+gan n+bö u pen n+bi an+bu udöm, u rö nöp ñi pai yag dapöm wasö, y+har+η umnab. Anig gi dam dam, n+mam unbö mudun j+η magöηhalö ñi pai yag dapöm wasö y+har+η umnaböl. ³² Hainö n+bi an+bu u rö nöp umnab. ³³ Pen umöm

* 20:18: Ais 8:14-15 * 20:20: Luk 11:54

uraknaböl a gıpan u, nıbi añı anıbu bı nıpe unbö ud mudun jıñ linab u, hainö bı an nıbi mıdeınab?" ö gıla.

³⁴ Hageila, Jisas kalıp haga, "Mıñi mıdpun ñın i, nıbi gau bı uđpal, bı gau nıbi uđpal. ³⁵ Pen nıbi bı God gö uraköm, ram nıpe kumi kabö adö lañ au arnaböl gau, nıbi gau bı udagnaböl, bı gau nıbi udagnaböl. ³⁶ Pen kale kauyañ umagnaböl; ejol gau rö pör pör nöp kamıñ mıdeınaböl. Kale uraknaböl u me, God ñı pai nıpe mıdeınaböl. ³⁷ Nıbi bı umöm urakpal manö u, Mosıs u rö nöp mab ineia aiud u hagöm kalı kılın rıka. Mosıs manö anıbu kalı kılın rıköm haga, 'Bı Kub nıpe Ebrahim, Aisak, Jekop, God kale mıdöp,' a ga. ³⁸ Nıbi bı nöd umla gau, 'God kale mıdöp,' a ga rö, hon nıñbun, nıbi bı nöd umla gau uri kamıñ mıdpal. God nıñöb, nıbi bı nıpe magöñhalö kamıñ mıdpal," a ga.

³⁹ Jisas anıg hageia, bı lo manö hag ñeb bı rımnab hagla, "Manö hag ñeb bı, manö kabö göl nöp hagpan!" a gıla. ⁴⁰ Manö hag aij ga anıbu nıñöm, pıñıñ göm, hainö manö rımnab nıp hag nıñagla.

"Nıñön gıñıg yıp Mesaia a göm nıñagpal?" ö ga

⁴¹ Pen Jisas kalıp haga, "Nıbi bı gau nıñön gıñıg, Mesaia u Depid ñı nıpe u nöp mıdöp, a gıpal? ⁴² Depid nıpe ke God Manö adıñ Sam a gıpal u kalı kılın rıköm haga,

'Bı Kub nıpe Bı Kub yad nıp haga,

"Ne ñımagö yıjıg yad lau adö asık mıdmön; *

⁴³ mıd damöm yad kołmał ne gau kalıp gıñö,

ma mo ne gau kalıp abö gı rıbıkıknabön," a ga.

⁴⁴ Pen Depid nıpe Mesaia u nıp, 'Bı Kub yad,' a ga rö, nıñön gıñıg, Mesaia u Depid ñı nıpe u nöp mıdöp, a gıpal?" ö ga.

Lo manö hag ñeb bı gau gıpal rö gagmim, a ga

(Mad 23:1-36; Mak 12:38-40; Luk 11:37-54)

⁴⁵ Nıbi bı gau nıñmıdlö nıñöl gı, Jisas bı nıpe gau kalıp haga, ⁴⁶ "Kale lo manö hag ñeb bı gau gıpal rö gımim rö löp u, nıñ aij gımim. Kale gıpal adö u, hon gau ajno hib hon u nöp ñılañ a göm, wañıj mılö rol göm, nıbi bı gau aip magum gılö, nıbi bı gau kalıp nıñöm, 'Bı kub auabım e!' gıñaböl u, mıñ mıñ gıñaböl; Juda magum gep ram gau amöm, bı kub asıkpıal sea adö u asıkpıal; pen nan kub ñıñnaböl ñın u, am bı kub asıkpıal ka u nöp asıknaböl. ⁴⁷ Bı lo manö hag ñeb bı gau, nıbi pałpał ram nan kale gau si udöm, God nıp sabe gıñabun u, nıbi bı nıñöl, a göm, manö mılö kub pır pır adö rımnab hagpal. Anıg gıpal u, hainö ilön kub ke yabıtı udnaböl," a ga.

21

*Nıbi adu ap God nıp nan kub ña
(Mak 12:41-44)*

¹ Jisas God sabe gep ram raul mıgan am mıdöm nıñı, nıbi bı mani halö gau mani rımnab dap mab ij mıgan u yueıla. ² Pen nıbi adu mög gep rö ap mani aıtı pro magö mıñöp dap yua. ³ Anıg ga nıñöm Jisas haga, "Yad kalöp nıñö hagabın, nıbi bı rımnab mani pro yubal; pen nıbi adu mög gep rö i mani nıpe kub yabıtı yuöp. * ⁴ Pen nıbi bı rımnab mani kale iru nöp mıdö nıñöl gı mani yubal; jı nıbi adu mög gep rö i mani nıpe mıdöp rö magöñhalö yuöp. Nan rau ñıñeb ap mıdagöp," a ga.

*God sabe gep ram u gı naij gıñaböl, a ga
(Mad 24:1-2; Mak 13:1-2)*

⁵ Pen bı nıpe rımnab hagla, "God sabe gep ram i kabö aij aij, nan aij aij dap God nıp ñöm rıb adık ñıla u, aij yabıtı mıdöp," a gıla. Anıg hageila, Jisas kalıp haga, ⁶ "Anıg hagpım u pen hainö nan aij nıñabım anıb gau mıdageınab. Magöñhalö ud wał gı yulö, kabö ap kabö ap adö u mıdageınab," a ga. *

*Hainö mıñör kub aunab, a ga
(Mad 24:3-14; Mak 13:3-13)*

⁷ Hageia, nıp hag nıñöm hagla, "Manö hag ñeb bı. Nan anıbu ñın mai rö anıg

* 20:42: Sam 110:1 * 21:3: 2Ko 8:12 * 21:6: Luk 19:44

gɨnabɨ Pen nan nɨhɨn rɨ gɨ nɨɨun, mɨɨi gɨnɨg gab a gɨnabun?” ɨ gɨla.

⁸ Hageila, Jisas kalɨp haga, “Nɨɨ aij gɨmim! Nɨbi bɨ iru nɨp apɨm pir alɨm, hib yad u udɨm hagnabɨl, ‘Yad nɨp auabin. Nɨn kub u auɨp,’ a gɨnabɨl. Anɨg hageinabɨl u, nɨɨɨ hagabɨl a gɨmim kalɨp hain gagmim. ⁹ Pen ram mɨnɨɨ mɨgan rɨmnap urakɨm, ram mɨnɨɨ mɨgan rɨmnap aip pen pen gɨnabɨl. Ram mɨnɨɨ mɨgan rɨmnap kale ke nɨp pen pen gɨnabɨl. Anɨg geinabɨl u nɨɨmim, nɨn kub hagpal u aunɨg gab nɨɨɨm anɨg gabɨl a gɨmim, pɨɨɨɨ gagmim. Nɨn kub anɨbu hainɨ aunab,” a ga.

¹⁰ Anɨg hagɨm kalɨp haga, “Ram mɨnɨɨ mɨgan rɨmnap urakɨm, ram mɨnɨɨ mɨgan rɨmnap aip pen pen gɨnabɨl. Kiɨ rɨmnap yam kale urakɨm, kiɨ rɨmnap yam kale aip pen pen gɨnabɨl. ¹¹ Ram mɨnɨɨ gau iru nɨp munmon kub yabɨɨ udɨm, kɨyɨ kub alɨm, mɨɨa kub yabɨɨ gɨm gɨnab. Nan kumi kabɨ adɨ laɨ au ke hain nɨbɨ lɨm, nan unbɨ ke pɨɨɨɨ gep rɨ adɨ laɨ au lɨnab. ¹² Nan anɨb gau hainɨ anɨg gɨnab jɨ nɨd yɨp pɨg aip mɨdpim rɨ, kalɨp gɨ naj gɨnabɨl. Kalɨp manɨ kub hagnɨg, dam Juda magum gep ram gau amɨm, manɨ kub hagɨm, kalɨp nagɨ lɨm, dam kiɨ gapman bɨ kub gau ud arnabɨl. ¹³ Kalɨp gɨnabɨl anɨbu, manɨ aij yad u kalɨp waiɨ hag nɨmim rɨ lɨnab. ¹⁴ Pen kalɨp manɨ kub hagaiɨl u, manɨ nɨhɨn rɨ pen hagun a gɨmim, nɨd uthai nɨɨagmim. * ¹⁵ Yad ke kalɨp gasɨ aij nɨm manɨ magɨ nɨnɨ, kale manɨ anɨbu nɨp hag nɨbe, kale pen hagɨm ud yuep rɨ lagnab. * ¹⁶ Pen name nap, namam bɨ, bɨ rɨdɨk nɨɨeb, bɨ nɨɨeb kale ke rɨmnap kalɨp mumug gɨm, ud koɨmaɨ nɨmagɨ adɨ lɨlɨ, kalɨp rɨmnap bɨɨ nɨp al pak lɨnabɨl. * ¹⁷ Yɨp nɨɨ uɨpim rɨ, nɨbi bɨ gau magɨɨhalɨ kalɨp mulu kal nɨɨnabɨl. ¹⁸ Pen nabɨc umagɨ kale aɨɨ ap ur gagnab. ¹⁹ Pen yɨp cɨg pɨdɨɨ gɨ mɨdeinabim u, kamɨɨ mɨdep magɨ u uɨmim, pɨr pɨr nɨp mɨdeinabim.

*Jerusalem gɨ naj gɨnabɨl, a ga
(Mad 24:15-21; Mak 13:14-19)*

²⁰ “Pen ami bɨ gau apɨm, Jerusalem bɨnɨm yu gɨgabɨ gɨnabɨl nɨn u, mɨɨi sɨl mɨdɨp Jerusalem gɨ naj gɨnabɨl, a gɨmim nɨɨnabim. ²¹ Nɨbi bɨ ram mɨnɨɨ Judia mɨdaiɨl gau, pɨɨɨɨ gɨ no ilɨ gau arɨl. Nɨbi bɨ Jerusalem mɨdaiɨl gau, pɨɨɨɨ gɨ hɨɨ adɨ arɨl. Pen nɨbi bɨ hɨɨ adɨ mɨdaiɨl gau, Jerusalem waryɨ raul aragɨl. ²² Nɨhɨn gɨnɨg: nɨn anɨbu me, kale God nɨp arɨ gɨpal rɨ, God manɨ hagep bɨ gau magɨɨhalɨ God Manɨ kalɨ kɨɨɨ rɨkɨm hagla rɨ nɨp gɨnab nɨɨɨm kale pen ilɨn kub uɨnabɨl. * ²³ Pen nɨn anɨbu, nɨbi nɨ mudun mɨdeinabɨl gau abe, nɨbi nɨ pɨɨɨɨ ci nɨinabɨl gau abe, kalɨp mɨɨɨr kub yɨl gɨnab. God Juda nɨbi bɨ kalɨp mɨɨɨr kub yabɨɨ gɨnam a gɨm, nɨbi bɨ ram mɨnɨɨ anɨbi mɨdpal kalɨp gɨ naj yabɨɨ gɨnab. ²⁴ Bɨ mɨlɨ gau nɨbɨ apɨm, nɨbi bɨ rɨmnap kalɨp ru mɨlɨ kɨd udɨm rɨb lɨnabɨl, nɨbi bɨ rɨmnap kalɨp nagɨ lɨm dam ram mɨnɨɨ ke gau gau magɨɨhalɨ ud arnabɨl. Pen Juda nɨbi bɨ wasɨ gau apɨm, Jerusalem gɨ naj gɨlɨ gɨlɨ, God nɨn nɨpe haga u ap auɨ, arɨ gɨnabɨl. *

*Bɨ Nɨ nɨpe mailɨ halɨ aunab, a ga
(Mad 24:29-31; Mak 13:24-27)*

²⁵ “Pen hainɨ, sɨdɨ rakɨn gapɨ nan ke ap waiɨ lɨm, nɨg si ral apɨm gu kub geinab. Pen ram mɨnɨɨ ilɨ i nɨbi bɨ ram mɨnɨɨ gau gau magɨɨhalɨ gasɨ iru nɨɨɨm, nɨhɨn gab a gɨm, gasɨ mɨlɨ lɨm pɨɨɨɨ gɨnabɨl. * ²⁶ Nan kumi kabɨ adɨ laɨ mɨdɨp gau, daɨ nɨbɨ i nɨbɨ gɨ, mɨnɨɨ nabɨɨ i nɨhɨn gɨnɨg gɨm gab, a gɨm, pɨɨɨɨ gɨm, gasɨ magɨ rɨk auɨ umeb rɨ lɨnab. ²⁷ Anɨg gɨnab nɨn u, Bɨ Nɨ nɨpe kumi aɨ au auɨ nɨɨɨl gɨ, nɨbi bɨ kale pɨdɨɨ nɨpe u abe, mailɨ aij unbɨ ke yabɨɨ nɨpe u abe nɨɨnabɨl. * ²⁸ Nan hagabin i geinab u, Bɨ Kub hanɨp ud kamɨɨ yunab nɨn u sɨl mɨdɨp, a gɨmim, amgɨ gɨlaɨ gɨmim nɨɨɨl gɨ mɨdaimim,” a ga.

* **21:14:** Luk 12:11-12 * **21:15:** Ap 6:10 * **21:16:** Mad 10:21-22 * **21:22:** Jer 5:29; 46:10; Hos 9:7 * **21:24:** Sam 79:1; Rep 11:2 * **21:25:** Ais 13:10; Esi 32:7; Joe 2:31; Rep 6:12-13 * **21:27:** Dan 7:13; Mad 26:64; Rep 1:7

*Mab wasiṅad u, manö hod riköm haga
(Mad 24:32-35; Mak 13:28-31)*

²⁹ Jisas anig hagöm, kalip manö hod riköm haga, “Mab wasiṅad abe, mab rimnap abe, ³⁰ siṅp lö, miñi sidö linig göm gab a gimim, niṅbim. ³¹ Anib u rö, nan hagpin gau gö, God nibi bi udöm abad mideinab ñin u söl auub a gimim, niṅnabim.

³² “Yad kalöp niṅö hagabin, nibi bi uri midpal gai i magöṅhalö umagnaböl; rimnap kamij midlö niṅöl gi, nan hagabin i magöṅhalö ginab. ³³ Kumi kabö adö laṅ abe, minöṅ naböṅ i i abe ur ginab, ji manö magö yad gau ur gagnab.

Niṅ aij gimim midaimim, a ga

³⁴ “Pen niṅ aij gimim. Kale ñig wain ñig klö iru ñinmim hauṅ limim, nan minöṅ naböṅ adö i i nöp gasi niṅ mideinabim ñin anibu nöp, yaur kaj wal wayöṅ hel lilo yinid nöp udöp rö u ginab. ³⁵ Gai i nöp gagnab; nibi bi ram minöṅ i kigin yima magöṅhalö midpal rö ginab. ³⁶ Anib u, kale pör pör niṅ aij gimim, God nip sabe göl gi nöp midmim hagmim, ‘Nan anib gau hanip al pak lagnim; ne hanip abad midö kamij arun, am Bi Ñi nipe amgö ilö adö nipe u midaiun,’ a gimim,” a ga.

³⁷ Ñin pro bad anibu, Jisas pör am God sabe gep ram raul migan u am midöm, nibi bi gau kalip manö hag ñimidöp. Pen sibön gö niṅöl göm, Jisas nipe am ram minöṅ ap Olip Dum a gal u hanmidöp. ³⁸ Nibi bi gau magöṅhalö, manö nip u niṅun, a göm, hilim halö yabiṅ uraköm, God sabe gep ram u armidal.

22

*Judas Jisas nip mumug ga
(Mad 26:1-5; Mak 14:1-2,10-11; Jon 11:45-53)*

¹ Juda kai Bred Yis Halö Ñinagep ñin kub kale u, Pasopa a gipal ñin kub kale u, sösöl ga. ² Bi God nip nan sabe gep bi kub gau abe, bi lo manö hag ñeb bi gau abe, Jisas nip alun a gila u pen nibi bi gau kalip piñij göm, aigöl gun alun a göm, hag niṅ mideila.

³ Hag niṅ midlö niṅöl gi, Seden nipe apöm, Judas hib nipe ap Iskariod a gimidal u, nip yuö hiika. Bi anibu Jisas bi nipe unbö migan laṅ gau bi ap. *

⁴ Yuö hiikö, nipe am God nip nan sabe gep bi kub gau abe, God sabe gep ram abad midmidal polisman bi kub kale gau abe mideila gau amöm, Jisas nip aigöl gem mumug gi dam ñinö nip al pak löl, a göm, manö anibu kalip aip hag niṅa. ⁵ Hagö, kalip aij a gö niṅöl gi hagla, “Nöp mani ñinabun,” a gila. ⁶ Hageila, Judas nipe, magö mai rö Jisas nibi bi gau aip midageinab u, nip mumug gi dam bi kub gau kalip ñinabin, a göm, abad niṅ mideia.

Pasopa nan ñinij gijin gila

(Mad 26:17-25; Mak 14:12-21; Jon 13:21-30)

⁷ Pen Bred Yis Halö Ñinagep ñin anibu auö, Pasopa kaj sipsip pi pak sabe gep ñin uri, a göm, * ⁸ Jisas nipe Pida aip Jon aip kalip mihöṅ hag yuöm haga, “Kale mihöṅ am Pasopa nan ñinabun u gi li aij gimil,” a ga.

⁹ Hageia haglö, “Gai anig gul?” ö gilo.

¹⁰ Hageila, Jisas haga, “Kale mihöṅ daun kub u ammil niṅnabil, bi ap ñig mil daueinab. Nip nable pakmil, arnim ram u ammil, ¹¹ bi ram nap nibö anibu nip hagmil, ‘Manö Hag Ñeb Bi nöp hag niṅöb, ‘Ram raul migan mai bi yad gau aip Pasopa nan ñinabun?’” ö göp, a gimil. ¹² Anig hageinabil, kalöp mihöṅ dam ram raul migan kub debol nan gau halö mideinab adö laṅ u hageinab u, Pasopa nan ñinabun gau raul migan anibu gi jin gimil,” a ga.

¹³ Hagö ammil niṅlö, haga haga rö nöp mideia. Anib u, Pasopa nan ñinij gila gau gi li aij gilo.

*Jisas bi nipe gau kalip bred wain ña
(Mad 26:26-30; Mak 14:22-26; 1Ko 11:23-25)*

¹⁴ Pen ram dugöp magö u nan ñinij göm, bi manö nipe ud arep gau aip debol u asik gīgabö göm, ¹⁵ kalip haga, “Gasi yad pör niṅbin u, kalöp aip Pasopa nan ñinij

* 22:3: Jon 13:2,27 * 22:7: Eks 12:1-27

gabun i ñiñun me, hainö ilön kub udnam, a gem, gasi u niñbin. ¹⁶ Pen yad kalöp hagabin, Pasopa nan u hainö kauyan ñiñagnabin; hainö Pasopa kaj sipsip pi pör pak ñiñbun iñ anibu waiö lñab niñöm God niñbi bi niñpe udöm abad mideinab ñin u nöp nan kub ñiñnabun,” a ga.

¹⁷ Jisas anig hagöm, ñig wain kap udöm, God niñp aij a göm, bi niñpe gau kalip ñöl gi haga, “Ñig ñabin i kale ke ud ñiñim. ¹⁸ Pen kalöp hagabin, miñi ñin i rikö, ñig wain kauyan ñiñagnabin; God niñbi bi niñpe udöm abad mideinab ñin u nöp ñig wain kauyan ñiñnabin,” a ga.

¹⁹ Anig hagöm, bred ap udöm, God niñp aij a göm, ud jö göm kalip ñöl gi haga, “Hañ roman yad i kalöp ñabin. Kale udmim gasi yip nöp niñöl gimim ñiñim,” a ga. ²⁰ Kale nan ñiñ haköm, Jisas ñig wain kap u udöm, kalip ñöl gi haga, “Hagape yad lugö umnö me, God kalöp niñbi bi yad, a göm, udnabin a ga manö adö u am pidöñ ginab u me, kalöp ñig wain i ñabin.

²¹ Pen bi yip kain gi dam arnab u aip asik midpun. * ²² Bi Ñi niñpe, God hadame ram haga adan adö u nöp hain göm umnab u pen bi niñp kain gi dam arnab u niñp mög niñabin,” a ga.

²³ Jisas anig hageia, bi niñpe gau kale ke nöp, an rö anig ginab, a göm, pen pen hag niñöl gi mideila.

Bi niñpe gau, “Kale wasö, yad nöp bi kub midpin,” a gila

²⁴ Jisas bi niñpe gau, kale wasö, yad nöp bi kub midpin, a göm, kale ke nöp pen pen hageila. * ²⁵ Anig hageila, Jisas kalip haga, “Kiñ gau Juda niñbi bi wasö gau klö göm abad midöl gi hagnal, ‘Kalip ud aij yabıl gi pun,’ a gipal. * ²⁶ Pen kale unbö rö gagmim. Bi kub kale gau, ñi praj rö midaiöl; bi kub yabıl gau, bi wög gi ñeb rö midaiöl. * ²⁷ Minöñ naböñ iñ i gipal nagı adö u, bi kub am asıklö, bi wög gi ñeb gau nan magö nan kalpe gau pıta pıta gıpal. Pen yad an kalöp bi wög gi ñeb rö nöp midpin. *

²⁸ “Yip marö yabıl gimidöp u niñmim yip arö gagpim; yip abad midpin. ²⁹ Anig gıpin u, God yip hagöp, ‘Ne Kiñ midmön, niñbi bi gau kalip abad mideinabön,’ a göp rö, yad pen u rö nöp kalöp hagabin, kale kiñ rö midmim niñbi bi gau kalip abad mideinabim. ³⁰ Ñin anibu kale ram minöñ yad u ammim, yad aip asıkmim nan magö niñmim ñig niñmim ginabim; kale kiñ asıkpal sea adö u asıkmim, Isrel iñ ke ke unbö migan lañ kalip manö kub niñnabim,” a ga. *

Pida, “Jisas niñp niñagpin,” a ginab

(Mad 26:31-35; Mak 14:27-31; Jon 13:36-38)

³¹ Jisas niñpe Pida niñp haga, “Saimon, Saimon, nöñ. God niñpe Seden niñp yau a gö, kalöp bi, wid magö hon gılö hon gılö, magö yabıl u ke löm, adıñ adıñ u ke löm gıpal rö u göm, kale gi naij ginabim aka wasö gi niñnab,” a ga. ³² Pen yad God niñp sabe gıpin rö, yip böñ nöp arö gagnabön. Pen nan si nan naij ginabön u, niñhön ginig anig gıpin, a gimön, yip kauyan ado gi aunabön. Pen anig gimön, hainö apön namdamam ne rimnap kalip manö hag ñi aij gö, kale klö göm yip hain göl,” a ga. *

³³ Jisas anig hageia Pida haga, “Bi Kub, yad nöp arö gagnabin. Miñhögöl nöp ajeinabul, nöp nagı löm, yip abe nagı löl. Pen nöp al pak löm, yip abe al pak löl,” a ga.

³⁴ Hageia, Jisas haga, “Pida, yad nöp hagabin, miñi sibön yan kılakıl wiñ alagnab magö u, Jisas niñp niñagpin a gimön, ij miñhau niñgan wai ñinabön,” a ga.

Mani rin, wadı, ru milö kıd

³⁵ Jisas anig hagöm kalip haga, “Nöd kalöp hag yuem hagnö, ‘Mani rin, wadı, ma rırup gau udmim ud aragmim; yıharıñ armim,’ a ginö. Hagnö arbe ñin anibu, nan kale rimnap mideia aka midageia?” ö ga.

Hageia hagla, “Wasö, nan hon ulep laga; mideia nöp,” a gila. *

* **22:21:** Sam 41:9; Jon 13:21-22 * **22:24:** Luk 9:46 * **22:25:** Mad 20:25-27; Mak 10:42-45 * **22:26:** Mad 23:11; Mak 9:35 * **22:27:** Jon 13:12-15 * **22:30:** Mad 19:28 * **22:32:** Jon 17:15 * **22:35:** Luk 9:3; 10:4

³⁶ Hageila, Jisas haga, “Pen miñi kale mani rin, wadi midainim u, halö ud armim. Bi an ru milö kid midagainim u, kolsior nipe u bi rimnap kalip sikim göm mani udöm ru milö kid ap raunim. ³⁷ Pen niñim! Nöd God manö hagep bi Aisaia God Manö adin ap kali klin riköm haga, “Nipe bi nan si nan naj gep bi ap,” a ginaböl, a ga. Haga anbu yip nöp haga. Manö hagöm kali klin rika anbu miñi ginig gab,” a ga.*

³⁸ Jisas anig hageia, kale hagla, “Bi Kub, ru milö kid hon mhöp midöp,” a gila.

Hageila haga, “U anig hagagmim,” a ga.

*Jisas Olip Dum au Nap nip sabe ga
(Mad 26:36-46; Mak 14:32-42)*

³⁹ Jisas anig hagöl göm Jerusalem höy amöm, pör Nap nip sabe gimidöp Olip Dum au ara; bi nipe gau hain gila. ⁴⁰ Ram minöy anbu amjaköm kalip haga, “Gasi naj auö gi naj gimim rö löp u, God nip sabe göl gi midaimim,” a ga.

⁴¹ Anig hagöm, kalip arö göm, nipe ke ke au amöm, kugom yimöm God nip sabe göm haga, ⁴² “Bapi, gasi yad niñbin u niñ asi kap yip niñig gabön u ñagmön. Pen yad gasi niñbin adö u gagmön; gasi ne ke niñban adö u nöp gimön,” a ga. ⁴³ Jisas anig hagö, ejol ap kumi kabö adö lan au nibö apöm nip pidöy ña. ⁴⁴ Nip marö yabit gö, Jisas nipe Nap nip klö yabit göm sabe göl gi midö niñöl gi, hapil u hagape rö pa gi dö gi il yan luga.

⁴⁵ Nap nip sabe gi mid juöm amöm niña, bi nipe gau niñör lugö niñöl gi, hon haneila. ⁴⁶ Anig geila u niñöm kalip haga, “Niñön ginig hon hanabimñ Seden nipe gasi nö kale gi naj gimim rö löp u, urakmim, sabe göl gi midaimim,” a ga.

*Jisas nip ud sisi lila
(Mad 26:47-56; Mak 14:43-50; Jon 18:3-12)*

⁴⁷ Jisas manö anbu hag midö niñöl gi, bi nipe Judas bi ugan kub ap ut gi dap apjaköm, Jisas nip ud bom halunam a geia. ⁴⁸ Anig geia, Jisas nip haga, “Judas, ‘Bi me i al pak limim,’ a gimön, yip Bi Niñ nipe ud bom halunig gabön ar?” a ga.

⁴⁹ Anig hagö niñöl gi, bi nipe gau nan niñön ginig geila anbu niñöm hagla, “Bi Kub, hon kalip ru milö kid ud ribun aka?” gila. ⁵⁰ Anig hagöl göm, bi ap ru milö kid nipe u udöm, bi God nip nan sabe gep bi kub yabit bi wög gi ñeb nipe u, nip rimid yijig lau böy nöp rib gi dö gi yua.

⁵¹ Anig geia, Jisas niñöm haga, “Anig gagmim! Me aij,” a ga. Anig hagöm, rimid u ud niñö kamñ la.

⁵² Pen God nip nan sabe gep bi kub gau abe, God sabe gep ram abad midmidal polisman bi kub kale gau abe, bi manö ud asikep gau abe, ap nip udnig geila gau, kalip haga, “Kale ru milö kid udmim, ur pakep udmim daubim u, yip bi pen pen alep bi ap rö a gi gasi niñmim, ud sisi linaig aubim ar? ⁵³ Yad kale aip pör pör God sabe gep ram u midainö yip udagpe. Pen miñi Seden, bi sibön lau adö midöp u, niñ nipe u me, anig gabim,” a ga.

*Pida, Jisas nip niñagpin, a ga
(Mad 26:47-56; Mak 14:43-50; Jon 18:3-12)*

⁵⁴ Jisas anig hagö niñöl gi, nip ud sisi löm, dam God nip nan sabe gep bi kub yabit ram u ud arla. Pida pen hain hain niñ ara. * ⁵⁵ Ram anbu apjaköm, ram gof au mab lauöm asik mideila. Pida hain apjaköm kalip aip asika. ⁵⁶ Pida aip asik midö niñöl gi, pai ram anbu wög gi niñmidöp ap nip niñ dap ran lugöl gi haga, “Bi i abe Jisas aip midmidöp,” a ga. ⁵⁷ Hageia, Pida haga, “Pai, bi anbu yad niñagpin!” a ga.

⁵⁸ Anig hagöm, yöp pro magö ap midö niñöl gi, bi ap pen apöm Pida nip niñöm haga, “Ne u rö nöp Jisas bi nipe ap,” a ga.

Hageia, Pida haga, “Bi me, yad wasö!” ga.

⁵⁹ Pen hainö pro pro magö ap midö, bi ap pen apöm, klö göm haga, “Bi i Jisas aip midmidöp me. Nipe abe ram minöy Galili nibö,” a ga.

⁶⁰ Hageia, Pida haga, “Bi me, manö hagabön u yad niñagin me!” a ga.

Anig hagö niñöl gi, adin kitakit wiñ ala. ⁶¹ Anig gö, Jisas ado göm, Pida nip

* 22:37: Ais 53:12 * 22:54: Sam 31:11

nɨŋ ij halö lö, Pida pen Jisas, “Miñi sibön yaŋ kiłakɨ wiñ alagnab magö u, Jisas nɨp nɨŋagpin a gɨmön, ij mɨhau nɨgaŋ wai ñɨnabön,” a ga manö u gasɨ nɨŋa. ⁶² Anɨg nɨŋöm, rugu mɨlep gö, maɨɨ ral auö, höŋ amöm miłöŋ ga.

*Jisas nɨp hag juöl gɨ, pakla
(Mad 26:67-68; Mak 14:65)*

⁶³ Bɨ Jisas nɨp ud mɨdeila gau nɨp hag juöl gɨ, paköl gɨ gɨla. ⁶⁴ Kale waɨŋ bad ap ud amgö nɨp u paɨu gɨ ñöm, nɨp paköm hagla, “Ne bɨ ke nɨŋban u, nöp an pakab u hanɨp hag ñɨ!” a gɨla. ⁶⁵ Pen manö naij anɨbu rö, nɨp rapɨn iru nöp hagla.

Juda bɨ kub manö ud asɨkep gau Jisas nɨp manö kub hagla

(Mad 26:59-66; Mak 14:55-64; Jon 18:19-24)

⁶⁶ Hilɨm halö, Juda bɨ manö ud asɨkep gau löm, God nɨp nan sabe gep bɨ kub gau löm, bɨ lo manö hag ñeb gau löm, ap magum gɨlö, Jisas nɨp uɨ gɨ Kansol kub anɨbu mɨdeila aŋ au ud daula. ⁶⁷ Pen Kansol bɨ gau kale Jisas nɨp hagla, “Pen ne ke hagmön, ne Mesaia u aka wasö,” gɨla.

Hageila, Jisas kalɨp haga, “Pen yad kalöp hageinabin u, nɨŋö hagöp a gɨmim, nɨŋagnabim. * ⁶⁸ Pen hag nɨŋeb yad mɨdöp u kalöp hag nɨŋeinabin u, yɨp pen hagnabim. ⁶⁹ Pen miñi rɨköl mɨd damöm hainö gau, Bɨ Ñɨ nɨpe God Bɨ kłö unbö ke halö mɨdöp u, ñɨmagö yɨjɨg adö nɨpe au asɨk mɨdeinab,” a ga. *

⁷⁰ Anɨg hageia, bɨ kansol gau magöŋhalö nɨp hagla, “Anɨb u, ne ke God Ñɨ nɨpe u aka?” gɨla.

Hageila, Jisas haga, “Me kale ke hagpin me u,” a ga.

⁷¹ Hageia hagla, “Nɨhön gɨnɨg manö kub rapɨn hag mɨdun, bɨ rɨmnap hag nɨŋno, Jisas anɨg göp anɨg göp a gaiölŋ Maj mɨgan nɨpe ke hagöp nɨŋbun u,” a gɨla.

23

Gapna Pailod Jisas nɨp manö nɨŋa

(Mad 27:1-2,11-14; Mak 15:1-5; Jon 18:28-38)

¹ Anɨg hagöm, magöŋhalö uraköm, Jisas nɨp dam gapman bɨ kub Pailod mɨdeia au arla. ² Damöm, nɨp manö kub hagnɨg, manö gau nɨbö gau nɨbö dapöm hagla, “Hon ulhai nɨŋun nɨŋbun, bɨ anɨbi nɨbi bɨ hon gau manö piral hagöm hagöp, ‘Bɨ kub Sisa nɨp dakɨs ñagmim, gapman kai manö u u rö nöp nɨŋagmim,’ a göp. Pen manö ap hagöp, ‘Yad ke Mesaia u, yad ke kiŋ anɨbu,’ a göp,” a gɨla. ³ Hageila, Pailod Jisas nɨp hag nɨŋöm haga, “Ne Juda kai kiŋ kale u aka?” ga.

Hageia haga, “Me ne ke hagpan me u,” a ga.

⁴ Hageia, Pailod pen bɨ God nɨp nan sabe gep bɨ kub gau abe, nɨbi bɨ yɨharɨŋ ap mɨdeila gau abe kalɨp haga, “Yad nɨŋbin, bɨ i nɨp manö kub hagep il ap mɨdagöp,” a ga.

⁵ Anɨg haga u pen kale manö kłö hagöm hagla, “Gapman manö nɨŋagöl, a göm, manö hag ñɨ ajöm, Juda nɨbi bɨ ram mɨnön hon gau magöŋhalö hag ñɨ ajmɨdöp. Ram mɨnön Galili rɨköm, hag ñɨ aj dam dam miñi Jerusalem aui auöp,” a gɨla.

Jisas nɨp dam kiŋ Herod mɨdeia au arla

⁶ Hageila, Pailod kalɨp hag nɨŋöm haga, “Bɨ anɨbi Galili nɨbö aka?” ga. ⁷ Hageia, yau a gɨla. Pen kiŋ Herod ram mɨnön Galili abad mɨdmɨdöp u, ñɨn aŋ u apöm Jerusalem mɨdmɨdöp. Anɨb u, Jisas nɨpe Galili nɨbö bɨ ap a gɨla u nɨŋöm, nɨp Herod ñɨmagö adö yunö manö kub i nɨŋnɨm, a göm, Pailod kalɨp hagö, Jisas nɨp dam Herod mɨdeia au ud arla. * ⁸ Herod, Jisas nan nɨhön nɨhön gɨmɨdöp u pör manö nöp nɨŋöm, ñɨn mai rö nan gagep rö ap gö nɨŋnabin, a göm, gasɨ u nöp nɨŋ mɨdmɨdöp rö, ñɨn anɨbu Jisas nɨp uɨ gɨ dapjaklö, nɨpe miñ miñ yabɨɨ ga. ⁹ Pen Herod nɨpe Jisas nɨp manö iru nöp hag yɨgɨn wagɨn ga, pen Jisas manö ap pen hagaga. ¹⁰ Pen bɨ God nɨp nan sabe gep bɨ kub gau abe, bɨ lo manö hag ñeb bɨ gau abe, manö kłö göm, bɨ iru nöp dagol dagol hagla. ¹¹ Herod abe, ami bɨ nɨpe gau abe, Jisas nɨp gɨ naij göl göm, ñɨñɨlön löl göm, gapman bɨ kub rol gɨpal waɨŋ aij ap rol gɨ ñöm, kauyaŋ Pailod

* 22:67: Jon 3:12 * 22:69: Ap 7:56 * 23:7: Luk 3:1

mideia au yula. ¹² Nöd Herod aip Pailod aip kolmał midmidil pen ñin anıbu manö nıñ jım ñılö.

Juda nıbi bı gau, "Jisas nıp al pak lımim," a gıla

(Mad 27:15-26; Mak 15:6-15; Jon 18:39-19:16)

¹³ Pen Pailod, bı God nıp nan sabe gep bı kub gau abe, bı manö ud asıkep bı kub gau abe, nıbi bı yıharıñ gau abe kalıp hagö ap magum gıla. ¹⁴ Kale ap magum geila, nıpe kalıp haga, " 'Bı i manö anı ral hagöm, nıbi bı gau kalıp anıg anıg hagöp,' a gıpm u pen mıñi amgö ilö adö kalöp i manö nıñbin u, nıpe nan naij göp manö it ap nıñagpin. ¹⁵ Herod u rö nöp manö it ap ulhai nıñagöp u me, adog hanpe ke ñöb. Yad nıñbin, nan naij ap gagöp; anıb u nıp al pak lep rö lagöp. ¹⁶ Anıb u, ami bı yad gau hagnö, nıp yıharıñ paköm, hag yulö aranı," a ga. ¹⁷ Pen Juda kai ñin kub kale Pasopa u auö, Pailod pör mı añı añı nagıman kale añı ap yıharıñ hag yumıdöp.

¹⁸ Pen ñin anıbu kale magönhalö maj mıgan bıtaö gı wıñ kłö alöm hagla, "Bı anıbu al pak lımim! Barabas nıp hag yube hanıp auanı!" a gıla. ¹⁹ Bı Barabas anıbu nıpe daun kub anıbu nıbi bı rımnap udöm, ram mınöñ anıbu abad midmidöp bı kub anıbu aip pen pen göm, wip ap böñ nöp al pak la rö, nıp manö kub hagöm nagı lıla.

²⁰ Pen Pailod Jisas yıharıñ hag yunö aranı a gı nıñöm, kalıp kauyanı hagöm anıg haga. ²¹ Hageia, kale kauyanı maj mıgan bıtaö gı wıñ alöm hagla, "Nıp mab ba lanı al pak lımim! Nıp mab ba lanı al pak lımim!" a gıla.

²² Hageila, Pailod kalıp kauyanı hagöm haga, "Bı anıbi nan nıñön gı naij göñ Yad nıñbin, nan naij ap gagöp rö, nıp al pak lun rö lagöp. Anıb u, ami bı yad hagnö, nıp yıharıñ paköm, hag yulö aranı," a ga.

²³ Hageia, kale kłö yabıt göm, Jisas nıp al pak lılö uanı, a göm, meg mıgan kale bıtaö gı dap ranöm, hag gılö gılö, ²⁴ Pailod manö kalıp u udöm, ²⁵ bı ap, nıbi bı rımnap udöm ram mınöñ abad midmidöp

bı kub u aip pen pen göm, wip ap böñ nöp al pak la bı anıbu nıp hag yuö kamıñ ara; pen ami bı nıpe gau kalıp haga, "Kale Jisas nıñön gıñıg gun a göm hagaböl u nöp gımim," a ga.

Jisas nıp mab ba lanı cıpıt pak lıla

(Mad 27:32-44; Mak 15:21-32; Jon 19:17-27)

²⁶ Jisas nıp al pak lınıg ud arla. Anı au amöl göm, Sairini daun nıbö bı ap Jerusalem aueia. Bı anıbu hib nıpe Sairimon. Nıp nable paköm, ud sısı löm, mab kros ud ka gı ñöm hagla, "Jisas arab u hain aru," a gılö, ud hain ara. ²⁷ Pen Jisas nıp ud arlö nıñöl gı, nıbi bı iru nöp hain gıla. Nıbi bı areila anıbu nıbi rımnap Jisas nıp mög nıñöm ham geila. ²⁸ Anıg gılö, Jisas ado gı nıñöm kalıp haga, "Kale Jerusalem nıbi, yıp gıñıg gab u ham gagmim. Kalöp gı naij göm, ñı pai kale gau gı naij göm geinab anıbu ham gımim. ²⁹ Hainö marö kub u auö, hagnaböl, 'Nıbi ñı pai yag dauagpal gau abe, nıbi ñı pai cı ñagpal gau abe, kale nöp mıñ mıñ göl,' a gıñaböl. * ³⁰ Ñin anıbu, nıñön gıñıg midaiun, a göm, böñ nöp umun, a göm, hagnaböl 'Nö ilö gau pa jö gı apöm, hanıp al pak lınım aka kıdip udöm hanıp mınöñ ñınım u aij,' a gıñaböl. * ³¹ Yad mab kamıñ rö midpin pen yıp anıg göm gı naij gaböl. Pen kale mab mıñep rö midpin rö, kalöp nıñön rö gı naij gıñaböl?" ö ga.

³² Pen bı gapman lo manö rıb julö bı mıhau, mab ba lanı al pak lınıg göm, udöm halö ud arla. ³³ Dam ram mınöñ Wip Nabıc Cög Ij a gıpal u amjaköm, Jisas nıp dam mab ba lanı cıpıt pakla, bı gapman lo rıb julö bı mıhau kalıp mıñön dam mab lap lap cıpıt pakla. ³⁴ Anıg gılö, Jisas haga, "Bapı, yıp gaböl u, ai gıñıg anıg gabun, a göm, nıñ aij göm gagaböl. Anıb u, kale gı naij gaböl u nıñmön arö gımön," a ga.

Pen ami bı gau, Jisas walıj nıpe ud ju lılö mideia gau, kale ke sadu gıpal rö u göm udla. * ³⁵ Nıbi bı iru nöp nıñmidlö nıñöl gı, Juda bı kub gau Jisas nıp paj hagöm hagla, "Nıpe, 'Yad Mesaia u; God yıp udajıp nıpe aip midpul,' a göm, nıbi bı

* 23:29: Luk 21:23 * 23:30: Hos 10:8; Rep 6:16 * 23:34: Ais 53:12; Sam 22:18

rɪmnap umbal gajɪp urakpal. Göp anɪbu rö, nɪpe ke u rö nöp anɪg göm kamɪn arö nɪnɪn,“ a gɪla. *

³⁶ Pen ami bɪ gau u rö nöp, Jisas mɪdeia söl au apöm nɪp paj hagöm, ñɪg wain asi ñöl göm hagla, * ³⁷ “Ne, ‘Juda Kin kale mɪdpin,’ a gɪpan u, ne ke gɪmön kamɪn aru!” a gɪla. ³⁸ Pen Jisas nɪp cɪpɪ pak lɪla mab ba au gɪlan, mab po bad ap adö u manö kalɪ klɪñ rɪkla:

JUDA KAI KIN KALE ME I.

³⁹ Bɪ gapman lo manö rɪb julö, mab ba lan al pak lɪla mɪhau, bɪ ap Jisas nɪp hag juöm haga, “Ne Mesaia mɪdpan u, ne ke gɪmön kamɪn ammön, hol mɪhön u rö nöp gö, kamɪn arul!” a ga.

⁴⁰ Hageia, bɪ ap pen nɪp hag göm haga, “Bɪ anɪbi ilön kub udöm umnɪg gab; hol mɪhön u rö nöp ilön kub udul umnɪg gabul u, a gɪmön, God nɪp pɪñɪn gagpan ar? ⁴¹ Hol mɪhön naj gɪpul rö ilön udabul, pen bɪ anɪbi nan naj ap gagöp,” a ga. ⁴² Nɪpe anɪg hagöm, Jisas nɪp haga, “Ne ram mɪnön ne au am kin mɪdmön, yɪp gasɪ nɪnmön,” a ga.

⁴³ Anɪg hageia, Jisas nɪp pen pe haga, “Yad nöp nɪnön yabɪ hagabin, mɪñi ñɪn i nöp ne yad aip am ram mɪnön aij u mɪdeinabul,” a ga.

Jisas uma

(*Mad 27:45-56; Mak 15:33-41; Jon 19:28-30*)

⁴⁴ Magö anɪbu, sɪdö an aulik magö u sɪbön göm, mɪd damöm sɪdö aumɪn gai ga magö u kauyan mailö ga. ⁴⁵⁻⁴⁶ Pen Jisas umnɪg göm haga, “Bapi, ana magö yad u ñɪmagö adö ne u labin,” a ga. Anɪg hagöm uma. Jisas uma, magö anɪbu nöp, God sabe gep ram magö raul agamɪn mɪgan yan, waɪɪ ud ajön pɪ gɪla u, an yan pa bu göm, lɪɪ gɪ lap lap arö, ajön hiɪköl mɪdeia. *

⁴⁷ Pen ami bɪ abad mɪdep bɪ kub u, gaia anɪbu nɪnön, God hib nɪpe u dap ranöl gɪ haga, “Nɪnön yabɪ! Bɪ anɪbi bɪ aij nöp!” a ga.

* **23:35:** Sam 22:7-8 * **23:36:** Sam 69:21 * **23:45-46:** Luk 8:2-3 * **23:54:** Juda Sarere ñɪn kale u Praide dugo dugo il göm, gɪ damöm, Sarere dugo dugo pɪs gɪmɪdöp. * **23:56:** Eks 20:10; Dud 5:14

⁴⁸ Nɪbi bɪ ap nɪn mɪdeila gau, nan ga anɪbu nɪnön, maɪɪ ral auö pabɪ paköl gɪ, ado göm ram kale arla. ⁴⁹ Pen Jisas nɪbi bɪ nɪneb nɪpe gau abe, nɪbi Galili nɪbö nɪp hain gɪla gau abe, kale ke ke au dan mɪdöm, nan ga anɪbu nɪn mɪdeila.

Josep nɪpe Jisas hañ roman dam rɪgöl ga
(*Mad 27:57-61; Mak 15:42-47; Jon 19:38-42*)

⁵⁰⁻⁵¹ Pen Juda Kansol kub bɪ ap, hib nɪpe Josep. Nɪpe bɪ aij, manö ud asɪk gɪ aij gɪmɪdöp. Nɪpe Arimadia daun, ram mɪnön Judia an au nɪbö. Nɪpe Juda Kansol bɪ rɪmnap, Jisas nɪp al pak lun, a göm, gasɪ nɪnla rö nɪnaga. Nɪpe, God nɪbi bɪ udöm abad mɪdeinab ñɪn u aunab, a göm, abad mɪdmɪdöp. ⁵² Nɪpe Jisas uma, wip he dam rɪgöl gɪnɪg göm, Pailod mɪdeia u amöm, hag nɪnön yau a ga. ⁵³ Anɪb u, Josep nɪpe am wip he ud asɪk dap lugöm, waɪɪ rud aij ap ud wam wam göm, dam kabö mɪgan gɪsön nöp lu löm wip rɪgöl gagla mɪgan u rɪgöl ga. ⁵⁴ Pen Juda God nɪp sabe gep ñɪn u söl auub, a göm, Praide* dugo dugo magö u wip rɪgöl ga. ⁵⁵ Pen nɪbi ugan, Jisas aip Galili nɪbö aula gau, Josep arö nɪnöl gɪ hain gɪ damöm wip rɪgöl amjaköm, wip he aigegö rɪgöl ga u nɪn aij göm, ado gɪ ram kale arla. ⁵⁶ Ram kale amöm, agnon ñɪg haɪn aij auep rɪmnap wip he lɪ ñɪnɪg göm, gɪ lɪ aij gɪla.

Ruö mañu nöp daublap u pen Sarere ñɪn kub kale yɪharɪn mɪdep u nɪnön me, yɪharɪn mɪd mɪd hanla. *

24

Jisas uraka

(*Mad 28:1-10; Mak 16:1-8; Jon 20:1-10*)

¹ Ruö Sade ñɪn u, ram gɪsön rua magö u, nɪbi ugan anɪbu agnon ñɪg haɪn aij auep u udöm, wip he hañ roman anön lɪ ñun, a göm, dam wip rɪgöl gɪla u arla. ² Amöm nɪnla, kabö haɪai kub wip rɪgöl mɪgan pɪ gɪla u, lɪɪ gɪ am ba lau mɪdeia. ³ Pen kale mɪgan anɪbu amöm nɪnla, Bɪ Kub Jisas hañ roman nɪpe mɪdageia. ⁴ Ai göp, a göm, hag mɪdlö nɪnöl gɪ, adɪn bɪ mɪhau goɪ anɪb

au uraköl mîdailö. Bî mîhau waij kale rud mailö halö unbö ke mîdeia. ⁵ Nîbi gau kale niñöm, anînin gö piñîñ göm, kugom yîmöm yîhön gîlö niñöl gîmil, bî anîb mîhau haglö, “Nîhön gîniñg bî kamîñ mîdöp u niñ wip riñöl gîpal anj gai i ulhai niñ ajabim? ⁶ Nîpe aui mîdagöp; mîdö nöp uraköp. Pen kalöp aip Galili mîdöm manö haga u gasî niñim. * ⁷ Nîpe kalöp haga, ‘Bî Nî niñpe u niñ, ud niñi bî nan si nan naij gîpal niñmagö adö kale lîlö, niñ mab ba lanj al pak lîlö, umöm niñ mîhöp mîdöm, ruö niñ mîhau niñganj u kauyanj uraknab,’ a ga,” a gîlö.

⁸ Anîg haglö niñöl gi, gasî magö kale u piñal hiñkö, Jisas nöd Galili mîdöm, manö haga anîbu gasî niñ dam niñla. ⁹ Nîbi gau kale wip riñöl u arö göm, kauyanj adö gi amöm, nan ga niñla anîbu, Jisas bî niñpe unbö agîp lanj gau abe, niñi bî niñpe riñnap gau abe hag niñla. ¹⁰ Nîbi ugan manö hag niñla anîbu, Maria Magdala u, Joana u, Jems niñme Maria u, niñi riñnap halö. ¹¹ Pen kale manö hag niñla anîbu apdi niñöm, niñö hagaböl, a göm, niñagla. Niñniñlonj löm rö hagaböl a göm gasî u niñla. ¹² Pen Pida manö anîbu niñöm, gi dö gi amöm, riñöl gîla kabö mîgan u siñsiñ niñja, wip waij wam wam gîla bad u nöp mîdeia. Anîbu niñöm, niñhön göp, a göm, gasî mîlö yabîñlöl göm, wip riñöl u arö göm kauyanj ado gi ara.

*Bî mîhöp ram riñig aglö Emeas arlö
(Mak 16:12-13)*

¹³ Niñ anîbu nöp, bî mîhöp ram riñig aglö Emeas, yöp Jerusalem söl anîb au* arul, a gîmil, adan amöl gîmil, ¹⁴ nan niñhön niñhön geia niñlöl manö u agamîj hag niñöl gi arailö. ¹⁵ Arailö niñöl göm, Jisas jöl adö apöm, kalîp mîhönj ulj göm ara. ¹⁶ Pen bî anîb mîhau Jisas niñ niñblep u pen God gasî magö kalîp mîhönj u geia niñöm gasî hauñ alö, Jisas niñ niñlöl bî unbö ke rö la. ¹⁷ Nîpe kalîp mîhönj hag niñöm haga, “Manö u niñhön manö haglö arab?” ö ga.

Anîg hageia, kale yîm gep rö piñdön gi urak mîdöl gîmil, ¹⁸ bî Kliopas haga, “Ne nöp me, mîñi niñ pro bad i Jerusalem aui am mîdmön nan niñhön niñhön gab u niñagpan ar?” a ga.

¹⁹ Hageia, Jisas haga, “Nan anîbu niñhön gö hagabil?” ö ga.

Hageia haglö, “Jisas Nasared niñbö ga u me. Bî God manö hagep u, manö hag niñ aij göm, nan gagep rö gau gîmîdöp u me, God niñ aij a göm, niñi bî gau kalîp aij a göm ga. ²⁰⁻²¹ Nîpe anîg gîmîdöp u, gasî hon niñjun hagno, ‘God niñ yuö hanîp Isrel niñi bî udöm, abad mîd aij gînab,’ a gun niñno u pen God niñ nan sabe gep bî kub gau abe, bî manö ud asîkep bî kub gau abe, niñ manö hag göm, dam Rom gapman bî kub u niñ niñlöl, niñpe manö kub hagöm, niñ ami bî niñpe gau kalîp niñ, dam mab ba lanj al pak lîlö uma. Pen nan ga anîbu niñ mîhöp nöp ap ara me. * ²² Mîñi siñ halö magö u, niñi ugan hon ap, am niñ riñöl gîla ulöm mîgan ka u niñöm, ap hanîp nan niñhön niñhön göp u hag niñlöl niñjun pa giñi giñun. ²³ Nîbi gau kale hagpal, ‘Wip he mîlö u mîdagajîp, pen ejol mîhau apil hagpil, “Nîpe uraköm kamîñ mîdöp,” a giñil,’ a giñal. ²⁴ Anîg haglö, bî hon riñnap niñ riñöl gîla ulöm mîgan ka u amöm niñbal, niñi gau hagajal rö nöp mîdajîp. Pen Jisas niñ niñagpal,” a gîlö. *

²⁵ Anîg hagailö, Jisas haga, “Kale mîhönj gasî niñ aij gagpil. Bî God manö hagep gau manö hagla u magöñhalö, niñhön gîniñg manö niñö hagpal a gîmil niñagpil? ²⁶ God haga rö, Mesaia u nöd ilön kub yabîñ udnab me, pen hainö mailö aij ke halö mîdeinab,” a ga. * ²⁷ Anîg hagöm, Mosîs abe, bî God manö hagep bî gau magöñhalö abe, Krais niñ God Manö kalî kîñ riñkla mîdöp manö anîbu magöñhalö kalîp hag niñ aij gö ara. *

²⁸ Ram mînönj areila söl anîb au amjaköm, Jisas kalîp mîhönj abhak löm, arniñ rö ga. ²⁹ Pen kalpe mîhönj niñ manö klö gîmil haglö, “Dugöp i aubun. Siñbön gîniñg

* 24:6: Luk 9:22 * 24:13: Grik 60 siñdadia (11 kilomida) * 24:20-21: Luk 19:11; Ap 1:6 * 24:24: Jon 20:3-10 * 24:26: Luk 9:22 * 24:27: Sam 22:1-21; Ais 53

gab niñöm ne auö hol mihöñ aip hanun,” a gïlö. Haglö, kalpe mihöñ aip ram arla. ³⁰ Ram am midöm, nan ñiñg, niñpe bred udöm, God niñp aij, a göm, ud jö göm kalip mihöñ ñö niñöl gi, ³¹ gasi magö kalpe mihöñ u gasi wakö, u Jisas nöp, a gimil niñlö niñöl göm, agamij ur ga. ³² Anig ga u niñmil haglö, “Adan an au apöl gun, manö rimnap hag ñöl gi, God Manö kali kñiñ rikla manö it u rimnap hag ñöl gajip u, midmagö halip u mab rö inöm piñu gi ñöb,” a gïlö.

³³ Anig hagmil, magö anibu nöp kauyan ado gi Jerusalem ammil niñlö, Jisas bi niñpe unbö agip lan, niñbi bi niñeb kale rimnap halö aip ap magum göm mideila. ³⁴ Amjakmil kale niñlö, niñbi bi gau kale ke Jisas niñp manö hagamideila. “Niñö nöp! Jisas uma u pen kauyan uraköm, ap Saimon midajip au waiö lajip niñöb,” a gïla. *

³⁵ Manö hageila anibu niñmil, bi mihau haglö, “Hol mihöñ adan an au arajul, Jisas halip nable pakajip, dam ram hol mihöñ u amun, nan ñiñg gun, niñpe bred udöm, God niñp aij a gajip u, u Jisas nöp a gul niñbul,” a gïlö.

Jisas bi niñpe gau niñp waiö niñla

(Mad 28:16-20; Mak 16:14-18; Jon 20:19-23)

³⁶ Pen manö anibu hag midailö niñöl göm, Jisas niñpe ke mideila an au waiö li an au gïlan urak midöm haga, “God kalöp abad mideian,” a ga.

³⁷ Hageia, kale wip ana, a göm, aninñin gö piñiñ gïla. * ³⁸ Piñiñ geila, Jisas kalip haga, “Niñhön ginig piñiñ gabimñ Amgö kale ke niñbim u pen niñhön ginig gasi mihöp niñabim? ³⁹ Ñimagö ma yad gau niñim. Yad nöp me! Yip ud po niñmim niñnabim. Wip ana hañ roman le halö midagöp. Pen yad yuö abe, le abe midpin u, amgö kale ke hadö niñabim,” a ga.

⁴⁰ Anig hagöl göm, ñimagö ma niñpe gau kalip yama. ⁴¹ Anig gö, kale mñ mñ göl gi, gasi mñlö löl gi, u Jisas nöp aka göm, gasi mihöp niñlö niñöl göm, Jisas kalip

haga, “Nan ñiñeb kale rimnap aui midöp aka?” ga. ⁴² Hageia, niñp kabsal lau lila ap ñila. ⁴³ Kale niñmidlö niñöl gi, niñpe kabsal anibu ud ñiña.

⁴⁴ Pen Jisas kalip haga, “Nöd yad kale aip midem, mñiñi yip göp unbö rö u ginab, a gem, kalöp hag ñimidin. Mosiñ yip manö kali kñiñ rika u, bi God manö hagep yip manö kali kñiñ rikla u, God Manö adiñ Sam a gïpal u yip manö kali kñiñ rika u, yip kali kñiñ rikla rö nöp magöñhalö unbö rö nöp ginab, a gem, kalöp hag ñi aij ginö,” a ga. *

⁴⁵ Anig hagöm, God Manö kali kñiñ rikla u niñ aij gïlan, a göm, gasi aij yabul u kalip ña. ⁴⁶ Niñpe anig göm, kalip haga, “Nöd gau kali kñiñ riköm hagla, ‘Mesaia u ilön kub udöm umö, rigöl gïlö, ñin mihöp midöm, ñin mihöp niñgan u kauyan uraknab. ⁴⁷ Anib u, manö aij niñpe u ram mñnöh Jerusalem it gi hag ñöm, hag ñi damöm, niñbi bi ram mñnöh gau gau magöñhalö hag ñilö arö niñöl göm, niñbi bi nan si nan naij gïpal gau, niñhön ginig anig gïpun, a göm, arö göm, Kraiñ niñp cig gïlö niñöl göm, nan naij pri kale u lik gi yunab,’ a gïla. ⁴⁸ Pen yip ga anibu amgö magö kale ke niñbim. * ⁴⁹ Pen Bapi yad manö nöd hag la rö, yad kalöp ñinabin. Anib u, kale daun kub aui nöp midmim, abad midaimim. Kumi kabö adö lan au niñbö pidöh ke apöm kalöp gon leinab u niñmim arnabim,” a ga. *

Jisas ap ran jak ram mñnöh kumi kabö adö lan au ara

(Mak 16:19-20; Rep 1:9-12)

⁵⁰ Anig hagöm, kalip panid damöm, Jerusalem arö göm, ram rilig aglö Bedani söl au amöm, God kalip abad mideian, a göm, ñimagö niñpe dap ranöm, God niñp sabe ga. ⁵¹ Jisas anig gö niñöl göm, God niñp dam ap ran jak ram mñnöh kumi kabö adö lan au ud ara. ⁵² Anig gö, kalip aij a gö niñöl gi, hib niñpe u haglö adö arö niñöl göm, ado gi Jerusalem arla. ⁵³ Amöm, pör pör nöp God niñp sabe gep ram raul mñgan u amöm, God hib niñpe haglö adö armidöp.

* **24:34:** 1Ko 15:4-5 * **24:37:** Mad 14:26 * **24:44:** Luk 9:22 * **24:48:** Jon 15:27; Ap 1:8 * **24:49:** Jon 14:16; 15:26; Ap 1:4

Jon

Jisas Krajs Manö Aij u Jon kalî kîiñ rîka

God Manö nîpe ram mîñöñ it i aua

¹ Ram mîñöñ hadame dagol gau gî laga ñîñ u, God Manö mîdeia. God Manö nîpe God aip mîdeia. God Manö nîpe u rî nöp God me. *

² Ram mîñöñ hainö gî la; nöd yabîl God Manö nîpe God aip mîdeia.

³ God nîpe gö, God Manö nîpe nan gau magöñhalö gî la. Nan ap ke laga; nîpe ke gî la nan gau nöp mîdöp. *

⁴ God Manö nîpe kamîñ mîdep it u. Kamîñ mîdep magö anîbu nîbi bî kalîp mailö ña. *

⁵ Mailö anîbu amöm nîbi bî sibön göp an au mîdpal gau ñî lab nîñöm sibön mailö anîbu pałog göl rî lagöp. *

⁶⁻⁷ Nîbi bî gau magöñhalö Mailö anîbu nîp nîñ udöl, a göm, God bî ap nîp hag lö, nîpe apöm Bî Mailö halö anîbu manö hag ñîmîdöp. Bî manö hag ñîmîdöp bî anîbu hib nîpe Jon. *

⁸ Jon nîpe Mailö anîbu wasö. Nîpe yîharîñ bî an Mailö mîdöp manö u nîbi bî gau kalîp hag ñîñîg aua. ⁹ Mailö nîñö yabîl anîbu nîpe ram mîñöñ it i apöm nîbi bî gau magöñhalö kalîp mailö ñöl gîmîdöp. *

¹⁰ God Manö nîpe ram mîñöñ it i apöm mîdmîdöp. God nîpe gö, God Manö nîpe ke mîñöñ naböñ it i gî löm, nîbi bî gau gî löm ga. Pen nîpe ke ram mîñöñ it i ap mîdeia u, nîbi bî nîp amgö nîñöm Bî Kub u a göm nîñagla. ¹¹ Nîpe ram mîñöñ nîpe ke aua u pen nîbi bî nîpe ke nîp udagla. ¹² Pen nîbi bî au, Krajs manö aij nîpe u nîñ udöm, nîp Bî Kub hon, a göm, udla gau, kalîp geia God ñî pai nîpe mîdpal. ¹³ God ñî pai nîpe mîdpal u, bî ber gau udöm, ñî pai yag daulö mîdpal rî mîdagpal. God nîpe ke gö ñî pai nîpe mîdpal. *

¹⁴ Pen Manö anîbu, nîpe apöm bî hañ romanğ löm, hanîp aip han mîdmîdöp. Anîb u, hon mailö magö aij nîpe hadö nîñbun. Nîpe Bap Ñî nîpe añî yabîl u me, Bap nîpe ke mailö magö aij ke halö mîdöp rî, Ñî nîpe u rî nöp mîdöp. Pen nîpe hañ romanğ löm bî rî apöm, hanîp magöñhalö mög nîñöm mîdmagö yabîl löm, God Manö nîñö u magöñhalö hag ñî aij gîmîdöp.

¹⁵ God Manö nîpe aua u, Jon nîpe nîñöm, wîñ alöm nîbi bî gau kalîp haga, “Bî mîñî auöp i nöp me, yad kalöp nöd hagnö, ‘Bî ap nîpe yad hain aunab u pen yîp yag dauagep adö u, nîpe hadame dagol gau mîdmîdöp. Anîb u, nîpe yad rî wasö; nîpe Bî Kub yabîl,’ a gîñö u, bî anîbu me u,” a ga.

¹⁶ Nîpe hanîp nîbi bî magöñhalö mög yabîl nîñöm, ud aij göm, nan aij aij iru nöp ñöb. ¹⁷ Apiabö u lo manö adö u, God Mosîs nîp ñö, Mosîs hanîp ña u pen God nîbi bî mög nîñöm ud aij gab manö nîñö anîbu, Jisas Krajs aua u me, mîñî waiö nîñabun. *

¹⁸ Nîbi bî rîmnap God nîp nîñagal. Ñî añî nîpe u nöp nîpe ke God. Nîpe Nap aip mîdpîl. Nîpe Nap nîpe hag waiö la nîñöm mîñî hon Bap God hadö nîñbun. *

Jon Bî Ñîg Pak Ñeb u, “Yad Mesaia u, wasö,” ga

(Mad 3:1-12; Mak 1:7-8; Luk 3:15-17)

¹⁹ Juda bî kub Jerusalem nîbö gau kale bî God nîp nan sabe gep bî rîmnap abe, bî God sabe gep ram wög gî ñîmîdal bî rîmnap abe hag yuöm hagla, “Kale Jon mîdöp ammim, ‘Ne an?’ ö gîmim hag nîñmim,” a gîla.

²⁰ Kale Jon mîdeia u amjaköm, nîp hag nîñöm hagla, “Ne bî an?” ö gîla.

Hag nîñeila, nîpe wai ñaga. Kalpe waiö hagöm haga, “Yad Krajs u* wasö,” ga.

²¹ Anîg hageia, kale pen hagla, “Anîg hagpan u, ne an? Ne Ilaija aka?” gîla.

Anîg hageila, Jon haga, “Yad Ilaija wasö,” ga.

* **1:1:** Jon 17:5; 1Jn 1:1-2; Rep 19:13 * **1:3:** 1Ko 8:6; Kol 1:16-17; Hib 1:2 * **1:4:** Jon 5:26 * **1:5:** Jon 3:19
 * **1:6-7:** Mad 3:1; Luk 1:13-17,76 * **1:9:** Jon 8:12 * **1:13:** Jon 3:3-6; Plp 2:7; Jon 2:11; 1Pi 1:23 * **1:17:** Eks 34:28; Ro 6:14 * **1:18:** Eks 33:20; Jon 6:46; 1Di 6:16 * **1:20:** manö “Krajs u” abe, Hibru manö “Mesaia u” abe
 it añî ap nöp mîdöp: “God hag la Bî u.” * **1:21:** Dud 18:15,18; Mad 11:14

Anig hageia, kale pen hagla, “Ne bi God manö hagep pör abad midpun u aka?” gila.

Hageila, Jon wasö ga. *

²² Anig hageia, bi anib gau pen hagla, “Anib u, ne an? Pen yad bi an a gimön hagnabön, hon amun bi kub hanip hag yubal gau kalip hag ñinabun,” a gila.

²³ Hageila, Jon kalip haga, “Yad miñi gabin i, bi God manö hagep Aisaia nöd haga rö nöp gabin. Nipe haga, ‘Yad bi ap ram minöñ nibi bi iru midagpal, ram minöñ kabö nöp midöp an au midem, wiñ kub alem hagabin, ‘Pör Bi Kub auab a gimim, adan hik gi aij gimim,’ a gabin,’ a ga. Yad Jon miñi gabin me u,” a ga. *

²⁴ Pen bi Jon nip hag niñig aula anib gau, bi Perisi rimnap aip aula. ²⁵ Kale Jon nip hag niñöm hagla, “Ne hagpan, yad Kraisa wasö, Ilaija wasö, bi God manö hagep abad midpun u wasö gipan gö ji niñön ginig nibi bi gau kalip ñig pak ñabön?” ö gila.

²⁶ Hageila, Jon haga, “Yad kalip yiñarñ ñig pak ñabin. Pen bi ap an kalöp aui midöp, nipe aigale bi rö midöp a gimim niñagpim. ²⁷ Bi anibu nipe yad hain aunab pen nipe yad rö wasö; nipe bi kub yabiñ, yad bi pro. Yad ma rirup nipe u nag; hubiknam rö lagöp,” a ga. *

²⁸ Jon nibi bi gau kalip ñig pak ñimidöp ram ritig aglö Bedani, ñig Jodan goñböñ nö lödañ niñöm bi anib gau apöm nip manö anibu hag niñla.

Jisas nipe God Sipsip Pi nipe

²⁹ Ruö Jisas auö niñöl göm, Jon Jisas niñöm nibi bi gau kalip haga, “Niñim! God Sipsip Pi nipe hanip hag yuöp me u. Nipe me nibi bi minöñ naböñ iñ i gau gau magöñhalö nan si nan naij gipal gac u hik gi yunab. * ³⁰ Bi anibu me, yad hagnö, ‘Bi ap nipe yad hain aunab u pen yip yag dauagep adö u, nipe hadame dagol gau midmidöp. Anib u, nipe yad rö wasö; nipe Bi Kub yabiñ,’ a ginö. * ³¹ Bi kub

anibu bi an a gem niñagmidin. Pen Isrel nibi bi, bi kub anibu bi aigale bi rö midöp u niñöl a gem, kalip ñig pak ñinig aunö,” a ga.

³²⁻³³ Pen Jon Jisas manö adö anibu nöp hagöm haga, “Bi anibi bi an, a gem, yad ke niñagbnep; pen bi yip hag yuö apem nibi bi kalip ñig pak ñabin u haga, ‘Ne niñnabön, Ana nipe bi an apöm, aip mideinab, bi anibu nöp nibi bi gau kalip Ana Uñ pak ñinab,’ a ga. Haga anibu me, miñi Ana u kumi kabö adö lañ nibö yaur dapo rö u gi nip auajip * ³⁴ niñem yad niñ aij gem kalip manö niñö hagabin, bi anibi nipe God Ni nipe u nöp,” a ga. *

Jisas bi nipe miñöp nöd uda

³⁵ Ruö pen, Jon bi nipe miñau aip, kauyañ ap ñig pak ñimidöp ka u midlö niñöl gi, ³⁶ Jisas ap padiö, Jon nipe Jisas niñöm nibi bi gau kalip haga, “Bi anibi God Sipsip Pi nipe me u,” a ga. * ³⁷ Anig hagö, Jon bi nipe miñau, manö anibu niñmil, Jisas areia miñan u hain arlö. ³⁸ Pen Jisas ado göm kalip miñöñ niñöm haga, “Niñön ginig auabil?” ö ga. Hageia haglö, “Rabai! Ne hanban gai?” ö gilo. Hibru manö hagöm “Rabai” a gilo manö anibu iñ u “Manö Hag Ñeb Bi.” ³⁹ Pen kale anig gimil hag niñlö, Jisas haga, “Anib u, yad aip ammil niñnabil,” a ga. Haga ñin anibu nöp dugo magö u ammil, nipe aip mideila.

⁴⁰ Jon bi nipe anib miñau, bi ap hib nipe Edru. Edru niñmam nipe me Saimon Pida.

* ⁴¹ Edru magö anibu nöp am niñmam Saimon nip uñhai niñöm haga, “Mesaia u aunab a gun pör abad midpun u miñi niñbul,” a ga. “Mesaia” a ga manö magö u, Grik manö hagöm “Kraisa” a gipal.

⁴² Edru anig hagöm, niñmam Saimon nip uñ göm Jisas mideia u arö, Jisas Saimon nip niñöm haga, “Jon niñ nipe Saimon. Nöp Sipas a göl,” a ga. Arameik manö hagöm, hib Sipas a ga manö magö anibu, Grik manö hagöm Pida a gipal. Sipas abe Pida abe iñ añi anibu “kabö.” *

* 1:23: Ais 40:3 * 1:27: Jon 1:15 * 1:29: Ais 53:6-7; 1Pi 1:18-19 * 1:30: Jon 1:15 * 1:32-33: Mad 3:16
* 1:34: Mad 3:17 * 1:36: Jon 1:29 * 1:40: Mad 4:18-20 * 1:42: Mad 16:18

Jisas Pilip aip Nadanyel aip kalip mihön uda

⁴³ Ruö, Jisas ram mihön Galili arnig, am Pilip nip nihöm haga, “Yad aip arul,” a ga. ⁴⁴ Pilip, Edru, Pida, ram mihön kale Bedsaida nibö. ⁴⁵ Pen Pilip am Nadanyel nip nihöm haga, “Hon bi u, Mosis abe, bi God manö hagep rimnap abe kali kliš riköm hagla u, nip miñi nihun. Nipe me Jisas, Josep ñi nipe. Ram mihön nipe Nasared nibö,” a ga. *

⁴⁶ Pilip anig hageia, Nadanyel haga, “Bi aij ap ram mihön naj anibu nibö auagnab,” a ga.

Hageia, Pilip haga, “Anig hagpan u, auö am nihul!” a ga.

⁴⁷ Anig hagöm, kale bi mihau ammil söl söl gilo nihöl gi, Jisas Nadanyel nip nihöm haga, “Bi anibu bi Isrel yijig göl u me, nipe piral adö u hagagnab; nipe nihö nöp waiö hagnab,” a ga.

⁴⁸ Anig hagö, Nadanyel haga, “Ne aige gimön yip nihban?” ö ga.

Hageia, Jisas haga, “Pilip nöp hainö u giñig nöb; yad nöp nöd nihbin, ne asik midajan rauan il au,” a ga.

⁴⁹ Anig hagö, Nadanyel haga, “Manö hag ñeb bi. Nöp nihbin! Ne God Ñi nipe, Isrel nibi bi Kiñ hon,” a ga. *

⁵⁰ Anig hageia, Jisas haga, “Nöp yiharñ rauan il au nihbin a gipin u me, yip nih udpan? Hainö nan ke nibö rimnap nihñabön,” a ga.

⁵¹ Jisas anig hagöm haga, “Kalöp magörhalö nihö hagabin, kumi kabö adö lañ au piral hiikö, ejol gau apöm, yip Bi Ñi nipe nih amil apil, nih amil apil geinaböl nihñabim,” a ga. *

2

Jisas nipe ñig yabñ u gö ñig wain la

¹⁻² Ñin mihöp midöm, bi ap nibi udnig göm, nibi bi wiñ alö amöm, nan ñihla Kena daun, ram mihön Galili añ au. Ñin anibu, Jisas abe, bi nipe gau abe, kalip u rö nöp wiñ alla arla. Pen Jisas nime abe

am ram anibu mideia. ³ Ñig wain u ñih hakeila, Jisas nime apöm Jisas nip haga, “Wain u ñih hakpal,” a ga.

⁴ Anig hageia, Jisas haga, “Yip anig gi anig gi, a gimön, yip hagagmön. Ñin yad u auagöp,” a ga. *

⁵ Hageia, nime nipe am bi wög gi ñeb gau kalip haga, “Jisas manö ap hagainim, hagnim rö nöp gimim,” a ga.

⁶ Pen Juda nibi bi kabö udöm gipal rin kub yabñ unbö kagoñ jñ u ud lilo mideia. Rin kub añi añi ñig lida unbö ñihjuöl mamid u ml dap lep. Pen Juda nibi bi nagñ adö kale gimidal rö, God amgö ilö nibi bi uñ aij midaiun, a göm, rin anib gau ñig ml dap hoñ göm, ñin ma li yumidal.

⁷ Jisas pen, bi wög gi ñeb gau kalip haga, “Kabö rin gai i, ñig ml dapim hoñ gipe, ajmanñ raunim,” a ga.

Hageia, haga rö geila haga, ⁸ “Miñi ñig ml dap libim u, ml dammim, bi nan ñihñabun i abad midöp u nip ñimim,” a ga.

⁹ Hageia, ñig yabñ anibu ml dam bi kub u nip ñeila, nipe udöm ñih nihñ, ñig wain aij u mideia. Pen nipe ñig wain anibu gai nibö göm nihñaga; bi wög gi ñeb gau kale nöp nihñla. Pen nipe nihñaga rö me, bi nibi udnig ga anibu nip wiñ alö aueia haga, ¹⁰ “Pör nöp, ñig wain aij u nöd dap ñilö ñih haklö me, hainö ñig wain naj u ñilö ñihñbal. Pen ne ñig wain aij u dap lö midajip, miñi nöp dap ñabön,” a ga.

¹¹ Jisas nan gagep nöd nibö ga anibu, nipe Kena daun, ram mihön Galili añ au midöm ga. Nan gagep anibu göm, nipe aige bi rö mideia u yamö bi nipe gau nihöm, nip nih udda. ¹² Pen Kena daun arö göm, Jisas nipe ke, nime, nimam hain, bi nipe gau aip daun pro Kapaneam amöm, yöp ñin bad ap anib au mideila. *

God sabe gep ram u nan sikim geila, Jisas kalip ridik gi hönñañ yua

(Mad 21:12-13; Mak 11:15-17; Luk 19:45-46)

¹³ Juda kai Pasopa ñin kub kale u söl ga nihöm Jisas Jerusalem ara. * ¹⁴ Jisas Jerusalem amöm, God sabe gep ram raul

* 1:45: Dud 18:18; Ais 7:14; 9:6; Jer 23:5; Esi 34:23

* 1:49: Mad 14:33; 16:16; Mak 3:11

* 1:51: Jen 28:12

* 2:4: Jon 7:30; 8:20

* 2:12: Mad 4:13

* 2:13: Eks 12:1-27

u niŋa, bi riŋnap kale kaj kau, kaj sipsip, yaur dapo gau dap siŋim göm, bi riŋnap abaŋ bad gau löm, mab po adö asiŋöm, mani yimjikiöm geila. ¹⁵ Jisas niŋöm, nagi ap udöm malikiöm, kaj sipsip kaj kau gau ridiki gi höŋ yaŋ yuöm, mani dap pen pen yimjikiöm geila abaŋ bad gau mani halö ud hon gi yua. ¹⁶ Anig göm, niŋi bi yaur dapo dap siŋim geila gau kalip haga, “Nan anib gau ud arim. Bapi yad ram niŋe u giŋe siŋim ram rö lagnim,” a ga.

¹⁷ Jisas anig geia, bi niŋe gau gasi kale ara God Manö kalikiŋ rikiŋ manö ap adö u. Manö anibu kalikiŋ rikiöm hagla, “Sabe gep ram ne u midmagö yabiti lem umnabin,” a giŋa. *

¹⁸ Pen Juda bi kub riŋnap apöm, Jisas niŋp hag niŋöm hagla, “Nöp an hagajip apön anig gabön? God nöŋp hagö apem gabin a gimön, nan gagep rö ap gö niŋun, ‘Niŋö hagpan,’ a gun,” a giŋa.

¹⁹ Anig hageia, Jisas kalip pen haga, “Kale God sabe gep ram anibi ribi wat geinabim, niŋi miŋau niŋaŋ kauyaŋ giŋiŋabin,” a ga. *

²⁰ Anig hageia hagla, “God sabe gep ram anibi, miŋi niŋjuöl miŋöp ado gi da unbö kagoŋ jiniŋ (46) gi hakla u pen ne niŋi miŋau niŋaŋ kauyaŋ giŋiŋabin a gan ar?” a giŋa.

²¹ Pen Jisas niŋe sabe gep ram manö haga anibu, haŋi roman niŋe ke nöŋp haga. *

²² Anib u me, hainö Jisas niŋe umöm uraka u, bi niŋp hain gimidal gau God Manö u abe, Jisas niŋe ke manö haga anibu abe gasi niŋöm, “Niŋö hagöp,” a göm niŋ udla. *

Jisas niŋi bi gau magöŋhalö niŋöb

²³ Jisas, Juda kai Pasopa niŋi kub kale u Jerusalem midöm, nan gagep rö riŋnap geia u niŋöm, niŋi bi gau, “Niŋe nöŋp Mesaia u,” a göm niŋp niŋ udla. * ²⁴⁻²⁵ Pen Jisas niŋi bi giŋpal adö u ke niŋ aiŋ göp rö, niŋi bi anib gau gasi kale adö mai araiŋ u niŋ aiŋ ga u me, niŋe kalip niŋi bi niŋeb yad gau a göm udaga.

* **2:17:** Sam 69:9 * **2:19:** Mad 26:61; 27:40 * **2:21:** 1Ko 6:19 * **2:22:** Luk 24:6-8; Jon 12:16 * **2:23:** Jon 7:31 * **3:1:** Jon 7:50; 19:39 * **3:3:** Mad 18:3; 1Pi 1:23 * **3:6:** Jon 1:13

3

Jisas Nikodimas niŋp hag niŋ aiŋ ga

¹ Bi Juda Kansol kub u bi ap midmidöp, hib niŋe u Nikodimas. Niŋe Perisi bi ap.

* ² Niŋe siŋ yaŋ, Jisas niŋp niŋniŋig, mideia u apöm haga, “Manö hag niŋeb bi. Hon niŋbun, nan gagep rö giŋpan gau, ne ke gagbnap; God niŋe ke nöŋp nöŋp aip midöp u me, nan gagep rö anib gau giŋpan. Anib u, hon niŋbun, God niŋe nöŋp nöŋp yuö apön hanip manö hag niŋmidan,” a ga.

³ Hageia, Jisas haga, “Yad nöŋp niŋö yabiti hagabin, niŋi bi ke kaminiŋ hain niŋbö liŋaböl gau nöŋp, God kalip udöm, ‘Niŋi bi yad’ a göm, abad mideinab,” a ga. *

⁴ Anig hageia, Nikodimas aiö göm gasi iru niŋöm haga, “Niŋi bi rikiŋiŋ kub giŋpal gau, kauyaŋ niŋe mudun aŋ au arlö, kauyaŋ yag daulö, niŋi bi ke kaminiŋ hain niŋbö liŋaŋ a gimön hagabön aka niŋön?” ö ga.

⁵ Hageia, Jisas haga, “Nöp niŋö yabiti hagabin, niŋi bi au, niŋig u abe, God Ana u abe udöm ke kaminiŋ hain niŋbö liŋaböl gau nöŋp, God kalip udöm, ‘Niŋi bi yad’ a göm, abad mideinab. ⁶ Niŋi bi yag daubal rö yag daulö midpal, pen God Ana niŋe apöm ana magö kale aŋ daŋ gö kaminiŋ mideinabim. * ⁷ Anib u, “Kale niŋi bi magöŋhalö ke kaminiŋ hain niŋbö limim,” manö hagajin anibu, ne aiö gimön gasi iru niŋagmön. ⁸ Yiŋön u gasi niŋe ke apöm arab. Yiŋön udajip niŋbim u pen auöp lau halö, aröp lau halö, kale niŋagim. Anib u rö me, niŋi bi God Ana ba lö, ke kaminiŋ hain niŋbö liŋbal gau,” a ga.

⁹ Anig hageia, Nikodimas haga, “Ne hagabön adö anibu, aigegö giŋim?” ö ga.

¹⁰ Hageia, Jisas haga, “Ne Isrel niŋi bi manö hag niŋeb bi kub kale ap, pen ne niŋagpan ar? ¹¹ Nöp niŋö yabiti hagabin, hon ke nan niŋön niŋ aiŋ gun, nan niŋön amgö ke niŋun, niŋbun anibu nöŋp kalöp hag niŋbun u pen manö hagpun anibu niŋ udagpim. ¹² Yad kalöp miŋnön nabön iŋi göp rö hagnö, niŋ udagpim rö, aige gimim God ram miŋnön kumi kabö adö laŋ au göp

rö hagnö, nıñ udnabim? ¹³ Pen nıbi bı ap God ram mınön kumi kabö adö lañ au ajöm nıñaga; yad ke Bı Ñı nıpe nöp anıb lañ mıdem aunö.

¹⁴ “Pen hadame nöp hainö naj gau Isrel nıbi bı kalıp haulö umla, nıñöm Mosıs hainö naj anıb gau rö ap mab ba au lañ lö, nıbi bı an an hainö anıb lañ nıñla gau, kalıp kamıñ la. Anıb u rö me, Bı Ñı nıpe nıp mab ba lañ al pak lılö, * ¹⁵ nıbi bı an an nıp nıñ udnaböl gau, kamıñ pör mıdep u udnaböl. * ¹⁶ God nıbi bı ram mınön ıñ i mıdpal gau kalıp mıdmagö yabıt löm, Ñı nıpe añı yabıt u kalıp nan a göm ña. Anıb u, nıbi bı an an Ñı nıpe anıbu nıp nıñ udnaböl gau, kalıp kamıñ pör mıdep u ñö, umöm ur gagnaböl. * ¹⁷ God Ñı nıpe yua u, nıbi bı gau kalıp manö kub hagnım, a göm yuaga; nıbi bı gau ud kamıñ yunım, a göm yua. *

¹⁸ “Nıbi bı an an Ñı nıpe nıp nıñ udnaböl gau, God kalıp manö kub hagöm pen ilön ñagnab. Pen nıbi bı nıp nıñ udagnaböl gau, God Ñı nıpe añı yabıt anıbu nıp nıñ udagnaböl rö, God kalıp hadö manö kub hagöm, pen ilön udnaböl a ga. * ¹⁹ God nıbi bı gau kalıp manö kub hagöm pen ilön ñınab, ıñ anıbu anıg göl mıdöp: Mailö mınön nabön adö ıñ i auöp u pen nıbi bı gau, mailö mıdöp au arun, a gı gası u nıñagal. Kale nan si nan naj gı mıdpal rö, sıb göp gau nöp mıdaiun a gı gası u nıñbal. * ²⁰ Mailö anıbu nıñlö mulu lugö, ‘Naj gıpun u, waiö nıñagöl,’ a göm, mailö mıdöp au auagnaböl. ²¹ Pen nıbi bı kabö rö gıñaböl gau hagnaböl, ‘God hagöp rö nöp gabun u, waiö nıñlañ,’ a göm, mailö mıdöp au aubal,” a ga.

Jon Ñıg Pak Ñeb Bı u, Jisas bı aigale bı rö mıdöp, a göm, manö hag ña

²² Hainö Jisas bı nıpe gau aip am ram mınön Judia an gau am mıdöl gı, nıbi bı gau kalıp ñıg pak ñı mıdeia. * ²³ Aion ram mınön Salim söl anıb au mıdeia. Pen ram mınön Aion au ñıg iru mıdeia. Anıb

u, ñın an anıb au, Jon nıpe Aion au mıdöm, nıbi bı gau iru nöp aueila nıñöm nıpe kalıp ñıg pak ñı mıdeia. ²⁴ Ñın anıbu kale Jon bı ñıg pak ñeb nıp nagı lagla. ²⁵ Pen Juda bı ap apöm, Juda nagı adö kale, ñıg lı yuun God amgö ilö mıd aij gun a gımidal manö adö u hagöm, Jon bı nıpe rımnap aip pen pen hagla. ²⁶ Pen pen hagöm, Jon bı nıpe gau apöm nıp hagla, “Manö hag ñeb bı. Bı au ñıg Jodan goł böñ lödañ mıdö, nıp Bı Kub a gaina u, mıñı ap nıbi bı kalıp ñıg pak ñab nıñöm nıbi bı magöñhalö nıp araböl,” a gıla.

²⁷ Anıg hageila, Jon haga, “God gası nıpe ke nıñöb rö, hanıp wög adö ke ke hag löp. ²⁸ Kale ke nıñbim yad kalöp hagnö, ‘Yad Krais wasö; God hagö yad yıharıñ adan nıpe u ıñk gabin,’ a gıñö. * ²⁹ Bı ap nıbi udnab ñın u, nıpe nıbi nıpe udnab. Nıbi anıbu nıbi nıpe me u. Bı nıbi udnab bı u, bı nıñeb nıpe ap apöm nıp gı ñınab. Mañ mai nıbi nıpe udnıg aunab a göm, nıp abad mıdeinab. Pen nıpe nıbi udnıg apöm ‘Aubin’ a gıñab u, bı nıñeb nıpe mıñ mıñ gıñab. Yad me anıbu rö. Jisas nıpe nıbi bı gau kalıp anıg göm gab u, yıp aij göp. Uri yad mıñ mıñ yabıt gabin. ³⁰ Hib nıpe ap ranö nıñöl gı, hib yad ap lugnab u aij.

³¹ “Bı kumi kabö adö lañ au nıbö auöp u, nıpe nıbi bı gau magöñhalö adö lañol mıdöp. Bı mınön nabön ıñ i nıbö bı u, nıpe mınön nabön ıñ i nıbö u me, mınön nabön ıñ i gası nıñöm manö hagpal rö hagab. Pen bı kumi kabö adö lañ au nıbö auöp u, nıpe nıbi bı gau magöñhalö adö lañol mıdöp. * ³² Nıpe kumi kabö adö lañ au mıdöm nan nıñön amgö nıñöb u, manö nıñön apdı nıñöb u, nıbi bı gau kalıp hag ñab, pen manö nıpe u udagaböl. * ³³ Pen nıbi bı manö nıpe nıñ udpal gau, God manö nıñö u nöp hagöp a göm nıñ udpal. ³⁴ God nıpe Jisas yua u, Ana nıpe u nıp ñö ajman rauö, God manö magö nıpe nöp hag ñab. ³⁵ Nap Ñı nıpe nıp mıdmagö löm, ‘Nan gau magöñhalö abad mıdaimön,’ a göm, ud ñımagö adö nıpe u löp. * ³⁶ Nıbi

* **3:14:** Nab 21:9; Jon 8:28; 12:32 * **3:15:** Jon 20:31 * **3:16:** Jon 3:36; 10:28; Ro 5:8; 8:32; 1Jn 4:9-10 * **3:17:** Luk 19:10 * **3:18:** Jon 5:24 * **3:19:** Jon 1:5,9; 8:12 * **3:22:** Jon 4:1-2 * **3:28:** Jon 1:20; Mad 11:10 * **3:31:** Jon 8:23 * **3:32:** Jon 3:11 * **3:35:** Mad 11:27; Jon 5:20

bi an an Ñi nipe nip niŋ udpal gau, pör m+dep magö u hadö udpal. Pen n+bi bi an an Ñi nipe nip niŋ udagnaböl gau, kale pör m+dep magö u udagnaböl; God n+bi bi an+bi gau kal+p hadö manö kub hagö, marö udöl gi nöp m+deinaböl,” a ga. *

4

Jisas n+bi Sameria n+bö ap n+p manö hag ña

¹ Pen bi Perisi gau manö r+imnap apdi niŋla, n+bi bi iru nöp, Jisas p+ig m+daun, a göm, n+p aueila kal+p ñ+g pak ña; pen n+bi bi iru nöp Jon n+p auagla. * ² Pen Jisas nipe ke n+bi bi gau kal+p ñ+g pak ñaga; bi nipe gau nöp kal+p ñ+g pak ñ+la. ³ Pen Perisi kai manö an+bu rö hageila niŋöm Jisas ram m+nöŋ Judia arö göm, ado gi ram m+nöŋ Galili ara. ⁴ Pen adan aŋ au aramöm nipe ram m+nöŋ Sameria amjaka. ⁵ Pen ram m+nöŋ Sameria aŋ au aramöm, Sikar daun amjaka. Sikar söln an+bi au me, hadame nöp Jekop ñi nipe Josep n+p m+nöŋ naböŋ ap haga. * ⁶ Pen Jekop ñ+g ulöm uda u m+deia u me, Jisas auö auö, s+idö aŋ laŋ magö u iru ga rö, am ñ+g ulöm goŋ söln an+bi au as+ka.

⁷⁻⁸ Pen bi nipe gau nan magö raun+g, Sikar daun an+bu arla. Jisas ñ+g ulöm söln au as+ik m+deia niŋöm n+bi Sameria n+bö ap ñ+g m+ln+g aua. Aueia, Jisas niŋöm haga, “Y+p ñ+g m+l ñö ñ+ŋ+n,” a ga.

⁹ Hageia, n+bi an+bu haga, “Kale Juda n+bi bi, han+p Sameria n+bi bi niŋmim, as+ mas+ gi aij gi+pim rö, ni+hön gi+n+g, ‘Y+p ñ+g m+l ñö ñ+ŋ+n,’ a gi+mön hagabön?” ö ga. *

¹⁰ An+g hageia, Jisas pen haga, “God nan aij n+bi bi ñ+n+g gab u niŋmön, yad nöp ñ+g m+l dap limön a gabin yad bi an rö m+dpin niŋbnap u, ne y+p hagbnap, yad nöp ñ+g kam+ŋ magö ñeb ñ+bnep. *

¹¹ Hageia, n+bi an+bu haga, “Bi kub. Ñ+g m+lep rin ne ap m+dagöp; ñ+g ulöm u rö nöp i gi+yaj m+idöp. An+bi u, ñ+g kam+ŋ magö ñeb an+bu gai n+bö udnabön? ¹² Bac iŋan hon Jekop ñ+g ulöm an+bi han+p ña.

Ñ+g an+bi nöp, nipe ke abe, ñi nipe bi abe ñ+ŋöm, kaj sipsip nan nipe gau ñ+ŋöm gi+m+dal. An+bi u, yad bi kub, Jekop bi pro, a gi gas+ niŋban ar?” a ga. *

¹³ Hageia, Jisas haga, “N+bi bi ñ+g i niŋnaböl gau, kal+p kauyan ñ+g nan gi+n+g gab; ¹⁴ pen n+bi bi ñ+g yad ñ+nö niŋnaböl gau, kal+p kauyan ñ+g nan gagnab. Pen ñ+g yad ñ+nabin an+bu ñ+ŋlö, kal+p aŋ dan ñ+g ilam ajöŋ rö juöl gi, kal+p pör m+dep u ñ+nab,” a ga. *

¹⁵ Jisas an+g hageia, n+bi an+bu pen haga, “Bi kub. Y+p ñ+g an+bu ñö ñ+ŋnö, hainö y+p ñ+g nan gagn+m; apem ñ+g i m+lagnam,” a ga.

¹⁶ An+g hageia, Jisas haga, “Am nagamul ne paŋ+d dau,” a ga.

¹⁷ Hageia haga, “Yad bi halö wasö,” ga.

Hageia, Jisas haga, “Manö an+bu niŋö hagabön. ¹⁸ Bi unbö mam+d u udna u pen bi m+ŋi aip m+dpil u, nagamul ne wasö. An+bi u, niŋö hagabön,” a ga.

¹⁹ An+g hageia, n+bi an+bu haga, “Bi kub. Yad niŋbin, ne bi God manö hagep bi ap. ²⁰ Ap+is bac hon hadame nöp gau dum i God n+p sabe gi+m+dal rö, hon u rö nöp sabe gi m+dpun u pen kale Juda kai hagpim, ‘Jerusalem nöp God n+p sabe göl,’ a gi+pim,” a ga. *

²¹ An+g hageia, Jisas haga, “Yad manö niŋö hagabin an+bi nöp. Hainö dum an+bi abe Jerusalem abe Bapi n+p sabe gagnabim. ²² Kale Sameria n+bi bi sabe gi+pim pen bi aigale bi rö n+p sabe gi+pim u niŋagpim; pen hon Juda n+bi bi, Bi sabe gi+m+dun Bi u niŋbun. Ni+hön gi+n+g: God nipe aige göm n+bi bi ud kam+ŋ yunab u, han+p Juda n+bi bi haga. * ²³ Ñ+n söln auub, pen m+ŋi hadö auöp i, God Ana nipe n+bi bi gi gas+ ñö niŋöl gi, kale Bapi n+p kabö rö sabe gi+naböl; an+g gi+naböl u, n+p aij gi+nab. ²⁴ God nipe Ana m+idöp u me, n+bi bi God n+p sabe göm, ana kal+p aŋ dan niŋö nöp sabe göl. *

²⁵ Jisas an+g hageia, n+bi an+bu pen haga, “Yad niŋbin, hainö Mesaia u apöm,

* **3:36:** Jon 3:16-18; 1Jn 5:12 * **4:1:** Jon 3:22 * **4:5:** Jen 33:19; Jos 24:32 * **4:9:** Esr 4:1-5 * **4:10:** Jon 7:37-38; Rep 21:6 * **4:12:** Jon 8:53 * **4:14:** Jon 6:35 * **4:20:** Dud 12:5-14; Sam 122:1-5 * **4:22:** 2Ki 17:29-41; Ais 2:3; Ro 9:4-5 * **4:24:** 2Ko 3:17; Ro 12:1; Plp 3:3

han+ṗ nan magöñhalö hag ñ+ aij g+nab,” a ga.

²⁶ Hageia, Jisas haga, “B+ an+bu me yad m+ḍpin. Ne aip manö hagabul i,” a ga. *

²⁷ Jisas an+g hageia n+ñöm magö an+bu b+ n+pe gau apjaköm n+ñla, Jisas n+bi ap aip manö g+ m+ḍailö, n+ñöm kale pa g+ñi g+la. Pen b+ kale ap uraköm, n+bi u n+ṗ “Ne manö n+ñön m+ḍöp?” a göm hagagla. Jisas n+ṗ u rö nöṗ, “N+ñön g+n+g n+bi an+bu aip manö ad+ñ ad+ñ gaj+l?” a göm hagagla.

²⁸ Pen n+bi an+bu, ñ+g rin u arö göm, kauyañ ado g+ daun an+bu amöm, n+bi b+ m+ḍeila an+ḅ gau kal+ṗ haga, ²⁹ “Apim, nan gau magöñhalö g+ṗin rö hag ñöb b+ u n+ñim! N+pe Mesaia u aka?” ga.

³⁰ An+g hageia, n+bi b+ an+ḅ gau daun an+bu arö göm, Jisas n+ṗ n+ñun a göm aueila. ³¹ Pen Jisas b+ n+pe gau Jisas n+ṗ neb neb göm hagla, “Manö hag ñeb b+. Nan ñöñ!” a g+la. ³² Hageila, n+pe pen haga, “Nan ñ+ñeb yad m+ḍöp u kale n+ñagpim,” a ga. ³³ An+g hageia, b+ n+pe gau kale ke nöṗ hag n+ñ hag n+ñ göm hagla, “N+bi b+ r+ṁnap n+ṗ nan magö dap ñ+bal aka?” g+la.

³⁴ Pen Jisas kal+ṗ haga, “Kalöp nan magö an+ḅ gau nan göṗ; y+ṗ pen nan magö an+ḅ gau nan gagöp. Bapi manö haga u nöṗ gas+ laj+ṗ me, gas+ an+bu n+ñem, wög hagöp u g+ junam a g+ gas+ n+ñbin. Nan ñ+ñeb yad me u. * ³⁵ Pen kale manö ap haggim, ‘Rak+ñ m+ñau m+ñau m+ḍöl, wid magö po gö am r+ḅ daunabun,’ a g+ṗim u pen m+ñi an+g hagagmim. Amgö kale u n+ñ padimim n+ñim! Wid wög gau po göm r+ḅ dauep rö m+ḍöp. * ³⁶ Pen uri nöṗ, n+bi b+ wid po r+ḅ dauaböl n+bi b+ gau, m+ñ m+ñ göl g+ wid po göṗ an+bu r+ḅ dam kam+ñ ṗör m+ḍep m+gan u löm, pe kale udaböl me u. An+ḅ u me, n+bi b+ wid magö ranañ a göm dam yubal gau abe, n+bi b+ wid po göṗ r+ḅ dauaböl gau abe j+ṁ ñöm, wid po u kam+ñ ṗör m+ḍep m+gan u m+ḍnab u n+ñöm, m+ñ m+ñ g+naböl. ³⁷ Hon manö ap haggim, ‘N+bi b+ r+ṁnap wid magö yulö rannab, n+bi b+ r+ṁnap am r+ḅ daunaböl,’

a g+ṗun u, n+ñö yab+ñ haggim. ³⁸ Yad kalöp hag yunö, am wid r+ḅ daubim. Wid wög an+bu kale wög klö g+mim gagpe; n+bi b+ r+ṁnap klö kale u g+lö ranöb. Kale y+ñhar+ñ am r+ḅ daumim nan aij uḍpim,” a ga.

³⁹ N+bi Sameria n+ḅö an+bu am n+bi b+ n+pe gau kal+ṗ haga, “B+ an+bu nan g+ṗin g+ṗin gau magöñhalö y+ṗ hag ñöb,” a ga u me, n+bi b+ Sameria n+ḅö daun an+bu m+ḍeila gau iru nöṗ Jisas n+ṗ n+ñ uḍla.

⁴⁰ Pen Sameria n+bi b+, kale Jisas m+ḍeila au apöm, Jisas manö neb neb göm hagla, hon aip am m+ḍaiun a g+lö, Jisas ñ+n m+ñöp am kale aip m+ḍöm, ⁴¹ manö hag ñö, n+bi b+ r+ṁnap halö iru nöṗ manö an+bu n+ñöm n+ṗ n+ñ uḍla. ⁴² Pen kale an+g göm n+ñ uḍöm, n+bi an+bu n+ṗ hagla, “M+ñi manö ne u nöṗ hagö n+ñ uḍagpim; Jisas manö n+pe u ke hagö n+ñun n+ñbun, n+pe nöṗ n+bi b+ ram m+ñöñ iḅ i m+ḍpal gau gau magöñhalö kal+ṗ ud kam+ñ yun+g aua. *

Jisas, b+ kub ap ñ+ n+pe u n+ṗ gö, kam+ñ la

⁴³ Jisas ñ+n an+ḅ m+ñau ram m+ñöñ an+bu m+ḍöm, ruö ram m+ñöñ Galili ara. ⁴⁴ N+pe nöḍ manö ap haggim haga, “B+ God manö hageṗ b+ gau, ram m+ñöñ kale ke au m+ḍöm manö hagnaböl u, manö kal+ṗ udagnaböl,” a ga. * ⁴⁵ Pen Pasopa ñ+n u, Galili n+bi b+ r+ṁnap am Jerusalem m+ḍeila. Kale Jerusalem m+ḍeila n+ñöl g+, Jisas nan gageṗ rö gau gö n+ñla u me, Jisas uri ram m+ñöñ Galili amjakö, kale nan gageṗ rö Jerusalem ga u gas+ n+ñöm, n+ṗ m+ñ m+ñ g+la. *

⁴⁶ Pen Jisas am Galili m+ḍöm, kauyañ Kena daun ara. Kena daun an+bu me, nöḍ ñ+g yab+ñ u gö ñ+g wain la.

Pen daun pro Kapaneam au, b+ kub ap ñ+ n+pe nan ga. * ⁴⁷ B+ kub an+bu manö ap n+ña, Jisas ram m+ñöñ Judia arö göm, ap ram m+ñöñ Galili m+ḍeila. An+ḅ u, Jisas m+ḍeila u apöm, n+ṗ neb neb göl g+ haga, “Ñ+ yad u nan gö umn+g gab. Ne y+ñ+ḍ am n+ṗ gö kam+ñ lañ!” a ga. *

* 4:26: Mak 14:61-62 * 4:34: Jon 6:38 * 4:35: Luk 10:2 * 4:42: 1Jn 4:14 * 4:44: Mad 13:57 * 4:45: Jon 2:23 * 4:46: Jon 2:1-11 * 4:47: Mad 8:5-6

⁴⁸ Anig hageia, Jisas haga, “Kale yiharin yip nin udagnabim; nan gagep ro rimnap ginö ninmim nöp, yip nin udnabim,” a ga. *

⁴⁹ Pen bi kub anibu haga, “Bi Kub! Auö arul! Wasö u, ni yad u umnab!” a ga.

⁵⁰ Hageia, Jisas haga, “Aru! Ni ne u mideinab,” a ga.

Anig hageia, Jisas ninjo hagöp, a göm, hada. * ⁵¹ Adan an au arö ninjol gi, bi wög gi nebi nipe rimnap ap nip nable paköm hagla, “Ni ne u umagöp; midöp,” a gila.

⁵² Anig hageila, ni yad u magö mai rö kamij löp, a göm, kalip hag ninjo hagla, “Rol sidö gamij ga magö u, han piböj ga u kamij la,” a gila.

⁵³ Anig hageila ni nap nipe nija, Jisas, “Ni ne u mideinab,” a ga magö u nöp kamij la. Anib u me, nibi bi nipe gau aip magöjhalö Jisas nip nin udla.

⁵⁴ Pen Jisas nipe nöd Kena apöm, nan gagep nöd nibö göm, nig yabit u gö nig wain la; hainö pen nan gagep yigwö an nibö u göm bi kub u ni nipe nip gö kamij la. *

5

Bi nan ga ap nig wanjo got au mideia, Jisas gö kamij la

¹ Hainö pen Juda kai nan kub niheb nin u uri a göm, Jisas Jerusalem ara. ² Ram minöj Jerusalem anibu, kaj sipsip dap amil apil gimidal adan ramö got au nig wanjo kub ap mideia. Nig wanjo anibu Arameik manö löm, Bedesda a gimidal. Pen nig got mihau mihau abe nig ubin an au mideia adö u abe, ram badö milö unbö mamid mideia. ³ Pen nibi bi nan ga gau iru nöp ap ram bada anib gau han mideila. Nibi bi anib gau, rimnap amgö we ga, rimnap ma naj ga ninjom ajgmidal, rimnap han roman kale böj nöp kala ga. Pen nig wanjo u anja ginab aka göm apöm han mideila. ⁴ Nin rimnap God ejol ap apöm, nig wanjo u anja gö, nibi bi an nöd ujanid nig wanjo anib yan lugnab u, nipe nan nihön ginab u kamij limidöp.

⁵ Pen bi ap nan gö, pör nöp um midö, mi in nin juöl ado gi da kagot böj dan (38) la, nig wanjo got au dam lila mideia. ⁶ Jisas bi anibu ninjom, milö padö anigöl midmidöp u ninjom, nip haga, “Nöp kamij linim, a gimön, ninban?” ö ga.

⁷ Hageia, bi nan ga anibu haga, “Bi kub. Nig u anja gö ninjol gi, yip ud nig wanjo an yan löl nibi bi ap midagpal. Yad nig an yan nöd arnam a gipin u pen nibi bi rimnap yinid nöp nöd arbal,” a ga.

⁸ Anig hageia, Jisas pen nip haga, “Urakmön, köp ne u winig ud aru,” a ga.

* ⁹ Hageia, magö anibu nöp nip kamij lö ninjol gi, uraköm köp nipe u winig udöm, ud ara.

Pen Jisas bi anibu nip gö kamij la nin anibu, Juda kai God nip sabe gep nin kale u me, ¹⁰ Juda bi kub gau, bi kamij la anibu nip hagla, “Nin i God nip sabe gep nin hon. Pen ne köp bad ne u ud ajabön u, lo manö hon u wihö göp,” a gila. *

¹¹ Hageila, haga, “Bi yip gajip kamij löp u hagöp, ‘Urakmön, köp bad ne u winig ud aru,’ a gajip u me, ud ajabin,” a ga.

¹² Hageia, hagla, “Bi nöp hagö, köp bad winig ud ajabön bi anibu bi an?” ö gila.

¹³ Pen Jisas nipe nibi bi iru mideila an anib au agamij ara rö, bi kamij la anibu, “Bi yip gajip kamij löp me i,” a göm, hagnim rö laga.

¹⁴ Hainö pen, Jisas bi anibu nip God sabe gep ram raul u ninjom haga, “Nöj! Nöp kamij löp. Anib u, nan si nan naj gimidan u arö gimön. Wasö u, nöp nan kub yabit ginim rö löp,” a ga.

¹⁵ Pen bi anibu nipe ado gi amöm, Juda bi kub gau kalip haga, “Jisas nöp yip gajip kamij löp,” a ga. ¹⁶ Anig hageia ninjom, God nip sabe gep nin u gö kamij la, a göm, Juda bi gau Jisas nip mulu kal ninla.

¹⁷ Jisas pen kalip haga, “Bapi yad u pör nöp wög göl gi nöp midöp rö, yad u rö nöp ginam,” a ga. ¹⁸ Anig hagö, Juda bi kub gau, nöd nip alun, a göm gasi ninla u, uri klö yabit göm ninla. Kale hagla, “Nipe God nip sabe gep nin hon u rib riköm, ‘Yad God

* **4:48:** Jon 2:18; 1Ko 1:22 * **4:50:** Mad 8:13 * **4:54:** Jon 2:11 * **5:8:** Mad 9:6 * **5:10:** Ne 13:19; Jer 17:21 * **5:18:** Mad 26:4; Jon 7:1; 10:30

Ñi nipe,' a göp. Anib u, God nipe midöp rö, yad anib unbö rö nöp midpin, a göp," a gila. *

Nap haga rö niñöm, Ñi nipe wög adö ke ke gab

¹⁹ Jisas pen kalip haga, "Kalöp niñö hagabin, Ñi u nipe ke nan ap ginim rö lagöp; Nap nan ginab gau nöp niñöm ginab. Anib u, Nap ginab rö, Ñi nipe u rö nöp ginab. * ²⁰ Nap Ñi nipe nip midmagö löm, nan nipe göp göp gau magöñhalö yamöb. Rimnap yamö me, nan ke yabıl gau gö niñmim, kale magöñhalö aiö ginabim. ²¹ Pen Nap nibi bi umbal gau gö urakpal rö, Ñi nipe u rö nöp, nibi bi rimnap, kalip ginö uraklan, a ginab u, gö uraknaböl. ²² Nibi bi niñön niñön gipal, gasi niñön niñön niñbal u, Nap niñöm kalip manö kub hagagnab; Ñi nipe nip hagö, nipe kalip magöñhalö manö kub hagnab. * ²³ Anib u me, nibi bi kale Nap hib nipe haglö adö arnab u rö, Ñi nipe hib u abe u rö nöp haglö adö arnab. Pen nibi bi God Ñi nipe u nip niñöm, hib nipe haglö adö aragnab gau, Nap Ñi nipe hag yua u abe u rö nöp hib haglö adö aragnab. *

²⁴ "Kalöp niñö hagabin, nibi bi an manö yad u niñöm, Bi yip hag yuö aunö u nip niñ udpal gau, manö kub hag ilön udep adö u niñagnaböl; kale pör middep u hadö udpal. Anib u, kale umeb adö u arö göm, pör middep adö u hadö midpal. * ²⁵ Kalöp niñö yabıl hagabin, ñin hain pör abad midpim u söl auab — pen miñi hadö auöp i — nibi bi umöl rö midpal gau, God Ñi nipe manö hagö, manö anibu niñöm niñ udnaböl gau, kamıñ lınaböl. ²⁶ Bapi nan gau magöñhalö kamıñ middep it u midöp rö, yad Ñi nipe u rö nöp kamıñ middep it u midpin. ²⁷ Yad Ñi nipe pen, Bi Ñi nipe midpin rö, yip hagö, nibi bi gau kalip manö kub hagem nime lınabin. ²⁸ Manö hagabin anibu niñmim aiö gagmim: hainö yad hagnö, nibi bi umlö rıgöl gila gau,

²⁹ magöñhalö manö yad niñöm, uraköm, nibi bi gi aij gila gau, am yad aip kamıñ midenaböl; pen nibi bi gi naij gila gau, uraköm manö kub niñöm pen ilön kub udnaböl. * ³⁰ Pen yad nan niñön niñön ginabin gau, ke niñem gagnabin; Bapi yip hagnab rö nöp ginabin. Anib u, nibi bi manö kub hagem nime lınabin u, Bapi hagnab rö niñem, kabö göl nöp nime lınabin. Niñön ginig: yip aij ginab adö u manö kub hagagnabin. Bi yip hag yuö aunö Bi anibu nip aij ginab adö u nöp gasi niñem, manö kub hagem nime lınabin. *

Yad bi aigale bi rö midpin u niñim, a ga

³¹ "Yad ke, 'God yip yuö aunö,' a gibnep u, manö anibu kabö rö gagöp a gibep. ³² Pen Bi ap halö* yad bi aigale bi rö midpin u hagöp. Yad niñbin, manö hagöp anibu niñö nöp hagöp. ³³ Kale Juda kai bi kale rimnap hag yube, kale Jon nip amöm, yad bi aigale bi rö midpin, a göm hag niñla u, nipe manö niñö nöp kalip haga me u. ³⁴ Jon aka bi ram mınöñ it i bi ap yad bi aigale bi rö midpin u hagnab u, yip nan kub wasö. Pen kale Jon manö haga u niñmim, manö niñö yabıl a gimim niñ udmim, kamıñ arnabim a gem, Jon manö yip anig göl haga, a gipin. ³⁵ Jon manö haga u, nipe hapö mıtan mailö ñab rö midö, kale manö haga anibu mailö rö niñmim, magö pro ulep magö ap nöp miñ miñ gipe.

³⁶ "Jon kalöp hag aij ga pen u yıharıñ manö nöp haga. Yad mınöñ naböñ it i apem, Bapi yip gimön a ga rö, nan ke yabıl gau gipin u me, kale Bapi nipe nöp yip hag yua u, a gimim, waiö yabıl niñbep. * ³⁷ Bapi yip hag yua u, nipe ke, yad bi aigale bi rö midpin u, kalöp manö niñö hagab. Pen kale meg magö nipe u apdi niñagpim. Nipe bi aigale bi rö midöp u, a gimim niñagpim. * ³⁸ Kale yad bi nipe hag yua manö yad u niñ udagpim rö, God Manö midmagö kalöp anı danı midagöp.

³⁹⁻⁴⁰ "Kale, pör middep udun, a gimim, God Manö u amgö lı niñ aij gipim u pen

* 5:19: Jon 5:30 * 5:22: Jon 5:27; Ap 10:42 * 5:23: Plp 2:10-11; 1Jn 2:23 * 5:24: Jon 3:15-18 * 5:29: Dan 12:2; Mad 16:27; Ap 24:15 * 5:30: Jon 5:19; 6:38 * 5:32: "Bi ap halö" a ga u, God nipe ke * 5:36: Jon 3:2; 14:11 * 5:37: Mad 3:17; Jon 5:32; 8:18

manö anıbu, yıp a göm kalı kılın rıkla rö nıñmim, pör mıdep udun, a gımim, yıp auagpim. *

41 “Nıbi bı gau hib yad haglö adö aran a gem hagagabin. 42 Pen kale nıbi bı aigale bı rö mıdpim u hadö nıñbin. Kale God nıp mıdmagö lagpim u nıñem hagabin. 43 Bapi nıpe ke yıp hag yuö aunö u pen yıp udagpim. Pen bı yıharıñ ap gası nıpe ke nıñöm aueinab u, nıp udnabim. 44 Nıbi bı rımnab gau hib kale haglö adö areinab u, kalöp aij gınab. Pen Bı God añı nöp mıdöp u hanıp nıñö, aij gınım, a gımim, gası u nıñagpim. Anıb u, kale ai gımim yıp nıñ udnabim?”

45 “Pen Bapi manö yad udöm, kalöp manö kub hagnab, a gımim, gası u nıñagmim, wasö. Mosıs hanıp gı nıñab a gıpim u pen Bapi nıpe Mosıs manö nıpe haga manö anıbu udöm kalöp manö kub hagnab. 46 Mosıs nıpe God Manö kalı kılın rıköm manö rımnab yad bı aigale bı rö mıdpin manö u kalı kılın rıka. Pen Mosıs manö kalı kılın rıka manö anıbu udagpe rö, manö yad hagabin u rö nöp udagnabim. * 47 Mosıs manö kalı kılın rıka udagpim rö, kale ai gımim manö yad hagabin u udnabim?” ö ga.

6

Jisas bı unbö paip dausan nan ñö ñıñla
(Mad 14:13-21; Mak 6:30-44; Luk 9:10-17)

1 Pen Jisas anıg gı mıdöm, hainö ñıg magıb udöm, Ñıg Wañö Galili juöm, böñ lödañ ara. Ñıg Wañö Galili anıbu nöp me, hib ap Ñıg Wañö Daibirias a gımıdal. 2 Pen Jisas nıpe nıbi bı nan ga gau gö kamıñ la u nıñmıdal rö, nıbi bı iru nöp nıp hain gıla. 3 Pen Jisas bı nıpe gau aip am dum au gılan amöm, asık mıdeila. 4 Ñın anı au anıb au Juda kai Pasopa ñın kub kale u söl söl ga. 5-6 Jisas bı nıpe aip dum au asık mıdöm, amgö gılan göm nıña, nıbi bı iru yabıt nöp nıp aueila. Jisas nıñöm, nıpe nıñön nıñön gınab u ke nıña u pen bı nıpe Pilip nıñön hagnab, a göm, nıp haga, “Hon nan magö

gai nıbö udun, nıbi bı iru nöp gai i kalıp ñıno ñıñnaböl?” ö ga.

7 Hageia, Pilip haga, “Mani silpa magö unbö ñın juöl sıduñ lan (200) rö yuun, bred rau dapun, ud jö gı pro pro gun, nıbi bı anıb gai i ñeinabun, magöñhalö nan pro pro ñıñöl rö lınab,” a ga.

8 Anıg hagö, bı nıpe Edru, Saimon Pida nımam u haga, 9 “Ñı pro ap bred bali plaua ud laubal bred magö unbö mamıd, kabsat mıñöp halö ud mıdöp i, pen nan anıbu nıbi bı iru yabıt gai i nan kub wasö,” ga.

10 Hageia, Jisas haga, “Nıbi bı gau hagpe, asıklan,” a ga. Hageia, bı nıpe gau nıbi bı gau kalıp hageila, nan uñan iru nöp ran aij ga gau adö anıb gau magöñhalö asıkla. Bı gau nöp me, paip dausan (5000) rö ara.

11 Kale anıg göm asıkla nıñöm, Jisas bred magö anıb gau udöm, God nıp aij a göm, kalıp nıme la. Kabsat u, u rö nöp ga. Kalıp anıg göm nıme lö, nıbi bı gau kale magöñhalö bred kabsat aigeg rö udun a gı gası nıñla rö nöp udla. 12 Anıg göl ñıñlö ñıñlö mudun ga arö gıla. Jisas bı nıpe gau kalıp haga, “Nıbi bı nan ñıñöm arö gıpal gau, ud dañ i gagep,” a ga. 13 Hageia, bı nıpe gau bred adıñ adıñ gau fıhu wadı yaglö yaglö, wadı unbö mıgan lan u ajmanı raua.

14 Nıbi bı gau Jisas nan gagep rö ga anıbu nıñöm hagla, “Hon mıñi nıñbun, bı i me, Bı God Manö Hagep mınöñ naböñ fı i aunab a gun pör hagabun bı me u,” a gıla.

15 Pen Jisas nıña, nıbi bı gau, yıp kın bı kub kale mıdeinam a göm apöm yıp kłö göm ud arnaböl, a gı nıñöm nıpe kauyanı aramöm dum gau nıpe ke halö mıdeia. *

Jisas ñıg uñ adö rauıd ara
(Mad 14:22-23; Mak 6:45-52)

16 Pen dugo magö u, Jisas bı nıpe gau am Ñıg Wañö Galili yan amöm, 17 Jisas auaga rö, sıbön gö, kale nöp ñıg magıb udöm kauyanı daun pro Kapaneam arıñ hadla. 18 Areila nıñöl gı, yıgön kub udöm, ñıg u rala. 19 Pen kale rapın ñıg magıb ñıg uñ pırık anı au kilomida unbö mamıd aka kagoł jıñ amöm nıñla, Jisas ñıg adö

* 5:39-40: Luk 24:27 * 5:46: Ap 3:22 * 6:15: Jon 18:36

u rauid aueia. Kale niñöm midmagö kub ara niñöm piñiñ gila. ²⁰ Pen Jisas haga, “Kale piñiñ gagmim. Yad nöp auabin,” a ga. ²¹ Anig hagö, kale piñiñ gagöm, niñ ud niñ magib miñgan u lilo niñöl gi, niñ magib u uri nöp ram miñöñ arniñ gila miñgan u amjak ara.

Jisas niñ ulhai niñla

²² Ruö niñi bi Niñ Wanö Galili böñ lödañ hanla gau gasi niñöm niñla, rol dugo niñ magib añi ap nöp mideia niñöm Jisas bi niñpe gau nöp niñ magib anibu arla; Jisas niñpe ke niñ magib anibu araga. ²³ Midlö niñöl gi, niñ magib rimnap niñi bi rimnap daun kub Daibirias niñö apöm, Bi Kub niñpe God niñ aij a göm nan niñ niñla ka u niñ goñ au piñöñ gila. ²⁴ Pen niñi bi mideila gau niñla, Jisas abe bi niñpe gau abe midageila; anibu Jisas niñ ulhai niñun a göm, kale niñ magib anib gau amöm Kapaneam arla.

Yad bred rö, yip udmim kamiñ mideinabim, a ga

²⁵ Niñ Wanö Galili am am böñ lödañ amjaköm, Jisas niñ niñöm hagla, “Manö hag ñeb bi. Ne magö mai i auban?” ö gila. ²⁶ Hageila haga, “Kalöp manö niñö hagabin, bred niñö niñbe mudun ga rö, yip ulhai niñ ajabim; pen nan gagep rö giñin gau manö iñ u niñmim yip ulhai niñ ajagabim. ²⁷ Nan magö hij giñig gab u udun, a giñim wög klö gagmim; God niñpe Bi Niñ niñpe niñebir hagö aua rö, nan magö pör midep niñpe niñab u udun, a giñim, wög klö giñim,” a ga. *

²⁸ Anig hageia hagla, “Hon wög niñön giñno, God niñ aij giñab?” ö gila.

²⁹ Hageila, Jisas haga, “God niñpe Bi yuö aua u, Bi anibu niñ niñ udeinabim u, God niñ aij giñab,” a ga. *

³⁰ Anig hageia hagla, “Hon nan gagep rö ap niñeinabun u, hagnabun, ‘God nöp nöp yuöp,’ a gun, nöp niñ udnabun. Anib u, hanip nan gagep niñön rö giñabön? *

³¹ Hadame nöp apis bac bi ram miñöñ kabö nöp midmidöp an gau midöm, nan

mana a giñidal u niñmidal. God Manö kal i kñiñ riköm hagla, ‘Niñpe bred kumi kabö adö lañ au niñö rimnap kalip niñ niñmidal,’ a gila,” a gila. *

³² Anig hagla u pen Jisas kalip pen haga, “Kalöp manö niñö yabiñ hagabin, Mosiñ hadame gau bred kalip niñ niñla bred anibu, bred kumi kabö adö lañ au niñö wasö. Bred kumi kabö adö lañ au niñö bred niñö anibu, Bapi yad kalöp ñab. ³³ God bred niñpe u, God hag yuö, kumi kabö adö lañ au niñö miñöñ naböñ iñ i apöm, niñi bi gau kalip kamiñ midep magö u ñab,” a ga.

³⁴ Jisas anig hageia hagla, “Bi Kub. Uri bred anibu hanip pör nöp niñöl gi nöp midaimön,” a gila.

³⁵ Hageila, Jisas haga, “Yad nöp me bred kamiñ midep bred anibu. Niñi bi yip aunaböl gau, kalip kauyan kiñö lagnab. Niñi bi yip niñ udnaböl gau, kalip kauyan niñ nan gagnab. * ³⁶ Pen kalöp midö nöp hagajin, yip amgö niñbim u pen yip niñ udagpim. ³⁷ Bapi yip hagöp niñi bi gau kale magöñhalö yad aunaböl. Niñi bi yad aunaböl gau, hag yuagnabin, wasö yabiñ. ³⁸ Pen niñön: yad kumi kabö adö lañ au niñö aubin u, gasi yad niñbin adö u giñnam a gem auagpin; Bapi yip yuöp u, gasi niñpe niñöm hagöp rö giñnam a gem aubin. ³⁹ Bapi niñi bi yip hagöp gau kalip niñ midnö, ap ur ganiñ; manö kub hagep niñ u, yad giñö, kale magöñhalö uraköl. Anig giñab u, Bapi yip yua u, niñ aij giñab. * ⁴⁰ Bapi yad niñ aij giñab u, niñi bi an an yip niñöm niñ udnaböl gau, kale magöñhalö pör pör nöp kamiñ mideinaböl. Pen manö kub hagep niñ u, yad ke giñö kale magöñhalö uraknaböl,” a ga.

⁴¹ Pen Jisas, “Yad me, bred kumi kabö adö lañ au niñö aubin u,” a ga u me, Juda niñi bi gau manö añi gu gu geila. ⁴² Juda niñi bi gau añi gu gu göm hagla, “Bi i, niñpe nap niñpe u hon ke niñbun. Niñpe Josep niñ niñpe Jisas nöp. Anib u, niñpe aigöl giñ hagöp,

* 6:27: Jon 6:48-58 * 6:29: 1Jn 3:23 * 6:30: Mad 16:1; Jon 2:18 * 6:31: Eks 16:14-15; Nab 11:7-9; Sam 78:24 * 6:35: Jon 4:14 * 6:39: Jon 10:28-29; 17:12 * 6:42: Mad 13:55

‘Yad kumi kabö adö laŋ au nîbö aubin,’ a göp?” ö gîla. *

⁴³ Anîg hageila, Jisas pen haga, “Aŋi gu gu gagmim. ⁴⁴ Nîbi bî ap nîpe ke yîp nîŋ udagnab. God nîp gasî aij ñö nöp me, yîp auö, manö kub hagep ñîŋ hain u yad gînö nîpe kauyaŋ uraknab. * ⁴⁵ Bî God manö hagep bî gau kale God Manö kalî kliñ rîkôm hagla, ‘God nîpe nîbi bî anîb gau magöŋhalö kalîp hag ñînab,’ a gîla. Nîbi bî Bap kalîp manö hag ñö nîŋ udnaböl gau, kale magöŋhalö yîp aunaböl. * ⁴⁶ Nîbi bî rîmnap kale God nîp amgö nîŋagpal; yad Bî nîpe yuö aunö u nöp Bapi nîp amgö nîŋbin. *

⁴⁷ “Pen yad kalöp nîŋö yabîŋ hagabin, nîbi bî yîp nîŋ udnaböl gau, pör mîdep magö anîbu hadö udöm, pör pör nöp mîdeinaböl. * ⁴⁸ Bred ñîŋöm kamîŋ mîdeinaböl u, yad me bred anîbu. *

⁴⁹ Nahai îtaŋ bî hadame gau ram mînönŋ kabö nöp mîdmîdöp aŋ gau mîdöm, nan mana u ñîŋla u pen mîd damöm umla. ⁵⁰ Pen bred Bap hag yuö kumi kabö adö laŋ nîbö auöp bred anîbu, nîbi bî ñîŋöm, kamîŋ pör pör nöp mîdöm umagnaböl.

⁵¹ “Yad ke bred kamîŋ kumi kabö adö laŋ au nîbö aubin u. Nîbi bî an an bred anîbi ñîŋ aŋ yaŋ lînaböl u, pör nöp pör nöp kamîŋ mîdeinaböl. Bred hagabin anîbi hañ romanŋ yad u me. Nîbi bî ram mînönŋ îŋ i pör nöp pör nöp kamîŋ mîdaiöl, a gem, hañ romanŋ yad u ñînabin,” a ga.

⁵² Jisas anîg hageia, Juda nîbi bî anîb gau kale ke nöp manö pen pen hagöm, rîmnap hagla, “Bî i aigöl göm, hanîp hañ romanŋ nîpe u ñö ñîŋnabun?” ö gîla.

⁵³ Hageila, Jisas kalîp haga, “Yad kalöp nîŋö yabîŋ hagabin, kale Bî Ñî nîpe hañ romanŋ nîpe, hagape nîpe ñîŋagnabim u, kamîŋ mîdep magö u kalöp aŋ daŋ mîdagnab. ⁵⁴ Nîbi bî an hañ romanŋ yad, hagape yad ñîŋnab u, nîpe kamîŋ pör mîdep magö u hadö udöp nîŋöm manö kub hagep ñîŋ u yad gînö nîpe kauyaŋ uraknab.

⁵⁵ “Pen nîhön: hañ romanŋ yad u nan ñîŋeb yabîŋ; hagape yad u ñîg ñîŋeb yabîŋ. ⁵⁶ Nîbi bî an an hañ romanŋ hagape yad ñîŋnaböl gau, yad aŋ daŋ mîdeinaböl; yad kalîp aŋ daŋ mîdeinabin. ⁵⁷ Bapi pör pör nöp kamîŋ mîdöp u, nîpe yîp yua u, yîp gö kamîŋ mîdpin u me, nîbi bî yîp ud aŋ kalîp daŋ lînaböl gau, kalîp u rö nöp gö, kamîŋ mîdeinaböl. * ⁵⁸ Manö adö anîbu me, bred kumi kabö adö laŋ au nîbö auöp, a gîpin. Bred anîbu, apîs bac bî nan mana a gîpal u ñîŋöm mîd damöm umla rö wasö; nîbi bî bred yad hagajîŋ u ñîŋ aŋ yaŋ lînaböl u, kamîŋ pör nöp pör nöp mîdeinaböl,” a ga.

Nîbi bî iru nöp Jisas nîp arö gîla

⁵⁹ Jisas Juda magum gep ram Kapaneam au mîdöm, manö anîbu hagö, ⁶⁰ nîbi bî nîpe gau iru nöp nîŋöm hagla, “Jisas manö hagab anîbu manö klö yabîŋ. Manö nîpe nîŋ udun rö lagöp,” a gîla.

⁶¹ Kale aŋi gu gu göm hageila, Jisas ke nîŋöm haga, “Manö hagpin anîbu nîŋmim gasî iru nîŋmim arö gun a gîpim ar? ⁶² Pen Bî Ñî nîpe kumi kabö adö laŋ au mîdöm aua u, nîpe ka anîb adö au laŋ kauyaŋ ado gî areinab u, kale gasî nîhön nîŋnabim?

⁶³ God Ana kamîŋ mîdep magö u ñö, nîbi bî kamîŋ lînaböl; nîbi bî klö kale ke kamîŋ lagnaböl, wasö yabîŋ. Yad manö kalöp hagpin u, manö anîbu gö, God Ana kalöp apöm, kamîŋ mîdep magö u kalöp ñînab nîŋöm kale kamîŋ lînabim,” a ga.

⁶⁴ Pen Jisas nîpe nöd nöp, nîbi bî an nîp nîŋ udagnab, an nîp mumug nîŋnab u nîŋa u me, nîpe haga, “Kale rîmnap yîp nîŋ udagpim,” a ga. * ⁶⁵ Pen manö rîmnap halö hagöm haga, “Adö anîbu nöp kalöp hagpin, nîbi bî ap gasî nîpe ke nöp nîŋöm yîp nîŋ udagnab; Bapi nöp geinab u me, nîbi bî ap yîp apöm yîp nîŋ udnab,” a ga. *

⁶⁶ Jisas manö anîbu hag juö nîŋöl gî, nîbi bî apöm manö nîp nîŋmîdal gau, iru nöp nîp arö göm, ke ke arla. ⁶⁷ Anîg göm arlö nîŋöl gî, Jisas bî nîpe unbö mîgan laŋ u

* **6:44:** Jon 6:65 * **6:45:** Ais 54:13 * **6:46:** Jon 1:18 * **6:47:** Jon 3:15-16 * **6:48:** Jon 6:32,58 * **6:57:** 1Jn 3:24 * **6:64:** Jon 13:11 * **6:65:** Jon 6:44

kalip hag niñöm haga, “Kale u rö nöp yip arik arnabim aka?” ga.

⁶⁸ Hageia, Saimon Pida haga, “Bi Kub. An nip arun? Manö ne hagabön u niñun me, pör pör nöp mideinabun. ⁶⁹ Hon nöp niñ udpun rö, hon niñbun, God nipe Bi U† hanip yuöp u, ne Bi anibu me u, a gi niñbun,” a ga. *

⁷⁰⁻⁷¹ Saimon Pida anig hageia, Jisas pen Saimon Iskariod ñi nipe Judas u, hainö nip mumug niñnab u niñöm, kalip haga, “Yad kalöp bi unbö migan lañ udpin u pen bi kale añi ap kijaki bi nipe,” a ga.

7

Jisas nimam hain nip manö hagla

¹ Hainö pen Juda bi kub gau Jisas nip alnig geila niñöm Jisas ram minöñ Judia gau ajagmidöp; ram minöñ Galili gau nöp ajmidöp. * ² Pen Juda ñin kub kale, ram bada pro göm ñin rimnap hanbal ñin u söl söl ga niñöm, * ³ Jisas nimam hain gau mideia u apöm nip hagla, “Ne migan anibi arö gimön ram minöñ Judia ammön, niñi bi manö nöp niñbal gau kalip nan gagep rö gipan u gö niñnaböl. ⁴ Bi kale bi kub midnig ginaböl gau, nan kale gau pi göm gagnaböl; waiö yabiñ ginaböl. Anib u, ne nan ke yabiñ gipan rö, niñi bi iru midpal an au nan gagep rimnap gö, niñi bi magöñhalö niñnaböl,” a gila. ⁵ Pen Jisas nimam nipe ke gau nip niñ udagla. *

⁶ Anig hageila, Jisas pen kalip haga, “Kale ñin mai arun a ginabim u arnig arnabim; pen ñin yad arep u auagöp niñöm yade uri aragnabin. ⁷ Niñi bi minöñ naböñ il i gau, kalöp bi mulu kal niñöl il ap midagöp. Pen yad niñi bi minöñ naböñ il i gau, nan si nan naij gipal u hag waiö linö yip mulu kal niñbal. ⁸ Anib u, Ram Bada ñin kub söl auab rö, kale Jerusalem armim; pen yad ñin arep u auagöp rö, yad aip aragnabin,” a ga. ⁹ Anig hagöm, nipe ram minöñ Galili mideia.

Ram Bada ñin kub aua niñöm Jisas Jerusalem ara

¹⁰ Pen Jisas nimam bi gau Jerusalem arla niñöm Jisas nipe agamij hain ara.

¹¹ Juda bi kub gau, “Jisas mai?” ö göm, niñi bi iru nöp ap mideila gau kalip hag niñla.

¹² Pen niñi bi yiharñ gau, Jisas manö u kale ke hag niñ hag niñ göm, rimnap hagla, “Nipe bi aij ap,” a gila; rimnap pen hagla, “Wasö, nipe niñi bi gau kalip wai ñöb bi,” a gila. ¹³ Pen niñi bi yiharñ gau, Juda bi kub anib gau kalip piññ gila rö, kale manö rimnap waiö hagagla.

¹⁴ Ram Bada ñin kub kale anibu ñin rimnap padia. Yöp ñin bad ap nöp midö, Jisas apjaköm, God sabe gep ram u amöm, niñi bi gau kalip manö hag ña. ¹⁵ Jisas manö hag ñi midö niñöl gi, Juda bi kub gau aiö göm hagla, “Bi i skul hagaga u pen aigöl göm manö gau magöñhalö niñöb?” ö gila. *

¹⁶ Anig hageila, Jisas haga, “Manö yad hag ñabin u, gasi yad ke niñem hag ñagabin; Bi yip hag yuö aunö u nöp yip gasi ñö hag ñabin. * ¹⁷ Niñi bi an, God hagöp rö ginam, a göm, gi ud arnab u, God nipe manö yip ñab hagabin aka manö yad ke hagabin u, niñnab. ¹⁸ Kale niñbim, niñi bi an manö nipe ke hagnab u, hib yad ap rannim, a göm, manö gau niñbö gau niñbö udöm hagnab. Pen bi an nipe bi nipe hag yua hib nipe nöp ap rannim, a gi gasi niñnab u, bi anibu bi kabö göl manö niñö nöp hagab; nipe manö piral rimnap hagagnab. * ¹⁹ Mosi, God haga haga rö kalip lo manö hag ña u pen lo adö anib gau kale bi ap gagpim. Pen yad manö ap midöp wasö, yip yiharñ alnig gabim,” a ga. *

²⁰ Jisas anig hagö, niñi bi ap mideila gau hagla, “Nöp an alnig gab? Nöp kijaki aban lajip hagabön,” a gila. *

²¹ Hageila, Jisas haga, “Yad nan gagep añi ap ginö, kale magöñhalö pa giñ gipe. * ²²⁻²³ Kale Mosi God lo manö haga rö, ñi kale gau yag daumim, ñin unbö mudun

* **6:69:** Mad 16:16 * **7:1:** Jon 5:18 * **7:2:** Lep 23:34 * **7:5:** Ap 1:14 * **7:15:** Mad 13:54; Luk 2:47

* **7:16:** Jon 12:49; 14:10 * **7:18:** Jon 8:50 * **7:19:** Ap 7:53; Ro 2:21-24 * **7:20:** Jon 8:48; 10:20 * **7:21:** God nip sabe gep ñin u nan gagep ñig wanö Bedesda u ga u niñöm pa giñ gila.

jiṅ u miḍmim, ruö raleb ñin u waṅ hañ riḱpim. Giṗim anibu, Mosiṣ niṗe wasö, nahai iṭaṅ bi nöḍ il göm giṗim dal nagṣ adö u me anig giṗim. Pen hañ riḱep ñin raleb anibu, ñin riṗmnap God niṗe sabe gep ñin u nöṗ liṗab, pen miñi God niṗe sabe gep ñin u, a giṗim, arö gagṗim; haṭöwaṭö hañ riḱpim. Giṗim anibu rö, yad God niṗe sabe gep ñin u bi ap niṗe giṗnö, hañ romaṅ magöṅhalö kamṣṅ löṗ u, kale ai giṗing yṣ niṗbe mulu lugöp? *
 24 Anṣ u, hainö manö adö adö nöṗ niṗmim hagagmim; kabö rö giṗab adö u niṗe aij giṗim hagmim,” a ga.

“Jisas me Kraiṣ u aka?” giṗa

25 Jerusalem niṗe bi riṗmnap hagla, “Juda bi kub gau bi alniḱ gaböl bi me i aka? 26 Pen niṗim! Niṗe niṗe bi aṅ kub i manö hagö niṗöl giṗ, pen manö ap hagagaböl. Anṣ u, kale ke niṗbal niṗe Kraiṣ u yṣṣiḱ göl rö löṗ! 27 Pen niṗe Kraiṣ u auböp u, hon niṗe ram miṗnöḱ gai niṗbö auöp u niṗagbnoṗ; pen bi i niṗe ram miṗnöḱ gai niṗbö auöp u hon magöṅhalö niṗbun. Anṣ u, niṗe Kraiṣ u wasö,” giṗa. *

28-29 Pen Jisas niṗe God sabe gep ram raul yaṅ manö hag ñöl giṗ nöṗ miḍöm, meg magö dap ranöm haga, “Kale gasṣ niṗbim, kale yṣ niṗe aij yabṣ giṗim, gai niṗbö aunö u niṗbim. Pen wasö. Gasṣ yad ke nöṗ auagnö. Bi yṣ hag yuö aunö u, niṗe Bi kabö göl, Bi manö niṗö nöṗ hagab. Yad niṗe aip miḍem, yṣ hag yuö aunö rö, niṗe niṗbin; pen kale niṗe niṗagṗim,” a ga. *

30 Anig hagö, niṗe ud siṣṣi lun a göm niṗṗa u pen ñin niṗe auaga rö, bi ap niṗe ud siṣṣi laga. * 31 Pen niṗe bi anṣ gau, niṗe bi iru nöṗ Jisas nan gageṗ gau ga niṗöm hagla, “Kraiṣ u hain aunab a giṗal u, pen nan gageṗ iru yabṣ göm, bi anṣi gab rö giṗim rö lagnab,” a giṗa. Gasṣ anibu niṗöm kale hagla, “Jisas niṗe Kraiṣ u nöṗ,” a göm, niṗe niṗe udla.

Juda bi kub gau, Jisas niṗe am dauim, a göm, bi riṗmnap hag yula

* 7:22-23: Lep 12:3; Jen 17:9-13; Jon 5:8-10,16 * 7:27: Jon 7:41; 9:29 * 7:28-29: Mad 11:27; Jon 8:55 * 7:30: Jon 7:44 * 7:34: Jon 8:21; 13:36 * 7:37: Lep 23:36; Ais 55:1; Jon 4:14 * 7:38: Ais 58:11 * 7:39: Jon 16:7; 20:22; Ap 2:4 * 7:40: Jon 6:14 * 7:41: Jon 1:46

32 Pen niṗe bi gau Kraiṣ manö anibu agamiṗ hageila niṗöm, Perisi bi kub gau abe, bi God niṗe nan sabe gep bi kub gau abe, Jisas niṗe am ud siṣṣi liṗim daumim, a göm, God sabe gep ram abad miḍmiḍal polisman riṗmnap hag yula.

33 Jisas pen haga, “Yad rapṣ magö ap miḍem, Bi yṣ yuö aunö u adö giṗe arnabin.

34 Yṣ gai aröp a giṗim ulṗainabim u pen niṗagnabim. Yad arnabin adö u, kale hain giṗim rö lagnab,” a ga. *

35 Anig hageia, Juda bi kub gau kale ke nöṗ hagla, “Niṗe gai arnab, niṗe niṗagnabun? Niṗe am Juda niṗe bi ju am Griḱ niṗe bi aip miḍpal gau amöm, niṗe bi anṣ gau kalṣ manö hag ñöl giṗe miḍeinab aka niṗön? 36 Pen niṗe ai giṗing hagöp, ‘Yṣ gai aröp a giṗim ulṗainabim u pen niṗagnabim. Yad arnabin adö u, kale hain giṗim rö lagnab,’ a göṗ?” ö giṗa.

God Ana niḱ ilam ajiṅ rö juöm aunab

37 Juda Ram Bada ñin kub kale anibu, ñin hain, ñin kub yabṣ u, Jisas uraköm, meg magö dap ranöm haga, “Niṗe bi an rugu miḱep giṗim u, yad apöm niḱ ñinöl. * 38 Niṗe bi yṣ niṗe udnaböl gau, God Manö hagöp rö, niḱ kamṣṅ miḱep u aṅ kalṣ dan niṗbö ilam juöm aunab,” a ga. *

39 Ñin anibu Jisas umöm uraköm Nap niṗe araga adö u me, Jisas niṗe Ana u niṗe bi gau kalṣ ñaga. Pen niḱ ilam juöm aunab manö haga anibu il anigöl miḱöp: niṗe bi Jisas niṗe niṗe udnaböl gau, Jisas niṗe Ana u kalṣ ñinab, a göm haga. *

Kale ke ud asṣ ke ke liṗa

40 Jisas anig hagö, niṗe bi iru nöṗ miḱeila anṣ gau, riṗmnap manö haga anibu niṗöm hagla, “Bi i, niṗe bi God Manö hageṗ aunab a gun abad miḱmiḱdun u,” a giṗa. *

41 Riṗmnap hagla, “Wasö, niṗe Kraiṣ u!” a giṗa.

Anig hageila, riṗmnap pen hagla, “Wasö, Jisas niṗe Galili niṗbö; Kraiṣ u niṗe Galili niṗbö auagnab! * 42 God Manö u hagöp

rö, Krais u, Depid r+kö r+klö r+k dam dap+l göm, Krais u Depid daun n+pe Bedlehem au yag daunaböl,” a g+la. * ⁴³ Jisas manö an+bu hageia n+ñöm, n+bi b+ iru m+deila an+bu gau as+ik ke ke l+la. ⁴⁴ R+imnap n+ip ud sis+ lun dam manö kub hagn+g ud arun a g+la u pen b+ añ+ ap n+ip udaga.

Juda b+ kub gau Jisas manö haga u n+ñ udagla

⁴⁵ Pen God sabe gep ram polisman gau ado g+ arlö n+ñöl g+, b+ God n+ip nan sabe gep b+ kub gau abe, b+ Perisi gau abe kal+ip hagla, “B+ an+bu n+ip n+ñön g+n+g dauagpim?” ö g+la.

⁴⁶ Hageila, God sabe gep ram polisman an+bu gau hagla, “N+bi b+ r+imnap gau b+ an+bu manö aij yab+ hagöp rö hagagpal,” a g+la. *

⁴⁷ An+g hageila, pen b+ Perisi gau pen hagla, “B+ pir alöp an+bu, n+bi b+ r+imnap n+pe n+ñö hagöp a göm n+ñbal rö, kale u rö nöp n+ñbim ar? ⁴⁸ Hon b+ kub b+ ap aka b+ Perisi b+ ap Jisas n+ip n+ñ udagpun. *

⁴⁹ N+bi b+ gai i kale lo manö u n+ñagpal rö, God kal+ip mulu kal n+ñöm g+ naj yab+ g+nab,” a g+la.

⁵⁰ Pen b+ kale Nikodimas, b+ au nöd s+böñ yan amöm, Jisas n+ip manö r+imnap hag n+ñ b+ an+bu me, kal+ip haga, *

⁵¹ “Hon Juda lo adö u, b+ ap n+ip y+har+ñ pen ilön ñun g+ naj gagnabun; manö kub hagun manö it ap n+ñun nöp me, an+g g+nabun,” a ga.

⁵² An+g hageia hagla, “Ne u rö nöp Galili n+bö rö? God Manö u amgö l+ n+ñ dammön n+ñnabön, b+ God manö hagep ap Galili n+bö auagnab,” a g+la. * ⁵³ An+g hageila kale ke ram kale arla.

8

N+bi amöm b+ ap aip udlö

¹ Pen Jisas Olip Dum ara. ² Ruö ram ru dam la n+ñöm, kauyan ado g+ God sabe gep ram u auö, n+bi b+ iru nöp apöm n+ip b+n+g g+gabö geila n+ñöm n+pe as+ik m+dom, kal+ip manö hag ñ+ m+deia. ³ Jisas

an+g göl manö hag ñ+ m+do n+ñöl g+, b+ lo manö hag ñeb b+ gau r+imnap abe, b+ Perisi r+imnap abe, kale n+bi ap am b+ ap aip udaj+ip, n+bi u n+ip dap n+bi b+ m+deila amgö ilö adö au urak ñöm, ⁴ Jisas n+ip hagla, “Manö hag ñeb b+. N+bi i b+ halö u pen b+ ap aip udaj+l n+ñun daubun me i. ⁵ Mos+ lo han+ip ña u haga, ‘N+bi an+bu gau rö, kabö ju pak l+lö umöl,’ a ga. Pen ne n+ñön hagnabön?” ö g+la. * ⁶ Kale manö piral hagla an+bu, an+g hagno, Jisas n+ñön hagö, n+ip manö kub hagun a göm hagla.

Pen Jisas n+pe ubör y+ñön göm, hal+it adö u ñ+magö manö magö r+imnap kal+ kliñ r+köl g+ m+deia. ⁷ Pen kale Jisas n+ip manö an+bu rö hag n+ñöl g+ m+deila, n+pe jöl y+ñg göm kal+ip haga, “B+ nan si nan naj gagöp ap m+dain+im u, kabö ud n+bi an+bi nöd pakn+im,” a ga. * ⁸ An+g hagöm kauyan g+yan göm, m+nöñ yan manö magö r+imnap kal+ kliñ r+k m+do n+ñöl g+, ⁹ b+ Jisas n+ip manö kub hagun a g+la an+bu gau, Jisas manö haga an+bu n+ñöm, b+ majö majö ar+k arla n+ñöm b+ gau magöñhalö añ+ añ+ arö göm ke ke am hakla; Jisas aip n+bi u aip nöp m+dailö. ¹⁰ Jisas n+pe jöl y+ñg göm, n+bi an+bu n+ip haga, “B+ gau mai? B+ nöp manö kub hagn+im ap m+dagöp ar?” a ga. ¹¹ Hageia, n+bi u haga, “B+ Kub. B+ y+ip manö kub hagn+im ap m+dagöp,” a ga. Hageia, Jisas haga, “Yad u rö nöp nöp manö kub hagagnabin. Pen nan si nan naj g+m+dan u hainö gagmön; uri ne aru,” a ga. *

N+bi b+ m+nöñ naböñ it i m+dpal gau mailö kale me Jisas

¹² Jisas manö ap n+bi b+ gau kal+ip kauyan hagöm haga, “N+bi b+ m+nöñ naböñ it i m+dpal gau, yad mailö kale m+dpin. N+bi b+ an y+ip hain göm ajeinab u, s+böñ an gau rö ajageinab; pör m+dep mailö aij u udöm ajeinab,” a ga. *

¹³ Jisas an+g hageia, b+ Perisi gau n+ip pen hagla, “Manö ne ke hag ñ+ban u, hon n+ñbun manö an+bu udun rö lagöp,” a g+la.

* **7:42:** Sam 89:3-4; Mai 5:2 * **7:46:** Mak 1:22 * **7:48:** Jon 12:42 * **7:50:** Jon 3:1-2 * **7:52:** Jon 7:41-42

* **8:5:** Lep 20:10; Dud 22:22-24 * **8:7:** Dud 17:7 * **8:11:** Jon 5:14 * **8:12:** Ais 49:6; Jon 1:4-9; 9:5; 12:46

14 Anig hageila, Jisas haga, “Manö anibu yad ke hagabin u pen manö niñö hagabin. Pen niñön: yad aubin gau niñem, arnabin gau abe niñem gipin. Pen kale, yad aubin gau niñagmim, arnabin gau abe niñagmim gipim. * 15 Kale manö ud asik göl gi, ‘Adö u gi aij gipim; adö u gi naj gipim,’ a gabim u, niñi bi mñön nabön it i gasi niñöm hagpal rö nöp hagabim. Pen yad bi ap nip manö kub hagagabin. * 16 Bapi yip yuö aunö u, nipe yad aip midpul rö, yad manö ud asik ginig, niñö nöp hagem manö ud asik ginabin. * 17 Lo manö kale adö u hagnim, ‘Niñi bi mñöp manö adö añi nöp hagnabil u me, niñi bi niñöm hagnaböl, u niñö hagnil, a ginaböl,’ a gipim. * 18 Lo kale hagöp anibu rö, yad aigale bi rö midpin u, yad ke manö hadö hagnim; pen Bapi yip yuöp u abe yad aigale bi rö midpin manö u hadö hagöp. Manö hol apil manö añi nöp hagnil u me, niñö hagnil a gibep,” a ga. *

19 Anig hageia, nip hagna, “Nap ne mai?” ö gila.

Hageila, Jisas pen haga, “Kale yip niñagpim rö, Bapi yad nip u rö nöp niñagpim. Yip niñbep, Bapi yad u rö nöp niñbep,” a ga.

20 Jisas God sabe gep ram raul, mani kale God nip ñeb dap yubal migan u, manö anibu hag ñi mideia pen ñin nipe auaga rö, bi ap nip ud sisi laga. *

Yad arnabin gau kale aragnabim

21 Jisas kalip kauyan haga, “Yad arik areinabin; yip ulhai niñnabim u pen kale nan si nan naj göl gi nöp midmim umnabim rö, yad arnabin gau kale aragnabim,” a ga. *

22 Anig hageia, Juda bi kub gau hagna, “Nipe hagnim, ‘Yad arnabin gau kale aragnabim,’ a göp u, niñön ginig anig hagnim? Nipe ke al pak linig göm anig hagnim aka?” gila.

23 Anig hagna u pen Jisas kalip haga, “Kale yan niñö; yad lan niñö. Kale mñön nabön it i niñö; yad mñön nabön it i niñö wasö. * 24 Anib u niñem me hagnim, ‘Kale nan si nan naj göl gi nöp midmim umnabim,’ a gipin. Pen yip, Yad Midpin Rö Midpin,* niñ udageinabim u, nan si nan naj gac halö midpim rö midmim, umnabim,” a ga.

25 Anig hageia, nip hagnim niñöm hagna, “Ne an?” ö gila.

Hageila, Jisas haga, “Yad kalöp pör nöp hagnim rö nöp midpin. 26 Kalöp manö kub hagnim ginam adö u, manö iru nöp midöp. Bi yip hagnim yuö aunö u, magöghalö niñ aij göp rö, yip gasi ñö niñöl gi, yad pen niñi bi gau kalip hagnim rö nöp hagnim,” a ga.

27 Jisas nipe Nap manö hagnim ña anibu niñagna rö, kalip haga, 28 “Bi Niñ nipe nip ud gilañ linabim ñin u, ginab ginab rö niñmim ñin añibu niñnabim, Yad Midpin Rö Midpin me. Yad nan ap ke nöp niñem hagnim; Bap manö yip hagnim rö nöp hagnim rö nöp hagnim. * 29 Bi yip yuö aunö u, yad aip midöp. Nip aij göp adö u nöp pör pör gipin rö, yip arö hagnim; yad aip nöp midöp,” a ga.

30 Jisas manö anibu hagnim niñöl gi, niñi bi iru nöp nip Kraim u a göm, niñ udla.

31 Pen Jisas nipe Juda niñi bi nip Kraim u a göm niñla anib gau kalip haga, “Kale manö yad böñ nöp niñ udmim, hagnim rö nöp geinabim u me, niñö nöp niñi bi yad mideinabim. 32 Anig geinabim u, God nipe aigale Bi rö midöp u niñmim, nagi wög rö gipim u arö gimim, mid aij ginabim,” a ga.

33 Anig hageia hagna, “Manö hagnim anibu niñön? Hon bac Ebrahim ñi pai nipe midpun u, hon niñi bi rimnap kalip nagi wög rö hagnim. Anib u, hanip niñön ginig, ‘Nagi wög rö gipim u arö gimim, mid aij ginabim,’ a gipan?” ö gila. *

* 8:14: Jon 5:31-32; 7:28 * 8:15: Jon 12:47 * 8:16: Jon 5:30; 8:29 * 8:17: Dud 19:15 * 8:18: 1Jn 5:9

* 8:20: Jon 7:30 * 8:21: Jon 7:34; 13:33 * 8:23: Jon 3:31 * 8:24: God Manö adin Eksodas u (Eks 3:14) God hib nipe ke hagnim, Yad Midpin Rö Midpin a ga. Pen aui Jisas abe hib nipe ke hagnim, Yad Midpin Rö Midpin a ga. Anib u, Juda niñi bi gau rimnap, manö haga u niñöm, Jisas nip mulu kal niñöm, al pak lun a gila. * 8:28: Jon 3:14 * 8:33: Mad 3:9 * 8:34: Ro 6:16,20

³⁴ Hageila, Jisas haga, “Yad kalöp niñö yabiñ hagabin, niñi biñ nan siñ nan naiñ giñpal gau, nan siñ nan naiñ gep magö u nöñ nagñ wög gep niñi biñ rö miñdpal. * ³⁵ Nagñ wög gep biñ ap, nap niñpe ram u pör miñdagnab; hainö biñ ke niñbö mani yuöm niñp rauö, nap nöñd niñbö ram niñpe u arö göm, ram ke aramöm nap hain niñbö u niñp nagñ wög giñnab. Pen niñ ap nap ram au kuö niñpe pör pör nöñ miñdnab. ³⁶ God Niñ niñpe kalöp niñi biñ rauöm nagñ miñdpim u hubik yueinab u, kale nagñ wög giñmiñdim u böñ nöñ arö giñmim, miñd aij yabiñ giñnabim. ³⁷ Kalöp Ebrahim riñkö riñklö riñk dam dapñl göm auö miñdpim u niñbin u pen manö hagpin u udagmim, yip al pak liñig gabim. ³⁸ Yad Bapi aip miñdem niñbin rö kalöp hag niñabin; pen kale, nap kale u manö hagöp adö u nöñ gabim,” a ga.

³⁹ Hageia hagla, “Bapi hon me Ebrahim,” a giñla.

Hageila, Jisas haga, “Kale Ebrahim niñpai niñpe miñdaibep rö, niñpe giñmiñdöp rö giñbep. * ⁴⁰ Yad God manö hagöp rö niñnem, manö niñö yabiñ u kalöp hag niñbin u pen yip alniñgabim. Pen kale giñniñgabim anñbu rö, Ebrahim niñpe gaga. ⁴¹ Anñb u, nap kale ke u göp rö, kale ke anñb unbö rö nöñ gabim,” a ga.

Anñg hageia hagla, “Hanñp biñ siñ udöm riñkagpal; God aññ me Bapi hon yabiñ,” a giñla. *

Seden niñpai niñpe

⁴² Anñg hageila, Jisas pen haga, “‘God aññ me Bapi hon yabiñ,’ a giñpim u pen God niñpe Bapi kale miñdböp, yad God niñbö apem, uri aui miñdpin u niñmim, yip miñmagö liñbep. Yad gau miñdem, gasñ yad ke niñnem auagnö; God aip miñdul, yip niñebir hag yua, aui aunö. ⁴³ Anñb u, manö yad u niñhön giñniñg niñ aij gagpinñ Giñpim anñbu, hon niñagun a giñmim giñpim. ⁴⁴ Kale nap kale kiñjaki niñpai niñpe miñdpim u me, niñp aij göp adö u nöñ gun a giñmim niñbin. Niñpe nöñd il göm, niñi biñ gau kalip al pak liñmiñdöp rö, nagñ adö niñpe anñbu anñg göl nöñ miñdöp. Gasñ aij riñnab, gasñ

niñö riñnab niñagöp yabiñ; niñpe manö niñö riñnab niñagöp. Manö piral hagab u, manö yöl niñpe me u. Niñpe pör nöñ manö pir alab; pir alep il u kiñjaki me u. *

⁴⁵ Pen yad kalöp manö niñö nöñ hagabin u me, kale niñmim udagpim. ⁴⁶ Pen yad giñpin u niñmim, adö u nan siñ nan naiñ giñpan, a giñmim hagmim rö lagöp. Anñb u, yad manö niñö nöñ hagpin u niñmim, kale niñhön giñniñg manö yad niñ udagpim? *

⁴⁷ Niñi biñ God piñg miñdpal gau, manö niñpe u udpal. Pen kale niñp piñg miñdagpim rö, manö niñpe u udagpim,” a ga. *

Ebrahim hainö yag daula, yad nöñ miñdpin, a ga

⁴⁸ Juda biñ kub gau Jisas niñp hagla, “Ne biñ Sameria niñbö, nöñ kiñjaki abañ alöp, a giñpun u, niñö hagpun aka?” giñla. *

⁴⁹ Hageila, Jisas haga, “Yip kiñjaki abañ alagöp. Yad Bapi hib niñpe u hagnö adö arab pen kale hib yad u hagpe au giñyan ap lugab. ⁵⁰ Hib yad u ke hagnö adö arniñm a giñ gasñ u niñagpin; pen God niñpe niñi biñ niñhön niñhön gajal niñ aij göp u, niñi biñ hib yad haglö adö arañ a giñ gasñ u niñöb. ⁵¹ Kalöp niñö hagabin, niñi biñ an manö yad u niñöm, hagpin rö giñnab u, niñpe umagnab; niñpe pör nöñ pör nöñ kamññ miñdeinab,” a ga. *

⁵² Jisas anñg hageia, kale hagla, “Ne manö hagpan anñbu niñjun niñbin, nöñ kiñjaki abañ alöp hagabön. Ebrahim abe, biñ God manö hagep gau magöñhalö abe umla, pen ne niñhön giñmön hagpan, ‘Niñi biñ an manö yad u niñöm, hagpin rö giñnab u, umagnab; niñpe pör nöñ pör nöñ kamññ miñdeinab,’ a giñpan? ⁵³ Bac hon Ebrahim abe, biñ God manö hagep gau magöñhalö abe umla rö, biñ anñb gau biñ pro, yad biñ kub a giñ gasñ u niñban aka?” giñla.

⁵⁴ Hageila, Jisas haga, “Hib yad ke hagnö adö arböp, nan yñharññ rö liñböp. Pen biñ hib yad hagö adö arab biñ anñbu Bapi yad. Kale biñ aññ anñbu nöñ niñp, God hon, a giñpim. ⁵⁵ God hon, a giñpim u pen niñp niñagpin; pen yad niñp niñbin. ‘Niñp

* **8:39:** Mad 3:9 * **8:41:** Ais 63:16 * **8:44:** 1Jn 3:8
Mak 3:21-22 * **8:51:** Jon 5:24

* **8:46:** 2Ko 5:21; 1Pi 2:22 * **8:47:** 1Jn 4:6 * **8:48:**

nıñagpin,' a gıbnep, kale manö pıral hagpım rö hagbnep. Anıbu u, yad nıp nıñbin u me, manö hagöp rö gıpin. ⁵⁶ God hadame nöp nap Ebrahim nıp hagöm, yad Jıas mıñi apem mıdpın nıñ i nöp hagöm, 'Nıñ hain u aunab,' a ga. Pen nap Ebrahim God manö haga u nıñöm, manö anıbu God nıñö hagöp, a göm, gası halö mıdöm nıñi löl gı mıdeia; nıñ anıbu nıñöm mıñ mıñ ga," a ga.

⁵⁷ Anıg hageia, Juda bı gau hagla, "Mı ne nıñ juöl mıñöp ado gı da unbö sıduñ lañ rö mıdagpan u pen ne nıñön gımön, Ebrahim hadame dagol gau ga u nıñnö, a gıpan?" ö gıla.

⁵⁸ Hageia, Jıas kalıp haga, "Kalöp nıñö yabıñ hagabin, Ebrahim nıp yag dauagep adö u, Yad Mıdpın," a ga. *

⁵⁹ Jıas anıg hageia, nıp kabö ju al pak lıñg geila, pen God sabe gep ram raul mıdeia u hil gı löm höñ amöm ara.

9

Bı ap yag daula nıñ u nöp amgö we ga, Jıas gö amgö nıñ nıñ

¹ Pen Jıas bı nıpe gau aıp amöl gı nıñla, bı yag daula nıñ u nöp amgö we ga ap mıdeia. ² Jıas bı nıpe gau bı anıbu nıñöm Jıas nıp hagla, "Manö hag nıñ bı. Bı an nan sı nan nıñ gajıp, bı anıbu yag daula nıñ u amgö nıpe u we ga? Nıpe ke aka nıme nap gajıl göp?" ö gıla. *

³ Hageia, Jıas haga, "Amgö nıpe we ga u, nıpe ke aka nıme nap nan sı nan nıñ gajıl gagöp. Pen amgö nıpe we ga u, nıbi bı gau God nıpe Bı klö unbö ke a göm nıñ aıj gılañ a göm ga. * ⁴ Mıñi sıdö anı magö i, Bı yıp yuö aunö u, wög nıp u gun. Sıb gıñg gab nıñöm hon wög gun rö lagnab. ⁵ Yad mıñön nabön ıñ i mıdpın magö i, nıbi bı mıñön nabön ıñ i mıdpal gau mailö kale u yad mıdpın," a ga. *

⁶ Jıas manö anıbu hagöm, mıñön yanı kıñu alöm, gö kıñp lö, udöm bı amgö we ga u nıp amgö nıpe au löm, * ⁷ haga, "Sıloam wanö ammön, amgö ne u nıñg lımön," a ga. Anıg göm hag yuö, am nıñg

löm, amgö u nıñ nıñöm, ram nıpe ara. Sıloam manö ıñ u "Yuö Ara" a gıpal.

⁸ Pen nıbi bı ram yam nıpe aıp jım nıñ gau abe, nöd nıpe nan asıb gımıdöp nıñmıdal nıbi bı gau abe hagla, "Bı i, bı au asık mıdöl gı, nan asıb gımıdöp u rö löp," a gıla. ⁹ Hageia, rımnap hagla, "Yau me, bı anıbu nöp," a gıla. Rımnap pen hagla, "Wasö. Bı anıbu rö löp u pen bı i bı ke nıbö," a gıla. Anıg hageia, bı anıbu nıpe ke haga, "Yad me bı anıbu," a ga. ¹⁰ Hageia, nıp hagla, "Amgö nöp u aıge göm kamıñ löp?" ö gıla. ¹¹ Hageia haga, "Bı Jıas a gıpal u, mıñön yanı kıñu alöm, gö kıñp lö, udöm amgö yad u löm hagöp, 'Sıloam wanö ammön, amgö ne u nıñg lımön,' a gö, am amgö yad u nıñg lem, adıñ amgö nıñ nıñbin," a ga. ¹² Hageia hagla, "Bı anıbu mıñi gai?" ö gıla. Hageia haga, "Yad nıñagpin," a ga.

Bı Perisi gau, "Bı amgö we ga u aıge göm kamıñ löp?" ö gıla

¹³⁻¹⁴ Pen Jıas gö amgö nıñ nıñga bı anıbu, Juda kai God nıp sabe gep nıñ kale u anıg ga u me, nıbi bı rımnap bı anıbu nıp dam bı Perisi mıdeila au aula. ¹⁵ Bı Perisi bı anıbu nıp hagla, "Ne aıgöl gımön amgö nıñ nıñban?" ö gıla. Hageia haga, "Jıas mıñön kıñp ap udöm, amgö yad u lajıp, yad am amgö yad u nıñg lem, uri amgö nıñ nıñbin," a ga.

¹⁶ Anıg hageia, bı Perisi rımnap hagla, "God nıp sabe gep nıñ u anıg ga rö, nıpe God nıp sabe gep nıñ lo u rıb jua. Anıbu u, hon nıñbun, God nıp yuö auagöp," a gıla. Anıg hageia, bı kale rımnap pen hagla, "Bı nan sı nan nıñ gep ap mıdaıböp, nıpe aıgöl göm nan gagep anıbu gıböp?" ö gıla. Anıg hagöm kale ke nöp asık ke ke lıla. ¹⁷ Bı Perisi gau, bı anıbu nıp kauyanı hag nıñöm hagla, "Bı amgö yad gö amgö nıñ nıñbin,' a gıpan u, ne bı anıbu bı nıñön, a gı gası nıñban?" ö gıla. Hageia haga, "Yad nıñbin nıpe bı God manö hagep bı ap," a ga. *

¹⁸ Pen Juda bı kub gau, bı amgö we ga kamıñ la manö anıbu udagöm, nıme

* 8:58: Jon 1:1 * 9:2: Esi 18:20; Luk 13:2,4 * 9:3: Jon 11:4 * 9:5: Mad 5:14; Jon 8:12 * 9:6: Mak 8:23

* 9:17: Jon 4:19

nap hanip auil, a gilö, ber mihau aueilö, ¹⁹ hagla, “Ñi i ñi kale aka?” gila. Hageila haglö, “Yau, ñi u ñi hol,” a gilö. Hageilö hagla, “Kale nip amgö we halö yag daulö aka?” gila. Hageila haglö, “Yau, nip amgö we halö yag daulo,” a gilö. Anig hageilö hagla, “Anib u, uri aigöl göm amgö ñi nijnab?” ö gila.

²⁰⁻²³ Hageila, kale ber pen hadö nijnlö, Juda bi kub anib gau nöd manö klö adö ap hagöm hagla, “Nibi bi an an Jisas nipe Krai u a göm waiö hagnaböl gau, Juda magum gep ram anibu kauyan auagnaböl,” a gila. Manö hagla anibu hadö nijnmil me, pirikmil, haglö, “Ñi u, ñi hol midöp u, nijnbul; ñi hol anibu amgö we halö yag daulo u abe nijnbul; pen mñi aigöl göm amgö ñi nijnab u nijnagpul; bi an nipe gajip amgö nijnab u abe hol nijnagpul. Pen nipe ñi pro wasö; nipe ke hag nijnabim u, hagnab,” a gilö.

²⁴ Anig hagailö, bi kub gau bi anibu nip kauyan wiñ allö aueia hagla, “Nöp kamij löp anibu, God amgö ilö nipe u manö nijnö nöp hag. Hon nijnbun, bi hagajun u, bi anibu bi nan si nan naj gep bi ap,” a gila.

²⁵ Anig hageila, bi anibu pen haga, “Nipe bi nan si nan naj gep bi ap aka wasö, yad nijnagpin. Yad nan añi ap nöp nijnbin. Nöd amgö we gi midainö pen mñi amgö ñi nijnbin,” a ga.

²⁶ Hageia hagla, “Nöp aigege göm gajip, amgö nijnban?” ö gila.

²⁷ Hageila haga, “Yad kalöp midö nöp hag ñi bin u pen kale manö yad u udagpim. Nihön ginig manö midö nöp hagajin manö u kauyan hag a gimim hagabim? Kale ke u rö nöp bi nipe ap midun a gimim hag nijnabim aka?” ga.

²⁸ Anig hageia, nip mulu kal nijnöm, nip manö naj hagöm hagla, “Hon Mosi bi nipe me, pen ne bi yiharij u bi nipe ap! ²⁹ God Mosi nip manö hag ñö hagnidöp u nijnbun, pen bi i gai nibö auöp u nijnagpun!” a gila.

³⁰ Hageila haga, “Ake! Bi game! Nipe amgö yip u gö kamij löp, pen nipe gai nibö u kale nijnagpim me! ³¹ Pen hon

nijnbun, nan si nan naj göl gi, God nip sabe gaiöl u, nipe manö kale udagnab; nibi bi God nip nijn udöm, manö hagöp rö göl gi, nip sabe gaiöl u, nipe manö kale nijnab. * ³² Mijön nabön gi la ñin u riköl, mid dap mñi midpun ñin i, nibi bi amgö we halö yag daula ap gö kamij laga. ³³ Bi anibu God yuö auagböp, nipe nan ap ginim rö lagböp,” a ga.

³⁴ Anig hageia, kale pen hagla, “Name nöp yag daua ñin u, bi nan si nan naj gep u yag daula pen ne hanip manö hag ñinig gabön ar? Anig hagnöm, Juda magum gep ram i kauyan auagnabön,” a göm, nip ud mamö gi dam höj yan yula. *

Nibi bi Jisas nip nijn udagpal gau, amgö we rö midpal

³⁵ Pen bi anibu nip ud höj yula, Jisas manö anibu nijnöm, am nip ulhai nijnöm haga, “Ne Bi Ñi nipe nip nijn udpan?” ö ga.

³⁶ Hageia haga, “Bi Ñi nipe bi an? Bi anibu me u, a gö, yad nip nijn udnam,” a ga.

³⁷ Anig hageia, Jisas haga, “Bi anibu midö nöp nijnban. Me ne aip manö hagabul i,” a ga.

³⁸ Anig hageia, bi anibu Jisas mideia il au kugom yimöm haga, “Bi Kub! Yad nöp nijn udabin,” a ga. ³⁹ Hageia, Jisas haga, “Yad mijön nabön il i aubin u, nibi bi mijön nabön il i midpal gau kalip nime linig aubin. Nibi bi amgö we ga gau mailö apöm nijnaböl; pen nibi bi hon hadö nijn aij gipun a göm, mailö arö göm, sib yan aramöm nijnagnaböl.

⁴⁰ Anig hageia, bi Perisi söl anib au mideila rimnap, manö anibu nijnöm hagla, “Anig hagpan u, hon abe amgö we göp, a gimön hagabön ar?” a gila. *

⁴¹ Hageila, Jisas haga, “Kale amgö we midabep rö, nan si nan naj gipim u manö kub udagbep; pen nijn aij gipun, a gipim u me, kale gac halö midmim manö kub udnabim,” a ga.

10

Kaj Sipsip Mukep Bi Aij u

* 9:31: Sam 34:15 * 9:34: Sam 51:5 * 9:40: Mad 15:14

1 Jisas manö ap hod riköm haga, “Yad kalöp n+ñö yabił hagabin, kaj sipsip m+dpal waryö raul u arn+g, ajön it y+j+g göl m+gan u m+do n+ñöl gi, y+har+ñ ramö au rala göm arnaböl gau, kale nan si udep n+bi bi. 2 Bi sipsip mukep u, y+har+ñ ramö u rala göm aragnab; ajön it y+j+g göl m+gan u nöp amöm, waryö raul m+gan yan arnab.

3 “Pen bi sipsip mukep u amjakö, bi ajön it abad m+dpö u n+p n+ñ aij g+ nab rö, adan u hi+knab. Pen sipsip gau u rö nöp, bi an+bu maj m+gan n+p u n+ñ naböl rö, sipsip n+pe ke gau hib ñöl gi pañ+d höñ arnab. 4 Sipsip n+pe pañ+d höñ aramöm, n+pe nöd gö n+ñöl gi, kale maj m+gan n+pe u n+ñ naböl rö, n+p hain g+ naböl. 5 Pen bi ke n+bö ap ap hagö, n+p hain gagnaböl; maj m+gan n+pe n+ñ agnaböl rö, p+r+ik arnaböl,” a ga. 6 Jisas an+göl manö hod riköm haga pen manö hagab adö u a göm rik n+ñ agla.

Jisas n+pe Sipsip Mukep Bi Aij u

7 Jisas manö rik n+ñ agla rö, n+pe kauyan haga, “Yad kalöp n+ñö yabił hagabin, yad ke sipsip gau ajön arep m+dpin. 8 Pen, ‘Hon kaj sipsip mukep bi,’ a göm, nöd aula bi gau, kale magöñhalö nan si udep bi m+dm+dal. Sipsip gau manö kale u n+ñ agm+dal. * 9 Pen yad ke sipsip gau ajön arep rö m+dpin. N+bi bi y+p apöm waryö raul m+gan arnaböl gau, kam+ñ nöp m+deinaböl. Ajön am+ıl ap+ıl göl gi, nan ułan ułan n+ñ naböl. 10 Bi si udep gau, nan si udn+g, wip aln+g, gi naj g+ñ+g nöp aubal. Pen yad aunö u, kalöp g+ñö, kale kam+ñ pör m+dep magö an+bu udmim, kam+ñ m+d aij gep adö u nöp m+dpe aran a gem aunö.

11 “Yad Sipsip Mukep Bi Aij. Sipsip Mukep Bi Aij u, kaj sipsip gau a göm umnab. * 12 Bi au mani udn+g kaj sipsip abad m+deinab u, bi kaj sipsip mukep y+j+g göl wasö; sipsip gau sipsip n+pe wasö u me, kain hauł gau auaiöl u n+ñöm p+ñ+ñ gi arnab. An+bu u me, kain hauł an+bu gau sipsip gau kal+p yu gi dam ke gau gau yunaböl. * 13 Bi an+bu mani udn+g kaj

sipsip abad m+dom, sipsip gau kal+p gas+ n+ñ agnab u me, p+ñ+ñ gi arnab.

14-15 “Yad Sipsip Mukep Bi Aij. Bapi hol ap+ıl pen pen n+ñ aij g+pul rö, yad sipsip gau aip pen pen n+ñ aij g+pun. An+bu u, yad kal+p a gem umnabin. * 16 Sipsip waryö raul m+gan i m+dpal nöp wasö, sipsip r+mnap halö m+dpal. Sipsip an+bu gau u rö nöp udnabin. Kale u rö nöp manö yad u n+ñ naböl. Sipsip raul m+gan an+ ap magum gi m+dom, bi mukep kale an+ ap nöp m+dom g+ nab. *

17 “Yad kal+p nan a gem umem uraknabin rö, Bapi y+p m+dmagö löp. * 18 N+bi bi r+mnap gas+ kale n+ñöm g+lö umagnabin; yad ke umnam a gem umnabin. Yad ke umnam a gem umnabin; yad ke uraknam a gem uraknabin. An+bu u, Bapi yad, ne unbö g+mön a ga manö n+pe u udem, haga rö nöp g+ nab,” a ga.

19 Jisas manö an+bu hagö, Juda kai kauyan as+ik böñ u ke, böñ u ke löm, 20 r+mnap hagla, “N+pe k+jaki aban alö, manö piral hagab u, n+ñön g+ñ+g manö n+pe u n+ñ abim?” ö g+la.

21 An+g hageila, r+mnap pen hagla, “N+pe k+jaki aban alböp u, an+g hag aij gagböp. Pen k+jaki aban alö, aigöl göm n+bi bi amgö we ga gau gö kauyan n+ñ blap?” ö g+la.

22 Pen hainö Juda n+bi bi, God sabe gep ram uł aij m+dpö u m+ñ m+ñ gep ñ+n kub u m+ñi, a göm, Jerusalem am magum g+la. Pen ñ+n kub an+bu, ram y+gön ñ+n u me, 23 Jisas n+pe God sabe gep ram höñ adö “Solomon Ram Bada” a g+m+dal u ajeia n+ñöl gi, 24 Juda n+bi bi gau Jisas m+deia au apöm hagla, “Han+p gö pör nöp abad m+dagaiun; ne Krais u m+daimön u, waiö hagö n+ñun,” a g+la.

25 Hageila, Jisas haga, “Yad kalöp hadö hagnö pen manö yad u manö n+ñö a g+mim n+ñ udagpe. Bapi yad klö n+pe udem nan gagep gau g+p+in u n+ñmim, manö yad u manö n+ñö a g+mim n+ñ udbep. 26 Pen sipsip yad m+dagpim rö, manö yad u manö n+ñö a g+mim n+ñ

* 10:8: Jer 23:1-2; Esi 34:2-3 * 10:11: Sam 23:1; Rep 7:17 * 10:12: Ap 20:29 * 10:14-15: Mad 11:27; 1Jn 3:16 * 10:16: Ais 56:8; Esi 34:23 * 10:17: Plp 2:8-9

udagpe. ²⁷ Sipsip yad gau manö yad hagabin nıñbal; yad kalıp nıñbin nıñjöm kale yıp hain gıpal. ²⁸ Yıp hain gıpal gau, kalıp kamıñ pör mıdep magö u ñabin u me, kale umagnaböl. Ñımagö adö yad mıdpal rö, nıbi bı rımnap apöm kalıp fııp gi ud aröl rö lagöp. * ²⁹ Bapi yad kalıp ud yıp ñöb u, nıpe Bı klö unbö ke yabıl mıdöp me. Ñımagö adö nıpe mıdpal rö, nıbi bı rımnap apöm kalıp fııp gi ud aröl rö lagöp. ³⁰ Bapi ke, yad ke, wasö; hol apıl añı yabıl mıdpul,” a ga.

³¹ Jisas anıg hageia, Juda kai nıp kauyan kabö ju paknıg geila. ³² Anıg geila, Jisas kalıp pen haga, “Bapi yıp hagö, kale mıdaibe nıñöl gi, nan aij ke ke iru nöp gınö. Pen nan aij gınö anıbu gau, adö mai gi naij gınö nıñmim, yıp al pak lınıg gabim?” ö ga.

³³ Hageia hagla, “Nan aij adö anıbu gau nıñun, nöp al pak lınıg gagabun; ne bı yabıl pen, yad God rö mıdpin, a gımön, God hib nıpe dap lug gıpan u me, nape al pak lınıg gabun,” a gıla. *

³⁴ Anıg hageila, Jisas haga, “Lo kale ke adıñ ap kalı klıñ rıköm hagla, ‘God nıpe haga, “Kale ke god rö mıdpim,” a ga,’ a gıla. * ³⁵ God Manö u manö ap pıral hagagnab; pör nöp pör nöp nıñö nöp mıdeinab. God nıpe nıbi bı yıharıñ gau manö hagajın anıbi ñöm, ‘Kale god rö mıdpim,’ a ga. ³⁶ Pen yad, yad mınöñ naböñ fıı i aubin u, Bapi yıp wög nıpe hag löm hag yuö aubin. Pen yad God Ñı nıpe mıdpin a gınö manö anıbu nıñmim, kale nıñhön gınıg, God hib nıpe hag pro gab, a gımim, yıp al pak lınıg gabim? ³⁷ Yad God wög nıpe geinabin u, manö yad nıñ udmim. Wasö u, wasö. ³⁸ Pen manö yad nıñ udagun, a gınabim u, yad nan gagep rö gıpin gau nıñmim, nıñ udmim. Kale anıg göl nıñ udmim me, yad Bapi aıp mıdpin Bapi yad aıp mıdöp u nıñnabim,” a ga. *

³⁹ Jisas nıp kauyan ud sısı lun a gıla u pen agamıj hil gi löm ara. ⁴⁰ Jisas anıg hil gi amöm, kauyan ñıg Jodan juöm

böñ lödañ amöm, Jon nöd mıdöm nıbi bı ñıg pak ñımmıdöp ram mınöñ rıgon gau am mıdeia. * ⁴¹ Nıbi bı iru nöp mıdeia u apöm hagla, “Jon nan gagep rö rımnap gagmıdöp, pen nıpe bı i nıp a göm, manö nıñhön nıñhön hagmıdöp u, magöñhalö manö nıñö nöp hagmıdöp,” a gıla. ⁴² Anıg hagöm, nıbi bı mıgan anıbu mıdeila gau iru nöp Jisas nıp nıñ udla.

11

Lasaras uma

¹ Ram rıñıg aglö Bedani nıbö bı ap nan ga; hib nıpe u Lasaras. Bı anıbu, nıñın nıpe mıñöp mıdmıdil; ap Maria, ap Mada.

* ² Maria me, Jisas nıp ma kıd nıpe u wel hon gi ñöm, umagö nıpe ud fıık gi yua nıbi anıbu. Nımam nıpe Lasaras nan ga. *

³ Lasaras nıñın mıñau Jisas nıp manö bıg yumil haglö, “Bı Kub! Bı mıdmagö ne u nan göp,” a gılo.

⁴ Pen Jisas manö hag yulö anıbu nıñjöm haga, “Nıpe nan göp pen böñ nöp umagnab. Pen God nıpe ke nıñöb rö, nıpe klö ke nıpe gö, nıbi bı gau God hib nıpe u abe, God Ñı hib nıpe u abe haglö adö arnab, a göm ga,” a ga. *

⁵ Jisas nıpe Mada, nıñın nıpe Maria, nımam kale Lasaras kalıp yam mıdmagö lımmıdöp. ⁶ Pen Lasaras nan ga manö anıbu nıñjöm, Jisas nıp nıñıñıg yıñıd araga; ram mınöñ mıdeia au ñın mıñöp halö mıdeia.

⁷ Ñın mıñöp lugö, bı nıpe gau kalıp haga, “Ram mınöñ Judia ado gi arun,” a ga.

⁸ Anıg hageia, bı nıpe gau hagla, “Manö hag ñeb bı. Rol magö u nöp, bı Juda gau nöp kabö ju paknıg geila u pen ne kuöyan ram mınöñ anıbu ado gi arnıg gabön aka?” gıla.

⁹ Hageila, Jisas haga, “Kale nıñbim, ñın añı ap, aua unbö mıgan lan nöp mıdöp. Nıbi bı mailö halö ajeinaböl gau, mınöñ naböñ mailö anıbu mailö ñö, nan rımnap kalpe li ludö arö ap lug pakagnaböl. ¹⁰ Pen nıbi bı sıbön yan ajeinaböl gau, mailö kale mıdagö, nan rımnap kalpe li ludö arö ap lug paknaböl,” a ga.

* **10:28:** Jon 3:16; 6:39 * **10:33:** Lep 24:16 * **10:34:** Sam 82:6 * **10:38:** Jon 14:10-11 * **10:40:** Jon 1:28

* **11:1:** Luk 10:38-39 * **11:2:** Jon 12:3 * **11:4:** Jon 9:3

11 Jisas anig hagöm, manö ap halö kalip hagöm haga, “Bi niñeb hon Lasaras hon hanab; pen yad amem nip hagnö urak aunab,” a ga.

12 Hageia, bi nipe gau pen hagla, “Bi Kub. Nipe hanab a gipan rö, kamiñ linab,” a gila. 13 Jisas nipe Lasaras hadö umöb u niñöm, “Lasaras hon hanab,” a ga. Pen bi nipe gau Jisas manö nipe niñöm, Lasaras yihariñ hon hanab a gi gasi niñla. 14 Bi nipe gau niñagep adö mideila niñöm Jisas kalip waiö hagöm haga, “Lasaras hadö umöb. 15 Pen yad Lasaras aip midagainö umöb u, kalöp nan a gem miñ miñ gipin. Anig göp u me, kale manö yad niñ udmim rö löp. Pen Lasaras midöp au arun,” a ga.

16 Hageia, Domas Didimas nipe Jisas bi nipe rimnap gau kalip haga, “Hon magöñhalö manö hag ñeb bi hon aip ram miñöñ Judia arno, nip al pak löm, hanip abe al pak löl,” a ga. *

Jisas Mada Maria añil miñhau kalip manö haga

17 Pen kale ram riñig aglö Bedani amjakeila, niñi bi gau Jisas nip hagla, “Lasaras uma riñöl giñno, ñin miñhau miñhau padiöp,” a gila. 18 Pen ram riñig aglö Bedani anibu, Jerusalem söl au, kilomida unbö miñhau niñgañ rö nöp midmidöp rö me, 19 Lasaras umö, Juda niñi bi iru nöp apöm, Mada Maria añil miñhau mög niñöm miñöñ magö gi mideila. 20 Pen Jisas auab, a gilo, Mada niñöm, niñin Maria nip ram u arö göm, am Jisas nip niñig ara. 21 Mada nipe am Jisas nip niñöm haga, “Bi Kub. Ne i midaiñnap, mam yad Lasaras umagböp. 22 Pen yad niñbin, miñi God nip nan niñön hag niñeinabön, hagnabön rö giñab,” a ga.

23 Hageia, Jisas haga, “Namam kuöyañ uraknab,” a ga. 24 Hageia, Mada haga, “Yad niñbin manö kub hagep ñin u uraknab,” a ga. * 25 Hageia, Jisas haga, “Yad ke giñö niñi bi uraknaböl; yad ke giñö niñi bi kamiñ mideinaböl. Niñi bi yip niñ udöm umnaböl gau, kamiñ mideinaböl. 26 Niñi bi kamiñ midöm yip

niñ udnaböl gau, umagnaböl; pör nöp pör nöp kamiñ mideinaböl. Manö hagabin anibi niñ udpan aka?” ga.

27 Jisas anig hageia, Mada haga, “Bi Kub. Yaue, yad niñbin, ne me Kraiss u, God Niñ nipe miñöñ naböñ i aunab, a gi midal u nöp,” a ga. *

28 Mada manö anibu hagöm, ram ado gi amöm, niñin nipe Maria nip rimid il gau mumug riköm haga, “Manö hag ñeb bi hadö auub; nöp mai a göm hag niñab,” a ga. 29 Maria manö anibu niñöm yinid uraköm, Jisas nip niñig ara. 30 Pen Jisas ram riñig aglö Bedani hadö auaga; Mada nip niñga miñgan anib au nöp mideia. 31 Maria nipe anig yinid arö, Juda niñi bi nip aip ram raul mideila gau hag niñla e, wip riñöl dan miñöñ giñig arab, a göm, arö niñöl gi hain arla.

32 Maria am Jisas nip niñöm, mideia ma il au maben yimöm haga, “Bi Kub, ne aui midaiñnap, mam yad umagböp!” a ga.

33 Pen Maria abe, Juda niñi bi nipe aip aula gau abe miñöñ geila u niñöm, Jisas gasi hibur midmagö nipe mög kub yabiñ ga. 34 Anig gö, Jisas haga, “Nip riñöl gipim gai?” ö ga.

Hageia hagla, “Auö am niñun,” a gila.

35 Jisas amgö ñig luga. 36 Jisas amgö ñig lugeia u niñöm, Juda niñi bi gau niñöm hagla, “Niñim! Lasaras nip midmagö yabiñ löp!” a gila.

37 Rimnap pen hagla, “Nipe bi amgö we ga u nip gö amgö ñil niñga rö, niñön giñig nan bi anibi nip ga u gö kamiñ laga?” ö gila. *

Jisas Lasaras nip gö, uraka

38 Pen Jisas kuöyañ gasi hibur midmagö nipe mög kub yabiñ niñöm, Lasaras nip riñöl gila miñgan u amjaka. Wip riñöl gila anibu, kabö miñgan ap riñöl gila; pen kabö kub ap ud ajöñ piñ gilo mideia. 39 Pen Jisas bi gau haga, “Kabö u ud yuim,” a ga.

Jisas anig hageia, bi Lasaras uma anibu niñin nipe Mada haga, “Bi Kub, wip u umö riñöl giñno, ñin miñhau miñhau padiöp u, haññ naj yabiñ aunab,” a ga.

* 11:16: Mak 14:31 * 11:24: Jon 6:40 * 11:27: Jon 6:69 * 11:37: Jon 9:6

⁴⁰ Hageia, Jisas pen haga, “Nöp nihön hagajin? Nöp hagpin, ‘Yip niñ ud midmön me, God klö nipe ke niñnabön,’ a gipin,” a ga.

⁴¹ Anig hageia, kabö u ud yulö, Jisas gilan gä niñöm haga, “Bapi, yad nöp hag niñnö yip niñban u, nöp aij a gabin. ⁴² Yad nöp hag niñnö yip pör niñban u hadö niñbin, pen manö hagabin anibi, niñbi bi aui urak midpal gai, ne nöp yip yuö aunö u niñ udöl, a gem hagabin,” a ga.

⁴³ Jisas anig hagöm, meg migän dap ranöm haga, “Lasaras, ne höñ aui au!” a ga. ⁴⁴ Hageia, wañj ñin ma nip wam wam haluöm, nab+c maj migän wañj wam wam göm, dam rigöl gila wañj gau, anig göl midö niñöl gi, wip he milö u urak wañj halö wam wam göm höñ aua. Auö, Jisas bi gau kalip haga, “Wañj nip wam halubim gau hubik yube aran,” a ga. Hageia, haga rö gila.

Jisas nip alun a göm gasi u niñla
(*Mad 26:1-5; Mak 14:1-2; Luk 22:1-2*)

⁴⁵ Juda niñbi bi Maria nip niñnig aula anib gau, Jisas Lasaras nip gö uraka u niñöm, niñbi bi iru nöp Jisas nipe Kraiss u a göm, nip niñ udla. * ⁴⁶ Pen rimnap ado gi bi Perisi mideila au amöm, Jisas ga anibu kalip hag ñila. * ⁴⁷ Hag ñeila, bi Perisi gau abe, bi God nip nan sabe gep bi kub gau abe, kale Juda Kansol manö ud asik limidal bi kub gau kalip wañ allö, am magum geila, kalip hagla, “Bi anibu nan gagep iru nöp gab u, hon nihön ginabun? ⁴⁸ Hon niñjun arö gino, nipe anibu nöp gö arö, niñbi bi magöñhalö nip niñ udöm, kin kub hon a geinaböl u, Rom bi kub gau apöm, God sabe gep ram hon u gi naj göm, hanip Juda niñbi bi gi naj göm, ginaböl,” a gila.

⁴⁹ Pen mi anibu nöp, bi ap nip hag lilö, nipe bi God nip nan sabe gep bi kub yabit u mideia. Bi anibu hib nipe Kaiapas. Nipe magum geila an u manö hagöm haga, “Kalöp gasi lagöp. ⁵⁰ Yad kalöp hagabin, bi añi ap umö hon magöñhalö kamñ arnabun u aij; hon magöñhalö umnabun u naj,” a ga.

⁵¹ Kaiapas nipe manö haga anibu, nipe ke hagaga; nipe bi God nip nan sabe gep bi kub yabit mi anibu mideia rö, nipe nan nihön nihön hainö ginab gau gasi niñöm, Jisas nipe Juda niñbi bi gau kalip a göm umnab, a ga. ⁵² Pen Juda kai kalip nöp wasö; niñbi bi God ñi pai nipe udnig gab gau magöñhalö ud jim ñöm lö, il nipe añi yabit mideinaböl, a göm umnab, a ga. *

⁵³ Anib u, ñin anibu il göm, Juda bi kub anib gau Jisas nip aige gun alun, a göm, pör nöp manö anibu nöp hag amil apil gi mideila. *

⁵⁴ Juda bi kub gau Jisas nip alnig geila u niñöm, Jisas nipe ram minöñ kale ram minöñ Judia waiö ajagmidöp; nipe bi nipe gau aip ram minöñ Judia au ju am Epraïm daun amjaköm, minöñ naböñ kabö nöp midmidöp goñ au midmidal.

⁵⁵ Pen Juda kai Pasopa ñin kub kale u söl söl ga niñöm, niñbi bi iru nöp ram minöñ kale ke gau arö göm, hon God amgö ilö niñbi bi ut aij midun, Pasopa nan niñjun, a göm, wög adö kale hadame gau gimidal rö ginig Jerusalem arla. ⁵⁶ Kale Jerusalem apjaköm, Jisas nip ulhai niñ mideila. Kale amöm God sabe gep ram raul migän u midöm, Jisas mai, a göm, pen hag niñö pen hag niñö göm hagla, “Kale nihön gasi niñbim? Nipe Pasopa ñin i aunab aka wasö?” gila. ⁵⁷ Pen God nip nan sabe gep bi kub gau abe, bi Perisi gau abe, manö ap hagla, “Niñbi bi ap Jisas nip niñainim u, nipe ap hanip hageinab, hon am nip ud sisi lun,” a gila.

12

Maria Jisas nip wel haññ aij auep li ña
(*Mad 26:6-13; Mak 14:3-9*)

¹ Pasopa nan niñnig gila u, ñin unbö kagol jññ u nöp midö niñöl gi, Jisas Lasaras uma nip gö uraka ram nipe u ara. Ram riññ aglö anibu hib Bedani. * ² Bedani amöm, nan niñjun, a göm, Jisas u, Lasaras u, niñbi bi rimnap abe, asik mideila niñöm, Mada nan magö gau nime la. * ³ Niññ Maria pen, wel haññ aij mani kub yabit raubal barol ap dapöm, Jisas ma adö u

* **11:45:** Jon 7:31 * **11:46:** Luk 16:31 * **11:52:** Jon 10:16 * **11:53:** Jon 5:18 * **12:1:** Jon 11:1,43 * **12:2:** Luk 10:40

hon gı ñöm, umagö nıpe u udöm ma nıpe lıı ga. Anıg geia, wel hañıj aij anıbu, ram raul anıbu magöñhalö hañıj ara. *

⁴ Anıg geia, Judas Iskariod, Jisas bı nıpe au nıp hainö mumug nıñıa bı anıbu, hañıj aij anıbu nıñöm haga, ⁵ “Mani kub yabıtı raubal wel anıbi rö yuöm, mani udöm, nıbi bı nan mıdagöp gau kalıp ñıböp u aij. Bı wel anıb rö raunıg gab u, nıpe rakın unbö sıduñ lañ wög göm mani udöm amöm wel anıbi raunab,” a ga. ⁶ Nıpe anıg haga u, nıbi bı nan mıdagöp gau mög nıñöm hagaga; nıpe mani wadı u ud ajöm, rımnıp agamıj sı udmıdöp u me anıg haga.

⁷ Pen Jisas haga, “Nıp hag gagmön. Yıp rıgöl gınaböl ñın u lı ñınıg dap löp u, uri dap lı ñöb. ⁸ Nıbi bı mani mıdagöp gau aip pör mıdeınabım; pen yad aip pör mıdageınabım,” a ga. *

Lasaras nıp agamıj alun, a gıla

⁹ Jisas Bedani ap mıdöp a gıla manö anıbu nıñöm, Juda nıbi bı iru nöp gau nıp nıñıg arla. Pen Jisas nıp nöp nıñıg aragla; Lasaras bı uma Jisas gö uraka bı anıbu nıp abe nıñıg arla. ¹⁰⁻¹¹ Pen Lasaras uma Jisas nıp gö uraka rö, Juda nıbi bı iru nöp nagı adö kale gı mıdmıdal u arö göm, Jisas nıp nıñ udla. Anıg geila, bı God nıp nan sabe gep bı kub gau, Lasaras nıp abe alnabun, a göm gası u nıñla. *

Jisas kın rö Jerusalem ara

(*Mad 21:1-11; Mak 11:1-11; Luk 19:28-40*)

¹² Ruö, nıbi bı iru yabıtı Pasopa nan ñıñıg aula gau, Jisas Jerusalem auab a gıla manö anıbu nıñöm, ¹³ nıp am nıñun, a göm, galon uñıñ rık dap löl gı, wıñ kub alöl gı hagla,

“Bı Kub hib nıpe u hagno adö aranı!”

“Bı Kub nıpe Bı nıpe anıbi yuö auöp me i!”

“Nıpe Bı aij. Hib nıpe hagno adö aranı!”

“Nıpe Isrel Kın auab me i! Hib nıpe hagno adö aranı!” *

¹⁴ Jisas kaj donki marep ap udöm, adö anıbu asıköm areia. Anıg ga u, God Manö u kalı kılın rıköm hagla rö nöp ga. God Manö adıñ anıbu kalı kılın rıköm hagla, *

¹⁵ “Saion pai, ne pıñıñ gagmön.

Kın ne u kaj donki marep adö u asıköm auab,” a gıla.

¹⁶ Ga ñın anıbu, Jisas bı nıpe gau, God nıpe anıg gınab a ga rö nöp gab u a göm nıñagla; pen hainö Jisas umöm uraköm, God ram mınöñ kumi kabö adö lañ au hadö ara ñın anıbu nöp, Jisas bı nıpe gau gası nıñ aij göm nıñla, Jisas Jerusalem arala ñın anıbu nan nıñön nıñön nıp gıla gau, nöd God manö hagep bı gau God Manö kalı kılın rıköm hagla rö nöp gıla. *

¹⁷ Jisas Lasaras uma nıp gö uraka u, nıbi bı nıñöl mıdeıla gau manö anıbu hag amıl apıl gı mıdeıla. ¹⁸ Anıb u, nıbi bı iru nöp nan gagep ga anıbu nıñöm, Jerusalem arö göm, nıp adan añ au nıñıg arla. ¹⁹ Kale anıg gıla rö, bı Perisi gau nıñöm, kale ke nöp manö hagöm hagla, “Nıñım! Hon nan ap gun rö lagöp. Nıbi bı mınöñ naböñ if i magöñhalö bı anıbu nıp hain gaböl,” a gıla.

Grik nıbi bı rımnıp Jisas nıp nıñıg arla

²⁰ Pen Pasopa ñın u auab, a göm, God nıp sabe gınıg Jerusalem arla ñın anıbu, Grik nıbi bı rımnıp aip arla. ²¹ Grik nıbi bı anıb gau apöm, Pilip ram mınöñ Galili au Bedsaida daun nıbö bı u nıp hagla, “Bı kub nıñeb, hon Jisas nıp nıñun,” a gıla.

²² Anıg hageila, Pilip am Edru nıp hag ñöm, Edru aip mıñöñgöl ammil Jisas nıp hag ñılö. ²³ Hag ñılö, Jisas haga, “Mıñı God gö, Bı Ñı nıpe Bı mailö aij ke halö mıdöp u nıñnaböl ñın u hadö auöp. *

²⁴ Yad kalöp nıñö yabıtı hagabin, wid magö ap mınöñ yañ lugöm umagnab u, yıharıñ wid magö añı ap nöp mıdeınab. Pen wid magö anıbu mınöñ yañ lugöm umeınab u, hainö ranöm magö iru nöp pılnab. *

²⁵ Nıbi bı an, ‘Mınöñ naböñ if i kamıñ mıdep magö yad ke nöp gası nıñem mıd aij gınam,’ a göm gö arnab u, nıpe umöm

* **12:3:** Luk 7:37-38 * **12:8:** Dud 15:11 * **12:10-11:** Jon 11:45 * **12:13:** Sam 118:25-26; Jon 1:49 * **12:14:** Sek 9:9 * **12:16:** Jon 2:22 * **12:23:** Jon 13:31-32; 17:1 * **12:24:** 1Ko 15:36

böŋ nöp umnab; pen nîbi bî an, ‘Mînön naböŋ ît i kamîŋ mîdep magö yad ke gasî iru nîŋagnam; mîd aij gînabin aka mîd aij gagnabin u nan kub wasö,’ a göm gö arnab u kamîŋ mîdep magö nîpe u pör nöp pör nöp mîdeinab. * 26 Pen nîbi bî an yîp wög gînîg gînabin a gînab u, nîpe yîp hain gînîm; yad gai mîdeinabin u, nîbi bî wög gî ñeb yad aip mîdeinab. Nîbi bî an wög yad gî ñînab, Bapi yad nîbi bî anîbu hib nîpe u dap rannab.

Jisas, “Umnabin,” a ga

27 “Mîñi yîp marö gab u nîhön hagnam? ‘Bapi yîp rarö rauö, yîp nan nîhön gînîg gab u gagnîm,’ a gem hagnam aka? Wasö! Marö anîbu udnîg aunö. * 28 Pen Bapi, ne gö nîbi bî gau nîŋnaböl, ne Bî mailö aij ke halö mîdpan,” a ga.

Jisas anîg hagö nîŋöl gî, manö ap kumi kabö adö laŋ nîbö apöm haga, “Yad gînö, nîbi bî gau hadö nîŋbal yad Bî mailö aij ke halö mîdpin. Pen yad kauyaŋ gînö, nîbi bî gau kauyaŋ nîŋnaböl,” a ga.

29 Pen nîbi bî mîdeila gau, God manö haga anîbu nîŋöm, rîmnap hagla, “Rîmu hagajîp,” a gîla; rîmnap pen hagla, “Ejol ap Jisas nîp manö rîmnap hagajîp,” a gîla.

30 Anîg hagla u pen Jisas kalîp haga, “Manö hagajîp anîbu yîp nan a göm hagagöp; kalöp nan a göm hagajîp. 31 Pen nîhön: mîñi nîbi bî mînön naböŋ ît i gau, kale nîhön nîhön gîpal u, God nîpe ke nîŋöm, pen ñöm, kale balu ke ke lînab. Nîbi bî mînön naböŋ ît i yîp nîŋ udagpal gau kalîp kiŋ rö abad mîdöp bî naij anîbu, God nîp rîdik gî yunab. 32 Yîp ud adö au laŋ leinaböl u, yad nîbi bî ram mînön ke gau nîbö magöŋhalö tîp gî dam udnabin,” a ga. * 33 Jisas manö haga anîbu, yîp aige göl gîlö umnabin, a göm, haga. *

34 Pen nîbi bî iru nöp ap mîdeila anîb gau Jisas nîp pen hagla, “Lo manö hon u hagöp, ‘Krais u pör pör nöp kamîŋ mîdeinab,’ a göp u pen ne ai gînîg gîmön hagabön, ‘Bî Ñî nîpe nîp ud adö au laŋ

lînaböl,’ a gabön? Pen Bî Ñî nîpe a gî hagabön u, an nîp hagabön?” ö gîla. *

35 Hageila, Jisas haga, “Mailö u pro marap halö kalöp aip mîdeinab. Anîb u, mailö kalöp aip mîdöp magö i, adan aj aij gîmîm; wasö u, sîb apöm kalöp paŋu gînab. Nîbi bî an sîb au ajeinab, gai arnabin a göm nîŋagnab. * 36 Mailö kalöp aip mîdöp magö i, mailö u nîŋ udmîm. Mailö u nîŋ udeinabim u, mailö ñî pai nîpe lînabim,” a ga. Jisas anîg hagöm, nîbi bî anîb gau arö göm ke gau aramöm pi göl mîdeia. *

Nîbi bî gau iru nöp Jisas nîp nîŋ udagla

37 Jisas nîpe nan gagep iru nöp nîbi bî gau amgö ilö adö kale ga nîŋla pen nîp nîŋ udagla. 38 Nîbi bî Jisas nîp nîŋ udagla u, bî God manö hagep Aisaia hadame nöp God Manö adîŋ ap kalî kliñ rîkôm haga rö nöp gîla. Nîpe manö anîbu kalî kliñ rîkôm haga,

“Bî Kub, manö aij ne kalîp hag ñîbun pen kale manö anîbu manö aij a göm udagpal; ne kîö ke yabîŋ ne ke gîmön gaina u nîŋbal u pen nöp Bî Kub a göm nîŋ udagpal,” a ga. *

39-40 Anîb u, kale Jisas nîp nîŋ udagla. Anîg gîla u, Aisaia God Manö adîŋ ap kalî kliñ rîkôm haga rö nöp gîla. Nîpe manö anîbu kalî kliñ rîkôm haga,

“God nîpe nîbi bî gau kalîp gö kale amgö we rö mîdpal; God nîpe gö kale gasî rîmîd aij mîdagöp. God nîpe kalîp ga anîbu, kale amgö magö nîŋ aij göm, gasî rîmîd nîŋ aij göm, yîp aublap, yad gînö kalîp kamîŋ lîböp, a göm ga,” a ga.

Adö anîbu nöp kale Jisas nîp nîŋ udöl rö laga. 41 Aisaia hadame nöp manö haga anîbu, nîpe Jisas mailö aij nîpe u nîŋöm anîg haga. *

42 Pen Juda bî kub gau kale magöŋhalö Jisas nîp arö gagla; bî kub iru nîbanö nîp nîŋ udla. Pen, bî Perisi hanîp hag yulö hon Juda magum gep ram raul mîgan u

* 12:25: Mad 16:25 * 12:27: Sam 6:3; 42:5; Mad 26:38 * 12:32: Jon 3:14 * 12:33: Jon 19:6 * 12:34:

Sam 110:4; Ais 9:7; Dan 7:14 * 12:35: Jon 8:12 * 12:36: Ep 5:8 * 12:38: Ais 53:1 * 12:41: Ais 6:1

* 12:42: Jon 9:22

kuöyan arep rö lagnab, a göm me, Jisas niñ udla u waiö hagagla. * 43 Jisas niñ udla u waiö hagagla anibu, niñi bi gau hib hon haglö adö aran, a gi gasi niñöm, anig gila. Pen nan niñön gino God niñö, niñ aij ginab a göm, gasi anibu niñagla. *

Jisas manö aij niñe u nöp niñi bi kalip manö kub hagnab

44 Pen Jisas meg magö dap ranöm haga, “Niñi bi an yip niñ udnab u, yip nöp wasö, bi yip hag yuö aunö niñ abe niñ udnab. 45 Niñi bi an yip amgö niñnab u, yip nöp wasö, bi yip hag yuö aunö niñ abe amgö niñnab. * 46 Yad niñön naböñ il i apem niñi bi gau kalip mailö ñabin. Anib u, niñi bi yip niñ udnaböl gau, sibön an gau midageinaböl.

47 “Niñi bi manö yad u niñöm hagabin rö gagnaböl gau, kalip manö kub hagnabin. Pen niñön: yad niñi bi niñön naböñ il i midpal kalip manö kub hagnig auagnö; kalip ud kamini yunig aunö. *

48 Pen niñi bi yip udagöm, manö yad udagnaböl gau, manö kub hagep ñin u, manö yad hagpin u nöp kalip manö kub hagnab. 49 Niñön ginig: manö yad hagpin u, ke niñem hagagpin; Bapi yip hag yua u, anig anig hagmön, a göp rö nöp hagpin. 50 Yad niñbin, manö niñe u niñ udeinaböl u, kalip pör midep u ñinab. Anib u, manö yad hagabin u, Bapi manö anig anig rö hagmön, a göp rö nöp hagabin,” a ga.

13

Jisas bi niñe gau ma kalip ñig lik gi yua

1 Ñin kub Pasopa niñeb ñin u rol a göm, Jisas niña, Nap niñ niñön naböñ il i hag la ñin u padi ara niñöm niñe ado gi Nap arep ñin u söla aua. Pen niñi bi niñe ke niñön naböñ il i midmagö li midöm, mid damöm, niñ al pak lilo, umöm Nap ara. 2 Kijaki pen Saimon Iskariod niñ niñe Judas niñ gasi ñö, Jisas niñ aige gem damem bi kub gau kalip ñinabin a göm, gasi u nöd nöp niñ pi gi löm, hainö hon Jisas bi niñe gau Jisas aip Pasopa nan niñnig asikno.

* 12:43: Jon 5:44 * 12:45: Jon 14:9 * 12:47: Jon 3:17 * 13:2: Luk 22:3; Jon 13:27 * 13:3: Jon 3:35; 16:28 * 13:10: Jon 15:3; 6:64,70-71 * 13:14: Mad 20:28; Luk 22:27

* 3 Jisas niñe niñöb, God niñe nan gau magöñhalö ud ñimagö adö niñe la. Jisas niñöb, niñe Nap God aip midöm niñön naböñ il i apöm, midöm, hainö umöm, ado gi Nap midöp arnig ga. * 4 Anib u, Jisas uraköm, walij milö kub niñe u ud juöm, raul ap an au gidan piralöm, 5 ñig rimpnap ud cög migam ap hon göm, hanip bi niñe gau ma hon u ñig löl gi, raul pirala anibu ud lik gi yuöl gi mideia.

6 Jisas anig gi dam dam, Saimon Pida ma niñe ñig linam, a gö, Pida niñ haga, “Bi Kub. Ne ke ma yip u ñig lik gi yunig gabön?” ö ga.

7 Hageia, Jisas haga, “Miñi gabi i, ne uri niñagan, pen midmön hainö niñnabön,” a ga.

8 Jisas anig hageia, Pida haga, “Uri aka hainö gau, ma yip u ñig lik gi yuagnabön, wasö yabi!” a ga.

Hageia, Jisas pen haga, “Ma nöp ñig lik gi yuagnabin u; bi yad midageinabön,” a ga.

9 Jisas anig hageia, Saimon Pida haga, “Bi Kub! Anig hagpan u, ma yip u nöp ñig lik gi yuagmön; ñimagö kid, nabic yad abe ñig lik gi yumön!” a ga.

10 Anig haga pen Jisas haga, “Niñi bi an ñig hadö paköp, bi anibu hañ roman niñe magöñhalö ut aij midöp. Kuöyan ñig pakagnab; ma kid u nöp ñig lik gi yunab. Kale ut aij midpim; pen kale añi ap nöp ut aij midagöp,” a ga. * 11 Jisas haga u, niñ mumug niñnig geia bi anibu niñ hadö niña u me, niñe haga, “Kale añi ap nöp ut aij midagöp,” a ga.

12 Pen Jisas ma hanip u ñig lik gi yu haköm, walij ud ju la u ud rol göm, am ka niñe au asiköm haga, “Kalöp ma ñig lik gi yubin manö il u, niñbim aka?” ga. 13 Anig hagöm Jisas haga, “Yip Manö Hag Ñeb Bi aka Bi Kub hagpim u, niñö hagpim. Yad Manö Hag Ñeb Bi kale abe Bi Kub kale abe midpin. 14 Anib u, yad Manö Hag Ñeb Bi kale, Bi Kub kale ma kalöp ñig lik gi yubin rö, kale u rö nöp pen pen ma ñig lik gi yumim, ma ñig lik gi yumim, gimim. *

15 Yad kalöp gîpin rō u niŋmim, kale pen am nîbi bî rîmnap kalîp anîg unbö rō nöp gîmim a gem, kalöp adan aij anîbi yambin.

* 16 Kalöp niŋö yabiŋ hagabin, bî wög gî ñeb bî u bî kub, bî nîp abadöp bî u bî pro, mîdagöp; u rō nöp bî manö ud arep bî u bî kub, bî nîp yua u bî pro, mîdagöp. *

17 Nagî aij hagajîni niŋbim adö anîbu gîpe arö, kale mîñ mîñ gînabim.

18 “‘Kale añî ap nöp uŋ aij mîdagöp,’ a gajîni u, kalöp magöŋhalö a gem hagajîni. Pen yad kalöp bî yad uŋpin gau niŋ aij gîpin. Bî ap yîp mumug gîniŋ gînab u, God Manö u kalî kliñ rîkôm hagla rō nöp gînab. Manö anîbu kalî kliñ rîkôm hagla, ‘Bî yad aip nan jîm ñöl niŋailo u, bî koŋmaŋ rō löm yîp gî naij ga,’ a gîla. * 19 Kalöp nöd, anîg göl anîg göl gînab a gem hagabin rō, hainö anîg unbö rō nöp geinab u, ‘Yad Mîdpin Rō Mîdpin’ hagpin manö anîbu manö niŋö, a gîmim niŋ udnabim, a gem hagabin. *

20 “Yad kalöp niŋö yabiŋ hagabin, nîbi bî yad hag yunabin gau, nîbi bî an an kalîp udnaböl gau, kalîp nöp udagnaböl; yîp abe udnaböl. Pen nîbi bî an yîp udnaböl gau, yîp nöp udagnaböl; Bî yîp hag yuö aunö u abe udnaböl,” a ga. *

Jon Jisas nîp hag niŋa, “An nöp mumug gînab?” ö ga

21 Jisas manö anîbu hagö, gasî hi-bur mîdmagö nîpe marö yabiŋ gö, haga, “Kalöp niŋö yabiŋ hagabin, kale bî ap yîp mumug gînab,” a ga.

22 Anîg hageia, hon bî nîpe gau, an nîp hagab, a gun, gasî mîlō lun amgö pen pen niŋno. 23 Pen Jisas bî nîpe mîdmagö yabiŋ lîmîdöp bî anîbu, Jisas mîdeia söl au asîk mîdeia u me, 24 Saimon Pida bî anîbu nîp amgö juju göm haga, “An nîp hagab u hag nōŋ,” a ga.

25 Hageia, nîpe Jisas mîdeia söl au lîŋ gî amöm haga, “Bî Kub. Bî anîbu bî an hagajan,” ö ga.

26 Hageia, Jisas haga, “Yad bred kîd i ud ñîg kînaŋ yaŋ rauem nîp ñînabin bî me u,” a ga. Anîg hagöm, bred kîd udöl

mîdajîp u ñîg acab yaŋ rauöm, ud Saimon Iskariod ñî nîpe Judas nîp ña. 27 Judas bred kîd u udöp magö anîbu nöp Seden nîpe Judas yuö aŋ nîpe yaŋ hiîka. Jisas Judas nîp haga, “Niŋhön gîniŋ gabön u, yîŋîd gî!” a ga. * 28 Pen hon Jisas bî nîpe, niŋhön gîniŋ Judas nîp anîg hagab, a gun niŋagno. 29 Judas nîpe mani wadî u abad mîdmîdöp rō, hon Jisas bî nîpe rîmnap gasî niŋno, “Ne ammön Pasopa nan ñîŋnabun rîmnap raumön,” a göm hag yuab, a gî gasî niŋno; hon rîmnap pen gasî niŋno, “Ne ammön nîbi bî mani mîdagöp gau kalîp mani rîmnap ñîmön,” a göm hag yuab, a gî gasî niŋno. 30 Pen Judas bred kîd anîbu udöm höŋ ara. Ram hadö sîb ga.

Bî Kub lo gîsön nîbö ña

31 Judas höŋ ara niŋöm Jisas haga, “Söl mîdöp God nîpe gö nîbi bî gau niŋnaböl, Bî Ñî nîpe mailö aij ke halö mîdöp. Pen Bî Ñî nîpe mailö aij ke halö mîdöp u niŋöm, God mailö aij nîpe abe niŋnaböl. * 32 Pen nîbi bî kale Bî Ñî nîpe niŋ udeinaböl u, God mailö aij unbö ke halö mîdöp u niŋnaböl. Anîb u, adîŋ God gö nîbi bî gau Bî Ñî nîpe mailö aij unbö ke halö mîdöp u waiö niŋnaböl. *

33 “Ñî mîdmagö yad gai i! Yad kalöp aip rapîni mîdageinabin. Yad areinabin, yîp aröp gai a gîmim yîp uŋhai wasö niŋnabim. Pen Juda bî kub gau kalîp hagpin rō, uri kalöp u rō nöp hagabin: yad arnabin u, kale armim rō lagöp. *

34 “Pen mîñi kalöp lo hain nîbö ap ñabin: pen pen mîdmagö lîmim. Yad kalöp mîdmagö lîbin rō u, kale u rō nöp pen pen mîdmagö lîmim. * 35 Pen pen mîdmagö leinabim u, nîbi bî gau magöŋhalö waiö niŋnaböl, kale bî yad mîdpim,” a ga.

Jisas Pida nîp haga, “Jisas nîp niŋagpin,’ a gînabön,” a ga

36 Anîg hageia, Saimon Pida haga, “Bî Kub. Gai arniŋ gabön?” ö ga.

* 13:15: Plp 2:5; Kol 3:13; 1Pi 2:21 * 13:16: Mad 10:24 * 13:18: Sam 41:9 * 13:19: Jon 14:29; 16:4

* 13:20: Mad 10:40 * 13:27: Jon 13:2 * 13:31: Jon 12:23 * 13:32: Jon 17:5 * 13:33: Jon 7:33-34

* 13:34: Jon 15:12,17; 1Jn 3:23; 2Jn 5

Hageia, Jisas haga, “Yad arnabin gau ne mîñi hain nîmön rö lagöp; pen hainö me, yîp hain gî nabön,” a ga.

³⁷ Hageia, Pida haga, “Nîhön gî nig mîñi nöp hain gagnam? Nöp abadnabin; yîp al pak lî naböl u, manö mî dagöp,” a ga.

³⁸ Hageia, Jisas pen haga, “Aip umnabin a gajan manö anîbu manö nîjö hagan aka? Nöp nîjö yabîl hagabin, kîlakîl hainö wîñ alnab; nöd nöp ij mîhau nîgan hagnabön, ‘Yad Jisas nîp nîjagpin,’ a gî nabön,” a ga.

14

Jisas nîpe adan

¹ Pen Jisas haga, “Kale gasî mîjör nîjmim pîñîj gagmim. Bapi nîp nîj ud-pim rö, yîp u rö nöp nîj udmim. ² Bapi yad ram nîpe u raul mîgan iru nöp mîdöp. Yad amem kau kalöp gî jî n gî nabîn. Wasö u, anîg hagagbnep. ³ Yad am kau kalöp gî jî n gem, apem kalöp uî gî dam, yad mîdeinabin au kale aip seg mîdeinabun. ⁴ Yad arnîg gabin adan u kale nîjbim,” a ga.

⁵ Jisas anîg hageia, Domas haga, “Bî Kub! Ne gai arnabön u hon nîjagpun. Anîb u, hon aige gun adan arep nîjun?” ö ga.

⁶ Hageia, Jisas haga, “Yad nöp adan; yad nöp manö nîjö; yad nöp kamîj mîdep îl u. Nîbi bî yîp aunaböl gau nöp, Bapi aunaböl. Nîbi bî yîp auagnaböl gau, Bapi auagnaböl. ⁷ Yîp nîj aij gîbep, Bapi yad u rö nöp nîj aij gîbep. Pen urî kale Bapi hadö nîjbim; amgö magö kale ke Bapi hadö nîjbim. *

⁸ Anîg hageia, Pilip haga, “Bî Kub! Ne Bapi hanîp yammön, nîjun, hainö nan ap nöp hag nîjagnabun,” a ga.

⁹ Hageia, Jisas haga, “Pilip. Yad kalöp aip mîlö padö mîdainö u, yîp nîjagmön anîg hagabön ar? Nîbi bî yîp amgö nîjbal gau, Bapi abe hadö amgö nîjbal. Anîb u, ne nîhön gî nig hagabön, ‘Bapi hanîp yamö nîjun,’ a gabön? ¹⁰ Yad Bapi anîpe

dan mîdpin, Bapi anî yad dan mîdöp manö u nîj udagpan ar? Manö kalöp hagabin u manö yad ke wasö. Pen Bapi nîpe anî yad dan mîdöm gö hol apil mîhau wög nîpe nöp gabul me u. ¹¹ Anîb u, yad Bapi anî nîpe dan mîdpin, Bapi anî yad dan mîdöp manö u, manö nîjö a gîmim nîj udbep. Pen manö hagpin u nîj udagnabim u, Bapi gö hol apil mîhau nan gagep gau gabul u gasî nîjmim, ‘Nî u Bapi anî nîpe dan mîdöp, Bapi Nî nîpe anî dan mîdöp u me, anîg gabil,’ a gîmim nîj udmim. *

¹² “Yad kalöp nîjö yabîl hagabin, nîbi bî yîp nîj udnaböl gau, yad nan gagep gîpin gau, kale abe u rö nöp gî naböl. Pen yad Bapi arnabin rö, kale unbö rö nöp gagnaböl; kale ke yabîl gî naböl. ¹³ Pen kale bî yad mîdpim rö, hib yad u hagmim, nan nîhön nîhön hag nîjnabim u, Bapi mailö aij ke halö mîdöp u nîjöl, a gem, hagnabim rö gî nabîn. ¹⁴ Anîb u me, nan nîhön nîhön hib yad u hagmim hag nîjnabim u, hagnabim rö gî nabîn,” a ga.

Jisas haga, “Yad kalöp Ana Uî u yun-abin,” a ga

¹⁵ “Kale yîp mîdmagö leinabim u, kalöp hagpin rö nöp gî nabim. ¹⁶ Kale anîg geinabim u, yad pen Bapi nîp hagnö, nîpe kalöp Bî Aî Ba Gep u yuö apöm, kalöp aip pör pör nöp mîdöm, yad kalöp gî nîmîdin rö, nîpe kalöp u rö nöp gî nî nab. ¹⁷ Bî Aî Ba Gep nîpe Ana manö nîjö nöp hag nîab u. Nîpe God nîpe bî aigale bî rö mîdöp manö nîjö anîbu hag nîab. Nîbi bî mînöh naböh îl i gau Bî Aî Ba Gep nîp amgö nîjagpal; nîpe bî aigale bî rö mîdöp u nîjagpal. Anîb u, nîp nîj udöl rö lagöp. Pen mîñi Bî Aî Ba Gep nîpe kalöp aip mîdöp; pen hainö anî kale dan mîdeinab. Anîb u, kale nîp hadö nîjbim. ¹⁸ Yad umem, kalöp nî nap mîdagöp rö böj nöp arö gagnabin; yad kalöp ado gî aunabin. ¹⁹ Söl mîdöp, nîbi bî mînöh naböh îl i mîdpal gau yîp nîjagnaböl pen kale yîp nîjnabim. Yad kamîj mîdeinabin rö, kale

* **14:3:** Jon 12:26 * **14:6:** Jon 11:25; Ro 5:1-2 *

* **14:10:** Jon 12:49 * **14:11:** Jon 10:38 * **14:12:**

Jon 15:10; 1Jn 5:3 * **14:16:** Jon 14:26; 15:26; Jon 16:7

14:7: Jon 8:19 * **14:9:** Jon 12:45; Kol 1:15; Hib 1:3

Mak 16:19-20 * **14:13:** Mad 7:7; Jon 15:16 * **14:15:**

* **14:17:** Jon 16:13

u rö nöp kamij m+deinabim. ²⁰ Ñin an+bu yad Bapi yad an n+pe dan m+dpin manö hagnö it u n+ij aij g+inabim. Pen kale y+ip an dan m+dpim, yad kalöp an dan m+dpin it u u rö nöp n+ij aij g+inabim. * ²¹ N+bi b+ manö yad hagpin u n+ij udöm, hagpin rö nöp hain g+pal gau, y+ip m+dmagö löm me, an+g g+pal. Pen n+bi b+ y+ip m+dmagö libal gau, Bapi yad kal+ip u rö nöp m+dmagö l+nab; yad u rö nöp kal+ip m+dmagö lem, yad b+ aigale b+ rö m+dpin kal+ip yamnö, kale y+ip n+ij aij g+inaböl,” a ga.

²² Jisas an+g hageia, Judas (Judas n+ip mumug n+ija u wasö, Judas ke ap) n+pe Jisas n+ip haga, “B+ Kub. N+ihön g+in+g ne b+ aigale b+ rö m+dpin u han+ip b+ nöp yamnabön, pen n+bi b+ m+inöj naböj ke ke gau nöp n+ij udagpal gau kal+ip yamagnabön?” ö ga.

²³ Hageia, Jisas haga, “N+bi b+ an y+ip m+dmagö l+nab u, manö hagpin u udöm hagpin rö nöp g+inab. Bapi yad n+ip m+dmagö löm, hol ap+il n+ip apul, n+ip aip m+deinabun. ²⁴ N+bi b+ an y+ip m+dmagö lagnab u, manö hagpin u udöm hagpin rö gagnab. Pen yad manö hagnö n+ijbim u manö yad ke wasö; Bapi y+ip hag yuö aunö u, manö n+pe me. *

²⁵ “Yad kalöp aip m+dpin ñ+n i me, manö an+bi hag ñaj+n. ²⁶ Yad arnabin pen Bapi n+pe B+ A+ Ba Gep u, Ana U+ u, yuö apöm wög yad g+pin rö g+inab. Ana U+ u n+pe kalöp aip m+dom manö aij u magöjhalö hag ñ+ aij göm, kalöp gas+ aij ñö, kale yad manö n+ihön n+ihön hagpin gau magöjhalö gas+ n+ijöl g+ m+deinabim. ²⁷ Yad arnabin pen kale agam+ij m+id aij g+mim m+daimim. Manö an+bu n+bi b+ m+inöj naböj it i gau y+har+ij hagpal rö hagagabin. Yad ke apem g+inö, n+bi b+ agam+ij m+id aij göl rö löp. An+ib u n+ijem yad kalöp hagabin, agam+ij m+id aij g+mim m+daimim. An+ib u, hibur gas+ m+dmagö m+ijör n+ijmim p+ñ+ij gagmim.

²⁸ “Yad amem ado g+ aunabin, a gaj+n u n+ijmim, kale ai g+in+g hibur gas+ m+dmagö m+ijör n+ijöl g+ m+dpim? Kale y+ip m+dmagö libep u, Jisas amöm Nap God

aip m+dn+g gab, a g+mim, m+ñ m+ñ göl g+ m+daibep. Ai g+in+g: n+pe yad rö wasö; Bapi n+pe B+ kub. * ²⁹ An+ib u, kalöp ar+ik arag+n magö i, kalöp nöd hagabin me u; hainö areinabin, gas+ gau ulhai n+ijagnabim; manö hagpin u n+ij udnabim.

* ³⁰ N+bi b+ m+inöj naböj it i y+ip n+ij udagpal gau kal+ip kin rö abad m+idöp b+ naj an+bu auab u me, yad kalöp aip manö m+ilö kub hag m+deinam rö lagöp. Pen b+ naj an+bu y+ip g+ naj g+inabin a gab u, klö n+pe m+idagöp. ³¹ Yad Bapi yad m+dmagö l+bin u, n+bi b+ gau n+ijöl a gem, Bapi y+ip hagöp rö nöp magöjhalö gabin.

“Pen uri aube hadö arun,” a ga.

15

Jisas n+pe ke nag+ wain rö, n+bi b+ n+pe gau nag+ lö lö gau rö

¹ Jisas manö hagöm haga, “Yad me nag+ wain u; Bapi yad me b+ wög naböj nap n+bö u. ² Lö k+id yad ap magö p+lagnab u, Bapi n+pe lö k+id an+bu r+ib yunab. Pen lö k+id p+l+nab u, hainö magö iru nöp p+l+nab a göm, n+pe r+ib g+ dö g+ aij g+inab. *

³ “Yad kalöp manö aij hag ñ+nö n+ijbim rö, kale hadö ut aij rö m+dpim. ⁴ Y+ip an dan m+daimim; yad kalöp an dan m+deinabin. Lö k+id gau, it halö j+m ñöl m+dom nöp, magö p+l+nab; ke nöp m+dom magö p+lagnab. An+ib unbö rö nöp, kale y+ip j+m ñöl m+dageinabim u, magö r+imnap p+lagnab.

⁵ “Yad me nag+ wain u, kale me p+ñ lö gau. N+bi b+ an an yad aip j+m ñöl m+deinaböl gau, magö iru nöp p+l+naböl; pen kale ke halö nöp m+deinabim u, nan ap gagnabim. ⁶ An+ib u, n+bi b+ an y+ip an dan m+dageinab u, nag+ lö r+ib g+ dö g+ilö it yan lugöm m+lep g+inab rö u m+deinab; nag+ lö an+ib gau ud dam laulö innab. * ⁷ Pen kale y+ip an dan m+dmim, manö magö yad an kalöp dan n+ij udöl g+ m+deinabim u, nan n+ihön n+ihön hag n+ijgnabim u, Bapi hagnabim rö g+inab. ⁸ Kale nan magö iru n+ibanö p+l+nab u, n+bi b+ yad n+ijö yab+it m+deinabim. An+ib u,

* **14:20:** Jon 17:21-23 * **14:24:** Jon 7:16 * **14:28:** Jon 20:17 * **14:29:** Jon 13:19 * **15:2:** Mad 3:10
* **15:6:** Mad 7:19; 13:42 * **15:8:** Mad 5:16

nibi bi gau kale niñöm, Bapi yad Bi mailö aij ke halö midöp u niñaböl. *

9 “Bapi yip midmagö yabit löp rö, yad kalöp u rö nöp midmagö yabit libin. Anib u, kale yip cig göl gi nöp midaimim, niñem yad kalöp midmagö löl gi midainabin. 10 Yad Bapi manö nipe u hain ginö, yip midmagö löl gi nöp midöp. Anib unbö rö nöp, kale manö yad u hain geinabim u, yad kalöp midmagö löl gi nöp midainabin. *

11 “Manö kalöp hagabin anibi, yad ai ginig gem hagabin? Yad miñ miñ yabit gipin rö, kale u rö nöp miñ miñ yabit gimim, a gem, manö anibi hagabin. 12 Yad pen kalöp manö ktö ap hagnabin: yad kalöp midmagö yabit libin rö u, kale abe u rö nöp pen pen midmagö yabit limim. *

13 Bi ap nipe bi niñeb nipe gau gasi niñöm kalip a göm umnab u, bi anibu bi niñeb nipe midmagö yabit löm me, anig ginab. * 14 Yad hagnabin rö ginabim u, kale bi niñeb yad midainabim. * 15 Pen uri yad kalöp bi wög gi ñeb yad hagagabin; kalöp bi niñeb yad hagabin. Bi wög gi ñeb gau, bi abad middep kale, nan kale adö u niñagpal. Pen yad Bapi manö niñön niñön yip hag ñöb u, kalöp waiö hag niñbin rö, kalöp bi niñeb yad hagabin. 16 Kale yip udun a gimim gagpe; yad me kalöp udnam a gem kalöp udnö. Kale aram-mim, nan magö iru nöp, nan magö pör pör nöp midainab u pilnim a gem, kalöp wög anibu hag libin. Kale anig geinabim u, Bapi nip hib yad hagemim, nan niñön niñön hag niñabim u, hagnabim rö kalöp niñab.

17 “Yad kalöp manö ktö hagem hagabin, pen pen midmagö limim,” a ga. *

Nibi bi minöñ naböñ it i gau, kale Jisas nibi bi kalip mulu kal niñbal

18 Jisas bi nipe gau kalip manö rimnap halö hagöm haga, “Nibi bi minöñ naböñ it i kalöp mulu kal niñaböl u, gasi kub anibu niñagmim; Jisas nip nöd mulu kal niñla rö, hanip gaböl, a gimim gasi u niñmim.

19 Kale nibi bi minöñ naböñ it i yip niñ udagpal gau rö midaikep u, kalöp, nibi bi hon a göm, ud midmagö liblap. Kalöp udagnö ñin u, minöñ naböñ it i gasi niñbal rö gasi niñmidim u pen kalöp udnabin a gem udnö bi yad midpim. Anib u me, nibi bi minöñ naböñ it i kalöp mulu kal niñbal.

* 20 Pen nöd kalöp manö hagnö u hauñ gagmim: ‘Bi wög gi ñeb bi u bi kub, bi nip abad midöp bi u bi pro, midagöp.’ Anib u, nibi bi gau rimnap yip gi naj gipal rö, nibi bi gau rimnap kalöp u rö nöp gi naj ginaböl; pen nibi bi gau rimnap manö yad niñ udöm hain gipal gau rö, nibi bi gau rimnap manö kale hag niñabim u u rö nöp udöm hain ginaböl. * 21 Kale bi yip yuö aunö u nip niñagpal rö, kale bi yad midpim u niñöm, kalöp gi naj ginaböl.

22 “Yad apem kalip manö aij hagagbnep u, nan si nan naj göm manö kub yabit udagblap. Pen yad apem kalip hag niñ aij ginö rö, adan kale arep ap midagöp; kale nan si nan naj gipal u hadö niñbal, pen uri kale u rö nöp nan si nan naj niñebir gaböl. 23 Pen yip mulu kal niñbal rö, yip nöp wasö, Bapi nip abe mulu kal niñbal. * 24 Yad kalip aip midem, nan gagep gau gagbnep u, nan si nan naj göm manö kub yabit udagblap. Pen yad apem nan gagep gau ginö yip mulu kal niñbal rö, Bapi yad abe nip mulu kal niñbal u me, manö kub anibu udnaböl.

25 “Gipal anibu, Depid nipe God Manö au Juda kai lo hon a gipal manö rimnap kali kñin riköm haga rö nöp gipal. Nipe manö anibu kali kñin riköm haga, ‘Manö it midö wasö, yip yihariniñ nöp mulu kal niñbal,’ a ga. *

26 “Pen yad am Bapi nip hagnö, nipe pen Bi A† Ba Gep u nip yuö, apöm kalöp abad midainab. Ana manö niñö nöp hag ñab u, yad bi aigale bi rö midpin u, kalöp gasi ñö, niñabim. * 27 Pen kale yad aip pör ajmidim u rö, kale abe arammim nibi bi gau kalip, yad aigale bi rö midpin manö u hag niñbe arañ,” a ga.

* 15:10: Jon 14:15 1Jn 2:5 * 15:12: Jon 13:34 * 15:13: Jon 10:11 1Jn 3:16 * 15:14: Mad 12:50 * 15:17: Jon 13:34 * 15:19: Jon 17:14 * 15:20: Jon 13:16 * 15:23: Luk 10:16 * 15:25: Sam 35:19; 69:4 * 15:26: Jon 14:26

16

¹ Jisas manö hagöm haga, “Yad kalöp manö hagpin anibi, niñ aij gimim me, hainö nihön gö, yip arö gimim ap lug pakagnabim, a gem hagpin. ² Pen kalöp Juda magum gep ram gau hag höñ yuöm, ‘Kuöyañ auagmim,’ a ginaböl. Pen anibu nöp wasö; hainö kalöp al pak linig ginaböl u, anig ginabun God nip aij ginab a gi gasi niñnaböl. * ³ Anig ginaböl u, Bapi hol apil niñagpal rö, anig ginaböl. * ⁴ Yad kalöp nöd, anig göl anig göl ginab a gem manö hagajin anibu, hainö anig unbö rö nöp geinab u, Jisas hanip anig ginab a ga rö nöp gab a gimim niñnabim a gem, kalöp manö anibi hagabin.

Jisas, “Ana U+ aunab,” a ga

“Pen nöd yad kale aip midmidin rö, kalöp manö anibu nöd hagagnö. ⁵ Miñi Bi yip yuö aunö u ado gi arabin pen kale bi ap yip, ‘Gai arabön?’ ö göm, hag niñagab. ⁶ Manö yad anibi niñmim, midmagö kalöp u big ñö, gasi mlö niñabim. ⁷ Pen kalöp niñö hagabin, yad areinabin u, kalöp aij ginab. Pen nihön: yad aragnabin u, Bi A+ Ba Gep u kalöp auagnab; pen yad areinabin u, yad nip hag yunö, kalöp aunab. * ⁸ Nipe apöm, nibi bi minöñ naböñ if i midpal gau kalip gasi klö ñö, kale nan si nan naij göm gac halö midpal if u niñöm, kale aige göm kamij aij mideinaböl if u niñöm, God kalip manö kub hagnab if u niñöm, niñnaböl. ⁹ Anib u, yip niñ udagpal rö, Bi A+ Ba Gep u kalip nan si nan naij gep if u yijig göl hag ñöm, ‘Gac halö midpim,’ a ginab. ¹⁰ Yad am Bapi aip mideinabin niñöm kale yip niñagnaböl rö, Bi A+ Ba Gep u nibi bi gau kalip kamij aij middep if u yijig göl hag ñöm, ‘Gac halö midpim,’ a ginab. ¹¹ Pen nibi bi minöñ naböñ if i yip niñ udagpal gau kalip kin rö abad midöp bi naij anibu, God nipe nip manö kub hadö haga rö, Bi A+ Ba Gep u, Seden nibi bi nipe gau u rö nöp manö kub niñnaböl, a ginab. *

¹² “Manö yad iru nöp midöp pen manö anib gau miñi udmim rö lagöp. * ¹³ Pen

Ana nipe aueinab u, God nipe bi aigale bi rö midöp manö niñö anibu magöñhalö kalöp hag ñi aij ginab. Manö nipe adö r+mnab ke udöm hagagnab; manö apdi niñnab manö anibu nöp hag ñöl gi, hainö ginab manö adö u kalöp hag ñinab. ¹⁴ Manö yad u udöm, kalöp hag ñinab. Nipe anig gö, nibi bi gau mailö aij ke yad u niñnaböl. ¹⁵ Pen Bapi nan nipe niñön niñön midöp gau, magöñhalö nan yad midöp. Anib u me hagpin, ‘Ana nipe manö yad u udöm, kalöp hag ñinab,’ a gipin.

¹⁶ “Yöp magö ap midöp, yip niñagnabim; pen hainö yöp magö ap midmim, yip kauyañ niñnabim,” a ga. *

¹⁷ Jisas anig hageia, bi nipe gau kale ke nöp hagla, “Manö au hagöp, ‘Yöp magö ap midöp, yip niñagnabim; pen hainö yöp magö ap midmim, yip kauyañ niñnabim,’ a göp u, manö anibu if niñön midöp? Pen manö ap hagöp, ‘Yad Bapi arnabin,’ a göp u, niñön manö hagöp?” ö gila. ¹⁸ Anig hagöm, kale pen hag niñ pen hag niñ göm hagla, “Manö au hagöp, ‘Yöp magö ap’ a göp u, niñön ginig göm hagöp? Hagöp u hon if ap niñagpun,” a gila.

¹⁹ Anig hagöm, Jisas nip hag niñnig geila, nipe ke niñöm haga, “‘Yöp magö ap midöp, yip niñagnabim; pen hainö yöp magö ap midmim, yip kauyañ niñnabim,’ a gipin manö u niñmim me, pen pen hag niñabim ar? ²⁰ Yad kalöp niñö yabiñ hagabin, nibi bi minöñ naböñ if i yip niñ udagpal gau, nan kale ke gau nöp gasi niñöm miñ miñ ginaböl; pen kale mög gö mitöñ göl gi mideinabim. Mitöñ gi mideinabim pen hainö kale kauyañ miñ miñ yabiñ gi mideinabim. ²¹ Nibi ap ñi pai niñö niñöl gi, ilön kub udöp, pen hainö ñi pai rik dap löm, magö u nöp nipe niñnab g+sön ram minöñ aui auub u niñöm, ilön mab u hauñ göm, miñ miñ göl gi nöp mideinab. ²² Kale unbö rö, miñi midmagö ilön kale abe big ñöl midöp pen yip kauyañ niñmim, miñ miñ yabiñ ginabim. Nibi bi r+mnab apöm miñ miñ gep kale u udagnaböl.

* **16:2:** Mad 24:9; Luk 6:22; Jon 9:22 * **16:3:** Jon 15:21 * **16:7:** Jon 14:16 * **16:11:** Jon 12:31 * **16:12:** 1Ko 3:1-2 * **16:16:** Jon 14:19

23 “Ñin hain anibu, kale nan ap yip hag niñagnabim. Kalöp niñö yabıt hagabin, Bapi niñ hib yad hagnim hag niñeinabim u, hagnabim rö gınab. * 24 Kale nöd Bapi niñ hagnim, hib yad hagnim, nan ap hag niñagpim. Pen miñi, hib yad hagnim hag niñbe, hag niñnabim rö nöp gınab niñöm kale miñ miñ yabıt gınabim.

25 “Bapi manö niñpe adö u hagem, pör manö ba gau lem hagpin u pen miñi söm midöp, manö anibu rö hagagnabin; waiö nöp hagnabin. 26 Ñin anibu auö, Bapi niñ hag niñnabim u, hib yad hagnim hag niñnabim. Pen hib yad hag niñnabim u, yad ke Bapi hag niñnabim adö u hagagnabin, wasö; kale ke hib yad hagnim Bapi hag niñnabim u, niñnab. 27 Pen niñhön: Bapi nöp yip yuö aunö u niñ udmim, yip midmagö libim u me, niñpe ke kalöp midmagö löp. * 28 Bapi aip midul arö gem niñnöh naböh it i aunö; miñi niñnöh naböh it i arö gem kauyan Bapi midöp u amem aip mideinabul,” a ga.

29 Jisas anig hageia, bi niñpe gau hagla, “Miñi manö ba gau limön hagagabön; waiö yabıt hagabön. 30 Uri hon niñbun, ne manö gau magöhhalö hadö niñban. Niñbi bi rımnab manö hag niñeb kale mideinab u, nöp hag niñagpal magö u, ne ke niñmön kalıp hag niñnabön. Gıpan anibu hon niñbun, ne God aip midmön auna,” a gıla.

31 Anig hageila, Jisas haga, “Anıb u, ‘Hon uri niñ udpun,’ a gi gasi niñbim ar? 32 Söl auab — pen miñi hadö auöp I — yip arö gimim kale ram ke ke arbe, yad ke halö mideinabin. Pen yad ke halö midageinabin; Bapi midöp rö, aip mideinabul. *

33 “Pen kalöp manö hag niñan anıbi, yad anı dan nöp midmim, agamıj mid aij gimim a gem hag niñan. Miñnöh naböh it i midpim rö, kalöp niñör niñnaböl. Pen gasi halö midaimim, nan niñhön niñhön niñnöh naböh it i kalöp gınab u, yad klö anıbu magöhhalö ud raıa miñgan yad u hadö libin,” a ga. *

17

Jisas Nap niñ sabe ga

1 Jisas manö anıbu hag piñ göm, kumi kabö lanı niñöm haga,

“Bapi. Ñin yip hagna u miñi auöp. Anıb u, ne gimön, niñbi bi gau niñnaböl, yad Ñi ne mailö aij unbö ke halö midpin; pen yad Ñi ne gınö, kale niñnaböl, ne Bapi mailö aij unbö ke halö midpan.

2 Niñhön gınig: yip ke hagna rö, niñbi bi gau gau magöhhalö abad midem, niñbi bi yip hag lina gau kalıp udem, kamıñ pör midep magö u kalöp niñnabin.

3 Niñbi bi kale, ne God niñö anı nöp midpan u niñöm, yip Jisas Kraıs yuna u niñnaböl niñbi bi gau, pör pör nöp kamıñ mideinaböl. * 4 Wög yip ram niñnöh it i hagna u, gi damem gi hakpin u me, niñbi bi niñnöh naböh it i midpal gau kale niñbal, ne Bi mailö aij unbö ke midpan.

* 5 Pen Bapi. Miñi ne gimön, nöd ram niñnöh gi laglo niñ u, hol apıl mailö aij unbö ke halö midailo u rö, uri kuöyan anıb unbö rö nöp mideinabul. *

Jisas bi niñpe gau a göm Nap niñ sabe ga

6 “Niñbi bi niñnöh naböh it i gau rımnab yip niñna. Niñbi bi anıb gau, kale niñbi bi ne mideila u pen yip niñna. Ne aigale bi rö midpan u kalıp hag niñnö. Yad manö aij ne kalıp hag niñnö, kale niñ udöm, hagöp rö nöp gıpal. 7 Uri kale hadö niñbal, yad nan niñhön gıpin gau, yad ke gagpin. Kale niñbal nan niñhön ne yip niñban u nöp udem kalıp niñbin.

8 Manö niñhön niñhön yip hagna u, kalıp hag niñnö niñ udpal. Anıb u, yad nöd ne aip midmidul, ne yip hag yuö niñnöh naböh it i aunö manö u, niñ udpal.

9 “Kalıp nöp sabe gabin. Niñbi bi niñnöh naböh it i nöp niñlö mulu lugöp gau sabe gagabin. Niñbi bi yip hagna gau nöp, niñbi bi ne midpal rö, nöp sabe gabin. 10 Niñbi bi yad gau ke, niñbi bi ne gau ke wasö, niñbi bi hol apıl aipen midpal me. Kale gıpal anıbu niñöm, niñbi bi rımnab gau niñbal, yad

* 16:23: Mad 7:7 * 16:27: Jon 14:21,23 * 16:32: Mad 26:31,56 * 16:33: Jon 14:27; Ro 5:1; 1Jn 5:4 * 17:3: 1Jn 5:20 * 17:4: Jon 4:34 * 17:5: Jon 1:1

bɪ mailö aij ke halö mɪdɪpin. ¹¹ Pen uri yad mɪdɪpan u nɪnabin rö, kale ke halö mɪdeinaböl. Bapi Uɫ! Ne kɫö ke halö mɪdɪpan rö, yɪp hagaina yad u rö nöɓ mɪdɪpin. Hib kɫö ke yabɪɫ ne u udmön, kalɪp rarö raumön, hol apɪɫ jɪm ñöl mɪdɪpul rö, kale anɪb unbö rö nöɓ jɪm ñöl mɪdaiöl. ¹² Yad kalɪp aip mɪdem, hib ne kɫö anɪbu yɪp ñɪna u udem, kalɪp rarö rauem abad mɪd aij gɪpin. Bɪ ap ur gagöp. God Manö kalɪ kɫiñ rɪköm, bɪ ap böɲ nöɓ ap lug paköm ilön kub udnab a gɪla rö, bɪ anɪbu nöɓ ur ga. Ga anɪbu, God Manö nöd kalɪ kɫiñ rɪkla rö nöɓ ga. *

¹³ “Pen ne mɪdɪpan au nɪnɪg gabin rö, mɪñi uɫep magö ap mɪnönɲ naböɲ if i mɪdnabin u, kale nɪɲ mɪdlö nɪɲöl gɪ, nöɓ manö anɪbi hagain. Anɪb u, yad mɪñ mɪñ yabɪɫ gabin rö, kale u rö nöɓ mɪñ mɪñ yabɪɫ göl. ¹⁴ Manö aij ne u kalɪp hag ñɪnö nɪɲ uɪpal rö, nɪbi bɪ mɪnönɲ naböɲ if i gau kalɪp mulu kal nɪɲbal. Yad nɪbi bɪ mɪnönɲ naböɲ if i gasɪ nɪɲbal rö gasɪ nɪɲagɪpin rö, kale u rö nöɓ nɪbi bɪ mɪnönɲ naböɲ if i gasɪ nɪɲbal rö gasɪ nɪɲagɪpal. Anɪb u me, nɪbi bɪ mɪnönɲ naböɲ if i kalɪp mulu kal nɪɲbal. ¹⁵ Pen kalɪp mɪnönɲ naböɲ if i nɪbö dam ne mɪdɪpan au ud aru, a gem hagainabin; kalɪp mɪnönɲ naböɲ if i abad mɪdaimön, Seden kalɪp gɪ naij gagan, a gem hagain. * ¹⁶ Yad nɪbi bɪ mɪnönɲ naböɲ if i gasɪ nɪɲbal rö gasɪ nɪɲagɪpin; kale u rö nöɓ nɪbi bɪ mɪnönɲ naböɲ if i gasɪ nɪɲbal rö gasɪ nɪɲagɪpal. ¹⁷ Manö ne u, manö nɪɲö nöɓ anɪbu, kalɪp hag ñɪmön, kale uɫ mɪdnaböl. ¹⁸ Ne yɪp nɪbi bɪ mɪnönɲ naböɲ if i mɪdɪpal anɲ gau yuna rö, yad kalɪp u rö nöɓ nɪbi bɪ mɪnönɲ naböɲ if i mɪdɪpal anɲ gau yubin. * ¹⁹ Wög nɪhön nɪhön yɪp ñɪban u, yad gɪ haknabin. Yad anɪg gabin u, bɪ yad gau kale yɪp nɪɲöm, wög kale nɪhön nɪhön mɪdeinab u, kale u rö nöɓ gɪ haklanɲ a gem, gabin.

Jisas nɪbi bɪ nɪpe gau magöɲhalö a göm, nap nɪp sabe ga

* 17:12: Jon 6:39; 13:18 * 17:15: Mad 6:13; 2De 3:3

²⁰ “Yad nöɓ sabe gabin i, bɪ uri hagain kalɪp nöɓ sabe gagain; kale manö hag ñɪlö, nɪbi bɪ gau manö kale nɪɲ udöm, yɪp nɪɲ udnaböl gau, kalɪp abe sabe gabin. ²¹ Bapi, ne yad anɲ danɲ mɪdɪpan, yad nöɓ anɲ danɲ mɪdɪpin. Hol apɪɫ jɪm ñöl mɪdɪpul rö, kale magöɲhalö anɪb unbö rö nöɓ hol apɪɫ aip jɪm ñöl mɪdaiöl. Anɪg gɪnab u, ne nöɓ yɪp hag yuö aunö u, nɪbi bɪ mɪnönɲ naböɲ if i mɪdɪpal gau nɪɲ udöl. ²² Hol apɪɫ jɪm ñöl mɪdɪpul rö, kale u rö nöɓ jɪm ñöl mɪdaiöl, a gem, ne mailö aij unbö ke yɪp ñɪna u, yad pen kalɪp abe u rö nöɓ ñɪbin. * ²³ Anɪb u, ne yad anɲ danɲ mɪdɪpan rö, yad kalɪp anɲ danɲ mɪdnö me, kale jɪm ñöl yabɪɫ mɪdaiöl. Anɪg gö me, nɪbi bɪ mɪnönɲ naböɲ if i gau nɪɲnaböl, ne nöɓ yɪp yuö aunö nɪɲöm ne yɪp mɪdmagö lɪban rö, kalɪp u rö nöɓ mɪdmagö lɪban.

²⁴ “Bapi! Yɪp aij göp u, nɪbi bɪ yɪp ñɪban gau, am yad mɪdeinabin au aip mɪdöm, mɪnönɲ naböɲ gɪ laglo ñɪn u, yɪp mɪdmagö lɪmön mailö aij unbö ke yɪp ñɪna u nɪɲöl.

²⁵ “Bapi! Ne me bɪ asɪɲ mɪdagöp! Nɪbi bɪ mɪnönɲ naböɲ if i gau kale nöɓ nɪɲagɪpal. Pen yad nöɓ nɪɲbin. Nɪbi bɪ yad gai i ne nöɓ yɪp yuö aunö u, nɪɲbal. ²⁶ Ne aigale bɪ rö mɪdɪpan u, yad kalɪp hag ñɪnö. Pen hainö u rö nöɓ, ne aigale bɪ rö mɪdɪpan u yad kalɪp hag ñɪ aij gɪnabin. Anɪg gem, yad ke kalɪp anɲ danɲ mɪdnö, ne yɪp mɪdmagö lɪban rö nɪɲ aij göm, kale u rö nöɓ pen pen mɪdmagö löl,” a ga.

18

Jisas nɪp ud sɪsɪ lɪla
(Mad 26:47-56; Mak 14:43-50; Luk 22:47-53)

¹ Jisas Nap nɪp sabe gɪ pɪs göm, bɪ nɪpe gau aip ñɪg pro Kidron juöm, böɲ lödan amöm, mab olip wög adɪɲ u arla. ² Mab olip wög adɪɲ anɪbu Jisas bɪ nɪpe gau aip pör am magum gɪmɪdal rö, Judas bɪ Jisas nɪp mumug nɪɲnɪg geia u, mɪgan anɪbu nɪɲ aij ga. ³ Perisi bɪ gau abe, bɪ God nɪp

* 17:18: Jon 20:21 * 17:22: Ap 4:32

nan sabe gep bi kub gau abe, Judas nîp hageila, nîpe am ami bi rîmnap ut göm, God sabe gep ram polisman rîmnap ut göm, dam Jisas mîdeia au amjaka. Kale pen pen alep nan rîmnap udöm, hapö rîmnap lam rîmnap lau udöm, aueila. ⁴ Jisas nîp nan nîhön gîning ga u nîña u me, aueila u amöm haga, “An nîp uthai nîñ ajabim?” ö ga.

⁵ Hageia hagla, “Jisas, bi Nasared nîbö u,” a gîla.

Hageila, Jisas haga, “Bi anîbu me yad i,” a ga. Pen magö anîbu, bi nîp mumug nîña u, Judas, kale aip anîb au mîdeia. ⁶ Pen Jisas, “Bi anîbu me yad i,” a gö, kale jöl adö lîi gî amöm gî dam pak la.

⁷ Jisas pen kalîp kauyañ haga, “An nîp uthai nîñ ajabim?” ö ga.

Hageia hagla, “Jisas, bi Nasared nîbö u,” a gîla.

⁸ Hageila, Jisas haga, “Kalöp mîdö nöp hagpin, ‘Bi anîbu me yad i.’ Yîp uthai nîñ ajpim rö, bi gai i kalîp arö gîpe aröl,” a ga.

⁹ Ga anîbu, Jisas nöd Nap nîp haga rö nöp ga. Nîpe Nap nîp haga, “Bapi. Bi yîp nîña gau, añi ap ur gagöp,” a ga. *

¹⁰ Pen magö anîbu nöp, Saimon Pida ru mîlö kîd daua u tîp gî udöm, bi ap nîp rîmîd yîjig lau böñ nöp rîb gî dö gî yua. Bi anîbu hib nîpe Malkas. Nîpe God nîp nan sabe gep bi kub yabîl u nîp bi wög gî ñeb nîpe u mîdmîdöp. ¹¹ Pida anîg geia, Jisas haga, “Ru mîlö kîd udpan kuöyañ lö arañ! Ne Bapi ñîg asi yîp ñöb u nîñagnabin a gîmön nîñban ar?” a ga. *

Jisas ud Anas mîdeia au arla

¹² Jisas anîg hagö nîñöl gî, ami bi gau abe, God sabe gep ram polisman gau abe, Jisas nîp ud sîsî löm, nagî lî pîdön göm, ¹³ kale nöd Jisas dam Anas mîdeia au arla. Bi Anas anîbu, Kaiapas nîma nîpe. Kaiapas me, mî añi anîbu, God nîp nan sabe gep bi kub yabîl wög u hag lîlö, wög gî mîdeia. ¹⁴ Kaiapas nîpe me nöd Juda bi manö ud asîkep kalîp haga, “Bi añi ap umö hon magöñhalö kamîñ arnabun u aij,” a ga. *

Pida, “Jisas nîp nîñagnabin,” a ga
(*Mad 26:69-70; Mak 14:66-68; Luk 22:55-57*)

¹⁵ Pen Jisas nîp anîg göm, dam Anas ram u areila nîñöm, Saimon Pida aip, yad Jon aip, holmîñ hain hain arlo. Bi God nîp nan sabe gep bi kub yabîl u yîp nîñ aij ga rö, yad amem böñ nöp ram nîpe manö kub hagmîdal waryö raul yañ arnö; ¹⁶ pen Pida nîpe höñ löyañ adö mîdeia. Yad pen ado gî apem, nîbi ajön îl abad mîdeia u nîp hagem, Pida nîp ut gî waryö raul yañ arlo. ¹⁷ Pen nîbi ajön îl abad mîdeia u, Pida nîp haga, “Ne u rö nöp Jisas bi nîpe ap ar?” a ga.

Hageia, Pida haga, “Yad wasö,” ga.

¹⁸ Pen Kaiapas nîp wög gî ñeila bi gau abe, God sabe gep ram polisman gau abe, kalîp yîgön gö, mab bîc run magö anîb au pîböñ mîdeia, uraköl mali mîdeila. Pida nîp u rö nöp yîgön gö, ap anîb au se göl, kalîp aip mab mali mîdeia.

Anas Jisas nîp manö hag nîña
(*Mad 26:59-66; Mak 14:55-64; Luk 22:66-71*)

¹⁹ Pen Anas, bi God nîp nan sabe gep bi kub yabîl nöd mîdmîdöp u, Jisas nîp hag nîña, “Nîbi bi ne nîbi bi an? Ne manö nîhön nîhön nîbi bi ne hag nîban?” a gî nîña. ²⁰ Hageia, Jisas pen haga, “Yad manö rîmnap pi gem hag ñagnö; bi kale gau nîñ mîdlö nîñöl gî, Juda magum gep ram gau abe, God sabe gep ram u abe, pör waiö hag nîbin. ²¹ Anîb u, nîhön gîning yîp manö hag nîñabön? Nîbi bi manö hagnö nîñ mîdeila rîmnap daumim hag nîñmim. Manö nîhön nîhön hagnö u nîñbal me,” a ga.

²² Jisas anîg hageia, God sabe gep ram abad mîdmîdöp polisman ap, nîp alaun u paköm haga, “Nîhön gîning bi God nîp nan sabe gep bi kub yabîl u nîp manö anîbu rö hagabön?” ö ga.

²³ Hageia, Jisas haga, “Yad manö pîral ap hagpin a gîmön, manö pîral hagpin anîbu nîbi bi gai i kalîp waiö hag nîmön. Pen manö nîñö hagpin u, ne nîhön gîning yîp pakajan?” ö ga.

²⁴ Jisas nîp nagî lî rîbîk gîla rö mîdö nîñöl gî, Anas hagö kale Jisas nîp dam, bi

* 18:9: Jon 17:12 * 18:11: Mad 26:39 * 18:14: Jon 11:49-51

God nɪp nan sabe gep bɪ kub yabɪɫ hain nɪbō u, Kaiapas, ud arla.

Pida kuöyaŋ, “Jisas nɪp nɪŋagpin,” a ga

²⁵ Pen Pida nɪpe anɪg uraköl gɪ mɪdöm mab mali mɪdō nɪŋöl gɪ, bɪ rɪmnap nɪp hagla, “Bɪ anɪbu bɪ ap me ne i ar?” a gɪla.

Hageila, Pida hag haluöm haga, “Yad wasö,” ga. ²⁶ Pen bɪ au Pida rɪmɪd rɪb gɪ dö ga u, bɪ rɪdɪk lö lö nɪpe ap God nɪp nan sabe gep bɪ kub u nɪp wög gɪ mɪdeia. Nɪpe apöm, Pida nɪp haga, “Yad nöp nɪŋbin, ne bɪ anɪbu aip mab olip wög adɪŋ au mɪdajan ar?” a ga.

²⁷ Hageia Pida kauyaŋ hag haluöm haga, “Yad wasö,” ga. Anɪg hagö nɪŋöl gɪ, adɪŋ kɪɫakɪɫ wɪñ ala. *

Jisas nɪp dam Pailod mɪdeia au arla

(Mad 27:1-2,11-14; Mak 15:1-5; Luk 23:1-5)

²⁸ Ram rɪk dam lö nɪŋöl gɪ, Juda kai kale Jisas nɪp Kaiapas ram anɪbu nɪbō dam Rom gapman bɪ kub Pailod ram kub u arla. Juda kai hagla, “Hon Rom bɪ ram raul i arno, hanɪp asɪŋ ut gɪnab nɪŋöm hon Pasopa nan ñɪŋun rö lagnab,” a göm, höŋ gɪyaŋ mɪdeila. ²⁹ Anɪb u, Pailod höŋ amöm haga, “Bɪ i nɪp nɪhön manö nɪŋmim daubim?” ö ga.

³⁰ Hageia, kale hagla, “Nɪpe nan naij ap gagböp, nöp anɪg dauagbnop,” a gɪla.

³¹ Hageila, Pailod haga, “Kale dam lo kale adö u ke hagöp rö nɪŋmim, manö kub hagim,” a ga.

Hageia, Juda kai pen hagla, “Hon nɪbi bɪ gau kalɪp manö kub hagun, al pak lɪno umöl, lo adö u mɪdagöp. Rom gapman gau hanɪp wasö gɪpal,” a gɪla. * ³² Juda kai anɪg gɪla u, Jisas yɪp aigöl gɪlö umnabin, a göm, haga rö nöp gɪla. *

³³ Pen Juda kai anɪg hageila, Pailod kauyaŋ ado gɪ ram raul yaŋ amöm, Jisas auan a gö, aueia nɪp haga, “Ne Juda kai kiŋ kale u aka?” ga.

³⁴ Hageia, Jisas haga, “Manö yɪp hag nɪŋabön u, maj mɪgan ne u ke hagabön aka nɪbi bɪ rɪmnap maj mɪgan kale u udmön hagabön?” ö ga.

³⁵ Hageia, Pailod haga, “Yad Juda bɪ wasö. Juda kai ne gau nöp, bɪ God nɪp nan sabe gep bɪ kub ne gau nöp me, nöp dapöm ñɪmagö yad ñɪbal. Ne nan nɪhön gaina anɪg gɪpal?” ö ga. *

³⁶ Hageia, Jisas haga, “Yad nɪbi bɪ udem abad mɪdeinabin u, kiŋ mɪnön naböŋ iɫ i mɪdpal rö, mɪdageinabin. Yad mɪnön naböŋ iɫ i kiŋ mɪdnɪg gaibnep, Juda nɪbi bɪ gau yɪp nagɪ lun, a gɪlö, nɪbi bɪ yad gau uraköm kale aip pen pen alblap. Pen yad nɪbi bɪ udem abad mɪdeinabin nagɪ u ke mɪdöp; mɪnön naböŋ iɫ i rö wasö,” ga.

³⁷ Anɪg hageia, Pailod haga, “Anɪb u, ne kiŋ ap aka?” ga.

Hageia, Jisas haga, “Me ne hagpan me u. Adö anɪbu nöp me, Bapi God gö, yɪp mɪnön naböŋ iɫ i yag daulö, majö gem, manö nɪŋö yuö yabɪɫ u hag ñɪbin. Nɪbi bɪ manö nɪŋö yabɪɫ udun, a gɪ gasɪ nɪŋbal gau, manö yad u udpal,” a ga.

³⁸ Anɪg hageia, Pailod haga, “Pen manö gau nɪbō gau nɪbō ke ke iru nöp mɪdöp u, hon aigöl gun manö nɪŋö yabɪɫ me u, a gun nɪŋun?” ö ga.

Juda nɪbi bɪ Pailod nɪp hagla, “Jisas nɪp al pak lɪmim,” a gɪla

(Mad 27:15-31; Mak 15:6-20; Luk 23:13-25)

Pailod manö anɪbu hagöm, kauyaŋ höŋ amöm, Juda kai kalɪp haga, “Yad nɪpe nan naij ap gajɪp nɪŋagpin. ³⁹ Pen hon Rom gapman, mɪ u mɪ u, Pasopa ñɪn kub u auajɪp, bɪ nagɪman kale ap yɪharɪŋ hubɪk yubun. Anɪb u, Juda kai kiŋ kale u, yɪharɪŋ hubɪk yunö arnɪm aka?” ga. ⁴⁰ Hageia, meg mɪgan dap ranöm hagla, “Nɪp wasö! Hon Barabas nɪp hubɪk yumön!” a gɪla. Bɪ Barabas anɪbu, nɪbi bɪ gau wañ wañ gö gapman kai kalɪp aip pen pen alla.

19

Pailod Jisas manö kub haga

¹ Anɪg hageila, Pailod ami bɪ nɪpe gau hagö, Jisas nɪp nagɪ udöm pak ado malo gɪla. ² Anɪg göl paköm, nan kalɪ kalɪ halö rɪmnap udöm, kiŋ lɪbal rö usajɪɫ bad ap

* 18:27: Jon 13:38 * 18:31: Jon 19:6-7 * 18:32: Jon 3:14; 12:33 * 18:35: Jon 1:11 * 19:2: Luk 23:11

göm, Jisas nîp rol gî ñöm, wañj mu mîlô bö ap lî ñöm, * 3 nîp kuöyañ amöm kuöyañ amöm hagla, “Ne Juda kai kiñ kale, ne pör nöp mîdaimön!” a gîla. Anîg hagöl gî, nîp mulu maj mîgan pakla.

4 Pen Pailod kuöyañ höñ amöm, Juda nîbi bî kalîp haga, “Nîñim! Yad Jisas nîp höñ i daunabin nîñöm kale nîñnabim, yad nîpe nan naij göp îl ap ulhai nîñagpin,” a ga. 5 Pen Jisas nîp usajîl kalî kalî halô bad u rol gî ñöm, wañj mu mîlô bö adö lî ñîla u halô auö nîñöl gî, Pailod kalîp haga, “Nîp nîñim!” a ga.

6 Anîg hageia, bî God nîp nan sabe gep bî kub gau abe, God sabe gep ram polisman gau abe, Jisas nîp nîñöm manö blätö göm hagla, “Nîp mab ba lañ al pak lîmim! Nîp mab ba lañ al pak lîmim!” a gîla. Anîg hageila, Pailod haga, “Kale ke nîp dammim, mab ba lañ al pak lîmim. Yad nan naij göp îl ap ulhai nîñagpin!” a ga.

7 Hageia, Juda kai hagla, “Nîpe, ‘Yad God Ñî nîpe,’ a ga u, lo hon ap hagöp, ‘Umnîm,’ a göp,” a gîla.

8 Anîg hageila, Pailod nîñöm, rapîñ piñîñ göm, 9 kuöyañ ram raul yañ amöm, Jisas nîp hag nîñöm haga, “Ne ram mîñöñ gai nîbö?” ö ga. Hageia, Jisas manö ap pen hagaga. * 10 Pailod haga, “Ne yîp manö hagagnabön ar? Ne nîñban. Yad nöp abad mîdpin. Anîb u, nöp hubîk yunîg hubîk yunabin; pen nöp mab ba lañ al pak löl, a gîñö, al pak lîñaböl,” a ga.

11 Hageia, Jisas haga, “Pen ne yîp abad mîdpan u, ne ke wasö, God nöp hagö abad mîdpan. Anîb u, yîp gî naij gabön marö u, ne nöp udagnabön; bî yîp udöm nöp ñöb u, marö kub yabîl u udnab,” a ga. *

12 Jisas anîg hageia, Pailod nîp yîharîñ hag yuîñ, a göm, gasî nîña u pen Juda kai nîp blätö gî hagöm hagla, “Ne Jisas nîp hubîk yunabön u, Rom bî kub Sisa bî nîñeb nîpe mîdageinabön. Bî, yad kiñ mîdpin, a gîpal gau, Sisa aip pen pen al lun, a göm me, manö anîbu rö hagpal,” a gîla. *

13 Anîg hageila, Pailod manö anîbu nîñöm, am Jisas nîp ul gî höñ amöm, nîpe am bî manö ud asîkep sea adö au lañ gîla adö u asîka. Ka asîka anîbu, “Kabö Adan” a gîmîdal. Pen Arameik manö löm, “Gabada” a gîmîdal.

14 Pen ñîñ anîbu, Juda nîbi bî Pasopa nan kale magum gep ñîñ. Sîdö añ kub lañ magö u, Pailod kalîp haga, “Kiñ kale me i!” a ga. 15 Hageia, meg magö dap ranöm hagla, “Nîp al pak lî! Nîp mab ba lañ al pak lî!” a gîla.

Hageila, Pailod haga, “Kiñ kale anîbi mab ba lañ al pak lînam?” ö ga.

Hageia, bî God nîp nan sabe gep bî kub gau hagla, “Kiñ hon ap mîdagöp; Rom bî kub Sisa nöp mîdöp,” a gîla.

16 Pen anîg gî hag damöm, Pailod manö kalîp u udöm, ami bî gau kalîp haga, “Jisas nîp dam mab ba lañ al pak lîmim,” a ga.

Jisas nîp mab ba lañ al pak lîla

(Mad 27:32-44; Mak 15:21-32; Luk 23:26-43)

17 Pen nîp al pak lîñîg gîla mab u, Jisas nîp ñîlô, nîpe dam “Wîp Nabîc Cög Ij” a gîpal dum u apjaka. Dum anîbu, Arameik manö löm “Golgoda” a gîmîdal. 18 Jisas nîp mab kros çîpîl pak löm, bî mîhöp, ap böñ lap, ap böñ lap, al pak lîla. Jisas añ au mîdeia.

19 Pen Pailod hagö, bî nîpe gau mab po ap udöm kalî kliñ rîköm, Jisas nîp al pak lîla mab ba nabîc au gîdan dîlam gîla. Kalî kliñ rîkla manö u:

JISAS NASARED NIBÖ JUDA KAI KIN
KALE ME I.

20 Manö añî adö anîbu nöp, Arameik manö kalî kliñ rîköm, Ladin manö kalî kliñ rîköm, Grik manö kalî kliñ rîköm gîla me, Jerusalem söl anîb au mîdeia rö, Juda nîbi bî iru nöp amgö lî nîñla. 21 Pen God nîp nan sabe gep bî kub gau am Pailod nîp hagla, “Manö kalî kliñ rîkpan u kabö rö gagöp. ‘Juda kai kiñ kale’ manö u mîdagainîm; yîharîñ hagnöm, ‘Nîpe hagöp, ‘Yad Juda kai kiñ kale mîdpin,’ a göp,’ a gîmön, manö anîbu nöp kalî kliñ rîkmön,” a gîla.

* 19:9: Mad 27:12 * 19:11: Jon 10:18; Ap 2:23; Ro 13:1 * 19:12: Luk 23:2; Ap 17:7

22 Anig hageila pen Pailod pen haga, “Yad manö n̄hön kalı k̄iñ r̄ıkpın u, anig göl nöp m̄ıdnab,” a ga.

23 Pen Jisas n̄ıp mab ba laŋ al pak löm, ami b̄ı m̄ıhau m̄ıhau Jisas wałıj n̄ıpe gau balu ke ke udöm, wałıj m̄ılö bö göm al dör gagla u, u rö nöp balu udnig hagla, 24 “Pabu gagun! Yıharıŋ sadu rö gun, b̄ı an udnım u, n̄ıpe udnab,” a gıla. Gıla anıbu, God hadame nöp n̄ıbi b̄ı gau kalıp gası n̄ö, God Manö u kalı k̄iñ r̄ıköm, hainö anig ḡınaböl, a gıla u me, hainö anig unbö rö nöp gıla. Manö anıbu kalı k̄iñ r̄ıköm hagla,

“Wałıj yad u balu ke ke udöm, wałıj m̄ılö bö yad u, sadu rö gun udun, a gıla,” a gıla. *

25 Pen n̄ın anıbu, Jisas n̄ıme u, n̄ımañ u, Klopas n̄ıbin Maria u, Maria Magdala u, ap Jisas n̄ıp al pak lıla goł söl anıb au m̄ıdeila.

* 26 Yad Jon, Jisas yıp m̄ıdmagö lım̄ıdöp b̄ı u, u rö nöp ap söl anıb au m̄ıdainö u me, Jisas yıp n̄ıŋöm, n̄ıme Maria n̄ıp haga, “N̄ıbi me, n̄ı ne me u,” a ga. * 27 Anig hagöm, n̄ıpe pen n̄ıme Maria n̄ıŋöm yıp haga, “Name ne me u,” a ga. Anig hagö n̄ıŋöl gı, n̄ın anıbu, Jisas n̄ıme n̄ıp ut gı ram yad u damem, aip m̄ıdm̄ıdul.

Jisas uma
(Mad 27:45-56; Mak 15:33-41; Luk 23:44-49)

28 Jisas n̄ıŋa, wög adö n̄ıpe u magöŋhalö gı haka u me, God Manö haga u n̄ıŋö l̄ınım a göm haga, “Yıp rugu m̄ılep göp,” a ga. * 29 Pen n̄ıg wain ası barol ap dap anıb au l̄ılö m̄ıdeia u me, ami b̄ı ap, nan hain bad ap udöm, wain ası anıbu löm, ud mab hisop lö adıŋ u abös alöm, dap ranöm Jisas maj hañ adö n̄ıp u la. * 30 Jisas n̄ıg wain ası anıbu n̄ıŋöm haga, “Naböŋ juöp,” a göm, ubör yıhön göm, ana n̄ıpe n̄ıa.

Jisas rıglöm n̄ıpe u b̄ınıŋ gıla

31 Pen Juda b̄ı kub gau, kagoł n̄ın u dugo magö u hadö auajıp n̄ıŋöm hagla, “Rol God n̄ıp sabe gep n̄ın hon u, wıp gau mab ba laŋ m̄ıdagaiöl,” a göm, am Pailod n̄ıp

hagla, “B̄ı mab ba laŋ al pak lıbal gau, ami b̄ı gau ma kalıp gau pa jö gılö, yıŋıd umlö, ud m̄ınöŋ yaŋ löl,” a gıla. * 32 Hageila, Pailod ami b̄ı gau kalıp hagö, am b̄ı Jisas aip al pak lıla m̄ıhau, ma kalıp gau pa jö gıla. 33 Pen Jisas ma n̄ıp u pa jö gun a göm n̄ıŋla, n̄ıpe hadö uma. Anig ga u me, ma n̄ıpe u pa jö gagla. 34 Pen ami b̄ı ap, wałab ap udöm, Jisas n̄ıp rıglöm adıŋ au b̄ınıŋ gö, adıŋ hagape halö, n̄ıg halö luga. 35 Anıb u, kale n̄ıbi b̄ı manö kalı k̄iñ r̄ıkabin anıbi n̄ıŋnabım gau abe Jisas n̄ıp n̄ıŋ udmım, a gem, yad Jon, Jisas n̄ıp ga u amgö yad ke n̄ıŋbın rö, kalöp manö n̄ıŋö yabıł anıbi hagem kalı k̄iñ r̄ıkabin.

* 36 Pen ga anıbu, God hadame nöp n̄ıbi b̄ı gau kalıp gası n̄ö, God Manö u kalı k̄iñ r̄ıköm, hainö anig ḡınaböl, a gıla u me, hainö anig unbö rö nöp gıla. God Manö u kalı k̄iñ r̄ıköm hagla, “Le n̄ıpe u, ap pa jö gagnaböl,” a gıla. * 37 Pen manö ap hagla, “B̄ı n̄ıp b̄ınıŋ gajal u n̄ıp n̄ıŋnaböl,” a gıla. *

Josep n̄ıpe Jisas hañ romanŋ dam rıgöl ga
(Mad 27:57-61; Mak 15:42-47; Luk 23:50-56)

38 B̄ı Arimadia daun n̄ıbö ap, Jisas manö n̄ıpe n̄ıŋ uda u pen, Juda b̄ı kub kalıp p̄ıñıŋ göm, Jisas n̄ıp n̄ıŋ udpın, a göm, waiö hagagm̄ıdöp. B̄ı anıbu hib n̄ıpe Josep. N̄ıpe Jisas n̄ıp dam rıgöl ḡınam, a göm, am Pailod n̄ıp hag n̄ıŋö, yau a gö, ud ara. 39 Nikodimas n̄ıpe Josep aip arlö. Nikodimas, b̄ı au nöd am Jisas n̄ıp s̄ıbön yaŋ n̄ıŋa b̄ı u. Nikodimas nan hałıŋ aij auep iru nöp, kilo unbö n̄ıŋjuöl ado gı da unbö ajıp böŋ daŋ (35) rö, udöm ara. Nan hałıŋ aij auep anıbu, mab mö cıl u abe, mab alos cıl u abe udöm gıla. * 40 Pen kale m̄ıhöp am wıp he u ud asık dap lugmil, Juda n̄ıbi b̄ı ḡım̄ıdal rö, mab cıl ud ara u, wıp he gau anöŋ lı n̄ımil, lının ud wałıj rud gıla pro m̄ılö u udmil, wam wam gılö. 41 Jisas mab ba laŋ al pak lıla ka anıb söl au wög adıŋ ap m̄ıdeia. Wög adıŋ anıbu aŋ au kabö m̄ıgan gıson nöp luöm, wıp rıgöl

* 19:24: Sam 22:18 * 19:25: Mad 27:55-56 * 19:26: Jon 13:23 * 19:28: Sam 22:15 * 19:29: Sam 69:21

* 19:31: Dud 21:22-23 * 19:35: Jon 21:24 * 19:36: Eks 12:46; Nab 9:12; Sam 34:20 * 19:37: Sek 12:10;

Rep 1:7 * 19:39: Jon 3:1-2

gagla ap mīdeia. ⁴² Juda kai God nīp sabe gep ñin kale u söl söl ga rö, yīñid rīgöl gul a gīmīl, kabö mīgan yöp söl anīb au rīgöl gīlō.

20

*Wip rīgöl gīla u kuö nöp mīdeia
(Mad 28:1-8; Mak 16:1-8; Luk 24:1-12)*

¹ Sade ñin u, ram rīknīg gö nīñöl gī, Maria Magdala wip rīgöl gīla mīgan amöm nīña, kabö kub wip rīgöl pīl gīla u, hīlī gī am goī au mīdeia. ² Nīpe nīñöm, kauyañ gī dö gī ap Saimon Pida hol mīhōñ mīdailo u apöm haga, “Bī Kub u nīp agamīj ud arbal; pen dap lībal au nīñagpun,” a ga.

³⁻⁴ Anīg hageia, Pida hol mīhōñ nīñnīg gī dö yabīl gul hadlo. Yad nöd amjakem, ⁵ hōñ adö löyañ nöp mīdem, kabö mīgan jīñ sīpsīp nīñnō wañj bad gau nöp mīdeia. ⁶⁻⁷ Pen Saimon Pida nīpe hain apöm, kabö mīgan u hīkīd amöm nīña, Jisas nīp wañj wam halö yula gau hubīk gaga; rīgöl gīla rö nöp mīdeia. Pen wañj nabīc jīñ pīral wam gīgabö gīla u, u rö nöp hubīkaga; pīral gīgabö gīla rö nöp asīk gī ke au mīdeia. ⁸ Yad nöd wip rīgöl gīla au apjaknō pen uri yad u rö nöp kabö mīgan hīkīd amem nīñnō, wañj gau wam halula rö mīdeia u me, anību Jisas uraköp, a gem nīñ udnō. ⁹ Pen ñin anību, God Manö kalī kīñ rīkōm, Jisas umöm uraknīm, a gīla manö u, hol nīñ aij gaglo. * ¹⁰ Anīg nīñjul ado gī ram arlo.

*Maria Magdala Jisas waiö lö nīña
(Mad 28:9-10; Mak 16:9-11)*

¹¹⁻¹² Pen Maria wip rīgöl gīla rīgöl mīgan anību hōñ adö au uraköl mīdöm mīñōñ göl gī mīdeia. Mīñōñ göl gī mīdöl gī, jöl magö dudu gī kabö mīgan jīñ sīpsīp nīña, ejol wañj rud līlō mīhau, Jisas wip he nöd mīdeia ka anību asīk mīdöl gī, ap nabīc adīñ jīñ, ap ma adīñ mīñ, mīdailō. ¹³ Ejol anīb mīhau Maria nīp haglö, “Nīhōñ gīñīg mīñōñ gabōñ?” ö gīlō.

Hagailö haga, “Bī Kub yad u nīp damöm gai dam lībal u nīñagpin!” a ga. ¹⁴ Anīg hagöm, ado göm nīña, Jisas urak mīdeia.

Pen nīp nīñö, bī unbö ke rö la. Jisas nīña u pen u Jisas nöp a göm nīñaga. *

¹⁵ Jisas pen Maria nīp haga, “Nībi me. Nīhōñ gīñīg mīñōñ gabōñ? An nīp ulhai nīñabōñ?” ö ga.

Hageia, Maria haga e, bī wög adīñ nap nībö u nöp yīp hagab, a göm haga, “Bī kub nīñeb. Wip u ud arbin, a gīmōñ, gai dam līban u yīp hagaimōñ, yad ud arnam,” a ga.

¹⁶ Hageia, Jisas haga, “Maria!” a ga.

Hageia, Maria, Arameik manö löm, “Rabonai!” a ga. Manö haga anību, “Manö Hag Ñeb Bī.”

¹⁷ Hageia, Jisas haga, “Yad ram mīñōñ iī arö gem, Bapi ado gī au lañ aragīñ rö, yīp ud mīdagaimōñ. Pen ne arammōñ, mam bī kalīp hagmōñ, ‘Jisas hagöp, “Yad Bapi yad, Bapi kale, God yad, God kale mīdöp u ado gī arabin,” a göp,’ a gīmōñ,” a ga. *

¹⁸ Jisas anīg hageia, Maria Magdala am Jisas bī nīpe gau kalīp haga, “Yad Bī Kub u nīp nīñem auabin,” a ga. Anīg hagöm, Jisas manö nīhōñ nīhōñ nīp haga u, Maria nīpe Jisas bī nīpe kalīp manö anību haga.

*Jisas waiö lö bī nīpe gau nīña
(Mak 16:14-18; Luk 24:36-49)*

¹⁹ Pen Sade ñin u, sīdö wad ara nīñöm, bī nīpe gau Juda bī kub gau kalīp pīñīñ göm, ram raul amöm ajōñ u gīñ pīdōñ göm, agamīj mīdeila nīñöm, Jisas ap anīb au waiö löm haga, “God kalöp abad mīdeiañ,” a ga. ²⁰ Anīg hagöm, ñīmagö ur nīpe gau kalīp yamöm, rīglöm böñ lau yamöm ga. Bī nīpe gau nīñöm, u Bī Kub nöp, a göm, mīñ mīñ yabīl gīla. *

²¹ Jisas pen kalīp kuöyañ haga, “God kalöp abad mīdeiañ. Bapi yīp hag yuö apem wög nīpe gīpin rö, kalöp pen abe hag yuabin,” a ga. ²² Anīg hagöm, kalīp pu göl gī haga, “Ana U† u udmim. ²³ Nībi bī rīmnap nan si nan naij gīpal gau nīñmim arö gīnabim u, God u rö nöp nīñöm arö gīnab. Pen nīñmim arö gāgnabim u, God u rö nöp nīñöm arö gāgnab,” a ga. *

Jisas waiö lö bī nīpe Domas nīp nīña

* **20:9:** Ap 2:24-32; 1Ko 15:4 * **20:14:** Luk 24:16; Jon 21:4 * **20:17:** Ro 8:29; Hib 2:11-12 * **20:20:** Jon 16:22; 1Jn 1:1 * **20:23:** Mad 16:19

²⁴ Pen Jisas ap waiö löm kalip manö haga ñin anibu, bi nipe Domas, hib ap Ñi Ramö a gimidal u, kalip aip midageia. ²⁵ Anib u, hainö Jisas bi nipe Domas nip hagla, “Bi Kub u niñbun,” a gila.

Hageila, nipe pen haga, “Anig hagabim u pen ñimagö nipe cipit pakla u abe, riglöm binin gila u abe, amgö yad ke niñem ñimagö yad ud niñnabin u me, manö anibu niñ udem, uraköp, a gem niñ udnabin; wasö u wasö,” ga.

²⁶ Anig hagöm, pen wik añi ap midöm, Jisas bi nipe gau Domas aip kuöyan ram raul u mideila. Ajöñ giñ pidöñ gila u pen Jisas nipe ap an au waiö löm haga, “God kalöp abad mideian,” a ga. ²⁷ Jisas anig hagöm, Domas nip haga, “Ñimagö ne u, yip cipit pakla u ud nöñ. Ñimagö yad nöñ. Riglöm böñ yad binin gila aui abe ud nöñ. Gasi mlö lagmön, yip niñ udmön,” a ga.

²⁸ Hageia, Domas haga, “Bi Kub yad, God yad!” a ga.

²⁹ Pen Jisas Domas nip haga, “Yip waiö niñmön me, yip niñ udpan. Pen niñ bi yip waiö niñagöm, yip niñ udnaböl gau, miñ miñ yabit gñaböl,” a ga. *

Jon manö anibi niñön ginig kalik kliñ rika

³⁰ Pen manö kalik kliñ rikabin anibi, hon Jisas bi nipe gau niñ midno niñöl gi, Jisas nan gagep ke ke iru nöp gimidöp rö, magöñhalö kalik kliñ rikagpin. ³¹ Pen kale, Jisas nöp me, Kraiss u, God Ñi nipe yabit u nöp, a gimim, nip niñ udpe, kalöp udö, nip aip kamniñ mideinabim, a gem, manö anibi kalik kliñ rikpin. *

21

Jisas waiö lö bi nipe unbö mudun jñj u nip niñla

¹ Pen hainö hon Jisas bi nipe gau Ñig Wanö Daibirias au midaino niñöm Jisas nipe waiö lö niñno. Niñön ga u hagnig gabin. ² Saimon Pida u, Domas u (hib ap Ñi Ramö a gal u), Nadanyel Kena daun, ram minöñ Galili au niñbö u, Sebedi niñ Jems

hol mamil miñhau, Jisas bi nipe miñöp halö aip, jim ñöl am Ñig Wanö Daibirias au midaino.

³ Saimon Pida hanip haga, “Yad kabsat nan arabin,” a ga. Hageia, “Hon aip arnabun,” a gun, am nip aip niñ magib udun, gi ajno ajno ram rua pen kabsat rimnap udagno. *

⁴ Pen sidö lim gö niñöl gi, Jisas ap niñ wanö got au mideia. Nip niñno pen u Jisas nöp a gun niñagno. ⁵ Nipe hanip haga, “Ñi game. Kale kabsat nan gi aj wasö niñbim ar?” a ga. Hageia, hon yau a gino. ⁶ Anig hagaino, hanip haga, “Uben u ud niñ magib ñimagö yijig kid lau adö yumim me, kabsat rimnap udnabim!” a ga. Hageia, uben u ud niñ an yan yuun, kabsat iru yabit nöp udun, tip gino aunim rö laga. ⁷ Anig geia, yad Jon, Pida nip hagnö, “Bi anibu Bi Kub u nöp,” a ginö. Anig hagainö, Pida niñöm, waiñ nipe au la u ud hib nab an au gidan pñralöm, ujanid niñ an yan la. * ⁸ Hon bi rimnap niñ magib adö u midun, uben kabsat halö ap ran jaköm mideia u, tip gi dap, mlö gau wasö, mida unbö niñjuöl mamid (100) rö nöp, niñ got au auno.

⁹ Got anib au apun niñno, mab in bic ara adö u, kabsat rimnap in mideia. Bred rimnap u rö nöp mideia. ¹⁰ Pen Jisas hanip haga, “Kabsat miñi udpim gau, rimnap dauim,” a ga. ¹¹ Hageia, Saimon Pida niñ magib adö u amöm, nipe aip uben kabsat iru nöp (153) mideia anibu kabö kutup adö au tip gi dauno. Uben u marö ga pen pa gi dö gaga. *

¹² Jisas pen hanip haga, “Apim, nan niñjim,” a ga. Hon pen nable gö, ne bi an ammön midpan a gun nip hag niñagno; u Bi Kub u nöp a gun, niñun arö gino. ¹³ Jisas nipe am bred u udöm, hanip niñme löm, kabsat abe ud hanip niñme löm gö, niñno.

¹⁴ Pen Jisas umöm uraköm, hanip bi nipe gau ij miñhau niñgan waiö lö nip niñno. *

Jisas Pida nip manö haga

* **20:29:** 1Pi 1:8 * **20:31:** Jon 3:15; Ro 1:17; 1Jn 5:13

* **21:11:** Luk 5:6 * **21:14:** Jon 20:19,26

* **21:3:** Luk 5:4-7 * **21:7:** Jon 13:23; Mad 14:29

15 Pen hon nan ñiŋ piŋ gun, Jisas Saimon Pida nɪp hag nɪŋa, “Saimon Jon ñi nɪpe. Bi gai i rō wasō; ne yɪp nɪŋō nōp mɪdmagō lɪban aka?” ga.

Hageia, Pida haga, “Bɪ Kub. Yad nōp mɪdmagō lɪbin u, ne nɪŋban me,” a ga.

Anɪg hageia, Jisas haga, “Sipsip pi yad gau, abad mɪdaimōn,” a ga.

16 Jisas anɪg hagōm, kauyaŋ hag nɪŋa, “Saimon Jon ñi nɪpe. Ne yɪp nɪŋō nōp mɪdmagō lɪban aka?” ga.

Hageia, Pida haga, “Bɪ Kub. Yad nōp mɪdmagō lɪbin u, ne nɪŋban me,” a ga.

Anɪg hageia, Jisas haga, “Sipsip yad gau abad mɪdaimōn,” a ga. *

17 Jisas kauyaŋ pen hag nɪŋa, “Saimon Jon ñi nɪpe. Ne yɪp mɪdmagō lɪban aka?” ga.

Pen Jisas anɪg gōm, manō adō añi anɪbu nōp, “Ne yɪp mɪdmagō lɪban aka?” hag nɪŋōm hag nɪŋōm gō me, Pida gasɪ iru nɪŋōl gɪ haga, “Bɪ Kub. Ne nan gau magōŋhalō nɪŋban. Anɪb u, yad nōp mɪdmagō lɪbin u, ne hadō nɪŋban me,” a ga.

Hageia, Jisas haga, “Anɪb u, sipsip yad gau abad mɪdaimōn. 18 Yad nōp nɪŋō yabɪɪ hagabin, ne bɪ praj rō mɪdaina ñiŋ u, waɪj gasɪ ne ke nɪŋa rō ud lɪmōn ajmɪdan. Pen ne hainō bɪ mɪɪep lɪnabōn ñiŋ u, ne ñiŋmagō ne gɪlan gɪ mɪdō nɪŋōl gɪ, bɪ ke nɪbō ap nōp nagɪ adɪkōm, aragnabōn mol u uɪ gɪ ud arnab,” a ga. 19 Jisas manō haga anɪbu, nɪbi bɪ rɪmnap hainō Pida al pak lɪnabōl u, Jisas nōd nɪŋa me u. Nɪbi bɪ hain nɪbō gau, Pida nɪp nan nɪhōn gɪnabōl umnab u nɪŋōm, God nɪpe mailō aɪj unbō ke halō mɪdōp u nɪŋnabōl. Pen Jisas Pida nɪp haga, “Yɪp hain gɪmōn,” a ga. *

20 Jisas manō anɪbu haga nɪŋōm Pida ado gōm nɪŋa, yad bɪ Jisas mɪdmagō lɪmɪdōp u mɪdainō. Yad bɪ anɪbu me, nōd Jisas Pasopa nan ñiŋ mɪdeia ɪɪ au asɪk mɪdem hag nɪŋnō, “Bɪ Kub. An nōp mumug gɪnab?” ö gɪnō. * 21 Pida yɪp nɪŋōm Jisas nɪp haga, “Bɪ Kub. Bɪ i nɪp nɪhōn gɪnab?” ö ga.

22 Hageia, Jisas haga, “U gasɪ yad. Yad hagnō nɪpe mɪdep nōp mɪdō nɪŋōl gɪ, ado gɪ aunabin u, manō ne wasō. Pen ne yɪp hain gɪmōn,” a ga.

23 Jisas manō haga anɪbu, nɪbi bɪ nɪp nɪŋ udla rɪmnap hagla, “Jisas bɪ nɪpe anɪbu umagnab,” a gɪla. Pen Jisas bɪ nɪpe anɪbu umagnab a gōm manō anɪbu hagaga; nɪpe yɪharɪŋ haga, “Yad hagnō, nɪpe mɪdep nōp mɪdō nɪŋōl gɪ, ado gɪ aunabin u, manō ne wasō,” ga.

24 Jisas bɪ nɪpe anɪbu me, nɪpe ke manō anɪbi kalɪ klɪñ rɪkōm, magōŋhalō manō nɪŋō yabɪɪ nōp mɪdōp u nɪŋōm, kalɪ klɪñ rɪkōp me u. * 25 Jisas nan adō ke ke iru nōp ga u pen manō anɪbu yōp rɪmnap nōp aŋ aui kalɪ klɪñ rɪkōp. Yad nɪŋnō, manō anɪb gau magōŋhalō kalɪ klɪñ rɪk buk iru nōp yaŋ lɪblap, mɪnōŋ nabōŋ i pro gō, dam lep ka u mɪdagaibōp. *

* 21:16: Ap 20:28 * 21:19: Mad 16:24-25; 2Pi 1:14
Jon 20:30

* 21:20: Jon 13:23-25

* 21:24: Jon 19:35

* 21:25:

Aposil

Bi Jisas manö ud arep gau kale nan nihön nihön gila

Luk Diopilas nipe kauyanj kali kliñ rika

¹ Mam Diopilas. Yad nöp manö nöd kali kliñ riknö u, Jisas nipe yag daulö majö göm, wög it göm mid damöm, nan nihön nihön göm, manö nihön nihön hag ñöm ga u, nöp köp nöd u kali kliñ riknö. * ² Hainö, God Jisas nipe dam ap ran jak kumi kabö laj au ud ara. Pen nipe kumi kabö adö laj au arnig ga magö u, nipe gö Ana Ut nipe manö nipe ud arep hag la bi gau kalip hag ñi aij ga. Manö anibu magöñhalö nöd kali kliñ rikem nöp ñinö u. * ³ Jisas uma pen kauyanj uraköm, ñin unbö ñinjuöl mihöp (40) an u ñin iru nöp waiö löm, manö nipe ud arep bi nipe gau aip midöm, God nibi bi udöm abad mideinab manö u kalip hag ñimädöp. Anig gö, kale amgö magö kale ke niñla nipe kamij mideia. * ⁴ Pen umöm uraköm, minöñ naböñ adö it i midmidöp ñin an anib au, ñin ap bi nipe anib gau aip nan magö ñinöm haga, “Yad kalöp nöd hagnö rö, Bapi yad nan nihön kalöp ñinabin a ga u, Jerusalem aui nöp midmim, abad midaimim. * ⁵ Jon ñig pak ñeb bi u nibi bi kalip ñig u nöp pak ña, pen ñin mihöp nöp ap arö, Ana Ut u apöm kalöp pak ñinab,” a ga. *

Jisas nipe ram minöñ kumi kabö adö laj au ap ran jak ara

⁶ Pen ñin ap Jisas nipe bi nipe anib gau mideila an au waiö lö, nipe hagla, “Bi Kub, ne mñi kin hon midö, hon Isrel nibi bi ram minöñ hon i kauyanj ke abad midun, ram minöñ rimnap abad midun ginabun aka?” gila. * ⁷ Hageila, kalip haga, “Ñin mai ginab u, Bapi gasi nipe ke niñöm hag la; nan kale wasö. * ⁸ Pen

Ana Ut nipe kalöp auö, kale pidöñ udmim ammim, Jerusalem nibi bi, Judia nibi bi, Sameria nibi bi, nibi bi ram minöñ gau gau magöñhalö gau, yad nihön nihön gipin u kalip hag ñinabim,” a ga. *

⁹ Anig hagöm, bi nipe gau niñmidlö niñöl gi, God nipe dam ap ran jak kumi kabö adö laj au ud arö niñöl gi, kumi bad ap apöm nipe harika.

¹⁰ Pen nipe areia, kale kumi kabö laj niñ midlö niñöl gi, magö anibu nöp bi waij rud yimlö mihau ap kalip pig urak midailö. ¹¹ Bi anib mihau haglö, “Bi Galili nibö gai i, kale nihön ginig kumi kabö laj niñ midpim? Kale niñöl gi midpe niñöl gi, God nipe gö, Jisas ap ran jak kumi kabö adö laj au ud aröp u, hainö nipe ke unbö rö nöp ado gi aunab,” a gilo. *

Judas uma u Madaias kuö nipe uda

¹² Olip Dum laj mideila u arö göm, Jerusalem ado gi arla. Adan milö wasö, Olip Dum Jerusalem nibö sö; Juda God nipe sabe gep ñin u kale ajmidal rö nöp. *

¹³ Jerusalem amöm, ram haneb kale amjaköm, ram raul adö laj migang u arla. Bi mideila gau: Pida, Jon, Jems, Edru, Pilip, Domas, Badolomyu, Madyu, Alpias ñi nipe Jems u, Saimon Selod u, Jems ñi nipe Judas u. * ¹⁴ Kale pör pör magum göm, God nipe sabe gimidal. Jisas nime Maria u, Jisas nimam bi gau, nibi rimnap halö pör anig gimidal.

¹⁵ Pen ñin an anib au, nibi bi ñinjuöl unbö kagoñ jin (120) rö ap magum gilo niñöl gi, Pida uraköm kalip haga, ¹⁶ “Añ mam bi niñim. Ana Ut nipe hadame nöp Depid nipe gasi ñö, Judas Jisas nipe mumug niña bi u ginab rö niñöm kali kliñ rikö, haga haga rö nöp ga. * ¹⁷ Jisas bi Judas anibu udö, hon aip midöm, wög nipe u jim ñöl gimidun,” a ga.

¹⁸ Pen hainö nipe Jisas nipe mumug niñöm, mani uda u damöm, minöñ naböñ ap rauöm, mid damöm, ñin añi ap ap

* **1:1:** Luk 1:3 * **1:2:** Mak 16:19; Luk 24:49-51 * **1:3:** Luk 24:36-49; Ap 10:41 * **1:4:** Luk 24:49; Jon 14:16-17; Ap 2:33 * **1:5:** Mad 3:11 * **1:6:** Luk 24:21 * **1:7:** Mak 13:32 * **1:8:** Mad 28:19; Luk 24:48 * **1:11:** Mad 26:64; Luk 21:27 * **1:12:** kilomida añi ap nöp rö * **1:12:** Luk 24:50-53 * **1:13:** Mad 10:2-4 * **1:16:** Sam 41:9 * **1:18:** Mad 27:3-8

lug paköm, mudun nipe u pabu göm, hibur magöñhalö lim gi höñ hañauö uma.

* 19 Anig göl umö, Jerusalem nibi bi magöñhalö niñöm, minöñ naböñ rauöm uma anibu, hib Akeldama a gila. Akeldama hagla manö if u, “Hagape Luga Minöñ Nabö?,” a göm hagla.

20 Pida haga, “Depid hadame nöp God Manö adin Sam a gipal u kali klin riköm haga,

‘Ram nipe cög nöp midainim;

Nibi bi rimnap ram nipe am midagaiöl,’ a ga.

Depid manö ap pen haga,

‘Wög nipe u bi ap udnim,’ a ga. *

21 Haga anibu, bi hon ke ap niñun udnabun. Hon Bi Kub Jisas aip ajmidun u, bi hon aip pör ajmidöp bi ap niñun udnabun. 22 Bi hon aip pör ajöm, Jon Jisas nip ñig pak ña u niñöm, mid damöm, Jisas umöm uraköm kumi kabö adö lañ ara niña bi ap niñun udnabun. Bi anibu rö udno me, Bi Kub Jisas umöm uraka manö u hag ñi aij ginab,” a ga. *

23 Pida anig hagö, bi ne Madaias aip Josep aip kalip mihön hag lila. Pen Josep ñin rimnap hib nipe ap Basabas, ap Jaldas, a gimidal. 24-25 Bi anib mihau kalip anig göl hag löm, God nip sabe göm hagla, “Bi Kub, Judas nöd gi naj göm umöm, ram nipe midainim au ara u, kuö nipe u an udnim, a gun, bi mihöp i hag libun. Anib u, ne nibi bi magöñhalö gasi niñöm gipal rö niñban u me, nöp hag niñabun, ne ke bi u a gö, hon niñun udnabun,” a gila.

26 Anig hagöm, bi anib mihau ilöñ cal ud gulu gi udlö, Madaias hib apranö, Jisas manö ud arep unbö agip lañ aip jim ñöm, kauyañ bi unbö migan lañ la.

2

Ana Ut nipe aua

1 Nibi bi Jisas nip niñ udla gau, Pedikos ñin kub u mñi, a göm, ap ram raul migan añi ap mideila. * 2 Anig göl midlö niñöl gi, adin gu kub kumi kabö adö lañ nibö hagöm, yigön rö udöm, ram raul migan

asik mideila au yañ aua. 3 Pen magö anibu nöp niñla, mab mitan ugan rö u apöm, plajik ke ke pa gi dö gi amöm, nibi bi nabic cög adö lañ añi añi am mideila. *

4 Am midö niñöl gi, Ana Ut apöm, ana kalip an dañ ajman raua niñöm kale manö yabit adö ke ke hagla. *

5 Pen ñin anibu, Juda nibi bi gau, kale migan ke ke, ram minöñ gau nibö gau nibö apöm, Jerusalem magum gi mideila. Nibi bi anib gau kale God Manö haga rö niñöm gimidal. 6 Gu kub anibu hageia niñöm, niñön gab a göm, nibi bi iru nöp yinid ram anibu apöm niñla, manö yabit adö ke ke kabö göl nöp hageila.

7 Kale niñöm, aiö waiö göm hagla, “Nibi bi gai i magöñhalö Galili nibö. 8 Pen aige göm manö yabit hon ke ke hagpun rö kabö göl hagaböl niñabun? 9 Hon rimnap Padia nibö, rimnap Midia nibö, rimnap Ilam nibö, rimnap Mesopodemia nibö, rimnap Judia nibö, rimnap Kapasodia nibö, rimnap Podas nibö, rimnap Esia nibö, 10 rimnap Prijia nibö, rimnap Pampilia nibö, rimnap Ijip nibö, rimnap ram minöñ Libia, Sairini daun goñ gau nibö, rimnap Rom nibö auno. 11 Nibi bi Rom nibö aula u, rimnap Juda nibi bi yijig göl, rimnap Juda nibi bi wasö pen uri Juda nibi bi gipal rö adö u gipal. Rimnap Krir nibö, rimnap Arebia nibö auno. Pen hon niñ midno niñöl gi, manö yabit hon ke ke hagpun rö kabö göl hagöm, God nipe nan unbö ke yabit göp, a göm, hib nipe haglö adö arab, niñabun,” a gila. 12 Anig hagöm, gasi iru niñöl gi, pen hag niñö, pen hag niñö göm hagla, “Ke yabit gab anibu niñön ginig gab,” a göm, gasi iru yabit niñla.

13 Nibi bi rimnap pen kale ñinlon li hagla, “U ñig wain iru nöp niñöm, hauf alöp hagaböl,” a gila.

Pida manö hag ña

14 Pen Pida bi Jisas manö ud arep bi unbö agip lañ aip uraköm, meg migan dap ranöm, nibi bi iru nöp mideila gau kalip haga, “Kale Juda nibi bi hon abe, kale nibi bi Jerusalem aui hanmidim abe, aui niñön

* 1:20: Sam 69:25; 109:8 * 1:22: Mad 16:19; Mak 1:9; Jon 15:27 * 2:1: Lep 23:15-21; Dud 16:9-11 * 2:3: Mad 3:11 * 2:4: Ap 4:31; 10:44-46; 19:6; Mak 16:17

gajip u yad kalöp manö hagnig gabin i niñ aij gimim. ¹⁵ Kale rimnap hagnim, 'Bi gai i niñ wain iru nöp niñöm, hauł alöp hagaböl,' a gipim u, pen kale niñ wain niñlö hauł alagöp. Miñi sidö gisön nöp auöp magö u nöp me. ¹⁶ Pen manö yabıl ke ke hagaböl niñabim anibi, bi God manö hagep Joel hadame nöp hagem kalı kliñ rıka rö nöp gab me u. Niñpe manö anıbu kalı kliñ riköm haga,

¹⁷ 'God hagep, "Niñ hain u, niñbi bi magöñhalö gau kalı Ana yad yunabin.

Niñ pai kale gau God Manö niñbi bi kalı hag niñaböl.

Bi praj kale gau naböñ niñaböl.

Bi majö kale gau hon niñaböl. *

¹⁸ Niñ anıbu, niñbi bi yip wög gi niñbal gau, niñbi gau abe bi gau abe, kalı Ana yad yunö, manö aij yad u niñbi bi gau kalı hag niñaböl.

¹⁹ Pen kumi kabö adö lan nan ke gagep rö rimnap gem, mınöñ naböñ adö il i nan niñeb niñagep ke niñbö rimnap ginabin. Hagape göm, mab inöm, hadu adpıl kub göm ginab.

²⁰ Sidö mailö gagnab; rakın hagape bö linab.

Anıg geinab, hainö niñ unbö ke niñbö waiö linab.

Bi Kub mailö aij unbö ke halö aunab.

²¹ Pen niñbi bi an an, Bi Kub yip ud kamıñ yuañ, a göm, hag niñaböl gau, kalı ud kamıñ yunab," a ga.

²² Pida niñpe Joel kalı kliñ rıka manö anıbu hag pis göm haga, "Kale Isrel niñbi bi, manö hagnig gabin i niñ aij gimim. Jisas bi Nasared niñbö u bi yıharıñ wasö; God niñpe ke niñ yuö aua. Niñ yad u yunö, nan gagep rö iru nöp göm, nan niñeb niñagep iru nöp göm ginab an kalı au niñöm, bi anıbu God niñpe ke hag yuö aua u niñlan, a göm, niñ yuö aua. Jisas niñpe nan gagep rö an kale ga u, kale ke hadö niñbim. ²³ God kale ginabim rö nöd niñöm, Jisas niñpe ud niñmagö adö kalöp u lö,

kale dam niñbi bi nan si nan naiñ gıpal gau kalı niñbe, niñ mab ba lan al pak lılo uma. ²⁴ Niñpe ilön kub yabıl udöm uma u pen böñ nöp wip rıgöl au midöm, hij gi lug li arnim rö laga. God gö kauyañ uraka. ²⁵ Depid pen hadame nöp Jisas niñpe manö kalı kliñ riköm haga,

'Yad niñbin, Bi Kub yad aip pör pör midöp. Niñpe niñmagö yijig yad lau adö midöp u me, yad piñniñ gagnabin. *

²⁶ Anıg göp u, hibur midmagö yad piñaiöp; yad niñniñ lem hagabin.

Hañ romañ yad umniñ gab pen gası halö midem piñniñ gagnabin.

²⁷ Ai gıniñ? Ne yip wip rıgöl miñan arö gagnabön.

Ne Bi Uł ne arö gö, hañ romañ niñpe hij gi lug li aragnab.

²⁸ Ne yip kamıñ midem adan u yamna.

Yad ne aip midem, miñ miñ yabıl ginabin,' a ga," a ga.

²⁹ Pida Depid haga manö anıbu hag pis göm haga, "Añ mam bi, yad kalöp manö kabö göl hagnö, niñ aij ginabim. Bac ilan Depid umö rıgöl gıla ulöm miñan u midöp; ulöm miñan anıbu miñi hon u rö nöp niñbun. * ³⁰ Pen Depid niñpe God manö hag ñeb bi midmidöp u me, niñpe niñga, God hadame nöp manö hag löm haga, 'Ne niñ riknabön rik damöm rik linaböl niñ ap niñpe ka ne udöm, kiñ midemab,' a ga. *

³¹ Depid nan hainö ginab u niñöm, Mesaia u* niñpe umöm uraknab, a göm, haga, 'Niñpe wip rıgöl miñan arö gaga. Hañ romañ niñpe hij gi lug li araga,' a ga. *

³² "Miñi God gö, Jisas niñpe uraköm kamıñ midöp. Niñpe kamıñ midöp u hon magöñhalö amgö magö hon ke niñbun.

³³ God Jisas niñpe dam niñmagö yijig adö niñpe lau la. Löm niñpe Ana Uł niñnabin a göm haga u, Jisas niñpe niñ, niñpe pen hanıñ niñ, apöm gu kub hagö, hon manö ke ke hagabun i niñabim. * ³⁴ Pen Depid manö haga anıbu, niñpe ke hagaga. Depid niñpe mınöñ naböñ il i midöm, kumi kabö adö lan araga. Pen niñpe haga,

* 2:17: Joe 2:28-32 * 2:25: Sam 16:8-11 * 2:29: 1Ki 2:10 * 2:30: 2Sa 7:12; Sam 89:3-4; 132:11 * 2:31:

Grik manö "Krais u" abe, Hibru manö "Mesaia u" abe il añi ap nöp midöp: "God hag la Bi u." * 2:31: Sam 16:10

* 2:33: Ap 5:32; 7:55-56

'Bi Kub nipe Bi Kub yad u nip haga,
 "Ñimagö yijg yad lau adö asik
 midaimön me;

³⁵ yad ginö kauat mauat ne gau,
 rata migang ne gau mideinabol," a ga,
 a ga.

* ³⁶ "Anib u, kale Isrel nibi bi magorhalö
 niñ aij gimim: Jisas bi mab ba lan al pak
 libe uma bi anibu nöp, God gö Bi Kub
 yabih midöp. Nipe nöp Mesaia pör abad
 midmidun me u," a ga. *

³⁷ Pida manö anibu hagö, nibi bi
 mideila gau niñom ñaul ara. Anig gö, kale
 Pida abe, Jisas manö ud arep bi gau abe,
 hag niñom hagla, "Anib u, mam bi, hon
 mñi niñon gun?" ö gila.

³⁸ Hageila, Pida haga, "Kale añi añi
 magorhalö midpim rö, nan si nan naj
 gipim adö u, niñon ginig anig gipun, a
 gimim, arö gimim, Jisas Krai nip niñ
 udmim, ñig pakmim. Anig geinabim, God
 nan si nan naj gipim u niñom arö göm,
 Ana U† nipe u kalöp ñinab. ³⁹ God hadame
 nöp haga, 'Ana yad kalöp Isrel nibi bi ñem,
 ñi pai kale yag daunabim gau kalip ñem,
 nibi bi mlö gau kalip abe ñem ginabin,' a
 ga. Anib u, hon niñbun, God nibi bi an
 aulan a ginab gau, kalip magorhalö Ana
 U† u ñinab," a ga. * ⁴⁰ Pida kalip mög
 niñom, manö iru nöp hagöm hagöm haga,
 "Nibi bi uri midpal rimnap hatöwatö gi
 naj gipal rö arö gimim, mid aij gimim.
 Wasö u, ilön kub udnabim," a ga. ⁴¹ Nibi
 bi iru nöp Pida manö haga u niñom, Jisas
 Krai nip niñ udöm, ñig pakla. Ñin anibu
 nöp, nibi bi dri dausan (3000) rö Jisas
 Krai nip niñ udöm, Jisas nibi bi nipe aip
 jim ñöl mideila. *

⁴² Anib u, kale pör pör apöm, bi Jisas
 manö ud arep bi gau aip se göl midöm,
 God Manö hag ñeila u niñ aij gun, a göm,
 hag amil apil göl gi, bred ud jö göm se göl
 niñöl gi, God nip sabe göl gi midmidal. *

Jisas nibi bi nipe gau gimidal rö

⁴³ God bi Jisas manö ud arep bi gau kalip
 pidörj ñö, nan gagep rö iru nöp göm, nan

niñeb niñagep iru nöp göm gilo, nibi bi
 gau niñom, aiö waiö gila. ⁴⁴ Nibi bi Jisas
 nip niñ udla gau, se gi midöm, nibi bi
 nan midageia gau, nibi bi rimnap kalip
 nan hatöwatö ñila. * ⁴⁵ Minöñ nabö?, nan
 gau u rö nöp sikim göm, mani udöm, nibi
 bi nan midageia gau kalip nime li ñila.
⁴⁶ Kale pör pör, ñin añi añi, God sabe gep
 ram u am magum gimidal. Pen ram kale
 gau u rö nöp am magum göm, bred ud jö
 göm, midmagö apen löl gi, ñiñi löl gi, nan
 se göl niñmidal. ⁴⁷ Pen nibi bi mideila
 gau magorhalö, Jisas niñ udla nibi bi kalip
 niñöl, aij a ga. Pör pör, ñin añi añi, Bi Kub
 nipe nibi bi rimnap halö ud kamniñ yuö,
 kale Jisas nip niñ udöm, ap Jisas nibi bi
 nipe nöd nibo gau aip midmidal. *

3

Bi ma naj ga u, Pida gö, kamniñ la

¹⁻³ Bi nime yag daua ñin u nöp ma naj
 ga ap, nip ñin añi añi pör pör dapöm,
 God sabe gep ram ajöñ if, Ajö? Kliñ Aij,
 a gimidal u, got au lilö asik midmidöp.
 Midöl gi, nibi bi God sabe gep ram raul
 migang ap armidal gau, kale mani nan yip
 ap ñim, a gi asib gimidöp.

Pen mañ ap, Pida aip, Jon aip sidö gamniñ
 ga dugo magö u, God nip sabe gep magö u,
 God nip sabe ginig, ap padilö niñöl gi, bi
 ma naj ga anibu kalip miñon niñom haga,
 "Yip mani rimnap ñil," a ga. ⁴ Hageia,
 kalpe miñon nip niñ ij halö li midmil, Pida
 haga, "Halip miñon nöñ!" a ga. * ⁵ Haga,
 yip nan ap ñinig gabil, a göm, kalip miñon
 niñ midö niñöl gi, ⁶ Pida haga, "Mani
 silpa, mani got, yad midagöp u pen nan
 yad añi ap midöp u nöp ñinabin. Jisas
 Krai Nasared nibo u, hib nipe hagem nöp
 hagabin, 'Urak aru!' " a ga. * ⁷ Pida anig
 hagöm, ñimagö yijg lau nip udöm, ud
 urak ñö niñöl gi, magö anibu nöp ma abe,
 ma got abe aij la. ⁸ Aij gö, yinid urak amöl
 gi, rata rata göl gi, God nip aij a göl gi, kalip
 miñon aip God sabe gep ram raul migang u
 ara. ⁹ God nip aij, a göm, abö göl göm ajeia
 u, nibi bi mideila gau niñom, ¹⁰ bi ma naj

* 2:35: Sam 110:1 * 2:36: Ap 5:30-31 * 2:39: Ais 57:19 * 2:41: Ap 2:47; 4:4 * 2:42: Ap 20:7 * 2:44:
 Ap 4:32-35 * 2:47: Ap 6:7; 11:21 * 3:4: Ap 14:9 * 3:6: Ap 4:10; 16:18

pör apöm, God sabe gep ram ajön il, Ajö? Ktiñ Aij, a gîmîdal u, goł au asîk mîdöm, mani nan gau asîb gîmîdöp bî anîbu, aigöl göm ma yabîł abö gî auab, a göm, gasî iru niñjöm aiö waiö gîla.

Pida manö hag ña

¹¹ Bî anîbu nîpe, God sabe gep ram hön adö, Solomon Ram Bada, a gîmîdal, mîgan u mîdöm, Pida aip, Jon aip kalîp mîhön añ añ lî ud mîdö niñjöl gî, nîbi bî magöñhalö aiö waiö göl gî, gî dö gî aula. ¹² Nîbi bî aueila, Pida nîpe niñjöm haga, “Isrel nîbi bî gai i, kale niñhön gîniñg gasî iru niñjîm halîp bî mîhön niñ ij halö gabim? ‘Kale mîhön bî klö, bî kamîñ aij mîdmil gajîl, bî anîbi adan aj aij gab,’ a gîmîm, gasî u niñjîbim ar? U wasö. ¹³ Ebrahim, Aisak, Jekop, bac îtañ hon bî gau sabe gîmîdal God anîbu nöp nîpe ke gö, bî wög gî ñeb nîpe Jisas urakö, nîbi bî gau niñjöm, nîpe mailö aij unbö ke halö mîdöp a göm, niñbal. Kale pen Jisas nîp udagpe. Pailod, Jisas nîp hubîk yuîñ a ga u pen kale ke, nîp dam mab ba lañ al pak lîlañ, a gîpe. * ¹⁴ Jisas nîpe Bî Uł; nîpe Bî Kamîñ Aij pör nöp God hagöp rö nöp göp. Pen kale hagpe, Jisas nîpe bî niñeb hon wasö; bî wîp al mîdöp u hanîp hubîk yu, a gîpe. ¹⁵ Anîg gîmîm, Bî kamîñ mîdep magö ñöb u nîp al pak lîbe. Pen God gö, nîpe uraka u, hon amgö magö hon ke niñjul hagabul. ¹⁶ Bî ma naij pör niñjîbim i, mîñî kamîñ lajîp niñjîbim. Jisas klö nîpe gö me, kamîñ löp. Jisas niñ udul, hib nîpe haglo, nîpe gö böñ nöp kamîñ löp.

¹⁷ “Pen mîdeimam yad gai. Kale ke abe, bî kub kale gau abe, hauł halö mîdmîm, Jisas nîp anîg gîpe. * ¹⁸ Pen God nîpe bî manö nîpe hagep gau kalîp hadame nöp gasî ñö hagla, ‘Hainö God Mesaia nîpe ilön kub yabîł udöm umnab,’ a gîla u me, hagla rö nöp gîpe. ¹⁹ Anîb u, nan si nan naij gîpîm u, niñhön gîniñg anîg gîpun, a gîmîm, arö gîmîm, God nîp ado gî aube, nîpe nan si nan naij gîpîm prî u lîk gî yunab. * ²⁰ Anîg gîpe, Bî Kub nîpe ana kalöp añ dañ klö nîpe ñöm, Kraiss u

kalöp hadame nöp hag la u hag yunab. Kraiss u Jisas me. ²¹ God nîpe hadame nöp hagö, bî manö hagep uł nîpe gau hagla rö, Jisas nîpe ram mîñjöl kumi kabö adö lañ au mîdöp rö mîdö niñjöl gî, God nan magöñhalö kauyañ gî lî aij gîñab ñîñ u aunab. ²² Mosîs haga, ‘Hainö Bî Kub God kale, nîpe bî manö hagep yad rö, bî il kale ke ap, hag yunab. Nîpe apöm, manö hagnab u magöñhalö niñ aij gîmîm. * ²³ Nîbi bî manö nîpe udagnaböl gau, nîbi bî nîpe mîdageinaböl; kale böñ nöp hön adö yañ amöm, umnaböl,’ a ga.

²⁴ “Bî God manö hagep Samyuel abe, bî God manö hagep hain aula gau abe magöñhalö nan uri waiö lab niñjîbun u hadö hag ñîla. ²⁵ God hadame nöp nahai îtañ kale manö hag la u, kale ke nan ame udabim me u. God bac Ebrahim nîp gîñabin, a göm, manö hag la. Manö hag löm haga, ‘Ñî pai ne rîkö, kale rîk dam dapîl göm rîknaböl gau, bî ap mîdöm me, nîpe gö nîbi bî gau magöñhalö mîñ mîñ gîñaböl,’ a ga. * ²⁶ Pen God Bî Wög Gî Ñeb nîpe Jisas ram mîñjöl il i yua u, kalöp nöp a göm, nöd yuö aua. Isrel nîbi bî nan si naij naij gîpal u, niñhön gîniñg anîg gîpun, a göm, adö anîbu arö göm, mîd aij gîlañ, a göm, kalöp Isrel nîbi bî gai i nöd yuö aua,” a ga. *

4

Pida aip Jon aip kalîp manö kub hagla

¹ Pida aip, Jon aip nîbi bî kalîp manö hag ñîlö niñjöl gî, bî God nîp nan sabe gep bî gau abe, God sabe gep ram polisman bî nabîc kale u abe, bî Sadyusi gau abe, amöm manö hagailö anîbu apdi niñjla. ² Jisas umöm uraka rö, nîbi bî Jisas nîp niñj udnaböl gau u rö nöp umöm uraknaböl manö u, niñhön gîniñg hag ñabil, a gîlö, mulu luga. ³ Anîb u, kale Pida aip Jon aip ud sîsî göm, uri dugöp magö i wasö, rol manö kub hagnabun, a göm, kalîp bî mîhön dam nagî lîla. ⁴ Pen Pida Jon bî mîhau manö aij anîbu hag ñailö, nîbi bî niñjöm, iru yabîł niñj udla. Anîb u, nîbi

* **3:13:** Eks 3:6,15; Luk 23:13-25; Ap 2:23 * **3:17:** Luk 23:34; 1Di 1:13 * **3:19:** Ap 2:38 * **3:22:** Dud 18:15,18-19 * **3:25:** Jen 22:18 * **3:26:** Ap 13:46 * **4:4:** Ap 2:41

bɪ Jisas nɪŋ udla gau unbö paip dausan (5000) rö ara. *

⁵ Pen ruö, Juda bɪ kub ram mɪnön anɪbu abad mɪdmɪdal abe, bɪ manö ud asɪkep gau abe, bɪ lo manö hag ñeb bɪ gau abe, Jerusalem gau ap magum gɪla. ⁶ God nɪp nan sabe gep bɪ kub yabɪt Anas aip, Kaiapas aip, yam kale bɪ Jon u, Aleksada u, bɪ yam kale rɪmnap halö apöm, aŋ anɪb au mɪdeila. ⁷ Kale magum göm haglö, Pida Jon kalɪp mɪhön uɪ gɪ dap aŋ au lɪlö, kalɪp mɪhön hag nɪŋöm hagla, “Bɪ ma naij ga u aigöl gɪ gajɪl kamɪŋ löp? Pɪdön gai nɪbö udmil, hib nɪhön hagmil, anɪg gɪpɪl?” ö gɪla. ⁸ Hageila, Ana Uɪ nɪpe am Pida aŋ dan ajman rauö nɪŋöl gɪ, Pida haga, “Kale Juda bɪ kub abe, bɪ manö ud asɪkep abe, manö hagabin i nɪŋim. ⁹ Bɪ mög gep ma naij ga u gailo kamɪŋ la u nɪŋmim, ‘Kale aigöl gɪ gajɪl kamɪŋ löp?’ ö gɪmim, halɪp manö kub hagabim ar? ¹⁰ Anɪb u, kale manö hagnɪg gabin i nɪŋ aij gɪmim. Isrel nɪbi bɪ gau magöŋhalö u rö nöp nɪŋ aij göl. Jisas Krai bɪ Nasared nɪbö hib nɪpe u nöp nɪŋ udul, hib nɪpe haglo, nɪpe gö, bɪ anɪbi nɪp böŋ nöp kamɪŋ lö, aj aij gab nɪŋabim. Kale Jisas Krai nɪp mab ba laŋ al pak lɪbe u pen God gö kauyaŋ uraka. * ¹¹ Bɪ Jisas anɪbu nɪp me, God Manö kalɪ kliñ rɪköm hagla,

‘Kale bɪ ram gep gau, kabö mɪlö ap, u kabö naij, a gɪmim, arö gɪpe u, uri ram padö aŋ yaŋ bɪnɪg ñöl mɪdöp,’ a gɪla. *

¹² God nɪpe Jisas hib nɪpe nöp hanɪp haga nɪŋöm Jisas nɪpe nöp hanɪp ud kamɪŋ yunɪm rö löp. Mɪnön naböŋ iɪ i bɪ ke nɪbö ap hanɪp ud kamɪŋ yunɪm rö lagöp wasö yabɪt,” a ga. *

¹³ Pida Jon kale bɪ mɪhau urakmil, pɪñɪŋ gagmil, haɫöwaɫö kabö göl nöp haglö u, bɪ kub anɪb gau nɪŋöm, aiö waiö göm hagla, “Bɪ mɪhai i kale skul hagaglö u pen kale Jisas aip mɪdmil anɪg gɪmil gɪpɪl,” a gɪla. ¹⁴ Bɪ ma naij ga kamɪŋ la u aŋ kale au mɪdö nɪŋöl gɪ, kalɪp mɪhön manö hag göl rö laga. ¹⁵ Anɪb u me, kale hagla, “Kansol

ram i höŋ yaŋ am mɪdaiɪl,” a gɪla. Höŋ yaŋ am mɪdlö nɪŋöl gɪ, kale ke hag nɪŋ hag nɪŋ göm hagla, ¹⁶ “Bɪ mɪhai i hon nɪhön gun? Kale nan gagep rö u gɪlö, Jerusalem nɪbi bɪ magöŋhalö hadö nɪŋbal. Anɪb u, kale mɪhön nan gagep rö ap gagpil a gun rö lagöp. ¹⁷ Pen kale ammil, manö anɪbu nɪbi bɪ rɪgoŋ rɪmnap haglö, kale u rö nöp nɪŋöl rö löp. Anɪg göp u, hon kalɪp mɪhön manö klö hagun hagun, ‘Jisas hib nɪpe u hainö nɪbi bɪ rɪmnap hagagmil, wasö yabɪt,’ a gun,” a gɪla.

¹⁸ Anɪg hagöm, kalɪp mɪhön haglö auailö hagla, “Jisas hib u hainö hagagmil; nɪbi bɪ rɪmnap Jisas manö u hag ñagmil, wasö yabɪt,” a gɪla. * ¹⁹ Anɪg hageila, Pida Jon kale pen pe haglö, “Hol God manö nɪp u arö gul, manö kalöp u udlo, God nɪp aij gɪnab aka wasö? Kale ke nɪŋim. * ²⁰ Pen Jisas nɪhön nɪhön ga, manö nɪhön nɪhön haga u, hol nɪbi bɪ gau kalɪp hag ñɪ arö gul rö lagöp,” a gɪlö.

²¹⁻²² Anɪg hagailö, Kansol bɪ kub gau gasɪ kale ke nɪŋöm, ‘Bɪ i mɪ ñɪnɪjuöl mɪhöp (40) mɪdöm, uri kamɪŋ löp i, nɪbi bɪ gau nɪŋöm magöŋhalö God nɪp aij a gaböl. Hon bɪ anɪb mɪhai i kalɪp nan ap geinabun u, nɪbi bɪ gai i kal aunaböl,’ a göm, kalɪp mɪhön yɪharɪŋ manö klö hagöm, hag höŋ yula.

Nɪbi bɪ Jisas nɪp nɪŋ udla gau God nɪp sabe gɪla

²³ Pida Jon kalɪp mɪhön anɪg göl hag höŋ yulö, kale am Jisas nɪbi bɪ nɪpe gau kalɪp nɪŋmil, bɪ God nɪp nan sabe gep bɪ kub gau abe, bɪ manö ud asɪkep gau abe, manö nɪhön nɪhön hagla u kalɪp hag ñɪlö. ²⁴ Hag ñeilö, kale nɪŋöm magöŋhalö God nɪp sabe göm hagla, “Ne Bɪ Kub añɪ nɪbö mɪdpan. Ne kumi kabö adö laŋ gɪ lɪmön, mɪnön naböŋ iɪ i gɪ lɪmön, ñɪg solwara gɪ lɪmön, nan nɪhön nɪhön mɪdöp gau magöŋhalö gɪ lɪmön, gɪ lɪna. * ²⁵ Hadame nöp ne gö, Ana Uɪ nɪpe bac hon Depid nɪp gasɪ ñö, manö nöp u hagöm haga, ‘Juda nɪbi bɪ wasö gau kale nɪhön gɪnɪg kal jubal?’

* **4:10:** Ap 3:6,13-16 * **4:11:** Sam 118:22 * **4:12:** Mad 1:21 * **4:18:** Ap 5:28 * **4:19:** Ap 5:29 * **4:24:** Eks 20:11; Ne 9:6; Sam 146:6

Nibi bi gau nihön ginig gasi niñ aij göm wasö, manö adö añi hag löm mumug manö hagpal? *

26 Kiñ ram minöñ ke ke abad midpal gau abe, gapman bi kub ram minöñ ke ke abad midpal gau abe, manö adö añi hag löm hagla,

“God Bi Kub aip, Mesaia nipe aip, kalip aip pen pen gun,” a gila, a ga.

27 Kiñ Herod abe, gapman bi kub Podias Pailod abe, Juda nibi bi wasö gau rimnap abe, Isrel nibi bi gai i nibö rimnap abe, Jerusalem i apöm, Bi Wög Gi Ñeb ut ne u Jisas, Mesaia hag lina u nöp, manö hag adö añi lila. * 28 Pen ne Bi klö nöd gasi ne ke niñmön hagna, Kraiss nip anig anig ginaböl a gina u me, kalip göl rö la; yiharini u klö kale midagaiböp. *

29 Bi Kub, miñi hanip manö klö naij yabih hagaböl u ne gasi niñmön. Hanip nibi bi wög gi ñeb ne abad midmön, pidöñ ne hanip ñö, hon pirikagun, klö yabih gun manö ne nibi bi gau kalip waiö hag ñun. * 30 Nibi bi nan göp gau, ne gö, hon Bi Wög Gi Ñeb ut ne Jisas hib nipe hagno, kalip kamini linim. Ne gö, hon Jisas hib nipe hagno, nan gagep rö rimnap, nan niñeb niñagep rö rimnap gun,” a gila.

31 Pen kale God nip anig gi sabe göl gi midlö niñöl gi, ram mideila u munmon rö udöm, Ana Ut nipe ap an kalip dan ajman rauö, piñini gagöm, God Manö u klö yabih göm hag ñila.

Jisas nibi bi nipe nan nime li ñi aij gila

32 Pen nibi bi Jisas nip niñ udla anib gau, manö adö añi hagöm, gasi adö añi niñöm, nan kale nan nihön mideia gau, nan kale jim ñöl nöp midö, nan hon halö a göm niñagla. * 33 Bi Jisas manö ud arep gau, nibi bi gau kalip manö klö gi hagöm hagmidal, “Jisas nip al pak lilö, umöm uraka, nip amgö niñno,” a gimidal niñöm God kalip magöñhalö mög yabih niñöm ud aij yabih gimidöp. 34 Kale bi nan lugep

midageia; magöñhalö nan mideia. Nibi bi minöñ naböñ aka ram rimnap mideia gau, sikim gi mani udöm, * 35 bi Jisas manö ud arep gau kalip ñimidal. Kale pen udöm, nibi bi nan midageia gau kalip nime li ñimidal.

36 Pen bi Lipai it rik damöm rikla bi ap hib nipe Josep. Ram minöñ nipe Saipras nibö. Bi anibu nipe nibi bi rimnap kalip manö hain hagöm hag ñi aij gö, kale niñöm gasi halö midmidal rö, bi Jisas manö ud arep gau nip Banabas a gila. 37 Josep minöñ naböñ nipe ap hagö, nibi bi rimnap raula niñöm mani anibu dap bi Jisas manö ud arep gau kalip ña.

5

Ananias ber pir allö

1 Pen bi ber ap midailö. Nugmul hib u Ananias, nibin nipe hib u Sapaira. Ber miñau kale minöñ naböñ kale ap haglö raula. 2 Raulö, Ananias nipe mani anibu böñ lau kale ke nime löm, böñ lau dam Jisas manö ud arep bi gau kalip ña. Nibin abe niña. *

3 Pen Ananias mani anibu anig göl dap ñö, Pida haga, “Ananias, Seden nöp gasi ñö, ne pir almön hagpan, ‘Minöñ raubal mani magöñhalö daubin i,’ a gipan. Manö pir alban anibu, Ana Ut nip u rö nöp pir alban. Mani minöñ naböñ raubal anibu böñ lap pi gimön auban. * 4 Minöñ naböñ anibu, minöñ naböñ ne. Sikim ginig, sikim gibnap; arö ginig, arö gibnap. Pen minöñ sikim gö, mani raula anibu, magöñhalö daunig, magöñhalö daubnap; rimnap nöp daunig, rimnap nöp daubnap; magöñhalö ram ne au arik aunig, arik aubnap. Manö midagböp. Pen ne manö pir alban u, hanip bi nöp manö pir alagpan; God nip u rö nöp manö pir alban. Ne ai ginig anig gipan?” ö ga.

5 Pida anig hagö, Ananias niñöm, magö anibu nöp ap lug minöñ yan paköm böñ nöp uma. Anig gö niñöl gi, nibi bi gau ga anibu niñöm, aninin gö piñini gila. 6 Pen

* 4:25: Sam 2:1-2 * 4:27: Mad 27:1-2; Luk 23:7-11; Ap 3:13 * 4:28: Ap 2:23 * 4:29: Ep 6:19 * 4:32: Ap 2:44 * 4:34: Ap 2:45 * 5:2: Ap 4:34-35 * 5:3: Jon 13:2

bɪ praj gau apöm, wip he mɪlö u waɪɪj wam wam göm, dam rɪgöl gɪla.

7-8 Pen nɪbin, nugmul nɪpe umö dam rɪgöl gɪla u nɪɲaga. Nɪpe yöp söl magö ap mɪdöm apjakö, Pida nɪp haga, “Mɪnön nabön kale ber u sɪkim gɪlö, mani anɪg unbö rö nöp raubal aka?” ga.

Hageia, nɪbin haga, “Raubal u dauub me u,” a ga.

9 Hageia, Pida nɪp haga, “Kale ber nɪhön gɪnɪg hag nɪɲmil anɪg gɪpil? Bɪ Kub Ana nɪpe manö pir anɪbu nɪɲagnab a gɪmil anɪg gɪpil? Nö?! Nagamul umajɪp, dam rɪgöl gɪpal bɪ gau mɪdpal ajön ɪt aui. Nöp u rö nöp ud arnɪg gaböl,” a ga.

10 Anɪg hagö nɪɲöl gɪ, magö anɪbu nöp, Pida ma ɪt au ap lug mɪnön yan paköm uma. Bɪ praj ugan nugmul nɪp dam rɪgöl gɪla anɪbu apöm, nɪbin u rö nöp hadö böñ nöp uma u nɪɲöm, nɪp dam nugmul nɪp rɪgöl gɪla böñ lau rɪgöl gɪla. 11 Krais nɪp nɪɲ udla nɪbi bɪ gau abe, nɪbi bɪ rɪmnap gau abe, nan ga anɪbu nɪɲöm, magöñhalö anɪnɪn gö piñɪɲ gɪla.

Nan gagep rö rɪmnap ke ke gɪla

12 Bɪ Jisas manö ud arep unbö mɪgan laɲ nan gagep rö iru nöp nɪbi bɪ mɪdeila aɲ au gɪ mɪdeila. Pen nɪbi bɪ God Manö nɪɲöm Krais nɪp nɪɲ udla gau, magöñhalö ap magum gɪmɪdal God sabe gep ram höñ adö “Solomon Ram Bada” a gɪmɪdal u. *

13 Nɪbi bɪ rɪmnap gau, Krais nɪp nɪɲ udla nɪbi bɪ gau kalɪp nɪɲlö aij a ga u pen, Krais nɪbi bɪ nɪpe mɪdpal anɪbu, hon aige gun am kalɪp aip magum gun, a göm, piñɪɲ gɪla. 14 Pen pör pör nɪbi bɪ hain nɪbö iru yabɪɪ nöp, Bɪ Kub nɪp nɪɲ udöm, nɪbi bɪ nöd nɪbö gau aip ap magum gɪmɪdal.

15 Jerusalem nɪbi bɪ, bɪ Jisas manö ud arep gau gɪla rö nɪɲöm, nɪbi bɪ mɪña ga gau dap adan majö goɪ au löm, köp yad mɪgan mɪgan löm hagla, “Pida padiö, sɪdö mɪmɪtaɲ nɪpe u kalɪp pak ñö, kamɪɲ lɪnab,” a gɪla. 16 Nɪbi bɪ yöp ram mɪnön Jerusalem söl au mɪdeila gau, u rö nöp nɪbi bɪ nan ga gau udöm, nɪbi bɪ kɪjaki aiön pi halö mɪdeila gau udöm, daula. Daueila, kalɪp gɪlö, magöñhalö kamɪɲ la.

Jisas manö ud arep bɪ gau kalɪp gɪ naij göm nagɪ lɪla

17 Anɪg geila, bɪ God nɪp nan sabe gep bɪ kub yabɪɪ u abe, bɪ nɪɲeb nɪpe bɪ Sadyusi gau abe, kale nan gagep rö anɪg gɪlö hib hon lugnab, a göm, bɪ Jisas manö ud arep gau kalɪp nɪɲlö mulu luga. 18 Kalɪp mulu lugö, bɪ Jisas manö ud arep gau kalɪp ud sɪsɪ löm, dam gapman kai kalɪp ñɪlö, nagɪ lɪla. 19 Nagɪ lɪla u, pen ñɪn anɪbu nöp sɪböñ yan, Bɪ Kub hagö, ejol ap apöm, ajön u hiiköm, kalɪp uɪ gɪ dam höñ arla. * 20 Höñ arlö, ejol haga, “Kale God sabe gep ram u ammim, nɪbi bɪ gau kalɪp, God gö pör pör mɪdeinaböl manö aij u magöñhalö hag ñɪ aij gɪmim,” a ga.

21 Hagö, ram rua nɪɲöl gɪ, God sabe gep ram u amöm, ejol u haga rö, nɪbi bɪ gau kalɪp ɪt göm manö hag ñɪla. Anɪg göl hag ñɪlö nɪɲöl gɪ, God nɪp nan sabe gep bɪ kub yabɪɪ u abe, bɪ nɪɲeb nɪpe gau abe apjaköm, bɪ manö ud asɪkep gau kalɪp magöñhalö wɪñ allö, ap Kansöl kub u magum gɪlö, bɪ God sabe gep ram abad mɪdep bɪ gau hag yuöm hagla, “Bɪ Jisas manö ud arep gau nagɪ lɪbun u mɪñi am uɪ gɪ dauim,” a gɪla. 22 Hageila, bɪ God sabe gep ram abad mɪdeila bɪ gau nagɪ lep ram u amöm nɪɲla, bɪ Jisas manö ud arep gau mɪdageila. Kale ado gɪ apöm hagla, 23 “Hon am nɪɲbun, ajön u gɪñɪbal rö mɪdajɪp, bɪ abad mɪdep bɪ gau u rö nöp ajön ɪt u nɪɲ mɪdajal u pen hon ajön hiikun, ram raul mɪgan yan amun nɪɲbun, bɪ ap mɪdagajɪp yabɪɪ,” a gɪla. 24 Anɪg hageila, bɪ God sabe gep ram abad mɪdeila bɪ kub kale u abe, God nɪp nan sabe gep bɪ kub gau abe, manö anɪbu nɪɲöm, anɪg göp nɪhön gɪnab, a göm, gasɪ iru nöp nɪɲla.

25 Anɪg göl gasɪ iru nɪɲ mɪdlö nɪɲöl gɪ, bɪ ap apöm kalɪp haga, “Bɪ nagɪ lɪbe gau, kale am God sabe gep ram u mɪdöl göm, nɪbi bɪ gau kalɪp manö hag ñaböl,” a ga. 26 Anɪg hageia, bɪ God sabe gep ram abad mɪdeila bɪ kub kale u, bɪ nɪpe rɪmnap kalɪp uɪ göm, bɪ Jisas manö ud arep anɪb gau kalɪp udnɪg arla. Amöm, Jerusalem nɪbi bɪ gai i hanɪp kabö ju paknaböl, a göm, kalɪp hag gagla; agamɪj uɪ gɪ daula.

* 5:12: Ap 2:43; 14:3 * 5:19: Ap 12:7-10

27 Jisas manö ud arep bi gau kalip agamij ut gi Kansol ap magum gi mideila anj au daulo, God nip nan sabe gep bi kub yabit u kalip haga, 28 “Kalöp, Jisas manö u hagagmim, a gun, manö klo gi hagun hagpun u pen hag wasö niñun arö gipun. Kale pen am Jerusalem nibi bi kalip magonhalö Jisas manö u hag ñöl gi, hanip hagpim, ‘Kale nöp Jisas nip al pak libal,’ a gipim,” a ga. *

29 Anig hageia, Pida bi Jisas manö ud arep rimnap aip hagla, “Nibi bi manö hagpal u udagnabun; God manö nipe u nöp udnabun! * 30 Jisas nip mab ba lanj al pak libe uma u pen, apis bac bi sabe gimidal God u nöp gö, kauyanj uraka. 31 Uraköm, God nipe gö, am ram minöñ kumi kabö adö lanj au amöm, God ñimagö yijg lau adö midöp. Anib u hon niñbun, nipe nöp Kin midöm, hanip ud kamij yunab. Nipe hanip Isrel nibi bi mög niñöm, nan si nan naj gipun u, nihön ginig anig gipun, a gun, arö gino, nipe niñöm nan naj gipun u arö göm, hanip ud kamij yunab. *

32 God göp anibu, hon amgö magö rimid migang hon ke niñun, nibi bi gau kalip hag ñabun. Nibi bi manö nipe niñ udöm hagöp rö nöp ginaböl gau, God nipe Ana Ut u kalip ñö, nipe kalip u rö nöp manö aij anibu hag ñi aij gö niñnaböl,” a gila.

33 Bi Jisas manö ud arep gau anig hageila, bi manö ud asikep ap magum gi mideila anib gau kal juöm hagla, “Kalip böñ nöp al pak lun,” a gila. 34 Anig hagla u pen, an anib au bi ap mideia, hib nipe u Gameliel. Nipe bi Perisi, lo manö hag ñeb bi kale ap. Juda nibi bi magonhalö nip niñlö aij a gimidöp. Bi Gameliel anibu uraköm haga, “Bi ugan anibi kalip hagpe höñ aröl. Yad kalöp manö ap hag ñin,” a ga. Anig hagö, bi anib gau hag höñ yula. 35 Bi anib gau hag höñ yulö niñöl gi, Gameliel nipe bi Kansol gau kalip haga, “Isrel bi gai i, kale bi gai i kalip nihön ginig gabim u, gasi niñ aij gimim gimim. 36 Kale niñbim, nöd bi Dudas, yad bi kub a göm hagö, manö nipe hagmidöp u nibi bi

iru nöp, po hadred rö, niñ udmidal. Pen hainö bi rimnap nip al pak lilö, nibi bi manö nip niñ udmidal gau ke ke arla pis ga. * 37 Pen hainö, hib hon udla ñin u, u rö nöp bi Judas Galili nibö u haga, ‘Hon gapman gau aip pen pen gun, kalip ridik gi yunabun,’ a ga. Anig hagö, nibi bi iru nöp manö nip udöm, urak gapman aip pen pen gila. Pen mid damöm, bi anibu nip u rö nöp al pak lilö, nibi bi manö nip niñ udmidal gau ke ke arla pis ga. 38 Anib u me, yad kalöp hagabin, bi manö kub hagabun gai i kalip gi naj gagmim. Kalip yiharij hag yube aröl. Manö kale ke nöp hagnaböl u, kub ginim a gi wasö niñöm ap lugnab. 39 Pen God nipe ke hagö ginaböl u, kale ke nöp nan ap gimim rö lagnab. Kalip gi naj gun, a ginabim u, kalip aip pen pen gagnabim; God aip pen pen ginabim,” a ga.

40 Gameliel anig hagö, bi gau haga rö niñöm, bi Jisas manö ud arep gau kalip haglö aueila, kalip nagij ud rapin pakus paköm, “Jisas manö u hainö hagagmim, wasö yabit,” a göm, kalip hag yulö arla. *

41 Pen bi Jisas manö ud arep gau, hanip nihön ginig anig gipal, a göm, niñagla. God hanip Jisas bi nipe kabö göl a göm gö, hanip anig gaböl, a göm, aij a gö niñöl gi, Kansol kub anibu arö göm arla. *

42 Amöm, pör pör God sabe gep ram höñ adö au amöm, ram ram gau amöm, Jisas nipe Krai u manö aij u hag ñimidäl.

6

Nan balu ñeb bi unbö mudun jij hag lila

1 Pen mid damöm, nibi bi Jisas nip niñ udla gau iru yabit mideila. Pen Juda nibi bi Grik manö nöp niñla gau, Juda nibi bi Aremeik manö yidun göl niñla gau, kalip hag göm hagla, “Nibi adu kale gau kalip mani nan magö nan gau nime li ñi aij gipal pen nibi adu hon gau kalip nime li aij gagpal,” a gila. * 2 Anig hageila, bi Jisas manö ud arep unbö migang lanj gau niñöm, nibi bi Jisas niñ udla gau magonhalö wiñ allö aueila hagla, “Añ mam bi. Hon God

* 5:28: Mad 27:25 * 5:29: Ap 4:19 * 5:31: Ap 2:33-34; Ep 1:20; Hib 2:10; 12:2 * 5:36: Ap 21:38 * 5:40: Ap 4:18 * 5:41: Mad 5:10-12; 1Pi 4:13 * 6:1: Ap 4:35

Manö hag ñibun u arö gun, nibi bi gau kalip nan nime li ñinabun u, kabö rö gagnab. ³ Anib u, kale bi unbö mudun jij nijnimim hag libe, kalip wög anibu hag lino, wög anibu ginaböl. Pen God Ana kalip ajman rauöm gasi aij ñöb bi gau nöp nijnimim hag limim. ⁴ Hon pen God nip sabe göl gi, nibi bi gau kalip God Manö u hag ñöl gi, gi mideinabun,” a gila.

⁵ Manö hageila anibu nijlö, kalip magörhalö aij a gö, bi unbö mudun jij hag lila. Bi anib gau me: ap Sidipen u. Sidipen nipe God nip nij ud pidöj yabit gimidöp. Ana Ut nip ajman rau midmidöp. Ap Pilip u, ap Prokoras u, ap Naikena u, ap Dimon u, ap Pamenas u, ap Nikolas u. Nikolas nipe daun kub Adiok nibö. Nipe nöd bi Juda wasö u pen hainö Juda nibi bi gasi nijla rö nij uda. Pen hainö nipe Jisas nip nij uda. ⁶ Bi unbö mudun jij anib gau hag löm, kalip dam bi Jisas manö ud arep bi gau mideila au daulö, kale God nip sabe göm, ñimagö nabic kalip adö lan lila.

⁷ Pen kale God Manö hag ñilö, arö nijöl gi, Jerusalem nibi bi iru yabit nöp Jisas nip nij udla. Pen bi God nip nan sabe gep bi gau iru yabit nöp Jisas manö aij u nijöm nij udla. *

Sidipen nip manö kub hagla

⁸ God nipe Sidipen nip ud aij yabit göm, pidöj nipe nip ñö, Sidipen nipe nan gagep rö gau, nan nijeb nijagep gau, iru nöp nibi bi mideila an gau gimidöp. ⁹ Pen Juda nibi bi ram minöj ke ke gau nibö rimnap apöm Juda magum gep ram ap apöm God nip sabe gimidal; Juda magum gep ram anibu, “Miñi Nagi Midagpun Ram” a gimidal. Bi Juda anib gau, rimnap Sairini daun nibö, rimnap daun kub Aleksadria nibö, rimnap Silisia Propins nibö, rimnap Esia Propins nibö. Kale Sidipen ga rö nijöm, klö yabit göm nip manö pen pen hagla u pen, ¹⁰ God Ana nipe Sidipen nip gasi aij yabit ñö nijöl gi, bi Juda gau nip manö nihön hagla u, gasi nij aij göm pen u rö nöp manö aij yabit hagö, nip pen hagöl rö laga. *

¹¹ Pen kale Sidipen nip hag wasö nijöm, am bi manö pir alep rimnap kalip agamij hag aij gilö, kale apöm hagla, “Hon nijbun, bi i nipe Mosi manö kalikliñ rika u hag juöm, God nip hag juöm göp,” a gila.

¹² Kale manö piral anibu hageila, nibi bi yiharij gau löm, bi manö ud asikep gau löm, bi lo manö hag ñeb bi gau löm, hibur kalip u naj gö, Sidipen nip manö kub hagnig dam Juda Kansol kub mideila gau ud arla. ¹³ Damöm, bi manö pir alep rimnap halö daulö, kale hagla, “Hon nijbun, bi anibi pör nöp God sabe gep ram ut i hag juöm, Mosi lo manö kalikliñ rika u hag juöm göp. ¹⁴ Pen nipe manö ap pen haga nijno u, haga, ‘Jisas bi Nasared nibö u, hainö God sabe gep ram i gi naj göm, geinab, Mosi manö hanip hag ña gipun u arö gun, manö hain nibö udun hain ginabun,’ a ga,” a gila.

¹⁵ Pen Juda Kansol kub mideila bi gau, Sidipen nip nij ij halö löm nijla, mulu adij nipe u ejol mulu adij rö la.

7

Sidipen Juda Kansol Kub bi gau kalip Krais manö aij u manö haga

¹ Kale manö piral anig haglö, God nip nan sabe gep bi kub yabit u Sidipen nip haga, “Manö nöp hagpal anibu nijö hagpal aka pir albal?” ö ga.

² Hageia, Sidipen haga, “Bapi mam bi, nijim! Bac ilan hon Ebrahim hadame nöp daun kub Haran araga adö u, ram minöj Mesopodemia mideia magö u, God mailö aij ke halö midöp u nip haga, * ³ ‘Ram minöj ne i arö gimön, nibi bi ne gau arö gimön, ram minöj ke yad nöp yamnabin u armön,’ a ga.

⁴ “Hageia, Ebrahim ram minöj kub Kaldia midmidöp u arö göm, daun kub Haran am midmidöp. Hainö Ebrahim nap umö, God hagö, ap ram minöj kale midpim aui midmidöp. * ⁵ Ñin anibu God Ebrahim nip minöj naböj migap hagaga. Apöm yiharij nöp midmidöp. Ñin anibu Ebrahim ñi pai ap rikaga;

* 6:7: Ap 2:41; 16:5 * 6:10: Luk 21:15 * 7:2: Jen 11:31; 12:1 * 7:4: Jen 11:31-12:5

yiharıñ nöp mıdmıdöp. Pen God Ebraham nıþ haga, ‘Hainö mınön nabön anıbi, ne udnabön. Ñı pai ne yag daunabön yag daulö arnab gau, mınön nabön anıbi u rö nöp udöm mıdeinaböl,’ a ga. * 6 Pen God manö ap hagöm haga, ‘Ñı pai ne yag daunabön yag daulö arnab gau, am nıbi bı rımnap ram mınön gau mıdlö, kalıp magöñhalö nagı löm, gı naij yabıl göm, nagı wög rö hag lılö, gılö nıñöl gı, mı unbö po hadred (400) innab. * 7 Pen nıbi bı kalıp anıg geinaböl gau, yad pen pe kalıp gı naij gınabin. Nıbi bı ne gau, ram mınön anıbu arö göm, ap yıþ sabe göl gı mıdeinaböl ram mınön i,’ a ga. * 8 Pen God Ebraham nıþ manö ap hag löm haga, ‘Ñı pai ne yag daunabön yag daulö arnab gau, kalöp abad mıdeinabin u me, ñıñan hagape bı wañ hañ rıb gı dö gımim,’ a ga. Hagö, hainö Ebraham ñı nıpe Aisak nıþ yag dapöm, ñın unbö mudun jıñ mıdöm, ñın raleb u ñı u nıþ wañ hañ rıb gı dö ga. Aisak pen Jekop nıþ yag daua. Jekop nıpe pen ñı unbö mıgan lañ gau kalıp yag dauö me, hon Isrel nıbi bı il ke ke mıdpun. *

9 “Bac itañ hon anıb gau, nımam nañı bı gau nımam hain Josep nıþ gası naij nıñlö, mulu lugö, bı rımnap ñılö, nıþ rau dam ram mınön Ijip ud arla. Ud arlö, mıd aij gaga u pen God nıþ hauł gaga. * 10 Nan mıñör Josep nıþ auaia u, God nıpe nıñöm Josep nıþ abad mıd aij gımdöp. God nıpe Josep nıþ gası aij ñöm gö, Ijip Kiñ Pero, bı Josep i gası nıñ aij yabıl göp, a göm, nıþ hagö, mınön nabön Ijip abe, ram nan nıpe gau magöñhalö abe abad mıdmıdöp. *

11 “Hainö ñın ap kıyö kub yabıl u, ram mınön Ijip abe, ram mınön hon Kenan i abe auö, bac hon ram mınön Kenan i mıdeila gau nan magö ulhai nıñöm, nan ñıñeb ap mıdageia, gası mılö yabıl lıla. * 12 Pen nap kale Jekop manö ap nıña, nan magö iru nöp ram mınön Ijip mıdeia. Anıb u nıñöm ñı nıpe gau kalıp hagö, nan magö raunıg Ijip arla. 13 Am rau

dapöm, ñıñ pıs göm, kauyañ pen raunıg arla. Arlö, nımam Josep kalıp haga, ‘Mam bı, kale yıþ ban a gımim nıñbım? Yad namam kale Josep nöp,’ a ga. Hageia, Ijip Kiñ Pero manö anıbu nıñöm haga, ‘U Josep nımam bı nıpe gau e!’ ga. * 14 Josep pen, bap yad Jekop, nıbi bı nıpe gau aip yıñıd auöl, a göm, manö hag yuö, nap Jekop nıbi bı ñıñjuöl mıhau nıganı ado gı da aıþ böñ dañ (75) rö udöm, aip arla. * 15 Nap Jekop anıg göm, ram mınön Ijip am mıdöm, uma. Mıd damöm, bac bı anıb gau magöñhalö um hakla. * 16 Pen hainö ñı kale gau nap le damöm, daun kub Sekem rıgöl gıla. Wıþ rıgöl anıbu, bac itañ Ebraham, Hemor ñı nıpe gau kalıp manı ap ñöm raua. *

17 “Pen God Ebraham nıþ nöd gınabin, a göm, manö hag la rö gıñıg göm ga u me, nıbi bı hon Isrel ram mınön Ijip mıdeila gau, ñı pai rık damöm rık dam dapıl göm, iru yabıl nöp mıdeila. * 18 Nıbi bı hon Isrel iru nöp mıdeila ñın anıbu, ram mınön Ijip u kiñ hain nıbö waiö la. Kiñ hain nıbö anıbu bac Josep nıþ nıñaga u me, 19 nıbi bı hon gau gı naij yabıl göm, manö klö hagö, ñı pai kale gau yag dapöm, höñ adö gau yulö, ke mıdöm ummıdal. * 20 Anıg gıla u pen, ñın anı anıb au, ber mıhöp ñı hañ aij ke nıbö ap yag dapıl, hib nıpe Mosıs a gılö. Ñı anıbu nıþ rakın mıhau nıganı ram raul mıganı gau nöp pi gılö mıdmıdöp. * 21 Hainö ñıñan anıbu nıþ dam höñ au yañ lılö, Pero pai nıpe u apöm, nıþ nıñöm, dam ñı yad, a göm, kabö laumıdöp. * 22 Nıpe anıg göm kabö lauö, kub gö, Ijip nıbi bı kale nıñön nıñön gımıdal u, nıþ hag ñı aij gıla. Nıpe bı manö klö gı hagöm, wög klö göm gımdöp.

23 “Pen Mosıs mı nıpe unbö ñıñjuöl mıhöp (40) inö, nıbi bı yad Isrel kalıp am nıñem auın a ga. 24 Pen amöm nıña, Ijip bı ap Isrel bı ap nıþ mıñu magö pakaia. Mosıs nıñöm, bı Isrel nıþ ud kamıñ yuöm, Ijip bı u nıþ böñ nöp al pak lö uma.

* 7:5: Jen 12:7; 15:18; 17:8 * 7:6: Jen 15:13-14; Eks 12:40 * 7:7: Eks 3:12 * 7:8: Jen 17:9-14; 21:4 * 7:9: Jen 28:1-3; 37:11; 39:1-3,21-23 * 7:10: Jen 41:37-44 * 7:11: Jen 41:54; 42:1-2 * 7:13: Jen 45:1-4,16 * 7:14: Jen 45:9-11; 46:27 * 7:15: Jen 46:1-7; 49:33 * 7:16: Jen 23:2-20; 33:19; Jos 24:32 * 7:17: Eks 1:7 * 7:19: Eks 1:11-22 * 7:20: Eks 2:2 * 7:21: Eks 2:3-10 * 7:24: Eks 2:11-15

* 25 Pen Mosıs gası nıpe nıŋa u, ‘Nıbi bı yad Isrel hagnaböl, “God Mosıs nıp gası ñö, apöm hanıp ud asık yuö, mıd aij gınabun,” a gınaböl,’ a gı nıŋa u pen kale gası anıbu nıŋagla. 26 Pen ruö Mosıs amöm nıŋa, Isrel bı mıhöp pen pen gailö. Anıg gılö nıŋöm haga, ‘Bı me, kale mamıl mıhau mıdpıl; pen pen gabil u arö gıl!’ a ga.

27 “Hageia, bı ap bı ap nıp pakaia u, Mosıs nıp ud gıdanı yuöm haga, ‘Ne an hagö, bı kub mıdmön, halıp bı manö ud asıkep rö abad mıdpan?’ 28 Ne rol İjip bı u al pak lına u, mıñi yıp pen al pak lınıg hagabön aka?’ ga. 29 Anıg hagö, Mosıs bı al pak lıbin anıbu nıŋbal, a göm, pıñıŋ gı am ram mınönı Midian amöm, bı yıharıŋ ap rö mıdmıdöp. Ñın anıb au, nıpe nıbi udöm, ñı mıhöp yag daua. * 30 Anıg göm yıharıŋ nöp mıdö mı ñınjuöl mıhöp (40) ina. Hainö ñın ap ram mınönı kabö nöp mıdöp Sainai Dum söl au mıdöm nıŋa, ejol ap apöm, mab ur añı ap mıtanı geia anı au waiö lö nıŋa. * 31 Anıg geia Mosıs nıŋöm, nan anıbu nıhön göp, a göm, am söl au apöm nıŋö nıŋöl gı, Bı Kub haga, 32 ‘Nahai ilanı Ebrahim, Aisak, Jekop, God kale yad mıdpın,’ a ga. Anıg hageia, Mosıs, u Bı Kub nöp hagab, a göm, pıñıŋ göm gıl gıl göm, he göm amgö nıŋaga.

33 “Pen Bı Kub Mosıs nıp haga, ‘Mınönı nabönı uı i am mıdpan rö, ma rırup ne u ud asık. 34 İjip nıbi bı gau nıbi bı yad Isrel kalıp gı naij yabıl gıpal, yad nıŋbin. Kale mıtönı gaböl u apdı nıŋem, apem kalıp ud asık yunıg aubin. Anıb u, ne ado gı İjip armön,’ a ga.

35 “Isrel nıbi bı nöd Mosıs nıp hagla, ‘Ne an hagö, bı kub mıdmön, halıp bı manö ud asıkep rö abad mıdpan?’ ö gıla. Pen hainö, God ejol nıpe hag yuö apöm, mab bıd mıtanı geia anı au Mosıs nıp waiö lö, God nıpe ke Mosıs nıp nıbi bı kub kale mıdöm kalıp ud asık yuanı a göm, hag yua. 36 Pen Mosıs İjip aramöm, nan gagep rö rımnıp gau göm, nıbi bı nıpe Isrel kalıp udöm ñıg solwara ‘Atı’ a gıpal u amöm,

nan gagep rö rımnıp gau göm, hainö Isrel nıbi bı uı gı dam ram mınönı aipıl nöp anı gau aramöm, nan gagep rö rımnıp gau göl gı mıdmıdöp. Anıg gı mıdö mıdö, mı ñınjuöl mıhöp (40) ina. *

37 “Mosıs nıpe nöp me nıbi bı Isrel kalıp haga, ‘God nıpe bı manö nıpe hagep ap, ñı kale ke bı yad rö ap, hag yuö, kalöp aunab,’ a ga. 38 Mosıs nıpe ram mınönı aipıl nöp anı gau mıdeia; nıpe apıs bac hon aip mıdeia; Sainai Dum gau ejol ap apöm Mosıs nıp manö hag ña. Mosıs manö anıbu udöm hon Isrel nıbi bı hag ñınab, a göm, God nıpe manö kamıŋ anıbu Mosıs nıp ña. *

39 “Mosıs manö kamıŋ anıbu hag ña u pen bac hon gau manö anıbu udagla. Kale Mosıs nıp hag juöm, ado gı İjip arun, a göm, gası u nıŋla. 40 Mosıs nımam Eron nıp hagla, ‘Bı ne Mosıs hanıp İjip nıbö dauub u, nıp nıhön göp u nıŋagpun. Anıb u, ne hanıp nan god rö rımnıp gö, bı hon rımnıp god gınabön anıb gau ud nöd arlö, hon hain arun,’ a gıla. * 41 Ñın anıbu nöp, god pıral kaj kau pı rö ap gı löm, yaur nan gau pak dap sabe gı ñıla. Kale ñımagö kale gıla u nıŋöm, u god hon a göm, mıñ mıñ göl gı nan kub lau nıŋla. * 42 Anıg geila, God kalıp arö göm haga, ‘Anıg gıpal u, sıdö, rakın, gapı gau halöwalo sabe gılanı,’ a ga. Ñın anıbu kale nan anıb gau nöp sabe gıla u me, bı God manö hagep ap God Manö u kalı kılın rıköm haga, ‘Isrel nıbi bı.

Kale nöd mı ñınjuöl mıhöp ram mınönı aipıl nöp anı gau ajmıdim ñın u, kaj kau kaj sipsip nan gau pak yıp sabe gı ñıagmıdim. *

43 Kale nan yıharıŋ pıral mıhöp kale ke gıpe u nıp nan pak sabe gı ñı mıdöl gı, gı mıdmıdim. Nan anıbu, ap Molok a gımıdim, ap gapı rö gı lımim, Repan a gımıdim. Nan god pıral anıb mıhau nöp, sel ram gı ud ajöl gı, sabe göl gı mıdmıdim.

* 7:29: Eks 2:21-22; 18:3-4 * 7:30: Eks 3:1-4 * 7:36: Eks 7:3; 14:21; Nab 14:33 * 7:38: Eks 19:3 * 7:40: Eks 32:1 * 7:41: Eks 32:2-6 * 7:42: Emo 5:25-27

Gı mıdmıdim anıbu, yad kalöp hag yunö, am nagı mıdeinabim daun kub Babilon ba lau, a ga.

44 “Bac bı hon gau ram mınöñ aipıt gau mıdeila ñın u sel ram ud ajmıdal. Sel ram anıbu mıdeia u nıñöm, God hon aip mıdöp a göm nıñmıdal. Sel ram anıbu, God manö haga rö nöp gı lılo mıdeia. 45 Hainö Josua bac bı hon aip sel ram anıbu nap bı kale nıbö udla. Hainö, kale sel ram anıbu daueilo nıñöl gı, God nıpe nıbi bı ram mınöñ aui mıdeila gau yu gı yua. Sel ram anıbu mıdöm, mıd damöm, hainö Depid yag daula. * 46 Bac Depid, bı God nıñö aij ga bı u, nıpe God nıp hag nıñöm haga, ‘Ne yau a gö, yad ram nöp aij ap gı lınö, ne God Jekop nöd sabe gı mıdöp u, ram anıbu mıdeinabön,’ a ga. * 47 Hageia pen God nıpe yau a gaga. Hainö Solomon nıpe God sabe gep ram anıbu gı la. *

48 “Pen God adö i gılan mıdöp u, nıbi bı ñımagö udöm gı lınaböl ram gau mıdageinab. Bı God manö hagep ap manö anıbu hagöm haga,

49 ‘Bı Kub u haga,

“Ram mınöñ kumi kabö adö lan au sea kın yad rö adö au asık mıdem, mınöñ naböñ ıt i ma yad abö gı löl gı mıdpın.

Yıp nıhön ram gı lıbe, yad han mıdeinam? Yad ram auai ake lınam?

50 Nan gau magöñhalö ñımagö yad ke gı lagpın aka?” ga, a ga.

51 “Hon ke nıñ aij gıpun a gımim, nan si nan naij nöp gımim, God Manö nıñagpım. Nahai bı gımıdal rö nöp gıpım. Ana Uı nıpe kalöp gası aij ñö nıñbep, pen pör wasö gıpım. * 52 Nahai bı gau, bı God manö hagep gau kalıp magöñhalö gı naij gıla. Bı God manö hagep hadame gau, ‘God Bı Wög Gı Ñeb aij yöl u aunab,’ a gıla. Pen nahai bı gau kale bı anıb gau u rö nöp al pak lıla. Pen mıñi God Bı Wög Gı Ñeb aij yöl anıbu auö me, kale nıp mumug nıñmım al pak lıbe. * 53 Pen God lo manö nıpe u, ejöl nıpe gau kalıp hag yuö daulö udpe, pen hagöp rö nıñmım gagpım,” a ga.

Sıdipen nıp kabö ju pak lıla

54 Sıdipen manö anıbu hagö nıñöl gı, kalıp mulu kal yabıt lugö, meg magö hau rıbıköm kal jula. 55 Pen Ana Uı nıpe Sıdipen ajman rau mıdö nıñöl gı, nıpe gılan gı nıñöm kumi kabö adö lan au nıñö, God mailö aij unbö ke yabıt nıpe mıdeia nıñöm Jisas nıpe God ñımagö yıjıg kıd lau adö urak mıdeia. * 56 Sıdipen nıñöm haga, “Nıñim! Yad nıñabin, kumi kabö adö lan au ajöñ hiık mıdöp. Bı Ñı nıpe u God ñımagö yıjıg kıd lau adö urak mıdöp!” a ga. *

57 Sıdipen anıg hagö, rımıd kale u ñımagö ud pıt göm, adıñ magöñhalö uraköm, manö bıatö göm manö kub yabıt hagöm, gı dö gı am nıpe mıdeia arla. 58 Nıp ud sısı löm, dam dam daun kub anıbu höñ adö yan ud arla. Bı nıp manö pır alla gau kal juöm, wañj mılö kale gau ud juöm, bı praj Sol mıdeia söl au yulö, nıpe abad mıdö nıñöl gı, kale Sıdipen nıp kabö ju pakla. 59 Nıp anıg göl paklö nıñöl gı, Sıdipen Bı Kub nıp wıñ al hagöm haga, “Bı Kub Jisas, ana magö yad ud,” a ga. 60 Anıg hagöm, kugom yımöm, wıñ kub al hagöm haga, “Bı Kub! Yıp al pak laböl i, nan si nan naij gaböl u nıñmön arö gımön,” a ga. Anıg hagöl göm uma. *

8

1 Sıdipen nıp kabö ju pak lıla ñın u, Sol söl au mıdöm, paj hagöm obi öte ga.

Jisas nıbi bı nıpe kalıp rıdık gı yulö, ke ke arla

Ñın anıbu nöp, Jerusalem kai ıt göm, nıbi bı Jisas nıñ udla gau kalıp gı naij yabıt gıla. Anıg gılo, nıbi bı Jisas nıp nıñ udla gau kale magöñhalö pıñıñ gı, ram mınöñ Judia gau abe, ram mınöñ Sameria gau abe, ke ke arla. Pen bı Jisas manö ud arep unbö mıgan lan gau kale nöp Jerusalem mıdeila. 2 Pen God Manö hagöp rö nöp gımıdal bı rımnap, Sıdipen nıp mög yabıt gö, mıtöñ kub yabıt göl gı, wıp dam rıgöl gıla. 3 Sol pen, nıbi bı Jisas nıñ udpal gau gı naij yabıt gınabin, a göm, ram

* 7:45: Jos 3:14-17 * 7:46: 2Sa 7:1-16 * 7:47: 1Ki 6:1-38 * 7:51: Ais 63:10 * 7:52: Mad 23:31 * 7:55: Sam 110:1 * 7:56: Kol 3:1 * 7:60: Luk 23:34

ram göl gi, nibi bi anib gau kalip halöwaö
 †ip gi dam nag† l†m†döp. *

*Pilip ram m†nöh Sameria amöm manö
 hag ña*

⁴ Nibi bi Jisas n†p n†ñ ud m†deila gau
 piñ†ñ gi am ram m†nöh ke gau gau
 m†deila. Pen anib gau am m†döm, Jisas
 manö aij u dam nibi bi anib gau kalip hag
 ñ†m†dal. ⁵⁻⁶ Bi ne Pilip u rö nöp am daun
 kub ap ram m†nöh Sameria au m†döm,
 nibi bi gau kalip, Mesaia aua manö aij
 u hag ña. Pilip manö haga u abe, nan
 gagep rö ga u abe n†ñöm, manö n†pe n†hön
 n†hön haga u, r†m†d li n†ñ aij yab†† g†la.
⁷ N†pe nibi bi k†jaki aiön pi halö m†deila
 gau iru nöp gö, nan anib gau aiö göm hön
 arla. N†pe nibi bi ñ†magö ma p†no gö k†la
 ga gau iru nöp abe, nibi bi ma gi ga be
 wa be ga gau iru nöp abe kalip gö, kam†ñ
 la. ⁸ An†g gö n†ñöl gi, nibi bi daun an†bu
 hanm†deila gau magöñhalö m†ñ m†ñ yab††
 g†la.

⁹ Pen daun kub an†bu bi ap hanm†döp,
 hib n†pe u Saimon. N†pe kuj göm, nan
 gagep rö r†m†nap gö, Sameria nibi bi gau
 magöñhalö gas† iru yab†† n†ñm†dal. Yad bi
 kub yab†† m†d†pin, a ga. ¹⁰ Saimon n†pe
 an†g geia, nibi bi hib m†deia gau abe, nibi
 bi hib m†dageia gau abe, Saimon manö
 haga rö nöp n†ñöm hagla, “Bi an†bi n†pe
 god ‘Klö Kub’ a g†pun u nöp,” a g†la. ¹¹ Nan
 gagep rö gau pör g†m†döp n†ñöm nibi bi
 gau gas† iru n†ñöm, manö haga rö nöp
 n†ñm†dal. ¹² Pen hainö Pilip apöm, God
 nibi bi udöm ram n†pe kumi kabö lañ
 au abad m†deinab manö aij u abe, Jisas
 Kraisa manö aij n†pe u abe, hag ñö, nibi bi
 gau kale manö n†pe n†ñ udöm, ñ†g pakla.
¹³ Saimon n†pe ke u rö nöp, Jisas n†p n†ñ
 udöm ñ†g paka. Pilip arö, Saimon n†p hain
 gö n†ñöl gi, Pilip nan gagep unbö ke rö gaia
 u n†ñöm, Saimon n†pe aiö waiö ga.

¹⁴ Bi Jisas manö ud arep gau Jerusalem
 m†dlö n†ñöl gi, kalip manö ap hagla,
 “Sameria nibi bi God Manö n†ñ ud†al,”
 a g†la. Kale manö an†bu n†ñöm, Pida Jon
 kalip m†hön hag yulö, ram m†nöh Sameria
 arlö. ¹⁵⁻¹⁷ Ammil n†ñöl, nibi bi gau Jisas

n†p n†ñ udlö, Bi Kub Jisas hib hagöm kalip
 ñ†g pak ñ†la u pen Ana U† n†pe kalip
 auaga. An†b u, Pida Jon bi m†hön, Ana
 U† n†pe kalip auañ, a g†mil, sabe g†mil,
 ñ†magö nab†c cög kalip adö lañ l†lö, Ana
 U† n†pe kalip añ† añ† aua. *

¹⁸ Kalpe m†hön ñ†magö nab†c cög adö
 lañ l†lö, God n†pe Ana U† n†bi bi gau kalip
 ña u, Saimon n†ñöm, yad u rö nöp g†nam,
 a göm, kalip m†hön mani yamöm haga,
¹⁹ “Mani i udmil, y†p p†dön an†bu ñ†lö, yad
 n†bi bi an an ñ†magö yad nab†c cög adö
 lañ l†nö, kale u rö nöp Ana U† udnaböl,” a
 ga.

²⁰ An†g hageia, Pida haga, “God nan aij
 n†pe y†har†ñ ñöb an†bu, n†hön g†n†g mani
 raun†g gabön? Mani an†bu ne ke p†g hij gi
 lugnab! ²¹ Wög hol g†pul u ne aip wasö.
 Hibur gas† m†dmagö ne n†ñ ud m†d†pan
 u, God n†ñö aij gagöp. ²² Nan si nan naj
 g†nam, a g†mön, gas† n†ñban u arö g†mön,
 God n†p sabe geinabön u, gas† naj yab††
 n†ñban an†bu n†ñöm arö g†n†m rö löp,”
 a ga. ²³ Yad n†ñbin, nan aij kale au nan
 yad rö m†dböp a g†mön, n†ñmön, gas† naj
 n†ñmön, nan si nan naj gi m†d†pan. An†b
 u, ne nan si nan naj gep magö u, nag† wög
 gep bi rö m†d†pan.

²⁴ Hageia, Saimon haga, “Köl m†hön Bi
 Kub u n†p sabe g†lö, nan y†p g†n†m rö löp,
 a g†mil hagabil an†bu g†n†m,” a ga.

²⁵ Pen Pida aip Jon aip, Jisas kalip m†hön
 n†hön n†hön ga manö u abe, Bi Kub manö
 aij u abe, nibi bi gau kalip hag ñ† p†s
 göm, ado gi Jerusalem arn†g, adan nab gau
 amöl gi, ram m†nöh Sameria an† au ram
 r††g ag†lö iru nöp nibi bi gau kalip Jisas
 manö aij u hag ñöl gi arlö.

*Pilip n†pe bi Idiopia n†bö ap n†p Jisas
 manö aij u hag ña*

²⁶ Pen Bi Kub ejol ap apöm Pilip n†p
 haga, “Jerusalem n†bö daun kub Gasa ar-
 bal adan m†lö u arammön,” a ga. ²⁷ Hagö,
 Pilip adan haga m†lö an†bu amöm n†ña, bi
 kub ap, kaj hos †ip gi dam ajöp nan bad
 adö lañ as†köm, adan m†lö an†bu areia. Bi
 an†bu n†pe nibi bi kwin Kadaki, ram m†nöh
 kub Idiopia abad m†deia nibi bi u n†p wög

* **8:3:** Ap 9:1,13; 22:4; 26:9-11 * **8:15-17:** Ap 19:6

göl gi, mani nipe u abad midmidöp. Pen nipe Jerusalem God sabe gep ram u amöm sabe göl gi mid pis göm, ²⁸ ado gi ram minönj Idiopia aramöm, God Manö adinj Aisaia kali klijn rika u udöm, amgö li nijnöl gi areia. ²⁹ Pen God Ana Pilip nip haga, “Hos nan bad tip gi dam arab dan am sol ba au ammön, bi anibu aip armil,” a ga.

³⁰ God Ana haga rö nöp, Pilip gi dö gi sol ba au amöm nija, bi Idiopia nibö anibu, bi God manö hagep Aisaia God Manö adinj kali klijn rika u, amgö li nijnöl gi areia. Pilip nijnöm haga, “Ne köp amgö li nijnöl gi arabön yagol u, manö il u anig hagöp a gimön nijnabön aka wasö?” ga.

³¹ Hageia, nipe haga, “Nibi bi rimnap rö yip hag nilö nijem rö hagnam,” a ga. Anig hagöm Pilip nip haga, “Ap adö aui asikö hol aip arul,” a ga. Hagiö, Pilip am adö anibu asika.

³² Bi anibu God Manö adinj Aisaia kali klijn rika anibu amgö li nija. Manö anibu anigöl midöp:

“Nipe kaj sipsip ut gi dam al pak libal rö nöp mideia.

Kaj sipsip pi un riklö, aiö gi gagöp rö, nipe u rö nöp manö ap hagaga.

³³ Nan naj ap gaga u pen nip manö pir alöm, gi naj gila.

Nip böj nöp al pak lilö uma u me, hainö bi an rö midöm,

‘Anig anig gimidöp,’ a ginab?” ö ga. *

³⁴ Bi kub Idiopia nibö u manö anibu nijnöm, Pilip nip haga, “Manö hagab anibi, God manö hagep bi u nipe ke hagab aka bi ke nibö ap nip hagab?” ö ga. ³⁵ Hagö, Pilip God Manö adinj amgö li nijnajil u nöp il gi hag dam dam, Jisas manö aij u hag ni aij ga.

³⁶ Pen anig göl manö gi damöl gimil nijnölö nig ap mideia. Bi anibu Pilip nip haga, “Nig midöp i yip nig pak ninabön aka?” ga. ³⁷ Hageia, Pilip haga, “Ne Krai nip hibur gasi midmagö yad nijnö nöp nijn udpin a geinabön u, yad nöp nig pak ninabin,” a ga. Hageia, bi anibu pen haga, “Jisas Krai nipe God Ni nipe midöp u, yad nijn udpin,” a ga. ³⁸ Hagö, kaj hos nan

tip gi dam ajep adö asik aueilö u, hos u halö anib au limil, nig yan ammil, Pilip bi anibu nip nig pak na. ³⁹ Anig göl nig pak nöm, gof au aulö nijnöl gi, adinj Bi Kub Ana nipe Pilip nip udöm, ke migan ap ud arö nijnöl gi, bi kub anibu nip nijnaga. Nipe pen min min yabil göl gi adan ara. ⁴⁰ Pen Bi Kub Ana nipe Pilip nip dam ram minönj Asodas lö, nibi bi ram minönj anib gau daun ke ke mideila gau kalip magöhalö Jisas manö aij u hag ni dam dam, daun kub Sisaria amjaka. *

9

Sol Jisas nip nijn uda

¹ Pen Sol nipe Bi Kub manö aij nijn udöm hain gimidal nibi bi gau kalip al pak lin, a göm, pör klö yabil gimidöp. Man ap nipe am God nip nan sabe gep bi kub yabil u nip haga, ² “Yip köp rimnap kali klijn rik naimön, yad dam Juda magum gep ram ke ke midöp daun kub Damaskas amem, kalip ninabin. Köp anibu kali klijn rikmön hagnöm, ‘Daun kub Damaskas au, kale nibi bi Jisas nip nijn udpal rimnap Juda magum gep ram gau midaiöl u, Sol nip hagpe, kalip nag löm, Jerusalem daunim,’ a gimön, kali klijn rikmön,” a ga. ³ Sol köp anibu udöm, Damaskas sol sol gö nijnöl gi, adinj mailö kumi kabö adö lan nibö ap lugöm nip nija. ⁴ Sol kaj hos adö lan nibö ap lug minönj yan pakö nijnöl gi, manö ap nip haga, “Sol, Sol, yip nihnön ginig gimön pör gi naj gabön?” ö ga. ⁵ Hageia, Sol haga, “Bi Kub, ne an?” ö ga.

Hageia, haga, “Yad Jisas, yip pör gi naj gabön u nöp hagabin. ⁶ Pen ne urakmön, Damaskas ammön, bi ap apöm nöp manö hagnim rö nijnmön gimön,” a ga.

⁷ Pen bi Sol aip aula gau manö magö u nöp nijnöm, bi nime u nijnagöm, gasi milö löm, manö rimnap hagagla. ⁸ Sol pen uraköm amgö hiköm nija, amgö nipe u böj nöp we ga. Anig gö, bi nipe aip aula gau nimagö kid nipe u udöm, ut gi Damaskas arla. ⁹ Nip anig göl amgö we gö, nig, nan magö nan gau nijnagöm, nin mihau nigan yiharinj nöp mideia.

* 8:33: Ais 53:7-8 * 8:36: Ap 10:47 * 8:40: Ap 21:8 * 9:1: Ap 8:3

10 Pen Jisas nɪp nɪŋ uda bɪ ap Damaskas mɪdeia, hib nɪpe u Ananaias. Bɪ anɪbu nɪpe naböŋ nɪŋa, Jisas nɪp haga, “Ananaias!” a ga.

Hageia haga, “Bɪ Kub, yad mɪdpin,” a ga. 11-12 Hageia, Jisas haga, “Sol bɪ daun kub Dasas nɪbö u, God nɪp sabe göl gɪ, naböŋ nɪŋöb, bɪ Ananaias a gɪpal u nɪp am ud nɪŋajɪp, amgö nɪpe we ga u ñɪl nɪŋöb. Nɪpe mɪñi yɪp sabe göl gɪ mɪdöp Judas ram u. Anɪb u, ne adan ‘Yɪjɪg’ a gɪpal u ammön, Judas ram u amjakmön kalɪp hagemön, ‘Sol nɪp nɪŋnɪg auabin,’ a gɪmön,” a ga.

13 Jisas nɪpe anɪg hageia, Ananaias haga, “Bɪ Kub. Yad nɪŋbin nɪbi bɪ iru yabɪl nöp hagpal, ‘Bɪ Sol anɪbu nɪbi bɪ nöp lau adö mɪdpal Jerusalem gau kalɪp pör gɪ naij yabɪl göp,’ a gɪpal. 14 Nɪpe mɪñi Damaskas i auöp u, bɪ God nan sabe gep bɪ kub gau köp rɪmnap nɪp ñɪlö, nɪbi bɪ an an hib ne haglö adö arnab gau, kalɪp nagɪ lɪn, a göm, auöp,” a ga.

15 Ananaias anɪg hageia, Bɪ Kub nɪp haga, “Aru! Bɪ anɪbu wög rɪmnap yad ke nɪp hag lɪbin. Nɪpe manö aij yad u Isrel nɪbi bɪ kalɪp hag ñöm, Isrel nɪbi bɪ wasö gau kalɪp hag ñöm, kinj gau kalɪp hag ñöm gɪnab. * 16 Pen nɪpe ake ranö, iru marö gö nɪŋöl gɪ, wög anɪbu gɪnab. Anɪg gɪnab u yad ke nɪp hag ñɪ aij gɪnabin,” a ga. *

17 Bɪ Kub anɪg hageia, Ananaias aramöm, Sol mɪdeia ram u apjaköm, raul yan amöm, Sol nɪp nabɪc cög adö lanj ñɪmagö löm haga, “Mam Sol. Bɪ Kub Jisas nöp adan anj au ap lugöm waiö la nɪŋna u, yɪp hag yuöp auabin i. Ne amgö ne kauyanj ñɪl nɪŋmön, Ana Uɪ nɪpe nöp am ajmanj raunɪm, a göm, yɪp hag yuö aubin i,” a ga. 18 Ananaias anɪg hagö nɪŋöl gɪ, nan hag gaɪ bad rö Sol amgö nɪp harɪköl mɪdeia u, waɪ gɪ lugö nɪŋöl gɪ, adɪŋ amgö ñɪl nɪŋa. Amgö nɪŋöm, urak aramöm, ñɪg paka. 19 Sol nan ñɪŋöm klö uda.

Sol Damaskas nɪbi bɪ gau kalɪp Jisas manö aij u hag ña

Pen Sol nɪpe ñɪn rɪmnap nɪbi bɪ Jisas nɪp nɪŋ udla gau aip Damaskas mɪdöl gɪ,

20 Juda magum gep ram gau ajöm, Jisas nɪpe God Ñɪ nɪpe mɪdöp manö aij u nɪbi bɪ gau kalɪp hag ña. 21 Nɪpe anɪg göl hag ñɪ mɪdö nɪŋöl gɪ, kale nɪŋöm pa gɪl gɪl göm hagla, “Bɪ i me, Jerusalem nɪbi bɪ Jisas nɪp nɪŋ udla gau kalɪp gɪ naij gɪmɪdöp me! Mɪñi rɪmnap halö nagɪ lɪ dam, bɪ God sabe gep bɪ kub gau kalɪp ñɪnam a göm auöp,” a gɪla. * 22 Pen Sol Jisas manö aij u hag ñɪ damöm, Jisas nɪpe nöp Mesaia u manö kabö göl yabɪl hagö, bɪ Juda Damaskas han mɪdeila gau manö ap pen hagöl rö laga. *

23 Pen hainö mɪd damöm, Juda kai ap magum göm, manö hag adö añɪ löm hagla, “Sol nɪp al pak lun,” a gɪla. 24 Pen manö hagla anɪbu, bɪ ap nɪŋöm Sol hag ña. Daun kub anɪbu, hadame nöp kabö waryö gɪ gɪgabö gɪla u me, adan ramö ajmɪdal gau, Sol nɪp alun, a göm, sɪdö anj sɪbön yanj ulɪŋɪn lɪ mɪdeila. 25 Anɪg geila nɪŋöm Sol bɪ nɪpe gau sɪbön anj yanj nɪp wadɪ mɪgan kub ap yagöm, nagɪ adɪköm, ɪɪp gɪ waryö anɪbu mɪgan ap höŋ adö adö lanj nɪbö mɪnönj yanj yulö, pɪñɪŋ gɪ ara. *

Sol Jerusalem am mɪdeia

26 Sol Jerusalem amöm, nɪbi bɪ Jisas lau adö mɪdeila gau aip mɪdeinam, a geia pen kale nɪŋöm, bɪ i Jisas bɪ nɪpe ap wasö, hanɪp al pak lɪnɪg auöp, a göm, pɪñɪŋ gɪla. * 27 Anɪg geila, Banabas nɪpe Sol nɪp dam bɪ Jisas manö ud arep gau mɪdeila au amöm, kalɪp haga, “Bɪ anɪbi nɪp nɪŋmim pɪñɪŋ gagmim. Mañ ap daun kub Damaskas amöl gɪ, adan anj au amöm, Bɪ Kub nɪp nɪŋö, nɪp manö rɪmnap haga. Hainö am Damaskas nɪbi bɪ kalɪp pɪñɪŋ gagöm, Jisas manö aij u haɪöwaɪö nöp hag ña,” a ga. * 28 Banabas anɪg hagö, Sol nɪp udlö, kalɪp aip Jerusalem mɪdöm, daun kub anɪbu mɪgan mɪgan gau amöm, Jisas manö aij u haɪöwaɪö yabɪl nöp hag ña. 29 Pen bɪ Juda Grik manö nɪŋla gau nɪp aip manö pen pen hag amɪl apɪl göm, nɪp al pak lun, a göm, gasɪ u nɪŋla. 30 Pen bɪ Jisas nɪp nɪŋ udla rɪmnap manö anɪbu

* 9:15: Ap 25:13; 27:24; Ro 1:5 * 9:16: 2Ko 11:23-28
11:32-33 * 9:26: Gal 1:17-19 * 9:27: 1Ko 9:1

* 9:21: Ap 8:3 * 9:22: Ap 18:28 * 9:25: 2Ko

ninjom, nip ut gi dam daun kub Sisaria amom yulo, daun kub Dasas ara.

³¹ Nin an anib au, ram minonj Judia, Galili, Sameria gau, nibi bi Jisas nip ninj udla gau mid aij gila. Ana Ut nipe kalip abad mid aij gom, pidonj no ninjol gi, kale klo gom, Bi Kub nip gasi ninjol gi midom, nibi bi rimnap halö Jisas manö aij u hag nilö, kale u rö nöp Jisas nip ninj udla.

Pida Inias nip gö urak ara

³² Pida ram minonj ke ke gau gi ajöl gi, nibi bi Jisas nip ninj udla gau kalip ninj ajmidöp. Anig göl ninj ajöm, mañ ap, nibi bi Jisas nip ninj udla gau kalip ninjin, a gom, ram ritig aglö Lida ara. ³³ Ram minonj anibu bi ap mideia, hib nipe u Inias. Pen ñimagö ma nipe gau kila gö, kuö adö nipe u nöp han midmidöp mi unbö raleb jin ina. ³⁴ Pida bi anibu nip haga, "Inias. Nan nöp göp u Jisas gö kaminj linab. Urakmön, kuö ne u yad aij gi," a ga. Anig hagö ninjol gi, magö anibu nöp Inias nip kaminj lö uraka. ³⁵ Inias uraköm gi ajö ninjol gi, ram ritig aglö Lida nibi bi gau abe, ram minonj Seron nibi bi gau abe nip ninjom, Bi Kub nip ninj udla.

Dabida uma, Pida gö, uraka

³⁶ Pen Pida ram ritig aglö Lida anibu midö ninjol gi, nibi Jisas nip ninj uda ap uma yöp daun kub Jopa au. Nibi anibu hib nipe Dabida. Pen Grik manö hagöm nip Dokas a gimidal. Nipe nibi bi gau kalip abad mid aij gom, nibi bi mög gep rö gau kalip wög gi ñimidöp. ³⁷ Nibi anibu nip nan gö hadö umö, nip ñig pak ñöm wip he dam ram raul migan adö lanj lila. ³⁸ Jisas nibi bi nipe Jopa mideila gau manö ap ninja, Pida ap mideia ram ritig aglö Lida au. Lida daun kub Jopa sol au midöp, ninjom kale bi mhöp kalip hag yulo, Pida mideia au ammil manö klo hagmil haglö, "Ne hol aip yinid auö arun," a gilo. ³⁹ Hagailö, Pida kalip mhönj aip Jopa amöm amjaklö ninjol gi, nip ut gi dam Dabida uma dam lila ram raul adö lanj arla. Ut gi ud areilö ninjol gi, nibi palpal ap mideila gau, nibi uma anibu nöd kaminj midmidöp u, walij milö walij

rimnap kalip yiharinj ñimidöp gau, Pida nip yamöl gi, mitönj gi mideila.

⁴⁰ Pida pen nibi bi ap mideila anib gau kalip hag hönj yan yuöm, kugom yimöm, God nip sabe göl gi, ado gom, wip he ninjol gi haga, "Dabida, urak!" a ga. Hagö, Dabida amgö ñil Pida nip ninjom, urak asika. ⁴¹ Pida pen ñimagö kid nipe u udöm, ud urak ñöm, nibi palpal gau abe, nibi bi Jisas nip ninj udla gau abe, kalip magönhalö wiñ alö aueila haga, "Dabida i," a ga. ⁴² Pen Pida anig geia, manö anibu Jopa nibi bi magönhalö ninjom, nibi bi iru nöp Bi Kub nip ninj udla. ⁴³ Pen Pida nipe daun kub Jopa anibu, bi kaj kau hañ wög gimidöp bi ap aip nin rimnap rapin midmidil. Bi anibu hib nipe Saimon.

10

Ejol ap apöm Konilias nip manö haga

¹ Pen ami bi gau kalip abad midmidöp bi kub ap daun kub Sisaria midmidöp. Hib nipe u Konilias. Ami bi nipe abad midmidöp anib gau kalip "Idali Ami Bi" a gimidal. ² Bi kub Konilias anibu aip, nibi bi ram nipe gau aip, God nip ninj udla. Juda nibi bi nan kale rimnap middagmidöp u, Konilias nipe mani nan gau halöwalö ñimidöp. Pen nipe God nip pör sabe gimidöp. ³ Mañ ap sidö gaminj ga magö u, Konilias nipe nabönj ninja, God ejol ap apöm haga, "Konilias!" a ga. ⁴ Hageia, Konilias piñinj göm nip ninj ij halö löm haga, "Bi kub, yip nihön hagabön?" ö ga.

Hageia, ejol u nip haga, "Ne God nip sabe gimön, nibi bi mög gep gau kalip nan halöwalö ñimön gipan u, God nöp aij gom nöp hau gagöp. ⁵ Ne bi rimnap hagö, kale am daun kub Jopa amöm, bi Saimon Pida a gipal u nip haglö aunim. ⁶ Nipe Saimon, bi kaj kau hañ wög göp u aip midpil ñig solwara got au," a ga.

⁷ Pen ejol manö anibu hagöm arö ninjol gi, Konilias bi wög nip gi ñimidil mhau abe, ami bi God nip ninj uda ap abe hagö aueila, ⁸ kalip ejol u manö nihön nihön haga u hag ñi aij gom hag yuö, Jopa arnig hadla.

⁹ Kale am am adan an au hanla. Ruö am am, sidö an aulik magö u, Jopa sol

söl gila. Magö anibu Pida God nıp sabe gınig ara ram adö laj migan u. ¹⁰ Nıpe amöm, God nıp sabe gı midö nıñöl gı, nıp kiyö kub yabıl la. Pen nıbi bı nıpe gau nan magö lau gılö nıñöl gı, nıpe naböñ ap nıña. ¹¹ Pida nıpe naböñ nıñöm nıña, kumi kabö adö laj migan hiiköm, wadı kub ap ñon mılö mıhau mıhau goł lap lap adıköl mıdeia añ au lug lug mınöñ il yañ luga. ¹² Wadı migan anıb yañ kaj, wal wayöñ, re, yaur ke ke gau magöñhalö nöp mıdeia. ¹³ Manö ap pen nıp haga, “Pida, urakmön nan ñıñeb anıb yagol gau pak ñö?,” a ga.

¹⁴ Hageia, Pida pen haga, “Bı Kub. Wasö yabıl! Nıñön gınig ñö? a gımön hagpan? Hon Juda nıbi bı nan hil gep anıb gau nan rımnap ñıñagpin yabıl,” a ga. *

¹⁵ Hageia, manö anıbu kauyañ haga, “Nan nıñön nıñön God nan ñıñeb a ga gau, hil gep a gımön hagagmön,” a ga. *

¹⁶ Ga anıbu, ij mıhau nıgañ ga. Hainö me, nan wadı kub anıbu ado gı kumi kabö adö laj ara.

¹⁷ Anıg gö, Pida naböñ nıñbin anıbu nıñön gınab, a göm, gası iru nıñ midö nıñöl gı, Konilias bı hag yuö nıp hagnıg aula bı kabö u adan il au apjakla. ¹⁸ Apjaköm hagla, “Bı Saimon Pida au mıdöp aka?” gıla.

¹⁹ Pida naböñ nıñajıp anıbu gası nıñöl gı midö nıñöl gı, God Ana nıp haga, “Ne nö?! Bı mıhau nıgañ nöp ulhai nıñ auaböl. ²⁰ Anıb u, urakmön ram au gıyañ arammön. Yad ke kalıp hag yunö auaböl. Anıb u, auö aip arun a gaiöl u, gası iru nıñagmön aip armön,” a ga.

²¹ God Ana anıg hagö, Pida au yañ amöm bı anıb gau kalıp haga, “Bı ulhai nıñabim bı u, yad me i. Yıp manö ap hagnıg aubim aka?” ga.

²² Hageia, hagla, “Bı kub Konilias, ami bı gau kalıp abad mıdöp bı kub u hanıp hag yuö auabun. Nıpe God nıp nıñ udöm, God Manö hagöp rö göp; Juda kai nıp nıñöl kalıp magöñhalö aij göp. Pen nıpe naböñ nıña, God ejol ap apöm nıp haga, ‘Ne bı rımnap yuö, am Saimon Pida nıp ut gı

daulö, manö hagainım u nıñmön,’ a ga,” a gıla.

Pida Konilias ram ara

²³ Anıg hagailö, Pida kalıp hagö ram raul migan amöm hanla.

Ruö Pida, bı Jopa nıbö Jisas nıp nıñ udla rımnap udöm, Konilias yua bı ugan anıbu aip am am adan añ au hanla. ²⁴ Ruö u, Sisaria amjaköm, Konilias ram u amjakla. Pen Konilias nıpe Pida auab, a göm, nıbi bı nıpe gau abe, mıdeimam nıpe gau abe, kalıp wıñ alö ap magum gı mıdeila.

²⁵ Pida nıpe amöm ram raul arnıg gö nıñöl gı, Konilias nıp nable paköm, nıp bı kub a göm, am ma il nıpe au kugom yıma.

²⁶ Anıg gö nıñöl göm, Pida pen nıp ud urak ñöm haga, “Ne urak! Yad u rö nöp bı ap me,” a ga. *

²⁷ Hagö, urakö nıñöl gı, manö hagöl gı, ram raul migan yañ arlö. Ammil Pida nıña, nıbi bı iru nöp ap magum gı mıdeila. ²⁸ Pida kalıp haga, “Kale ke nıñbim, hon Juda nıbi bı ası ması gı aij gıpun. Juda nıbi bı wasö gau aip ajagpun; ram kale aragpun. Pen yad naböñ nıñnö, God yıp manö ap haga. Nıpe manö haga anıbu, yad nıbi bı rımnap ası ması mıdpal, a gem, kalıp ası ması gınam rö lagöp. ²⁹ Anıb u nıñem me, Konilias manö hagöp u nıñem arö gagpin; hagöp rö nıñem aubin. Anıb u, yıp nıñön gınig hagpe aubin?” ö ga.

³⁰ Pida anıg hageia, Konilias haga, “Yad ruö nöp me, mıñi sıdö gamıñ göp magö u rö, ram raul migan yañ God nıp sabe gı mıdöl gı nıñnö, bı wafıj rud yabıl yıma ap apöm, mıdainö ba au uraköl mıdeia.

³¹ Nıpe yıp haga, ‘Konilias, ne God nıp sabe gımön, mani nan gau nıbi bı nan mıdagöp gau kalıp hałöwalö ñımön gıpan u, God nıñöb. ³² Anıb u me, bı rımnap hag yuö, daun kub Jopa amöm, Saimon hib nıpe ap Pida a gıpal u, nıp ut gı dauöl. Nıpe Saimon bı kaj kau hañ wög göp u aip mıdpil ñıg solwara goł au,’ a ga. ³³ Ejol u yıp anıg hagö, yad yıñıd nöp bı yad rımnap hagnö, nöp am ut gı dauajal, yıp aij göp. Hon nıbi bı aui God pıg mıdpun

* 10:14: Lep 11:1-47; Esi 4:14 * 10:15: Mak 7:15,19

* 10:26: Ap 14:13-15; Rep 19:10

rö, Bî Kub manö kalîp hag ñimön, a göm, nöp hag yuö auban u, mîñi hanîp hag ñö nîñun,” a ga.

Pida Konilias nîbi bî nîpe gau kalîp manö hag ña

³⁴ Konilias anîg hageia, Pida haga, “Yad mîñi nîñbin, God nîpe, bî söl aui nîbö nöp bî aij, bî mîlö gau nîbö bî naij, a göm, nîñagöp. * ³⁵ Ram mîñnönj ke ke gau nîbö, it ke ke gau nîbö, nîbi bî an an God nîp nîñöm ana udöm, manö nîpe nîñöm hagöp rö gîñaböl gau, kalîp magöñhalö udnab. ³⁶ Pen God nîpe hanîp Isrel nîbi bî manö aij yua u nîñbim. Yad ke aip jîm ñöl mîdlañ, a göm, God nîpe Jisas Kraiis nîp hag yua. Jisas Kraiis nîpe nöp me, nîbi bî gau magöñhalö Bî Kub kale mîdöp. ³⁷ Kale ke nîñbim, Jon bî ñîg pak ñeb u, ñîg pak ñöl gî, manö aij anîbu it göm, ram mîñnönj Galili hag ña. Anîg göl hagö, hag damöm, hag damöm, nîbi bî ram mîñnönj Isrel mîdpal gau magöñhalö nîñla. * ³⁸ Pen kale nîñbim, Jisas Nasared nîbö u God aip mîdöm, Ana U† u nîp ñö, abad mîdö nîñöl gî, klö nîpe nöp udöm, ram mîñnönj ke ke gau magöñhalö ajöl göm, nîbi bî gau gî aij göl gî, nîbi bî Seden kalîp gö u†ham mîdeila gau kalîp gö, kamîñ lîmîdöp. *

³⁹ “Pen Jisas Juda nîbi bî ram mîñnönj kale gau gî ajöl göm, Jerusalem gî ajöl göm, ga ga rö hon amgö hon ke nîñno u hagabin. Pen hainö nîp mab ba lañ al pak lîlö uma. ⁴⁰ Uma u pen ñîñ mîñhöp mîdöm, God gö, ñîñ mîñhau nîganj u kauyanj uraköm, am waiö lö amgö nîñno. ⁴¹ Nîbi bî magöñhalö nîp amgö nîñagla. God hanîp nîbi bî hag la gau nöp Jisas nîp amgö nîñno. Nîpe umöm urakö nîñöl gî, aip mîdun jîm ñöl nan nîñun ñîg nîñno. * ⁴² Jisas hanîp haga, ‘Manö aij yad u nîbi bî gau kalîp hag ñîmim hagnab, “God haga rö me, hainö Jisas nîbi bî kamîñ mîdeinaböl gau abe, nîbi bî umnaböl gau abe, kalîp magöñhalö manö kub hagnab,” a gîmim,’ a ga. *

* 10:34: Dud 10:17; Ro 2:11

* 10:37: Mad 4:12-17

* 10:38: Mad 3:16; Luk 4:17-20

* 10:41: Ap 1:8; Luk

24:42-43 * 10:42: Ap 17:31; 1Pi 4:5

* 10:43: Ais 53:5-6; Jer 31:34

* 10:44: Ap 11:15; 15:8

* 10:45-46:

Ap 2:4; 19:6

* 10:48: Ap 2:38

* 11:3: Ap 10:28; Gal 2:12

* 11:5: Ap 10:9-48

⁴³ Pen adö anîbu, bî God manö hagep gau magöñhalö Jisas Kraiis nîp hagöm hagla, ‘Nîbi bî an an Kraiis hib klö yabî† nîpe u udnaböl gau, nan si nan naij gîpal u, God nîñöm arö gîñab,’ a gîla,” a ga. *

Juda nîbi bî wasö gau Ana U† udla

⁴⁴ Pen Pida anîg göl manö hag mîdö nîñöl gî, Ana U† nîpe nîbi bî nîñ mîdeila gau kalîp magöñhalö aua. * ⁴⁵⁻⁴⁶ Ana U† kalîp auö, kale manö ke nöp, hañ ke nöp hagöl gî, God hib nîpe haglö adö arö, Juda nîbi bî Jisas nîp nîñ udla Pida aip Jopa nîbö aula gau, God Juda nîbi bî wasö gau kalîp Ana U† ña me u, a göm, aiö waiö gîla.

Pida pen haga, * ⁴⁷ “God nîpe Ana U† hanîp ña rö u, mîñi nîbi bî gai i kalîp u rö nöp ñöb. Anîb u, kale ñîg paknabun, a gîlö, nîbi bî rîmnap kalîp wasö göl rö lagöp,” a ga. ⁴⁸ Pida anîg hagöm bî nîpe rîmnap kalîp haga, “Nîbi bî gai i kalîp Jisas Kraiis hib nîpe hagnab ñîg pak ñîmim,” a ga. ñîg pak ñîlö nîñöl gî, kale hagla, “Pida, ne hon aip ñîñ pro magö ap aui mîdaimön,” a gîla. Haglö, ñîñ pro magö ap kalîp pîg mîdeia. *

11

Pida Jerusalem arö nîp manö hag gîla

¹ Pen Jisas manö ud arep bî gau abe, ram mîñnönj Judia nîbi bî Jisas nîp nîñ udla gau abe nîñla, Juda nîbi bî wasö gau rîmnap God Manö nîñ udla. ² Anîb u, hainö Pida Jerusalem arö, Juda bî wasö gau u rö nöp hañ rîb gî dö göl, a gîmîdal bî gau, Pida nîp kal göm hagla, ³ “Ne nîñön gîñîg bî hañ rîb gî dö gagpal gau ram kale ammön, kalîp aip nan jîm ñöl nîñabön?” ö gîla. *

⁴ Anîg hagaila, Pida daun kub Jopa mîdöm naböñ nîñ aiaud u kalîp hag ñöl gî haga, ⁵ “Yad daun kub Jopa mîdem, God nîp sabe gî mîdem, naböñ nîñnö, kumi kabö adö lañ nîbö, wadi kub ap rö ñon mîlö mîñhau mîñhau go† lap lap adîköl mîdeia lug lug it yad mîdainö au ap luga. *

* ⁶ Auö, yad wadi anîbu mîdeia söl au

amem n+ɲnō, kaj, wal wayōn, re, yaur gau gau magōrhalō m+deia. ⁷ Pen manō ap y+ɲ haga, 'Pida, ne urakmōn nan an+ɲ yagol gau pak ñōn,' a ga.

⁸ "Hageia, yad pen hagnō, 'B+ Kub. Wasō yab+ɲ! N+ɲhōn g+n+g ñōn a g+mōn hagpan? Hon Juda n+ɲi b+ɲ nan hil gep an+ɲ gau nan r+ɲmnap ñ+ɲagpin yab+ɲ,' a g+nō.

⁹ "An+g hagainō, manō an+ɲbu kauyan haga, 'Nan n+ɲhōn God nan ñ+ɲeb a ga gau, hil gep a g+mōn hagagmōn,' a ga. ¹⁰ Ga an+ɲbu, ij m+ɲhau n+gan ga. Pen hainō nan wad+ɲ kub an+ɲbu ado g+ɲ kumi kabō adō lan ara.

¹¹ "Pen magō an+ɲbu nōp, b+ɲ m+ɲhau n+gan ram han m+ɲdainō u apjakla. B+ɲ an+ɲ gau b+ɲ kub Konilias, Sisaria n+ɲbō hag yuō, y+ɲ u+ɲ g+n+g aula. ¹² God Ana y+ɲ haga, 'Gas+ɲ iru n+ɲagmōn, kal+ɲ aip ha+ɲowa+ɲō armōn,' a ga. An+g hageia, yad mam Jisas manō n+ɲ udpal unbō kago+ɲ j+ɲ udem, kal+ɲ aip Konilias ram u arno. ¹³ Amjakno, Konilias haga, 'Ejol ap apōm y+ɲ haga, "B+ɲ r+ɲmnap hagaimōn, daun kub Jopa amōm, b+ɲ ap Saimon Pida a g+ɲpal u n+ɲ u+ɲ g+ɲ dauōl. ¹⁴ U+ɲ g+ɲ dauōl, n+ɲpe nōp manō r+ɲmnap hag ñō, n+ɲi b+ɲ ram ne aip m+ɲdpim gau, God kalōp magōrhalō ud kam+ɲ yuō, n+ɲi b+ɲ n+ɲpe m+ɲdeinabim," a ga,' a ga. *

¹⁵ "Konilias y+ɲ an+g hagō, yad i+ɲ gem manō hag ñ+nō n+ɲjōl g+ɲ, Ana U+ɲ n+ɲpe han+ɲ nōd aua rō, n+ɲi b+ɲ an+ɲ gau kal+ɲ u rō nōp aua. * ¹⁶ An+g gō, B+ɲ Kub han+ɲ nōd haga manō u gas+ɲ n+ɲnō. N+ɲpe haga, 'Jon kal+ɲ ñ+g pak ña u pen sōl m+ɲdōp God n+ɲpe kalōp Ana U+ɲ u pak ñ+nab,' a ga. * ¹⁷ Pen hon B+ɲ Kub Jisas Krai n+ɲ n+ɲ udno ñ+n u, God nan aij yab+ɲ han+ɲ ña rō, kal+ɲ u rō nōp ña. An+ɲ u, yad aigōl gem God n+ɲ, 'An+g gagmōn,' a g+ɲbnep?" o ga.

¹⁸ Pida an+g hageia, b+ɲ n+ɲ manō kal hag g+ɲla gau manō haga u n+ɲjōm, manō kal r+ɲmnap halō hag gagla. God hib haglō adō arō n+ɲjōl g+ɲ hagla, "Han+ɲ nōp wasō; Juda n+ɲi b+ɲ wasō gau u rō nōp, nan si nan naj g+ɲpal u, n+ɲhōn g+n+g an+g g+ɲpun, a gōm, n+ɲp sabe geinabōl u, n+ɲpe n+ɲjōm, nan si nan

naj g+ɲpal gau arō gōm, kam+ɲ pōr m+ɲdep magō u kal+ɲ ñ+nab," a g+ɲla. *

Adiok n+ɲi b+ɲ Jisas manō aij u n+ɲ udla

¹⁹ Pen S+ɲdipen n+ɲ kabō ju pak l+ɲla ñ+n an au, b+ɲ Juda Jerusalem m+ɲdeila gau, n+ɲi b+ɲ Jisas n+ɲ n+ɲ udla gau kal+ɲ g+ɲ naj yab+ɲ g+ɲlō, kale p+ɲñ+ɲ g+ɲ ke ke arla. R+ɲmnap p+ɲñ+ɲ g+ɲ ram m+ɲnōn Pōnisia arla, r+ɲmnap p+ɲñ+ɲ g+ɲ ram m+ɲnōn ñ+g r+ɲb gus ga airan Saipras arla, r+ɲmnap p+ɲñ+ɲ g+ɲ daun kub Adiok arla. Amōm, Jisas manō aij u Juda n+ɲi b+ɲ wasō gau kal+ɲ hag ñagla, n+ɲi b+ɲ kale ke Juda kai ju am an+ɲ gau m+ɲdm+ɲdal gau kal+ɲ nōp hag ñ+ɲla. * ²⁰ Pen n+ɲi b+ɲ Jisas manō aij u n+ɲ udla r+ɲmnap Saipras n+ɲbō, r+ɲmnap Sairini daun n+ɲbō, p+ɲñ+ɲ g+ɲ Adiok amōm, B+ɲ Kub Jisas manō aij u Juda n+ɲi b+ɲ wasō gau kal+ɲ hag ñ+ɲla. ²¹ B+ɲ Kub klō n+ɲpe u kal+ɲ aip m+ɲdeia u me, n+ɲi b+ɲ gau kal+ɲ Jisas manō aij u hag ñ+lō, n+ɲi b+ɲ iru nōp B+ɲ Kub n+ɲ n+ɲ udla.

²² Pen Jerusalem n+ɲi b+ɲ Jisas n+ɲ n+ɲ udla gau, manō an+ɲbu n+ɲjōm, b+ɲ kale Banabas n+ɲp haglō, Adiok ara. * ²³ Banabas n+ɲpe Adiok amjakōm n+ɲn, God n+ɲpe n+ɲi b+ɲ an+ɲ gau mōg n+ɲjōm gō, Jisas manō aij u n+ɲ udla. An+ɲ u me, n+ɲpe ñ+ñ+ɲ lōm, kal+ɲ manō r+ɲmnap halō hag ñōl g+ɲ haga, "B+ɲ Kub n+ɲ n+ɲ udpm u arō gagmim; n+ɲp añ+ɲ nōp hibur gas+ɲ m+ɲdmagō kale an dan n+ɲ ud p+ɲdōn g+ɲmim, c+ɲg gōl g+ɲ m+ɲdaimim," a ga. ²⁴ Banabas n+ɲpe b+ɲ aij yōl. Ana U+ɲ n+ɲpe Banabas apōm ajman raum+ɲdōp. N+ɲpe Jisas manō aij u bōn nōp n+ɲ udla. N+ɲpe Jisas manō aij u n+ɲi b+ɲ gau hag ñō, n+ɲi b+ɲ iru nōp B+ɲ Kub n+ɲ n+ɲ udla.

²⁵ Banabas pen b+ɲ Sol n+ɲ am daunam, a gōm, daun kub Dasas ara. * ²⁶ Banabas Dasas amjakōm, Sol n+ɲp u+ɲhai n+ɲjōm, u+ɲ g+ɲ ado g+ɲ am Adiok amōm, m+ɲ añ+ɲ an+ɲbu n+ɲi b+ɲ Jisas n+ɲ n+ɲ udla gau kal+ɲ Jisas manō aij u hag ñōl g+ɲ m+ɲdailō. Adiok n+ɲi b+ɲ Jisas Krai n+ɲ n+ɲ udla gau, nōd hib ñōm Krai N+ɲi B+ɲ a g+ɲla.

²⁷ Ñ+n an an+ɲ au, b+ɲ God manō hagep r+ɲmnap Jerusalem n+ɲbō Adiok arla.

²⁸ Amōm, God Ana n+ɲpe b+ɲ kale ap Agabas

* 11:14: Ap 16:31 * 11:15: Ap 2:4 * 11:16: Ap 1:5 * 11:18: Ap 13:48; 14:27 * 11:19: Ap 8:1-4
* 11:22: Ap 4:36 * 11:25: Ap 9:30

nip gasi ñö haga, “Kiyö kub yabił ram m+nön magöñhalö l+nig gab,” a ga. Hagö, haga rö kiyö kub yabił u, gapman bi kub Klodias abad m+dm+döp ñ+n u aua. *

²⁹ Anig göl kiyö kub la n+nöm Adiok n+bi bi Jisas nip n+n udla gau hagla, “N+bi bi Jisas manö aij u n+n udpal r+imnap ram m+nön Judia gau m+dlö n+nöl gi, kalip kiyö kub yabił löp u, hon añi añi kalip mani r+imnap magum gun ñun,” a gıla. ³⁰ Anig hagöm, mani li magum göm, Banabas aip Sol aip kalip ñöm hagla, “Kale bi m+hön mani i dammil, Krais n+bi bi n+pe abad m+dpal bi kub gau kalip ñ+l,” a gıla. *

12

Herod Jems nip al pak löm, Pida nip nag+ la

¹ Ñ+n an an+bu au, gapman bi kub Herod, n+bi bi Jisas n+n udla gau r+imnap kalip gi naij göl gi, dam nag+ löl gi ga. ² Ami bi n+pe gau r+imnap hagö, Jon n+imam Jems nip ru m+lö k+id udöm böñ nöp al pak l+lö uma. ³ Herod hagö anig geila, Juda n+bi bi gau n+nöm ñ+ñ+l l+la. Ñ+ñ+l l+la u, Herod n+nöm, Pida nip u rö nöp hagö, dam nag+ l+la. G+la an+bu, Juda n+bi bi Bred Y+is Halö Ñ+nagep ñ+n an au gıla. ⁴ Herod Pida nip anig göl dam nag+ löm, ami bi unbö raleb böñ dan (16) kalip n+me li y+gwo m+lö y+gwo m+lö löm haga, “S+idö an s+ibön yan bi m+hau m+hau abad nöp m+daimim,” a ga. Herod gasi n+pe u ke n+nöm haga, “Pasopa ñ+n u ap arain+im me, hainö Pida nip dam n+bi bi m+deinaböl an au amun manö kub hagnabun,” a göm n+n+a.

⁵ Pida n+pe anig göl nag+ m+dö n+nöl gi, n+bi bi Jisas nip n+n udla gau Pida nip gasi n+nöm, klö göm God nip sabe göl gi nöp m+deila.

⁶ Pen gapman bi kub Herod Pida nip manö kub hagnam, a göm, n+n+a ñ+n an+bu nöp s+ibön au yan, Pida nip sen m+höp ad+köm, ami bi m+hau böñ lap lap n+n m+dlö n+nöl gi, Pida an yan haneia. Ami bi r+imnap u rö nöp adan ił u n+n m+deila. ⁷ Pen ad+n B+ Kub ejol n+pe ap urak m+dö n+nöl gi, mab m+ıan rö am nag+ lep ram

raul m+gan u ara. Ejol an+bu am Pida nip r+iglöm pak n+nöm haga, “Y+n+d urak!” a ga. Hagö, Pida urakö n+nöl gi, sen nip ad+kla u hub+ka.

⁸ Ejol Pida nip haga, “Dip nag+ ne u p+g l+mön, ma r+rup ne u g+mön gi,” a ga. Hagö, Pida ejol haga rö nöp gö, ejol u pen haga, “Wał+j m+lö kub ne u y+mö, yad aip arul,” a ga. ⁹ Hagö, wał+j m+lö kub n+pe u y+möm, ram raul m+gan m+deia u arö göm, ejol u aip hadlö. Ejol ga an+bu, Pida n+pe hag n+n+a e, u nabön n+nabin a göm n+n+a. ¹⁰ Pen ami bi n+n m+deila ajön ił m+hau hil g+imil, ajön klö yabił ain udöm g+la ajön hön yan u ke hi+kö n+nöl gi, hön arlö. Ammil, adan an gau amöl gi Pida n+n+a, ejol u m+dageia. *

¹¹ Anig ga n+nöm Pida haga, “M+ñi n+n aij g+pin. U B+ Kub nöp, ejol n+pe u hag yuö, ap gapman bi kub Herod y+ip nag+ p+dön löp u hub+k yuöp. Gapman bi kub Herod abe, Juda n+bi bi gau abe, nan naij y+ip g+nig g+pal u, göl rö lagöp,” a ga. ¹² Anig hagöm, gasi n+n aij göm, bi ne Jon Mak n+me Maria ram u ara. Ram an+bu n+bi bi iru nöp apöm, God nip sabe gi m+deila. ¹³ Pida apöm, ajön u pa gu gu gö, pai Roda, ram an+bu wög g+m+döp u ajön u hi+knig aua. ¹⁴ Pai an+bu ajön apöm n+n+a, Pida maj m+gan u nöp hageia. N+pe anig n+nöm, ñ+ñ+l yabił löm, hauł padö ajön hi+kaga; am n+bi bi gau kalip haga, “Pida ap m+döp hön yan,” a ga.

¹⁵ Hageia, kale hagla, “Ne hauł alaj+ip hagabön,” a gıla. Anig hageila, n+pe klö yabił göm haga, “Piral hagag+n; n+nö yabił hagabin. Pida m+döp hön yan,” a ga. Hageia hagla, “U ana n+pe u rö löp ap m+döp,” a gıla. ¹⁶ Pen Pida n+pe ajön u kauyan pak gu gu gö gö gö, am ajön u hi+köm n+n+a, Pida nöp m+deia n+nöm aiö yabił gıla. ¹⁷ Aiö g+ılö n+nöl gi, Pida kalip ñ+n m+ıic gi ñöm haga, “Manö h+gagmim!” a ga. Anig hagöm, nag+ lep ram m+dö n+nöl gi, God ejol ap yuö apöm, nip n+hön n+hön göm daua manö u kalip hag ñöm haga, “Manö an+bi Jems abe, n+bi bi Jisas nip n+n udpal gau abe, kalip hag ñ+mim,” a göm, ke m+gan ap ara.

* 11:28: Ap 21:10 * 11:30: Ap 12:25 * 12:10: Ap 5:19

18 Ruö ram ruö n̄ñöl ḡi, ami b̄i gau Pida m̄idageia u n̄ñöm, n̄ñhön göp, a göm, hag ap ran ap lugöl ḡi m̄ideila. P̄ñññ göm, “Mai,” a göm, ulhaila u pen n̄ñagla. * 19 Herod ami b̄i an̄b̄ gau kal̄ip, Pida n̄ip ȳññid ulhai n̄ñmim dauim, a gö, ulhai wasö n̄ñlö, kal̄ip manö kub hagöm, manö hagö ami b̄i n̄ipe r̄mnap ami b̄i an̄b̄ gau böñ nöp al pak l̄ila.

Herod uma

Hainö Herod ram m̄inön̄ Judia arö göm, am daun kub Sisaria m̄idm̄idöp. 20 Herod am Sisaria m̄idöm, daun kub m̄ihöp Daia Saidon n̄bi b̄i gau kal̄ip n̄ñö mulu luga. Pen Daia Saidon n̄bi b̄i apöm, b̄i Herod ram n̄ipe abada b̄i Blasdas n̄ip m̄itör̄ ḡi ñöm hagla, “Han̄ip pör k̄iyö lö, apun Herod ram m̄inön̄ n̄ipe i nan magö rau ud arbun halö. An̄b̄ u, han̄ip kal kal juagmim; agam̄ij j̄im ñöl m̄idaiun,” a ḡila. Hageila, Blasdas n̄ipe pen haga, “U n̄ñö hagpim,” a ga.

21 Pen Herod manö an̄bu n̄ñöm, ññ ap manö hagnabin, a göm, hag la. Hainö hag la ññ an̄bu auö, n̄ipe kiñ kai ȳmbal rö wal̄ij aij aij yab̄i gau ȳmöm, sea kiñ kub n̄ipe adö u asiköm, n̄bi b̄i gau kal̄ip manö hag ña. 22 Herod manö an̄bu hag ñö n̄ñöl ḡi hagla, “U b̄i ap rö hagagab; god ap rö hagab,” a ḡila. 23 Pen Herod manö an̄bu n̄ñöm, “Ȳip manö an̄bu rö hagagmim; God hib n̄ipe nöp hagpe adö aran̄,” a gaga. An̄b̄ u, B̄i Kub ejol n̄ipe ap hag yuö, apöm Herod n̄ip gö, m̄iña kub göm, ḡise lö böñ nöp uma. *

24 Pen God Manö u hag ññlö arö n̄ñöl ḡi, ram m̄inön̄ gau k̄id k̄id ara. *

25 Pen Banabas aip Sol aip Jerusalem m̄idmil, ḡin̄ig aulo u hadö ḡipul, a ḡimil, Jon Mak n̄ip uł ḡi ado ḡi Adiok arla. *

13

Banabas aip Sol aip manö hag ññlö ḡi arlö

1 Daun kub Adiok an̄b̄ au b̄i God manö hagep b̄i r̄mnap, b̄i God manö hag ñeb b̄i r̄mnap m̄ideila. B̄i an̄b̄ gau me, ap

Banabas; ap Simion. B̄i Simion an̄bu n̄ip B̄i P̄ir a ḡim̄idal. B̄i ap Lusias, n̄ipe Sairini daun n̄b̄ö. B̄i ap Maneyen, n̄ipe Kiñ Herod b̄i n̄ñeb n̄ipe ap. Pen b̄i ap Sol. 2 Pen ññ ap kale nan magö ññagöm, B̄i Kub n̄ip nöp sabe ḡi m̄idlö n̄ñöl ḡi, Ana Uł n̄ipe kal̄ip haga, “Kale Banabas aip Sol aip hagaimim, wög kal̄ip hag l̄inö u ḡilö arn̄m,” a ga. * 3 An̄ig hagö, kale nan magö ññagöm, God n̄ip sabe göm, Banabas aip Sol aip kal̄ip ññmagö adö lan̄ löm, God kal̄ip m̄ihön̄ abad m̄ideian̄, a göm, kal̄ip hag yula. *

4-5 Ana Uł n̄ipe kal̄ip abad m̄idö n̄ñöl ḡi, b̄i n̄i Jon Mak, wög hal̄ip pro pro r̄mnap ḡi ñan̄, a ḡimil, n̄ip uł ḡi Selusia daun ññg gol̄ yan̄ amöm, ññg maḡib udöm, ram m̄inön̄ ññg r̄ib gus ga airan Saipras arla. Amöm, daun kub Salamis amöm, Sol aip Banabas aip Juda magum gep ram gau amöm, n̄bi b̄i gau kal̄ip God Manö hag ññlö. * 6 Pen n̄bi b̄i Saipras m̄ideila an̄b̄ gau kal̄ip God Manö hag ññ dam dam, daun kub Pepos amjaköm, Juda b̄i ap kuj cage aimö gep b̄i ap nable paklö. B̄i an̄bu hib n̄ipe Ba-Jisas. N̄ipe manö piral hagöm haga, “Yad God manö hagep b̄i ap,” a ga. 7 Daun kub Pepos au, Saipras gapman b̄i kub yab̄i han̄m̄idöp, hib n̄ipe Segias Polas. B̄i an̄bu n̄ipe b̄i gas̄i n̄ñ k̄id yab̄i hiiköm n̄ñm̄idöp. N̄ipe Banabas aip Sol aip, God Manö ȳip haglö n̄ññ, a göm, kal̄ip hagö apil, n̄ip God Manö hag ññlö. Pen b̄i kuj cage aimö gep b̄i u n̄ipe b̄i kub an̄bu b̄i n̄ñeb n̄ipe ap. 8 B̄i Ba-Jisas an̄bu, Grik manö hagöm n̄ip Elimas a ḡim̄idal. Banabas aip Pol aip kale Segias Polas n̄ip God Manö aij u hag ññlö, n̄ipe r̄im̄id l̄i apdi n̄ñ aij ga u pen, b̄i kuj aimö gep b̄i u n̄ñöm, Banabas Pol manö naij kek hagöm, Segias Polas Jisas manö u n̄ñ udagn̄m, a göm, n̄ip haga, “B̄i an̄b̄ m̄ihau manö pir alabil u n̄ñagmön̄,” a ga. 9 Sol hib n̄ipe ap me Pol a ḡim̄idal. Ana Uł n̄ipe Pol n̄ip ajman̄ rauöm gas̄i aij ññ n̄ñöl ḡi, b̄i kuj aimö gep b̄i u n̄ip n̄ñ ij halö l̄i m̄idöm haga, 10 “Ne k̄ijaki pi yag daua; naij nöp ḡipan. Nan n̄ñhön̄ n̄ñhön̄ aij m̄idöp

* 12:18: Ap 5:22-24 * 12:23: Dan 5:20 * 12:24: Ais 55:11 * 12:25: Ap 11:29-30; 15:37 * 13:2: Ap 9:15

* 13:3: Ap 6:6 * 13:4-5: Ap 12:12; 15:39

u arö gîmön, nîbi bî gau kalîp pîral nöp gabön. Ne pör pör Bî Kub manö nîñö nîpe u udmön manö pîral rö labön. Ne ñîñ mai gî naj gabön u arö gî nabön? ¹¹ Anîg gabön u, God gö, ñîñ bad ap amgö ne we gö sîdö mailö nîñagnabön,” a ga.

Pol manö anîbu hagö, adîñ Ba-Jisas nîña, kumi pîr rö bad ap amgö nîpe harîkô böñ nöp sîb ga. Anîg gö, bî ap yîp ñîmagö ud adan yaman, a göm, ud rîrîkoî göl gî mîdeia. ¹² Banabas Pol kale bî mîhön Bî Kub manö u nîp hag ñailö u nîñöm, Segias Polas nîpe aiö ga. Anîb u, Ba-Jisas ga u nîñöm, nîpe Jisas nîp nîñ u da.

Banabas Pol kale daun kub Adiok, ram mîñöñ Pisidia au arlö

¹³ Pen Pol bî nîpe gau aip ñîg magîb udöm, Pepos arö göm, Pega daun, ram mîñöñ Pampilia au arla. Am mîdöm, Jon Mak nîpe kalîp mîhön au arö göm, ado gî Jerusalem ara. ¹⁴ Kale pen Pega daun arö gîmil, daun kub Adiok, ram mîñöñ Pisidia au arlö. Am mîdöm, Juda God nîp sabe gep ñîñ u, Juda magum gep ram u ammil, asîk mîdailö. ¹⁵ Juda magum ram abad mîdmîdal bî gau uraköm, Mosîs lo manö kalî kliñ rîka adîñ rîmnap abe, bî God manö hagep gau kalî kliñ rîkla adîñ rîmnap abe, amgö lî nîñ nîbi bî mîdeila gau kalîp hagla. Kale manö hag pîs göm, bî ap hag yulö Banabas Pol asîk mîdailö au amöm haga, “Mamil mîhön. Nîbi bî gai i nîñ udep manö rîmnap mîdainîm u, hanîp hag ñîlö nîñun,” a gîla.

¹⁶ Hagailö, Pol uraköm manö hagnîg ñîmagö dap ranöm haga, “Kale Juda nîbi bî gau abe, Juda nîbi bî wasö God nîp sabe gîmîdim gau abe, manö hagnîg gabin i rîmîd lî nîñim. ¹⁷ God nîpe hadame nöp apîs bac bî hon gau uda. God anîbu nîpe Isrel nîbi bî God hon me. Hainö kale ram mîñöñ Ijip am mîdeila, God kalîp abad mîd aij gö, ñî pai yag dapöm, iru yabîl nöp mîdeila. Bî kub Pero kalîp, aragnabim, a ga u pen God klö ke yabîl nîpe u göm, kalîp

uî gî dam Ijip hön adö aula. ¹⁸ Kale mî ñîñjuöl mîhöp (40) ram mîñöñ kabö nöp mîdmîdöp an au mîdöm, God nîp manö iru nîbanö sasîm lî gîmîdal u pen God kalîp abad mîd aij ga. ¹⁹ Pen nöd ram mîñöñ Kenan nîbi bî rîgon ke ke unbö mudun jîñ mîdeila, pen God nîbi bî nîpe kalîp abad mîd aij göm pîdön nîpe ñö, nîbi bî rîgon ke ke unbö mudun jîñ nöd mîdeila gau kalîp aip pen pen göm, rîdîk gî yu al pak löm, ram mîñöñ anîbu ram mîñöñ kale ke rö udla. ²⁰ Kale Ijip mîdlö mî ina u wö ralöm, ram mîñöñ aipîl nöp an gau mîdlö mî ina u wö ralöm, nîbi bî rîdîk gî yuöm, ram mîñöñ kale udla mî ina u abe wö ralöm gîlö me, mî unbö po hadred pîpdi (450) ina.

“Pen God kalîp dam ram mîñöñ Kenan au löm, bî manö ud asîkep rîmnap hag lö, kalîp abad mîdmîdal. Hainö bî God manö hagep Samyuel mîdeia ñîñ u, ²¹ nîbi bî Isrel gau kale Samyuel nîp hagla, ‘Ne kin ap hag lö, hanîp nîbi bî magönhalö abad mîdeinab,’ a gîla. Hageila, God bî ne Kis ñî nîpe Sol nîp hag lö, kin kale mîdmîdöp. Bî anîbu Benjamin kîgîñ rîk damöm rîk damöm rîk lîla. Sol kin kale mîdö, mî ñîñjuöl mîhöp (40) ina. ²² Pen hainö God nîpe gö Sol kin mîdageia. God nîpe Depid kin kale hag la. God nîpe Depid manö hagöm haga, ‘Hibur gasî mîdmagö yad ke gasî göp rö u, Jesi ñî nîpe Depid hibur gasî mîdmagö nîpe abe unbö rö nöp gasî göp; nan nîhön nîhön gan a gî nîñabin u, nîpe anîg unbö rö nöp gî nab,’ a ga. ^{*}

²³ “Pen God nîpe gö, Depid ñî pai rîkô, rîk dam dapîl göm, Jisas nîp yag daula. Anîb u, God nöd manö klö hag la rö, nîpe Isrel nîbi bî kalîp Ud Kamîñ Yuep Bî ap yua. ²⁴ Pen Jisas îl göm wög gaga magö u, Jon nîpe apöm, Isrel nîbi bî kalîp haga, ‘Nan si nan naj gîpîm u, nîhön gîñîg anîg gîpun, a gîmîm, arö gîpe, kalöp ñîg pak ñîñabin,’ a ga. ²⁵ Jon wög nîpe gî pîs gîñîg geia ñîñ an u, nîbi bî gau kalîp haga, ‘Kale yîp bî an, a gîmîm, gasî nîñbîm? Bî

^{*} **13:11:** Ap 9:8 ^{*} **13:13:** Ap 15:38 ^{*} **13:17:** Eks 1:7; 6:6; 12:51 ^{*} **13:18:** Nab 14:34; Dud 1:31 ^{*} **13:19:** Dud 7:1; Jos 14:1 ^{*} **13:20:** Jaj 2:16; 1Sa 3:20 ^{*} **13:21:** 1Sa 8:5,19; 10:20-24 ^{*} **13:22:** 1Sa 13:14; 16:12; Sam 89:20 ^{*} **13:23:** 2Sa 7:12-16 ^{*} **13:24:** Mad 3:1-2 ^{*} **13:25:** Jon 1:20,27

Kub pör abad midpim bi u, yad wasö. Bi anibu hainö aunab. Ma rirup nipe u ud hubiknam rö lagöp,' a ga. *

26 "Añ mam yad, kale rimnap Ebrahim ñi pai nipe midpim; kale rimnap Juda nibi bi wasö pen God nip sabe gimidim. Krai nibi bi ud kamij yuep manö Jon hag ñi midmidöp anibu, God nipe hanip nan a göm haga. 27 Jerusalem nibi bi gau abe, bi kub kale gau abe, Jisas nipe Krai u auub a göm niñagla. Jisas nip al pak lälö umañ a gila u, God manö hagep manö kalı kılın rıkla rö nöp gila. Pen God nip sabe ginig Juda magum gep ram pör aumıdal u, kale manö kalı kılın rıkla anibu pör pör nöp niñıdal. 28 Nipe nan naij ap göp aka göm ulhai wasö niñöm gapman bi kub Pailod nip hagla, 'Ne hagö nip al pak lılan,' a gila.

* 29 Pen God Manö haga rö, magöñhalö nöp Jisas nip gila. Hainö nibi bi nipe gau apöm, wip he ud asık dam kabö migan rigöl gila. * 30 Rigöl gila u pen God gö kauyan uraka. 31 Nipe uraköm, kamij midö niñöl gi, nibi bi nipe aip Galili nibö Jerusalem aula gau, nip ñin iru nöp niñla rö, uri Isrel nibi bi kalıp Jisas manö aij u hag ñaböl. *

32 "Pen hol bi miñöhj aubul i, kalöp Krai manö aij u hagin g aubul. God hadame nöp apis bac bi hon kalıp manö ktö hag löm ginabin a ga manö anibu nöp 33 gası niñ midöm, God nipe Jisas nip ud urak ña. Ga anibu apis bac bi gau niñagla u pen ñi pai rik lep kale gau miñi hon niñbun. Depid nipe God Manö adıñ Sam a gıpal au Kımıap yıgwö an nibö kalı kılın riköm haga, 'Ne Ñi yad.

Yad miñi Nap ne midpin,' a ga. *

34 God nipe gö, Jisas uraka u me, hainö umöm hañ roman hij gi lug li arnım rö lagöp. Manö anibu God Manö adıñ ap anıgöl midöp:

'Yad Depid nip manö ul ktö niñö hag linö u

kalöp nöp niñabin,' a ga. *

35 Pen God Manö adıñ ap anıgöl midöp:

" 'Ne Bi Ul ne arö gö,

hañ roman nipe hij gi lug li aragnım,' a ga. *

36 "Pen Depid nipe God wög nip hag la u, nibi bi nipe midıdal ñin anibu gi damöm uma. Pen Depid nipe umö, nap nihi bi kalıp rigöl gimıdal gau dam rigöl gılö, hañ roman nipe hij gi lug li ara. 37 Pen God nipe gö uraka Bi anibu, hañ roman nipe hij gi lug li araga.

38 "Anib u, mideimam niñim. Jisas nipe umöm uraka u me, God nan si nan naij gıpin u niñöm arö ginab manö aij u kalöp hagabul. 39 Hon Juda lo manö adö u nöp niñun geinabun u, God nan si nan naij gıpun u niñ nöp mideinab. Pen Jisas mab ba lan al pak lälö uma u me, hon Jisas nip niñ udeinabun u, God nan si nan naij gıpun u niñöm, arö göm, hanip nibi bi aij yad, a ginab. * 40 Pen bi God manö hagep gau hadame nöp hagla rö hanip gagnım, a gimim gası u niñ aij gimim. Kale hagla, 41 'Kale nibi bi yıp aıab aıab niñim gau niñim!

Kale midpim magö i, nan ke nibö ap ginabin.

Nan ginabin anibu kalöp nöd hageinaböl u,

niñon li hagaböl, a gi niñnabim.

Anib u, kale pa gil gil gimim

böhj nöp um hir gimim!' a gila," a ga. *

42 Pol aip Banabas aip manö anibu hagmil, Juda magum gep ram anibu höñ arlö niñöl gi, nibi bi gau hagla, "God nip sabe gep ñin hain u kauyan apil, hanip manö anibu rimnap halö hag niñmil," a gila.

43 Nibi bi gau magum gi mideila gau ram u arö göm, ke ke arlö niñöl gi, Juda nibi bi kabö göl rimnap abe, nibi bi gau nibö Juda kai niñıdal rö niñ udla rimnap abe, Pol aip Banabas aip kalıp hain göm arla. Adan an au amöl gi, bi miñhau kalıp haglö, " 'God hanip mög niñöm ud aij göp,' a gimim, gası u niñöl gi nöp midaimim," a gılö.

44 Pen Juda God nip sabe gep ñin hain u, nibi bi daun kub anibu mideila gau magöñhalö rö, Bi Kub manö niñnig ap

* 13:28: Mad 27:22-23 * 13:29: Mad 27:59-60 * 13:31: Ap 1:3,8 * 13:33: Sam 2:7 * 13:34: Ais 55:3

* 13:35: Sam 16:10 * 13:39: Ro 10:4 * 13:41: Hab 1:5

magum gila. ⁴⁵ Pen Juda bi kub gau nibi bi iru nibano aula u niñlo, mulu lugö, Pol Banabas kalip bi mihau kalip niñöm gasi naj niñla. Pol manö niñön niñön nibi bi gau kalip haga u hag juöm, hib nipe u hag pro gila. ⁴⁶ Juda bi gau anig gailö, Pol aip Banabas aip piñiñ gagmil, manö pen klö hagnil haglö, "God Manö aij u kalöp Juda nibi bi nöd hagul a gipul u pen kale manö aij anibu udagmim, hon pör midep magö u niñ udun rö lagöp, a gipim u me, miñi Juda nibi bi wasö gau kalip hag niñabul. * ⁴⁷ Niñön giniñ: Bi Kub hanip hagöm manö anig göl haga,

'Yad hagnö, kale Juda nibi bi wasö gau kalip mailö kale midmim, ram minöñ ke ke gau ammim, nibi bi gau magöñhalö mailö anibu niñlö niñöl gi, yad kalip ud kamij yunabin,' a ga," a ga. *

⁴⁸ Juda nibi bi wasö gau manö anibu niñöm, miñ miñ göm, Bi Kub manö u, manö aij unbö ke yabiñ, a gila. Anib u, nibi bi God, pör pör midaiöl, a göm, hag la gau magöñhalö manö aij anibu niñ udla.

⁴⁹ Pen Bi Kub manö u, ram minöñ anib gau magöñhalö haglö ara. ⁵⁰ Anig ga u, Juda nibi bi gau niñlö mulu lugö, am Adiok nibi kub God nip niñ udla rimnap abe, bi kub ram minöñ anibu abad midmidal gau rimnap abe, kalip haglö, kale am nibi bi iru nöp dapöm, Pol aip Banabas aip kalip gi naj göm, ram minöñ kale gau hag höñ yula. ⁵¹ Anig gi hag höñ yulö, bi mihau kale Adiok arik amöl gi, manö aij dam hag niñjul udagpim, a gimil, ma kale acip acip gau hik gi yumil ammil, daun kub Aikoniam arlö. * ⁵² Pen Ana Uñ nipe nibi bi Jisas nip niñ udla gau ajman rauö, kale miñ miñ yabiñ göl gi mideila.

14

Pol aip Banabas aip daun kub Aikoniam ajailö

* **13:46:** Ap 3:26; 18:6 * **13:47:** Ais 49:6 * **13:51:** Mad 10:14; Ap 18:6 * **14:3:** Mak 16:20; Hib 2:4 * **14:5:** Ap 14:19 * **14:11:** Ap 28:6

¹ Pol aip Banabas aip am daun kub Aikoniam midmil, Juda magum gep ram u ammil, manö hag niñ aij gilo niñöl gi, Juda nibi bi gau löm, Juda nibi bi wasö gau löm, iru nöp Jisas nip niñ udla. ² Pen Juda nibi bi rimnap, Jisas manö hagabil u niñ udagnabun, a göm, amöm Juda nibi bi wasö gau kalip manö niñeb niñagep piral hageila niñöm kale nibi bi Jisas niñ udla gau kalip niñlö mulu kal luga. ³ Pen Pol aip Banabas aip, manö anibu niñmil, ram minöñ anibu arik araglö. Kale au nöp midmil, Bi Kub manö u klö göm waiö nöp hag niñmidil. Bi Kub kalip mihöñ aip abad midö niñöl gi, nan gagep rö rimnap, nan niñeb niñagep rö rimnap gailö, nibi bi rimnap niñöm hagla, "Anib u, manö hagabil anibi niñö nöp hagabil," a göm, niñla. * ⁴ Pen Aikoniam nibi bi anib gau asik ke ke löm, böñ u Juda nibi bi gau manö hagla rö niñla, böñ u bi Jisas manö ud arep bi gau hagla u nöp niñla. ⁵ Pen Juda nibi bi rimnap gau löm, Juda nibi bi wasö rimnap gau löm, bi kub kale gau abe, Pol aip Banabas aip kalip gi naj gun, kabö ju pak lun, a göm, gasi u niñla. * ⁶ Kalpe mihöñ pen manö anibu niñmil, piñiñ gi am daun kub mihau Lisdra Debi, ram minöñ Likonia au arlö. ⁷ Ammil, anib gau gi ajöl gi, Krai manö aij u hag niñmidil.

Bi ma naj ga u, Pol gö, kamij la

⁸ Pen daun kub Lisdra anibu, bi ap nime nip yag daua niñ u nöp ma naj gö, adan ajagmidöp bi ap midmidöp. ⁹ Bi anibu nipe ap asik midöm, Pol manö hageia u niñ mideia. Pol bi anibu nip niñ ij halö löm gasi niñja, bi anibi, God yip gö kamij linim rö löp, a gi gasi niñmidöp. ¹⁰ Anib u, Pol nip niñöm, meg migan dap ranöm haga, "Urak!" a ga. Hagö, bi anibu yinid uraköm, ma abö göm ara.

¹¹ Pol anig gö, nibi bi niñ mideila gau manö yabiñ kale Likonia manö u hagöm hagla, "Bi kumi kabö adö lan nibo gau, god mihöp nibi bi rö limil ap hagabil i," a gila. * ¹² Anig hagöm, Banabas nip, god Sus, a gila. Pen Pol nipe manö iru

nöp hagnidöp rö, nîp, god Hemis, a gîla. ¹³ God piral Sus sabe gîmidal anîbu, sabe gep ram u yöp gî lîla daun gof anîb au me, god piral Sus sabe gep bî kub u abe, nîbi bî au mîdeila gau abe, god Sus pör sabe gîpun u mîñi auöp i, a göm, kaj kau nîbar rîmnap udöm, mab pîpîf aij aij rîmnap ud dauö, nîbi bî iru yabîf aula.

¹⁴ Pen Pol aip Banabas aip, geila anîbu nîñmil, waîj kale gau ud bîfîfî gîmil, nîbi bî iru nöp mîdeila anîb au ammil haglö, ¹⁵ “Kale nîhön gîning anîg gabim? Hol mîhönj god wasö! Kale nîbi bî yabîf mîdpim rö, hol u rö nöp unbö rö mîdpun. Hol Jisas Kraiss manö aij nîpe u kalöp hag ñîning aubul. God nîpe kumi kabö lanj gî löm, mînönj nabönj i i gî löm, ñîg solwara u gî löm, nan nîhön nîhön mîdöp gau magörhalö gî löm, ga. Hol kalöp Kraiss manö aij u haglo, nan yîharînj piral sabe gabim gau arö gîmim, God kamînj mîdöp u nöp sabe gî mîdaimim, a gul, kalöp hagabul. * ¹⁶ Pen nöd nîbi bî ram mînönj ke ke gau mîdöm, gasî kale ke nîñöm nan yîharînj sabe gîla u, God nîñöm kalîp gî naj gaga. * ¹⁷ Pen kale yîharînj mîdagpim; nîp nîñîg, nîñnabim. Nîpe pör pör kalöp ud aij göp. Nîpe nöp gö, mönj alöm, nan magö iru nöp mîdö nîñöl gî, mîñ mîñ göl gî nan ñîñbim. Anîb u, nîpe anîg gab u nîñmim, nîñö nöp God hon mîdöp u hadö nîñbep,” a gîlö. * ¹⁸ Anîg haglö u pen, nîbi bî anîb gau, bî anîb mîhai i kumi kabö adö lanj nîbö aubil, a göm, kaj kau nîbar rîmnap pak sabe gî ñîning geila, uîham yabîf hag hag wasö gîlö.

Pol nîp kabö ju pakla

¹⁹ Pen kalpe mîhönj daun kub Lisdra anîbu nöp mîdlö nîñöl gî, Juda kai daun kub Adiok, ram mînönj Pisidia au mîdmîdal nîbi bî rîmnap abe, daun kub Aikoniam mîdmîdal nîbi bî rîmnap abe apöm, nîbi bî anîb gau kalîp piral hagöm hagla, “Bî mîhau manö aij hagagabil; piral hagabil,” a gîla. Anîg hageila, nîbi bî anîb gau nîñöm, Pol nîp kabö ju pak löm, bönj nöp umöb, a göm, fîp gî dam kabö waryö

gîgabö gîla u hönj adö löyanj yula. * ²⁰ Anîg gîla nîñöm nîbi bî Jisas nîp nînj udla gau ap bîning gîgabö gîlö nîñöl gî, Pol uraköm daun kub anîbu ado gî ara. Pen ruö Pol aip Banabas aip Lisdra arö gîmil Debi arlö. ²¹⁻²² Pol aip Banabas aip Debi ammil, Jisas manö aij u nîbi bî gau kalîp hag ñîailö, nîbi bî iru nöp Jisas nîp nînj udla. Pen kalpe mîhönj nöd aubul adö u nöp arul, a gîmil, ado gî Lisdra, Aikoniam, Adiok ram mînönj Pisidia au amöl gî, nîbi bî Jisas manö aij u haglö nînj udla gau kalîp kauyanj hag ñî aij göl gî arlö. Kalîp hag ñî aij göl gî haglö, “Jisas manö aij u arö gagmim; nînj udpim rö nöp nînj ud mîdaimim. Anîg gîpe, kalöp mîñör iru ñînaböl pen gasî u nîñagmim; God hanîp udöm abad mîdeinab, a gîmim, klö gîmim u nöp nîñbe arnîm,” a gîlö. * ²³ Anîg hagnil, cöc ke ke anîb gau, nîbi bî Jisas nînj udla gau bî nabîc mîdaiöl, a gîmil, bî rîmnap wög anîbu hag lîlö. Anîg gîmil, kalpe mîhönj nan magö ñîñagmil, God nîp sabe göl gî haglö, “Bî Kub, bî gai i nöp nînj udpal rö, kalîp abad mîdaimön,” a gîlö.

Pol aip Banabas aip daun kub Adiok, Siria Propins au arlö

²⁴ Anîg göl ram mînönj Pisidia gau ajmil, ram mînönj Pampilia arlö. ²⁵ Pampilia ammil, Jisas manö aij u nîbi bî Pega daun gau kalîp hag ñîmil, daun kub Adalia arlö.

²⁶ Adalia ammil, ñîg magîb udmil, daun kub Adiok, Siria Propins au, nöd mîdmil aulö u ado gî arlö. Kale nöd arnîg gailö, Adiok nîbi bî Jisas nîp nînj udla gau, God nîp sabe göm hagla, “Manö aij ne u nîbi bî gau kalîp hag ñîning arabil rö, kalîp mîhönj abad mîd aij gîmön,” a göm, kalîp mîhönj hag yulö, ammil, manö anîbu hag ñî ajmîdil. * ²⁷ Anîb u, ado gî Adiok apil, nîbi bî Jisas nîp nînj udla gau kalîp wîñ allö aueila, God nîpe gö kale nîhön nîhön gîla gau magörhalö hag ñî aij gîla. Juda nîbi bî wasö gau iru nöp Jisas manö aij u nînj udla aiud u abe hag ñîla. * ²⁸ Kalîp anîg göl hag ñîmil, kalîp aip ñîn bad ap rapîn mîdailö.

* **14:15:** Ap 10:26; Sam 146:6

* **14:16:** Ap 17:30

* **14:17:** Jer 5:24

* **14:19:** Ap 17:13; 2Ko 11:25

* **14:21-22:** Ap 15:32; 1De 3:3

* **14:26:** Ap 13:1-2

* **14:27:** Ap 15:4,12

15

Bi kub Jerusalem ap magum göm manö hagla

¹ Pen bi rimnap ram minöñ Judia nibö Adiok apöm, bi Juda wasö Jisas nüp nün udla gau kalip hag ñla, “Mosis hadame nöp hanip Juda nibi bi haga, ‘Ñinanj gisön yag dapim, wan hañ kale rib gi dö gimim,’ a ga. Anib u, kale u rö nöp hañ rib gi dö gagnabim u, God kalöp ud kamün yuagnab,” a gila. * ² Anig hageila, Pol aip Banabas aip manö u kabö rö hagagaböl, a gimil, kalip aip manö pen pen haglö ara. Anig geila, Adiok nibi bi Jisas nüp nün udla gau, nibi bi kale ke rimnap abe, Pol Banabas bi mihau abe hag löm hagla, “Kale Jerusalem ammim, manö anibi dam, bi Jisas manö ud arep bi gau abe, Jisas nibi bi nipe gau kalip abad midpal bi gau abe kalip hag ñimim, kale pen hag amil apil göm gasi nhön nünaböl u nünim, ap hagpe nünun,” a gila. * ³ Anig hagöm, kalip hag yulö, kale am ram minöñ Pönisia an au amöl gi, Juda nibi bi wasö gau Jisas nüp nün udla manö anibu hag ñlö nünöl gi, añ mam nünöm magöñhalö ñññ lila. Ram minöñ Pönisia anibu arö göm, kale amöm ram minöñ Sameria an au amöl gi, manö u rö nöp hag ñlö nünöl gi, añ mam gau u rö nöp nünöm ñññ lila. ⁴ Pen kale ram minöñ Sameria arö göm, amöm Jerusalem amjakeilö, nibi bi Jisas nüp nün udla gau abe, bi Jisas manö ud arep gau abe, Jisas nibi bi nipe gau kalip abad mideila bi gau abe, kalip hag wihai udöm aij auabim a gila. Hageila, Pol aip Banabas aip, God nipe gö nan nhön nhön gila u magöñhalö kalip hag ñ aij gila. *

⁵ Anig hagailö, Perisi bi Jisas nüp nün udla gau rimnap uraköm hagla, “Juda nibi bi wasö gau Jisas nüp nün udnaböl u, hañ rib gi dö göm, Mosi lo u hagab hagab rö nöp gilan,” a gila.

⁶ Anig hageila, bi Jisas manö ud arep gau abe, Jisas nibi bi nipe abad mideila bi gau abe, manö anibu hag aij gun, a göm, ap magum gila. ⁷ Ap magum göm, manö

anibu hag amil apil gi midlö nünöl gi, Pida uraköm haga, “Mam bi. Kale nünbim, nöd God hanip nime löm, Juda nibi bi wasö gau Jisas manö aij u nün udöl, a göm, yip hag lö, yad am kalip Krais manö aij u hag ñ aijmidin. * ⁸ God gasi rimid midmagö hon magöñhalö nünöb u, Ana Ut hanip ña rö, Juda nibi bi wasö gau kalip u rö nöp ña. Anig ga u hon nünbun, nipe kalip abe ud aij göp. * ⁹ Hanip Juda kai manö ap ke hagöm, Juda nibi bi wasö gau kalip manö ap ke hagöm gagöp. Krais manö aij u nün udla u me, God nipe nan si nan naij gila gac midmagö kalip an dan mideia u hik gi yua. ¹⁰ God Juda nibi bi wasö gau böñ nöp uda rö, kale nhön ginig, neb neb göl gi hagnim, ‘Mosis lo manö kal kün riköm haga haga rö nöp lo pro ap gagnabim u, God kalöp ud kamün yuagnab,’ a gipim? Asi masi gi aij gimim, a gipim u, apis bac bi gi wasö nünla. Hon u rö nöp gi wasö nünbun u, pen uri Juda nibi bi wasö Jisas nüp nün udla gau kalip, münör anibu udöl, a gimim, hagabim ar? * ¹¹ U aij wasö. Bi Kub Jisas hanip Juda kai mög nünöb u, if añ anibu nöp me, Bi Kub Jisas nipe ke gö, hon nüp nün udno, hanip ud kamün yunab. Anib unbö rö nöp, Bi Kub Jisas Juda nibi bi wasö gau kalip mög nünöb u, if añ anibu nöp me, Bi Kub Jisas nipe ke gö, kale nüp nün udlö, kalip u rö nöp ud kamün yunab,” a ga. *

¹² Pen nibi bi ap mideila gau magöñhalö, manö ap hagöm wasö, agamij midailö nünöl gi, Banabas aip Pol aip kalip aiud udöm, kalpe mihön ram minöñ ke gau gau amöl gi, Juda nibi bi wasö gau Jisas manö aij u hag ñ ajailö nünöl gi, God nipe nan gagep rö gau, nan nünbun nünagep gau ga u, aiud u magöñhalö kalip hag ñ aij gilo. ¹³ Pen bi mihau manö hag pis gilo nünöl gi, Jems uraköm haga, “Mam bi. Manö hagnig gabin i nünim! * ¹⁴ God Juda nibi bi wasö gau kalip mög nünöm ud aij göm, nibi bi yad ke mideinaböl, a göm, hadö uda u, Saimon uri nöp manö hagöp u nünbun. ¹⁵ God ga anibu, God manö hagep

* 15:1: Gal 5:2 * 15:2: Gal 2:1 * 15:4: Ap 14:27 * 15:7: Ap 10:1-43 * 15:8: Ap 10:44; 11:15 * 15:10: Mad 11:30; Gal 3:10 * 15:11: Gal 2:16; Ep 2:5-8 * 15:13: Gal 2:9

gau hadame nöp hagöm kalı kliš rıkla rö nöp ga. Manö anıbu kalı kliš rıköm hagla,

16 'Bı Kub nıpe hagöp,

“Hainö yad ado gı apem,

Depid ram pa lıto gı pa jö gı luga u,

yad ke kauyan gı aij gınö, pıdön yabıt mıdnab.

17 Anıb u, Juda nıbi bı wasö ram mınön ke

gau nıbö gau nıbö,

rımnap nıbi bı yad mıdeinaböl a gıpin gau, yıp ulhai nıñaböl.

18 Nan nıhön nıhön hainö gınab u,

yad Bı Kub hadame dagol gau hag lınö

u me, anıg hagabin,” a ga, a gıla,” a

ga. *

19 Jems manö anıbu hagöm haga, “Gası yad nıñbin u, Juda nıbi bı wasö Jıas nıp nıñ udnaböl gau, kalıp mıñör rımnap ñagun. 20 Pen kalıp köp kalı kliš rık

yuun hagun, 'Nıbi bı rımnap god pıral gau nıp nan sabe gı ñınıg, wal kaj nan gau dam pakaiöl, kale ñıñagmım. Nıbi sı bı sı gagmım. Wal kaj nan gau, hagape u ñıñagmım. Wal kaj nan gau rugu ud bu gılö umnım u ñıñagmım,’ a gun. Manö

gau rö hagagun. * 21 Pen ai gınıg: bac bı hadame nöp gıla rö, mıñı u rö nöp daun gau gau magöñhalö, God nıp sabe gep ñın u Juda magum gep ram u am magum göm, pör pör manö Mosıs hagöm kalı kliš rıka u amgö lı nıñmıdal,” a ga.

Juda nıbi bı wasö gau kalıp köp kalı kliš rık yula

22 Jems anıg hagö, bı Jıas manö ud arep gau löm, bı Jıas nıbi bı nıpe gau kalıp abad mıdeıla bı gau löm, nıbi bı Jıas nıp nıñ udla gau magöñhalö löm, hagla, “Hon bı hon rımnap hag lıno, Pol Banabas bı mıhau aıp Adıok arlan,” a gıla. Anıg hagöm, bı Jıas nıbi bı nıpe gau abad mıdeıla bı mıhön Judas Basabas aıp, Sailas aıp, kalıp hag lıla. 23 Köp ap kalı kliš rıköm, Pol Banabas bı gau ñıla. Köp anıg göl kalı kliš rıkla:

Mam bı, kale mıdpım?

Hon namam kale, Jıas manö ud arep bı gau abe, Jıas nıbi bı nıpe gau kalıp abad mıdpıl bı mıhau abe,

kalöp Juda nıbi bı wasö daun kub Adıok abe, Siria Propıns abe, Silısa Propıns abe mıdmım Jıas nıp nıñ udpım gau, köp kalı kliš rık yuabun. 24 Ai gınıg: manö ap auub nıñbun, nıbi bı hon gai i rımnap, hanıp hag nıñöm wasö, gası kale ke u nöp nıñöm, am manö kub kalöp gası mılö lımım rö manö rımnap kalöp hag ñıla. 25 Anıb u, hon bı rımnap hon ke hag lıno, bı mıdmagö hon aij yabıt Pol Banabas bı mıhau seg nıñaböl. 26 Pol Banabas bı mıhau gau ajmıl, halıp al pak lıñaböl, a gımil, gası u nıñagpıl. Bı Kub Jıas Kraıs manö aij nıpe u nıbi bı gau kalıp hag ñul, a gımil, gası añı anıbu nöp nıñmıl, hałöwałö hag ñı aij göl gı ajmıdıl. 27 Judas Sailas bı mıhau yunıg gabun. Kale ammıl köp kalı kliš rıkabun i manö adö u nöp kalöp hag ñı aij gınabil. 28 Hon magum gun, manö anıbu hag amıl apıl gıno nıñöl gı, Ana Uı nıpe hanıp gası aij ñö, köp kalı kliš rıkun mıñör rımnap kalöp ñagnabun, a gıno. Yıharı? manö mıhöp nöp hagnabun a gun hagno. * 29 Nıbi bı rımnap god pıral gau sabe gınıg, wal kaj nan gau dam pakaiöl, kale ñıñagmım. Wal kaj nan gau, hagape u ñıñagmım. Wal kaj nan gau rugu ud bu gılö umnım u ñıñagmım. Nıbi sı bı sı gagmım. Nan hagabun i arö gınabım u, gı aij gınabım. Manö hagpun me u. Kale mıd aij gımım.

Köp kalı kliš rıkla u me u.

30 Köp anıbu kalı kliš rıköm bı gau ñılö, kale Jerusalem arö göm, daun kub Adıok, Siria Propıns gau ado gı arla. Am-jaköm, nıbi bı Jıas nıp nıñ udla gau haglö, magöñhalö ap magum gıla nıñöm köp daula u ñıla. 31 Köp ñılö, nıbi bı kale manö anıbu amgö lı nıñlö, kalıp aij yabıt gö, gası halö mıdöm hıbur kalıp ñıñı yabıt la. 32 Judas Sailas bı God manö hagep bı mıhau mıdmıdıl me, ñın bad ap Adıok mıdmıl, Jıas nıbi bı nıpe gau kalıp manö iru nöp hag ñı aij gılö nıñöl gı, kale Jıas manö aij nıpe nıñ ud pıdön göm gası halö mıdeıla. 33-34 Anıg gımil hag ñı pıs gımil, arnıg gılö nıñöl gı, nıbi bı Jıas nıp nıñ

* 15:18: Emo 9:11-12

* 15:20: Eks 34:15-17; Lep 17:10-16

* 15:28: Mad 23:4

udla anib gau ap magum göm, sabe göm, Bi Kub kalpe mihön abad mid aij gö, kale agamij mid aij gil, a göm, kalip mihön hag yula. ³⁵ Pen Pol aip Banabas aip Adiok au midmil, bi anib gau nibö rimnap aip, Bi Kub manö aij u nibi bi gau kalip hag ñöl gi mideila.

Pol Banabas ke ke arlö

³⁶ Pen mid damöm, Pol nipe Banabas nip haga, “Hol mihön nöd ajul Bi Kub manö haglo ara ram minön gau, niñ ud pidön göl gi nöp midpal aka gul, am niñul auul,” a ga. ³⁷ Hageia, Banabas haga, “Anib u, Jon Mak nip abe ut gi ud arul,” a ga. * ³⁸ Hageia, Pol haga, “Ñi anibu nöd ut gi ud arlo, wög gi haköm auaga; nipe Pampilia nöp amöm arik ara. Anib u, miñi nip ut gi ud aragnabul,” a ga. * ³⁹ Pol anig hageia, kalpe mihön ke nöp pen pen hagnil, Banabas nipe Jon Mak aip ñig magib udmil, ram minön ñig rib gus ga airan Saipras arlö. ⁴⁰ Pol nipe pen Sailas nip uda. Nibi bi Jisas nip niñ udla gau, sabe göm, Bi Kub nipe Pol Sailas kalip mihön abad mideiañ, a göm, bi mihau hag yula. ⁴¹ Pol nipe Siria Propins gau abe, Silisia Propins gau abe gi ajöl gi, nibi bi Jisas nip niñ udla gau kalip God Manö rimnap halö hag ñi aij gö, kale niñöm niñ ud pidön gi mideila.

16

Pol ram minön ajmidöp gau kauyañ ado gi ara

¹ Pol Sailas kalpe mihön aj aj limil, Debi ammil, Lisdra amjaklö. Ram minön anib gau Jisas nip niñ uda bi ap mideia; hib nipe u Dimodi. Bi anibu nime nipe u Juda nibö nibi ap pen Jisas nip niñ uda. Nap nipe u Grik nibö bi ap. * ² Lisdra nibi bi Jisas nip niñ udla gau abe, Aikoniam nibi bi Jisas nip niñ udla gau abe, Dimodi bi aij a gila. * ³ Pol pen, Dimodi yad aip Jisas manö u hag ñi ajaiul, a göm niña u pen, Juda nibi bi gau hagnaböl, “Dimodi nap nipe u Grik bi ap rö, ñi nipe hañ rib gi dö gaga rö, manö nipe u udagun,” a ginaböl,

a gi gasi niñöm, Dimodi nip dam arö hañ rib gi dö gila. ⁴ Pol Sailas Dimodi kalpe daun daun gau gi ajöl gi, bi Jisas manö ud arep gau abe, bi Jisas nibi bi nipe gau kalip abad mideila bi gau abe, Jerusalem gau magum göm manö niñön niñön hagla u, nibi bi Jisas nip niñ udla gau kalip hag ñöm, anig anig gimim, a gila. * ⁵ Anig göl gau gau gi ajöl gi, nibi bi Jisas nip niñ udla gau, kalip Jisas manö aij u hag ñi aij gilö, kale manö anibu niñ udöm, klö göm, nipe haga rö nöp gi mideila. Ñin añi añi pör pör nibi bi rimnap halö Jisas manö aij u niñöm, Jisas nip niñ udla.

Pol nabön niña

⁶ Pol bi nipe gau aip Esia Propins midpal nibi bi gau kalip Kraiss manö aij hag ñun a göm, arnig geila u pen Ana Ut nipe, aragmim, a ga. Anib u, ram minön Prijia añ gau ajöm, Galesia Propins añ gau ajöm geila. * ⁷ Kale am am, ram minön Misia sösöl apöl gi, Bidinia Propins arun a geila u pen Jisas Ana nipe kalip, aragmim, a ga. ⁸ Jisas Ana nipe anig hagö, kale Bidinia Propins aragla; ram minön Misia añ au aramöm daun kub Droas arla. ⁹ Droas amöm, sibön añ yañ Pol nabön niña, bi Masedonia Propins nibö ap uraköl midöm, nip manö neb neb gi hagöm haga, “Ne ñig ju böñ i Masedonia aumön, hanip gi ñimön,” a ga. ¹⁰ Pol anig gi nabön niñaia, hon hagno, “U God nöp, Masedonia nibi bi kalip Jisas manö aij u am hag ñim, a göp,” a gun, magö anibu nöp Masedonia arnig gun nan gi jin gino.

Nibi Lidia Jisas nip niñ uda

¹¹ Am ñig magib udun, Droas arö gun, ram minön ñig rib gus ga airan Samodres arno. Ruö pen Samodres arö gun, Niapolis daun amjakno. ¹² Ñig magib udun, Pilipai, Masedonia Propins añ au amjakno. Rom gapman nibi bi iru nöp aram Pilipai midöm abad midmidal. Anib u, ram minön añ au Pilipai daun kub yabib mideia. Hon ñin bad ap Pilipai gau midaino. ¹³ Juda God nip sabe gep ñin u, God nip sabe gep ka ap mideinab, a gun,

* **15:37:** Ap 12:12,25 * **15:38:** Ap 13:13; Kol 4:10 * **16:1:** Ap 14:6; 2Di 1:5 * **16:2:** Plp 2:19-22 * **16:4:** Ap 15:23-29 * **16:6:** Ap 18:23

daun ajön arö gun, ñig gof gamiñ arno. Amun niñno, niñbi riñnap ap mideila. Anib au asikun, kalip manö hag ñino. ¹⁴ Niñbi niñ mideila anib gau, niñbi ap daun kub Daiadaira niñbö, hib niñpe u Lidia. Niñpe wañij mu gau gi lö, raumidal. Niñpe God niñp sabe giñmidöp. Bi Kub niñpe niñbi anibu niñp gasi aij ñö, Pol manö aij haga u, niñjö hagab, a göm, niñj uda. ¹⁵ Pen Lidia abe, niñbi bi ram niñpe aip hanla gau abe, kalip ñig pak ñino, Lidia haga, “Yad Bi Kub kabö göl niñj udpin, a giñmim niñnbim u, kale ap ram yad han midaimeim,” a ga. Hanip anig hagö, manö niñpe udun, am ram niñpe u hanno.

Pol Sailas kalip mihöñ nagij lila

¹⁶ Hon mañ ap God niñp sabe gep ka u amun, pai nagij wög gep ap niñp nable pakno. Pai anibu niñp kijaki abañ alö, nan niñhön niñhön hainö giñnab u, niñbi bi gau kalip hag ñö, niñp mani niñmidal. Niñpe anig gö, bi niñp rau daulö, nagij wög kalip giñmidöp gau, mani kub udmidal. ¹⁷ Hon araino niñjöl gi, pai anibu hanip hain göl gi haga, “Bi gai i, God adö i giñlan midöp u niñp wög giñpal. Kale nan niñhön niñhön geinabim, God kalöp ud kamij yunab, manö u nöp hagaböl,” a ga. * ¹⁸ Pen pai u manö anibu rö pör pör hag hag hag, ñin ap Pol iru yabiñ gö, ado göm kijaki pai abañ ala u niñp haga, “Jisas Kraiss hib niñpe u niñmön, pai anibi niñp arö giñmön aru!” a ga. Adij? kijaki niñp abañ ala u höñ ara.

¹⁹ Pen pai anibu niñp mani raulö, kalip nagij wög giñmidöp bi gau, Pol kijaki hag yua manö u niñjöm, mani kub udpun u hainö udagnabun, a göm, Pol Sailas kalip mihöñ ud sisi udöm Rom bi kub mideila gau manö kub hagnig, tip gi dam manö hagep kuö u arla. ²⁰ Rom bi manö ud asikep bi kub gau manö kub hagöm hagla, “Bi mihöñ i bi Juda niñbö. Daun kub hon i apil giñlö, hon niñbi bi ram mihöñ hon nuö niñbö i giñlö yuö kal lugöp. * ²¹ Hon Rom niñbi bi manö nöd niñbö adö u ke midöp pen kale manö giñsön niñbö manö hon niñnagep u, niñmim giñmim, a giñmil, hag ajabil,” a giñla.

²² Niñbi bi niñj mideila gau u rö nöp, manö adö anibu nöp hagöm, Pol Sailas kalip mihöñ manö kub haglö, bi manö ud asikep bi kub gau hagla, “Wañij kalip mihöñ gau ud jumim, ur ud pakim,” a giñla. * ²³ Haglö, ur ud pak ado malo göm, dam nagij lep ram raul migan u yuöm, bi nagij lep ram abad mideia u niñp hagla, “Kalip mihöñ niñj aij giñ midaimeim,” a giñla. ²⁴ Haglö, bi nagij lep ram abad midmidöp u, kalip mihöñ ut giñ dam ram raul migan yabiñ au yañ löm, ma kid kalip mihau ud mab kub migan u yulö arö, pa riñbik piñdön ga.

²⁵ Pen sibön añ kub yañ, Pol Sailas kalpe mihöñ God niñp sabe göl gi, kimap riñnap hag midlö niñjöl gi, bi nagijman riñnap kale apdi niñj mideila. ²⁶ Anig gailö niñjöl gi, naböñ munmon kub yabiñ u udöm, nagij lep ram u halö ud dan i göm, ajön gau ke hiiköm, bi nagijman gau kalip sen adikla gau magöñhalö hubika. ²⁷ Anig gö, bi nagijman gau kalip abad mideia bi u uraköm niñja, ajön gau magöñhalö hiiköl mideia. Niñpe niñjöm, “Bi nagijman gau, ajön hiikö, piññij giñ amhakpal rö, bi kub yad u yip al pak linab,” a göm, ru miñlö kid niñpe ke u ud tip giñ udöm, niñpe ke big linig geia. * ²⁸ Pol pen niñp wiñ kub al hagöm haga, “Niñhön giñnig ne ke big linig gabön? Hon piññij giñ aragpun. Magöñhalö midpun i,” a ga.

²⁹ Pol anig hagö, nagijman abad mideia bi u wiñ alöm haga, “Hapö yijid dauim,” a ga. Hagö, hapö daulö, niñpe dam giñ dö giñ ram raul migan yañ amöm, aninñn gö, giñ giñ göl gi, am Pol Sailas midailö if au kugom yima. ³⁰ Pen anig göl kugom yimöm, uraköm, kalip mihöñ ut giñ höñ yañ amöm haga, “Bi kub aij yad mihai, yad niñhön geinam, God yip ud kamij yunab?” ö ga. *

³¹ Hageia, niñp haglö, “Bi Kub Jisas niñp niñj udeinabön u, ne ke abe, niñbi bi ne aip hanban gau abe, kalöp ud kamij yunab,” a giñlö. ³² Anig hagnil, bi anibu niñp abe, niñbi bi niñpe aip hana gau magöñhalö abe, kalip Bi Kub manö aij u hag ñilö. ³³ Anig

* 16:17: Mak 1:24 * 16:20: Mak 13:9 * 16:22: 2Ko 11:25; 1De 2:2 * 16:27: Ap 12:18-19 * 16:30: Ap 2:37

hag ñilö, kalip mihöj sibön an kub yan nöp damöm, hañ roman pakla gau ñig li yua. Anig gö, magö anibu nöp nip abe, nibi bi nipe gau abe, kalip magöñhalö ñig pak ñilö. ³⁴ Kalip magöñhalö ñig pak ñilö, bi nagiman gau kalip abad mideia bi u, kalip mihöj ut gi dam ram nipe damöm, nan magö ñö, ñinjlö. Bi anibu nipe ke abe, nabin ñi pai nipe gau abe, miñi hon God nip niñ udpun, a göm, miñ miñ yabit göl gi mideila. ³⁵ Ruö pen, Rom bi kub gau polisman gau kalip hagla, “Bi nagimdpil mihau kalip hubik yube, aril,” a gila. ³⁶ Haglö, bi nagiman gau kalip abad mideia bi anibu, manö anibu dam Pol Sailas midailö u amöm haga, “Manö ud asikep bi kub gau kalöp hagpal, ‘Hubik yube aril,’ a gipal. Anib u, kale mihöj aril. Bi Kub kalpe abad mid aij gö, agamij mid aij gi midaimim!” a ga.

³⁷ Hageia, Pol haga, “Hol mihöj u rö nöp bi Rom nibö mihau pen manö kub niñöm wasö, nibi bi an au halip mihöj ur ud pak ado malo göm, dam nagilibal u, aij gagöp. Anib u, halip mihöj agamij pi göl hag yuun, a göm, hagaböl ar? Bi kub gau kale ke nagilap ram i apöm, halip bi mihöj ut gi damöm, seg höj yan arun,” a ga.

³⁸ Pol anig hagö, polisman gau manö anibu niñöm, ado gi am manö ud asikep bi kub gau kalip hag ñilö, Pol Sailas kale Rom nibö bi mihau manö u niñöm, piñin gila. ³⁹ Piñin göm, kale am Pol Sailas kalip bi mihöj ut gi damöm, seg höj yan amöm, manö hain hain göm hagla, “Kalip mihöj aij geinab u, daun kub anibi arö gimil armil,” a gila. ⁴⁰ Pol Sailas nagilap ram u arö gimil, nibi Lidia ram u am midmil, nibi bi Jisas nip niñ udla gau aip magum göm, Bi Kub manö aij kalip hag ñilö kale niñöm, manö aij anibu udöm gasi halö midöm miñ miñ gila.

17

Desalonaika nibi bi Pol Sailas kalip mihöj al pak linig gila

¹ Pen Pol Sailas kalpe mihöj daun kub Pilipai arö gimil, ammil daun kub

Ampipolis amjaklö. Ampipolis arö gimil, am daun kub Apolonia amjaklö. Pen Apolonia arö gimil, am daun kub Desalonaika amjakmil niñlö, Juda magum gep ram ap mideia. ² Niñmil, Pol pör gimidöp rö, Juda God nip sabe gep ñin mihau niñgan, nibi bi gau aip Juda magum gep ram raul miñgan u amöm, kalip aip manö hag amil apil ga. ³ God Manö il u kalip hag ñi aij göm, God manö hagep bi gau hadame gau, Mesaia u ilön kub udöm umöm kauyan uraknab a gila manö anibu hag ñi aij göm, “Mesaia u Jisas, bi kalöp hagabin i,” a ga. ⁴ Pol anig hagö, nibi bi rimnap niñö hagöp, a göm, manö haga rö nöp niñ udöm, Pol Sailas kid u arla. Nibi hib halö iru nöp abe, Grik nibi bi God nip niñ udla iru nöp abe, Pol haga manö anibu niñ udla.

⁵ Pol Sailas manö haglö nibi bi iru nöp niñ udeila u, Juda bi gau rimnap niñlö, mulu lugö, bi naj yiharin daun adan an au mideila gau rimnap udlö, kale pen am nibi bi iru nöp dap löm, manö pi pug kub yabit gila. “Pol Sailas kalip mihöj ulhai niñun, nibi bi gai i kalip ñino, bi mihau al pak lilañ,” a göm, am Jeson ram u urön gigabö göm ulhai wasö niñla. ⁶ Ulhai wasö niñöm, Jeson nip udöm, nibi bi Jisas nip niñ udla rimnap halö udöm, dam gapman bi kub mideila au amöm, manö kub hagla. Manö kub hagöm hagla, “Pol Sailas bi mihau ram mihöj ke gau gau magöñhalö ajmil haglö, nibi bi gau magöñhalö manö pen pen manö hau gipal. Pen miñi ap midpil ram mihöj hon i. ⁷ Kale gapman bi kub hon Sisa manö nipe rib juöm, kin hon ke ap midöp, a göm, bi Kin anibu Jisas a gipal. Pen bi Jeson i, bi anib mihau kalip dam ram nipe u lö han midajil,” a gila. * ⁸ Anig hageila, nibi bi iru nöp ap mideila gau abe, daun gapman bi kub gau abe niñöm, manö hau kub yabit gila. ⁹ Manö hau kub yabit göm, Jeson nip mani rimnap udöm, nibi bi nip aip daula gau mani rimnap udöm, hagla, “Hainö manö anibu kuoyan ginabim u, mani kale anibi böj nöp udnabun,” a gila. Anig hagöm, kalip hag höj yula.

* 17:7: Luk 23:2; Jon 19:12

Daun kub Beria n̄bi b̄i iru n̄öp Jisas manö aij u n̄iḡ udla

¹⁰ Sibön ga magö u n̄öp, n̄ibi b̄i Kraiss n̄ip n̄iḡ udla gau Pol Sailas kal̄ip m̄ihöḡ dam yulö, daun kub Beria arlö. Beria amjakmil, Juda magum gep ram u arlö. ¹¹ Ammil, Jisas manö aij u hag ñ̄ilö, Juda n̄ibi b̄i Beria m̄ideila gau, n̄ibi b̄i Desalonaika m̄ideila gau rö wasö; manö kal̄ip m̄ihöḡ u n̄iḡlö, aij gö n̄iḡöl ḡi, “Pol n̄iḡö hagab aka?” göm, God Manö u ñ̄in añ̄i añ̄i pör pör amgö l̄i n̄iḡ aij ḡim̄idal. ¹² Pen Juda magum gep ram an̄ibu n̄ibi b̄i aula gau iru n̄öp Jisas n̄ip n̄iḡ udla. Grik n̄ibi hib m̄ideia gau u rö n̄öp, iru n̄öp Jisas n̄ip n̄iḡ udla. Grik b̄i u rö n̄öp, iru n̄öp Jisas n̄ip n̄iḡ udla.

¹³ Pen Pol am Beria n̄ibi b̄i kal̄ip God Manö hag ñ̄ab, a ḡilö, Juda n̄ibi b̄i Desalonaika m̄idm̄idal gau manö an̄ibu n̄iḡlö, mulu lugö, apöm, Beria n̄ibi b̄i kal̄ip manö neb neb ḡilö, kal̄i jun̄ig geila. ¹⁴ An̄ig gö n̄iḡöl ḡi, n̄ibi b̄i Jisas n̄ip n̄iḡ udla gau, Pol n̄ip dam yulö, ñ̄ig solwara goḡ gau ara. Pen Sailas Dimodi b̄i m̄ihau Beria au m̄idailö. ¹⁵ Pen b̄i r̄imnap Pol n̄ip dam daun kub Adens yuöm, ado ḡi arn̄ig geila n̄iḡöm Pol kal̄ip haga, “Sailas Dimodi kal̄ip m̄ihöḡ hagpe, ȳiḡid auḡl,” a ga.

Pol daun kub Adens m̄ideia

¹⁶ Pol n̄ipe Sailas Dimodi kal̄ip m̄ihöḡ daun kub Adens au abad m̄idöl ḡi n̄iḡa, n̄ibi b̄i an̄ib gau god piral kale sabe ḡim̄idal nan gau, iru yab̄iḡ n̄öp m̄ideia. N̄ipe n̄iḡö, hibur n̄ip u naij yab̄iḡ ga. ¹⁷ An̄ig gö, Juda magum gep ram u amöm, Juda n̄ibi b̄i gau r̄imnap abe, Grik n̄ibi b̄i God n̄ip n̄iḡ udla r̄imnap abe, kal̄ip aip manö hag am̄il ap̄il ḡim̄idöp. Pen ñ̄in añ̄i añ̄i pör pör manö hagep kuö au amöm, n̄ibi b̄i ap m̄ideila gau, kal̄ip aip u rö n̄öp manö hag am̄il ap̄il ḡim̄idöp. * ¹⁸ Daun kub Adens an̄ibu, n̄ibi b̄i gasi adö ke ke n̄iḡla gau, hib ke ke hagöm, r̄imnap Epikorian n̄ibi b̄i a ḡila, r̄imnap S̄idowik n̄ibi b̄i a ḡila. Ñ̄in ap, Pol n̄ibi b̄i an̄ib gau kal̄ip Jisas umöm uraka manö aij u hagö, Epikorian b̄i gasi aij n̄iḡeb

r̄imnap, S̄idowik b̄i gasi aij n̄iḡeb r̄imnap, Pol manö haga u n̄iḡöm, n̄ip aip hag am̄il ap̄il göm, r̄imnap hagla, “B̄i manö hib ñ̄ig löp manö u n̄ihön manö hagn̄ig gab?” ö ḡila. Pen r̄imnap hagla, “N̄ibi b̄i m̄ilö gau sabe ḡipal god kale gau rö n̄öp hagab,” a ḡila. ¹⁹⁻²⁰ Pen Pol n̄ip dam kansol kai m̄ideila u amöm hagla, “Ne manö ḡisön ke n̄ibö n̄ibi b̄i gau kal̄ip hagabön u, m̄iñ̄i han̄ip u rö n̄öp hag ñ̄i aij gö, hon abe manö it̄ an̄ibu n̄iḡ aij gun,” a ḡila. ²¹ Pen n̄ibi b̄i Adens n̄ibö gau abe, n̄ibi b̄i ke gau n̄ibö apöm Adens m̄ideila gau abe, manö ḡisön n̄ibö r̄imnap n̄iḡun hag m̄idaiun, a göm, gasi u n̄öp n̄iḡm̄idal.

²² Pol pen n̄ipe kansol kai m̄ideila an̄ au uraköm haga, “Kale Adens n̄ibi b̄i. Yad n̄iḡbin kale ktö yab̄iḡ ḡimim, nan r̄imnap sabe gun, a ḡimim, gasi u n̄iḡbim. ²³ Yad gai i ajem n̄iḡbin, kale kabö ana ke ke ḡi l̄imim, nan ke ke sabe ḡipim rö, hib u adö an̄ibu kal̄i k̄iñ̄ r̄ikpe. Pen kabö b̄id nan sabe ḡi ñ̄eb ap ḡi l̄ibe u, hib u kal̄i k̄iñ̄ r̄ikpe, ‘B̄i sabe ḡipal n̄iḡagpun u, kabö ana n̄ipe me i,’ a ḡipe. Manö n̄iḡagpun, a ḡimim, kal̄i k̄iñ̄ r̄ikpe an̄ibu, m̄iñ̄i kalöp manö it̄ u hagn̄ig gabin.

²⁴ “God m̄inöḡ naböḡ it̄ i ḡi löm, nan m̄inöḡ naböḡ it̄ i m̄idöp gau magöḡhalö ḡi löm ga u, n̄ipe B̄i Kub yab̄iḡ. Kumi kabö adö lan̄ abe, m̄inöḡ naböḡ it̄ i abe, B̄i Kub m̄idöm abad m̄idöp. N̄ibi b̄i gau God sabe gep ram ñ̄imagö kale ḡi l̄ilö, n̄ipe ap ram an̄ an̄ib gau m̄idagnab, wasö. * ²⁵ N̄ipe han̄ip ḡi löm, ake bad u yuö, ake löl ḡi m̄idpun. Nan hon gau magöḡhalö n̄ipe n̄öp ñ̄öb. N̄ipe B̄i ktö naij an̄ibu, hon ñ̄imagö hon nan aij ap gun n̄ip ñ̄un rö lagöp. * ²⁶ N̄ipe b̄i añ̄i ap n̄öp, Adam n̄ip ḡi lö, Adam n̄ipe pen r̄ik damöm, r̄ik dam dap̄il ḡilö, m̄iñ̄i n̄ibi b̄i ke ke gau m̄inöḡ naböḡ it̄ i r̄igöḡ r̄igöḡ magöḡhalö gau m̄idpun. Pen God n̄ipe n̄öp nöd gasi n̄iḡöm gaia me, n̄ibi b̄i r̄imnap ram m̄inöḡ ap ap m̄idöm, m̄id damöm, hainö n̄ipe ke haga ñ̄in u, n̄ibi b̄i gau n̄ibö r̄imnap ap ka kale an̄ibu udpal. ²⁷ God n̄ipe ke gasi n̄iḡöm gab u, ñ̄in r̄imnap uḡham

* 17:17: Ap 18:19 * 17:24: 1Ki 8:27; Ap 7:48 * 17:25: Sam 50:12

mıdöm, yıp ulhai niñöm, ud rırıkoł göl gi gi, yıp ulhai niñ udöl, a göm, gab. Pen nıp niñ udnig geinaböl u, nıpe hon magöñhalö mılö gau mıdagöp. Hon aip mıdöp i. * 28 Ñımagö adö nıpe u me, hon mıdpun. Pen bı manö kalı kılñ rıkep kale ke rımnap, ‘Hon abe ñı pai nıpe mıdpun,’ a gıpal u, niñö hagpal.

29 “Pen hon God ñı pai nıpe mıdpun rö, gol, silpa, kabö gau udun, gası hon ke niñun, ñımagö hon ke nan rımnap ana gi lun, sabe gagun. * 30 Nöd God manö aij nıpe niñagmıdal rö, kalıp manö kub hagaga. Pen uri niñi bı ram mınöñ ke gau gau magöñhalö kalıp hagab, ‘Nan si nan naij gıpim u, niñön gıñig anıg gıpun, a gımim, arö gim,’ a gab. 31 Hainö nıpe ke nöp niñöb ñın u, Bı nıpe hag la u nıp yuö apöm, niñi bı mınöñ naböñ il i mıdpal magöñhalö manö kub hagöm, niñe linab. Hon niñbun, Bı manö kub hagnab anıbu, nıp al pak lılö umö, God gö kauyañ uraka. Anıg ga u, niñi bı gau magöñhalö niñöm, manö kub hagnab haga u, waiö nöp haga u niñlan a göm ga,” a ga. *

32 Pol, bı ap umöm uraköp manö hagajıp u niñöm, niñi bı mıdeila gau rımnap hag mıhol gıla; pen rımnap hagla, “Ñın rımnap halö manö anıbu kauyañ hagamön niñun,” a gıla. 33 Anıg haglö niñöl gi, Pol kansol kai mıdeila gau kalıp arık ara. 34 Pen daun kub Adens anıbu, niñi bı rımnap Pol manö nıp u udöm, Jisas nıp niñ udla. Niñi bı anıb gau me, bı ap hib nıpe u Dionisias. Nıpe bı kub kansol kub kale ram mınöñ anıbu niñö bı ap. Niñi ap hib nıpe u Damaris. Pen niñi bı rımnap halö abe Jisas nıp niñ udla.

18

Pol am daun kub Korid gau mıdeia

1 Pol daun kub Adens arö göm, daun kub Korid gau ara. 2 Pol Korid amöm niña, bı Juda ber mıhau mıdailö. Nugmul hib u Akwila; nıp ram mınöñ Podas yag daulö, kub göm nıpe ju dam ram mınöñ Idali, daun kub Rom söl au, mıdmıdöp. Pen

hainö gapman bı kub Klodias, Juda niñi bı rımnap Rom mıdagaiöl, a gö, Akwila aip niñin nıpe Prisila aip, Idali arö gımil, am Korid au mıdailö. Pen Pol, ber anıb mıhau am niñniñ göm, ram kalpe ara. * 3 Bı ber anıbu, kale sel ram gımıdil. Pen Pol u rö nöp wög anıbu rö gımıdöp u me, am kalıp aip han mıdöm, sel gau gımıdal. * 4 Pol nıpe pen, Juda niñi bı gau abe, Grik niñi bı gau abe, kale magöñhalö Jisas manö aij u niñ udlan, a göm, Juda God nıp sabe gep ñın u, nıpe pör pör Juda magum gep ram u amöm, klö göm kalıp aip manö hag amıl apıl gımıdöp.

5 Pen hainö Sailas aip Dimodi aip Masedonia Propins arö gımil, Pol Korid mıdeia au aulö, Pol nıpe pör pör Jisas manö aij u hag ñı dam dam, Juda niñi bı gau kalıp manö hag ñöm, Mesaia pör abad mıdmıdun u me Jisas nöp, a gımıdöp. *

6 Pol anıg hageia, Juda niñi bı gau manö nıpe u niñagöm, nıp hag juöm, manö naij haglö niñöl gi, Pol nıpe, Jisas manö aij u niñön gıñig arö gıpal, a göm, waiñ nıpe u pıpal paköl gi haga, “Yad kalöp Jisas manö aij u hag ñınö niñagpim rö, God kalöp ud kamıñ yuagnab u, nan kale ke. Mıñi kalöp Juda niñi bı arö gem, Juda niñi bı wasö gau kalıp am hag ñınabin,” a ga. *

7 Pol anıg hagöm, kalıp arö göm, bı Juda wasö ap ram u ara. Bı anıbu hib nıpe Didias Jaldas. Nıpe God nıp sabe gımıdöp. Ram nıpe u Juda magum gep ram goł söl au. 8 Pen Krispas, bı Juda magum gep ram abad mıdmıdöp bı u, niñi bı nıpe aip han mıdeila gau aip Jisas nıp niñ udla. Daun kub Korid gau, niñi bı rımnap iru nöp, Pol Jisas manö aij haga u niñöm, niñö hagöp, a göm, manö anıbu niñ udöm, ñıg pakla.

9 Ñın ap sıbön yañ Pol naböñ niña, Bı Kub nıp haga, “Ne piñıñ gagmön. Ne gası halö mıdmön, klö gımön, manö aij yad u niñi bı gau kalıp hañöwalö hag ñö arañ. 10 Yad nöp aip mıdpin. Daun kub i niñi bı yad iru yabıl nöp mıdpal; niñi bı rımnap nöp gi naij göl rö lagöp,” a ga. * 11 Bı Kub anıg hagö, Pol Korid nöp mıdöm, mı añı

* 17:27: Sam 145:18; Jer 23:23 * 17:29: Ais 40:18-20; 44:10-17; Ap 19:26 * 17:31: Sam 96:13 * 18:2: Ro 16:3 * 18:3: Ap 20:34 * 18:5: Ap 17:14-15 * 18:6: Ap 13:46,51; 20:26 * 18:10: Jos 1:9; Ais 41:10

ap rakin unbö kagoł j+η u, n+bi b+ gau kalip God Manö u hag ñi m+dm+döp.

¹² Pen Rom b+ kub gau Galio n+p hag l+lö, n+pe amöm Akaia Propins abad m+deia ñin u, Juda n+bi b+ gau, Pol n+p n+ηlö mulu lugö, manö hag adö añi löm, n+p ud sisi l+ dam manö kub hagnig arla. ¹³ Pol n+p manö kub hagöm hagla, “B+ i n+bi b+ gai i kalip hagöm, ‘Kale God n+p sabe g+nig g+mim, an+g an+g g+pe,’ a göp. Pen manö hagab u udöm geinaböl u, kale lo hon r+ b junaböl,” a g+la.

¹⁴ An+g hageila, Pol pen hagnig gabin a g+ n+ηa u pen, Galio pen uraköm, Juda n+bi b+ gau kalip haga, “Kale Juda n+bi b+. B+ i nan naij ap gaiböp, manö kub hagnig gabim u n+ηbnep. ¹⁵ Pen kale y+har+η manö magö gau n+bö gau n+bö udmim pen pen hagnim, b+ hib kale ñ+la gau u rö nöp udmim, manö pen pen hagnim, u manö kub wasö; manö y+har+η an+bu yad n+ηagnabin. U manö yad wasö. Manö an+bu kale ke hagnim!” a ga. ¹⁶ An+g hagöm, b+ polisman n+pe gau hagö, manö kub hagep m+gan u kalip ju dam höη yaη yula. ¹⁷ Kale höη amöl g+, b+ Juda magum gep ram abad m+dm+döp u, Sosdenes, polisman gau n+p ur udöm pak gus g+la. Gapman b+ kub Galio n+ηöm, manö ap hagaga.

Pol kauyaη daun kub Adiok, Siria Propins au ara

¹⁸ Pen Pol Korid rapin m+dom, n+bi b+ Jisas manö n+η udla gau kalip, “Kölarö au m+daim,” a göm, Akwila Prisila ber m+hou aip ram m+nöη Siria arun, a göm, Senkria daun, ñig solwara goł au arla. Senkria gau am m+dom, Pol manö klö n+ηö n+ηö nöp God n+p hagabin a göm, umagö n+pe r+ka. * ¹⁹⁻²¹ Ñig mag+ b udöm, Senkria arö göm, am am daun kub Epesas amjakla. Pol n+pe Juda magum gep ram raul m+gan u amöm, Juda n+bi b+ gau aip manö hag am+ l ap+ l geia. An+g gö, n+bi b+ gau n+p hagla, “Ñin r+mnap halö hon aip aui m+daimön,” a g+la. Pen manö kalip u udagöm haga, “Kale au m+daim. God y+p, yau, a geinab u, hainö ado g+

kalöp aunabin,” a ga. An+g hagöm, Akwila Prisila ber m+hou kalip n+bi b+ an+ b gau aip Epesas gau hag löm, n+pe ñig mag+ b udöm hada. ²² Ñig mag+ b an+bu am am Sisaria amjakö, Pol ñig mag+ b an+bu arö göm, it aramöm Jerusalem ara. Jerusalem amjaköm, n+bi b+ Jisas n+p n+η udla gau, “Kale m+dpim?” a göm, kalip aip manö r+mnap haga. Pol an+g göm, Jerusalem arö göm, ñig mag+ b kauyaη udöm, daun kub Adiok, Siria Propins au ara.

²³ Pol Adiok amöm, yöp rapin ñin bad ap m+ d arö göm, am Galesia Propins gau abe, ram m+nöη Prijia gau abe g+ ajöl göm, n+bi b+ Jisas n+p nöd n+η udla gau, kale Jisas manö aij u n+η ud p+döη göl, a göm, kalip magöηhalö hag ñi aij ga.

B+ ne Apolos manö u

²⁴ Pen b+ Juda daun kub Aleksadria n+bö ap, apöm Epesas m+deia. Hib n+pe u Apolos. N+pe b+ gas+ aij n+ηöm manö hag aij gep b+. N+pe God Manö ad+η nöd kal+ kl+ñ r+kla u n+η aij ga. ²⁵ B+ r+mnap n+p B+ Kub Adan Arep manö r+mnap nöp hag ñ+la. An+ b u me, n+pe klö yab+ l göm, Jisas n+pe gai n+bö apöm b+ aigale b+ rö m+deia u n+bi b+ gau kalip kabö göl nöp hag ñ+m+döp. Pen manö hag ñ+m+döp an+bu, Jon b+ ñig pak ñeb hag ñ+m+döp rö nöp n+ηöm hag ñ+m+döp. Manö r+mnap halö n+ηaga. ²⁶ Pen Apolos p+ñ+η gagöm, Juda magum gep ram u amöm, manö an+bu hałöwałö yab+ l hag ñ+m+döp. Pen ñin ap manö hag ñi m+deia n+ηöm Prisila Akwila ber m+hou n+ηmil, n+p uł g+ dam ram kale u amöm, God Adan Arep manö n+ηaga magö r+mnap hag ñi aij yab+ l g+ l.

²⁷⁻²⁸ Hainö Apolos n+pe Akaia Propins arn+g gö, Epesas n+bi b+ Jisas n+p n+η udla gau, Apolos n+pe am kalip manö aij u hag ñ+nab u aij, a göm, Akaia n+bi b+ Jisas n+p n+η udla gau kalip köp ap kal+ kl+ñ r+köm hagla, “B+ God wög gep Apolos amjakö, n+p udmim,” a g+la. An+g g+ l me, Apolos Akaia Propins amjaköm, köp an+bu yamö, Akaia n+bi b+ God kalip mög n+ηöm gas+ aij ñö, Jisas n+p n+η udla gau Apolos n+p udla. N+p udlö, n+pe pen ka kalip udöm, manö hagep kuö au Juda n+bi b+ gau aip manö

* **18:18:** Nab 6:18; Ap 21:24

hag amil apil göm, God Manö adö u hag ñi aij göl gi, “Mesaia, a gimim, abad midpim u Jisas nöp,” a ga. Anig göm, hag ñi aij gö, nup manö ap pen hagöl rö laga. Anig gö, nubi bi Jisas nup niñ udla gau kalip gi ñi aij gö, mid aij gila. *

19

Pol Epesas am midöm Kraiss manö aij u hag ña

¹ Apolos Korid mideia ñin an ab au, Pol nipe am Galesia Propins gau abe, ram minon Prijia gau abe, an au gi ajöl göm, daun kub Epesas amjaka. Amjaköm niña, nubi bi Jisas nup niñ udla rimnap mideila. * ² Pol kalip hag niña, “Kale Jisas nup niñ udpe ñin u, Ana Ut halö udpe aka wasö?” ga.

Hageia, hagla, “Wasö. Ana Ut ap midöp, a gun, hon niñagpun,” a gila. *

³ Anig hageila, Pol kalip haga, “Pen kale ñig pakpe u, il u niñon, a gi gasi niñnim?” ö ga.

Hageia, hagla, “Hon Jon hagnidöp manö u udun me, ñig pakno,” a gila.

⁴ Anig hageila, Pol haga, “Jon Isrel nubi bi gau hagö, ñig pakmidal u, nan si nan naj gipun u, niñon ginig anig gipun, a göm, niñlö me, kalip ñig pak ñimidöp. Pen Jon kalip hagnidöp, ‘Bi Kub hainö aunab u auö, nup niñ udmim,’ a gimidöp. Bi hainö aunab a ga anibu, Jisas nöp,” a ga. * ⁵ Pol anig hageia, Bi Kub Jisas nup niñ udun, nubi bi nipe yabit midaiun, a göm, ñig pakla. ⁶ Kale ñig paklö niñöl gi, Pol ñimagö nipe kalip adö au lö, Ana Ut kalip auö, adin manö yabit unbö ke ke hagöm, God manö aij u hag ñila. * ⁷ Bi unbö migan lan rö anig gila.

⁸ Pol rakin miñau niñan, Juda nubi bi magum gep ram aula gau aip, God nubi bi udöm abad mideinab manö u niñ udöl, a göm, klö göm, waiö nöp manö hag amil apil gi midmidöp. ⁹ Pen nubi bi rimnap gasi midmagö kale u gasi midmagö kale an gau nöp mideia niñöm Pol manö haga u udagnabun, a göm, nubi bi magonhalö

mideila an au amöm, Bi Kub Adan Arep u manö naj hagla. Anig haglö, Pol nubi bi Jisas nup niñ udla gau kalip nöp ut gi dam, Diranas skul ram kub u amöm, kalip manö hag ñi midmidöp. ¹⁰ Pol anig göl hag ñi midö, mi miñöp inö me, Juda nubi bi gau löm, Grik nubi bi gau löm, Esia Propins mideila gau magonhalö Jisas manö aij u niñla.

Sipa ñi nipe gau

¹¹ God nipe Pol aip mideia niñöm nipe nan gagep rö ke yabit rimnap gimidöp. *

¹² Nubi bi rimnap kale Pol agsi waiñ bad nipe gau dam, nubi bi miña ga gau hañ romañ kalip lilö, urak armidal; kijaki aiön pi nubi bi aban almidöp gau kale u rö nöp höñ armidal. *

¹³ Juda nubi bi rimnap kuj nan gau göm, kijaki aiön pi nan gau hag höñ yu ajmidal. Pen hainö, Pol gaia rö niñöm, hon u rö nöp Bi Kub Jisas hib hagno, kijaki aiön pi höñ arlan, a göm, kijaki aiön pi nubi bi aban alla gau kalip hagla, “Jisas, Pol manö nipe hagnidöp bi u, hib nipe hagabun u niñmön, höñ aru!” a gila. ¹⁴ Pen bi God nup nan sabe gep bi kub yabit ap Sipa, ñi nipe unbö mudun niñ anig gi mideila. ¹⁵ Pen mañ ap kale, kijaki aiön pi hag yuun, a göm, anig haglö niñöl gi, kijaki bi aban ala u manö kale u niñöm kalip pen haga, “Yad Jisas niñbin, Pol nup niñbin u pen kale bi an?” ö ga. ¹⁶ Anig hagöm, bi kijaki aban ala u klö ke yabit kalip rala göm, miñu magö pak ado malo göm, waiñ kalip gau ud biñi gi yuö, kale magö nöp me ram anibu arö göm, hagape halö piñin gi arla.

¹⁷ Pen manö anibu, Juda nubi bi abe, Grik nubi bi abe, Epesas mideila gau magonhalö niñöm, anin gö piñin göm, Bi Kub Jisas hib nipe u nöp haglö adö ara. *

¹⁸ Anig gö, nubi bi Jisas nup niñ udla gau iru nöp ap magum göm, nan niñon niñon gi naj gila gau hag waiö lila. ¹⁹ Kuj nan gau göm, buk kaliklin rik limidal gau, nubi bi rimnap daulö, nubi bi rimnap gau niñ midlö niñöl gi, kale mab pak laulö

* 18:27-28: Ap 9:22 * 19:1: 1Ko 3:6 * 19:2: Ap 8:16 * 19:4: Mad 3:11 * 19:6: Ap 8:17; 10:44,46
* 19:11: Ap 14:3 * 19:12: Ap 5:15 * 19:17: Ap 5:11

ina. Buk nan anib gau, mani kabö magö silpa raupe wö ralö, pipdi dausan (50,000) rö ara. ²⁰ Pen daun kub Epesas anibu anig geila me, Bi Kub manö aij u gau gau aramöm pidöŋ yabi! ga.

Epesas nibi bi manö hau! gila

²¹ Pen hainö, God Ana nipe Pol nip gasi ñö, Pol haga, “Yad Masedonia amem, Akaia amem, Jerusalem arnabin. Pen hainö Rom u rö nöp arnam,” a ga. *

²² Anig hagöm, bi mihau nipe aip wög gim+dil, Dimodi aip Erasdas aip kalip hag yuö, Masedonia Propins arlö. Nipe pen Esia Propins rapin ñin bad ap mideia.

²³ Pol Epesas mideia ñin an anib au, Epesas nibi bi rimnap uraköm, Bi Kub Adan Arep manö aij anibu niŋ udla nibi bi gau kalip niŋlö, mulu lugö, pen pen ginig rö geila. *

²⁴ Pen bi ap, hib nipe Demidrias u, bi nipe rimnap aip kabö silpa udöm, god piral sabe gim+däl, hib Ademias, a gim+däl u, ram pro kñin aij rimnap gi lölö, nibi bi rimnap apöm, rau dam löm, nibi kub hon Ademias nip sabe gep ram u, a göm, sabe gim+däl. Bi anib gau wög anibu göm, mani kub yabi! udm+däl. ²⁵ Demidrias nipe, bi nip wög gim+däl gau abe, bi wög kale gim+däl anibu rö gim+däl bi gau abe hagö, ap magum geila, haga, “Kale niŋbim, hon wög añi anibu gun me, mani kub yabi! udpun. ²⁶ Pen uri bi anib Pol apöm, nibi bi gau kalip manö piral hagöm hagöp, ‘Ñimagö udöm nan gipal gau nan sabe gep wasö,’ göp. Anig hagajip, Epesas au! abe, Esia Propins gau abe, nibi bi iru yabi! nöp manö nipe udpal. ²⁷ Pol manö piral u hagö, niŋ udöm, nan gi lino raum+däl u, hainö rauagnaböl. Pen adö anibu nöp hagagabin. Hon ke abe, nibi bi Esia Propins gau magöŋhalö abe, nibi bi ram minöŋ ke gau gau magöŋhalö abe, god kub Ademias u nip sabe gipun. Pen nip arö göm, ram kub nip sabe gipal u u rö nöp arö göl rö löp, a gem, hagabin,” a ga.

²⁸ Demidrias anig hagö, bi anib gau niŋlö, mulu kal yabi! lugö, meg migän dap ranöm hagla, “Ademias Epesas nibö

nipe kub yabi! Ademias Epesas nibö nipe kub yabi!” a gila. ²⁹ Anig göl manö kub haglö arö niŋöl gi, nibi bi daun kub anibu magöŋhalö apöm, Pol bi nipe mihau ud sisi li tip gi dam manö hagep ka u ud arla. Pol bi nipe anib mihau nipe aip Masedonia Propins nibö ap midailö. Hib kalpe mihöŋ u, Gaias aip Arisdakas aip.

* ³⁰ Pol pen, nibi bi ap magum göm, manö hageila an au arnam, a ga u pen nibi bi Jisas nip niŋ udla gau nip wasö gila. ³¹ Pen Esia Propins gapman bi kub rimnap, Pol nip bi niŋeb nipe u me, nip manö yuöm hagla, “Nibi bi manö hagep ka au ap magum göm, manö hagaböl au aragmön wasö,” gila.

³² Pen nibi bi iru nöp ap magum göm, manö kub hagöm, manö ke ke yabi! nöp hagla. Nibi bi iru nöp kale manö if midöp niŋun hagabun u, a göm, niŋagla; ha!öwatö nöp hagla. ³³ Pen bi Juda rimnap, bi hon Aleksada kalip hag aij ginab, a göm, nip nibi bi amgö ilö au yuöm, nibi bi rimnap manö adö rimnap anig anig hagnim, a göm, wiñ al hagaila pen nipe manö hagnig göm, kale manö hagagmim a göm, ñimagö ud mlic gi ña.

³⁴ Aleksada ñimagö ud mlic gi ñö niŋöl gi, nibi bi gau niŋla, nipe Juda nibö bi ap, niŋöm maj migän dap ranöm, manö adö añi nöp wiñ kub al hagöm hagla, “Ademias Epesas nibö nipe kub yabi! Ademias Epesas nibö nipe kub yabi!” a göm, manö adö añi anibu nöp seg wiñ milö padö yabi! al hag mideila.

³⁵ Kale du aua nöp anig wiñ al hag midö midö, hainö bi daun gapman wög göm, kal! kñin ri!kep bi kub kale u uraköm, kalip haga, “Agamij midaiim!” a ga. Anig hagö hagö, agamij midlö niŋöl gi, nipe haga, “Epesas nibi bi. Ram minöŋ hon i, god kub Ademias kabö ana nipe kumi kabö lan nibö ju aua u udun, ram gi li aij gun, sabe gipun u, bi an niŋagöp, a gimim, manö hau! gabim? ³⁶ Manö anibu, nibi bi gau magöŋhalö hadö niŋbal. Anib u, kale agamij midmim dui gagmim. ³⁷ Pen bi daubim mihai i, god hon Ademias

* 19:21: Ap 23:11; Ro 1:13 * 19:23: 2Ko 1:8 * 19:29: Ap 20:4; 27:2; Kol 4:10; Plm 24

nip hag jumil, ram sabe gipun gau nan rimnap si udagpil u pen kalip aui daubim. ³⁸ Anib u, Demidrias aka bi nipe rimnap bi ap nip manö kub hagnig ginaböl u, bi kub manö ud asikep bi gau midpal gau amöm manö haglö, kale manö kub anibu niñnaböl. ³⁹ Pen manö miñör rimnap midainim u, gapman bi manö ud asikep niñ mideinaböl amgö ilö kale au hagpe niñöl. ⁴⁰ Hon miñi aui ap magum gun, manö pig gabun u, manö it ap midö hagagabun. Gapman bi kub yabit ap, 'Nihön ginig ap magum gimim anig gabim,' a gö, pen manö ap hagnun rö lagöp," a ga. ⁴¹ Nipe anig hagöm, nibi bi gau kalip hag yuö, ke ke arla.

20

Pol Masedonia Propins amöm, Akaia Propins ara

¹ Pen nibi bi gau manö pi pig hag mid arö göm, am ram kale ke ke gau arla. Pol nibi bi Jisas nip niñ udla gau kalip wifñ alö, aueila, kale gasi halö midöm Jisas nip niñ ud pidöñ göl gi mideilan a göm, nipe manö rimnap hag ñi aij göm, "Kale au midaiim," a göm, kalip arö göm Masedonia Propins ara. ² Amöm, anib gau gi ajöl göm, nibi bi Jisas nip niñ udla anib gau, kale gasi halö midöm Jisas nip niñ ud pidöñ göl gi mideilan a göm, nipe manö rimnap hag ñi aij gi damöm, Akaia Propins amjaka. ³ Akaia amjaköm, rakin mihau niñgan anib gau midöm, ñig magib udem Siria Propins arnam a ga u pen nipe manö ap niña, Juda kai nip al pak lning geila. Manö anibu niñöm me haga, "It adö nöp ado gi Masedonia arin," a ga. ⁴ Pen Pol nipe aip ajeila bi gau me: Piras ñi nipe Sopada daun kub Beria nibö u; Arisdakas aip Sekadas aip daun kub Desalonaika nibö mihau u; Gaias daun kub Debi nibö u; Dijikas aip Dropimas aip Esia Propins nibö mihau u; Dimodi u. ⁵ Bi anib gau kale nöd amöm, daun kub Droas amöm, hanip abad mideila. ⁶ Pen ñin kub Bred Yis Halö Niñagep ñin u midno, ap arö niñöl gi, ñig magib udun, ñin unbö mamid u an hanun, Droas amun, bi nöd arla gau aip

am seg midun ñin unbö mudun jing anib gau midaino.

Pol ñi uma ap nip gö, kauyan uraka

⁷⁻⁸ Wik añi ap Droas midaino anibu, wañignibö yan ñin u, bred ud jö gi niñnig gun, ram raul migun adö lan am magum gun, Pol, rol arnabin a göm manö hagö niñöl gun, niñ midaino. Anig göl niñ midno midno, sibön gö, hapö mitan iru nöp lau ado au lan lun, Pol manö hageia u niñ midaino. ⁹ Pen bi praj ap wido adö u asiköm, Pol manö hageia u niñ mideia. Hib nipe u Yudikas. Nipe anig gi niñ mid midö, hon kal yabit auö me, amgö juju gi gi böñ nöp ram adö yabit lan nibö gi dam minöñ au yan paka. Anig gö, kale am au yan ud niñla, böñ nöp hadö umöl mideia. ¹⁰ Pol nipe pen au yan amöm, ñi anibu nip nab nab li udöm, haga, "Gasi iru niñagmim; nipe kamij midöp," a ga. ¹¹ Anig hagöm, kauyan ram raul adö lan amöm, bred rimnap ud jö göm, jim ñöl niñöm, Pol kauyan manö hag midö midö, ram ru mailö la u ara. ¹² Pen bi praj ap lug paköm uma u nip kamij ram damöm miñ miñ yabit gila.

Pol Droas arö göm, Midilini ara

¹³ Pol hanip haga, "Kale ñig magib udmim, daun kub Asos am midaimim; pen yad it adö apem, daun kub anibu ñig magib seg udun ram minöñ Midilini arun," a ga. Anig hagö, hon ñig magib udun, Asos arno. ¹⁴ Asos amun, Pol nip udun, ram minöñ Midilini arno. ¹⁵⁻¹⁶ Ruö Midilini arö gun, ram minöñ ñig rib gus ga airan Kaios söl au amjakno. Ruö u, ram minöñ ñig rib gus ga airan Semos amjakun, Pol nipe gasi ap niña, Epesas amun, hain nöp gi ajöl gun, Pedikos ñin u Jerusalem niñagun rö löp, a gi gasi niña. Anib u me, hon Epesas lau hil gun, böñ nöp daun kub Mailidas arno.

Pol Epesas nibi bi kalip haga, "Yad böñ nöp arabin," a ga

¹⁷ Daun kub Mailidas amjakun, Pol manö yuö, Epesas arö, nibi bi Jisas niñ udla gau kalip abad midmidal bi gau kalip haga, "Yad midpin i auim," a ga.

* 20:17: Ap 18:21

* 18 Anig hagö, bi anib gau aueila, kalip haga, “Nöd Esia Propins kale au apem, kale aip midem, mid damem, nihön nihön gimidin u niñbim. 19 Hib yad udnö adö araga. Bi Kub nip wög u ginö niñöl gi, Juda nibi bi yip gi naij gun a gilö niñöl gi, mitöñ göl gi manö hag ñinö ara. 20 Kale niñbim, yad Jisas manö aij nipe ap arö gagnö, pen magum gipim ka gau abe, ram kale gau abe amem, nihön manö kalöp gi ñinab u magöñhalö hañöwañö hag ñinö ara. 21 Kale Juda nibi bi gau löm, Grik nibi bi gau löm, manö klö hagem, hag ñi aij gem, hagnö, ‘Nan si nan naij gipim u, nihön ginig anig gipun, a gimim, arö gimim, God hagöp manö u udmim, Bi Kub hon Jisas nip niñ udmim,’ a ginö.

22 “Pen miñi niñim! God Ana yip nagit rö löm, dam Jerusalem ud arab u, yip nihön rö ginab u niñagpin. 23 Pen yad niñbin, daun kub gau gau amjaknö, Ana Uñ nipe yip pör hagöp, ‘Ne Jerusalem arnabön, nöp nagit lilö, uñham mideinabön,’ a göp. * 24 Pen u manö midagöp. Yad ke nöp mid aij ginam, a gem, gasi u niñagpin. Yip paknaböl, a gem, piñiñ gagpin, wasö. Bi Kub Jisas, wög yip haga u nöp gasi niñem, God hanip mög niñöm udöp manö aij u, hag ñöl gi nöp mideinabin. Yad gasi añi anibu nöp niñem, amem, adan anibu böñ nöp arnabin. *

25 “Pen yad niñbin, kale nibi bi gau gai magöñhalö, God nibi bi udöm abad mideinab manö anibu hagnö niñbim gau, yip kauyañ niñagnabim, wasö. 26 Miñi arnig gem me, kalöp waiö hagabin, nibi bi an an God manö aij u niñ udagöm, ilön kub udnaböl u, u nan kale ke; yad wasö. 27 Yad God nan nihön nihön ginig gab manö u ap arö gagpin, wasö; magöñhalö yabiñ kalöp hag ñinbin. 28 Kale ke niñ aij gimim, nibi bi Ana Uñ nipe hagö abad midpim gau abe niñ aij gimim midaimim. Bi kaj sipsip mukep gau kaj sipsip kale gau abad mid aij gipal rö, kale u rö nöp, God nibi bi nipe, hagape nipe ke rau adog uda nibi bi anib gau me, kalip abad mid aij gimim

midaimim. * 29 Yad niñbin, yad arnö, kain hauñ gau apöm, kaj sipsip kale mukpim gau rimnap hau niñnaböl. * 30 Pen nibi bi an kale au midpal rimnap u rö nöp, nibi bi Jisas nip niñ udpal gau kalip tip gi ud arno, kale hon aip arun, a göm, kalip manö piral hagnaböl. 31 Pen yad mi mihau niñgan, ram minöñ kale Epesas midem, sidö an, sibön yañ, kalöp mög gö, mitöñ göl gem, kalöp magöñhalö añi añi hag ñi aij ginö. Manö hag ñinö anibu hauñ gagmim; niñ aij gi midaimim. *

32 “Yad kalöp God ñimagö adö u lem, manö aij nipe u, nipe nibi bi mög niñöb manö aij anibu adö u lem, arabin. God kalöp aip mideinab. God manö aij nipe u niñ udeinabim u, nipe gö, kale Jisas nip niñ ud pidöñ gimim nibi bi nipe ke midmim, nan aij aij nibi bi nipe ñinig gab u udnabim. 33 Yad kale aip midainö ñin u, nibi bi rimnap mani gol, mani silpa, wañiñ nan kale gau asib hagagnö. * 34 Kale niñbim, ñimagö yad u ke nöp wög gem, bi yad aip ajmidun gau aip nan magö ñinun wañiñ rau yimun midmidun. * 35 Pen yad gipin anibu rö, kale u rö nöp gimim, nibi bi mög gep rö gau kalip ud aij gimim gi ñimim. Bi Kub hon Jisas nipe ke manö haga u niñ midaimim. Nipe haga, ‘Bi rimnap kalöp nan ñinaböl u, kalöp aij ginab; pen kale nibi bi rimnap kalip nan ñinabim u, kalöp aij yabiñ ginab,’ a ga,” a ga.

36 Pol manö anibu hag pis göm, Epesas nibi bi Jisas niñ udla gau kalip abad midmidal bi gau aip kugom yimöm, God nip sabe ga. 37 Pol sabe gö niñöl gi, kale mitöñ göm, nip am ud wabi göm, mulu rö niñöm bom halula. 38 Hainö mulu adin yad u niñagnabim, a ga, manö u nöp niñöm, kale mög yabiñ niñöm, mitöñ gila. Anig göl göm, Pol nip an an li dam ñig magib migan u yula.

21

Pol ñig magib udöm Jerusalem arnig ara

* 20:23: Ap 9:16; 21:11 * 20:24: Ap 21:13; 2Di 4:7
10:12 * 20:31: 1De 2:11 * 20:33: 1Ko 9:11-12 *

* 20:28: 1Di 4:16; 1Pi 5:2-4 * 20:29: Mad 7:15; Jon
20:34: Ap 18:3; 1De 2:9

1 Pen hon Epesas n̄bi b̄i gau kalip, au m̄daiim, a gun, ñig magib udun, hadno. Yigön u ap aij gö, yijig göl nöp am am, ram m̄nönj ñig r̄ib gus ga airan Kos arno. Pen ruö u, Kos arö gun, ram m̄nönj ñig r̄ib gus ga airan Rodos arno. Pen ruö u, Rodos arö gun, daun kub Padara arno. 2 Daun kub Padara amun niñno, ñig magib ap ram m̄nönj Pönisia arnig geia. Anib u, hon ñig magib anibu udun hadno. 3 Am am, ram m̄nönj ñig r̄ib gus ga airan Saipras ñimagö sidagö lau adö m̄idö niñöl gi, am am, ram m̄nönj Siria söl apun me, nan kago gau ud yunig am daun kub Daia p̄idönj ginö. 4 Daia am p̄idönj gun, am n̄bi b̄i Jisas n̄ip n̄iñ udla gau kalip ulhai niñun, kalip aip wik añi ap m̄idaino. Pen God Ana n̄ipe kalip gasi ñö, kale Pol n̄ip hagla, “Jerusalem arnig gabön u, aragmön,” a gila. * 5 Pen arnig ginö magö u, n̄bi b̄i Jisas n̄ip n̄iñ udla anib gau, n̄bi b̄i, ñi pai kale gau magöñhalö hanip dam daun kub anib höñ adö ñig goñ au amun, kalip aip kugom yimun, God n̄ip sabe ginö. 6 Pen hon, “Kale au m̄daiim,” a ginö, kale pen, “Kale gau arim,” a gilo, hon am ñig magib u raul migang u arno niñöl gi, kale ado gi ram kale arla.

Agabas, Pol n̄ip anig anig ginaböl, a ga

7 Pen hon ñig magib udun, daun kub Daia arö gun, am daun kub Dolemais p̄idönj ginö. P̄idönj gun, n̄bi b̄i Jisas n̄ip n̄iñ udla gau kalip, “Kale m̄dpim?” a gun, ñin bad ap kalip aip an anib au m̄idaino. 8 Ruö u kalip arö gun, am Sisaria amjakun, Pilip ram u am hanno. N̄ipe Jisas manö aij hag ñi ajep b̄i ap. N̄ipe me, nöd Jerusalem m̄idöm, b̄i unbö kagoñ j̄iñ u aip nan magö n̄ime lim̄idöp. * 9 Pen b̄i Pilip anibu, pai n̄ipe m̄ihau m̄ihau, Jisas manö aij u hag ñim̄idal. Pai anib gau kale b̄i udagla.

10 Hon Pilip aip m̄idaino ñin an anib au, b̄i God manö hagep Agabas ram m̄nönj Judia n̄ibö aua. * 11 Agabas apöm, Pol dip nagib n̄ipe u udöm, ñimagö ma n̄ipe ke nagib löm haga, “Ana Uñ hagöp, ‘B̄i dip nagib nap n̄ibö anibi, Juda kai Jerusalem au n̄ip

nagib löm, dam Juda n̄bi b̄i wasö gau kalip ñinaböl,’ a göp,” a ga. *

12 Hon magöñhalö manö anibu niñun, Pol n̄ip neb neb gun hagno, “Jerusalem aragmön,” a ginö. 13 Hagaino, Pol pen pe haga, “Yip niñön ginig mög gö m̄iñön gipe, m̄idmagö yad ilön göp. Yad Jerusalem amem, ‘B̄i Kub yad Jisas,’ a ginabin. Kale manö u niñlö, mulu lugö, yip nagib linig geinaböl aka böñ nöp al pak linig geinaböl u, piñiñ gagnabin. Hatöwañ am hagnabin,” a ga. * 14 Pen hon Pol n̄ip anig gi hag wasö niñun, arö gun, hagno, “B̄i Kub n̄ipe ke niñöb rö ginab,” a ginö.

Jerusalem n̄bi b̄i Pol n̄ip hag jula

15 Pen hon anig göl Sisaria m̄idun, Jerusalem arnabun, a gun, nan hon gau gi j̄in gi lun, hadno. 16 N̄bi b̄i Jisas n̄ip n̄iñ udla Sisaria n̄ibö rimnap aip Jerusalem arno. Kale hanip dam Neson ram u l̄ilö, aip hanno. B̄i Neson anibu Saipras n̄ibö. N̄ipe Jisas n̄ip nöd nöp niñ uda.

17 Jerusalem amjakno, n̄bi b̄i Jisas n̄ip n̄iñ udla gau magöñhalö hanip niñlö aij ga. 18 Rol Pol hon aip Jems n̄ip manö hagnig arno. Jerusalem n̄bi b̄i Jisas n̄ip n̄iñ udla gau kalip abad m̄dm̄idal b̄i gau magöñhalö ap magum göm m̄ideila. 19 Pen hon amjakun, Pol kalip, “Kale m̄dpim?” a göm, God n̄ip abad m̄idö niñöl gi, ram m̄nönj gau gau ajöm, Juda n̄bi b̄i wasö gau nan niñön niñön ga u magöñhalö, b̄i anib gau kalip aiud anibu haga. * 20 Pol anig göl aiud anibu hageia niñöm, God n̄ip aij a göm, Pol n̄ip hagla, “Mam. Ne niñban, Juda n̄bi b̄i iru niñbanö Jisas n̄ip n̄iñ udpal u pen klö yabiñ göm hagnal, ‘Hon Juda n̄bi b̄i m̄dpun. Anib u, Juda lo adö u nöp gun,’ a gipal. * 21 Pen Juda n̄bi b̄i gau rimnap Jerusalem i apöm hagnal, ‘Pol n̄ipe, Mos̄s hadame nöp lo manö kali k̄iñ r̄ika u arö göm, hon Juda kai gipun adö u arö göm, Juda n̄bi b̄i ju am Juda n̄bi b̄i wasö ram m̄nönj an gau m̄dpal kalip hagöp, “Ñi kale gau hañ r̄ib gi dö gagnim, Juda kai gipal rö gagnim,” a göp,’ a gipal. 22 Ne uri Jerusalem i auban, manö anibu

* 21:4: Ap 20:23 * 21:8: Ap 6:5; 8:40 * 21:10: Ap 11:28 * 21:11: Ap 20:23; 21:33 * 21:13: Ap 20:24
* 21:19: Ap 15:12 * 21:20: Ap 15:1,5

gau gau arö n+ñnaböl. An+bu u, hon aige gun a gun, manö an+bu hag am+il ap+il g+no. ²³ Manö hag am+il ap+il gun, manö adö añ+ hag l+no u uri nöp hageinabun, ne n+ñmön, hain g+mön. B+ hon i b+ m+ihau m+ihau, manö klö n+ñö n+ñö God n+ñp hagabun, a g+pal. ²⁴ An+g g+pal rö, God n+ñp nan pak sabe g+ ñ+n+g gaböl. An+bu u, ne am ñ+n r+mnap kal+ip aip m+idmön, nan n+ñhön n+ñhön göm God amgö ilö u+ m+ideinaböl u, g+ aij g+mön, nan God n+ñp sabe g+ ñ+naböl gau ne rau ñ+mön, kal+ip g+ ñ+mön me, hainö nab+c umagö kale u r+knaböl. An+g geinabön u me, n+bi b+ gau magöñhalö n+ñnaböl, nöp manö hagla an+bu piral nöp hagla. Kale n+ñnaböl, ne Juda n+ñbö u me, hon Juda kai g+m+idun rö nöp g+m+idan. *

²⁵ Pen Juda n+ñbi b+ wasö Jisas n+ñp n+ñ udla gau kal+ip köp kal+ k+ñ r+k ñ+nun hagno, 'N+bi b+ r+mnap nan y+har+ñ piral gau sabe göm, wal kaj pakaiöl, kale ñ+nagmim. Wal kaj nan gau hagape ñ+nagmim. Wal kaj nan gau rugu bu g+lö umain+m u, ñ+nagmim. N+bi si b+ si gagmim,' a gun, köp kal+ k+ñ r+kpun," a g+la. *

²⁶ An+g hageila, Pol manö kal+ip u udöm, ruö b+ m+ihau m+ihau nan sabe g+ ñ+n+g g+la b+ an+bu gau aip, kale nan n+ñhön n+ñhön göm God amgö ilö u+ m+ideinaböl u, g+ aij göm, God sabe gep ram u arla. Amöm, Pol b+ abad m+ideila gau kal+ip haga, "Hon ñ+n unbö kago+ j+ñ u m+idun, ñ+n mudun j+ñ u God n+ñp nan r+mnap ke ke dapun, n+ñp sabe g+ ñ+nabun," a ga. *

Juda n+ñbi b+ Pol n+ñp ud s+si l+la

²⁷ Pol an+g hagöm, kale nan n+ñhön n+ñhön göm, God amgö ilö u+ m+ideinaböl u, g+ damöm, mudun j+ñ ñ+n u söl gö n+ñöl g+, Juda n+ñbi b+ Esia Propins m+idöm aula r+mnap n+ñla, Pol God sabe gep ram raul u m+ideia. N+ñpe m+ideia au n+ñöm, n+ñbi b+ m+ideila gau manö haglö, kale kal juöm Pol n+ñp ud s+si l+la. ²⁸ Pol n+ñp ud s+si löm, w+ñ kub alöm hagla, "N+bi b+ Isrel gai. B+ an+bi n+ñpe ram m+ñöñ ke gau gau magöñhalö ajöm, n+ñbi b+ gau kal+ip manö piral hagöm, hon Isrel n+ñbi b+ abe, lo hon abe, God sabe

gep ram i abe manö naj hagab. Pen adö an+bu nöp, uri n+ñpe Juda n+ñbi b+ wasö gau God sabe gep ram raul m+igan au aragep gau, kal+ip halöwa+ö u+ g+ dauub. An+bu u, n+ñpe ram u+ an+bi g+ naj göp," a g+la. ²⁹ Kale manö hagla an+bu, gas+ kale ke nöp n+ñöm piral hagla. Pol y+har+ñ D+ropimas aip God sabe gep ram söl gau ajailö n+ñöl göm, gas+ kale ke n+ñöm hagla, "Pol b+ ne D+ropimas Epesas n+ñbö u aip God sabe gep ram raul m+igan u arbil," a g+la. *

³⁰ Pen kale an+g haglö, manö an+bu n+ñbi b+ gau magöñhalö n+ñöm, ke n+ñbö ke n+ñbö apöm Pol n+ñp ud t+ip g+ dam God sabe gep ram höñ yan yulö n+ñöl g+, ad+ñ ajöñ g+ ñ+la. ³¹⁻³² N+bi b+ iru yab+ñ manö hau+ kub hagöl göm, kal ju Pol n+ñp böñ nöp al pak l+n+g geila. Pen geila manö an+bu Rom ami b+ kub yab+ñ m+ideia au arö, n+ñpe ami b+ abad m+idm+dal b+ kub n+ñpe r+mnap udöm, ami b+ r+mnap udöm, lel am n+ñbi b+ magum g+ m+ideila au amjakla n+ñöm Pol n+ñp pak ado malo geila u arö g+la.

³³ Ami b+ kub an+bu apöm, Pol n+ñp ud s+si löm, b+ n+ñpe gau kal+ip haga, "Kale n+ñp sen m+ihöp limim," a ga. Hagö, haga rö g+la. Pen n+ñpe b+ nöd m+ideila gau kal+ip hag n+ña, "N+ñpe nan n+ñhön gaj+ip n+ñp an+g gabim?" ö ga. ³⁴ Hageia, kale manö ke ke hagöm, manö p+g kub yab+ñ g+la. An+g g+lö, ami b+ kub u manö il ap n+ñagöm, b+ n+ñpe gau kal+ip haga, "N+ñp dam ram kub p+dön kale ud arim," a ga. ³⁵ Hagö, ami b+ kale Pol n+ñp dam ajöñ il go+ au amjaklö n+ñöl göm, n+ñbi b+ iru yab+ñ nöp se göl amöl göm Pol n+ñp s+ñköm, ud pakun, a göm, pen pen g+ yueila n+ñöm b+ ami b+ r+mnap Pol n+ñp ud ka göm, ram raul kale ud arla. ³⁶ Pen n+ñbi b+ gau kale kal hagöm hagöm, hagla, "N+ñp böñ nöp al pak lim!" a g+la. *

³⁷ Pen ami b+ gau Pol n+ñp dam ram raul m+igan yan arn+g g+lö n+ñöl g+, Pol ami b+ kub yab+ñ u n+ñp haga, "Manö yad nöp ap hagnam aka?" ga.

Hageia, ami b+ kub yab+ñ u haga, "Yad n+ñbin ne Grik manö n+ñban. ³⁸ Yad gas+ n+ñbin e, ne me, b+ au Ijip n+ñbö b+ pen pen g+pal po dausan (4,000) nöp udöm, dam

* 21:24: Nab 6:1-20; Ap 18:18

* 21:25: Ap 15:29

* 21:26: 1Ko 9:20

* 21:29: Ap 20:4

* 21:36: Luk

ram m+nöŋ kabö nöŋ midöp aŋ gau pi göl m+deila, b+ u nöŋ, a g+ n+nŋbin. Pen ne Grik manö n+nŋban u me, ne b+ an+bu wasö,” ga.
*

³⁹ Hageia, Pol haga, “Wasö, yad b+ Juda ap. Y+ŋ yag daula daun kub Dasas, Silisia Propins gau. Daun kub yad u hib m+idöp. Pen y+ŋ yau, a g+mön, yad n+bi b+ gai i kal+ŋ manö ap hag n+nŋnam,” a ga.

⁴⁰ Hageia, ami b+ kub u yau, a gö, Pol kabö ub+nŋ ran arep adö u abö g+ m+idöm, n+nŋ m+ic gö, n+bi b+ gau manö arö g+lö n+nŋöl g+, Juda n+bi b+ hagm+idal manö u löm, kal+ŋ manö haga.

22

¹ Pol n+pe Juda n+bi b+ hagm+idal manö u löm, haga, “Bapi mam b+. Manö kalöp hagn+g gabin u n+nŋ m+idaiim,” a ga.

² An+g hageia, n+pe Juda n+bi b+ hagm+idal manö yöl haga rö n+nŋöm, manö manö gagöm, agam+ŋ yab+ŋ nöŋ m+deila.

³ Kale agam+ŋ m+idlö n+nŋöl g+, Pol kal+ŋ haga, “Yad Juda n+bö u pen y+ŋ yag daula daun kub Dasas, Silisia Propins gau. Pen yad ap Jerusalem i, manö hag n+eb b+ Gameliel aip m+dem, kub g+nö u me, ap+is bac b+ lo manö n+hön n+hön hagla u magöŋhalö y+ŋ hag n+ö, n+nŋbin. An+ŋ u, kale God n+ŋ ud aij gun, a g+mim, k+ŋ aij nöŋ g+ŋim rö, yad u rö nöŋ g+m+idin.” *

⁴ N+bi b+ Jisas Adan an+bu arla gau kal+ŋ g+ naij yab+ŋ g+m+idin. Kal+ŋ al pak l+n, a gem, n+bi abe b+ abe kal+ŋ haŋöwaŋö nagi lem, dam nagi l+m+idin. Pen r+ŋnap g+ naij g+ dam pak l+nö, böŋ nöŋ umm+idal.” *

⁵ G+m+idin an+bu, God n+ŋ nan sabe gep b+ kub yab+ŋ u abe, b+ manö ud as+kep Kansol m+dpal b+ kub gau abe, kal+ŋ hag n+nŋbe, piral hagöp, a göm, hagagnaböl; n+nŋö hagöp, a g+naböl. N+nŋ ap yad Damaskas arn+g gainö, b+ kub an+ŋ gau y+ŋ köp r+ŋnap n+mam b+ kale Damaskas m+deila gau kal+ŋ k+ŋ r+ŋ n+la. Köp an+bu kal+ŋ k+ŋ r+ŋköm hagla, ‘Pol n+ŋ abad m+idaimim. Damaskas n+bi b+ Jisas n+ŋ n+nŋ udpal gau kal+ŋ nagi löm, dam Jerusalem i daun+m,’ a g+la. Yad köp an+bu udem, kal+ŋ nagi

l+ Jerusalem daunö, ilön udnaböl, a gem, Damaskas arnö.

Pol nöd Jisas n+ŋ n+nŋ uda, aiud u haga

⁶ “Pen yad köp an+ŋ gau udem, b+ r+ŋnap aip am am s+idö aŋ aul+k magö u, Damaskas sösöl g+no n+nŋöl g+, ad+nŋ mailö kub unbö ke kumi kabö adö laŋ n+bö ap lugöm y+ŋ n+nŋa. ⁷ An+g gö, yad ap lug m+nöŋ yaŋ paknö n+nŋöl göm, manö ap y+ŋ haga, ‘Sol, Sol, y+ŋ n+hön g+n+g g+mön pör g+ naij gabön?’ ö ga.

⁸ “Hageia, yad hagnö, ‘B+ Kub! Ne ban?’ ö g+nö.

“Hagainö, haga, ‘Yad b+ Jisas Nasared n+bö; y+ŋ pör g+ naij gabön u nöŋ hagabin,’ a ga. ⁹ B+ yad aip araino gau, mailö kub u n+nŋla u pen manö magö y+ŋ haga u apdi n+nŋagla.

¹⁰ “Yad pen hagnö, ‘B+ Kub. N+hön g+nŋam?’ ö g+nö.

“Hagainö, y+ŋ haga, ‘Ne urakmön, Damaskas ammön, b+ ap apöm, n+hön n+hön g+nabön u nöŋ hagnab,’ a ga. ¹¹ Mailö an+bu mailö kub yab+ŋ göm, amgö y+ŋ u böŋ nöŋ we ga. An+g gö, b+ yad aip araino gau, y+ŋ n+magö k+id u udöm, uŋ g+ Damaskas arno.

¹² “Pen daun kub an+bu b+ ap m+deia. Hib n+pe u Ananias. N+pe lo hon u n+nŋ aij göm, hagöp hagöp rö nöŋ g+m+idöp. B+ an+bu nöŋ, Juda n+bi b+ Damaskas m+deila gau magöŋhalö hagla, ‘U b+ aij yab+ŋ,’ a g+la. ¹³ Pen n+pe yad m+idainö söl au apöm y+ŋ haga, ‘Mam Sol. Amgö magö ne kauyaŋ n+ŋ nöŋ,’ a ga. An+g hagö n+nŋöl g+, ad+nŋ amgö yad we ga u böŋ nöŋ kam+nŋ lö, n+ŋ n+nŋem n+ŋ n+nŋnö.

¹⁴ “An+g gö, Ananias y+ŋ haga, ‘God ap+is bac b+ hon sabe g+m+idal God u nöŋ, nöŋ uda. Udöm, n+pe nan n+hön n+hön g+n+g gabin a g+nab u nöŋ yamö n+nŋnabön. N+pe gas+ n+nŋöb, ne B+ Kam+nŋ Aij n+pe u waiö n+nŋmön, manö maj m+gan n+pe ke hagain+m manö u ne ke waiö n+nŋnabön.

¹⁵ God wög g+ n+eb b+ m+dmön, nöŋ n+hön n+hön gaj+ŋ amgö n+nŋban u, manö n+hön n+hön hagaj+ŋ apdi n+nŋban u, n+bi b+ gau magöŋhalö kal+ŋ hag n+nŋnabön. ¹⁶ An+ŋ

* 21:38: Ap 5:36-37 * 22:3: Ap 5:34 * 22:4: Ap 8:3

u, abad m+dagaimön. Urakmön, God n+p sabe g+mön, ñ+g pakeinabön, n+pe nan si nan naj g+pan gac u ð+k g+ ke yunab,' a ga.

“Juda n+bi b+ wasö gau kal+p manö aij yad u hag ñ+mön,” a ga

17 “An+g hagö, haga rö nöp g+nö. Hainö Jerusalem i apem, God sabe gep ram u amem, God n+p sabe g+ m+dem, naböñ n+ñnö. 18 Naböñ n+ñem, yad B+ Kub n+ñnö n+ñöl göm, n+pe y+p haga, ‘Y+ñ+d Jerusalem arö g+mön, ram m+ñnöñ ke gau armön. N+bi b+ gai i manö aij yad hagein-abön u n+ñagnaböl,’ a ga. *

19 “An+g hageia, yad hagnö, ‘B+ Kub. Kale ke y+p n+ñbal, yad nöd Juda magum gep ram gau ajem, n+bi b+ nöp n+ñ udla gau kal+p nag+ lem, m+ñu magö nöp pakm+din. * 20 Pen ñ+n ap b+ manö aij ne hagep S+dipen n+p kabö ju pak l+lö n+ñöl gem, yad b+ n+p pak leila gau wat+ñ kale ud ju l+la gau abad m+dem, paj hagnö,’ a g+nö. *

21 “An+g hagainö, B+ Kub y+p haga, ‘Yad nöp hag yunö ammön Juda n+bi b+ wasö m+lö gau m+dpal gau arnabön,’ a ga,” a ga. *

Ami b+ kub u Pol n+p abad m+deia

22 Juda n+bi b+ Pol manö hageia u n+ñ m+d damöm, Juda n+bi b+ wasö manö u nöp hagaj+p u n+ñöm, kale meg magö dap ranöm manö kub yab+ñ hagöm hagla, “N+p ud al pak lim! B+ unbö rö kam+ñ m+dagn+m,” a g+la.

23 Manö kub an+g hagöl g+, wat+ñ kale r+mnap ud ju löm, ha+p+ñ gau ð+hu udlö, ð+hu udlö, ha+p+ñ ap rana. 24 An+g geila, ami b+ kub yab+ñ u, b+ n+pe r+mnap kal+p haga, “N+p dam ram raul m+gan dammim, pakaimim, n+bi b+ gai i n+hön g+n+g n+p manö kub hagaböl i+ u kalöp hag ñ+n+m,” a ga. 25 An+g hagö, n+p pakn+g damöm, nag+ ad+ik l+la. Pen Pol n+pe ami b+ kub söl an+ñ au urak m+deia u n+p haga, “Hon Rom n+bi b+ lo ap an+g göl m+dagöp. B+ Rom n+ñbö kabö göl gau y+har+ñ pakagnaböl. Kale

nöd manö kub hagöm, manö ud as+köm, g+naböl,” a ga. *

26 Pol an+g hagö, ami b+ kub an+bu am b+ kub yab+ñ u n+p haga, “Ne n+hön g+n+g gabön? B+ an+bu n+pe b+ Rom n+ñbö rö,” a ga.

27 An+g hageia, ami b+ kub yab+ñ u apöm, Pol n+p haga, “Ne n+ñö b+ Rom n+ñbö rö aka? Y+p hagö, n+ñ+n,” a ga.

Hageia, Pol haga, “Yau. N+ñö, yad b+ Rom n+ñbö rö,” a ga.

28 Hageia, ami b+ kub yab+ñ u haga, “Yad mani kub yab+ñ u yuem me, Rom b+ m+dpin,” a ga.

Hageia, Pol pen haga, “Y+p Rom n+ñbö rö yag daula u me, yad b+ Rom n+ñbö rö m+dpin,” a ga.

29 Pol an+g hageia, b+ n+p nag+ l+la gau p+ñ+ñ g+la. Ami b+ kub yab+ñ u, “B+ i Rom n+ñbö rö u pen n+p nag+ l+bin,” a göm, u rö nöp p+ñ+ñ ga. *

30 Ruö pen ami b+ kub yab+ñ u, Juda kai Pol n+p manö n+hön hagaböl u n+ñ aij g+n, a göm, God nan sabe gep b+ kub gau abe, Juda kansol b+ gau magöñhalö abe, auim a gö, ap magum g+lö n+ñöl g+, Pol n+p am hub+ik g+ dapöm, m+deila an+ au la.

23

Pol Juda Kansol kub b+ gau kal+p manö haga

1 Pol n+pe Juda Kansol kub b+ an+ñ gau kal+p n+ñ ij halö löm haga, “Mam b+. Yad God hagöp rö pör g+pin u me, gas+ m+lö n+ñöl gem m+dagpin,” a ga. 2 Pol an+g hageia, Ananaias, b+ God n+p nan sabe gep b+ kub yab+ñ u, b+ söl au m+deila gau kal+p haga, “Maj hañ n+p pakmim,” a ga. *

3 An+g hageia, Pol Ananaias n+p haga, “Ne mulu s+gi lauöl m+dpin. N+bi b+ gau nöp n+ñlö, b+ aij rö m+dpin u pen gas+ magö ne n+ñban u naj yab+ñ göp. An+g hagpan an+bu, God nöp pen pe paknab. Hon Juda g+pun rö n+ñmön, y+p manö kub hagpan u pen Juda g+pun adö u arö g+mön, ‘N+p ha+öwa+ö pakim,’ a g+pan,” a ga. *

* 22:18: Ap 9:29-30 * 22:19: Ap 8:3; 26:9-11 * 22:20: Ap 8:1 * 22:21: Ap 9:15 * 22:25: Ap 16:37

* 22:29: Ap 16:38 * 23:2: Jon 18:22-23 * 23:3: Mad 23:27

⁴ Pol anig hageia, bi söl au mideila anib gau hagla, “God nip nan sabe gep bi kub yabit u nip hag juabön aka?” gila.

⁵ Hageila, Pol pen pe haga, “Mam bi. Nipe God nip nan sabe gep bi kub yabit hagöp a gem nijnagin. God Manö u kali ktiñ riköm hagla, ‘Bi kub kale gau kalip hag juagmim, wasö,’ gila,” a ga. *

⁶⁻⁸ Pen Pol nipe nija, bi Kansol kub mideila anib gau rimnap Sadyusi nibi bi nija rö nija, rimnap Perisi nibi bi nija rö nija. Bi Sadyusi gau gasi kale u nijöm hagdäl, “Ejol gau midagpal. Ana midagöp. Nibi bi gau umöm, böj nöp umöm, urakagnaböl,” a gimädal. Pen bi Perisi gau unbö gasi nijnagdäl. Gasi kale u nijöm hagdäl, “Ejol gau midpal. Ana midöp. Nibi bi gau umöm, böj nöp umöm wasö, uraknaböl,” a gimädal. Pol nipe yam ke ke mideila anibu nijöm, manö kub hagöm, haga, “Mam bi. Bac bi yad gau magöjhalö Perisi nibö; yad u rö nöp Perisi nibö nöp. Yad nibi bi umöm uraknaböl manö hagnö u me, yip pen manö kub hagaböl,” a ga. Anig hageia, bi Sadyusi Kansol kub gau asik ke ke löm, bi Perisi Kansol kub gau asik ke ke löm, manö pen pen hagla. * ⁹ Manö pen pen hagöm, manö blälö göm, manö haut gila. Hageila, Perisi kai bi lo hag ñeb bi kale rimnap uraköm, manö pen pen hagöm, hagla, “Bi i nan naj ap göp, a gun, hagagabun. Nipe Damaskas areia ñin u, ana ap aka ejol ap nip hagö nija rö löp; hon nijnagin,” a gila. ¹⁰ Anig hagöm, pen pen hag ud areila nijöm, ami bi kub yabit u nijöm, midö midö anig hag damöm Pol nip ud gi dö gi adin adin löl rö löp, a göm, ami bi nipe gau kalip hagö, Pol nip ut gi dam ram kub raul kale dap lila.

¹¹ Pen ñin anibu sib an yan Bi Kub apöm Pol mideia söl au urak midöm haga, “Gasi halö midaimön. Manö aij yad u Jerusalem i hagpan rö, daun kub Rom ammön, u rö nöp hagnabön,” a ga. *

Pol nip al pak linabun, a gila

¹²⁻¹³ Ruö pen Juda bi ñinjuöl mihöp rö ap magum göm, manö hag adö añi löm hagla, “Hon Pol nip böj nöp al pak linabun. Nip al pak lagpun magö i, nan ñijnagin, ñig ñijnagnabun!” a gila. ¹⁴ Anig hagöm, am God nip nan sabe gep bi kub gau abe, bi manö ud asikep gau abe, kalip hagla, “Hon manö klö manö nijö nijö God nip hagpun. Nan magö ñijnagnabun; Pol nip böj nöp al pak lun me, hainö nan ñijnabun. ¹⁵ Anib u, kale abe Juda Kansol kub bi gau abe, Rom ami bi kub yabit u nip manö yumim, piral hagdäl, ‘Pol nip ut gi i daube, nip manö rimnap halö hag nin aij gun!’ a gimim. Kale piral anig hageinabim, hon utin li midun, i auö nijöl gun, nip böj nöp al pak linabun,” a gila. *

¹⁶ Pen Pol pi yin nipe u, Pol nip paknig gila manö anibu nijöm, nibap Pol nip dam lila ram u amöm, nip hag ña.

¹⁷ Hag ñö, Pol nijöm, ami bi kalip abad mideia bi ap wiñ alö, aueia, nip haga, “Bi praj i manö nipe ap midöp. Nip ut gi ami bi kub yabit midöp u arö, manö anibu hagan,” a ga. ¹⁸ Pol hagö, ami bi anibu pi yin nipe anibu nip ut gi ami bi kub yabit mideia u ammil, haga, “Bi nagiman Pol u hagöp, ‘Bi praj i manö ap midöp nijöm nip ut gi dam ami bi kub yabit midöp u arö, manö anibu hagan,’ a gajip, nip ut gi dauabin i,” a ga.

¹⁹ Anig hagö, ami bi kub yabit u, nibi bi rimnap nijnaböl, a göm, ñi anibu nip ñimagö kid u udöm, ut gi ke ke goł gau amöm, haga, “Yip manö hagnig gabön u hag,” a ga.

²⁰ Hageia, ñi praj anibu haga, “Juda bi gau rol nöp manö yuöm, piral hagnaböl, ‘Pol nip dam Juda Kansol kub midpal u auaimön, manö rimnap halö hag nin aij gun,’ a ginaböl. ²¹ Anib u, manö kale hagaiöl u nijnagmön, wasö. Bi kale ñinjuöl mihöp rö Pol nip al pak lun nöp me, kauyan nan magö ñinjun ñig ñinjun ginabun, a göm, manö hag libal. Kale manö nöp u ninjun, anig gun, a göm, abad midpal,” a ga.

* 23:5: Eks 22:28 * 23:6-8: Mad 22:23; Ap 26:5 * 23:11: Ap 27:24; 28:16,23 * 23:15: Ap 25:3

22 Ñi praj anig hageia, ami bi kub yabit u niñöm, nip hag yuöl gi haga, “Ñibi bi rimnap kalip niñmön, ‘Ami bi kub yabit u nip anig anig gi hagem auabin,’ a gimön, hagagmön, wasö yabit,” a göm kabö la.

Pol gapman bi kub Piliks mideia ara

23 Ami bi kub yabit u anig hagöm, ami bi abad midep nipe mihau kalip wiñ alö, aulö, haga, “Ami bi gau niñjuöl unbö siduñ lañ (200) udmil, ami bi kaj hos adö asik göl pen pen gipal gau niñjuöl mihau nigan ado gi da unbö siduñ lañ (70) udmil, ami bi wim gasat pen pen gipal gau niñjuöl unbö siduñ lañ (200) udmil, mñi sib an yañ nöp Sisaria armil. 24 Pol nip kaj hos rimnap halö niñmön, nip ut gi dam aij gimil, gapman bi kub Piliks midöp u yumil, aumil,” a ga.

25 Anig hagöm, nipe bi kub Piliks nip köp ap kali kñiñ rika:

26 Yad Klodias Lisias. Nöp gapman bi kub Piliks köp i kali kñiñ rikabin.

Ne midpan?

27 Bi nöp yuabin i, Juda ñibi bi nip ud sisi löm, pak linig geila, pen yad niñnö nipe bi Rom ñibö rö u niñem me, ami bi yad rimnap aip am nip ut gi daunö.

* 28 Dapem, nip al pak linig gila manö it anibu niñnam, a gem, nip dam Juda Kansol kub manö hagep kale au amem niñnö, * 29 Juda ñibi bi kale gipal rö lo manö adö rimnap nöp mideia. Pen nipe nan rimnap gö, nip böñ nöp al pak lep aka nagit lep manö it ap midageia. 30 Pen manö ap hagla, ‘Bi anibu nip utñin lun, alnabun,’ a gila niñem, ne midpan u yuabin. Bi nip manö hagla anib gau rimnap hag yunö, amöm, nöp manö it anibu hagnaböl.

Manö hagpin me u. *

31 Ami bi kub yabit u anig hagöm, köp anibu gi ñö, ami bi gau Pol nip sibön yañ nöp ut gi damöm, daun kub Adipadris amjakla. 32 Ruö ami bi it ajmidal gau magöñhalö ado gi Jerusalem arla. Ami bi kaj hos adö asik göm pen pen gimidal gau nöp Pol nip dam daun kub Sisaria arla.

33 Sisaria amjaköm, am köp dauajal u, gapna ram minöñ anibu abad midmidöp u nip köp anibu ñöm, Pol niñmagö adö nipe u lila. 34 Gapna nipe köp anibu amgö li niñöm, Pol nip haga, “Ram minöñ ne gai ñibö?” ö ga. Hageia, Pol haga, “Yad Silisia Propins ñibö,” a ga. 35 Pol Silisia Propins ñibö bi mideia manö u niñöm, bi kub nip haga, “Bi nöp manö hagnaböl gau aueinaböl, manö kub ne hagnabun,” a ga. Anig hagöm, bi nipe rimnap kalip haga, “Nip dam Herod ram kub gi la u limim, abad mid aij gimim,” a ga.

24

Juda bi kub gau Pol nip manö kub hagla

1 Pol nip dam Herod ram gi la u lälö, niñ unbö yigwo mlö u mideia. Ruö mamid niñ u, God nip nan sabe gep bi kub yabit Ananias, daun kub Sisaria u arnig, bi manö ud asikep rimnap ut gi, bi manö hagep kale Dedalas aip Sisaria arla. Manö kub hagep ram u amöm, kale gapman bi kub Gapna Piliks u nip, Pol anig göl anig göl ga u manö kub hagnig gabun, a gila. 2 Pol ram raul u daulö niñöl gi, bi manö hagep Dedalas Gapna Piliks nip haga, “Ne me mlö padö hanip abad midajan, pen pen gun gi gagun, mid aij gipun. Ne gasi niñ aij gimön gajan u me, ram minöñ hon i nan aij nan hain ñibö waiö löp u, hon mid aij gipun. 3 Ram minöñ hon i rigon rigon gau magöñhalö pör nöp gi aij gabön anibu niñun hon nöp aij yabit a gabun. 4 Pen nöp manö mlö kub hagagnabin. Manö utep magö ap hagnig gabin u, rimid pak niñmön.

5 “Bi aui midöp i, hon niñbun nipe pör nöp gi naj göp. Ñibi bi gau kalip manö piral hagö, kale manö piral anibu niñ udöm, nipe gi naj göp rö anig unbö rö nöp gi naj gipal. Ram minöñ ke gau gau magöñhalö ajom manö piral hagöm, Juda kai kalip ud asik ke ke lö niñöl göm, kale gapman manö hag juöm, pen pen gipal. Ñibi bi Jisas bi Nasared ñibö u nip niñ udpal gau, bi kub kale ap me anibu. * 6-7 Nipe God sabe gep ram gi naj ginig

* 23:27: Ap 21:30-33; 22:25-27 * 23:28: Ap 22:30 * 23:30: Ap 24:5-8 * 24:5: Ap 17:6

geia, hon niñun niþ ud sisi lun nan hanip gi naij ga anþbu lo hon ke manö kub hagnig gaino, ami bi kub yabiþ Lisias kal ju apöm, * 8 niþ damöm haga, 'Bi u niþ manö kub hagnig giþal gau, bi kub Piliks midöp au amöm, manö kub hagöl,' a ga. Anig hagö me, hon miñi aubun. Manö anþbu Pol niþ hag niñaimön, niþe ke, niþ manö kub hagnun manö il u hagö, niñnabön," a ga.

9 Dedalas anig hagaiö, bi Juda ap mideila gau, manö niþe haga adö u nöþ hagöm, hagla, "Niñö yabiþ hagöp," a gila.

Pol gapna Piliks niþ manö haga

10 Gapna Piliks niþe niþmagö dap ranöl göm, Pol niþ, manö hag, a gö, Pol haga, "Ne mi iru nöþ ram miñöñ i abad midmön, niñ aij gimön, manö ud asik aij giþan rö, yijig göl nöþ hagnabön. Anþb u niñem yip aij gö niñöl gem nöþ manö hagabin. 11 Ne bi gau kalip hag niñaimön, hagnaböl niñ unbö miñgan lañ araga nöþ, yad Jerusalem aramem, God sabe gep ram u sabe ginabin, a gem, arnö. 12 Yad niþi bi riñnap udem, God sabe gep ram u aka Juda magum gep ram gau aka Jerusalem añ u, hibur naij gep rö manö riñnap hagagnö, wasö. 13 Yip miñi manö kub hagaböl u, ne niñnabön manö il ap midageinab, wasö. 14 Pen nöþ manö ap waiö hagnig gabin. Yip hagla, 'Pol hon Juda giþun u rö riñnap gagöp; niþe pir alöm, Adan gisön niþbö u arab,' a giþal. Yip Adan gisön niþbö ajab, a giþal u, niñö hagpal. Yad Adan gisön niþbö ajem, bac bi sabe gimidal God añ anþbu nöþ sabe gimidin. Mosi Lo manö kali kliñ rika u abe, bi God manö hagep gau manö kali kliñ rikla u abe, magöñhalö niñ udöl gi midpin. 15 Bi Juda aui midpal, niþi bi aij gau abe, niþi bi naij gau abe, magöñhalö umöm uraknaböl, a göm niñbal rö u, yad u rö nöþ niñbin. * 16 God aip am mideinabin, a gem, yad hañwatö gagin, wasö. God niñöm aka niþi bi gau niñöm, Pol kabö rö gagöp, a ginaböl u niñem, pör niñ aij gem, mid aij giþin.

17 "Pen yad mi riñnap Jerusalem aragnö. Pen niþi bi yad nan midagöp

gau kalip mani riñnap niñem, God niþ nan sabe gi niñ, a gem, Jerusalem arnö. 18 Jerusalem amem, hon Juda bi God amgö ilö mid aij gun, a gun, niñhön niñhön gimidun u, ginö. Anig gi þis gem, God niþ nan sabe gi niñ, a gem, God sabe gep ram u am midainö. Anig göl gi midainö u, bi aui kale apöm yip niñla. Pen niþi bi iru nöþ yad aip ap midageila. Pen pen hagep manö riñnap hagagnö. * 19 Pen Juda niþi bi Esia Propins niþbö gau Jerusalem apöm, God sabe gep ram au mideila. Manö kale midaiþöp u, kale aui apöm, manö anþbu hagblap. 20 Auagpal u, bi Juda Kansol kub gai i yip Jerusalem manö kub hagöm, yad nan naij ginö manö il niñla u haglö, ne nöñ! 21 Pen yip manö kub hagla niñ u, yad manö añ ap nöþ hagnö. Meg miñgan dap ranem hagnö, 'Yad niþi bi umöm uraknaböl, a gem, gasi u nöþ niñbin u me, yip manö kub hagabim i,' a ginö," a ga. *

22 Pol anig hagö niñöl göm, Gapna Piliks, Adan u a gimidal manö u niñ aij ga u me, Juda bi gau manö hageila u udagöm, haga, "Hainö ami bi kub yabiþ u Lisias auö, manö niþe u niñem, manö anþbu hagnabin," a ga. * 23 Anig hagöm, bi nagiman kai kalip abad mideia u niþ haga, "Pol niþ abad mid aij gimön; niþ böñ nöþ nag þidön lagmön. Niþe nan riñnap midagainim, niþi bi niþe gau kalip hag niñö, niþ ñöl," a ga.

Pol mi miñhöp nag mideia

24 Niñ pro bad ap arö, niñ ap Piliks niþin niþe Drusila aip aulö. Niþi Drusila anþbu niþe Juda niþbö niþi. Pen kale ber apil, nugmul niþe Pol niþ wiñ alö, apöm, Krai Jisas niþ aigöl göm niñ udpal manö u hagö, Piliks niñ mideia. 25 Pol niþe manö hag damöl gi, hon aigöl gun gi aij ginabun manö u abe, hon aigöl gun hibur gasi midmagö hon gasi göp rö nöþ gagnabun manö u abe, God hainö hanip manö kub hagnab manö u abe Piliks niþ haga. Pen Pol anig hagö, Gapna Piliks manö anþbu niñöm, piñniñ göm, Pol niþ haga, "Ne miñi am midaimön. Hainö yad niñ ap nöþ wiñ

* 24:6-7: Ap 21:28-30 * 24:15: Jon 5:28-29 * 24:18: Ap 21:12-28 * 24:21: Ap 23:6 * 24:22: Ap 23:26

alnö, aumön,” a ga. ²⁶ Pen gapman bi kub anibu, gasi nipe ke gau nöp niŋa, “Yad Pol nüp pör pör wiñ alnabin u, nipe pen gasi niŋnab, ‘Yad bi i nüp agamij mani rimnap ñinö, hagö, arnam,’ a göm, yip mani rimnap ñinab,” a gi gasi u niŋa. Pen gasi anibu nöp niŋ midöm, Pol nüp dugo ruö wiñ alö, apöm, manö hagmidil.

²⁷ Mi mihöp pis ga niŋöm bi ne Posias Pesdas, Piliks kuö nüp udöm, ram minör anibu gapna mideia. Pen Piliks, Juda kai yip bi aij a ginaböl u aij a göm, Pol nagi mideia u hubikaga.

25

Pesdas Pol nüp manö kub niŋa

¹ Pen Pesdas daun kub Sisaria u am gapna wög anibu udöm, ñin mihau niŋan nöp midöm, Jerusalem ara. ²⁻³ Pesdas Jerusalem arö niŋöl göm, God nüp nan sabe gep bi kub gau abe, Juda bi kub rimnap abe nüp am niŋöm, Pol anig göl anig göl gi naij ga manö anibu nüp hagla. Juda bi gau kale ke agamij manö adö añi hagöm, Pol nüp adan an au uŋin lun, al pak linabun, a göm, hagla, “Hanip mög niŋmön, bi ne rimnap hagaimön, Pol nüp yinid ut gi Jerusalem dauöl,” a gila. *

⁴ Anig hageila, Pesdas haga, “Pol nagi midöp Sisaria. Anib u, yad Sisaria arnig gabin rö, ⁵ nüp manö rimnap midainim, bi kub kale rimnap hagpe, yad aip Sisaria amöm, nüp manö kub hagöl,” a ga.

⁶ Pesdas anig hagöm, ñin raleb jiy aka sidun lan halö Jerusalem midöm, ado gi Sisaria ara. Ruö, Pesdas nipe manö kub hagep ram raul miŋan u amöm, Pol nüp dauim, a ga. ⁷ Pol nüp daueila, Juda bi Jerusalem nibö aula gau apöm nüp binig gigabö göm, manö adö ke ke iru nöp hagla. Pen manö hagla adö anib gau manö it midö, hagagla. *

⁸ Kale manö hageila, Pol uraköm pen haga, “Yad Juda nibi bi lo manö kale u rib rikagin; yad God sabe gep ram u nan naij ap gagin; yad Rom Empra Sisa nüp manö naij ap hagagin,” a ga.

⁹ Hageia, bi kub Pesdas, Juda nibi bi gau yip bi aij a ginaböl u aij, a göm, Pol nüp hag niŋöm, haga, “Manö kub hagabun anibi, Jerusalem amun hagun aka?” ga.

¹⁰ Hageia, Pol haga, “Miñi Sisa manö kub adö nipe u hadö midpin. Yad Juda nibi bi kalip nan naij ap gagpin u, ne u rö nöp hadö niŋban. ¹¹ Pen nan naij ap ginö, yip manö kub hagöm, al pak lun, a giblap u, piñiy gagbnep; anib u yip al pakblap. Pen manö kub hagöm, manö it ap midagöp u, bi ap yip Juda nibi bi kalip ñinim rö lagöp. Anib u, ne yip Sisa midöp u yuö, nipe ke manö anibi niŋnab,” a ga.

¹² Pol anig hagö, bi kub Pesdas am bi nipe gau aip manö anibu hag amil apil göm, ado gi apöm, haga, “Sisa manö kub yad u niŋnab,” a gan u me, nöp Sisa midöp u hag yunabin,” a ga.

Kiŋ Agripa aip niñin nipe Benis aip

¹³ Pen yöp ñin mihöp lugö niŋöl gi, Kiŋ Agripa aip niñin nipe Benis aip, Pesdas gisön nöp gapna aua rö nüp am niŋul a gimil, Sisaria ammil, Pesdas aip ñin bad rapin ap midailö. ¹⁴ Kale ñin iru rö au midnig gilö niŋöl gi, Pesdas nipe Kiŋ Agripa nüp haga, “Nöd Piliks gapna mideia ñin u, nipe bi ap nagi la. Pen gapna wög nipe u arö göm, bi anibu nagi lep ka u arik ara. * ¹⁵ Yad Jerusalem arainö, bi Juda God nüp nan sabe gep bi kub gau abe, Juda nibi bi manö ud asikep bi kub gau abe, bi anibu nüp yip manö kub hagöm, hagla, ‘Ne hagmön, Pol nüp al pak lilaŋ,’ a gila. ¹⁶ Pen manö it ap hageila niŋöm yad kalip hagnö, ‘Hon Rom nibi bi lo ap anig göl midagöp. Nibi bi yiharin al pak-agun. Manö kub hagun niŋöm bi manö midainim gau amöm, bi kalip gi naij ga amgö ilö nipe au manö waiö hageinaböl; nipe manö pen hageinab; manö it ap mideinab u, nüp al pak löl a ginabun,’ a ginö. ¹⁷ Anig hagem, Juda bi gau yad aip Sisaria i apem, ruö me, am manö kub hagep ram raul miŋan u asikem, Pol nüp am dauim a ginö, daula. ¹⁸ Yad gasi niŋnö e, manö kub yabit midöp, a ginö u pen manö kub hagla gau manö haglö niŋöl

* 25:2-3: Ap 23:15; 24:1 * 25:7: Ap 24:5-6 * 25:14: Ap 24:27

gem niḡnō manō kub mīdageia, wasō. ¹⁹ Kale yiḡariḡn hagla, ‘God manō u, hon hag aij giḡpun rō hagagōp. Pen bi Jisas u hadō uma u pen Pol hagōp niḡpe kamḡn mīdōp a gōp,’ a giḡla. ²⁰ Manō hageila u yad niḡn aij gagpin rō, Pol niḡp hag niḡnō, ‘Ne Jerusalem areinabōn, nōp manō kub hagnabōl aka?’ giḡnō. ²¹ Hagainō, niḡpe wasō ga. Niḡpe haga, ‘Yad nagḡ mīdeinabin. Hainō Empra Sisa niḡpe ke manō anḡbu hagnab,’ a ga. Anḡg hagō, yad niḡp Sisa mīdōp gau yunabin, a gem, nagḡ liḡbin rō mīdōp,” a ga.

²² Pesdas anḡg hageia, Kiḡ Agripa haga, “Pesdas. Bi anḡbu manō niḡpe ke hagō, yad niḡnabin,” a ga. Hageia haga, “Anḡb u, rol niḡnabōn,” a ga.

²³ Anḡg hagō, ruō, Agripa niḡn Benis aip, waḡiḡ aij aij nōp yiḡmil, ami bi kub riḡmnap abe, bi kub yabiḡ riḡmnap abe uḡ gōm, niḡbi bi kub auabun, a gōm, niḡn lōl giḡ manō kub niḡeb ram raul miḡan u arla. Ap mīdlō niḡnōl gōm, Pesdas bi niḡpe riḡmnap kalḡp haga, “Pol niḡp am dauim,” a ga. ²⁴ Hagō, daueila, Pesdas haga, “Kiḡ Agripa abe, niḡbi bi ap mīdpim gai i abe, bi i niḡp niḡnim. Juda niḡbi bi niḡp manō kub hagōm, bi anḡbi bōḡ nōp al pak lep, a giḡpal. Yad Jerusalem mīdainō, yiḡp anḡg unḡbō nōp hagla. Aui auajḡn, unḡbō nōp hagla. ²⁵ Yad niḡnbin, niḡbi bi gau nan naiḡ yabiḡ giḡlō, niḡn riḡmnap al pak liḡbal u pen bi i niḡp manō kub hagem niḡnō, nan anḡbu rō ap gaga, wasō. Pen niḡpe ke haga, ‘Empra niḡpe ke manō yad hagnab,’ a ga. Anḡb u me, yad niḡp Sisa niḡp yunḡg gabin. ²⁶ Bi anḡbi Empra niḡp hag yunabin u pen niḡpe nan niḡhōn niḡhōn gōp manō iḡ u, kōp halō kalḡ kliḡn riḡk niḡnam rō lagōp. Anḡb u, ne Kiḡ Agripa abe, niḡbi bi riḡmnap gai i abe, bi anḡbi nan niḡhōn niḡhōn gōp manō iḡ u niḡnabim. Kale manō niḡpe u niḡnim, manō iḡ magō u yiḡp hagnabim yad kalḡ kliḡn riḡkem, Sisa mīdōp au yunam. ²⁷ Pen gasi yad niḡnbin u, bi nagḡman Sisa mīdōp au yiḡariḡn yuem, lo niḡhōn niḡhōn riḡb riḡka u hagagnabin u, aij gagōp, wasō,” ga.

26

Pol Kiḡ Agripa niḡp manō haga

¹ Pen Kiḡ Agripa Pol niḡp haga, “Yad nōp apdi niḡnōl mīdpin, manō hag!” a ga.

Anḡg hagō, Pol niḡmagō dap ranōl gōm haga, ² “Kiḡ Agripa. Ne nōp apōn yiḡp manō hag, a gajan, Juda niḡbi bi manō yiḡp hagabōl u, nōp hagnḡg gabin u, yiḡp aij gōp. ³ Hon Juda niḡbi bi giḡpun giḡpun adō u abe, manō pen pen hagpun hagpun adō u abe, ne magōḡhalō hadō niḡnban u me, nōp hagnḡg gabin i, yiḡp aij gōp. Anḡb u, yad manō hagnō, yiḡp iru niḡnagmōn.

⁴ “Yad niḡ pro ram mīnōḡ yad ke gau mīdainō niḡn u abe, hainō am Jerusalem mīdainō niḡn u abe, yad bi aigale bi rō mīdpin u, Juda niḡbi bi gau magōḡhalō hadō niḡnbal. ⁵ Kale yiḡp mīlō padō niḡmīdal. Yad bi Perisi, Juda lo manō niḡnem, klō gem, asi masi giḡ aij yabiḡ giḡpin. Kale nōp manō anḡbu waiō hageinabōl u, yad manō niḡnō hagabin u a giḡmōn niḡnabōn. * ⁶ Pen God hadame nōp apḡs bac bi kalḡp manō aij hagō, gasi halō abad mīdmīdal manō anḡbu nōp niḡn uḡpin u me, kale yiḡp manō kub hagabōl. ⁷ Hon Juda iḡ ke ke unḡbō miḡan laḡ magōḡhalō, God apḡs bac bi kalḡp haga manō aij u abad mīdpun. God niḡpe nan aij niḡnabin a ga nan aij anḡbu uḡdun a gun, siḡdō anḡ siḡbōn yaḡ niḡp sabe gōl giḡ mīdpun. Pen Kiḡ Agripa, ne nō?! Manō haga anḡbu manō niḡnō nōp hagōp a gem niḡn uḡdōl giḡ mīdpin u me, yiḡp manō kub hagabōl. * ⁸ Pen kale niḡhōn giḡnḡg niḡbi bi umbal gau, God gō urakagnabōl, a giḡmim, niḡnbim?

⁹ “Pen nōd yad ke, Jisas Nasared niḡbō manō hageila gau kalḡp giḡ naiḡ giḡnam, a gem, giḡ niḡmīdin. * ¹⁰ Pen Jerusalem mīdem, yad u rō nōp gainō. God niḡp nan sabe gep bi kub gau yiḡp haglō, niḡbi bi Jisas niḡp niḡn uḡla gau iru nōp am daunō, nagḡ liḡmīdal. Yad ke bi manō uḡ asḡkep gau aip yau a giḡnō, riḡmnap bōḡ nōp al pak liḡlō umla, kalḡp paj hagmīdin. ¹¹ Juda magum gep ram gau ajem, niḡbi bi Jisas niḡp niḡn uḡla gau kalḡp mulu kal niḡnem, kale Jisas manō niḡpe u arō giḡlan, a gem, kalḡp giḡ naiḡ

* 26:5: Plp 3:5-6 * 26:7: Ap 23:6; 28:20 * 26:9: Ap 8:3

gim+din. Yad gasi adö añi ap nöp niñem, ñin rimnap niñi bi anib gau kalip uthai niñin, a gem, ram minöñ milö kub gau ajm+din.

Jisas Kraiss Pol niñp uda u, Pol aiud anibu haga

¹² “Pen ñin ap Damaskas niñi bi Jisas niñp niñ udla gau kalip nagi li daunam, a ginö, God niñp nan sabe gep bi kub gau, yau, a göm, köp kali kliñ rik ñilö, udem hadnö. ¹³ Pen bi kub aij nöñ! Yad sidö añ aulik aua magö u, adan añ au amöl gi niñnö, mailö kub unbö ke kumi kabö adö lañ niñbö yad bi rimnap aip araino gau pak ña. Mailö pak ña anibu, sidö mailö rö wasö; mailö anibu ke yabi ga. ¹⁴ Anig gö, hon magöñhalö minöñ yan ap lug pakun, yad niñnö, manö ap, manö yabi hon Arameik manö hagöm, yip haga, ‘Sol! Sol! Yip niñhön ginig pör gi naij gabön? Nöp pör adan aij yamnam, a gipin u pen ne yad aip pen pen gabön u, nöp ke ilön gab,’ a ga.

¹⁵ “Hageia, yad hagnö, ‘Bi Kub, ne ban?’ ö ginö.

“Hagainö, Bi Kub haga, ‘Yad Jisas, yip pör gi naij gabön u nöp hagabin,’ a ga.

¹⁶ Anig hagöm yip haga, ‘Pen uri ne urak! Yad nöp manö hagnig aubin. Ne wög gi ñeb bi yad midmön, yip miñi amgö niñban u abe, yad nöp hainö yamabin u abe, niñi bi rimnap gau kalip hag ñinabön. ¹⁷ Yad nöp hag yunö, ne ammön Juda niñi bi gau abe, Juda niñi bi wasö gau abe hag ñö, nöp gi naij gilö niñöl gem, nöp abad midem ud asik yunabin. ¹⁸ Ne manö aij yad kalip hag ñö, amgö we midpal u amgö ñil niñnaböl. Ne manö aij yad kalip hag ñö, sib gau midpal u arö göm mailö aunaböl. Ne manö aij yad kalip hag ñö, Seden pidöñ magö niñpe mo gau midpal u arö göm God niñp aunaböl. Anig geinaböl, nan si nan naij gipal gau, Bapi niñöm arö gö, niñi bi nöd yip niñ udpal gau aip seg kamini midainaböl,’ a ga. *

Pol God niñp wög gimidöp manö u haga

¹⁹ “Pen Kin Agripa. Yad naböñ ram minöñ kumi kabö adö lañ au niñbö apöm

manö haga niñnö anibu arö gagnö. ²⁰ Damaskas amem, niñi bi anib gau kalip manö aij anibu hag ñinö. Hainö am Jerusalem niñi bi kalip hag ñem, ram minöñ Juda niñi bi midpal gau magöñhalö kalip hag ñem, Juda niñi bi wasö gau hag ñem, ginö. Kalip hag ñem hagnö, ‘Nan si nan naij gipim u, niñhön ginig anig gipun, a gimim, arö gimim, God niñp añ niñ udmim, nan naij gau hadö arö gipun u niñöl a gimim, hagöp rö nöp gimim,’ a ginö. ²¹ Yad anig ginö u me, ñin ap God sabe gep ram au arainö, Juda bi aui kale yip ud sisi löm, al pak linig gila. ²² Pen God yip pör nöp abad midöp rö, yad uri magö i nöp aui urak midem, manö aij niñpe u, niñi bi hib midöp gau abe, niñi bi hib midagöp gau abe hag ñöl gi midpin. Manö hag ñabin anibu, adö ap ke wasö; bi God manö hagep bi gau abe, bi ne Mosi abe, hainö ginab a göm kali kliñ rikla manö u nöp hag ñabin. ²³ God manö hagep bi Aisaia God Manö kali kliñ riköm haga, ‘Krais apöm, ilön udöm umnab, pen niñpe bi nöd nöp kauyan uraknab u me, Juda niñi bi gau abe, Juda niñi bi wasö gau abe niñnaböl, God kalip u rö nöp ud kamini yunim rö löp. Anig ginab u niñpe kalip mailö rö pak ñinab,’ a ga,” a ga. *

²⁴ Pol manö anibu hagö niñöl gi, Gapna Pesdas manö kub hagöm haga, “Pol, ne bi manö adö ke ke niñban rö, nabic jin mo ne miñep göp hauñ almön hagabön,” a ga.

²⁵ Hageia, Pol pen haga, “Bi kub aij yad Pesdas. Yad hauñ alö hagabin. Gasi niñöl niñ aij gem, manö niñö yabi u hagabin. ²⁶ Yad niñhön manö hagabin i, Kin Agripa niñpe ke hadö niñöb. Jisas niñp niñhön niñhön göm manö niñhön niñhön göm gila u pi göm gagla. Waiö nöp gila u me, yad niñbin, Kin Agripa niñpe magöñhalö hadö niñöb. Anig gö niñem yad niñp piñini gem hagabin, wasö,” ga. ²⁷ Pol anig hagöm Kin Agripa niñp niñöm haga, “Kin Agripa. Ne bi God manö hagep gau manö hagla u, niñö hagla, a gimön, gasi niñban aka? Yad niñbin, manö anibu niñö hagla, a gimön, niñban,” a ga.

* **26:18:** Ais 42:16; Ep 2:2; Kol 1:13 * **26:23:** Luk 24:44-47; 1Ko 15:20

²⁸ Pol anig hagö, Kiñ Agripa pen haga, “Pol. Ne yip, manö pro ap hagnö, Jisas bi nipe ap mideian, a gimön, yip manö anibu hagabön aka?” ga.

²⁹ Hageia, Pol haga, “Manö ulep hagnam aka manö milö hagnam, yad gasi añi ap nöp niñem, God nip sabe gem hagabin, ne abe, nibi bi manö hagabin niñaböl gai i magöñhalö abe, yad midpin rö midaiim, a gem, sabe gabin. Pen yip sen adikpal rö kalöp lö, a gem, sabe gagabin,” a ga.

³⁰⁻³¹ Pol anig hagö, Kiñ Agripa u, Gapna Pesdas u, Agripa niñin Benis u, nibi bi mideila gau magöñhalö uraköm, höñ amöm, hagla, “Nibi bi rimnap gi naji gilö me, manö kub hagöm, rimnap nagit löm, rimnap böñ nöp al pak linaböl. Pen bi i nan naji ap gagöp, wasö,” gila.

³² Anig hagöm, Kiñ Agripa nipe Pesdas nip haga, “Miñi nagit lep ram arö göm höñ arböp u pen nipe, ‘Sisa manö kub yad niñnab,’ a göp u me, nagit midöm, bi kub Sisa midöp u arnab,” a ga.

27

Pol Rom arnig göm ñig magib uda

¹ Gapna Pesdas Pol Rom uri arnim a göm hagö, ami bi gau abad midep bi kub Julias u, Pol abe nagiman bi rimnap halö abe udöm abad mideia. Ami bi anib gau kalip “Empra Ami Bi Nipe” a gimidal. ² Pen ñin anibu, ñig magib ram minöñ Adramidiam nibö u, Esia Propins arnig göm, Sisaria am pidöñ ga. Anib u, ñig magib anibu udun ñig an yañ arno. Bi daun kub Desalonaika, Masedonia Propins au nibö bi ap aip arno. Hib nipe u Arisdakas. *

³ Ruö daun kub Saidon amjak am pidöñ gino. Julias Pol nip ud aij göm haga, “Am mideimam bi kalip niñmön, nöp nan niñhön midagainim gau nöp ñöl,” a ga.

⁴ Pen hon Saidon arik arnig gun niñno, yigön kub yabit u apöm, ñig solwara u abe ral auai. Anig gö, ram minöñ ñig rib gus ga airan Saipras böñ lau arno. ⁵ Anig gun, am am Silisia Propins hil gun, am ram minöñ Pampilia hil gun, am Lisia Propins amun, daun kub Maira amjak pidöñ gino.

⁶ Amjak pidöñ gun, ami bi kub bi nagiman

gau kalip abad mideia u niña, ñig magib Aleksadria nibö ap ram minöñ Idali arnig geia. Anib u, nipe hanip hagö, ñig magib anibu arno. ⁷ Ñig magib anibu amun, ñig an kub yañ amun, hain hain nöp uñham am am daun kub Kinidos amjakno. Pen yigön kub auageia niñöm yijig göl arep rö laga. Anib u me, böñ lau nöp am am ram minöñ Salmoni hil gun, ram minöñ ñig rib gus ga airan Krir ba lau nöp amun, ⁸ uñham am am ram minöñ pro ñig goñ au ap, “Ñig Magib Mid Aij Gep Kuö,” a gimidal, amjak pidöñ gino. Ram minöñ anibu Lasia daun sö lau.

⁹ Hon anig gun, hain hain nöp gi ajno niñöl göm me, Juda nibi bi nan niñnagla ñin u ap arö, ñig solwara kub ral auap ñin u hadö aua. ¹⁰ Pen Pol nipe kalip haga, “Bi gai i. Arep rö lagöp rö, areinabun u, nan wim wañib nan gau magöñhalö naji göm, ñig magib abe naji gö, hon magöñhalö ñig niñjun rö löp,” a ga. ¹¹ Pol anig haga u pen, ñig magib bi wög gimidal abad midmidöp bi kub u abe, bi ñig magib nap nibö u abe, manö ke hagailö niñöm, ami bi kub Julias, Pol manö arö göm, manö kalip u uda. ¹² Bi iru nöp hagla, “Ram minöñ i ram minöñ naji. Yigön kub udöp ñin i, ram minöñ naji anibi midagaiun; Piniks sö midöp au am midaiun. Yigön kub auab ñin u, ñig magib dam ram minöñ anibu lino, naji gagnim,” a gila. Piniks daun anibu, ram minöñ ñig rib gus ga airan Krir midöp. Ñig magib Piniks aumidöp u, yigön kub sidö auab lau adö aueinab u, ñig magib agamij sidö wad arab lau adö arnab; pen yigön kub sidö wad arab lau adö aueinab u, ñig magib agamij sidö auab lau adö arnab.

Yigön kub apöm, ñig solwara rala

¹³ Pen kale anig haglö, au midaino niñöl gi, yigön pro pro auai u niñöm, “Miñi amun arnabun,” a göm, bi ñig magib wög gimidal gau, aga yula u tip gi udöm, ram minöñ ñig rib gus ga airan Krir ñig goñ adö u arno. ¹⁴ Anig gun arno niñöl gi, adin hadal majö yabit, airan Krir böñ lap nibö, ñig magib arnig gino lau adö apöm, ñig magib ud jinomno ga. ¹⁵ Anig gö, bi ñig

* 27:2: Ap 19:29

magib wög gimidal gau niñöm, dam yijig göl arun, a göm, gi wasö niñöm, arö gilo, hanip halö dam ñig solwara an kub gau ud ara. ¹⁶ Hadal anig göm ud arö, am am ram minöñ ñig rib gus ga airan pro Kauda a gimidal u, böñ lap araino niñöm hadal kub auaia u hain ga. Anig gö niñöl gun, hagno, “Yigön pro auab rö, ñig magib pro bad u udun, ñig magib kub migan u ud lun,” a gun, uham yabıl ud lino. ¹⁷ Ñig magib pro bad u ud li aij göm, ñig magib kub u pa jö ginab rö löp, a göm, ñig magib gau nibö gau nibö nagı adıköm, tip gi li pidöñ gıla. Pen, “Yigön kub auab i, ñig magib hon u dam kabö kułup Södis a gimidal gau amöm, kabö kułup naj u binin gö, naj ginab,” a göm, sel adıkla u hubık yulö, aninın gö piñin göl gi arno. ¹⁸ Yigön kub u apöl gi mideia u me, ruö ñig magib u pıta gan, a göm, wim wañb nan gau ud ñig yula. ¹⁹ Ruö u, u rö nöp, yigön ud nöp mideia u me, nan nihön nihön ñig magib mid aij gan a göm raul migan lilö mideia u, magöñhalö niñebir ud ñig yan yula. ²⁰ Pen hon pör pör sidö gapı gau niñmidagun, wasö. Yigön u anig göl udöl nöp mideia u me, gası ap niñun, hagno, “Ram minöñ ap aragnabun; um haknabun,” a gun, gası niñno.

²¹ Pen milö padö kale nan magö niñmidagal. Hainö Pol mideila an au uraköm haga, “Bi gai i, manö yad hagnö u niñbep rö, hon airan Krir nöp midun, wim wañb nan gau ud ñig yan yuagbnop. ²² Pen yad kalöp hagabin, uri gası iru niñagmim; gası halö midaimim. Hon ap umagnabun. Ñig magib u nöp böñ nöp naj ginab. ²³ Yad God nip wög gi ñeb bi nıpe midpin u me, miñi sib yan God ejol nıpe ap yuö, apöm yad midajın söl au apöm yip hagöp, ²⁴ ‘Pol, ne piñin gagmön! Midmön, bi kub Sisa midöp au ammön, manö kub niñnabön. Pen nıbi bi ñig magib raul migan midpal gau, God kalıp u rö nöp abad midö umagnaböl. God nıpe nöp mög niñöm, kamın middep magö kale u nape ñöb,’ a göp. * ²⁵ Anıb u, bi gai i, kale piñin gagmim; gası halö

midaimim. Yad niñbin, God nip niñ udpin u, nıpe hagöp rö nöp ginab. ²⁶ Pen hon am am, ram minöñ ñig rib gus ga airan ap arno, ñig magib kabö kułup binin gi pidöñ ginab,” a ga. *

Ñig magib böñ nöp naj ga

²⁷ Pen yigön u hanip anig göl ud dam dam ñin unbö sidun böñ dan an niñöm sibön yan me, ñig solwara Edriadik, a gal u, an au amöl gun, bi ñig magib wög gimidal gau, gası ap niñöm, söl ram minöñ ap apjaknabun rö löp, a gıla. ²⁸ Kale gası anıbu niñöm, kabö kułup söl söl midöp aka göm, nan ñig li niñbal ap löm niñla milö kub kub 40 mida mideia. Yöp pro pro magö ap amöm, nan anıbu kuöyan löm niñla 30 mida mideia. ²⁹ Anig gö, hon kabö kub haıai adö au arun rö löp, a göm, piñin göm, aga mıhau mıhau yula niñöm, ñig magib pidöñ ga. Pidöñ gö niñöl gi, God nip sabe göm hagla, “Ram yinid ruöm sidö lan,” a gıla. ³⁰ Pen bi ñig magib wög gimidal gau, ram minöñ ñig rib gus ga airan anıbu yöp söl anıb au arnıg, nıbi bi gau niñ mideila rö, pıral wai ñöm, hagla, “Ñig magib pro u dam ñig magib nabıc lau adö yuun, aga rımnab halö yuun,” a gıla. ³¹ Kale pıral anig gılo niñöl gi, Pol niñöm, Julias ami bi nıpe gau aip kalıp haga, “Bi ñig magib wög gaböl i, kale ñig magib pro u udöm pinin gi areinaböl u, kale magöñhalö um haknabim,” a ga. ³² Pol anig hagö, ami bi gau, ñig magib ñig yan yunig geila nagı u, böñ nöp rib gi dö gi yulö, ñig an yan luga. ³³ Pen ram runig ga magö u, Pol kalıp haga, “Ñin unbö sidun böñ dan u gası iru niñmim, nan magö niñagmim, yıharın nöp midpim. ³⁴ Anıb u, uri nan rımnab niñmim. Wasö u, aige göl gimim mideinabim. Nıbi bi añı ap nabıc un añı ap lugagnab,” a ga. ³⁵ Pol anig hagöm, bred rımnab udöm, kale mideila an au God nip aij a göm, ud jö göm, nan rımnab niñna. ³⁶ Pol nıpe niñö niñöl göm, kale u rö nöp hibur aij gö, nan rımnab ud niñla. ³⁷ Hon söl ñin juöl unbö sidun böñ dan (276) nıbi bi ñig magib migan anıbu

* 27:24: Ap 23:11 * 27:26: Ap 28:1

mıdaino. ³⁸ Pen nan ñiñ pıs gun, ñig magıb pıta gan, a gun, wid mıdeia gau ud ñig yan yuno.

³⁹ Ram ruö niñöl gun, ram mınöñ anıbu niñno. Pen bi ñig magıb wög gimıdal gau ram mınöñ anıbu niñön, a göm, niñagla. Pen kale niñla, ñig solwara lajiñ waj hak ara u, kabö kułup aij nöp mıdeia lau u me, hagla, “Ñig magıb adö anıbu kabö rö arnabun,” a gıla. ⁴⁰ Anıb u, ñig magıb aga yula nagı gau böñ nöp rıb gi dö göm, ñig magıb böñ böñ lıla sıdia mıhau hubık paliöm, sel kub u hubık lıla u, kauyan dap ran adıköm, hadla. ⁴¹ Am am me, ñig magıb mulu adıñ u, kabö kułup adö u biñiñ göm, paköl gi pidöñ ga. Anıg göl paköl gi pidöñ gö, ñig solwara u ral apöm, ñig magıb himgan adıñ böñ nöp pa jö ma jö gi ud ara.

⁴² Anıg gö, ami bi rimnap apöm, bi kub kale Julias niñ hagla, “Ñig magıb i naij gab. Bi nagıman gau piñiñ gi arlö, hanıp hag giñaböl. Anıb u, kalıp al pak lun,” a gıla. ⁴³ Anıg hagla u pen Julias, Pol niñ gasi niñöm, kalıp wasö göm, haga, “Bi ñig uñan piñik niñbal gau nöd ñig uñan piñik aröl. ⁴⁴ Hainö bi ñig uñan piñik niñagpal gau, mab po naböñ naböñ gau udöm, ud sısi löm aröl,” a ga. Hagö, haga rö nöp giño. Bi ap ñig niñagno; magöñhalö kamıñ arno.

28

Pol ram mınöñ Molda am mıdeia

¹ Pen hon ram mınöñ ñig rıb gus ga anıbu arno, niñi bi anıb gau mıdeila gau hanıp hagla, “Ram mınöñ i Molda,” a gıla. ² Anıg hagöm, hanıp udöm gi aij gıla. Hanıp möñ al kıla ga rö, hanıp ud aij göm, mab dap laulö, mali aij giño. * ³ Pol pen am mab lö lö rimnap lıhu dapöm lauö niñöl gi, hauat ap mab lö lö daueia anıb au mıdeia u me, piñöñ gö, ap ranöm Pol niñ niñmagö kid u hau ij halö la. ⁴ Anıg gö, niñi bi ram mınöñ anıbu mıdeila gau niñöm, kale ke hagla, “Bi nagıman i gi naij göp rö kamıñ arnım rö lagöp. Ñig solwara anı au mıdöm, ñig magıb u naij gö umagöp

u pen mıñi umnab,” a gıla. ⁵ Anıg hagla u pen Pol niñmagö niñe u piñal pakö, hauat anıbu lugöm, ñöl ina. Pen Pol niñ nan ap gaga. * ⁶ Anıg gö, niñi bi anıb gau kale ke hagla, “Bi i niñ hauat hauöp u hu giñim aka hu gagö yiñid umnım,” a göm, rapın nöp niñ mıdeila. Pen anıg gi niñ mıdlö, niñ nan ap gaga, wasö. Kale niñöm, hagla, “Bi anıbu bi yabıl ap wasö; niñe god ap,” a gıla. *

⁷ Pen bi kub ram mınöñ anıbu abad mıdeia u hib niñe u Pablias. Ram mınöñ niñe u söl anıb au mıdeia u me, hanıp dam ram niñe u amun, ñin mıhau niñganı abad mıd aij yabıl ga. ⁸ Bi kub anıbu nap niñe u hañ romanı niñe u mab rö inöm, hib yuö göm, um mıdeia. Pen Pol niñe Pablias nap niñ niñöm, God niñ sabe göm, niñ niñmagö lö niñöl gi, nan ga anıbu böñ nöp kamıñ la. ⁹ Anıg gö me, niñi bi ram mınöñ anıbu nan ga gau aulö niñöl gi, Pol niñe God niñ sabe gö, kalıp kamıñ la. ¹⁰ Pol anıg gö me, hanıp abad mıd aij yabıl göm, ñig magıb udun arnıg gaino ñin u, nan niñön niñön mıdageia gau hanıp hañwatö niñla.

Pol daun kub Rom amjaka

¹¹ Pen ram mınöñ anıbu, ñig magıb Aleksadria niñö ap, u rö nöp ap mıdeia. Ñig magıb anıbu hib niñe u “Ñi Ramö” a gıla. Ñin anıbu yigön kub udep ñin u aua u me, arep rö lagö, anıb au mıdeia. Hon abe ram mınöñ anıbu mıdno, rakın mıhau niñganı luga. ¹² Pen yigön kub auagep ñin u, ñig magıb Ñi Ramö anıbu amun, daun kub Sairakius amjak pidöñ giño. Amjak pidöñ gun, ñin mıhau niñganı anıb au mıdaino. ¹³ Ñig magıb anıbu nöp udun, Sairakius arö gun, daun kub Regium arno. Ruö yigön kub ap jöl adö apöm, ñig magıb u udöm, yiñid arö me, ñin mıhöp nöp ñig anı au mıdun, Pudiolai daun amjak pidöñ giño. ¹⁴ Ram mınöñ anıbu niñi bi Jisas niñ niñ udla rimnap mıdeila u me, hanıp hagla, “Hon aip mıdmim, armim,” a gıla. Hageila, kalıp aip ñin unbö mudun jıñ mıdun, “Rom arun,” a gun, hadno. ¹⁵ Pen Rom niñi

* 28:2: 2Ko 11:27 * 28:5: Mak 16:18 * 28:6: Ap 14:11

bî Jisas nîp nîŋ udla gau, “Pol bî gau aunaböl,” a gîlô, nîŋöm, rîmnap ap hanîp Apias Maker an u nable pakla rö, rîmnap ap hanîp Ram Haneb Mîhau Nîgan mîdeia ram mînönj u nable pakla. Pol kalîp nîŋö, hibur nîpe aij gö, God nîp aij a ga. ¹⁶ Pen hon am Rom mîdaino, gapman bî kub u Pol nîp haga, “Ram ne ap ke hanmön,” a ga. Anîg hagö, Pol nîpe ram ap ulhai nîŋöm han mîdö nîŋöl gî, ami bî ap nîp abad mîdeia.

Pol Jisas manö aij u daun kub Rom au hag ña

¹⁷ Pol ñîn mîhau nîgan mîdöm, Juda bî kub ram mînönj anîbu mîdeila gau kalîp wîñ alö, ap magum geila, haga, “Mam bî. Yad nîbi bî hon gau nan naij ap gagem, apîs bac bî manö hagla u rîb juagîn u pen Juda bî kub Jerusalem nîbö gau yîp ud sîsî löm, dam Rom gapman bî kub anîb gau kalîp ñîla. ¹⁸⁻¹⁹ Rom gapman bî gau yîp manö kub hagöm nîŋla manö îl ap mîdageia. Yîp al pak löl rö laga. Anîb u, yîp, hubîk yuun, a göm, nîŋla u pen Juda kai mîdeila gau klö yabîl göm, yîp kauyan manö kub hagla. Anîg gailö me, yad hagnö, ‘Sisa nîpe ke manö yad u nîŋnab,’ a gînö. Pen yad nîbi bî yad Juda gau kalîp manö ap hagnîg auagîn. * ²⁰ Pen hon Juda kai Bî Kub nîp gasî halö abad mîdpun manö aij nîpe u nöp hag ñînö, yîp nagî lîbal i. Manö anîbu hagnîg me kalöp wîñ alnö aubim,” a ga. *

²¹ Pol anîg hageia, nîp pen hagla, “Bî ram mînönj Judia nîbö anîb gau, i apöm aka köp ñîlô auö, manö naij rîmnap nöp haglö, nîŋagpun. ²² Pen hon nîŋbun, Juda nîbi bî gau gau magöŋhalö hagpal, ‘Nîbi bî gasî ne nîŋban rö nîŋbal gau, nîbi bî aij wasö,’ a gîpal. Anîb u, ne manö ne ke hagö, hon ke nîŋun,” a gîla. *

²³ Pen kale anîg hagöm, ñîn ap manö hagnabun, a göm, hag la. Ñîn hag la anîbu nöp, nîbi bî nöd aula rö wasö, nîbi bî iru yabîl nöp Pol mîdeia ram u sîb halö nöp ap magum gîla. Anîg göm, ap magum gîlô nîŋöl gî, Pol nîpe, God nîbi bî udnîg göm, Ñî nîpe hag yuö, Kiŋ rö aua manö u hag

ñînîg, Mosîs abe, bî God manö hagep bî gau abe, hadame nöp Jisas anîg anîg göm gînab, a göm, kalî kîñ rîkla manö u kalîp hag ña. Jisas manö u hagnö nîŋlan, a göm, Pol manö anîbu hag mîdö nîŋöl göm, sîdö wad ara. ²⁴ Pen manö haga anîbu, rîmnap haga rö nîŋ udla pen rîmnap nîŋ udagla. ²⁵ Pol nîbi bî nîŋ udagla gau kalîp haga, “Hadame nöp Ana Uî nîpe Aisaia nîp go? lö, apîs bac kale gau kalîp manö nîŋö yabîl haga. ²⁶ Manö anîbu Aisaia nîpe God

Manö adîŋ ap kalî kîñ rîkôm haga,

‘Juda nîbi bî gau kalîp ammön hagnöm,

“Manö hagnaböl nîŋnabim u pen manö hagöp u, a gîmim, nîŋagnabim.

Amgö nîŋnabim u pen nan ap nîŋagnabim.

²⁷ Nîbi bî gai i manö yad hagpin u kalîp iru gö nîŋagpal.

God Manö nîŋno, hanîp gö, nîbi bî nîpe mîdaiun rö löp a göm, rîmîd pîl göm, amgö ju göm nöp mîdpal,” a gîmön,’ a ga.

²⁸ “Anîb u, Juda nîbi bî gai i nîŋim! Kale Juda kai, God manö aij u arö gîpîm rö, nîpe hagö, manö aij anîbu Juda nîbi bî wasö mîgan rîmnap arnab nîŋöm kale manö anîbu udnaböl,” a ga. ²⁹ Pol kalîp manö anîbu hag pîs gö nîŋöl göm, Juda nîbi bî gau kale ke amöl gî, pen hagö pen hagö göl gî arla.

³⁰ Pen Pol daun kub Rom han mîdmîdöp ram u rauöl gî han mîdeia, mî mîhöp ina. Nîbi bî nîp nîŋnîg aueila gau kalîp magöŋhalö hag wîhai udöm, ud aij ga.

³¹ Nîbi bî nîp aula gau, God nîbi bî udnîg göm, Ñî nîpe hag yuö, Kiŋ rö aua manö u kalîp hag ñöm, Bî Kub Jisas Krais manö aij u hag ñöm, gîmîdöp. Nîpe anîg geia, Rom gapman bî kub gau nîp hag gagla u me, nîbi bî gau kalîp manö klö gî hagöm, kabö göl nöp hag ñîmîdöp.

* 28:18-19: Ap 25:11; 26:31 * 28:20: Ap 26:6-7 * 28:22: Ap 24:14

Rom Pol Rom n̄ibi b̄i kal̄ip k̄öp kal̄i k̄liñ r̄ika

Pol Rom n̄ibi b̄i kal̄ip k̄öp kal̄i k̄liñ r̄ika

¹ Yad Pol. Kraiſ Jisas wög ḡi ñeb b̄i n̄ipe m̄idpin. God ȳip hag lö, Kraiſ Jisas manö aij ud arep b̄i ap m̄idpin. God n̄ipe ȳip udö, God manö aij u ud ajm̄idin. *

² Pen manö aij an̄ibu, God hadame nöp b̄i manö hagep n̄ipe gau kal̄ip hagö, kale God Manö u Manö U† u kal̄i k̄liñ r̄iköm hagla rö nöp ga. * ³ Manö U† kal̄i k̄liñ r̄iköm hagla an̄ibu, kale God Ñi n̄ipe manö u nöp hagla. Ram m̄inöñ i† i lau u, b̄i ne Depid r̄ikö, r̄ik dam dap̄il göm, n̄ip yag daula.

⁴ Pen n̄ipe ke God, n̄ipe ke u† yab̄i† u, n̄ipe umöm uraka u me, klö ke yab̄i† an̄ibu n̄iñun n̄iñbun, n̄ipe God Ñi n̄ipe yab̄i†, B̄i Kub hon Jisas Kraiſ.

⁵ Jisas Kraiſ ȳip mög n̄iñöm ud aij ga. Jisas Kraiſ hib n̄ipe adö arañ, a göm, God b̄i gau abe ȳip abe hag löm haga, kale m̄inöñ naböñ gau r̄igoñ r̄igoñ n̄ibi b̄i magöñhalö yab̄i† kal̄ip Jisas manö aij hag ñibe, kale manö aij an̄ibu n̄iñ udöm, hagöp rö nöp göl, a ga. * ⁶ Pen kale Rom n̄ibi b̄i m̄idpim au, God kalöp u rö nöp Jisas Kraiſ n̄ibi b̄i n̄ipe ke hag la.

⁷ An̄ib u, kalöp Rom kai, God, n̄ibi b̄i yad m̄ideilan, a göm ud m̄idmagö yab̄i† löp gau, kalöp k̄öp i kal̄i k̄liñ r̄ikabin. Bapi God, B̄i Kub Jisas Kraiſ, kalöp ud aij ḡimil, abad m̄id aij ḡilö me, kale agam̄ij m̄id aij ḡimim. *

Pol daun kub Rom arnam, a göm, gas̄i u n̄iña

⁸ Manö nöd hagn̄ig gabin u, kale Jisas Kraiſ n̄iñ udpim u, n̄ibi b̄i ram m̄inöñ go† adsagö gau magöñhalö aiud an̄ibu n̄iñöm haglö arab. An̄ib u, yad Jisas Kraiſ n̄ip sabe gem, God n̄ip aij a gabin. ⁹⁻¹⁰ Yad God Ñi n̄ipe manö aij u, gas̄i añi u nöp n̄iñem klö gem, hag ñi ajem, God n̄ip wög

ḡim̄idin. God n̄ipe n̄iñöb, yad n̄ip sabe gem, pör nöp hib kale hagabin. God n̄ipe adan hi+kö, kale m̄idpim au am n̄iñnabin, a gem, n̄ip sabe gabin. *

¹¹ Jisas manö aij n̄ipe r̄imnap kalöp hag ñinö, God Ana n̄ipe ana kalöp nan aij ap ñö, ana kalöp añ dañ p̄idöñ m̄idaimim, a gem, kale m̄idpim au am n̄iñnam a gem gas̄i u pör n̄iñabin. ¹² Pen adö an̄ibu nöp wasö. Yad aunabin u, yad Jisas Kraiſ n̄iñ udpin rö n̄iñmim, kale ana kalöp añ dañ p̄idöñ udmim, Jisas Kraiſ n̄ip n̄iñ ud p̄idöñ yab̄i† ḡinabim. Pen an̄ig unbö rö, kale Jisas Kraiſ n̄iñ udpim rö n̄iñem, yad u rö nöp ana yad añ dañ p̄idöñ udem, Jisas Kraiſ n̄ip n̄iñ ud p̄idöñ yab̄i† ḡinabin.

¹³ Añ mam b̄i. Yad kalöp am n̄iñnam, a gem, gas̄i u pör n̄iñm̄idin u pen adan m̄idageia. Amem, Jisas Kraiſ manö aij u hag ñinö, kale manö aij u n̄iñmim, hagöp rö nöp n̄iñ udmim, Jisas Kraiſ n̄ip n̄iñ udpe, n̄ipe kalöp ud as̄ik yunim, a ḡi gas̄i n̄iñbin. M̄inöñ naböñ ke ke gau, n̄ibi b̄i r̄imnap añ kal̄ip gau ḡinö rö, am añ kalöp au u rö nöp ḡibnep. *

¹⁴ Pen Jisas Kraiſ ȳip ud kam̄iñ yua u me, yad gas̄i n̄iñbin yad nan naböñ m̄idöp. Yad n̄ibi b̄i gau manö aij n̄ipe u hag ñinam. Grik n̄ibi b̄i gau abe, Grik n̄ibi b̄i wasö gau abe, n̄ibi b̄i kal̄i k̄liñ n̄iñbal gau abe, n̄ibi b̄i kal̄i k̄liñ n̄iñagpal gau abe, kal̄ip magöñhalö manö aij n̄ipe u hag ñinam, a gem, gas̄i u n̄iñbin. ¹⁵ An̄ib u me, yad kale daun kub Rom m̄idpim gau u rö nöp, am Jisas manö aij u kalöp hag ñinam, a gem, gas̄i añi u nöp n̄iñabin.

¹⁶ Jisas Kraiſ manö aij n̄ipe u God p̄idöñ halö hagab u me, n̄ibi b̄i manö an̄ibu n̄iñ udeinaböl u, manö aij an̄ibu kal̄ip ud as̄ik yunab; Juda n̄ibi b̄i gau abe, Juda n̄ibi b̄i wasö gau abe, kal̄ip magöñhalö ud as̄ik yunab. An̄ib u, yad Jisas manö aij n̄ipe u gas̄i n̄iñem, gas̄i halö nöp m̄idpin. * ¹⁷ Jisas manö aij u n̄iñun n̄iñbun, God n̄ipe aigöl göm n̄ibi b̄i nan si nan naij ḡipal gau kal̄ip n̄ibi b̄i aij, a ḡinab. N̄ibi b̄i gau kale ḡi aij ḡipal u n̄iñöm, God kale n̄ibi b̄i

* **1:1:** Ap 9:15 * **1:2:** Ro 16:25-26 * **1:5:** Ap 26:16-18; Gal 2:7-9 * **1:7:** Nab 6:25-26 * **1:9-10:** Ap 19:21; Ro 15:23 * **1:13:** Ap 19:21 * **1:16:** Mak 8:38; 1Ko 1:18-24; Ap 13:46

kamɪŋ aij, a gagnab; kale Jisas manö aij u niŋ udpal u niŋöm, kale niŋi bi kamɪŋ aij, a gɪnab. Adö anɪbu nöp, God Manö kalɪ kliŋ rɪköm hagla, “Niŋi bi God Manö hagöp rö niŋ udnaböl gau, God kalɪp niŋi bi aij, a gö, kale kamɪŋ yöl mideinaböl,” a ga. *

Niŋi bi Jisas Kraiŋ niŋ niŋ udagnaböl gau manö kub niŋnaböl

¹⁸ Niŋi bi God Manö niŋö niŋɪblap u pen niŋi bi riŋnap God niŋp gasɪ niŋagöm, gɪ naj göm, God Manö niŋö u paŋu gɪpal. Anɪb u me, God niŋpe kal göm, kalɪp manö kub hagnig gab. ¹⁹ God niŋpe aigale Bi rö midöp, niŋpe ke waiö lö niŋbal. *

²⁰ Niŋpe hadame dagol gau minöŋ naböŋ gɪ la niŋ u rɪkō, niŋpe God klō halö yabiŋ pör pör midöp u waiö midö niŋbal. God niŋpe nan niŋhön niŋhön gɪ la gau nöp niŋöm, niŋpe aigale Bi rö midöp u niŋɪblap. Niŋageinaböl u, nan kale. * ²¹ Anɪb u, God niŋp niŋbal u pen niŋp aij, a göm, hib niŋpe u haglö adö aragöp. Gasɪ haŋöwaŋö niŋöm, hauŋ alöm, siŋbön göp gau rö midpal. *

²² Hon niŋi bi gasɪ aij niŋmidun, a gɪpal u pen kale niŋi bi hauŋ rö midpal. * ²³ God pör midöp u niŋp hauŋ göm, nan yiŋharɪŋ riŋnap udöm, niŋi bi rö gɪ löm, wal yaur rö gɪ löm, hainjo sara rö gɪ löm, nan anɪb gau, god hon, a göm, sabe gɪpal. * ²⁴ Anig gɪlö, God kalɪp arö gö, kale gasɪ naj yabiŋ niŋöm, niŋi si bi si göm, nagɪ naj adö anɪbu amöm, haŋ roman kale ke gɪ naj gɪpal.

²⁵ God Manö niŋö u arö göm, manö piral niŋ udpal. God nan gɪ la gau nöp sabe göm, niŋpe nan gɪ la gau nöp hib haglö adö aröp. Pen God nan magöŋhalö gɪ la u, hib niŋpe haglö adö arböp. Hib niŋpe nöp pör pör nöp hagno adö araŋ. Anɪb unbö rö aij.

²⁶ Kale anig göl gɪ naj yabiŋ geila u me, God kalɪp arö gö, nan nable yabiŋ göp adö u nöp gɪmidal. Niŋi gau, bi kabö göl ud midöl rö arö göm, niŋi riŋnap aip nagɪ naj adö riŋnap gɪpal. ²⁷ Bi gau u rö nöp, niŋi kabö göl ud midöl rö arö göm, bi ap

bi ap niŋp niŋö mab rö inö, bi gau kale ke nöp gɪ naj yabiŋ gɪpal. Anig göm pen ilön udpal. *

²⁸ Hainö God manö niŋagnabun, a göm, gasɪ niŋla u me, God kalɪp arö gö, nan naj nan gagep kalɪp midmagö piŋu göp gau nöp gɪpal. ²⁹ Pen kalɪp nan naj gep adö u gasɪ aŋi u nöp lö, kale naj yabiŋ nöp göl göm, nan gau hon nöp midan, a göm, gasɪ u niŋöl göm, haŋöwaŋö gɪ naj göl göm, gɪpal. Niŋi bi nan aij kale gau yad rö lagöp a göm, gasɪ naj niŋöm, wip alöm, pen pen göm, piral hagöm, gasɪ naj nöp niŋbal. Pen, nöp hagöp yiŋp hagöp, a göm, ³⁰ niŋi bi hag juöm, God niŋp mulu kal niŋöm, niŋi bi hag pro göm, hanɪp nöp niŋi bi kub, a gɪ niŋlan, a göm, hib kale u ke dap ranbal. Gasɪ hain niŋbö adö riŋnap niŋun gɪ naj gun, a göm, gasɪ kale anɪbu nöp niŋbal. Niŋime nap manö hagpal u riŋ jubal. ³¹ Kale gasɪ riŋmid lagöp. Manö ke hag liŋbal adö u hain gagpal. Niŋi pai amɪliŋp apɪliŋp kale ke gau midmagö lagpal. Niŋi bi riŋnap niŋlö, mög gagöp. ³² Gɪpal anɪbu, God wasö gö ilön kub udep u niŋbal u pen kale ke göm aka niŋi bi riŋnap aip göm, u gɪ aij gabun, a gɪpal.

2

God manö kub hagöm, manö kabö göl nöp ud asɪknab

¹ Pen kale niŋi bi riŋnap kalɪp hag ju-mim hagnabim, “Niŋi bi gau niŋhön gɪnig nan si nan naj gɪpal,” a gɪnabim u pen kale ke u rö nöp gɪpim u me, God niŋöm kalöp manö kub hageinab u, kale abe manö pen hagnim rö lagnab. * ² Hon niŋbun, God niŋpe manö niŋö nöp hagöp. Anɪb u, niŋi bi anig unbö rö gɪnaböl gau, kalɪp manö kub hagnab u, manö kabö göl nöp hagnab. ³ Niŋi bi nan si nan naj gɪpal gau, a gɪmim, hag junabim u pen kale ke u rö nöp gɪpim. Anɪb u, kale gasɪ niŋhön niŋbim? God hanɪp manö kub hagagnab a gɪmim niŋbim aka? ⁴ God bi aij, kalöp niŋi bi pör mög yabiŋ niŋöm,

* **1:17:** Ro 3:21-22; Hab 2:4 * **1:19:** Ap 14:15-17; 17:24-28 * **1:20:** Job 12:7-9; Sam 19:1 * **1:21:** Ep 4:17-18

* **1:22:** Jer 10:14 1Ko 1:20 * **1:23:** Dud 4:15-19; Sam 106:20 * **1:27:** Lep 18:22; 20:13; 1Ko 6:9 * **2:1:** Mad 7:1-2; Jon 8:7

agamij hain rik damöm, yijid kal gagöp u niñbe, nipe bi yiharin ap rö löp ar? Pen niñim! Nipe agamij hain rik midöp u, yad yijid kal juageinabin, kale nan si nan naj gipal gau, nihön ginig anig gipun a göm, arö göl, a göm, agamij hain rik midöp. * 5 Pen God agamij hain rik midöm yijid kal gagöp u, kale nan si nan naj gipim u, nihön ginig anig gipun, a gimim, arö gagpim. Kale manö nipe ji niñmim, nan si nan naj gipim gau nöp göl gi midpim. Anib u, God nibi bi ginaböl ginaböl rö niñöm, manö kub hagnab ñin u, kale manö kub yabit niñnabim. Ñin anibu, nipe manö kub hagöm, kabö rö nöp hagnab u, waiö niñnaböl. Nan si nan naj gipim u, nipe niñöm kal göm kalöp ilön pen ñinab. 6 “Nibi bi añi añi ginaböl ginaböl rö niñöm, God kalip u rö nöp añi añi pen ñinab.” *

7 Ñin anibu nibi bi an, God hanip mailö aij nipe ñöm, manö aij hagöm, kamij pör middep magö u ñinab, a göm, nibi bi rimnap kalip pör pör gi aij gipal gau, God kalip kamij pör middep magö u ñinab. 8 Pen nibi bi an an, nan hañ roman kale ke nöp gasi niñöm, nagt aij adö anibu ji niñöm, nagt naj adö u arnaböl gau, God kalip niñö mulu yabit lugö, kal juöm, ilön kub yabit ñinab. *

9 Pen Juda nibi bi gau abe, Juda nibi bi wasö gau abe, nagt naj adö u geinaböl u, God kalip hagö, kale magöñhalö uñham midöl göm, gasi milö yabit löl göm, gi middeinaböl. 10 Pen Juda nibi bi gau abe, Juda nibi bi wasö gau abe, gi aij geinaböl u, God kalip magöñhalö mailö aij nipe ñöm, manö aij hagöm, ud aij gö, mid aij ginaböl. 11 Nihön ginig: God nipe böñ lap aka böñ lap aragnab. Kabö göl nöp niñöm, nibi bi gau kalip ud asik ke ke linab.

12 Juda nibi bi wasö gau, lo Mosi haga niñagal gau, nan si nan naj geinaböl u, lo manö niñagal u pen kale ram minöñ naj arnaböl. Pen nibi bi lo Mosi haga niñbal gau, nan si nan naj geinaböl u, God lo manö anibu udöm, kalip manö kub

hagnab. 13 Nibi bi lo manö niñmidal gau, God kalip, nibi bi aij yad, a göm hagagnab. Nibi bi lo manö hagöp rö nöp ginaböl gau nöp, God kalip, nibi bi aij yad, a ginab. 14 Juda nibi bi wasö gau lo Mosi haga niñagal. Pen kale gasi kale ke niñöm, lo manö hagöp rö geinaböl u, gasi magö kale ke lo rö midöp. * 15 Kale anig göl gasi niñöm gipal u me, hon niñun niñbun, lo manö u an kale dan midöp. Ñin rimnap gi damöm, an kale yan, “Gi naj gabun,” a göm niñbal. Pen ñin rimnap gi damöm, an kale yan, “Gi aij gabun,” a göm niñbal. 16 Jisas Krais manö aij hag ñi ajmidin u hagab, manö kub hagep ñin u, God Jisas Krais nip hagö, nibi bi nan si nan naj pi göl gipal gau hag hiik waiö lö, nipe gasi magö kale ke midmagö an kale dan niñön niñön hagöp u niñöm, kalip manö kub hagnab.

God nipe lo manö hanip ña u me, hon Juda kai nibi bi nipe ke yabit midpun, a gila

17 Pen kale Juda nibi bi gau, hib kale ke dap ranöl gi hagpim, “God nipe lo manö hanip ña u me, nibi bi nipe ke yabit midpun. 18 Hon lo manö niñbun u me, nagt adö anibu aij, nagt adö anibu naj, a gi gasi niñun, God nip aij göp adö u nöp gipun,” a gipim. 19 Pen manö adö ap hagpim, “Nibi bi niñagpal gau kalip hag ñi aij gun, nibi bi amgö we gö sibön göp rö midpal gau kalip hag ñi aij gun, 20 nibi bi lo manö niñagpal gau kalip hag ñi aij gun, ñi pai pro gau kalip hag ñi aij gun gipun,” a gipim. Hagpim anibu hagpim, “God nipe lo manö hanip ña u me, gasi aij magöñhalö abe, gasi niñö magöñhalö abe hadö niñbun,” a gipim. *

21 Kale lo manö u niñmim, nibi bi gau kalip hag ñibim u pen manö nibi bi gau hag ñibim rö kale ke gagpim. Nibi bi rimnap kalip hagpim, “Nan si udagmim,” a gipim u pen kale ke nan si udpim aka? * 22 Nibi bi rimnap kalip hagpim, “Nibi bi si si gagmim,” a gipim u pen kale ke anig gipim aka? Nibi bi rimnap kalip hagpim, “Nan hañwalö gau God rö sabe gagmim,”

* 2:4: Ep 1:7; 2Pi 3:15 * 2:6: Sam 62:12; Pro 24:12; Mad 16:27; 2Ko 5:10 * 2:8: 2De 1:8 * 2:14: Ap 10:35

* 2:20: 2Di 3:5 * 2:21: Mad 23:3-4

a gipim u pen ram sabe gipal migan anib gau ammin, nan dap lbal gau rimnap si udpim aka?

²³ Hib kale u ke dap ran limim hagpim, “God lo u hanip Juda nibi bi ña,” a gipim u pen manö nipe u rib jubim rö, hib nipe u rö nöp hag jubim aka? ²⁴ Gi naj gipim anibu, bi ap nöd God Manö kal klian riköm haga rö nöp gipim. Nipe haga,

“Kale Juda nibi bi, God lo manö niñbun a gipim u

pen kale ke mid aij gagpim rö,

Juda nibi bi wasö gau,

God nip hag jubal,” a ga. *

²⁵ Kale Juda kai, God nibi bi nipe midaiun, a gimim, ñi gau yag dapim, pör pör wañ hañ rib gi dö gipim. Pen lo manö nipe u rib jumim, ke niñnabim rö ginabim u, nibi bi yiharin ñi wañ hañ rib gi dö gagal rö u midnabim. ²⁶ Anib unbö rö, nibi bi au Juda wasö, ñi hañ rib gi dö gagal gau, lo manö hagöp rö geinaböl u, God kalip nibi bi ñi hañ rib gi dö gipal u rö niñnab. *

²⁷ Juda nibi bi wasö, ñi hañ rib gi dö gagal gau, lo manö hagöp rö gipal. Pen kale Juda kai, Mosi lo kal klian rika u udmim, ñi hañ rib gi dö gipim u pen lo manö rib jubim u me, kalöp manö kub mideinab.

²⁸ Hon nibi bi rimnap hagpun, nibi bi ñi hañ rib gi dö gipal gau nöp Juda nibi bi kabö göl, a gipun u pen u manö niñö hagagpun. Nibi bi an an kale Juda nibi bi kabö göl midpal? Hañ roman nöp niñun, Juda nibi bi aka Juda nibi bi wasö, gun, hagagnabun. ²⁹ Juda nibi bi kabö göl gau, an kale dan niñun hagnabun, bi anibi nipe Juda nibö kabö göl, a ginabun. Midmagö nipe u hañ rib gi dö gi midöp niñnabun u, bi u bi Juda kabö göl, nibi u nibi Juda kabö göl, a ginabun. Lo Mosi kal klian rika u gö, midmagö kale au hañ rib gi dö gagep; God Ana nipe nöp midmagö kale au hañ rib gi dö ginab. Nibi bi midmagö kale unbö rö midöp gau, nibi bi gau kalip niñlö hib midagöp, pen God niñö hib midöp. *

3

God hagab rö nöp gab

¹ Anig hagabin u, bi ap hagnab, “Juda nibi bi wasö, hañ rib gi dö gagal rö midaiunop aij giböp,” a ginab u pen adö anibu hagagin. ² Juda nibi bi midpun u aij yabit midpun. Manö yad ke nibi bi rimnap kalip hag ñöl, a göm, God hanip Juda nibi bi nöp manö aij nipe ña. ³ Pen Juda nibi bi rimnap nhi bi manö klö hagla rö gagla. Anig gila u, God manö klö kalip haga u arö ginab aka? ⁴ Wasö yabit, arö gagnab. Nibi bi gau magöñhalö ñin rimnap piral hagnaböl, pen God nipe bi niñö yabit hagöm, hagab rö nöp ginab. Manö anibu rö God Manö u kal klian riköm hagla,

“God, ne manö kabö göl nöp hagpan u, nöp manö rimnap pen hagöl rö lagöp.

Nöp manö kub hageinaböl u,

manö it ap midageinab,” a ga. *

⁵ “Hon pör pör gi naj ginabun u, nibi bi rimnap niñöm, God pör pör gi aij göp u waiö niñnaböl. Anib u, God hanip kal göm manö kub hagnig gab u aij gagöp,” a ginabun aka? (Pen manö anibu, nibi bi niñöm hagpal rö nöp hagabin.) ⁶ Wasö yabit! God nibi bi magöñhalö manö kub hagnab u, böñ lap aka böñ lap aragnab; kabö göl adö u nöp hagnab.

⁷ Pen kale rimnap hagnabim, “Hon pör pör piral adö rimnap ginabun u, nibi bi rimnap niñöm, God pör pör niñö nöp hagöp u waiö niñöm, Bi mailö halö yabit midöp, a göm, hib nipe haglö adö arnab. Anib u, niñön ginig God hanip nibi bi nan si nan naj gep, a göm, manö kub hagöm, ilön kub ñinab?” ö ginabim. ⁸ Manö piral anibu rö hagnim hagnabim, “Nan si nan naj u nöp gino gino, God hanip mög yabit niñöm, nan si nan naj ke ke iru yabit ginabun anibu niñöm arö ginab u, nibi bi gau niñöm, nipe bi aij unbö ke a göm hib nipe haglö adö arnab,” a ginabim. Pen nibi bi rimnap yip ke hag juöl gi, Pol manö anibu rö hagöp, a gipal. Manö anibu rö yad hagagin! Piral hagpal

* 2:24: Ais 52:5 * 2:26: Gal 5:6 * 2:29: Dud 30:6; Kol 2:11 * 3:4: Sam 51:4

rö, God nɨŋö, kalɨp manö kub hagöm, pen ilön kub ñɨnab.

Nɨbi bɨ aij ap midagpun

⁹ Anɨb u, nɨhön hagun? God nɨŋö, hon Juda nɨbi bɨ gau mɨd aij gɨpun; Juda nɨbi bɨ wasö gau mɨd aij gagpal, a gun aka? Wasö! Mɨdö nöp me hagpin rö, hon nɨbi bɨ magöŋhalö, Juda nɨbi bɨ gau abe, Juda nɨbi bɨ wasö gau abe, nan si nan naj nagɨ adö anɨbu hanɨp klö gɨ tɨp gɨ ud arnɨg gab. *

¹⁰ Manö anɨbu rö, God Manö u kalɨ klɨñ rɨköm hagla, "Nɨbi bɨ pör gɨ aij gɨnaböl rö rɨmnap mɨdagpal. *

¹¹ Nɨbi bɨ, nagɨ adö anɨbu aij, nagɨ adö anɨbu naj, a göm nɨŋbal gau rɨmnap mɨdagpal.

Nɨbi bɨ, 'God lau adö arun, nɨp aip mɨdaiun,' a gɨ nɨŋbal gau rɨmnap mɨdagpal.

¹² Nɨbi bɨ gau magöŋhalö God nɨp arö göm, nɨbi bɨ naj rö mɨdöm, nan si nan naj nöp gɨpal.

Kale magöŋhalö unbö rö nöp gɨpal.

¹³⁻¹⁴ Aɨab kale u ado malo göm, pör piral yabɨt nöp hagpal. Rugu mɨgan kale u, wip umö paɨu gɨ aij gaglö,

haɨɨ naj auöp u rö mɨdöp.

Nɨbi bɨ rɨmnap kalɨp nɨŋlö mulu lugö, hag juöm, manö naj hagpal u, re naj hauat rö mɨdpal. *

¹⁵ Kal naj yabɨt juöm, nɨbi bɨ gau kalɨp ilön ñun, al pak lun, a göm, gasɨ u nöp nɨŋöm, *

¹⁶ nɨbi bɨ gau kalɨp pör gɨ naj gɨlö, gasɨ iru yabɨt nöp nɨŋbal.

¹⁷ Nɨbi bɨ gau aip mɨdöm, agamɨj mɨd aij göl rö lagöp.

¹⁸ God bɨ kub nɨŋ mɨdöp, a göm, piñɨŋ gagpal," a gɨla. *

¹⁹ God lo manö anɨbu hanɨp Juda nɨbi bɨ nöp ña u me, manö anɨbu magöŋhalö hanɨp Juda nɨbi bɨ hagab. Anɨb u, God

manö kub hagnab ñɨn u, nɨbi bɨ ram mɨnöh gau gau magöŋhalö manö pen ap hagöl rö lagnab; kale magöŋhalö manö mɨdeinab. ²⁰ Anɨb u, bɨ ap lo manö hagöp rö geinab u, God bɨ anɨbu nɨp, bɨ aij yad, a gagnab. Pen God lo hagöp rö nɨŋun, hon nan si nan naj gɨpun, a gun nɨŋnabun. *

Nɨbi bɨ Krajs nɨp nɨŋ udpal gau nöp, kalɨp nɨbi bɨ asɨŋ midagöp aij yad, a gɨnab

²¹⁻²² Anɨbu, pen mɨñi, Mosɨs abe, bɨ God manö hagep bɨ gau abe, gɨnab a göm, kalɨ klɨñ rɨköm hagla rö, Jisas Krajs hanɨp a göm uma u me, nɨp nɨŋ udno, God hanɨp hagnab, "Kale nɨbi bɨ aij yad," a gɨnab. Pen hon Juda nɨbi bɨ gau abe, Juda nɨbi bɨ wasö gau abe, lo adö u nöp nɨŋun gɨno, anɨg hagnab. *

²³ Hon nɨbi bɨ magöŋhalö nan si nan naj gɨpun rö, God mailö magö aij nɨpe ñöb udun rö lagöp u pen ²⁴ God hanɨp mög nɨŋöm, Krajs Jisas yuö apöm hanɨp rau adog uda u me, God hanɨp nɨbi bɨ aij yad a gɨnab. *

²⁵ Yad aigöl gem, nɨbi bɨ nan si nan naj gɨpal gau kalɨp nɨbi bɨ aij yad, a gɨnabin u nɨŋöl, a göm, God nɨpe Krajs Jisas nɨp nan sabe gep rö mɨnöh naböh iɨ i hag yua. God nɨpe nɨbi bɨ nan si nan naj nöd gɨla gau, manö kub hagöm, kal juöm, ilön pen ñöm, böŋ nöp al pak lɨböp u pen nɨpe agamɨj hain rɨk mɨdöm, anɨg gaga. Pen uri Krajs Jisas nɨpe apöm, nɨbi bɨ nan si nan naj gɨpal gau magöŋhalö hañ romanɨ nɨpe ke udöm ilön kub udöm uma. Anɨb u me, nɨbi bɨ an an, hagape nɨpe nan si nan naj yad hɨk gɨ yuöp, a göm, Jisas nɨŋ udeinaböl gau, God kalɨp nɨŋöm kal juöm ilön pen ap ñagnab. ²⁶ Yad aigöl gem, nɨbi bɨ nan si nan naj gɨpal gau kalɨp nɨbi bɨ aij yad, a gɨnabin u nɨŋöl, a göm, God nɨpe anɨg ga. Manö kub hagem, nan si nan naj gɨpal rö pen ilön u rö nöp ñɨnabin, a ga u me, nɨpe haga rö nöp göm, Krajs Jisas nɨp nan sabe gep rö hag yuö, nɨbi bɨ nɨp nɨŋ udnaböl gau kalɨp nɨbi bɨ aij yad a gɨnab.

²⁷ Anɨb u, lo adö u gɨno, God hanɨp nɨbi bɨ aij yad a göm udö, nɨbi bɨ nɨpe mɨdpun,

* **3:9:** Ro 1:18-2:24; 3:23 * **3:10:** Sam 14:1-3; 53:1-3

* **3:18:** Sam 36:1 * **3:20:** Sam 143:2; Ro 7:7; Gal 2:16

* **3:13-14:** Sam 5:9; 10:7; 140:3 * **3:15:** Ais 59:7-8

* **3:21-22:** Gal 2:16 * **3:24:** Ro 5:1

a gun, hib hon ke hagno adö arn+m rö lagöp. Jisas han+p a göm uma manö aij u n+ñ udun me, God n+bi b+ n+pe m+dpun.

²⁸ An+bu u, n+bi b+ gau lo manö hagöp rö g+pal, a göm, God kal+p n+bi b+ aij yad a g+nab. N+bi b+ Krajs Jisas ga manö aij u n+ñ udpal, a göm me, God kal+p n+bi b+ aij yad a g+nab.

²⁹ God n+pe hon Juda n+bi b+, God hon nöp wasö; n+pe Juda n+bi b+ wasö gau God kale abe m+dpöp. * ³⁰ N+hön g+n+g: God n+pe añ+ u me, n+bi b+ ñ+ hañ r+ib g+ dö g+pal gau abe, n+bi b+ r+ib g+ dö gagpal gau abe, kale adan añ+ u nöp arlö, God kal+p n+bi b+ aij yad a g+nab. An+bu u, kale magörhalö Krajs Jisas ga manö aij an+bu nöp n+ñ udöl. *

³¹ Pen hon Jisas manö aij u n+ñ udno, God han+p n+bi b+ aij yad a g+nab, a g+pin u, lo manö gau arö g+nabun a gem hagagabin, wasö. N+bi b+ Jisas manö aij u n+ñ udnaböl gau, kale manö aij an+bu hagöp rö nöp g+lö, lo manö u am p+dpön g+nab. *

4

God Ebrahim n+pe b+ aij yad a ga

¹ Hon Juda n+bi b+, bac itañ hon it göm r+kö, r+k am+il ap+il göm, r+klö m+dpun gau me, b+ ne Ebrahim. Pen God Ebrahim n+pe uda u, aige göm Ebrahim udan ² Ebrahim n+pe ke nan aij ap gö, God ne b+ aij yad, a g+iböp, Ebrahim b+ gau hagöm “Yad b+ aij,” a g+iböp. Pen God n+ñöb Ebrahim hib n+pe ke dap raneb it ap m+dpögeia. ³ Pen ai g+n+g Ebrahim hib n+pe ke dap ranagböp? God Manö hagab, “Ebrahim n+pe God manö haga u n+ñ uda u me, God n+pe ‘Ne b+ aij yad,’ a ga.” *

⁴ B+ ap wög göm pe udöm, mani an+bi y+har+ñ udpin a g+nab; wög gainö pen u mani i udpin a g+nab.

⁵ Pen n+bi b+, hon God n+pe klö hon ke wög geinabun, n+pe han+p n+bi b+ aij yad a g+nab, a g+ gas+ n+ñaböl gau, God kal+p n+bi b+ aij yad a g+nab. Pen n+bi b+, nan si nan naj g+pun u pen God nan si nan naj

g+pun an+bu y+har+ñ arö göm, han+p n+bi b+ kam+ñ aij yad a g+nab n+ñbal gau, kal+p n+bi b+ aij yad a g+nab.

⁶ Manö hagabin i rö, Depid u rö nöp hadame nöp God Manö u kal+ kliñ r+köm, n+bi b+ nan aij ap g+naböl pen God kal+p n+bi b+ aij yad a g+nab gau ñ+ñ+ l+naböl, a ga. N+pe haga,

⁷ “N+bi b+ nan si nan naj g+pal gau, God nan si nan naj kale n+ñöm arö g+nab rö, aij gö n+ñöl g+ m+deinaböl.

N+bi b+ nan si nan naj g+pal gau, God nan si nan naj kale manö kub hagagnab rö, m+ñ m+ñ göl g+ m+deinaböl.

⁸ N+bi b+ nan si nan naj g+pal gau, B+ Kub nan si nan naj kale ñ+k g+ yunab rö, ñ+ñ+ löl g+ m+deinaböl,” a ga. *

⁹ Depid ñ+ñ+ lep magö haga u, n+bi b+ ñ+ hañ r+ib g+ dö g+pal gau nöp manö u udnaböl? Wasö yab+! N+bi b+ ñ+ hañ r+ib g+ dö gagpal gau abe udnaböl. God Manö kal+ kliñ r+köm hagla ad+ñ an+bu uri nöp hagaj+n: “Ebrahim n+pe God manö haga u n+ñ uda u me, God n+pe, ‘Ne b+ aij yad,’ a ga.”

¹⁰ Bac itañ hon Ebrahim, hañ r+ib g+ dö gaga ñ+n u, God manö haga u n+ñ udö, God n+pe, “Ne b+ aij yad,” a ga. ¹¹ “Ebrahim manö yad n+ñ uda u me, yad, ‘Ne b+ aij yad,’ a g+pin u, n+bi b+ gau n+ñl+ñ,” a göm, hainö God hagö, Ebrahim hañ r+ib g+ dö ga. God an+g ga u n+ñbun. An+bu u, n+bi b+ ñ+ hañ r+ib g+ dö gagöm, God Manö n+ñ udlö, kal+p, “N+bi b+ aij yad,” a g+nab n+bi b+ gau, Ebrahim bac itañ kale m+dpöp. *

¹² Pen n+bi b+ ñ+ hañ r+ib g+ dö g+pal pen, Ebrahim hañ r+ib g+ dö gaga ñ+n u, God manö n+pe n+ñ udm+dpöp rö, u rö nöp n+ñ udnaböl n+bi b+ gau abe, Ebrahim bac itañ kale u rö nöp m+dpöp.

¹³ Pen Ebrahim lo adö gau n+ñöm gö, God n+pe, “Ne b+ aij yad,” a göm udaga. Ebrahim n+pe God manö haga u n+ñ uda u me, God n+pe, “Ne b+ aij yad,” a göm, manö

* **3:29:** Ro 10:12 * **3:30:** Dud 6:4; Gal 3:20 * **3:31:** Mad 5:17 * **4:3:** Jen 15:6; Gal 3:6 * **4:8:** Sam 32:1-2

* **4:11:** Jen 17:10-11 * **4:13:** Jen 17:4-6; 22:17-18; Gal 3:29

klö n+ñö hagöm Ebrahim abe ñi pai nipe an+bu gau abe kal+ip haga, “Kale ram m+inönj it i gau gau magöñhalö udnabim,” a ga. *

14-15 God manö klö n+ñö haga u, n+bi bi lo adö u n+ñöm g+inaböl gau hagböp, God manö klö n+ñö haga an+bu nan y+har+ñj rö l+böp. N+hön g+in+g: n+bi bi lo adö u hain göm, God n+bi bi n+pe m+ideinabun a göm n+ñbal gau, kale magöñhalö lo manö u r+ib junaböl n+ñöm God kal juöm, manö kub hagöm, pen ilön ñ+nab. God manö klö n+ñö haga u, n+bi bi lo adö u n+ñöm g+inaböl gau hagböp, God manö haga n+ñj udpal u nan y+har+ñj rö l+böp. Ai g+in+g: n+bi bi God manö haga n+ñj udnaböl gau n+ñj aij gagöm, dui g+inaböl. God manö klö n+ñö Ebrahim n+ip haga u udagnaböl. *

16 An+bu u, hon n+ñbun, God g+inabin a göm, manö klö n+ñö hag la an+bu, n+bi bi God manö haga n+ñj udnaböl gau nöp kal+ip haga. An+bu u, God gasi n+pe ke n+bi bi mög n+ñöm, y+har+ñj ud aij g+inab u me, Ebrahim ñi pai nipe gau magöñhalö God manö klö n+ñö haga u rö udnaböl. N+bi bi kal+ip lo manö ña gau abe, n+bi bi Ebrahim rö hañ r+ib g+i dö gagöm God manö n+ñj uda rö, n+ñj udpal gau abe, kale magöñhalö manö klö n+ñö haga u nöp udnaböl. Ebrahim n+pe bac itañ hon magöñhalö m+idöp me u. * 17 God Manö u kal+i k+in r+iköm hagla, “God Ebrahim n+ip haga, ‘Yad g+inö, n+bi bi it ke ke iru nöp m+idpal gau, nöp bac itañ hon, a g+inaböl,’ a ga,” a g+ila. An+bu u, God amgö ilö adö n+pe u, hon n+bi bi it ke ke gau n+bö n+ip n+ñj udpun gau magöñhalö bac itañ Ebrahim ñi pai nipe yab+it m+idpun. God n+pe n+bi bi umbal gau gö, kale urakpal. God n+pe nöp gö, nan nöd m+idagm+idöp u m+ñi waielöp. *

Ebrahim God n+ip n+ñj uda rö nöp gun

18 Pen Ebrahim m+itep yab+it löm, ñi pai r+ikn+im rö lagö, God n+ip haga, “Ne, it g+imön, n+bi bi ñi pai ne hainö m+ideinaböl gau, it ke ke iru yab+it m+ideinabim,” a ga. An+g hagö Ebrahim, God manö n+ñö hagöp, a göm, gasi halö m+idöm me, haga

rö nöp me, n+bi bi ñi pai n+pe it ke ke iru yab+it nöp m+idpal. *

19 Pen Ebrahim n+ñj, hañ romanj kalpe ber m+ihau bir bir g+i m+ihau luga. Ebrahim m+i n+pe söl ñ+n juöl unbö mam+id lanj (100) ara u me, ñi pai r+ikep rö laga. N+bin n+pe Sera u rö nöp m+itep yab+it la, ñi pai r+ikep rö laga. Pen n+pe God manö n+ip haga u n+ñj ud p+idönj g+i damöm, gasi halö m+ideia. *

* 20-21 God n+pe Ebrahim n+ip manö klö n+ñö haga u, Ebrahim gasi m+ihöp n+ñjaga; n+pe böñ nöp n+ñj uda. God B+ p+idönj halö, manö klö n+ñö haga rö nöp g+inab, a göm, God manö haga u n+ñj udöl g+i m+ideia rö, gasi magö n+pe u p+idönj r+imnap halö udöm, n+pe God manö haga u ud p+idönj yab+it göm, God hib n+pe u hagö adö ara.

22 Ebrahim ga an+bu, God Manö u kal+i k+in r+iköm hagla, “Ebrahim n+pe God manö haga u n+ñj uda u me, God n+ip, ‘Ne bi aij yad,’ a ga,” a g+ila. * 23 “God n+ip, ‘Ne bi aij yad,’ a ga,” manö kal+i k+in r+ikla an+bu, Ebrahim n+ip nöp kal+i k+in r+ikagla.

24 Han+ip abe, n+ñöl a göm, kal+i k+in r+ikla. God n+pe gö, B+ Kub hon Jisas uraka an+bu n+ñj udpun u me, n+pe han+ip abe n+bi bi aij yad a g+inab. 25 Pen nan si nan naij gun as+ñj m+idaino rö, God han+ip mög n+ñöm, Ñi n+pe Jisas Krai n+ip yuö apöm, “Kale nan si nan naij g+ipal an+bu God n+ñöm arö g+in+im,” a göm, uma. Pen Jisas umö, God gö, kauyanj uraka rö, as+ñj kub gac han+ip u+ ga an+bu kam+ñj l+in+im rö löp. *

5

God n+ip n+ñj udeinabun u, han+ip n+bi bi as+ mas+ m+idagöp a g+inab

1-2 Pen God han+ip mög n+ñöm ga an+bu n+ñj udno u me, han+ip n+bi bi as+ mas+ m+idagöp a göm, uda. An+bu u, B+ Kub hon Jisas Krai n+pe gö, hon God aip j+im ñöl m+idun, agam+ij m+id aij g+ipun. Pen ram m+inönj hon hag löp u amun, God mailö aij n+pe u n+ñjun, n+ip aip m+ideinabun a gun, aij gö n+ñöl g+i m+idpun.

3 M+ñör auö, u+ham m+idpun u, m+ñ m+ñ göl g+i m+idpun. N+hön g+in+g: m+ñör auö,

* 4:14-15: Ro 3:20; 5:13; Gal 3:18 * 4:16: Gal 3:7 * 4:17: Jen 17:5 * 4:18: Jen 15:5 * 4:19: Jen 17:17

* 4:22: Jen 15:6 * 4:25: Ais 53:4-5 * 5:3: Jem 1:2-3; 1Pi 1:5-7

uṭham m̄deinabun u, hon klö gun, Jisas Kraiſ c̄ig aij gun, arö gagnabun. * 4 Hon klö gun, Jisas Kraiſ c̄ig aij gun, ḡi dam dam, hon n̄ibi b̄i gas̄i magö p̄idöŋ halö m̄deinabun. Pen gas̄i magö p̄idöŋ halö m̄deinabun u, hon gas̄i halö m̄deinabun. 5 Pen an̄ig göl gas̄i halö m̄deinabun u, ȳi har̄iŋ m̄dageinabun. N̄ihön ḡin̄ig: God n̄ipe Ana Uṭ u han̄ip ñöm han̄ip m̄idmagö yab̄iṭ liṭbil.

6 Pen hon n̄ibi b̄i m̄inöŋ naböŋ adö iṭ i m̄idpun gau, nan si nan naij ḡi damun gac halö m̄daino, God aip j̄im ñöl m̄idep rö laga. Hon adan arun ap m̄idageia. Pen God n̄ipe hag la ñin u nöp, Kraiſ han̄ip n̄ibi b̄i naij nan a göm uma. 7 Pör n̄ibi b̄i r̄imnap, b̄i aij ap n̄ip n̄iŋöm, “Yad n̄ip nan a gem umnö, n̄ipe kam̄iŋ araŋ,” a göm umagnaböl. Pen ñin añi añi r̄imnap b̄i ap b̄i aij yab̄iṭ ap rö n̄iŋöm, “Yad n̄ip nan a gem umnö, n̄ipe kam̄iŋ araŋ,” a göm umnab aka n̄iŋagpun. 8 Pen hon nan si nan naij ḡi m̄idaiun ñin an̄ibu nöp, Kraiſ han̄ip nan a göm uma. An̄ib u, hon n̄iŋbun, God han̄ip m̄idmagö yab̄iṭ löp. *

9 Kraiſ n̄ipe han̄ip a ḡi umöm, hagape n̄ipe lugö, God han̄ip n̄ibi b̄i aij yad a ga. An̄ib u me, hon n̄iŋbun, God kal ju manö kub hagnab ñin u, Kraiſ n̄ipe han̄ip ud kam̄iŋ yunab. * 10 God kolmaṭ n̄ipe m̄daino ñin u me, Ñi n̄ipe umöm, han̄ip Nap aip j̄im ña. Uri Nap aip j̄im ñöl m̄idpun u me, Ñi n̄ipe uraköm kam̄iŋ m̄idöp u, han̄ip n̄iŋö nöp ud kam̄iŋ yunab! 11 Pen an̄ibu nöp wasö. Hon God aip j̄im ñöl m̄idpun rö, B̄i Kub hon Jisas Kraiſ n̄ipe nöp gö, God aip j̄im ñöl m̄idpun, a gun, hib kale apil m̄ihau dap ranöl gun, aij a gö n̄iŋöl ḡi m̄idpun.

Adam yam n̄ipe umbal pen Jisas yam n̄ipe kam̄iŋ pör m̄idep udpal

12 Pen nan si nan naij göl umeb iṭ u, Adam nöp iṭ göm gö me, as̄iŋ n̄ipe an̄ibu n̄ibi b̄i r̄ik lep n̄ipe gau magöŋhalö umbal. N̄ihön ḡin̄ig: God n̄iŋö, Adam ga an̄ibu, hon n̄ibi b̄i r̄ik lep n̄ipe gau magöŋhalö

an̄ig ḡino. Ñin an̄ibu han̄ip yag dauagla u pen hon aip ḡino. *

13 God Moſis n̄ip lo manö ña adö u, nan si nan naij gep gas̄i u m̄inöŋ naböŋ adö iṭ i nöd m̄ideia. Pen lo m̄idageia ñin u, God nan si nan naij ḡila u n̄iŋöm, hainö pen ñinaböl, a göm, gas̄i n̄iŋ m̄idageia. *

14 Pen Adam iṭ göm ḡi naij gö, as̄iŋ n̄ipe an̄ibu n̄ibi b̄i gau kal̄ip uṭ gö, magöŋhalö um dap dap, Moſis lo manö hag ña ñin u aua. Adam God manö n̄ip haga u r̄ib jua rö, r̄imnap r̄ib juagla u pen Adam ga rö magöŋhalö umla. Adam n̄ipe B̄i hainö aunab B̄i u rö.

15 Adam ḡi naij ga u ke; Jisas Kraiſ nan aij ña u ke. Adam nan si nan naij gö, n̄ibi b̄i magöŋhalö umbal. Pen Jisas Kraiſ n̄ibi b̄i mög n̄iŋöm uma rö, God n̄ibi b̄i gau magöŋhalö mög yab̄iṭ n̄iŋöm, ud aij göm, nan aij yab̄iṭ ña.

16 B̄i añi an̄ibu nan si nan naij ga u ke; God nan aij ña u ke. Adam nan si nan naij añi an̄ibu ga u, God n̄iŋöm manö kub hagöm, ne umnabön a ga. Pen Adam ñi pai n̄ipe nan si nan naij ḡi dam dam, Jisas Kraiſ nan aij ȳi har̄iŋ ñö, God, “N̄ibi b̄i gau magöŋhalö pör pör kam̄iŋ m̄idaiöl rö löp,” a ga.

17 Nöd b̄i añi ap nan si nan naij gö, as̄iŋ klö naij yab̄iṭ an̄ibu han̄ip magöŋhalö uṭ ga. Pen hainö, an̄ig adö an̄ib unbö rö wasö, God n̄ibi b̄i mög yab̄iṭ n̄iŋöm ud aij yab̄iṭ gö, n̄ibi b̄i as̄iŋ m̄idagöp a ḡinab gau, b̄i añi Jisas Kraiſ gö, kale kam̄iŋ m̄idöm n̄ipe aip aij gö n̄iŋöl ḡi m̄deinaböl.

18 Adam nan si nan naij magö añi ap nöp gö, as̄iŋ an̄ibu n̄ibi b̄i magöŋhalö uṭ gö, God manö kub hagöm, “N̄ibi b̄i magöŋhalö umnaböl,” a ga. Pen Jisas Kraiſ ñin añi ap nöp nan aij yab̄iṭ gö, God n̄ibi b̄i magöŋhalö kal̄ip n̄ibi b̄i aij yad a göm, kam̄iŋ m̄idep magö u ñinim rö löp. * 19 B̄i añi ap God manö haga u r̄ib jua rö, God n̄iŋö, hon n̄ibi b̄i magöŋhalö nan si nan naij ḡino. Ñin an̄ibu han̄ip yag dauagla u pen hon aip ḡino. An̄ib unbö rö nöp, b̄i añi ap God manö haga rö n̄iŋöm umö,

* 5:8: Jon 3:16; 1Jn 4:10 * 5:9: Ro 1:18; 2:5 * 5:12: Jen 3:6; Ro 6:23 * 5:13: Ro 4:15 * 5:18: 1Ko 15:22

* 5:19: Ais 53:11

God n̄bi b̄i magōḡhalö kal̄p n̄bi b̄i yad a ḡin̄m rö löp. *

²⁰ N̄bi b̄i nöd nan si nan naj ḡi m̄dm̄dal; God n̄pe lo manö hainö ña. God lo manö ña u, n̄bi b̄i, lo manö r̄ib juun nan si nan naj ḡipun u n̄ḡöl, a göm, lo manö ña. An̄b u, nan si nan naj ḡila gau iru yab̄i nöp ḡilö ara. Pen God n̄bi b̄i nan si nan naj ḡila gau kal̄p mög yab̄i n̄ḡöm, ud aij yab̄i ga.

²¹ An̄b u, nan si nan naj as̄iḡ an̄bu klö yab̄i göm, n̄bi b̄i magōḡhalö uḡ gö, wip umbal rö m̄deila. Pen God an̄ḡ göl n̄bi b̄i gau kal̄p mög yab̄i n̄ḡöm, ud aij yab̄i göm, n̄bi b̄i aij yad a göm, kam̄iḡ pör m̄dep an̄bu ñ̄nab. B̄i Kub hon Jisas Kraiss n̄pe ḡi aij ga u me, God an̄ḡ ḡin̄ab. *

6

Jisas aip umun um haut ḡino a gun, nan si nan naj gep gas̄i adö u n̄ḡagun

¹ God han̄p mög n̄ḡöb an̄bu, n̄bi b̄i r̄imnap hagnaböl, “Nan si nan naj halöwatö göl ḡi m̄dno m̄dno, God han̄p nöd n̄ḡöm ud aij göp rö wasö, hainö han̄p mög yab̄i n̄ḡöm ud aij yab̄i ḡin̄ab,” a ḡin̄aböl. ² Pen manö p̄iral an̄ḡ rö haga-gun! Hon nan si nan naj gep naḡi adö u, hon hadö umno. An̄b u, m̄dmagö hon p̄iḡu gö, nan si nan naj gun rö lagöp. ³ Kale n̄ḡbim, hon n̄bi b̄i Kraiss Jisas aip j̄im ñöl m̄daiun a gun ñ̄ḡ pakno gau, “N̄pe uma rö j̄im ñöl umbun,” a gun, ñ̄ḡ pakno. *

⁴ Hon ñ̄ḡ pakno u, Kraiss Jisas aip wip r̄igöl m̄ḡan lugun umno rö la. N̄hön ḡin̄ḡ: Kraiss n̄pe umö, kabö m̄ḡan u r̄igöl ḡila pen Nap klö ke yab̄i n̄pe u gö, uraköm kam̄iḡ m̄döp rö, hon unbö rö wip r̄igöl m̄ḡan rö m̄dpun u urakun, kam̄iḡ hain n̄bö adö u m̄deinabun. *

⁵ Kraiss aip j̄im ñöl umno u me, n̄pe kauyaḡ uraköm kam̄iḡ m̄döp rö, hainö hon u rö nöp urakun kam̄iḡ m̄deinabun.

⁶ God n̄pe gas̄i n̄ḡa, nan si nan naj gep naḡi u böḡ nöp r̄ib ḡi dö gö, hainö n̄bi b̄i gau kal̄p naḡi wög gep b̄i rö, adan naj u ud ḡip ḡi dam aragn̄m, a ḡi gas̄i n̄ḡa.

* **5:21:** Ro 6:23 * **6:3:** Gal 3:27 * **6:4:** Kol 2:12
Jen 4:7 * **6:13:** Ro 12:1 * **6:14:** 1Jn 3:6

An̄b u me, naḡi adö naj ḡim̄dun u, Kraiss aip mab ba laḡ al pak l̄ilö uma. * ⁷ Pen n̄hön, n̄bi b̄i um haut ḡipal gau, nan si nan naj gep magö u m̄dmagö kale p̄iḡu gö göl rö lagöp.

⁸ Hon n̄ḡbun, Kraiss aip umno u me, n̄pe aip kam̄iḡ m̄deinabun. ⁹ Hon n̄ḡbun, Nap n̄pe gö Kraiss uraka rö, n̄pe kauyaḡ umagnab. Uri umeb magö u Kraiss n̄p nan ap ḡin̄m rö lagöp. ¹⁰ Kraiss n̄pe ñ̄n añ̄ ap nöp uma u pen nan si nan naj gep p̄idöḡ u böḡ nöp hir göp. Kraiss kauyaḡ uraköm, am God aip m̄dpil.

¹¹ An̄b u me, Kraiss Jisas aip uḡ gun, nan si nan naj gep adö u um haut gun, urak God aip kam̄iḡ m̄dpun, a ḡimim n̄ḡmim. *

¹² Nan si nan naj gep magö u, kalöp ad̄ik ḡip ḡi dam, b̄i naḡi wög gep rö mo gau m̄dmim, nan si nan naj ḡin̄abim, a ḡin̄ab. Pen kale w̄ihö ḡimim. * ¹³ Pen gas̄i naj kale u, hañ romaḡ ñ̄n ma kalöp ad̄iḡ ap, nan si nan naj ḡin̄m, a göm, ḡip ḡi gain̄m rö, kale hañ romaḡ kale ad̄iḡ ad̄iḡ gau magōḡhalö böḡ nöp w̄ihö ḡimim. Jisas aip umun urakpun u me, gas̄i m̄dmagö r̄im̄d hon God n̄p ñun, hañ romaḡ ad̄iḡ gau God n̄p ñun, n̄pe hagöp rö nöp gun, a ḡimim n̄ḡmim. *

¹⁴ Nöd lo manö adö u n̄ḡun gun, a ḡi gas̄i u n̄ḡbe, nan si nan naj gep gas̄i u nöp lö, an̄ḡ ḡim̄dim. Pen m̄ñi adö an̄bu rö m̄dagpim. God kalöp mög n̄ḡöm udö, Kraiss n̄bi b̄i n̄pe m̄dpim u, n̄p c̄ḡ ḡimim, nan si nan naj gau arö ḡin̄abim. *

Naḡi as̄iḡ m̄dagöp aij adö u nöp arun

¹⁵ Pen God lo manö adö u ḡino, God n̄ḡöm han̄p udagnab; n̄pe ke han̄p mög n̄ḡöm, Kraiss n̄p yuö apöm, han̄p a göm uma rö, udnab. An̄b u, nan si nan naj nöp ḡi m̄daiun aka? Wasö yab̄i! An̄ḡ gagun. ¹⁶ Kale n̄ḡbim, kale b̄i kub ap n̄p, hon b̄i naḡi wög gep ne m̄dun, wög n̄hön hagnabön ḡin̄abun, a gein̄abim u, kale b̄i kub an̄bu mo n̄pe gau m̄dpim. Kale nan si nan naj gep n̄p naḡi wög gep b̄i rö m̄deinabim u, nan si nan naj gep mo gau

* **6:6:** Gal 5:24 * **6:11:** 2Ko 5:15; Gal 2:19 * **6:12:**

m+dmim umnabim. Pen kale God manö hagöp nag+ wög gep b+ rö m+deinabim u, God manö hagöp mo gau m+dppe, n+pe kalöp n+bi b+ aij yad a g+nab. *

¹⁷ Nöd kalöp nan si nan najj gep gasi u nöp lö, b+ nag+ wög gep rö m+dmim, adö an+bu nöp g+m+dim. Pen hainö, Jisas manö aij u n+nmim, böj nöp udpim. An+g g+pipim u, yad God n+p aij a gabin. ¹⁸ God n+pe gö, kale nan si nan najj mo gau m+dmim, yöñ udmim, God nag+ wög gep n+bi b+ rö m+dmim, n+pe hagöp rö g+ aij g+pipim. ¹⁹ Pen kale ke klö m+dagpim rö, manö hagn+g gabin i, yad waiö nöp hagnö n+ñ aij göl, a gem, waiö nöp hagnabin.

Nöd kale gasi najj yab+ñ n+nmim, nag+ wög gep n+bi b+ rö m+dmim, hañ roman+ñ n+ma kale gau nan si nan najj yab+ñ g+ dammim, g+ najj yab+ñ nöp g+m+dim. Pen m+ñi gasi aij yab+ñ n+nmim, nag+ wög gep b+ rö m+dmim, hañ roman+ñ n+ma kale gau God manö hagöp rö nöp g+ dammim, kam+ñ aij nöp m+deinabim. ²⁰ Nöd nan si nan najj gep nag+ wög gep n+bi b+ rö m+dm+dim u, God manö hagöp adö u kalöp abadö, mo n+pe gau m+dagm+dim. ²¹ Pen nöd g+ najj g+m+dim an+bu, m+ñi n+nmim hagnabim, “Pör an+g g+ najj g+m+dim u, nable göp. An+g gun nan aij ap udagpun,” a g+nabim. N+bi b+ an+g g+pal gau umn+g g+naböl.

²² Pen m+ñi God n+pe gö, kale nan si nan najj mo gau m+dmim, yöñ udmim, God nag+ wög gep n+bi b+ rö m+dmim, God n+ñö aij g+nab adö u nöp g+mim, kam+ñ pör pör m+dep u udnabim. ²³ Nan si nan najj gep adö u g+ damun, pe udun umnabun; pen B+ Kub hon Jisas Krais aip j+m ñöl m+deinabun u, God han+p kam+ñ pör pör m+dep magö u y+har+ñ n+ñab. *

7

Krais hañ roman+ñ n+pe m+dpim rö, n+pe aip umbe

¹ Kale añ mam lo manö n+ñbim gau. Kale n+ñbim, n+bi b+ kam+ñ m+dpal gau nöp lo manö hain g+naböl; umeinaböl, marö kal+p r+mnab m+dagpim.

² Manö ap ba gau rö ap m+dpim. Lo manö ap haga, b+ n+pe m+deinab, n+bin n+pe nugmul aip m+dain+im; pen nugmul umnab u, lo an+bu p+s g+nab. ³ N+bi u nugmul m+dpim n+ñöl g+, am b+ hain n+bö ap n+ñöm udeinab u, n+p hagnaböl, “Lo manö r+b jumön, ne b+ si udep n+bi,” a g+naböl. Pen nugmul umö, am b+ hain n+bö n+ñöm udeinab u, manö m+dagöp; “Lo manö r+b jumön, ne b+ si udep n+bi,” a göm, hagnaböl.

⁴ Pen añ mam b+. An+b unbö rö nöp, kale Krais hañ roman+ñ n+pe m+dpim gau, n+pe aip umbe rö, lo manö ud s+s+ l+m+dim u arö g+pe n+ñöm B+ ap kalöp udnab. B+ au umöm uraka B+ u kalöp udö, kale God n+p aij g+n+im adö u nöp g+nabim. *

⁵ Nöd pen Krais hon udaga n+ñ u, nan si nan najj gep magö u han+p ud s+s+ l+m+dpim. Lo manö adö u nöp hain gun a g+ m+dm+dim u pen gasi najj an hon dan p+ral hi+kö, mab as+ n+ñ umeb magö u waiö lö, m+dpim aij g+m+dagun. God aip m+dep rö laga. ⁶ Pen m+ñi Krais aip umbun rö, lo manö han+p nag+ rö löm ud s+s+ l+m+dpim u pak gulu g+ lun me, Juda lo manö kal+ k+ñ r+kla adö u n+ñun gagpun; God Ana gasi ñöb adö u nöp n+ñun g+pun. *

Lo m+dpim rö, nan si nan najj g+pun u waiö n+ñun

⁷ An+b u, hon n+ñön hagnun? God lo manö hagö hagla u, manö najj hagöp, a gun aka? Wasö yab+ñ! U an+g hagnun.

Lo m+dagböp, yad nan si nan najj aigeg rö m+dpim u n+ñagbnep. Lo manö adö ap kal+ k+ñ r+köm hagla, “N+bi b+ r+mnab nan kale gau nan yad rö m+daiböp, a g+mim, gasi u n+ñagmim,” a g+la. An+b u me, yad n+ñbin, n+bi b+ r+mnab nan kale gau nan yad rö m+daiböp a g+ gasi n+ñeinabin u, nan si nan najj g+nabin. * ⁸ An+b u, yad gasi n+ñbin, hainö yad nan si nan najj gem, n+bi b+ r+mnab nan kale gau nan yad rö m+daiböp, a g+ gasi u n+ñagnabin. Yad an+göl gasi n+ñm+dim u pen ad+ñ nan si nan najj gep magö u am gasi r+m+dpim yad t+p g+ dam arö, n+bi b+ r+mnab nan kale

* 6:16: Jon 8:34; 2Pi 2:19 * 6:23: Ro 5:12,15 * 7:4: Ro 6:2,11 * 7:6: Ro 8:2; 6:4 * 7:7: Eks 20:17; Dud 5:21

gau iru yabɪ nöp nan yad rö mɪdaiböp a gɪ gasɪ u nöp nɪɲnö. Pen lo manö mɪdagböp, nan si nan naj gep magö klö mɪdagböp, bɪ hadö umöb rö mɪdböp.

⁹ Lo manö, u gɪmön, u gagmön, a gab u, yad nöd nɪɲagmɪdin. Yad anɪg gem kamɪɲ mɪdainö. Pen lo manö u auö, nan si nan naj gep magö u, bɪ kamɪɲ mɪdöp rö löm, klö udöm yɪp ɪɪp gɪ ud arö, umnö.

¹⁰ God lo manö ña u, hanɪp adan pör mɪdep u yamböp, pen yɪp umeb magö nöp ña. ¹¹ Anɪb u, yad gasɪ nɪɲbin, hainö yad nan si nan naj gem, nɪbi bɪ rɪmnap nan kale gau nan yad rö mɪdaiböp a gɪ gasɪ u nɪɲagnabin. Yad anɪgöl gasɪ nɪɲmɪdin u pen, adɪɲ nan si nan naj gep magö u am gasɪ rɪmɪd yad ɪɪp gɪ dam arö, nɪbi bɪ rɪmnap nan kale gau nan yad rö mɪdaiböp a gɪ gasɪ nɪɲnö. Nan si nan naj gep magö u, God lo manö haga u nöp udöm, yɪp al pak la. *

¹² Anɪb u, hon nɪɲbun, God lo manö u uɪ mɪdöp. Hon nɪɲbun, “Nɪbi bɪ rɪmnap nan kale gau nan yad rö mɪdaiböp a gɪ gasɪ u nɪɲagmim,” lo manö anɪbu, God nɪpe ke manö klö haga u, uɪ nöp, kabö rö nöp, aij nöp mɪdöp. * ¹³ God lo aij anɪbu yɪp al pak la umnö aka nɪhön? U wasö! God lo manö aij u hagö nɪɲbun rö, marö kub anɪbu udagnabun. Nan si nan naj gɪpun rö, marö kub anɪbu udnabun. Pen nɪpe hanɪp lo manö haga anɪbu, gasɪ ap ke nɪɲöm hagaga; nan si nan naj gep magö u gac kub yabɪ mɪdöp u nɪɲöl, a göm, lo manö haga. Anɪb u, God lo manö u haglö nɪɲbin rö, umagnö; nan si nan naj gep magö u, lo manö aij anɪbu udöm, yɪp al pak lö umnö.

Nan gagun a gun gasɪ nɪɲbun gau nöp gabun

¹⁴ Hon nɪɲbun, lo manö u, God gasɪ ñö kalɪ kliñ rɪkla. Anɪbu pen yad bɪ nöp mɪdpin; yad nagɪ wög gep bɪ rö mɪdem, hibur gasɪ rɪmɪd yad u pör arab nan si nan naj gep adö u. ¹⁵ Anɪb u me, nan aij gɪnam, a gɪ gasɪ nɪɲbin adö u gagpin; yad nan si nan naj gep adö u, yad magö anɪbu mulu kal nɪɲbin u, yad anɪg gagnam, a

gɪpin adö u nöp gɪpin. Pen nɪhön gɪnɪg anɪg gɪpin u nɪɲagpin. * ¹⁶ Yad gɪ naj gagnam, a gɪ gasɪ nɪɲbin adö u nöp gɪpin rö, yad nɪɲbin, gasɪ magö yad abe God lo manö u abe adɪp adɪp rö mɪdöp.

¹⁷ Uri yad ke nan naj gagpin me. Yad ke naj gɪnam, a gem, gagpin; nan si nan naj gep magö u gasɪ hibur mɪdmagö yad anɪ dan mɪdöp u nöp göp. ¹⁸ Yad nɪɲbin, yad bɪ nöp mɪdpin rö, mɪdmagö prɪ anɪ yad dan mɪd aij gagöp. Gasɪ hibur mɪdmagö yad gasɪ aij ñö, nan aij ap gagnabin. Gasɪ magö yad u, gɪ aij gɪnam a gem nɪɲbin u pen yad gɪnam rö lagöp. ¹⁹ Anɪg gö me, gɪ aij gɪnam, a gɪ nɪɲbin adö u gagabin; gɪ naj gagnam, a gɪ nɪɲbin adö u nöp pör gɪnö arab. ²⁰ Anɪb u, yad gɪ naj gagnam, a gɪ nɪɲbin adö u nöp gabin rö, yad ke nan naj gagabin. Nan si nan naj gep magö u gasɪ hibur mɪdmagö yad anɪ dan mɪdöp u nöp gö gö gab nɪɲem gabin.

²¹ Anɪb u, yad nɪɲbin, yad gɪ aij gɪnam a gɪ nɪɲbin u pen pör gɪ naj gɪnam rö löp. ²²⁻²³ Gasɪ yad u God lo ña u ñɪñɪ yabɪ lɪbin u pen gasɪ hibur mɪdmagö yad anɪ dan unbö ke göm, gasɪ magö yad u aip pen pen gö, nan si nan naj gep magö u hañ romanɪ yad anɪ gau mɪdöm, yɪp ud sɪsɪ lö, yad bɪ nagɪman rö mɪdpin. *

²⁴ Yad ñɪñɪ lagpin; bɪ mög gep rö mɪdpin. Gasɪ hibur mɪdmagö yad u yɪp al pak lɪnɪg gab; bɪ anɪ yɪp ud kamɪɲ yunab? ²⁵ Bɪ Kub hon Jisas Krai nöp! God nɪp aij a gabin!

Pen manö hagpin i, anɪg göl mɪdöp: gasɪ yad u God nɪp nagɪ wög gep bɪ rö mɪdpin u pen mɪdmagö prɪ anɪ yad dan au, nan si nan naj gep magö u nagɪ wög gep bɪ rö mɪdpin. *

8

God Ana hon aip mɪdeinab u, hon aigale nɪbi bɪ rö mɪdeinabun

¹⁻² Pen hon Krai Jisas aip jɪm ñöl mɪdpun u, Krai Jisas nɪpe umö, God Ana kamɪɲ magö ñeb u nɪpe hanɪp ud kamɪɲ yuö, hon uri nan si nan naj gep magö u abe, umeb magö u abe, kalɪp nagɪ wög

* 7:11: Jen 3:13 * 7:12: 1Di 1:8 * 7:15: Gal 5:17

* 7:22-23: Gal 5:17; 1Pi 2:11 * 7:25: 1Ko 15:57

gep n̄bi b̄i r̄o m̄dagpun. An̄b u, God han̄p man̄o kub hagagnab. ³ Pen n̄bi b̄i aij m̄dagpun r̄o, God lo ad̄o u ḡi damun, m̄d aij gun r̄o laḡo, God N̄i n̄ipe ke u yūo, b̄i yab̄iñ hañ roman̄ hibur m̄dmaḡo hon unb̄o r̄o l̄öm, aua. N̄ipe um̄öm nan si nan naj gep maḡo u b̄öñ n̄öp ḡi ke yuan̄, a göm, God n̄ipe N̄i n̄ipe ke nan sabe gep r̄o yūöm, nan si nan naj gep maḡo u n̄bi b̄i m̄dmaḡo pr̄i an̄ kale dan̄ m̄döp u, man̄o kub hagöm, p̄is göp a ga. ⁴ God an̄ig ga u, kale gas̄i naj m̄dmaḡo pr̄i an̄ hon yan̄ n̄b̄o auöp ad̄o u ar̄o göm, God Ana gas̄i ñab ad̄o u ḡi damöm, lo man̄o yad hagab r̄o ḡi aij ḡinaböl, a göm ga. *

⁵ N̄bi b̄i gas̄i naj m̄dmaḡo pr̄i an̄ kale yan̄ n̄b̄o auö, ad̄o an̄bu n̄öp ḡilö aröp gau, hibur m̄dmaḡo kale n̄hön gas̄i göp ad̄o u n̄öp gas̄i n̄ñbal. Pen n̄bi b̄i God Ana kal̄p gas̄i ñö ḡilö aröp gau, God Ana n̄hön gas̄i göp ad̄o u n̄öp gas̄i n̄ñbal. ⁶ N̄bi b̄i hibur m̄dmaḡo kale n̄hön gas̄i göp ad̄o u n̄öp gas̄i n̄ñbal gau, ad̄o an̄bu n̄öp nan si nan naj göm umnaböl. Pen n̄bi b̄i God Ana n̄p aij ḡinab u n̄öp gas̄i n̄ñbal gau, ad̄o an̄bu n̄öp ḡi aij göm, God aip j̄im ñöl kam̄ñ m̄döm, m̄d aij ḡinaböl.

⁷ N̄bi b̄i hibur m̄dmaḡo kale n̄hön gas̄i göp ad̄o u n̄öp gas̄i n̄ñbal gau, gas̄i maḡo kale God n̄p kauañ mauañ r̄o m̄döp. Gas̄i maḡo kale God lo n̄ipe n̄ñagöp; God lo n̄ipe n̄ññm r̄o lagöp. ⁸ N̄bi b̄i gas̄i naj m̄dmaḡo pr̄i an̄ kal̄p yan̄ n̄b̄o auö, ad̄o an̄bu ḡilö aröp gau, God n̄p aij ḡin̄m ad̄o u göl r̄o lagöp.

⁹ Pen kale n̄bi b̄i God Ana kalöp an̄ dan̄ m̄döp gau, gas̄i naj m̄dmaḡo pr̄i an̄ kale yan̄ n̄b̄o auö, ad̄o an̄bu gagabim; God Ana kalöp gas̄i ñab ad̄o u n̄öp gabim. N̄bi b̄i Krai Ana n̄ipe kal̄p an̄ dan̄ m̄dagöp gau, Krai n̄bi b̄i n̄ipe m̄dagpal. *

¹⁰ Krai n̄ipe an̄ kalöp dan̄ m̄deinab u, nan si nan naj gep maḡo u gö, hañ roman̄ kale umn̄ig gab; pen Jisas umö God kalöp n̄ñö, n̄bi b̄i aij r̄o m̄dpim u r̄o, Ana n̄ipe gö, ana kale kam̄ñ m̄deinab. * ¹¹ God gö Jisas uraka u, Ana n̄ipe an̄ kalöp dan̄

m̄döp u me, God añ an̄bu n̄öp kalöp u r̄o n̄öp gö, Ana n̄ipe kalöp an̄ dan̄ m̄döp u n̄ipe hañ roman̄ kale kam̄ñ m̄dep maḡo ñinab.

¹² An̄b u, añ mam b̄i, hon naböñ m̄döp. Gas̄i naj m̄dmaḡo pr̄i an̄ hon dan̄ p̄iñu ḡi ñö ad̄o an̄bu gun, naböñ an̄bu ñagnabun.

¹³ Ad̄o an̄bu ḡipe arö, umn̄ig gabim. Pen God Ana u kalöp ḡi ñö n̄ñöl ḡi, kale nan si nan naj ḡipim an̄bu b̄öñ n̄öp arö ḡinabim u, God aip kam̄ñ m̄deinabim. *

¹⁴ God Ana gas̄i ñö n̄ñöl ḡi ajaböl n̄bi b̄i gau, God ñi pai n̄ipe m̄dpal. ¹⁵⁻¹⁶ Ana kale udpim u, kalöp ðip ḡi dam arö, kale nöd p̄iññ ḡim̄dim r̄o kauyan̄ p̄iññ ḡimim, naḡi wög gep n̄bi b̄i r̄o m̄dagnabim. Ana kale udpim u, n̄ipe gö, God ñi pai n̄ipe m̄dpim. An̄ig n̄ñöm hon n̄p “Aba! Bapi!” a gabun. *

¹⁷ N̄i pai n̄ipe m̄dpun u me, nan aij n̄hön n̄hön ñi pai n̄ipe ñinab u, hon udnabun. Pen Krai n̄p hag juöm ḡi naj ḡila r̄o, han̄p u r̄o n̄öp ḡi naj ḡilö, p̄iññ gagnabun u, God Krai n̄p ud aij ga r̄o, han̄p u r̄o n̄öp ud aij ḡinab. *

Hainö m̄d aij ḡinabun

¹⁸ Gas̄i yad n̄ñbin, Krai n̄p c̄ig m̄dun, marö r̄imnap gö, uñham m̄deinabun u, u nan pro. Hainö God n̄ipe nan aij yab̄iñ han̄p ñö, n̄ipe aip m̄d aij ḡinabun u, u nan kub.

¹⁹ God nan n̄hön n̄hön ḡi la gau magöñhalö m̄ñi m̄d aij ḡin̄m r̄o lagöp. Nan gau magöñhalö abad m̄dö, God n̄ipe ñi pai n̄ipe waiö udnab ñin u n̄öp, n̄ipe gö, nan an̄b gau kauyan̄ m̄d aij ḡinab. ²⁰⁻²¹ Göp an̄bu, God hadame n̄öp n̄ñebir ḡinab a ga r̄o n̄öp göp. Pen God hadame gau n̄ña, ñi pai yad waiö udnabin ñin u, yad ḡinö, ñi pai yad ñiññ l̄öm m̄d aij yab̄iñ ḡinaböl r̄o, nan magöñhalö ḡi l̄inö gau u r̄o n̄öp, hij ḡi lugagöm, ñiññ l̄öm m̄d aij yab̄iñ ḡinab.

Pen nan ḡi la an̄b gau, nöd m̄d aij gagnab. Pen han̄p gö, ñi pai n̄ipe ke yab̄iñ m̄dun n̄ipe aip m̄d aij ḡinabun ñin u n̄öp

* **8:4:** Gal 5:16,25 * **8:9:** 1Ko 3:16; 12:3 * **8:10:** Gal 2:20 * **8:13:** Gal 6:8; Kol 3:5 * **8:15-16:** 2Di 1:7; Mak 14:36; 2Ko 1:22 * **8:17:** Gal 4:5-7; Rep 21:7 * **8:20-21:** Jen 3:17-19

me, kauyan gö nan anib gau mid aij ginab.
*

22 Hon niñbun, nan God gi la anib gau magorhalö mid aij ginig gab u pen hadame nöp marö gö, nibi ñi pai riknig gilo ilön göp rö u gimidöp. 23 Pen hon abe marö anibu midöp. Hainö kalip böñ nöp udnig gabin, a göm, God nipe Ana u nöd nöp yuö apöm hanip an dan midöp u, pen ñin mai rö hanip ñi pai nipe ke kabö rö yabıt waiö udö, hañ roman gişön nibö halu lun, a gun, midmagö hon an dan marö anibu gö niñöl gi, mñnön nabön adö il i abad midpun. *

24 God nan hainö waiö linab a ga manö u niñ udno, hanip uda. Pen nan niñön niñön hainö waiö linab u magorhalö hadö niñbnop, miñi gasi halö midun ñin hain u abad midagaibnop. Nan hadö niñbal u abadagnaböl. 25 Pen, nan hainö waiö linab, a gi gasi u niñun me, iru gö niñöl gi abad midagpun; gasi halö abad midpun.

26 Nibi bi pidön midagpun rö, Ana hanip gi ñöl gi midöp. Hon God nip sabe gun a gipun u pen aige gun God nip sabe ginabun u niñagun. Pen Ana hanip ab hak löm, God nip sabe ginig gab. Manö nibi bi niñeb rö wasö; kadmak manö löm hagnig gab. 27 God pen gasi hon magorhalö niñöb; nipe Ana gasi nipe u abe niñöb. Ana nipe hon Krai Jisas nibi bi nipe marö udöm, God nip hagö, hagab rö ginab. Ana nipe God nip hagab u, God ginam a göm niñöb adö u nöp hagab. *

28 Hon niñbun, God nip midmagö libun nibi bi gau, God nipe hanip abad midö niñöl gi, nan rimnap ke gagnab; mid aij ginabun adö u nöp hanip ginab. God nipe hadame gau gasi niñöm haga rö, hanip yip aumim a ga. * 29 Pen adö anibu nöp, God nibi bi nöd niña gau, “Yad ginö, kale Ñi yad midöp rö löm, niñin nimam hain nipe iru yabıt mideinaböl,” a ga. * 30 Anib u, nibi bi Ñi yad rö mideinaböl a ga nibi bi gau, kalip yip aumim a ga. Nibi bi yip aumim a ga nibi bi gau, kalip nibi bi asıñ midagöp a ga. Nibi bi kalip asıñ midagöp

a ga gau, Ñi yad mailö aij halö midöp rö, kale u rö nöp mideinaböl a ga.

Hanip midmagö löm abad mid aij göp

31 Pen hanip anig göm ud aij göp u, an hanip gi naij ginab? Bi ap hanip gi naij ginim rö lagöp, wasö yabıt! * 32 God nipe piñiñ gagöm, Ñi nipe ke u hanip nan a göm yuö apöm uma u nan kub yabıt. Pen God hanip anig ga u me, nipe hanip ud aij göm, nan aij aij nöp hanip u rö nöp ñinab. 33 Pen God nipe hanip hag löp rö, an hanip manö kub hagnab? God nipe ke gö asıñ midagöp rö midpun u, manö midagöp, a ga. * 34 Anib u, bi an hanip manö kub hagnab? Bi ap anig hagnim rö lagöp. Krai Jisas hanip nan a göm umöm, uraköm, am God ñimagö yijig kid nipe lau adö midöm, hanip a göm, Nap nip sabe göl gi midöp.

35 Krai hanip midmagö yabıt löp u me, an nip wasö göm hanip ud asık ke linab? Nan ap ke waiö löm, hanip ud asık ke linim rö lagöp.

Hanip marö rimnap ginab aka,
uıham mideinabun aka,
kiyö kub leinab aka,
waıij midageinab aka,
gasi milö niñnabun aka
bi rimnap hanip, Krai pig midpal, a
göm,
hanip gi naij ginaböl aka,
al pak linaböl aka,
nan niñön ginab,

Krai aip jim ñöl nöp mideinabun.

36 Manö anibu rö God Manö kalı kılın riköm hagla,

“Nöp pig midpun rö, pör hanip niñöm,
kaj sipsip rö al pak lun a göm niñbal,”
a gıla. *

37 Anib u, umeb rö an u midpun u pen Krai, bi hanip midmagö löm uma u aip midun, aij gö niñöl gi nöp midun, nan anib gau piñiñ gagnabun. 38 Adö anibu yad niñbin, umnabun aka mideinabun, God hanip midmagö li nöp mideinab niñöm nan ap hanip ud asık ke linim rö lagöp. God ejol nipe gau, nan pidön halö

* 8:23: 2Ko 5:2-4 * 8:27: Sam 139:1 * 8:28: Ep 1:11 * 8:29: Kol 1:18; Hib 1:6 * 8:31: Sam 118:6
* 8:33: Ais 50:8-9 * 8:36: Sam 44:22

kumi kabö adö laŋ m+döp gau, nan kal naij gau, nan m+ñi m+döp gau, nan hainö m+deinab gau, ³⁹ nan adö galik m+döp gau, nan mo gayik m+döp gau, nan n+hön n+hön m+döp gau magöŋhalö, nan ap hanip ud asik ke linim rö lagöp. Bi Kub hon Krais Jisas m+döp rö, God hanip m+dmagö li nöp m+deinab.

9

God gasi nipe ke niŋöm Isrel kai kalip udnig ga

¹ Manö hagabin anibi, yad Krais bi nipe m+dpin rö, piral hagagabin. Ana U+ u gasi magö yad hagab, manö hagabön anibu manö niŋö hagabön, a gab. ²⁻³ Pen añi mam bi. Isrel nibi bi rimnap Krais nip udagpal gau hainö manö kub niŋöm, ilön kub udnaböl u, yip mög yabıl göp. Anib u, yad gasi iru yabıl niŋbin. Midmagö yad pör ilön kub göp. Yad niŋö nöp hagabin, adan m+dböp, yad añi mam yad gau kalip nan a gem ilön udnö, kale pen kam+ŋ arblap. *

⁴ Pen niŋön: God Isrel kai nöp kale ñi pai yad m+deilan a göm, mailö aij nipe kalip nöp yamöm, yad kalöp unbö g+nabin a göm manö klö niŋö kalip nöp hag ñöm, lo manö nipe u kalip nöp hag ñöm, kale aigöl göm God sabe gep ram u kabö rö sabe göl manö u kalip nöp hag ñöm, yad aigöl gem nibi bi kalip ud aij g+nam manö aij u kalip nöp hag ña. * ⁵ Isrel nibi bi nihi ilaŋ kale Ebrahim, Aisak, Jekop bi gau me. Ebrahim, Aisak, Jekop ñi pai riklö, rik dam dapıl gi damöm, Isrel nibi bi kalip rik daula. Kig+n añi u nöp rik dam dapıl gi damöm, Krais nip bi yabıl rik daula. Krais nipe ke God m+döm, nibi bi magöŋhalö abadab. Kale magöŋhalö hib nipe u pör haglö adö araŋ.

⁶ God Manö haga u, haga rö nöp ga. Isrel ñi pai riklö, rik dam dapıl gi damöm, rik daula gau rimnap Isrel nibi bi kabö rö midagpal. ⁷ Ebrahim ñi pai riklö, rik dam dapıl gi damöm rik daula gau rimnap Ebrahim ñi pai nipe kabö rö

midagpal. God Ebrahim nip haga, “Aisak ñi pai riknab gau nöp ñi pai adö nape rö m+deinaböl,” a ga. * ⁸ Anib u, Ebrahim ñi pai riklö, rik dam dapıl gi damöm, rik daula gau rimnap God ñi pai nipe midagpal. God manö klö niŋö hagö, Ebrahim ñi pai yag daunaböl ñi pai gau nöp, kale God ñi pai nipe m+dnaböl. * ⁹ God Ebrahim nip manö klö niŋö anibu hagöm haga, “Ñin yad hag linö ñin u nöp yad ado gi aunö, nabin ne Sera ñi ap yag daunab,” a ga. *

¹⁰ Pen apis hon Rebeka ñi nipe mihau bi añi nöp rika. Bi anibu bac hon u Aisak. ¹¹⁻¹² Pen God gasi nipe ke niŋöb rö g+nab. Nibi bi an hag linabin a g+nig gab u, hag linab. Kale nan aij rimnap g+naböl u niŋöm hag lagnab. God gasi nipe ke niŋöb rö g+nab. Anib unbö rö nöp me, apis bac hon Aisak Rebeka ber mihau ñi ramö rikaglö magö u, God nipe Rebeka nip haga, “Ñi ne nañi riknabön u, bi kub rö m+dageinab; nipe ñi ne hain u nip wög gi ñinab,” a ga. Ñi mudun aŋ gau nöp m+dailö nime yag dauaga adö u nöp, nan aij nan naij ap g+lö niŋöm wasö, God gasi nipe ke niŋöm anig haga. * ¹³ God Manö ad+ŋ ap kalı kñi rikla u, God manö hagöm haga, “Yad Jekop nip m+dmagö libin pen Iso nip m+dmagö lagpin,” a ga. *

God nipe gab u, kabö rö nöp gab

¹⁴ Anib u, God kabö rö gagab, a gun? Wasö! Nipe kabö rö nöp gab. ¹⁵ God nipe Mosıs nip haga,

“Nibi bi mög niŋnabin gau kalip mög niŋnabin.

Nibi bi m+dmagö lem ud aij g+nabin gau

kalip m+dmagö lem ud aij g+nabin,” a ga. *

¹⁶ Anib u niŋbun, hane ke klö gun g+ipun u niŋöm hanip udagnab; hane ke klö gun gasi halö m+dpun u niŋöm hanip udagnab. Nipe ke mög niŋnab nibi bi gau nöp udnab. *

* **9:2-3:** Eks 32:32 * **9:4:** Eks 9:4 * **9:7:** Jen 21:12

25:23 * **9:13:** Mal 1:2-3 * **9:15:** Eks 33:19 * **9:16:** Ep 2:8

* **9:8:** Gal 4:23 * **9:9:** Jen 18:14 * **9:11-12:** Jen

17 God Manö adıñ ap kalı kılıñ rıkla u, God manö hagöm Pero nıp haga, “Yad gası nıñnö, nıbi bı ram mınöñ gau gau mıdpal gau magöñhalö nıñnaböl, ne kın İjip nıbö u bı kub bı klö yabıl pen yad God gınö ne bı yıharıñ rö mıdnabön. Anıg gınab, kale nıñöm, manö anıbu hag amıl apıl göm hib yad u haglö ram mınöñ gau gau magöñhalö arnab. Adö anıbu nöp yad ke gainö, ne İjip kın mıdpan,” a ga. * 18 Anıb u nıñbun, God gası nıpe ke nıñöb rö, nıbi bı rımnab mög nıñnab pen nıbi bı rımnab kalıp nıñebir gö, gası naj kale nıñbal u kıdııl arnab.

19 Kale rımnab God göp anıbu rö nıñmim hagnabım, “God nıpe nöp gö, gası kale u kıdııl aröp u, nıñhön gınıg pen, mıd aıj gagpım, a göm, hanıp manö kub hagnab? God nıpe ke, ‘Nan anıb gau gınab,’ a gınab u, bı an nıpe pe, ‘Nan gau gagnab,’ a gınab?” ö gınabım. 20 Anıg hagnabım u pen kale bı kub an rö mıdmım, manö nıpe u naböñ udnabım?

Adö anıbu rö, God Manö u bı ne Aısaia kalı kılıñ rıköm haga, “Bı ap mınöñ udöm, rın cög ap gö, ‘Yıp nıñhön gınıg anıg göl gıpan,’ a göm pen ado göm hagagnab. Wasö yabıl!” a ga. * 21 Bı rın cög gınıg gab bı u, nıpe gası nıpe ke nıñöb rö gınab. Mınöñ bad anı ap ud gı dö gı dapöm, rın aıj aıj nıñn anıñ lauep ap löm, rın yıharıñ pör pör lauep ap löm, gınab. U manö mıdagöp; gası nıpe. * 22-23 Anıb unbö rö me, God göp. Nıpe nıbi bı gı naj gı mıdpal gau nıñö, iru yabıl gö, kalıp al pak lınım rö löp u pen, nıpe mulu halö mıdöp u nıñöm klö nıpe mıdöp u nıñlan, a göm, kalıp yıñıd anıg gagöp. God hadame dagol gau gası nıpe ke nıñöm haga, nıbi bı mög nıñem ud aıj gınabın nıbi bı gau mailö aıj yad u nıñöl, a ga. Anıb u, nıbi bı anıb gau mailö aıj yad u nıñöl a göm, nıpe nıbi bı gı naj gı mıdpal gau gö, gası hıbur naj kale u kıdııl aröp. 24 Nıbi bı mög nıñem ud aıj gınabın a ga u, hanıp Juda nıbi bı abe, Juda nıbi bı wasö gau abe, haga. 25 Manö adö anıbu rö, God manö haga rımnab bı ne Hosea God Manö adıñ

ap kalı kılıñ rıköm haga, “Nıbi bı yad mıdagmıdal gau, kalıp ‘nıbi bı yad’ a gınabın. Pen nıbi bı mıdmagö lagmıdın gau, kalıp ‘nıbi bı mıdmagö yad’ a gınabın. Pen Hosea God Manö adıñ ap halö kalı kılıñ rıköm haga, *

26 Nöd ‘Nıbi bı yad mıdagpım,’ a gınö u, ram mınöñ anı anıbu nöp kalıp, ‘God pör kamıñ mıdöp nıñ pai nıpe,’ a gınabın,” a ga. *

27 Pen God Manö adıñ ap, bı God manö hagep Aısaia manö bılatö göm hagab, “İsrel kai kabö kulup nıñg goł gau mıdöp rö iru nöp mıdeınaböl u pen Bı Kub nıpe yöp pro bad ap nöp ud kamıñ yunab. *

28 Nıñhön gınıg: Bı Kub nıpe dip nöp nıbi bı mınöñ naböñ ıı i mıdpal gau magöñhalö manö kub hagöm böñ nöp pen nıñnab,” a ga.

29 Gınab anıbu, Aısaia nıpe nöd God Manö adıñ ap kalı kılıñ rıköm haga, “Bı Kub ke pıdöñ halö mıdöp u, hanıp nıñ pai yöp bad ap nöp arö gagböp, Sodom Gomora nıbi bı kalıp ga rö u, hanıp gıböp,” a ga. *

İsrel kai abe Jısas manö aıj u nıñ udlan

30 Anıb u, nıñım! Juda nıbi bı wasö gau, nöd, mıd aıj gun God aıp jım nıñöl mıdaiun a göm gası u nıñagla u, pen mıñı Jısas manö aıj u nıñ udlö, God kalıp asıñ mıdagöp a gö, nıpe aıp jım nıñöl mıdpal. 31 Pen İsrel nıbi bı nöd God lo manö u udöm, hagöp hagöp rö gun a gıla u pen mıñı nıpe aıp jım nıñöl mıdagpal. 32 Pen nıñhön, God nıp nıñ udöm wasö, hon ke adö rımnab gun, nıpe aıp jım nıñöl mıdeınabun, a göm, God nıpe kabö aıj la adö u arun a gılö nıñöl gı, ma kale u lı yuö ap lug pakpal. * 33 Manö anıbu rö, Aısaia nıpe God manö haga rö kalı kılıñ rıköm haga, “Nıñım! Yad daun kub Saion kabö ap lınö, nıbi bı ma adö anıbu lı yuö ap lug paknaböl;

* 9:17: Eks 9:16 * 9:20: Aıs 29:16; 45:9 * 9:21: Jer 18:6 * 9:25: Hos 2:23 * 9:26: Hos 1:10 * 9:27: Aıs 10:22-23 * 9:29: Aıs 1:9 * 9:32: Aıs 8:14

pen nîbi bî nîp nîŋ udnaböl gau,
God nîp nîŋöm ana udagnaböl,” a ga.
*

10

*God nîpe ke gö, kale nîbi bî nîpe asîŋ
mîdagöp rö mîdeinaböl u, Isrel nîbi bî kale
nîŋagal*

¹ Mîdeimam yad gau. Gasî klö yîp auöp u, God nîbi bî yad Isrel kai kalîp ud kamîŋ yunîm, a gem, nîp pör nöp sabe göl gî mîdpin. ² Yad kale gîpal rö nîŋem hagabin, hon God nîbi bî nîpe mîdaiun, a göm, klö yabîl gîpal u pen gasî nîŋ aij göm gagpal. ³ “Krais uma rö, God hanîp, ‘Nîbi bî asîŋ mîdagöp yad,’ a gînab,” a göm gasî u nîŋblap u pen adö anîbu nîŋ aij gagöm, gasî kale ke adö u nöp nîŋöm hagla, “Lo adö u gîno areinab u, nîbi bî aij nîpe mîdeinabun,” a gîla. Anîb u, lo manö adö anîbu hain gun a göm gî damöm, hainö ap lug pakla. ⁴ Krais ga anîbu, uri lo u pîs göp. Anîb u me, nîbi bî an an Jisas manö aij u nîŋ udnaböl gau, God kalîp magöŋhalö nîbi bî asîŋ mîdagöp yad a gînab.

*Nîbi bî ram mînöŋ gau gau magöŋhalö
kamîŋ aröl rö löp*

⁵ God Manö u, Mosîs manö rîmnap kali kliñ rîkôm, lo manö udöm asîŋ mîdagöp rö mîdeinaböl manö adö u hagöm, Isrel kai kalîp haga, “Lo manö u udmim, hagöp rö nöp gîmim me, kamîŋ arnabim,” a ga. * ⁶ God Manö u, Mosîs manö rîmnap kali kliñ rîkôm, Krais nîp nîŋ udöm asîŋ mîdagöp rö mîdeinaböl manö adö u hagöm, Isrel kai kalîp haga, “Kale, ‘Bî an adö laŋ arnab?’ ö gagmim,” a ga. (Manö haga u îl u me, kale am kumi kabö adö laŋ au nîbö Krais nîp uł gî dauagnaböl.) * ⁷ Anîb unbö rö nöp, “Kale, ‘Bî an wîp ana ram mîdöp mo gayîk arnab?’ ö gagmim,” a ga. (Manö haga u îl u me, kale am wîp ana ram mîdöp mo gayîk nîbö Krais nîp uł gî dauagnaböl.) ⁸ Pen God Manö adîŋ anîbu, Mosîs manö adö rîmnap nîhön nîhön kali kliñ rîkôm Isrel kai kalîp haga. Nîpe haga, “Manö

magö anîbu mîlö gau mîdagöp. Manö magö anîbu mîdmagö aŋ kale daŋ mîdöp pör hagpim adö u nöp,” a ga. Mosîs nîpe Jisas manö aij, manö nîŋ udep anîbu nöp haga. Manö aij nîŋ udep anîbu nöp hon pör nöp hag ñabun u me.

⁹ Anîb u, God gö Jisas uraköp a gîmim, gasî u nîŋ mîdmim, “Jisas nîpe Bî kub yad,” waiö hagnabim u, God kalöp nîbi bî asîŋ mîdagöp yad a göm, kalöp ud kamîŋ yunab. ¹⁰ Pen nîhön, kale gasî mîdmagö aŋ kale daŋ manö nîpe nîŋ udnabim u, God kalöp nîbi bî asîŋ mîdagöp yad a gînab. Meg mîgan kale manö hagnabim, nîbi bî gau waiö hag ñînabim u, God kalöp ud kamîŋ yunab. ¹¹ Adö anîbu rö, Aisaia nîpe God Manö adîŋ ap kalî kliñ rîkôm haga, “Nîbi bî nîp nîŋ udnaböl gau, God nîp nîŋöm ana udagnaböl,” a ga. * ¹² Juda nîbi bî gau, Juda nîbi bî wasö gau, ke ke mîdagpal. Bî Kub nîpe nîbi bî gau nîbö gau nîbö magöŋhalö Bî Kub aîŋ nöp mîdöp. Nîbi bî gau nîbö gau nîbö an an nîp sabe gînaböl gau, kalîp ud aij yabîl gînab. * ¹³ Adö anîbu nöp, bî ne Joel, God Manö adîŋ ap kalî kliñ rîkôm haga, “Nîbi bî an an Bî Kub nîp, yîp ud kamîŋ yu, a göm hag nîŋlö, kalîp ud kamîŋ yunab,” a ga. * ¹⁴ Pen kale Bî Kub nîp nîŋ udagnaböl u, kale nîp aigöl göm sabe gînaböl? Pen kale Jisas manö aij u apdi nîŋagnaböl u, kale aigöl göm manö aij anîbu nîŋ udnaböl? Pen nîbi bî rîmnap apöm Jisas manö aij adö u hag ñagnaböl u, kale aigöl göm manö anîbu apdi nîŋnaböl? ¹⁵ Pen nîbi bî Krais Jisas nîŋ udpal gau kalîp hag yuagnaböl u, kale aigöl göm arnaböl? Adö anîbu nöp, Aisaia nîpe God Manö adîŋ ap kalî kliñ rîkôm haga, “Nîbi bî manö aij daunaböl gau, gî aij yabîl gînaböl,” a ga. *

¹⁶ Pen Isrel nîbi bî Krais Jisas manö aij u nîŋla gau rîmnap nîŋ udagla. Manö adö anîbu nöp, Aisaia nîpe God Manö adîŋ ap kalî kliñ rîkôm haga, “Yad manö aij ne u hagnö jî bî an nîŋ udöp?” ö ga. * ¹⁷ Anîb u, nîbi bî rîmnap God manö hag ñîlö, nîbi

* 9:33: Ais 28:16; 1Pi 2:6 * 10:5: Lep 18:5 * 10:6: Dud 30:12-14 * 10:11: Ais 28:16 * 10:12: Ap 15:9

* 10:13: Joe 2:32 * 10:15: Ais 52:7 * 10:16: Ais 53:1

bî nînjöm manö anîbu nîj udnaböl. Pen God manö hag ñîlö, nîj udnaböl u, Kraiss manö aij u me. ¹⁸ Pen Isrel kai manö anîbu nîjagla aka nîhön? Wasö yabî! Nîjla. Kale nöd nîjla u me, Depid nîpe God Manö adîj ap kalî kliñ rîkôm haga,

“Kale ram mînönj gau gau magönjhalö amöm,

manö anîbu hag ñîbal;

kale manö hag ñîlö,

mînönj nabönj gau rîgonj rîgonj

magönjhalö yabî aröp,” a ga. *

¹⁹ Pen yad hag nîjeb ap halö mîdöp: Isrel kai manö anîbu nînjöm îf u nîjagla aka nîhön? Wasö yabî! Îf u nîjla. Mosîs nîpe God manö haga u udöm, God Manö adîj ap kalî kliñ rîkôm haga,

“Yad nîbi bî hauî halö mîgan rîmnap kalîp udem, ud aij gînö,

kale Isrel nîbi bî kalîp mulu kal nîjmim,

God hanîp rö anîg gagöp, a gîmim nîjnabim,” a ga. *

²⁰ Aisaia nîpe God manö haga u udöm God Manö adîj ap kalî kliñ rîkôm waiö yabî hagöm haga,

“Nîbi bî yîp nîjnun a göm ulhai nîjagal gau yîp ulhai nîjbal;

kale yîp nîjnun a göm hag nîjagal

pen yad ke kalîp waiö lajîn yîp nîjbal,” a ga. *

²¹ Pen Isrel gîpal rö, Aisaia nîpe God manö haga u udöm, God Manö adîj ap kalî kliñ rîkôm haga,

“Yad pör bî nîjeb kale rö mîdem,

‘Yad auim!’ a gîpin pen yîp auagal.

Kale aîeb aîeb ñöm,

gasî kale ke nîjbal rö nöp gîpal,” a ga. *

11

God Isrel kalîp böj nöp arö gagöp

¹ Anîb u, yad hag nîjeb ap mîdöp: God Isrel nîbi bî gau kalîp böj nöp arö göp aka? Wasö yabî! Kalîp böj nöp arö gagöp. Yad Pol u rö nöp Isrel nîbö bî. Ebraham rîkö, rîk damöm, Benjamin nîp

rîklö; Benjamin pen rîk dam dapîl ga îf u, yad mîdpin. *

² Pen God nîbi bî hadame nöp nînjöm, nîbi bî yad mîdaiöl, a gî gasî nîjga gau kalîp arö gagöp. Kale bî Ilaija nîp aiud udöm God Manö kalî kliñ rîkla u hadö nîjbim. Ilaija God nîp sabe göm haga,

³ “Isrel nîbi bî gau magönjhalö nöp arö göm, bî manö ne hagep gau kalîp al pak löm, kabö kînanj göm nan pak nöp sabe gep kabö gau, pa jö ma jö gî yubal. Yad añî nöp mîdpin u pen yîp u rö nöp, al pak lun, a göm, rîdik gî ud ajaböl,” a ga. * ⁴ Hagö, God nîp pen haga, “Bî yad iru yabî nöp sepen dausan rö (7,000) mîdpal gau, Bal god piral u nîp, ‘Bî kub hon,’ a göm, nîp sabe gagpal,” a ga. *

⁵ Anîb u rö, God nîbi bî mög yabî göp u me, nîpe hanîp nîbi bî Isrel yöp bad ap mög nînjöm hag lö mîdpun. ⁶ Hanîp mög nînjöm udöp anîbu, lo adö u gaino aka nan rîmnap ke gaino nînjöm udagöp. Hanîp yîharîj mög nînjöm udöp a gî gasî nîjbun u, pen hon nan ap ke gaino hanîp udaiböp, hon anîg gasî nîjagbnop. * ⁷ Nîbi bî Isrel klö yabî göm, ulhai nîj damöm, udagla. Nîbi bî God udnabin a göm hag la gau nöp udla. God nîpe ke gö, nîbi bî rîmnap manö nîpe u nînjöm nîjagla.

⁸ Adö anîbu nöp, Mosîs God Manö adîj ap kalî kliñ rîkôm haga,

“God nîpe gö, kale hon hanöm,

amgö ju ju gî mîdeila;

nîpe gö, kalîp amgö we gö,

amgö nîjageila;

nîpe gö, kalîp hauî alö,

manö apdi nîjageila;

anîbu nöp mîd damöm,

uri unbö rö nöp mîdpal,” a ga. *

⁹ Pen Depid God Manö adîj ap kalî kliñ rîkôm haga,

“Kale pör nan kub ñîjbal u,

kalîp wananj hel rö ud sîsî lînim.

Arun a gî gasî nîjnaböl adan anîbu pîf gî nab.

Anîb u, kale gî najj gîpal u, kale pen udnaböl. *

* **10:18:** Sam 19:4 * **10:19:** Dud 32:21 * **10:20:** Ais 65:1 * **10:21:** Ais 65:2 * **11:1:** 1Sa 12:22; Sam

94:14; Plp 3:5 * **11:3:** 2Ki 19:10,14 * **11:4:** 1Ki 19:18 * **11:6:** Gal 3:18 * **11:8:** Dud 29:4; Ais 29:10

* **11:9:** Sam 69:22-23

10 Amgö kale we gö amgö n+ñagöl.
M+ñör kub auö pör u+ham wabi gi ud
ajaiöl,” a ga.

God Juda n+bi b+ wasö gau udab

11 Pen Isrel kai ap lug pakpal u, börj nöp
ap lug pakagpal. Kale nan si nan naij
g+la rö, God kal+p arö göm, Juda n+bi b+
wasö gau kal+p udöp. Udöp an+bu, “Isrel
kai, ‘Han+p rö an+g göm udagöp,’ a göm
niñlan,” a göm göp. *

12 Pen Isrel kai nan si nan naij geila rö,
n+bi b+ ram m+ñörj gau gau nan aij yabi+
udpal. God Isrel kai arö ga rö, Juda n+bi b+
wasö gau nan aij yabi+udpal. An+bu u, God
n+bi b+ Isrel ud kam+ñ yunab ñ+n u, n+bi
b+ n+pe gau magöñhalö nan aij aij yabi+
udnaböl.

13 Yad uri kalöp Juda n+bi b+ wasö gau
hagabin. Krais Jisas y+p, “Juda n+bi b+
wasö gau kal+p manö aij yad hag ñ+mön,”
a ga u me, kalöp Juda n+bi b+ wasö gau
Jisas manö aij u hag ñ+ m+dnö y+p aij göp.

14 Pen yad kalöp Jisas manö aij u hag ñ+nö
niñbe, n+bi b+ yad ke Isrel r+imnap niñöm,
“God kal+p udöp rö han+p udagöp,” a göm
n+p auaiöl u, y+p aij yabi+ g+ñab. 15 God
Isrel kai kal+p arö ga rö, Juda n+bi b+ wasö
gau kal+p, n+bi b+ yad, a göm udöp. An+bu
u, hainö Isrel kai kal+p udö, wip umöm
kauyañ uraknaböl u rö g+ñab.

16 Kale bred ad+ñ ap God n+p sabe gi
ñ+naböl u, bred magö magöñhalö God nan
n+pe. Kale hagnaböl, “Mab olip i+ u God
mab i+ n+pe,” a g+ñaböl u, ramö löm lö pa
gau gau arnab u abe God nan n+pe.

17 Pen God n+pe mab olip lö k+id nöd
n+bö gau hak yuöm, kalöp olip lö be gau
n+bö rö dapöm d+im ñö, d+im ñöl m+dpim.
An+bu u me, mab olip nöd n+bö u kam+ñ
m+ddöm m+ñörj yañ n+bö ñ+g u udö, lö hain
n+bö u m+id aij göp. *

18 Kale mab lö nöd n+bö u, lö y+har+ñ,
a g+mim gas+ u niñagmim. Kale niñmim,
kale mab lö hain n+bö u ñ+g udmim mab i+
u ñ+g+pim; mab i+ yañ ñ+g udöm kalöp
mab lö aña ñöb.

19 Kale hagnabim, “God n+pe, ‘Olip lö be
gau n+bö dapem ud d+im ñ+nab,’ a göm,
olip lö nöd n+bö gau hak yuö, ka an+bu

udun m+dpun,” a g+ñabim. 20 Manö an+bu
n+ñö hagnabim u pen n+ñ aij g+mim. Isrel
kai Krais n+p n+ñ udaglö, kal+p arö ga;
kale pen Krais n+p n+ñ udpe, kalöp uda.
Pen kale ana udmim, hib kale ke hagpe adö
aragn+m. 21 N+ñön g+ñ+g: God mab olip
lö nöd n+bö gau hak yua rö, kale u rö nöp
g+ñ+m rö löp.

22 God n+pe b+ hain aij yabi+ u pen n+pe
b+ k+ö yabi+ rö m+ddöp. N+bi b+ n+p arö
g+la gau kal+p b+ k+ö rö löm arö ga. Pen
kalöp agam+ñ hain r+iköm, m+dmagö löm,
uda. Kale an+g göl Krais n+p n+ñ udöl g+
m+deinabim u, kalöp agam+ñ hain r+iköm,
m+dmagö löl g+ m+deinab. Pen Isrel kai
kal+p ga rö, han+p u rö nöp g+ñ+m rö löp,
a g+mim, n+ñ aij g+mim. * 23 Isrel n+bi b+
an+bu gau hainö Krais n+p n+ñ udnaböl u,
God kal+p ud pa d+im ñ+nab. God kal+p ud
pa d+im ñ+n+m rö löp. 24 Pen n+ñön, kalöp
mab olip lö be gau n+bö dapöm, mab olip
yabi+ pa d+im ñö m+dpim u, olip lö kabö göl
gau kauyañ pa d+im ñ+n+g, pa d+im ñ+nab.

*Hainö Isrel n+bi b+ magöñhalö kal+p
udnab*

25 Pen añ mam b+. Hib kale ke hagpe
adö arn+m rö löp. An+bu u, manö nöd
n+ñagm+idun ap kalöp hagn+g gabin. Isrel
n+bi b+ iru nöp m+ñi amgö we rö m+dpal
u pen pör an+g gagnab. God Juda n+bi b+
wasö gau kal+p udnabin a göm gas+ n+ña
gau magöñhalö udnab. 26 N+bi b+ an+bu
gau ud p+is göm, hainö Isrel n+bi b+ kal+p
magöñhalö ud kam+ñ yunab. Manö adö
an+bu rö, God manö haga u udöm God
Manö ad+ñ ap kal+ k+ñ r+iköm hagla,
“God haga,

‘Jekop k+g+ñ y+p arö g+la gau
kal+p ud kam+ñ yunab b+ u,

daun kub Saion n+bö aunab. *

27 Yad kal+p aip manö k+ö n+ñö hagnö rö,
nan si nan naij g+pal gac u k+k g+
yunabin,’ a ga,” a g+la. *

28 Isrel kai Krais n+ñ udagla rö, kale
God kaua+ maua+ n+pe m+dpal. Pen kale
Krais n+ñ udmim, m+ñ m+ñ göl g+ m+dpim.
Pen God hadame nöp Isrel kai n+hi i+ñ
kale Ebrahim Aisak Jekop b+ gau kal+p

* 11:11: Ap 13:46 * 11:17: Ep 2:11-19 * 11:22: Jon 15:2,4 * 11:26: Ais 59:20-21 * 11:27: Jer 31:33-34

manö klö n̄ñö haga u n̄ñöm, God Isrel kai m̄dmagö löl ḡi nöp m̄döp. ²⁹ God n̄ipe nan aij ap ñöm, hainö gasi hain n̄bö n̄ñöm, nan aij an̄bu adog udagnab. An̄b unbö rö nöp, God n̄ipe, ḡinabin a göm, manö klö n̄ñö hageinab, hainö gasi hain n̄bö n̄ñöm, ke gagnab. Manö hagnab u arö gagnab. Hagnab rö nöp ḡinab.

³⁰ Kale nöd God manö haga u ud yum̄dim pen hainö Isrel n̄bi b̄i God manö n̄ipe arö ḡilö, kalöp pen mög n̄ñöm ud aij gö, n̄ipe aip m̄d aij ḡipim. ³¹ God kalöp mög n̄ñöm uda u, Isrel n̄bi b̄i n̄ñlö, mulu lugö, Kraiss manö aij u ud yula, pen hainö God kal̄p u rö nöp mög n̄ñöm udnab.

³² An̄b u n̄ñbun, Isrel n̄bi b̄i gau abe, Juda n̄bi b̄i wasö gau abe, God manö haga u ud yula rö, God kal̄p magöñhalö n̄ñebir arö gö, kale b̄i naḡiman rö m̄döm, nan si nan naj ḡi dam dam ud arlö, hainö kal̄p mög n̄ñöm udnab.

God hib n̄ipe pör hagno adö aran

³³ An̄b u, yad n̄ñbin, God nan magöñhalö n̄ñöb;

gasi n̄ipe gasi aij yab̄i.

God n̄ipe gasi n̄ñ k̄id yab̄i n̄ñ hīköm, adö an̄bu ke yab̄i göp.

God n̄ipe gasi n̄ñöm,

nan an̄g an̄g ḡinabin a göm, gasi aij n̄ñöb rö,

b̄i ap gasi aij unbö rö m̄dagöp.

Hon God gasi r̄im̄d n̄ipe n̄ñun,

n̄ipe ke göp rö gun a gun, gagnabun!

³⁴ God Manö u kal̄i k̄iñ r̄iköm hagla,

“N̄bi b̄i an, B̄i Kub gasi aij n̄ñöb rö u n̄ñöb?

N̄bi b̄i an, B̄i Kub n̄ip, ‘Ne an̄g ḡi, an̄g ḡi,’ a ḡinab? *

³⁵ Pen n̄bi b̄i an, nan aij ap God n̄ip ñö, pen ñ̄n̄im?

Wasö yab̄i! N̄bi b̄i ap n̄ip an̄g göl rö lagöp,” a ḡila. *

³⁶ N̄ihön ḡin̄g: God n̄ipe nan gau magöñhalö ḡi la;

klö n̄ipe nöp nan an̄b gau magöñhalö m̄döp;

nan an̄b gau magöñhalö God n̄ip ñ̄ñ̄i löl ḡi m̄döl.

An̄b u, hib n̄ipe u pör pör nöp hagno adö ar̄im!

An̄b unbö rö aij. *

12

God lau adö m̄dpun, a ḡimim, n̄ip aij ḡin̄im adö u ḡipe ar̄im

¹ An̄b u, añ mam b̄i. Kalöp mög n̄ñöm udöp rö, kale pe nan God n̄ip sabe ḡi ñ̄bal rö, hañ roman̄ gasi r̄im̄d kale u, nan kam̄ñ halö rö, nan uł rö, God n̄ip ñ̄imim. Nan damöm, God n̄ip sabe ḡi ñ̄bal gau, nan naj naj gau ñ̄agpal. Nan aij aij nan ap gagöp gau nöp ñ̄lö me, n̄ipe ñ̄ñ̄i löm udöp. An̄g unbö rö me, God han̄ip nan n̄ip sabe ḡi ñ̄bal rö udn̄im, a ḡimim, n̄ip n̄ñ udöl ḡi m̄dmim, hagöp hagöp rö nöp ḡimim. *

² Pen n̄bi b̄i m̄ñn̄öñ adö ił i gasi n̄ñöm ḡipal naḡi adö u rö gagmim. Pen God n̄ip hag n̄ñbe, n̄ipe kalöp gasi aij ñö, gasi r̄im̄d m̄dmagö kale an̄ dan̄ hain n̄bö l̄imim, n̄bi b̄i ke hain n̄bö rö l̄imim. An̄b u, kale n̄ñnabim, hon aigöl ḡino, God n̄ip aij ḡin̄im. Kale n̄ñnabim adan n̄ihön adan aij yab̄i; kabö göl nöp ḡinab adö u n̄ñnabim. Pen kale an̄g göl n̄ñ aij ḡimim, an̄g unbö rö nöp ḡinabim. ³ God ȳip mög n̄ñöm udö, wög n̄ipe ḡipin. An̄b u, kalöp magöñhalö hagabin, hon n̄bi b̄i kub a ḡi gasi n̄ñagmim. God n̄ipe n̄ñ udep magö u kalöp ke añi añi ñöb. An̄b u me, kale ana udmim, hon aigale n̄bi b̄i rö m̄dpun a ḡimim n̄ñmim. *

⁴ Hon n̄ñbun, hon magöñhalö hañ roman̄ añi m̄döp u pen ad̄ñ ad̄ñ ke ke iru nöp m̄döp. Ad̄ñ gau wög ke ke m̄döp; ma u wög n̄ipe u ke göp, ñ̄imagö u wög n̄ipe u ke göp, amgö u wög n̄ipe u ke göp. An̄b u, ił ke ke m̄döp rö, ił ke ke nöp ḡipal. *

⁵ An̄b u rö, hon Kraiss lau adö m̄dpun gau u rö nöp wög ke ke ḡipun u pen n̄bi

* **11:33:** Ais 55:8-9 * **11:34:** Ais 40:13; 1Ko 2:16

6:11,13; 1Pi 2:5

* **12:3:** 1Ko 12:11; Ep 4:7

* **12:4:** 1Ko 12:12,27

* **11:35:** Job 41:11

* **11:36:** 1Ko 8:6

* **12:1:** Ro

bɪ kɪgɪn nɪpe jɪm ñöl aɳɪ u nöp mɪdpun.
 6 God hanɪp aɳɪ aɳɪ mög nɪɳöm ud aij göm,
 nan aij hanɪp ke ke ñöb rö, adö anɪbu nöp
 nɪɳun gɪnabun. God nɪbi bɪ rɪmnap nan
 aij ñöm, manö yad nɪbi bɪ gau hag ñɪmön,
 a geinab u, nɪpe God nɪɳ udep magö ñöb
 rö hag ñɪnab. * 7 God nɪbi bɪ rɪmnap nan
 aij ñöm hagnab, nɪbi bɪ gau wög rɪmnap gɪ
 ñɪmön a gɪnab u, nɪbi bɪ gau wög rɪmnap
 gɪ ñɪnɪm. God nɪbi bɪ rɪmnap nan aij
 ñöm hagnab, nɪbi bɪ ñɪ pai bɪ gau manö
 aij rɪmnap hag ñɪmön, a gɪnab u, nɪbi
 bɪ ñɪ pai manö hag ñɪnɪm. 8 God nɪbi
 bɪ rɪmnap nan aij ñöm hagnab, aɳ mam
 ne ap iru gainɪm u, nɪp manö hag ñɪ aij
 gɪmön, nɪpe gasɪ aij nɪɳöm ñɪñɪ lɪnɪm, a
 gɪnab u, nɪpe unbö rö gɪnɪm. God nɪbi
 bɪ rɪmnap nan aij ñöm hagnab, nɪbi bɪ
 gau manɪ nan gau ɳep göp u, kalɪp mani
 nan rɪmnap ñɪmön a gɪnab u, mani nan
 rɪmnap abönamö ñɪnɪm. Nɪbi bɪ rɪmnap
 nan aij ñöm hagnab, nɪbi bɪ rɪmnap kalɪp
 abad mɪdmön a gɪnab u, nɪpe gasɪ nɪɳ aij
 göm kalɪp abad mɪdnɪm. Nɪbi bɪ rɪmnap
 nan aij ñöm hagnab, nɪbi bɪ rɪmnap kalɪp
 mög nɪɳmön ud aij gɪmön a gɪnab u, nɪpe
 ñɪñɪ löl gɪ mög nɪɳöm ud aij gɪnɪm.

Nɪbi bɪ gau kalɪp mɪdmagö lɪmim

9 “Nɪbi bɪ gau kalɪp mɪdmagö labun,” a
 gɪmim, pɪral hagagmim; kalɪp mɪdmagö
 yabɪ lɪmim, ud aij yabɪ gɪmim. Nan si
 nan naj gep magö u nɪp koɳmaɳ kale rö
 mulu kal nɪɳmim. Pen klö gɪmim nagɪ aij
 adö u nöp udmim. 10 Nɪbi bɪ aɳ mam bɪ
 pen pen mɪdmagö lɪbal rö, kale Kraɳ lau
 adö mɪdpim u rö nöp aɳ mam bɪ pen pen
 mɪdmagö lɪmim. Aɳ mam bɪ kale gau hib
 kale hagpe adö arnɪm; pen hib kale ke
 gɪpe adö aragnɪm. * 11 Wög iru maru gag-
 mɪm; klö gɪmim gɪmim. Bɪ Kub hon u nɪp
 wög gabun a gɪmim, aij gö nɪɳöl gɪ gɪmim.
 12 Bɪ Kub hanɪp udnab, a gɪmim, aij a gö
 nɪɳöl gɪ, nɪp abad mɪdaimim. Kalöp marö
 rɪmnap auainɪm, agamɪj mɪdaimim. God
 nɪp sabe gep u arö gagmim, pör nöp sabe
 göl gɪ mɪdaimim. * 13 Nɪbi bɪ God lau adö
 mɪdöm, mani nan kale ɳep göp gau, kalɪp

mani nan rɪmnap nɪme lɪ ñɪmim. Nɪbi bɪ
 mlö gau nɪbö auaiöl, ɳɳ gɪ dam ram kale
 ud armim. *

14 Nɪbi bɪ rɪmnap kalöp gɪ naj gaiöl
 u, pen pe, “God nɪp sabe gɪno kalɪp gɪ
 naj gaɳ,” a gɪmim sabe gagmim; “God
 nɪp sabe gɪno kalɪp gɪ aij gaɳ,” a gɪmim
 sabe gɪmim. * 15 Nɪbi bɪ rɪmnap kale
 ñɪñɪ löl gɪ mɪdaiöl, kale kalɪp aip ñɪñɪ
 löl gɪ mɪdaimim; pen rɪmnap mög gep
 rö mɪdaiöl, kale kalɪp aip mög gö nɪɳöl
 gɪ mɪdaimim. 16 Nɪbi bɪ hib mɪdöp gau
 kalɪp ud aij gun, nɪbi bɪ hib mɪdagöp
 gau kalɪp ud aij gagun a gɪmim, gasɪ u
 nɪɳagmim. Kalɪp magöɳhalö adɪp adɪp rö
 ud aij gɪmim. Hon nɪbi bɪ hib mɪdöp,
 a gɪmim, gasɪ u nɪɳagmim. Nɪbi bɪ hib
 mɪdagöp gau aip aɳ hakmim mɪdaimim.
 Hon nöp nɪɳ aij gɪpun, a gɪmim gasɪ u
 nɪɳagmim. *

17 Pen nɪbi bɪ rɪmnap kalöp nɪɳlö mulu
 lugö, gɪ naj gaiöl u, kalɪp pen u rö nöp gɪ
 naj gagmim. Nɪbi bɪ gau nɪɳlö, aij gɪnɪm
 adö u nöp gɪmim. * 18 Nɪbi bɪ rɪmnap aip
 pen pen gun, a gɪmim gasɪ u nɪɳagmim.
 Nɪbi bɪ gau magöɳhalö agamɪj jɪm ñöl
 mɪdaiun, a gɪmim gasɪ u nöp nɪɳmim.
 19 Pen nɪbi bɪ aij yad gau. Nɪbi bɪ rɪmnap
 kalöp gɪ naj gaiöl u, kalɪp pen gɪ naj gun,
 a gɪmim, gasɪ u nɪɳagmim. U God nan
 nɪpe, a gɪmim nɪɳmim. Yad kalɪp pen abe
 gɪ naj gɪn, a göm, ke gasɪ nɪɳöb rö gɪnab.
 Mosɳ nɪpe God manö haga u udöm, God
 Manö adɪɳ ap kalɪ kliñ rɪköm haga, “God
 hagöp, ‘Kalöp gɪ naj gaiöl u, yad kalöp pen
 abe gɪ naj gɪnabin; u gasɪ yad,’ a göp,” a
 ga. * 20 Anɪb u, bɪ ne Solomon God Manö
 adɪɳ ap kalɪ kliñ rɪköm haga,

“Nɪbi bɪ kalöp nöd gɪ naj gɪla gau

kale kɪyö lɪnɪm u, nan magö ñɪmim;
 kale ñɪg nan gɪnɪm u, ñɪg ñɪmim.

Anɪg gɪnabim u, bɪ kalöp nöd gɪ naj gɪla
 gau

nabɪc kale adö laɳ mab ineb ineb rö
 yunabim innab nɪɳnaböl,” a ga. *

* 12:6: 1Ko 12:4-11; 1Pi 4:10-11 * 12:10: 1Pi 1:22 * 12:12: 1De 5:16-18 * 12:13: Hib 13:2 * 12:14:
 Mad 5:44; 1Ko 4:12 * 12:16: Pro 3:7 * 12:17: 1De 5:15 * 12:19: Dud 32:35; Mad 5:39 * 12:20: Pro
 25:21-22; Mad 5:44

21 An+bu u me, kalöp g+ najj gaiöl, kal+p pen g+ najj gagmim; kalöp g+ aij g+pe, ke hain gö ar+nim.

13

Gapman kai hagöl rö g+mim

1 Pen hon magöñhalö gapman hagöl rö n+ñun. Ke gas+ n+ñöm, gapman m+dagöp; God hagö, gapman m+idöp. * 2 An+bu u, n+bi b+ an gapman manö r+ib jueinab, God haga gapman m+idöp manö n+pe u abe r+ib junab. B+ an+bu God n+p manö kub hagnab. 3 N+bi b+ g+ aij g+ naböl gau, b+ gapman b+ kub gau an+n+n gö p+ñ+ñ gagnaböl; n+bi b+ g+ najj g+ naböl gau nöp, b+ gapman b+ kub gau an+n+n gö p+ñ+ñ g+ naböl. An+bu u, b+ gapman b+ kub gau p+ñ+ñ gagun, a g+ n+ñnabim u, m+id aij g+mim n+ñöm b+ gapman gau, "Kale g+ aij g+pim," a g+ naböl. * 4 Pen n+hön: God hagö, gapman b+ gau, wög gep b+ n+pe rö m+idöm, kalöp abad m+dlö me, kale m+id aij g+ nabim. Pen kale n+ñ aij g+mim, g+ najj gagmim; gapman b+ ru m+lö k+id ud ajaböl u, y+har+ñ ud ajagaböl. God hagö, gapman b+ gau, wög gep b+ n+pe rö m+idöm, n+bi b+ gau g+ najj geinaböl u, kal+p dam manö kub hagöm, pen ilön n+ naböl.

5 An+bu u, pen ilön udun rö löp a gun, gapman manö u hain gagun; God gapman n+ñebir hag lö, han+p abad m+dpal u me, n+hön g+n+g gapman manö r+ib juun a gun, manö kale hain gun agam+ij m+id aij gun.

6 Adö an+bu nöp me, dak+is u rö nöp n+ñun. God gapman b+ gau kal+p n+ñebir hagö, gapman wög kale an+bu göm, pe udpal. * 7 Nan naböñ kale nan n+hön n+hön rö m+dain+im u, naböñ magöñhalö ral p+is g+mim. Gapman dak+is n+eb u, kal+p dak+is n+ñmim. N+bi b+ r+imnap dak+is adö ke r+imnap n+eb u, kal+p u rö nöp dak+is n+ñmim. N+bi b+ manö kale n+ñ udep gau, manö kale n+ñ udmim. N+bi b+ hib dap raneb gau, hib kale dap ranmim.

Pen pen m+dmagö l+imim

* 13:1: Dai 3:1; Pro 8:15 * 13:3: 1Pi 2:13-14 * 13:6: Mad 22:21 * 13:8: Mad 22:39-40; Jem 2:8 * 13:9: Eks 20:13-15,17; Dud 5:17-19,21 * 13:10: 1Ko 13:4-7 * 13:11: Ep 5:14; 1De 5:6-7 * 13:12: 1Jn 2:8 * 13:13: Luk 21:34; Ep 5:18 * 13:14: Ep 5:11

8 Nan naböñ kale r+imnap m+dain+im, böñ nöp naböñ ral p+is g+mim. Pen hon nan naböñ añ+ ap m+idöp hon naböñ ral p+is g+pun, a gun hagagnabun; n+bi b+ pen pen m+dmagö lep naböñ an+bu hagabin. N+bi b+ gau kal+p m+dmagö l+inabun u, God lo manö haga haga rö nöp g+ nabun. * 9 God n+pe ke manö klö haga u, Mos+is n+pe God Manö ad+ñ r+imnap kal+ kl+ñ r+köm haga, "N+bi si b+ si gagmim; wip al pakagmim; nan si udagmim; n+bi b+ r+imnap nan kale gau nan yad rö m+daiböp, a g+mim gas+ u n+ñagmim," a ga. God manö klö r+imnap halö haga. Pen God manö klö n+hön n+hön haga u manö il añ+ u nöp m+idöp: "Kale ke m+dmagö l+ibim rö, n+bi b+ gau kal+p u rö nöp m+dmagö l+imim." * 10 Kale n+bi b+ r+imnap m+dmagö l+inabim u, kal+p g+ najj gagnabim. Adö an+bu nöp, kale n+bi b+ m+dmagö l+inabim u, God lo manö haga haga u magöñhalö hain g+ nabim. *

11 N+ñ m+dpun an+bi n+ñ aij g+mim. Jisas n+p hadame nöp n+ñ udun, hainö God n+pe n+bi b+ yad ke, a göm, han+p böñ nöp dam ram n+pe adö lan au ud arnab, a g+ gas+ n+ñm+idun. Pen m+ r+imnap ap ara, n+ñ an+bu uri söl m+idöp. An+bu u me, n+hön g+n+g hon han hau+ g+ m+dpim? Urakmim, gas+ n+ñöl g+ m+idaimim. * 12 Rap+in s+ibön an+bi m+dpun rö, ram run+g gab. An+bu u me, kale nan n+hön n+hön s+ib an+ñ rö ajöm g+ najj g+m+idal adö u arö gun, Seden aip pen pen gep sior klö usaj+l bad klö nan mailö halö God n+eb gau ud y+mun. * 13 An+bu u, hon Jisas mailö aij n+pe adö u m+dpun, a gun, g+ aij göl g+ m+deinabun. Pen nan iru yab+l n+ñöm, n+ñ klö n+ñ hau+ löm, n+bi si b+ si göm, ha+wa+ö göm, pen pen göm, nan kale nan yad rö m+daiböp a göm g+p+al gau gagun. * 14 Pen kale B+ Kub Jisas Kra+is ud wa+ñ rö y+imim, m+dmagö pr+ an+ñ hon dan gas+ göp adö u aigöl gun g+ nabun a g+mim gas+ u n+ñagmim. *

14

As+ mas+ g+p+al gau kal+p hag gagmim

1 Nibi bi rimnap Krais Jisas nip niᅇ udpal u pen niᅇ ud pidōᅇ gagōm, gasi miᅇhōᅇᅇōl niᅇbal gau, “Kalip udun hag amil apil giᅇno, gasi niᅇ aij göl,” a giᅇmim, hag gagmim; kale Jisas Krais nip niᅇ udpal u, nibi bi hon, a giᅇmim, ud aij giᅇmim.

* 2 Hon niᅇbun, nibi bi rimnap Krais Jisas nip niᅇ ud midōm, nan gau abōnamō niᅇbal; pen nibi bi rimnap, Krais Jisas nip gasi adō adō nōp niᅇ udōm, nip aij gagnab, a göm, kaj wal wayōᅇ nan gau hil göm, yiᅇharᅇᅇᅇ nan magō haᅇᅇ nōp niᅇbal.

* 3 Pen nibi bi nan haᅇōwaᅇō niᅇbal gau, nibi bi nan hil giᅇpal gau kalip hag juagōl. Nibi bi nan hil giᅇpal gau, nibi bi nan abōnamō niᅇbal gau, God niᅇᅇō nan si nan naij gabōl, a göm, kalip hag gagōl. Niᅇhōn giᅇniᅇ: God nibi bi anib gau kalip udō, nibi bi niᅇpe midpal. * 4 Bi wōᅇ gep ap bi kub niᅇpe nip wōᅇ rimnap geinab, ne niᅇmōn, giᅇ aij giᅇpan aka giᅇ aij gagpan, a giᅇmōn hagagnabōn. Bi kub niᅇpe ke niᅇᅇōm, giᅇ aij giᅇpan aka giᅇ aij gagpan, a giᅇnab. Pen niᅇpe giᅇ aij giᅇnab me; Bi Kub niᅇpe ke nip giᅇ niᅇ, niᅇpe aij giᅇnim rö löp. *

5 Pen nibi bi rimnap niᅇᅇlō, niᅇn ap God niᅇn kub niᅇpe rö löp, niᅇn ap niᅇn yiᅇharᅇᅇᅇ rö löp. Pen nibi bi rimnap niᅇᅇlō, niᅇn ap God niᅇn kub niᅇpe rö lagōp, niᅇn magōᅇᅇhalō niᅇn ke ke rö midagōp. Anib u, kale ke ke midpim rö, gasi kale aij niᅇbim adō anibu niᅇᅇmim giᅇpe arnim. *

6 Niᅇn ap God niᅇn kub niᅇpe rö löp, a göm niᅇbal gau, Bi Kub nip gasi niᅇᅇōm me anig göl gasi niᅇbal. Pen nibi bi kaj wal wayōᅇ nan gau niᅇbal gau, God nip aij a göp a göm niᅇbal. Nibi bi asi masi giᅇ aij göm, nan rimnap nōp niᅇbal gau u rö nōp, God nip aij a göp a göm niᅇbal.

7 Hon kamiᅇᅇ midun, hon ke halō midpun, a gun gasi u niᅇᅇagun. Umnig giᅇnabun u, hon ke halō mudun umnabun, a gun gasi u niᅇᅇagun. 8 Niᅇhōn giᅇniᅇ: hon kamiᅇᅇ midun, nibi bi Bi Kub hib haglō adō araᅇ a gun, gasi u nōp niᅇᅇun midnabun. Umnig giᅇnabun u, nibi bi Bi

Kub hib haglō adō araᅇ a gun, gasi u nōp niᅇᅇun umnabun. Anib u, mideinabun aka umnabun, hon Bi Kub nibi bi wōᅇ gep niᅇpe midpun. * 9 Adō anibu nōp, Krais niᅇpe umōm uraka. Anib u me, hon kamiᅇᅇ midpun gau abe, hadō umla gau abe, hon magōᅇᅇhalō Bi Kub nibi bi niᅇpe midpun.

10 Anib u, kale niᅇhōn giᅇniᅇ añ mam Krais lau adō midpal rimnap kalip, anig giᅇpim, anig giᅇpim, a giᅇmim manō hag gabim? Pen kale niᅇhōn giᅇniᅇ añ mam Krais lau adō midpal rimnap kalip niᅇbe, kale nibi bi yiᅇharᅇᅇᅇ rö löp. Niᅇᅇ aij giᅇmim: hon magōᅇᅇhalō God amgō ilō adō niᅇpe u midno, hanip manō kub hagnab. *

11 Aisaia God Manō adᅇᅇ ap kalᅇ kᅇiᅇn rikōm haga,

“Bi Kub hagōp, ‘Yad niᅇᅇō yabiᅇ hagabin, hainō nibi bi gau magōᅇᅇhalō yiᅇ niᅇᅇōm,

nabile udōm, kugom yiᅇmōm,

“God niᅇpe añᅇ Bi Kub midōp,” a giᅇnaböl,’ a göp,” a ga. *

12 Anib u, niᅇᅇim. Hon añᅇ añᅇ midpun rö, God hon magōᅇᅇhalō hag niᅇᅇō, hon kamiᅇᅇ midun nan niᅇhōn niᅇhōn giᅇpun gau hag niᅇn, ai giᅇniᅇ anig giᅇpun a gun hagnabun.

Añ mam Krais lau adō midpal rimnap kalip gasi niᅇᅇmim

13 Anib u, añ mam Krais lau adō midpal rimnap kalip, anig giᅇpim, anig giᅇpim, a giᅇmim manō hag gabim u arō giᅇmim. Kale gasi niᅇᅇmim, yad giᅇnō añ mam Krais lau adō midōp ap dui göm, adan uᅇham ajep rö u aramōm, lug pakōm giᅇ naij giᅇnab, a giᅇmim, agamiᅇᅇ midmim, adō anibu nōp giᅇpe arnim. 14 Bi Kub Jisas bi niᅇpe midpin rö, gasi yad u niᅇᅇ aij giᅇpin, nan hil gep rimnap midagōp. Nibi bi rimnap gasi kale ke niᅇᅇōm, nan hil giᅇpal. Pen nan anibu niᅇᅇno, God niᅇᅇō aij gagnab a göm hil giᅇnaböl u, nan anibu niᅇᅇagōl. * 15 Pen kale, añ mam Jisas kalip a göm uma anib gau kalip midmagō lagmim, nan kale asi masi giᅇpal gau haᅇōwaᅇō niᅇbe, kale gasi iru niᅇᅇōm ap lug pakōl rö löp. Adō

* 14:1: Ro 15:7 * 14:2: Jen 9:3-4 * 14:3: Kol 2:16 * 14:4: Mad 7:1; Jem 4:11-12 * 14:5: Gal 4:10-11

* 14:8: Gal 2:20 * 14:10: 2Ko 5:10 * 14:11: Ais 45:23; Plp 2:10-11 * 14:14: Ap 10:15; Dai 1:15 * 14:15:

1Ko 8:11-13

anibu gi naj ginabim. * 16 Kale ke niŋmim, adö r+mnap gimim rö l+nab u pen n+bi b+ r+mnap anig ginabim u niŋöm hagnaböl, “Krais lau adö m+dpun a g+pal u pen kale niŋebir nan si nan naj gaböl u me, hon niŋbun, Jisas manö aij n+pe manö niŋ udep a g+pal u piral hagpal,” a ginaböl. 17 Ni+hön ginig: God n+pe kin hon m+idöp manö adö anibu hageinabun u, nan niŋeb niŋ niŋeb manö anibu hagnabun; gi aij gep manö adö u nöp hagnabun; agam+j hain rik m+dep manö adö u nöp hagnabun; m+ñ m+ñ göl gi m+dep manö adö u nöp hagnabun. Nan aij an+b gau Ana U+ n+pe niö udnabun me. 18 Hon Krais n+p niŋ udun anig göl geinabun u, God niŋö aij ginab; n+bi b+ gau niŋöm, gi aij g+pal, a ginaböl.

19 Hon aigöl gun añ mam aip agam+j j+m niö m+idun, hon magöŋhalö Krais manö aij n+pe u niŋ ud p+idön gun, a gimim, adan anibu nöp klö gimim hain gimim. * 20 Nan magö r+mnap hil gagep. Pen b+ ap gasi löm, nan gau hałowalö niŋaiö, Krais n+p niŋ udöp n+bi b+ ap niŋöm, dui göm, Krais niŋ udöp u arö göm ap lug paknab u, b+ hałowalö niŋnab b+ anibu n+pe gi naj ginab. Nan magö niŋöm, God wög n+pe gi naj ginab. Kale anig unbö rö gagmim. * 21 An+b u, hon niŋno añ mam ap lug pakn+m rö löp, a gi niŋnabim u, kaj yuö gau arö gimim, niŋ wain gau arö gimim, nan gau arö gimim ginabim u aij. Ni+hön ginig: añ mam ap lug pakn+m rö löp, a gi niŋnabim u, añ mam a gimim, anig gagmim.

22 Yad nan niŋeb niŋagep manö hagpin u, kale ni+hön gasi niŋbim u, kale ke God aip. God han+p gasi aij niöb rö niŋun gun, añ mam r+mnap rau niŋnabun u, niŋi löl gi m+deinabun. 23 Pen nan r+mnap gasi m+lö lun niŋnabun u, manö m+deinab. Ni+hön ginig: anig geinabun, God n+p aij gin+m a gi gasi u niŋun niŋagnabun; n+p aij gin+m aka aij gagn+m a gi gasi u niŋun niŋnabun. Hon anig göl rö hałowalö geinabun u, nan si nan naj ginabun.

* 14:19: Ro 12:18; 15:2 * 14:20: 1Ko 8:13 * 15:2: 1Ko 10:24,33 * 15:3: Sam 69:9 * 15:4: 2Di 3:16
* 15:7: Ro 14:1 * 15:8: Mad 15:24

15

N+bi b+ r+mnap m+id aij göl rö adö u nöp niŋun a gimim

1 Hon n+bi b+ Krais n+p niŋ ud p+idön gi m+dpun gau, han+p ke aij ginab adö u niŋun gagun. 2 Niŋ b+ n+p niŋ ud p+idön gagpal gau, n+p niŋ ud p+idön göl a gun, gasi u niŋun gun. Hon ke aij ginab u nan kub wasö; pen n+bi b+ r+mnap, Krais n+p niŋ ud p+idön ginaböl aka n+p niŋ ud p+idön gagnaböl u nan kub. * 3 Krais u rö nöp, ke aij ga adö u gaga. Krais n+pe Nap n+p manö haga r+mnap, Depid n+pe God Manö ad+ŋ ap kal+ kliñ riköm haga, “Nöp hag jubal u uri y+p u rö nöp hag juaböl,” a ga. * 4 Kale niŋ aij göl a göm, God n+pe geia niŋöm b+ nöd n+bö gau God Manö u kal+ kliñ rikla. God Manö anibu amgö l+ niŋun, manö aij anibu niŋ udun, Jisas Krais niŋ ud p+idön gun, klö gun gi aij gun, agam+j niŋi löl gi gasi halö m+deinabun. Adö anibu nöp God n+pe geia, God Manö anibu kal+ kliñ rikla. * 5 God n+pe gö, kale Jisas Krais niŋ ud p+idön gimim, klö gimim gi aij gimim, agam+j niŋi löl gi gasi halö m+deinabim. Pen Krais Jisas ga rö niŋun anig rö gun a gimim, n+p anig göl hain gimim, God n+pe gö, kale gasi adö añ niŋmim, j+m niö m+dmim, gimim. 6 Kale anig gimim, gasi añ nöp, maj m+gan añ ad+p ad+p u nöp, B+ Kub hon Jisas Krais Nap hib n+pe u hagpe adö arn+m.

God Isrel n+bi b+ wasö gau kal+p u rö nöp mög niŋöb

7 Gasi niŋ aij gagpe niŋ u, Krais kalöp mög niŋöm ud aij gö, n+bi b+ n+pe m+dpim u, kale ke agam+j pen pen mög niŋmim, ud aij gimim, m+dmagö l+ m+depe, n+bi b+ r+mnap niŋöm God hib n+pe haglö adö arnab. * 8 God hadame nöp Juda kai nihi itan kale gau kal+p manö klö niŋö haga u, haga rö nöp ginab u, niŋöl a göm, Krais n+pe Juda kai kal+p nan a göm aua. * 9 An+b u, Juda n+bi b+ wasö gau, God n+pe han+p mög yab+ niŋöb, a göm hib n+pe haglö adö arn+m, a göm aua. Krais nöd

Nap God n+p manö haga rö, Depid God Manö ad+ñ rimnap kal+ kññ r+köm haga,
 “ ‘An+bi u, yad Juda n+bi b+ wasö an gau m+dem,
 k+map hagem, hib ne u hagnö adö arnab,’ a göp,” a ga. *

¹⁰ Manö ap Mos+is God Manö ad+ñ ap kal+ kññ r+köm haga,
 “Kale Juda n+bi b+ wasö gau, God n+bi b+ n+pe aip
 pa j+m n+mim, m+ñ m+ñ g+mim,” a ga.
 *

¹¹ Pen manö ap Depid God Manö ad+ñ ap kal+ kññ r+köm haga,
 “Kale Juda n+bi b+ wasö gau magöñhalö
 B+ Kub hib n+pe hagpe adö aran.
 Kale n+bi b+ ram m+nöñ ke gau gau magöñhalö
 k+map hagöl g+, hib n+pe hagpe adö i g+lan aran,” a ga. *

¹² Pen Aisaia u rö nöp God Manö ad+ñ ap kal+ kññ r+köm haga,
 “B+ Jesi r+kö r+k damöm r+k daunaböl ap apöm,
 n+bi b+ ram m+nöñ ke ke m+dpal gau magöñhalö abad m+deinab.
 Juda n+bi b+ wasö gau, B+ an+bu nöp gasi n+ñöm,
 gasi halö m+deinaböl,” a ga. *

¹³ God n+pe ga u n+ñun, gasi halö m+dpun.
 God gö, kale n+p n+ñ ud p+döñ g+mim, m+ñ m+ñ göl g+, agam+j hibur hain hain göl g+ m+dmim.
 An+g göl g+ m+daibe, Ana U+ n+pe p+döñ halö gasi r+m+d m+dmagö an kalöp dan apöm gö, kale gasi halö nöp m+deinabim.

Pol n+hön g+ñig manö klö hagöm köp kal+ kññ r+kañ

¹⁴ Pen añ mam b+. Gas+ yad n+ñbin kale n+bi b+ aij yöl; nag+ adö n+hön g+mim God n+p aij g+nab u n+ñ aij g+pim; kale añ mam kale gau God Manö aij u pen pen hag n+ aij g+mim rö löp. ¹⁵ Pen kalöp köp kal+ kññ r+kabin an+bi, manö klö rö rimnap hagpin.
 God y+p mög n+ñöm, ud aij göm, wög gep b+ n+pe hag la u me, yad kalöp manö klö an+bu, kauyañ hagnö n+ñ aij gim

a gem hagpin. ¹⁶ God y+p hag lö, yad Krai Jisas wög gep b+ n+pe m+dem, Juda n+bi b+ wasö gau g+ ñem, God manö aij u kalöp hag n+abin.
 Yad God manö aij hag n+abin u, yad God n+p nan sabe gep b+ rö m+dem, manö aij n+pe hag n+abin.
 An+g g+ñö, Juda n+bi b+ wasö gau, God n+p nan sabe g+ n+bal nan aij yab+ñ nan gagöp rö l+lö, God n+p aij g+nab.
 Ana U+ n+pe gö, kale n+bi b+ ke kam+ñ aij rö l+lö, God kal+p n+ñ+ñ löm udnab. *

¹⁷ Krai Jisas aip j+m nöl m+dpin u me, y+p aij gö n+ñöl g+, God n+p wög g+ m+dpin.

¹⁸⁻¹⁹ Krai geia yad n+p wög gem, yad wög n+hön n+hön g+pim u nöp hagnabin.
 Yad Juda n+bi b+ wasö gau kal+p Krai manö aij u hag n+ ajainö n+ñöl g+, Ana nan gagep rö rimnap gö n+ñöl g+, Juda n+bi b+ wasö gau n+ñöm, God manö u udpal.
 Yad ram m+nöñ Jerusalem urakem, Krai manö aij u magöñhalö kabö göl nöp adan m+lö yab+ñ hag n+ aij g+ dam dam ram m+nöñ Ilirikam amem, ado g+ aunö. ²⁰ Gas+ yad pör n+ñbin u, n+bi b+ Krai manö n+pe nöd n+ñagla ram m+nöñ gau nöp amem, hag n+nam a gem n+ñbin.
 B+ Krai manö hag ñeb rimnap nöd amöm padö b+n+ñ g+la adö u ram g+nam a gem n+ñagpin. * ²¹ Aisaia n+pe God Manö ad+ñ ap kal+ kññ r+köm haga,

“Kal+p manö aij n+pe hag n+agal;
 pen kale n+ñnaböl.

N+bi b+ manö aij n+pe apdi n+ñagal gau,
 kale n+ñöm n+ñ aij g+naböl,” a ga. *

Pol daun kub Rom arnam, a ga

²²⁻²³ An+bi u, m+ iru yab+ñ nöp, ram m+nöñ gai i hag n+ aj aj, daun kub kale Rom arnam a g+m+din u pen n+nam rö laga.
 Pen m+ñi ram m+nöñ r+gon gai i wög g+nam rö lagöp n+ñem yad kalöp n+ñn+g n+nabin. * ²⁴ Yöp söl m+dpö, ram m+nöñ Spen arn+g gabin.
 Gas+ yad n+ñbin u, am kale aip pro magö ap m+dnö aij gö n+ñöl g+, hainö y+p dam Spen adan ramö u yumim, a g+ gasi n+ñbin. ²⁵⁻²⁶ Pen Masedonia Propins n+bi b+ abe, Akaia Propins n+bi b+ abe, Jerusalem n+bi b+ Krai lau adö

* **15:9:** Ap 3:25; Sam 18:49 * **15:10:** Dud 32:43 * **15:11:** Sam 117:1 * **15:12:** Ais 11:10 Rep 5:5 * **15:16:** Ro 1:5; 11:13 * **15:20:** 2Ko 10:15-16 * **15:21:** Ais 52:15 * **15:22-23:** Ro 1:13

mıdöm mani nan kale mıdagöp gau, kalıp mani nan kale gau abönamö ñıla u, mıñi kalıp ñınam a gem nınabin. * 27 Gası kale ke nıñöm gıpal anıbu, gı aij gıpal. Juda nıbi bı Kraıs manö aij u dam, Juda nıbi bı wasö gau kalıp hag ñıbal rö, God mani nan kalıp ñöb gau rımnap Juda nıbi bı kalıp pen ñınaböl u aij. *

28 Pen mani yıp ñıbal anıbu magöñhalö dam Jerusalem bı gau ñem, Spen adan u amem, kale mıdpım u nınabin. 29 Ñın anıbu apem kalöp nıñnö, Kraıs gası aij nıpe ñö, kale nıp nıñ ud sısı lımım ñıñı yabıñ lınabım. *

30 Añ mam yad gau. Bı Kub Jıas Kraıs lau adö mıdpım u, God Ana an kalöp dan mıdöm kalöp mıdmagö lep magö u ñab rö, yad a gımım, God nıp sabe göl gı nöp mıdaimım. * 31 God nıp sabe gı mıdaimım, yad Jerusalem arnıg gem, ram mınöñ Judia areınam, Judia nıbi bı Kraıs nıp nıñ udagpal gau yıp gı nıñı gıñöl, yıp ud kamıñ yunım. Pen God nıp sabe gı mıdaimım, yad Jerusalem amjakem, Kraıs nıbi bı nıpe gau kalıp nan nıñön nıñön gı ñınıg gabin u gınö, kalıp aij gö nıñöl gı, aip jım ñöl mıdaiun. 32 Anıb u, God yıp yau a gainım, kale mıdpım u amem, magö ap mıdnö aij gö nıñöl gı, kalöp aip mıdeınabun.

33 God kalöp magöñhalö abad mıdö nıñöl gı, agamıñ jım ñöl mıdmım mıd aij gımım. Anıb unbö rö aij.

16

Pol, "Kale mıdpım?" a ga

1 Pen añ hon Pıbi, Senkria daun au cöc wög gab nıbi u, nab. Nıpe nıbi aij yabıñ. Kale mıdpım u amjakö, nıp ud aij gımım.

2 Yıp aij gınab u, kale mıdpım u amjakö, kale Bı Kub nıñ udpım rö, Bı Kub nıbi bı nıpe pen pen ud aij gıpal u rö, nıp ud aij gımım. Nan rımnap mıdagainım, hañöwañö ñımım. Nıpe nıbi bı gau iru nöp kalıp ud aij göm, yıp abe ud aij göm göp.

3 Pen nıbi Prısıla abe, nugmul Akwıla abe, Kraıs nıp wög jım

ñun gımıdun ber mıñau kalıp hagmım, "Pol kalöp ber mıñöñ, 'Mıdpıl?' a göp," a gımım. * 4 Nöd yıp al pak lınıg geıla, ber aij yad mıñau mıdmıl, yıp amdam gılö. Pen halpe ke al pak löl a gımıl gası u nıñagmıl anıg gılö, yıp aij göm, Juda nıbi bı wasö ram mınöñ ke mılö gau hag ñınö Kraıs Jıas nıñ udpal gau kalıp abe aij göm göp.

5 Pen nıbi bı Kraıs Jıas nıñ udpal ram kalıp ber u magum gıpal gau kalıp u rö nöp hagmım, "Pol kalöp, 'Mıdpım?' a göp," a gımım.

Mam mıdmagö yad Epınıdas nıp hagmım, "Pol nöp, 'Mıdpan?' a göp," a gımım. Esia Propıns au, Kraıs nıp nöd uda bı me anıbu.

6 Nıbi Maria kalöp klö yabıñ wög gı ñımıdöp u nıp hagmım, "Pol nöp, 'Mıdpan?' a göp," a gımım.

7 Pen bı rıdık yad nıñeb rö, Adronaıkas abe, Junıas abe, kalıp mıñöñ hagmım, "Pol kalöp mıñöñ, 'Mıdpıl?' a göp," a gımım. Kalpe mıñöñ Kraıs nıp nöd nıñ udlö, yad hainö nıñ udnö. Yıp nagı lıla rö, kalıp mıñöñ u rö nöp nagı lılö, jım ñun mıdmıdun. Pen bı Jıas manö ud arep gau, bı anıb mıñau kalıp nıñ aij yabıñ gıpal.

8 Mam mıdmagö yad Amplıedas, Kraıs nıp cıg aij göp u, nıp hagmım, "Pol nöp, 'Mıdpan?' a göp," a gımım.

9 Mam Urbanıs nıp hagmım, "Pol nöp, 'Mıdpan?' a göp," a gımım. Mam anıbu yad aip Kraıs nıp wög jım ñöl gımıdul. Mam aij Sıdakıs nıp u rö nöp hagmım, "Pol nöp, 'Mıdpan?' a göp," a gımım.

10 Apeles, marö auö, Kraıs nıp nıñ ud pıdöñ göm mıd aij göp bı u, nıp hagmım, "Pol nöp, 'Mıdpan?' a göp," a gımım.

Nıbi bı Arısdobıulas ram mıdpal gau kalıp hagmım, "Pol kalöp, 'Mıdpım?' a göp," a gımım.

* 15:25-26: 1Ko 16:1-4; 2Ko 8:1; 9:2,12; Ap 24:17 * 15:27: 1Ko 9:11 * 15:29: Ro 1:11 * 15:30: 2Ko 1:11; Kol 4:3; 2De 3:1 * 16:3: Ap 18:2

11 Bî rîdîk yad nîjeb Herodion nîp hagmim, “Pol nöp, ‘Mîdpan?’ a göp,” a gîmim.

Nîbi bî Nasisas ram u mîdöm, Bî Kub nîj udpal gau kalîp hagmim, “Pol kalöp, ‘Mîdpim?’ a göp,” a gîmim.

12 Nîbi Draipina abe Draiposa abe, Bî Kub nîp nîj udöl gî, nîp wög gîpil nîbi anîb mîhau kalîp hagmim, “Pol kalöp mîhön, ‘Mîdpil?’ a göp,” a gîmim.

Añ aij yad Persis, Bî Kub nîp nîj udöl gî, nîp wög klö göp nîbi anîbu nîp u rö nöp, “Pol nöp, ‘Mîdpan?’ a göp,” a gîmim.

13 Bî Rupas, Krais nîp wög klö göm göp u, nîp hagmim, “Pol nöp, ‘Mîdpan?’ a göp,” a gîmim. Nîme nîpe u, ami yad rö löp u, nîp u rö nöp hagmim, “Pol nöp, ‘Mîdpan?’ a göp,” a gîmim. *

14 Asinkridas, Pligon, Hermes, Padrobas, Hermas, nîmam kale aip mîdpal gau abe magönhalö kalîp, “Pol kalöp, ‘Mîdpim?’ a göp,” a gîmim.

15 Pilologas, Julia, Nereus, Nereus nîñîñ nîpe Olimpas, Krais nîbi bî nîpe kale aip mîdpal gau magönhalö, “Pol kalöp, ‘Mîdpim?’ a göp,” a gîmim.

16 Kale Bî Kub nîp nîj udpim rö, pen pen hag wîhai udöl gî, alaun bom halumim.

Krais nîbi bî nîpe gai i God nîp sabe gîng cöc ke ke magum gîpal gau, “Kale mîdpim?” a gîpal. *

Manö piral hagpal gau udagmim

17 Añ mam aij yad gau, nîj aij gîmim. Nîbi bî rîmnap manö gau nîbö gau nîbö dapöm, nîbi bî Krais lau adö mîdpal gau kalîp hag ñîlö ñîlö, gasî aij nöd nîjla adö u arö göm, manö piral hagpal anîbu udöm, asîk ke ke lîbal. Kalöp anîb unbö rö nöp gîngm rö löp u, manö piral hagaiöl u udagmim. * 18 Nîbi bî anîg gîpal gau, Bî Kub hon Krais nîp wög u gun, a göm gasî

u nîjöm gagpal; kalîp ke aij göp adö u nöp gasî nîjöm gîpal. Kale manö hain hain rö, nîbi bî hib dap raneb manö u nöp hag hag gî mîdlö nîjöl gî, nîbi bî nîj aij gagpal gau manö piral kale nîj udöm dui gîpal.

* 19 Kale pen God manö aij u ud aij gîmim, hagöp rö gîmîdim, nîbi bî gau magönhalö nîjbal u, yîp aij yabîl göp. Nan nîhön God amgö ilö nîpe aij gîngm u, kale nîbi bî gasî nîjeb rö mîdmim, nan nîhön God amgö ilö nîpe nan si nan naij rö mîdnîm u, kale nîbi bî gasî hauî rö mîdmim u, yîp aij gîgab. *

20 Söl mîdöp, God nîbi bî abad mîd aij göp u, nîpe Seden nîp ud raîa mo kale gau lö, klö nîpe mîdageinab.

Yad God nîp sabe gabin, Bî Kub hon Jisas kalöp mög nîjöm ud aij gö nîjöl gî, kale mîd aij gîmim. *

21 Bî yad aip wög jîm ñöl gîpul, Dimodi, kalöp hagab, “Mîdpim?” a gab. Bî rîdîk nîjeb yad gau Lusias, Jeson, Sosipada u rö nöp kalöp, “Mîdpim?” a gaböl. *

22 Pen yad bî Dedias, Pol hagö köp kalî kîñ rîkabin i, u rö nöp kale Rom kai Krais lau adö mîdpim gau kalöp, “Mîdpim?” a gabin.

23 Bî Gaias, yîp Pol dam ram nîpe u löm, abad mîd aij göp u, kalöp, “Mîdpim?” a gab. Bî anîbu nöp Krais lau adö mîdpal nîbi bî gau hagö, ram nîpe u amöm magum gîpal, kalîp ud aij gî mîdöp.

Pen bî kuskus pe ñeb Erasdas abe, mam hon Kwodas abe, u rö nöp kalöp, “Mîdpim?” a gabil. *

24 Yad God nîp sabe gabin, Bî Kub hon Jisas Krais kalöp magönhalö mög nîjöm ud aij gö nîjöl gî, kale mîd aij gîmim. Anîb unbö rö aij!

25-26 Pen God hib nîpe hagno adö arnîm. Nîpe nöp me kalöp abad mîdö nîjöl gî, nîp cîg aij gîmim mîdmim rö löp. Jisas manö aij anîbu nöd pi göl mîdmîdöp u pen mîñî, bî God manö hagep gau, manö nîpe God Manö kalî kîñ rîkla u waiö lö, manö aij anîbu nîbi bî gau kalîp pör hag ñîbin. God nöp hagö me, nîbi bî ram mînönj ke gau

* 16:13: Mak 15:21 * 16:16: 1Ko 16:20; 1Pi 5:14 * 16:17: Mad 7:15; Dai 3:10 * 16:18: Plp 3:19; 2Pi 2:3

* 16:19: Ro 1:8; 1Ko 14:20 * 16:20: Jen 3:15 * 16:21: Ap 16:1-2; 19:22; 20:4 * 16:23: Ap 19:9; 1Ko 1:14

gau magöŋhalö hag ñino, n+p n+ŋ udöm
hagöp rö göl. *

²⁷ God añi gasi aij gasi klö göm n+ŋöb u,
Jisas Krais n+p han+p nan a göm yuö aua
rö, hib n+pe pör nöp pör nöp hagno adö
araŋ. An+ib unbö rö aij me.

* **16:25-26:** Ep 1:9; 3:5,9; Kol 1:26; Ro 1:5

1 Korid

Pol köp nöd u Korid n̄bi b̄i kal̄ip kal̄i kl̄iñ r̄ika

1-2 Yad Pol. God n̄ipe ke ȳip hag la rö, Krajs Jisas manö ud arep b̄i n̄ipe ap m̄idpin. Mam hon Sosdenes aip au m̄idul, köp an̄bi, kalöp daun kub Korid au God n̄bi b̄i n̄ipe m̄idpim gau kal̄i kl̄iñ i r̄ikabin. Kale Krajs Jisas n̄ip n̄iη udpe u, God hagö, kale n̄bi b̄i ke kam̄iη aij n̄ipe m̄idpim. B̄i Kub hon Jisas Krajs n̄ip sabe ḡipal n̄bi b̄i ram m̄inöη gau gau magöηhalö, God kal̄ip n̄bi b̄i u† n̄ipe m̄idaiöl a göm hag la. Krajs Jisas n̄ipe B̄i Kub hon m̄idöp; n̄ipe u rö nöp B̄i Kub kale m̄idöp.

³ God Bapi hon abe, B̄i Kub Jisas Krajs abe, kalöp mög n̄iηmil ud aij ḡilö, kale m̄id aij ḡimim.

Pol God n̄ip aij a ga

⁴ Krajs Jisas n̄ip c̄ig m̄idpe, God n̄ipe kalöp ud aij göm nan aij ña u n̄iηem, yad pör God n̄ip aij a gabin. ⁵ N̄ihön ḡin̄ig: kale Krajs n̄ip c̄ig m̄idpe, Krajs kalöp ud aij yab̄i gö, kale gas̄i n̄iη aij ḡimim, manö hag ñ̄i aij ḡipim. ⁶ God n̄ipe gö, Krajs manö aij u aη kale daη auö, kale n̄iη udmim, hagöp rö gabim. ⁷ An̄b u, B̄i Kub hon Jisas Krajs aunab a ḡimim abad m̄idpim ñ̄in i, God Ana nan aij ñ̄ab gau hadö magöηhalö udpim. ⁸ B̄i Kub hon Jisas Krajs kalöp abad m̄idöm ḡi ñ̄i aij gö, kale ram m̄inöη i† i m̄idmim, manö aij n̄ipe u n̄iη udöl ḡi m̄idmim, n̄ip arö gagnabim. B̄i Kub hon Jisas Krajs aunab ñ̄in u, kale manö r̄imnap n̄iηagnabim. * ⁹ God hagab rö nöp gab. N̄ipe kalöp hag lö, kale Ñ̄i n̄ipe B̄i Kub hon Jisas Krajs aip j̄im ñ̄öl m̄idpim. *

Krajs n̄bi b̄i gau gas̄i ud adö añ̄i n̄iηöm, j̄im ñ̄öl m̄idaiöl

¹⁰ Añ mam b̄i. B̄i Kub hon Jisas Krajs lau adö m̄idpun u me, manö ke ke adö r̄imnap

lagmim. Gas̄i adö añ̄i n̄iηmim, manö adö añ̄i hagmim, j̄im ñ̄öl yab̄i m̄idaimim. *

¹¹ Pen n̄bi Klowi n̄bi b̄i n̄ipe r̄imnap apöm ȳip hagö n̄iηbin, kale añ mam yad r̄imnap kale ke pen pen hagabim. ¹² An̄b u, r̄imnap hagpim, “Hon Pol n̄bi b̄i n̄ipe,” a ḡipim. R̄imnap hagpim, “Hon Apolos n̄bi b̄i n̄ipe,” a ḡipim. R̄imnap hagpim, “Hon Sipas n̄bi b̄i n̄ipe,” a ḡipim. R̄imnap hagpim, “Hon Krajs n̄bi b̄i n̄ipe,” a ḡipim. *

¹³ Hagpim an̄bu Krajs n̄ip ud as̄ik ke ke l̄ibim rö löp. Yad mab ba laη al pak l̄ilö kalöp nan a gem umnö rö, hib yad hagmim Pol n̄bi b̄i n̄ipe m̄idpun a ḡipim akanη Pol hib hagmim ñ̄ig pakpe akanη An̄b u, “Hon Pol n̄bi b̄i n̄ipe,” “Hon Apolos n̄bi b̄i n̄ipe,” a ḡipim u pir albim. ¹⁴ Pen am kale aip m̄idainö ñ̄in u, n̄bi b̄i iru ñ̄ig pak ñ̄agnö. B̄i m̄ihöp nöp Krispas Gaias nöp ñ̄ig pak ñ̄inö. An̄b u, God n̄ip aij a gabin. * ¹⁵ Wasö u, ȳihar̄iη piral hagbep, “Pol hib n̄ipe haguñ ñ̄ig pakno,” a ḡibep. ¹⁶ Pen hau† ḡipin. Yad Sidepanas n̄bi b̄i n̄ipe gau kal̄ip abe ñ̄ig pak ñ̄inö. Pen n̄bi b̄i r̄imnap halö ñ̄ig pak ñ̄inö aka n̄iηagpin. * ¹⁷ Krajs ȳip, “N̄bi b̄i gau kal̄ip ñ̄ig pak ñ̄imön,” a göm hagaga. “Kal̄ip manö aij yad u hag ñ̄imön,” a ga. An̄b u, manö aij n̄ipe u hag ñ̄im̄idin. Pen n̄bi b̄i r̄imnap gas̄i k̄id hīk n̄iηöm hagpal rö hag ñ̄agm̄idin. Manö an̄g göl hagnö, Krajs mab ba laη al pak l̄ila manö u manö ȳihar̄iη ap rö lö, n̄bi b̄i gau n̄iη udagöl, a gem, manö aij n̄ipe u kabö göl nöp hag ñ̄im̄idin.

¹⁸ N̄bi b̄i mab ke inab adan an̄bu araböl gau, Krajs mab ba laη han̄ip nan a göm uma manö u n̄iηlö, manö hau† rö l̄inab. Pen God han̄ip ud kam̄iη yuab n̄bi b̄i gau, Krajs mab ba laη han̄ip nan a göm uma manö an̄bu n̄iηun, God p̄idöη halö, n̄ipe ke han̄ip ud kam̄iη yuöp, a gun n̄iηbun. * ¹⁹ Adö an̄bu God Manö u, Aisaia n̄ipe God manö haga u kal̄i kl̄iñ r̄iköm haga,

“N̄bi b̄i gas̄i k̄id hīk n̄iηbun a ḡipal gau, gas̄i kale u ke n̄iηöm, gas̄i aij n̄iηbal.

* **1:8:** 1De 3:13; 5:23

* **1:9:** 1Jn 1:3; 1De 5:24

* **1:10:** Plp 2:2

* **1:12:** 1Ko 3:4; Ap 18:24-28

* **1:14:** Ap

18:8; Ro 16:23

* **1:16:** 1Ko 16:15

* **1:18:** Ro 1:16

Pen yad g̃nō, gasi niᅇm hagpal rö lagnab,
manö haᅇwaᅇo hagpal rö linab,” a ga.
*

²⁰ Anib u, niᅇi bi gasi niᅇeb gau, niᅇi bi koles kub arbal gau, niᅇi bi manö niᅇhön niᅇhön hag amil apil gipal gau, manö kub aij aij kale niᅇbal u, God niᅇᅇ, manö hauᅇ rö lö, böᅇ nöp ap lug pakniᅇ gaböl. *

²¹ God niᅇpe ke niᅇ aij göp rö, niᅇi bi gasi hon u ke niᅇun a göm, ke ulhai niᅇnaböl gau, niᅇpe aigale bi rö midöp u niᅇagnaböl. Niᅇi bi anib gau Kraiᅇ manö aij hag niᅇabun u niᅇlö, kalip manö hauᅇ rö linab. Pen God niᅇpe ke g̃nabin a göm hag la rö, niᅇi bi manö hauᅇ hag niᅇabun anibu niᅇ udeinaböl gau, God kalip ud asik yunab. *

²² Juda niᅇi bi gau hagpal, “Nan gagep rö riᅇnnap gipe niᅇun, niᅇᅇ hagabim a gun niᅇnabun,” a gipal. Pen Griᅇ niᅇi bi gau gasi aij aij hain niᅇbö adö riᅇnnap niᅇun, a göm pör nöp ulhai niᅇbal. ²³ Anib u me, Kraiᅇ hanip nan a göm uma manö u hagaino, Juda niᅇi bi gau niᅇᅇm hagnaböl, “Manö iru göp u niᅇhön g̃niᅇ hagabim,” a g̃naböl. Pen Juda niᅇi bi wasö gau hagnaböl, “Manö hain niᅇbö ulhai niᅇabun u hagagabim. U manö niᅇniᅇon limim hagabim,” a g̃naböl. *

²⁴ Pen God hanip Juda niᅇi bi riᅇnnap abe, Griᅇ niᅇi bi riᅇnnap abe, udnabin a göm hag la niᅇᅇm hon Kraiᅇ nip niᅇun niᅇbun, God pidöᅇ halö midöp rö, Kraiᅇ abe unbö rö nöp pidöᅇ halö midöp; God gasi kid hiᅇk niᅇᅇb rö, Kraiᅇ abe unbö rö nöp gasi kid hiᅇk niᅇᅇb. * ²⁵ Niᅇi bi gau Kraiᅇ apöm uma u niᅇᅇm, God niᅇpe klö midagöp a g̃naböl; pen God niᅇpe klö niᅇpe ke ga gasi u niᅇagnaböl. Niᅇi bi gau Kraiᅇ apöm uma u niᅇᅇm, God niᅇpe gasi aij midagöp a g̃naböl; pen God niᅇpe gasi aij niᅇpe ke gasi niᅇa il u rik niᅇagnaböl. *

²⁶ Añ mam bi. Kale ke niᅇjim! God kalöp wiᅇn ala niᅇn u, kale aigale niᅇi bi rö midaiᅇ kalöp wiᅇn alaᅇ Niᅇi bi gasi niᅇeb a gipal gau, niᅇi bi kub gau, niᅇi bi hib

midöp gau, kalöp iru wiᅇn alaga. * ²⁷ Niᅇi bi gasi kid hiᅇk niᅇbun a gipal gau nable gaᅇ, a göm, God niᅇi bi gasi aij niᅇagnap gau uda. Niᅇi bi klö midpun a gipal gau nable gaᅇ, a göm, God niᅇi bi klö midagöp gau uda. ²⁸ Niᅇi bi hib halö midpun a gipal gau niᅇi bi yiᅇariᅇ rö mideilanᅇ a göm, God kalip arö göm, niᅇi bi ramö gau hib midagöp a gipal gau kalip uda.

²⁹ God niᅇpe anig ga u, niᅇi bi riᅇnnap God amgö ilö adö u, hib kale ke haglö adö arniᅇm rö lagnab, a göm ga. *

³⁰ God gö, Kraiᅇ Jisas aip jim niᅇöl midpim. Anib u, God gö, Kraiᅇ Jisas nip niᅇ udun, nip aip jim niᅇöl midun, nip gasi niᅇᅇl gi midpun u me, hon gasi kid hiᅇk niᅇeb niᅇi bi rö midpun. Kraiᅇ aip jim niᅇöl midpun u me, God hanip niᅇᅇm niᅇi bi bi kamniᅇ aij yad a gab. Kraiᅇ aip jim niᅇöl midpun u me, God hanip niᅇᅇm niᅇi bi bi asiᅇ midagöp yad ke a gab. Kraiᅇ aip jim niᅇöl midpun u me, God hanip niᅇᅇm nan si nan naiᅇ gipal gac u Niᅇ yad hadö lik gi yua a gab. * ³¹ Manö adö anibu God Manö u kalik kliᅇ riköm hagla, “Niᅇi bi miᅇn miᅇn gun a göl u, kale Bi Kub hanip nan niᅇhön niᅇhön niᅇb u gasi niᅇᅇm, miᅇn miᅇn göl,” a giᅇla. *

2

Pol Kraiᅇ hanip mab kros ba laᅇ uma manö u hag niᅇmidöp

¹ Pen añ mam bi. Am kale aip midainö niᅇn u, God Manö niᅇᅇ yabiᅇ u hag niᅇnam a gem, manö kliᅇn aij auub gau rö aka gasi kid hiᅇk niᅇeb manö gau rö hag niᅇgnö.

² Am kalip aip midem, gasi riᅇnnap ke niᅇnem kalip manö hag niᅇagnabin; Jisas Kraiᅇ nip mab ba laᅇ al pak lilö hanip nan a göm uma gasi adö añ anibu nöp niᅇnem, kalip hag niᅇnabin, a gem, gasi u nöp niᅇᅇnö. ³ Anib u, kalöp aip midainö u, haᅇ romanᅇ yad klö midageia; yad aninᅇn gö piᅇniᅇ gem, giᅇ giᅇ göl gi midainö. *

⁴ Niᅇi bi riᅇnnap manö ke ulhai niᅇᅇm, manö dö kal adip adip adö anibu nöp rö

* 1:19: Ais 29:14 * 1:20: Ais 19:12; 33:18; 44:25; Job 12:17 * 1:21: Mad 11:25 * 1:23: Ro 9:32; 1Ko 2:14

* 1:24: Kol 2:3 * 1:25: 2Ko 13:4 * 1:26: Mad 11:25; Jem 2:5 * 1:29: Ep 2:9 * 1:30: Jer 23:5-6 * 1:31:

Jer 9:24 * 2:3: Ap 18:9; 2Ko 10:1

hagun a göm gipal rö gagnö. God Ana u yip pidöŋ nipe u ñö n+ŋöl gi, Jisas manö aij u pidöŋ halö hag ñ+nö u waiö n+ŋbe. *
 5 God an+g ga u, bi rimnap manö kliñ aij u haglö, yip n+ŋ udagöl; pen yad klö yad ke ginö, kale yip n+ŋ udöl, a göm, God an+g ga.

God Ana gasi aij ñab

6 Pen yad am n+bi bi Kraiss n+ŋ kabö rö n+ŋ ud pidöŋ gipal gau aip am midem, kalip gasi kid hiik n+ŋeb manö rimnap hag ñ+midin. Pen ram m+nöŋ adö it i gasi kid hiik n+ŋbal rö hag ñagmidin. Kin gau bi kub gau, kale gasi kid hiik n+ŋbal rö hag ñagmidin. Kin gau bi kub gau kale hir ginaböl. 7 Pen yad kalip manö hag ñ+midin an+bu, God gasi kid hiik n+ŋeb manö pi göl midmidöp u hag ñ+midin. Gasi kid hiik n+ŋeb manö an+bu hadame dagol gau ram m+nöŋ gi laga ñ+n u nöpi göl midmidöp. God nipe hadame dagol gau ram m+nöŋ gi laga ñ+n u nöpi, Kraiss Jisas aip mailö halö mideinaböl a göm, gasi kid hiik n+ŋeb manö aij an+bu hag lö, mlö padö yab+ pi göl midmidöp. Yad gasi kid hiik n+ŋeb manö an+bu nöpi kalip hag ñ+midin. 8 M+nöŋ naböŋ adö it i kin gau abe, bi kub gau abe, gasi kid hiik n+ŋeb manö an+bu rik n+ŋagla. N+ŋblap rö hagep, Bi Kub mailö halö kumi kabö adö lan n+bö aua u n+ŋ al pak lagblap.

9 Pen God Manö u kal+ kliñ riköm hagla, “N+bi bi God n+ŋ midmagö l+bal gau,

God kalip ud aij yab+ göm, nan aij aij ñ+nab.

Amgö n+ŋagla; hag ñ+lö apdi n+ŋagla; gasi ke nöpi n+ŋöm, an+g ginab, a göm n+ŋagla;

God kalip nan aij aij ke nöpi ñ+n+g gab,” a gila. *

10 Pen manö n+ŋagmidal an+bu, God nipe Ana nipe han+ŋ ñö n+ŋbun.

God Ana nan gau magöŋhalö ulhai n+ŋab. God nipe nan pi ga gau abe ulhai n+ŋab. 11 Hon gasi n+hön n+hön n+ŋbun u, n+bi bi rimnap n+ŋagpal, pen ana hon ke an+ŋ dan+ŋ midöp u nöpi n+ŋöb. An+ŋ unbö rö nöpi, God nipe gasi n+hön n+hön n+ŋöb

u, God Ana nipe nöpi n+ŋöb. 12 Pen hon n+bi bi m+nöŋ naböŋ adö it i gasi n+ŋbal rö gasi n+ŋagpun. God nipe Ana nipe ke han+ŋ yuö aua n+ŋöm God nan aij han+ŋ abönamö ñöb u rik n+ŋbun. 13 God han+ŋ nan aij abönamö ñöb manö adö an+bu nöpi hag ñabun. Bi gasi kid hiik n+ŋbal rimnap han+ŋ manö an+bu haglö n+ŋagun; God Ana gasi ñöb rö manö an+bu n+ŋun me, n+bi bi gau kalip hag ñabun. God Ana han+ŋ manö hagö n+ŋun, n+bi bi God Ana an+ŋ kale dan+ŋ midöp n+bi bi gau kalip hag ñabun. 14 Pen n+bi bi God Ana an+ŋ kale dan+ŋ midagöp n+bi bi gau, God Ana nan aij abönamö ñöb nan gau udagnaböl. Manö aij an+bu n+ŋlö, manö hau+ rö lö, rik n+ŋagnaböl. God Ana n+bi bi an+ŋ kale dan+ŋ mideinab u, God Ana nan aij ñöb gau rik n+ŋnaböl.

15 Pen n+bi bi God Ana an+ŋ kale dan+ŋ midöp gau, kale nan gau magöŋhalö n+ŋöm rik n+ŋ aij ginaböl. Pen n+bi bi God Ana an+ŋ kale dan+ŋ midagöp gau, kale n+bi bi God Ana aip midöp n+bi bi gau kalip rik n+ŋagnaböl.

16 God Manö u, Aisaia ad+ŋ ap kal+ kliñ riköm haga,

“N+bi bi an, Bi Kub n+hön gasi n+ŋöb u rik n+ŋöm,

n+ŋ, ‘An+g gimön, an+g gimön,’ a ginab?” ö ga.

Pen Kraiss n+bi bi nipe midpun gau, han+ŋ gasi nipe n+ŋöb rö ñö n+ŋöl gi, hon n+ŋ aij g+pun. *

3

J+ŋ ñöl midmim, asik ke ke lagmim

1 Añ mam bi. Nöd kale aip midainö ñ+n u, n+bi bi God Ana an+ŋ kale dan+ŋ midöp gau kalip hag ñ+midin rö, kalöp u rö nöpi hag ñ+bnep, pen kale Kraiss n+ŋ n+ŋ udmim, ñ+n painan rö nöpi midmidim. An+ŋ u, kalöp n+bi bi ram m+nöŋ it i rö hag ñ+midin.

2 Ñ+n painan ci ñ+ŋeb rö u midmidim u me, yad kalöp ci nöpi ñ+midin; kale nan magö yab+ ud ñ+n yumim rö lagmidöp u me, yad nan magö yab+ kalöp ñagmidin. Midpim ñ+n i u rö nöpi, kale nan magö

* 2:4: 1De 1:5 * 2:9: Ais 64:4 * 2:16: Ais 40:13

* 3:2: Hib 5:12-13; 1Pi 2:2

yabił ud ñiŋ yumim rö lagöp; kale ñi painaŋ rö nöp m+dpim. * ³ M+dpim ñin i u rö nöp, kale n+bi b+ ram m+nöŋ ił i gasi n+ŋbal rö nöp gasi n+ŋbim. N+bi b+ r+mnap nan kale gau nan yad rö m+daiböp a g+mim n+ŋbim. Mulu lugö, pen pen hag m+dpim. An+g g+mim, n+bi b+ y+har+ŋ m+nöŋ naböŋ ił i g+pal rö nöp g+ m+dpim. * ⁴ R+mnap hagpim, “Hon Apolos n+bi b+ n+pe m+dpun,” a g+pim. R+mnap hagpim, “Hon Pol n+bi b+ n+pe m+dpun,” a g+pim. An+b u, kale y+har+ŋ n+bi b+ m+nöŋ naböŋ ił i gasi n+ŋöm hagpal rö g+pim. *

⁵ Apolos hol m+höŋ b+ kub n+hön rö m+dpul n+ŋmim manö an+bu hagpim? Hol y+har+ŋ b+ wög gep m+hau nöp m+dpul. B+ Kub wög n+hön ke ke hag la u g+ m+dul, Jisas Kraiss manö aij u hag ñailo kale n+ŋmim n+ŋ udpe.

Pen B+ Kub hal+p m+höŋ wög ke ke haga rö nöp g+pul. * ⁶ God y+p hagaj+p, ram m+nöŋ kale u nöd amem nan y+ŋ u y+mnö. God Apolos n+p hagaj+p, hainö amöm, ñ+g am m+ıl dapöm, nan y+mnö an+bu hoŋ ga. Pen God n+pe nöp geia rana. ⁷ An+g gö, hol b+ y+har+ŋ nan y+ŋ y+mul, ñ+g hoŋ gul g+pul u, hib hol u hagpe adö aragn+m. God geia rana rö, hib n+pe u nöp hagpe adö arn+m. ⁸ N+bi b+ nan y+ŋ y+mbal gau, n+bi b+ ñ+g dap hoŋ g+pal gau, wög adö añi yabił g+pal u me, God wög g+pal g+pal rö n+ŋöm, kal+p pen ñ+nab. ⁹ Hol m+höŋ God wög u j+m ñöl gajul, wög naböŋ n+pe u kale m+dpim. *

Kale God ram n+pe m+dpim

Pen manö ap: kale God ram n+pe m+dpim. ¹⁰ God y+p mög n+ŋöm ud aij göm nan aij ña u udem, b+ ram gep n+pe yabił u m+dem, ram padö kub an yaŋ u b+n+ŋ g+ aij g+nö; pen hainö b+ ap apöm ram ad+ŋ ad+ŋ m+deinab gau gab. Pen n+bi b+ r+mnap apöm, ram an+bu gun a gaiöl u, n+ŋ aij göm göl. ¹¹ God ram n+pe u Jisas Kraiss n+p padö kub an yaŋ hadö böŋ nöp b+n+ŋ göp u, n+bi b+ r+mnap padö ke hain n+bö ap b+n+ŋ göl rö lagöp. *

¹² Jisas Kraiss padö kub b+n+ŋ göl m+dpöp u, n+bi b+ r+mnap, ram ad+ŋ ad+ŋ gun a göm, gol, silpa, kabö aij aij dapöm g+naböl; pen n+bi b+ r+mnap mab lö, wid lö ad+ŋ ad+ŋ, nan u+taŋ u+taŋ gau dapöm g+naböl. ¹³ Pen Kraiss apöm n+bi b+ manö kub hagnab ñin u, wög g+ aij g+la adö u ke waiö m+dpö n+ŋnaböl, hałowałö g+la adö u ke waiö m+dpö n+ŋnaböl. Mab m+taŋ apöm wög aij g+naböl u m+deinab; pen wög adö adö g+naböl u böŋ nöp in hab+k arnab me. *

¹⁴ Padö kub b+n+ŋ göl m+dpöp adö u, n+bi b+ wög g+ aij göm ram ad+ŋ ap g+ılö, mab m+toŋ apöm ram ad+ŋ an+bu in hab+k aragnab u, kale pen udnaböl. ¹⁵ Pen n+bi b+ r+mnap wög adö adö nöp göm ram ad+ŋ ap g+ılö, mab m+toŋ apöm ram ad+ŋ an+bu in hab+k arnab u, God kal+p ke ud kam+ŋ yunab pen n+bi b+ mög gep rö, ram inö, +p g+ höŋ yulö, nan m+dagöp rö u m+deinaböl ram n+pe adö laŋ au.

¹⁶ God sabe gep ram n+pe u kale m+dpim; God Ana an kale daŋ m+dpöp. * ¹⁷ N+bi b+ r+mnap apöm God sabe gep ram u g+ naij geinaböl u, kal+p pen abe g+ naij g+nab. God sabe gep ram an+bu ram n+pe ke nöp. Pen sabe gep ram n+pe u kale n+bi b+ m+dpim.

¹⁸ N+ŋ aij g+mim. Kale r+mnap gasi kub n+bi b+ m+nöŋ naböŋ ił i gasi n+ŋöm hagpal rö n+ŋmim, y+har+ŋ gau ułhai n+ŋbal rö nöp n+ŋun, n+bi b+ gasi k+id hi+k n+ŋeb m+dpun a g+nabim u pen hauł alö an+g hagnabim. Hon n+bi b+ hauł halö m+dpun a g+mim me, gasi aij yöl u ułhai n+ŋnabim. ¹⁹ N+hön g+n+g: m+nöŋ naböŋ ił i manö kub kub rö hagöm hagpal adö u, God n+ŋö, manö hauł n+ŋagep rö löp. God Manö u kal+ k+ıñ r+köm hagla,

“N+bi b+ gasi k+id hi+k n+ŋun,
n+ŋ aij g+pun a g+pal gau,
n+pe gö, gasi k+id hi+k n+ŋeb magö an+bu,
hel ap rö löm,
gasi r+m+id m+dmagö kal+p ud s+s+ lö,

b+ nag+ıman rö m+deinaböl,” a g+la. * ²⁰ God Manö ad+ŋ ap halö, Depid kal+ k+ıñ r+köm haga,

* **3:3:** 1Ko 1:10-11 * **3:4:** 1Ko 1:12 * **3:5:** Ap 18:4,11 * **3:9:** Mad 13:3-9; Ep 2:20-22 * **3:11:** Ais 28:16; 1Pi 2:4-6 * **3:13:** 1Ko 4:5 * **3:16:** 1Ko 6:19; 2Ko 6:16 * **3:19:** Job 5:13

“Nibi bi gasi kidi hiik niñbun a gipal gau,
manö rimnap haglö,
Bi Kub nipe niñö,

manö il ap midagöp,” a ga. *

²¹ Anib u, nibi bi rimnap, nibi bi kub midpal a gimim, hib hagpe adö aragnim. Pen nibi bi aka nan niñhön niñhön midöp gau, God kalöp niñöm gi la midöp. ²² Yad Pol, Apolos, Sipas, hon wög gep bi kale nöp midpun. Minöñ naböñ il i niñhön niñhön midöp gau, God kalöp gi niñlan, a göm, kalöp niñöb. Kamini middep magö u abe, umeb magö u abe, God kalöp niñöb. Mini midpim rö, hainö mideinabim rö, God kalöp gi niñan a göm magöñhalö kalöp niñöb. ²³ Pen Bi Kub kale Krais; Krais nipe God Niñ nipe.

4

Jisas manö ud arep bi gau

¹ Anib u, God manö aij pi göl midmidöp u, Krais nipe Apolos Pol kalip bi miñhöñ hag lö, kale wög gep bi nipe midpil, a gimim gasi u niñmim. ² Bi kub ap, bi wög gi ñeb rimnap aip manö hag löm, wög ap kalip hageinab u, bi wög gep bi gau nap kale hagnab rö nöp göl. *

³ Pen kale yip manö kub hageinabim u, yad gasi iru niñagnabin. Nibi bi rimnap gau yip manö kub hageinabol u, yad u rö nöp gasi iru niñagnabin. U yip nan yiñharin ap rö löp. Yad u rö nöp yad ke manö kub hagagabin. ⁴ Yad ke nibi bi rimnap gi naj gagpin a gem niñbin u pen yad anig hagnö, Bi Kub yip bi asin midagöp a göm hagagnab. Bi Kub nipe ke nöp yip manö kub hagnab. ⁵ Anib u, mini niñ i manö kub hagagmim. Bi Kub nipe ke apöm manö kub hagnab. Bi Kub nipe gö, nan niñhön niñhön pi göl gipal gau magöñhalö waiö linab; gasi midmagö rimid an kale dan gasi niñhön niñhön niñbal u, u rö nöp waiö linab. Niñ anibu, God nipe nibi bi magöñhalö ke ke añi añi gi aij gipal gipal rö kalip manö aij hagnab. *

⁶ Pen añ mam yad gau. Apolos hol miñhöñ manö kalöp hagpin anibi, kale manö magö

ap il u niñ aij gimim, a gem, kalöp hagpin. Manö magö anibu hagab: “Gasi kale ke wasö; nan niñhön kalip kiliñ rikla u nöp niñmim hain gimim.” Hagab rö geinabim u, bi ap hib dap ranmim, bi ap hib dap lugmim, gagnabim. * ⁷ Hon nibi bi kub, nibi bi gau nibi bi pro, a gimim niñbim u aij wasö. Kalöp niñhön aij midöp u, God nipe nöp kalöp niñöb. Anib u, kale ai ginig, hon ke gi aij gipun a gimim, hib kale ke hagpe adö arab? *

⁸ Gasi kale ke niñbim u, hon ke nan magöñhalö hadö udpun; nan pro ap ulep gagöp, a gimim gasi niñbim. Gasi kale ke niñbim u, hon ke nibi bi gep rö hadö midpun; bi ap hanip gasi rimnap hag niñagnab, a gimim gasi niñbim. Gasi kale ke niñbim u, hon ke kin rö hadö midpun, a gimim niñbim. Pen gasi kale niñbim u, Jisas manö aij ud arep bi gau kin rö midagal, a gimim gasi niñbim. Pen kale niñö yabit kin midaiabep, hon miñ miñ gun, kalöp aip kin midbnop. ⁹ Gasi yad niñbin u, God nipe hanip Jisas manö aij ud arep bi gau dam, nibi bi gau midpal an au, bi naj al pak lep rö dam löp. Bi rimnap gi naj geinabol u, bi kub manö kub hagöm, nibi bi niñ midlö niñöl gi, kalip al pak löl, a ginabol. Gasi yad niñbin u, God nipe gö, hon anib unbö rö nöp midpun. Nibi bi minöñ naböñ il i abe, ejol kumi kabö adö lan abe, niñ midlö niñöl gi, hanip bi naj rö al pak linig gaböl. ¹⁰ Krais nip niñ udun wög nip gino, hanip bi hau a göm niñbal u, pen kalöp niñöm, Krais nibi bi nipe gasi kio niñeb gau, a göm niñbal. Hon bi yiñharin hain u, pen kale nibi bi kal yabit. Hon bi hib midöp bi u rö wasö, pen kale nibi bi hib midöp u rö midpim. ¹¹ Hadame nöp dagol gau riköl, mid damöm, mini midpun niñ i kiyö lö, rugu miñlep gö, waij midagö, ram midagö, umeb rö lö, hon por pak gilö gilö uñham yabit midpun. * ¹² Ke nöp ilön mab udun, nan niñbun. Hanip hag juöm gilö, kalip pen God kalip abad mideian a gun, nip sabe gipun. Hanip gi naj gilö, aliagipun. * ¹³ Hanip manö naj

* **3:20:** Sam 94:11 * **4:2:** Luk 12:42 * **4:5:** 1Ko 3:8 * **4:6:** Ro 12:3 * **4:7:** Ro 12:6 * **4:11:** 2Ko 11:23-27 * **4:12:** Ap 18:3; 2De 3:8; Mad 5:44

hagpal, pen manö hain hagpun. Anib u, hon nan yiharin nan haþiþ adin adin ap rö midno midno ñin i auöp.

¹⁴ Manö kalí kñin rikabin i, kale nable udmim a gem hagagabin; kale ñi pai midmagö yad gau a gem rimid ukem hagabin. ¹⁵ Bi Krais lau adö midpal gau, iru yabiþ apöm kalöp ud aij göm manö hag ñinaböl. Pen bi Krais lau adö midpal gau, kalöp nap añi nöp midöp. Yad nöd Krais Jisas manö aij nipe u kalöp hag ñinö, kale Krais Jisas nin udpe u me, yad nap kale midpin. * ¹⁶ Anib u, kalöp hagabin, yad gipin gipin rö ninmim, adö anibu nöp gimim. * ¹⁷ Adö anibu nöp, ñi midmagö yad Dimodi, Krais Jisas manö hag ñinö nin aij göm, Bi Kub wög gi aij göp u yunö ninab. Amjaköm, yad Krais Jisas nip nin udem, Krais Jisas aip jim ñöl midem, aige gö rö gem gipin u kalöp yiswem kauyan hagö ninabim. Yad Krais nibi bi nipe gau kalip magonhalö por hag ñin manö u u rö nöp hain gem Krais Jisas aip jim ñöl midpin. *

¹⁸ Pen kale rimnap, Pol auagnab, a gimim, aþeb aþeb ñöl gi midpim. ¹⁹⁻²⁰ Pen Bi Kub u yip yau a gö, yinid ninabin. Yiharin manö nöp hagöm, God nibi bi nipe midagal; klö nipe u udöm me, nibi bi nipe yabiþ midpal. Anib u, amjakem nibi bi aþeb aþeb ñibal gau manö nöp hagaböl aka God klö nipe udöm midpal a gem ninabin. * ²¹ Anib u, yad apem kalöp ninön ginam? Ur ap daunam aka kalöp midmagö lem, manö hain hain hagnam? Yad ninön ginö, kalöp aij ginab?

5

Bi ap nap nibin nipe u nip si uda

¹ Manö ap halö haglö auö yip hagpal, “Kale God pig midpim gau bi kale ap uraköm nap ninbin nipe u nip si udöp,” a gipal. Pen nibi bi God nip ninagpal gau nan si nan naj anibu rö gagpal me. * ² Pen gasi kale ninbim u, hon nibi bi aij, a gipim. Pen namam kale ap unbö göp u, kale mög giböp; bi anibu hag höj

yubep; nibi bi Bi Kub lau adö midpim gau ap magum ginabim ñin u, bi anibu kale aip magum gaböp. Pen namam kale u anig gö kalöp nable göm mög gagöp ar? ³ Yad mlö ke gai i midpin u pen kalöp gasi ninöl gi nöp midpin. Bi nan si nan naj göp anibu, nip ninön ninön ginabun u yad hadö nin labin. * ⁴ Kale nibi bi Bi Kub hon Jisas lau adö midpim gau ap magum ginabim ñin u, Pol hanip gasi ninab a gimim, Bi Kub hon Jisas klö nipe kalöp ñö udmim, ⁵ bi anibu nip hag gipe, kale aip magum ganim. Seden aip nöp ajöm me, hañ roman nipe naj gö, gasi hain nibö ninöm, Bi Kub manö kub hagnab ñin u, ana nipe kamnin midainim rö löp. *

⁶ Pen kale bi nan naj göp u aip jim ñöl midmim, mid aij gipun a gimim gasi u ninbim u aij gagöp. Bred gun a gaiöl, nan yis pro marap nöp ud plaua rin yan halö lilö, yis pro u geinab plaua anibu magonhalö kub yabiþ rannab. * ⁷ Kale mñi bred yis halö midagöp rö midpim u, nan yis nöd nibö u magonhalö ud ke gau yumim, bred yis midagöp rö, nibi bi asin midagöp nöp midaimim. Kale nibi bi asin midagöp hadö midpim me. Ninön ginig: Pasopa ñin u Juda kai sipsip pi pak God nip sabe gi ñöm, God nipe kalip ud asik yua u aij gö ninöl gi mideila. Pen Krais nip Pasopa sipsip pi hon rö hadö pak sabe gila u me, God amgö ilö nipe u hon nibi bi asin midagöp hadö midpun. * ⁸ Anib u, Krais nip nan sabe gep rö al pak lilö, God hanip ud kamnin yua u, gasi ninun, Pasopa hon u aij göp a gun ñinun. Pen Pasopa hon ninabin u, yis halö, nan si nan naj gau halö, ninagnabun; gasi aij magö u nöp ninun, manö ninö u nöp ninun, bred yis midagöp gau nöp udun ninabin. * ⁹ Kalöp köp ap kalí kñin rikem hagnö, “Nibi si udep bi gau, bi si udep nibi gau, kalip aip jim ñöl midagaimim,” a ginö. ¹⁰ Pen kale hagnabim, “Pol hagöp, ‘Nibi bi Krais nip nin udpal gau kale nibi bi Krais nip nin udagal gau kalip magonhalö arö gilañ,’ a göm hagab,” a ginabim. Pen u

* 4:15: Gal 4:19 * 4:16: Plp 3:17 * 4:17: Ap 19:22 * 4:19-20: 1Ko 2:4 * 5:1: Lep 18:7-8; Dud 22:30

* 5:3: Kol 2:5 * 5:5: 1Di 1:20 * 5:6: Gal 5:9 * 5:7: Ais 53:7; 1Pi 1:19 * 5:8: Dud 16:3

wasö. Nibi bi Krai n+p n+η udagpal gau, nibi si bi si göm, pör nöp nan aij r+mnap halö udun a göm, nibi bi r+mnap nan kale p+ti gi udöm, nan y+har+η gau god hon a göm sabe göm gi+midal nibi bi gau, m+nöη naböη it i pro m+dagpal. Ram m+nöη gau magöηhalö m+dpal u, kal+p arö gun rö lagöp. ¹¹ Pen köp nöd n+bö kal+ k+ñ r+k yunö manö an+bu m+ñi hag aij gi+nabin. Bi Kub Jisas n+η udpun a gi+pim nibi bi gau bi ap aka n+bi ap urak, nibi si bi si göm, pör nöp nan aij r+mnap halö udun a göm, nan y+har+η gau god hon a göm sabe göm, nibi bi gau manö naj hagöm, nibi bi r+mnap nan kale r+mnap p+ti gi udöm, ñ+g wain ñ+g klö iru n+ηlö hau+ alö, gi+midal nibi bi gau kal+p aip ajagmim, j+m ñöl nan ñ+ηagmim. *

¹²⁻¹³ Nibi bi Krai n+p n+η udagpal gau, nan si nan naj gaiöl u, n+hön gi+n+g an+g gi+pim, a gem, kal+p manö kub hagagnam. God n+pe nöp manö an+bu kal+p hagnab. Pen Bi Kub Jisas n+η udpun a gi+pim nibi bi gau, nan si nan naj gaiöl u, n+hön gi+n+g an+g gi+pim, a gi+mim, kal+p manö kub haggmim. God Manö u Mos+ ad+η ap kal+ k+ñ r+köm haga, "Nibi bi nan si nan naj gi+midal gau hag höη yube aröl," a ga. *

6

Krais nibi bi r+mnap manö m+deinab u, kale ke ud as+kmim

¹ Pen namam kale Krai n+p n+η udöp ap manö m+do, bi Krai n+p n+η udpal gau nöp manö kub an+bu n+ηnaböl. Pen ai gi+n+g bi Krai n+p n+η udagpal gau manö kub an+bu n+ηöl? ² Hon Krai nibi bi n+pe, hainö nibi bi ram m+nöη it i gau gau magöηhalö kal+p manö kub hagnan ud as+knabun. Pen kale nibi bi ram m+nöη it i magöηhalö manö kub haggmim ud as+knabim u, kale nibi bi kale ke r+mnap manö m+dn+g gab u n+ηmim hag ud as+knabim. * ³ Hon hainö ejol gau kal+p abe manö kub hagnan ud as+knabun. An+u, m+nöη naböη it i manö m+dnab u, ke hagnan. ⁴ Krai nibi bi n+pe gau,

kale manö kub ud as+kep bi kub r+mnap n+ηöm, Krai manö n+η udagal a göm, kal+p gas+ m+ηör n+ηbal. An+u, manö kub r+mnap m+dain+im, kale ai gi+n+g bi kub an+u gau arbim? ⁵ Manö haggabin an+bi, kalöp nable gi+n+im a gem haggabin. Kale ke bi gas+ aij n+ηöb bi ap, Krai nibi bi an+ hon au manö kub hagnan n+ηnim bi ap m+dagöp a gi+pim akaη ⁶ An+u unbö rö nöp gi+bep u aij. Pen kale unbö rö gaggim. Krai n+η udöp n+imam ap urak, Krai n+η udöp n+imam n+pe ke dam Krai n+η udagpal nibi bi gau m+dpal an+ au manö kub haggpal.

⁷ Pen kale Bi Kub Jisas n+η udpim r+mnap urakmim, nañ+n namam kale ke r+mnap dam manö kub haggim u n+ηem n+ηbin, kale Bi Kub Jisas n+η udpal nibi bi gi+pim rö gaggim. Bi Kub Jisas n+η udpim nañ+n namam r+mnap kalöp gi naj gaiöl u, arö gi+nabim u aij; urakmim kal+p dam manö kub hagnabim u aij wasö. Bi Kub Jisas n+η udpim nañ+n namam r+mnap nan kalöp t+p gi udaiöl u, arö gi+nabim u aij; urakmim kal+p dam manö kub hagnabim u aij wasö. ⁸ Pen kale ado gi+mim, urakmim, Bi Kub Jisas n+η udpim nañ+n namam kale ke r+mnap nan kalöp t+p gi udpim. Kale urakmim Bi Kub Jisas n+η udpal nañ+n namam kale ke r+mnap kal+p gi naj gi+pim. ⁹ Pen kale n+η aij gi+mim. Nibi bi gi naj gi+midal gau, God kal+p dam ram aij n+pe laη ud aragnab. N+η aij gi+mim, dui gaggim. Nan y+har+η gau god hon a göm sabe göm gi+midal nibi bi gau; nibi si bi si göm gi+midal nibi bi gau; bi nibi aip wasö bi ap nöp aip gi ajöm gi+midal bi gau; God kal+p dam ram aij n+pe laη au ud aragnab. * ¹⁰ N+η aij gi+mim. Nan si udm+dal nibi bi gau; pör nöp nan aij r+mnap halö udun a gi gas+ n+ηmidal nibi bi gau; nibi bi ñ+g wain ñ+g klö iru ñ+ηöm hau+ alö gi+midal nibi bi gau; nibi bi r+mnap kal+p manö naj manö piral haggmidal nibi bi gau; nibi bi r+mnap nan kale p+ti gi udm+dal nibi bi gau; God kal+p magöηhalö dam ram aij n+pe laη ud aragnab. U n+η aij gi+mim, dui gaggim.

* 5:11: 2De 3:6; Dai 3:10 * 5:12-13: Dud 13:5; 17:7

* 6:2: Rep 3:21 * 6:9: Gal 5:19-21; Ep 5:5; Rep 22:15

11 Kale rɨmnap nöd anɨg rö gɨ mɨdmɨdim. Pen Bɨ Kub Jisas Kraiss hanɨp a göm uma u me, God hon Ana nɨpe u apöm, nan si nan naj gac kale u ɨk gɨ yuöm, kalöp God nɨp wög gep nɨbi bɨ ke löm, nɨbi bɨ asɨɨ mɨdagöp mɨdpim a ga. *

12 Kale rɨmnap hagpim, “Yad nan nɨhön gɨnam a gɨnabin u gɨnabin; u manö mɨdagöp,” a gɨpim. Anɨg hagpim u pen adö rɨmnap geinabin yɨp nan aij ap gɨ ñagnab. Kale hagpim, “Yad nan nɨhön gɨnam a gɨnabin u gɨnabin; u manö mɨdagöp,” a gɨpim. Anɨg hagpim u pen yad adö rɨmnap gem, gɨ dam dam mɨdö mɨdö yad bɨ nagɨman rö mɨdem, adö anɨbu nöp gasɨ nɨɨem gɨnabin; yɨharɨɨ mɨdeinam rö lagnab. Anɨb u nɨɨem, yad anɨg göl gagnabin. *

13 Kale rɨmnap pen hagpim, “Hanɨp mudun mɨdöp u me, nan ñɨɨöl gɨ nöp mɨdeinabun,” a gɨpim. Anɨg hagpim u pen God gö mudun u abe, nan anɨb gau abe pɨs gɨnab. God nɨbi bɨ hañ romanɨ kale gɨ la u, nɨbi si bɨ si göl a göm gɨ laga. Hañ romanɨ klö kale u, Bɨ Kub nɨp wög göl gɨ mɨdmim a göm ga. Bɨ Kub nɨpe nöp hañ romanɨ kalöp nan ñɨmɨdöp. * 14 God klö nɨpe u nöp gö me, Bɨ Kub uraka. Klö nɨpe u nöp gö me, hon u rö nöp uraknabun. *

15 Nɨɨ aij gɨmim. Kale Kraiss aip jɨm ñöl mɨdpim u, ñɨn kɨd ma kɨd nɨpe ke u mɨdpim. Kraiss hañ romanɨ nɨpe u, bɨ si udep nɨbi aip jɨm ñagnɨm, wasö yabɨ! * 16 God Manö u, Mosɨs adɨɨ ap kalɨ klɨñ rɨköm haga, “Bɨ nɨbi udöm aip jɨm ñöl mɨdeinabil u, kale mɨhøj hañ romanɨ aɨɨ ap nöp mɨdeinabil,” a ga. Anɨb u rö, bɨ an nɨpe bɨ si udep nɨbi ap ud aip jɨm ñöl mɨdeinab u, kale mɨhau hañ romanɨ aɨɨ ap nöp mɨdeinabil. * 17 Pen nɨbi bɨ an Bɨ Kub aip jɨm ñöl mɨdeinab u, ana nɨpe Bɨ Kub Ana nɨpe aip jɨm ñöl mɨdeinabil. * 18 Nɨbi si bɨ si gagmim. Nɨbi bɨ nan si nan naj rɨmnap gɨnaböl gau, hañ romanɨ høj adö gɨnaböl, pen nɨbi si bɨ si gɨnaböl gau hañ romanɨ kale ke gɨ naj gɨnaböl. 19 Nɨɨ

aij gɨmim. God nɨpe Ana Uɨ u yuö apöm, an kalöp dan mɨdöp. Hañ romanɨ kale u Ana Uɨ ram raul nɨpe mɨdep u. Anɨb u, ke gasɨ nɨɨbun rö gun a gun gasɨ u nɨɨagun. Hañ romanɨ gasɨ rɨmɨd mɨdmagö kale nan kale wasö. God nɨpe kalöp rau adog uda. 20 Kraiss nɨpe nan aij yabɨ! yuöm kalöp rau adog uda. Anɨb u me, hañ romanɨ kale gau gɨ aij göl gɨ mɨdpe nɨɨöl gɨ, God nɨɨö, nɨp aij gɨnɨm; nɨbi bɨ gau nɨɨöm God nɨp aij a göl. *

7

Ber mɨhau hañ romanɨ kale aɨɨ ap mɨdöp

1 Yɨp köp kalɨ klɨñ rɨkmim manö hagpe u, kalöp pen hagnɨg gabin. Bɨ gau nɨbi udagnaböl u aij. 2 Pen nɨbi si bɨ si gɨpal u naj göp rö, bɨ gau nɨbi kale ke udöm mɨdeinaböl u aij; nɨbi gau bɨ kale ke udöm mɨdeinaböl u aij. 3 Pen anɨg gɨ mɨdöl gɨ, nɨbi gɨnɨg a gainɨm u, nugmul yau a gɨnɨm. Nugmul nɨpe gɨnɨg a gainɨm u, nɨbi nɨpe u rö nöp yau a gɨnɨm. 4 Nɨbin hañ romanɨ u nan nɨpe ke wasö; nugmul aip nan kale jɨm ñöl. Nugmul hañ romanɨ u u rö nöp nan nɨpe ke wasö; nɨbin aip nan kale jɨm ñöl. 5 Anɨb u, nugmul hagö, nɨbin wasö gagnab. Nɨbin hagö, nugmul wasö gagnab. Yau nöp gɨmil gɨmil. Pen God nɨp gasɨ aɨɨ nɨɨul, sabe göl gɨ nöp mɨdaiul a gɨmil, manö hag adö aɨɨ ap lɨmil, ñɨn rɨmnap yɨharɨɨ mɨdmil, God nɨp sabe göl gɨ mɨdeinabil. Hainö kauyan gɨnabil. Wasö u, yɨharɨɨ mɨdeinabil rö, gasɨ rɨmnap nɨɨmil gɨlö arö, Seden kalöp ap udö, ap lug pakmil rö löp. 6 Pen kale ber ñɨn rɨmnap yɨharɨɨ mɨdmil, God nɨp sabe gɨ mɨdmil, u hagagabin. Pen kale ke ber mɨhau manö hag adö aɨɨ ap lɨmil, ñɨn rɨmnap yɨharɨɨ mɨdul, God nɨp sabe gɨ mɨdaiul, a geinabil u, u manö mɨdagöp, a gem hagabin. 7 Gasɨ yad nɨɨbin u, nɨbi bɨ magöɨhalö yad yɨharɨɨ mɨdpin rö mɨdaimim u aij. Anɨg göl gasɨ nɨɨbin u pen God gasɨ nɨpe ke nɨɨöb rö, hanɨp nan aij ke ke ñöb. Nɨbi bɨ rɨmnap nan aij ap ñö, adö rɨmnap ke gɨpal; pen

* 6:11: Dai 3:3-7 * 6:12: 1Ko 10:23 * 6:13: 1De 4:3-5 * 6:14: Ro 8:11; 1Ko 15:20; 2Ko 4:14 * 6:15: Ep 5:30 * 6:16: Mad 19:5 * 6:17: Jon 17:21-23; Ro 8:9-11 * 6:20: 1Ko 7:23; 1Pi 1:18-19

nibi bi rimnap nan aij ap ke ñö, adö rimnap ke gipal. Anig rö, kale magöñhalö yad yiharinj midpin rö midaimim a gem hagagabin.

⁸ Pen nibi praj bi praj midpim gau abe, nibi palpal gau abe, yad yiharinj midpin rö mideinabim u aij. ⁹ Pen nibi bi rimnap yiharinj midöm, si gun a göm gasi u nöp auö, mid aij gagnabol. Anig gainim u, bi gau nibi kale ke ke udöl, nibi gau bi kale ke ke udöl. Wasö u, an kale yan mab rö inö, mid aij gagnabol. *

¹⁰ Bi ber bi gau, kalip manö ap hagnig gabin. Pen yad nöp wasö; Bi Kub u manö nipe. Nibi gau nugmul bi kale arik aragmim. * ¹¹ Pen rimnap arik araiöl u, bi hain nibö udagöl; yiharinj nöp midaiöl. Bi udnig, am nugmul kale nöd nibö u nip kauyan udöl. Kale bi gau u rö nöp, nabin bi kale u rö nöp hag yuagmim.

¹² Pen kalöp nibi bi rimnap gau manö ap hagnig gabin. Pen Bi Kub manö nipe u udem, kalöp hagagabin; gasi yad ke niñbin rö u kalöp hagabin. Pen bi ap, nipe nibi Krai nip niñ udagöp nibi ap udöl gi mideinabil u, nibi anibu, nugmul aip midaiul, a geinab u, nugmul nipe, nibi Krai nip niñ udagöp a göm, asi masi göm hag yuagnab. ¹³ Pen nibi ap, nipe bi Krai nip niñ udagöp bi ap udöl gi mideinabil u, bi anibu, nibin aip midaiul, a geinab u, nibin nipe, nugmul Krai nip niñ udagöp a göm, asi masi göm arik aragnab. ¹⁴ Nibi Krai nip niñ udöp u me, bi Krai niñ udagöp bi nipe u nibin aip jim ñöl midlö, God niñö, nibin u abe nugmul u abe nibi bi nipe ke mihöñ midpil. Pen bi Krai nip niñ udöp u me, nibin Krai niñ udagöp nibin nipe u nugmul aip jim ñöl midlö, God niñö, nugmul u abe nibin nipe u abe nibi bi nipe ke mihöñ midpil. Wasö u, ñi pai kale gau nibi bi Krai niñ udagpal ñi pai rö lıblap. Pen nap kale aka nime kale Krai nip niñ udpal rö, God u rö nöp niñö, ñi ñi pai nipe ke rö midpal.

¹⁵ Bi ber bi udöl midpal gau, nugmul nöp Krai nip niñ udöm midö, nibin nipe Krai nip niñ udöm midageinab u

nipe klö göm nugmul nipe nip arik arnig gainim u, nugmul nipe, nibi yad a göm, ud ribikagnim; yau a gö, arnim. Wasö u, pen pen gimil mid aij gagnabil. Pen nibi u Krai nip niñ udöm midö, nugmul nipe Krai nip niñ udöm midageinab u nipe klö göm nibin nipe nip arik arnig gainim u, nibin nipe, bi yad a göm, ud ribikagnim; yau a gö, arnim. U manö midagöp. Wasö u, pen pen gimil mid aij gagnabil me. God agamij mid aij gılan a göm hanip udöp. *

¹⁶ Pen kale nibi gau, Krai nip niñ udpim u, nagamul Krai niñagöp u aip midmil, nipe Krai niñ udnim rö löp. Pen kale nugmul bi gau, Krai nip niñ udpim u, nabin Krai niñagöp u aip midmil, nipe Krai niñ udnim rö löp. * ¹⁷ Nibi bi Krai lau adö midpal ram gau magöñhalö kalip pör hagnidın, “Kale ke niñön niñön gimim rö midaipe, God kalöp wiñ alöm uda u, adö anibu nöp midaimim,” a gimidin. ¹⁸ Bi hañ hadö rib gi dö gıla ap, hainö God nip wiñ alöm udnab u, nipe anig göl midpin a göm gasi iru niñagnim. Pen bi hañ rib gi dö gagla ap, hainö God nip wiñ alöm udnab u, yip hañ rib gi dö gagal a göm gasi u niñagnab; nip hañ rib gi dö gagöl. ¹⁹ God nipe niñö, bi hañ rib gi dö gıpal aka rib gi dö gagal u, u nan yiharinj yabit; God hagö niñun ginabun u, u nan kub yabit. *

²⁰ Kale ke niñön niñön gimim rö midaipe, God kalöp wiñ alöm uda u, adö anibu nöp midaimim. ²¹ Kalöp rimnap bi rimnap rauöm dam wög kale u hag lılö, pe u udagmim, hagpal hagpal rö gimim, nagı wög rö gıpim. Pen God kalöp wiñ alöm udö nibi bi nipe midpim u, nagı wög rö gıpim u arik arun a gimim gasi u niñagmim. Pen hainö arö gimim yiharinj midmim rö lainim u, arö gimim yiharinj midaimim. ²² Nibi bi an an, bi rimnap rauöm dam wög kale u hag lılö, pe udagmim, hagpal hagpal rö nöp nagı wög rö gimim gi midpe, hainö Bi Kub kalöp wiñ alöm, nan aij yabit yuöm, kalöp rau adog udö, nibi bi nipe ke midpim. Pen nibi bi an an, bi rimnap hagpal hagpal

* 7:9: 1Di 5:14 * 7:10: Mad 5:32; 19:9 * 7:15: Ro 14:19 * 7:16: 1Pi 3:1 * 7:19: Ro 2:25; Gal 5:6; 6:15

rö nöp nagı wög rö gımim gı mıdagpe, hainö Bı Kub kalöp wıñ alöm, nan aij yabıñ yuöm, kalöp rau adog udö, nıbi bı nagı wög gep nıpe ke mıdpim. * 23 Kraıs nıpe nan aij yabıñ yuöm kalöp rau adog udö, nıbi bı nıpe mıdpim. Anıb u, nıbi bı rımnıap nagı wög gep nıbi bı kale mıdaiun a gımim gası u nıñagmim. 24 Anıb u, añ mam bı. Kale ke nan nıhön nıhön gımim rö mıdaıbe, God kalöp wıñ alöm uda u, adö anıbu nöp mıdaimim.

25 Pen nıbi udmim aka nıbi udagmim, manö hag nıñbe u hagnıg gabin. Manö anıbi Bı Kub u hagö nıñem kalöp hagagabin. Pen nıpe yıp mög nıñöm udöm wög ke hag la rö, gası nıñ aij gem kalöp manö hagnıg gabin anıbi, manö nıñö a gımim nıñmim. 26 Nıbi bı Kraıs nıñ nıñ udupun uri mıñör udun uıham mıdnabun u, mıdpim rö nöp mıdaimim u aij. 27 Kale bı nıbi halö mıdpim gau, nıbi hon gau arö gun yıharıñ mıdaiun a gımim gası u nıñagmim. Pen kale bı nıbi halö mıdagpım gau, nıbi udun a gımim gası u nıñagmim. 28 Pen kale bı gau, nıbi udnabım u, nan sı nan naij gagnabım. Kale nıbi praj gau, bı udnabım u, nan sı nan naij gagnabım. Udmim uıham mıdaimim a gem gası u nıñem kalöp hagabin.

29 Añ mam bı. Mıdpun ñın i mılö padö mıdagnab. Kale nıbi halö mıdpim bı gau, nıbi halö bı mıdagpım rö mıdaimim. 30 Mıñöñ gıpım nıbi bı gau, mıñöñ gagep nıbi bı rö mıdaimim. Mıñ mıñ gıpım nıbi bı gau, mıñ mıñ gagep nıbi bı rö mıdaimim. Nan raubım nıbi bı gau, nan mıdagöp nıbi bı rö mıdaimim. 31 Mıñöñ naböñ ıñ i nan gau udmim gıpım nıbi bı gau, gası adö añı anıbu nöp nıñmim gagmim. Mıñöñ naböñ ıñ i ke hain nıbö lınab ñın u söl mıdöp. *

32 Yıp aij göp u, kalöp marö kub gagnım. Bı nıbi udagpal gau, Bı Kub nıñ gası nıñöm, nan nıhön gınö, Bı Kub nıñ aij gınab a göm, gası u nıñaböl. 33 Pen bı nıbi udupal gau, nıhön gınö, nıbi yad u nıñ aij gınım a göm, nan mıñöñ naböñ

ıñ i gası kub nıñöm gö arnab. 34 Anıg gö, nıpe gası mıñöp nıñnab. Pen nıbi bı udagöp u, Bı Kub nıñ nöp gası añı nöp nıñnab. Hañ romanı gası rımıd mıdmagö yad magöñhalö Bı Kub nıñ nöp ñem, nıñ mıdmagö lem, wög gınam a göm, gası u nöp nıñnab. Pen nıbi bı udupal gau, nıhön gınö, bı yad u nıñ aij gınım a göm, nan mıñöñ naböñ ıñ i gası kub nıñöm gö arnab. 35 Manö hagabin anıbi, kalöp wıñö gem hagagabin; kalöp gası nıñem, Bı Kub nıñ añı nöp gası nıñöl gı, mıdmagö löl gı mıdaimim a gem hagabin.

36 Pen bı ap yıharıñ mıdö, nıñ nıbi dap ñılö, yad bı wasöke mıdeınabın a göm, mıd damöm, hainö nıbi anıbu nıñ nıñöm, nıpe mıd aij gagöp, a göm, nıñ mög nıñöm udnabın a gınab u, udnım. Manö mıdagöp. Nıpe nan sı nan naij ap gagnab. Nıbi udnab u aij. 37 Pen bı ap yıharıñ mıdö, nıñ nıbi dap ñılö, yad bı wasöke mıdem mıd aij gınabın a göm, gası adö anıbu nöp kłö gı nıñ damöm, nıbi udagnabın a gınab u, udagnım. Manö mıdagöp. Nıpe u rö nöp gı aij gınab. Nıbi udagnab u aij. 38 Anıb u, nıbi dap ñılö, udnım u, gı aij gınab. Pen nıbi dap ñılö, udagnım u, gı aij yabıñ gınab.

39 Nıbi gau, nugmul kamıñ mıdeınab u, aip mıdeınabil. Umnab u me, am bı hainö udnabın a gınab u, udnab; gası nıpe. Pen udnıg gınab u, Bı Kub lau adö mıdöp bı ap nöp udnab. * 40 Pen gası yad nıñbın u, nugmul umö, nıbi yıharıñ adu mıdupal rö mıdainım u aij. Nıpe ñıñı löl gı mıdöm, mıd aij gınab. Yad gası nıñbın, God Ana nıpe yıp gası ñö nıñöl gı kalöp manö anıbi hagabin.

8

“Nan pak god pıral wıp haj nan gau sabe gıpal u nıñun aka wasö?” gıla

1 Pen nıbi bı nan pıral wıp haj nan gau sabe gıpal gau, nan ap dap pak nan pıral anıb gau kalıp sabe gı ñeınaböl u, nıñun aka nıñagun a gımim yıp hag nıñbım u, kalöp pen hagnıg gabin. “Hon nıbi bı magöñhalö gası ke ke mıdöp,” a gıpım u,

* 7:22: Plm 16; 1Pi 2:16 * 7:31: 1Jn 2:17 * 7:39: Ro 7:2-3

n+ñö nöp hagpim. Pen gasi r+im+d hon ke n+ñun, n+ñ aij g+pun a g+nabun u, hib hon ke hagno adö arnim rö löp. Pen n+bi b+ gau kal+p m+dmagö l+nabun u, klö r+imnap halö udun, Krais haga rö nöp g+ aij g+ino arnab. *

² Pen hon gasi n+ñeb m+dpun a g+pal n+bi b+ gau, y+har+ñ adö adö nöp n+ñöm an+g hagpal. * ³ N+bi b+ God n+p m+dmagö l+bal gau, God n+pe kal+p n+ñöb.

⁴ Pen n+bi b+ nan ap dap pak nan piral an+ñ gau n+p sabe g+ ñeinaböl u, ñ+ñun aka ñ+ñagun? Pen hon n+ñbun, nan piral sabe g+pal an+ñ gau nan n+ñö w+hö, u nan y+har+ñ. Hon n+ñbun, God añ+ nöp m+dpö.

* ⁵ N+bi b+ r+imnap, god iru nöp, b+ kub iru nöp kumi kabö adö lañ abe m+nöñ naböñ iñ i abe m+dpal, a göm gasi u n+ñbal. ⁶ Pen God hon u añ+ yab+ m+dpö. N+pe Bapi hon nan gau magöñhalö g+ lö m+dpö. N+pe m+dpö n+ñöl g+ me, hon m+dpun. B+ Kub Jisas Krais u, u rö nöp añ+ nöp m+dpö. N+pe m+dpö me, God nan gau magöñhalö g+ lö m+dpö. N+pe m+dpö n+ñöl g+ me, hon m+dpun. *

⁷ Pen n+bi b+ r+imnap manö an+bu n+ñagpal. Nag+ adö u aij, nag+ adö u naij, a göm n+ñ aij gagal. An+ñ u, god piral gau n+p nan pak sabe g+ ñ+bal nan u ñ+ñöm, n+ñön g+n+g god piral ñ+bal nan ñ+ñbun a göm gasi iru n+ñnaböl. ⁸ Pen nan asi masi g+nabun aka hañowañ ñ+ñnabun u, God n+ñö, manö m+dagöp.

⁹ Pen kale n+bi b+ n+ñ aij g+pim gau, nan ap ñ+ñno, añ mam hon n+ñ aij gagal gau n+ñöm ap lug paköl rö löp a g+mim gasi u n+ñöl g+mim nan ñ+ñmim. * ¹⁰ N+ñön g+n+g: kale n+bi b+ n+ñ aij g+pim gau, am god piral sabe g+pal ram raul m+gan u ammim, nan ñ+ñbe, nañ+n namam n+ñ aij gagal gau, ap kalöp n+ñöm, kale u rö nöp ñ+ñöl rö löp. ¹¹ An+ñ u, kale n+ñ aij g+pun a g+mim g+pe, nañ+n namam Krais udnabin a göm uma ap gasi m+lö löl göm u rö nöp nan an+bu ñ+ñöm, ap lug paknab. * ¹² Kale an+g geinabim u, adö an+bu nöp nañ+n namam kale gau

n+ñöm, adan aij mai, adan naij mai, n+ñ aij gagnaböl. An+ñ u, kale nañ+n namam gau kal+p nan si nan naij g+mim, Krais n+p nan si nan naij g+nabim. ¹³ An+ñ u, nan ñ+ñeb r+imnap ñ+ñnö, añ mam ap n+ñöm ap lug pakeinab u, yad nan yuö r+imnap ñ+ñagnabin; y+har+ñ ha+ maj nan ñ+ñem umnabin. *

9

Pol pe udagm+dpö u n+p aij ga

¹ Yad Jisas manö ud arep b+ ap m+dpin. Yad B+ Kub hon Jisas n+p amgö yad ke n+ñnö. Kale B+ Kub n+bi b+ n+pe m+dpim u, yad B+ Kub n+p wög gem, manö aij n+pe u hag ñainö, n+ñ udmim me, n+bi b+ n+pe m+dpim. An+ñ u, nan ap y+p adan wamagöp. * ² Yad Jisas manö ud arep b+ ap m+dpin u, pen n+bi b+ r+imnap y+p n+ñöm, Pol Jisas manö ud arep b+ ap m+dpö, a göm n+ñagnaböl. Pen gasi yad n+ñbin, kale n+bi b+ gau, n+ñö nöp Pol Jisas manö ud arep b+ ap m+dpö a g+mim n+ñbim. N+bi b+ gau pen, kale B+ Kub n+bi b+ n+pe m+dpim u n+ñeinaböl u, n+ñö nöp B+ Kub n+pe ke Pol manö n+pe ud arep b+ ap hag lö m+dpö, a g+naböl. *

³ N+bi b+ r+imnap y+p manö kub hagpal gau kal+p, pen an+g hagabin. ⁴ Kalöp wög g+ ñ+bin u rö, pen nan magö udnam rö lagöp akan * ⁵ Wög kalöp g+pim rö, yad pen n+bi Jisas n+p n+ñ udöp ap udem, dam Jisas manö aij hag ñ+ ajöl g+, nan ñ+ñul rö lagöp akan B+ Jisas manö ud arep b+ r+imnap abe, B+ Kub n+mam hain n+pe gau abe, Pida abe, pör n+bi kale gau halö dam, Jisas manö aij hag ñ+ ajm+dal. ⁶ Aka Banabas hol m+ñöñ nöp mani wög gul nan ñ+ñnabul?

⁷ B+ ami gau wög g+pal rö, nan kale ke ulhai n+ñagpal. Kal+p nan ñ+lö ñ+ñbal. B+ wain wög g+ y+mbal gau, y+mbal rö, wain magö r+imnap ral dapöm ñ+ñbal. B+ kaj sipsip mukpal gau, mukpal rö, ci r+imnap udöm ñ+ñbal. ⁸ Manö hagabin an+bu n+ñbe, n+bi b+ gau gasi n+ñbal rö nöp hagab a g+nabim rö löp. Pen lo manö adö

* **8:1:** Ap 15:29 * **8:2:** Gal 6:3 * **8:4:** Gal 4:8; Dud 4:39; 6:4 * **8:6:** Ep 4:5,6 * **8:9:** Ro 14:13-15; Gal 5:13

* **8:11:** Ro 14:15,20 * **8:13:** Ro 14:21 * **9:1:** Ap 22:17-18; 26:16; 1Ko 15:8-9 * **9:2:** 2Ko 3:2-3 * **9:4:** Luk 10:8

anibu nöp hagab me. ⁹ God Manö u, Mosıs adıñ ap kalı kılıñ rıköm haga,
 “Kale kaj kau gau pañıd dapım,
 wid hon abhib jaklö,
 magö u ke löm, cög u ke löm gañ a gımım
 dap lıbe wög gılö niñöl gi,
 maj mıgan kale u nagı lı rıbık gagmım.
 Wög gınaböl rö rımnap niñnaböl,” a
 ga.

Pen God nipe kaj kau gau gası niñöm manö anibu hagaga. ^{*} ¹⁰ Hanıp ni bi gası niñöm haga. Ni bi bi wög klö yabıt göm wög yımbal gau, ni bi bi wög klö göm nan ral daubal gau, wög gıpal rö kalıp rımnap ni lö niñöl gi, aij a gö niñöl gi wög göl a ga. ^{*} ¹¹ God manö hagöp nan aij u midmagö añ kalöp dañ yımbun u rö, kale pen nan mınöñ naböñ i i midöp rımnap hanıp ral dap ni nabım u aij. ^{*} ¹² Pen bi rımnap kalöp manö aij u hag ni lö, mani nan gau ni bim rö, Banabas hol bi mıhau kalöp pör hag ni midul u, halıp bi ni nabım akan

Pen kalöp hag niñblop, mani nan gau udblop, pen ni bi bi rımnap niñöm hagblap, “Mani nan a gi asıb göl gi ajabil u, pen pıral limil, ‘Krais manö aij u hag ni ajabul,’ a gıpil,” a gıblap. Anıg rö anıbu niñul, Krais manö aij u niñagnaböl rö löp, a gul, mani nan kale gau udagul. Mani hol ke wög gul, nan rau niñöl gul, Krais manö aij u hag ni ajpul. ^{*}

¹³ Pen kale niñbım: bi God sabe gep ram raul mıgan wög gıpal gau, nan God niıp dap ni bal gau rımnap udöm niñbal. Bi God wög göl gi, yaur wal bıd adö pak sabe gıpal gau rımnap udöm niñbal. ^{*} ¹⁴ Anıb unbö rö nöp, Bi Kub hagö, manö aij ni pe hag ni naböl ni bi bi gau, kalıp pen nan kale Bi Kub niıp ni eb rımnap ni einaböl, dam nan niñeb nan kale gau rauöm, mid aij göl gi wög anıbu geinaböl. ^{*}

¹⁵ Pen kalöp Krais manö aij u hag ni ajnö udpım rö, mani nan niñeb kale rımnap udagpin u yıp aij yabıt göp. Miñi köp kalı kılıñ rıkabin i, nan kale rımnap udnam a gem hagagabin. Wasö yabıt!

Mani yad ke wög gem, nan rau niñnabin; wasö umnabin. Yad nan kale rımnap udagnabin.

¹⁶ Pen manö hag ni ajmıdin anıbu, gası yad ke hag ni ajagmıdin. Wög Bi Kub niıp gımıdin anıbu, ni pe ke gımön a ga rö nöp gımıdin; gası yad ke niñem gagmıdin. Anıb u, yad Jisas manö aij u arö gınam rö lagöp; hag ni lö gi nöp mideinabin. ^{*} ¹⁷ Gası yad ke niñem Jisas manö aij u hag ni bnep, yad nan aij rımnap udbnep. Pen gası yad ke wasö, Bi Kub hagö, manö aij ni pe hag ni bin u rö, yad yıharıñ wög yıp hag la u gabin. ¹⁸ Anıb u, yad nan aij udagem, kalöp yıharıñ hag ni mıdin u, yad nan niñön niñön pen udnam? Pen udmıdin u, mani nan rımnap udagem, Jisas manö aij u hag ni nö, ni bi bi gau kale nan rımnap ni agöm, yıharıñ manö aij anıbu niñöm, Jisas niıp niñ udnaböl, a gi gası u nöp niñmıdin; pen yad udmıdin me u. ¹⁹ Yad, bi rau dap lı lö, nagı wög gıpal rö bi ap midagpin u pen ni bi bi iru nöp God lau adö mideilan a gem, ni bi bi ram mınöñ ke ke gau midpal magöñhalö kalıp nagı wög gep bi ap rö midpin. ²⁰ Juda kai midpal añ u amem, Krais manö aij u hag ni nö niñ udlan a gem, kale gımıdal adö u nöp gımıdin. Yad lo Mosıs kalı kılıñ rıkö m haga anıbu niñem hain gagabin u pen Mosıs kalı kılıñ rıka lo anıbu hain gıpal ni bi bi gau midpal añ u amem, Krais manö aij u hag ni nö niñ udlan a gem, yad lo manö anıbu u rö nöp hain gımıdin. ^{*} ²¹ Pen ni bi bi lo manö u niñagpal añ u amem, Krais manö aij u hag ni nö niñ udlan a gem, ni bi bi lo manö niñagpal gau gıpal rö gımıdin. Pen anıg gem, hałowatö göl gi God lo manö u arö gagpin; Krais lo manö u hain gımıdin. ²² Ni bi bi Krais niñ ud pıdöñ gagal añ u amem, Krais manö u hag ni nö niñ udlan a gem, manö kal manö klö wasö, manö hain nöp hag ni mıdin. Anıb u, ni bi bi ke ke midpal rö, rımnap Krais niıp niñ udlö, kalıp ud kamıñ yunım a gem, kalıp aip midem, kale gımıdal rö nöp gımıdin. ^{*} ²³ Gımıdin anıbu, Krais manö aij u hag

^{*} **9:9:** Dud 25:4; 1Di 5:18 ^{*} **9:10:** 2Di 2:6 ^{*} **9:11:** Ro 15:27 ^{*} **9:12:** Ap 20:34; 2Ko 11:9 ^{*} **9:13:** Dud 18:1-3 ^{*} **9:14:** Mad 10:10; Luk 10:7; Gal 6:6 ^{*} **9:16:** Jer 20:9 ^{*} **9:20:** Ap 21:20-26 ^{*} **9:22:** 2Ko 11:29

ñi aij ginö, nibi bi nip niñ udlö, nipe kale aip yad aip ud kamij yunab, a gem, anig gimidin.

Ktö yabñ gino areinab me, mid aij yabñ ginabun

²⁴ Kale niñbim: nibi bi resis gipal gau iru nöp resis gipal, pen bi añi ap nöd amjaknab u nöp nan aij udnab. Anib unbö rö, kale u rö nöp ktö gimim, adan dip am aij gimim, nan aij udnabim. ²⁵ Nibi bi resis göm, nöd amjakun a göm gasi u niñbal gau, asi masi gi aij göm, pör ktö göm eksais gi dam dam, hainö resis ginaböl. Usajil bad pör midep wasö u, nan pro nöp udun a göm, anig gipal. Pen hon usajil bad pör midep udun a gun, anig gipun. * ²⁶ Anib u me, yad resis gimidin u, ke gau niñagpin; adan arnig gipin migun u nöp niñem, dip nöp gem armidin. Pen bi yiharij haipi ñöm pen pen pakpal gau, hañwalö pakagpal, niñ aij göm pakpal rö u gipin. ²⁷ Pen yad hañ roman gasi rimid yad ke ktö kal gem eksais gi aij gimidin. Anig gem, nibi bi gau kalip Jisas manö aij u hag ñinö, Jisas niñ udöm nan aij udlö, yad u rö nöp abe nan aij udnab, a gem, anig ginö armidöp. *

10

Apis bac bi gau gila u hauť gagun

¹ Pen añ mam bi. Apis bac itañ hon gau aiud u hauť gagmim. God kumi bad rö löm, kalip rarö rauöm abad midö, magöñhalö kamij arla. Kale ñig solwara Añi a gal aula u, God nipe gö, ñig anibu hñi gi lap lap arö, magöñhalö böñ lai kamij aula. * ² Kale magöñhalö Mosi aip jim ñöl midöm, kumi bad au abe, ñig solwara au abe, ñig pakla. ³ Nibi bi anib gau magöñhalö, God ñimidöp nan u niñmidal. * ⁴ Nibi bi anib gau magöñhalö, God ñig ñimidöp u niñmidal. God kabö ap ña, kalöp aip areia niñöm ñig anibu kabö añ au niñbö auö niñmidal. Kabö anibu me Krais nöp. * ⁵ Pen God nipe nibi bi anib

gau ñiñi laga. Nipe kal juöm kalip al pak lö, wip mlö iru nöp ram minöñ kabö nöp añ gau hij gi lug ara. *

⁶ Pen apis bac itañ bi gau anig ga u, God hanip nibi bi hainö yag daula gau, bi nöd niñbö pör midmagö gasi rimid kale nan si nan naj gau niñeila rö gagöl a göm ga. *

⁷ Apis bac itañ bi gau rimnap nan piral gau sabe gi midmidal; kale u rö anig gagmim. God Manö u, Mosi adij ap kal kñiñ rika manö anibu hadö niñbim: “Asiköm nan niñöl gi, ñig niñöl gi, urak kugom ral haipi ñöm gilo aröp,” a gila. *

⁸ Pen rimnap nibi si bi si göl gi midmidal; u rö hon anig gagun. Nibi bi anib gau anig göl gö gilo arö niñöl gi, ñin añi ap dwedi dri dausan (23,000) nibi bi um hakla. * ⁹ Kale rimnap Bi Kub nip afeb afeb ñimidal; hon unbö rö gagun. Nibi bi anib gau anig geila u, God nipe gö re hauť gau kalip hauť hadö umla. * ¹⁰ Kale rimnap God nip hag jumidal; kale u rö anig gagmim. Nibi bi anib gau anig geila u, God ejol nibi bi al pak lep u yuö apöm kalip al pak la umla. * ¹¹ Pen God nipe apis bac itañ bi gau anig ga u, nibi bi rimnap gau niñöm, gasi niñ aij göm, anig unbö rö gagöl a göm ga. Pen ga anibu, God Manö u kal kñiñ riköm hagla u, God hanip nibi bi hainö yag daula gau, Krais kauyan ado gi aunab a gun abad midpun ñin i, gasi niñ aij göm, apis bac itañ bi gau gi naj gila rö gagöl a göm, bi manö hagep nipe gau kalip gasi ñö, God Manö adij ap kal kñiñ rika. Hon God Manö adij anibu amgö li niñun hadö niñbun. ¹² Pen nibi bi ke niñ aij gipun a gipim gau, ap lug pakun rö löp, a gimim, niñ aij gimim. ¹³ Nan si nan naj gun a gun gasi adö ke ke auöp u kalöp nöp gagöp; nibi bi gau iru nöp kalip u rö nöp anig göp. Pen God nipe nan niñhön niñhön hagnab u, hagnab rö nöp ginab. Anib u, kalöp abad mid aij gö, Seden apöm, nan si nan naj göl a göm, kalöp gasi naj rimnap ñeinab u, God nipe gö, rapin ginim rö lagnab. Seden kalöp

* **9:25:** Plp 3:14; 2Di 4:7-8; 2:4-5

* **9:27:** Ro 8:13; 13:14

* **10:1:** Eks 13:21-22; 14:22-29

* **10:3:** Eks 16:35

* **10:4:** Eks 17:6; Nab 20:11

* **10:5:** Nab 14:29-30

* **10:6:** 1Ko 10:11; Nab 11:4,34

* **10:7:** Eks 32:6

* **10:8:** Nab 25:1-9

* **10:9:** Nab 21:5-6

* **10:10:** Nab 16:41-49

gası naij rımnap ñınab u, God nıpe adan ap yameinab, adan anıbu arnabim ap lug pakagnabim.

Bred magö adıñ añı ñınımdun u me, hañ romanı añı nöp mıdpun

¹⁴ Anıb u, nıbi bı nıñeb aij yad gau. Nan pıral gau, nan yıharıñ gau, sabe gagmim.

¹⁵ Kale nıbi bı gası rımid halö mıdpim u me, manö hagnıg gabin i, manö nıñö aka gımim, kale ke nıñmim. ¹⁶ Hon magum gun, ñıg kap u udun, God nıp aij a gun ñınımdun u, Kraıs hagape nıpe ñınımdun. Pen bred magö ud jö gı ñınımdun u, Kraıs hañ romanı nıpe ñınımdun. * ¹⁷ Hon nıbi bı iru nöp mıdpun u pen jım ñöl mıdun bred magö adıñ añı ñınımdun u me, hañ romanı añı nöp mıdpun. *

¹⁸ Pen Juda kai gıpal u nıñbim. Meme sipsip nan gau damöm, pak God nıp sabe gı ñımıdal. Pen kale nöd gası adö añı ap gası nıñöm, aip jım ñöl meme sipsip nan anıbu pak sabe gı ñımıdal; hainö nıbi bı anıb gau aip jım ñöl adıñ rımnap ñınımdal. *

¹⁹ Pen yaur wal nan gau god pıral nıp sabe gı ñıbal u, god pıral anıbu nan yabıt hagagabin; u nan yıharıñ. Mınöñ ap, mab ap, kabö gol ap udöm, kaj kau kaj kau pi ana ap gı löm, sabe gımıdal nan pıral anıb gau, nan yabıt a gem hagagabin; nan pıral anıb gau yıharıñ mınöñ, mab adıñ, kabö gol adıñ nöp. * ²⁰ Pen kalöp hagabin: nıbi bı God nıp nıñagpal gau, nan pıral anıb gau sabe gun, yaur wal nan dap pak kabö bıd adö u lun, a geınaböl u, kale kıjaki wıp haj wıp ana kabö adıñ mab adıñ yuau nan gau sabe göm pakmıdal; God nıp sabe gı pakagmıdal. Anıb u nıñem, kale yaur wal nan kıjaki nıp sabe gı pak ñıbal yaur wal nan gau nıbi bı gau aip jım ñöl ñınımmim, kıjaki kai aip jım ñöl mıdeınabim a gem, kalöp manö anıbi hagabin. *

²¹ Kraıs nıbi bı nıpe aip magum gımim, Bı Kub ñıg nıpe aip ñınımmim, ammim kıjaki ñıg nıpe aip ñınımmim rö lagnab; Bı Kub nan nıpe aip ñınımmim, ammim kıjaki nan

nıpe aip ñınımmim rö lagnab. * ²² Anıg geınabim, Bı Kub nıp azeb azeb ñımim gınabim. Kale nıbi bı kłö mıdagöp, Bı Kub bı kłö yabıt nıp anıg geınabim u, hanıp pen ilön ñagnım, a gıpim akanı *

²³ Kale rımnap hagnım, “Hon nıñön nıñön gun a gınabun u, gınabun; u manö mıdagöp,” a gıpim. Me pen adö rımnap geınabun u, pen hanıp gı naij gınab. Kale hagnım, “Hon nıñön nıñön gun a gınabun u, gınabun; u manö mıdagöp,” a gıpim. Pen adö rımnap geınabun u, nıbi bı Kraıs lau adö mıdpal gau kalıp nan aij ap gı ñagnab. * ²⁴ Hon ke mıd aij gınabun a gun adö u nöp nıñun gagun; nıbi bı rımnap kalıp gası nıñun, kale mıd aij göl a gun adö u nöp nıñun gun. *

²⁵ Kale yaur wal nan pak dam maker laiöl u, kıjaki wıp haj nan gau pak sabe gı dap maker lıbal aka gımim, gası iru nıñmim, kalıp hag nıñagmim. Hałöwałö rau ñınımmim. ²⁶ Nıñön gınıg: God Manö u Depıd nıpe adıñ ap kalı kłıñ rıköm haga, “Ram mınöñ ıf i abe, nan mınöñ naböñ ıf i mıdöp nan gau abe, magöñhalö Bı Kub nan nıpe mıdöp,” a ga. *

²⁷ Pen nıbi bı Kraıs lau adö mıdagpal rımnap kalöp, “Aube nan nıñun,” a gaiöl, ram kalıp arun a gaıbe u, gası iru nıñmim aragmim. Am kalıp aip asıkmim, kale yaur wal nan gau dam adıñ kalöp ñınaböl gau, kıjaki wıp haj nan gau pak sabe gı dap ñaböl aka gımim, gası iru nıñmim, kalıp hag nıñagmim. Nan nıñeb kalöp ñınaböl rö hałöwałö ud ñınımmim. ²⁸ Pen nıbi bı rımnap apöm kalöp hagaiöl, “Nan anıbu kıjaki wıp haj nan gau pak sabe gı dap lıbal,” a gaiöl u, rık nıñmim, hon nıñno, nıbi bı hanıp hag ñajal gau gası iru nıñnaböl, a gımim, arö gımim. Wasö u, gası magö kale anı danı, u aij u naij hagab gası magö anıbu, dui gınab. * ²⁹ Pen gası magö kalpe hagagabin; nıbi bı rımnap kalöp hag ñınaböl gau, gası magö kale anı danı mıdöp anıbu naij gınab a gem, hagabin.

* **10:16:** Mad 26:26-28 * **10:17:** Ro 12:5 * **10:18:** Lep 7:6 * **10:19:** 1Ko 8:4 * **10:20:** Dud 32:17; Rep 9:20 * **10:21:** 2Ko 6:15-16 * **10:22:** Dud 32:21 * **10:23:** 1Ko 6:12 * **10:24:** Ro 15:1-2 * **10:26:** Sam 24:1 * **10:28:** 1Ko 8:7

Pen gasi magö yad ke niñem, nan niñön niñön ginam a ginabin u, ginabin; niñi bi ke gasi magö kale niñem, anig gagnam, a gagnabin. ³⁰ Nan niñeb anib gau, God nip aij a gem niñnabin u, niñön ginig niñi bi rimmnap yip manö hag ginaböl? * ³¹ Anib u, nan niñnig ginabim aka niñ niñnig ginabim aka nan niñön niñön ginig ginabim, God hib nipe adö arnim a gimim gasi u nöp niñmim gimim. * ³² Pen Juda niñi bi gau aka Grik niñi bi gau aka Krai lau adö midpal niñi bi gau niñlö, aij ganim adö u gagmim. * ³³ Yad gimidin adö u, yip ke aij ginim adö u gagmidin; niñi bi gau iru yabit u Jisas manö aij u niñ udlö, kalip ud kamij yunim, a gem, adö u nöp gimidin. *

11

¹ Anib u, yad Krai göp adö u niñem gipin rö, kale u rö nöp yad gipin adö u nöp niñmim gimim. *

Niñi bi God nip sabe ginig magum geinaböl u, kale niñön rö midöl

² Yad nan niñön niñön gimidin u niñ dammim, Jisas manö aij u dapem kalöp hag niñnö u, niñ dammim, niñöl gi nöp midmim gipim u, kalöp niñi bi aij yabit a gabin. ³ Pen niñi hagnig gabin i, niñmim. Bi gau nabic kale Krai; niñi gau nabic kale nugmul bi; Krai nabic nipe God. * ⁴ Pen bi gau nabic kale pañu göm, God nip sabe göl gi, aka niñi bi gau kalip God Manö hag niñöl gi geinaböl u, nabic kale dap lugnaböl. ⁵ Pen niñi gau nabic kale u waiö midö niñöl gi, God nip sabe göl gi, aka niñi bi gau kalip God Manö hag niñöl gi geinaböl u, nabic kale dap lugnaböl. Niñi ap anig geinab u, niñi nan naj ginab nable gan a göm umagö böñ nöp riklö nable ginab u, u rö nöp linab. ⁶ Pen niñi ap umagö pañu gagnab u, umagö nipe u rik sösol lep; wasö u rik yuö lep. Pen anig göl nable göp a gainim u, umagö nipe pañu ginim. ⁷ Bi gau, God kalip nipe ke rö gi lö midpal u rö, nabic kale u pañu gagöl. Pen niñi gau,

God kalip bi rö gi lö midpal. * ⁸ God niñi rignöm kid u udöm, bi gi laga; bi rignöm kid u udöm, niñi gi la. * ⁹ Pen niñi ke halö midöp u naj göp a göm, nugmul nip gi laga; bi ke halö midöp u naj göp a göm, niñin nip gi la. ¹⁰ Adö anibu, niñi nabic pañu göl gi midainab. Anig ginab u, niñi bi niñöm, niñi anibu manö niñab, a ginaböl. Anig ginab u, ejol gau niñlö nable gagnab.

¹¹ Pen niñ aij gimim. Bi Kub amgö ilö u, niñi ke halö midagöp; bi ke halö midagöp. God nipe niñi abe bi abe miñöngöl gi la.

¹² God bi rignöm kid u udöm, niñi gi la u pen niñi niñi gau niñ yag daulö niñöl gi, majö gi kub göm, bi linaböl. Pen magöñhalö God nipe it añi anibu nöp midöp. ¹³ Pen niñi gau nabic kale waiö midö niñöl gi, God nip sabe ginaböl u, aij ginab aka, kale ke niñim. ¹⁴ God nipe aige göm bi gi löm, niñi gi löm, gi la u niñmim rik niñnabin u, bi gau umagö mlö midainab u naj ginab, ¹⁵ pen niñi gau umagö mlö midainab u aij ginab u, a gimim niñnabin. Umagö mlö nabic pañu gan a göm, God umagö mlö niñi gau ña. ¹⁶ Pen niñi bi rimmnap manö hagabin adö anibi niñöm, manö midainim u, yad manö anibi nöp hagnig gabin. Yad pör anig unbö rö nöp gipin. Niñi bi Krai lau adö midpal ram minöñ gau magöñhalö anig unbö rö nöp gipal. Adö ap ke gagpal.

¹⁷ Pen manö kub kalöp hagnig gabin i, kalöp manö aij rimmnap hagnam rö lagöp. Niñön ginig: kale Krai lau adö midpim niñi bi gau aip magum gimidin u, añ mam kale gau gasi niñmim, gi aij gagmidim. ¹⁸ Pen niñi bi rimmnap yip hagla niñnö, kale Krai lau adö midpim niñi bi ammim magum gimidin niñ u, kale asik ke ke limidin. Anig hagpal u, kale rimmnap anig gimidin a gem niñin.

* ¹⁹ Pen gasi adö ke ke niñmim gipe arab anibu, niñi bi gau Krai niñ ud pidöñ gipal, pen niñi bi gau Krai niñ ud pidöñ gagpal, a gun, waiö niñnabin. ²⁰ Krai niñi bi nipe aip magum gimim nan niñmidim anibu, Bi Kub niñ nan jim

* **10:30:** 1Di 4:4 * **10:31:** Kol 3:17 * **10:32:** Ro 14:13 * **10:33:** 1Ko 9:20-22 * **11:1:** 1Ko 4:16 * **11:3:** Jen 3:16; Ep 5:23 * **11:7:** Jen 1:26-27 * **11:8:** Jen 2:18-23 * **11:18:** 1Ko 1:10-12

ñöl ñiηmim a ga rö ñiηagm+dim; piral adö u g+im+dim. ²¹ Kale nan ñiηnig aum+dim u, kale nöd apim añ mam auagnaböl gau gasi n+ηmim abadagm+dim. Nöd auaiöl u, ñig wain nan gau iru nöp abönamö ñiηöm ñiη hakm+dal. Anig göl, n+bi b+ r+imnap hainö aulö kiyö l+midöp; n+bi b+ r+imnap nöd apöm ñig wain iru ñiηlö hauł alm+öp. ²² Pen ram kale m+dagö, magum gep ram u ammim, nan ñiηöl gi, ñig ñiηöl gi g+pim akan Aka, kale God n+bi b+ n+pe m+dpim u, nan y+har+η rö löp akan Kale anig g+mim, n+bi b+ nan m+dagöp gau hag jum+dim. Anig g+m+dim u, kalöp n+hön hagnam? Kalöp n+bi b+ aij a g+nam? Wasö yab+! Kalöp anig hagagnabin.

²³ B+ Kub y+p manö hag ña u, yad kalöp hag ñinö: B+ Kub Jisas, b+ n+p kain ga ñin u, ram duga magö u, bred magö ap uda. ²⁴ Bred magö ap udöm, God n+p aij a göm, ad+η ad+η ud jö göm ad+η b+ n+pe gau kal+p ñöl gi haga, “Hañ roman yad kalöp ñabin i. Anig g+mim, y+p gasi n+ηöl gi m+daimim,” a ga. ²⁵ Pen nan ñiη hakeila, ñig wain kap u u rö nöp ud God n+p aij a göm, kal+p ñöl gi haga, “Ñig wain kap an+bi, yad umem hagape yad lugö, n+bi b+ gau God aip j+m ñöl rö l+inab, a gem, kalöp ñabin me u. Ñig wain kap an+bi hainö ñiηmim, anig unbö rö nöp g+mim, y+p gasi n+ηöl gi m+daimim,” a ga. * ²⁶ An+b u, Jisas ado gi auagöp ñin i, bred magö u abe ñig wain kap u abe ñiηöl gi nöp m+deinabim u, Jisas han+p a göm uma manö aij an+b u, n+bi b+ gau kal+p waiö hagnabim. Anig g+mim, pör ñiη m+dpe m+dpe, n+pe ado gi aunab arö g+inabim.

²⁷ Pen n+bi b+ r+imnap gasi aij n+ηöm wasö, B+ Kub bred ad+η ñig wain kap hałowałö ud ñiηeinaböl u, B+ kub han+p a göm umöb hañ roman hagape n+pe u, nan y+har+η rö lö, an+g g+inaböl. God n+ηö, kale Kraiss hañ roman hagape n+pe u nan si nan naij g+inaböl; manö kub n+ηnaböl. * ²⁸ An+b u, aigeg rö m+dpim u, nöd hibur gasi m+dmagö an kale dan ke n+ηmim as+k aij g+mim, hainö bred wain u ud ñiηmim.

* **11:25:** Eks 24:6-8; Hib 8:8-13 * **11:27:** Hib 10:29
1Jn 4:2-3 * **12:4:** Ro 12:6

²⁹ N+hön g+nig: n+bi b+ an bred ñig wain u Jisas hañ roman n+pe u a gi gasi n+ηöm wasö, hałowałö bred wain a göm ud ñiηeinaböl gau, nan si nan naij göm manö kub n+ηnaböl. ³⁰ Adö an+bu nöp, n+bi b+ kale r+imnap masös göm, nan göm göp; r+imnap böη nöp umbal. ³¹ An+b u, aigeg rö m+dpun u, nöd hibur gasi m+dmagö an hon dan ke n+ηun as+k aij gun, hainö bred ñig wain ud ñiηeinabun u, nan si nan naij gun manö kub n+ηagnabun. ³² Pen hon nan si nan naij geinabun u, n+bi b+ n+pe m+dpun rö, B+ Kub han+p r+im+d uknab. R+im+d ukö me, gasi n+ηun, n+bi b+ m+nöη naböη ił i hałowałö nan si nan naij g+pal gau aip mab ke inab ka m+gan yan aragnabun. * ³³ An+b u, añ mam b+ yad, kale nan ñiηnig aunabim u, kale nöd apim añ mam auagnaböl gau gasi n+ηmim abadmim, j+m ñöl ñiηmim. ³⁴ Pen kalöp r+imnap kiyö l+inab u, ram kale gau nan ñiηmim aumim. Wasö u, hałowałö g+inabim u, manö kub udnabim.

Manö ad+η r+imnap, hainö m+dpim u amem, hag ñi aij g+inabin.

12

God Ana nan aij ñab

¹ Pen añ mam b+. God Ana n+pe nan aij han+p añ+ añ+ ke ke ñöb u, m+ñi manö an+bu kalöp hag ñi aij g+nig gabin.

² Kale n+ηbim: nöd Kraiss n+p n+η udagmim m+dm+dim ñin u, m+nöη, mab ad+η, kabö gol, nan gau ud gi l+ibal nan gasi m+dagöp an+b gau, gasi kalöp t+p gö, nan piral an+b gau sabe göl gi m+dm+dim. * ³ An+b u, yad kalöp hagabin, God Ana n+bi b+ kal+p aip an dan m+deinab u, Jisas n+p manö naij hagöm hag juep rö lagnab. Pen n+bi b+ an, Jisas B+ Kub yad a g+inab u, Ana U+ n+p aip an dan m+do n+ηöl gi an+g hagnab. *

⁴ God Ana n+pe nan aij aij añ+ añ+ ke ke ñab u pen Ana nan aij ñab an+bu n+pe Ana añ+ yab+ł m+öp. * ⁵ Wög adö añ+ añ+ ke ke g+pun u pen B+ Kub n+p wög g+pun u n+pe B+ Kub añ+ yab+ł m+öp. ⁶ Nan aij ke ke udun wög adö añ+ añ+ ke ke g+pun u pen

* **11:32:** Hib 12:5-6 * **12:2:** Hab 2:18-19 * **12:3:**

God añi yabił u nipe ke gö, hon añi añi wög adö ke ke gino arab.

⁷ God Ana hanip nan aij ke ke ñö, wög adö ke ke gipun anibu, Kraiss lau adö midpal nibi bi gau ud aij gun gi aij gino, nibi bi nipe magöñhalö mid aij gilañ a göm göp. ⁸ God Ana nipe hanip nibi bi rimnap gasi aij ñö, gasi niñ aij gun Kraiss manö aij u nibi bi gau hag ñibun. Pen Ana añi anibu nipe hanip nibi bi rimnap gasi aij ñö, Kraiss manö aij u il u gasi niñ kid hiikun nibi bi gau hag ñi aij gipun. ⁹ Ana añi anibu hanip rimnap gasi aij ñö, Kraiss nip niñ ud pidöñ yabił gipun; Ana añi anibu hanip rimnap gasi aij ñö, nibi bi rimnap nan göp gau gino kamñ löp. ¹⁰ Ana hanip rimnap nan gagep rö gilañ a göm pidöñ u ñöb. Ana hanip rimnap gasi aij ñö, God manö nipe ke hagab manö anibu niñun nibi bi gau waiö hag ñibun. Ana hanip rimnap gasi aij ñö, God Ana aka ana ke nibö ap kalip abañ alö hagaböl u niñun. Ana hanip rimnap gasi aij ñö, manö yabił ke ke gau nibö nöd niñagmidun yñid magö anibu nöp niñun hagnun. Ana hanip rimnap gasi aij ñö, manö yabił ke ke haglö niñun, ado gun nibi bi gau kalip hag ñibun.

¹¹ Pen God Ana añi yabił midöp u, gasi nipe ke niñöb rö, hanip nibi bi añi añi nan aij ke ke ñö niñöl gi, wög adö ke ke gino arab. *

Kraiss hañ roman nipe añi nöp midpun

¹² Hañ roman hon añi yabił midöp u pen adñ adñ ke ke iru nöp midöp. Adñ adñ ke ke anib gau magöñhalö aip jim ñöl hañ roman añi nöp midöp. Kraiss abe anig unbö rö midöp. * ¹³ Anig unbö rö nöp, hon Juda nibi bi gau abe, Juda nibi bi wasö gau abe, nibi bi nibi bi rimnap kalip nagı wög gıpal gau abe, nibi bi gasi kale ke niñöm gıpal gau abe, God Ana añi anibu nöp hanip magöñhalö pak ñö, Kraiss hañ roman nipe añi nöp midpun. God nipe Ana añi anibu nöp hanip ñöb midmagö añ hon dañ midöp. *

¹⁴ Hañ roman hon añi yabił midöp u pen adñ adñ ke ke iru nöp midöp. ¹⁵ Ma kid

u, ñin kid u niñöm, yad ñin kid midbnep u aij, pen ma kid midpin u rö, hañ roman adñ ap midagpin, a geinab u, hon ma kid anibu hañ roman adñ ap midagöp, a gun hagagnabun. ¹⁶ Rimid u, u rö nöp, amgö u niñöm, yad amgö midbnep u aij, pen rimid midpin u rö, hañ roman adñ ap midagpin, a geinab u, hon rimid anibu hañ roman adñ ap midagöp, a gun hagagnabun. ¹⁷ Pen hanip gi la ñin u, amgö gau magöñhalö gaiböp u, aige gun manö haglö rimid pak niñbnop? Pen rimid magöñhalö nöp gaiböp u, aige gun haññ niñbnop? ¹⁸ Pen God gasi nipe ke niñöm, hañ roman adñ adñ ke ke magöñhalö gi li aij ga. ¹⁹ Adñ adñ ke ke midagböp u, hañ roman u rö nöp midagböp. ²⁰ Anib u me, adñ adñ ke ke iru nöp midöp pen magöñhalö aip jim ñöl hañ roman añi nöp midöp.

²¹ Pen amgö u, ñin kid u nip, "Niñön ginig yad aip midpan? Wög ne ap midagöp," a göm, asik am ke nöp midöm, mid aij gagnab. Nabıc cög magö u, u rö nöp, ma kid u nip, "Niñön ginig yad aip midpan? Wög ne ap midagöp," a göm, asik am ke nöp midöm, mid aij gagnab. ²² Pen hañ roman adñ rimnap klö midagöp, a gun gau, wög kale abe midöp. Asik ke ke lö, hañ roman mid aij ginim rö lagöp. ²³ Pen adñ anibu adñ yiharñ a gıpun adñ gau, gasi niñ aij gun, waij rib adik gi aij gıpun. Pen adñ anibu adñ niñagep a gıpun adñ gau, gasi niñ aij gun, waij rib adik gi aij gun. ²⁴ Pen adñ anibu adñ aij a gıpun adñ gau, gasi niñ aij gun, ke gagnun. Pen God nipe ke hañ roman adñ adñ gau udöm, adñ anibu adñ yiharñ a gıpun adñ gau, ud aij yabił göm, adñ magöñhalö gi jim ñö, hañ roman añi nöp midöp. ²⁵ Anib u, hañ roman añi nöp midöm, asik ke ke lagöm, nibi bi nipe rimnap aip adip adip rö midöm, pen pen midmagö löl. ²⁶ Pen adñ ap marö gainim, adñ rimnap magöñhalö abe marö ginab; pen adñ ap nip hib haglö adö arainim u, adñ rimnap magöñhalö abe miñ miñ ginaböl.

²⁷ Pen kale magöñhalö Kraiss hañ roman

* 12:11: 1Ko 7:7 * 12:12: 1Ko 10:17 * 12:13: Gal 3:28

nipe m+dpim. Hañ romanj nipe u gö kale añi añi adiñ adiñ m+dpim. * 28 N+bi bi il nipe m+dpun añ u, nipe hanip hag löp rö wög ke ke g+pun. Nöd u, r+imnap Jisas manö ud arep bi gau m+dpun; y+gwö añ n+bö u, Jisas manö aij u hag ñeb bi gau m+dpun; y+gwö n+gan n+bö u, Jisas manö aij u n+bi bi ñi pai kalip hag ñeb n+bi bi gau m+dpun; pen hon r+imnap nan gagep rö gau g+pun; r+imnap n+bi bi nan göp gau kalip g+no kam+ñ löp; r+imnap n+bi bi mög n+ñun ud aij g+pun; r+imnap n+bi bi gau kalip abad m+dno n+ñöl gi, m+d aij g+pal; r+imnap manö yabiñ ke ke gau hagpun. * 29 Pen hon magöñhalö Jisas manö ud arep bi m+dagpun. Hon magöñhalö Jisas manö aij u hag ñeb bi m+dagpun. Hon magöñhalö Jisas manö aij u n+bi bi ñi pai kalip hag ñeb n+bi bi gau m+dagpun. Hon magöñhalö nan gagep rö gau gagpun. 30 Hon magöñhalö n+bi bi nan göp gau kalip g+no kam+ñ lagöp. Hon magöñhalö manö yabiñ r+imnap ke ke hagapgun. Hon magöñhalö manö yabiñ ke ke haglö n+ñun, ado gun n+bi bi gau kalip hag ñagpun. 31 God Ana nan aij ñab an+ñ gau, gasi r+m+d m+dmagö añ kale dan gasi n+ñmim, nan aij aij ñab an+ñ gau udnabun a g+mim gasi u n+ñmim.

Pen uri yad kalöp adan aij yabiñ u hagnig gabin. *

13

N+bi bi ke n+bö gau kalip m+dmagö linabun u, u nan kub yabiñ

1 Manö yabiñ ke ke hagnabun aka ejol manö hagpal rö hagnabun u pen n+bi bi r+imnap kalip m+dmagö lagnabun u, manö hon n+ñlö belo paklö paklö hagab u rö linab.

2 God manö nipe ke hagab manö an+bu n+ñun, n+bi bi gau waiö hag ñ+nabun u pen n+bi bi r+imnap kalip m+dmagö lagnabun u, hon n+bi bi y+har+ñ rö linabun. Gasi n+ñ k+d hi+kun, Krai manö aij u n+ñ aij g+nabun u pen n+bi bi r+imnap kalip m+dmagö lagnabun u, hon n+bi bi y+har+ñ rö linabun. Krai manö aij u

manö il u gasi n+ñ k+d hi+kunabun u pen n+bi bi r+imnap kalip m+dmagö lagnabun u, hon n+bi bi y+har+ñ rö linabun. Hon n+bi bi r+imnap kalip m+dmagö lagun, Krai n+ñ n+ñ ud p+döñ yabiñ gun, ilö magö r+imnap hagno ke gau arnab u pen hon n+bi bi r+imnap kalip m+dmagö lagnabun u, hon n+bi bi y+har+ñ rö linabun. * 3 Pen nan hon magöñhalö m+döp rö, n+ime lun n+bi bi nan m+dagöp gau kalip ñ+nabun aka God wög u g+no n+ñöl gi, n+bi bi r+imnap hanip n+ñlö, mulu lugö, hanip mab inab añ u ud yulö umnabun u, God n+ñ aij g+nab a g+nabun u pen m+dmagö lagnabun u, nan y+har+ñ rö linab.

4 Hon m+dmagö leinabun u, kalip manö hain hain hagnun, ud aij gun, gi aij g+nabun. Hon m+dmagö leinabun u, nan aij kale gau hon rö lagöp, a gun gasi u n+ñagnabun. Hon m+dmagö leinabun u, hib hon ke hagno adö aragnab. Hon m+dmagö leinabun u, hon nöp n+bi bi kub n+bi bi gau n+bi bi pro, a gun gasi u n+ñagnabun. 5 Hon m+dmagö leinabun u, n+bi bi kalip manö naj hagnun, halöwatö gagnabun. Hon m+dmagö leinabun u, pör nan n+hön n+hön hane ke aij g+n+m adö u gasi n+ñun gagnabun. Hon m+dmagö leinabun u, y+ñ+d kal juun manö pen pen hagagnabun. Hon m+dmagö leinabun u, n+bi bi r+imnap hanip gi naj g+naböl u, manö an+bu gasi n+ñöl gi m+dmagnabun.

6 Hon m+dmagö leinabun u, nagi naj adö an+bu n+ñun ñ+ñi lagnabun; nan n+hön n+ñö nöp m+döp u nöp n+ñun miñ miñ g+nabun. * 7 Hon m+dmagö leinabun u, marö n+hön n+hön r+imnap hanip aun+m, gasi halö m+deinabun. Hon m+dmagö leinabun u, pör Bi Kub n+ñ n+ñ ud p+döñ göl gi nöp m+deinabun. Hon m+dmagö leinabun u, pör Bi Kub n+ñ n+ñ udöl gun gasi halö m+deinabun. Hon m+dmagö leinabun u, pör klö gun Bi Kub hagöp rö göl gi m+deinabun. *

8 Hon m+dmagö leinabun u, rol ruö pör pör nöp an+g gi damun, am Bi Kub aip kumi kabö adö lañ au m+deinabun ñ+n u, m+dmagö löl gi nöp m+deinabun. God

* 12:27: Ro 12:5 * 12:28: Ep 4:11-12 * 12:31: 1Ko 14:1 * 13:2: Mad 17:20 * 13:6: Ro 12:9 * 13:7: 1Pi 4:8

Ana hanip nan aij ñö, God manö nipe ke hagab manö anibu niñun, nibi bi gau waiö hag ñibun u, hainö anig gagnabun. God Ana hanip nan aij ñö, manö yabıt ke ke aka ejol manö hagpal rö hagnun u, hainö anig gagnabun. God Ana hanip nan aij ñö, Kraıs manö aij u manö ıt u niñ kid hiıkpun u, hainö anig gagnabun. ⁹ Nihön ginig: God Ana hanip nan aij ñö, Kraıs manö aij u manö ıt u niñ kid hiıkpun a gi gasi niñbun u pen uri rimnap nöp niñbun. God Ana hanip nan aij ñö, God manö nipe ke hagab manö anibu niñun nibi bi gau waiö hag ñibun a gi gasi niñbun u pen God Manö nipe rimnap nöp niñun, nibi bi gau hag ñibun. ¹⁰ Pen Kraıs Bi aij unbö ke aunab u, hon nan gau rimnap nöp niñagnabun; hon nibi bi magöñhalö nan gau magöñhalö waiö niñ haknabun.

¹¹ Ni painañ midmidun ñin u, ni painañ gasi niñbal rö gasi niñun, ni painañ hagpal rö hagnun midmidun. Pen hainö majö gun, nibi bi kub lun, ni painañ gasi niñöm gıpal rö u böñ nöp arö gıpun.

¹² Uri ñin anibi, nig ana rö ral niñbal rö u niñun, nan gau magöñhalö niñ aij gıpun. Rimnap niñbun; rimnap niñagnun. Pen ñin hain anibu, nan gau rimnap nöp niñagnabun; hon nibi bi magöñhalö nan gau magöñhalö amgö magö hon ke waiö niñun, niñ haknabun. Uri ñin anibi, God nipe aigale Bi rö midöp u rimnap niñbun, rimnap niñagnun. Pen ñin hain anibu, God hanip niñ aij yabıt göp rö u, nip u rö nöp niñ aij yabıt ginabun.

¹³ Anıb u, manö kub mıhau niñan pör midöp: Kraıs nip niñ udep u; Kraıs nip gasi halö abad middep u; midmagö lep u. Pen manö kub yabıt u me, midmagö lep u.
*

14

God Ana nıbi bi nıpe kalıp nan aij ñab

¹ Nıbi bi gau kalıp midmagö lınabun u, u nan kub yabıt; kale gasi anıgöl niñmim gimim. God Ana nan aij ñab anıb gau, gasi rimid midmagö anı kale danı gasi niñmim, nan aij ñab anıb gau udnabun a gimim gasi u niñmim. Pen

nan aij aij yabıt u, Kraıs manö aij u nıbi bi kalıp hag ñınabun, a gimim gasi u niñmim. * ² Pen nıbi bi manö ke nıbö manö niñagep rö hageinaböl u, kale nıbi bi rimnap kalıp hagagaböl; kale God nip nöp hagaböl. Nıbi bi rimnap manö anıbu niñöm niñagnaböl. God Ana pidöñ ñö manö niñö pi göl midöp gau hagaböl. ³ Pen nıbi bi Kraıs manö aij u waiö hag ñeinaböl u, nıbi bi rimnap manö kale u rö nöp niñöm niñ aij ginaböl. Manö anıbu niñöm Kraıs manö aij u niñ aij göm pidöñ rimnap halö udöm, gasi halö midöl gi, nan nihön ginab u gasi iru niñagnaböl. ⁴ Nıbi bi manö ke nıbö manö niñagep rö hageinaböl u, kale ke nöp manö anıbu rik niñöm, kale ke nöp pidöñ rimnap halö udnaböl. Pen nıbi bi Kraıs manö aij u waiö hag ñeinaböl u, nıbi bi Kraıs lau adö midpal gau magöñhalö u rö nöp niñöm, pidöñ rimnap halö udnaböl. ⁵ Kale magöñhalö manö ke nıbö manö niñagep rö hageinabim u, yıp aij ginab u pen yıp aij yabıt ginab u, Kraıs manö aij u waiö hag ñınabim. Bi ap manö ke nıbö manö niñagep rö hagnöm, hainö nıpe ke ıt hagnun u anıg anıg göl midöp a ginab u, nıbi bi apdi niñbal gau pidöñ rimnap halö udnaböl. Anıg ginab u aij. Wasö, manö ke nıbö manö niñagep rö hagep u nan pro; Kraıs manö aij u waiö hagep u nan kub.

⁶ Pen midpim u amem, manö ke nıbö manö niñagep rö hagem God Manö hageinabin u, kale aigöl gimim niñmim, Kraıs nip niñ ud pidöñ ginabim? Pen God Ana yıp manö rimnap hagnö, kalöp hag ñınabin u aij ginab. Aka God Ana gö, gasi rimid yıp auöp rö kalöp hag ñınabin u aij ginab. Aka God Ana yıp gasi ñö, Kraıs manö aij rimnap kalöp hag ñınabin u aij ginab. Yad kalöp hag ñınö, kale Kraıs Jısas manö aij niñ aij gimim, hagnö rö ginabim u, aij. Kraıs manö ıt u rimnap hag ñeinabin u, Kraıs nip niñ ud pidöñ gimim rö lınab.

⁷ Nan gau rimnap gasi midagöp pen manö hagab. Gabu gıda nan gau manö hagab. Pen gabu gıda manö hag aij gageinab u, nıbi bi gau niñöm manö nihön

* 13:13: 1De 1:3 * 14:1: 1Ko 12:31; 14:39

nihön hagöp a göm dui göm kimap ha-gagnaböl.

⁸ Pen aŋ magö u, u rö nöp, hag aij gageinab u, bi an uraköm pen pen ginig gabun a göm, abad mideinab? ⁹ Anib u rö me, kale nibi bi gau kalip manö ke nibö manö niŋagep rö hagemim, God Manö hageinabim u, kale aigöl göm manö hagaböl me u a göm, niŋöl? Kale ke nöp hag hag ju linabim.

¹⁰ Minöŋ naböŋ iŋ i manö yabiŋ ke ke iru nöp midöp rö, manö iŋ u midö niŋöl gi hagpal; yiŋharin hagagpal. ¹¹ Nibi bi rimnap manö haglö niŋagnabun u, hanip niŋlö, nibi bi milö gau rö linab. Hon pen kalip niŋno, unbö rö ginab. ¹² Kalöp anib unbö rö nöp ginab u, niŋ aij gimim. Gasi rimid midmagö aŋ kale daŋ gasi niŋmim, God Ana nan aij ñab anib gau udnabun a gimim gasi u niŋbim u aij. Pen nibi bi Kraislau adö midpal gau magöŋhalö Kraislau niŋ ud pidöŋ göl a gimim, nan aij God Ana ñab gau udmim, klö gimim gi mideinabim u aij yabiŋ.

¹³ Anib u rö me, kale nibi bi gau kalip manö ke nibö manö niŋagep rö hagemim, God Manö hageinabim u, God nip hag niŋbe, kalöp gasi ñö niŋöl gi, manö hagnabim anibu ud ado gimim, anig anig hagajun a gimim, kalip u rö nöp hag ñimim. ¹⁴ Nihön ginig: manö ke nibö manö niŋagep rö hagem, God nip sabe ginabin u, ana yad sabe ginab pen manö iŋ anig göl hagabin u a gem niŋagnabin. ¹⁵ Anib u, yad ana yad u God nip sabe ginabin; pen yad u rö nöp gasi rimid yad u niŋöl gi nöp midem God nip sabe ginabin. Yad ana yad u God nip kimap hagnabin; pen yad u rö nöp gasi rimid yad u niŋöl gi nöp midem God nip kimap hagnabin. ¹⁶ Kale ana kale u nöp God nip aij a gimim sabe geinabim u, nibi bi gau manö hagnabim u niŋöm rik niŋagnaböl. Anib u, kale God nip sabe gimim aij a ginabim manö anibu iŋ u rik niŋöm, aij a göp a göm "Niŋö" a göl rö lagnab. ¹⁷ God nip aij a göl gi mideinabim u pen nibi bi anib gau manö hagnabim u niŋöm,

gasi rimnap halö udöm pidöŋ rimnap halö udagnaböl.

¹⁸ Pen God Ana nan aij ñö, manö ke nibö manö niŋagep rö hagpun u, kalöp nöp ñagöp. Yiŋ u rö nöp ñajip, manö ke nibö manö niŋagep rö iru nöp pör hagemidin u, God nip aij a ginpin. ¹⁹ Pen Kraislau adö midpun nibi bi gau aip magum gun, manö ke nibö manö niŋagep rö hagnö nibi bi rimnap niŋöm rik niŋagnaböl u, u yiŋ aij gagnab. Manö niŋeb miŋöp nöp hagnö, nibi bi rimnap niŋöm gasi rimnap halö udnaböl u, u yiŋ aij ginab.

²⁰ Pen añ mam bi. Niŋ painaŋ gasi niŋbal rö gasi u rö niŋagemim; nibi bi kub gasi niŋbal rö gasi u rö niŋmim. Nan si nan naij gagep adö u nöp ñiŋ painaŋ rö midmim. *

²¹ God manö haga rimnap hagöm, Aisaia God Manö adin ap kali kliŋ riköm haga, "Bi Kub hagöp,

'Yad nibi bi gai i rimid uknö, nibi bi milö gau nibö hagnö apöm, manö yabiŋ kale ke hagnaböl, pen nibi bi gai i manö yad hagnabin anibu niŋagnaböl,' a göp," a ga. *

²² Anib u niŋbun, God Ana nan aij ñö, manö ke nibö manö niŋagep rö hagpal u, nibi bi Kraislau nip niŋ udpal gau niŋöl a göm ñagöp; nibi bi Kraislau nip niŋ udagpal gau niŋöl a göm ñöb. Pen God Ana nan aij ñö, nibi bi Kraislau manö aij u waiö hag ñibal u, nibi bi Kraislau nip niŋ udpal gau, nip niŋ ud aij göl a göm ñöb; nibi bi Kraislau nip niŋ udagpal gau, nip niŋ udöl a göm ñagöp.

²³ Pen kale nibi bi Kraislau adö midpim gau ap magum gimim, magöŋhalö manö ke nibö manö niŋagep rö hagpe niŋöl gi, nibi bi manö anibu niŋagpal gau rimnap aka nibi bi Kraislau nip niŋ udagpal gau rimnap raul miŋan anibu aueinaböl u, manö kale anibu niŋöm, nibi bi gau hauŋ alö hagaböl, a ginaböl. * ²⁴ Pen Kraislau manö aij u waiö hag ñöl gi midpe niŋöl gi, nibi bi Kraislau nip niŋ udagpal gau rimnap aka nibi bi manö anibu niŋagpal gau rimnap raul miŋan anibu aueinaböl u, manö kale anibu niŋöm, kale nan si naij naij ginab u niŋöm, gasi kub niŋnaböl.

* 14:20: Ep 4:14 * 14:21: Ais 28:11-12 * 14:23: Ap 2:13 * 14:24: Jon 16:8

* 25 Gası kub nıñlö nıñöl gı, nan nıñön nıñön gası rımıd mıdmagö kale pi göl mıdöp gau waiö lö nıñnaböl. Kale anıg göl gası nıñöm, God nıp nıñlö anıñın gö, kugom yımöm, God hib nıpe haglö adö arö nıñöl gı hagnaböl, “Nıñö! God kalöp aip mıdöp,” a gıñaböl.

God nıp sabe gıñıg am magum gımım u, kabö rö nöp gımım

26 Anıb u, añ mam bı, manö hagnıg gabin i nıñmım. Kale ap magum gıñabım ñın u, bı ap kımıap ap hagnab; bı ap Krais manö aij u adıñ ap manö hag ñınab; bı ap God Ana gası ñınab rö manö u hag ñınab; bı ap manö ke nıbö manö nıñagep rö hagnab; bı ap manö hagnab anıbu, ado göm anıg anıg hagajıp a gıñab. Anıb u me, nıbi bı Krais lau adö mıdpal gau Krais nıp nıñ ud pıdöñ göl a gımım gası u nöp nıñmım gımım. * 27 Pen bı rımnap manö ke nıbö manö nıñagep rö hageınaböl u, bı mıñöp aka mıñau nıganı nöp manö hagöl. Iru nöp hagagöl. Pen bı añı ap nöp uraköm manö hagnab; bı seg hagagöl. Bı añı ap anıg göl uraköm manö hageınab, bı ke nıbö ap pen uraköm, manö haga u ud ado göm, anıg anıg hagajıp, a gıñab. 28 Pen manö ado göm, anıg anıg hagajıp a göm hag ñeb bı ap mıdagainım u, manö ke nıbö manö nıñagep rö hagnıg gaböl bı gau manö anıbu hagagöl; kale ke agamıj kalıp ke abe God nıp abe hagöl. 29 Bı mıñöp aka mıñau nıganı Krais manö aij u hag ñılö nıñöl gı, bı rımnap kabö rö hagaböl aka göm, nıñ mıdaiöl. * 30-31 Pen bı asık nıñ mıdeınaböl anıb gau, bı ap God Ana gö, gası aij pıral hııkö, bı nöd uraköm hagainım u gası anıbu nıñöm asıkö, bı hain uraköm hagnım. Pen pen ab ralöm hagagöl. Añı añı uraköm hagöl. Anıb u, kale magöñhalö Jisas Krais manö aij u hag dapım apım gımım me, Jisas Krais gası rımnap halö udmım, gası halö mıdeınabım.

32 Nıbi bı God kalöp nan aij ñö, Krais manö aij u hag ñımıdım gau, gası kale ke nıñ aij gımım, manö hag ñımım. Pen kale u rö nöp gası nıñ aij gımım, manö

hagpın me u a gımım arö gımım. 33 Nıñön gıñıg: God gö nıbi bı Krais lau adö mıdpal gau halöwañö gagpal; gası nıñöl gı gıñö arö, agamıj mıd aij gıpal.

Pen kale ap magum gımım, Krais lau adö mıdpal nıbi bı ram mıñnöñ gau gau magöñhalö gımıdal rö gımım. 34 Kale ap magum gımım, God nıp sabe gımıdım ñın u, nıbi gau manö hagagöl. Bı gau nöp haglö, nıbi gau yıñarıñ apdı nıñöl. Juda lo manö anıb unbö rö nöp hagöp. *

35 Nıbi gau manö rımnap halö nıñun a geınaböl u, kale ram kale ke gau amöm, nugmul bı kalıp hag nıñlö, hag ñöl. Pen nıbi bı Krais lau adö God Manö nıñun a göm magum geınaböl añ au, nıbi ap uraköm manö hag ñınab u, gı naij yabıtı gıñab.

36 Kale nıbi bı Korid nöd api Jisas manö aij u udmım nıbi bı gau dammım hag ñagpe. Pen hon Jisas manö aij ud arep bı gau, manö aij anıbu damun, kalöp nıbi bı Korid nöp hag ñagno. 37 Kale bı an an, God Ana hanıp nan aij ñö, Jisas manö aij u nıbi bı gau hag ñımıdun a gımım gası nıñbım gau, yad Bı Kub hagöp rö hagabin me u a gımım nıñmım. * 38 Pen bı an manö hagabin anıbi nıñagnab u, manö nıpe u rö nöp nıñagmım.

39 Anıb u, añ mam bı. Gası kub kale u Jisas manö aij u hag ñun a gımım gası u nıñmım. Pen nıbi bı manö ke nıbö manö nıñagep rö hagaiöl u, arö gim a gımım hagagmım. 40 Pen kale nıbi bı Krais lau adö mıdpım gau apım God Manö nıñnabım ñın u, nan nıñön nıñön geınabım, magöñhalö gası nıñ aij göl gı gıpe arnım.

15

Krais umöm kauyanı uraka

1 Añ mam bı. Krais manö aij u nöd hag ñainö udmım, manö nıñö yabıtı a gımım nıñ ud pıdöñ gıpım u, kauyanı hag ñı aij gıñıg gabin. 2 Manö aij anıbu kalöp hagnö nıñmım udpe u, nıñ ud pıdöñ göl gı mıdeınabım u, God kalöp ud kamıñ yunab. Pen nıñ ud pıdöñ göl gı

* 14:26: 1Ko 12:8-10 * 14:29: 1De 5:21 * 14:34: 1Ko 11:3; 1Di 2:12 * 14:37: 1Jn 4:6

m+ dageinabim u, kale manö n+ñö an+bu y+har+ñ n+ñ udpim rö l+inab.

³ Manö yad nöd n+ññö an+bu, manö kub manö aij yab+ñ a gem kalöp hag ñ+nö. Hon nan si nan naj g+pun rö, Krai han+p a göm uma u, God Manö kal+ k+ñ r+köm, g+ nab a g+la rö nöp ga. * ⁴ Krai umö r+göl g+lö, ñ+n m+höp m+dom, ñ+n m+hau n+gan u kauyañ uraka u, u rö nöp God Manö kal+ k+ñ r+köm, g+ nab a g+la rö nöp ga. *

⁵ Pen Jisas kauyañ uraköm, Pida m+deia au waiö lö, n+p nöd n+ña. Hainö waiö lö, b+ manö n+pe ud arep unbö m+gan lañ u n+ñla. * ⁶ Hainö ñ+n ap, Krai kauyañ waiö lö, ñ+n añ+ an+bu nöp añ mam paip hadred (500) rö n+ñla. Añ mam an+b gau r+imnap umla pen magöñhalö rö m+dpal. ⁷ Hainö ñ+n ap, Krai kauyañ waiö lö, Jems n+ña. Ñ+n ap pen, b+ manö n+pe ud arep gau magöñhalö n+ñla. * ⁸ Pen n+bi b+ r+imnap n+p n+ñla ñ+n u ap arö, hainö Jisas yad ke waiö la n+ññö. An+b u, yad ñ+ le pi yag daubal rö ap m+dainö y+p uda. *

⁹ Yad n+bi b+ Krai lau adö m+deila gau kal+p g+ naj yab+ñ g+ m+dm+idin u, Jisas manö aij ud arep b+ m+dnam rö laga. *

¹⁰ Pen God y+p mög n+ñöm ud aij gö, b+ n+pe m+dem, ke yab+ñ g+pin. Jisas manö aij ud arep b+ r+imnap wög g+pal rö gagpin; y+p mög n+ñöm ud aij yab+ñ gö, wög kub yab+ñ u g+pin. * ¹¹ Yad nöp God n+p wög g+pin a gem hagagabin; kale nöp g+pal a gem hagagabin. Hon magöñhalö Krai manö aij u, adö añ+ hag ñ+no arö, kale n+ñmim udpim.

N+bi b+ umla gau kauyañ uraknaböl

¹² Pen Krai umöm uraka a gun manö pör hagpun u, kale r+imnap n+hön g+n+g n+ñagmim, wip gau umöm kauyañ urakagnaböl a g+mim n+ñbim? ¹³ Pen wip gau umöm kauyañ urakagnaböl a g+nabim u, Krai n+pe ke kauyañ urakagöp a g+nabim.

¹⁴ Pen Krai kauyañ urakagböp u, Krai manö aij hag ñ+m+dun manö u, manö y+har+ñ rö l+iböp. Krai kauyañ urakagböp

rö hagep, Krai manö aij n+ñ udpim u manö y+har+ñ rö l+iböp. ¹⁵ Wip umöm uraköl rö lagaiböp u, God Krai n+p gö urakagböp. An+b u, God gö Krai uraka manö aij pör hag ñ+m+dun u, manö p+ral rö l+iböp. ¹⁶ N+hön g+n+g: wip gau umöm kauyañ urakagnaböl a g+nabim u, Krai n+pe ke u rö nöp kauyañ urakagöp a g+nabim. ¹⁷ Pen Krai kauyañ urakagböp, Krai manö aij n+ñ udpim u manö y+har+ñ rö l+iböp. Krai kauyañ urakagböp, nan si nan naj g+pim gac u l+k g+ yuagböp. ¹⁸ Pen Krai kauyañ urakagböp, n+bi b+ Krai n+p n+ñ udöm umla gau, hadö böñ nöp um lug l+ arblap. ¹⁹ Hon Krai n+p udun me, gas+ halö m+dpun. Pen m+nöñ naböñ i+ i m+idun, böñ nöp umaibnop, n+bi b+ mög gep rö yab+ñ m+daibnop.

²⁰ Pen Krai uraköm kam+ñ m+idöp u me, n+bi b+ Krai n+p n+ñ udöm umbal gau, u rö nöp uraköm kam+ñ m+deinaböl. ²¹ B+ ap gö, n+bi b+ umnaböl; b+ ap gö, n+bi b+ uraknaböl. * ²² Manö hagabin an+bu, Adam n+bi b+ yam n+pe m+dpun u magöñhalö umnabun, pen Krai n+bi b+ yam n+pe m+dpun u magöñhalö uraknabun. ²³ Pen God Krai n+p nöd gö uraköm, am n+pe aip m+idöp u me, hainö apöm n+bi b+ n+p lau adö m+dpun gau gö, magöñhalö uraknabun. *

²⁴ Seden k+jaki ana naj n+pe gau n+bi b+ gau g+ naj g+naböl u pen Krai n+pe kal+p pa jö g+ yuöm, n+bi b+ n+pe abad m+deinab gau Bapi God n+p ñ+nab; an+bu ñ+n hain an+bu aunab. ²⁵ N+hön g+n+g: Krai n+bi b+ nan gau abad m+id damöm, Nap gö, kolmañ n+pe magöñhalö gau Krai ma mo gau m+deinaböl. * ²⁶ Kolmañ añ+ ap nöp m+deinab: umeb magö u nöp. Pen ñ+n hain an+bu, u abe g+ p+is g+nab. * ²⁷ Pen n+pe gö, n+bi b+ nan gau magöñhalö ma mo n+pe gau m+idöp a göm kal+ k+ñ r+kla u, God Krai mo n+pe gau m+idöp hagagla. God n+pe nöp gö, magöñhalö Krai mo n+pe gau m+idöp. *

²⁸ N+bi b+ nan gau magöñhalö, Ñ+ n+pe

* 15:3: Ais 53:5-12 * 15:4: Mad 12:40; Ap 2:24-32 * 15:5: Luk 24:34; Mad 28:16-17 * 15:7: Luk 24:50
 * 15:8: Ap 9:3-6 * 15:9: Ep 3:8; 1Di 1:15 * 15:10: 2Ko 11:23 * 15:21: Ro 5:12 * 15:23: 1De 4:16; Rep 20:5 * 15:25: Mad 22:44 * 15:26: Rep 20:14 * 15:27: Sam 8:6

Krais mo nipe gau midlö niñöl gi, nipe hagnab, “Bapi miñi ne nibi bi nan gau magöñhalö abad midpan. Miñi yad mo nöp gau mideinabin,” a ginab. Anib u me, God añi nöp nan nihön nihön midöp gau magöñhalö yabiñ abad mideinab.

²⁹ Nibi bi umbal gau, uraknaböl a gipin u niñbim. Urakagnaböl u, nibi bi ai ginig niñdamam umbal gau kalip nan a göm ñig pakpal? Kale uraknaböl a göm nöp anig gipal. ³⁰ Pen hon u rö nöp, hon nihön ginig manö aij anibu hagnab, bi hanip ginaij ginig gaböl gau gasi iru niñagpun? *

³¹ Yad pör niñagpin, ñin i bi ap yip al pak linab aka wasö u niñagpin. Yad kalöp nibi bi gasi niñem, Bi Kub hon Krais Jisas nip ñiñi lem aij a göp a gabin. ³² Pen yad daun kub Epesas i apem, kain hapeb gau rö aip pen pen gipin. Ummön böñ nöp umnabön a gipim u, yad nihön ginig anig gipin? “Miñi midpun ñin i, nan aij aij niñöl gi, ñig aij aij niñöl gi, gi midaiun; umun böñ nöp umnabun,” a gibnep. Manö aij hag ñi ajpin u arik arbnep. *

³³ Pen nibi bi gasi anibu rö niñbal gau, aip midagaimim. Nibi bi mid aij gipal gau, nibi bi gi naij gipal gau aip magum gaiöl, adö anibu nöp ginaböl. ³⁴ Pen gasi adö ke niñmim nan si nan naij gipim u arö gimim, mid aij gimim. Kale rimnap God nip gasi niñagpin u, kale nable giböp.

Kauyañ uraköm hañ roman kale u aige rö mideinab?

³⁵ Pen kale rimnap hagnabim, “Nibi bi umbal gau aigöl göm uraknaböl? Uraköm, hañ roman kale u aige rö mideinab?” ö ginabim. ³⁶ Pen manö hagpal u manö hauñ rö. Nan yin magö gau yube, halö midöm kamij lagnab; umöm nöp kamij linab. *

³⁷ Wid magö aka nan nihön magö yubim u, ran kub göp rö ju yimagpin; magö pro gau nöp yubim. ³⁸ Pen magö ke ke yubim anib gau, God rannim a göm niñ la rö ranöb.

³⁹ Hañ roman gau u rö nöp ke ke midöp. Nibi bi gau ke la; kaj wal gau ke la; yaur gau ke la; kabsal gau ke la. ⁴⁰ Hañ roman kumi kabö adö lañ gau ke midöp; hañ

roman minöñ naböñ adö iñ i gau ke midöp. Hañ roman kumi kabö adö lañ aij u ke midöp; hañ roman minöñ naböñ adö iñ i aij u ke midöp. ⁴¹ Pen sidö mailö u aij u ke la; rakin mailö u aij u ke la; gapin mailö u aij u ke la. Pen gapin gau u rö nöp ke ke midöp rö mailö u aij ke ke la. ⁴² Nibi bi umöm uraknaböl u anibu rö. Wip rigöl ginaböl hañ roman u hij gi lugnab; uraknaböl hañ roman u hij gi lugagnab. ⁴³ Nan mög gep rö ulöm libal; uraköm mailö halö midnab. Nan klö midagöp ulöm libal; uraköm pidöñ halö midnab. * ⁴⁴ Hañ roman ulöm libal u hañ roman minöñ naböñ adö iñ i ajpal rö midöp; uraköm ana kumi kabö adö lañ ajpal rö midnab.

⁴⁵ Adö anibu nöp, God Manö adin ap Mosi kalin kin riköm haga, “Adam nöd nibö u nipe ke bi kamij halö la,” a ga. Adam hain nibö u pen Ana midöp; nipe nibi bi gau kamij middep magö u ñab. *

⁴⁶ Anib u me, nöd hañ roman minöñ naböñ adö iñ i ajep; hainö hañ roman ana ajep. ⁴⁷ Bi nöd nibö u minöñ nöp aua; Bi hain nibö u kumi kabö adö lañ au nibö aua. ⁴⁸ Nibi bi minöñ naböñ adö iñ i midpal gau, bi nöd nibö midmidöp u rö nöp midpal. Nibi bi kumi kabö adö lañ midpal gau, Bi kumi kabö adö lañ midöp rö midpal. ⁴⁹ Miñi hon bi minöñ aua rö midpun; hainö Bi kumi kabö adö lañ au nibö aua rö mideinabun.

⁵⁰ Añ mam bi, yad kalöp hagabin, hañ roman yiharin u God ram minöñ aij u arep rö lagöp. Nan um hij gi lugnab u pör pör midainim rö lagöp. ⁵¹ Pen manö nöd niñagmidal ap kalöp hagnig gabin. Hon Krais nibi bi nipe midpun gau magöñhalö umagnabun. Pen hon magöñhalö ke hain nibö rö linabun. * ⁵² Añ magö hagö, añim añim yinid nöp mailö göp rö, nibi bi umbal gau urak hañ roman hij gi lugagep mideinaböl; pen hon magöñhalö ke hain nibö rö linabun. * ⁵³ Hañ roman hij gi lugnab u, hij gi lugagep linim; hañ roman umeb u, pör pör middep linim. * ⁵⁴ Hañ roman hij gi lugnab u, hij gi lugagep linab;

* 15:30: Ro 8:36 * 15:32: Ais 22:13 * 15:36: Jon 12:24 * 15:43: Plp 3:20-21 * 15:45: Jen 2:7 * 15:51: 1De 4:15-17 * 15:52: Mad 24:31 * 15:53: 2Ko 5:4

hañ romanj umeb u, pör pör m+dep l+ nab ñ+n an+bu, manö kal+ kñ+r+ r+köm hagla rö g+nab. B+ God manö hagep Aisaia God Manö kal+ kñ+r+ hagöm haga, “B+ Kub umeb magö u al pak lö hadö böj nöp p+is göp,” a ga. * 55 Pen b+ God manö hagep Hosea God Manö kal+ kñ+r+ r+köm haga,

“Umeb magö, uri kñö ne m+idöp gai?

Umeb magö, uri ilön ne m+idöp gai?” ö ga *

56 Umeb magö ilön u nan si nan naij gep n+bö; nan si nan naij gep kñö u lo manö n+bö. * 57 Pen God n+pe B+ Kub hon Jisas Krai n+p yuö apöm han+p ud as+ik yuö kam+ñ arabun. An+bu n+ñun, God n+p aij a gun.

58 An+ b u, añ mam aij yad gau, kale p+idöj g+mim, ke gau aragmim. B+ Kub n+p wög g+pun u y+har+ñ gagun a g+mim, pör nöp kñö g+mim, B+ Kub n+p wög göl g+ m+daimim.

16

Nan God n+p ñeb

1 Mani ud magum g+mim, God n+bi b+ kal+p ñ+nabim manö u hagn+g gabin. Krai Jisas n+bi b+ Galesia Propins m+dpal gau kal+p hagnö rö, kale u rö nöp g+mim. * 2 Kale n+bi b+ ke ke magöñhalö wik añ+ añ+ ñ+n nöd u mani udpim rö u n+ñmim r+mnap ud ke gau l+mim ud magum g+mim. An+g g+nabim u, yad apjakem mani nan a gem hag aageinam.

3 Pen yad n+nabin u, b+ kale n+ñmim b+ aij m+dpal gau r+mnap hagpe, yad kal+p köp kal+ kñ+r+ r+k ñ+nö, kale pen köp u abe mani ñ+nabim u abe dam Jerusalem ud aröl. 4 Pen y+p arep rö leinab yad ke kal+p uñ g+ ud arnabin.

5 Pen yad Masedonia Propins u amem, m+dpim u n+nabin. * 6 Amjakem, kale aip pro magö ap m+deinam rö löp. Y+baud i kalöp aip m+dem, ram m+nöj r+mnap arn+g g+nö, y+p dam adan anj u yube arnabin. * 7 Kalöp y+har+ñ mailö s+idö anj n+ñöl

arep u y+p aij gagöp. B+ kub yau a geinab, am kale aip rap+n m+dem hainö arnabin.

8 Yad daun kub Epesas i m+dem, Pedikos ñ+n kub u ap padiö n+ñem hainö n+nabin.

9 Daun kub Epesas i, B+ Kub wög kub gabin, pen n+bi b+ iru nöp y+p j+ n+ñbal. *

10 Pen Dimodi m+dpim u auain+m, n+p ud aij g+mim, n+pe p+ñ+ñ gagnab. N+pe yad B+ kub u n+p wög g+pim rö nöp göp u n+ñmim, * 11 n+p arö gagmim. Kale magöñhalö n+p ud aij g+mim. Hainö arn+g gain+m u, n+p dam adan anj u yuaimim, yad m+dpim i ado g+ aun+m. Mam r+mnap halö aip aunaböl a gem abad m+dpim. *

12 Pen mam hon Apolos n+p manö kñö hagem hagpin, mam r+mnap arajal rö, aip armön a g+pim u, pen n+pe m+ñi nagnab. Hainö neb rö lain+m n+nab. *

Manö naböj r+mnap abe haga

13 Kale n+bi b+ n+ñöl g+ m+daimim. God n+p n+ñ ud p+idöj g+mim g+ m+daimim. Nan ap p+ñ+ñ gagmim. Kñö yab+ñ g+mim g+ m+daimim. 14 Pen nan n+hön n+hön g+nabim, n+bi b+ gau kal+p m+dmagö l+mim g+mim.

15 Añ mam b+. Kale n+ñbim, Grik kai Krai n+p n+ñ udla gau, S+idepanas n+bi b+ yam n+pe gau nöd n+ñ udla. N+ñ udöm me, n+bi b+ Krai lau adö m+dpal gau kal+p m+dmagö löm wög g+ ñöl g+ nöp m+dpal. An+ b u, añ mam yad kalöp hagabin, * 16 n+bi b+ aij an+ b gau rö abe, añ mam kale aip wög g+pim gau abe n+ñmim, hagöl rö nöp g+mim.

17 Pen kale ap y+p n+ñmim rö lagö, S+idepanas, Podyunedas, Akaikas apöm y+p n+ñbal u y+p aij yab+ñ göp. 18 An+g g+pim an+bu y+p aij göm kalöp aij göm göp. B+ aij an+ b gau manö hagnaböl u n+ñ aij g+mim.

19 Pen n+bi b+ God lau adö m+dpal Esia Propins i, kalöp Korid n+bi b+ gau, “Añ mam b+, kale m+dpim?” a g+pim. Akwila n+bi n+pe Prisila aip kalöp Korid n+bi b+, “B+ Kub kalöp abad m+deianj,” a g+pim. N+bi b+ apöm ram kale ber m+hau magum göm God n+p sabe g+pim gau u rö nöp

* 15:54: Ais 25:8 * 15:55: Hos 13:14 * 15:56: Ro 7:13 * 16:1: Ro 15:25-26; 2Ko 8:1-9 * 16:5: Ap 19:21
 * 16:6: Ro 15:24 * 16:9: Ap 19:8-10; 2Ko 2:12 * 16:10: 1Ko 4:17 * 16:11: 1Di 4:12 * 16:12: 1Ko 3:6
 * 16:15: 1Ko 1:16 * 16:19: Ap 18:2,18,26

hagpal. * ²⁰ Pen añ mam Krajs lau adö m+dpal gai i magöñhalö, “Kale m+dpim?” a g+pal. Kale B+ Kub n+p n+ñ udpim rö, pen pen hag w+hai udöl g+, alaun bom halumim.

²¹ Yad Pol, manö naböñ magö i ñ+magö yad u ke kal+ kññ rikem “Kale m+dpim?” a gabin.

²² N+bi b+ an, B+ Kub n+p m+dmagö lagnab u, pen ilön udn+m. An+ b u, B+ Kub hon, ne aumön! *

²³ B+ Kub hon Jisas kalöp mög n+ñöm ud aij g+n+m.

²⁴ Añ mam yad Krajs Jisas lau adö m+dpim gau, yad kalöp magöñhalö m+dmagö l+bin. An+ b unbö rö aij.

* 16:22: Gal 1:8-9

2 Korid

Pol köp hain u Korid n̄bi b̄i kal̄ip kal̄i k̄liñ r̄ika

¹ Yad Pol. God ȳip hag lö, Krai Jisas manö ud arep b̄i ap m̄idem, mam hon Dimodi aip aui m̄idul, kalöp God n̄bi b̄i n̄ipe daun kub Korid m̄idpim gau abe, Akaia Propins aṅ aṅ gau gau magöṅhalö m̄idpim gau abe, köp an̄bi kal̄i k̄liñ r̄ikabin. ² Kalöp hagabin, ȳip aij göp u, Bapi God abe B̄i Kub Jisas Krai abe kalöp mög n̄iṅmil ud aij ḡlō, agam̄ij m̄id aij ḡimim.

Pol God n̄ip aij a ga

³ B̄i Kub hon Jisas Krai Nap n̄ipe God n̄ip aij a gun. Bapi God ñ̄i pai n̄ipe mög mög n̄iṅm̄, ud aij göm, pör pör abad m̄id aij yab̄i göp. * ⁴ Marö r̄imnap han̄ip auaj̄ip, n̄ipe han̄ip abad m̄id aij göp u me, hon pen ado gun, n̄bi b̄i r̄imnap marö auaj̄ip, kal̄ip u rö nöp ud aij gun abad m̄id aij ḡinabun. ⁵ Krai p̄ig m̄idpun u me, n̄ipe ilön uda rö hon u rö nöp ilön r̄imnap udpun. Pen Krai p̄ig m̄idpun u me, n̄ipe han̄ip pör pör abad m̄id aij göp n̄iṅm̄ hon gas̄i halö m̄idpun. * ⁶ Kale m̄id aij ḡimim gas̄i halö m̄idm̄im, am n̄ipe aip pör pör m̄ideinabim a göm, Krai Jisas n̄ipe marö r̄imnap han̄ip ñ̄im̄idöp. Pen Krai n̄ipe han̄ip abad m̄id aij göp rö, hon gas̄i halö m̄idpun u n̄iṅnabim u me, marö r̄imnap kalöp aueinab u, Krai han̄ip u rö nöp abad m̄id aij ḡinab n̄iṅm̄ m̄id aij gun a ḡimim, gas̄i halö m̄ideinabim. ⁷ Gas̄i hon n̄iṅbun u, kale Krai n̄ip arö gagnabim. Hol b̄i m̄ihau ilön udpul rö, kale u rö nöp ilön udnabim; pen God hal̄ip m̄ihöṅ ud aij göp rö, kalöp u rö nöp ud aij göm abad m̄id aij gö, gas̄i halö m̄ideinabim.

⁸ Pen añ mam b̄i n̄iṅm̄im. Hol b̄i m̄ihau Esia Propins m̄idul, marö kub udul uṅham yab̄i m̄idailo. Kam̄iṅ m̄idaiul rö lagöp, hadö umnabul a ḡlō. * ⁹ Hadö umn̄ig gabul a ḡlō. Pen ga adö an̄bu, hol

gas̄i kub yab̄i n̄iṅm̄idul u me, hol ke k̄lō m̄idpul a gul hagagpul; God n̄bi b̄i umbal gau gö urakpal u nöp hal̄ip abad m̄idö n̄iṅöl ḡi m̄idpul, a ḡipul. ¹⁰⁻¹¹ Hal̄ip böṅ nöp al pak löl rö la u pen n̄ipe hal̄ip ud kam̄iṅ yua u me, uri n̄ipe hal̄ip kauyaṅ ud kam̄iṅ yun̄ig gab. Kale God n̄ip sabe göl ḡi m̄idpe, hainö gau abe n̄ipe u rö nöp hal̄ip ud kam̄iṅ yunab a gul gas̄i halö m̄idpul. An̄b u, n̄bi b̄i iru nöp God n̄ip sabe göl ḡi m̄idlö, God n̄ipe n̄iṅm̄ hal̄ip b̄i m̄ihau ud kam̄iṅ yuö me, n̄bi b̄i iru nöp hal̄ip ḡinab u n̄iṅm̄ h̄ib n̄ipe haglö adö arnab. *

Pol kal̄ip am n̄iṅaga, manö u haga

¹² M̄idmagö hol aṅ daṅ n̄iṅbul, n̄bi b̄i gau aip m̄idul nan n̄ihön n̄ihön ḡipul gau, God hal̄ip aip m̄idö n̄iṅöl ḡi, n̄ip gas̄i n̄iṅöl ḡi ḡipul. Hol manö n̄iṅö nöp hagul ḡi aij nöp ḡipul. Yad waiö hagabin, kalöp pör pör an̄b unbö rö nöp ḡipul. Pen n̄bi b̄i gau gas̄i n̄iṅbal rö gas̄i n̄iṅul an̄ig gagul. God hal̄ip mög n̄iṅm̄ ud aij göm gas̄i ñ̄ö an̄ig ḡipul. ¹³⁻¹⁴ Köp kalöp kal̄i k̄liñ r̄ikm̄idin gau, manö ba gau rö hagem r̄ikagm̄idin; amgö l̄i n̄iṅm̄im, iṅ u ȳiṅid n̄iṅm̄im a gem, waiö nöp r̄ikpin. M̄iñi ke ke rö m̄idpun u me, kale ȳip n̄iṅbim pen ȳip n̄iṅ aij gagpim; pen ȳip aij göp u, ȳip n̄iṅ aij ḡipe me, hainö B̄i Kub hon Jisas ado ḡi aunab ñ̄in u, ap magum gun, yad kalöp n̄iṅem m̄iñ m̄iñ ḡinabin; kale pen u rö nöp ȳip n̄iṅm̄im m̄iñ m̄iñ ḡinabim. * ¹⁵⁻¹⁶ Adö an̄bu nöp me, nöd Masedonia Propins aragnö ñ̄in u, yad gas̄i ap n̄iṅem köl am n̄iṅn̄ig n̄inabin a ḡinö. Yad Masedonia n̄bi b̄i kal̄ip n̄iṅn̄ig arnabin, pen nöd am kalöp n̄iṅem arnam, a ḡinö. Pen ado ḡi apem, Judia arn̄ig, adan m̄ilö añ̄i an̄bu nöp apem, kalöp kauyaṅ n̄iṅöl ḡi ap padinam, a ḡinö. An̄ig ḡinö me, kale m̄iñ m̄iñ ḡimim ȳip pen ḡi ñ̄imim nan magö r̄imnap ñ̄ibe ñ̄iṅöl ḡi, Judia arnam, a ḡinö. * ¹⁷ Gas̄i an̄bu rö n̄iṅem me, kalöp nöd manö b̄ig yunö u pen hainö nagnö. An̄ig ḡinö u, ȳip pen hagnabim, “B̄i m̄ilö u n̄ip ke aij göp adö u hain göm, ‘Ḡinabin ḡinabin,’ a göm, manö nöp hagöṅ, hainö

* **1:3:** Ro 15:5 * **1:5:** Sam 34:19 * **1:8:** Ap 19:23; 1Ko 15:32 * **1:10-11:** 2Di 4:18 * **1:13-14:** 2Ko 5:12; Plp 2:16 * **1:15-16:** 1Ko 16:5-6

gagöp. Nipe y+har+ñ b+ manö ñ+g pak ajöp m+lö u,” a g+nabim rö löp u pen, ¹⁸ God b+ n+ñö yab+ñ nöp hagöp u p+g m+dpin rö u, yad gas+ m+höp n+ñem kalöp hagagpin. ¹⁹ Yad, Sailas, Dimodi, hon kalöp God Ñ+ nipe Jisas Kraiss manö hag ñ+no. Jisas Kraiss gas+ m+höp m+dagöp. Nipe yau a göm, hainö wasö gagnab. Manö n+hön n+hön hagöp u, hagöp rö nöp g+nab. * ²⁰ God manö adö n+hön n+hön haga u, Jisas Kraiss apöm, an+ñ unbö rö nöp magöñhalö göp. Hon nipe an+g göp an+bu n+ñbun u me, God n+p sabe gun u, Jisas Kraiss hib nipe hagun, “N+ñö” a g+pun. An+g g+pun u, God hib nipe u adö lañ arañ a gun an+g g+pun. * ²¹ God nipe nöp gö me, hon abe, kale abe Kraiss n+p c+g aij gun m+dpun. Nipe nöp me han+p “N+bi b+ yad ke,” a göm, hag löm, ²² Ana nipe u han+p ñö, apöm m+dmagö añ hon dañ goñ l+ m+dpöp. An+ñ u hon n+ñbun, hon God n+bi b+ nipe ke m+dpun n+ñöm nipe haga haga rö nöp magöñhalö han+p ñ+ñab. *

²³ Pen yad kale Korid kai m+dpim gau n+ñn+g gainö u pen amem manö kub hagnö, kale ilön udmim rö löp n+ñem me, kalöp mög n+ñem me nagnö. God nipe m+dmagö yad añ dañ n+ñöb yad piral hagagabin. ²⁴ Pen manö yad u nöp hain göl a gem gas+ u n+ñagpin. Kale ke Kraiss n+p gas+ n+ñbim u me, yad am kalöp hagnö, kale klö g+mim Kraiss n+p n+ñ aij g+mim c+g p+dpöp g+mim m+ñ m+ñ göl g+ m+deinabim, a gem hagabin. *

2

¹ Pen yad gas+ ap n+ñem hagnö, “Kal+p kauyañ am n+ñem manö klö hagnö, kal+p kauyañ ilön udöl rö löp u, am n+ñagnam,” a g+nö. * ² Pen yad g+nö kale ilön udeinabim u, an pen m+dpim y+p geinab m+ñ m+ñ g+nabin? N+bi b+ an+bu rö r+ñnap m+dpim an+bu. ³ An+bu n+ñem me, kalöp köp kal+ k+ñ r+knö. Yad gas+ n+ñnö, “Amjakem n+bi b+ gau n+ñem m+ñ m+ñ yab+ñ g+bnep pen wasö, amjakem kal+p n+ñnö, y+p m+ñör yab+ñ g+n+ñm rö löp u me, yad

aragnabin,” a g+nö. Yad gas+ n+ñnö, “Yad ke m+ñ m+ñ g+nabin u, kale abe m+ñ m+ñ g+nabin,” a g+nö. ⁴ Köp kal+ k+ñ r+knö an+bu, m+dmagö yad u ilön gö, gas+ m+lö löl g+, amgö ñ+g ud g+ dö g+ yuöl g+ kal+ k+ñ r+knö. Kalöp marö kub g+n+ñm a gem r+knö; kalöp m+dmagö yab+ñ l+bin rö n+ñmim, a gem r+knö. *

B+ nan naj ga u, uri nan naj ga an+bu arö g+mim n+p m+dmagö l+mim udmim

⁵ Pen yad gas+ n+ñbin b+ ap gö marö ga u, y+p gaga, kalöp n+bi b+ gau m+dpim kalöp magöñhalö ga. ⁶ Pen kale magöñhalö rö n+p arö g+pe u, nipe ilön udöm, g+ naj ga u hadö n+ñöb. An+ñ u, m+ñi an+g gagmim; arö g+mim. ⁷ M+ñi g+ naj ga an+bu arö g+mim, n+p manö hain hain hagnim. N+hön g+n+g: n+p an+g gagpe, mög kub yab+ñ gö, böñ nöp ap lug pakn+ñm rö löp. ⁸ An+ñ u, yad kalöp hagabin, n+p mam hon a g+mim m+dmagö l+bin u, n+p hagpe n+ñ aij g+n+ñm. ⁹ Yad kalöp köp kal+ k+ñ r+knö u, manö yad u udmim, manö n+hön n+hön hagnabin magöñhalö hain g+mim g+nabim aka gem köp kal+ k+ñ r+knö. ¹⁰ Pen n+bi b+ kale gau r+ñnap g+ naj g+naböl kale arö g+nabim u, yad u rö nöp g+ naj g+naböl an+bu arö g+nabin. Pen yad g+ naj g+naböl arö g+nabin u, Kraiss y+p n+ñ m+dpöp, a gem, kalöp nan a gem arö g+nabin. ¹¹ Pen wasö u, Seden han+p Kraiss n+bi b+ nipe r+ñnap gö, ap lug pakun rö löp. Seden pör, g+nö ap lug paköl a göm n+ñöb u, n+ñbun. *

¹² Pen Kraiss manö aij u Droas n+bi b+ kal+p hag ñ+ñam a gem, Droas arainö, B+ Kub y+p adan hi+kö, wög nipe u ram m+ñnöp an+bu g+n+ñm rö la u pen, * ¹³ mam yad Daidas Droas au ulhai n+ñagnö u me, yad gas+ kub n+ñem, Droas n+bi b+ kal+p, “Aui m+daim” a gem, Daidas n+p n+ñn+g Masedonia Propins aui aunö. *

¹⁴ An+ñ u, God göp rö n+ñem, n+p aij yab+ñ a g+pim. Ñ+ n+ñem Kraiss n+p yuö, apöm Seden n+p ud rala m+gan n+ñem gau löm, han+p uda. Nipe han+p udöm, ami b+ kub rö han+p ul+ g+ arö n+ñöl g+, n+bi b+ ke

* **1:19:** Ap 18:5 * **1:20:** Rep 3:14 * **1:22:** Ep 1:13-14; 2Ko 5:5 * **1:24:** 1Pi 5:3 * **2:1:** 1Ko 4:21 * **2:4:** Ap 20:31 * **2:11:** Luk 22:31 * **2:12:** Ap 14:27; 1Ko 16:9 * **2:13:** Ap 20:1

ke gau hanip nɨjɔm Kraiſ manö aij nipe haɨɨ aij yabiɨ rö nɨɨbal. ¹⁵⁻¹⁶ Kraiſ mab haɨɨ aij auɛp ud God nɨp lau sabe gɨ ñöb u rö, hon miɨɨpun. Nɨbi bi Kraiſ kalɨp ud kamɨɨ yuab gau haɨɨ anɨbu nɨjɔm haɨɨ aij unbö ke nɨɨlö, kalɨp kamɨɨ miɨɨɛp magö u ñöb. Pen nɨbi bi Kraiſ nɨp arö giɨpal gau, haɨɨ aɨɨ anɨbu nöp nɨjɔm wip haɨɨ naij u a giɨlö, kalɨp umɛb magö u ñöb. Pen nɨbi bi an wög anɨbu giɨnim rö löp? * ¹⁷ Nɨbi bi iru nöp mani nan gau iru nöp udun a göm, God Manö aij nipe u hag aɨɨpal. Pen hon unbö rö gagpun. God nipe hanip hag li yuöſ nɨɨ miɨɨö nɨɨöl gi, hon Kraiſ nɨbi bi nipe miɨɨɨun manö nɨjɔ yabiɨ nöp hagun a gun, God Manö aij nipe u kabö göl nöp hag ñɨɨbun.

3

¹ Pen manö kalɨ kliɨñ riɨkabin anɨbi, “Yad köp kalɨ kliɨñ riɨknö, hanip ud aij göl,” a gem, riɨkagabin. Hon nɨbi bi yiɨharɨɨ rö miɨɨɨun, hanip uɨmiɨ, a gun, nɨbi bi kale nɨɨɨbim riɨmnap kalɨp hagno, köp riɨmnap kalɨ kliɨñ riɨk ñɨlö, hon ɨap kalöp ñɨno nɨɨɨmim, hanip uɨagnabim. Pen kale, “Bi gai i kalɨp uɨmiɨ,” a giɨmim, köp riɨmnap kalɨ kliɨñ riɨk ñɨbe, hon ɨam nɨbi bi riɨmnap kalɨp ñagnabun. * ² Pen köp miɨɨɨmagö aɨ hon ɨaɨ kalɨ kliɨñ riɨk miɨɨöɨp rö me, kale nɨbi bi miɨɨɨpim. Gasɨ hon nɨɨɨbun u, kalöp manö hag ñɨno nɨɨɨmim uɨpim u me, nɨbi bi gau kalöp nɨjɔm, hon bi aigale bi rö miɨɨɨpun u nɨɨɨnaböl. * ³ Pen hon Kraiſ nɨp wög giɨno, Kraiſ nipe ke köp anɨbi kalɨ kliɨñ riɨkɔm hanip ña. Yiɨ nan kalɨ kliɨñ riɨkeɨp uɨöſ riɨkɨpal rö wasö; kabö adö u kalɨ kliɨñ riɨkɨpal rö wasö. God pör kamɨɨ miɨɨöɨp Ana nipe u Kraiſ manö aij nipe u nɨbi bi miɨɨɨmagö aɨ kale ɨaɨ riɨköp. *

⁴ Yad manö hagabin anɨbi, God nɨɨhön nɨɨhön hagöp u Kraiſ magöɨɨhalö anɨb unbö rö nöp giɨnab, a gem hagabin. ⁵ Hon nɨɨɨbun, hon klö hon ke giɨno wög aij arɨnim rö lagöp; God nöp me hanip gi ñö nɨɨöl gi, giɨno wög aij arɨnab. ⁶ God nipe nöp gö, hon wög gi ñeb bi nipe miɨɨɨun, God Manö

hain nɨbö hag löp u, ɨamun nɨbi bi gau kalɨp hag ñɨɨbun. God Manö hain nɨbö hag löp anɨbu, lo manö u rö wasö; manö hain nɨbö hag löp u, God Ana ñöb. Lo manö gö, nɨbi bi umnaböl; pen God Ana gö, nɨbi bi kamɨɨ miɨɨɛinaböl. *

⁷ Lo manö anɨbu, God kabö haɨai bad adö u kalɨ kliɨñ riɨkö, Moſiſ ɨauö nɨɨöl gi, mailö kub yabiɨ ga. Mailö kub anɨbu Moſiſ mulu maj miɨɨgan nipe mailö giɨmiɨöɨp. Miɨɨö miɨɨö mailö kub anɨbu hadö ur gaia pen Isrel nɨbi bi Moſiſ mulu maj miɨɨgan nipe nɨɨöl rö laga. Lo manö umɛb magö ɨaua u pen mailö kub yabiɨ halö aua. * ⁸ Pen God Ana wög nipe gab u mailö aij unbö ke halö miɨɨöɨp. ⁹ Manö kub hagep lo manö u mailö halö aua rö, hon God amgö ilö adö nipe u nɨbi bi kamɨɨ aij rö lep manö aij anɨbu mailö halö unbö ke yabiɨ aua. * ¹⁰ Mailö aij unbö ke uri hadö auub u me, lo manö nöɨ mailö halö aua u uri mailö gagöp. ¹¹ Lo manö u pör miɨɨɨagöſ ur giɨniɨ gaia pen mailö halö aua; anɨb u me, manö aij u pör pör miɨɨöſ ur gagnaɨ u mailö aij unbö ke halö miɨɨöɨp.

¹² Anɨb u, hon gasɨ halö miɨɨɨun, ana uɨagun, klö gun Kraiſ manö aij u waiö hag ñɨɨbun. ¹³ Moſiſ ga rö gagun. Nipe lo manö u ɨamöſ, mulu majmaɨ nipe u mailö kub yabiɨ ga, pen miɨɨö miɨɨö mailö kub ga anɨbu pro gö auö nɨɨöl gi, Moſiſ nipe nɨbi bi gau pro gajɨp anɨbu nɨɨagöl a göm, usajɨɨ bad ap uɨöſ, mulu majmaɨ nipe u paɨu ga. * ¹⁴⁻¹⁵ Pen gasɨ kale nɨɨ aij gagla. Nɨhön giɨniɨ: usajɨɨ bad rö gasɨ kale wam wam göm miɨɨɛia u me, God nöɨ ɨadame nöp manö nɨjɔ hag lep haga manö u amgö li nɨɨɨla u pen manö il u nɨɨagla. Miɨñi u rö nöp kale lo manö anɨbu amgö li nɨɨbal pen nan usajɨɨ bad rö gasɨ kale wam wam gö, manö il nɨɨagɨpal. Nan usajɨɨ bad rö gasɨ kale wam wam göp u, Kraiſ nipe nöp ud ke gau yunɨm rö löp. ¹⁶ Pen nɨbi bi Bi Kub u nɨp aunaböl u, nipe usajɨɨ bad gasɨ kale paɨu göm miɨɨöɨp u, ud waɨ gi yuöſ, gasɨ kale piɨral hiɨkö, nɨɨnaböl. * ¹⁷ Bi Kub hagabin u, Ana u me. Ana nipe hon aip

* **2:15-16:** Luk 2:34; 2Ko 3:5-6 * **3:1:** 2Ko 5:12; Ap 18:27 * **3:2:** 1Ko 9:2 * **3:3:** Eks 24:12; Jer 31:33; Esi 36:26-27 * **3:6:** Jer 31:31; 1Ko 11:25; Jon 6:63 * **3:7:** Eks 34:29 * **3:9:** Dud 27:26; Ro 1:17 * **3:13:** Eks 34:33 * **3:16:** Eks 34:34

mideinab u, nan nihön nihön göm hanip bi nagiman rö linim u, nipe pa jö gi ke gau yuöm hanip ud asik yunab. * 18 Pen mulu majman hon u patu gi pi gun midagpun rö, hon magöñhalö Bi Kub mailö aij nipe u waiö niñbun. Nipe gö, hon magöñhalö nipe ke mailö aij halö midöp rö linabun. Magö añi nöp nipe midöp rö lagnabun; pen ñin añi añi nipe pör nöp hanip gi gi gö, hon mailö aij nipe midöp rö linabun. Bi Kub anig gab u Ana u me.

4

Minöñ ud rin cög gipal rö u, hon nibi bi midpun

1 God hanip mög niñöm udöm, wög anibi hag lö gipun u me, hon gasi iru niñagpun. 2 Pi göm gipal adö u abe, nable gö niñöl gi gipal adö u abe hon gagpun. Nibi bi gau kalip manö piral hagagpun. Hon God Manö hag ñinig gabun u, manö hon rimnap halö hagnagun hag ñagpun. Nan nihön nihön gipun gau piral adö u gagpun. God Manö aij nipe u kabö göl nöp waiö hag ñibun. Anig gino, nibi bi gau hanip niñöm, midmagö an kale dan niñaböl, hon God amgö ilö adö nipe u bi aigale bi rö midpun. * 3 Nibi bi umaböl gau nöp, manö aij waiö hag ñibun u niñöm, usajil bad rö manö aij adö midöp niñöm niñagun a gipal. 4 Kale niñagpal u, Seden ram minöñ if i god rö midöp u, gasi kale wam wam gö, Krai manö aij mailö halö midöp manö u niñagpal. God nipe midöp rö, Krai u rö nöp midöp u niñagpal. * 5 Pen manö hag ñibun u, hon bi aigale bi rö midpun manö u hag ñagpun; Jisas Krai nipe nöp Bi Kub midöp niñöm Jisas wög nip gun, wög gi ñeb bi kale midpun a gun, manö aij kalöp hag ñibun. 6 God nöd "Sibön an yan mailö gan," a ga. God añi anibu nöp mailö nipe midmagö an hon dan ñi lab. Anib u, God mailö aij nipe u Krai mulu majman mailö gab u hadö niñbun. *

7 Minöñ ud rin cög gi libal rö u, hon nibi bi midpun. Pen God nipe nan aij unbö ke anibi hanip an dan löp. Anib u niñbun, klö hon ke wasö; God klö nipe ke ñö udun anig göl midpun u niñbun. * 8 Hanip böñ böñ ridik gipal u pen hon pak gulu gi arbun. Gasi iru niñbun u pen gasi halö midpun. * 9 Hanip yu gi yubal u pen mam hon pör aip midöp. Hanip yiharini gabi pakpal umagpun. 10 Jisas nip paköm al pak la rö, hanip u rö nöp paköm al pakniñ gilo bistam midpun. Pen anig gö, nibi bi gau hañ roman hon niñöm, Jisas kamini midöp u waiö niñaböl. * 11 Hon kamini midpun u, Jisas nip niñ udpal, a göm, hanip pör pör nöp al pak linig gaböl. Pen gaböl anibu, nibi bi gau hañ roman hon niñöm Jisas kamini middep magö nipe u niñöl a göm, God kalip arö gö anig gaböl. * 12 Hon pör pör umun rö löp u pen hon anig gino, kale kamini midmim rö löp.

13 God Manö u bi ap kali kline riköm haga, "God nip niñ udpin u me, anig hagpin," a ga. Anib u rö, hon u rö nöp God nip niñ udpun u me, manö hagpun. * 14 Hon niñbun, God gö Bi Kub Jisas kauyan uraka rö, hanip u rö nöp gö urakno, hanip abe kalöp abe dam Jisas midöp au linab. * 15 Nan hagabin anib i magöñhalö kalöp nan a gem hagabin. Anig gino, ñin añi añi God nipe nibi bi gau gau iru nöp ud aij göm abad midö, kale God nip aij a göl gi gilo niñöl gi, hib nipe u i adö lan ap rannab.

God nip niñ udun gasi halö midpun

16 Anib u, hon gasi halö midpun. Hañ roman ñin ma hon hainö gi lugnim rö löp u pen God hanip pör pör ana an dan klö ñö niñöl gi kamini midpun. * 17 Marö pro udpun anib gau nan kub wasö; yiharini magö ulep ap nöp udpun. Pen marö anib gau udun, am Krai aip midun pör nöp pör nöp mailö aij kub yabif gau mid aij ginabun. * 18 Minöñ naböñ adö if i midun, nan amgö magö niñeb gau

* 3:17: Jon 8:36; Ro 8:2 * 4:2: 2Ko 2:17; 1De 2:5 * 4:4: Ep 2:2; Kol 1:15; Hib 1:3 * 4:6: Jen 1:3; Ais 9:2; 2Ko 3:18 * 4:7: 2Ko 5:1 * 4:8: 2Ko 1:8; 7:5 * 4:10: 1Ko 15:31 * 4:11: Ro 8:36 * 4:13: Sam 116:10 * 4:14: 1Ko 6:14 * 4:16: Ep 3:16 * 4:17: Ro 8:17-18

gasi iru niḡagpun; nan adö laḡ au amgö magö niḡagep gasi niḡbun. Nan amgö magö niḡeb gau magö utep nöḡ m+deinab; nan amgö magö niḡagep gau pör nöḡ pör nöḡ m+deinab. *

5

¹ Hañ romanḡ hon m+ñi midöp ñ+n aḡ i, ram bada bad rö midöp. Pen ram bada an+bu ud waḡ ḡilö aka asöl gö, God n+pe han+ḡ ram hain n+bö ap ram m+nöḡ n+pe kumi kabö adö laḡ au ḡi lö m+deinabun. Ram an+bu b+ ram ḡipal rö wasö; God n+pe ke ḡi lö, pör nöḡ pör nöḡ m+deinab. *

² Ram hain n+bö an+bu y+ḡid udun waḡiḡ rö rol gun, a ḡi gasi n+ḡöl gun abad midpun.

* ³ N+hön ḡ+n+ḡ: God n+pe han+ḡ waḡiḡ rö rol ḡi ñeinab u, magö nöḡ m+dageinabun.

⁴ M+ñi ram bada an+bi midun, marö gö niḡöl ḡi ake gabun. Pen arö gun, magö nöḡ m+daiun a ḡi gasi u n+ḡagpun; kumi kabö adö laḡ m+dep hañ romanḡ u udun a ḡi gasi u n+ḡbun. Hañ romanḡ kam+ḡ m+dep u apöm, hañ romanḡ umeb nöḡ n+bö u böḡ nöḡ ñ+ḡ haknab, a ḡi gasi u n+ḡbun. ⁵ God gasi n+pe ke n+ḡöm, hañ romanḡ hain n+bö ñ+n+am a göm, Ana n+pe u nöḡ yuö apöm han+ḡ aip midöp u me, God n+pe haga rö nöḡ ḡ+nab u n+ḡ aij ḡ+pun.

⁶ An+ḡ u me, hon pör pör gasi halö midpun. Pen hañ romanḡ an+ḡ i halö midpun ñ+n aḡ i, B+ Kub ram n+pe kumi kabö adö laḡ au midagpun. * ⁷ B+ Kub n+ḡ gasi n+ḡöl ḡi ajpun u pen amgö niḡagpun.

⁸ Hon gasi halö midpun. Hañ romanḡ hon i arö gun, am B+ Kub aip ram m+nöḡ n+pe kumi kabö adö laḡ au m+daiun, a ḡi gasi u n+ḡbun. *

⁹ An+ḡ u, ram m+nöḡ hon aui hañ romanḡ m+deinabun aka arö gun B+ Kub ram n+pe am m+deinabun u, n+ḡ aij ḡ+nab adö u nöḡ gun, a ḡi gasi u n+ḡbun. * ¹⁰ N+hön ḡ+n+ḡ: hon magöḡhalö am Krai amgö ilö adö n+pe au m+dno, m+ñi hañ romanḡ halö midun n+hön n+hön ḡ+pun, aij ḡ+pun aka aigöl ḡi rö ḡ+pun u n+ḡöm, pen an+bu rö ñ+nab. *

¹¹ B+ Kub n+pe B+ p+ñ+ḡ gep midöp u n+ḡun, klö gun, n+bi b+ gau n+ḡ n+ḡ udöl a gun, kal+ḡ manö aij n+pe hag ñ+bun. Hon b+ aigale b+ rö midpun u, God n+ḡ aij göḡ; kale u rö nöḡ, hon b+ aigale b+ rö midpun u abe n+ḡmim rö löp. ¹² Manö kal+ḡ kliñ r+kabin an+bi, hon b+ aij han+ḡ udmim manö u rö, kalöp hagagabin. Manö kal+ḡ kliñ r+kabin an+bi n+ḡmim, han+ḡ nan a ḡ+mim gasi n+ḡmim m+ñ m+ñ ḡ+mim, a gem kal+ḡ kliñ r+kabin. An+ḡ ḡ+nö, n+bi b+ midmagö aḡ daḡ wasö, hañ romanḡ höḡ adö u nöḡ n+hön rö midöp u gasi n+ḡbal gau, kal+ḡ manö pen hagmim a gem manö an+bu kal+ḡ kliñ r+kabin. ¹³ Pen manö hagabun i, kale r+ḡnap hagnabim, hauḡ alö manö an+bu hagab, a ḡ+nabim. Pen kale an+ḡ rö hageinabim u, Pol b+ gau God hib n+pe haglö adö araḡ a göm an+ḡ hagaböl, a ḡ+mim gasi u n+ḡmim. Pen b+ hauḡ wasö, b+ gasi midöp rö hagaböl u, a geinabim u, Pol b+ gau manö hagaböl u han+ḡ nan a göm hagaböl a ḡ+mim, manö hon n+ḡ udmim. ¹⁴ Krai n+pe b+ añ+ yab+ḡ u n+bi b+ magöḡhalö nan a göm uma rö, hon n+bi b+ magöḡhalö aip umno, a gun n+ḡbun. Krai han+ḡ n+bi b+ magöḡhalö midmagö löp u n+ḡun, gasi hon adö u ke n+ḡun gagpun. ¹⁵ Krai n+bi b+ magöḡhalö nan a göm uma. An+ḡ u, m+ñi r+köl hainö, han+ḡ ke aij ḡ+nab adö u n+ḡun gagun; B+ Kub han+ḡ nan a göm umöm kauyaḡ uraka u n+ḡ aij ḡ+nab adö u nöḡ gun. *

¹⁶ N+bi b+ m+nöḡ naböḡ iḡ i n+bö gau n+ḡbal rö nöḡ n+ḡun, “N+bi b+ gau aij, n+bi b+ gau naiḡ,” a gun niḡagpun. Krai n+ḡ nöḡ gasi piral adö an+bu rö nöḡ n+ḡno u pen uri n+ḡ adö an+bu rö niḡagpun. ¹⁷ N+bi b+ Krai n+ḡ c+ḡ ḡipal gau, God gö kam+ḡ ḡ+sön n+bö adö u midpal. Nan nöḡ n+bö u p+ḡ gö, nöḡ midmidal rö midagpal; nan ḡ+sön n+bö hadö auub. * ¹⁸ Hon kam+ḡ ḡ+sön n+bö midpun an+bu, God n+pe nöḡ gö midpun. Nöd n+bi b+ al ñ+ḡeb n+pe midaino u pen hainö Krai n+ḡ yuö apöm, han+ḡ ud God aip j+m ñöl löm, n+bi b+ r+ḡnap halö God aip j+m ñöl m+daiöl, a

* **4:18:** Kol 1:16 * **5:1:** 2Ko 4:7 * **5:2:** Ro 8:23 * **5:6:** Hib 11:13-16 * **5:8:** Plp 1:23 * **5:9:** Kol 1:10; 1De 4:1 * **5:10:** Ekl 12:14 * **5:15:** Ro 14:7-8 * **5:17:** Ro 8:1; Gal 6:15 * **5:18:** Ro 5:10

göm, hanip wög anibu hag la. * 19 Krais kalip nan a göm uma u me, God nibi bi gau magöñhalö nan si nan naj gipal gau niñem arö g+nö, yad aip jim ñöl midaiöl, a göm ga. Pen God nipe hanip manö aij anibu ñöm, nibi bi gau magöñhalö hag ñimim a göm, hanip nibi bi wög gep nipe hag löp. * 20 Hon me, Krais bi anibö nipe midun, God manö aij hagöp u udun nibi bi gau kalip hag ñimidun. Krais bi nipe midpun u me, kalöp hagabun, Krais manö aij u niñ udmim, yau a gipe, God kalöp ud aij göm nip aip ud jim ñ+nab. 21 Krais nan si nan naj ap gaga pen God nan si nan naj hon magöñhalö Krais nip ña. God ga anibu, hon Krais aip midun, God kamij aij middep magö nipe u halö udnabun a göm ga. *

6

1 Hon God aip jim ñöl wög gipun rö, kalöp manö klö gi hagun hagabun, God kalöp mög niñöm ud aij göp u, arö gagmim. 2 God nipe hagöp,

“Manö ne niñnam a gem midainö ñ+n u, yip hag niñaina niñnö.

Nöp ud kamij yunam a gainö ñ+n u, nöp gi ñ+nö,” a ga.

Pen niñim! Miñi ñ+n i nöp God nibi bi gau manö niñnam a göm midöp. Miñi ñ+n i nöp God nibi bi gau kalip ud asik yuö, kamij arnaböl. *

3 God nip wög gipun u ar aij ginim, a gun, niñ aij gun gipun. Nibi bi rimnap hanip niñöm, gasi rimnap auö, ap lug paknaböl adö u gagpun. 4 Pen niñön niñön gipun u, God nip wög gabun u niñöl, a gun, nagt aij adö u nöp gipun. Anib u, God nip wög gun bistam midun arö gagpun. Miñör niñön niñön gö, uñham midpun a gun gasi anibu niñagpun. 5 Hanip ñ+n rimnap miñu magö pakpal; ñ+n rimnap nagt libal; ñ+n rimnap ram minöñ ap bi uraköm polisman aip aka ami bi aip pen pen göm sol hanip an au abe al pak libal; ñ+n rimnap wög gi dam dam ake lagpun; ñ+n rimnap han aij gagpun; ñ+n rimnap

kiyö hanbun. * 6 Pen gasi aij nöp niñun, niñ aij gun, nibi bi kalip niñno, hon mulu lugö wasö, kalip ud aij gipun. Hon aige göl gun anig gipun? Ana Ut hanip an dan midöp u me, nibi bi midmagö yabit libun; * 7 God hanip klö nipe ñö, Krais manö aij u kabö göl nöp hagpun; gi aij gep u hataun gasat hon rö ñ+magö yijig abe ñ+magö sidagö abe midöp. 8 Nibi bi rimnap hib hon haglö adö aröp; nibi bi rimnap hib hon udlö yagol lugöp. Rimnap hanip manö aij hagpal; rimnap hanip manö naj hagpal. Hon bi piral hagep a gi gasi niñbal u pen hon manö niñö nöp hagpun; 9 hon nibi bi hib midagöp yabit a gi gasi niñbal u pen hib hon niñbal; hadö umbun rö löp u pen kamij midpun. Hanip miñu magö pakpal u pen umagpun; * 10 miñör kub göp u pen miñ miñ göl gi midpun; bi mög gep rö midpun u pen wög hon gipun adö u nibi bi iru nöp nibi bi gep rö midpal; nan midagöp rö midpun u pen magöñhalö udpun.

11 Korid nibi bi gau, kalöp manö pi gun hagagabun, waiö yabit hagabun; kalöp midmagö libun. 12 Hon kalöp midmagö limidun u, uri u rö nöp anig göl nöp gipun pen kale hanip midmagö limidim nagt adö u pen dam gai yubim. 13 Kalöp ñ+n pai yad rö lö me hagabin: hon kalöp midmagö libun rö, kale u rö nöp hon midmagö limim. *

Nibi bi Krais nip niñ udagpal gau aip jim ñagmim

14 Kale nibi bi Krais nip niñ udagpal gau aip jim ñagmim. Nibi bi gi aij gipal gau, aige göl göm nibi bi gi aij gagpal gau aip jim ñöl gilo arö aij ginab? Nibi bi mailö midpal gau, aige göl göm nibi bi sibön yan midpal gau aip jim ñöl gilo arö aij ginab?

* 15 Krais aip kijaki aip manö hag adö añi lagnabil. Nibi bi Krais nip niñ udagpal gau, nibi bi Krais nip niñ udagpal gau aip u rö nöp gasi adö añi niñagnaböl. 16 God kamij u, hon sabe gep ram nipe midpun. God nipe haga, “Yad an kalip gau midem,

* 5:19: Ro 3:23-25 * 5:21: Hib 4:15 * 6:2: Ais 49:8 * 6:5: 2Ko 11:23-27 * 6:6: 1Di 4:12 * 6:9: 2Ko 4:10 * 6:13: 1Ko 4:14 * 6:14: Ep 5:11; 2Sa 7:14; Jer 31:9

God kale u midnö,
kale pen n̄bi b̄i yad
m̄ideinaböl,” a ga.

Pen God sabe gep ram aip, nan ȳhar̄iḡ
sabe ḡipal nan p̄iral gau aip, manö ap hag
adö añ̄i löm ḡilö ar̄nim rö lagöp. *

¹⁷ An̄b u, B̄i Kub n̄ipe haga,
“Kal̄ip arö ḡimim,

kale ke m̄idaimim.

Nan ȳip as̄iḡ la gau uḡ maḡi gageinabim u,
kalöp udnabin. *

¹⁸ Nap kale m̄idnö,
kale ñ̄i pai yad m̄ideinabim.

Yad B̄i Kub unbö ke, b̄i gep yab̄iḡ u,
an̄ig hagabin,” a ga.

7

¹ M̄idaimam aij yad gau. God han̄ip
manö aij manö n̄iḡö an̄bu hagöp rö, nan
si nan naj ḡipun gau hañ roman̄ hon abe
gas̄i r̄im̄id hon abe ḡi naj göp u, nan as̄iḡ
böḡ nöp arö gun, God n̄ip p̄iñ̄iḡ gun, pör
pör nöp ḡi aij nöp ḡi m̄idaiun.

Pol m̄iñ m̄iñ ga

² Kale han̄ip ud m̄idmagö l̄imim. Hon
n̄bi b̄i kalöp ap manö p̄iral hagnun, ḡi naj
gun, haḡowaḡö gun gagno. ³ Yad kalöp hag
pro ḡin̄ig hagagabin. Nöd kalöp hagnö rö,
hon kalöp m̄idmagö yab̄iḡ l̄ibun; kalöp aip
kam̄iḡ m̄ideinabun aka umnabun u, kalöp
m̄idmagö lun j̄im ñ̄öl nöp m̄ideinabun.
⁴ Kalöp gas̄i ke n̄bö r̄im̄nap n̄iḡagpin, aij
göp nöp n̄iḡöl ḡi m̄idpin. Yad kalöp gas̄i
n̄iḡem, ñ̄iñ̄i lem gas̄i halö m̄idpin. Han̄ip
marö yab̄iḡ gab u pen yad m̄iñ m̄iñ göl ḡi
m̄idpin.

⁵ Pen hon Masedonia Propins apja-
kno ñ̄in u, magö ap ake lun ȳhar̄iḡ
m̄idagaino. M̄iḡör ke ke iru yab̄iḡ m̄idö,
han̄ip pen pen ḡilö, gas̄i iru yab̄iḡ n̄iḡno.

* ⁶ Pen God n̄bi b̄i mög n̄iḡbal gau ud aij
göp u, Daidas n̄ip yuö auö, han̄ip ud aij ga.

⁷ Daidas n̄ipe aui apöm, kale n̄ihön n̄ihön
ḡimim n̄ip ud aij ḡipe manö adö u hagöm;
ȳip gas̄i n̄iḡ aij gaibe manö adö u hagöm;
kale yad aip gas̄i adö añ̄i nöp n̄iḡagaino
u kale mög gaia manö adö u hagöm; kale
yad aip kauyaḡ j̄im ñ̄öl m̄idaiun, a gas̄i

n̄iḡaibe manö adö u hagöm; ȳip manö
an̄bu haga n̄iḡem yad aij yab̄iḡ ga.

⁸ Köp kal̄i k̄iñ r̄iknö u n̄iḡbe, kalöp mög
yab̄iḡ ga u yad magö ap gas̄i kub n̄iḡnö;
pen uri yad gas̄i kub n̄iḡagpin. Manö k̄lö
hagem köp kal̄i k̄iñ r̄ik yunö an̄bu, kale
n̄iḡbe, mög ga u pen u ȳhar̄iḡ magö uḡep
magö ap nöp ga. *

⁹ Hainö me, aḡ hon
i naḡi naj adö u gagun, a ḡimim mög
n̄iḡmim arö ḡipe u, yad m̄iñ m̄iñ ḡipin.
Kalöp mög ga an̄bu, God ḡinam a göm
n̄iḡa rö nöp kalöp ḡi aij ga u me, köp kal̄i
k̄iñ r̄iknö an̄bu, aij nöp r̄iknö. ¹⁰ N̄bi

b̄i God n̄ip gas̄i n̄iḡöm, nan si nan naj
ḡipal u n̄ihön ḡin̄ig an̄ig ḡipun a göm, naḡi
naj ḡipal adö u arö ḡilö, God kal̄ip ud
kam̄iḡ yunab u aij göp. Pen n̄bi b̄i God
n̄ip gas̄i n̄iḡagöm, ȳhar̄iḡ nöp nan dui
ḡipin u n̄ihön ḡin̄ig an̄ig ḡipin a ḡinaböl
u, umöm God n̄ip aragnaböl. *

¹¹ Pen
kale nan si nan naj ḡipim u n̄ihön ḡin̄ig
an̄ig ḡipun a ḡipe an̄bu, God gaia, gas̄i
n̄iḡ aij ḡimim ḡipe. Kale k̄lö ḡimim, aḡ
hon i ḡi naj gagpun n̄iḡlaḡ a ḡipe. Kale
p̄iñ̄iḡ ḡimim, kal̄i ḡimim, b̄i aḡ kale au ḡi
naj ga b̄i an̄bu n̄ip gas̄i ñ̄un a ḡipe. K̄lö
ḡimim, m̄idmagö yab̄iḡ l̄ibe u, hon n̄iḡbun
kale nan an̄bu ḡi naj gagpim. ¹² Kalöp

köp nöd kal̄i k̄iñ r̄ik yunö u, b̄i nan si nan
naj ga u aka b̄i n̄ip ḡi naj ga u gas̄i n̄iḡem
kal̄i k̄iñ r̄ikagnö. Kalöp n̄bi b̄i nöp gas̄i
n̄iḡem, God n̄iḡ m̄idö n̄iḡöl ḡi, kale han̄ip
m̄idmagö l̄ibim u kale ke n̄iḡ aij ḡinabim,
a gem, köp kal̄i k̄iñ r̄iknö. ¹³ Pen kale köp
an̄bu n̄iḡmim, han̄ip ud aij yab̄iḡ ḡipim u
me, hon m̄iñ m̄iñ gun gas̄i halö m̄idpin.

Pen Daidas kalöp am n̄iḡöm apöm aiud
udöm m̄iñ m̄iñ gaia u n̄iḡun, hon u rö nöp
m̄iñ m̄iñ ḡipun. Daidas n̄ip ud aij ḡipe u,
m̄iñi n̄ipe ñ̄iñ̄i löm m̄id aij göp. ¹⁴ Daidas
n̄ip nöd, añ̄i mam Korid gau nöp ud aij
ḡinaböl a ḡinö rö nöp ḡipe u me, yad nable
gagöp. Manö kalöp hagpin gau pör n̄iḡö
nöp hagpin rö, manö Daidas n̄ip hagnö u,
rap̄in hagnö u pen u rö nöp n̄iḡö yab̄iḡ nöp
hagnö. ¹⁵ Pen Daidas apjaköm kalöp manö

hagö, kale pa ḡil ḡil göl ḡi, manö n̄ipe u
udmim, n̄ip ud aij ḡipe u gas̄i n̄iḡöm, n̄ipe

* **6:16:** 1Ko 3:16; Lep 26:12 * **6:17:** Ais 52:11; Rep 18:4 * **7:5:** 2Ko 2:13 * **7:8:** 2Ko 2:4 * **7:10:** Mad 27:3-5; Hib 12:16-17

kalöp mîdmagö yabîl löp. ¹⁶ Pen yad mîñi niñ aij gîpin, kale adö ap ke gagnabim; gî aij nöp gî nabim u me, yad mîñ mîñ yabîl gîpin.

8

Masedonia nîbi bî mani kub ñîla

¹ Pen añ mam bî. Nîbi bî Krais pîg mîdpal Masedonia Propins rîgoñ gau, God nîpe kalîp mög niñöm ud aij yabîl göp. *

² Mani kale mîdagö, uñham mîdeila u pen kale mîñ mîñ göl gî mani kale God nîp ñeb hañowañ ñîla. ³ Yad ke niñbin, mani kale iru mîdageia u pen mani kale ñeb añ u nöp ñagla; kale kub yabîl rö ñîla. Gasi kale ke niñöm, ⁴ hanîp manö klö hagöm hagla, nîbi bî Krais lau adö mîdpal gau kîyö kub lö yîharîñ mîdpal gau kalîp mani ñun a gîla. ⁵ Pen göl a gîno rö gagla. Kale gasî niñla, “Bî Kub nîbi bî nîpe mîdpun u me, hanîp wög niñön ñî nab u gî nabun,” a gîla. Anîg hagöm, Bî Kub nîp wög göl gî, God nîp aij ga u rö hanîp wög rîmnap gî ñîmim a gîno u, kale anîb unbö rö nöp gîla. ⁶ Pen Daidas nîpe nöd am kalöp hagö, wög aij anîbu îl gîmim gîniñg gaibe rö, nîp hagpin, “Am Korid nîbi bî gau aip mîdaimön, kale nîbi bî gau mîdmagö lep wög aij gîniñg gîpal anîbu, ne gî ñîmön böñ nöp gîlan,” a gîpin. ⁷ Kale me, Krais nîp niñ ud pîdön gîpim; manö aij nîpe u niñ aij gîpim; manö îl u niñ aij gîpim; klö yabîl gîpim; hanîp mîdmagö lîbim. Anîb u me, mîñi mani nîbi bî gau ñîniñg gabim u, wög anîbu u rö nöp gî aij yabîl gîmim. *

⁸ Pen yad manö klö hagem anîg gîmim hagagabin. Yad yîharîñ manö hain hain hagabin. Anîb u, nîbi bî rîmnap hanîp mîdmagö lîbal u, kale u rö nöp hanîp mîdmagö lîbal aka wasö u niñ aij gî nabin. ⁹ Bî Kub hon Jisas Krais hanîp mög niñöm ud aij ga rö niñbim; nîpe ram nîpe au mîdöm, nan ap ulep gaga me. Mîd aij yabîl gaia u pen kalöp nan a göm, magöñhalö mîdeia au arö göm, îl î apöm, bî mög gep rö yabîl u mîdeia. Nîpe anîg ga u, kale nîbi bî gep rö, nîbi bî nan ap ulep gagöp rö mîdaimim a göm, anîg ga. *

¹⁰ Mî nöd nîbö u, kale nöd nöp gasî niñ aij gîmim, anîg gî nabun a gîpe. Pen anîg göl gasî niñmim, kale u rö nöp nöd nöp mani ñîbe. Anîb u, gasî yad niñbin u kalöp hagabin. ¹¹ Mî nöd nîbö u kale gasî klö niñmim gî nabun a gîpe u gasî niñöl gî mîdaimim, pen uri u rö nöp gasî klö anîbu nöp niñmim, niñön gî nabun a gîpe u hadö gî gî pîs gîmim. Mani kale uri mîdaimim gau niñme lîmim, kalîp ñeb rö u mîñi böñ nöp ñîmim. ¹² God nîp aij göp u, mani God nîp ñeb u hañowañ ñun. Pen hañowañ ñun, a gîno, pro nöp ñeb rö lö, u abe God nîp aij göp. God mani nan hon mîdöp gau nöp wö ralöb; mani nan hon mîdagöp gau halö wö ralagöp. *

¹³ Nîbi bî mani ñî nabim gau kale mîd aij gîlö, kale pen uñham mîdaimim, a gem hagagabin. ¹⁴ Pen mani nan kale uri iru mîdöp rö, kalîp rîmnap niñme lî ñîbe me, hainö kalöp mîdagaimim ñîniñ u, kale pen kalöp rîmnap niñme lî ñöl. Anîg gîmim, kalîp aip adîp adîp rö mîdeinabim. ¹⁵ God Manö u kalî kîñ rîköm hagla, “Nîbi bî nan mana a gîpal u iru nöp ñîhu udla gau niñla kub rö gaga; kale ñîñeb rö u nöp mîdeia. Pen nîbi bî pro ñîhu udla gau kalîp u rö nöp rîk daga; kale u rö nöp ñîñeb rö u nöp mîdeia,” a gîla. *

Pol nîpe Daidas nîp Korid yua

¹⁶ God Daidas nîp gasî ñö, yad ke klö gem kalöp ud aij gînam, a gem niñbin rö nöp Daidas gasî niñöb u, God nîp aij a gabin. ¹⁷ Daidas am kalîp niñmön au a gîno, nîp ke aij göp rö, ñîñî löm kalöp au niñ nab. ¹⁸ Pen bî aij hon ap halö Daidas aip yunabun. Bî anîbu nîpe Krais nîbi bî ram mînön pro ke ke gau kalîp manö aij u hag ñî ajö niñöl gî, nîp aij yabîl a gîpal. ¹⁹ Hon nîbi bî gau gî ñîno, kale Bî Kub hib nîpe haglö adö aran a gî gasî niñbun u me, hon mani anîbu ud arnabun. Pen Krais nîbi bî ke ke gau mîdpal Daidas nîp hag löm, nîpe hanîp aip aramöm wög aij anîbu gîniñm, a gîla. ²⁰ Pen Krais nîbi bî nîpe mani kub ñîbal u udun abad aij gun, dam bî gau kalîp ñîno, kale pen udöm

* **8:1:** Ro 15:26; 2Ko 9:1-2 * **8:7:** 1Ko 16:1-2 * **8:9:** Mad 8:20; Plp 2:6-7 * **8:12:** Mak 12:43-44 * **8:15:** Eks 16:18

nime li nibi bi nan midagöp gau nime li ñinaböl. Magöñhalö gasi niñ aij gun, gi aij nöp ginabun u, hanip manö ap hagöl rö lagnab. ²¹ Bi Kub abe nibi bi gau abe hon gi aij nöp gipun u niñöl a gi gasi u niñbun.

²² Pen mam hon ap halö yunabun. Mam anibu nipe pör klö göm miñ miñ göm wög göp. Pen uri nipe kale nibi bi aigale bi rö midpim u niñöm, nipe miñ miñ göl gi au ninab. ²³ Midamam Daidas nip yuabun u, nipe me yad aip wög jim ñöl gul, kalöp manö aij hag ñibul. Pen bi nipe aip nabil mihau, Krais nibi bi nipe gau kalip mihöñ wög anibu hag lölö, Krais hib nipe haglo adö arnim a gi gasi niñmil nabil.

²⁴ Pen kale yagol u amjaklö, kalip midmagö yabit limim, ud aij gimim. Anig gipe me, manö anibu kub arö, Krais nibi bi nipe midpal ram minöñ ke ke gau niñöm hagnaböl, “Pol nipe Krais nibi bi Korid au midpal gau hib kale hagö adö ara u, niñö nöp hagöp,” a ginaböl. *

9

Pol, “Nibi bi Krais lau adö midpal gau ud aij gimim,” a ga

¹ Pen Krais nibi bi nipe Jerusalem midpal gau mani ñimim, a gabin manö u, yiharñ hagpin; kale ke niñ aij gipim. * ² Kale Akaia Propins midpim gau, mi nöd u, mani kale ñinig gaibe u, yad nibi bi Masedonia Propins midpal gau kalip rapin hagem hagdindin. Kale Akaia nibi bi ñinig gaibe u, Masedonia kai kalip manö hagnö, uri nibi bi iru nöp gasi niñ aij göm mani kale ñaböl. ³ Pen mam hon uri hagajin gau kalöp hag yuabin u, kale mani kale God nip ñeb u ud li aij gimim gi jin gi midpe, Masedonia nibi bi gau, Pol manö nöp hagöp a göm hagagöl, a gem kalip yuabin. ⁴ Kale mani li magum gi aij gagnabim u, Masedonia nibi bi rimnap ut gi Korid amjakno, hanip nable ginab. Pen kalöp nable yabit ginim rö löp. ⁵ Anib u, mam hon gau kalip nöd hag yuabin. Kale am kalöp aip midlö, mani ñinabun a gipe u, li magum gipe midainim. Hainö

yad amjaknabin u, kale ñinñ löl gi mani ñinabim anibu gi jin gi midainab.

⁶ Kale niñbim, nibi bi nan yñ iru yimagnaböl gau, nan iru udagnaböl; nibi bi nan yñ iru yimnaböl gau nöp, nan iru nöp udnaböl. * ⁷ Anib u, kale nibi bi añi añi midpim rö, gasi kale ke niñmim mani ñimim. Iru gö niñöl gi ñagmim. Nibi bi rimnap kalöp neb neb gilo niñmim, ñagmim. Bi miñ miñ göm mani ñinab u, God bi anibu nip midmagö löp. ⁸ God nipe nan aij kalöp ñinig gab u, nan pro ñagnab; rapin nöp ñinab rö löp. Anib u, pör nöp kale ke nan iru midainab niñöm nibi bi mani ulep löp gau nan iru ñimim rö linab. ⁹ Adö anibu rö, God Manö u kalit kñin riköm hagla,

“Nipe nibi bi mög gep gau kalip nan aij abönamö ñinab.

Nipe pör nöp kalip ud aij göm gi aij ginab,” a gila. *

¹⁰ God hanip pör nan yñ ñöm, nan magö ñöm göp u, kalöp nan yñ iru yabit ñinab. Pen nipe gö ran aij geinab niñöm kale udmim rimnap nibi bi nan ulep löp gau nime li ñibe me, aij yabit ginim rö löp. Mani nan kale ñinabim u, God nipe gö nan magö iru yabit nöp pilnab. * ¹¹ Kalöp pör gö, nan kale iru nöp midö, halöwatö ñeb rö linab u me, nan ñöl gi midpe, hon damun Krais nibi bi Jerusalem midpal gau dam ñino, nibi bi iru nöp God hib nipe haglö adö arnab. *

¹² Anig gimim, Krais nibi bi nan ulep göp gau kalip gi aij ginabim u, kale nan ulep göp anibu udöm mid aij göm God hib nipe haglö adö arnab. ¹³ Anig gipe, nibi bi gau kale God nip gasi niñöm hagnaböl, “Krais nibi bi nipe Korid midpal gau, kale Krais manö aij u udöm, hagöp rö nöp göm, hanip mani abönamö ñöm, nibi bi gau kalip abönamö ñöm gipal u, nöp aij yabit a gabun,” a ginaböl. ¹⁴ God kalöp mög niñöm ud aij yabit göp rö niñöm, gasi kale am kalöp wam wam gö aij gö niñöl gi, kalöp nan a göm God nip sabe ginaböl. ¹⁵ God nipe nan aij unbö ke hanip ñöb u rö, nip aij göp a gun me!

* **8:24:** 2Ko 7:13-14 * **9:1:** 2Ko 8:1-7 * **9:6:** Pro 11:24-25 * **9:9:** Sam 112:9 * **9:10:** Ais 55:10 * **9:11:** 2Ko 1:11; 4:15

10

Pol, "Kale yip manö piral hagaböl," a ga

1-2 Nibi bi rimnap yip hagpal, "Pol nipe hon aip midöm, bi hain manö hagagep bi u midöp u pen am mlö gau midöm, köp kalı kılın rıkom, manö klö göm hagöp," a gıpal. Pen kale manö adö ap hagöm hagpal, "Pol nipe nıbi bi minöy naböy it i nıbö gau niñbal rö nöp niñöm hagöp," a gıpal. Krais nipe Bi hain aij agamij midöp rö, hib nipe hagem yad ke Pol kalöp manö klö gem hagabin, kale gası niñ aij gımim gı aij gımim. Yad amem nıbi bi yip manö naj hagaböl gau kalıp manö kub hagnabin. Pen kale gı aij gıpe, kalöp anıg unbö rö gagnabin u yip aij gınab. * 3 Hon minöy naböy it i midpun u pen nıbi bi minöy naböy it i pen pen gıpal rö gagpun. 4 Wim po hon udun pen pen gıpun u, minöy naböy it i ud pen pen gıpal rö wasö. Wim po hon udun pen pen gıpun u, God klö halö midöp u me, hon wım po anıbu damun, kıjaki aban klö gı löp gau am gı naj gıno, nıbi bi pen hagöl rö lagöp. * 5 Nıbi bi gau kale God gası niñeb u arö göm, gası kale ke u niñöm, hib kale ke haglö adö aröp u pen hon God klö nıpe udun manö aij nıpe hagno, nıbi bi anıb gau manö aij anıbu pen hagöl rö lagöp; hon gası kale ud nagı lıno, kale Krais manö aij niñ udöm hagöp rö nöp gılö arab. 6 Pen kale Krais hagöp rö göl gı midaipe niñun me, hainö nıbi bi Krais nıp azeb azeb niñbal gau gası niñno niñöl.

7 Kale rimnap amgö nöp niñbe. Niñ aij gımim. Bi ap Krais bi nıpe midpin a gı gası niñöb u, Pol u rö nöp Krais bi nıpe midöp u niñnim. 8 Bi Kub u nöp yip wög hag lö, kalöp nıbi bi abad midpin a gıpin u, rapın hagpin u pen, yip nable gagöp. Pen Krais nıpe yip wög hag la anıbu, kalöp hagnö ap lug pakmim a göm hag laga; kalöp hagnö Krais manö aij u niñ ud aij gımim nıp cıg aij gımim a göm yip hag la. * 9 Pen kalöp köp kalı kılın rık yubin u, niñmim pıñıñ gımim a gem yuagpin. 10 Nıbi bi rimnap yip

hagpal, "Nıpe mlö gau midöm, köp nöp kalı kılın rık yuöm, manö klö yabıt hagöp u pen aui auub niñbun u bi kub manö hagpal rö hagagöp," a gıpal. 11 Pen nıbi bi anıg hagpal anıb gau niñ midaiöl. Yad amjakem, adö ap ke gagnabin; mlö gai i midem, köp kalı kılın rıkem hagpin rö nöp gınabin.

12 Pen nıbi bi hib kale ke haglö adö arab gau, kale kub aka yad kub aka gem, gası u uhai niñagın. Kale gası laga rö hagpal, "Hon nöp me aij. Nıbi bi hon gıpun rö gıpal gau, gı aij gıpal; nıbi bi hon gıpun rö gagpal gau, gı aij gagpal," a gıpal. 13 Pen yad God wög u gı aij gıpin aka manö anıbu rö hagnıg gabin u, God nıbi bi ke nıbö gau kalıp wög ke hag la u, yad manö hagagnabin; God nıpe yip ke wög hag la u nöp hagnabin. Pen Krais manö aij kalöp hag ñeb wög anıbu, God nıpe yip ñöb.

* 14 Yad kale midpim au amjakagnep, manö anıbi hagagnep. Pen kale midpim gau yad ke nöd nöp amem, kalöp Krais manö aij u nöd hag ñınö. 15 God nıpe wög yip hag la. Ram minöy ke nıbö gau nıpe nıbi bi rimnap kalıp hag la. Kale ram minöy anıb gau amöm wög gıpal u, yad aiud ap udagnabin. Pen yip aij gınab u, kale Krais manö aij u niñ ud klö yabıt gı midaipe, yad kalöp anı gau wög klö gınö, wög adıñ kub rö lö, nan magö pıl aij gınab. 16 Hainö me kalöp dauba gı apem, am ram minöy nöd hag ñagla dagöl gau amem, Krais manö aij u nıbi bi anıb gau kalıp hag ñınabin. Ram minöy ke nıbö gau nıpe wög anıbu nıbi bi rimnap kalıp hag la. Kale ram minöy anıb gau amöm wög gıpal u, yad aiud ap udagnabin. 17 "Nıbi bi hib haglö adö arnıg gınab gau, Bi Kub u hib nıpe haglö adö arnım." * 18 Hib hon ke hagno adö arnab u, God niñö udep rö lagnab; pen Bi Kub u hib hon hagö adö arnab u me, God niñö udep rö lınab. *

11

Jisas manö hagabun, a göm, piral hagpal gau

* 10:1-2: 1Ko 2:3; 4:21 * 10:4: Ep 6:13-17 * 10:8: 2Ko 13:10 * 10:13: Ro 12:3 * 10:17: 1Ko 1:31
* 10:18: 1Ko 4:4

1 Yad manö hauł rö hagnabin u pen manö ił m+đö n+ñöl g+ hagn+g gabin. 2 God kalöp m+đmagö löp rö, yad kalöp u rö nöp m+đmagö l+bin. Kalöp me n+bi praj m+đ aij göp u dam b+ añ+ ap n+p ñ+nö. B+ an+bu me Krai. * 3 Pen yad p+ñ+ñ g+pim u, hadame nöp haino u pır alö, Ip n+ñ uđa rö, n+bi b+ r+mnap kalöp u rö nöp manö pıral gau hag ud arlö, gas+ kale n+ñbal rö n+ñmim, Krai n+p gas+ añ+ n+ñmim ud aij g+pim u, arö g+mim rö löp. * 4 Manö hagabin u, yad n+ñbin, kale n+bi b+ gau n+bö r+mnap kal+p ka ñ+be, Jisas yad manö hag ñ+bin u rö hag ñagpal; Jisas ap ke rö manö u hag ñ+lö, abönamö udabim. Pen kale Ana u abe, manö aij u abe u rö nöp nöđ udpe u wasö; ke hain n+bö ap rö u udabim. *

5 Pen gas+ yad n+ñbin, Krai manö aij ud arep b+ aij aij kale an+ib gau b+ kub, yad b+ ramö gau rö ap m+đagpin. * 6 Manö kale u, dö kal yab+ı hagpal u pen, yad hagpin rö manö ił n+ñ aij göm hagagpal. Kale n+ñbim, yad pör nöp manö ił n+ñ aij gem kalöp manö hag ñ+bin. *

7 Pen kalöp God manö aij hag ñ+nö u pen mani nan r+mnap ñ+mim a gem hagagnö. Yad kalöp an au m+đem an+g g+nö u, yad b+ pro rö m+đnö kale n+bi b+ kub rö l+ m+đaimim a gem, an+g g+nö. G+nö an+bu, y+p b+ ramö gau rö ap a g+mim n+ñbim aka n+hön? * 8 Yad kalöp aip m+đem Krai manö aij u hag ñ+m+đin u, Krai n+bi b+ ram m+nöñ ke n+bö r+mnap y+p mani nan ñ+la. Mani kale si uđem, Krai manö aij kalöp hag ñ+nö. * 9 Kale aip m+đainö ñ+n u, nan kale ap uđagnö. Añ mam Masedonia n+bö aula gau nöp, nan y+p n+hön ułep ga gau y+p dap ñ+la. Pen hainö u rö nöp, nan kale r+mnap hag n+ñagnabin. 10 Manö hagabin an+bi, hagöl g+ nöp m+đeinabin. Yad Akaia Propins r+goñ r+goñ gau am+ı ap+ı g+ ajeinabin u, mani nan kale r+mnap uđagnabin. Krai b+ n+pe m+đpin rö, n+ñö yab+ı hagabin. 11 Pen manö hagabin an+bi, kalöp m+đmagö lagpin aka n+hön? Wasö yab+ı. God n+ñöb yad kalöp m+đmagö l+bin.

12 Pen mani nan kale gau uđagm+đin u hainö u rö nöp g+nö, n+bi b+ manö pıral hag aipal gau, hon Pol n+p rö ađ+p ađ+p m+đpun a göm hagöl rö lagnab. 13 Kale höñ adö u Krai manö ud arep b+ rö löm, Krai wög gabun a g+pıal u pen Krai manö ud arep b+ m+đagpal. Manö pıral ud arep b+ m+đpal. 14 Pen ñ+n r+mnap Seden n+pe ke, God ejol mailö aij n+pe ap rö halu löm auöp. 15 Seden an+g göp u, b+ n+p wög g+pıal gau, b+ wög aij göm g+ aij g+pıal rö halu löm auaiöl, hon gas+ kub n+ñagun. Pen hainö gau n+hön n+hön g+naböl gau pen uđnaböl.

Pol God wög göl g+ marö uđa

16 Yad kauyañ hagabin, kale r+mnap y+p b+ hauł a g+mim gas+ u n+ñagmim. Pen y+p b+ hauł a g+mim n+ñeinabim u, y+p arö g+pe, b+ hauł gau hib kale ke haglö adö aröp rö yad u rö nöp manö r+mnap hagnabin. 17 Hib yad ke hagn+g gabin u, B+ Kub gö an+g gagnabin; b+ hauł alö hib kale ke haglö adö aröp rö g+n+g gabin. 18 Pen n+bi b+ iru nöp r+mnap gas+ ke n+ñöm, hib kale ke haglö adö aröp rö u, yad u rö nöp g+nabin. 19 Kale gas+ n+ñ aij yab+ı g+pim rö, b+ hauł gau manö am haglö, kalöp iru gagöp. 20 N+bi b+ gau kalöp wög g+ ñeb b+ kale rö mo kale gau löm, kalöp +ıp g+ damöm, hałowałö göl g+, mulu maj m+gan kalöp paklö, kale manö m+đagöp. 21 Pen yad b+ hain b+ y+har+ñ rö m+đem, an+g gagpin u, yad nable göp.

Pen yad manö hauł rö hagabin u, hib kale ke haglö adö aröp rö, unbö rö hagabin. * 22 Kale Hibru n+bi b+? Yad u rö nöp Hibru b+ ap. Kale Isrel n+bi b+? Yad u rö nöp Isrel b+ ap. Kale Ebrahim ił ap? Yad u rö nöp Ebrahim ił u m+đpin. 23 Kale Krai n+p wög g+pıal? Yad b+ hauł yab+ı rö, hib yad ke hagnö adö arab u pen yad wög klö g+ g+, marö adö ke ke uđpin rö, n+bi b+ pıral g+pıal gau gagpal. Y+p ñ+n iru nöp nag+ l+la. Y+p ñ+n iru nöp m+ñu magö pakla. Yad ñ+n iru nöp um dam an lem aunö. N+bi b+ gau an+g unbö rö gagpal. * 24 Juda kai ñ+n ke ke unbö mam+đ u, nag+ uđöm, y+p ij iru yab+ı nöp pak gus göm ñ+n

* 11:2: Ep 5:26-27 * 11:3: Jen 3:4,13 * 11:4: Gal 1:8-9 * 11:5: 1Ko 15:10; 2Ko 12:11 * 11:6: 1Ko 2:1,13

* 11:7: 1Ko 9:18 * 11:8: Plp 4:15-16; 2Ko 12:13 * 11:21: Plp 3:5 * 11:23: Ap 16:23

juöl ado gı da mamıd böñ dañ pakla (39).

* 25 Rom kai u rö nöp ñın ke ke ñın mıhau niñan yıp ur udöm pakla. Ñın ap niñi bi iru nöp yıp kabö ju pakla. Ñıg magıb kub ajainö, ñın ke ke mıhau niñan ñıg magıb u böñ nöp pıral paka. Ñıg magıb naij ga ñın anıb gau, mañ ap nan adıñ bad ap ud sısı lem, ñıg solwara uł adö lañ ap ran ap lug sısıb göl gı mıdnö mıdnö, sıdö wad amöm, sıbön göm gı damöm, ram rua. * 26 Yad pör nöp amıl apıl gı ajmıdin. Pör ajpin gau, ułham yabıt ajpin. Ñıg atı au jubin; nan si udep bi mıdpal an au ajpin; niñi bi yad ke aka Juda niñi bi wasö an gau gı ajem, ułham yabıt ajpin; daun kub gau aka be gau aka ñıg solwara an gau gı aramem, ułham yabıt arbin; niñi bi añ mam a gıpal u pen Kraıs niñi bi niñe mıdagpal an gau gı ajem, ułham yabıt ajpin. * 27 Yad wög goılam gem, uhön hanem wasö, ñın iru nöp nan magö mıdagö, kiyö lö, ñıg nan gö, waıtj mıdagö, yıgön göm göp. 28 Pen marö adö ap me, niñi bi Kraıs lau adö mıdpal ram mınöñ ke ke gau, mıd aij gıpal aka gem, gası iru niñabin. 29 Kraıs niñi bi rımnap lug paknıg gılö, klö yad ke u rö nöp lugnab rö u niñbin. Pen niñi bi rımnap kalıp fıpgılö nan si nan naij gılö, mıdmagö yad an dañ ilön göp.

30 Hib yad ke adö rımnap hagnam u, yad bi klö mıdagöp u niñmim a gem manö anıbu hagnabin. 31 Bi Kub Jisas Nap God, pör nöp hib dap raneb God u, yad pıral hagagabin u niñöb. 32 Yad Damaskas mıdainö, ki? Aredas bi niñe Damaskas abad mıdmıdöp u, yıp nagı lın a göm, polisman gau hagö, Damaskas adan ramö gau magörñhalö bınöm rık hakla. 33 Anıg gıla u pen mam hon rımnap yıp ud wadı kub mıgan u löm, nagı adıköm, dam kabö waryö gıgabö gıla ajöñ pro mıgan u fıpgı yulö, am am mınöñ yan amem, pırıkem ke gau arnö. *

12

Pol naböñ niñan manö u hag ña

* 11:24: Dud 25:3 * 11:25: Ap 16:22; 14:19 * 11:26: Ap 9:23; 14:5 * 11:33: Ap 9:23-25 * 12:7: Job 2:6
* 12:9: Plp 4:11-13

1 Hib yad ke hagnö adö arnab u aij gagnab u pen Bi Kub u bi ap niñ gö naböñ niñan manö u hagnıg gabin. 2 Mı unbö sıduñ böñ dañ luga u, Kraıs bi niñe ap niñbin u, God niñ dam ram mınöñ aij kumi kabö adö lañ au ud ara. Pen bi anıbu hañ roman halö anıg adö lañ ara aka, hañ roman arö göm ana nöp ara aka, niñagpin; God nöp niñöb. 3 Pen yad niñbin, bi anıbu — hañ roman halö aka ana nöp aka, niñagpin; God nöp niñöb — 4 God niñ dam ram mınöñ aij kumi kabö adö lañ au ud ara. Pen anıb lañ amöm, manö ke yabıt niñan. Manö niñan anıbu, manö hagagep, niñi bi hag ñeb rö wasö; manö ke yabıt u niñan. 5 Bi ga anıbu yad klö gem hib niñe nöp hagnö adö arnab u pen hib yad ke gınö adö aragnab. Hib yad ke manö rımnap hagnıg gabin u, yad bi klö mıdagöp rö nöp mıdpin manö anıbu nöp hagnabin. 6 Pen hib yad ke dap raneb manö rımnap hagbnep yad bi hauł rö hagagbnep; niñö nöp hagbnep. Pen anıg hagnö, niñi bi rımnap yıp niñöm, “Bi u bi aij ke mıdöp,” a gıblap u yıp aij gagböp. Yıp aij göp u, gıpin gıpin rö niñöm aka manö hagpin hagpin rö niñöm me, yad bi aigale bi rö mıdpin u ke niñöl. 7 God yıp ud arö, niñi bi rımnap niñagla rö niñnö anıbu, hib yad ke hagnö adö arnım rö löp a göm, God yıp nan ilön ñeb ap ñöb. Nan anıbu Seden bi niñe rö ap apöm, yıp kalı rö bınıg ij bö mıdöp. * 8 Bi Kub u niñ ñın mıhau niñan hagnö, yıp anıg gab rö gagnım a gınö u pen 9 yıp haga, “Ne ke nöp mıd aij gımön rö lagöp u pen yad niñi bi klö mıdagöp gau kalıp mög niñem klö yad ñınö niñöl gı kale aij nöp mıdeinaböl,” a ga. Anıg haga u me, hib yad ke hagnö adö arnab u aij gagöp; yıp aij göp u, yad klö mıdagöp bi ap rö mıdpin u hag mıdnö niñöl gı, Kraıs yıp ud aij göl gı mıdainım. * 10 Yad klö mıdagöp; yıp hag jubal; yad nan rık döp; yıp gı naij gıpal; yad ułham mıdpin. Pen Kraıs lau adö mıdpin rö, yıp aigöl aigöl gıñaböl u, miñ miñ nöp gıñabin. Pen yad ke klö mıdagöp u niñ mıdeinabin u, God niñe gö, klö niñe udem

klö göl gi m+deinabin.

Pol Korid n+bi b+ gau kal+p m+dmagö la

¹¹ Yad b+ hau+ rö hagaj+n. Pen kale nöp gajim yad an+g g+pin. Y+p ud aij g+mim, manö aij r+mnap hagbep u pen y+p arö g+mim, b+ r+mnap kal+p udpim. Yad b+ m+gan n+bö b+ ap rö m+dpin u pen Krai manö aij ud arep b+ aij aij kale an+bu gau b+ kub yad b+ pro gas+ u n+agpin. * ¹² Yad kale aip m+dem, hon Krai manö aij ud arep b+ gau g+pun rö nöp gi m+dainö. Kale nan gagep nan n+agep gainö u n+nmim, yad Krai manö aij ud arep b+ n+pe m+dpin u hadö n+nbim. * ¹³ An+bu u, Krai n+bi b+ n+pe m+dpal m+gan r+mnap kal+p g+nö g+nö rö nöp kalöp u rö nöp g+nö u pen adö añ+ ap nöp ke g+nö. Adö an+bu me, nan y+p ram b+ da gau, y+p ñim a gem hagagnö. Pen kalöp gi naj rö g+nö u n+nmim arö g+mim. *

¹⁴ Kalöp nöd ñ+n m+höp am n+nnö; m+ñi kauya+ u n+n+g gabin. Nan kalöp ap udnam a gem nagnabin; kalöp n+nnam a gem n+nabin. N+me nap b+ nan ud l+ aij göm, ñ+ pai b+ kale gau kal+p ñ+m+dal. Pen ñ+ pai b+ gau, n+me nap b+ kal+p an+g gagm+dal. ¹⁵ An+bu u, gas+ yad n+nbim u, kalöp nan a gem, mani nan yad gau magöñhalö yu haknabin aka wög gi dam dam Krai manö aij u hag ñ+ dam dam umnabin u, manö m+dagöp. Pen yad kalöp m+dmagö yab+ l+bin u n+nnabim u, y+p pen m+dmagö lagnabim aka+ ¹⁶ Pen kale hagnabim, “Mani nan hon udagpan pen ne manö piral hagö hon dui g+pun,” a g+nabim. ¹⁷ Yad kalöp mam r+mnap yunö u, mani nan kalöp gau amgö amgö l+ udnaböl a gem yunö aka+ ¹⁸ Yad kalöp nan a gem Daidas n+p yu+n a gem, n+p hag n+nnö yau a ga n+nnem mam hon ap halö n+pe aip yunö. Pen yad n+nbim Daidas nan kalöp r+mnap +p gaga. Daidas yad g+pin adö u nöp göp; n+pe adö ap ke gagöp. *

¹⁹ Pen yad n+hön g+n+g manö an+bi kali k+ñ r+kaj+n? Kale gas+ n+hön n+nbim? Pol manö hagab u, hib n+pe ap lugagn+m a göm hagab a g+pim ar? Pen adö an+bu

hagagaj+n wasö. God n+pe n+nn m+do n+nnöl gi, hon Krai n+bi b+ n+pe m+dpin manö hagajun. Añ mam aij yad kale klö g+mim Krai n+p c+g aij g+mim, a gun gas+ n+nnun hagajun. ²⁰ Yad p+ñ+n+g g+pin u, yad am kalöp n+nnabin ñ+n u, kale g+pim rö n+nnö, y+p aij gagnab. An+bu rö, kale y+p n+nnabim u, yad g+pin rö n+nnbe, kalöp aij gagnab. Kale pen pen hagmim as+k ke ke l+mim, nan kale gau hon nöp udun a g+mim, añ mam r+mnap n+nnbe mulu lugö, kalöp ke nöp aij g+n+m adö u nöp gas+ n+nnmim, n+bi b+ r+mnap kal+p manö naj hagmim, kal+p manö udmim, hib kale ke dap ranmim, ha+öwa+ö g+mim, g+mim rö l+n+m u yad p+n+n+g g+pin. ²¹ Pen yad p+ñ+n+g g+pin u, yagol au kauya+ amem n+nnabin, kale r+mnap gas+ naj adö u n+nnmim, n+bi si b+ si g+pim u, n+hön g+n+g an+g g+pun a g+mim arö gagmim, n+bi si b+ si g+ dammim, gas+ naj n+nnmim g+ dammim, ha+öwa+ö göl gi nöp m+deinabim. G+nabim an+bu God n+nnöb a gem, yad b+ m+gan n+bö gau ap rö m+dem, nable gö n+nnöl gi, kalöp nan a gem m+öñ göl gi m+deinabin. *

13

¹ Yad nöd kalöp ñ+n m+höp am n+nnö. M+ñi pen kauya+ n+nn+g gabin. God Manö u kal+ k+ñ r+köm hagla, “N+bi b+ r+mnap kal+p manö kub hagn+g gaböl u, n+bi b+ m+höp aka m+hau n+gan rö amgö kale ke n+nn m+dlö n+nnöl gi, gi naj g+la u apöm waiö hagaiöl, n+nnö rö l+nab,” a g+la. *

² Ruö ñ+n y+gwö an+ bö u kalöp am n+nnem, n+bi b+ nan si nan naj g+ m+deila gau hainö apem kal+p hag g+nabin a gem kal+p hag aunö. M+ñi kalöp aip m+dagpin pen kauya+ manö nöd hagnö rö u nöp hagabin, yad am jakem, n+bi b+ nöd nan si nan naj g+ m+deila gau abe, n+bi b+ m+ñi nan si nan naj gabim gau abe, kalöp mög n+nnagnabin. ³ Pen kale Pol Krai aip m+dpin aka wasö gi gas+ n+nbim u, n+nn aij g+mim. Krai nan r+mnap ram m+nöñ an+ kale gau gö n+nnabim, n+pe b+ y+har+n wasö; n+pe B+ klö ke n+bö. ⁴ N+pe b+ y+har+n rö lö, n+p mab ba la+ al pak l+lö uma u pen

* **12:11:** 2Ko 11:5 * **12:12:** Ro 15:19 * **12:13:** 2Ko 11:9 * **12:18:** 2Ko 8:6,16-18 * **12:21:** 2Ko 13:2

* **13:1:** Mad 18:16; 1Di 5:19

God klö nipe u gö, kauyan uraköm kamij mïdöp. Anib u rö, hon Krajs aip mïdun bi yiharij rö mïdpun, pen Krajs kamij u hanip God klö nipe u ñö, kalöp nan a gun wög ginabun. *

⁵ Pen kale Krajs nip nij udun nip cig gipun aka wasö gimim gasi amil apil gimim, Krajs kalöp aip mïdöp u ke nijnabim. Aka pen gasi nij dammim Krajs kalöp aip mïdagöp a gimim u ke nijnabim. * ⁶ Pen yad gasi nijbin, hanip bi gasi nij dammim me, Krajs hon aip mïdöp u ke nijnabim. ⁷ Hon kalöp nan a gun, God nip sabe gun hagabun, “Kalip abad mïdaimön, naj adö u gagöl,” a gabun. Pen God nip sabe gabun anibu, kale mïd aij gipe hib hon ap rannim a gun, sabe gagabun. Hib hon lugnab u nan yiharij; kale gi aij nöp ginabim u nan kub.

⁸ Pen Krajs manö aij u kub ginim adö u nöp gun; Krajs manö aij u pro ginim adö u gagun. ⁹ Hanip aij göp u, hon nibi bi klö mïdagöp rö lun, kale pen nibi bi klö limim. Anib u, God nip sabe gipun, “Kalip abad mïdaimön, nagis adö aij nöp göl,” a gipun. ¹⁰ Bi Kub nipe yip wög hag la anibu, kalöp hagnö ap lug pakmim a göm hag laga; kalöp hagnö Krajs manö aij u nij ud aij gimim nip cig aij gimim a göm yip hag la. Adö anibu nöp yad mïlö kub gai i mïdem, kalöp nöd nöp köp anibi kali klij rik yuabin. Kale manö yad anibi nijmim, hagabin rö gi mïdeinabim me, yad amjakem manö klö hagnig gasi nijbin u arö ginabin. *

¹¹ Añ mam bi. Miñi manö hag junig gem, “Kale mïdaiim” a gabin. Köp kali klij rikabin anibi aunab u nijmim, hon nan aij adö u nöp gun a gimim klö nöp anig göl gi mïdaimim, manö kali klij rikabin i udmim, manö hag adö añi limim, agamij mïd aij gimim. Anig gipe me, God nibi bi mïdmagö löm ud aij göp u, kale aip nöp mïdeinab. ¹² Kale Bi Kub nip nij udpim rö, pen pen hag wihai udöl gi, alaun bom halumim. ¹³ Krajs nibi bi aui mïdpal magöñhalö, kalöp añ mam gau “Mïdpim?” a gipal.

¹⁴ Bi Kub Jisas Krajs kalöp magöñhalö mög nijöm ud aij göl gi mïdainim; God nipe kalöp magöñhalö mïdmagö löl gi mïdainim; Ana Ut nipe kalöp magöñhalö at ba göl gi mïdainim.

* 13:4: Plp 2:7-8 * 13:5: 1Ko 11:28 * 13:10: 2Ko 10:8

Galesia Pol Galesia n̄ibi b̄i kal̄ip k̄öp kal̄i k̄liñ r̄ika

¹ Yad Pol, b̄i Jisas manö ud arep ap m̄idpin. Pen wög ḡipin an̄ibu, n̄ibi b̄i r̄imnap haglö aka gas̄i yad ke n̄iñem gagpin; Jisas Kraiss abe, Nap n̄ip gö uraka u abe, kale apil m̄ihau nöp haglö ḡipin.

² Hon añ mam Kraiss p̄ig m̄idpun gai i, kalöp añ mam Kraiss lau adö Galesia Propins m̄idpim gau, “Kale m̄idpim?” a gabun.

³ Bap God abe, B̄i Kub hon Jisas Kraiss abe, kalöp mög n̄iñmil abad m̄idlö m̄id aij ḡimim. ⁴ Hon nan si nan naj göl ḡi m̄idaino pen B̄i Kub hon Jisas Kraiss, Bap hon God haga manö u udöm, nan si nan naj ḡipun gau pri u l̄ik ḡi yunam, a göm, han̄ip nan a göm ilön udöm uma. Uma u, n̄ibi b̄i nan si nan naj ḡim̄idal an̄ gau m̄idaino, han̄ip ud kam̄iñ yun̄ig uma. *

⁵ An̄ib u, God Bap hon hib n̄ipe u pör pör nöp hagno adö ar̄im. An̄ib unbö rö aij.

Jisas han̄ip nan a göm uma manö aij an̄ibu nöp n̄iñ udun

⁶ Yad gas̄i iru yab̄iñ n̄iñbin. God kalöp mög n̄iñöm, Jisas n̄ip hagö, kalöp a göm uma u pen ȳiñid nöp God n̄ip arö ḡimim, manö aij n̄ipe u arö ḡimim, manö hain n̄ibö ke daubal r̄imnap, manö i manö aij, a ḡimim, n̄iñ udn̄ig gabim. ⁷ Manö an̄ibu, Kraiss manö aij u wasö; ȳihar̄iñ n̄ibi b̄i r̄imnap apöm, manö piral ke n̄ibö r̄imnap kalöp haglö, kale dui ḡimim, “Manö an̄ibu n̄iñun aka?” ḡimim gas̄i u n̄iñabim. *

⁸ Kraiss manö aij kalöp nöd hag ñ̄ino u, manö n̄iñö yab̄iñ u hag ñ̄ino. Pen hon ke aka ejol kumi kabö adö lan̄ n̄ibö ap apöm, manö ke n̄ibö manö piral r̄imnap kalöp hag ñ̄inab u, God b̄i an̄ibu hagö mab ke pör inab u aram pör pör nöp au m̄idnab u aij. ⁹ Manö an̄ibu kalöp kauyan̄ hagabin. B̄i ap apöm, manö aij nöd n̄iñ udpe u ba gau löm, manö ke n̄ibö manö piral r̄imnap

kalöp hag ñ̄inab u, God b̄i an̄ibu hagö mab ke pör inab u aram pör pör nöp au m̄idnab u aij.

¹⁰ Manö hagabin an̄ibi, n̄ibi b̄i gau hib yad u haglö adö aran̄, a gem, hagagabin. God ȳip n̄iñöm ñ̄iñ̄i lin̄im a gem hagabin. Yad n̄ibi b̄i gau kal̄ip wañ wañ göl ḡi hagagabin. Ai ḡiñig: yad an̄ig gem wañ wañ göl ḡi hagbnep u, Kraiss wög ḡi ñ̄eb b̄i n̄ipe ap m̄idagbnep. *

God nöp hagö Pol wög n̄ipe ḡim̄idöp

¹¹ Añ mam b̄i. Yad kalöp n̄iñö hagabin. Manö aij kalöp nöd hag ñ̄inö u, n̄ibi b̄i manö hagpal rö wasö. * ¹² Manö an̄ibu, b̄i ap hagö n̄iñagnö; manö an̄ibu b̄i ap ȳip hag ñ̄ö udagnö. Jisas Kraiss n̄ipe ke nöp ȳip waiö hag ñ̄ö n̄iñö.

¹³ Pen nöd yad Juda n̄ibi b̄i gas̄i n̄iñm̄idal rö gas̄i n̄iñm̄idin u, kale n̄iñbim. God n̄ibi b̄i n̄ipe gau böñ nöp umlan̄, a gem, kal̄ip ḡi naj yab̄iñ ḡim̄idin. * ¹⁴ Bac b̄i manö u n̄iñ udem, klö yab̄iñ ḡim̄idin; b̄i Juda yad aip ad̄ip ad̄ip kub ḡino gau, kale ḡim̄idal rö wasö, yad añ̄i Juda lo manö n̄iñ aij yab̄iñ gem, bac b̄i hagn̄idal rö klö gem ḡim̄idin. *

¹⁵ Pen ami ȳip yag dauaga ñ̄in u, God ȳip mög n̄iñöm ud wög ḡi ñ̄eb b̄i n̄ipe ap hag la. Hainö kub ḡinö, God n̄ipe ke aij ga ñ̄in u nöp, * ¹⁶ Ñ̄i yad Jisas Pol n̄ip yamnö, n̄iñ aij göm, Juda n̄ibi b̄i wasö gau kal̄ip manö aij yad u hag ñ̄i aij ḡinab, a göm, Ñ̄i n̄ipe ȳip yamö, n̄iñ aij ḡinö. An̄ig gö, Jisas manö u aigege rö m̄idöp, a gem, n̄ibi b̄i r̄imnap hag n̄iñagnö. ¹⁷ Pen Jisas nöd hag lö manö aij ud arep b̄i n̄ipe m̄ideila gau kal̄ip n̄iñnam, a gem, Jerusalem aragnö. Ȳihar̄iñ ram m̄inöñ m̄ilö kub Arebia am m̄idem, ado ḡi apem, daun kub Damaskas m̄idm̄idin. ¹⁸ M̄i m̄ihau n̄igan̄ inö, Pida Jerusalem m̄ideia u n̄iñig amem, n̄ipe aip ñ̄in iru m̄idagainö; ȳihar̄iñ ñ̄in unbö aj̄ip böñ dan̄ m̄idainö. * ¹⁹ Pen yad b̄i Jisas manö ud arep r̄imnap halö n̄iñagnö; Pida aip Jisas n̄imam Jems aip kal̄ip nöp n̄iñö.

* **1:4:** Gal 2:20 * **1:7:** Ap 15:1,24 * **1:8:** 1Ko 16:22 * **1:10:** 1De 2:4 * **1:11:** Mad 16:17 * **1:13:** Ap 8:3 * **1:14:** Ap 22:3 * **1:15:** Ais 49:1; Gal 2:7 * **1:18:** Ap 9:26

20 Manö kalı kliš rıkabın anıbi, God nıñ mıdöp u, kalöp nıñö yabıl hagabın.

21 Pen yad hainö Siria Propins amem, Silisia Propins amem, gınö. * 22 Nöd ñın anıbu, nıbi bı Kraıs lau adö Judia ram mınöñ pro ke ke mıdeila gau amgö magö kale u yıp nıñagla u 23 pen nıbi bı rımnap manö yad u yag damöm hagla, “Bı Jısas manö aij nıpe u hag juöm, hanıp gı naij göm gımıdöp bı u, mıñi Jısas manö aij u nıbi bı gau kalıp hag ñı ajab,” a gılö 24 nıñöm God hib nıpe u haglö adö armıdöp.

2

Pol Kraıs manö aij ud arep bı rımnap aip magum göm, manö hag jım ñıla

1 Pen mıd damem, mı in unbö sıduñ böñ dan lugö, mam Banabas hol bı mıhau, Daidas nıp ut gı Jerusalem arno. * 2 God yıp waiö hagö Jerusalem arno. Amun, nıbi bı Jısas nıp nıñ udla bı kub rö mıdmıdal gau aip am mıgan ap bı gun, kale nıhön rö hagöl, a gem, Juda nıbi bı wasö gau kalıp manö aij nıhön rö hagnıdın manö anıbu kalıp hag yamnö. Wög nöd gınö u abe wög hainö gınam u abe lug pakagnım a gem, manö anıbu kalıp hag aij gınö.

3 Bı yad Daidas nıpe Grik nıbö u pen nıp hañ rıb gı dö gıgab a göm hagagla. 4 Pen bı rımnap pır alöm, Kraıs Jısas bı nıpe rö löm, agamıj apöm hon aip ut gı mıdeila. Pen hon Kraıs Jısas nıp cıg mıdun, Juda lo manö ke ke adö u gagun, mıd aij gımıdun rö, kale nıñlö, hıbur kale naij ga. Juda lo manö ke ke adö u gılan, a göm, apöm manö pıral anıbu hagla. * 5 Pen Kraıs manö aij u manö nıñö nöp mıdnım, nıñöm kale manö nıñö anıbu nöp nıñ udmım, a gun, manö pıral hagla anıbu udagno.

6 Pen nıbi bı Jısas nıp nıñ udla bı kub rö mıdmıdal gau kale yıp manö rımnap hagla. Bı kub rö hagabın pen kale bı kub aka bı pro u yıp nan yıharıñ rö löp. God nıpe bı kub ud aij gınam bı pro ud aij gınam a göm gası anıbu rö nıñagöp. 7 Pen kale nıñla, God nıpe Pıda abe yıp abe

manö aij nıpe hag ñı ajep wög anıbu hag la. God Pıda nıp hag lö, hañ rıb gı dö gıpal nıbi bı gau kalıp hag ñı ajmıdöp rö u, yıp u rö nöp hag lö, hañ rıb gı dö gagpal nıbi bı gau kalıp hag ñı ajmıdın. * 8 Anıb u nıñöm me hagla, “God Pıda nıp kłö nıpe ñöm abad mıdö nıñöl gı, nıpe am hañ rıb gı dö gıpal nıbi bı gau kalıp Kraıs manö aij ud arep bı mıdöp rö, Pol nıp u rö nöp kłö nıpe ñöm abad mıdö nıñöl gı, nıpe am hañ rıb gı dö gagpal nıbi bı gau kalıp Kraıs manö aij ud arep bı mıdöp,” a gıla. 9 Jems, Pıda, Jon kalıp bı kub a gıpal bı gau, God yıp wög anıbu ña nıñla u me, wög hon adö añı gıpun, a göm, Banabas halıp bı mıhau ñımagö pakla. Anıg göl hon manö hag adö añı lıno nıñöm kale hagla, “Banabas Pol bı mıhau ammil Juda nıbi bı wasö gau kalıp Kraıs manö aij u hag ñımil, hon am hañ rıb gı dö gıpal nıbi bı gau kalıp Kraıs manö aij u hag ñun,” a gıla. 10 Pen kale manö añı ap hagöm hagla, “Ammil ram mınöñ anıb gau ajmıl, nıbi bı Jısas nıp nıñ udpal gau kalıp hagaimıl, nıbi bı mög gep rö Jerusalem i mıdpal gau kalıp hauł gagöl; kalıp mani rımnap yuöl,” a gıla. Manö hagla anıbu, yıp aij ga adö u nöp hagla. *

Pol Pıda nıp hag ga

11 Pen hainö Pıda daun kub Adiok apöm, adö unbö ke gö, gı aij gagöp, a gem, nıp waiö hag gınö. 12 Nıhön gıñg: nıpe nöd Juda nıbi bı wasö anı gau mıdöm, nıbi bı Jısas nıp nıñ udla gau aip nan jım ñöl ñıñmıdöp. Pen hainö Jems bı nıpe rımnap Jerusalem nıbö aula. Jems bı gau yıp hagnaböl, “Bı hañ rıb gı dö gagpal gau aip nıhön gıñg nan ñıñabön,” a gıgaböl, a göm, pıñıñ göm, hainö Juda nıbi bı wasö gau aip nan ñıñaga. * 13 Anıg gö, Juda nıbi bı nöd ju am ram mınöñ anıb gau mıdeila gau, pıral ga anıbu nıñöm, u rö nöp gıla. Pen mam Banabas u rö nöp nıñöm, kale gıla adö anıbu hain ga.

14 Pen Jısas manö aij u anıg arö geila u nıñem, nıbi bı gau magörhalö nıñmıdlö nıñöl gı, yad Pıda nıp hagnö, “Ne bı Juda

* 1:21: Ap 9:30 * 2:1: Ap 15:2 * 2:4: Gal 1:7; 5:1,13 * 2:7: Ap 22:21 * 2:10: Ap 11:29-30 * 2:12: Ap 11:3

nibö u pen Juda nibi bi wasö gau rö midmidan. Pen mñi nihön ginig ke asik limön, Juda nibi bi wasö gau kalip, hon Juda nibi bi gipun gipun rö gimim, a gimön, hagabön?” ö ginö.

¹⁵ Ami bapi hanip yag daula u, Juda nibi bi yag daula. Hanip Juda nibi bi wasö gau rö yag dauagla. ¹⁶ Pen hon Juda nibi bi niñbun, nibi bi lo manö adö u gilö arö, God niñöm, nibi bi kamij aij yad a göm hagagnab. Nibi bi gau Jisas Krais hanip a göm uma, a göm, nip niñ udpal nibi bi gau nöp me, God niñöm, nibi bi kamij aij yad, a ginab. Hon u rö nöp lo manö adö u ginö arö, God niñö nibi bi kamij aij nipe midagpun. Krais Jisas hanip a göm uma, a gun, nip niñ udno niñöl gi, God niñö nibi bi kamij aij nipe gau midpun. *

¹⁷ Gasi hon niñbun u, Krais manö aij u niñ udno, Krais hanip ud nipe ke aip ud jim ñi linab u me, God nipe hanip nibi bi kamij aij yad a ginab. Pen Krais manö aij u niñun, hon nibi bi magöñhalö nan si nan naij gipun u waiö niñbun. Hon Juda nibi bi niñbun, Juda nibi bi wasö gau nibi bi nan si nan naij gep midpal rö, hon ke u rö nöp midpun. Anig göp u, nibi bi rimnap hagnaböl, Krais nan si nan naij gep nagt u gi pidöñ linab a ginaböl. Pen wasö yabıt. ¹⁸ Hon uri niñbun, Juda lo manö ke ke hagöp rö ginö, God wö ralöm hanip nibi bi kamij aij nipe midpim a gagnab. Hon uri niñbun manö anıbu manö pir alep. Pen yad manö piral manö nöd nibö anıbu kauyan nibi bi gau manö niñö rö hag ñinabin u, yad nan si nan naij ginabin. ¹⁹ Lo manö yip al pak la niñöm uri yad wip he rö midem lo manö u niñagpin. Pen uri yad God nip aij ginim adö u nöp ginam. Krais mab ba lan al pak lila u, yip Krais aip al pak lilo umnö. ²⁰ God Ñi nipe yip mög niñöm uma u, yad nip cig gem me, nipe uma u, yad aip umlo. Anıb u, nip cig gem, nöd midmidin rö midagpin. Krais yad anı danı kamij midöp. Mñi kamij yabıt midem, nip gasi niñöl gi, yip gasi ñöb adö u nöp gipin. * ²¹ God nipe nibi bi gau kalip mög niñöm rau adog uda manö

aij u hag juagnabin. Nibi bi gau lo manö ke ke adö u gilö arö, God niñöm, nibi bi kamij aij yad, a giböp u, Krais hanip uma u yıharıñ umböp.

3

Nan kliñ aij gimıdal rö wasö; Jisas nip cig gun me, God aip jim ñöl mideinabun

¹ Galesia nibi bi, kale gasi aij midagöp. Bi an gö kalöp hauı halö löp. Hon Jisas Krais nip mab ba lan al rıbık lila manö aij u hag ñi aij ginö niñbe. ² Pen yad kalöp manö añi ap hag niñabin. Kale nöd nihön nihön gaibe, God nipe Ana nipe u kalöp ñanı Kale lo manö hagöp rö gıpe, God nipe Ana nipe u kalöp yua aka kale manö aij hag ñino u niñ udpe, God nipe Ana nipe u kalöp yuanı ³ God Ana u nip udmim me, nibi bi kamij aij nipe midpim u pen mñi hauı alö, klö hon ke gun, mid aij ginabun, a gimim, niñbim aka? ⁴ Nöd Krais nip niñ udpe, kalöp gi naij yabıt gıla ñin u, nip arö gagpe. Pen mñi nihön ginig, lo manö ap haglö, manö kale anıbu udmim, Krais nip arö ginig gabim? ⁵ Yip hagpe niñin. Kale lo manö hagöp rö gıpe, God nipe Ana nipe u kalöp yuöm nan gagep rö anı kale gau göp aka kale Krais manö aij niñmim niñ udpe, God nipe Ana nipe u kalöp ñöm nan gagep rö anı kale gau göp?

⁶ Pen Ebrahim nip gasi niñmim. God Manö u kalı kliñ riköm hagla, “Ebrahim God manö haga u niñ uda niñöm God nip, bi kamij aij yad, a ga,” a gıla. *

⁷ Anıb u, niñim. Nibi bi God Manö hagöp u niñöm, “Niñö hagöp,” a göm niñ udpal gau, Ebrahim rıdık nipe midpal. ⁸ God Manö hadame gau haga, Juda nibi bi wasö gau, God manö hagöp u niñ udlö, God kalip nibi bi kamij aij yad a ginab, a ga. Adö anıbu nöp, God Manö hadame nöp Krais manö aij u Ebrahim nip haga, “Ne midpan u me, God nipe nibi bi gau magöñhalö nan aij ñinab,” a ga. ⁹ Ebrahim God manö haga u niñ udö, God nip ud aij ga rö, nibi bi God Manö hagöp u niñöm, niñö hagöp a göm niñ udpal gau, kalip u rö nöp ud aij ginab.

* 2:16: Ap 15:10-11; Ro 3:20-28; Gal 3:11 * 2:20: Gal 1:4 * 3:6: Jen 12:3; Ro 4:3,16

10 Pen n̄ibi b̄i lo manö adö u nöp n̄iḡun ḡino, God han̄ip udnab, a ḡipal n̄ibi b̄i gau, ilön kub yab̄iḡ udnaböl. N̄ihön ḡin̄ig: God Manö u kal̄i kliñ r̄iköm hagla, “N̄ibi b̄i an, God lo manö kal̄i kliñ r̄ikla r̄ikla rö magör̄halö hain gagnab u, ilön kub udnab,” a ḡila. *

11 Pen manö ap God Manö kal̄i kliñ r̄iköm hagla, “N̄ibi b̄i ȳip n̄iḡ udpal gau nöp me, n̄ibi b̄i kam̄iḡ aij yad m̄idöm, kam̄iḡ m̄ideinaböl,” a ḡila. An̄ib u n̄iḡbun, n̄ibi b̄i lo manö adö u nöp n̄iḡöm ḡilö arnab gau, God n̄ibi b̄i kam̄iḡ aij yad, a göm, kal̄ip udagnab. * 12 Pen lo manö hagöp rö gep u ke, Krais manö aij u n̄iḡ udep u ke. N̄ibi b̄i lo manö hagöp rö klö hon ke ḡinabun a ḡinaböl u, dui ḡinaböl. God Manö kal̄i kliñ r̄iköm hagla, “B̄i lo manö ke ke magör̄halö hain ḡinab b̄i an̄ibu me kam̄iḡ arnab,” a ḡila. 13 Hon God lo manö adö u ḡi wasö n̄iḡun, ilön kub udn̄ig ḡino u pen Krais ilön kub an̄ibu udöm han̄ip rau adog uda. God Manö kal̄i kliñ r̄iköm hagla, “Mab ba laḡ al pak l̄ilö umnaböl b̄i gau, God n̄ipe ke pen ñö, ilön udnaböl,” a ḡila. * 14 Pen Krais han̄ip rau adog uda u, God Ebrahim n̄ip manö aij haga u, Krais Jisas gö Juda n̄ibi b̄i wasö gau nan aij an̄ibu udöl a göm, an̄ig ga. Juda n̄ibi b̄i wasö gau manö aij an̄ibu n̄iḡ udlö, God n̄ipe Ana n̄ipe han̄ip Krais n̄ibi b̄i n̄ipe ñ̄in̄ig ga.

Lo manö u ke; God ḡinabin a göm hag la manö u ke

15 Añ mam b̄i. Yad kalöp manö ap hagnam. B̄i r̄imnap manö hag adö añ̄i löm, hagnaböl rö nöp ḡinaböl. B̄i ap apöm manö r̄ib r̄iköm haḡöwatö gagnab. 16 God n̄ipe Ebrahim aip ñ̄i n̄ipe aip manö n̄iḡö hag lep hagöm haga u, God Manö an̄ibu kal̄i kliñ r̄iköm, “Ñ̄i gau aip,” kal̄i kliñ r̄ikagla; “Ñ̄i ne u aip,” kal̄i kliñ r̄ikla. Ñ̄i añ̄i hagla an̄ibu, Krais n̄ip nöp hagla. * 17 Pen yad hagabin u, God Ebrahim n̄ip ḡinabin a göm hag la manö u, m̄i iru nöp (430) m̄id damöm, hainö God lo manö u ñ̄a. Lo manö hainö ñ̄a an̄ibu, aige göl göm

manö n̄iḡö hag lep nöd haga u nan ȳihar̄iḡ rö ḡik ḡi yu ke gau yunab? An̄ig gagnab. *

18 Pen n̄ibi b̄i lo manö hain ḡilö God nan aij ñ̄iböp u, God nöd an̄ig ḡinabin a ga manö u gas̄i n̄iḡöl ḡi m̄idöm nan aij ñ̄agböp. Pen God n̄ipe Ebrahim n̄ip nöd haga manö an̄ibu nöp gas̄i n̄iḡöl ḡi m̄idöm, n̄ipe ke Ebrahim n̄ip haga rö nöp ga. *

19 Pen kale hagnabim, “God Ebrahim n̄ip nan aij haga u ȳihar̄iḡ ñ̄öb u rö, God n̄ipe n̄ihön ḡin̄ig lo manö ñ̄a?” ö ḡinabim. Pen God nöd yab̄iḡ Ebrahim n̄ip manö haga; hainö yab̄iḡ ñ̄i haga u aua. Pen ñ̄in an̄ au n̄ibi b̄i nan si nan naij ke ke ḡim̄idal rö, kale naij ḡim̄idal u n̄iḡöl a göm, God kal̄ip lo manö ñ̄a. Pen lo manö u, God ejol gau nöp dap b̄i ap n̄ip ñ̄eila, n̄ipe pen dam n̄ibi b̄i gau kal̄ip hag ñ̄a. * 20 Pen Ebrahim ñ̄i n̄ipe ḡinab manö haga an̄ibu manö kub yab̄iḡ u me, God n̄ipe ke apöm Ebrahim n̄ip haga.

Lo manö u han̄ip gas̄i r̄im̄id ukab

21 Kale gas̄i ap n̄iḡmim hagnabim, “God han̄ip manö m̄ihöp haga. Pen lo manö haga an̄ibu, yad ḡinabin a göm manö n̄iḡö hag la manö an̄ibu aip ad̄ip ad̄ip m̄idagöp,” a ḡinabim. “Manö an̄ib m̄ihau ke ke m̄idöp,” a ḡinabim. Pen manö ke ke wasö. God n̄ibi b̄i kam̄iḡ m̄idep lo manö ap hagaiböp, hon lo adö an̄ibu nöp n̄iḡun ḡino, God n̄ipe n̄iḡöm han̄ip n̄ibi b̄i kam̄iḡ aij n̄ipe a ḡiböp. Pen lo an̄ibu rö ap hagaga. * 22 God Manö kal̄i kliñ r̄ikla rö nöp m̄idöp. N̄ibi b̄i ram m̄inöḡ gau magör̄halö nan si nan naij adö u ḡilö ḡilö, gac an̄ibu kal̄ip wam wam gö, ke kam̄iḡ aröl rö lagöp. Pen n̄ibi b̄i Jisas Krais n̄ip n̄iḡ udnaböl gau, God ḡinabin a göm hag la rö, nan aij haga an̄ibu kal̄ip ñ̄inab.

23 Pen Krais auaga ñ̄in u, n̄ip n̄iḡ udagno u me, lo manö han̄ip b̄i naḡiman waryö raul an̄ yaḡ m̄idpal rö u, ḡi ḡigabö ga. * 24 Han̄ip ḡigabö göm, gas̄i r̄im̄id uk damöm, gas̄i ñ̄ö n̄iḡöl ḡi m̄idno, Krais auö, manö aij n̄ipe u n̄iḡ udno, God han̄ip n̄ibi b̄i kam̄iḡ aij n̄ipe a göp. * 25 Krais manö aij

* 3:10: Dud 27:26 * 3:11: Gal 2:16 * 3:13: Ro 8:3; Dud 21:23 * 3:16: Jen 12:9 * 3:17: Eks 12:40

* 3:18: Ro 4:14 * 3:19: Ro 5:20; Ap 7:38 * 3:21: Ro 8:2-4 * 3:23: Gal 4:3 * 3:24: Ro 10:4

u n+ŋ udpun u me, uri lo manö han+ŋ gasi r+m+đ uk dam gagöp. ²⁶ Kale Kraiŋ Jisas n+ŋ n+ŋ udpim u me, kale magöŋhalö God ñ+ŋ pai n+ŋpe m+đpim. * ²⁷ Kale ñ+ŋg pakmim Kraiŋ n+ŋ c+g g+ŋpim u me, ke hain n+ŋbö Kraiŋ n+ŋpe ke rö halu l+ŋbim. * ²⁸ An+ŋb u, Juda iŋ u ke, Grik iŋ u ke m+đagpim; n+ŋbi b+ŋ nag+ŋ wög g+ŋpim gau ke, n+ŋbi b+ŋ gasi kale ke n+ŋmim g+ŋpim gau ke m+đagpim; n+ŋbi iŋ u ke, b+ŋ iŋ u ke m+đagpim; kale Kraiŋ Jisas n+ŋbi b+ŋ n+ŋpe m+đpim rö, iŋ añ+ŋ yab+ŋ m+đpim. *

²⁹ Kale n+ŋbi b+ŋ Kraiŋ lau adö m+đpim u, kale Ebraham n+ŋbi b+ŋ iŋ n+ŋpe m+đpim n+ŋŋöm God Ebraham n+ŋ g+ŋnabin a göm haga u, kalöp u rö nöŋ g+ŋnab. *

4

Kraiŋ nöŋ gö God ñ+ŋ pai n+ŋpe m+đpun

¹ Manö yad hagabin u an+ŋg göl m+đöp: n+ŋbi b+ŋ gau umlö, nan kale gau ñ+ŋ pai kale gau kalöp hag l+ŋbal. An+ŋb u, ñ+ŋ pai an+ŋb gau nan iru m+đöp u pen kale ñ+ŋ pai pro m+đpal rö, kale n+ŋbi b+ŋ nag+ŋ wög g+ŋpal rö nöŋ m+đpal. ² Pen n+ŋbi b+ŋ ñ+ŋ pai an+ŋb gau kalöp abad m+đpal gau, an+ŋg an+ŋg g+ŋmim, a göm, hag damöm, mani nan kale gau abad m+đdlö m+đdlö, nap hag la ñ+ŋn u nöŋ, nan kale an+ŋb gau uđpal. ³ Pen an+ŋb unbö rö nöŋ, hon ñ+ŋ pai pro rö m+đdun gasi n+ŋŋ aij gagun, k+ŋjaki, wip haji, nan n+ŋhön n+ŋhön gau manö n+ŋhön hagla u udun, kalöp n+ŋbi b+ŋ nag+ŋ wög gep rö m+đm+đdun. * ⁴ Pen God hag la ñ+ŋn u hadö aua u me, God Ñ+ŋ n+ŋpe u n+ŋp yuö, Juda n+ŋbi ap Ñ+ŋ an+ŋbu n+ŋp yag daua. Yag dauö, n+ŋpe Juda lo manö adö u n+ŋŋöm, m+đ damöm, * ⁵ Juda n+ŋbi b+ŋ lo manö n+ŋŋbal gau rau adog uda. Kalöp rau adog uda u, hon God ñ+ŋ pai n+ŋpe yab+ŋ rö m+đeinabun a göm ga. ⁶ Kale ñ+ŋ pai n+ŋpe yab+ŋ m+đpim rö, God n+ŋpe Ñ+ŋ n+ŋpe Ana n+ŋpe u yuö, Ana u apöm han+ŋp aŋ ba göŋ u me, God n+ŋp “Aba, * Bapi,” a g+ŋpun. * ⁷ An+ŋb u, kale n+ŋbi b+ŋ, Seden n+ŋp n+ŋbi b+ŋ nag+ŋ wög gep rö m+đm+đdim gau, m+ŋñi God ñ+ŋ pai n+ŋpe m+đpim u me, God ñ+ŋ pai n+ŋpe

kalöp manö n+ŋŋö hag lep hagöm, “Kalöp nan aij gau ñ+ŋnabin,” a ga manö u, manö kale yab+ŋ.

Pol Galesia n+ŋbi b+ŋ, “Kalöp gasi iru n+ŋŋabin,” a ga

⁸ Pen nöŋ God n+ŋp n+ŋŋ udagm+đdim ñ+ŋn u, kale n+ŋbi b+ŋ nag+ŋ wög gep rö m+đmim, nan piral gau sabe göl g+ŋ, p+ŋñ+ŋ göl g+ŋ, g+ŋ m+đ dammim, m+đ aij gagm+đdim. ⁹ Pen m+ŋñi God n+ŋp n+ŋŋ udpim. Pen kale n+ŋp n+ŋŋmim udagpe; n+ŋpe nöŋ kalöp n+ŋŋöm uda. Pen n+ŋhön g+ŋn+ŋg kale adö g+ŋ am-mim, nöŋ g+ŋ naij g+ŋm+đdim rö kauyan g+ŋn+ŋg gabim? Gabim an+ŋbu, kauyan n+ŋbi b+ŋ nag+ŋ wög gep gau rö uŋham m+đdun, a g+ŋmim, gabim aka? ¹⁰ Pör ñ+ŋn kub a g+ŋpal u nöŋ n+ŋŋmim, rak+ŋn kub a g+ŋpal u nöŋ n+ŋŋmim, s+đdö kub a g+ŋpal u nöŋ n+ŋŋmim, m+ŋ kub a g+ŋpal u nöŋ n+ŋŋmim g+ŋpim. An+ŋg g+ŋmim, g+ŋ naij g+ŋpim. * ¹¹ An+ŋb u, yad manö aij kalöp hag ñ+ŋnö n+ŋŋbe u, m+ŋñi arö g+ŋn+ŋg gabim rö löŋ a gem, kalöp gasi iru n+ŋŋabin.

¹² Añ mam b+ŋ. Yad kalöp mög n+ŋŋem hagabin! Yad nöŋ Juda lo manö n+ŋŋm+đdin rö arö gem, kale y+ŋhar+ŋ m+đm+đdim rö m+đpim u, kale u rö nöŋ lo manö an+ŋbu arö g+ŋmim, yad m+đpim rö m+đmim. Nöŋ kale y+ŋp g+ŋ naij gagpe. ¹³ Kale n+ŋŋbim, nöŋ y+ŋp nan ga u me, am ram m+ŋnön kale u m+đdem, kalöp manö aij u hag ñ+ŋnö. ¹⁴ Yad nan gaia u, kale uŋham m+đdaibe pen y+ŋp iru n+ŋŋmim, arö gagpe; God ejol ap aka Kraiŋ Jisas n+ŋp ke ud aij g+ŋbep rö u, y+ŋp unbö rö nöŋ ud aij g+ŋpe me. ¹⁵ Kale nöŋ m+ŋñ m+ŋñ yab+ŋ g+ŋmim y+ŋp ud aij g+ŋmim, mög n+ŋŋmim, amgö magö kale gau ud ju y+ŋp ñeb rö l+ŋböŋ, haŋowaŋö ud ju ñ+ŋbep. ¹⁶ Pen m+ŋñi y+ŋp n+ŋhön g+ŋn+ŋg arö g+ŋpim? Manö n+ŋŋö hagnö adö u n+ŋŋmim mulu lugö y+ŋp iru n+ŋŋbim aka?

¹⁷ N+ŋbi b+ŋ kalöp r+m+đ ukpal gau, kale gasi naij n+ŋŋöm an+ŋg g+ŋpal. Pol b+ŋ gau arö g+ŋmim, manö hon hagpun u nöŋ hain g+ŋmim a göm an+ŋg g+ŋpal. ¹⁸ N+ŋbi b+ŋ klö göm kalöp g+ŋ aij g+ŋnaböl u aij. Pen kale pör nöŋ an+ŋg göl. Yad kale aip m+đeinabin

* **3:26:** Jon 1:12 * **3:27:** Ro 6:3 * **3:28:** Ro 10:12 * **3:29:** Ro 4:13 * **4:3:** Kol 2:20 * **4:4:** Jon 1:14; Ro 1:3 * **4:6:** Jisas Arameik manö hagm+đöp. “Aba” a ga manö magö an+ŋbu iŋ u “Bapi.” * **4:6:** Ro 8:15-17 * **4:10:** Ro 14:5; Kol 2:16

ñin u abe, m+lö gau m+deinabin ñin u abe kalöp gasi n+ñöm gi aij g+inaböl u aij. Pen yad m+lö gau m+deinabin ñin u kalöp piral gi+pal u, aij gagöp.

¹⁹ Pen ñi pai midmagö yad gau. Nöd, “Krais manö aij u hag ñinö, n+ñ udlö, Krais kalöp an dan m+deian,” a gem, kalöp hag ñi aij g+im+din u, n+bi gau ñi pai yag daun+g g+lö, ilön kub göp rö u, y+ip ga. Pen m+ñi kauyan Krais kalöp an dan m+deian a gem, kalöp hag ñi aij gabin u, n+bi ñi pai yag daun+g g+lö, ilön göp rö u, y+ip kauyan gab. ²⁰ Yad kale aip m+daibnep u, manö mai udem hagnam, a gem, n+ñbnep u pen m+lö gai i midpin u me, yad kalöp gasi iru n+ñnö, gasi yad rikö auub.

²¹ Pen kale lo manö nöp n+ñun, a gi+pim gau, lo manö rimnap n+ñagmim rö löp. ²² Manö an+bu kali k+ñ riköm hagla, “Ebrahim ñi m+höp yag daua. Ñi n+pe ap, n+bi praj ap Ebrahim n+bin u n+ip nag+ wög g+im+döp n+bi u n+ip udöm yag daua; ñi n+pe ap, n+bin n+pe yab+ u aip yag daua,” a g+la. * ²³ N+bin nag+ wög g+im+döp ñi yag daua u, ñi pai yag daubal rö nöp yag daua; pen n+bin nöd u, ñi pai wem m+döm, God Ebrahim n+ip ñi ap yag daunabön a göm manö hag la rö, ñi ap yag daua. *

²⁴ Aiud adö an+bu rö, manö rimnap ba gau midöp. N+bi m+höp, manö n+ñö hag lep m+höp. Manö n+ñö hag lep ap Sainai Dum n+bö apöm, ñi pai yag dauö kale nag+ wög göl gi nöp m+deinaböl; Hega me u. ²⁵ N+bi Hega n+pe Sainai Dum ram m+nöñ Arebia au rö me. N+pe daun kub Jerusalem m+ñi midöp u rö m+döp. N+hön g+in+g: Jerusalem abe ñi pai n+pe abe nag+ wög gi+pal. ²⁶ Pen Jerusalem kumi kabö adö lan midöp au, n+bi b+ wög göm aragnaböl. Ram m+nöñ an+bu ami hon. *

²⁷ Hadame nöp k+map ap God Manö kali k+ñ riköm hagla,

“N+bi ñi pai wem ñi pai yag dauagöp u,
m+ñ m+ñ yab+ g+inab.

N+bi ñi pai daun+g göm n+ñagöp u,
aij gö n+ñöl gi, ñiñ+ linab.

N+bi ñi pai wem u,

it n+pe kub m+dn+g gaböl;
pen n+bi nugmul aip ajm+dil u,
it n+pe kub m+dagmaböl,” a g+la. *

²⁸ Añ mam bi. God n+pe manö klö n+ñö hag lö, Sera Aisak yag daua. Pen an+ñ unbö rö nöp, God manö klö n+ñö hag lö, kale ñi pai n+pe midpim. An+ñ u, kale Aisak rö m+dpim. *

²⁹ Ñin an+bu, Ebrahim ñi n+pe n+bi b+ ñi pai yag daubal rö nöp yag daua ñi u, uraköm, n+mam ado God Ana gö yag daua u n+ip n+ñö, mulu lugö, gi naij ga. An+ñ u rö, m+ñi Juda n+bi b+ lo manö n+ñbal gau, han+ñ n+bi b+ Jisas n+ip n+ñ udpun gau u rö nöp gi+pal. *

³⁰ God Manö u kali k+ñ riköm hagla, “N+bi wög gi ñeb am+l m+hau kalöp hag yumön. N+bi nag+ wög gi ñeb ñi n+pe u, n+bi kabö göl udmön ñi yag daua u, nan n+pe rimnap udagnab,” a g+la.

³¹ An+ñ u, añ mam bi n+ñim! Hon n+bi nag+ wög g+im+döp ñi pai n+pe rö midagpun; hon n+bi kabö göl nag+ wög gagm+döp ñi pai n+pe rö midpun.

5

Nagi m+daino, Krais han+ñ rau adog uda u me, Juda lo manö gau lo hon wasö

¹ Krais han+ñ böñ nöp rau adog uda u, hainö Juda lo manö ap han+ñ manö kub hagagn+m, a göm, han+ñ rau adog uda. Krais an+g ga u gasi n+ñöl gi nöp m+daimim; nöd Juda lo manö u b+ kub kale rö lö, n+ip n+bi b+ nag+ wög gep rö midm+dim u, kauyan ado gi aragmim.

² Yad Pol kalöp manö hagabin i n+ñ aij g+imim! Juda kai manö hon udmim a gi+pal gau kalöp yau a gi+pe, hañ kalöp r+ñ gi dö geinaböl u, hainö Krais kalöp gi ñin+m rö lagnab. ³ Yad kalöp kauyan hag aij g+in+g gabin! B+ gau manö hon udmim a gi+pal gau kalöp yau a gi+pe, hañ kalöp r+ñ gi dö geinaböl u, hainö kale Juda lo manö u magöñhalö udmim hain g+imim.

⁴ Kale, “Juda lo manö hain g+ino arö, God han+ñ n+ñöm, ‘N+bi b+ kam+ñ aij yad,’ a g+inab,” a gi gasi n+ñbim n+bi b+ gau, Krais

* 4:22: Jen 16:15; 21:2 * 4:23: Ro 9:7-9 * 4:26: Hib 12:22; Rep 21:2,10 * 4:27: Ais 54:1 * 4:28: Ro 9:7

* 4:29: Jen 21:9-10; Jon 8:35

nɪp arö gɪpim; nɪbi bɪ nɪpe mɪdagpim. Kale anɪg gɪmim nɪnbim rö, Kraiss kalöp mög nɪnjöm udnɪm rö lagöp. ⁵ Pen God Ana hanɪp anɪ danɪ mɪdöp nɪbi bɪ gau, God hanɪp nɪnjöm, “Nɪbi bɪ kamɪnɪ aij yad,” a gɪnab ñɪn u abad mɪdun aij gö nɪnjöl gɪ, gasɪ halö mɪdpun. ⁶ Nɪbi bɪ Kraiss Jisas nɪp cɪg mɪdpal gau, hañ rɪb gɪ dö göp aka rɪb gɪ dö gagöp u nan yɪharɪnɪ. Nan kub añɪ nöp mɪdöp: Kraiss nɪp nɪnɪ udun, nɪbi bɪ gau kalɪp mɪdmagö lun. *

⁷ Kale nöd aj aij gɪmɪdim u pen mɪñi bɪ an kalöp adan bɪnöm rɪkajɪp nɪnjöm manö nɪnjö u arö gɪpim? ⁸ God kalöp adan bɪnöm rɪkajɪp nɪnjöm manö nɪnjö u arö gagpim. Nɪpe nöp me kalöp wɪñ alab. ⁹ Nɪbi bɪ gau nan yɪs a gal u manö ap hagöm hagpal, “Yɪs pro marap plaua rin kub yan halö lɪlö, yɪs anɪbu ke aram aram plaua anɪbu kub yabɪl rannab,” a gɪpal. * ¹⁰ Kraiss aip jɪm ñöl mɪdpun u me, yad nɪnbim manö yad hagajɪn anɪbi kale ke anɪb unbö rö nöp nɪnɪnabim. Pen bɪ an nɪpe apöm manö piral hagö, kale gasɪ ap ap nɪnɪnabim u, bɪ anɪbu manö kub nɪnjöm pen ilön udnab. *

¹¹ Pen añ mam bɪ nɪnɪm! Kraiss nɪbi bɪ nɪnɪ uɪpal gau kalɪp hañ rɪb gɪ dö gɪmim a gɪbnep, bɪ gau yɪp gɪ najɪ gagblap. Yad hañ rɪb gɪ dö gɪmim a gɪbnep, Kraiss nɪpe nɪbi bɪ gau a göm, mab ba laɪ uma manö aij anɪbu nɪnjölö mulu lugagböp. ¹² Pen gasɪ yad, bɪ manö piral haglö dui gɪpim bɪ anɪb gau kalɪp ke böɪ nöp rɪb gɪ dö gɪnaböl u aij!

¹³ Pen añ mam bɪ. Kraiss hanɪp böɪ nöp rau adog uda u, hainö Juda lo manö ap hanɪp manö kub hagagnɪm, a göm, hanɪp rau adog uda. Pen gasɪ anɪbu nɪnɪmim, gasɪ kale ke nɪnɪmim, hañwañö gagmim; nɪbi bɪ gau kalɪp mög nɪnɪmim, ud aij gɪmim. * ¹⁴ God lö manö u magöñhalö ud jɪm ñöl, manö magö añɪ ap nöp mɪdöp: “Kale ke mɪdmagö lɪbim rö, nɪbi bɪ rɪmnap kalɪp u rö nöp mɪdmagö lɪmim.” * ¹⁵ Anɪb u, kale ke nɪnɪ aij gɪmim. Kaj kain gau gɪpal rö

mulu lugö, pen pen gɪnabim u, magöñhalö ap lug paknabim.

Gasɪ ke nɪnbim adö u arö gɪmim, God Ana u gasɪ ñɪnɪm rö gɪmim

¹⁶ Anɪb u, kalöp hagabin, God Ana gasɪ ñöb adö u nöp gɪmim. Anɪg geinabim me, gasɪ kale ke nɪnɪmim, nan si nan najɪ gɪmɪdim adö u arö gɪnabim. ¹⁷ Gasɪ anɪb mɪhau, ap böɪ lap tɪp gɪ ud arnab, ap böɪ lap tɪp gɪ ud arnab u me, gun a gɪnabim adö u gɪmim rö lagnab. * ¹⁸ Pen God Ana kalöp gasɪ ñö nɪnjöl gɪ gɪpe arö, Juda lo manö gau lo kale wasö. ¹⁹ Pen nɪbi bɪ gasɪ kale ke nɪnjöm gɪmɪdal adö u, nɪbi si bɪ si göm, hañwañö gɪ ajöm, gɪ najɪ yabɪl göm; * ²⁰ nan yɪharɪnɪ gau sabe göm, kuj göm, aiön paköm; nɪbi bɪ gau kalɪp mulu kal nɪnjöm, pen pen göm, nan kale gau yad rö mɪdagöp a göm, hibur najɪ gö, yad ke bɪ kub mɪdnam a göm, pen pen hagöm, am ke ke asɪk mɪdöm, ²¹ nan kale gau yad rö mɪdaiböp, a göm; ñɪg klö ñɪnjöm hauñ alöm, nan magö iru nöp ñɪnjöm, nan nɪnɪb nɪnɪagep göm, gɪ najɪ yabɪl gɪpal. Yad kalöp nöd hagnö manö u mɪñi kauyan kalöp hagabin: nɪbi bɪ anɪbu rö gɪ mɪdpal gau, God kalɪp udöm abad mɪdageinab.

²² Pen nɪbi bɪ God Ana kalöp gasɪ ñö nɪnjöl gɪ gɪlö arab gau, nɪbi bɪ gau mɪdmagö löm, mɪñ mɪñ göm, hibur hain hain mɪdöm, nɪbi bɪ rɪmnap gau mög nɪnjöm, gɪ aij göm, manö kale ke hagnaböl u anɪb unbö rö nöp göm, ²³ nɪbi bɪ rɪmnap aip manö hain hagöm ud aij göm, nɪbi bɪ rɪmnap kalɪp gɪ najɪ gɪlö, pen kal juagnaböl. Anɪg gɪnaböl u, lo manö ap kalɪp manö kub hagagnab.

²⁴ Kraiss Jisas nɪbi bɪ nɪpe gau, gasɪ ke nɪnjöm hañwañö gɪmɪdal nagɪ adö anɪbu arö gɪpal. Nagɪ adö gɪmɪdun anɪbu, mab kros ba laɪ Kraiss Jisas aip umöb. * ²⁵ Anɪb u, God Ana u nöp hanɪp kamɪnɪ hain nɪbö ñö, kamɪnɪ mɪdpun u me, God Ana nan nɪhön hanɪp hagnɪm u, anɪb unbö rö nöp gun. ²⁶ Pen hon ke hib kub mɪdanɪ, a gun, pen pen hagnu, nan kale gau nan yad rö mɪdaiböp, a gun, gasɪ nɪnɪagun. *

* 5:6: 1Ko 7:19; Gal 6:15 * 5:9: 1Ko 5:6 * 5:10: Gal 1:7; 2Ko 11:15 * 5:13: 1Pi 2:16 * 5:14: Ro 13:9

* 5:17: Ro 7:15-23 * 5:19: 1Ko 6:9-10 * 5:24: Ro 6:6; Kol 3:5 * 5:26: Plp 2:3

6

Nibi bi gau midmagö limim, gi aij gimim

¹ Añ mam bi. Nibi bi hon rimnap nan si nan naj adö rimnap gaiöl u, kale nibi bi God Ana kalöp an dan midöp nibi bi gau, kalip manö hain hain hagnim, hag aij gipe, kauyan mid aij göl. “Ñin rimnap hon u rö nöp ginabun rö löp,” a gimim, niñ aij gimim. * ² Nibi bi hon rimnap miñör gainim, kalip mög niñmim abad midpe, mid aij göl. Anig ginabim u, Krais lo nipe haga rö ginabim. * ³ Hon ke nan aij ap midagöp. Nibi bi rimnap, hon ke nibi bi aij a ginaböl u, pir alnaböl. ⁴ Bi anibu bi aij aka yad bi aij, a gimim, gasi u niñagmim; yad ke gi aij gipin aka gi aij gagpin a gimim, gasi u nöp niñmim. ⁵ Niñon ginig: hon añi añi marö ke ke midöp rö niñun, niñon niñon gun mid aij ginabun u, ke niñ aij gun. *

⁶ Pen nibi bi Krais manö aij hag ñibal gau, nibi bi manö anibu niñbal gau, manö hag ñeb nibi bi anib gau kalip hauł gagöl; nan aij kale midöp gau kalip rimnap nime li ñöl. *

⁷ Pen, God bi hauł, yad nan si nan naj ginabin nipe niñagnab, a gimim, niñagmim. Ginabun rö, hanip pen u rö nöp ginab. Hon niñbun, nan yimnabun rö nöp halnabun; nan ke rimnap hal dauagnabun. * ⁸ Anib u, gasi hon ke niñbun rö nan yimun a ginabun u, adan naj amöl gi, böñ nöp lug pakun, mab pör inab u halnabun. Pen God Ana gasi ñöb rö nan yimun a ginabun u, God Ana u hanip gö, kamini pör middep magö u nöp halnabun. ⁹ Anib u, iru niñun, gi aij gipun u arö gagun, kłö gi nan yimun, ñin hain u nan magö aij halnabun. ¹⁰ Pen nan niñeb anibu pidöñ gagöp ñin i, nibi bi Krais lau adö midpal gau kalip ud aij gun rö leinab u, ud aij gun. Pen nibi bi yiharini gau kalip magöñhalö u rö nöp gun.

Krais hanip a göm mab kros ba lañ uma u nöp nan kub yabił

* 6:1: Mad 18:15 * 6:2: Ro 15:1 * 6:5: Ro 14:12 * 6:6: 1Ko 9:11,14 * 6:7: Ro 8:13 * 6:15: Gal 5:6; 2Ko 5:17 * 6:17: 2Ko 4:10

¹¹ Yad hagnö, mam ap köp anibi kalı kłiñ riköp. Pen miñi niñmagö yad ke kalı kłiñ rikabin u me, manö magö kub kub rö kalı kłiñ rikabin.

¹² Bi hañ roman nöp niñöm, u aij, u naj, a gimidal bi gau, kale kłö göm hañ rib gi dö gimim a gipal. Krais uma manö u nöp hagno, bi Juda rimnap kal juöm, hanip gi naj ginaböl, a göm me, anig hagaböl. ¹³ Hañ kale ke rib gi dö gipal u pen Juda lo manö gau magöñhalö hain gagpal. Kalöp hañ rib gi dö gimim a gipal u, hainö kale niñi löm, Juda bi gau rimnap kalip hagnaböl, “Hon hagno manö hon udöm hañ roman kale anig anig gipal,” a ginaböl. ¹⁴ Pen yad nan añi ap nöp gasi niñem miñ miñ gabin: Jisas yip, a göm, mab kros ba lañ umö, yad aip umnö rö löp u niñem me, miñ miñ gabin. Nipe aip umnö anibu, bi böñ nöp umöb rö u midnö, nibi bi minöñ naböñ i niñö nan kale miñ miñ gipal gau, yad aij gagöp. Pen nibi bi anib gau u rö nöp yip niñlö, yad nan yiharini ap rö lö, bi böñ nöp umöb bi ap rö midpin.

¹⁵ Hañ rib gi dö göp aka rib gi dö gagöp u nan yiharini. Pen God gö, nibi bi hain niñö lun, nibi bi nipe midpun u nan yabił. * ¹⁶ Manö hagajin hain gipim nibi bi gau abe, God nibi bi nipe gau magöñhalö abe, God kalöp mög niñöm ud aij gö niñöl gi kale agamij mid aij gi midmim.

¹⁷ Yad manö magö añi ap midöp u, kalöp hagnig gabin. Jisas manö aij u hagnö, yip pakpal adłai gau midöp u me, bi rimnap apöm yip miñör rimnap ñagöl. *

¹⁸ Añ mam yad gau. Bi Kub hon Jisas Krais kalöp mög niñöm, abad midainim. Anib unbö rö aij.

Epesas

Pol Epesas n̄ibi b̄i kal̄ip k̄öp kal̄i kl̄iñ r̄ika

¹ Yad Pol. God ȳip hag lö, Kraiſ Jisas manö ud arep b̄i ap m̄idem, kalöp God n̄ibi b̄i n̄ipe daun kub Epesas m̄idpim gau, k̄öp an̄ibi kal̄i kl̄iñ r̄ikabin. *

² God Bapi hon abe, B̄i Kub Jisas Kraiſ abe, kalöp mög n̄iñmil ud aij ḡilö, kale m̄id aij ḡimim.

Kraiſ p̄ig m̄idpun u, n̄ipe ana hon nan aij ñab

³ B̄i Kub hon Jisas Kraiſ Nap n̄ipe God n̄ip aij a gun. Ñ̄i n̄ipe n̄ip yuö apöm han̄ip udö me, n̄ip c̄ig ḡino, kumi kabö adö lañ nan aij aij m̄idöp gau magöñhalö ana han̄ip ñöb. * ⁴ Ram m̄inöñ hadame dagol gau ḡi laga ñ̄in u God haga, “Kraiſ n̄ibi b̄i n̄ipe m̄ideinaböl gau, kale n̄ibi b̄i uł, n̄ibi b̄i as̄iñ m̄idagöp yad gau m̄ideinaböl,” a ga.

An̄ib u, hadame dagol gau God n̄ibi b̄i m̄idmagö löm, * ⁵ ñ̄in an̄ibu nöp, gasi n̄ipe nöp n̄iñöm haga, “Ñ̄i yad Jisas Kraiſ n̄ibi b̄i kal̄ip udnab gau, ñ̄i pai yad ke rö l̄ilö, yad ke kal̄ip udem kabö launabin,” a ga. * ⁶ An̄ig hagöm, Ñ̄i m̄idmagö n̄ipe u hałöwałö yuö apöm, han̄ip ud Nap ñ̄imagö adö n̄ipe la u me, aij gö n̄iñöl ḡi hib n̄ipe u hagno adö arab.

⁷ Jisas Kraiſ hagape n̄ipe lugö umöm han̄ip rau adog udö, God, B̄i aij yab̄i u, han̄ip mög yab̄i göm, nan si nan naj ḡipun gau n̄iñöm arö göp. An̄ib u, hon n̄iñbun God n̄ipe n̄ibi b̄i gau mög yab̄i göp. * ⁸ God n̄ipe gasi n̄iñ kid hīköm nan magöñhalö gau n̄iñöb u, han̄ip nan aij aij an̄ib gau hałöwałö ñöb. ⁹ Pen God n̄ipe Kraiſ aip n̄ihön ḡin̄ig ga u, nan pi göl m̄idm̄idöp an̄ibu han̄ip waiö hagö n̄iñbun. * ¹⁰ God ñ̄in hain hag la ñ̄in u, nan kumi kabö adö lañ au abe, nan

m̄inöñ naböñ il i abe, Kraiſ n̄ipe añ̄i nöp magöñhalö abad m̄ideinab. *

¹¹ God n̄ipe ke gasi n̄iñöm hag la u, magöñhalö ḡin̄ig gab. God n̄ipe ke gasi n̄iñöm hag la, hon Kraiſ c̄ig ḡipun n̄ibi b̄i gau, n̄ibi b̄i n̄ipe ke linabun. God n̄ipe hadame dagol gau an̄ig gasi n̄iñ. *

¹² N̄ipe ga an̄ibu, hon n̄ibi b̄i Kraiſ n̄ip nöd n̄iñ udno gau, God hib n̄ipe hagno adö ar̄im, a göm ga. ¹³ Pen kale u rö nöp, Kraiſ manö aij n̄ibi b̄i ud kam̄iñ yuep manö n̄iñö an̄ibu n̄iñ udpe, God kalöp udöm, Ana Uł kalöp añ dañ löm, Kraiſ n̄ibi b̄i n̄ipe yab̄i hag löp. ¹⁴ God Ana han̄ip añ dañ m̄idöp u me, hon n̄iñbun, God nan aij aij n̄ibi b̄i yad hainö ñ̄inabin a ga nan gau, hainö udun m̄id aij yab̄i ḡinabun. An̄ib u, God hib n̄ipe hagno adö aran. *

Pol God n̄ip sabe ga

¹⁵ An̄ib u, yad nöd n̄iñnö, kale B̄i Kub Jisas n̄ip n̄iñ udmim, n̄ibi b̄i n̄ipe gau kal̄ip m̄idmagö l̄ibim u, ¹⁶ yad hauł gagem, pör nöp kalöp a gem God n̄ip aij a göp a gem, sabe göl ḡi m̄idpin. ¹⁷ B̄i Kub hon Jisas Kraiſ God n̄ipe u, Bap aij unbö ke u, n̄ip pör hag n̄iñem hagabin, n̄ipe Ana kalöp ñ̄inab n̄iñöm n̄ipe kalöp gasi aij ñöm, God n̄ipe aigale b̄i rö m̄idöp u kalöp yamö, kale God n̄ip n̄iñ aij ḡinabim. *

¹⁸ God n̄ip sabe gem hagabin, n̄ipe m̄idmagö kale añ dañ mailö n̄ipe ñ̄i lö, Kraiſ n̄ibi b̄i n̄ipe nan aij unbö ke ñ̄in̄ig gab u n̄iñnabim. Nan aij an̄ibu ñ̄inabin a göm, God kalöp wiñ ala me. ¹⁹ God n̄ip sabe gem hagabin, n̄ipe m̄idmagö kale añ dañ mailö n̄ipe ñ̄i lö, n̄ipe B̄i klö unbö ke yab̄i m̄idö, hon n̄ibi b̄i Kraiſ manö aij n̄iñ udpun gau klö an̄ibu udpun u n̄iñnabim. Klö an̄ibu God ñ̄imagö n̄ipe nöp m̄idöp. *

²⁰ Kraiſ böñ nöp umö, God klö an̄ibu nöp Kraiſ urak ñöm, kumi kabö adö lañ au dam ñ̄imagö yij̄ig böñ n̄ipe lau la. *

²¹ Kraiſ God aip am b̄is göp u, ana kumi kabö lañ nöd abad m̄idm̄idal gau abe, ana kumi kabö lañ hainö abad m̄ideinaböl gau abe, hib kale magöñhalö yagol m̄idö,

* **1:1:** Ap 18:19-21; 19:1 * **1:3:** Ep 2:6 * **1:4:** Jon 15:16 * **1:5:** Jon 1:12 * **1:7:** Ep 2:7; Kol 1:14 * **1:9:** Ro 16:25 * **1:10:** Kol 1:16,20 * **1:11:** Ro 8:28-29 * **1:14:** 2Ko 1:22 * **1:17:** Kol 1:9 * **1:19:** Kol 1:11
* **1:20:** Sam 110:1; 2Ko 13:4; Kol 2:12; 1:16; 2:10

Krais hib nipe u i adö laŋ m+do niŋöl gi, magöŋhalö mo nipe gau m+do. ²² God nipe n+bi b+ nan gau magöŋhalö Krais mo nipe gau la. Pen hon Krais n+bi b+ nipe gau magöŋhalö, God Krais n+ip b+ nab+c u hag la. ^{* 23} Krais n+bi b+ nipe gau, hon hañ roman nipe m+dpun. Krais nab+c abe hañ roman abe m+do me u. *

2

Krais nöp gö, hon kam+ŋ m+dpun

¹ Kale nan si nan naj g+m+dim u, kale n+bi b+ böŋ nöp umla n+bö rö m+dm+dim. ^{* 2} N+bi b+ ram m+nöŋ iŋ i nan si nan naj g+pal rö, kale ke nöd u rö nöp g+m+dim. N+n an+bu ana kumi au laŋ m+dpal b+ kub kale göp rö, kale nöd u rö nöp g+m+dim. Ana an+bu nipe n+bi b+ God Manö udagpal gau kal+ip an dan m+do. ^{* 3} Pen nöd hon magöŋhalö an+bu rö nöp g+m+dim. Gas+ hon ke niŋm+dim rö göl gi, gas+ rimnap ke niŋeb rö lagö, nan si nan naj nöp g+m+dim. An+bu u, n+bi b+ gau gi naj g+lö God kal+ip pen ilön kub n+n+g gab rö u, hon u rö nöp g+m+dim. *

⁴⁻⁵ An+bu u, hon n+bi b+ böŋ nöp umla n+bö rö m+daino, God aip m+dep rö lagö, God n+bi b+ pör nöp mög niŋöb u, han+ip m+dmagö yab+ŋ löm, Krais aip ud kam+ŋ löp. God nipe kalöp mög niŋöb u me, kalöp ud kam+ŋ yuöp. ^{* 6} God han+ip Krais aip urak ñöm, kumi kabö adö laŋ au dam Krais Jisas aip as+k ña. *

⁷ Pen God ga an+bu, n+bi b+ hainö yag daunaböl gau, kale God nipe han+ip a göm, Krais Jisas n+ip yuöm han+ip gi aij yab+ŋ ga u niŋöm, God nipe b+ aij ke yab+ŋ, n+bi b+ mög yab+ŋ niŋöb u niŋöl a göm ga. ⁸ God kalöp mög niŋöm ud kam+ŋ yuöp. Krais manö aij u niŋ udpe u me, nipe an+g ga. Pen kale Krais niŋ udpe kalöp udöp u, klö hon ke g+no han+ip udöp a g+mim hagagmim. God nipe nöp kalöp nan aij u yi+har+ŋ ñöb. ⁹ Kale Krais niŋ udpe kalöp udöp u, kale nan aij ap gagpe. An+bu u, hib

* **1:22:** Sam 8:6 * **1:23:** Ep 4:10,15; Ro 12:5; Kol 1:18 Kol 3:6 * **2:4-5:** Ro 6:13 * **2:6:** Kol 2:12 * **2:9:** 1:21; Ro 9:4 * **2:13:** Kol 1:20 * **2:14:** 1Ko 12:13 * Ais 57:19

kale ke hagpe adö arn+m rö lagöp. ^{* 10} Pen God han+ip udöm Krais Jisas n+bi b+ nipe gi la u, God hadame gau n+bi b+ gau kal+ip gi aij göl a göm, han+ip an+g ga. *

Krais Juda n+bi b+ gau aip, Juda n+bi b+ wasö gau aip ud j+m ña

¹¹ Kale niŋbim, name nap kale Juda n+bi b+ wasö niŋöm kalöp yag daula u, kale u rö nöp Juda n+bi b+ wasö. Juda n+bi b+ gau hib kale ke hagöm, “hañ r+köp” a g+m+dal. B+ gau kale hañ roman an+g g+pal. Pen kalöp Juda n+bi b+ wasö gau hib hagöm, “hañ r+kagöp” a g+m+dal. ¹² Pen hauŋ gagmim. Kale nöd Krais lau adö m+dagaibe; kale Isrel iŋ u hö? adö m+daibe; God manö niŋö hag la u niŋagpe; kale ram m+nöŋ iŋ i m+dm+dim pen God n+ip niŋagm+dim. *

¹³ Kale nöd God m+do m+lö au m+dm+dim pen m+ni Krais hagape nipe luga u me, Krais Jisas aip God m+do au söl aubim.

^{* 14} An+bu u, Krais nipe uma rö, hon Juda n+bi b+ gau, Juda n+bi b+ wasö gau mulu kal niŋun pen pen g+m+dim waryö an u r+ib ju yuöm, iŋ m+höp ud j+m ñöl lö, hon iŋ aŋ+ ap nöp m+dpun. ^{* 15} Jisas hañ roman löm uma rö, Juda lo manö ke ke gau magöŋhalö böŋ nöp p+s ga. Jisas uma u, hainö Juda n+bi b+ gau iŋ u ke, Juda n+bi b+ wasö gau iŋ u ke m+döm pen pen gagnaböl; n+bi b+ magöŋhalö gau iŋ aŋ+ ap nöp m+döm agam+ŋ m+deinaböl a göm uma. ^{* 16} Jisas hañ roman nipe mab kros ba laŋ uma u, iŋ m+höp an+bu gau ud God aip j+m ña; pen pen gep nag+ u abe al pak la. ^{* 17} Nöd ke ke yab+ŋ m+dm+dim u pen Krais manö aij God aip j+m ñöl m+dep u damöm, kalöp n+bi b+ m+lö kub gau rö m+dm+dim gau hag ñöm, hon Juda n+bi b+ söl gau m+dm+dim gau hag ñöm ga. ^{* 18} Krais ajöŋ han+ip adö aŋ+ hi+ka an+bu, God Ana nipe aŋ+ m+do u nöp gö, hon iŋ m+höŋgöl Bapi m+do arun rö löp.

Hon Krais lau adö m+dpun gau, God ram n+pe rö m+dpun

* **2:1:** Kol 1:21; 2:13 * **2:2:** Kol 3:7; Dai 3:3 * **2:3:** 1Ko 1:29-31; 2Di 1:9 * **2:10:** Dai 2:14 * **2:12:** Kol 2:15; Kol 2:14 * **2:16:** Sek 9:10; Kol 1:20,22 * **2:17:**

¹⁹ An+bu u, m+ñi n+bi b+ ram m+nöŋ ke gau n+bö ju apöm m+dpal rö u m+dagpim. N+bi b+ adö gau ajpal rö m+dagpim. God n+bi b+ n+pe nöd n+bö gau aip magum g+mim, n+bi b+ n+pe y+jg göl m+dpim. * ²⁰ An+bu u, hon God sabe gep ram u rö m+dpun. Krais Jisas ram padö ud m+dep kub an yaŋ m+dpim. B+ Jisas manö ud arep gau abe, b+ God manö hagep gau abe, ram padö pro pro auan gau b+n+ŋ g+pal rö u m+dpal; ram bagö b+g g+gabö g+pal rö u kale m+dpim. * ²¹ Krais Jisas ram padö kub an yaŋ m+dpim, ram an+bu magöŋhalö j+m ñöl kub göm, B+ Kub sabe gep ram u+ n+pe l+ nab. * ²² An+bu u, kale Epesas n+bi b+ Krais lau adö m+dpim gau, God n+pe kalöp u rö nöp ud ram an+bu aip ud j+m ñöl lö, ram raul m+gan aij n+pe u God Ana amöm m+dnab. *

3

Pol Krais manö aij u Juda n+bi b+ wasö gau kal+ip hag ñ+m+dpim

¹ Yad Pol, Krais n+ip wög g+ ñöl g+, kalöp Juda n+bi b+ wasö gau hag ñ+ ajnö, n+bi b+ r+mnap y+ip n+ŋlö mulu lugö nag+ l+lö m+dpim. * ² Pen kale hadö n+ŋbim, God y+ip mög n+ŋöm manö aij n+pe y+ip hag ñö, yad manö aij an+bu kalöp hag ñ+ ajpin. * ³ God y+ip mög n+ŋöm, manö n+pe nöd pi göl m+dm+dpim r+mnap y+ip yamö n+ŋnö u, kalöp nöd köp kal+ k+ñ r+kpin. * ⁴ Kale manö kal+ k+ñ r+kabin i n+ŋ aij g+mim me, God hadame dagol gau Krais hainö g+nab hag la manö u n+ŋmim, yad manö nöd pi göl m+dm+dpim an+bu n+ŋ aij g+pin u, n+ŋnabim. ⁵ God Ana n+pe han+ip b+ Jisas manö aij ud arep b+ n+pe ke gau abe, b+ God manö hagep b+ n+pe ke gau abe waiö hagöm gas+ ñö, manö n+bi b+ nöd n+ŋagm+dal u n+ŋbun. ⁶ Manö pi göl m+dm+dpim an+bu an+g göl m+dpim: Juda n+bi b+ gau abe, Juda n+bi b+ wasö gau abe, God nan aij n+bi b+ ñ+nabin a ga u udnaböl. Kale m+höŋgöl hañ roman añ+ nöp m+dpim, God n+pe Krais Jisas hag yuöm

n+bi b+ kal+ip g+ aij g+nabin a ga manö aij an+bu manö kale magöŋhalö. Krais Jisas manö aij u me u. *

⁷ God B+ klö yab+ u y+ip mög n+ŋöm ud aij göm, nan aij ke ñöm, y+ip Krais manö aij u wög g+ ñeb b+ ap hag lö m+dpim. * ⁸ God n+bi b+ n+pe r+mnap n+bi b+ kub, r+mnap n+bi b+ pro. Yad b+ pro yab+ u pen God y+ip mög n+ŋöm g+ aij gö, Juda n+bi b+ wasö gau kal+ip Krais han+ip g+ aij yab+ göm ud aij yab+ göp manö aij u hag ñ+bin. Pen manö an+bu ad+ŋ juagöp. * ⁹ Pen God n+pe ram m+nöŋ i+ i m+dpim nan gau, nan kumi kabö adö laŋ m+dpim nan gau magöŋhalö g+ la u, n+pe ke nöp gö manö an+bu pi göl m+dm+dpim. Pen uri God y+ip hag lö, yad manö pi göl m+dm+dpim an+bu n+bi b+ magöŋhalö gau kal+ip waiö hag ñ+bin. ¹⁰ God ga an+bu, uri Krais n+bi b+ n+pe ram m+nöŋ i+ i m+dpal gau g+lö n+ŋöl g+, ejol kumi kabö adö laŋ abad m+dpal gau, God b+ gas+ n+ŋ k+id hi+köm n+ŋöb u n+ŋöl, a göm ga. ¹¹ God ga an+bu, n+pe hadame dagol gau gas+ n+ŋa rö nöp, B+ Kub hon Krais Jisas n+ip hag yuöm, nan an+bu ga. ¹² Krais Jisas n+ip n+ŋ udun c+g g+pin u me, God n+ip p+ñ+ŋ gagun, gas+ halö nöp n+pe m+dpim sö+ au arun. * ¹³ An+bu u, kalöp hag ñ+ ajnö, y+ip g+ naij g+lö, u+ham m+dpim u, gas+ iru n+ŋagmim; yad u+ham m+dpim pen God kalöp nan aij ñ+nab.

Krais n+bi b+ m+dmagö yab+ löp

¹⁴ Adö an+bu nöp yad Bapi n+ip kugom y+mem sabe g+pin. ¹⁵ Bapi n+pe ke g+ lö, yam m+nöŋ naböŋ i+ i m+dpal gau abe, yam kumi kabö adö laŋ au m+dpal gau abe, hon magöŋhalö yam n+pe m+dpun. ¹⁶ Bapi God n+ip sabe gabin, n+pe B+ mailö aij ke halö, ñ+magö n+pe nan aij yab+ m+dpim n+ŋöm n+pe Ana n+pe kalöp ñö, hibur gas+ m+dmagö an kale dan p+dpim m+deinabim. ¹⁷ Bapi God n+ip sabe gabin, kale Krais n+ip n+ŋ udpe, Krais m+dmagö an kale dan m+deinab. Yad sabe gabin, kale nan n+hön g+n+g gabim u, God abe n+bi b+ gau abe m+dmagö l+mim g+nabim.

* **2:19:** Ep 3:6 * **2:20:** 1Ko 3:11 * **2:21:** 1Ko 3:16 * **2:22:** 1Pi 2:5 * **3:1:** Plp 1:7,13 * **3:2:** Kol 1:25
 * **3:3:** Ep 1:9-10; Kol 1:26 * **3:6:** Ep 2:13,16-19 * **3:7:** Kol 1:25 * **3:8:** 1Ko 15:9-10 * **3:12:** Jon 14:6; Ro 5:2 * **3:17:** Jon 14:23; Kol 1:23; 2:7

* 18 Yad sabe gabin, kale abe Krajs n̄ibi b̄i magõñhalõ gau abe, Krajs n̄ipe pör nöp n̄ibi b̄i m̄dmagõ yab̄i löp u n̄iñnabim. 19 Krajs n̄ibi b̄i gau m̄dmagõ yab̄i löp u n̄iñnabim. Pen an̄ibu nöp wasõ. Yad God n̄ip sabe gabin u, n̄ipe kalöp m̄dmagõ yab̄i löp u, hibur gas̄i m̄dmagõ an̄ kale ke dan̄ n̄iñnabim. An̄ib u, God n̄ipe ke an̄ kale dan̄ ajman̄ raunab.

20 Hon God n̄ip hag n̄iñabun, pen n̄ipe hag n̄iñabun rö nöp gagnab; hon gas̄i n̄iñbun rö nöp gagnab. Klõ n̄ipe ke u han̄ip an̄ dan̄ wög göm, n̄ipe ḡi map̄i l̄ ḡinab. 21 An̄ib u, hon Krajs Jisas n̄ibi b̄i n̄ipe m̄dun n̄ip c̄ig m̄dpun gau, hib n̄ipe pör nöp pör nöp ud arno adõ aran̄! An̄ib unbõ rö aij.

4

Krais hañ roman̄ n̄ipe j̄im ñöl m̄dmim

1 Yad B̄i Kub wög ḡinõ ȳip naḡi l̄lõ m̄dpin u, manõ hagabin i n̄iñmim. God kalöp n̄ibi b̄i aij yad m̄daimim a göm uda u, kale an̄ib unbõ rö nöp ḡi m̄daimim.

* 2 N̄ibi b̄i kub m̄dpun a ḡimim kal juagmim; n̄ibi b̄i hain aij gau m̄daimim. Kale pen pen manõ hain hain hagmim m̄dmagõ l̄imim. * 3 God Ana kalöp ud j̄im ñöl l̄õ, j̄im ñöl m̄dpim rö, an̄ig gun nöp agam̄ij m̄daiun a ḡimim ḡipe arn̄im.

* 4 Hon Krajs n̄ibi b̄i n̄ipe hañ roman̄ añi ap nöp m̄döp. Ana u añi ap nöp m̄döp. Kale magõñhalõ nan aij añi ap nöp hainõ udnabun a ḡimim gas̄i halõ m̄dpim. God nan aij an̄ibu ñinabin a göm kalöp w̄iñ ala. 5 B̄i Kub hon u añi ap nöp m̄döp. Krajs n̄ip n̄iñ udep adan u añi ap nöp m̄döp. Ñig pakep u añi ap nöp m̄döp. 6 N̄ibi b̄i magõñhalõ m̄dpal gau kale God añi ap nöp, Bapi añi ap nöp m̄döp. N̄ipe n̄ibi b̄i magõñhalõ gau B̄i Kub m̄döp. N̄ipe n̄ibi b̄i hag l̄õ, kale magõñhalõ wög n̄ipe ḡipal. N̄ipe n̄ibi b̄i magõñhalõ gau an̄ kale dan̄ m̄döp. * 7 Pen Krajs han̄ip añi añi ke ke nan aij ke ap n̄ime l̄õ udpun. *

8 An̄ib u, God Manõ u kal̄i kl̄iñ r̄iköm hagla,

“Ram m̄inõñ adõ lan̄ ara ñin u, kaua l̄ maua l̄ n̄ipe gau naḡi l̄õm, kal̄ip dam t̄ip ḡi ud aramõm, n̄ibi b̄i gau kal̄ip nan aij aij ña,” a ḡila. *

9 N̄ipe ram m̄inõñ adõ lan̄ ara a ḡila i l̄ u, aige göl göm rö m̄döp? Me n̄ipe nöd m̄inõñ nabõñ an̄ yan̄ aramõm, hainõ ram m̄inõñ adõ lan̄ ara. * 10 An̄ib u hon n̄iñbun, b̄i m̄inõñ nabõñ an̄ yan̄ ara u, b̄i an̄ibu nöp adõ lan̄ aramõm kumi kabõ adõ lan̄ au ara. An̄ig ga u, ram m̄inõñ au ḡiyan̄ abe, ram m̄inõñ adõ lan̄ au abe, ram m̄inõñ magõñhalõ yab̄i arnabin a göm, an̄ig ga.

11 B̄i an̄ibu nöp n̄ibi b̄i n̄ipe nan aij aij ñõm, r̄imnap hag l̄õ, Jisas manõ aij ud arep wög u ḡipal; r̄imnap God manõ hagep wög u ḡipal; r̄imnap n̄ibi b̄i Krajs n̄ip n̄iñagpal gau kal̄ip Krajs manõ aij u hag ñibal; r̄imnap n̄ibi b̄i Krajs n̄ip n̄iñ udpal gau kal̄ip abad m̄dõm hag ñi aij ḡipal; r̄imnap n̄ibi b̄i ñi pai gau kal̄ip Krajs manõ aij u hag ñibal. * 12 God n̄ibi b̄i n̄ipe n̄ip wög ḡilõ, Krajs hañ roman̄ n̄ipe kub göm p̄idõñ l̄in̄im a göm, n̄ibi b̄i n̄ipe gau kal̄ip nan aij aij an̄ib gau ña. 13 Krajs hañ roman̄ p̄idõñ l̄õ, hon magõñhalõ han̄ roman̄ añi ap rö manõ aij n̄ipe n̄iñ udun, God Ñi n̄ipe aigale B̄i rö m̄döp u n̄iñ aij gun, hon ñi pai pro rö wasõ, n̄ibi b̄i majõ Krajs n̄ipe ke m̄döp rö l̄inabun. *

14 An̄ig geinab u, hainõ hon ñi pai pro rö m̄dageinabun. Ñin hain an̄ibu, B̄i God Manõ hagabun a göm, manõ ke ke gau n̄ibõ gau n̄ibõ ud ud piral piral hagpal gau, han̄ip ȳigõn udõm ñig solwara ud ado malo göp rö u gagnabõl. 15 Ñin hain an̄ibu, hon n̄ibi b̄i gau kal̄ip m̄dmagõ lun manõ n̄iñõ nöp hagun, nan n̄ihõn n̄ihõn ḡinabun u, Nab̄ic n̄ihõn ḡibõp u n̄iñun, an̄ib unbõ rö nöp gun. Nab̄ic u Krajs me. * 16 Krajs nab̄ic m̄dõ, hañ roman̄ kid ke r̄imnap kid ke ke r̄imnap pen pen m̄dmagõ l̄õm, wög ke ke ḡilõ, kid̄i l̄ aram hañ roman̄ kid ke ke ud j̄im ñõ, hañ roman̄ magõñhalõ kub göm, p̄idõñ l̄inab.

* 4:1: Kol 1:10 * 4:2: Kol 3:12-13 * 4:3: Kol 3:14-15 * 4:6: 1Ko 12:6 * 4:7: Ro 12:3,6 * 4:8: Sam 68:18 * 4:9: Jon 3:13 * 4:11: 1Ko 12:28 * 4:13: Kol 1:28 * 4:15: Kol 1:18; 2:19

Krais n̄ibi b̄i n̄ipe m̄idpun r̄o, naḡi ḡis̄ön n̄ib̄o ad̄o u gun

17 An̄ib u, B̄i Kub man̄o n̄ipe u udem kalöp man̄o kl̄o hagem hagabin: n̄ibi b̄i God n̄iḡ udagpal gau ḡim̄idal r̄o naḡi ad̄o u r̄o gagmim. N̄ibi b̄i an̄ib gau gas̄i kale m̄idagöp. * 18 Kale s̄ib̄ön b̄öḡ au m̄idpal. Kale gas̄i ap m̄idagöp yab̄iḡ. Gas̄i r̄im̄id m̄idmagö kale ke pr̄i göm man̄o n̄iḡagal. An̄ib u, God kam̄iḡ n̄ipe kal̄ip aḡ daḡ m̄idagöp. 19 Nan si nan naj̄i n̄ih̄ön n̄ih̄ön ḡipal gau kale nable gagöp. An̄ib u, kale nan si nan naj̄i ab̄önam̄ö ḡi dam dam, uri nan si nan naj̄i hain n̄ib̄o r̄im̄nap gun a göm rap̄in hal̄owal̄ö ḡil̄o arab.

20 Pen n̄öd Krais man̄o aij u haḡ ñ̄ino n̄iḡ udpe u, Krais kale naḡi ad̄o an̄ibu ḡimim a göp kalöp haḡ ñ̄ino n̄iḡagpim. 21 Kalöp Jisas man̄o n̄iḡö u n̄öp haḡ ñ̄ino n̄iḡbim me. 22 Nan si nan naj̄i n̄öd ḡim̄idim u, gas̄i r̄im̄id m̄idmagö kale gac ḡinab. An̄ib u, nan si nan naj̄i ḡim̄idim u b̄öḡ n̄öp ar̄ö ḡimim. * 23 Gas̄i aij ḡis̄ön n̄ib̄o ad̄o u n̄öp n̄iḡmim. *

24 Pen God gö n̄ibi b̄i ḡis̄ön n̄ib̄o m̄idaimim r̄o l̄öp. An̄ib u, naḡi ḡis̄ön n̄ib̄o ad̄o u ud halu l̄imim, God kam̄iḡ aij m̄idöp r̄o u, God n̄ipe uḡ ke m̄idöp r̄o u m̄idaimim. *

25 An̄ib u, hon magöḡhalö Krais hañ roman̄ n̄ipe añ̄i n̄öp m̄idpun u me, kale magöḡhalö n̄ibi b̄i gau kal̄ip piral hagm̄idim u ar̄ö ḡimim, man̄o n̄iḡö n̄öp hagmim. * 26 Ñ̄in r̄im̄nap n̄ibi b̄i kalöp ḡi naj̄i ḡil̄o kale mulu lugnab. Pen mulu lugö, nan si nan naj̄i gagmim. An̄ig göl mulu n̄iḡöl ḡi m̄idpe n̄iḡöl ḡi, sidö wad aragn̄im. * 27 Wasö u, Seden kalöp gas̄i naj̄i ñ̄ö, nan si nan naj̄i ḡimim r̄o l̄öp.

28 N̄ibi b̄i nan si udm̄idal gau hainö nan si udagöl; kl̄o ke wög göm nan m̄idö n̄iḡöl ḡi, r̄im̄nap n̄ibi b̄i mög gep r̄o gau kal̄ip ñ̄öl. 29 Manö hagn̄ig gabim u, manö naj̄i r̄im̄nap hagagmim. Manö aij n̄ibi b̄i n̄iḡöm, God n̄ip c̄ig aij göl r̄o l̄in̄im gau

n̄öp hagmim. * 30 God ñ̄in hain u han̄ip b̄öḡ n̄öp udnabin a göm n̄iḡ l̄öm, Ana Uḡ n̄ipe u n̄öd yuö apöm kalöp aḡ daḡ m̄idöp u me, naj̄i ḡimim God Ana Uḡ n̄ip marö ñ̄agmim. * 31 Hibur naj̄i gö, n̄ibi b̄i r̄im̄nap n̄iḡbe mulu lugö, kal jumim, manö pen pen hagmim, n̄ibi b̄i hag jumim, ḡi naj̄i ḡimim ḡipim u magöḡhalö ar̄ö ḡimim. * 32 Pen pen mög n̄iḡmim, m̄idmagö l̄imim. Kale Krais lau ad̄o m̄idpe, God kalöp nan si nan naj̄i ḡipim u n̄iḡöm ar̄ö göp r̄o u, kale u r̄o n̄öp pen n̄iḡmim ar̄ö ḡimim pen n̄iḡmim ar̄ö ḡimim ḡimim. *

5

Mailö ad̄o u ajaiun

1 Kale God ñ̄i pai m̄idmagö aij n̄ipe m̄idpim u, n̄ipe göp r̄o ḡimim. * 2 Krais han̄ip n̄ibi b̄i m̄idmagö l̄öm, God n̄ip nan dap sabe ḡil̄o haḡi? aij auöp r̄o u, han̄ip nan a göm mab ba laḡ uma. Krais ga an̄ibu n̄iḡmim, kale ke an̄ib unbö r̄o n̄öp n̄ibi b̄i gau kal̄ip m̄idmagö löl ḡi m̄idaimim. *

3 Pen God n̄ibi b̄i n̄ipe ke yab̄iḡ m̄idpim u, n̄ibi si b̄i si ḡimim, gau ajmim hal̄owal̄ö ḡimim, nan aij kale gau yad udnam a ḡimim, naḡi ad̄o an̄ibu r̄o magöḡhalö b̄öḡ n̄öp ar̄ö ḡimim. 4 Uraḡañ hagmim, ñ̄iḡöḡ l̄imim, manö naj̄i hagmim gagmim. Manö an̄ibu r̄o hagagep yab̄iḡ. Kale pen God n̄ip aij a göp a ḡimim.

5 N̄i? aij ḡimim: n̄ibi si b̄i si ḡipal n̄ibi b̄i gau abe, gau ajöm hal̄owal̄ö ḡipal n̄ibi b̄i gau abe, nan aij kale gau yad udnam a ḡipal n̄ibi b̄i gau abe kale God Krais apil m̄ihau ram m̄inöḡ kumi kabö ad̄o laḡ abad m̄idpil au aragnaböl yab̄iḡ. Kale nan si nan naj̄i an̄ib gau gas̄i n̄iḡbal u, nan an̄ib gau god kale r̄o l̄öp. *

6 Naḡi naj̄i hagaj̄in an̄ib gau, n̄ibi b̄i r̄im̄nap kalöp piral hagöm hagnaböl, “Nan an̄ib gau nan si nan naj̄i wasö,” a ḡinaböl. Kalöp piral hagl̄ö n̄iḡmim r̄o l̄öp u, n̄iḡ aij ḡimim manö kale udagmim. Nan si nan naj̄i hagaj̄in an̄ib gau ḡipe, God kal juöm

* 4:17: 1Pi 1:14; Ro 1:21 * 4:22: Ro 8:13; Kol 3:9 * 4:23: Ro 12:2 * 4:24: Jen 1:26; Kol 3:10 * 4:25: Kol 3:8-9; Sek 8:16 * 4:26: Sam 4:4; Jem 1:19-20 * 4:29: Kol 4:6 * 4:30: Ais 63:10; 1De 5:19; Ep 1:13-14 * 4:31: Kol 3:8 * 4:32: Mad 6:14; 18:22-35; Kol 3:12-13 * 5:1: Mad 5:48 * 5:2: Hib 10:10; Eks 29:18 * 5:5: 1Ko 6:9-10; Kol 3:5 * 5:6: Kol 2:4,8; Ro 1:18

kalöp gi naj yabił gi nab. * 7 Manö kalip niñmim kalip aip ajagmim.

8 Nöd sibön aņ gau midmidim u pen miñi Bi Kub niñi bi niñe limim mailö niñe adö u midpim. Miñi mailö niñe adö u midpim rö, niñi bi mailö adö u ajpal rö ajmim. Mailö niñi pai rö midaimim. *

9 Mailö magö u nan aij aij iru nöp pilnab: gi aij gep magö ke ke iru yabił pilnab; nan niñhön niñhön God niñjö aij gi nab nan gau magöñhalö pilnab; nan niñhön niñhön niñjö nöp midöp pör nöp pilnab. 10 God niñp aij giñim adö u nöp niñ aij giñim giñe arñim.

11 Sibön yaņ ajöm nan si nan naj gi pal u kale aip gagmim. Nan si nan naj gi pal u mailö adö u hagpe niñöl. 12 Kale nan si nan naj pi göl gi pal u, hon nan anib gau manö nöp hagnabun u, nable gi nab. 13 Ram ruö magöñhalö waiö niñbun. Anib u rö, God mailö niñe auö, nan niñhön pi göm gi pal u waiö niñ naböl. * 14 Mailö auö, magöñhalö niñbun. Adö anibu nöp, niñi bi riñnap hagpal,

“Ne umöl midpan u, miñi urakö,

Krais mailö niñe u nöp mailö pak niñ nab,” a gi pal. *

15 Anib u, niñi bi riñnap manö niñagöm hałöwalö gi pal rö gagmim. Ni? aij giñim gi midaimim. * 16 Niñi bi nan si nan naj nöp gi pal niñ anibi, kale pör nöp niñ aij giñim gi aij giñim. 17 Anib u, bi hauł rö gagmim; Bi Kub niñp aij gi nab adö u nöp niñmim giñim. 18 Niñ wain niñbe, hauł alagnim; adan anibu arnabim lug paknabim. Pen, God Ana apöm hanip aņ daņ ajmaņ raunim, a giñim God niñp sabe geinabim u aij. * 19 God Manö adiņ Sam a gi pal gau riñnap pen pen hagöl gi, Krais manö aij u ki map ap pen pen hagöl gi, Bi Kub hib niñe dap raneb ki map ap pen pen hagöl gi giñim. Aij a gö niñöl gi, midmagö kale aņ daņ ki map riñnap Bi Kub niñp hagmim. * 20 Bi Kub hon Jisas Krais niñi bi niñe midpun u me, nan niñhön niñhön

giñim, kale pör nöp nan magöñhalö gau Bapi God niñp aij a göl gi midaimim. *

21 Krais Bi Kub hon midöp a giñim u me, aņ mam Krais niñi bi niñe midpim gau pen pen ud aij giñim. Aņ mam ap manö riñnap hagainim u, manö niñe udmim. *

Ber bi gau

22 Kale niñi gau, Bi Kub manö niñmim hain giñim rö, nagamul bi hagöl rö niñmim hain giñim. * 23 Adö anibu anig göl midöp: Krais niñi bi niñe gau hañ romaņ niñe ke midöp; niñe ke nabic midöp. Krais niñi bi niñe ud kamniñ yuöp. Krais niñi bi udöm nabic midöp rö, bi gau niñi kale udöm nabic midpal. * 24 Krais niñi bi niñe gau kalip hagö manö niñe hain gi pal rö, niñi gau, bi kale gau hagöl rö magöñhalö hain göl.

25 Pen kale bi gau, Krais niñi bi niñe gau midmagö löm uma rö niñmim, niñi kale gau u rö nöp midmagö yabił limim. *

26-27 Krais niñi bi niñe gau midmagö löm uma u, cöc niñe u niñ manö niñe hagöm, niñig löm, uł małi gi aij göm, cöc mailö halö, gac pro ap, nan naj pro ap, manö pro ap wasö yabił, uł nöp midö, niñe udöm niñp ke niñ nab. * 28 Anib unbö rö nöp, kale bi gau niñi kale gau kalip midmagö limim. Hañ romaņ kale ke gi aij giñim rö, niñi kale gau u rö nöp giñim. Bi niñi niñe midmagö löp u, niñe ke midmagö löp. 29 Hañ romaņ hon u mulu kal niñagpun; ke niñno aij gö, nan magö niñöl gi niñöl gi abad mid aij nöp giñim. Anib unbö rö nöp, Krais niñi bi niñe abad midöp. 30 Niñhön giñig: hon Krais hañ romaņ niñ ki d ma ki d niñe gau rö midpun.

31 Pen God Manö u kal kiñ riñköm hagla, “Bi ap niñi udnig, niñe nap kalip arö göm, niñi udöm jim niñöl midmil, hañ romaņ aņi rö lö midpil,” a gi la. * 32 Manö anibu ił ap midöp pen kale nöd niñagmidal. Yad gasi niñbin manö anibu Krais abe niñi bi niñe gau abe hagab. * 33 Pen kale bi gau magöñhalö, hañ romaņ kale

* 5:8: Ep 2:13; Kol 1:13; 1Pi 2:9; Jon 12:36 * 5:13: Jon 3:20-21 * 5:14: Ais 26:19; Ro 13:11 * 5:15: Kol 4:5 * 5:18: Luk 21:34 * 5:19: Kol 3:16 * 5:20: Kol 3:17 * 5:21: 1Pi 5:5 * 5:22: Kol 3:18; 1Pi 3:1 * 5:23: 1Ko 11:3; Ep 1:22 * 5:25: Kol 3:19; 1Pi 3:7 * 5:26-27: 2Ko 11:2; Kol 1:22; Dai 3:5 * 5:31: Mad 19:5 * 5:32: Rep 19:7

u ke midmagö libim rö, nibi kale gau u rö nöp midmagö limim. Kale nibi gau magöñhalö, nagamul bi manö kale udmim.

6

Ñi pai gau; nime nap gau

¹ Kale ñi pai gau, Bi Kub hain gipim rö, name nap manö hagöl rö udmim. Nagi aij me adö anibu. * ² God manö unbö sidu? lañ haga u hagöm haga, "Name nap bi kalip ud aij gimim, hagnil rö gimim," a ga. Pen God manö anibu nöp hagöm manö ap halö hagöm haga, "Kale unbö geinabim, yad kalöp nan aij ap ñinabin," a ga. * ³ God haga, "Anig ginabim u, yinid umagnabim; minöñ naböñ adö it i mlö padö midmim, mid aij ginabim," a ga.

⁴ Pen nap bi, ñi pai kale gau mid aij gilañ a gimim, kalip pa ji niñeb rö manö u rö hagagmim. Anig gipe, ñi pai kale gau pa ji niñöm, manö hagnabim rö niñagnaböl. Pen ñi pai kale gau kub gilö niñöl gi, kale nap bi God Manö hag ñi aij gimim, nagı aij adö anibu hag ñöl gi midmim. *

Bi nagı wög gıpal gau; bi kub kalip abad midpal gau

⁵ Pen kale nibi bi, bi kub kalöp mani rau dap lilö kalip nagı wög gi ñimdim gau, Kraıs manö hagö, piñiñ gimim ud aij gipim rö, bi kub kale minöñ naböñ adö it i gau manö haglö, kale u rö nöp piñiñ gimim ud aij gimim. *

⁶ Bi kub gau niñmidlö niñöl gi, wög gi aij gino, kalip aij gañ a gimim gası anibu nöp niñagmim; Kraıs niñ nagı wög gibep rö, God niñ aij gañ a gimim, pör wög gi aij gimim. ⁷ Nibi bi minöñ naböñ it i kalip nöp wög gabun a gimim niñagmim; Bi Kub u niñ wög gabun a gimim, aij gö niñöl gi wög gimim. ⁸ Kale niñbim, nibi bi nagı wög gıpal gau abe nibi bi gası kale ke niñöm wög gıpal gau abe, Bi Kub wög kale niñöm, wög gi aij geinaböl u kalip u rö nöp pen ñinab. *

⁹ Pen kale bi kub nibi bi hanip nagı wög gilañ a gimim mani rau dap libim gau kalip gi aij gimim. Manö klö hagpe piñiñ göl gi wög gagöl. Bi Kub kumi kabö adö lañ midöp u, niñe nibi bi nagı wög gıpal Bi Kub kale abe, nibi bi kalip abad midpal Bi Kub kale abe midöp. Bi Kub niñe nibi bi gau kub, nibi bi gau pro, a göm niñagöp; amgö ilö niñe u adip adip midpal niñöm niñe goł ap aka goł ap aragnab. *

Wim po God ñöb u lihu magum gi aij gun midaiun

¹⁰ Manö hag naböñ junig gabin i niñ aij gimim. Bi Kub niñ cıg gıpe, niñe klö niñe kalöp ñinim. ¹¹ Seden hanip pör gi naij ginig göp u, wim po nan God hanip ñöb gau magöñhalö ud rol gimim, adan ramö au uliñin li mid aij gaimim. * ¹² Nibi bi hañ roman hagape midöp gau aip pen pen gagabun. Kijaki aiön pi nan naij gau bi kub kale it ke ke kumi kabö lañ abad midöm, sibön yan ajpal gau aip pen pen gabun. * ¹³ Anib u, wim po nan God hanip ñöb gau magöñhalö ud rol li aij gimim midpe me, ñin bistam midpe u auö, klö gimim nöp midpe, nan rimnap kalöp göl rö lagnab. ¹⁴ Anib u, God Manö niñö u, dip nagı rö piñ li aij gimim. Abad alnaböl a gimim, pör nöp kabö rö gep magö u, sior pidön libal rö, ud pabıl ba kale u limim. * ¹⁵ Ma rırup libal rö, God aip jim ñöl midpe manö aij u ud armim. Nibi bi rimnap kalip manö aij anibu hagnig pör gi jin gi midmim, gası anibu nöp niñmim ma rırup rö limim. * ¹⁶ Hataun riñ albal rö, God hanip abad mideinab a gimim niñ gası niñ udöl gi midpe me, niñe gö Bi Naij Gep po niñe mab rö inö niñöl gi alnab gau böñ nöp hoñ ginab. Gası anibu nöp niñmim, hataun rö riñ gimim. ¹⁷ Usajıl pidön bad libal rö, God kalöp mög niñöm ud kamıñ yuöp gası u, ud nabıc adö lañ usajıl bad rö limim. Ru mlö kıd ud arbal rö, God Ana ru mlö kıd kalöp ñöb u ru mlö kıd rö ud armim. God Ana ru mlö kıd u God Manö niñe me. * ¹⁸ Ana niñe gası ñö

* **6:1:** Kol 3:20 * **6:2:** Eks 20:12 * **6:4:** Kol 3:21; Sam 78:4; Pro 22:6 * **6:5:** Kol 3:22-23; Dai 2:9-10; 1Pi 2:18 * **6:8:** 2Ko 5:10; Kol 3:24-25 * **6:9:** Kol 4:1; Ro 2:11 * **6:11:** Ro 13:12; 2Ko 10:4 * **6:12:** 1Pi 5:8-9 * **6:14:** Ais 11:5; 59:17; 1De 5:8 * **6:15:** Ro 10:15 * **6:17:** Hib 4:12

n+ñöl g+; God n+p manö adö ke ke hag n+ñöl g+ m+daimim. Gas+ halö m+dmim, n+bi b+ Krai lau adö m+dpal gau magöñhalö God n+p pör nöp sabe göl g+ m+daimim.

* 19 Y+p u rö nöp God n+p sabe g+pe, y+p abad m+idöm manö magö n+pe ke y+p ñö n+ñöl g+, p+ñ+ñ gagem, Krai manö aij nöd n+ñagm+dal u, n+bi b+ gau kal+p haöwawö hag ñ+nam. * 20 Yad Krai b+ n+pe m+dem, manö aij n+pe u nöp hag ajainö y+p nagi l+lö m+dpin u, pen God n+p sabe g+pe yad p+ñ+ñ gagem haöwawö hag ñ+nam. Yad u rö nöp g+nam aij. *

Manö naböñ magö r+mnap

21 Pen yad aigöl rö gem m+dpin u, wög n+hön n+hön g+pin u, mam aij hon Dijikas, b+ God n+p pör nöp wög g+ aij göp u, am jaköm kalöp magöñhalö hag ñ+nam. *

22 Hon aige rö m+dpun u, Dijikas amöm hagö n+ñmim, gas+ halö m+daimim, a gem, n+p m+dpim au yuabin.

23 Bapi God B+ Kub Jisas Krai apil m+hau kalöp abad m+dlö n+ñöl g+, God Manö n+ñ ud p+döñ göl g+ m+dmim, añ mam gau aip agam+ñ m+dmim, pen pen m+dmagö l+ m+daimim. 24 B+ Kub hon Jisas Krai n+p m+dmagö löl g+ nöp m+dpim gau, God kalöp magöñhalö mög n+ñöm ud aij yab+ñ g+nam.

* 6:18: Luk 18:1; Kol 4:2; 1De 5:17
Kol 4:7-8; 2Di 4:12

* 6:19: Kol 4:3-4; 2De 3:1

* 6:20: 2Ko 5:20; Plm 9

* 6:21: Ap 20:4;

Pilipai

Pol Pilipai n̄bi b̄i kal̄ip k̄öp kal̄i k̄liñ r̄ika

¹ Yad Pol. Dimodi hol m̄ihōŋ Kraiŋ Jis̄as n̄ip w̄ög ḡipul r̄ö, n̄ipe ap̄öm m̄idö n̄iñöl ḡi, kal̄öp k̄öp i kal̄i k̄liñ r̄ikabin. Kraiŋ Jis̄as n̄ip c̄ig ḡimim n̄ibi b̄i n̄ipe daun kub Pilipai gau m̄idpim kal̄öp maḡöŋhalö k̄öp i kal̄i k̄liñ r̄ikabin. Kal̄öp maḡöŋhalö, Kraiŋ n̄ibi b̄i n̄ipe m̄idpim gau; Kraiŋ n̄ibi b̄i n̄ipe abad m̄idpim b̄i kub gau; b̄i abad m̄iddep gau kal̄ip w̄ög ḡi ñ̄ibim n̄ibi b̄i gau; kal̄öp maḡöŋhalö manö an̄ibi hagabin. *

² God Bapi hon abe, B̄i Kub Jis̄as Kraiŋ abe, kal̄öp mög n̄iñmil ud aij ḡilö, m̄id aij ḡimim.

*Pol Kraiŋ n̄ibi b̄i Pilipai gau sabe göm,
God n̄ip aij a ga*

³ Yad kal̄öp gas̄i n̄iñem God yad n̄ip aij a gabin. ⁴⁻⁵ God n̄ip n̄iñ udpe ñ̄in u r̄ikö, yad Kraiŋ manö aij u n̄ibi b̄i gau kal̄ip hag ñ̄im̄idin u, kale p̄ör ȳip ḡi ñ̄im̄idim. An̄ib u, kal̄öp maḡöŋhalö God n̄ip sabe gem, yad p̄ör n̄öp m̄iñ m̄iñ gem sabe ḡipin. ⁶ Yad n̄iñbin, God kal̄öp n̄öd n̄ibi b̄i n̄ipe uda u, kal̄öp arö gagnab me; n̄ipe w̄ög aij an̄ibu ḡi dam dam kal̄öp abad m̄id dam dam, Kraiŋ Jis̄as ado ḡi aunab. *

⁷ Yad n̄öd gau gau aramem, Kraiŋ manö aij u hag ñ̄ainö, n̄ibi b̄i r̄imnap manö pen pen haglö n̄iñöl ḡi, yad kal̄ip aip manö hag am̄il ap̄il gem, Kraiŋ manö aij u manö n̄iñö yab̄iñ m̄idöp u hag ñ̄i ajm̄idin abe, m̄iñi aui naḡi m̄idpin u abe, God ȳip hag lö w̄ög n̄ip ḡim̄idin u, kale maḡöŋhalö p̄ör n̄öp ȳip ḡi ñ̄im̄idim. An̄ib u, yad kal̄öp m̄idmagö lem, gas̄i n̄iñöl ḡi n̄öp m̄idpin me. ⁸ God n̄iñöb Kraiŋ Jis̄as kal̄öp m̄idmagö löp r̄ö u, yad kal̄öp an̄ib unbö r̄ö n̄öp m̄idmagö l̄ibin.

⁹ Yad God n̄ip sabe gem hagpin, kale pen pen m̄idmagö l̄i m̄idpe, m̄idmagö lep magö u kub gö n̄iñöl ḡi, kale manö n̄iñö u gas̄i n̄iñ aij ḡimim, manö ud as̄ik ḡi aij

yab̄iñ ḡinabim. ¹⁰ An̄ib u, adan mai adan aij yab̄iñ u n̄iñ aij ḡimim, adan aij yab̄iñ adö an̄ibu n̄öp arammim, aij yab̄iñ göp adö u n̄öp ḡi m̄idpe me, kal̄öp manö ap̄ m̄idageinab n̄iñöl ḡi Kraiŋ ado ḡi aunab. *

¹¹ An̄ib u, Jis̄as Kraiŋ n̄ibi b̄i n̄ipe kal̄ip ḡi ñ̄ö, kale ḡi aij ḡipal r̄ö u, n̄ipe kal̄öp u r̄ö n̄öp gö, kale ḡi aij göl ḡi n̄öp m̄idpe, n̄ibi b̄i gau n̄iñöm God hib n̄ipe haglö adö ar̄im.

*Pol naḡi l̄ila au m̄ideia pen Jis̄as manö
aij u kub ara*

¹² Pen añ mam b̄i n̄iñim! Kraiŋ manö aij u n̄iñaglaŋ a göm, ȳip naḡi l̄ila u pen naḡi m̄idpin r̄ö, Kraiŋ manö aij u am̄öm kub aröp. ¹³ N̄ibi b̄i gapman b̄i kub Sisa n̄ip w̄ög ḡi ñ̄ibal gau maḡöŋhalö abe, n̄ibi b̄i ȳihar̄iñ gau iru n̄öp abe, yad Kraiŋ manö u n̄öp hag ñ̄inö, ȳip naḡi l̄ibal u n̄iñbal. *

¹⁴ Pen yad naḡi m̄idpin u me, añ mam iru yab̄iñ n̄öp B̄i Kub n̄iñ ud p̄idöŋ göm, p̄iñiñ gagöm, k̄lö göm God Manö u waiö hag ñ̄ibal. ¹⁵ N̄iñö n̄öp, r̄imnap ȳip mulu lugö, hon u r̄ö n̄öp ḡino, hon hib kub m̄ideiaŋ a göm, Kraiŋ manö hag ñ̄ibal. Pen r̄imnap, ȳip gas̄i n̄iñ aij göm, Kraiŋ manö hag ñ̄ibal. ¹⁶ God ȳip hag lö, Kraiŋ manö aij u manö n̄iñö yab̄iñ m̄idöp u hag ñ̄ibin u n̄iñöm, ȳip m̄idmagö löm, kale u r̄ö n̄öp Kraiŋ manö aij u hag ñ̄ibal.

¹⁷ Pen n̄ibi b̄i ȳip mulu lugö Kraiŋ manö hag ñ̄ibal gau, gas̄i m̄ihöp m̄idö, ȳip ḡilö uñham m̄ideinabin, kale pen hib kub udnaböl a göm, an̄ig ḡipal. ¹⁸ Pen u manö m̄idagöp! Kale ȳip gas̄i aij n̄iñöm Kraiŋ manö aij u hag ñ̄ibal aka ȳip gas̄i naij n̄iñöm Kraiŋ manö aij u hag ñ̄ibal u, nan kub u kale Kraiŋ manö aij u hag ñ̄ibal. An̄ib u, yad m̄iñ m̄iñ ḡipin.

Pol, Kraiŋ ȳip abad m̄ideinab, a ga

Yad m̄iñ m̄iñ ḡipin u, hainö u r̄ö n̄öp m̄iñ m̄iñ ḡinabin. ¹⁹ Yad n̄iñbin, kale God n̄ip sabe göl ḡi m̄idpe, Jis̄as Kraiŋ Ana n̄ipe ȳip abad m̄idö, yad naḡi m̄idpin i hōŋ arnabin. *

²⁰ Pen ȳip aij ḡinab u, yad nan n̄ihōŋ n̄ihōŋ ḡinabin, kam̄iñ m̄ideinabin aka umnabin, yad gas̄i halö m̄idem hañ roman yad k̄lö gem Kraiŋ manö aij n̄ipe u

* 1:1: Ap 16:12-40 * 1:6: 1Ko 1:8 * 1:10: 1De 5:23 * 1:13: Ap 28:30 * 1:19: 2Ko 1:11

hag ñem, hib nipe u hagnö adö arö n+ñöl gi yad nable gagn+m. Nöd an+g ga u, hainö an+ib unbö rö nöp gi+nim u aij. ²¹ Kam+ñ yad u Krai me; umnabin u, m+ñi midpin rö wasö, mid aij yab+ñ gi+nabin. * ²² Hañ roman an+bi kam+ñ m+deinabin u, wög gi+nö nan magö r+mnab p+lnab. An+ib u, yad umnabin aka m+deinabin u n+ñagpin. ²³ An+ib u, yad gasi m+höp midöp, pen umem am Krai aip m+deinam a gi gasi n+ñbin. An+g gi+böp, y+ip aij yab+ñ gi+böp. * ²⁴ Pen gasi yad ap midöp u, hañ roman an+bi midem, kalöp gi ñö, mid aij gi+mim u nan kub. ²⁵ An+ib u, yad ke gasi klö n+ñbin u, umagnabin; kalöp gi ñinö, Krai manö aij nipe u n+ñ ud aij göl gi, n+ip c+g p+idöñ göl gi, gi dammim, m+ñ m+ñ göl gi m+deinabim. ²⁶ An+ib u, kale midpim u kauyan amjakem seg m+deinabun u, kalöp aij gö, Jisas Krai m+ñ m+ñ yab+ñ göl gi m+deinabim.

Kale p+ñ+ñ gagmim

²⁷ Pen nan kub u, Krai manö aij u hagöp rö nöp n+ñmim gi aij gi+mim. An+g geinabim u, yad midpim u n+ñabin aka gai i midnö manö auö, kale gasi añi nöp n+ñmim, klö yab+ñ wög j+m ñöl gi+mim, Krai manö aij u n+ñ ud p+idöñ gi+mim, n+bi bi gau hag ñinabim. * ²⁸ Pen n+bi bi kalöp gi naji gi+pal gau n+ñmim, p+ñ+ñ gagmim. J+m ñöl midmim p+ñ+ñ gagpe, kale n+ñaböl, God kal+ip al pak löm, kalöp pen ud kam+ñ yunab. ²⁹ God nan aij ap kalöp ñöb u, kale Krai n+ip n+ñ udpim. Pen God nan aij ap kalöp ñöb u, kale Krai n+bi bi nipe midmim, n+bi bi r+mnab kalöp mulu lugaj+ip kale ilön udpim. * ³⁰ Yad bi nipe midnö y+ip gi naji gi+pal rö, m+ñi kalöp u rö nöp gi+pal. Kale aip midnö y+ip gi naji geila u+ham midmidin u amgö kale ke n+ñbim. M+ñi u rö nöp, y+ip gi naji gi+pal u, n+bi bi r+mnab kalöp manö hag ñilö, n+ñbim.

2

Añ mam gau kal+ip midmagö lun

* **1:21:** Gal 2:20 * **1:23:** 2Ko 5:8 * **1:27:** Ep 4:1; 1De 2:12 * **1:29:** Ap 16:19-40 * **2:3:** Gal 5:26 * **2:4:** 1Ko 10:24 * **2:6:** Jon 1:1-2; 17:5 * **2:7:** 2Ko 8:9; Jon 1:14 * **2:8:** Hib 5:8; 12:2 * **2:9:** Ap 2:33; Ep 1:20-21; Hib 1:3-4 * **2:10:** Ro 14:11

¹ Krai kalöp mög n+ñöm udöp u me, kale p+idöñ limim gasi iru n+ñagpin. Krai kalöp midmagö löp u me, kale gasi halö midpim. Ana nipe kalöp an dan midöp u me, kale n+ip j+m ñöl midmim, añ mam gau pen pen mög n+ñmim ud aij gi+pim. ² An+ib u, gasi adö añi n+ñmim, pen pen midmagö limim, gasi kale j+m ñöl midaimim. An+g geinabim me, y+ip aij yab+ñ gi+nab. ³ Hon n+bi bi kub midno, n+bi bi r+mnab han+ip n+ñöm hib hon haglö adö aran, a gi+mim gasi u n+ñagmim. Hon nöp n+bi bi kub, n+bi bi r+mnab gau n+bi bi pro a gi+mim gasi u n+ñagmim. N+bi bi gau magöñhalö ud aij gep n+bi bi midpal a gi gasi u n+ñmim. * ⁴ Hon nöp mid aij gun a gi+mim gasi u n+ñagmim; n+bi bi r+mnab u rö nöp mid aij gi+lan a gi+mim gasi u n+ñmim. *

Krai Jisas gasi n+ñöm ga rö u gi+mim

⁵ Krai Jisas gasi n+ñöm ga rö u gi+mim:
⁶ Krai Jisas hadame dagol gau
 pör nöp God midöp rö nöp midöp u pen
 God klö midöp rö u,
 ad+ip ad+ip midaiul a gi gasi u n+ñaga.
 *
⁷ Gasi nipe ke n+ñöm,
 nan nipe magöñhalö gau arö gem,
 bi nag+ wög gep rö m+deinam a gö,
 n+me n+ip yag dauö ñ+ñan ap nöp löm,
 n+bi bi midpal rö nöp m+deia. *
⁸ Pen gasi yad ke n+ñem gi+nab a göm gaga;
 God haga rö nöp gi dam arö n+ñöl gi,
 bi naji yab+ñ kal+ip pen ilön ñ+ñal rö u,
 n+ip mab kros ba lan al pak l+lö uma. *
⁹ Krai ga an+bu, God n+ip dam
 ram m+ñöñ kumi kabö adö lan au löm,
 n+ip hib ke yab+ñ hib adö lan midöp ap ñö,
 hib magöñhalö hib nipe mo gau
 midpal. *
¹⁰ An+g ga u, Jisas hib nipe dap rann+g,
 kale magöñhalö,
 kumi kabö adö lan au midpal gau abe,
 m+ñöñ naböñ adö i i midpal gau abe;
 m+ñöñ naböñ mo gau midpal gau abe;
 kugom y+möm, *

11 kale magöñhalö waiö hagöm,
Jisas Kraiss nipe Bî Kub mîdöp a
gî naböl.

Manö anîbu hageinaböl u,

Bapi God mailö aij nipe u nîñ naböl. *

*Hapö mailö paköp u rö, mailö göl gî
mîdaiun*

12 Anîb u, nîbi bî mîdmagö yad gau.
Kale aip mîdainö ñîñ u, manö hagnö
nîñmim gîmîdim. Pen mîñî gai i mîdpin u,
manö kalöp hagabin anîbi, anîb unbö rö
nöp nîñmim gîmim. God nîbi bî nipe ram
mîñöñ kumi kabö adö lañ au ud arnab
a ga manö aij u manö hon a gîmim, pör
nöp God nîp gasî aij nîñmim, nipe hagöp
rö nöp nîñmim, klö yabîl gî mîdaimim.

13 God nipe nöp klö göm mîdmagö kale
añ dañ gasî ñö, nîp aij gî nab adö u gun
a gîmim anîg gîpim. 14 Mulu lugö, pen
pen hagagmim. 15-16 Kale anîg gîmim,
ram mîñöñ îl i mîdmim, nîbi bî naij yabîl
nan si nan naij gîmîdal gau aip mîdpim
u pen kale God ñî pai nipe aij yabîl asîñ
mîdagöp mîdeinabim. Kamîñ ñeb manö
u ud nîbi bî nan si nan naij gîmîdal gau
kalîp ñîmim, gapî magö kumi kabö lañ
ñî lab rö u, kale mailö ñî lîmim. Anîb
u, Kraiss ado gî aunab ñîñ u, Kraiss manö
aij kalöp pör hag ñîbin u, hagnö pak lî
aragöp, nîñöm adö anîbu nöp gîpal a gem,
mîñ mîñ yabîl gî nabim. *

17 Kale God nîp nîñ udpim u, nîp nan
pak sabe gî ñîlö nîp aij göp rö u göp. Pen
Kraiss manö aij u pör hag ñîñö yîp al pak
lîlö hagape yad lugnab u, manö mîdagöp.
U yîharîñ ñîg wain ud nan pak sabe gîpal
adö u hon gîpal rö u mîdöp. Kale God nîp
nîñ udpim u nan pak sabe gep; hagape yad
lugnab u ñîg wain adö u hon gep. Anîg gö,
hon se göl God nîp nan sabe gî ñîno, nîp
aij gî nab u nîñem, ñîñî lem kalöp aip mîñ
mîñ gî nabim. 18 Anîb u, kale u rö nöp mîñ
mîñ gîmim aij gö nîñöl gî mîdaimim. *

Dimodi nî nab

19 Kale mîd aij gîpim aka aigöl gî rö
mîdpim u nîñagpin. Bî Kub Jisas yau a
gö, söl mîdöp Dimodi nîp yunö am kalöp

nîñöm apöm manö anîbu hagö, yîp aij
gîñim. 20 Dimodi bî aij, yad kalöp mög
nîñem mîdmagö lîbin rö nipe kalöp u rö
nöp mög nîñöm mîdmagö löp. Bî ap unbö
gagöp. 21 Bî rîmnap anîg gagpal; kalîp ke
aij gîñim rö gasî nîñöm gîpal; Jisas Kraiss
nîp aij gîñim rö gasî nîñöm gagpal. *
22 Dimodi nipe bî aij yabîl mîdöp u amgö
kale ke hadö nîñbim. Nipe ñî yad rö mîdö,
bî apil mîhau rö Jisas manö aij u hag ñî
ajpul. 23 Yad gasî nîñbin u, söl mîdöp
nagî mîdpin u manö haglö nîñem, yîp nan
nîñön gî naböl manö u Dimodi nîp hagnö,
nipe amöm kalöp hag ñî nab. 24 Gasî yad
u, Bî Kub yau a gö, söl mîdöp yad ke u rö
nöp mîdpim u nî nabim.

Epaprodaidas nî nab

25 Pen kale mam hon Epaprodaidas nîp
hag yube apöm, yîp abad mîdö nîñöl gî,
hol ami bî gîpal rö klö gul God wög nipe
u jîm ñöl gîpul. Pen mîñî nîp hag yunö
kauyañ au ado gî nî nab. * 26 Nipe kalöp
mîdmagö löm am nîñnam a göp. Nipe nan
göp a gîla u nîñmim mög nîñabe u nipe
nîñöm gasî iru nîñab. 27 Epaprodaidas
nîp nan kub gö, mel uma u, God nîp mög
nîñöm gö, urak ara. Pen nîp nöp wasö;
God yîp u rö nöp mög nîñ. Mam anîbu
umböp, yîp mög yabîl gîböp. 28 Anîb
u, Epaprodaidas nîp yîñîd yunö amjakö,
kalöp aij gö nîñöl gî, yad gasî iru nîñbin
rö nîñagnam. 29-30 Kale nöd mîlö kub gau
mîdaibe, bî yîp abadep ap mîdagö, bî
kale anîbu hagpe, Kraiss wög u gînam a
göm, apöm yîp abad mîdöm, mel uma. Bî
rîmnap unbö rö gîpal gau ud aij gîmim.
Anîb u, nipe amjakö, Bî Kub nîp wög göp
mam hon u auab a gîmim, nîp hag wîhai
udmim mîñ mîñ yabîl gîmim.

3

*Kraiss nîp nîñ udpin u me, God yîp nîñöm
bî kamîñ aij yad hagöp*

1 Añ mam bî. Yad manö söl hag junîg
gem, kalöp manö ap halö hagnîg gabin.
Bî Kub nîbi bî nipe mîdpim rö, mîñ mîñ
gîmim. Manö kalöp nöd hagnö u, kauyañ

* 2:11: Ro 10:9 * 2:15-16: Dan 12:3; Plp 1:10; 1De 2:19
Plp 4:18

* 2:18: Plp 3:1; 4:4 * 2:21: 2Di 4:10 * 2:25:

hagnam a g+nö, y+ip marö gagöp. Kauyañ hagnö m+id aij geinabim u aij.

² Kain hauł gau n+ñ aij göl gi m+idaimim. Kale nan naij yab+ł g+pal. Kale hañ romañ r+ib gi dö g+pal. ³ Hon me God n+bi bi n+pe y+j+g göl m+idpun. N+hön g+n+g: God Ana n+pe u han+ip aip m+dö, God n+ip sabe gun. Krai Jisas n+ip c+g gun aij a gö n+ñöl gi m+idpun u me, God n+bi bi n+pe y+j+g göl m+idpun. Hon hañ romañ nan gau g+pal gas+ n+ñun God n+bi bi n+pe m+dageinabun, a gi gas+ n+ñbun u me, God n+bi bi n+pe kabö göl m+idpun. *

⁴ Pen hañ romañ nan gau g+pal manö u hagöm, hon bi kub m+idpun a g+naböl u, yad hagnabin, kale hañ romañ nan an+ib gau bi kub wasö, yad ke nöp bi kub m+idpin. * ⁵ Y+ip yag dapöm ñ+n unbö raleb u m+idöm, wañ hañ u r+ib gi dö g+la. Bac iłañ hon Isrel, ñ+ n+pe hain Benjamin ił u me, yad bi Hibu y+j+g göl m+idpin. Pen Juda lo manö hagnal u, yad bi Perisi m+dainö rö, manö an+ibu hagöp rö magöñhalö n+ñ aij gem gi m+idm+idin. *

⁶ Juda manö an+ibu n+ñ damem klö yab+ł juem, Krai n+bi bi kal+ip n+ñem, gi naij yab+ł g+m+idin. Hon Juda n+bi bi lo manö pro pro ke ke gau g+m+idin rö, bi kub gau y+ip manö ap hagöl rö laga. *

⁷ Pen hainö gas+ n+ñ aij gem, nöd g+m+idin adö an+ibu n+ñ aij gem g+m+idin u n+ñem, Krai y+ip göp u nöp nan aij a gi gas+ añ+ u nöp n+ñöl gem, nöd g+m+idin nan gau magöñhalö nan y+har+ñ rö böñ nöp arö g+nö. * ⁸ Pen nöd g+m+idin nan gau nöp wasö. Gas+ yad n+ñbin u, Krai Jisas Bi Kub yad n+ñbin u nan kub yab+ł. Nan r+mnap gau magöñhalö nan y+har+ñ yab+ł. Krai Jisas n+ip wög g+nam a gem, nan gau magöñhalö arö g+nö. Krai bi n+pe m+idem, n+ip n+ñ aij g+nam a gem, nan gau magöñhalö ac+ip ac+ip rö n+ñbin. ⁹ Yad Krai aip j+m ñöl nöp m+ideinam. Yad Juda lo manö adö u geinabin u, God y+ip n+ñöm bi kam+ñ aij yad hagagnab. Pen Krai n+ip n+ñ udpin u me, God y+ip n+ñöm bi kam+ñ

aij yad hagöp. * ¹⁰ An+ib u, Krai n+ip n+ñ aij gem, n+pe uraka u klö an+ibu n+ñem, n+pe marö kub uda u rö marö udem, n+pe uma u rö umem, * ¹¹ n+pe uraka u rö God gö yad u rö nöp uraknabin.

Pol klö göm ga

¹² Yad nan hagaj+n an+bi magöñhalö udem bi as+ñ m+idagöp m+idpin u hagabin. Pen Krai Jisas y+ip udö bi aigeg bi rö m+ideinabin a göm ga u rö udnam a gem, klö gem dip arabin. * ¹³ Añ mam bi. Nan aij an+ibu hadö udpin a gem hagabin. Pen yad gas+ añ+ ap m+idöp. Nöd g+m+idin u hauł gem, le löm nan aij adan au n+ñem dip arabin. ¹⁴ God nan aij y+ip ñ+nab u udnam a gi gas+ añ+ u nöp n+ñöl gem, adan au kabö rö nöp gi dö gi amem, res p+is g+nab nag+ an+ibu dip arabin. God y+ip wiñ alöm nan aij ñ+nab u, Krai Jisas y+ip gö ram m+nöñ kumi kabö adö lañ au pör m+ideinabin. * ¹⁵ Hon n+bi bi God n+ip c+g aij gi m+idpun gau magöñhalö, gas+ an+ibu rö nöp n+ñun. Pen manö adö r+mnap gas+ ke n+ñeinabim u, God kalöp gas+ y+j+g göl n+ñeb u yamnab. * ¹⁶ Pen Krai manö aij n+ñ udpun u arö gagun; manö an+ibu n+ñ aij göl gi g+no ar+n+m.

¹⁷ Añ mam bi. Yad g+pin rö gi dammim, n+bi bi an+ib rö g+lo aröp gau n+ñmim, kal+ip udmim. * ¹⁸ N+hön g+n+g: kalöp pör hagn+idin rö m+ñöñ gem kauyañ hagabin, n+bi bi iru nöp gau nan si nan naij göm, Krai mab kros ba lañ uma u kauł mauł rö m+idpal. ¹⁹ Kale ram m+nöñ naij yañ u arnaböl. Hañ romañ kale gas+ göp adö u nöp gas+ n+ñbal. Nan si nan naij g+lo nable g+böp pen kale bi gau kal+ip waiö hagnal. Nan m+nöñ naböñ adö ił i m+idöp nöp gas+ n+ñbal. * ²⁰ Pen ram m+nöñ hon u ram m+nöñ kumi kabö adö lañ au m+idöp. Kumi kabö adö lañ au n+bö, Bi n+bi bi kal+ip kam+ñ yunab u, Bi Kub Jisas Krai, abad m+idpun. * ²¹ N+pe Bi klö yab+ł hagö, nan gau magöñhalö manö n+pe n+ñöm hain g+nab. Bi Kub Jisas Krai klö

* **3:3:** Ro 2:29 * **3:4:** 2Ko 11:18 * **3:5:** Luk 1:59; 2Ko 11:22; Ap 23:6 * **3:6:** Ap 8:3 * **3:7:** Mad 13:44,46

* **3:9:** Ro 3:21-22 * **3:10:** Ro 6:3-5; 8:17 * **3:12:** 1Di 6:12,19 * **3:14:** 1Ko 9:24 * **3:15:** 1Ko 2:6 * **3:17:**

1Ko 4:16 * **3:19:** Ro 16:18 * **3:20:** Ep 2:6,19

anibu gö, hañ roman ña hon hij gi lugöp gau gö, hañ roman aij yabił, hañ roman niþe ke rö lö mideinabun. *

4

Mid aij gimim

¹ Anib u, nibi bi aij yad gau. Mılo kub gai i midem, kalöp midmagö lem, am niþnam a gem, gasi u niþöl gi midpin. Kalöp niþem, ñiñi lem gasi halö midpin. Manö kali kliš rıþpin anibi niþmim, anig gimim, Bi Kub niþ ud pıdöþ göl gi midaimim. *

² Yuodia aip Sidiki aip, yad kalöp nibi miþhau hagabin, kale Bi Kub u niþ gasi niþbil rö, pen pen hagagmil, jim ñöl midaimil.

³ Pen bi yad aip jim ñöl wög giþul, nöþ hagabin, nibi anib miþhau kalıþ gi ñimön, mid aij gimil. Nöd nibi anib miþhau, yad u, Klemen u, nibi bi rimnap gau aip jim ñun, Krais manö aij niþe u nibi bi gau hag ñimıdun. God hib kale buk pör mideþ yan rikö midöp. *

⁴ Bi Kub niþ ciþ gimim, miñ miñ göl gi midaimim. Kauyan u kalöp hagabin, miñ miñ göl gi midaimim! ⁵ Nibi bi hain aij yabił midaimim, nibi bi gau magöþhalö niþöl. Bi Kub söł aunab. * ⁶ Gası kub niþagmim. God niþ hag niþöl gi, aij a göl gi, nan magöþhalö niþ sabe göl gi gimim.

* ⁷ Anig giþe, Krais Jisas niþ ciþ aij gi midpim u me, God hibur hain hain gasi midmagö kale aþ dan lö, kale piñiþ gimim gasi iru niþagnabim. Nibi bi nöþ midpun rö, God aigegö göm anig göþ u niþagpun. *

⁸ Añ mam bi. Yad manö söł hag juniþ gem, kalöp manö ap halö hagniþ gabin. Nan niþön u niþö;

nan niþön u yiþiþ göl;

nan niþön u kabö rö;

nan niþön u asiþ midagöp;

nan niþön u midmagö lep;

nan niþön u nibi bi niþöm ñiñi libal;

nan niþön u aij yöl;

nan niþön u nibi bi niþöm aij a giþal;

nan anib gau nöþ gasi niþöl gi midaimim.

⁹ Kalöp aip midem, nan niþön giñö niþbe u, manö niþön hagnö niþbe u, niþbe rö nöþ gimim. Anig geinabim, God kalöp aip midöm, gasi midmagö kale abad midö, gasi iru niþagnabim. *

Pilipai nibi bi Pol niþ nan ñeila, miñ miñ ga

¹⁰ Yad hagnö e, yiþ hauł giþal a gi gasi niþnö u pen wasö; yiþ gasi niþöl gi midaiþe pen adan midageia niþöm kale yiþ nan ap yuagpe. Pen miñi yubim rö, yiþ gasi niþöl gi midpim u niþem, Bi Kub hon u niþ miñ miñ yabił gabin. ¹¹ Ñin rimnap yiþariþ midpin gasi u niþem hagabin; Bi Kub yiþ gasi ñö uri niþbin, yiþ niþön niþön giñab u, manö midagöp.

¹² Ñin rimnap nan iru midöp; ñin rimnap midagöp. Midöp ñin gau niþbin; midagöp ñin gau yiþariþ midpin. Göþ anibu, nan iru midö aka midagö, gasi kub niþagpin.

¹³ Bi Kub yiþ abad midöm klö ñöb u me, yiþ niþön niþön gö a giñab u giñabin. *

¹⁴ Pen yiþ miþör gaia, kale yiþ gasi niþmim nan ñiþim u, aij yabił giþim.

¹⁵ Kale Pilipai nibi bi niþbim, kale Jisas manö aij niþe u nöþ api niþbe ñin u, yad Masedonia Propins arö gem, God Manö hag ñi ajmıdin, God nibi bi niþe mideila gau rimnap yiþ nan ñagla. Kale Pilipai nibi bi nöþ yiþ mani nan gau ñimıdim. *

¹⁶ Pen amem daun kub Desalonaika midainö ñin u, yad nan ap midageia pen kale yiþ mani nan gau pör ñimıdim.

¹⁷ Pen mani nan gau a gem hagabin; gasi kale ke niþmim, nan hałöwalö ñibe, God kalpe miñ miñ yabił göm, kale giþe u hauł gagnab, a gem hagabin.

¹⁸ Nan yube magöþhalö udpin. Bi kale Epaprodaidas niþ mani nan gau ñibe, dapöm yiþ ñö, miñi nan iru yabił midö mid aij giþin. Yiþ yube anibu, God niþ nan lauöm ñılo, hałiþ aij auö niþ aij giþıdöp rö u giþim. ¹⁹ Kale Krais Jisas nibi bi niþe midmim, yiþ nan yubim u, God

* **3:21:** 1Ko 15:28,43-53 * **4:1:** 1De 2:19-20 * **4:3:** Luk 10:20 * **4:5:** Hib 10:25; Jem 5:8-9 * **4:6:** Mad 6:25-34; Kol 4:2 * **4:7:** Ais 26:3; Jon 14:27; Kol 3:15 * **4:9:** Ro 16:20 * **4:13:** 2Ko 12:10 * **4:15:** 2Ko 11:9

yad bi gep yabił u kalöp abad mïdöm, nan niñhön mïdagainim gau kalöp ñinim.

²⁰ Anib u, God Bapi hon hib nipe pör nöp pör nöp hagno adö arnim. Anib unbö rö aij.

Manö naböŋ magö rïmnap

²¹⁻²² Krais Jisas nibi bi nipe bi kub Sisa aip mïdpal gau, kalöp Krais Jisas nibi bi nipe mïdpim gau, “Kale mïdpim?” a gïpal. Anib u me, God nibi bi nipe aui mïdpun magöŋhalö, kalöp Krais Jisas nibi bi nipe mïdpim gau magöŋhalö, “Kale mïdpim?” a gabun.

²³ Bi Kub Jisas Krais kalöp magöŋhalö mög niñöm abad mïdainim.

Kolosi

Pol Kolosi n̄bi b̄i kal̄p k̄öp kal̄i k̄l̄iñ r̄ika

1-2 Yad Pol. God n̄ipe ke ȳip hag lö, Kraiſ Jisas manö ud arep b̄i ap m̄idpin. Pen m̄iñi mam hon Dimod̄i yad aip m̄idö n̄iñöl ḡi, kalöp Kraiſ Jisas n̄ip n̄iñ udmim c̄ig aij ḡimim añ mam daun kub Kolosi m̄idpim gau, k̄öp an̄bi kal̄i k̄l̄iñ r̄ikabin.

God Bapi hon kalöp mög n̄iñöm ud aij gö, m̄id aij ḡimim.

*Pol Kraiſ n̄bi b̄i Kolosi gau sabe göm,
God n̄ip aij a ga*

3-4 Haglö n̄iñbun, kale Kraiſ Jisas n̄iñ udmim c̄ig aij ḡimim, n̄bi b̄i n̄ip n̄iñ ud-pal gau kal̄p magöñhalö m̄idmagö l̄ibim. An̄b u, sabe gun, kalöp gas̄i n̄iñun, p̄ör nöp God B̄i Kub hon Jisas Kraiſ Nap n̄ipe u n̄ip aij a ḡipun. * 5 Ram m̄inöñ kumi kabö adö lañ au aramun nan aij udnabun a ḡi gas̄i n̄iñbim u me, kale Kraiſ Jisas n̄ip c̄ig aij ḡimim, n̄bi b̄i n̄ipe gau m̄idmagö l̄ibim. Manö n̄iñö, Kraiſ manö aij u, nöd auö, nan aij kalöp kumi kabö adö lañ au m̄idöp u hadö n̄iñbe. *

6 Nöd api Kraiſ manö aij u n̄iñmim, God n̄bi b̄i gau mög n̄iñöm ud aij göp manö yuö yab̄i u n̄iñmim, kale ke halö n̄iñ udpim ñin u r̄ikö, Kraiſ manö aij u kalöp añ dañ magö p̄ilöm kub ranöm arab rö u, an̄b unbö rö nöp me, ram m̄inöñ gau gau k̄id k̄id magöñhalö gau, Kraiſ manö aij u aramöm n̄bi b̄i añ kale dañ magö p̄ilöm kub ranöm arab.

7 Epapras, hon aip naḡi wög göm, Kraiſ n̄ip wög p̄ör ḡi aij göp u, kalöp nöd api Kraiſ manö aij u hag ña. An̄ig ga u, han̄ip ḡi ña. 8 Epapras aui apöm, Ana kalöp añ dañ m̄idö n̄iñöl ḡi, n̄bi b̄i gau m̄idmagö l̄ibim u, han̄ip hag ña. *

9 An̄b u, Epapras n̄ipe nöd api han̄ip manö hag ñö n̄iñno ñin u r̄ikö, kalöp nan a gun God n̄ip p̄ör nöp sabe ḡipun.

God n̄ip sabe gun hagabun, n̄ip aij ḡin̄im adö u nöp, Ana n̄ipe kalöp gas̄i ñö kale gas̄i n̄iñ k̄id hīkmim nan n̄ihön God n̄ip aij ḡinab u n̄iñ aij ḡimim, a gabun. *

10 An̄b u, B̄i Kub n̄bi b̄i n̄ipe yab̄i rö ḡi m̄idmim, n̄ip aij ḡinab adö u nöp ḡipe arn̄im. An̄ig ḡimim, nan aij ke ke iru nöp ḡi dammim, God n̄ipe aigale b̄i rö m̄idöp u n̄iñ aij yab̄i ḡinabim. An̄ig ḡipe, nan magö iru nöp p̄ilnab. 11 God n̄ipe B̄i k̄l̄ö unbö ke yab̄i mailö halö m̄idöp u, n̄ipe k̄l̄ö n̄ipe magöñhalö kalöp ñö, kale p̄idöñ n̄ipe udmim, marö r̄imnap auö gas̄i an̄bu n̄iñagmim, gas̄i halö m̄idmim, m̄iñ m̄iñ göl ḡi, * 12 Bapi n̄ip aij a göl ḡi m̄idaimim. Kraiſ n̄bi b̄i n̄ipe ram m̄inöñ p̄ör mailö ḡim̄idöp au nan aij udnaböl u, Bapi n̄ipe kalöp gö, kale u rö nöp nan aij an̄bu udnabim. * 13 Seden, b̄i s̄ibön b̄öñ gau abad m̄idöp u, han̄ip naḡi ad̄ik p̄idöñ l̄im̄idöp u pen God n̄ipe han̄ip hub̄ik yuö, m̄iñi Ñ̄i m̄idmagö n̄ipe han̄ip ud aij göm abad m̄idöp. * 14 Ñ̄i n̄ipe nöp han̄ip nan a göm umöm, naḡi m̄idaino u hub̄ik yua; n̄ipe nan si nan naij ḡipun gau n̄iñöm arö ga. *

Kraiſ nan gau magöñhalö abad m̄idöp

15 Nap God n̄ip waiö n̄iñun rö lagöp u pen Ñ̄i n̄ipe me Nap rö m̄idöp. N̄bi b̄i nan gau ḡi laga ñin u, Ñ̄i Nap aip m̄ideia. N̄bi b̄i nan gau magöñhalö yagol rö m̄idöp; Kraiſ n̄ipe adö lañol m̄idöp. * 16 Nan kumi kabö adö lañ gau abe, nan m̄inöñ naböñ iñ i abe, nan amgö n̄iñbun gau abe, nan amgö n̄iñagpun gau abe, ana nan gau abad m̄idpal gau abe, magöñhalö n̄ipe nöp ḡi la. Ḡi la u, Kraiſ hib̄i n̄ipe haglö adö arn̄im a göm ḡi la. 17 Ram m̄inöñ hadame dagol gau ḡi laga ñin u, Kraiſ m̄ideia. N̄ipe m̄idöp u me, nan gau magöñhalö ka ke u m̄idöm j̄im ñöl m̄idöp. * 18 Kraiſ n̄ipe nab̄ic magö rö m̄idöp; n̄bi b̄i n̄ipe gau, c̄öc u, hañ roman̄ n̄ipe m̄idöp. N̄ipe gö c̄öc hañ roman̄ kam̄iñ m̄idöp. N̄ipe iñ göm umöm kauyañ uraka u me, nan n̄ihön

* 1:3-4: Ep 1:15,16 * 1:5: Ep 1:13; 1Pi 1:4 * 1:8: Kol 4:12; Plm 23 * 1:9: Ep 1:16,17 * 1:11: Ep 1:19; 3:16 * 1:12: Ep 1:11,18 * 1:13: Luk 22:53; Ep 2:2 * 1:14: Ep 1:7 * 1:15: 2Ko 4:4; Jon 1:18 * 1:17: Jon 1:1; 8:58 * 1:18: Ep 1:22-23; Ap 26:23; Rep 1:5

nihön midöp gau yagol rö midöp; nipe nöp adö laṅol midöp. * 19 God gasi nipe ke niṅöm gö, God nipe midöp rö nöp, Krai anib unbö rö nöp midöp. * 20 Anib u, nan nihön nihön minöṅ naböṅ iṭ i midöp abe, ram minöṅ kumi kabö adö laṅ au midöp abe, nan gau magöṅhalö God aip jim ñinim rö löp. Nöd nan gau God nip kauaṭ mauaṭ rö midmidöp. Pen Ñi nipe, Nap nipe ke midöp rö nöp midöm, mab kros ba laṅ hagape lugö umö, uri nan gau magöṅhalö God aip jim ñinim rö löp. *

21 Kale nöd nan si nan naj gasi niṅöl gi, anib unbö rö nöp göl gi midmim, God nibi bi al ñiṅeb nipe midmim, mlö gau rö midmidim. * 22 Miñi pen Ñi nipe hañ romaṅ löm uma rö, kalöp ud nipe ke aip jim ñöl lö, ram minöṅ nipe kumi kabö adö laṅ au arammim, God amgö ilö nipe au nibi bi uṭ, nibi bi asiṅ midagöp, nibi bi manö ap midagöp, mideinabim. * 23 Pen kale Krai manö aij niṅ udpim u, ram padö rö niṅ udöl gi midmim, God nan aij kalöp ñinab u gasi midmagö kale aṅ daṅ pidöṅ limim gasi niṅöl gi midaimim. Manö aij kalöp haglö niṅbim anibu, kalöp nöp wasö, nibi bi ram minöṅ gau kid kid magöṅhalö hag ñilö ara. Yad Pol u rö nöp wög adö anibu nöp gipin.

Pol Krai nip wög geia

24 Kalöp nan a gem Krai manö aij hag ñinö yip gi naj gilö marö udnö u, miñi yad miñ miñ gipin. Krai nipe ke marö kub yabiṭ uda u rö, Krai nibi bi marö kub yabiṭ udöl a gem, Krai hañ romaṅ nipe u, cöc nipe u, gi ñinam a gem, hañ romaṅ yad marö rimnap udpin.

25 God yip hag lö, kalöp God Manö u magöṅhalö hag ñi aij gimidin u me, cöc nipe u nip wög gi ñeb bi ap midpin. *

26 Manö aij anibu hadame gau mi iru yabiṭ pi göl midmidöp pen miñi God nipe Krai nibi bi nipe kalip manö anibu waiö la. * 27 God gasi niṅöm manö hag la u, manö aij yabiṭ, manö mailö halö pi göl

midmidöp u, nibi bi gau magöṅhalö niṅöl a göm, nibi bi nipe kalip waiö yamnab. Manö aij anibu iṭ u anig göl midöp: Krai midmagö kale aṅ daṅ midöp; anib u kale ram minöṅ kumi kabö adö laṅ au arammim, God mailö ke halö au midöp aip pör mideinabim. 28 Anib u, hon Krai nöp hag ñibun. Kale magöṅhalö Krai nip cig aij göl gi, manö nipe niṅ aij göm, hagöp rö nöp göl gi mideinaböl a gun, gasi niṅ aij gun nibi bi gau kalip magöṅhalö rimid ukun, Krai manö aij u hag ñimidun. 29 Adö anibu nöp, Krai klö naj nipe ke magöṅhalö yip ñöb u udem, klö gem wög nipe göl gi midpin. *

2

Kalöp manö piral hagöl u, udagmim

1 Pen niṅim! Kale Kolosi nibi bi gau abe, Leodisia nibi bi gau abe, nibi bi rimnap halö mulu adniṅ yad niṅagpal gau abe, mid aij gimim a gem, wög klö yabiṭ gabin.

2 Kale gasi halö midöm, gasi añi ap nöp niṅöm, pen pen midmagö löm, gasi niṅ kid hiiköm, God Manö pi göl midmidöp u magöṅhalö niṅ aij göl, a gi gasi niṅbin. God Manö pi göl midmidöp u Krai. 3 Krai nip aṅ daṅ nöp God gasi aij aij magöṅhalö pi göl midöp u me, nipe ke nöp God gasi aij anibu waiö linim rö löp. *

4 Nibi bi rimnap pir alöm, manö kliñ aij rimnap haglö niṅöl gi, manö piral kale anibu niṅ udmim rö löp a gem, kalöp manö anibi hag ñi aij gabin. * 5 Yad ram minöṅ mlö aui midpin u pen gasi yad u kalöp lau adö midö niṅöl gi, kalöp gasi niṅöl gi midpin. Pen kale Krai nip niṅ ud pidöṅ gimim, agamij midmim, jim ñöl midpim u, yip aij yabiṭ göp. *

Krai aip midun nipe hagöp rö nöp gun

6 Kale Jisas Krai nip niṅ udmim, Bi Kub hon a gimim udpim u me, adö anibu nöp niṅmim giṅpe arnim. 7 Krai nip cig aij gimim, manö niṅö nipe hag ñilö niṅbe u niṅ ud pidöṅ gimim, hagöp rö nöp gimim, God nip aij a göl gi nöp midaimim. *

* 1:19: Kol 2:9 * 1:20: Ep 1:10; 2:16 * 1:21: Ro 5:10; Ep 2:12 * 1:22: Ep 2:14-16; 5:27 * 1:25: Ep 3:2,7-8 * 1:26: Ro 16:25-26; Ep 3:5,9 * 1:29: Ep 3:7,20; Plp 4:13 * 2:3: 1Ko 1:24,30 * 2:4: Ro 16:18 * 2:5: 1Ko 5:3 * 2:7: Ep 3:17

⁸ Pen nıñ aij gımim. Nıbi bı rımnap kalöp manö yıharıñ manö pıral haglö, kale manö pıral anıbu udmim kíd kale gau ammim rö löp. Manö yıharıñ manö pıral hagpal u, bac bı aiud kale abe, ana naij nan gau mınöñ naböñ ıñ i abad mıdpal gau aiud abe udöm hagpal. Krais manö aij u udöm hagagpal. ⁹ Nıñhön gınıg: Krais hañ romanı halö mıdöp u pen God mıdöp rö u, Krais nıpe anıb unbö rö nöp mıdöp.

* ¹⁰ God nıpe gö, kale Krais nıp cıg gımim, nıp aip jım ñöl mıdmim, kamıñ yabıt mıdpim. Nıpe nöp me, ana naij nan gau mınöñ naböñ ıñ i abad mıdpal gau magöñhalö adö lagod mıdöp. *

¹¹ Kale Krais aip jım ñöl mıdpim u me, kale hadö Juda nıbi bı hañ rıb gı dö gıpal rö u mıdpim. Juda nıbi bı gau ru pı ñımagö udöm hañ rıb gı dö gıpal, pen Krais aip jım ñöl mıdpim u me, nıpe nan si nan naij gımıdim nagı u rıb gı dö göp. *

¹² Kalöp ñıg pakla u, kalöp Krais aip rıgöl gıla; kale God klö nıpe Jıas ud urak ña u nıñ udpe u me, God kalöp Krais aip ud urak ñö, nıbi bı kamıñ gısön nıbö nıpe mıdpim. *

¹³ Kale nöd nan si nan naij adö u nöp gımıdim, Krais nıpe nan si nan naij gımıdim nagı u rıb gı dö gaga ñın u, kale nıbi bı hadö umbal rö mıdaıbe. Pen God nıpe ke gö, urı kale Krais aip kamıñ mıdpim. God nan si nan naij gıno u magöñhalö nıñöm arö ga. * ¹⁴ Nan si nan naij gıno u, köp anı yanı kalı kılın rıköm, lo manö ke ke pen ñeb manö u halö kalı kılın rıkla u, God köp anıbu ud mab kros ba lanı cıpıt pak lö, böñ nöp pıs ga. * ¹⁵ Mab kros ba lanı Krais nıpe ana naij nan gau mınöñ naböñ ıñ i abad mıdpal gau mo nıpe gau löm, nıbi bı gau nıñ mıdlö nıñöl gı, kalıp nagı adıköm ud tıp gı ud ara.

¹⁶ Anıg ga rö, kale nan magö rımnap gau ñıg rımnap gau ñıñbe, nıbi bı rımnap kalöp hag pro gaiöl, gası iru nıñagmim. Mıñi God nıp sabe gep ñın kub a göm ası ması gınaböl u hain gagpe, kalöp hag pro gaiöl, gası iru nıñagmim. Mıñi rakın

gısön auöp ñın kub a göm ası ması gınaböl u hain gagpe, kalöp hag pro gaiöl, gası iru nıñagmim. Mıñi Juda God nıp sabe gep ñın kub a göm ası ması gınaböl u hain gagpe, kalöp hag pro gaiöl, gası iru nıñagmim. * ¹⁷ Krais auaga ñın u, nan anıb gau ana rö nıñöm gımıdal; pen nan yabıt u Krais. *

¹⁸ Anıb u, nıbi bı rımnap apöm, manö mılö hagöm, naböñ nıñbun rö, kale anıg anıg gımim, aka nıbi bı ramö rö mıdmim, aka ejol gau sabe gımim, a gaiöl u, manö kale udmim, God nan aij kalöp ñınab nan u arö gagmim. Nıbi bı anıb gau, Krais manö aij u nıñagpal; gası kale ke nöp nıñöm, gası pıral gau nıbö gau nıbö udöm, hon nıbi bı kub a göm, aiud yıharıñ mılö yabıt udaböl. ¹⁹ Nıbi bı anıb gau, Krais nıp arö göm adö anıbu arbal. Pen Krais nıpe nabıc magö mıdöm, hañ romanı nıpe u, magöñhalö kídıt goł rö jım ñöl löm, nan aij ñöm, abad mıd aij gö nıñöl gı, God nıp aij gınım rö u, hañ romanı kub gö gö arab. *

²⁰ Krais cıg gıvim u me, nıp aip umbe, ana naij nan gau mınöñ naböñ ıñ i abad mıdpal gau mo kale gau mıdagpim; kalöp nan ap gınıg klö ap mıdagöp. Anıb u, nıñhön gınıg nıbi bı gau gası nıñbal rö gası nıñbım? ²¹ “Nan u ñımagö udagmim! Nan u ñıñagmim! Nan u ud nıñagmim,” a gıpal, * ²² pen nan magö ñıg nan hagpal nan gau magöñhalö ñıñlö pıs gınab. Manö kılın aij hag ñıbal gau magöñhalö nıbi bı gası ke nıñöm hagpal adö u nöp nıñöm hag ñıbal. *

²³ Nıbi bı anıb gau, ejol abe sabe gun a göm, nıbi bı mög gep rö mıdno aij gınab a göm, nan ası ması göm, bıslam mıdpal. Anıg gılö, nıbi bı rımnap nıñlö, manö nıñö rö lınab u pen nan si nan naij gep gası u auö, nan pıral gau nöp gası nıñöm, Krais nıp cıg mıdagpal rö, nan ap klö ñö, hañ romanı ke gası göp u arö göl rö lagöp.

3

God hanıp gö, Krais aip urakno

* **2:9:** Jon 1:14,16 * **2:10:** Ep 1:21-22 * **2:11:** Ro 2:29 * **2:12:** Ro 6:4 * **2:13:** Ep 2:1,4-5 * **2:14:** Ep 2:14-16; 1Pi 2:24 * **2:16:** Ro 14:1-12 * **2:17:** Hib 8:5 * **2:19:** Ep 2:21; 4:16 * **2:21:** Gal 4:3,9; 1Di 4:3 * **2:22:** Mad 15:9

1-2 Pen kale Krajs aip urakmim kamiŋ gisön nı̄bö mı̄dpim u, mınöŋ naböŋ adö iŋ i nan gau gası̄ u nı̄ŋagmim. Gası̄ kub kale u arnım nan ram mınöŋ kumi kabö adö laŋ mı̄döp gau. Krajs nı̄pe uraköm adö laŋ au aramöm, God nı̄magö yijg böŋ lau asık mı̄döp. * 3 Kale Krajs aip umbe u me, kamiŋ mı̄dep magö kale u God Krajs kalıp apil mı̄hau aip pi göl mı̄döp. 4 Kamiŋ mı̄dep magö kale iŋ u Krajs. Hainö nı̄pe aunab nı̄n u, amun nı̄pe aip mailö unbö ke halö mı̄d aij gı̄nabun.

Nöd mı̄dmı̄dim u ke, uri mı̄dpim u ke

5 Anı̄b u, nan nı̄hön hañ roman gası̄ göp u al pak lımim. Nı̄bi si bı̄ si gı̄mim, gası̄ naj nı̄ŋmim, haŋwaŋö gı̄mim, nan si nan naj nöp gun a gı̄mim, uŋpö kılno kı̄bap gol mani nan gau iru nöp udun a gı̄mim gı̄pe aragnım. Uŋpö kılno kı̄bap gol mani nan gau iru nöp udun a gı̄ gası̄ nı̄ŋbal nı̄bi bı̄ gau, kale nı̄bi bı̄ nan pı̄ral sabe gı̄pal rö nöp mı̄dpal. * 6 Adö anı̄b gau nöp gı̄lö, God kalıp kal juö, ilön kub yabıt udnaböl. 7 Kale ke nöd nagı̄ naj adö anı̄bu nöp gası̄ nı̄ŋmim, anı̄b unbö rö nöp gı̄mı̄dim. 8 Pen mı̄ñi nagı̄ naj adö u böŋ nöp arö gı̄mim. Nöd mulu kal nı̄ŋmim, kal yabıt jumim, gası̄ naj nı̄ŋmim, nı̄bi bı̄ gau kalıp hag pro gı̄mim, uraŋaŋ hagmim gı̄mı̄dim rö, mı̄ñi gagmim. * 9 Manö pı̄ral hagmim, pen hagö pen hagö gı̄mı̄dim u, u rö nöp hagagmim. Krajs aip umbe u me, gı̄ naj gı̄mı̄dim nagı̄ u kalöp waŋı̄ rö wam wam ga u, hibur gası̄ mı̄dmagö nöd nı̄bö kale u, ud asık ke gau yubim. * 10 Hibur gası̄ mı̄dmagö nöd nı̄bö kale u ud asık yumim, hibur gası̄ mı̄dmagö hain nı̄bö kale u, waŋı̄ rö rol lı̄bim. Nı̄bi bı̄ gı̄sön nı̄bö mı̄dmim, God kalöp gı̄ la u pör nöp gö, kale nı̄pe ke mı̄döp rö nöp lımim, nı̄p nı̄ŋ aij yabıt gı̄nabim. * 11 God anı̄g ga u me, Grik nı̄bi bı̄ gau ke, Juda nı̄bi bı̄ gau ke mı̄dagpal. Nı̄bi bı̄ hañ rı̄b gı̄ dö gı̄pal gau ke, nı̄bi bı̄ hañ rı̄b gı̄ dö gagpal gau ke mı̄dagpal. Nı̄bi bı̄ köp kalı̄ kliñ amgö lı̄ nı̄ŋbal gau

ke, nı̄bi bı̄ köp kalı̄ kliñ amgö lı̄ nı̄ŋagpal gau ke mı̄dagpal. Nı̄bi bı̄ wı̄yap gau ke, nı̄bi bı̄ uböl gau ke mı̄dagpal. Nı̄bi bı̄ rau dam lı̄lö nagı̄ wög gı̄pal gau ke, nı̄bi bı̄ gası̄ kale ke nı̄ŋöm wög gı̄pal gau ke mı̄dagpal. Nı̄bi bı̄ gı̄sön nı̄bö mı̄dpun u me, Krajs nı̄pe ke nöp hanı̄p magöŋhalö mı̄dmagö raul anı̄ dan mı̄dö, nan rı̄mnap magöŋhalö nan yı̄harı̄ŋ rö löp. *

12 God nı̄bi bı̄ nı̄pe mı̄dpim. Nı̄pe kalöp mı̄dmagö löm, nı̄bi bı̄ nı̄pe ke hag la. Anı̄b u, waŋı̄ rol lı̄bal rö, gı̄ aij gep nagı̄ u rol lımim. Nı̄bi bı̄ gau kalıp mög nı̄ŋmim, ud aij gı̄mim; hib kale ke hagpe adö aragnım; nı̄bi bı̄ hain aij mı̄dmim; nı̄bi bı̄ gau manö hain hagmim kal juagmim. * 13 Krajs nı̄bi bı̄ nı̄pe rı̄mnap kalöp gı̄ naj gaiöl, kalıp pen gı̄ naj gagmim. Manö rı̄mnap mı̄dainım, Bı̄ Kub kale nan si nan naj gı̄pe nı̄ŋöm arö göp rö u, nı̄bi bı̄ gau kalöp gı̄ naj gaiöl u, u rö nöp nı̄ŋmim arö gı̄mim. * 14 Pen kale nagı̄ aij anı̄bu rol gı̄mim, höŋ adö lagod au mı̄dmagö lep magö u rol gı̄mim. Nı̄bi bı̄ mı̄dmagö lep magö u, nan aij gau magöŋhalö wam wam ud jım nı̄öm lö, nan aij ap ulep gagnım. *

15 God kalöp udöm hañ roman aŋı̄ nöp jım nı̄öl la u, kale agamı̄j mı̄dmim pen pen ud aij gı̄mim a göm ga. Anı̄b u, Krajs hibur hain hain nı̄b u nı̄p hag nı̄ŋmim, mı̄dmagö kalöp anı̄ danı̄ hibur hain hain magö anı̄bu lö, agamı̄j mı̄dmim, nan nı̄hön nı̄p aij gı̄nab u nı̄ŋnabim. Anı̄b u, nı̄p aij a göl gı̄ nöp mı̄daimim. * 16 Krajs manö aij u anı̄ kalöp danı̄ ajmanı̄ rauöm rö mı̄dainım nı̄ŋöl gı̄, manö nı̄pe u nı̄ŋ aij yabıt gı̄mim me, pen pen hag nı̄ aij göl gı̄, God Manö adı̄ŋ Sam a gı̄pal rı̄mnap, God hib nı̄pe dap raneb kı̄map rı̄mnap hagöl gı̄, God nı̄p aij a göl gı̄ mı̄daimim. * 17 Pen manö hagnı̄g aka nı̄hön nı̄hön gı̄nı̄g, Bı̄ Kub Jı̄sas nı̄bi bı̄ nı̄pe mı̄dpun a gı̄mim, God Jı̄sas kalıp apil mı̄hau aij a göl gı̄ nöp gı̄pe arnım. *

Krajs nı̄bi bı̄ nı̄pe gau mı̄d aij göl

* 3:1-2: Mad 6:33; Mak 12:36; 16:19; Ep 1:20 * 3:5: Ro 6:6,11; Ep 4:19; 5:3-6 * 3:8: Ep 4:25-29; 5:4 * 3:9: Ep 4:22,25 * 3:10: Ep 4:24 * 3:11: Gal 3:28 * 3:12: 1Pi 2:9 * 3:13: Ep 4:2,32 * 3:14: Ro 13:8-10 * 3:15: Plp 4:7; 1Ko 12:27; Ep 4:4 * 3:16: Ep 5:19 * 3:17: 1Ko 10:31; Ep 5:20 * 3:18: Ep 5:22

18 Kale n̄bi gau, kale Kraiſ n̄ŋ udpim rō, nagamul b̄i manō hagöl u hain ḡimim. *

19 Pen kale b̄i gau, n̄bi kale gau kal̄p manō klō ḡimim hagagmim; kal̄p m̄dmagö l̄imim. *

20 Kale ñ̄i pai gau, kale Kraiſ n̄ŋ udpim rō, name nap hagöl rō magöŋhalō hain ḡimim. An̄g geinabim God n̄p aij ḡinab. *

21 Pen kale nap b̄i, ñ̄i pai kale gau kal̄p manō klō ḡimim hagpe hagpe, gas̄i naij n̄ŋöm, m̄d aij gagöl rō lōp u, n̄ŋ aij ḡimim. *

N̄bi b̄i naḡi wög ḡipal gau; b̄i kub kale gau

22 Kalöp n̄bi b̄i, b̄i r̄imnap naḡi ad̄ik l̄i daulō, kal̄p naḡi wög ḡi ñ̄i m̄dim gau, manō r̄imnap hagn̄g gabin. B̄i kub n̄ŋm̄dal magö u nöp n̄ŋm̄dlō n̄ŋöl ḡi wög ḡino, kal̄p aij gan̄ a ḡimim gagmim. Gas̄i m̄höp n̄ŋagmim, B̄i Kub hon kumi kabö adö lan̄ u n̄ŋ m̄döp rō, ḡi aij gun̄ a ḡimim, aij gö n̄ŋöl ḡi ḡimim. * 23 Kale nan n̄hön n̄hön geinabim, n̄bi b̄i m̄nörj naböŋ iſ i r̄imnap kal̄p wög gabun a ḡimim gagmim; B̄i Kub kumi kabö adö lan̄ u n̄p wög gabun a ḡimim, klō ḡimim gas̄i aij n̄ŋöl ḡi ḡimim. 24 Wög ḡi ñ̄ibim u, B̄i Kub Kraiſ n̄p wög ḡi ñ̄ibim. Kale n̄ŋbim B̄i Kub n̄pe pen ñ̄öm kalöp nan aij ñ̄inab. 25 Pen God n̄pe n̄bi b̄i ḡi naij ḡinaböl gau manō kub hagn̄g, n̄bi b̄i kub gau, n̄bi b̄i pro gau a göm, manō kub gagnab; adö añ̄i u nöp hagöm, ilön ñ̄inab. *

4

1 An̄b u, kale b̄i kub rō m̄dpim gau, B̄i Kub kale kumi kabö adö lan̄ m̄döp u gas̄i n̄ŋöl ḡimim, n̄bi b̄i kalöp naḡi wög ḡi ñ̄ibal gau kal̄p abad m̄d aij ḡimim, nan kal̄p ñ̄eb rō u haſöwatō ñ̄imim. *

God n̄p sabe göl ḡi m̄daimim

2 Kale gas̄i n̄ŋ aij göl ḡi, aij a göl ḡi, God n̄p sabe göl ḡi m̄daimim. * 3 Han̄p u rō nöp God n̄p sabe göl ḡi m̄dpe, God

n̄pe adan hiikö, Kraiſ manō aij pi göl m̄dm̄döp u n̄bi b̄i gau kal̄p waiö hag ñ̄inabun. Kraiſ manō aij u nöp hagnö, ȳp naḡi leila m̄dpin. * 4 Pen God n̄p sabe ḡipe, ȳp abad m̄dö n̄ŋöl ḡi, manō an̄bu hag ñ̄i aij ḡinö, n̄bi b̄i n̄ŋ aij göl. Yad unbö rō nöp ḡinam u aij.

5 Kale pör nöp gas̄i n̄ŋöl ḡi m̄dpe, adan hiikn̄im, n̄bi b̄i Kraiſ n̄p n̄ŋ udagpal gau, gas̄i n̄ŋ aij göl ḡi, kal̄p ud aij ḡimim, Kraiſ manō aij u hag ñ̄imim. * 6 Maj m̄gan kale u dö sol dö kal rō lain̄im. An̄g gö, n̄bi b̄i manō kale n̄ŋlō, dö gö, n̄ŋ aij ḡinaböl. Kalöp manō n̄hön rō hag n̄ŋnaböl, kal̄p pen hag ñ̄i aij ḡimim. *

Pol Dijikas Onesimas b̄i m̄hau kal̄p yua

7-8 Mam m̄dmagö hon Dijikas, yad B̄i Kub n̄p wög klō ḡipin rō göp u, n̄p yunö n̄inab. N̄pe m̄dpim u amöm, yad aigegö rō m̄dpin u kalöp hag ñ̄ö n̄ŋmim m̄ñ m̄ñ ḡimim a gem yunabin. * 9 Pen mam m̄dmagö hon Onesimas, b̄i kalpe ke u, Dijikas aip n̄inabil. Onesimas n̄pe u rō nöp, yad B̄i Kub n̄p wög klō ḡipin rō, u rō nöp göp. Ammil, nan n̄hön n̄hön gai i gab u magöŋhalō kalöp hag ñ̄i aij ḡinabil. *

Pol manō hag naböŋ jua

10 B̄i Arisdakas, yad aip naḡi m̄dpul u abe, b̄i hon Mak abe kalöp, “M̄dpim?” a ḡipil. Mak me, b̄i hon Banabas n̄m̄dan̄ n̄pe u. B̄i an̄bu nöp nöd manō yuem hagnö, “N̄p yagol u amjakö ud aij ḡim,” a ḡinö. * 11 B̄i hon Jisas, hib n̄pe ap Jasd̄as a ḡipal u, u rō nöp kalöp, “M̄dpim?” a göp. B̄i Juda m̄hau n̄gan̄ an̄b gau me yad aip wög ḡipun. Juda r̄imnap ȳp gas̄i ap ap n̄ŋöm j̄im ñ̄öl wög gagpun; kale yam nöp yad aip God n̄bi b̄i udöm abad m̄deinab manō aij u hag ñ̄ibun.

12 B̄i kale Epapras, Kraiſ Jisas n̄p wög göp u, kalöp, “M̄dpim?” a göp. N̄pe pör pör klō göm kalöp God n̄p sabe göm hagöp, “Kale gas̄i r̄imnap n̄ŋagöm, Kraiſ

* 3:19: Ep 5:25 * 3:20: Ep 6:1 * 3:21: Ep 6:4 * 3:22: Ep 6:5-8 * 3:25: Ro 2:11 * 4:1: Ep 6:9
* 4:2: Ep 6:18; Plp 4:6 * 4:3: Ro 15:30; Ep 6:19 * 4:5: Ep 5:15-16 * 4:6: Ep 4:29; 1Pi 3:15 * 4:7-8: Ep 6:21-22 * 4:9: Plm 10-12 * 4:10: Ap 12:12; 15:37-39; 13:13

manö aij u niŋ ud pɪdöŋ göm, niþ cɪg aij göm, hagnabön rö nöþ gɪlō arniþ,” a göp.

* 13 Amgö yad ke niŋem kalöp hagabin, niþe klō göm kalöp wög göm, Leodisia niþi bi kalɪþ wög göm, Hirapolis niþi bi kalɪþ wög göm göp.

14 Pen bi aij hon, wös wameb bi Luk abe, Demas abe kalöp, “Mɪdpim?” a gɪpil. 15 Añ mam daun kub Leodisia gau, niþi bi apöm niþi Nimpa ram God niþ sabe gɪpal gau magöŋhalö, “Pol kalöp, ‘Mɪdpim?’ a göp,” a gɪmim.

16 Kalöp köp yuabin i niŋmim, ñiþe arö, Kraiþ niþi bi Leodisia mɪdpal gau u rö nöþ niŋöl. Pen Leodisia niþi bi kalɪþ köp yubin u, kale u rö nöþ udmim niŋmim.

17 Pen Akipas niþ hagmim, “Bi Kub wög nöþ hag la u gɪ udmön,” a gɪmim. *

18 Yad Pol, miñi ñiþmagö yad u ke, manö adiŋ magö i kalɪ kliñ rikabin. Yiþ sen udöm nagi pɪdöŋ liþal u, yiþ hauþ gagmim. God kalöp mög niŋöm ud aij gö, mɪd aij gɪmim. *

* 4:12: Kol 1:7; 2Di 4:10-11; Plm 23-24 * 4:17: Plm 2 * 4:18: 1Ko 16:21

1 Desalonaika

Pol köp nöd u Desalonaika nibi bi kalip kali kliñ rika

¹ Hon Pol, Sailas, Dimodi, kalöp Bapi God Bi Kub Jisas Kraiss apil mihau nibi bi kale daun kub Desalonaika midpim gau, köp anibi kalik kliñ rikabun.

God kalöp mög niñöm ud aij gö, mid aij gimim. *

Desalonaika nibi bi Kraiss nip niñ udöm cig aij gila

² Sabe gun, kalöp magöñhalö pör nöp God nip aij a gipun. ³ Bapi God nip sabe gun, pör nöp kalöp gasi niñun, kale aige göl rö gipim u gasi niñun, God nip aij a gipun. Kale Bi Kub hon Jisas Kraiss nip niñ udmim cig aij gimim, nip wög gi aij gipim; kale Bi Kub hon Jisas Kraiss nip midmagö limim, klö gimim nip wög göl gi midpim; kale Bi Kub hon Jisas Kraiss aip ram minöñ kumi kabö adö lañ au arammim nan aij udnabim a gimim, marö auö gasi iru niñagpim. *

⁴ Añ mam aij. Hon niñbun kale me, God midmagö löm nibi bi nipe ke uda nibi bi gau midpim. ⁵ Kraiss manö aij nipe u dam ram kale gau amun, kalöp manö magö nöp hag ñagno. Ana Uñ nipe hanip an dan midöm, klö nipe hanip ñö niñöl gi, Kraiss manö aij u manö niñö yabih midöp a gun, kalöp manö yijig göl yabih u hag ñino niñ udpe. Kalöp aip hanmidun u, kalöp nan a gun anig göl gi midmidun u, kale ke hadö niñbim. * ⁶ Bi Kub gimidöp u niñmim, hon ke gimidun u niñmim, anib unbö rö nöp gi midaibe. Kale bistam yabih midmidim pen Ana Uñ nipe gö, kale Kraiss manö aij u niñmim, miñ miñ göl gi niñ ud midaibe. *

⁷ Anig göl gi aij gipe anibu, Kraiss nibi bi nipe Masedonia Propins mideila gau abe, Akaia Propins mideila gau abe niñöm, anib unbö rö nöp gi aij gi mideila.

⁸ Kale God nip niñ udpe u, manö anibu aram aram, Masedonia Propins, Akaia

Propins gau nöp wasö, ram minöñ gau gau magöñhalö ara niñöm nibi bi gau magöñhalö hadö niñbal. ⁹ Anib u, hon ram minöñ rimnap amjakno, nibi bi anib gau ke aiud udöm hagpal, "Desalonaika nibi bi kalip manö aij u hag ñaibe, kalöp ud aij göm, nan piral sabe gimidal gau arö göm, God niñö pör kamñ midöp u nip niñ udöm, nipe hagöp rö nöp göm, ¹⁰ Ni nipe Jisas umö, God gö uraka u, kumi kabö adö lañ au nibö ado gi aunim a göm, abad midpal," a gipal. Jisas hanip nan a göm uma u me, God kal juöm pen ilön kub ñinab u udagnabun.

2

Pol Desalonaika midöm Bi Kub nip wög ga

¹ Añ mam bi, kale ke niñbim, nöd ram kale auno u, yiharñ auagno. ² Daun kub Pilipai nöd amun hag ñino, nibi bi rimnap hanip manö naj hagöm gi naj gila u pen God hanip abad midöm gi nö, gila anibu gasi iru niñagun, Desalonaika amun Kraiss manö aij u hag ñino, hanip u rö nöp gi naj gila u pen hatöwañ hag ñi midaino. *

³ Manö kalöp hagpun u dui gun, gasi naj niñun, piral hagun, hag ñagpun.

⁴ Kraiss manö aij ud aröl a göm, God nipe ke hanip hag lö, manö aij anibu hag ñibun. Kraiss manö hag ñino, nibi bi gau niñlö, kalip aij gan a gun gagun; God nipe niñö, nip aij gan a gun gabun. God nipe nöp gasi midmagö hon an dan aigöl rö gi midpun u niñöb. * ⁵ Kale ke niñbim, kalöp aij ginim a gun manö kliñ aij rimnap kalöp hag ñagno; mani nan gau udun a gun manö hag ñagno. God nipe u rö nöp niñöb. ⁶ Kale Desalonaika nibi bi hib hon hagpe adö arnim a gun manö hag ñagno. Nibi bi rimnap gau hib hon haglö adö arnim a gun manö hag ñagno.

⁷ Bi Jisas manö ud arep midpun rö, kalöp manö yinid hag ñeb rö, pen hane hagagno. Nibi gau ñi painan kale ud aij gipal rö u, kalöp hain aij gun ud aij gino.

⁸ Kalöp midmagö yabih li midmidun. God Manö aij nipe u kalöp hag ñaino, hanip

* 1:1: Ap 17:1-9 * 1:3: 1Ko 13:13; Kol 1:4-6 * 1:5: 1Ko 2:4-5 * 1:6: Ap 17:5-9 * 2:2: Ap 16:19-24; 17:1-9 * 2:4: Gal 1:10

al pak lɪnɪg gɪblap arö gagbnop. Kale añ mam mɪdmagö hon me.

⁹ Añ mam bɪ, kale nɪɲbim, kalöp aip mɪdun wög klö gun uɰham mɪdmɪdun. Kalöp aip mɪdun, God manö aij nɪpe u kalöp hag ñɪ ajun, uɰham nan magö hanɪp ral dapöm ñɪnaböl a gun, sɪdö aɲ sɪbön yaɲ mani wög rö gun nan ñɪɲmɪdun. * ¹⁰ Kale nɪɲbim, hon kalöp nɪbi bɪ Krai nɪp nɪɲ uɰpim gau aip mɪdöl gun, kalöp gɪ aij nöp gun, bɪ asɪɲ mɪdagöp, bɪ manö ap mɪdagöp rö nöp mɪdaino. God nɪpe ke u rö nöp nɪɲöb. ¹¹ Kale nɪɲbim, nap bɪ ñɪ pai kale ke hag ñɪ aij gɪpal rö kalöp gɪno. * ¹² God kalöp udö, nɪbi bɪ nɪpe nöp mailö halö mɪdeinabim. Anɪb u, kale God göp anɪbu nɪɲmim, gasɪ nɪɲ aij gɪmim, nagɪ aij adö u nöp gɪ mɪdaimim a gun, kalöp manö hain hag ñɪno. Kale gasɪ halö mɪdmim, kalöp gɪ naj gɪla u gasɪ iru nɪɲagmim, klö gɪmim, nagɪ aij adö u arö gagmim, a gun, manö anɪbu rö kalöp hag ñɪmɪdun.

¹³ Kalöp God manö aij nɪpe hag ñɪno nɪɲmim, manö kale ke nöp hagagaböl, God manö nɪpe ke hagaböl, a gɪmim nɪɲ udpe. Nɪɲö me, manö hag ñɪbun u, God manö kamɪɲ gasɪ mɪdmagö kale aɲ daɲ wög gö, magö pɪlöp. Anɪb u, hon pör nöp God nɪp aij a göl gɪ mɪdpun. * ¹⁴ Pen añ mam bɪ. Krai nɪbi bɪ nɪpe ram mɪnönɲ Judia gau cöc ke ke gau ap magum göm God nɪp sabe gɪlö, Juda nɪbi bɪ gau kalɪp gɪ naj gɪla rö nöp, nɪbi bɪ kale ke Desalonaika gau mɪdpal kalöp u rö nöp gɪla. * ¹⁵ Juda nɪbi bɪ gau kale God manö hagep bɪ gau kalɪp al pak löm, Bɪ Kub Jisas nɪp al pak löm, hanɪp yu gɪ yula. God kalɪp nɪɲöm ñɪñɪ lagöp. Kale nɪbi bɪ gau magöɲhalö nɪɲlö mulu lugöp. * ¹⁶ Krai nɪp nɪɲ uɰlö kalɪp kamɪɲ gɪsön ñɪnab a gun, Krai manö aij nɪpe u Juda nɪbi bɪ wasö gau kalɪp hag ñɪno, Juda nɪbi bɪ gau kal juöm, hanɪp adan urön gɪpal. Gɪpal anɪbu, kale pör nöp nan si nan naj gɪmɪdal rö nöp gɪ dam dam arö, nan si nan naj kale asmen kub yabɪl rö mɪdöp. Pen mɪñi God kalɪp kal juöm gö marö kub yabɪl kalɪp auöp.

Pol kalöp kauyaɲ am nɪɲnam, a ga

¹⁷ Añ mam bɪ. Kale aip mɪdno, Juda nɪbi bɪ hanɪp yu gɪ yula u, mög gö nɪɲöl gɪ mɪdpun. Hañ romaɲ hon aui mɪdpun pen gasɪ hon kalöp aip mɪdöp. Anɪb u, kalöp kauyaɲ am nɪɲun a gun, gasɪ u nöp nɪɲ mɪdpun. ¹⁸ Kalöp am nɪɲun a gɪ gasɪ nɪɲun, yad Pol, ñɪn mɪhöp aka mɪhau nɪgaɲ amnabin a gɪnö, pen Seden hanɪp adan wamöb. ¹⁹ Krai nɪbi bɪ rɪmnap halö gɪpal rö, kale abe gɪpe me, hon gasɪ halö mɪdpun; kale gɪpe, mɪñ mɪñ göl gɪ mɪdpun; kale gɪpe, Bɪ Kub hon Jisas aunab ñɪn u, manö aij ne hag ñɪno magö pɪlöp i, a gɪnabun. * ²⁰ Kale nöp gasɪ nɪɲun, mɪñ mɪñ göl gɪ, aij a göl gɪ nöp mɪdpun.

3

¹ Pen kalöp mög nɪɲun am nɪɲun a gun, yɪɲɪd am nɪɲeb rö lagö, yad Pol, Sailas, hol mɪhönɲ daun kub Adens mɪdul, * ²⁻³ mam hon Dimodi, hol aip God nɪp wög göm, Krai manö aij nɪpe u hag ñɪ ajöp u, nɪp hag yulo na. Kalöp gɪ naj gɪlö, nɪbi bɪ rɪmnap Krai nɪp arö gɪnaböl rö löp, Dimodi amöm, kalöp aip mɪdöm Krai manö aij u hag ñɪ aij gö, kale Krai nɪp nɪɲ ud pɪdönɲ gɪmim, gasɪ halö mɪdeinabim a gul, nɪp hag yulo na. Pen kale nɪɲbim, Krai nɪbi bɪ nɪpe mɪdpun rö, hanɪp gɪ naj gɪlö marö udnabun. * ⁴ Kale aip mɪdun, hanɪp gɪ naj gɪnaböl a gɪno u, kale anɪb unbö rö nöp gɪla u hadö nɪɲbim. ⁵ Anɪg geila, kalöp mög yabɪl nɪɲem, gasɪ iru nɪɲem, aige göl gɪmim mɪdpim u nɪɲnɪm a gem, Dimodi nɪp hag yunö. Gasɪ yad nɪɲnö u, Seden nɪpe kalöp tɪp gö manö uɰham hag ñɪno nɪɲbe u arö gɪmim rö löp, a gɪ gasɪ nɪɲnö.

Dimodi ado gɪ apöm, mɪd aij gɪpim, a ga

⁶ Pen Dimodi kalöp am nɪɲöm apöm hagöp, Krai nɪp nɪɲ uɰmim cɪg aij gɪmim, nɪbi bɪ gau kalɪp mɪdmagö lɪmim, halɪp mɪhönɲ gasɪ nɪɲöl gɪ ñɪñɪ lɪbim. Hol mɪhönɲ mɪlö gai i mɪdul, kalöp mög nɪɲbul rö, kale pen u rö nöp ram mɪnönɲ kale gau mɪdmim, halɪp mɪhönɲ mög nɪɲbim, a göp. * ⁷ Pen hanɪp gɪ naj gɪlö mɪd aij

* **2:9:** Ap 20:34 * **2:11:** Ap 20:31 * **2:13:** 2De 2:13 * **2:14:** Ap 17:5 * **2:15:** Ap 9:23,29; 13:45,50; 14:2,5,19 * **2:19:** Plp 2:15-16; 4:1; 2De 1:4 * **3:1:** Ap 17:15 * **3:2-3:** Ap 16:1-3; 2Di 3:12 * **3:6:** Ap 18:5

gagno ñin u, Dimodi apöm, kale Krajs n+p n+n ud p+döŋ g+pim manö u hagö, han+p m+dmagö p+tu göp. * 8 Kale B+ Kub c+g aij g+mim n+p aip j+m ñöl m+dpim u n+nun, hon kam+n yab+ñ m+dpun.

9 M+id aij g+pim u n+nun, God n+p aij a gun. God n+pe gö, kalöp gas+ n+nun, m+ñ m+ñ yab+ñ g+pun. An+b u, n+p aij a göl g+ m+dpun. 10 Kauyaŋ am kalöp n+nun, Krajs manö aij u hag ñino, Krajs n+p n+n ud p+döŋ g+mim a gun, k+ö gun God n+p s+dö aŋ s+bön yaŋ sabe göl g+ m+dpun.

11 An+b u, Bapi God n+pe ke abe, B+ Kub hon Jisas abe han+p adan hi+klö, m+dpim u n+nabun. * 12 Hon kalöp m+dmagö yab+ñ l+ibun rö, B+ Kub kalöp g+ ñö, kale ke u rö nöp pen pen m+dmagö l+mim, n+bi b+ gau kal+p magöŋhalö m+dmagö l+mim g+mim. 13 B+ Kub Jisas kalöp k+ö n+pe ñöm abad m+id damöm, n+bi b+ u+ n+pe gau magöŋhalö udöm ado g+ aunab ñin u, n+pe apöm kalöp udö, God Bapi hon amgö ilö adö n+pe u, kalöp manö ap m+idagö n+bi b+ u+ n+pe m+deinabim.

4

God n+p aij g+n+m adö u nöp g+mim

1 Añ mam b+. Kale aip m+daino ñin u, kale aige göl g+mim God n+p aij g+nab adö u nöp g+nabim u kalöp hag ñino. Manö hag ñino u kale udmim an+b unbö rö nöp göl g+ m+dpim. Pen uri hon B+ Kub Jisas n+bi b+ n+pe m+dpun rö, yad kalöp hagabin kale g+ aij g+m+dim u, uri adö an+bu nöp k+ö g+mim rap+n nöp g+pe ar+n+m. 2 B+ Kub Jisas han+p hagö kalöp manö n+hön n+hön hag ñino u kale hadö n+n+bim.

3 God n+p aij g+nab u, kale n+bi b+ ke kam+n aij m+dmim, n+bi si b+ si gagnabim. * 4 Kale magöŋhalö, God n+p aij g+nab adö u nöp hañ romaŋ kale abad m+id aij g+pe, n+bi b+ gau n+n+lö kalöp manö ap m+idagnab. * 5 N+bi b+ God n+p n+nagpal gau, gas+ naj n+nöm n+bi si b+ si udun a göm, g+ ajpal rö gagmim. 6 Pen kale Krajs n+bi b+ añ mam gau nan s+kim g+mim nan

kale p+ñ g+ udagmim. N+bi b+ r+mnap an+g geinaböl u, God kal+p magöŋhalö pen ilön ñ+nab. Manö an+bu kalöp nöd hag ñ+ aij g+no. 7 Nan si nan naj g+mim a göm, God han+p manö aij n+pe hagöm udaga; g+ aij göl g+ nöp m+dmim, n+bi b+ u+ m+daimim a göm han+p uda. * 8 An+b u, n+bi b+ manö hagabun an+b i j+ n+naböl gau, han+p j+ n+nagnaböl; God n+p j+ n+naböl. Pen God n+pe Ana U+ n+pe kalöp ñab. *

9 Krajs n+bi b+ añ mam gau kal+p m+dmagö l+mim a gun manö u kal+ k+ñ r+kagun. God kalöp gas+ aij ñö, kale ke n+n+mim hadö pen pen m+dmagö l+bim. * 10 Krajs n+bi b+ n+pe Masedonia Propins m+dpal gau magöŋhalö u rö nöp hadö m+dmagö l+bim. Pen kalöp manö k+ö hagun hagabun, k+ö g+mim pör nöp adö an+bu nöp g+pe kub ar+n+m.

11-12 Pen kalöp nöd hagno rö, n+bi b+ gau aip agam+n m+id aij gun a g+mim g+pe ar+n+m. Wög waryö kale gau ke g+mim nan ñ+n+mim. An+b u, nan magö, mani nan kale gau ke m+idö n+nöl g+, nan as+b hag n+nagnabim me, n+bi b+ Krajs n+p n+nagpal gau, kalöp n+n+lö aij g+nab. *

B+ Kub ado g+ aunab

13 Pen añ mam b+. Kalöp manö ap hag ñ+ aij g+nabun. N+bi b+ kale r+mnap umaiöl, böŋ nöp umbal a g+mim, n+bi b+ r+mnap mög gö m+ñöŋ g+pal rö gagmim. 14 Jisas uma u, God gö uraköm kam+n m+idöp a gun n+n+bun rö, n+bi b+ Jisas n+p n+n udöm umla gau, Jisas ado g+ aunab ñin u, God gö, Jisas n+bi b+ n+pe umla an+b gau dap halö aunab a gun, n+n+bun. *

15 Pen B+ Kub n+pe ke manö hag ñ+m+idöp rö n+n+bun, hon n+bi b+ kam+n m+idno n+nöl g+ B+ Kub ado g+ aunab gau, n+bi b+ nöd umla gau kal+p ar+k aragnabun. * 16 Manö kub ap kumi kabö adö laŋ n+bö hagöm, ejol magöŋhalö gau abad m+idöp ejol kub u wiñ gau+ gö n+nöl g+, God a+n magö u hagö n+nöl g+, B+ Kub n+pe ke kumi kabö adö laŋ au n+bö aunab. B+ Kub auö, n+bi b+ Krajs n+p n+n udöm umla gau, nöd uraknaböl.

* 3:7: 2De 1:4 * 3:11: 2De 2:16 * 4:3: 1De 5:23; 1Pi 1:16 * 4:4: 1Ko 6:13 * 4:7: 1Pi 1:15-16 * 4:8: Luk 10:16; 2Ko 1:22 * 4:9: Jon 13:34 * 4:11-12: Ep 4:28 * 4:14: Ro 14:9; 1Ko 15:3-4,12 * 4:15: 1Ko 15:51-52

17 Kale uraknaböl n+ñöm God n+pe han+ip n+bi b+ n+pe kam+ñ m+deinabun gau kal+ip aip u+ gö, kumi kabö lañ ap ran jak am B+ Kub aip magum g+ñabun. An+ib u, hon B+ Kub aip pör nöp pör nöp m+deinabun.

18 An+ib u, manö hagabun an+ib i pen pen hag am+il ap+il g+mim, gas+ halö m+daimim.

5

B+ Kub hon ado g+ aunab u n+ñun m+id aij gun abad m+daiun

1 Pen añ mam b+. B+ Kub n+pe ñ+n mai aunab, n+bi b+ nan n+hön g+lö n+ñöl g+ aunab u, kalöp hagagun. 2 Kale ke n+ñbim, B+ Kub aunab u, n+ip abad m+deinaböl ñ+n u auagnab. B+ nan si udep gau n+bi b+ han arbal magö u aubal rö u aunab. * 3 M+ñi agam+ij m+id aij g+ipun, han+ip m+ñi nan ap gagnab a g+ñaböl ñ+n u nöp y+ñ+d auö, gas+ kub yab+ñ n+ñnaböl. N+bi ñ+ painañ yag daun+g g+lö ilön göp rö u g+ñab; y+ñ+d nöp ilön naij udlö p+ñ+ñ g+ aröl rö lagnab. *

4 Pen añ mam b+. B+ nan si udep gau apöm ram nap b+ udlö, m+dmagö kale p+tu g+ñab. Pen kale s+ibön böñ au m+dagpim rö, ñ+n kub an+bu auö, m+dmagö kale p+tu gagn+m. 5 Kale magöñhalö mailö ñ+ pai m+dpim; kale magöñhalö s+idö añ ñ+ pai m+dpim. Hon s+ibön ñ+ pai wasö. * 6 N+bi b+ r+imnap uhön hanbal rö m+dagaiun; gas+ n+ñ aij gun m+daiun. 7 N+bi b+ uhön hanbal gau, s+ibön yañ nöp hanbal. N+bi b+ ñ+g klö ñ+nñöm hau+ l+bal gau, s+ibön yañ nöp g+pal. 8 Pen hon n+bi b+ s+idö añ ajpun gau, gas+ n+ñöl g+ m+daiun. God Manö n+ñ udun, God n+ip m+dmagö l+ m+daiun; an+g g+no, sior p+idöñ ami b+ rol l+bal rö, pab+ñ m+gan hon u m+deinab. B+ Kub hon Jisas Kraiss aip ram m+ñnöñ kumi kabö adö lañ au aramun nan aij udnabun a g+ipun u, gas+ n+ñöl g+ m+daiun; an+g g+no, usaj+ñ p+idöñ bad l+bal rö, nab+c cög hon u m+deinab. * 9 N+hön g+n+g: God han+ip ga u, ilön kub udlañ a göm gaga; B+ Kub hon Jisas Kraiss gö, n+ip aip ram m+ñnöñ kumi kabö adö lañ au aramun nan aij udnabun a göm

ga. 10 Kraiss han+ip a göm uma u, kam+ñ m+idno aunab aka umöl m+idno aunab u manö m+dagöp; amun pör pör nöp n+pe aip kam+ñ m+deinabun. * 11 An+ib u, Kraiss n+bi b+ n+pe pen pen Kraiss manö aij u hag ñ+mim, n+ñ ud p+idöñ g+mim, gas+ halö m+dmim. Pen hagaj+n i kale an+ib unbö rö nöp hadö g+ipim.

Manö hag naböñ juöm, kale m+dpim, a ga

12 Añ mam b+. B+ kub kalöp u+tham wög g+ ñöl g+, manö ud as+köñ g+, manö hag ñöl g+ m+dpal gau, kal+ip ud aij g+mim. 13 God ke hagö wög an+g g+pal u, kal+ip m+dmagö l+mim ud aij g+mim. Pen kale magöñhalö agam+ij j+m ñöl m+daimim.

14 Añ mam b+ n+ñim. N+bi b+ wög gagöm m+id aij gagpal gau kal+ip manö klö hagmim. N+bi b+ mög gö gas+ m+lö l+ m+dpal gau kal+ip manö hain hagmim hag ñ+ aij g+mim. N+bi b+ hain gau kal+ip g+ ñ+mim. N+bi b+ gau magöñhalö kal+ip pör nöp manö hain hagmim agam+ij m+daimim. * 15 N+bi b+ r+imnap kalöp g+ naij gaiöl, pen naij gagmim. Pen pen ud aij g+mim, pen pen g+ aij g+mim. Pen n+bi b+ ke n+ibö gau abe, an+ib unbö rö nöp g+mim. * 16 Pör nöp m+ñ m+ñ göñ g+ m+dmim; * 17 pör nöp God n+ip sabe göñ g+ m+dmim; 18 pör nöp God n+ip aij a göñ g+ m+dmim. Kraiss Jisas n+bi b+ n+pe m+dmim an+g göñ g+ m+daibe me, God n+ip aij g+ñab. * 19 God Ana han+ip gas+ ñ+n+m a g+mim n+ñöl g+ m+daimim. * 20 N+bi b+ God manö hagep gau manö hagaiöl arö gagmim. 21-22 Pen n+bi b+ r+imnap piral hagöl rö löp u, n+ñ aij yab+ñ g+mim. God Manö y+j+g göñ u hagaiöl n+ñmim udmim; piral hagaiöl n+ñmim udagmim. Naij adö r+imnap gagmim. *

23 God han+ip n+bi b+ ud aij göp agam+ij m+id aij g+ipun u, n+pe ke kalöp abad m+idöm gö, kale n+bi b+ ke kam+ñ aij n+pe m+deinabim. God n+pe ke gö, B+ Kub hon Jisas Kraiss aunab ñ+n u, ana kale gau, gas+ r+m+id m+dmagö kale gau, hañ romanñ kale gau magöñhalö, as+ñ ap m+dag+n+m.

* 5:2: Mad 24:42-43; 2Pi 3:10; Rep 3:3

* 5:3: Mad 24:39; Luk 21:34-35

* 5:5: Ro 13:12

* 5:8: Ais 59:17;

Ep 6:14,17 * 5:10: Ro 14:8-9; 1De 4:14

* 5:14: 2De 3:6,11

* 5:15: Ro 12:17; 1Pi 3:9

* 5:16: Plp 4:4

* 5:18: Ep 5:20

* 5:19: Ep 4:30

* 5:21-22: 1Jn 4:1

* 5:23: 2De 3:3

* ²⁴ God kalöp manö aij nipe haga u, manö nipe hagöp rö, anib unbö rö nöp göp. Anib u niñbun, aui hagajin rö kalöp ginab.

²⁵ Añ mam bi. Hanip gasi niñmim, God nip sabe gimim. ²⁶ Kale Bi Kub nip niñ ud-pim rö, Krai niñbi bi añ mam magöñhalö pen pen hag wihai udöl gi, alaun bom halumim. ²⁷ Bi Kub hon u niñ midöp rö kalöp hagabin, manö kali kññ rikabin anibi, añ mam gau kalip magöñhalö amgö li hagpe niñöl.

²⁸ Bi Kub hon Jisas Krai kalöp mög niñöm, ud aij göl gi midainim.

2 Desalonaika Pol köp hain n̄bō u Desalonaika n̄bi b̄i kal̄p kal̄i kliñ r̄ika

¹ Hon Pol, Sailas, Dimodi, kalöp Bapi hon God B̄i Kub Jisas Kraiss apil m̄ihau n̄bi b̄i kale daun kub Desalonaika m̄idpim gau, köp an̄bi kal̄i kliñ r̄ikabun.

² God Bapi hon abe, B̄i Kub Jisas Kraiss abe, kalöp mög n̄n̄mil ud aij ḡilō, kale m̄idmagō aṅ kale daṅ agam̄ij m̄id aij ḡimim. *

Kraiss auō, God n̄ipe n̄bi b̄i gau kal̄p manō kub hagnab

³ Pen añ mam b̄i. Nöd Kraiss n̄n̄ udm̄idim rō wasō; nöd kale pen pen m̄idmagō l̄im̄idim rō wasō; uri kale klō ḡimim Kraiss n̄p n̄n̄ ud p̄idōṅ ḡimim, kale magōṅhalō Kraiss n̄bi b̄i añ mam gau pen pen m̄idmagō l̄ibim u n̄n̄un, p̄ör n̄öp God n̄p aij a gun. ⁴ Kraiss n̄bi b̄i n̄ipe m̄idpe, n̄bi b̄i r̄imnap kalöp ḡi naj ḡilō, m̄iṅör auō uṅham m̄idpim u pen gas̄i iru n̄n̄agmim, Kraiss n̄p n̄n̄ ud p̄idōṅ ḡimim c̄ig aij yab̄iṅ ḡipim. An̄b u, God c̄oc n̄ipe ram m̄inōṅ ke ke gau aramun, Kraiss manō aij hag ñ̄i ajun, p̄ör n̄öp kale an̄g ḡipim u kal̄p hagpun. * ⁵ An̄b u hon n̄n̄bun, God n̄ipe manō ud as̄ik aij göp n̄n̄öm n̄ipe hagō kale God ram m̄inōṅ kumi kabō adō laṅ au am m̄ideinabim. Uri pen manō aij an̄bu hagpe kalöp ḡi naj ḡilō marō udöl ḡi m̄idpim. ⁶ God n̄ipe manō ud as̄ik aij göp rō, n̄bi b̄i kalöp marō ñ̄ibal gau kal̄p pen u rō n̄öp marō ñ̄inab. * ⁷ Pen kale n̄bi b̄i marō udöl ḡi m̄idpim gau, God kalöp abe han̄p abe ud aij ḡinab. B̄i Kub Jisas kumi kabō adō laṅ n̄bō ejol klō n̄ipe gau uṅ ḡi, mab m̄iṅaṅ rō inō n̄n̄öl ḡi waiō aunab ñ̄in an̄bu n̄öp God n̄ipe an̄g ḡinab. * ⁸ N̄bi b̄i God n̄p gas̄i n̄n̄agöm, B̄i Kub hon Jisas manō aij n̄ipe u n̄n̄ udöm, hagöp rō gagpal n̄bi b̄i gau kal̄p pen ilön ñ̄inab.

* ⁹ N̄bi b̄i an̄b gau, B̄i Kub ram m̄inōṅ aij n̄ipe klō halō mailō halō m̄ideinab kumi kabō adō laṅ au aröl rō lagnab; p̄ör hōṅ adō m̄idöm ilön kub udöl ḡi m̄ideinaböl.

* ¹⁰ B̄i Kub auō, n̄bi b̄i uṅ n̄ipe hib n̄ipe haglö adō arnab; n̄bi b̄i n̄p n̄n̄ udpal gau, n̄p n̄n̄öm aiō waiō ḡinaböl. Pen Kraiss manō aij kalöp hag ñ̄ino n̄n̄ udpe rō, kale ke abe an̄b unbō rō n̄öp ḡinabim. *

¹¹ Adō an̄bu n̄öp, kalöp gas̄i n̄n̄un God n̄p p̄ör sabe ḡipun hagpun, “Desalonaika n̄bi b̄i gau n̄bi b̄i ne ke udna rō, klō ne ḡimön kale n̄bi b̄i ne ke ḡipal rō göl; klō ne ḡimön kale ḡi aij gun a ḡi gas̄i n̄n̄bal u, an̄b unbō rō n̄öp göl; Kraiss n̄bi b̄i n̄ipe m̄idun n̄ipe hagöp rō n̄öp gun a ḡipal u, klō ne ḡimön an̄g unbō rō n̄öp göl,” a ḡipun. * ¹² God B̄i Kub Jisas Kraiss kale apil m̄ihau kalöp mög n̄n̄mil ud aij ḡipil rō, kale ḡi aij n̄öp göl ḡi m̄idpe n̄n̄öl ḡi, n̄bi b̄i gau n̄n̄öm B̄i Kub hon Jisas Kraiss b̄i mailō aij ke halō m̄idöp u n̄n̄naböl. Pen kale Jisas Kraiss n̄bi b̄i n̄ipe m̄idpim rō, mailō aij ke n̄ipe an̄bu kalöp abe pak ñ̄inab. An̄g ḡin̄m a gun, God n̄p sabe ḡipun.

2

B̄i naj u

¹ Añ mam b̄i. B̄i Kub hon Jisas Kraiss ado ḡi apöm han̄p l̄ihu udō n̄ipe aip m̄ideinabun manō u hagnabin. ² Pen n̄bi b̄i r̄imnap hagpal, B̄i Kub ado ḡi aunab ñ̄in u böṅ n̄öp auöp a ḡipal. Pen Pol b̄i gau God Ana gas̄i ñ̄ō manō hagla u n̄n̄un kalöp hagabun a gaiöl, aka Pol b̄i gau an̄g haglö b̄i r̄imnap n̄n̄öm manō daubal u n̄n̄un kalöp hagabun a gaiöl, aka Pol b̄i gau köp kal̄i kliñ r̄iköm yulō auöp i a gaiöl u, m̄idmagō kale p̄iṅu gö, Pol b̄i gau kale ke manō an̄bi hag yula a ḡimim gas̄i iru n̄n̄agmim. ³ Pen n̄n̄ aij ḡimim. N̄bi b̄i r̄imnap kalöp manō piral hagaiöl, manō kale u udagmim. B̄i Kub ado ḡi aunab ñ̄in u hainō aunab. Pen nöd u, n̄bi b̄i iru n̄öp God n̄p arō göm, gas̄i kale ke hain göm haṅwaṅ ḡinaböl. An̄g ḡilō n̄n̄öl ḡi, God

* **1:2:** Ro 1:7 * **1:4:** 2Ko 7:4; 1De 2:19 * **1:6:** Ro 12:19 * **1:7:** 1De 3:13 * **1:8:** Ais 66:15 * **1:9:** Ais 2:10 * **1:10:** Kol 3:4 * **1:11:** Kol 1:9; 1De 1:2-3

nɪp kauaʔ mauaʔ miðöp bi u waiö lö nɪbi bi nɪp nɪnaböl. Pen hainö Bi Naij yabiʔ anɪbu mab ke yaŋ arnab me. * 4 Bi Naij anɪbu nan nɪhön nɪhön hib god a gɪpal gau abe, nan nɪhön nɪhön sabe gɪpal gau abe hag pro göm, hib nɪpe ke nöp hagö adö arnab. Nɪpe am God sabe gep ram u am asiʔköm, yad me God a gɪnab. *

5 Kale aip miðem, anɪg gɪnab a gem hagnö u pen hauʔ gɪpim rö löp. 6 Kale nɪnɪbim, nan ap Bi Naij adan wamöb u me, miñni anɪg gɪnɪm rö lagöp. God nɪpe ke hag la ñɪn u nöp anɪg gɪnab.

7 Pen miñni ñɪn i, God nɪp kauaʔ mauaʔ miðöp bi u auö, gɪnaböl adö u hadö gaböl u pen pro nöp gaböl; kub gɪblap pen bi adan wamöb bi anɪbu miðö nɪnöl gɪ, God nɪp kauaʔ mauaʔ miðöp bi u, nɪbi bi gau rapɪn ʔip gɪ kið nɪpe gau dam arnɪm rö lagöp. Anɪb u, nan si nan naij pro rö gɪ dam dapɪl gɪlö nɪnöl gɪ, God gö bi adan wamöb u ke gau arnab. 8 God gö bi adan wamöb u ke gau arnab u, God nɪp kauaʔ mauaʔ miðöp bi u waiö linab. Pen Bi Kub Jisas aunab ñɪn anɪbu, nɪpe riʔb adɪk göm apöm manö nöp hagö, Bi Naij u böŋ nöp ap lug paknab. * 9 God nɪp kauaʔ mauaʔ miðöp bi aunab u, nɪpe Seden klö nɪpe magöŋhalö udöm, pir alöm, nan gagep ke ke iru yabiʔ nöp, nan nɪnɪb nɪnɪagep ke ke iru yabiʔ nöp gɪ dam miðö nɪnöl gɪ, nɪbi bi aiö waiö gɪnaböl. * 10 God nɪp kauaʔ mauaʔ miðöp bi u, nɪbi bi gau kalɪp pir alöm, neb neb hagöm, ʔip ʔip göm gɪ dam miðö nɪnöl gɪ, mab ke yaŋ arnɪg gɪnaböl nɪbi bi gau manö nɪpe u udnaböl. Kale Kraiss manö aij u nɪnöm manö nɪnö a göm nɪn udöm miðmagö an kale dan ʔiblɪp u, God kalɪp nɪbi bi nɪpe ke rö udböp. Pen kale anɪg gagla; kale manö aij u ʔi nɪnɪla. 11-12 Nɪhön gɪnɪg: Kraiss manö nɪnö u udagöm, nan si nan naij göm ñɪñɪ lɪbal. Anɪb u, God gö kale magöŋhalö manö piral anɪbu rapɪn nɪn udnaböl nɪnöm nɪpe kalɪp manö kub hagöm mab ke yaŋ hag yunab.

13 Pen kalöp añ mam Bi Kub miðmagö löp gau gasɪ nɪnɪn, pör nöp God nɪp aij

gun. Nɪhön gɪnɪg: hadame dagol gau God gasɪ nɪpe ke nɪnöm haga, nɪbi bi gau manö aij yad u nɪn udlö, Ana yad ana kale an dan miðöm gasɪ aij ñö kale nɪbi bi uʔ miðlö nɪnöl gɪ, yad kalɪp nɪbi bi yad ke udnabin a ga. God nɪpe anɪg haga u, kalöp nöp nɪnöm hag la. *

14 Hon Kraiss manö aij kalöp hag ñaino nɪnöl gɪ, nan aij hagabin anɪbi God nɪpe ke kalöp ñɪnabin a ga. God ga anɪbu, Bi Kub hon Jisas Kraiss mailö aij unbö ke halö miðöp u, kale nɪpe aip miðmim mailö aij nɪpe anɪbu riʔmnap udmim miñ miñ göl gɪ miðeinabim, a göm ga. 15 Anɪb u me, añ mam bi, Bi Kub Jisas Kraiss aip mið aij gɪnabun a gɪmim, klö gɪmim, manö kalöp hag ñino nɪnɪbe u abe, manö kalɪ kliñ riʔkun hagno nɪnɪbe u abe nɪn ud pɪdön gɪmim miðaimim.

16 Bapi God hanɪp miðmagö löm ud aij yabiʔ gö nan aij udnabun a gun gasɪ halö miðpun. Bapi God abe, Bi Kub hon Jisas Kraiss nɪpe ke abe, 17 apil miðhau kalöp abad miðlö, gasɪ halö miðmim, wög kale apil miðhau u arö gagmim, manö aij kale u hag ñɪmim, gɪ aij göl gɪ nöp miðaimim.

3

Hanɪp gasɪ nɪnɪmim, God nɪp sabe gɪmim

1 Pen añ mam bi, manö añ ap miðöp. Hanɪp God nɪp sabe göl gɪ miðaimim. Kalöp Bi Kub manö aij hag ñino nɪn udpe, nɪbi bi kale riʔmnap kalöp nɪnöm Bi Kub manö aij u rö nöp nɪn udlö, nɪbi bi riʔmnap iru nöp kið kið gau manö aij u nɪnöm, Bi Kub manö aij nɪpe ke nöp miðöp u a göm nɪn udlɪ. Anɪb u, God nɪp hag nɪnɪmim, Bi Kub manö aij u nɪbi bi ram miñnön an aui miðpal kalɪp hag ñino, nöð kalöp an au ga rö, anɪb unbö rö nöp gɪnɪm. 2 Pen God nɪp sabe gɪmim nan ap nɪp hag nɪnɪbe: God nɪpe gö bi naij nan si nan naij nöp gɪmiðdal gau, hanɪp nan ap göl rö lagnɪm. Nɪhön gɪnɪg: nɪbi bi riʔmnap Kraiss manö aij u nɪn udagpal.

3 Pen Bi Kub hagöp rö, pör nöp anɪb unbö rö nöp göp. Nɪpe kalöp gö kale manö nɪpe nɪn ud pɪdön gɪmim nɪp ciʔ pɪdön

* 2:3: 1Di 4:1; 1Jn 2:18; 4:3 * 2:4: Dan 11:36; Esi 28:2 * 2:8: Ais 11:4; Rep 19:15 * 2:9: Rep 13:11-13

* 2:13: 2De 1:3; Ep 1:4

gimim gi midpe Seden kalöp t+p göm naij ginim rö lagnab. ⁴ Pen Bi Kub han+p gasi ñö gasi halö midun niþbun, manö kalöp hag ñino u, kale udmim anþb unbö rö nöp göl gi midainabim. * ⁵ Bi Kub n+p sabe gipun hagpun, n+pe kalöp gasi aij ñö, God n+bi b+ midmagö löp rö niþmim, Kraiss ilön kub uda pen klö göm nan niþön giþg ga u arö gaga u niþmim, anig unbö rö nöp ginabim.

Wög gimim nöp nan niþnabim

⁶ Añ mam b+. Bi Kub Jisas Kraiss manö yad n+bi b+ gau hag ñimim a ga rö kalöp hagabun. Mam rimnap wög gagöm yiþharþj nöp gi ajöm, hagpun rö gagaiöl, kal+p aip manö manö hagagmim. * ⁷ Kale ke niþbim, hon kale aip midun gimidun adö u geinabim, Bi Kub n+p aij ginab. Hon yiþharþj midagmidun. * ⁸ N+bi b+ rimnap nan magö kale yiþharþj niþagun a gun, sidö aþ sþbön yaþ klö ilön gun nöp nan niþmidun. * ⁹ God wög gipun rö, kalöp hag niþun nan halöwalö udun niþbnop u pen kalöp nagi aij adö u yamno niþmim anig unbö rö nöp gimim a gun, ke klö ilön gun nan niþmidun. * ¹⁰ Pen kale aip midun hagmidun, “N+bi b+ wög gagöl nan niþagöl,” a gimidun u niþbim.

¹¹ Manö ap niþbun u, n+bi b+ kale rimnap wög gagöm, yiþharþj nöp midöm, gau gau ajöm, manö pi þg hagöm, n+bi b+ gau anig gipal anig gipal a gipal. *

¹² Bi Kub Jisas Kraiss n+p wög gipun rö, n+bi b+ anþb gau kal+p manö klö gun hagabun, agamij mid aij gimim, wög ke gimim nan niþmim. *

¹³ Pen añ mam b+. Kale nagi aij adö u nöp gi dammim, iru maru gainim, nan aij niþön u nöp niþmim göl gi midaimim. *

¹⁴ Manö köp kal+ kliñ rikun hagabun i, n+bi b+ rimnap niþagaiöl, n+bi b+ an anig gipal u niþ aij gimim, kal+p manö manö hagagmim; yiþharþj midpe kal+p nable ginim. ¹⁵ Pen kal+p kauaþ mauaþ rö niþagmim; mam hon a gimim hag ñ+ aij gimim. *

Pol, “Kale midpim?” a göp

¹⁶ Bi Kub han+p gö gasi iru niþagun u, n+pe ke kalöp magöþhalö aip midö, kale pör nöp nan niþön niþön ginabim u, mid aij gimim gasi iru niþagnabim.

¹⁷ Yad Pol. Manö naböþ i niþmagö yad ke kal+ kliñ rikem, “Kale midpim?” a gabin. Niþmagö yad ke manö kal+ kliñ rikpin u, pör anþb i rö nöp kal+ kliñ rikpin u me, niþnabim. ¹⁸ Bi Kub hon Jisas Kraiss kalöp magöþhalö mög niþöm, ud aij göl gi midainim.

* 3:4: 2Ko 7:16; Gal 5:10 * 3:6: Ro 16:17 * 3:7: Plp 3:17 * 3:8: 1De 2:9 * 3:9: 1Ko 9:4; 1De 1:6
* 3:11: 1Di 5:13 * 3:12: 1De 4:11 * 3:13: Gal 6:9 * 3:15: 1De 5:14

1 Dimodi Pol köp nöd u Dimodi n̄p kal̄i kliñ r̄ka

¹ Dimodi. Yad Pol. God Ud Kam̄n̄ Yuep B̄i Kub hon u abe, Krai Jisas hon n̄n̄ udun gas̄i halö m̄dpun B̄i Kub u abe, apil m̄ihau ȳp hag l̄l̄ö, Krai Jisas manö aij ud arep b̄i n̄pe ap m̄dpin. ² Dimodi. Krai manö aij u nöp hag ñainö, Krai Jisas n̄n̄ udpan u me, nöp ñ̄i aij yad, a gabin. Bapi God, B̄i Kub hon Krai Jisas, nöp mög n̄n̄mil, ud aij ḡimil, abad m̄id aij ḡilö me, ne agam̄ij m̄id aij ḡimön. *

Manö piral n̄n̄ udöl rö löp u, kal̄ip hag ñ̄i aij ḡimön, a ga

³ Yad nöd Masedonia Propins arn̄ig gem, nöp daun kub Epesas ud lem manö hag ñ̄inö u, m̄ñi u rö nöp kauyan̄ hagn̄ig gabin. Ne Epesas au m̄idmön, n̄bi b̄i God Manö hagabun, a göm, manö piral piral hagpal gau kal̄ip wasö ḡimön, hag aij ḡimön. ⁴ Manö aiud piral udöm hagpal u, “Ap̄is bac hon an̄ig göl an̄ig göl r̄ikl̄ö auöp,” a ḡipal u, hagmön arö göl. Manö adö an̄bu hagöm, pen pen nöp hagpal. Manö piral adö an̄bu n̄bi b̄i gau kal̄ip haglö, God n̄pe n̄bi b̄i ud kam̄n̄ yun̄ig gab manö aij u n̄n̄agnaböl. An̄b u, kale Krai manö aij u n̄n̄ udöl rö lagnab. *

⁵ N̄bi b̄i Jisas n̄n̄ udpal gau kale pen pen m̄idmagö löl, a gem, nöp manö an̄bi hagabin. M̄idmagö kale an̄ dan̄, naḡi ub̄n̄ adö u aij, naḡi ub̄n̄ adö u naij, n̄n̄ aij göm, naḡi ub̄n̄ aij adö an̄bu areinaböl u, kale n̄n̄ö nöp añ mam gau m̄idmagö l̄inaböl. Kale an̄igöl añ mam gau pen pen m̄idmagö leinaböl u, kale n̄n̄ö nöp Krai manö aij u n̄n̄ udöm, hagöp rö nöp ḡipal, a ḡinabun. ⁶ Pen n̄bi b̄i r̄imnap Krai manö aij u hagöp rö arö göm, b̄i haū rö manö ȳhar̄n̄ gau hag am̄il ap̄il ḡipal. ⁷ Hon God lo hag ñeb b̄i m̄idno, a göm, ana udagöm n̄bi b̄i gau kal̄ip hag ñ̄ibal u pen kale klö

göm manö hagabun il an̄bu m̄idöp me u, a göm, il an̄bu n̄n̄agal.

⁸ Hon n̄n̄bun, God lo manö n̄pe haga u, manö kabö göl, manö aij yöl m̄idöp. Pen hon God lo manö aij an̄bu udun, gas̄i hon ke n̄n̄jun hainö gun, abönamö geinabun u, aij wasö. N̄pe haga rö nöp hag ñ̄einabun u, aij ḡinab; wasö wasö. * ⁹ Pen hon n̄n̄bun, God lo manö n̄bi b̄i ḡi aij ḡipal gau kal̄ip hagagab; n̄bi b̄i lo manö r̄ib jubal gau kal̄ip hagab. N̄bi b̄i God n̄p n̄n̄agal gau abe, n̄bi b̄i nan si nan naij ḡipal gau abe, kal̄ip hagab. N̄bi b̄i God n̄p sabe gagal gau abe, n̄bi b̄i God n̄p manö naij hagpal gau abe, kal̄ip hagab. N̄bi b̄i n̄me nap kale ke al pak l̄ibal gau abe, n̄bi b̄i wip albal gau abe, kal̄ip hagab. ¹⁰ N̄bi si b̄i si ḡipal gau abe, b̄i kale n̄bi ap aip wasö b̄i ap aip göm ḡipal gau abe, kal̄ip hagab. N̄bi b̄i kale n̄bi b̄i ñ̄i pai r̄imnap si ud daulö, wög kal̄ip ḡipal, b̄i gau abe, n̄bi b̄i manö piral hagpal gau abe, n̄bi b̄i “God amgö ilö n̄n̄ö hagn̄in,” a göm, piral hagpal gau abe, kal̄ip hagab. N̄bi b̄i Krai manö aij n̄pe u r̄ib jubal gau kal̄ip hagab. ¹¹ Manö aij an̄bu Krai manö aij n̄pe u nöp. Manö aij an̄bu God mailö halö u ȳp manö hag ñ̄i ajep b̄i n̄pe hag la.

B̄i Kub Pol n̄p mög n̄n̄a

¹² Yad Krai Jisas B̄i Kub hon u n̄p aij a gabin. Ȳp, b̄i aij yad, a göm, udöm, klö n̄pe u ȳp ñö, b̄i wög gep n̄pe m̄dpin. * ¹³ Pen nöd yad m̄id aij gagm̄idin. Yad God n̄p hag juem, Krai Jisas n̄bi b̄i n̄pe gau kal̄ip ḡi naij gem, b̄i naij, b̄i kal yab̄i m̄idm̄idin. Pen God n̄p n̄n̄agem, manö haga il u n̄n̄agem ḡinö u me, ȳp mög n̄n̄öm uda. * ¹⁴ B̄i Kub ȳp mög yab̄i n̄n̄öm, ud aij göm, Krai Jisas n̄n̄ udep magö u abe, n̄bi b̄i gau m̄idmagö lep magö u abe, m̄idmagö yad an̄ dan̄ ȳm la.

¹⁵ Manö böñ nöp n̄n̄ udep ap hagn̄ig gabin: Krai Jisas ram m̄inöñ il i aua u, n̄bi b̄i nan si nan naij ḡipal gau kal̄ip ud kam̄n̄ yun̄ig aua. B̄i nan si nan naij kub yab̄i ḡim̄idöp u yad nöp. * ¹⁶ Pen Krai Jisas ȳp mög n̄n̄öm, ud kam̄n̄ yunam,

* **1:2:** Ap 16:1-3; Dai 1:4 * **1:4:** 1Di 4:7; Dai 1:14
15:9-10 * **1:13:** Ap 8:3; 9:1-5 * **1:15:** Luk 19:10

* **1:8:** Ro 7:12,16 * **1:12:** Ap 9:15; Gal 1:15-16; 1Ko

a göm, haga, “Bî nan si nan naij yabił gîmîdöp anîbu nîp ud kamîŋ yunö, nîbi bî gau magöŋhalö nîŋöm hagnaböl, ‘Krais Jisas nîpe bî naij anîbu nîp ud kamîŋ yua rö, yîp u rö nöp ud kamîŋ yunab,’ a gînaböl,” a ga. Anîb u, kale Jisas nîp nîŋ udlö, nîpe kalîp pör mîdep magö u ñînab. Adö anîbu nöp, yîp mög nîŋöm ud kamîŋ yua. ¹⁷ Kiŋ kub nîpe hadame dagol mîdmîdöp, uri mîdöp, hainö pör pör nöp mîdeinab. Nîpe kamîŋ mîdep magö u nöp mîdöp; umeb magö u mîdagöp. Nîbi bî nîp amgö nîŋagpal. Nîpe nöp God aŋî nöp mîdöp. Bî Kub mailö unbö ke halö anîbu, hib nîpe pör pör nöp hagno adö araŋ. Anîb unbö rö aij.

Pol Dimodi nîp manö ap haga

¹⁸⁻¹⁹ Ñî yad Dimodi. Nöp manö ap hagnîg gabin. Manö hagnabin anîbu, God nöd nîbi bî rîmnap gasî ñö, ne hainö nîhön gînabön u hagla rö nöp hagnabin. Manö anîbu udmön, Krais Jisas manö aij u kłö gî nîŋ udmön, nan nîhön aij, nan nîhön naij, a gî nîŋ aij gîmön, nagî ubîŋ aij adö u nöp ammön, kîjaki yam nîpe gau aip kłö gîmön pen pen gîmön. Nîbi bî rîmnap anîg gagöm, God kalîp gasî aij ñöb u arö göm, ap lug pakpal. ²⁰ Bî ne Haimenias aip Aleksada aip anîg gîlö hagnö, “Anîg gîpîl u, hon aip jîm ñöl God nîp sabe gagun. Kalîp bî mîhönŋ arö gîno, Seden böŋ u mîdmîl, marö yabił gö, God nîp hag jubil u arö gîmil rö löp,” a gînö. *

2

God nîp sabe gep

¹ Manö hagnîg gabin u anîg göl mîdöp: hon nîbi bî gau magöŋhalö gasî nîŋun, kalîp God nîp sabe gun; nîbi bî gau kalîp nan nîhön mîdagainîm, God nîp hag nîŋun; nîbi bî gau God kalîp gî ñöm abad mîd aij gînîm, a gun, sabe gun; nîbi bî gau magöŋhalö God nîpe gî aij göp u gasî nîŋun, God nîp aij a gun. ² God nîp hag nîŋno, kiŋ gau abe, gapman bî kub gau abe, kalîp magöŋhalö abad mîd aij gînîm. Anîg gö me, hon agamîj mîd aij

gun, God nîp gasî nîŋöl gî, gî aij göl gî mîdeinabun. ³ Anîb unbö rö gînabun aij. God, Ud Kamîŋ Yuep Bî hon u, nîp u rö nöp aij gînab. ⁴ “Yad nîbi bî gau magöŋhalö ud kamîŋ yunîg gabin u, kale magöŋhalö manö aij yad u nîŋ udöm, manö aij manö ił u nîŋ aij göl,” a gî gasî u nîŋöb.

⁵ Nîhön gînîg:

God aŋî ap nöp mîdöp.

Pen Bî aŋ nîbö u, u rö nöp aŋî ap nöp mîdöp.

God böŋ lap mîdöp;

hon nîbi bî böŋ lap mîdpun.

Pen Bî aŋî ap nöp nîbi bî ud God aip jîm ñînîm rö löp.

Bî anîbu Krais Jisas, nîpe ke bî yabił ap.

⁶ Nan si nan naij nîbi bî gau magöŋhalö gîpal gau,

Krais Jisas nîpe mab ba laŋ hañ romaŋ nîpe ke udöm,

ilön kub udöm, umöm, pen kub hon anîbu böŋ nöp raua.

Anîb u, God hag la ñîn u,

Krais Jisas ga anîbu nîbi bî nîŋöm nîŋ udnaböl gau,

nîpe kalîp magöŋhalö ud kamîŋ yunab. *

⁷ Adö anîbu nöp, Krais Jisas yîp hag lö, yad Jisas manö aij ud arep bî ap mîdem, manö aij anîbu nîbi bî gau magöŋhalö hag ñî aij gem, Juda nîbi bî wasö gau kalîp Krais Jisas manö nîŋö u hag ñî aipin. Yîp wög hag la anîbu, nîŋö yabił hagabin. *

⁸ Bî gau, ram mînönŋ magöŋhalö gau, bî rîmnap kalîp mulu lugagö, pen pen hagagöm, agamîj jîm ñöl nöp mîdöm, pör nöp God hagöp rö nöp göm, nîp ñîmagö gîlaŋ göl gî sabe gaiöl u, yîp aij gînab.

⁹ Pen nîbi gau u rö nöp agamîj mîd aij göl. Umagö kale malîkagnaböl. Nan gol udöm kłîñ aij gîpal gau, aka bis kîbap rö mani kub rauep gau, aka wałîj mani kub rauep gau yîmagnaböl. Nîbi nan aij aij hañ romaŋ yîmbal gau, nîbi bî rîmnap hanîp nîŋlö aij gaŋ, a göm, gîpal u, God nîp aij gagöp. * ¹⁰ Pen nîbi God nîp nîŋ udun sabe gîpun, a gîpal gau, kale nîbi bî

* **1:20:** 2Di 4:14-15; 1Ko 5:5

* **2:6:** Ro 3:29-30; Gal 1:4

* **2:7:** Ap 9:15; Gal 2:7-8; 2Di 1:11

* **2:9:** 1Pi 3:3-5

rîmnap gau kalîp ud aij göm, wög rîmnap gî ñöm, kalîp gî aij göm, göl. Anîg gî naböl u, God nîp aij gî nab. *

11 Bî gau God Manö hag ñaiöl u, nîbi gau agamîj mîdöm, nîj aij göl. 12 Yad nîbi gau kalîp hagî, kale God Manö bî gau kalîp hag ñagnaböl; kale bî gau kalîp abad mîdageinaböl. Bî gau God Manö hag ñaiöl u, nîbi gau kale manö rîmnap hagagöl. * 13 God Adam nîp nöd gî löm, hainö nîbi nîpe Ip nîp gî la. * 14 God mab magö wasö ga u, kîjaki manö pîral hageia Adam nîjaga. Nîbin Ip kîjaki manö pîral u nîjöm gî naij ga. * 15 Pen nîbi gau ñî pai yag dapöm, ana udöm, Kraîs Jîsas nîp nîj udöl gî, nîbi bî gau kalîp mîdmagö löl gî, Kraîs Jîsas manö aij nîpe hagöp rö nöp göl gî, gî mîdeinaböl u, God kalîp ud kamîj yunab.

3

Nîbi bî Kraîs Jîsas nîj udpal gau kalîp abad mîdep bî gau

1 Manö nîjö yabî hagnîg gabin. Bî rîmnap, Kraîs Jîsas nîp wög gun, nîbi bî nîp nîj udpal gau kalîp abad mîdaiun, a göm, gasî u nîjbal gau, gasî aij yabî nîjbal. * 2 Pen kale nîbi bî Jîsas nîj udpal gau kalîp abad mîdep bî rîmnap udun, a gî nabîm u, bî gî aij gî pal gau nöp nîjmîm udmîm. Nîbi kale aîj ap nöp udöm, bî hain aij, gasî nîj aij göm, nan naij gagöm, nîbi bî mîlö gau nîbö hag wîhai dam ram kale aip an dan udöm, nîbi bî Kraîs Jîsas nîj udpal gau kalîp hag ñî aij göm, gî pal bî gau nöp nîjmîm udmîm. *

3 Pen bî ñîg wain iru ñîjbal gau, bî kal yabî jubal gau, bî manö pen pen hagpal gau, bî utpö kîno kîbap manî mîdmagö lîbal gau, kalîp nîjmîm udagmîm. Bî agamîj hain rîkôm, mîd aij göl u nöp nîjmîm udmîm. 4 Bî nîbi ñî pai amîlap kale gau kalîp abad mîd aij gîlö, ñî pai kale gau pen, bapî nîjög hagöp, a göm, nîjbal bî gau nîjmîm udmîm. 5 Pen bî nîbi ñî pai nîpe ke gau abad mîd aij gagnab u,

nîpe aigöl göm God nîbi bî nîpe gau kalîp abad mîd aij gî nîm?

6 Bî Kraîs Jîsas nîp gîsön nöp nîj udpal gau nîjmîm udagmîm. Bî Kraîs Jîsas nîp gîsön nöp nîj udöp u, bî kub mîdpî, a göm, lug pakö, God nîp manö kub hagöm, hag ke gau yunîm rö löp. Kîjaki hadame nöp, yad bî kub mîdpî, a göm, God nîp arö gö, God pen nîp hag yua rö u, nîp u rö nöp gî nab. 7 Bî udnabîm anîb u, nîbi bî Kraîs manö aij u nîj udagpal gau nîjöm, bî u bî aij, a göm gasî nîjbal, bî anîb rö nöp nîjmîm udmîm. Wasö u, nîbi bî Kraîs Jîsas nîp nîj udagpal gau bî anîbu nîp hag julö, kîjaki hel nîp udnîm rö löp. *

8 Pen kale bî abad mîdep kalîp wög gî ñeb bî rîmnap udun, a gî nabîm u, nîj aij gîmîm udmîm. Nîbi bî gau, bî u bî aij, a göm gasî nîjbal, bî gau nöp nîjmîm udmîm. Kale manö nîjög nöp hagöm, manö pîral hagagöm, ñîg wain iru ñîjagöm, utpö kîno manî nan tîp gî udagöm, gî pal bî gau nöp nîjmîm udmîm. 9 God Manö u magöjhalö manö nîjög nöp, a göm, kîö gî nîj udöm, mîd aij gî pal bî gau nöp nîjmîm udmîm. 10 Anîb u, nöd wög pro rîmnap kalîp hagpe, kale gî aij geinaböl u, hagpe, bî abadep bî gau wög gî ñeb bî mîdaiöl.

11 Pen bî abadep kalîp wög gî ñeb nîbi rîmnap udun, a gî nabîm u, u rö nöp nîj aij gîmîm udmîm. Nîbi anîb gau u rö nöp nîbi aij nöp mîdaiöl. Nîbi bî gau, nîbi u nîbi aij, a göm gasî nîjbal, nîbi anîb rö nöp nîjmîm udmîm. Nîbi bî rîmnap kalîp hag juagöm, nîbi agamîj hain rîkôm, ñîg wain iru ñîjagöm, manö pîral hagagöm, nan rîmnap sî udagöm, pör gasî nîj aij gî mîdeinaböl, nîbi anîb rö nöp nîjmîm udmîm. * 12 Pen bî abadep kalîp wög gî ñeb bî gau, nîbi kale aîj ap nöp udöm, nîbin ñî pai amîlap kale gau kalîp abad mîd aij gî pal bî gau nöp nîjmîm udmîm. 13 Wög gî ñeb nîbi bî gau wög kale gî aij geinaböl u, nîbi bî Jîsas nîj udpal anî u hib aij udöm, Kraîs Jîsas nîp nîj ud pîdör gî mîdeinaböl.

* 2:10: 1Di 5:10 * 2:12: 1Ko 14:34 * 2:13: Jen 2:7,21-22; 1Ko 11:8-9 * 2:14: 2Ko 11:3; Gal 3:1-6 * 3:1: Ap 20:28 * 3:2: Dai 1:6-9 * 3:7: 2Ko 8:21 * 3:11: Dai 2:3

¹⁴Yad nöp y+ñ+d n+inabin, a gem, nöp köp i kal+ kliñ r+kabin. ¹⁵Pen y+ñ+d nagnabin u, ne köp i ud n+ñmön, hon God n+bi b+ n+pe, n+bi b+ God pör kam+ñ m+idöp u n+p n+ñ udun cöc n+pe m+dpun gau, hon aigöl gun g+ aij g+inabun u, n+ñnabön. Hon God n+bi b+ n+pe gau, j+m ñöl ram padö klö yab+ñ rö m+idno me, manö n+ñö n+pe u ur g+in+m rö lagöp.

¹⁶N+ñö nöp, God manö n+pe hagöp u manö n+ñö yab+ñ hagöp:

Krais Jisas b+ hañ roman lö, n+bi b+ n+p waiö n+ñla.

God Ana, Jisas g+ aij yab+ñ nöp göp, a ga.

Ejol kumi kabö adö lañ au n+p n+ñla.

N+bi b+ ram m+inöñ gau gau ajöm, manö aij n+pe n+bi b+ gau kal+p hag ñeila.

N+bi b+ ram m+inöñ gau n+p n+ñ udla. Nap n+pe n+p ud mailö aij unbö ke halö kumi kabö adö lañ au ud ara. *

4

God manö aij hag ñabun, a g+inaböl u pen manö piral hagnaböl

¹God Ana waiö hagöm hagab, “Ñ+ñ hain n+bi b+ r+imnap Krais Jisas manö aij n+ñ udla u arö göm, k+jaki manö piral an+bu n+ñöm, k+jaki aiön pi yam n+pe gau manö piral hag ñ+bal u n+ñ udöm adö an+bu nöp hain g+inaböl,” a gab. ²N+bi b+ k+jaki manö piral hag ñ+bal gau, kale nag+ adö u aij, nag+ adö u naij, a g+ gas+ n+ñagpal. Gas+ r+im+d magö kale u, u aij, u naij, a g+böp, pen gas+ r+im+d magö kale u ain m+tañ rö lau inö böñ nöp hir ga. Kale manö piral nöp hag ñ+bal. ³N+bi b+ an+bu gau manö piral hagöm hagnaböl, b+ gau n+bi udagöl, n+bi gau b+ udagöl, a g+pal. Kale hagnaböl, nan magö an+bu gau nan ñ+ñeb pen nan magö an+bu gau nan ñ+ñagep asi mas+ göl, a g+pal. Pen God n+pe nan magö g+ löm, n+bi b+ y+p n+ñ udöm manö n+ñö yad n+ñbal gau, kale nan magö gau magöñhalö aij, a göm, ñ+ñnaböl, a göm, g+ la. * ⁴God nan g+ la gau magöñhalö aij u nöp g+ la. God nan magöñhalö aij g+ la m+idöp gau me, hon n+bi b+ nan ap asi mas+ gagnabun.

Nan aij g+ la m+idöp gau, magöñhalö aij, a gun, ud ñ+ñnabun. ⁵N+ñön g+in+g: God n+p sabe gun, aij a göp, a geinabun u, God manö n+pe hagöp rö, nan magö an+bu gau magöñhalö ke kam+ñ aij rö nöp m+idnab.

N+bi b+ gau kal+p hag ñ+ aij g+imön

⁶Manö hagabin i, nañ+ñ namam r+imnap gau kal+p hag ñ+ aij geinabön u, ne Krais Jisas wög g+ ñeb b+ aij m+ideinabön. Ne nöd ñ+ pro m+idmön, Krais Jisas manö aij n+pe nöp hag ñ+la u n+ñ aij g+imön, hagöp rö nöp hain g+imön, g+ dammön, uri u rö nöp manö aij u n+ñmön hain gabön.

⁷Pen aiud y+har+ñ gau hag am+l ap+l g+pal gau n+ñagmön. Ne klö g+imön, God n+p aij g+inab adö u nöp g+ m+idaimön. *

⁸N+bi b+ r+imnap klö göm eksais g+pal gau, hañ roman kale klö g+inab. Pen ne klö g+imön, God Manö hagöp rö nöp geinabön u, klö ke udnabön. God n+p aij g+inab adö u nöp geinabön u, ram m+inöñ i+ i m+ideinabön ñ+ñ i abe, ram m+inöñ adö lañ au m+ideinabön ñ+ñ u abe, m+id aij g+inabön. ⁹Manö hagn+g gabin an+bu i, manö n+ñö yab+ñ, a g+imön, böñ nöp n+ñ udmön. ¹⁰God pör kam+ñ m+idöp u n+ñ udpun u me, gas+ halö m+dpun. Krais Jisas n+pe n+bi b+ gau magöñhalö ud kam+ñ yunabin, a göm, uma. N+bi b+ Krais Jisas an+g ga u n+ñ udeinaböl gau, God pör kam+ñ m+idöp u kal+p magöñhalö böñ nöp ud kam+ñ yunab. Hon gas+ adö añ+ an+bu nöp n+ñun, wög klö g+ m+idpun. *

¹¹Manö hagabin i, ne n+bi b+ gau kal+p hag ñaimön n+ñöl. ¹²N+bi b+ r+imnap, nöp b+ praj, a göm, manö hagnabön u n+ñagnaböl rö löp u, ne n+ñ aij g+imön. Pen ne g+ aij g+imön nöp gö arö, n+bi b+ Krais Jisas n+p n+ñ udpal gau, ne manö aij hagpan rö, ne g+ aij g+pan rö, ne n+bi b+ m+idmagö l+ban rö, ne Krais Jisas n+p n+ñ ud p+idön g+pan rö, ne nag+ ub+ñ aij adö u nöp arabön rö n+ñöm, kale ke u rö nöp g+inaböl. *

¹³Yad n+inabin u pen y+p abad m+idpan ñ+ñ i, n+bi b+ gau kal+p God Manö u

* **3:16:** Jon 1:14; 2Pi 3:3; 1Jn 2:18 * **4:3:** Jen 9:3; Ro 14:6; 1Ko 10:30-31 * **4:7:** 1Di 1:4 * **4:10:** 1Di 2:3-4
* **4:12:** Dai 2:15

amgö li hagöl gi, manö it u hag ñöl gi, gi midaimön.

¹⁴ Pen nöd gau nibi bi Krajs Jisas niñ udpal kalip bi abadep bi gau, ñimagö kale ud nab+c adö ne u löm, God kalip gasi ñö, ne hainö niñhön niñhön rö ginabön manö u haglö, God nöp nan aij ke ña u haut gagmön. * ¹⁵ Nan hagaj+n i, ne gasi adö añi nöp niñmön, ktö yabıt gi+mön. Anig geinabön u, ne Krajs Jisas adan aij niñpe u ktö gi+mön, gi dö gi arabön u, nibi bi gau magörhalö niñnaböl. ¹⁶ Ne niñ aij gi+mön, God Manö hagöp rö nöp göl gi midaimön. Niñ aij gi+mön, God Manö hagöp rö nöp gasi niñöl gi midaimön. Anig göl ktö gi dam dam gi mideinabön u, ne ke abe, nibi bi manö ne niñnaböl gau abe, kalip ud kamini yunabön.

5

Krais nibi bi niñpe gau kalip abad mid aij gi+mön

¹ Bi nap bi rımnap kalip hag gagmön; nap ne ke hag ñi aij gi+pan rö u, kalip u rö nöp hag ñi+mön. Bi praj gau, namam ne ke gi aij gi+pan rö u, kalip u rö nöp gi+mön. ² Nibi majö gau, name bi ne ke gi aij gi+pan rö u, kalip u rö nöp gi+mön. Nibi praj gau, nañ+n ne ke gi aij gi+pan rö u, kalip u rö nöp gi+mön. Ne gasi aij adö u nöp niñmön, gasi naj rımnap niñgagmön.

Nibi yadu

³ Nibi yadu ñi pai kale midagöp gau kalip abad mid aij gi+mön. ⁴ Pen nibi yadu ñi pai kale rımnap midaiöl, kalip hagaimön, Krajs Jisas niñ niñ udpal rö, niñpis niñme bi nöd kalip nan magö ñi+midal rö, uri kalip pen nan magö ñöm abad aij göl. Anig geinaböl u me, God niñ aij ginab.

⁵ Nibi yadu ke halö yabıt midöp u, niñpe God añi yip abad mideinab, a göm, sidö an sib an yan God niñ sabe göl gi nöp midöp. ⁶ Pen nibi yadu miñ miñ gi ajpal gau, kamini midpun a göm niñbal u pen umeb rö midpal. ⁷ Manö hagabin anibi, nibi bi gau kalip hag ñi aij gi+mön niñöm nibi yadu abe ñi pai bi kale gau abe manö

anibi niñöm hain gilö, kalip manö ap midagnab.

⁸ Pen nibi bi an, nibi bi niñpe ke yabıt gau, niñpis niñme bi niñpe ke gau, ud aij göm nan niñheb ñöm gagnab u, niñpe Krajs manö aij niñpe u arö göm anig ginab. Nibi bi Krajs niñ niñ udagpal gau, naj yabıt göp anibu rö gapal.

⁹ Pen nibi yadu rımnap hagöm, “Hib hon u nibi yadu gau aip kali kliñ rikmim hanip abe nan niñheb nan gau ñimim,” a gaiöl, niñ aij gi+mim hib kale udmim. Nibi miñep mi unbö ñi+n juöl miñhau niñgan (60) ina, bi añi ap nöp udö uma, nibi yadu gau nöp udmim. ¹⁰ Nibi yadu nibi bi rımnap niñöl aij ginab nibi yadu u nöp udmim. Nibi nagı aij adö u nöp göm, ñi pai pro abad mid aij göm rımid ukö mid aij gi+pal gau, nibi bi gau niñbö aulö ud aij göm nan magö ñöm, nibi bi Krajs niñ niñ udpal gau kalip wög rımnap gi ñöm, nibi bi uñham midöm gasi miöl li midpal gau kalip ud aij göp, nibi yadu u nöp udmim. ¹¹ Nibi yadu miñep lagpal rımnap, hib kale udagmim. Krajs niñ cig ginabun a ginaböl u pen mid damöm, midmagö kale piñu gö, bi hain niñbö udun niñ cig gun, a göm, Krajs niñ arö göm bi hain niñbö udnaböl. ¹² Manö kale ke nöd hagla u rıb junaböl u, God niñö naj gö, manö mideinab. ¹³ Pen nibi yadu miñep lagpal gau, wög yabıt gagöm, yıharini ram ram gi ajöl göm, nibi bi rımnap hag juöl gi, manö piral hagagep gau hagöl gi, anig gi+pal anig gi+pal, a göl gi, gi mideinaböl. * ¹⁴ Nibi yadu kale bi hain niñbö udöm, ñi pai riköm, ram kale ke wög göm, mid aij ginaböl u aij. Mid aij ginaböl u, nibi bi God niñ mulu lugö niñbal gau, hanip hag juöl rö lagnab. * ¹⁵ Pen nibi yadu rımnap Krajs Jisas niñ arö göm hadö Seden niñ hain gi+pal.

¹⁶ Manö ap, nibi Krajs Jisas niñ niñ udpal gau, nibi yadu yam kale ke ap midainim, kale ke abad midaiöl. Anig gilö me, nibi bi Krajs niñ niñ udpal gau jim ñöl, nibi yadu ke halö yabıt midpal gau nöp abad mideinaböl. Wasö u, nibi yadu iru midlö, uñham yabıt abad mideinaböl.

* 4:14: 2Di 1:6 * 5:13: 2De 3:11 * 5:14: 1Ko 7:9

Nibi b+Krais niη udpal gau kalip b+abad m+dep b+ gau

17 B+ kale nibi b+ Krais Jisas niη udpal gau kalip abad m+id aij g+pal gau, nibi b+ Krais niη udpal gau, b+ an+ib gau rō kalip ud aij gōm pe aij ñōl. B+ klō gōm Krais manō aij u hag ñ+ ajabōl gau abe, b+ klō gōm Krais manō aij u nibi b+ n+pe kalip hag ñabōl gau abe, b+ an+ib gau rō kalip ud aij gōm pe aij ñōl.

18 God Manō kal+ kññ r+kōm hagla, “Nan wid magō abhib jaklō, magō gau ke lōm, cōg gau ke lōm gaη, a g+mim, kaj kau paη+id dammim, wid magō r+mnap ñ+ηnabōl, a g+mim, meg magō kale nag+ l+ r+ib+ik gagmim; wōg g+pal rō u, r+mnap ñ+ηn+g ñ+ηōl,” a g+la. Pen manō ap hagla, “B+ wōg g+pal gau, pe ñeb,” a g+la. * 19 B+ añ+ ap nōp apōm hagnab, “Nibi b+ Krais niη udpal kalip b+ abad m+dep b+ u, an+g gōl an+g gōl g+ naj gōp,” a gain+im u, niηagmōn. Nibi b+ m+hōp aka nibi b+ m+hau niηgaη rō niηōm, apōm hagaiōl u, niηō hagpal rō lōp, a g+mōn, niηmōn. * 20 Nibi b+ Krais niη udpal kalip b+ abad m+dep b+ u, nan si nan naj gōp u arō gagnab u, Krais nibi b+ am magum g+ nabōl ñ+n u, magōrhalō niηm+dlō niηōl g+, n+p hag g+mōn. An+g geinabōn u, nibi b+ r+mnap niηōm, ana udōm, hainō an+g gagnabōl. *

21 B+ yad gau g+ naj gagpal, b+ kale gau nōp g+ naj g+pal, a g+mōn, gas+ u niηagmōn. Manō il m+dain+im u, niη aij g+mōn nōp, hagmōn. Nōp manō an+bi y+har+η hagagabin; God, Krais Jisas, ejol n+pe hag la gau niηm+dlō niηōl g+ hagabin.

22 Pen Jisas nibi b+ kalip abadep b+ gau, y+η+id ñ+magō ne nab+c kalip adō u l+mōn, wōg an+ibu hag lagmōn. Nibi b+ r+mnap nan si nan naj gaiōl u, ne aip gagmōn. Ne b+ as+η m+dagōp rō nōp m+daimōn. 23 Pen nōp nan pōr pōr gōm, yuō hauub u, ne uri ñ+g nōp ñ+ηagmōn, ñ+g wain pro pro r+mnap halō ñ+ηmōn.

24 Nibi b+ nan si nan naj g+pal u, r+mnap waiō gilō, y+η+id nōp niηun manō hag g+pun. Pen nibi b+ r+mnap nan si

naj agam+η pi gōl gilō, y+η+id niηagnabun. Hainō niηnabun. Wasō u, God manō kub hagnab ñ+n u nōp waiō l+nab. 25 Pen an+ib unbō rō nōp, nibi b+ kale nibi b+ r+mnap kalip g+ aij geinabōl u, r+mnap waiō m+idō, y+η+id nōp niηnabun. Pen y+η+id niηagnabun u, pi gōl m+dain+im rō lagōp.

6

Nibi b+ nag+ wōg gep gau

1 Krais nibi b+ n+pe r+mnap kale nag+ wōg gep nibi b+ m+dpal gau, b+ kub kalip rau daula gau ud aij gōl. An+g geinabōl, nibi b+ r+mnap niηōm, God n+p hag juōm, Krais Jisas manō aij hag ñ+ibun u hag juōm, gagnabōl. * 2 Pen nibi b+ Krais n+p niη udpal gau, b+ Krais n+p niη udpal r+mnap kalip nag+ wōg g+ ñōl g+, gas+ naj niηōm, Krais nibi b+ mam hon ke gau niηōn g+niη kalip nag+ wōg gabun, a gōm, hagagōl. Mam aij hon Krais n+p niη udpal gau kalip wōg g+ ñabun, a gōm, wōg kalip u g+ aij yab+il gōl. Manō kal+ kññ r+kabin i nibi b+ gau kalip hag ñ+ aij gō niηōl. *

Nan iru udun, a gōm, gas+ u niηbal

3 Nibi b+ r+mnap, B+ Kub hon Jisas Krais n+pe manō aij haga u abe, manō aij n+pe pōr hag ñ+ibun u abe arō gōm, manō ke r+mnap hag ñ+nabōl gau, * 4 hon nōp nibi b+ kub m+dpun, a gōm, hau+ alōm gas+ m+dagō, an+g g+pal. An+ib u, nibi b+ r+mnap kalip gas+ naj niηōm, manō magō adō u nōp pen pen hag am+il ap+il gōm, nibi b+ r+mnap niηlō mulu lugō, kal juōm, manō naj hagōm, gas+ naj niηbal. 5 Kale Jisas manō niηō n+pe u arō gōm, God adan arnabun u+ pō k+no mani nan gau udnabun, a gōm, gas+ naj nōp niηōm, pōr pōr nōp manō pen pen hagpal. *

6 Pen hon Krais Jisas niη udun, nan hon hadō m+idōp u ñ+ñ+ l+nabun u, hon nan aij yab+il ap udun, m+id aij yab+il g+ nabun. * 7 Ami b+ han+p yag daula ñ+n u, nan r+mnap halō udun dauagno. Pen umnabun ñ+n u, u rō nōp nan r+mnap halō

* 5:18: 1Ko 9:9; Mad 10:10 * 5:19: 2Ko 13:1 * 5:20: Ep 5:11 * 6:1: Ep 6:5 * 6:2: Plm 16 * 6:3: Gal 1:6-9 * 6:5: 2Di 3:8; 4:4; Dai 1:14 * 6:6: 1Di 4:8; Plp 4:11-12; Hib 13:5 * 6:7: Job 1:21

udun aragnabun. * 8 Anib u, nan ñiñeb rımnap, walij hon rımnap midainim, nan hon rö pro me u, a gun. 9 Pen nıbi bı nan iru udun a göm gası niñbal gau, hauı alö, gası añı anıbu kalıp tıp gı ud arö, wal nan ñiñnig aulö, hel udö, adıñ ilön kub udpal u rö kalıp gınab. Kalıp böñ nöp naij gınab. 10 Nıbi bı uıpö kılno kibap mani nan gau midmagö libal gau, nan si nan naij adö ke ke iru nöp gıpal. Rımnap gası anıbu niñöm, God nıp gası u arö göm, mid aij gagöm, kalıp ke mög naij yabıtı göp. *

God nan ñımagö adö nöp li ña u, ud aij gımön

11 Dimodi. Ne God bı nıpe midpan u me, nan naij nan pıral hagajın i magöñhalö hil gımön, gı aij gımön, God hagöp rö nöp gımön, Krais Jisas niñ udmön, nıbi bı gau midmagö limön, klö gımön gı dammön, bı agamıj hain rikmön, gı midmön. *

12 Ne Jisas niñ udpan rö, ñın rımnap miñör auö, uıham mideinabön, pen ne klö gımön, Krais manö aij u hain gımön. Nıbi bı iru niñmidlö niñöl gı, yad Krais Jisas nıp niñ udpin, a gına ñın anıbu, nıpe pör midep magö u nöp ñöb. Pör midep magö anıbu ud pidöñ gımön. *

13 God nan gau magöñhalö kamıñ magö ñöb u abe, Krais Jisas Podias Pailod nıp manö kabö göl haga u abe, kale niñ midlö niñöl gı, nöp klö gem hagabin, * 14 manö nöp hagabin i magöñhalö niñ aij gımön, hain gımön, gı aij gımön gö arö, Bı Kub hon Jisas Krais ado gı aunab. Ne anıg geinabön, nıbi bı rımnap niñöm nöp hag juöl rö lagnab. 15 Jisas ado gı aunab ñın anıbu, God nıpe ke hag la. Ñın hag la ñın anıbu nöp Jisas nıpe kauyanı ado gı aunab. God Bı aij ke yabıtı. Nıpe añı nöp nan gau magöñhalö abad midöp. Nıpe kiñ gau magöñhalö Kiñ kale midöp. Nıpe bı kub gau magöñhalö Bı Kub kale midöp. * 16 Pen nıpe añı nöp umnım rö lagöp; pör yabıtı nöp mideinab. Mailö aij nıpe u ke yabıtı midöp. Nıbi bı rımnap nıp amgö niñagpal yabıtı; nıp amgö magö niñeb rö

lagöp. Nıbi bı ap nıpe midöp söł au aröl rö lagöp. Nıpe God Bı klö yabıtı unbö ke u, nıbi bı magöñhalö niñöm, hib nıpe u pör pör nöp haglö adö aranı. Anıb unbö rö aij.

17 Nıbi bı uıpö kılno kibap mani nan iru midöp gau kalıp hagaimön, hon nöp nıbi bı ke yabıtı midpun, a göm, nan yıñid hir gınab gau gası niñagöl; God hanıp nıbi bı abad midöm, mid aij gınaböl, a göm, nan aij aij iru nöp hanıp pör ñab u nöp niñ udöm, gası halö midaiöl. * 18 Anıb u, kalıp hagaimön, nan iru midöp rö, nıbi bı gau ud aij göm, kalıp mög niñöm, nan kale rımnap kalıp haıöwalö ñöl. Kale nıbi bı rımnap kalıp gı aij göm, gı ud arlö ud arlö, kalıp iru gagnım. 19 Anıb unbö rö geinaböl u, kale nan aij yabıtı kale ap mideinab God ram miñöñ nıpe kumi kabö adö lanı au, niñöm kale amöm kamıñ pör midep magö u böñ nöp udöm, pör nöp pör nöp kamıñ mideinaböl. Kamıñ midep anıbu, kamıñ niñö yabıtı. *

20 Dimodi. God nan ñımagö adö nöp ñı la u, ud aij gımön. God nıp gası niñagöm manö pıral manö yıharıñ pör pör hag amıl apıl gıpal gau abe, manö hauı alö pen pen hagaböl gau abe, udagmön. 21 Nıbi bı rımnap, manö pıral kale anıbu udöm, uri God Manö kabö rö niñbun, a göm, ke padö u aramöm, Jisas manö aij nıpe niñ udla u böñ nöp arö gıpal.

God nöp mög niñöm, abad midainım. *

* 6:10: Ep 5:5 * 6:11: 2Di 2:22 * 6:12: 1Ko 9:25-26; 2Di 4:7 * 6:13: Jon 18:36-37 * 6:15: Rep 17:14
* 6:17: Luk 12:20 * 6:19: Mad 6:20 * 6:21: 1Di 1:6; 2Di 2:18

2 Dimodi Pol köp hain n̄bō u Dimodi n̄p kal̄i kliñ r̄ika

¹Yad Pol. God geia n̄ñöm yad Krajs Jisas n̄p c̄ig gem, kam̄iñ ḡis̄ön n̄bō kam̄iñ p̄ör m̄idep hag la u udpin. An̄ig n̄ñöm, God n̄pe ke hagö, Krajs Jisas manö aij ud arep b̄i n̄pe ap m̄idpin.

²Ñ̄i m̄idmagö yad Dimodi, n̄p köp an̄ibi kal̄i kliñ r̄ikabin. Bapi God, B̄i Kub hon Krajs Jisas, n̄p mög n̄ñmil, ud aij ḡimil, abad m̄id aij ḡilö me, ne agam̄ij m̄id aij ḡimön. *

God manö hagun u, nable gagn̄im

³Ap̄is bac b̄i God n̄p wög ḡi m̄idm̄idal rö u, yad u rö n̄p gas̄i m̄ihöp n̄ñagem God n̄p n̄p gas̄i n̄ñem, wög n̄pe ḡim̄idin. Yad s̄idö an̄ s̄ib an̄ yan̄ God n̄p sabe ḡim̄idin u, yad p̄ör n̄p hib ne hagem, God n̄p aij a gabin. * ⁴M̄it̄öñ ḡina u n̄ñöl ḡi m̄idpin. An̄ib u, n̄p am n̄ñem, yad m̄iñ m̄iñ yab̄iñ ḡinabin.

⁵Ne gas̄i añ̄i adö n̄p n̄ñmön Krajs Jisas n̄p n̄ñ ud p̄idöñ ḡipan u, n̄ñöl ḡi m̄idpin. Nap̄is Lois aip, name Yunis aip, Krajs Jisas n̄p n̄ñ ud p̄idöñ ḡimil m̄idm̄idil rö, ne u rö n̄p n̄p n̄ñ ud p̄idöñ ḡipan, a ḡi gas̄i n̄ñbin. * ⁶Ne Krajs Jisas n̄p n̄ñ ud p̄idöñ ḡipan rö, yad n̄p hagabin, ñ̄imagö yad ud nab̄ic adö ne u l̄inö, God n̄p nan aij ñ̄a u, gas̄i n̄ñöl ḡi m̄idmön. Nan n̄p an̄ dan̄ m̄idöp an̄ibu, pu gaimön M̄it̄öñ ḡin̄im. * ⁷God n̄pe Ana n̄pe han̄p ñ̄ö, p̄iñ̄iñ gagun; God Ana n̄pe gö, p̄idöñ halö m̄idun, n̄ibi b̄i gau kal̄ip m̄idmagö lun, gas̄i hañ roman̄ hon ke gas̄i göp adö u gagun, ḡinabun. *

⁸An̄ib u, ne B̄i Kub hon manö aij n̄pe hagmön, nable gagn̄im. N̄ibi b̄i gau kal̄ip hañöwalö hag ñ̄imön. Yad B̄i Kub manö aij n̄pe hag ñ̄ainö, ȳip naḡi l̄ila u, n̄p u rö n̄p nable gagn̄im. Pen God n̄pe p̄idöñ n̄pe n̄p ñ̄öb rö, Jisas manö aij u hag ñ̄i

ajmön. An̄ig gaimön, n̄p ḡi naij gaiöl, gas̄i iru n̄ñagemön. ⁹God han̄p ud as̄ik yuöm, n̄ibi b̄i uñ yad ke m̄ideinabim, a ga. Hon naḡi aij adö u arno n̄ñöm God han̄p udaga; n̄pe ke n̄d an̄ig ḡinabin, a ga rö, han̄p n̄ibi b̄i mög yab̄iñ n̄ñöm uda. Ram m̄inöñ hadame dagol gau ḡi laga ñ̄in u, God n̄ibi b̄i mög yab̄iñ n̄ñöm, Krajs Jisas n̄ibi b̄i gau kal̄ip ud as̄ik yunab, a göm gas̄i u n̄ña. * ¹⁰Pen m̄iñi, God n̄ibi b̄i mög yab̄iñ n̄ñöb u, waiö n̄ñbun. Krajs Jisas apöm, han̄p n̄ibi b̄i nan a göm uma u me, God han̄p n̄ibi b̄i magöñhalö mög yab̄iñ n̄ñöb u, waiö n̄ñbun. Krajs Jisas han̄p n̄ibi b̄i nan a göm ilön udöm uma u me, uri umeb magö u klö ap m̄idagöp. Jisas an̄ig geia u me, kam̄iñ m̄idep magö u abe, p̄ör p̄ör m̄idep magö u abe, han̄p n̄ibi b̄i waiö yamöb. *

¹¹Manö aij an̄ibu n̄ibi b̄i gau magöñhalö n̄ñlan̄, a göm, Krajs Jisas n̄pe ke ȳip hagaj̄ip, yad Jisas manö aij ud arep b̄i n̄pe ap m̄idem, manö aij an̄ibu n̄ibi b̄i gau magöñhalö hag ñ̄i aij gem, manö yuö u hag ñ̄i aij gem, ḡipin. * ¹²Jisas manö aij n̄pe u hag ñ̄i ajainö u me, ȳip ḡi naij ḡilö, uñham m̄idpin. Pen yad ana arö n̄ñöl ḡi m̄idagpin; yad gas̄i halö m̄idpin. B̄i n̄ñ udpin u, B̄i an̄ibu hadö n̄ñbin. Yad n̄p nan ñ̄ibin u, n̄pe nan an̄ibu ud abad m̄id aij göm, ḡi dam dam, ñ̄in hain u aunab.

¹³Manö hagnö n̄ñban u, kabö göl n̄p m̄idöp, a ḡimön, n̄ibi b̄i gau kal̄ip hag ñ̄imön. An̄ig ḡimön, Krajs Jisas n̄p n̄ñ udöl ḡi, n̄ibi b̄i gau kal̄ip m̄idmagö löl ḡi, ḡi m̄idaimön. Krajs Jisas n̄p c̄ig aij ḡipan u me, ne an̄ig ḡimön rö löp. ¹⁴God nan aij ñ̄imagö adö ne la u, ud aij ḡimön. Ana Uñ han̄p an̄ dan̄ m̄idöp u, klö n̄pe n̄p ḡi ñ̄ö, ud aij ḡimön. *

¹⁵Ne n̄ñban, n̄ibi b̄i Esia Propins n̄bō gau magöñhalö ȳip arö ḡila. Pigelas abe, Hemogenis abe, an̄ig unbö rö n̄p ḡilö. ¹⁶⁻¹⁷B̄i Kub n̄pe Onesiporas n̄ibi b̄i ram n̄pe gau mög n̄ñöm ud aij ḡin̄im. N̄ñhön ḡin̄ig; n̄pe daun kub Rom ap m̄ideia ñ̄in u, nable udnabin, a göm, ȳip arö gaga. Yad

* **1:2:** Ap 16:11; 1Di 1:2 * **1:3:** Ap 23:1 * **1:5:** Ap 16:1 * **1:6:** 1Di 4:14 * **1:7:** Ro 8:15 * **1:9:** Ep 2:8-9; Dai 3:5 * **1:10:** Hib 2:14 * **1:11:** 1Di 2:7 * **1:14:** 1Di 6:20

aui nagı mıdpin, nıpe uıtham ulhai nıñöm, apöm yıp nıñı. Ñın iru nöp apöm nıñıaıa, yıp aıj yabıtı ga. ¹⁸ Anıb u, ñın kub hain u, Bı Kub nıpe Onesiporas nıp mög nıñöm ud aıj gınım. Epesas mıdainö, yıp ud aıj göm nan ke ke nıñön nıñön iru nöp gı ñımıdöp u, ne ke nıñ aıj gıpan.

2

Jisas nıp cig gun, ami bı nıpe rö mıdaiun

¹ Pen ñı yad Dimodi. Ne Kraıs Jisas nıp hain geınabön u, nıpe nöp mög nıñöm ud aıj gınab. Anıb u, ne gası añı nöp nıñmön, klö gı mıdaimön. ² Manö aıj nıbi bı gau kalıp pör hag ñımıdin nıñban u, nıbi bı Kraıs Jisas manö aıj hain gıpal rımnıap ulhai nıñmön, hag ñı aıj gımön; kale pen nıbi bı ñı pai rımnıap kalıp hag ñı aıj gınaböl.

³ Kraıs Jisas nıp wög gıpun rö, nıbi bı rımnıap hanıp gı naij gılö, uıtham mıdpun. Ne u rö nöp, Jisas Kraıs ami bı aıj nıpe mıdpan u me, yıp u rö nöp gınaböl, a gımön, pıñıñ gımön, nıp arö gagmön; wög nıpe u halöwalo gımön. *

⁴ Ami bı gau, bı kub kale u nıp aıj gan, a göm, gası añı u nöp nıñbal. Nan höñ adö gau, a göm, gası u nıñagpal. ⁵ Nıbi bı resıs gıpal gau, bı resıs abad mıdpal gau hagpal hagpal rö nöp göm, nan aıj udpal. *

⁶ Pen nıbi bı maj wög gıpal gau, le ilön gıpal rö, kale ke nöd ral ñıñöl. Hainö nıbi bı rımnıap ral ñıñıaböl. * ⁷ Manö hagabin i, ne nıñöl gı mıdö, Bı Kub nöp gası ñö, nıñ aıj gınabön.

⁸ Jisas Kraıs nıp gası nıñöl gı mıdaimön. Depid ñı rıkö, rık dam dapıl göm, Jisas nıp yag daula. Nıpe umöm uraka. Jisas Kraıs manö aıj hagabin u, manö anıbu me u. *

⁹ Yad manö aıj anıbu hag ñainö, yıp bı naij gep rö nagı lılö mıdpin. Pen God Manö u nagı mıdagöp. * ¹⁰ Anıb u, God nıbi bı udnıg gabin, a göm, nıñ la gau, Kraıs Jisas kalıp ud asık yuö, kale God aıp mailö aıj nıpe halö pör pör nöp kamıñ mıdaiöl,

a gem, nıbi bı gau yıp mulu lugö gı naij gaiöl, yad pıñıñ gem arö gagnabin.

¹¹ Manö böñ nöp nıñ udep ap hagnıg gabin:

Hon Jisas aıp umno u me,
nıpe aıp pör pör nöp kamıñ
mıdeınabun. *

¹² Kraıs Jisas nıp wög gaino,
nıbi bı gau hanıp mulu lugö gı naij
gaiöl,

pıñıñ gun arö gagnabun u,
nıpe Kın mıdöm nıbi bı gau abad
mıdeınab ñın u,
hon nıpe aıp mıdun, u rö nöp nıbi bı
gau abad mıdeınabun.

Kraıs Jisas nıp nıñagpun, a gınabun u,
hanıp u rö nöp, kalıp nıñagpin, a
gınab. *

¹³ Pen Kraıs Jisas manö aıj hagöp rö
gagnabun u,
nıpe manö aıj nıpe hagöp rö nöp
gınab.

Nıñön gınıg: Kraıs pör nöp manö nıñö nöp
hagöp;
manö nıñö anıbu arö gınım rö lagöp.
*

God wög hag la u, klö gımön gı aıj gımön

¹⁴ Manö kalı kılñ rıkabin anıbi, nıbi bı gau kalıp pör pör hag ñı aıj gımön hauı gagöl. God nıñ mıdö nıñöl gı, nıbi bı gau kalıp hag aıj gımön, kale manö magö adö u nöp pen pen hag amıl apıl gagöl; manö magö pen pen hagnaböl u, nan aıj ap gagnab; nıbi bı manö anıbu nıñıaböl gau kalıp gı naij yabıtı gınab. * ¹⁵ Yad God nıp wög gı aıj gem, manö nıñö nıpe u kabö rö nöp hag ñı aıj gınabin u, God yıp aıj a gınab, a gımön, gası adö añı anıbu nöp nıñmön, klö gımön gı mıdaimön. *

¹⁶ God nıp gası nıñagöm manö yıharıñ pör pör hag amıl apıl gınaböl u, ne aıp hagagmön. Hag dam dapıl göm, kale God Manö nıñö u arö göm, mılö gau arıaböl.

* ¹⁷ Manö pıral hag ñııaböl anıbu, wös pro ap löm, mıd damöm, hainö wös gısa kub yabıtı löp rö u gınab. Bı hag ñeb

* **2:3:** 2Di 1:8 * **2:5:** 2Di 4:8 * **2:6:** 1Ko 9:7 * **2:8:** 1Ko 15:4; Ro 1:3 * **2:9:** Ep 3:1,13; Plp 1:12-14

* **2:11:** 2Ko 4:11 * **2:12:** Mad 10:33 * **2:13:** Ro 3:3-4; Dai 1:2 * **2:14:** 1Di 6:4; Dai 3:9 * **2:15:** 1Di 4:6

* **2:16:** 1Di 4:7 * **2:17:** 1Di 1:20

bɪ Haimenias aip, Pailidas aip, kale adö anɪbu gɪpil. * 18 Bɪ gau God Manö nɪŋö u arö göm hagpal, “Hon hadö urakno; umun kauyan urakagnabun,” a gɪpal. Pen kale manö piral anɪbu haglö, nɪbi bɪ rɪmnap Jisas manö aij u hadö arö gɪpal.

19 Pen God ram padö bɪnɪŋ gɪ aij ga u pɪdöŋ mɪdöp. Padö aŋ au kalɪ kɪɪŋ rɪmnap mɪdöp: “Bɪ Kub nɪpe nɪbi bɪ nɪpe ke nɪŋöb.” Manö ap abe mɪdöp: “Nɪbi bɪ kale Bɪ Kub nɪbi bɪ nɪpe mɪdpun, a gɪpal gau, nagɪ naj adö u aragöl.” *

20 Pen ram kub yabɪɪ gau, kɪnan ke ke mɪdöp. Kɪnan rɪmnap, gol aka silpa udöm gɪpal. Rɪmnap pen mab aka mɪnöŋ nöp udöm gɪpal. Rɪmnap udöm, nan prɪ wasö, nan aij aij gau nöp lɪbal; pen rɪmnap nan yɪharɪŋ haɫöwaɫö gau lɪbal. 21 Nɪbi bɪ Krais Jisas nɪŋ udpal gau magöŋhalö unbö rö nöp. Nɪbi bɪ an an nan prɪ nan haɫöwaɫö gau asɪ masɪ gɪnaböl gau, kale nɪbi bɪ uɫ nɪpe ke mɪdöm, wög aij nɪhön nɪhön mɪdeinab gau kale mɪñ mɪñ göl gɪ gɪnaböl. Anɪb u, Bɪ Kub nɪbi bɪ uɫ nɪpe ke anɪb gau nɪŋöm, kalɪp wög aij rɪmnap hag lɪnab.

22 Pen nɪbi praj bɪ praj rɪmnap gasɪ naj nɪŋbal rö u nɪŋagmön. Ne pen gɪ aij gɪmön, God hagöp rö nöp gɪmön, Krais Jisas manö aij nɪpe nɪŋ udmön, nɪbi bɪ gau mɪdmagö lɪmön, klö gɪmön gɪ dammön, bɪ agamɪŋ hain rɪkmön, gɪ mɪdaimön. Nɪbi bɪ mɪdmagö asɪŋ mɪdagöp rö mɪdöm Bɪ Kub nɪp sabe gɪpal gau aip jɪm ñöl mɪdmön, hagajɪn adö anɪbu nöp gɪ mɪdaimön. *

23 Pen manö yɪharɪŋ hag amɪl apɪl göm, pen pen hagpal gau, ne aip hagagmön. Nɪhön gɪnɪg: anɪg geinaböl u, hainö mulu lugö, kal juöm, manö naj hagöm, pen pen gasɪ naj nɪŋnaböl. * 24 Nɪbi bɪ Bɪ Kub nɪp wög geinaböl gau, pen pen hagagöm, agamɪŋ mɪdöm, nɪbi bɪ ud aij göm, hag ñɪ aij gɪnaböl. Kalɪp gɪ naj gɪlö, pen gɪ naj gagöl. 25 Pen nɪbi bɪ rɪmnap manö kale udagaiöl, kale pen agamɪŋ hag ñɪ aij göl gɪ mɪdlö, God nɪbi bɪ anɪb gau kalɪp gasɪ aij ñö, nan si nan naj gɪpal u nɪhön gɪnɪg anɪg gɪpun, a göm, ado gɪ nɪp lau adö apöm, manö nɪŋö yuö yabɪɪ u nɪŋ udöl

rö löp. 26 Anɪg göl agamɪŋ hag ñɪ aij göl gɪ mɪdlö, gasɪ aij auö, Seden kalɪp pɪr pɪr alöm udö, kɪd nɪpe u mɪdöm, manö piral nɪpe nɪŋmɪdal u arö göm, mɪd aij gɪnaböl.

3

Ñɪn hain anɪbi nɪbi bɪ gɪ naj yabɪɪ gɪnaböl

1 Pen ne nɪŋban, ñɪn hain anɪbi nɪbi bɪ uɫham mɪdeinaböl. * 2 Kale hañ romanɪ kale nöp gasɪ nɪŋöm, uɫpö kɪno kɪbap mani nöp mɪdmagö löm, hon nöp bɪ kub mɪdpun, a göm, hib kale ke dap ranöm, nɪbi bɪ gau kalɪp hag juöm, nɪme nap bɪ kalɪp manö rɪb juöm, nɪbi bɪ kalɪp gɪ aij gɪpal gau kalɪp aij a göp hagagöm, God nɪp gasɪ nɪŋagnaböl. 3 Kale nɪbi bɪ rɪmnap mɪdmagö lagöm, nɪbi bɪ kalɪp gɪ naj gɪnaböl u nɪŋöm arö gagöm, nɪbi bɪ rɪmnap kalɪp manö naj manö piral hagöm, agamɪŋ hain rɪkagöm, kal naj yabɪɪ göm, nan nɪhön nɪhön aij mɪdöp u nɪŋlö, kalɪp mulu lagnab. 4 Kale mumug nɪŋöm, haɫöwaɫö gɪ naj göm, hon nöp nɪbi bɪ kub mɪdpun a göm, hañ romanɪ hon ke aij gɪnɪm adö u nöp gun, mɪñ mɪñ gun, a göm, God nɪp mɪdmagö lagnaböl. 5 Hon nɪbi bɪ anɪb gau nɪŋun, nɪbi bɪ God nɪp nɪŋ udpal rö nöp gɪpal, a gɪnabun u pen God Ana nɪpe gö, pɪdöŋ halö mɪdun, God hagöp rö nöp gun, a göm, gasɪ u nɪŋagnaböl. Nɪbi bɪ anɪb unbö rö gɪpal gau arö gɪmön, aip magum gagmön. *

6 Bɪ anɪb gau rö rɪmnap, agamɪŋ ram ram uɫhai am nɪŋ arlö nɪŋöl gɪ, nɪbi gasɪ aij mɪdagöp gau, kalɪp hag wɪhai ram raul kale ud arlö, kale manö piral kalɪp hag ñailö, nɪbi anɪb gau böŋ anɪb lau adö arnaböl. Nɪbi anɪb gau, nan si nan naj gɪpun gau prɪ u, aigöl gun kɪk gɪ yuun, mɪd aij gun, a göm, mɪŋör kub yabɪɪ nɪŋöm, gasɪ kub nɪŋöl gɪ mɪdpal. Pen mɪdmagö kale pɪlu gö, gasɪ naj ke ke iru nöp am kalɪp ud danɪ göm, adan naj anɪb gau ud tɪp gɪnɪg gab. 7 Nɪbi anɪb gau rö, manö gau nɪbö gau nɪbö nɪŋnaböl u pen Krais Jisas manö aij u nɪŋeinaböl u, u manö nɪŋö me u, a göm, nɪŋagnaböl. 8 Pen bɪ

* 2:19: Jon 10:14; 1Ko 8:3; Ais 52:11 * 2:22: 1Di 6:11 Dai 1:16

* 2:23: 1Di 4:7 * 3:1: 1Di 4:1 * 3:5: Mad 7:15,21;

Janis Jabris bi mihau Mosi manö haga u ji niñlö u rö, bi piral hagpal gau u rö nöp Krai Jisas manö niñö u ji niñbal. Kale gasi naj yabi nöp niñöm, Krai Jisas manö aij u ji niñbal rö, God kalip u rö nöp ji niñöb. * ⁹ Pen gipal adö anibu rapin gilo arni rö lagöp. Janis Jabris bi mihau gi naj gilo, niñbi bi waiö niñla rö u, niñbi bi miñi anib unbö rö nöp manö piral hag niñbal gau u rö nöp waiö niñaböl.

Jisas Krai manö aij u niñ ud aij gimön

¹⁰ Pen yad aip midul, gasi adö añi nöp niñul, Jisas Krai manö aij u hag niñbin u abe, nagis aij adö yad gipin u abe, ne hadö niñ aij gimön anig unbö rö nöp gipan. Krai niñ niñ ud pidön gem, wög niñe klö yabi nöp göl gem, niñbi bi gau kalip midmagö lem, miñör auö uñham midem arö gagpin u, ne niñban. ¹¹ Krai manö aij hag niñainö yip gi naj gilo uñham midainö u, ne hadö niñban. Niñbi bi daun kub Adiok, Aikoniam, Lisdra gau yip gi naj gilo gilo, uñham yabi midainö u pen Bi Kub yip ud kamiñ yua u, ne niñban. *

¹² Niñbi bi Krai Jisas niñ cig göm, hagöp rö nöp ginig gaböl gau, kalip magöñhalö miñör niñlö, uñham midleinaböl. * ¹³ Pen niñbi bi naj manö piral adö u nöp hag niñbal gau, naj yabi gilo gilo arö, kale nöd niñbi bi naj midmidal rö wasö, hainö niñbi bi naj unbö ke midleinaböl. Kale ke God adan aij u niñagöm, niñbi bi rimnap kalip manö piral anibu hag niñlö, kale u rö nöp God adan aij u niñagnaböl.

¹⁴ Pen ne niñ pro nöp midmön, nöp Krai Jisas manö niñö u hag niñlö, niñmön böñ nöp niñ udpan manö aij u klö gimön, niñ udöl gi, hagöp rö nöp göl gi, gi midaimön. Hon niñbi bi nöp manö aij u hag niñno niñna u, ne hadö niñban. ¹⁵ Ne niñban, niñ pro yabi midaina niñ u, ne God Manö Uñ u hadö niñna. Hon God Manö Uñ u amgö li niñeinabun u, God Manö Uñ u hanip gasi kid hiñ niñeb magö anibu niñ, Krai Jisas niñ niñ udno hanip ud asiknab manö il u niñ aij ginabun. ¹⁶ God Manö u magöñhalö, God niñpe ke ake löm Ana niñpe

u pu ga. Anib u, God Manö u magöñhalö udun, niñbi bi gau kalip hag niñun, niñbi bi manö niñö arö gipal gau kalip rimid ukun, niñbi bi gi naj gipal gau kalip hag gun, niñbi bi kale, aigöl gun God Manö hagöp rö gun, a gi gasi niñbal gau, kalip hag niñ aij ginabun. * ¹⁷ Anig geinabun u, God niñ wög gi niñeb niñbi bi niñpe gau, God Manö u niñ aij yabi göm, God kalip wög aij niñhön niñhön hag linab u, kale gasi niñ aij yabi göm, gi aij yabi ginaböl.

4

God Manö kabö göl u hag niñmön

¹ Nöp manö anibi yihariniñ hagagabin. Krai Jisas niñbi bi gau magöñhalö Kin kale abad midleinabin, a göm, ado gi aueinab niñ u, niñpe niñbi bi kamiñ midleinaböl gau abe, niñbi bi umla gau abe, niñme ke ke linig gab. Anib u, God abe, Krai Jisas abe niñmidlö niñöl gi, nöp manö anibi hagnig gabin. ² God Manö aij u hag niñmön. Niñbi bi gau niñniñ linab aka niñniñ lagnab, a gimön, ji niñagmön; miñi udnaböl aka udagnaböl, gasi u niñagmön; klö gimön nöp God Manö aij u hag niñmön. Niñbi bi gi naj gipal gau hag gimön, niñbi bi manö niñö arö gipal gau rimid ukmön, niñbi bi kale, aigöl gun God Manö hagöp rö gun, a gi gasi niñbal gau, kalip agamiñ hain rikmön hag niñ aij gimön, gimön. ³ Niñhön ginig: niñ hain u, God Manö kabö göl u niñöm, udagnaböl; hag niñeb niñbi bi iru nöp uñ gi daulö, kale manö piral manö yihariniñ yihariniñ gasi kale ke aröp adö u nöp hag niñlö, kale niñöm miñ miñ göl gi udnaböl. * ⁴ God Manö niñö u arö göm, aiud yihariniñ gau haglö, yiniñd niñaböl.

⁵ Pen ne ke, nan niñhön niñhön ginab u, gasi niñ aij göl gi midaimön. Miñör auainim, gasi iru niñagmön. Ne klö gimön, Krai Jisas manö aij u niñbi bi gau hag niñ ajmön. Ne God wög gi niñeb bi midpan u me, God nöp wög niñhön niñhön hag la u, magöñhalö gi dam dam arö, böñ nöp gi haknab.

Yad söl umniñ gabin, a ga

* **3:8:** Eks 7:11 * **3:11:** Ap 13:14-52; 14:5,8-20 * **3:12:** Mad 16:24; Jon 15:20; Ap 14:22 * **3:16:** Ro 15:4
* **4:3:** 1Di 4:1

⁶ Yad Krajs wög nipe ginö, yip nagt lälö midnö midnö, mñi pak lino hagape nip lugnim, a göm, yip gaböl. Anib u, minöj naböj adö it i midpin i, arik arep ñin u söl auub. * ⁷ Yad klö gem, Seden aip pen pen gi damem, adan söl au hadö aubin. Yad klö gem, Krajs Jisas manö aij u nibi bi gau hag ñi dam dam arö, Krajs Jisas nip niñ udöl gi midem, wög yip haga u arö gagpin; haga rö nöp magöñhalö gipin. * ⁸ Nipe Bi Kub, nipe manö ud asik aij göm hagöp u me, niñön niñön gipin u niñ midöm, ñin kub nipe u auö, yip bi kamij aij yad, a ginab. Pen yad nöp wasö; nibi bi, Bi Kub aunab, a göm, aij gö niñöl gi abad midpal gau, kalip magöñhalö u rö nöp ginab. *

⁹ Dimodi. Adan midainim u, yad midpin i yijid aumön. ¹⁰ Bi yad aip midmidun gau, mñi yad aip aui midagpal. Bi ne Demas, nan minöj naböj adö it i midmagö löm, yip böj nöp arö göm, hadö daun kub Desalonaika ara. Bi yad Kresej Galesia Propins ara. Daidas Dalmesia Propins ara. * ¹¹ Bi añi Luk nöp yad aip midpul. Krajs Jisas nip wög gabin aui, Mak nipe gi ñi aij ginab. Anib u, ne Mak nip ammön ut gi dauö, yad aip midul, wög anibu gul. ¹² Dijikas nip hag yunö Epesas ara. ¹³ Aunabön ñin u, daun kub Droas apön, kolsior mlö yad u, bi ne Kapas ram ud lino u udmön daumön; adan midainim u, köp yad wam wam gi midöp gau magöñhalö udmön daumön; wasö u, köp kaj meme sipsip hañ hib halö kali kñiñ rikla gau nöp magöñhalö udmön daumön. *

¹⁴ Bi kapa wög göp Aleksada yip gi naj yabit ga. Yip ga anibu, God nip pen u rö nöp ginab. * ¹⁵ Krajs Jisas manö aij hagpun u, Aleksada nipe ji naj yabit ga u me, yip gi naj ga rö, nöp u rö nöp ginim rö löp u, niñ aij gimön.

¹⁶ Yip nöd manö kub hagla ñin u, nibi bi ap yip jöl gau niñ midö manö kub hagagnö; kale magöñhalö yip arö gila. Pen God kalip gasi anibu niñöl gi midagainim. ¹⁷ Yip manö kub hagla anibu, Bi Kub yip

abad midö niñöl gi, manö aij nipe u nibi bi gau nibo iru nöp apöm mideila gau, kalip hałowatö hagainö niñla. Bi Kub gö, kaj laiön yip hau niñöl rö laga. ¹⁸ Yad niñbin, Bi Kub yip abad midö, nan naj ap yip ginim rö lagnab; yip ud kamij yuöm, dam ram minöj aij nipe kumi kabö adö lañ au ud arnab. Bi Kub anibu, hib nipe u pör pör nöp haglö adö arañ. Anib unbö rö aij.

Pol hagöp, “Kale midpim?” a göp

¹⁹ Nibi ne Prisila abe, nugmul nipe Akwila abe, bi ne Onesiporas nibi bi ram nipe midpal gau abe kalip hagmön, Pol “Kale midpim?” a göp, a gimön. *

²⁰ Bi ne Erasdas aui auaga; midöp daun kub Korid u. Bi ne Dropimas nip nan gö, arik aunö daun kub Mailidas. *

²¹ Yigön kub auöp ñin u söl midöp rö, adan midainim u, yigön auagnab adö u yijid aumön.

Pen Yubulas, Pudens, Lainas, Klodia, Krajs Jisas nibi bi nipe daun kub Rom i midpal gau magöñhalö nöp, “Ne midpan?” a gaböl.

²² Dimodi, Bi Kub nöp aip midainim.

God kalöp magöñhalö mög niñöm ud aij ginim.

* **4:6:** Plp 2:17 * **4:7:** 1Di 6:12 * **4:8:** 1Ko 9:24-25 * **4:10:** 2Ko 8:23; Ap 15:37-39; Kol 4:14 * **4:13:** Ap 20:6 * **4:14:** 1Di 1:20; Sam 62:12; Ro 2:6 * **4:19:** Ap 18:2; 2Di 1:16-17 * **4:20:** Ap 19:22; 20:4; Ro 16:23

Daidas Pol Daidas n̄p kōp kal̄ k̄l̄ñ r̄ka

¹ Yad Pol. God ȳp hag lö wög ḡ ñeb b̄ n̄pe ap m̄dem, Jisas Kraiſ manö aij n̄pe ud ajep b̄ n̄pe ap m̄d̄pin.

God ȳp hag la u, n̄bi b̄ n̄pe udn̄g gab gau kal̄p God Manö u hag ñ̄n̄ö kale manö an̄bu n̄ñ ud p̄d̄öñ ḡöm, manö n̄ñö yuö u n̄ñ aij ḡöm, hagöp rö nöp göl, a ḡöm, God ȳp wög an̄bu hag la. ² God n̄pe manö p̄iral ap hagagöp. N̄pe hadame dagol gau ram m̄n̄öñ ḡ laga ñ̄n̄ u manö n̄ñö hagöm haga rö, n̄bi b̄ an an manö n̄ñö n̄pe an̄bu n̄ñ udöm, manö n̄ñö yuö u n̄ñ aij ḡöm, u rö nöp ḡnaböl gau, n̄pe kal̄p pör m̄dep magö u ñ̄nab. *

³ Ñ̄n̄ n̄pe ke hag la ñ̄n̄ u nöp, God manö n̄pe waiö la. God, Ud Kam̄ñ Yuep B̄ hon u, ȳp hag lö, manö aij n̄pe waiö hag ñ̄ ajpin.

⁴ Daidas, nöp kōp an̄bi kal̄ k̄l̄ñ r̄kabin. God Manö u nöp hag ñ̄ainö, Kraiſ Jisas n̄ñ udmön, manö aij adö añ̄ n̄ñbul u me, nöp ñ̄ aij yad, a gabin. Bapi God abe, Ud Kam̄ñ Yuep B̄ hon Kraiſ Jisas abe, nöp mög n̄ñmil, ud aij ḡmil, abad m̄d aij ḡl̄ö, ne agam̄j m̄d aij ḡmön. *

⁵ Yad nöp ram m̄n̄öñ ñ̄ñg r̄b gus ga airan Krir hag lem, hagnö, “N̄bi b̄ kal̄p Kraiſ manö aij u hag ñ̄l̄ö gau kauyañ am n̄ñmön, wög r̄mnap gaglo u göl ḡ, b̄ kub kal̄p abad m̄dep ram m̄n̄öñ ke ke m̄dpal gau hag l̄mön,” a ḡnö.

⁶ Pen n̄bi b̄ Kraiſ n̄ñ udpal gau b̄ kub kal̄p abad m̄dep r̄mnap udn̄g, b̄ ȳhar̄ñ udagmön. B̄ ḡ aij ḡpal gau nöp n̄ñmön udmön. N̄bi kale añ̄ ap nöp udöm, ñ̄ pai kale gau kal̄p abad m̄d aij ḡl̄ö, Kraiſ n̄p n̄ñ udöm, ami bapi manö udöm hain ḡöm hañwañö gagpal, b̄ gau nöp n̄ñmön udmön. * ⁷ Kraiſ n̄bi b̄ n̄pe abad m̄dep b̄ gau kale God wög n̄pe ke abad m̄dpal. An̄b u, b̄ abad m̄dep b̄

gau kale ḡ aij nöp ḡl̄ö, n̄bi b̄ r̄mnap kal̄p manö hag juöl rö lagn̄m. Pen b̄ manö pen pen hagpal gau, b̄ ȳñ̄d kal̄ jubal gau, b̄ ñ̄ñg kl̄ö ñ̄ñöñ hauñ l̄bal gau, b̄ urak pen pen pakpal gau, b̄ uñ̄pö k̄l̄no mani si udn̄g ḡpal gau, kal̄p n̄ñmön udagmön. ⁸ Pen n̄bi b̄ Kraiſ n̄ñ udpal gau b̄ kal̄p abad m̄dep gau, n̄bi b̄ m̄l̄ö gau n̄bö hag w̄hai dam ram kale aip an̄ dan udöm, nan n̄ñhön n̄ñhön aij m̄döp gau m̄dmagö l̄öm, gas̄ hañ romañ kale ke gas̄ göp rö gagöm, n̄bi b̄ gep abe n̄bi b̄ ramö gau abe magöñhalö ud aij ḡöm, b̄ uñ̄ m̄dun a ḡöm, pör nöp God Manö hagöp rö nöp gas̄ n̄ñöñ, kl̄ö ḡöm hagöp rö nöp ḡöm, gaiöl. ⁹ Kraiſ manö n̄ñö nöd hag ñ̄l̄ö n̄ñla u nöp n̄ñ ud p̄d̄öñ göl ḡ, Kraiſ n̄bi b̄ gau kal̄p Kraiſ manö ȳdun göl u nöp hag ñ̄ aij ḡl̄ö, kale n̄ñ udöm gas̄ halö m̄deinaböl. Pen n̄bi b̄ manö ȳdun göl an̄bu r̄b jubal gau, kal̄p manö ȳdun göl adö u hag ñ̄ aij geinaböl, manö pen hagöl rö lagnab.

¹⁰ N̄ñhön ḡñ̄g: n̄bi b̄ Kraiſ n̄bi b̄ n̄pe m̄dpun a ḡpal gau iru nöp God Manö u r̄b juöm, manö p̄iral gau n̄bö udöm n̄bi b̄ r̄mnap kal̄p hag ñ̄öm, adan naij u ñ̄p ḡ ud arbal. B̄ an̄b gau iru nöp b̄ Juda n̄bö. Kale Kraiſ n̄p n̄ñ udpal u pen Juda n̄bi b̄ wasö gau kale Kraiſ n̄p n̄ñ udöm, hañ r̄b ḡ dö ḡöm me, Kraiſ n̄bi b̄ n̄pe m̄dnaböl a ḡpal. * ¹¹ Ne ḡmön manö p̄iral u arö ḡlañ. Mani nan gau udun a ḡöm kale manö p̄iral an̄bu nöp hag ñ̄l̄ö, b̄ r̄mnap n̄bi b̄ ñ̄ pai ram kale aip hanbal gau magöñhalö manö p̄iral an̄bu udpal. *

¹² Pen b̄ manö hagep kale ke Krir n̄bö b̄ ap haga, “N̄bi b̄ Krir n̄bö gau pör nöp manö p̄ir alöm, nan naij nöp ḡöm, kale iru gö wög gagöm, nan aij iru nöp udun a ḡöm, kain hapeb rö m̄dpal,” a ga. ¹³ B̄ Krir n̄bö manö haga an̄bu n̄ñö yab̄ñ haga. An̄ñg ḡpal an̄bu ne kal̄p manö kl̄ö yab̄ñ hagnön, manö p̄iral hagpal u arö ḡöm, Kraiſ manö aij u ȳdun göl nöp n̄ñ udöl. *

* **1:2:** Kol 1:27 * **1:4:** 2Ko 8:23; Gal 2:3; 2Di 4:10; Ro 1:7 * **1:6:** 1Di 3:2-7; 2Di 2:24-26 * **1:10:** 1Di 4:7

* **1:11:** 1Pi 5:2; 2Di 3:5-6 * **1:13:** 2Di 4:2

14 Kalip manö klö hagmön, Juda nibi bi aiud yiharinj hadame gau hagmidal gau arö göl; nibi bi Kraiss manö niñö ji niñbal gau anig anig gimim a gipal gau, manö kale udagöl. *

15 God nibi bi aij nipe gau nan rimnap hil gagpal; nan aij a göm halöwatö udpal. Pen nibi bi nan si nan naij nöp gimidal gau abe, nibi bi Kraiss nip niñ udagpal gau abe, nan iru nöp hil gipal.

Nibi bi anib gau rö, gasi rimid kale böñ nöp naij gö, gasi niñ aij gagpal. 16 God Manö niñ udun, nibi bi nipe midpun a gipal u pen kale gipal rö niñun niñbun, kale God nibi bi nipe wasö. Kale God Manö aij hagöp rö ji niñbal u me, kale nan aij ap göl rö lagöp. Gipal anibu God niñö mulu lugöp. *

2

Kraiss nibi bi nipe gau kalip abad mid aij gimön

1 Pen ne nibi bi gau kalip God Manö kabö göl adö u nöp hag niñmön. 2 Bi majö rö gau kalip hag niñ aij gimön, niñ wain iru niñagöl; gasi niñ aij göm, nan naij gagöl; hañ roman kale ke gasi göp rö nöp gagöl; nan niñhön gainim, kale klö göm Kraiss manö aij nipe u niñ ud pidön göm, Kraiss nip cig pidön göm, nibi bi gau midmagö yabih löm, klö göm gi damöm, bi agamij hain riköm, gi midaiöl. 3 Nibi majö rö gau kalip u rö nöp hag niñ aij gimön, kale nibi God Manö hagöp rö nöp göm gi aij gipal rö nöp göl; kale nibi bi rimnap hib hag juöm haglö lugagnim; niñ wain iru niñagöl; kale nibi niñ pai bi gau kalip nagi aij adö u nöp hag niñ aij göl. * 4-5 Anig göl mid aij göm, kale nibi ma ih gison libal gau kalip hag niñ aij gilö, kale pen nugmul bi kalip midmagö löm, niñ pai kale gau kalip midmagö löm, hañ roman kale ke gasi göp rö nöp gagöm, asinj midagöp rö nöp midöm, wög ram kale gau gi aij göm, nibi bi rimnap gau ud aij göm, nugmul bi manö hagöl mo gau midöl. Anig gilö,

nibi bi rimnap niñöm, God Manö u hag juagnaböl. *

6 Pen bi praj gau kalip manö klö hagmön, kale hañ roman kale ke gasi göp rö nöp gagöl. 7 Pen ne manö niñhön niñhön kalip hag niñabön u, ne ke pör nöp nan magöñhalö anig unbö rö nöp gimön, bi praj gau nöp niñöm, kale anig unbö rö nöp göl. Pen ne nibi bi gau manö hag niñabön u, mihol mihol göl gi hagagmön; gasi niñ aij gimön God Manö kabö göl nöp hag niñ aij gimön. * 8 Manö magö hagnig gabön u niñ aij gimön hagmön, nibi bi hanip niñlö mulu lugöp gau manö rimnap ulhai wasö niñöm kalip nable ginim. *

9 Pen Kraiss nibi bi nipe, nibi bi rimnap rau daulö, nagi wög rö gipal gau kalip hagmön, bi kub yad aij ginim adö u nöp ginam a göm, manö rimnap pen hagagöm, bi nap kale gau hagöl rö nöp göl. * 10 Nap kale gau nan si udagöm, pör nöp nap nan kale gau magöñhalö abad aij göm, wög magöñhalö gi aij göm göl. Anig göl gi aij geinaböl u, nibi bi gau niñöm, God Ud Kamij Yuep Bi hon u manö nipe niñöm hagnaböl, manö anibu manö niñö manö niñ udep a ginaböl.

11 Pen God nibi bi gau magöñhalö mög yabih niñöb rö, Kraiss Jisas ram mihön ih i waiö apöm umö, nibi bi gau magöñhalö ram nipe kumi kabö adö lan au pör nöp Kamij midaiöl rö löp. 12 God nipe hanip mög yabih niñöb u niñun niñbun, nan si nan naij gipun gau abe, hañ roman hon ke gasi göp rö gun a gipun u abe, arö gun, ram mihön ih i midpun i, gasi niñ aij gun, nibi bi rimnap nan naij ap gagun, klö gun God Manö hagöp rö nöp gun. * 13 Anib u, God hon Jisas Kraiss hanip ud Kamij yuöp u, mailö halö ado gi aunab a gun, gasi halö midun aij gö niñöl gi midpun. 14 Jisas hanip a göm uma u, "Nan si nan naij gipal gau magöñhalö pen niñö, kale nibi bi asinj midagöp yad ke midöm, gi aij nöp gun a gi gasi niñ midaiöl," a göm, hanip a göm uma. *

* 1:14: 1Di 4:7 * 1:16: 1Jn 1:6; 2:4 * 2:3: 1Di 3:11 * 2:4-5: Ep 5:22 * 2:7: 1Di 4:12 * 2:8: 1Pi 2:15
* 2:9: 1Di 6:1 * 2:12: 1Jn 2:16 * 2:14: Gal 1:4; Eks 19:5; Dud 4:20; 7:6; Esi 37:23; 1Pi 2:9

¹⁵ Manö hagajin anibi nibi bi gau kalip hag ñi aij gimön. Pen nibi bi hałowalö gipal gau kalip klö gimön hag ñimön, maj migan ne u sipsip nijaöl. *

3

Krais nibi bi kale aige göl ginaböl

¹ Krais nibi bi gau kalip hagnön, kin gau abe, gapman bi kub gau abe manö hagöl rö nöp göl. Pör nöp nibi bi rimnap gau kalip gi aij göl rö linim u, kalip gi aij göl. * ² Pen nibi bi rimnap gau kalip manö piral haglö hib kale lugagnim; pen pen hagagöm, nibi bi rimnap gau hag ud aij göm, nibi bi gau magöñhalö aip nibi bi hain mid aij göm, göl. ³ Pen nihön: hon ke nöd u rö nöp gasi ni aij gagun, God Manö hagöp rö ji niñun, hañ roman hon ke gasi göp rö nöp gun a gun, bi nagiman rö midmidun. Hon nan si nan naj nöp göl gi midmidun; nibi bi gau kalip gasi naj niñun, nan kale gau nan hon rö midaidöp, a gun, kalip pen niñno mulu lugö pen niñlö mulu lugö gimidun. Pen ji niñlö pen ji niñun gimidun. *

⁴ Nöd anig gimidun u pen hainö God, Ud Kamij Yuep Bi hon u, God nibi bi mög niñöm midmagö löp u hanip nibi bi waiö la. ⁵ God nipe hanip ud Kamij yua. Hanip ud Kamij yua u, hon ke nan aij rimnap ginö hanip ud Kamij yuaga. Nipe hanip mög yabih niñöb u me, hanip ud Kamij yua. Ga anibu, Ana Ut u hanip yuö apöm, gac hon u lik gi yuö, nibi bi hain nibö yabih libun. * ⁶ God nipe Ana Ut hanip böñ nöp yuö apöm hanip an dan midöp u, Jisas Krais hanip nan a göm umöm ud Kamij yua u me, anig ga. * ⁷ God ga anibu, hanip mög niñöm nibi bi Kamij aij nipe rö udöm, Kamij pör middep u udun a gipun u, hanip ñinabin, a göm ga. ⁸ Manö niñö yabih me anibu.

Manö hagajin anibu niñ aij gimön klö gimön hag ñimön, God nip niñ udpal nibi bi gau gasi añi anibu nöp niñöm, nibi bi rimnap kalip gi aij göl gi midaiöl. Anig

ginaböl u gi aij yabih ginaböl. Manö anibi manö aij yabih; ram minöñ gau gau ud arlö, hagöp rö nöp geinaböl u, nibi bi magöñhalö agamij mid aij ginaböl.

⁹ Pen nibi bi rimnap manö hałowalö hag amil apil göm, apis bac hon gau anig anig göl riklö auöp, a göm, Juda lo manö u anig anig göl midöp, a göm, pen pen hagaiöl u, ne aip hagagmön. Manö anib gau it ap midagöp; nibi bi manö yiharñ anibu niñöm agamij mid aij göl rö lagöp. *

¹⁰ Anib u, nibi bi rimnap God Manö kabö göl u arö göm, manö rimnap ke hagaiöl, mañ añi ap hagnön. Pen niñagaiöl, mañu u rö nöp hagnön. Mañu u rö nöp niñagaiöl, kalip böñ nöp arö gimön. * ¹¹ Ne niñban, nibi bi anig gipal gau kale gasi naj nöp niñöm, nan si nan naj nöp göl gi midlö, gasi midmagö an kale dan gac midöp u waiö lö niñbun.

¹² Yad hainö Ademas aka Dijikas hag yunö, nöp am hagö, ne yihid auep rö lainim yihid Nikopolis daun aumön. Yibaud göm yigön ginab ñin u yad am mideinabin ram minöñ anibu. * ¹³ Bi ne Sinas lo manö niñöb u aip, bi ne Apolos aip, kalip ud aij gimön, adan arnig gaimil u, nan kale rimnap midagainim ñimön ud armil. * ¹⁴ Krais nibi bi nipe Krir midpal gau, kale wög göl gi midlö nan ñineb pilnim. Kale klö göm pör nöp gi aij göl gi midöm, wög göl gi midöm, nan magö niñöm, nibi bi nan midagöp gau kalip rimnap ñinaböl. *

¹⁵ Daidas. Nibi bi yad aip midpun aui nöp, "Midpan?" a gipal. Pen hon Krais manö aij niñ udpun rö niñ udöm, hanip midmagö libal gau kalip, "Midpim?" a gimön.

God kalöp magöñhalö mög niñöm abad midainim.

* **2:15:** 1Di 4:12 * **3:1:** Ro 13:1-7; 1Pi 2:13-14 * **3:3:** 1Ko 6:11; Ep 2:2; 5:8 * **3:5:** 2Di 1:9; Ep 5:26 * **3:6:** Ap 2:17-18 * **3:9:** 2Di 2:14,16 * **3:10:** Mad 18:15-17 * **3:12:** Ep 6:21-22; Kol 4:7-8 * **3:13:** Ap 18:24; 1Ko 3:5-6; 16:12 * **3:14:** Ep 4:28

Pilimon Pol Pilimon n̄p köp kal̄i kl̄iñ rika

¹ Yad Pol. Kraiſ Jisas n̄p wög gainö, ȳp naḡi l̄l̄ö m̄dpin. Yad mam hon Di-modi aip m̄dul, kalöp köp an̄bi kal̄i kl̄iñ rikabul.

Mam aij hon Pilimon, hon wög j̄im ñöl ḡipun. ² Ne u, añ hon Apia u, b̄i hon aip God wög kl̄ö göm göp Akipas u, Kraiſ Jisas n̄bi b̄i n̄pe ram ne apim God n̄p sabe ḡipim gau magöñhalö, kalöp köp i kal̄i kl̄iñ rikabul. *

³ God Bapi hon abe, B̄i Kub Jisas Kraiſ abe, kalöp mög n̄ñmil ud aij ḡimil abad m̄dlö, kale agam̄j m̄d aij ḡi m̄daimim.

N̄bi b̄i God n̄p n̄ñ udpal gau kal̄ip m̄dmagö l̄iban, a ga

⁴⁻⁵ Ne B̄i Kub Jisas n̄p n̄ñ udöl ḡi, God n̄bi b̄i n̄pe gau kal̄ip magöñhalö m̄dmagö l̄iban u ȳp haglö n̄ñem, yad God yad n̄p sabe göl ḡi, nöp gas̄i n̄ñem pör nöp aij a ḡipin. ⁶ N̄p hagpin, “Bapi. Hon Pilimon aip Kraiſ manö aij u hag am̄l ap̄l gun me, han̄p n̄bi b̄i Kraiſ n̄p n̄ñ udun c̄ig göl ḡi m̄dpun gau nan aij n̄ñön n̄ñön ñ̄ban u, Pilimon n̄pe magöñhalö n̄ñ aij ḡin̄m,” a ḡipin.

⁷ Pen mam aij yad Pilimon n̄ñ! Ne God n̄bi b̄i n̄pe gau kal̄ip m̄dmagö yab̄i l̄iban u, kale m̄dmagö añ kale dañ m̄ñ m̄ñ ḡipal. Yad u rö nöp n̄ñem m̄ñ m̄ñ göl ḡi gas̄i halö m̄dpin. *

Onesimas n̄p mulu n̄ñagmön, a ga

⁸ Ne God n̄bi b̄i n̄pe gau kal̄ip m̄dmagö yab̄i l̄iban u n̄ñem, ne yad Kraiſ b̄i n̄pe mamil m̄hau m̄dpul rö, yad nöp manö kl̄ö hagem ne an̄g ḡimön a ḡibnep. ⁹ Yad Pol uri b̄i m̄lep l̄ibin. Kraiſ Jisas manö aij u hag ñ̄i ajainö, ȳp naḡi l̄l̄ö m̄dpin rö, nöp manö kl̄ö hagn̄g hagbnep u pen nöp an̄g hagagnabin. Ne b̄i m̄dmagö yad m̄dpan rö, yad hagnam rö ḡimön. ¹⁰ Pen manö yad u, Onesimas n̄pe ñ̄i yad ke rö löp. Nöp wög göm ar̄ik

ara u, aui yad aip naḡi m̄dul, Kraiſ manö aij u hag ñ̄inö n̄ñ udöp u me, yad nap n̄pe rö m̄dpin; n̄pe ñ̄i yad ke rö m̄döp. * ¹¹ Nöd n̄pe nöp wög ḡi ñ̄i aij gagm̄döp; pen uri n̄pe nöp wög ḡi ñ̄i aij göm, ȳp wög ḡi ñ̄i aij göm ḡinab.

¹² Pen ñ̄i m̄dmagö yad rö u nöp yuabin. ¹³ Nöd hag n̄ñem manö ne u udem rö, n̄p yuagbnep. Kraiſ manö aij hagainö, ȳp naḡi l̄l̄ö m̄dpin i, ne apön ȳp abad m̄daimön rö lagöp u, Onesimas ȳp abad m̄daiböp. ¹⁴ Pen yad ke Onesimas n̄p ud m̄deinabin u kabö rö gagnab a gem, n̄p nöd yuem, nöp hainö hag n̄ñabin. Ȳp lau adö kauyan̄ yun̄g yumön. ¹⁵ Yad gas̄i n̄ñbin e, God n̄pe ke gö, Onesimas nöp magö pro marap arö göm aröp u me, uri nöp ado ḡi apöm ne aip pör pör m̄dain̄m. ¹⁶ Pen m̄ñi n̄p ȳhar̄iñ naḡi wög gep b̄i ne ap n̄ñagnabön; m̄ñi n̄p mam m̄dmagö hol m̄hön̄ ȳj̄ig göl rö n̄ñabön. N̄pe mam m̄dmagö yad yab̄i, pen n̄pe b̄i naḡi wög ḡi ñ̄eb ne m̄döp u me, ne m̄ñ m̄ñ ḡimön b̄i naḡi wög ḡi ñ̄eb aij ap abe, B̄i Kub b̄i n̄pe mam aij ap abe udnabön.

* ¹⁷ An̄b u, ȳp b̄i n̄ñeb ne yab̄i rö, B̄i Kub wög aip ḡipul, a ḡimön n̄ñban u, ñ̄i Onesimas n̄p hag ḡinam a ḡimön gas̄i u n̄ñagmön. Yad am̄jaknö ȳp ud aij ḡibnap rö u, n̄p u rö nöp ud aij ḡimön. ¹⁸ Pen n̄pe nöp ḡi naij ga aka nan r̄imnap pen ñ̄aga, a ḡimön, manö r̄imnap m̄dain̄m, n̄p hagagmön; manö an̄bu ȳp hagmön. Hagö, yad nöp pen ñ̄inabin. ¹⁹ N̄ñö hagpin rö, hib yad ke köp halö kal̄i kl̄iñ rikem labin. Pen yad Kraiſ manö aij u nöp hag ñ̄inö ne n̄ñ udmön, Kraiſ Jisas b̄i n̄pe m̄dpan u, nöp hagagnabin; ne ke n̄ñban. ²⁰ Mam yad. B̄i Kub n̄p wög aip ḡipul rö, hagabin rö nöp ḡimön. Kraiſ hal̄ip m̄hön̄ ud aij gö mamil m̄hau m̄dpul rö, ne an̄g ḡimön n̄ñöm yad m̄ñ m̄ñ ḡinabin. ²¹ Yad hagpin rö nöp wasö, ne n̄ñban adö u nöp n̄ñmön, Onesimas n̄p abe adö an̄bu nöp ḡinabön, a gem, aij a gö n̄ñöl ḡi nöp köp an̄bi kal̄i kl̄iñ rikabin.

²² Manö añ̄i ap m̄döp u hagagpin. Ȳp ram magö raul m̄gan ap n̄ñmön ud l̄i

* **1:2:** Kol 4:17; 2Di 2:3 * **1:7:** 2Ko 7:4 * **1:10:** Kol 4:9; 1Ko 4:15 * **1:16:** 1Di 6:2

aij gımön. Kale magöñhalö God nı̄p sabe
gı̄pim rö, söl mı̄döp nagı̄ arö gem nı̄nam
rö löp a gem gası̄ halö mı̄dpin. *

Manö hag jua

²³ Bı̄ ne Epapras u rö nȫp Kraıs Jı̄sas
manö hag ñeia, nı̄p nagı̄ leıla, yad aip
mı̄dpul i. Nı̄pe nȫp “Mı̄dpan?” a göp. *

²⁴ Bı̄ wög jım ñöl gı̄pun Mak u, Arı̄sdakas
u, Demas u, Luk u nȫp “Mı̄dpan?” a gı̄pal.

* ²⁵ Bı̄ Kub Jı̄sas Kraıs kalöp nı̄bi bı̄ gau
mȫg nı̄ñöm abad mı̄dainım.

* **1:22:** Plp 1:25; 2:24 * **1:23:** Kol 1:7 * **1:24:** Kol 4:10-12,14; 1Di 4:10-11

Hibru Hibru n̄ibi b̄i Kraiſ lau adö m̄ideila gau kal̄ip köp kal̄i kliñ r̄ika

God Ñ̄i n̄ipe han̄ip manö aij ñ̄a

¹ Nöd God n̄ipe ap̄is bac hon Juda n̄ibi b̄i gau kal̄ip manö hagn̄ig, b̄i manö hagep n̄ipe gau adan ke ke gas̄t ñ̄ö, kale n̄iñöm hag ñ̄im̄idal. ² Pen ñ̄in hain m̄idpun i, Ñ̄i n̄ipe ke yuö apöm han̄ip manö hag ñ̄a. God hagö, Ñ̄i n̄ipe ram m̄inöñ nan gau magöñhalö hadame dagol gau ḡi la. God hagö, Ñ̄i n̄ipe ram m̄inöñ nan gau magöñhalö abad m̄ideinab. * ³ Nap mailö kub halö yab̄i m̄idöp rö u, Ñ̄i u rö nöp mailö kub halö yab̄i m̄idöp. Nap b̄i aigege b̄i rö m̄idöp u, Ñ̄i n̄ipe u rö nöp unbö rö nöp m̄idöp. Ñ̄i manö klö yab̄i n̄ipe hagö, ram m̄inöñ nan gau magöñhalö m̄idep nöp m̄idöp. Ñ̄i n̄ipe apöm, han̄ip n̄ibi b̄i magöñhalö a göm umöm, n̄ibi b̄i magöñhalö gau nan si nan naj ḡipal gau magöñhalö ðik ḡi ke gau yuöm, kauyañ urak ap jak Nap klö ke halö m̄idöp u ñ̄imagö ȳij̄ig böñ lau adö as̄iköm aip m̄idpil. *

Ejol gau yagol rö m̄idpal; God Ñ̄i me B̄i Kub yab̄i m̄idöp

⁴ God n̄ipe gö, Kraiſ n̄ipe ejol gau rö wasö; n̄ipe B̄i Kub m̄idöp. God Kraiſ n̄ip Ñ̄i yad a ga u, hib n̄ipe ejol hib rö wasö; hib n̄ipe i adö lañol au m̄idöp. * ⁵ God Manö ad̄iñ ap God manö hagöm haga, “Yad m̄iñi nöp hagabin, ne Ñ̄i yad m̄idpan, yad Nap ne m̄idpin,” a ga. Pen manö an̄ibu God n̄ipe ejol ap hagaga. * ⁶ Pen Ñ̄i n̄ipe nöd u m̄inöñ naböñ i yun̄ig ga ñ̄in u, God n̄ipe ejol n̄ipe kal̄ip haga, “God ejol gau magöñhalö hib n̄ipe haglö adö arañ,” a ga. *

⁷ Pen ejol gau manö hagöm God haga,

* **1:2:** Jon 1:3 * **1:3:** Ap 2:33-34; Kol 1:20; Hib 8:1

* **1:6:** Ro 8:29 * **1:7:** Sam 104:4 * **1:8:** Sam 45:6-7
Sam 34:7; 91:11

“God ejol n̄ipe gau gö,
ñ̄in ap ȳigön rö udöm aubal.
Wög ḡi ñ̄eb b̄i n̄ipe gau gö,
ñ̄in ap mab m̄iñañ rö udöm aubal,” a
ga. *

⁸ Pen God n̄ipe Ñ̄i n̄ipe n̄ip manö hagöm haga,

“Ne God. Ne Kiñ pör nöp pör nöp m̄idmön,
n̄ibi b̄i ne gau pör nöp abad
m̄ideinabön.

N̄ibi b̄i ne abad m̄idmön, ḡi aij ḡimön,
kabö rö nöp ḡimön, abad m̄ideinabön.
*

⁹ N̄ibi b̄i ḡi aij ḡilö,
ne ñ̄iñ̄i liban,

pen n̄ibi b̄i nan si nan naj ḡilö,
ne mulu kal n̄iñban.

An̄ib u, yad, God ne, ḡinö,
ne nöp B̄i Kub ke yab̄i m̄idpan;
b̄i n̄iñeb ne gau mo ne gau m̄idpal,” a
ga.

¹⁰ God manö r̄imnap halö hagöm haga,
“B̄i Kub, ne ke hadame dagol gau nöp
m̄idmön,
m̄inöñ naböñ iñ i ḡi löm, kumi kabö au
ñ̄imagö ne ḡi lina. *

¹¹⁻¹² Nan an̄ib gau magö ap m̄idöm, ur
ḡin̄ig gab,
pen ne m̄idep nöp m̄ideinabön.
Nan an̄ib gau, wañj pap̄iñ l̄i lugö,
ud as̄ik ke au löm, ḡisön n̄ibö rol ḡipal
rö ḡinabön.

Pen ne B̄i Kub, nöd m̄idm̄idan rö,
uri an̄ib unbö rö nöp m̄idpan;
ke ap lagnabön; uri m̄idpan rö
hainö an̄ib unbö rö nöp nöp pör pör
nöp m̄ideinabön,” a ga.

¹³ God Manö ad̄iñ ap God manö hagöm haga,

“Ne ñ̄imagö ȳij̄ig böñ yad aui as̄ik m̄idö,
nan n̄ihön n̄ihön nöp kauañ mauañ rö
m̄idöp gau magöñhalö,
raña m̄igan ne gau l̄inabin,” a ga.

Pen manö an̄ibu God n̄ipe ejol ap hagaga.

* ¹⁴ An̄ib u, ejol gau n̄ihön rö m̄idpal? God
kal̄ip hag yuö, n̄ip wög ḡi ñ̄öl ḡi, n̄ibi b̄i
Kraiſ ud kam̄iñ yuö kumi kabö adö lañ

* **1:4:** Plp 2:9 * **1:5:** Ap 13:33; 2Sa 7:14; 1Kr 17:13

* **1:10:** Sam 102:25-27 * **1:13:** Sam 110:1 * **1:14:**

au God aip pör nöp kamıñ mıdeinaböl gau kalıp gı ñıbal. *

2

God hanıp uda u nan kub yabıt

¹ Anıb u, manö hag ñılö nıñbun u, nıñ ud pıdöñ gun, gası nıñöl gı nöp mıdaiun. Pen nıñ ud aij gagnabun u, gası pıral rımnab nıñun, manö pıral böñ gau arun rö löp. ² Ejol gau nöp lo manö u damöm, Mosıs nıp ñıla u pen manö anıbu manö nıñö nöp mıdö nıñöl gı, nıbi bı manö anıbu magö ap hagöp rö gagla gau abe, nıbi bı magö ap rıb rıkla gau abe, ilön pen udla. * ³ Anıb u, hon God Ñı nıpe manö aij dauöp u arö gıñabun u, hon kamıñ arun rö lagnab. Bı Kub nıpe ke manö anıbu dap auö, nıbi bı manö nıpe anıbu nıñla gau, hanıp manö nıñö yabıt anıbu nıñmim a göm, hag ñı aij gıla. * ⁴ Pen gası kale u nöp nıñöm hagagla; God kalıp aip mıdö nıñöl gı, nan nıñeb nıñagep rö rımnab göl gı, nan gagep rö rımnab göl gı, hanıp hag ñıla. God gası nıpe ke nıñöm, Ana Uı nıpe u nıbi bı rımnab nan aij ñö ke yabıt geila u, u rö nöp nıñno. Anıb u me, Krais manö aij u nıñö yabıt hagaböl a gun nıñbun. *

Jisas hanıp rau adog udöm hanıp añ mam yad a göp

⁵ Pen God hanıp ud nıpe aip kumi kabö ado lañ au pör nöp mıdeinabun manö hagpin adö u, ejol gau bı kub adö lañol rö, hon yagol rö mıdageinabun. ⁶ Manö adö anıbu, God Manö u kalı kılıñ rıköm hagla, “God. Ne nıbi bı gau kalıp gası nıñmön udpan.

Pen kale ne ke rö mıdagpal; kale nıbi bı yıharıñ rö u, ne nıñön gıñıg kalıp abad mıd aij gıpan? *

⁷ Ne gaina, magö ulep ap ejol gau bı kub rö mıdeila, nıbi bı gau yagod au rö mıdeila u pen mıñı nıbi bı gau kalıp gö, kale hib mıdö,

⁸ nan magöñhalö gau abad mıdeinaböl, ” a gıla.

God gö nıbi bı nan magöñhalö gau abad mıdeinaböl a gıla u, hon nıñbun nan magöñhalö nıbi bı mo kale au mıdnab. Pen mıñı hon nıñbun nan magöñhalö nıbi bı mo kale au mıdagöp.

⁹ Pen Jisas ga u nıñbun. God Jisas nıp yuö mınöñ naböñ adö itı apöm mıdeia ñın u, ejol gau nıbi bı kub rö mıdeila; Jisas nıpe bı yıharıñ pro rö mıdeia. Pen God nıpe nıbi bı mög nıñöb rö, Jisas nıbi bı magöñhalö gau ud kamıñ yunam a göm ilön kub udöm umö, God gö mıñı Bı Kub mailö halö mıdö nıñöl gı, hib nıpe haglö adö arab. *

¹⁰ God nıpe nan gau magöñhalö gı löm abad mıdöp u, nıbi bı iru nöp ud ram mınöñ aij yabıt nıpe u ud lınıg, Jisas yuö apöm ilön ke yabıt udö, God nıp ka aij ke yabıt nıpe ke u ña. Nıñön gıñıg: Jisas nıpe ke ga manö aij u nıñ udöm, nıbi bı iru nöp ka aij ke yabıt anıbu Jisas aip am mıdeinaböl. ¹¹ Pen nıbi bı nan sı nan naij gac u lık gı yuab Bı anıbu abe, nıbi bı uri gac halö mıdagpal gau abe, Nap kale añı. Anıb u, Jisas nıbi bı anıb gau kalıp añ mam yad bı gau a göm hagö nable gagöp.

* ¹² Jisas nıpe God nıp haga, “Añ mam bı yad gau kalıp aiud nöp u ud ñınabin; nöp sabe gıñıg magum gun, kımab hagöl gı, hib ne hagnö adö arnab,” a ga. *

¹³ Pen manö ap haga, “God nıpe yıp abad aij gıñab a gı gası u nıñem gası halö mıdeinabin,” a ga. Pen manö ap haga, “God ñı pai yıp ña gau aip mıdpin i,” a ga. *

Krais nıbi bı udnam a göm, bı rö löm, aua

¹⁴ Ñı pai haga anıb gau kale nıbi bı u me, nıpe bı yabıt ap löm apöm, Seden nıbi bı fıp gı udö umbal bı u nıp al pak lınıg uma. * ¹⁵ Anıg gö me, nıbi bı umnabun a

* **2:2:** Gal 3:19 * **2:3:** Hib 10:29; 12:25 * **2:4:** Mak 16:20; 1Ko 12:4,11 * **2:6:** Sam 8:4-6 * **2:9:** Plp 2:8-9
* **2:11:** Mad 25:40 * **2:12:** Sam 22:22 * **2:13:** Ais 8:17,18 * **2:14:** 1Jn 3:8; Rep 12:10

göm pör nöp gasi mlö löm bi nagiman rö mideila gau, kalip hubik yuö pör pör nöp kamij mīdaiöl rö löp. ¹⁶ Pen Krai anig ga u, ejol gau ud aij gīnam a göm gaga; Ebrahim ñi pai ud aij gīnam a göm anig ga. ¹⁷ Adö anību nöp, Krai apöm hon añ mam nīpe mīdpun rö bi yabīl löm, bi God nīp nan sabe gep aij yabīl u mīdöm, nībi bi mīd aij gagpal gau kalip mög nījöm ud aij göm, pör nöp God nīp wög gi ñi aij göl gi mīdö, God nīpe nībi bi nan si nan naij gīpal gau gac anību nījöm arö gīnab. ¹⁸ Pen apöm mīnöh naböh adö il i mīdöm, hanīp marö nīhön nīhön göp u, nīp u rö nöp gö me, nīpe ke nīj aij göp rö, hanīp mög nījöm abad mīd aij gīnab.

3

Jisas bi kub; Mosi bi pro

¹ Añ mam bi yad. God kalöp u rö nöp manö aij nīpe hagö, hon God nībi bi nīpe ke mīdpun. Jisas nīpe bi God manö aij dam ñeb bi u. Jisas nīpe bi God nīp nan sabe gep bi kub yabīl u. Jisas manö aij nīj udun, God Manö hagöp rö nöp gīnig gun u, nīpe pör nöp hanīp gi ñöb. Anīb u, kale pör nöp Jisas nīp nöp gasi nījöl gi mīdaimim. *

² Mosi God manö haga u nījöm God nībi bi nīpe udöm abad mīd aij gīmīdöp. Anig unbö rö nöp Jisas God manö haga u nījöm magöñhalö gi aij ga. God Jisas nīp wög anību hag la. ³ Bi ap ram gi līnab u, ram hib haglö adö aragnab; bi ram gi līnab bi anību nöp hib nīpe haglö adö arnab. Adö anību rö nöp, God Mosi nīp ud aij göm gö, nībi bi Mosi bi kub a gīpal; pen Jisas hib kub yabīl mīdöp rö, nībi bi hib nīpe haglö adö lañol au arañ. ⁴ Ram haneb ap ke waiö lagöp; bi geia mīdöp. Adö anību rö nöp, nan nīhön nīhön mīdöp gau magöñhalö God nīpe geia mīdöp.

⁵ Mosi God nībi bi nīpe añ au wög gi ñi aij göl gi, God hanīp hainö manö nīhön hagnab u, manö aij rīmnap hag ña. *

⁶ Pen Krai God Ñi nīpe yijig göl mīdöp u me, hanīp God il nīpe mīdpun gau, bi ram nap nībö rö mīdöm abad mīd aij

göp. Nan aij hainö udnabun u nīj udun gasi halö mīdeinabun u, nībi bi nīpe nöp mīdeinabun.

God manö aij u nīj udöl gi gīmim, arö gagmim

⁷ Anīb u, Ana U† haga rö nījun. Nīpe haga,

“Ñin i God manö apdi nījeinabim u, manö nīpe u nīj udmim. *

⁸⁻⁹ Napis nahai bi hadame nöp, mī ñin juöl mīhau ram mīnöh kabö nöp mīdöp añ gau mīdlö, kalip nan gagep rö gau göl gi, abad mīd aij gainö u pen

God nīpe hanīp nīhön gīnab a göm, manö yad u nījagöm, gasi kale ke nöp nījöm gīlö armīdöp.

Napis nahai bi gīla rö u, kale God manö hag juagmim. *

¹⁰ Anig gīlö, yad napas nahai bi gau nījnö mulu lugö hagnö,

‘Kale pör nöp yīp jī nījöm, manö yad hain gagpal,’ a gīnö.

¹¹ Anig gīla u, yad kalip nījnö mulu lugö, ‘Ram mīnöh aij aramöm, yad aip mīdöm, ake löm mīd aij göl a gīnö u, aragnaböl,’ a gīnö.

Manö klö hagem böñ nöp wasö gīnö!” a ga. *

¹² Anīb u, añ mam bi. Nan si nan naij gīmim, God kamij mīdöp u manö nīpe u arö gīmim, gasi kale ke nījmim rö löp u, nīj aij gīmim. ¹³ God Manö adīñ hagajīn u, “Ñin i God manö apdi nījeinabim u, manö nīpe u nīj udmim,” a göp. Anīb u, uri hon “Ñin i” mīdpun u, pör pör ñin añi añi nañin namam gau aip Krai manö aij u hag amīl apīl göl gi, pen pen hag ñimim, gasi halö mīdmim. Wasö u, Seden kalöp nan si nan naij gep manö piral rīmnap hagöm kalöp tīp gi ud arö Krai manö aij u arö gīnabim.

¹⁴ Nöd Krai manö aij nīpe u nījun, manö nīpe nīj ud pīdöh gun, nīp cīg aij gīno u rö, hainö pör nöp klö gun anīb unbö rö nöp Krai manö aij nīpe u nīj

* **3:1:** Hib 4:14; 7:26; Nab 12:7 * **3:5:** Nab 12:7 * **3:7:** Sam 95:7-11 * **3:8-9:** Eks 17:7; Nab 20:2-5 * **3:11:** Nab 14:21-23

ud p̄idōḡ gun, n̄ip̄ c̄iḡ aij gun gas̄i halö m̄ideinabun u, Kraiſ n̄ibi b̄i n̄ipe m̄idun n̄ip̄ aip̄ j̄im̄ ñöl wöḡ ḡipun.

15 God Manö ad̄iḡ hagaj̄in u hagöp, “Ñ̄in̄ i God manö ap̄di n̄iḡeinabim u, manö n̄ipe u n̄iḡ udmim.

Nap̄is nahai b̄i hadame nöp,

God n̄ipe han̄ip̄ n̄ihön̄ ḡinab a göm, manö yad u n̄iḡagöm, gas̄i kale ke nöp̄ n̄iḡöm̄ ḡilö arm̄idöp.

Nap̄is nahai b̄i ḡila rö u, kale God manö haḡ juagmim,” a ga. *

16 Moſis n̄ipe Isrel n̄ibi b̄i nöp̄ udöm̄ Ijip̄ n̄ibȫ daua n̄ibi b̄i an̄ib̄ gau magöḡhalö God manö n̄iḡöm̄ j̄i n̄iḡla. * 17 M̄i ñ̄in̄ juöl̄ m̄ihau Isrel n̄ibi b̄i nöp̄ nan si nan naij̄ ḡi m̄idlö, God kal̄ip̄ mulu lugöl̄ ḡi m̄idȫ n̄iḡöl̄ ḡi, ram m̄inöḡ̄ kabȫ nöp̄ m̄idöp̄ aḡ gau m̄idöm̄ iru nöp̄ um hakla. * 18 Pen Isrel n̄ibi b̄i nöp̄ pör̄ nöp̄ God n̄ip̄ j̄i n̄iḡöm̄, manö n̄ipe hagöp̄ rö gagla u me, God n̄ipe manö klȫ hagöm̄, “Yad kalöp̄ n̄iḡnȫ mulu lugö, ram m̄inöḡ̄ aij arammim, yad aip̄ m̄idmim ake l̄imim̄ m̄id̄ aij ḡimim̄ a ḡinȫ u, aragnabim,” a göm, böḡ̄ nöp̄ wasȫ ga. 19 An̄ib̄ u n̄iḡbun, manö n̄ipe n̄iḡ udagla u me, am ram m̄inöḡ̄ aij ake löm̄ m̄id̄ aij ḡiblap̄ au aröl̄ rö laga.

4

1 “Kale ram m̄inöḡ̄ aij arammim, yad aip̄ m̄idmim ake l̄imim̄ m̄id̄ aij ḡinabim,” a ga manö u Isrel nap̄is nahai b̄i n̄iḡ udagla. Pen uri God han̄ip̄ nöp̄ manö n̄iḡ an̄ibu hagöp̄. An̄ib̄ u, kale magöḡhalȫ n̄iḡ aij ḡimim, hon magöḡhalȫ ram m̄inöḡ̄ aij aramun, God aip̄ m̄idun ake lun̄ m̄id̄ aij gun, a ḡi gas̄i n̄iḡmim. N̄iḡ aij ḡipe, God kalöp̄ n̄ibi b̄i añ̄i ap̄, nan aij nöp̄ ñ̄in̄abin a ḡinȫ u udagnabön̄, a gagn̄im. 2 God gȫ Kraiſ manö aij u Isrel n̄ibi b̄i kal̄ip̄ haḡ ñ̄ilȫ n̄iḡla rö, han̄ip̄ u rö nöp̄ Kraiſ manö aij u haḡ ñ̄ilȫ n̄iḡno. Pen Isrel n̄ibi b̄i Kraiſ manö aij u n̄iḡöm̄, n̄iḡȫ hagöp̄ a göm, n̄iḡ udagla. An̄ib̄ u, Kraiſ manö aij u kal̄ip̄ ḡi ñ̄aga. 3 Pen hon n̄ibi b̄i Kraiſ manö aij u n̄iḡun, n̄iḡȫ hagöp̄ a gun n̄iḡ udpun gau, “Kale ram m̄inöḡ̄ aij arammim, yad aip̄

m̄idmim ake l̄imim̄ m̄id̄ aij ḡinabim,” a ga u, manö n̄iḡȫ an̄ibu haga rȫ ḡinabun. God haga,

“An̄iḡ̄ ḡila u, yad kal̄ip̄ n̄iḡnȫ mulu lugö, ‘Ram m̄inöḡ̄ aij aramöm̄, yad aip̄ m̄idöm̄, ake löm̄ m̄id̄ aij göl̄ a ḡinȫ u, aragnaböl̄,’ a ḡinȫ.

Manö klȫ hagem̄ böḡ̄ nöp̄ wasȫ ḡinȫ!” a ga.

God an̄iḡ̄ haga u pen n̄ipe hadame dagol̄ gau ram m̄inöḡ̄ i ḡi laga ñ̄in̄ u, nan magöḡhalȫ ḡinab gau magöḡhalȫ hadȫ gas̄i n̄iḡöm̄ ḡinabin a ga. *

4 God Manö u ad̄iḡ̄ ap̄ amgȫ l̄i n̄iḡmön̄, ñ̄in̄ mudun u manö r̄imnap̄ n̄iḡnabön̄. Manö an̄ibu kal̄i kliñ̄ r̄iköm̄ hagla, “God ñ̄in̄ unbȫ kagoḡ̄ j̄iḡ̄ ram m̄inöḡ̄ nan gau magöḡhalȫ ḡi l̄i haköm̄, ñ̄in̄ mudun j̄iḡ̄ u ake l̄inam̄ a göm, ȳihar̄iḡ̄ m̄ideia,” a ḡila. *

5 Pen God Manö ad̄iḡ̄ m̄idȫ nöp̄ hagaj̄in an̄ibu, God haga, “Ram m̄inöḡ̄ aij aramöm̄, yad aip̄ m̄idöm̄, ake löm̄ m̄id̄ aij göl̄ a ḡinȫ u, aragnaböl̄,” a ga. *

6 God gȫ Kraiſ manö aij u Isrel n̄ibi b̄i kal̄ip̄ haḡ ñ̄ila pen n̄iḡöm̄, n̄iḡȫ hagöp̄ a göm, n̄iḡ udagla. An̄ib̄ u me, ram m̄inöḡ̄ aij aramöm̄, God aip̄ m̄idöm̄ ake löm̄ m̄id̄ aij ḡiblap̄ u, aragla. Pen n̄ibi b̄i ke n̄ibȫ r̄imnap̄ arnaböl̄. 7 An̄ib̄ u, n̄ibi b̄i manö n̄ipe n̄iḡöm̄ arȫ ḡila gau umlȫ, m̄i iru nöp̄ inȫ, bac̄̄ ilaḡ̄ Dep̄id̄ God Manö kal̄i kliñ̄ r̄iköm̄, manö magȫ uri nöp̄ hagaj̄in u hagöm̄ haga,

“Ñ̄in̄ i God manö ap̄di n̄iḡeinabim u, manö n̄ipe u n̄iḡ udmim.

God manö n̄ipe n̄iḡmim

iru göp̄ a ḡimim̄ j̄i n̄iḡagmim,” a ga.

Pen God kauyaḡ̄ u, “Ñ̄in̄ i” a ga u me, hon n̄iḡbun, ñ̄in̄ n̄ipe n̄ibi b̄i udnab̄ ñ̄in̄ u auagöp̄; m̄idep̄ nöp̄ m̄idöp̄. *

8 Pen kale hagnabim, “God hadame nöp̄, ‘Ram m̄inöḡ̄ aij arammim, yad aip̄ m̄idmim ake l̄imim̄ m̄id̄ aij ḡinabim,’ a ga u, b̄i kub̄ Josua ap̄is bac̄̄ b̄i kal̄ip̄ dam ram m̄inöḡ̄ Kenan arȫ, m̄id̄ aij ḡila adȫ u haga,” a ḡinabim. Pen ñ̄in̄ an̄ibu nöp̄

* 3:15: Hib 3:7-8 * 3:16: Nab 14:1-35 * 3:17: 1Ko 10:10 * 4:3: Sam 95:11; Hib 3:11 * 4:4: Jen 2:2
* 4:5: Sam 95:11 * 4:7: Sam 95:7-8

hagaga; kale amöm ram m+nöŋ Kenan m+dlö n+ŋöl gi, manö an+bu kauyaŋ haga. * 9 An+bu u, God n+pe ñ+n mudun u ake löm m+id aij ga rö, n+bi b+ n+pe u rö nöp ake löm m+id aij g+naböl. 10 God ñ+n kagoł j+ŋ wög göm, ñ+n mudun j+ŋ u ake löm y+har+ŋ m+deia rö, n+bi b+ an an God ram m+nöŋ aij au arnaböl gau, kale an+bu unbö rö nöp wög geila u arö göm, ake löm, y+har+ŋ am n+pe aip m+id aij g+naböl. * 11 An+bu u, ram m+nöŋ aij an+bu aramun, God aip m+idun ake lun m+id aij g+nabun a ga manö u, klö gun, n+ŋ ud p+idöŋ gun, God Manö hagöp rö nöp göł gi m+idaiun. An+g unbö rö g+nabun u, Isrel n+bi b+ nöd God manö haga u n+ŋ udagöm ram m+nöŋ aij aragöm, ap lug pakla rö u, hon n+bi b+ añ+ ap unbö gagnab.

12 N+hön g+n+g: God Manö u kam+ŋ nöp m+idöp. God Manö u, nan n+hön g+n+g g+nab. Ru m+lö k+id gau magöŋhalö kału göp; God Manö u k+id yab+ł. An han+ŋ yaŋ amöm, gas+ r+m+id m+idmagö ke löm ana ke löm g+nab; an han+ŋ yaŋ amöm, le goł ke löm le c+il ke löm g+nab; an han+ŋ yaŋ amöm, gas+ aij n+ŋbun aka gas+ naij n+ŋbun u, ud höŋ lö n+ŋ aij g+nabun. * 13 N+hön n+hön g+nabun gau, God n+ŋ m+idö n+ŋöl gi g+nabun; agam+ŋ pi göł gun rö lagöp. Pen n+pe nöp han+ŋ manö kub göm, n+hön n+hön g+ŋpun manö u hag n+ŋö n+ŋöl gi n+ŋ hag ñ+nabun.

Jisas God n+ŋ nan sabe gep B+ Kub yab+ł m+idöp

14 An+bu u, God N+ŋ Nan Sabe Gep B+ Kub Yab+ł hon u, God Ñ+ n+pe Jisas u, amöm Nap aip m+idöp rö, Krais manö aij n+ŋ udpun u, n+ŋ ud p+idöŋ göł gi m+idaiun. *

15 God N+ŋ Nan Sabe Gep B+ Kub Yab+ł hon u apöm m+nöŋ ił i m+idm+idöp rö, nan si nan naij han+ŋ t+ŋ gi ud arn+m rö löp gau abe, marö han+ŋ n+hön n+hön göp gau abe, n+ŋ u rö nöp ga u pen n+pe gi naij gaga. An+bu u, marö n+hön n+hön han+ŋ g+nab u, God N+ŋ Nan Sabe Gep B+ Kub Yab+ł hon u n+ŋ aij göp rö, han+ŋ mög yab+ł n+ŋöm, 16 b+

an n+bö hon aij yab+ł u m+idöp. An+bu u, hon gac halö m+idpun u, God an+n+n göp B+ u n+ŋ p+ñ+ŋ gun, arö gagun. God han+ŋ mög n+ŋöm, Ñ+ n+pe n+ŋ yuö apöm uma rö, God sea Kiŋ as+ik m+idöp söł au areinabun u, n+pe han+ŋ mög n+ŋöm ud aij göm abad m+id aij gö agam+ŋ m+id aij g+nabun. *

5

1 B+ God n+ŋ nan sabe gep b+ kub gau magöŋhalö, b+ y+har+ŋ n+bi b+ an gau n+bö u pen God kal+ŋ hag lö, b+ an n+bö m+idöm wög n+pe u g+pal. N+bi b+ nan si nan naij g+pal u n+ŋöm, kaj meme aka kaj sipsip dap b+ God n+ŋ nan sabe gep b+ kub ñ+lö, kale pen b+id adö u pak lauöm, God n+ŋ sabe gi ñ+bal. Wög kale ap pen, n+bi b+ God n+ŋ gas+ n+ŋlö aij gö, nan r+mnap dap b+ God n+ŋ nan sabe gep b+ kub ñ+lö kale nan an+bu gau God n+ŋ sabe gi ñ+bal. 2-3 Pen b+ God n+ŋ nan sabe gep b+ kub an+bu gau, b+ yab+ł gau me, kale ke u rö nöp nan si nan naij g+pal. An+bu u, n+bi b+ r+mnap gau nan si nan naij kale g+pal u abe, kale ke nan si nan naij g+pal u abe gas+ n+ŋöm God n+ŋ nan sabe gi ñ+bal. An+bu u, n+bi b+ n+ŋ aij gagpal gau ap lug pakn+g rö geinaböl u, God n+ŋ nan sabe gep b+ kub u kal+ŋ mög n+ŋöm, manö hain hagpal. * 4 Kale ke, b+ kub m+idno a göm, wög an+bu udagpal; God Eron n+ŋ hag lö wög an+bu g+m+idöp rö, kal+ŋ an+g unbö rö nöp hag lö g+pal. *

5 Adö an+bu nöp, Krais n+pe ke, yad b+ God n+ŋ nan sabe gep b+ kub yab+ł m+ideinam a göm hagaga; God nöp n+ŋ haga,

“Ne Ñ+ yad;

m+ñi yad Nap ne,” a ga.

6 Pen God Manö u ad+ŋ ap amgö l+ n+ŋun, God manö ap halö haga u n+ŋbun. Ñ+ n+pe n+ŋ haga,

“Melkisedek n+pe y+ŋ nan sabe gep b+ m+idm+idöp rö u,

ne y+ŋ nan sabe gep b+ pör pör nöp m+ideinabön,” a ga. *

7 Pen Jisas m+nöŋ naböŋ adö ił i m+idöm, n+ŋ aln+g geila, Nap n+ŋ m+łöŋ göł gi, meg

* 4:8: Dud 31:7; Jos 22:4 * 4:10: Hib 4:4 * 4:12: Ep 6:17; Rep 1:16; 19:13-15 * 4:14: Hib 3:1; 10:23

* 4:16: Hib 10:19 * 5:2-3: Lep 9:7; 16:6 * 5:4: Eks 28:1 * 5:6: Sam 110:4; Hib 6:20; 7:1

m+gan dap ranöm sabe göl g+ m+deia. Nap n+ip hag n+ñöm haga, “Y+ip abad m+daimön. Pen an+ig an+ig g+mön hagagabin; ne ke n+ñban rö y+ip g+mön,” a ga. Jisas an+ig hagö, God manö n+ipe n+ñöm, hag n+ña rö nöp ga. *

⁸ Jisas n+ipe God Ñ+ n+ipe yab+ u pen n+ipe m+ñör udöm u+ham m+dm+döp u, yad aige gö Nap manö hagnab rö g+nabin a g+ gas+ n+ñöm, an+ig unbö rö nöp geia. ⁹ Pen Nap manö n+hön haga, magöñhalö ga u me, n+ipe n+bi b+ manö n+ipe n+ñ udöm hain g+pal gau ud as+k yuö, kale ram m+nöñ aij kumi kabö adö lañ au aramöm pör pör nöp kam+ñ nöp m+id aij g+naböl. ¹⁰ Pen adö an+bu nöp, God Jisas n+ip haga, “Melkisedek n+ipe y+ip nan sabe gep b+ m+dm+döp rö u, ne y+ip nan sabe gep b+ kub yab+ m+deinabön,” a ga.

God manö yuö yab+ u n+ñ aij g+mim, n+ñ ud p+idöñ g+mim

¹¹ Manö kal+ k+ñ r+kabin an+ib i rö iru m+döp u pen y+ñ+d n+ñagpim u rö, u+ham hagnö n+ñnabim. ¹² Kalöp God Manö pör hag ñ+ibun u n+ñ aij g+mim n+bi b+ r+mnap kal+ip hag ñ+bep u pen y+ñ+d n+ñagpim rö, manö nöd n+ñeb gau kalöp kauyañ hag ñun rö löp. M+ñi nan k+ö ñ+ñbep rö u pen ci ñ+ñ nöp m+dpim. * ¹³ Ñ+ painañ ci ñ+ñ nöp m+dpal gau, nag+ adö u aij, nag+ adö u naij a göm n+ñagpal. ¹⁴ Pen n+bi b+ gas+ halö gau g+ damöm, adö u gep, adö u gagep a göm n+ñ aij g+pal. Kale nan magö yab+ ñ+ñbal.

6

God manö yuö u n+ñ udun

¹ Kraiss manö aij kalöp pör hag ñ+bal gau, kauyañ hagem kauyañ hagem hagagnabin. Ram g+n+ig, padö b+n+ñ göm kauyañ ud juöm, kauyañ u b+n+ñ göm, kauyañ u b+n+ñ göm gagpal. An+ib u, hon ke nöp k+ñ aij gun me, God n+bi b+ n+ipe m+deinabun a gun gas+ n+ñm+idun u böñ nöp arö gun, God Ñ+ n+ipe n+ip yuö han+ip a göm uma manö aij u böñ nöp n+ñ udun. Padö u ud juöl, rol göl, ud juöl,

* **5:7:** Mad 26:36-46; Plp 2:6-8
* **6:10:** Hib 10:32-34

rol göl, unbö gagun. ² Ñ+g pakpal manö u; God kal+ip ud aij g+n+im a göm ñ+magö nab+c adö l+bal manö u; n+bi b+ umöm urakpal manö u; God n+bi b+ magöñhalö manö kub hagöm kal+ip n+ime lö r+mnap ilön pör udnaböl manö u; manö an+bu kauyañ hagagnabin. Kraiss manö aij nöd n+ñbe an+ib gau, gas+ n+ñ nöp m+döl g+, Kraiss manö aij r+mnap halö n+ñnabim u aij. ³ An+ib u, God han+ip abad m+dö n+ñöl g+, Kraiss manö aij r+mnap halö hag ñ+no n+ñnabim.

⁴ N+bi b+ Kraiss manö aij n+ipe n+ñ udöm, hainö arö g+naböl gau, kale kauyañ nan si nan naij g+pal u mög n+ñöm, Kraiss manö aij n+ipe u n+ñ udagnaböl. Kale God mailö aij n+ipe u hadö n+ñla; God nan aij kumi kabö adö lañ n+bö ñöb u hadö n+ñla; Ana U+ n+ipe kal+ip añ dañ hadö aua. ⁵ God Manö aij u dö yab+ göp u hadö n+ñla; God n+ipe n+bi b+ ram m+nöñ it i abad m+dñg gab u, k+ö n+ipe u hadö n+ñla. ⁶ Nan an+ib gau magöñhalö hadö n+ñla u pen Kraiss manö aij u arö g+la. An+ib u, kale kauyañ nan si nan naij g+pal u mög n+ñöm, Kraiss manö aij n+ipe u n+ñ udagnaböl. N+hön g+n+ig: God Ñ+ n+ipe u kauyañ mab kros ba lañ al pak l+lö n+bi b+ gau n+ip hag junaböl. *

⁷ M+nöñ au y+ñ y+mlö, möñ paköl g+ paköl g+, y+ñ ran aij göm nan magö p+l aij gö, n+bi b+ ñ+ pai wög an+bu ñ+ñg gaböl gau ñ+ñöl. An+ig gö God m+nöñ an+bu ñ+ñ löm nan aij ñ+nab. ⁸ Pen m+nöñ au y+ñ y+mlö, möñ paköl g+ paköl g+, k+ip+ kal+ kal+ halö gau nöp ranö, nan magö p+lagnab u, m+nöñ an+bu m+nöñ naij yab+. God m+nöñ an+bu manö k+ö hagö mab ke yañ inn+im rö löp. *

⁹ Pen b+ n+ñeb aij yad gau. Manö kub rö hagabun u pen kale ke Kraiss manö aij u arö g+pim a gun hagagabun; n+ñ aij g+mim a gun hagabun. N+hön g+n+ig: Kraiss n+bi b+ n+ipe m+dmim, n+bi b+ n+ipe gau g+pal rö g+pim u n+ñbun. ¹⁰ God ha+öwa+ö gagnab; hagöp rö nöp g+nab. Kale nöd God n+ip wög g+mim, m+dmagö l+mim, n+bi b+ n+ipe kal+ip ud aij g+mim g+ ñ+be u abe, m+ñi u

* **6:6:** Mad 12:31; Hib 10:26-27; 1Jn 5:16

* **6:8:** Jen

rö nöp ud aij gîmim gi ñîbim u abe, nîpe hauł gagnab. * 11 Pen hanîp aij gînab u, kale magöŋhalö adö anîbu nöp pör nöp göl gi mîd dammim mîd dammim, amun God aip pör nöp mîd aij gun a gîmim gasi niŋbim rö, gînab.

12 Kalöp iru maru gînim rö löp u, niŋ aij gîmim. Kraiss manö aij nîpe u niŋ ud pîdöŋ göm, marö auö klö göm gasi halö mîdpal nîbi bî gau, God nan aij ñînabin a ga u udnaböl. Kale anîb unbö rö nöp göl gi mîdpe, kalöp nan aij anîbu ñînab.

13 God bac îtaŋ Ebrahim nîp manö niŋö u hagnîg, bî kub God rö ap halö mîdageia niŋöm, nîbi bî rîmnap hib kale hagaga; hib nîpe ke hagöm haga, 14 “Yad mîdpin rö, nöp manö niŋö yabîł hagabin, nöp abad mîdnö niŋöl gi, nîbi bî ne iru yabîł mîdeinaböl,” a ga. * 15 Ebrahim manö nîpe anîbu niŋöm, agamîj abad mîdö mîdö, God nan aij haga u uda.

16 Hon nîbi bî, manö klö niŋö yabîł hagnîg, bî kub ap hib nîpe hagnîg, niŋö yabîł hagabun a gîpun. Anîg gîno, nîbi bî gau niŋöm, u rö nöp u niŋö yabîł hagaböl a gal. 17 Anîbu rö, God hib nîpe ke hagöm, “Yad mîdpin rö, nöp manö niŋö yabîł hagabin,” a ga u, nîbi bî gau ñî pai yag daunaböl gau, yad gasi hain niŋem adö ke gagnabin u, niŋ aij göl a göm, manö anîbu rö haga. 18 Anîb u, hon nîbi bî nan si nan naij gun, pîñîg God nîp lau adö aubun gau, niŋö nöp nan aij kalîp ñînabin a ga u udnîg gabun a gun, gasi halö mîdaiun. God hib nîpe ke hagöm, yad mîdpin rö, a ga; nöp manö niŋö yabîł hagabin, a ga. Manö mîhöp haga u, God manö piral hagnîm rö lagöp. Ke gagnab.

* 19 God Ram Magö Raul Mîgan Uł Ke Yabîł u watîj bad yuö yuö gö, nîp amgö niŋagpun u pen manö niŋö yabîł u hagö, gasi añî anîbu nöp niŋun, gasi halö nîp abad mîdpun. Manö niŋö yabîł anîbu, God ram magö raul mîgan nîpe u aröp u me, kabö klö rö mîdöp; aŋ aŋa gagnab. *

20 Melkisedek nîpe bî God nîp nan sabe gep bî mîdmîdöp rö u, Jisas nîpe God Nîp Nan Sabe Gep Bî Kub Yabîł hon u löm, God

Ram Magö Raul Mîgan Uł Ke Yabîł u nöd amöm, hanîp a göm Nap nîp sabe göl gi mîdöp. Nîpe God Nîp Nan Sabe Gep Bî Kub Yabîł pör pör nöp mîdeinab.

7

Kiŋ ap bî God nîp nan sabe gep bî mîdmîdöp

1 Melkisedek anîbu nîpe Kiŋ mîdöm, nîbi bî ram mînöŋ Salem abad mîdöl gi, bî God klö halö yabîł u nîp nan sabe gep bî u u rö nöp mîdmîdöp. Pen Kiŋ rîmnap apöm, bac îtaŋ Ebrahim nîp gi naij geila, kalîp yu gi yuöm, nan aij aij kale gau dap auö niŋöl gi, Melkisedek apöm nîp adan aŋ au niŋöm, God nîp sabe göm, Ebrahim nîp abad mîdaimön a ga. * 2 Melkisedek anîg ga niŋöm Ebrahim nan pîł gi daua gau, magöŋhalö nîme lî Melkisedek nîp magö añî ap ñöm, nîpe ke magö unbö ajîp laŋ uda. Pen Melkisedek hib nîpe u îł mîhöp mîdöp. Hib nîpe Melkisedek u ud ado göm, “Kiŋ Aij Yabîł Nöp Göp” a gîpal. Pen nîpe ram mînöŋ Salem Kiŋ mîdmîdöp u, hib anîbu ud ado göm, “Kiŋ Agamîj Mîdep Magö Ñöb” a gîpal.

3 Melkisedek nîpe bî God nîp nan sabe gep bî u pen nîme îł u anîg göl mîdöp, nap nîhi îł u anîg göl mîdöp a göm haglö niŋagpun. Pen nîp kalî kliñ rîkla ñîn u, nîme yag daua ñîn u a göm haglö niŋagpun; uma ñîn u a göm u rö nöp haglö niŋagpun. Nîpe pör nöp bî God nîp nan sabe gep bî mîdöp rö, nîpe God Ñî nîpe rö mîdöp.

4 God bac îtaŋ Ebrahim nîp niŋö aij gö, bî kub mîdeinabön a ga u niŋbun nîpe bî kub mîdeia. Pen Ebrahim Melkisedek nîp bî kub yabîł mîdeia u niŋöm, nan pîł gi daua gau, nîme lî nîp magö añî ap ñöm, nîpe ke magö unbö ajîp laŋ uda.

5 U nöd yabîł anîg ga. Hainö Moŋis nîp yag dauaila kub göm, God Manö u adîŋ ap kalî kliñ rîkôm haga, “Ebrahim rîkô rîk damöm, nîbi bî Lipai îł mîdpal gau God nîp nan sabe gep wög gi mîdlö niŋöl gi, kale Isrel nîbi bî gau magöŋhalö, mani nan niŋön niŋön udnabim gau, kalîp

* 6:14: Jen 22:16-17 * 6:18: Nab 23:19 * 6:19: Lep 16:2-3 * 7:1: Jen 14:17-20

nime li magö añi añi dap ñimim, kale ke unbö ajiþ laŋ u udmim,” a ga. Anib u, hon Mosiþ lo adö u niþun niþun, kale magöŋhalö Ebrahim iþ niþe miþmiþdal u, pen namam Lipai iþ miþmiþdal gau kalþiþ pör magö añi ap nime li ñimim. *

⁶ Pen God bac Ebrahim niþ haga, “Niþi bi ne gau ud aij giþnabin,” a ga. God manö haga ñin u, Ebrahim niþe bi riþnap kalþiþ nan ñagmiþdöp; pen Melkisedek apöm Ebrahim niþ niþöm, God niþ sabe göm, Ebrahim niþ abad miþdaimön a gö, Ebrahim nan daua gau magö añi ap nime li Melkisedek niþ ña. Pen Melkisedek Lipai iþ bi ap miþdagmiþdöp. ⁷ Hon niþun, bi ap apöm bi ap God niþ sabe göm, bi anibi niþ abad miþdaimön a geinab u, bi God niþ sabe giþnab u bi kub, bi ap bi pro. Anib u, hon niþun Melkisedek bi kub, bac Ebrahim bi pro. ⁸ Bi Lipai iþ Isrel niþi bi magö añi nime li ñimim u udöm, miþdamöm miþep löm umla. Pen Melkisedek niþe Ebrahim magö añi ap nime li ña uda u, God Manö u kalþiþ kliþ riþköm, Melkisedek umöm wög niþe arö ga a göm, hagagla.

⁹⁻¹⁰ Ebrahim Melkisedek niþ nan nime li ña anibu, ñiþ pai riþk dauaga ñin u ña. Hainö me, Aisak niþ riþkö, Aisak pen Jekop niþ riþkö, Jekop Lipai niþ riþkö, riþ amil apil giþlö, Lipai bi anib gau God niþ nan sabe gep bi wög giþlö niþöl giþ, Isrel niþi bi gau mani nan kale gau kalþiþ nime li ñimim. Pen Ebrahim Melkisedek niþ nan nime li ña u, kalþiþ riþk dauagla magö u ña u me, Ebrahim abe, bac niþe Lipai iþ abe, Melkisedek niþ nime li ñeb rö nöþ miþdeila u niþun.

Bi God niþ nan sabe gep giþsön niþö u, bi nöþ niþö gau ka kalþiþ u uda

¹¹ Mosiþ God Manö kalþiþ kliþ riþköm, anig anig giþmim a ga niþöm, Juda niþi bi kaj meme kaj sipsip nan gau damöm, Lipai iþ God niþ nan sabe gep bi gau kalþiþ ñilö, kale pak lauöm God niþ sabe giþ ñimim. Kale anig göl God niþi bi niþe miþdaiblap, God Bi hain niþö Melkisedek rö ke ap yuagböþ; Lipai bi gau, God niþ nan sabe giþ ñöl giþ nöþ miþdaiblap. Pen God Bi hain

niþö Melkisedek rö ap yua. ¹² Bi God niþ nan sabe gep hain niþö anibu apöm, bi God niþ nan sabe gep nöþ niþö gau ka kalþiþ udeinab u, lo hain niþö u rö nöþ apöm, lo nöþ niþö u ka u udnim.

¹³ Pen God Manö adin hagajin i, bi God niþ nan sabe gep hain niþö u, Bi Kub hon u nöþ. Lipai niþi bi iþ u riþk damöm niþ riþk dauagla; Bi Kub hon iþ niþe u bi añi ap God niþ nan sabe gep wög u gaga. ¹⁴ Juda niþi bi iþ u nöþ riþk damöm Bi Kub hon niþ riþk daua. Pen Mosiþ bi Juda iþ riþnap God niþ nan sabe gep wög göl a göm manö riþnap hagaga. * ¹⁵ Pen Bi God niþ nan sabe gep hain niþö anibu, Melkisedek bi God niþ nan sabe gep miþmiþdöp rö miþdöp u me, nan hagabin anibi waiö yabiþ miþdöp. ¹⁶ Bi Kub hon u, bi iþ niþön miþdöp lo ap hagö, God niþ nan sabe gep bi ap miþdagöp. Pen niþe bi kþö ke halö miþdöp, nan ap niþ al pak linim rö lagöp u me, God niþ nan sabe gep bi ap miþdöp. ¹⁷ Niþön giþig: God Manö adin ap kalþiþ kliþ riþköm, God manö riþnap Kraiþ niþ haga u kalþiþ kliþ riþköm hagla,

“Bi yip sabe gep Melkisedek rö pör nöþ miþdeinabön,” a ga.

¹⁸ Lo God Mosiþ niþ hagö Mosiþ niþi bi kalþiþ hag ña lo anibu, niþön giþig geia u giþinim rö laga; manö yiþharin rö la u me, God niþe ud ke gau la. ¹⁹ Lo God Mosiþ niþ hagö Mosiþ niþi bi kalþiþ hag ña lo u, nan naiþ gau ap ud gö aij rö laga. Pen God niþe nan aij hanþ ñöþ; nan nöþ niþö u wasö. Anib u, gasiþ halö miþdpun. Nan aij hain niþö u niþ udun, God miþdöp au söþ aunabun. *

²⁰ Bi God niþ nan sabe gep nöþ niþö gau wög kale nöþ udla ñin u, God manö kþö riþnap hagaga. Pen Bi Kub hon God niþ nan sabe gep bi la ñin u, God manö kþö ke hagöm haga. ²¹ Bi Kub hon God niþ nan sabe gep bi linig, God manö kþö ke hagöm haga,

“Yad Bi Kub, yad manö niþö yabiþ hagabin; hainö manö ap ke hagagnabin.

* 7:5: Nab 18:21 * 7:14: Ais 11:1; Mad 2:6; Rep 5:5

* 7:19: Hib 9:9 * 7:21: Hib 5:6

Ne pör nöp yip nan sabe gep bi m+deinabön,” a ga. *

²² God manö klö hagöm manö niñö yabił haga u me, hon niñbun Jisas uma u me, God manö hain niñbö aij yabił u ud ke gau lagnab. *

²³ Bi God nip nan sabe gep nöd niñbö gau, iru nöp rö wög an+bu udla. Ap umö, bi God nip nan sabe gep hain niñbö ap haglö, wög an+bu gi m+dm+döp; u umö hain niñbö u m+dm+döp; u umö hain niñbö u m+dm+döp. An+bu me, ap pör m+dagm+dal. ²⁴ Pen Jisas an+bu rö gagöp; niñpe pör kam+ñ m+idöp u rö, wög an+bu arö gagöp. God nip nan sabe gep bi pör nöp m+deinab. ²⁵ Jisas pör nöp kam+ñ m+deia, uri kam+ñ m+idöp, hainö pör nöp kam+ñ m+deinab u me, niñbi bi God niñbi bi niñpe m+dn+g, Jisas kal+p a göm uma manö aij u niñ udeinaböl u, niñpe pör nöp kal+p ud as+ik yun+m rö löp. *

²⁶ Jisas niñpe bi ut yabił; niñpe nan si nan najj pro pro ri+mnab gagöp; niñpe as+ñ m+dagöp. Jisas ram m+ñöñ ił i niñbi bi nan si nan najj gi+pal gau aip m+deia u pen God nip ud ke dam ram m+ñöñ aij kumi kabö adö lagod au la. God Nip Nan Sabe Gep Bi Kub Yabił hon me u. Han+p gi niñ aij gi+n+m rö löp. ²⁷ Bi God nip nan sabe gep bi kub yabił yi+har+ñ gau, niñ añ+ añ+ pör nöp nan si nan najj kale ke gi+pal rö, nan pak God nip sabe gi niñöm, hainö niñbi bi ke niñbö gau nan si nan najj gi+pal rö, nan pak sabe gi niñbal. Pen Jisas han+p niñbi bi gau magöñhalö, nan si nan najj gi+pun u niñöm, mañ añ+ yabił mab ba lañ nip ke sabe gi ña. Me aij! *

²⁸ Lo God Mos+is nip hagö Mos+is niñbi bi kal+p hag ña lo u hagöp rö göm, bi nan si nan najj gi+pal gau kal+p hag iłlö, kale bi God nip nan sabe gep bi kub yabił m+dpal. Pen hainö u, God manö ke klö hagöm manö niñö yabił haga u, God Niñ niñpe ke hag la. God nan niñhön niñhön Niñ niñpe gi+n+g gab a göm gas+ niñja u, Niñ niñpe nan magöñhalö gi+n+m rö löp.

8

Jisas niñpe God Nip Nan Sabe Gep Bi Kub Yabił hon

¹ Pen manö hagabun ił u an+g göl m+idöp: God Nip Nan Sabe Gep Bi Kub Yabił hon u amöm God kumi kabö adö lañ au mailö halö m+idöp u niñmagö y+ñg böñ lau adö as+ik m+idöp. ² God Nip Nan Sabe Gep Bi Kub Yabił hon an+bu, niñpe God sabe gep ram au wög göp. God sabe gep ram au wög göp u, niñbi bi gi lagla; God sabe gep ram niñö u, God Bi Kub niñpe ke gi la.

³ Bi God nip nan sabe gep bi kub yabił m+ñöñ adö ił i gau magöñhalö, niñbi bi nan si nan najj gi+pal gau kaj meme aka kaj sipsip nan gau dap nan sabe gep bi kub yabił niñlö, kale pen ri+mnab pak God nip aij a göm sabe gi niñ+idal; ri+mnab pen pak nan si nan najj göm gac halö m+dpal u God niñmön arö gi+n+m, a göm, bi+d adö u pak lauöm God nip sabe gi niñ+idal. An+ñ unbö rö nöp, God Nip Nan Sabe Gep Bi Kub Yabił hon nan ri+mnab God nip niñ+ñg ga. ⁴ Jisas ram m+ñöñ kumi kabö adö lañ m+idöp u me, niñpe God Nip Nan Sabe Gep Bi Kub Yabił m+idöp. Pen niñpe ram m+ñöñ ił i m+idböp, God nip nan sabe gep bi ap m+idagaiböp. Niñhön gi+n+g: God haga rö, bi Lipai ił yag daubal gau nöp, God nip nan sabe gep wög göl gi, Mos+is lo manö kal+ kliñ ri+ka rö niñöm, nan pak God nip sabe gi niñbal. ⁵ Pen m+ñöñ naböñ adö ił i God nip nan sabe gep wög gi+pal u, ana ral niñöm gi+pal rö nöp gi+pal; nan yabił u ram m+ñöñ kumi kabö adö lañ au m+idöp. Adö an+bu nöp, Mos+is God sabe gep sel ram u gi+n+g ga u, God nip haga, “Nö ilö gau m+dmön, yad nöp yamnö niñña rö nöp magöñhalö an+ñ unbö rö nöp gi+mön,” a ga. *

⁶ God Nip Nan Sabe Gep Bi Kub Yabił hon Jisas, bi God nip nan sabe gep bi kub yabił nöd niñbö gau gi+m+idal rö gagab; niñpe wög kub yabił gab. God Nip Nan Sabe Gep Bi Kub Yabił hon Jisas gö God niñbi bi niñpe udnab manö u, Mos+is kal+ kliñ ri+ka manö u rö m+dagöp. God niñbi bi niñpe udnab manö u hagn+g, niñpe manö

* 7:22: Hib 8:6; 12:24 * 7:25: Ro 8:34 * 7:27: Hib 5:3 * 8:5: Kol 2:17; Hib 9:23; Eks 25:40 * 8:6: Hib 7:22

klö hagöm haga, “Yad kalöp manö niṅö hagabin, niḅi bi yad kalip nan aij yabiḷ ṅinabin,” a ga. *

⁷ Pen God manö nöd hag la u aij gaiböp, manö gisön niḅö u dauagböp. ⁸ Niḅi bi gau m+d aij gagla rö, God kalip hag ginig, bi manö hagep nipe ap gasi ṅö, God Manö kali kḷiṅ riköm haga,

“Yad Bi Kub kalöp hagabin,
hainö yad Isrel niḅi bi gau abe

Juda niḅi bi gau abe

kalip manö aij gisön niḅö hagnabin. *

⁹ Niḅis niḅi iḷaṅ gau kalip ṅimago adö lem ud Ijip niḅö daunö u

pen manö hag adö añi lem hagnö u niṅageila u me,
yad kalip arö ginö.

Anib u, manö anibu rö,
kalip kauyaṅ hagagnabin.

¹⁰ Yad Bi Kub kalöp hagabin,
hainö yad Isrel niḅi bi gau

kalip manö hain niḅö hagem manö hag adö añi lem,
lo yad u gasi midmagö aṅ kale daṅ li ṅinö,
niṅ aij göm gasi niṅöl gi mideinaböl.

Anib u, yad God kale mideinabin;
kale niḅi bi yad mideinaböl.

¹¹ Niḅin anibu, niḅi bi yad gau,
nimdamam niḅi bi rimnap kalip,
‘Bi Kub nipe God u niṅ udmim,’ a göm,
hagagnaböl.

Nihön ginig: niḅi bi pro abe, niḅi bi kub abe,
kale magöḅhalö yip niṅnaböl.

¹² Nan si nan naj gipal gau,
kalip mög niṅem arö ginabin.

Nan si nan naj gipal gau
gasi niṅöl gi midem kalip manö kub
hagagnabin,” a ga.

¹³ God nipe manö aij hain niḅö anibi hag löm, “manö aij gisön niḅö” haga u me, hon niṅbun manö nöd niḅö u miḅi ram luḷö göp rö wög midagöp a ga; nan luḷö göp u söḷ böṅ nöp ur ginig gab.

9

*God niḅ nan sabe gep bi nöd niḅö gau,
meme sipsip hagape u udöm, God niḅ sabe
gi ṅila*

¹ God manö aij nöd haga adö u hain göm, God niḅ sabe ginig geila u, yiḅariṅ sabe göl rö laga; kḷiṅ aij göl gi nöp sabe gimidal. God nipe hagö, sel ram ap gi löm am niḅ sabe gila. * ² Sel ram anibu, ram raul miṅan miḅöp geila. Ram magö raul miṅan ap gi löm, Ram Raul Miṅan Uḷ u a gila. Raul miṅan anibu hapö miḅaṅ lauep nan ap löm, abaṅ bad ap löm, God niḅ sabe gi ṅeb bred u pör pör dam abaṅ adö anibu limidal.

³ Pen ram magö raul miṅan ap, waḷij kub yabiḷ u piḷ gila. Raul miṅan anibu, Ram Raul Miṅan Uḷ Ke Yabiḷ u a gila.

* ⁴ Raul miṅan anibu, mab abaṅ bad ap gi löm, kabö gol ud pak goḷ bad löm magöḅhalö hari göl, nan haḷiṅ aij auöp u adö anibu laumidal. Kes kabö gol udöm gila kub ap, God Manö Aij Kes Magö a gimidal u, u rö nöp mideia. Kes miṅan anib yaṅ, God lo manö kali kḷiṅ rika kabö miḅau u abe, Eron ilöṅ adḷiṅ ud ajep marep ga u abe, nan mana rin kabö gol udöm gila miṅan u rim leila mideia u abe lilo midmidöp. *

⁵ God midöp i a göm, Kes Magö mideia adö adö au gilaṅ, ejol rö miḅau auan bad halö böṅ böṅ geila. Nan si nan naj gipun gac u, God niṅöm arö gaṅ a göm, hagape pro pro dap sabe gi ṅimidal aṅ anibu. Nan anib gau manö u, miḅi hag miḷöböl lem kali kḷiṅ riknam rö lagöp. *

⁶ Pen nan anib gau magöḅhalö gilö midö niṅöl gi, bi God niḅ nan sabe gep gau pör pör, sel ram raul miṅan höṅ adö u amöm, God niḅ wög u gimidal. *

⁷ Pen bi God niḅ nan sabe gep yiḅariṅ anib gau, ram raul magö aṅ yaṅ aröl rö laga. Mi añi añi, God niḅ nan sabe gep bi kub yabiḷ u nöp, sipsip hagape dam nöp, raul miṅan anibu armidöp. Nan si nan naj nipe ke ga gau gac u abe, niḅi bi niṅ aij gagöm nan si nan naj gila gau gac u abe

* 8:8: Jer 31:31-34

* 9:1: Eks 26:1-30; 25:23-40

* 9:3: Eks 26:31-33

* 9:4: Eks 16:33; 25:10-16; 30:1-6;

Nab 17:8-11; Dud 10:3-5

* 9:5: Eks 25:18-22

* 9:6: Nab 18:2-6

* 9:7: Lep 16:2-34

God n̄n̄jöm arö ḡn̄m a göm, hagape u dam raul m̄igan an̄bu amöm, God n̄p sabe ḡ n̄m̄idöp. * 8 Ga an̄bu, Ana U† u han̄p yamö n̄n̄bun, sel ram an̄bu ram raul m̄igan m̄ihöp halö m̄idm̄idöp rö, Ram Raul M̄igan Kam̄n̄ Aij U† Ke Yab̄† an̄bu aröl rö laga. 9 Pen ḡm̄idal an̄bu, God han̄p n̄bi b̄i m̄ñi m̄idpun ñ̄n̄ i gasi n̄n̄jun a göm haga. Pen nan ñ̄m̄idal u abe, kaj meme kaj sipsip nan gau damöm, pak God n̄p sabe ḡm̄idal u abe, nan si nan naj ḡlō gac m̄idmagö an̄ kale dan̄ m̄ideia u ñ̄k ḡ yuö, God n̄bi b̄i as̄n̄ m̄idagöp n̄pe m̄idaiöl rö laga. * 10 An̄g ḡm̄idal u, kale ȳhar̄n̄ nan ñ̄n̄eb, ñ̄g ñ̄n̄eb, ñ̄g pakep, nan adö adö gau nöp n̄n̄jöm ḡm̄idal. Lo manö nöd n̄bö an̄b gau n̄n̄jöm nan k̄ñ̄ñ̄ aij ḡm̄idal an̄bu, ȳhar̄n̄ God manö aij ḡsön n̄bö hagn̄g ga manö an̄bu abad m̄idöl ḡ, ana rö n̄n̄jöm ḡpal rö u ḡm̄idal.

God n̄p nan sabe gep b̄i hain n̄bö u, hagape n̄pe u ke dam God n̄p sabe ḡ ñ̄a

11 Pen Krajs geia nan aij hadö aua gau, n̄pe ke nan aij gau God N̄p Nan Sabe Gep B̄i Kub Yab̄† m̄idöp. Pen ram n̄pe au b̄i an̄ n̄bö hon m̄idöm han̄p ḡ ñ̄ab ram an̄bu, n̄bi b̄i ḡ l̄lō sel ram nöd n̄bö m̄idm̄idöp rö m̄idagöp; God m̄n̄öñ naböñ i ḡ löm, Krajs wög gab ram u ḡ laga. Krajs wög gab ram u ram aij unbö ke. 12 Krajs kaj meme kaj kau pi paköm, hagape dam God n̄p sabe ḡm̄idal rö gaga; hagape n̄pe u ke yua u nöp God n̄p sabe ḡ ñ̄a. Pen b̄i God n̄p nan sabe gep nöd n̄bö gau pör pör nöp hagape hon̄ göm sabe ḡ ñ̄m̄idal rö gaga; han̄p ud God aip j̄m̄ ñ̄n̄ñ̄g, hagape n̄pe ke mañ̄ añ̄ yab̄† dam Ram Raul M̄igan U† Ke Yab̄† lan̄ ara u me, hon pör pör nöp kam̄n̄ m̄idaiun rö löp.

13 N̄bi b̄i lo nöd n̄bö n̄n̄jöm nan k̄ñ̄ñ̄ aij ḡblap rö gagöm as̄n̄ m̄idm̄idal n̄bi b̄i gau aulö, b̄i God n̄p nan sabe gep gau, ñ̄n̄ r̄m̄nap kaj meme ap pak hagape u udöm, n̄bi b̄i an̄b gau yuö p̄s̄mas ḡ paköm kam̄n̄ l̄m̄idöp; ñ̄n̄ r̄m̄nap kaj kau n̄bar ap pak hagape u udöm, an̄g ḡm̄idal; ñ̄n̄ r̄m̄nap kaj kau neb pi ap mab laulö böñ nöp in b̄ic r̄ka bad r̄m̄nap udöm, ñ̄g halö

u† ma†i göm udöm u rö nöp n̄bi b̄i kal̄p gau yuö p̄s̄mas ḡ paköm kam̄n̄ l̄m̄idöp.

* 14 Hagape ȳhar̄n̄ p̄s̄mas ḡ yuö kam̄n̄ l̄m̄idöp an̄bu n̄n̄jun n̄n̄bun, Ana pör pör nöp m̄idöp u Krajs B̄i U† Ke Yab̄† u aip m̄idöm, han̄p a göm umö, hagape yua u han̄p gö, nan si nan naj ḡpun gac u m̄idmagö an̄ hon dan̄ m̄idöp u ñ̄k ḡ yuö, naḡ ub̄n̄ ap lug paköm umnaböl adö u arö gun, God pör kam̄n̄ m̄idöp u n̄p nöp wög ḡ ñ̄un. *

Krajs hagape n̄pe yua rö, han̄p God aip ud j̄m̄ ñ̄öl la

15 Krajs God manö aij ḡsön n̄bö dapöm b̄i an̄ n̄bö m̄idöp u, God n̄bi b̄i yad udnam a göm hag la gau, kal̄p nan aij ñ̄n̄abin a ga nan gau udnaböl a göm göp. Krajs uma u me, n̄bi b̄i Mos̄s lo manö ñ̄a u r̄b̄ juöm, nan si nan naj ḡpal gau gac an̄bu ñ̄k ḡ yun̄m rö löp.

16-17 N̄bi b̄i r̄m̄nap manö k̄lō hagöm hagpal, “Yad umnö, nan yad gau hagpin rö n̄me l̄m̄im,” a ḡlō, manö an̄bu n̄n̄jöm, ȳhar̄n̄ nöp m̄idlō m̄idlō, böñ nöp umlō nöp, hagpal rö n̄me l̄bal. Kale kam̄n̄ m̄idlō n̄n̄jöl ḡ, nan kale n̄me lagpal. 18 An̄b u rö, God manö aij nöd n̄bö Isrel n̄bi b̄i kal̄p haga u, nan ap dap paklō hagape lugö uma me, manö an̄bu p̄dön̄ ga.

19 God Mos̄s n̄p hagö Mos̄s lo manö köp kal̄ k̄ñ̄ñ̄ r̄ka. God manö an̄bu hagö, Mos̄s n̄n̄jöm manö an̄bu magöñhalö n̄bi b̄i gau magöñhalö kal̄p hag ñ̄ naböñ juöm, kaj kau pi pak hagape udöm, kaj meme pak hagape udöm, ñ̄g r̄m̄nap halö hon̄ göm, nan hisop a gal lö k̄d u udöm, sipsip un̄ u ud ad̄n̄ lan̄ ad̄köm, ñ̄g hagape an̄bu rauöm, lo manö köp an̄bu abe, n̄bi b̄i apöm m̄ideila gau magöñhalö abe yuö p̄s̄mas ḡ pakö haga, * 20 “Hagape yunö köp abe kalöp abe p̄s̄mas ḡ pakab an̄b i, God manö aij u k̄lō hagöm hagöp u, kale an̄b unbö rö nöp ḡm̄im a ga u, hadö n̄n̄bun a gem yuabin,” a ga. 21 Pen hagape r̄m̄nap udöm, God sabe gep sel ram u yuö p̄s̄mas ḡ paköm, nan n̄hön God n̄p nan sabe ḡn̄ñ̄g l̄la ram an̄bu m̄ideia gau

* 9:9: Hib 10:1-2 * 9:13: Lep 16:15-16; Hib 10:4; Nab 19:9,17-19 * 9:14: 1Pi 1:18-19 * 9:19: Eks 24:6-8

* 9:21: Lep 8:15,19

magöñhalö yuö pïsmas gi paköm ga. *
 22 Lo manö Mosïs kali kññ rïka anïbu
 amgö li nïñun nïñbun, nan nïñön God
 nïp nan sabe giñig lila ram anïbu mïdeia
 gau magöñhalö rö, ke u† aij mïdageia;
 hagape ud yulö pïsmas gi pakö nöp, u† aij
 mïdmïdöp. Lo manö Mosïs kali kññ rïka
 anïbu amgö li nïñun nïñbun, nïbi bi nan
 si nan naij giñlö, nan ap dap paklö hagape
 lugö me, gac anïbu ðik gi yumïdöp. *

*Krais hanïp a göm umöm, gac hanïp ðik
 gi yuöp*

23 Nan anïb gau, nan ram mïñöñ kumi
 kabö adö lañ au mïdöp gau ana rö nïñöm
 giñal rö nöp mïdmïdöp. Pen nan ana rö
 mïdmïdöp gau, sipsip ap hagape lugö me,
 gac anïbu ðik gi yua u me, nan yabï† u
 ram mïñöñ kumi kabö adö lañ au mïdöp
 u, nan yïharïñ anïb rö wasö, nan aij ke
 yabï† sabe gi ñeb. * 24 Sel ram nöd nïbö
 Isrel nïbi bi gi löm God nïp sabe gi ñimïdal
 u, nan ram mïñöñ kumi kabö adö lañ
 au mïdöp gau ana rö nïñöm giñal rö nöp
 mïdeia. Pen Krais ram mïgan raul anïbu
 rö araga. Nïpe ram mïñöñ kumi kabö adö
 lañ au aramöm, uri hanïp bi an nïbö rö
 mïdöm God mïdöp aip mïdöp. 25 Isrel God
 nïp nan sabe gep bi kub yabï† gau, mi
 añ† añ†, hagape kale ke wasö, sipsip nan
 gau paköm hagape udöm, God nïp sabe gi
 ñinïg, Ram Raul Mïgan U† Ke Yabï† raul
 mïgan u armïdal. Pen Krais adö anïbu
 rö, ñin iru nöp nïp ke sabe gi ñinïg ram
 mïñöñ kumi kabö adö lañ au araga. 26 Kale
 giñimïdal rö, Krais abe unbö rö giñöp u,
 God hadame dagol gau mïñöñ naböñ i gi
 la ñin u rïköm, mïd damöm mïdpun ñin i,
 Krais pör pör mi añ† añ† hanïp a göm, ilön
 kub udöm umböp. Pen uri ñin hain nïbö
 mïdpun i, nan si nan naij gac u, nïbi bi
 nöd mïdmïdal gau giñla, nïbi bi uri mïdpun
 gau giñpun, nïbi bi hainö mïdeinaböl gau
 giñaböl, nan si nan naij gac u magöñhalö,
 mañ añ† yabï† nïbi bi magöñhalö a göm
 ram mïñöñ i† i apöm uma. *

27 Nïbi bi gau magöñhalö mañ añ† yabï†
 umöm, hainö manö kub u nïñaböl rö,
 28 Krais nïpe mañ añ† nöp nïbi bi nan si

nan naij gac kale magöñhalö ðik gi yunïg
 uma. Nïpe bi añ† nöp; kale nïbi bi iru
 yabï†. Krais kauyañ aunab. Pen kauyañ
 ado gi aunab ñin u, nïbi bi nan si nan naij
 giñal gau kalïp kauyañ nan sabe gi ñinam
 a göm auagnab; nïpe anïg hadö böñ nöp
 ga. Pen nïbi bi nïp aij gö nïñöl gi abad
 mïdpal gau kalïp böñ nöp udöm nan aij
 ñinabin a ga u ñinïg aunab.

10

*Sabe gep nöd nïbö u, nan si nan naij gac
 u ðik gi yuagnab*

1 Mosïs lo manö kali kññ rïka rö nïñöm,
 sipsip nan gau pak sabe giñal u, yïharïñ
 hainö gau giñig gab u ana ral nïñöm giñal
 rö giñal. Giñal anïbu, mi añ† añ† pör giñal.
 Anïb u, nïbi bi God nïp aunïg gaböl gau,
 nan sabe gep lo gau hain göm, God nïbi bi
 asiñ mïdagöp nïpe mïdöl rö lagöp. 2 Sipsip
 nan gau pak God nïp sabe gi ñinlö, God nan
 si nan naij gac kale u böñ nöp ðik gi yuböp
 u, gas† iru nïñöm, kauyañ gun kauyañ gun
 a göm gagblap; mañ añ† ap nöp göm arö
 giñblap. 3-4 Kaj kau nïbar hagape u abe,
 kaj meme hagape u abe, nan si nan naij
 giñal gac u ðik gi yunim rö lagöp u me, mi
 añ† añ† pör nöp nan gau pak God nïp sabe
 giñal u, kale nïbi bi nan si nan naij gac
 halö mïdpal u hau† göl rö lagöp. *

5 Anïb u, Krais mïñöñ naböñ adö i† i
 aunïg göm, nïpe God nïp haga,

“Nïbi bi kale sipsip nan gau pak nöp sabe
 giñal u nöp aij gagöp.

Nïbi bi nan nöp ñeb ap dam nöp ñibal
 u nöp aij gagöp.

Pen ne yïp bi hañ roman ap gi liban.
 *

6 Pen kaj kau kaj sipsip nan anïb gau halö
 laulö

böñ nöp in bi† rïköp u abe,

nïbi bi nan si nan naij giñal gac u gas†
 nïñöm

sipsip nan gau pak sabe giñal u abe,
 u rö nöp ne nïñö aij gagöp.

7 Pen manö rïmnap halö hagem hagnö,
 ‘God, yad mïdpin.

* 9:22: Lep 17:11 * 9:23: Hib 8:5; 10:1 * 9:26: Hib 10:10 * 10:3-4: Hib 9:13 * 10:5: Sam 40:6-8

Hadame nöp köp u kalı kılın rıköm hagla rö u,
yad aubin u, gası ne nöp niymön hagnabön rö gınabin,' " a ga.

⁸ Krais manö anıb mıhau haga. Manö ap u God nıp hagöm haga, "Nıbi bı kale sipsip nan gau pak nöp sabe gıpal u ne niñö aij gagöp; nıbi bı nan ñeb ap dam nöp ñıbal u abe ne niñö aij gagöp; kaj kau kaj sipsip nan anıb gau halö laulö böñ nöp in habık lugöp u abe ne niñö aij gagöp; nıbi bı nan si nan naij gıpal gac u gası niñöm sipsip nan gau pak sabe gıpal u, u rö nöp ne niñö aij gagöp," a ga. Mosıs lo manö kalı kılın rıkö mıdöp rö nöp sabe gı ñımıdal u pen Krais niñöm, "God nıp aij gagöp," a ga.

⁹ Pen Krais manö ap God nıp hagöm haga, "God, yad mıdpin. Yad aubin u, gası ne nöp niymön hagnabön rö gınabin," a ga. Anıb u, nıbi bı nan pak God nıp sabe gı ñı mıdeila manö nöd nıbö u, God nıpe wasö göm, manö aij hain nıbö u gö pıdön gö ara. ¹⁰ Anıb u, Jisas Krais Nap manö u niñöm, nan si nan naij gıpun gac u kık gı yunıg, mañ añı yabıtı hañ romanı nıpe ke böñ nöp sabe gı ña u me, hon nıbi bı magöñhalö nan si nan naij gac u kık gı ke gau yuö nıbi bı uł nıpe mıdpun. *

¹¹ Bı God nıp nan sabe gep gau ñın añı añı wög kale gıpal. Ñın añı añı kale pör pör nan gau pak God nıp sabe gıpal. Pen anıg gılö, nıbi bı nan si nan naij gıpal gac u kık gı yunım rö lagöp. *

¹² Pen Krais nıbi bı nan si nan naij gac u kık gı yunam a göm nıp ke mañ añı ap nöp sabe gı ñöm, wög anıbu gı udpin a göm, am God ñımagö yıjıg adö böñ lau asıka. ¹³ Krais God ñımagö yıjıg adö böñ lau asık mıdö niñöl gı, God nıpe Krais nıp kauat mauat mıdpal gau ma ara nıpe mo gau lınab. *

¹⁴ Krais nıpe mañ añı nöp uma u, nıbi bı nan si nan naij gac kale kık gı yuöp gau, kale nıbi bı uł nıpe hadö mıdpal. Pen kale nıbi bı uł nıpe pör nöp mideinaböl. ¹⁵ Ana Uł u rö nöp hanıp manö anıbu rö hag ñöb.

Nıpe manö hagep bı nıpe ap nıp gası ñö, God Manö u adıñ ap kalı kılın rıköm haga,

¹⁶ "Yad Bı Kub hagabin, hainö yad manö hain nıbö kalıp hagem manö hag adö añı lem, lo yad u gası mıdmagö anı kale danı lı ñınö, niñ aij göm gası niñöl gı mıdeinaböl," a ga. *

¹⁷ Pen manö ap haga, "Nan si nan naij gıpal u niñem arö gem, hainö gası niñöl gı mıdageinabin," a ga. *

¹⁸ Anıb u hon niñbun, God nıpe nıbi bı magöñhalö nan si nan naij gıpal gac u hadö niñöm arö göp rö, God nıp nan sabe gep bı gau wög ap mıdagöp yabıtı.

God mıdöp söl auun

¹⁹⁻²⁰ Añ mam bı. Jisas hañ romanı nıpe ke hagape nıpe ke nöp sabe gı ñöm ilön udöm uma u me, waıtıj kub Ram Raul Mıgan Uł Ke Yabıtı pıtı gıla u pak gı dö gö, adan gısön nıbö adan kamıñ arep ap hon böñ nöp hiıka. *

²¹ Krais nıpe hon God ıt nıpe mıdpun gau, bı ram nap nıbö rö mıdöm, God Nıp Nan Sabe Gep Bı Kub Yabıtı hon u mıdöp.

²² Anıb u me, Krais nan si nan naij gıpun gac u hadö kık gı yuö, gası magö hon mıd aij göp niñöm hon ñıg pak aij gıpun rö uł nöp mıdun, God manö aij u niñ ud pıdön gun, gası añı nöp niñun, God mıdöp au söl arun. *

²³ God pör nöp hagöp rö nöp gınab u me, God hanıp dam ram mınön kumi kabö adö lanı au ud arnab a göp manö niñö anıbu niñ ud pıdön gun gası halö abad mıdaiun. God hainö anıg gınab manö u nıbi bı gau hag ñıbun rö, hon ke gası añı anıbu nöp niñ ud pıdön göl gı mıdaiun.

²⁴ Pen añ mam bı rımnap kalıp mıdmagö lun gı aij gıno, kale pen nıbi bı rımnap kalıp mıdmagö löm gı aij gılö, añ mam gau pen pen ud aij gun, gı ñun, pen pen mıdmagö lun, gı aij gun. Gası u nöp niñöl gı mıdaiun. ²⁵ Nıbi bı rımnap God Manö niñun a göm apöm magum gımıdal u pen hainö arö gıpal rö, gagun. Bı Kub ado gı

* **10:10:** Hib 9:12 * **10:11:** Eks 29:38 * **10:13:** Sam 110:1 * **10:16:** Jer 31:33; Hib 8:10 * **10:17:** Jer 31:34 * **10:19-20:** Mad 27:51; Hib 4:16 * **10:22:** Lep 8:30; Esi 36:25; Ep 5:26 * **10:25:** Hib 3:13

apöm manö kub hagnab ñin u söl midöp a gun, ap magum gun, manö aij nınbun u, pen pen hag ñöl gun, jım ñöl midaiun. *

Krais nıp arö gınabun u, böj nöp ap lug pakun rö löp

²⁶ Krais manö aij manö yuö u haglö nın aij gun, pen ado gı nan si nan naij adö u kauyan göl gı midnabun u, nan ap God nıp sabe gı ñino gac hon u kık gı yunım rö lagöp. * ²⁷ Adö anıbu, adan hon ap midageinab. God nıp pıñın gun, manö kub u abe, mab mıtan kub God koımat nıpe gau kalıp in hij gı lugnıg gab u abe abad mideinabun. * ²⁸ Mosıs lo manö kalı kılın rıka u, nıbi bı nınlö, nan yıharın rö lö, rıb rıkeila u, nıbi bı mıhau aka mıhau nıgan amgö nınlö, manö kub gımidal ñın u, kalıp mög nınım rö lagö, bı manö ud asıkep gau manö anıbu nın aij göm haglö böj nöp al pak lımidal. * ²⁹ Anıb u, nıbi bı God Nı nıpe u nöp aıeb aıeb ñınaböl u, God nıbi bı manö kub hagnab ñın u kalıp manö kub hagöm, kalıp pen ilön naij ñınıg gab. God Nı nıpe nıp aıeb aıeb ñınaböl anıbu, Krais hagape nıpe ke hanıp God aıp ud jım ñöl lınam a göm yua u, kalıp nan yıharın rö lö, anıg gınaböl. Pen God Ana kalıp mög nınöb u, nıp u rö nöp aıeb aıeb ñınaböl. * ³⁰ Hon nınbun God Bı Kub nıpe haga, “Nıbi bı nan si nan naij gıpal gau, yad añı kalıp pen gı naij gınabin,” a ga. Pen manö ap haga, “Bı Kub nıpe ke nıbi bı nıpe gau kalıp manö kub hagnab,” a ga. * ³¹ Pen God Bı Kub pör pör midöp u, nıbi bı gau kalıp manö kub hagnab u nınlö anının gö pıñın gınaböl.

God Manö hagöp rö nöp gıno arım

³² Pen nöd gımidim u hauı gagmim. Krais mailö aij kalöp pak ñö manö aij nıpe u nın udpe, nıbi bı rımnab kalöp marö kub ñıla u pen nıp arö gagpe. ³³ Nın rımnab kalöp manö naij hagöm, gı naij gımidal u pen gası anıbu nınagmim, Krais nıbi bı mıgan rımnab kalıp gı naij geıla anıb gau adö armıdim. ³⁴ Nıbi bı Krais manö aij u nın udlö, nagı lıla gau, mög

nınımidim. Bı kub ram mınöj kale abad-pal gau apöm nan kale magönhalö ud gau nıbö gau nıbö pıı gı ud arlö, gası iru nınagmim, aij gö nınöl gı, kale nan pıı gı ud aragep, nan aij yabıt pör pör nöp midnab u gası nınöl gı nöp midmidim. * ³⁵ Anıb u, hain hain gagmim; kılö gımim gası halö mideinabim u, God kalöp pen nan aij yabıt ñınab. ³⁶ Krais manö aij nın udpim u arö gagmim. God Manö hagöp rö nöp gıpe arö me, God Manö hagöp rö nöp kalöp nan aij anıbu ñınab. ³⁷ God Manö u nınun nınbun, manö ap kalı kılın rıköm hagla,

“Magö uıep nöp ap midöp

Bı aunıg gab u aunab. *

³⁸ Pen nıbi bı kamın aij yad gau, yıp nın udöm kamın mideinaböl. Pen nıbi bı rımnab yıp arö gınaböl u, yıp aij gagnab,” a gıla.

³⁹ Pen hon nıbi bı God nıp arö göm ap lug paknaböl rımnab midagpun; nıbi bı nıp nın udöm, pör pör nöp kamın mideinaböl gau midpun.

11

Nın uıep magö u

¹ Nıbi bı God Manö hagöp u manö nınö hagöp a göm, God nıp nın uıpal gau, God Manö hainö kalöp gı aij gınabin a göp u, kale gası mıhöp wasö, God Manö hagöp rö nöp nın ud pıdön gıpal. Nıbi bı God Manö hagöp u manö nınö hagöp a göm, God nıp nın uıpal gau, God Manö nan anıb gau anıg göl anıg göl midöp a göp u, kale nan anıb gau amgö nınagpal u pen kale gası mıhöp wasö, God Manö hagöp rö nöp nın ud pıdön gıpal. * ² Nıbi bı rımnab hadame nöp gau, mıñı nöp kalı kılın rıkajın rö gıla rö, God nıp aij ga.

³ God nıp nın udun, God Manö hagöp u manö nınö hagöp a gıpun u me, nan kumi kabö adö lan abe, nan mınöj nabön ıt i abe, God nan ap udöm gı laga, God manö u nöp hagö la u, nınbun. *

Ebol, Inok, Noa God nıp nın uıla

* **10:26:** Hib 6:4-8 * **10:27:** Ais 26:11 * **10:28:** Dud 17:6; 19:15 * **10:29:** Eks 24:8 * **10:30:** Dud 32:25-36 * **10:34:** Mad 6:20; 19:29 * **10:37:** Hab 2:3-4 * **11:1:** 2Ko 5:7 * **11:3:** Jen 1:1; Sam 33:6; Jon 1:3

4 Hadame nöp bi ne Ebol God nöp nöp udöm, God manö hagöp u manö nöp hagöp a ga u me, nan dapöm God nöp pak sabe gi ñö, God nöp aij ga. Pen nímam Ken nan dapöm sabe gi ña u, God nöp aij gaga.

Ebol nipe God nöp nöp udöm, God manö hagöp u manö nöp hagöp a ga u me, God nöp pen bi kamöp aij yad a göm, nan sabe gi ña u nöp, yöp aij göp a ga. Ebol umöm arö, mñi aip midagpun u pen, nipe God nöp nöp uda aiud anibu, hanöp nipi bi rimnap gasi ñöl gi nöp midöp. *

5 Pen Inok nipe u rö nöp God nöp nöp udöm, God manö hagöp u manö nöp hagöp a göm, God nöp nöp ud mid damöm umaga. God nöp nöp udöm, God manö hagöp u manö nöp hagöp a ga u me, God nöp pen bi kamöp aij yad a göm, kamöp nöp ud ara. Nipi bi nöp ulhai ulhai nöp wasö gila; God nipe ke nöp dam ram minöp kumi kabö adö laj au ud ara. * 6 Nipi bi God nöp nöp udöm, God Manö hagöp u manö nöp hagöp a ginaböl gau nöp, God nöp aij ginab. Nihön ginig: nipe kamöp midöp rö, nöp sabe gino, hanöp manö hagöp rö ginab a gipal nipi bi gau nöp ud aij ginab.

7 Pen Noa nipe u rö nöp God nöp nöp udöm, God manö hagöp u manö nöp hagöp a göm, God hagöp rö nöp ginab a göm, haga rö nöp ga. God Noa nöp möj kub paknab a gö, Noa amgö nöpaga u pen God nöp nöp uda rö, manö nöp hagöp a göm, ñig magib kub u gi la. Ñig magib kub anibu gi löm, nipi nipe ñi pai nipe gau magöhalö raul migán anibu arlö, möj kub yabıl u ala pen kamöp mideila. Pen God möj kub paknab a gö, amgö nöpaga ñin u, God manö hagöp u manö nöp hagöp a göm gö arö ñig magib gi la u me, God nöp bi kamöp aij yad a ga. Nipe kamöp arö nöpöl gi, nipi bi manö nipe rıb jula gau nipi bi nan si nan naij nöp göl gi mideila u waiö midöp. *

8 Bac ilaj Ebrahim u rö nöp God nöp nöp udöm, God manö hagöp u manö

nöp hagöp a göm, haga rö nöp ga. Nap ram minöp u midö nöpöl gi God haga, “Ñi pai ne yag daunabön yag daulö arnab gau, kalöp ram minöp kub ap böj nöp hagnabin u me, ammön anib gau midaimön,” a ga. God anig hagö, Ebrahim ram minöp anibu midöp gau a göm nöpaga; God yöp abad mideinab a göm, halöwatö ara. * 9 Pen God ram minöp nöp hag la am mideia ram minöp anibu ram minöp nipe wasö, nipi bi rimnap ram minöp kale. Nipe bi mlö gau nöp rö mideia. Nipe anig göl midöm, sel ram nöp göm han ajöm, ñi nipe Aisak nöp yag daua. Yag dauö kub göm, nap ga rö nöp sel ram nöp han ajeia. Aisak ñi nipe Jekop nöp yag dauö kub göm, u rö nöp sel ram nöp han ajeia. Pen God ram minöp nöp hag löm Ebrahim nöp haga u, ñi nipe Aisak Jekop kalöp u rö nöp hag la. * 10 Pen Ebrahim God ram minöp klö aij pör mideinab a göm gi la u, am mideinabin a gi gasi nöpöl gi mideia.

11 Ebrahim bi mlep löm, nipi bin Sara nipi wasöke mlep yabıl löm, midailö. Pen Ebrahim God nöp nöp udöm, God manö hagöp u manö nöp hagöp a göm, hagöp rö nöp halöp ginab a göm, ñi Aisak nöp yag daulö. * 12 Ebrahim bi hadö umöb rö mideia u pen ñi nipe anibu rikö, rik dam dapıl gilö, hon nipi bi iru nibanö yabıl, gapı kumi kabö laj au iru nibanö yabıl midöp rö, kabö kulup airan ñig goı au iru nibanö yabıl midöp rö, wö ral nöpagal rö u, midpun. *

13 Bi hadame nöp hagabin anib gau, God nöp nöp udöm, God manö hagöp u manö nöp hagöp a göm, hagöp rö nöp hanöp ginab a göm, umla. God kalöp nihön nihön hagö, hagöp rö nöp hanöp ginab a göm, nöp nöp ud mideila u pen God haga anibu gö nöpöl umagla. God kalöp nihön nihön haga u, amgö nöpögöm, mlö gau nöp rö gasi kale nöp nöpöl, hainö God nan aij hanöp ñinab a ga u hanöp ñinab, a göm, aij gö nöpöl gi midöm umla. Minöp naböp adö il i midöm hagmidal, “Hon nipi bi ke

* 11:4: Jen 4:3-10 * 11:5: Jen 5:21-24 * 11:7: Jen 6:13-22; 7:1 * 11:8: Jen 12:1-5 * 11:9: Jen 35:12
* 11:11: Jen 18:11-14; 21:2; Ro 4:19 * 11:12: Jen 15:5; 22:17 * 11:13: Jen 23:4; 1Kr 29:15; Sam 39:12; 1Pi 2:11

gau n̄bō ȳhar̄iṅ apun m̄nōṅ nabōṅ adō iḷ i m̄dpun,” a ḡm̄dal. * 14 N̄bi b̄i manō an̄bu rō hagpal gau, ram m̄nōṅ hon ȳj̄g gōl ap m̄dōp u a ḡi gas̄i u n̄ṅōm, an̄g hagpal. 15 Ram m̄nōṅ kale arō gōm aula u gas̄i arō, ado ḡi arblap pen ado ḡi aragla. 16 Pen gas̄i kub kale ara God ram m̄nōṅ aij kumi kabō adō laṅ au. God n̄ipe pen kal̄p ram m̄nōṅ ap ḡi l̄i aij ga u me, kale God n̄ip God hon a ḡipal u, n̄ipe n̄iṅō nable gagōp.

17-19 Pen God, Ebrahim hagnabin rō ḡinab aka gōm, n̄ip haga, “N̄i ne Aisak, ‘R̄ikō r̄iklō r̄ik dam dap̄l ḡilō iru m̄ideinabōl,’ a ḡinō n̄i u nōp, n̄ip dam al pak l̄m̄ōn, ȳp sabe ḡi n̄im̄ōn,” a ga. Hagō, Ebrahim God n̄ip n̄iṅ udōm, God manō hagōp u manō n̄iṅō hagōp a gōm, ȳp hagōp rō nōp ḡinab a gōm haga, “N̄i yad an̄bu r̄ikō r̄iklō r̄ik dam dap̄l ḡilō iru m̄ideinabōl a ga manō u arō gagnab; n̄i yad añi yab̄iḷ u al pak l̄inō, n̄ipe gō kauyan̄ uraknab,” a gōm, n̄i n̄ipe Aisak n̄ip dam b̄id adō u naḡi ad̄ik lōm, ru udōm b̄ig l̄in̄ig gō, God haga, an̄g gagm̄ōn a ga. An̄b u, n̄i n̄ipe Aisak n̄ip hadō bōṅ nōp uma rō la u pen n̄ip kam̄iṅ udōm dam ado ḡi ara. *

20 Aisak pen kub gōm n̄i m̄ihau yag daua. N̄i ap hib n̄ipe u Jekop; n̄i ap hib n̄ipe u Iso. Pen nap Aisak u rō nōp God n̄ip n̄iṅ udōm, God manō hagōp u manō n̄iṅō hagōp a gōm, b̄i m̄lep yab̄iḷ lōm, God hagōp rō nōp ḡinab a gōm, n̄i n̄ipe m̄ihau kal̄p nan aij hainō ḡinab manō u r̄imnap nōd hag n̄a. Umō, hainō haga rō nōp ga. *

21 Pen n̄i n̄ipe Jekop u rō nōp God n̄ip n̄iṅ udōm, God manō hagōp u manō n̄iṅō hagōp a gōm, hagōp rō nōp ḡinab a gōm, b̄i m̄lep yab̄iḷ lōm sōl umn̄ig ga n̄in u, iḷōṅ ad̄iṅ ud̄ ajep n̄ipe u udōm, God hib n̄ipe hagō adō arō n̄iṅōl ḡi, n̄i n̄ipe Josep n̄i r̄ika m̄ihau u kal̄p hagōm, God kal̄p m̄ihau ud̄ aij gōm abad m̄id aij ḡin̄im, a ga. *

22 Pen n̄i n̄ipe Josep u rō nōp God n̄ip n̄iṅ udōm, God manō hagōp u manō n̄iṅō hagōp a gōm, hagōp rō nōp ḡinab a gōm,

b̄i m̄lep yab̄iḷ lōm sōl umn̄ig ga n̄in u, Isrel n̄bi b̄i n̄ipe gau kal̄p haga, “Hainō ram m̄nōṅ Ijip i arō ḡim̄im, ado ḡi ram m̄nōṅ Kenan arnabim. N̄in an̄bu, le yad gau halō dammim an̄g an̄g ḡim̄im,” a ga. Hagōm umō, hainō kal̄p haga rō nōp ḡila. *

Mosis n̄ip yag dap̄l pi ḡilō

23 Mosis n̄ime nap ber u rō nōp God n̄ip n̄iṅ udmil, God manō hagōp u manō n̄iṅō hagōp a ḡimil, hagōp rō nōp ḡinab a ḡimil, n̄i Mosis n̄ip yag daumil, k̄iñ aij m̄ideia u n̄iṅmil, rak̄in m̄ihau n̄igan̄ pi ḡilō m̄ideia. Ijip Kin̄ Pero n̄ip p̄iñiṅ gaglō. * 24 Mosis kub gōm, n̄ipe u rō nōp God n̄ip n̄iṅ udōm, God manō hagōp u manō n̄iṅō hagōp a gōm, hagōp rō nōp ḡinab a gōm haga, “Ȳp Pero pai n̄ipe n̄i n̄ipe hagagōl. 25-26 M̄nōṅ nabōṅ adō iḷ i nan si nan naij gōl ḡi m̄dnō, ȳp aij gagnab; p̄ōr p̄ōr m̄ideinam a gem, Mesaia n̄ip n̄iṅ udnō, ȳp hag junabōl u aij; pen Ijip n̄bi b̄i arep auēp nan aij aij kale gau ȳp aij gagōp a ga. Yad n̄bi b̄i God lau adō m̄dlō, kal̄p ḡi naij ḡipal gau aip magum gem m̄ideinam,” a ga.

27 Pen Mosis n̄ipe God amgō n̄iṅagep u n̄ip n̄iṅ udōm, waiō n̄iṅn̄im rō lō, Kin̄ Pero n̄ip mulu kal̄ n̄iṅa u p̄iñiṅ gaga. God n̄ip n̄iṅ udōm, God manō hagōp u manō n̄iṅō hagōp a gōm, hagōp rō nōp ȳp abad m̄ideinab a gōm, God haga rō nōp gōm, Isrel n̄bi b̄i kal̄p uḷ ḡi Ijip arō gōm aua.

28 Pen Mosis n̄ipe God n̄ip n̄iṅ udōm, God manō hagōp u manō n̄iṅō hagōp a gōm, hagōp rō nōp han̄ip ḡinab a gōm, hagō, Isrel n̄bi b̄i Pasopa sipsip pi gau pakōm, hagape udōm ajōṅ iḷ bōṅ bōṅ yulō p̄ismas ḡi pakō, nabōṅ adō laṅ abe yulō p̄ismas ḡi pakō, ejol apōm Ijip n̄bi b̄i n̄i nōd yag daula gau magōṅhalō al pak lōl ḡi, Isrel n̄bi b̄i ram kale u amōm n̄i nōd kale gau al pak laga. *

29 Isrel n̄bi b̄i God n̄ip n̄iṅ udōm, God manō hagōp u manō n̄iṅō hagōp a gōm, hagōp rō nōp han̄ip ḡinab a ḡilō, Ijip kai kal̄p r̄id̄ik ḡilō, amōm n̄ig solwara Hagape u r̄ikn̄ig ḡilō n̄iṅōl ḡi, God gō n̄ig

* 11:17-19: Jen 21:12; 22:1-14; Ro 4:17

* 11:20: Jen 27:27-29,39-40

* 11:21: Jen 47:31-48:20

* 11:22: Jen

50:24-25; Eks 13:19

* 11:23: Eks 1:22; 2:2

* 11:28: Eks 12:21-30

anibu hii gi böŋ böŋ arö, minöŋ mitep adö u rö amöm, böŋ lödaŋ arla. Pen Ijip kai kalip yu gi dam aŋ anibu aueila, ñig apöm kalip paŋu gö magöŋhalö ñig ñiŋöm um hakla me. *

³⁰ Pen hainö Isrel nibi bi God nip niŋ udöm, God manö hagöp u manö niŋö hagöp a göm, hagöp rö nöŋ ginab a göm, amöm daun kub Jeriko kabö waryö klö u ñin unbö mudun u gıgabö gılö gılö, kabö waryö u böŋ nöŋ lug paka. *

³¹ Bi si udep nibi Rehap u, God nip niŋ udöm, God manö hagöp u manö niŋö hagöp a göm, nibi bi nipe God manö nipe arö gıla gau aip umaga. Nihön ginig: bi Isrel miŋhau daun kub Jeriko arlö, kalip miŋhöŋ al pak linig gılö, God Rehap hagö, ram minöŋ hon niŋ linig aubil a göm, ud amdam gö, kamiŋ midmil ado gi arlö. *

³² Pen nibi bi God nip niŋ udöm, God manö hagöp u manö niŋö hagöp a gılö, kalip ke yabiŋ ga aiud gau aige göl gem miLöbö hagnam. Bi ne Gidion, Barak, Samson, Jepda, Depid, Samyuel bi gau abe, bi God manö hagep gau abe gıla gıla rö hagnö, manö miLö kub arnab. * ³³ Nibi bi anib gau God nip niŋ udöm, God manö hagöp u manö niŋö hagöp a göm, rimnap nibi bi ram minöŋ ke rimnap kalip yu gi yula. Kale gi aij gıla rö, God ginabin a ga rö nöŋ kalip ga. Rimnap kalip kain hapeb laiön mideila aŋ u ud yula, God kalip abad midö hauagla. * ³⁴ Pen rimnap mab kub ineia aŋ u ud yula inaga. Rimnap ru miLö kid udöm kalip binig lun a gıla u pen piŋiŋ gi arla. Nibi bi rimnap nibi bi hain u pen God kalip abad mideia kal klö yabiŋ mideila. Pen pen göl gi, amöm ami bi ram minöŋ ke nibö gau kalip yu gi yula. *

³⁵ Nibi rimnap nugmul bi ñi pai kale gau umeila, God nip niŋ udöm sabe gılö, nipe gö kauyaŋ urakla.

Nibi bi rimnap God nip niŋ udeila rö, kalip ilön ñila. God nip arö giŋblap, kalip hubik yulö kamiŋ arblap u pen, umno God hanip gö urakun ram minöŋ aij nipe

au pör pör mid aij gun a göm, God nip cig göl gi nöŋ midöm nip arö gaglö, kalip rapin gi naij göm ilön mab ñilö ñilö umla.

* ³⁶ Rimnap kalip hag juöm, ilöŋ ud rapin pakla. Rimnap adiköm nagı yula. *

³⁷ Rimnap kabö ju pak lilö umla. Rimnap kalip so udöm rib gi dö gi adin adin lila. Rimnap ru miLö kid udöm, kalip böŋ nöŋ binig lila. Rimnap kalip pör nöŋ gi naij göm, yuk gılö gılö uŋham yabiŋ midöm, nibi bi mög gep rö midöm, kaj meme sip-sip hañ udöm waŋij rö yimöm gi ajmidal.

* ³⁸ Pen nibi bi gau nibi bi aij yabiŋ; nibi bi naij gau aŋ kale au midagaiblap. Hon aip midep rö lagöp a göm, kalip gi naij gılö gılö, piŋig gi am ram minöŋ kabö nöŋ midöp aŋ gau midöm, kabö miŋgan minöŋ miŋgan gau han ajmidal.

³⁹ Nibi bi hagabin anib gau, God nip niŋ udöm, God manö hagöp u manö niŋö hagöp a göm, hagöp rö nöŋ ginab a gılö, God kalip magöŋhalö, gi aij yabiŋ gimim nibi bi kamiŋ aij yad midpim, a ga. Pen God kalip nan aij ñinabin a ga u, nan aij u ñin anibu udagla. ⁴⁰ Nihön ginig: God hanip nan aij yabiŋ ñinig gabin a göm gasi niŋa rö, ñin hain aŋi anibu nöŋ, kale nibi bi gau abe, hon nibi bi abe hanip magöŋhalö udö, seg am jim ñöl nibi bi uŋ nipe mideinabun.

12

¹ Pen nibi bi iru nöŋ hagajin anib gau hanip big gıgabö göl gi midpal rö, nan gasi kub niŋbun gau arö gun, nan si nan naij hanip yinid cig ginim rö löp u arö gun, klö gun adan hanip hag la u gi dö gi arun. *

² Jisas haga rö, hon God nip niŋ udun, God manö hagöp u manö niŋö hagöp a gun, hainö God manö hagöp u magöŋhalö waiö nöŋ niŋ aij ginabun. Jisas nip mab kros ba laŋ al pak linig gılö, yip bi naij rö al pak lilö nable udnabin a göm hagaga. Hainö ram minöŋ kumi kabö adö lagod au miñ miñ yabiŋ ginabin a göm, hanip nibi bi a göm umöm, urak am God

* **11:29:** Eks 14:21-31 * **11:30:** Jos 6:12-21 * **11:31:** Jos 2:1-21; 6:21-25; Jem 2:25 * **11:32:** Jaj 6:11-8:32; 4:6-5:31; 13:2-16:31; 11:1-12:7; 1Sa 16:1-1Ki 2:11; 1Sa 1:1-25:1 * **11:33:** Dan 6:1-2 * **11:34:** Dan 3:23-27 * **11:35:** 1Ki 17:17-24; 2Ki 4:25-37 * **11:36:** 1Ki 22:26-27; 2Kr 18:25-26; Jer 20:2; 37:15; 38:6 * **11:37:** 2Kr 24:21 * **12:1:** 1Ko 9:24-25

ñimago yijg adö böñ lau asika. Anib u, pör pör nöp Jisas nip nöp gasi niñöl gi midaiun.

³ Nibi bi iru nöp Jisas nip mulu kal niñöm gi naj göm gilo arö, nipe piñiñ gaga u niñmim. Jisas ga adö anibu niñmim, anig unbö rö nöp gimim, gasi halö midmim, God hagöp rö nöp göl gi midaimim. ⁴ Jisas nipe Seden aip pen pen ga u, bi gau nip mab ba lañ al pak lilo uma. Kale pen, Seden kalöp nan si nan naj ginig tip gö, anig gagun a gimim, nip aip pen pen gipim u, kalöp al pak lagpal. ⁵ God kalöp ni pai yad a göm manö aij hagö God Manö u kal kiñ rikla u hauñ gipim akan Nipe haga,

“Ni pai yad gai i!

Bi Kub u kalöp rimid uknig marö niñab u, gasi kub niñagmim.

Bi Kub kalöp hag ginab u, hanip böñ nöp arö göp a gimim, gasi iru niñagmim.

⁶ Bi Kub nibi bi midmagö löp gau kalip rimid uknab.

Ni pai nipe gau me, kalip magöñhalö marö niñab,” a ga. *

⁷ Anib u, uñham mideinabim u, gasi iru niñagmim; God hanip rimid ukab a gimim gasi halö midaimim. Kale niñbim, nap bi gau ni pai kale gau magöñhalö rimid ukpal. * ⁸ God nipe ni pai nipe magöñhalö rimid uknab. God kalöp rimid ukagnab u, kale ni pai nipe wasö, ni pai nap halö midagpim u me, kalöp rimid ukagnab. ⁹ Bapi hon minöñ naböñ adö il i gau, hanip rimid uklö, aij ukpal u a gun niñbun. Anib u rö, Bapi hon kumi kabö adö lañ midöp u hanip rimid ukö, aij yabıl anig göp a gun niñun kamij midaiun.

¹⁰ Bapi hon minöñ naböñ adö il i rimid ukpal gau, ni pai midaino pro magö u nöp, gasi kale ke niñöm hanip rimid ukpal. Pen God hanip a göm, uñ midpin rö nöp mideilan a göm, hanip rimid uköp. ¹¹ God hanip rimid uköp magö u aij gagöp u pen rimid ukö, nagı aij adö anibu

niñun, agamij midun gi aij göl gi nöp mideinabun. *

God nan nipe gau nöp gasi niñöl gi midaimim

¹² Anib u me, niñ ma kala gö auöp u, yiñariñ göp a gimim, urak amıl apıl gipe klö ginim. * ¹³ Adan yijg göl aij aij adö u arbe, rimnap ma piñ juainim, klö gimim ammim gipe gipe, kamij linab. *

¹⁴ Nibi bi gau aip magöñhalö jim niñöl midaiun a gimim midaimim u pen God nibi bi uñ nipe midaimim. God nibi bi uñ nipe gau nöp Bi Kub u nip niñnaböl.

¹⁵ Kale niñ aij gimim, God hanip mög niñöm ud aij göp u arö gagmim. Niñ aij gimim, an kale gau nibi ap bi ap gasi naj niñöm, nibi bi rimnap gasi naj anibu hageinab u, kale pen u rö nöp gilo gilo, nibi bi iru nöp kalip asij uñ ginim rö löp.

¹⁶ Niñ aij gimim, an kale gau nibi bi ap nibi si bi si ganim. Kale magöñhalö God nan nipe gau nöp gasi niñöl gi midaimim. Iso hadame nöp ga rö gagmim. Iso nipe God nan nipe gau gasi niñagöm, kiyo lö, nan niñin a göm, God nap Aisak nan aij niñ u, Aisak ni nipe nöd u Iso nip niñig ga u, Iso niñ nöd midöm udböp u, pen nan aij anibu nan yiñariñ rö lö arö göm, nan magö u nöp uda. * ¹⁷ Pen kale niñbim, nap Aisak nan aij niñ nöd Iso nip niñig ga nan aij anibu, Iso udaga u me, hainö mög gö mitöñ göl gi, kauyan udnam a göm, adan udnim ap midagö, mög yabıl gö mitöñ gi mideia. *

God pör kamij midöp u ram minöñ nipe u aubim

¹⁸ Isrel nibi bi ram minöñ Sainai Dum midöp u amöm dum anibu il au aulö, mab kub yabıl inöm, sibön yabıl apöm, yigön kub udöm gö, amgö kale ke niñla. Pen kale ram minöñ anibu rö auagpim. *

¹⁹ Añij magö manö kub u hagöm, manö kumi kabö adö lañ nibö ap hagö, nibi bi gau piñiñ göm Mosıs nip hagla, “Ake! Manö hagab anibu rö, manö rimnap hagö niñagun,” a gila. * ²⁰ Niñön ginig:

* **12:6:** Job 5:17; Pro 3:11-12; Rep 3:19 * **12:7:** Dud 8:5 * **12:11:** Jem 3:17-18 * **12:12:** Ais 35:3 * **12:13:** Pro 4:26 * **12:16:** Jen 25:29-34 * **12:17:** Jen 27:30-40 * **12:18:** Eks 19:16-20; Dud 4:11-12 * **12:19:** Eks 20:18-21; Dud 5:22-27

God manö nöd hag la u Isrel nîbi bî gau hag ñîñîg göm Mosîs nîp haga, “Nîbi bî, kaj meme, kaj sipsip nan gau dum anîbi auaiöl, kabö ju böñ nöp pak lep,” a ga. Manö anîbu nîñlö mîdmagö aröp. *

²¹ Nan ga anîbu nîñöm piñîñ gîla u, Mosîs u rö nöp nîñöm haga, “Yad gîl gîl gem piñîñ gabin,” a ga. *

²² Kale pen Sainai Dum anîbu auagpim; kale Saion Dum aubim. Saion Dum aubim u, God pör kamîñ mîdöp u ram mîñnön nîpe u aubim, ram mîñnön Jerusalem kumi kabö adö lañ, ejol iru nîbanö yabîñ ñîñî löl gî mîdpal au, ram mîñnön anîbu aubim.

²³ Nîbi bî Kraîs manö aij u nîñ udlö, God kalîp ñî nöd rö udöm, ñî pai yad a göm, hib kale ram mîñnön nîpe kumi kabö adö lañ au kalî kîñî rîköp; kale magum göm mîñ mîñ göl gî mîdpal au, ram mîñnön anîbu ammim, Kraîs nîp nîñ udpal kalîp aip jîm ñöl mîdpim. Kraîs nîp nîñ udpim u me, God nîbi bî gau magöñhalö manö kub hagnab God u aip jîm ñöl mîdpim. Nîbi bî ram mîñnön î i mîdöm, God nîp nîñ udöm, God Manö hagöp rö göm, nîbi bî kamîñ aij nîpe mîdöm, umöm ana kale am God aip nîbi bî uî nîpe mîdpal gau, kalîp aip jîm ñöl mîdpim. ²⁴ Jîsas nîpe God manö aij gîsön nîbö dapöm bî anîbö mîdöp u, nîp nöp aubim. Ken nîmam Ebol nîp al pak lö hagape yua u, manö kub yabîñ uda; pen Jîsas hagape nîpe u hanîp a göm yua rö, God aip jîm ñöl mîdaiun rö löp. *

Nîñ aij gîmim

²⁵ Anîb u, nîñ aij gîmim. Nîbi bî Sainai Dum î au mîdöm, God manö haga u udagla gau, kamîñ aröl rö laga rö u, God ram mîñnön kumi kabö adö lañ au nîbö manö aij gîsön nîbö u haga u arö gînabun u, hanîp u rö nöp kamîñ arun rö lagnab yabîñ. *

²⁶ Ñîñ nöd anîbu God kalîp manö hagö nîñöl gî, munmon rö uda. Pen hanîp haga, “Hainö unbö rö kauyañ gîñö, mîñnön naböñ î i abe, kumi kabö adö lañ abe magöñhalö anî anî gînab,” a ga. *

* **12:20:** Eks 19:12-13 * **12:21:** Dud 9:19 * **12:24:** Hib 8:6; Jen 4:10 * **12:25:** Hib 2:1-3; 10:26-29 * **12:26:** Hag 2:6 * **12:29:** Dud 4:24; 9:3 * **13:2:** Ro 12:13; Jen 18:1-8; 19:1-3 * **13:4:** Ep 5:5 * **13:5:** Dud 31:6,8; Jos 1:5 * **13:6:** Sam 118:6

²⁷ “Kauyañ” a ga anîbu nîñbun, nan pör mîdageinab a göm gî la gau magöñhalö ur gînab; nan pör pör mîdeinab a ga nan gau nöp mîdeinab. ²⁸ Anîb u, hon ram mîñnön anî gagep, ram mîñnön pör pör nöp pîdön mîdep, ram mîñnön aij yabîñ arnabun rö, aij a göl gî mîdun, God nîp nîñ ud pîdön gun, bî kub klö halö mîdöp u gasî nîñöl gun, hib nîpe hagno adö arnîm. ²⁹ God hon mab ke inab rö mîdöp. *

13

Añ mam rîmnap kalîp mîdmagö yabîñ lun

¹ Kraîs nîbi bî gau aip añ mam rö pen pen mîdmagö löl gî nöp mîdaimim. ² Kraîs nîbi bî gau nîbö kalöp lau adö auaiöl, kalîp ud aij gîmim. Nîbi bî rîmnap, nîbi bî gau nîbö aulö, nîbi bî yîharîñ gau nîbö auaböl a göm, hag wîhai udöm, nîbi bî wasö, ejol rîmnap kalîp hag wîhai udla. *

³ Kraîs nîbi bî rîmnap nagî mîdaiöl, hon aip nagî mîdpun a gî gasî nîñmim kalîp gî aij gîmim. Kraîs nîbi bî rîmnap uîham mîdaiöl, hon aip uîham mîdpun a gî gasî nîñmim kalîp gî aij gîmim.

⁴ Ber mîhau udmil, gî aij gîpîl. Kalîp ber mîhau gî naij gagöl. Pen ber mîhau udmil, hainö nîbi si bî si gînabil gau abe, bî praj nîbi praj nîbi si bî si gînaböl gau abe, God kalîp manö kub yabîñ hagnab. *

⁵ Nan hon udpun gau pro göp a gîmim, uîpö kîlno kîbap gol mani nan gau gasî kub u nîñagmim. Nan pro hon mîdöp u mel mîdöp a gîmim gasî u nîñmim. God haga,

“Kalöp arö gagnabin;

kale aip pör pör nöp mîdeinabin,” a ga. *

⁶ Anîb u, gasî halö mîdun hagun, “Bî Kub yîp abad mîdöp rö, piñîñ gagnabin.

Nîbi bî rîmnap yîp gî naij göl rö lagöp,” a gun. *

⁷ Bî kub kalöp God Manö aij haglö nîñbe u gasî nîñöl gî mîdaimim. Kale God nîp

nıñ udöm, manö nıpe hagöp rö gılo arö umla u gası nıñöl gı mıdmim, anıg unbö rö nöp göl gı mıdaimim. * 8 Jisas Kraıs nöd mıdmıdöp rö, uri anıb unbö rö nöp mıdöp; pen uri mıdöp rö, hainö pör pör nöp anıb unbö rö nöp mıdeınab. 9 Nıbi bı rımnap kalöp manö pıral ke ke hagaiöl u, udagmim. God kalöp mög nıñöm, ud aij göm, abad mıd aij göp u nöp gası nıñmim, mıdmagö an kale dan pıdön udmim, gası halö mıdaimim. Pen nan nıñeb lo gau gası ap nıñagmim. Nıbi bı nan nıñeb lo gau hain göm mıd aij gagnaböl. * 10 God nıp nan sabe gep bı gau, God sabe gep ram u mıdöm, nan pak bıd adö au God nıp sabe gıpal gau, nan bıd hon adö mıdöp u nıñöl rö lagöp. 11 God nıp nan sabe gep bı gau kaj kau kaj meme paköm hagape u dam God nıp nan sabe gep bı kub yabıt u nıp nılo, nıpe pen nıbi bı nan si nan naij gımıdal a göm, God nıp sabe gıñıg, dam Ram Raul Mıgan Uı Ke Yabıt u hon göp. Nıme u pen dam, mıdpal höñ adö au laulö böñ nöp in habık lugöp. *

12 Anıb u rö, Jisas nıbi bı nan si nan naij gıpal gac anıbu hagape yad ke kık gı yunam a göm, daun kub Jerusalem ajöñ höñ adö au amöm, ilön kub udöm, hagape lugö uma. * 13 Anıb u, nıp hain gun, nıbi bı yıharıñ gau gılo aröp adö u arö gun, höñ adö u arno, nıp hag jula rö hanıp u rö nöp hag juöl. * 14 Nıñön gıñıg: mıñön naböñ adö it i pör pör mıdaiun ka ap mıdagöp u pen hainö ram mıñön kumi kabö adö lan au amun pör pör mıdaiun a gun abad mıdpun. *

15 Anıb u, hon pör pör nöp Jisas Bı Kub hon a gun hib nıpe hagno adö arnım. Anıg gıno, God amgö ilö nıpe nan sabe gep aij rö lınab. * 16 Nıbi bı rımnap gau kalıp ud aij gun gı aij gun, nan hon rımnap kalıp nıme lı nıun. Anıg gıno, God nıñöm nan sabe gep aij rö lö, nıñı lınab. *

17 Bı kub kalöp abad mıdpal gau, manö kale udmim, hagnaböl rö gımim. God wög gıpun u, God nıñö aij gıñım a göm

gası u nıñöl gı kalöp pör nöp nıñ aij göm abad mıd aij gıpal. Anıb u, kale nan nıñön gımim a gıñaböl u, u rö nöp gımim. Anıg geınabım u, aij gö nıñöl gı wög kale gıñaböl. Pen hagnaböl rö gagnabım u, wög gıñıg gıñaböl u gıñaböl u pen aij gö nıñöl gı gagnaböl. Anıg gılo, kalöp abad mıd aij göl rö lagnab. *

God nıp sabe gıpe, nıpe hanıp abad mıdainım

18 Pen God nıp sabe gıpe, nıpe hanıp abad mıdainım. Hon gası mıñöp wasö, gası añı nöp nıñun, nan nıñön gıñabun, God Manö hagöp rö nöp göl gı mıdaiun a gı gası u nöp nıñun. * 19 Yad nan kub ap klö gem kalöp hag nıñabin: God nıp sabe gıpe, nıpe gö, mıdpım u yıñıd nınam.

20-21 God manö aij pör pör mıdep u, Bı Kub Hon Jisas hagape nıpe lugö uma manö aij anıbu mıdep nöp mıdöp. Hagape nıpe lugö umö God gö nıpe urak Sıpsıp Mukep Bı Kub Yabıt mıdöp. God nıbi bı ud aij gö agamıj mıd aij gıñaböl u, kalöp u rö nöp nan aij nıö, nan nıñön nıñön God gımim a gıñab u, gıñabım. Pen Jisas Kraıs mıdmagö an hon dan mıdöm, God nıpe hanıp nıbi bı aıgale nıbi bı rö mıdeınabun a gıñab u, Jisas Kraıs hanıp gö anıb unbö rö nöp lınabun. Anıb u, Jisas Kraıs hib nıpe pör pör nöp hagno adö arnım. Anıb unbö rö aij. *

Manö naböñ rımnap

22 Pen añ mam bı. Köp ıtep kalı kılın rıkpın anıbi, manö hagabin u nıñ aij gımim udmim.

23 Mam hon Dimodi nıp nagı lıla u, mıñı höñ auöp. Söl aueınab u, aıp nıñabul.

24 Bı kub kale gau abe, God nıbi bı nıpe gau abe, kalöp magöñhalö “Mıdpım?” a gabun. Kraıs nıbi bı nıpe ram mıñön Idalı nıbö gau kalöp “Mıdpım?” a gaböl.

25 God kalöp magöñhalö mög nıñöm ud aij göm abad mıdan.

* 13:7: 1Ko 4:16 * 13:9: Ro 14:17 * 13:11: Lep 16:27 * 13:12: Jon 19:17 * 13:13: Hib 12:2 * 13:14: Hib 11:10,16; 12:22 * 13:15: Sam 50:14,23 * 13:16: Plp 4:18 * 13:17: 1De 5:12 * 13:18: Ap 24:16; 2Ko 1:12 * 13:20-21: Jer 32:40; Esi 37:26; 1Pi 2:25

Jems

Jems köp kalı kliš rıka

¹Yad Jems. God, Bı Kub Jisas Kraıs, kalıþ apıl mıhau wög gı ñabin. Kalöp nıbi bı Jisas Kraıs manö aij nıpe u nıñ udmim, ju am ram mıñnõñ ke gau gau mıdpım gau, köp anıbi kalı kliš rıkem, “Kale mıdpım?” a gabin. *

Marö nıñnõñ nıñnõñ aunab, kale gası iru nıñagmım

²Añ mam bı. Marö nıñnõñ nıñnõñ aunab, gası iru nıñagmım; mıñ mıñ göl gı nöp mıdaimım. * ³Kale nıñbım, marö auö bıslam mıdeınabım u, kale Jisas Kraıs nıþ cıg aij gıñabım. Anıb u, hainö marö nıñnõñ nıñnõñ kalöp aunab, kale pıñıñ gagmım, Jisas Kraıs nıþ nıñ ud pıdõñ gımım, nıþ cıg aij gımım. * ⁴Uþham mıdmım, Jisas Kraıs nıþ cıg aij göl gı nöp mıdmım, gı dammım me, kale nıbi bı kłö, nıbi bı aij, nıbi bı asıñ mıdagöp, mıdeınabım. ⁵Pen kale nıbi bı rımnap, hon nıñnõñ nıñnõñ gıno aij arnab, a gıñabım u, God bı hanıþ ud aij yabıþ göp u nıþ hag nıñbe, nıpe kalöp gası aij kabö göl u ñınab. God nıþ hag nıñeınabım u, yıþ nıñnõñ gıñıg anıg hag nıñbım, a göm, hagagnab. * ⁶Pen God nıþ hag nıñıñıg, gası añı nöp nıñmım hag nıñmım. Pen hanıþ nıñnab aka nıñagnab, a gımım, gası mıñhöp nıñmım hag nıñagmım. Pen kale gası mıñhöp nıñmım hag nıñnabım u, yıgõn apõm, ñıg solwara ralõm ud danı i göp rö u gıñabım. ⁷⁻⁸Nıbi bı anıb gau rö, gası ap ap nıñöl gı gılö aröp u me, Bı Kub nıþ hag nıñnaböl u, nan ap kalıþ ñagnab.

Nıbi bı nan mıdagöp gau; nıbi bı nan iru mıdöp gau

⁹Kraıs nıbi bı añ mam mög gep rö gau, God amgö ilö nıpe yad hib mıdöp, yad ñı pai nıpe mıdpın, a göm, mıñ mıñ gıñab; ¹⁰pen añ mam nan iru mıdöp gau, God amgö ilö nıpe yad añ mam nan mıdagöp gau rö adıþ adıþ mıdpın, a göm, mıñ mıñ

gıñab. Nıñnõñ gıñıg: nan aij nıpe u mab pıþıþ rö yıñıd hir gıñab. * ¹¹Sıdö u lım göm, mab pıþıþ aij aij anıbu kal nıñö, mıñep göm lugöp. Nıbi bı nan iru mıdöp gau, wög kale gı dam arlö nıñöl gı, kalıþ unbö rö nöp gıñab. Kale unbö rö nöp ur gıñaböl.

Nıbi bı marö auö, God nıþ arö gagpal

¹²Pen nıbi bı marö auö, God nıþ arö gagõm, cıg aij göl gı nöp mıdeınaböl gau, usajıl bad pör pör mıdeþ u udnabun a göm, mıñ mıñ gıñaböl. Nıbi bı God nıþ mıdmagö lıbal gau, God kalıþ usajıl bad pör pör mıdeþ u rol ñınab. Nıpe manö kłö hagõm anıg haga.

¹³Nıbi bı, gı najı gun, a göm gası u auö, God gası ñö anıg gun a gı gası nıñbun, hagagöl. God, nan sı nan najı gıñam, a gı gası nıñagnab rö, nıbi bı rımnap kalıþ gası anıbu rö ñagnab. ¹⁴Pen gası najı kale ke nıñbal adö u, kalıþ þıþ gı ud arö, nan sı nan najı gun a gı gası nıñnaböl. ¹⁵Gası nıñnaböl anıbu, nan yıñ rö yımlö, ranõm kıdıþ am pıdõñ gıñab rö u, nan sı nan najı gıñaböl. Pen nan sı nan najı gıñaböl anıbu, böñ nöp mıd pıdõñ gö, umnaböl.

¹⁶Pen añ mam aij yad gau. Manö pıral hagaiöl u, nıñagmım. ¹⁷Nan aij nıñnõñ nıñnõñ kabö rö udpun gau, ke gau nıbö auö udagpun. Bapı sıdö, rakın, gapı mailö ñımıdöp gau gı la u nöp, hanıþ adö gılanı nıbö ñõb. Nıpe nagı adö ap gı damõm, nan ana rö ado göm, nagı adö ap ke gagnab. ¹⁸Gası nıpe ke nıñõm gö, hon manö nıñö nıpe u nıñ udun, kamıñ gıñõn nıbö udun, ñı pai nıpe ke lun, nan magö nõd nıbö mıñ mıñ göl gı ralmıdal rö mıdpun. *

God Manö u nıñ aij gımım, hagab rö nöp gımım

¹⁹Añ mam aij yad gau nıñım! Nıbi bı kalöp manö hagaiöl u, yıñıd nıñmım; pen manö yıñıd hagagmım; nıbi bı gau kalıþ yıñıd mulu kal nıñagmım. ²⁰Nıbi bı mulu kal nıñnaböl u, God kale gı aij göm, mıd aij gılanı, a gı gası nıñõb rö gagnaböl. *

* **1:1:** Mad 13:55; Gal 1:19; Ap 15:23; 1Pi 1:1 * **1:2:** Ro 5:3-5 * **1:3:** 1Pi 1:7 * **1:5:** Pro 2:3-6 * **1:10:** Ais 40:6-7 * **1:18:** Jon 1:13 * **1:20:** Ekl 7:9

21 Anıb u, gası naj nıñmim, nan si nan naj gıpmim u, nıñon gıñıg anıg gıpun, a gımim, nan gac göp anıbu bön nöp arö gımim, God mıdmagö an kale dañ manö nıpe yımöb u, ud aij gımim. Manö anıbu kalöp ud asık yunab. *

22 God Manö anıbu rımıd u nöp apdi nıñmim, hadö nıñbun, a gımim hagagmim. Anıg geinabim u, kalöp ke manö pir alnabim. God Manö nıñmim, hagöp rö gımim me, nıñbun, a gımim. * 23 Pen nıbi bı God Manö nıñöm, hagöp rö gagpal gau, añañ mulu adıñ lı nıñbal u rö gıpal. 24 Añañ lı nıñöm, mulu adıñ kale nıñon rö mıdöp, a göm, nıñ aij gıpal u pen arö göm amöm, yıñıd nöp hauł göm, aıge gö rö mıdajıp nıñbun, a göm, nıñagpal. 25 Pen God Manö aij nıbi bı ud kamıñ yuöp manö aij u nıñ aij göm, hauł gagöm, nıñöl gı nöp gılö arnab nıbi bı gau, God kalıp abad mıdö, nıñon nıñon gıñaböl u ar aij gıñab. Nıbi bı anıb gau kale God Manö aij u nıñ aij göm, hagöp rö nöp gı mıdpal. *

26 Pen nıbi bı, God nıp wög gı aij gun, a göm, aıab kale ke nıñ aij gıñaböl gau, kale dui göm, kalıp ke manö pir albal. Kale wög nıñon gıpal u, magönhalö nan yıharıñ rö löp. * 27 Nıı pai, nıme nap umla uıtham mıdpal gau abe, nıbi kañıt mög gep rö gau abe, kalıp ud aij gımim. Pen nıbi bı mınön nabön ıı i gası naj nıñbal gau aıp magum gımim, asıñ kale anıbu uı gıgmim. Anıg geinabim, God nıpe nıñöm, kale nıbi bı asıñ mıdagöp yad wög gı aij yabıt gıpmim a gıñab.

2

Nıbi bı gau nıbi bı aij, nıbi bı gau nıbi bı naj, a gımim hagıgmim

1 Añ mam bı. Kale Bı Kub hon Jisas Kraıs, Bı aij yabıt unbö ke nıp nıñ uđpım rö, nıbi bı gau nıñmim, nıme ke ke lımim, bı u bı kub, bı u bı mıgan gau, a gımim, hagıgmim. * 2-4 Kale God nıp sabe gıñıg ap magum gıñabim. Pen bı nan iru mıdöp bı ap, waıj aij aij löm, rıñ gol nımagö

nıpe löm aueınab u, kale bı anıbu nıñmim hıgnabım, “Ne am pom adö aij aij gau asık,” a gıñabım. Pen bı mög gep rö ap, waıj naj löm aueınab u, kale bı anıbu nıñmim hıgnabım, “Ne goı gau urak mıd,” aka “Ne mınön ma ıı yad aui asık mıd,” a gıñabım. Pen anıg geınabım u, kabö rö gıgnab. Kale ke gası naj nıñmim, nıpe bı kub, nıpe bı mıgan gau, a gımim, anıg gıñabım.

5 Pen añ mam aij yad gau nıñım! Nıbi bı mınön nabön ıı i, nıbi bı mög gep rımnıp nıñöm, nıbi bı au kale nıbi bı mıgan gau, a gımıdal. Pen God nıpe nıbi bı mög gep gau kalıp anıg gagöp. God nıpe kalıp ud aij göm, gası aij nıö, kale God nıp nıñ udöm cıg aij göm, ana kale an dañ nıbi bı gep yabıt nıpe gau mıdlö nıñöl gı, nıpe pör pör nöp Kın kale mıdeınab. Nıpe manö kłö hagöm, nıbi bı yıp mıdmagö lıbal gau kalıp anıg gıñabım, a ga. * 6-7 Kale pen nıbi bı mög gep rö gau kalıp hagpe, “Ne goı gau urak mıd,” aka “Ne mınön ma ıı yad aui asık mıd,” a geınabım u, nıpe nable gö nıñöl gı asıknab. Nıbi bı nan iru mıdöp gau nöp, Bı Kub aij kalöp udöp u nıp hag juöm, kalöp hag pro göm, dam manö kub hagpal.

8 Pen God Manö u kalı kılñ rıköm hagla, “Ne ke mıdmagö lıban rö, nıbi bı gau kalıp unbö rö nöp mıdmagö lımön,” a gıla. God lo manö kub yabıt haga u rö geınabım u, kale gı aij yabıt gıñabım. * 9 Pen waıj nan gau rol gıpal rö nıñmim, nıbi bı nıme lıñabım u, God lo manö anıbu rıb jumım, nan si nan naj gıñabım. *

10 Nıñon gıñıg: God lo manö nıpe gau magönhalö nıñ dammım, pen lo manö añı ap nöp rıb junabım u, God lo manö magönhalö rıb junabım rö lıñab. * 11 God nıpe lo manö hagöm, “Nıbi bı bı si gagmım,” a göm, “Wıp al pakıgmım,” a göm, haga. Anıb u, kale nıbi bı bı si gıgnabım, pen wıp al pakıñabım u, kale God lo manö u rıb junabım. *

12 Anıb u, manö hıgnıg aka nıñon nıñon gıñıg, gası ap nıñmim hıgmım,

* 1:21: Kol 3:8; 1Pi 2:1 * 1:22: Mad 7:26; Ro 2:13 * 1:25: Ro 8:2; Jem 2:12 * 1:26: Sam 141:3 * 2:1: Ap 10:34; Jem 2:9 * 2:5: 1Ko 1:26-28 * 2:8: Mad 19:19; Gal 5:14 * 2:9: Dud 1:17 * 2:10: Mad 5:19 * 2:11: Eks 20:13-14; Ro 13:9

“God Manö nîbi bî ud kamîŋ yuöp manö aij anîbu nöp niŋöm, hanîp manö kub hagnab,” a gîmim gasî u niŋmim. *
 13 Nîbi bî kale nîbi bî rîmnap gau mög niŋagnaböl gau, God kalîp manö kub hagöm, kalîp u rö nöp mög niŋagnab. Pen nîbi bî, nîbi bî gau mög niŋagnaböl gau, God kalîp u rö nöp mög niŋöm, manö kub hagnab. *

Manö nöp hagagmim; God manö hagöp rö gîmim

14 Añ mam bî. Nîbi bî rîmnap, God nîp niŋ udpun, a gîpal u pen God hagöp rö gagpal. Manö nöp hagöm, God hagöp rö gagnaböl u, God kalîp pen ud kamîŋ yuagnab.

15-16 Añ mam rîmnap waŋîj mîdagöm, nan magö mîdagöm gînab gau niŋmim, pen waŋîj nan magö rîmnap dam ñöl gî wasö, yîharîŋ, “Ammim mîd aij gîmim,” a gînabim u, gî aij gagnabim. * 17 Anîb u, kale God nîp niŋ udnabim pen God Manö nîpe hagöp rö gagnabim u, niŋ udep kale u nan yîharîŋ rö lînab.

18 Kale rîmnap hagnabim, “Nîbi bî rîmnap God nîp niŋ udpal; pen nîbi bî rîmnap God Manö hagöp rö göm, nîbi bî gau gî aij gîpal. Anîb u, manö mîdagöp,” a gînabim. Pen manö hagnabim anîbu, kalöp pen hag niŋnabin, “Nîbi bî God nîp niŋö nöp niŋ udeinaböl u, kale aigöl göm nîbi bî gau kalîp gî aij gagnaböl? Yad God nîp niŋ udpun u me, nîpe hagöp rö niŋ aij gem, nîbi bî gau kalîp gî ñîbin,” a gînabin. * 19 Kale God añî nöp mîdöp, a gîmim, gasî niŋbim u aij gîpim. Pen kîjaki gau u rö nöp, gasî adö anîbu nöp niŋöm, piñîŋ göm gîl gîl gîpal. 20 Kale nîbi bî hauŋ rö! Kale, “God nîp niŋ udpun,” a gîpim u pen nîpe hagöp rö gagpim. Anîg gîpim u, God nîp niŋ udpun, a gîpim u nan yîharîŋ rö löp. Manö hagabin anîbi hadö niŋbim aka yad manö rîmnap halö kalöp hagnam niŋmim?

21 Kale niŋbim, bac hon Ebrahim ñî nîpe Aisak nîp God nîp pak sabe gî ñîniŋ

geia, God niŋöm, Ebrahim nîpe bî aij, a ga. * 22 Anîb u, Ebrahim God nîp niŋ uda u me, God nîp bî aij hagaga; Ebrahim nîpe God nîp niŋ uda u abe, God haga rö nöp ga u abe, God nan anîb mîhau niŋöm haga, Ebrahim nîpe bî aij, a ga. * 23 Ñîni nöd anîbu me, God Manö adîŋ ap kalî kliñ rîkôm kale hadö niŋla, manö kalî kliñ rîkla anîbu, manö niŋö kalî kliñ rîkla: “Ebrahim God manö nîpe niŋ uda u me, God Ebrahim nîpe bî kamîŋ aij, a ga.” Ebrahim ga anîbu, God Ebrahim nîp, bî niŋeb yad, a ga. * 24 Anîb u kale niŋbim, kale God nîp niŋ udnabim u nöp, God kalöp, nîbi bî aij yad, a gagnab. Kale God nîp niŋ udmim, nîpe hagöp rö gînabim u me, God kalöp nîbi bî aij yad, a gînab.

25 Anîb u rö nöp, nîbi Rehap ga. Nîpe bî si udep nîbi mîdmîdöp u pen bî Isrel mîhöp ram mînöh nîpe u agamîj si niŋniŋ aueilö, Rehap kalîp mîhöh ram nîpe udöm gau pi göm, hainö adan ke nîbö ap hag yuö, kale piñîŋ gî ammil, ram kale ado gî arlö. Rehap ga rö niŋöm, God Rehap nîp nîbi kamîŋ aij a ga. * 26 Pen nîbi bî hañ roman nöp mîdöm, ana halö mîdagpal u, kale kamîŋ mîdep magö u mîdagöp. Anîb u rö, nîbi bî God nîp niŋ udpun, a gîpal u pen God Manö hagöp adö u gagpal gau, kale u rö nöp kamîŋ mîdep magö u mîdagöp.

3

Aŋab hon niŋ aij gun

1 Añ mam aij yad. Kale iru nöp manö hag ñeb bî mîdaiun, a gîmim, niŋagmim. Niŋhön gîniŋ: hon manö hag ñeb bî gau, manö kub klö rö niŋnabun. 2 Hon magöhhalö kabö rö gagöp adö u ke ke iru nöp gîpun. Pen nîbi bî aŋab kale abad mîd aij göm, manö kabö rö gînab adö u nöp hagnaböl gau, hañ roman kale magöhhalö niŋ aij göl rö lînab. 3 Kaj hos u kaj kub yabîl u pen nan ain pro ap nagî u halö adîkôm, ud meg mîgan u löm, arniŋ gîpal lau adö ðîp gîlö arbal. 4 Ñîniŋ magîb kub gau u rö nöp, yîgön apöm nan kub anîbu dam

* 2:12: Gal 6:2; Jem 1:25; 1Pi 2:16 * 2:13: Mad 5:7; 18:32-35 * 2:15-16: 1Jn 3:17 * 2:18: Gal 5:6 * 2:21: Jen 22:9-12 * 2:22: Hib 11:17-18 * 2:23: Jen 15:6; 2Kr 20:7; Ais 41:8 * 2:25: Jos 2:1-21; Hib 11:31

yiharıñ gau arböp u pen, bı kapden gau sıdia pro u udöm, arnıg gıpal lau adö ud kabö rö gajöl aröp. ⁵ Aıtab hon u rö nöp nan pro yabıt u pen manö hagno iru nöp löp. Kale nıñbım, be kub yabıt an u, pro bad ap hapö ñılö, in damöm magöñhalö innım rö löp. ⁶ Aıtab mab mııtan rö mıdöp. Hañ roman naböñ hon u, naij anıbu rö ap halö mıdagöp; aıtab u nöp gö, hañ roman hon magöñhalö gac gıñab. Aıtab u nöp gö, arep auerp hanıp u magöñhalö gı naij gıñab. Pen mab mııtan anıbu, ram mınöñ Hel u nıbö apöm me, aıtab u anıg göp. *

⁷ Wal yaur, haino sara, nan be gau mıdöp gau abe, nan ñıg solwara gau mıdöp gau abe, damöm muklö, gası nıñöm, nap kale hagnab rö gıñaböl. Kale wal yaur nan gau damöm muköm anıg gıpal u pen ⁸ aıtab hon u hagno, gası nıñnım rö lagöp. Aıtab pör pör nan si nan naij nıñön gıñam, a gı gası nıñöm, ñıg ası nıbi bı al pak lep u ajman rau mıdöp. *

⁹ Aıtab hon u, Bı Kub Bapi hon u hib nıpe hagno adö arnab, pen nıbi bı God nıpe ke rö gı la gau, nan naij apöm kalıp paknım, a gıñabun. ¹⁰ Anıg göl, aıtab añı anıbu nöp, manö aij abe hagnun, manö naij abe hagnun, gıpun. Añ mam bı. Nıñön gıñıg anıg gıpun? U aij gagöp. ¹¹ Ñıg ilam añı ap juöm, ñıg aij rımnıp, ñıg naij rımnıp auagöp. ¹² Añ mam bı. Mab u, nagı magö pılagıñab; nagı u, mab magö pılagıñab. Pen dö ajöñ u, ñıg kamıñ aij lagnab.

Mulu lugö, asık ke ke lagmım

¹³ Kale gası nıñ aij gıpım akan Gası nıñ aij gıpin, a gıñabön u, ne nıñ aij gımön, hib ne ke hagö adö aragnım. God nıp aij gıñnım adö u nöp gımön. Ne anıg gıñabön u me, gası nıñ aij gıpin, a gımön, hagnabön. ¹⁴ Pen gası an ne yan, nan aij kale yad ke udnım, a gası nıñnıbön u, aka yad nöp bı kub mıdeınam, a gası nıñnıbön u, yad gası nıñ aij gıpin, a gımön, hagımön. Anıg hagnabön u, manö pıral hagnabön; manö nıñö u paıu gıñabön. ¹⁵ Nıbi bı gası nıñ aij gıpun a gıpal pen nan naij anıb rö gıpal gau, God gası aij

ñöb adö u nıñagıpal; nıbi bı ram mınöñ ıt i nıñbal rö nöp nıñbal. Gası kale u God Ana nıpe ñagöp; Seden nıpe nöp ñöb. ¹⁶ Pen nıbi bı, nan aij gau yad ke udnım, a gası nıñnıböl gau, aka yad nöp bı kub mıdeınam, a gası nıñnıböl gau, kale pör pör pen pen göl gı, nan si nan naij adö u nöp gılö arnab.

¹⁷ Pen nıbi bı God gası aij ñöb rö nıñbal gau, mıdmagö an kale dan nan si nan naij gac anıbu mıdagöp. Nıbi bı kauat mauat rö mıdpal gau aip manö hagöm, kale jım ñımım mıd aij gımım, a gıpal. Kale nıbi bı gau kalıp hag wıhai udöm, ud aij gıpal. Kale nıbi bı gau mıdmagö yabıt löm, mög nıñöm, ud aij göm, kalıp aij adö u nöp gıpal. Kale bı aij u aip hagnabin, bı naij u aip hagagnabin, a göm, gası u nıñagıpal. Manö pıral hagagıpal. ¹⁸ Nıbi bı kauat mauat rö mıdpal gau aip manö hagöm, kale jım ñımım mıd aij gımım, a gılö, kale manö anıbu nıñöm jım ñöl mıdeınaböl u, nan yıñ yımbal anıbu nan aij pılnab. *

4

God nıp cıg aij gımım

¹ Pör pör mulu lugö pen pen gıpım u, gası naij an kale dan pen pen göm, hañ roman kale ud fııp gıñıg gab u me, anıg gıpım. * ² Nan aij udnıg nıñbım gau udagım, kal yabıt jumım, nıbi bı al pak lun a gımım gıpım. Nan aij gau udagımım rö lö, pen pen hagımım, pen pen gun a gımım nıñbım. God nıp hag nıñbep, udbep. Pen nıp hag nıñagıpım. ³ Pen God nıp hag nıñbım ñın u, gası nıñ aij gımım hag nıñagıpım. Hanıp ke aij gan, a gımım, hañ roman hon ke aij gan, a gımım, hag nıñbım u me, hag nıñbım rö gagöp.

⁴ Kale bı si udep nıbi rö mıdpım! Nıñım! Nıbi bı gası kale nan mınöñ naböñ ıt i lau adö nöp aröp gau, God nıp mulu lugö, nan anıb gau nöp gası nıñbal. Anıb u, kale nan mınöñ naböñ ıt i mıdöp nan gau mıdmagö lıñabım u, kale God kauat mauat nıpe mıdeınabım. * ⁵ Adö anıbu God Manö kalı kılın rıköm hagla, “God Ana hanıp an dan la u, hon nan mınöñ naböñ ıt i mıdöp nan

* **3:6:** Mad 12:36-37; 15:11,18-19 * **3:8:** Ro 3:13 * **3:18:** Mad 5:9; Hib 12:11 * **4:1:** Ro 7:23 * **4:4:** Ro 8:7; 1Jn 2:15

gau m+dmagö lagnabun, a göm, gasi n+ñöl gi m+idöp,” a g+la. Pen God Manö ad+ñ an+bu n+ñbe, y+har+ñ rö löp ar? ⁶ Pen n+pe han+p mög n+ñöm, ud aij göm, abad m+id aij yab+ñ göp. Adö an+bu nöp, God Manö u kali k+ññ r+iköm hagla,

“N+bi bi ke nöp m+idun, m+id aij g+pun, a g+p+al gau,

God kal+p manö k+ö rö hagöp;

pen n+bi bi hib kale ke haglö adö aragnab gau,

n+pe mög n+ñöm, ud aij göm, abad m+id aij göp,” a g+la. *

⁷ An+bu u, God n+p böñ lau m+dmim, n+pe hagöp rö nöp g+mim. Seden n+p wasö g+inabim me, kalöp ar+ik arnab. * ⁸ God n+p c+g aij g+pe, n+pe kalöp c+g aij g+inab. Kale n+bi bi nan si nan naj g+pim gau, n+bi bi aij m+idaiun, a g+mim, ñ+magö kale gac göp u ñ+g li yu aij g+mim. Pen kale God n+p hain g+pun, a g+mim, piral hagpim gau, gasi m+höp n+ñbim u arö g+mim, gasi aij añ+ nöp n+ñmim, God n+p nöp c+g aij göl gi m+idaimim. * ⁹ M+hol g+pim u arö g+mim, mög gö n+ñöl gi m+ñöñ göl gi m+idaimim. ¹⁰ B+ Kub n+ñ m+idöp rö, hon n+bi bi hib m+dagöp, a g+mim, n+p sabe g+inabim me, n+pe hib kale gö adö lañ arnab. *

¹¹ Añ mam bi. Añ mam r+imnap, kale n+ñhön g+in+g an+g g+p+al, a g+mim, kal+p hag dap lugagmim. N+bi bi añ mam hag dap lugpal gau, God lo manö n+pe u abe hag dap lugpal. An+g g+mim, n+bi bi God lo manö hain g+p+al rö m+idageinabim; n+bi bi God lo manö aij m+idöp aka n+ñhön rö m+idöp, a göm, gasi u+h+ai n+ñbal gau rö m+ideinabim. ¹² Pen God n+pe nöp lo manö hag la. N+pe nöp lo manö n+ñöm, n+bi bi manö kub n+ñnab. N+pe nöp han+p ud kam+ñ yunab aka al pak l+inab. An+bu u, kale n+ñhön g+in+g, “N+bi bi gau n+bi bi aij, n+bi bi gau n+bi bi naj,” a g+mim hagabim? Kale an+g gagmim. *

Hib kale ke hagpe adö aragn+im

¹³ Pen n+ñim! Kale r+imnap hagpim, m+ñi aka rol rö, daun kub ap amun, an+bu gau

m+ añ+ ap wög bisnis gun, mani kub udun, ado gi auun, a g+pim. Pen n+ñ aij g+mim.

* ¹⁴ Hainö n+ñhön n+ñhön g+inab u n+ñmim hagagpim. M+ñi kam+ñ m+idpun u pen kam+ñ m+idpun an+bu, kumi yuö yuöp rö nöp göp. Magö u m+idöp, magö u agam+ñ ur gö aröp. * ¹⁵ Göp an+bu rö, manö hagpim an+bu arö g+mim hagmim, “B+ Kub n+p aij geinab u, hon kam+ñ m+idun, an+g an+g g+inabun,” a g+mim. ¹⁶ Pen bi kub n+bi bi m+idpun, a g+mim, hib kale ke g+pe adö aröp u, naj yab+ñ göp.

¹⁷ Unbö rö gep u aij, a gi gasi n+ñbun u pen an+g gagnabun u, nan si nan naj g+inabun. *

5

N+bi bi nan iru m+idöp gau

¹ Kale n+bi bi gep yab+ñ gau, manö hagn+g gabin i n+ñim! Marö kub udn+g gabim rö, mög gö m+ñöñ göl gi m+idaimim.

² U+öpö k+ñno k+ñbap mani nan aij kale iru m+idm+idöp gau hadö pap+ñ gi hij gi lugöp. Wa+ñ aij iru nöp kale m+idm+idöp gau, g+ise pro ñ+ñ ñ+ñ m+gan m+gan juöp. * ³ Gol silpa kale hij gi lugöp rö, kale nan si nan naj g+pim u n+ñ aij g+inabim. Hañ roman kale abe mab m+ñan rö inöm hij gi lugnab.

Ñ+ñ hain u söl auab magö i, kale u+öpö k+ñno k+ñbap mani nan gau iru nöp ud gau pi g+pim. ⁴ N+ñim! N+bi bi wög naböñ kale g+p+al gau, kal+p pe ñagpe, kale u+ham m+idöm m+ñöñ g+lö, B+ Kub k+ö ke yab+ñ u n+ñöb. * ⁵ Kale m+ñöñ naböñ adö i+ i m+dmim, wög waryö gagim y+har+ñ m+dmim, m+ñ m+ñ yab+ñ gi ajpim. An+bu u, kaj gau muk aij göm, mol gö pak n+ñbal rö m+idpim u, magö m+ñö m+idageinabim. *

⁶ N+bi bi aij kalöp nan naj ap gagpal gau, kal+p piral hagmim al pak l+ibim.

Marö auain+im, iru maru j+ n+ñagun, B+ Kub auab a gun n+p abad m+idaiun

⁷ An+bu u, añ mam bi. Marö auain+im, iru maru j+ n+ñagun; B+ Kub auab, a gun, n+p abad m+idaiun. N+bi bi nan wög gi

* **4:6:** Pro 3:34; 1Pi 5:5 * **4:7:** Ep 6:12 * **4:8:** Sek 1:3; Mal 3:7; Ais 1:16 * **4:10:** Job 5:11; 1Pi 5:6 * **4:12:** Ro 2:1; 14:4 * **4:13:** Luk 12:18-20 * **4:14:** Pro 27:1; Sam 39:5,11 * **4:17:** Luk 12:47 * **5:2:** Mad 6:19 * **5:4:** Dud 24:14-15 * **5:5:** Luk 16:25

yimöm abad midlö niñöl gi, möñ lugö, yiñ apranom, magö aij piñab. Kale u rö nöp Bi Kub niñp abad midaimim. * 8 Bi Kub aunab niñ u yöp söñ midöp, a gimim, gasi halö abad midaimim. *

9 Pen añ mam bi. Añ mam rimnap kalip hag juagmim. Kale añ mam hag jueinabim u, Bi Kub kalöp pen manö kub hagnab. Bi manö kub hagnab u söñ au midöp; ulep magö u nöp aunab. 10 Añ mam bi. Bi God manö hagep hadame nöp midmidal gau, Bi Kub manö niñpe haglö, kalip gi naij gilo niñöl gi, bislam yabiñ midmidal u pen kale iru maru ji niñagla. Kale agamij mid aij gila. Kale u rö nöp adö anibu nöp gimim.

11 Kale niñbim, niñbi bi gi aij göm, iru maru gö ji niñagla gau, kale uri miñ miñ göñ gi mid aij gipal, a gipun. Bi ne Job hadame nöp midmidöp, aiud u niñbim. Niñp marö kub auö, bislam mideia niñ u, Bi Kub niñp gasi niñöl gi midöm, mid dap arö niñöl gi, Bi Kub Job niñp gi aij gö, hainö mid aij ga. Niñhön ginig: Bi Kub niñpe pör pör niñbi bi mög yabiñ niñöm, ud aij yabiñ göp. *

12 Pen añ mam bi. Nan kub yabiñ u, God hib niñpe u yiñharin hagagmim. “God niñ midöp rö, niñö hagabun,” a gimim, hagagmim. “Kumi kabö adö lañ midöp rö, niñö hagabun,” a gimim, hagagmim. “Miñnön il i midöp rö, niñö hagabun,” a gimim, hagagmim. “Nan gau nan rimnap midöp rö, niñö hagabun,” a gimim, hagagmim. Yau, a ginabim u, “Yau” nöp, a gimim. Wasö, ginabim u, “Wasö” nöp gimim. Wasö u, manö kub udnabim. *

Sabe gimim

13 Kalöp niñbi bi rimnap marö gainim, kale Bi Kub niñp sabe gimim. Kale niñbi bi rimnap miñ miñ ginabim u, kiñmap rimnap hagmim, Bi Kub hib niñpe hagpe adö arañ. 14 Kalöp niñbi bi rimnap nan gainim, Krai niñbi bi niñpe gau abad midpal bi kub gau hagpe apöm, sabe göm, Bi Kub hib hagöm, wel rimnap liñöl. *

15 Pen Bi Kub niñp niñ udöm sabe ginaböl u, Bi Kub niñpe gö, nan ginab anibu kamij

liñab; nan si nan naij gipal u, Bi Kub niñpe niñöm arö ginab. *

16 Anib u, nan si nan naij gipim u, pen pen hag hiikmim, ne ke abe, añ mam gau abe, Bi Kub niñp sabe gipe, niñpe gö kalöp kamij linim. Niñbi bi Bi Kub hagöp rö gipal gau, niñp sabe gilo, Bi Kub niñpe klö niñpe göm, ke yabiñ ginab. 17 Bi God manö hagep Ilaija, bi yiñharin hon rö u pen möñ alagnim, a göm, God niñp klö göm hag niñö, mi miñhau niñgan rakin unbö kagoñ jin möñ alaga. * 18 Hainö pen niñpe kauyañ God niñp hag niñö, kumi kabö adö lañ niñbö möñ lugö, miñnön nabön il i nan wög gau apranom, nan magö pila. *

19-20 Añ mam bi. Niñbi bi kale rimnap Krai manö niñö u arö gilo, kalip hag niñ aij gipe, kauyañ Krai niñp niñ udnaböl u aij. Anig gimim me, nan si nan naij niñhön niñhön gipal gau, God niñöm arö gö, hainö umöm böñ nöp umagnaböl. *

* 5:7: Dud 11:14; Jer 5:24 * 5:8: Ro 13:11-12; 1Pi 4:7
Mad 5:34-37 * 5:14: Mak 6:13 * 5:15: Mak 16:18 *
Pro 10:12; Gal 6:1; 1Pi 4:8

* 5:11: Eks 34:6; Job 1:21-22; 2:10; Sam 103:8 * 5:12:
* 5:17: 1Ki 17:1; 18:1 * 5:18: 1Ki 18:42-45 * 5:19-20:

1 Pida

Pida köp nöd u kalı kliš rıka

¹ Yad Pida, bı Jisas Krais manö ud arep ap. Yad kalöp nıbi bı God hadame dagol gau nıbi bı nıpe ke hag la gau, köp i kalı kliš rıkabin.

Kale rımnap Podas mıdpim, rımnap Galesia mıdpim, rımnap Kapadosia mıdpim, rımnap Esia mıdpim, rımnap Bidinia mıdpim. Kale nıbi bı ram Mınöñ mılö gau nıbö rö mıdpim. Manö anıb i kalı kliš rık yunö, ram Mınöñ ke ke mıdpim gau arö nıñnabim.

² Bapi God hadame dagol gau kalöp gasi nıñöm, nıbi bı yad mıdeinaböl, a ga. Anıb u, God Ana nıpe u gö, kale nıbi bı nıpe mıdmim, Jisas Krais hagöp rö gınabim nıñöm hagape nıpe nan sı nan naij gıpm gac u kık gı yunab.

Anıb u, God apil mıhau kalöp mög nıñmil, ud aij gımil, abad mıdlö, kale pör nöp agamıj mıdaimim. *

Mıd aij gep hon u mıdöp God ram Mınöñ adö lan au

³ Bı Kub hon Jisas Krais God nıpe nıp aij a gun! Jisas Krais Nap nıpe nıp aij a gun! Nıpe nöp hanıp mög yabıt nıñöm, Nı nıpe Jisas Krais nıp yuö apöm umöm, kauyan uraka u me, nı pai nıpe yabıt mıdun, nıpe aip pör pör mıdeinabun, a gun, gasi halö mıdpun. ⁴ God nı pai nıpe mıdpun rö, hanıp ram Mınöñ aij nıpe kumi kabö adö lan au ud aij gınab. Mınöñ naböñ adö it i nan gau papıt lı hij gı lıgnab u pen God ram Mınöñ kumi kabö adö lan au unbö gagnab. God nan aij gau kalöp hag la nıñöm pör pör nöp mıd aij yabıt gınab. Hanıp hagöp rö, amun nıpe aip pör pör nöp mıd aij gınabun. *

⁵ God nıpe klö yabıt. Kale God nıp nıñ udmim cıg aij gıpe, nıpe kalöp abad mıd aij göm, mıd damöm, nıñ hain u, kalöp dam ram Mınöñ aij nıpe u ud arnab. *

⁶ Anıb u, mıñ mıñ göl gı mıdaimim.

Pen mıñi magö pro marap kalöp, nıbi bı Krais lau adö mıdpal, a göm, gı naij gılö uıham mıdnabim rö löp. * ⁷ Nıbi bı gol raubal gau laulö inö, magöñhalö gol nöp mıdöp aka nan naböñ naböñ halö mıdöp, a göm, nıñbal. Gol nan yıharıñ rö u pen anıg gıpal. Pen God nıp cıg gıpm aka cıg gagpm u nan kub yabıt u me, marö auö uıham mıdeinabim anıbu, nıp cıg aij gıpm aka cıg aij gagpm u nıñnab. Pen marö auö, nıp cıg aij göl gı nöp mıdeinabim u, Jisas Krais ado gı aunab nıñ u, God nıpe kalöp, gı aij yabıt gıpm, a göm, hib kale gö adö lan arö, kalöp wıhai damöm, ram Mınöñ aij nıpe ud arnab. *

⁸⁻⁹ Kale nöd Jisas Krais nıp amgö nıñagpe u pen nıp mıdmagö lıbim. Kale uri u rö nöp nıp amgö nıñagpm u pen nıp nıñ udmim, mıñ mıñ yabıt gıpm. Jisas Krais nıp nıñ udpe, God nıpe ana kale pör nöp kamıñ mıdeinaböl, a göm, kalöp abadöl mıdöp. Anıb u me, kale mıñ mıñ yabıt gı mıdpim. Hon mıñ mıñ gep magö anıbu hagun, a gun, manö uıep gınab. *

¹⁰⁻¹¹ Hadame nöp Krais Ana nıpe bı God manö hagep gau kalıp anı danı mıdöm gasi nı, kale Krais ilön nıñön nıñön udöm, hainö nan aij yöl nıñön nıñön gınab manö u hagöm kalı kliš rıkla. Pen Krais ilön udöm umö, God kalöp mög nıñöm ud aij gö, mıd aij gınabim manö hagla anıbu, kale ke nıñ aij gagöm, hanıp uri mıdpun hagöp aka nıbi bı hainö gau ke hagöp, a göm, klö göm uıhai nıñöl gı mıdmıdal. *

¹² Pen Krais Ana nıpe gasi nı, God manö hagep bı gau nıñöm manö hageila anıbu, God kalıp, a göm hagaga; kalöp mıñi mıdpim nıñ i nöp haga. Manö aij hageila anıbu me, God nıpe Ana Uı kumi kabö adö lan nıbö yuö apöm nıbi bı rımnap kalıp gasi nı, kale pen kalöp Jisas Krais manö aij u haglö nıñbim. God gö kale uri nan aij aij nıñön nıñön nıñbim u, ejol gau, hon abe nıñbnop, a göm, nıñagpal.

God hanıp, "Nıbi bı uı mıdaimim," a göp

* **1:2:** Ro 8:29; 2De 2:13 * **1:4:** Kol 1:12 * **1:5:** Jon 10:28; 17:11 * **1:6:** 1Pi 5:10; Jem 1:2 * **1:7:** Pro 17:3; Sek 13:9; Mal 3:3; Jem 1:3 * **1:8-9:** Jon 20:29; 2Ko 5:7 * **1:10-11:** Sam 22; Ais 53; Mad 13:16-17; Luk 24:26-27

13 Anib u, gasi yiharin adö rimnap ninagmim; gasi magö kale ke, hañ roman kale ke gasi göp rö nöp gagmim; Jisas Krai ado gi apöm kalöp udöm nan aij ñinab, gasi u nöp ninmim, aij gö ninöl gi, gasi halö midaimim.

14 Kale nöd Jisas Krai manö aij u ninagmim, gasi naj kale ke ninmim gimdim rö gagmim; kale God ñi pai nipe midpim u me, manö nipe hagöp rö u nöp gimim. * 15 Nihön nihön ginig gimim u, God kalöp wiñ alöp u nipe ut midöp rö, kale u rö nöp ut nöp midaimim. 16 God haga rö God Manö yan kalä kün riköm hagla, "Yad nan si nan naj gep ke gau nibö midem ut midpin rö, kale u rö nöp nan si nan naj gep ke gau nibö midmim ut midmim," a gila. *

God nan aij yöl yuöm, hanip rau adog uda

17 God nipe nibi bi gau kalip nime löm, halöwalö gagöp; gipal gipal rö nöp ninöm nime löp. God anig göp anibu, Bapi hon, a gipim u, ram nipe kumi kabö adö lan aragpim ñin i, nipe Bi kub unbö ke, a gimim, hagöp hagöp rö nöp gimim. * 18-19 Kale apis bac bi gimidal adö u gi damun kamij arnabun, a gimim, gi wasö ninbe, God kalöp uda u, gol silpa utpö künno nan hij göp nan yiharin gau rö rauöm udaga. Pen sipsip pi adlai midagöp gac gagöp damöm pak God nip sabe gi ñimidal rö u, Krai damöm al pak lölö hagape nipe gol silpa utpö künno rauagep u lugö uma u me, God kalöp rau adog uda. * 20 God Minöñ naböñ il i gi laga ñin u, Krai nip adö anibu ginab a göm hag la u pen uri ñin hain i nöp, kalöp gi aij ginig waiö aua. * 21 God gö, Krai urakö, God Krai nip ud adö i gilan yabul uda. Anib u, God nip nin udmim, cig aij gimim, hanip arö gagnab, a gimim, gasi halö midpim. *

Añ mam gau kalip midmagö limim

22 Kale God Manö ninö yabul u ninmim, hagöp rö gipe, kalöp nan si nan naj gac u midagöp. Anig gimim, kale añ mam God

lau adö midpal gau kalip midmagö yabul libim. Anib u, kale klö gimim pen pen midmagö yabul löl gi midaimim. * 23 God Manö nöp gö, kale kauyan ñi painan hagape bi rö libim. Pen kamij gison nibö udpim u, nime nap gau ñagpal; nime nap ñi pai yag daulö umbal. Pen God Manö u, manö pör pör nöp mideinab manö kamij anibu nöp gö, God ñi pai nipe midmim pör pör mideinabim. 24 God Manö u kalä küñ riköm hagla,

"Nibi bi gau magöñhalö nan utan utan rö nöp midpal;
hib kub udpal u mab pipul pipul rö nöp midöp.

Nan anib gau yinid mitep göm lugöp. *

25 Pen God Manö u pör pör nöp mideinab," a gila.

God Manö anibu, manö aij kalöp hag ñilö ninbim u nöp.

2

Bi Kub nipe Kabö Kamij rö pör mideinab

1 Anib u, gi naj gipim adö u magöñhalö böñ nöp arö gimim, manö piral hagpim u böñ nöp arö gimim, manö nöp hagpim u böñ nöp arö gimim, nan aij kale gau hon udbnop, a gi gasi ninbim u böñ nöp arö gimim, nibi bi rimnap hag jubim u böñ nöp arö gimim, gimim. *

2-3 Ñi painan gison yag daubal gau ci ñinun, a göm, gasi añi ninbal. Anib u rö, kale Bi Kub bi aij yabul kalöp ud aij göp u hadö ninbim rö, manö aij nipe ci rö ñinun, a gimim, gasi añi u nöp ninmim. Ci anibu ñinabim u, kale kub gimim, kamij midep magö anibu il u nin aij ginabim. *

4 Jisas Krai nipe kabö ap rö. Nipe kabö yiharin ap wasö; nipe Kabö kamij. Kabö kamij anibu nibi bi rimnap ji ninöm arö gipal u pen God nipe udöm, kabö anibu kabö aij unbö ke, a ga. Kale Kabö kamij anibu aumim, 5 kale ke kabö kamij rö libe, God nipe kabö anib gau udöm ram nipe ginab. Ram anibu, Jisas Krai nipe

* 1:14: Ro 12:2; Ep 2:3; 4:17-18 * 1:16: Lep 11:44-45; Mad 5:48 * 1:17: Ro 2:11; Rep 2:23 * 1:18-19: Ap 20:28; Hib 9:12-14 * 1:20: Ep 1:4 * 1:21: Jon 14:6; Ro 5:1-2 * 1:22: Jon 13:34; Ro 12:10 * 1:24: Ais 40:6-8 * 2:1: Ep 4:22; Jem 1:21 * 2:2-3: Sam 34:8

ram nabıc mıdeınab nıñöm kale God nıþ sabe gep nıbi bı uł mıdmım, nan nıñön nıñön God nıþ aıj göp u, nan sabe gep rö God nıþ ñınabım. Nan sabe gı ñeb anıbu sipsıp nan gau wasö; nan ana sabe gı ñeb nöþ ñınabım. *

6 God Manö u kalı kılın rıköm hagla,
 “Nıñım! Yad kabö ap daun kub Saion lınö,
 kabö anıbu Saion ram padö rö
 mıdeınab.

Kabö anıbu yad ke hag lınö;
 kabö anıbu kabö aıj unbö ke.

Nıbi bı an an nıþ nıñ udöm cıg gınaböl
 gau,
 hainö kale, hon nıñön gınıg nıþ nıñ
 udpun, a göm, hagagnaböl yabıtı,” a
 gıla. *

7 God anıg hagö, nıbi bı nıþ nıñ udpım
 gau, kabö anıbu kabö aıj unbö ke rö lınab;
 pen nıbi bı nıþ nıñ udagpal gau, God
 Manö u kalı kılın rıköm hagla,

“Kabö jı nıñöm arö gıla kabö u nöþ
 mıñı ram padö kłö yabıtı an lañ u
 mıdöp,” a gıla. *

8 Pen manö ap hagla,

“Kabö anıbu nöþ, nıbi bı aramöm ma
 bıñıñ gınaböl;
 kabö anıbu nöþ, nıbi bı apöm, lug
 paknaböl,” a gıla.

Krais manö aıj u nıñ udagla u me, ap lug
 pakla. Pen kale ap lug pakla u, God gınab
 a ga rö nöþ ga. *

9 Pen God nıpe ke kalöp udöm, yam nıpe
 ke hag la. Kale Kın nan sabe gep nıbi
 bı nıpe mıdpım. Kale nıbi bı uł nıpe
 mıdpım. Kale God yam nıpe ke mıdpım.
 Anıg göp u, kale nıbi bı gau nıbö gau nıbö,
 God nıpe nan aıj unbö ke göp u hag waiö
 gımım, nöd sıbön an gau mıdmım, bıslam
 gı ajmıdim u pen God nıpe gö, uri mailö
 aıj nıpe nıñmım aj aıj gabım, manö anıbu
 waiö hagnabım. Anıg hagnım, hib nıpe
 hagpe adö arnab. *

10 Nöd God nıbi bı nıpe mıdagmıdim,
 pen uri nıbi bı nıpe ke mıdpım. Nöd

God kalöp mög nıñöm udagmıdöp, pen uri
 kalöp mög nıñöm udöp. *

*God nıbi bı nıpe mıdpım rö, mıd aıj
 gımım*

11 Anıb u, nıbi bı nıñeb aıj yad gau.
 Mınöñ naböñ ıt i ram Mınöñ kale kabö
 rö wasö, yıharıñ apım mıdpım. Anıb
 u, nan sı nan nıñ Mınöñ naböñ ıt i hañ
 romanı gası göp nan gau, mıdmagö lımım
 gıpe aragnım. Nan anıb gau gası nıñmım
 gıpe arö, ana kale aıp pen pen gö, ap lug
 pakmım rö löp. *

12 Nıbi bı God nıbi bı nıpe mıdagpal gau
 aıp mıdpım u, gı aıj yabıtı gı mıdaimım.
 Anıg gıpe, ñın rımnab, kalöp, gı nıñ
 gıpım, a göm, hag junaböl u pen kale gı
 aıj gıpım u nıñöm, hainö Jıas Krais aunab
 ñın u, gı aıj gıpım rö hag hıkeınaböl, God
 hib nıpe u ap rannab. *

13-14 Bı Kub nıbi bı nıpe mıdpım rö, bı
 kub kalöp Mınöñ naböñ ıt i abad mıdpal
 gau hagöl rö gımım. Kın kale bı kub yabıtı
 mıdöp u manö nıpe u nıñmım, bı nıpe yuö
 apöm kalöp abad mıdpal gau manö kale
 magöñhalö nıñmım gımım. Bı kub anıb
 gau, nıbi bı gı aıj gınaböl gau kalıp ud aıj
 gınaböl; pen nıbi bı gı nıñ gınaböl gau
 kalıp manö kub hagöm, ilön pen ñınaböl.
 Nıñön gınıg: God bı anıb gau wög anıbu
 göl, a göm, hag la. * 15 Pen God nıþ aıj
 gınab u, kale gı aıj göl gı nöþ mıdaıbe,
 nıbi bı gası mıdagöp gau kalöp manö pıral
 hagöm hag juöl rö lagnab. * 16 Nıbi bı
 rımnab, ke nıñbım rö gımım, a gıpal. U
 aıj pen gası anıbu nıñmım, nan sı nan nıñ
 ap gagmım. God nıbi bı wög gep nıpe
 mıdpım rö, nıñön nıñön gınıg gınabım
 u, nıpe hagöp hagöp rö nöþ gınabun, a
 gımım, gımım.

17 Nıbi bı gep gau abe nıbi bı yıharıñ
 gau abe manö kale nıñmım. Añ mam Krais
 lau adö mıdpal gau kalıp mıdmagö lımım.
 God nıpe Bı kłö unbö ke, a gımım, ana
 udmım nıñmım. Kın kale bı kub a gımım
 manö nıpe nıñmım. *

* 2:5: Ep 2:21-22; Rep 1:6 * 2:6: Ais 28:16; Ep 2:20 * 2:7: Sam 118:22 * 2:8: Ais 8:14-15 * 2:9: Dud 7:6;
 14:2; Ais 9:2; Dai 2:14; Ap 26:18; Ep 5:8 * 2:10: Hos 2:23 * 2:11: Gal 5:17,24 * 2:12: Mad 5:16 * 2:13-14:
 Dai 3:1 * 2:15: 1Pi 3:16 * 2:17: Ro 12:10

Krais n+ip hain gun, marö auain+im, p+ñ+ñ gagun

¹⁸ Kale Krais n+bi b+ n+pe m+dmim, b+ r+mnap kal+ip nag+ wög rö g+ipim u, b+ kub kale gau ud aij g+mim, hagnaböl rö nöp g+mim. Kalöp g+ aij göm agam+ij m+id aij g+pal b+ gau nöp wasö, k+ö yab+ñ jubal b+ gau u rö nöp, ud aij g+mim, hagnaböl rö nöp g+mim. * ¹⁹ Pen kalöp g+ najj gaiöl, God n+ip gas+ n+ñbim rö, kal+ip gas+ najj n+ñageinabim u, God kalöp ud aij g+inab. ²⁰ Pen kale g+ najj g+pe, kalöp pakaiöl, kal+ip gas+ najj n+ñageinabim u hagagabin; an+g g+inabim u, God kalöp ud aij gagnab. Pen kale m+id aij g+pe, kalöp g+ najj gaiöl, kal+ip gas+ najj n+ñageinabim u hagabin; an+g g+inabim u me, God kalöp ud aij g+inab. * ²¹ Kalöp marö ñ+lö agam+ij nöp m+idaimim, a göm, God kalöp uda. An+ñ u, Krais han+ip, a göm, ilön uda gas+ u nöp n+ñmim. Kalöp marö ñaiöl, gas+ kub n+ñagmim. N+pe göp rö g+mim, g+pe arn+im. *

²² “N+pe nan si nan najj ap gaga; manö piral ap hagaga.” *

²³ Krais n+ip hag jueila, n+pe pen hag juaga. N+ip g+ najj geila, n+pe ilön udöm kal+ip manö pen pen hagaga. Nap n+pe manö kub kabö göl nöp hagöp u, y+ip abadnab, a göm, gas+ u nöp n+ñ m+ideia. * ²⁴ Krais n+ip mab ba lañ al pak leila, n+pe nan si nan najj hon magöñhalö g+inabun gau, hañ romanñ n+pe ke udöm uma. “Yad nan si nan najj kal+ip udem umnö, nan si nan najj gep gas+ magö kale u umöm, kale kam+ñ aramöm, g+ aij göl g+ m+idaiöl,” a göm, nan si nan najj hon gau, hañ romanñ n+pe ke udöm uma. Krais n+pe ilön kub uda u me, kalöp nan ga u kam+ñ la. * ²⁵ Kale kaj sipsip hauñ gau amöm rul arbal rö m+dm+dim u pen m+ñi B+ Kaj Sipsip Mukep, B+ ana kalöp abad m+id aij göp u, n+ip ado g+ aubim. *

3

Nugmul abe n+bin abe

* **2:18:** Ep 6:5 * **2:20:** 1Pi 3:14,17 * **2:21:** Mad 16:24; Jon 13:15 * **2:22:** Ais 53:9 * **2:23:** Ais 53:7; 1Pi 3:9 * **2:24:** Ro 6:11; Ais 53:5-6 * **2:25:** Esi 34:5-6; Mad 9:36; Jon 10:14; Hib 13:20-21 * **3:1-2:** Ep 5:22 * **3:3:** 1Di 2:9 * **3:6:** Jen 18:12 * **3:7:** Ep 5:25

¹⁻² Pen kale b+ halö n+bi m+dpim gau, kalöp u rö nöp manö hagn+g gabin. Nagamul b+ hagöl rö n+ñmim, g+ aij g+mim. Nagamul b+ Jisas Krais manö aij u udagaiöl, n+hön g+n+g manö aij u udagpan, a g+mim, hagagmim. Pen kale ke g+ aij g+mim, kal+ip ud aij g+pe me, n+bi yad u Jisas Krais n+ip c+g göm g+ aij yab+ñ göp, a göm, n+ip n+ñ udnaböl. * ³ Pen n+bi k+ñ aij m+idaiun, a g+mim, nan r+ñ ad+ik y+ñ+d nöp najj g+inab gau lun, a g+mim, n+ñagmim. Umagö mal+kmim, wañ+ñ aij aij y+mmim, nan aij aij kabö gol udöm g+pal gau ud hañ romanñ ad+kmim, gagmim. *

⁴ N+bi hain m+dmim, gas+ n+ñ aij g+mim, kal juagmim, n+bi b+ gau aip agam+ij m+id aij g+mim. An+g g+ aij g+inabim u, nan aij an+ñ gau m+dmagö an kale dan m+idöp rö, n+bi b+ amgö n+ñagnaböl pen God amgö n+pe u, nan k+ñ aij unbö ke rö l+inab. Nan k+ñ aij aij an+ñ gau hij gagnab; pör pör nöp m+ideinab. ⁵ Nan k+ñ aij an+ñ gau m+dmagö an dan kabö gol rö m+idöp u, ap+ñ hon God n+ip n+ñ udm+dal gau udöm kale ke r+ñ ad+km+dal; kale nugmul b+ kal+ip manö u n+ñm+dal. ⁶ N+bi Sara nugmul Ebrahim n+ip, b+ kub yad, a göm, hagn+idöp rö nöp g+m+idöp. Kale p+ñ+ñ gagmim, Sara g+m+idöp u rö g+ aij geinabim u, Sara pai n+pe yab+ñ rö m+ideinabim. * ⁷ Pen kale n+bi halö b+ m+dpim gau, kalöp u rö nöp manö hagn+g gabin. N+bi gau b+ rö k+ö m+dagpal rö, n+bi kale gau ud aij g+mim. God kalöp b+ gau nöp udöm, n+bi gau kal+ip arö gagöp; kalöp b+ gau mög n+ñöm udöp rö, n+bi gau kal+ip u rö nöp mög n+ñöm udöp. N+bi kale gau kal+ip abad m+id aij g+mim me, God n+ip sabe g+pe, manö kalöp u n+ñnab. *

J+im ñöl m+idaimim

⁸ Manö hag jun+g gabin. Kale añ mam Krais lau adö m+dpim gau magöñhalö gas+ adö añ+ nöp n+ñmim; añ mam r+mnap ilön udaiöl, kal+ip mög n+ñmim; añ mam r+mnap m+ñ m+ñ gaiöl, kale u rö nöp m+ñ m+ñ g+mim; añ mam pen pen m+dmagö

lîmim, pen pen mög nînmim ud aij gîmim; yad nîbi kub, yad bî kub, a gîmim, gasî u nîngamim. ⁹ Nîbi bî rîmnap kalöp gî najj gaiöl, kalîp pen gî najj gagmim. Kalöp hag juaiöl, kalîp pen hag juagmim. Kalöp nîhön nîhön gaiöl, God nîp sabe gîmim hagmim, kalîp gî aij gîmön abad mîdaimön, a gîmim. Nîhön gîning: God kalöp uda u, kale nîbi bî gau kalîp gî aij gînabim, a göm, uda. Anîg gînabim u, God kalöp u rö nöp gî aij gînab. ¹⁰ God Manö u kalî kîñ rîköm hagla,

“Nîbi bî mîd aij gun, mîlep yabî lun umun, a göm nînbal gau, manö piral, manö najj hagagöl. *

¹¹ Pen nan si nan najj gîpal adö u arö göm, gî aij nöp göm, gasî klö nîngöm, jîm ñöl mîdaiun, a göm, agamîj nöp mîdaiöl.

¹² Nîhön gîning: nîbi bî God Manö hagöp rö nöp gîpal gau,

Bî Kub kalîp abad mîd aij göm, nîp sabe gînaböl manö kale u nîngab; pen nîbi bî gî najj gîpal gau nîngö, mulu lugnab,” a gîla.

Mîd aij gîpe, kalöp gî najj gaiöl, pîñîng gagmim

¹³ Gî aij gun, a gîmim, klö gîpe arö, nîbi bî rîmnap kalöp ilön ñagnaböl. ¹⁴ Pen kale gî aij gîpe kalöp gî najj gaiöl u, mîñ mîñ gîmim. Nîbi bî kalöp gî najj gîpal gau kalîp pîñîng gagmim, gasî kub nîngamim. * ¹⁵ Pen mîdmagö an kale dan u, Krais nîpe nöp Bî Kub, a gîmim, hib nîpe hagpe adö aran. Pen kale pör nöp gasî nîngöl gî mîdaimim, nîbi bî rîmnap, nîhön gîning gasî halö mîdpim, a göm, hag nîngaiöl, kalîp ud aij gîmim, manö hain hagmim, Krais manö aij u kalîp hag ñî aij gîmim. ¹⁶ Pen hag ñî nabim u, hon manö nîhön hagno God nîp aij gîning, a gîmim, hag ñîmim. Krais nîp cîg gîmim, gî aij gînabim u, bî gau kalöp hag junîg gaböl gau, kalîp nable gö arö gînaböl. * ¹⁷ Kale gî aij gîpe nîngöl gî, God kalîp nîngbir arö gö, kalöp gî najj geinaböl u, manö

mîdagöp. Pen kale gî najj gîpe, kalöp gî najj gînaböl u, God nîp aij gagnab.

Krais umöm gac hon tik gî yua

¹⁸ Kale gî aij gîpe, kalöp gî najj geinaböl u, manö mîdagöp, a gîpin u, Krais nîpe Bî aij pen nîp gî najj geila, uma. Nîpe aij nöp gîmîdöp u pen kale nîbi bî nan si nan najj gîpim gau God aip jîm ñî nabim, a göm, uma. Mañ añî yabî uma; hainö kauyan umagnab. Krais hañ roman an pak lîlö uma u pen Ana nîpe umaga. Ana nîpe kamîng mîdöm, nîpe kauyan uraka. ¹⁹ Ana nîpe anîg geia nîpe amöm, nîbi bî nöd umöm am nagî mîdeila gau kalîp manö aij nîpe u hag ña. ²⁰ Nîbi bî nagî mîdeila gau, Noa mîdeia ñî n u, God nîp manö u nîngageila u pen God kalîp manö kub hagaga; manö yîp nîngaböl aka göm, abad mîdeia. Abad mîdö nîngöl gî, Noa nîp ñîng magîb gîmön, a ga u gî damöm, nîbi bî iru wasö, Noa apîlap unbö raleb u nöp ñîng magîb raul mîgan amöm, ñîng an dan aram mîdöm mîd damöm, God gö kamîng arla.

* ²¹ Pen ñîng magîb raul mîgan am mîdlö, ñîng u kalîp dap ranö, kamîng arla anîbu rö, uri hon Jisas Krais umöm uraka manö u nîng udun, ñîng pakun, u rö nöp kamîng arnabun. Pen ñîng pakpun anîbu, hañ roman gac tik gî yuun, a gun, pakagpun. Krais hanîp, a göm, umöm kauyan uraka rö, God gasî mîdmagö an hon nîngöm gac ap mîdagöp. Gasî anîbu nöp nîngun, ñîng pakpun. God nîpe manö klö nîngö anîg hag la me u. ²² Krais nîpe pen umöm uraköm, am ram Mînön kumî kabö adö lan au aramöm, God ñîmagö yîjîg böng lau adö mîdöp nîngöm ejol gau abe, kîjaki nan klö mîdöp gau abe, magönghalö mo nîpe gau mîdpal.

4

Marö udöl gun, nagî najj nöd nîbö adö u arö gun

¹ Krais hañ roman nîpe ilön kub uda rö, hon u rö nöp ilön udnabun, a gîmim, gasî anîbu nöp nîngöl gî mîdaimim. Nîhön gîning: nîbi bî hañ roman kale ilön kub

* **3:10:** Sam 34:12-16 * **3:14:** Ais 8:12-13; Mad 5:10; 1Pi 2:20; 4:14 * **3:16:** 1Pi 2:12 * **3:20:** Jen 6:1-7:24

* **4:1:** Ro 6:2,7

udpal gau, nan si nan naij gun, a göm, gasi u niᅇagpal. * 2 Niᅇn an+bu riköm, niᅇn aigeg Miᅇnön nabön iᅇ i hañ romanᅇ miᅇdeinabun u, God niᅇp aij giᅇnim adö u nöᅇp gun, a göm, miᅇdmagö kale ke uraknab adö u gagnaböl. 3 Kale nöᅇd niᅇbi bi God Manö udagmiᅇdal gau rö giᅇ miᅇdm+dim. Gasi naij niᅇnim, niᅇbi si bi si giᅇmim, niᅇg klö niᅇᅇ hauᅇ liᅇmim, nan iru yabiᅇ niᅇnim, haᅇöwaᅇö giᅇmim, nan piral God sabe gagmim a göᅇp nan gau sabe göᅇl giᅇ miᅇdm+dim. * 4 Miᅇni pen, niᅇbi bi God Manö udagpal gau, kale miᅇd aij giᅇpim u niᅇᅇöm, niᅇhön giᅇniᅇg hon aip magum giᅇmim haᅇöwaᅇö gagpim, a göm, kalöp hag jubal. 5 Pen söᅇl miᅇdöp, Bi Kub niᅇbi bi kam+ᅇ miᅇdeinaböl gau abe, niᅇbi bi hadö umla gau abe, niᅇhön niᅇhön giᅇla gau, niᅇhön giᅇniᅇg an+ᅇ giᅇpim, a göm, manö kub hagö, kale niᅇhön niᅇhön giᅇpal gau magöᅇhalö niᅇp hag waiö liᅇnaböl. * 6 Niᅇbi bi magöᅇhalö umbal rö umöm, hañ romanᅇ u böᅇn nöᅇp hij giᅇ luga u pen ana gau amöm, God kam+ᅇ miᅇdöp rö u kam+ᅇ miᅇdeinaböl, a göm, Kraiᅇ manö aij niᅇpe u niᅇbi bi hadö umla gau kalöp hag ña.

God wög han+ᅇ adö ke ke hagöᅇp rö, giᅇ aij gun

7 Söᅇl miᅇdöp, nan niᅇhön miᅇdöp gau magöᅇhalö piᅇs giᅇniᅇg gab. An+ᅇ u, gasi niᅇᅇ aij giᅇmim, agamiᅇj miᅇd aij giᅇmim, God niᅇp sabe giᅇmim. * 8 Pen manö kub yabiᅇ u, kale Kraiᅇ niᅇbi bi pör nöᅇp pen pen miᅇdmagö yabiᅇ liᅇ miᅇdaimim. Kale pen pen miᅇdmagö löᅇl giᅇ miᅇdeinabim u, Kraiᅇ niᅇbi bi riᅇmnap nan si nan naij göm kalöp niᅇn iru nöᅇp giᅇ naij gaiöl u, kale yiᅇᅇid niᅇnim arö giᅇnabim. * 9 Kraiᅇ niᅇᅇ udpal niᅇbi bi riᅇmnap ram kalöp auaiöl, gai am ram ade aubim, a giᅇmim, hagagmim; kalöp hag wiᅇhai udmim. * 10 God niᅇbi bi möᅇg niᅇᅇöm ud aij göm, kalöp gasi aij ke ke nöᅇb. God gasi aij kalöp nöᅇb an+bu, kalöp nöᅇp wasö, añ mam Kraiᅇ niᅇbi bi niᅇpe miᅇdpal gau kalöp magöᅇhalö u rö nöᅇp gasi niᅇᅇöm nöᅇb. An+ᅇ u, God kalöp gasi aij nöᅇb an+bu niᅇnim, añ mam gau kalöp

giᅇ aij giᅇmim. * 11 God kalöp gasi aij nöᅇ, kale niᅇbi bi gau kalöp hag niᅇnabim u, gasi niᅇᅇ aij giᅇmim, God Manö aij u kabö göᅇl nöᅇp hag niᅇmim. God kalöp gasi aij nöᅇ, kale niᅇbi bi riᅇmnap wög giᅇ niᅇnabim u, God kalöp klö niᅇpe nöᅇb u udmim, niᅇbi bi gau kalöp wög giᅇ niᅇmim. An+ᅇg geinabim u, Jisaiᅇ Kraiᅇ niᅇbi bi niᅇpe miᅇdpim u niᅇᅇöm, kale God hib niᅇpe u haglö adö arnab. Jisaiᅇ Kraiᅇ, Bi klö yabiᅇ u nöᅇp, niᅇp aij a göᅇl giᅇ, hib niᅇpe pör pör hagno adö aranᅇ. An+ᅇ unbö rö aij.

Kraiᅇ niᅇbi bi niᅇpe miᅇdpim rö, kalöp marö niᅇnaböl

12 Miᅇdamam aij yad gau. Kraiᅇ niᅇp ciᅇgiᅇ piᅇdön giᅇnaböl aka arö giᅇnaböl a göm, niᅇbi bi riᅇmnap han+ᅇ ilön kub mab miᅇtanᅇ rö niᅇbal u, han+ᅇ niᅇhön giᅇniᅇg an+ᅇ gab, a giᅇmim, gasi u niᅇᅇagmim. 13 Kraiᅇ niᅇbi bi niᅇpe miᅇdpun u me, niᅇp giᅇla rö han+ᅇ gaböl, a giᅇmim, miᅇñ miᅇñ göᅇl giᅇ miᅇdpe me, niᅇpe mailö aij yabiᅇ niᅇpe halö aunab niᅇn u, kale miᅇñ miᅇñ göᅇl giᅇ miᅇdeinabim. * 14 Kale Kraiᅇ niᅇbi bi niᅇpe, a göm, kalöp hag juaiöl, miᅇñ miᅇñ göᅇl giᅇ miᅇdaimim. God Ana mailö aij yabiᅇ halö u han+ᅇ aip miᅇdöp u niᅇᅇöm me, an+ᅇgaböl, a giᅇmim, miᅇñ miᅇñ göᅇl giᅇ miᅇdaimim. * 15 Kale wip alagmim; nan si udagmim; niᅇbi bi riᅇmnap kalöp giᅇ naij gagmim; nan kale rö giᅇmim gagmim. Kale an+ᅇg giᅇmim, ilön udnabim u, nable giᅇnab. Pen giᅇ aij giᅇmim ilön udnabim u, nable gagn+ᅇgab. 16 Pen kale Kraiᅇ niᅇp niᅇᅇ udmim niᅇpe hagöᅇp rö giᅇpim rö, kalöp marö niᅇaiöl, nable gagnab. Kraiᅇ niᅇbi bi niᅇpe miᅇdpun rö, han+ᅇ an+ᅇgaböl, a giᅇmim, aij gö niᅇᅇöl giᅇ, God hib niᅇpe hagpe adö aranᅇ. 17 Söᅇl miᅇdöp, God niᅇbi bi manö kub hagnab. Niᅇpe iᅇ göm niᅇbi bi niᅇpe ke manö kub hagnab. Pen hon niᅇbi bi niᅇpe ke uᅇham miᅇdeinabun u, niᅇbi bi manö aij niᅇpe udagpal gau kale aigöl göm miᅇdnaböl? 18 God Manö u kal+ᅇ kliᅇn riköm hagla,

“Niᅇbi bi God hagöᅇp rö giᅇpal gau uᅇham yabiᅇ kam+ᅇ arnaböl; an+ᅇ u, niᅇbi bi God Manö udagöm,

* 4:3: Ep 2:2-3 * 4:5: Ap 10:42 * 4:7: Ro 13:11-12
* 4:13: Ap 5:41; Jem 1:2; 1Pi 1:6-7 * 4:14: 1Pi 2:20

* 4:8: 1Pi 1:22 * 4:9: Hib 13:2 * 4:10: Ro 12:6-8

nan si nan naj g+ m+dpal gau, kale
aigöl göm kam+η arnaböl?” ö g+la.
*

¹⁹ An+ b u, God marö han+ p hag la rö
nö p udnabun u, gas+ iru n+η agun. B+ Kub
han+ p g+ la u, ha+öwa+ö gagnab, pen n+pe
nö d haga rö nö p han+ p ud aij g+ nab, a gun,
gas+ u n+η un, g+ aij nö p gö l g+ g+ no arn+ m.

5

*N+ bi b+ Krai s n+ η udpal gau b+ abadep
m+ dmim, kal+ p abad aij g+ mim*

¹ N+ bi b+ Krai s n+ η udpal gau kal+ p b+
abadep m+ dpim gau, kalöp manö hagn+ g
gabin. Wög kale g+ pim an+ bu rö, yad u rö
nö p n+ bi b+ Krai s n+ η udpal gau kal+ p abad
m+ dpin. Krai s ilön kub udeia u, yad n+ η
m+ dainö. God n+ pe Krai s mailö aij yab+ t
n+ pe n+ bi b+ gau magö η halö kal+ p yamnab
ñ+ n u, yad amem n+ η m+ deia bin. An+ b u,
yad kalöp manö an+ bi hagn+ g gabin. ² B+
kaj sipsip mukep gau kaj sipsip kale muk
aij g+ pal rö, God n+ bi b+ n+ pe ke ñ+ magö
adö kale la gau, kal+ p abad m+ d aij g+ mim.
N+ bi b+ r+ mnap kalöp neb neb gö m haglö,
God wög u gagmim. Mani nan gau udun
a g+ mim God wög u gagmim. M+ ñ m+ ñ
göl g+, aij gö l g+ nö p God wög u g+ mim.
An+ g geinabim u, God n+ p aij g+ nab. *
³ Hon b+ kub m+ dpun, a g+ mim, God sipsip
n+ pe gau kal+ p hag gagmim. Kale ke g+ aij
g+ pe, kalöp n+ η öm u rö nö p gö l. * ⁴ Adö
an+ bu g+ pe, B+ Sipsip Mukep Nap kabö
göl u apöm, usaj+ l bad klö pör pör nö p
m+ mailö g+ m+ deia nab u kalöp ñ+ nab.

*Hib hon ke dap ranagun; gas+ kabö rö
nö p n+ η un*

⁵ Pen kale b+ praj gau, b+ majö kalöp
abad m+ dpal gau hagöl rö n+ η mim. Kale
magö η halö, Krai s n+ bi b+ añ mam gau
n+ η mim, kale n+ bi b+ pro, hon n+ bi b+ kub,
a g+ mim, gas+ u n+ η agmim. God Manö u
kal+ ktiñ r+ köm hagla,
“God n+ bi b+ hib kub udnabun a g+ pal gau
kal+ p j+ n+ η öm,

* **4:18:** Pro 11:31 * **5:2:** Jon 21:15-17; Ap 20:28 * **5:3:** 2Ko 1:24; Plp 3:17; Dai 2:7 * **5:5:** Ep 5:21; Jem
4:6 * **5:6:** Mad 23:12; Luk 14:11; Jem 4:10 * **5:7:** Mad 6:25-30 * **5:8:** 1De 5:6 * **5:9:** Ep 6:11-13; Jem 4:7
* **5:12:** Ap 15:22,37-40; 12:2,25; 13:13 * **5:13:** 2Di 4:11

n+ bi b+ pro pro udpal gau, kal+ p mög
n+ η öm, ud aij yab+ t gö p,” a g+ la. *

⁶ An+ b u, God B+ klö unbö ke u n+ p
n+ η mim ana udmim, hagöp rö g+ mim.
An+ g g+ nabim u, ñ+ n hain hag la u, n+ pe
gö, kale b+ kub rö m+ deia nabim. * ⁷ God
n+ pe ke kalöp abad m+ d aij gö p rö, marö
m+ dain+ m, magö η halö ud ñ+ magö adö
n+ pe u l+ mim. *

⁸ Pen pör pör g+ j+ n gö l g+ m+ dmim, n+ η
aij gö l g+ m+ daimim. Kaua+ maua+ b+ kale
u k+ j+ aki, kain kub laiön manö kub hagöp
rö gau gau amöm, n+ bi b+ ap hau ñ+ η+ n,
a gö m, u+ hai n+ η ö l g+ ap ran ap lug arab. *
⁹ K+ j+ aki an+ g gab u, han+ p nö p gagab; Krai s
n+ bi b+ añ mam hon ram M+ nö η gau gau
magö η halö kal+ p u rö nö p gab, a g+ mim,
k+ j+ aki n+ p wasö g+ mim, Krai s manö aij u
n+ η ud p+ dö η gö l g+ m+ daimim. * ¹⁰ God
n+ bi b+ mög n+ η öm, ud aij yab+ t gö p rö,
pör pör Krai s n+ bi b+ n+ pe m+ daiim, a gö m,
ram M+ nö η aij yab+ t kalöp hag la u me,
magö i kalöp g+ naj g+ lö ilön udpim u pen
magö pro marap God n+ pe ke apöm klö
n+ pe kalöp ñö, kale Krai s n+ p n+ η ud p+ dö η
g+ mim, n+ p c+ g aij yab+ t g+ mim, n+ bi b+
klö n+ pe m+ dmim, m+ d aij yab+ t g+ nabim.
¹¹ God B+ klö yab+ t u n+ bi b+ gau magö η halö
pör nö p pör nö p abad m+ deia η! An+ b unbö
rö aij.

Manö ad+ η magö r+ mnap

¹² Mam aij yad Sailas aip m+ dpul. Manö
kalöp hagabin i n+ pe kal+ ktiñ r+ kab n+ η öm
yad kö p u+ ep i kalöp yunabin. Mam an+ bu,
gas+ hon n+ η bun rö n+ η ö b. Kalöp manö klö
hagem, manö pro kal+ ktiñ r+ kpin an+ b i,
God n+ bi b+ mög n+ η eb magö yuö yab+ t u
nö p r+ kpin. Manö an+ bi, manö n+ η ö yab+ t,
a g+ mim, n+ η ö l g+ nö p m+ daimim. *

¹³ Pen Krai s n+ bi b+ n+ pe m+ dpal daun
kub Babilon aui kalöp, “M+ dpim?” a g+ pal.
God kalöp hag la rö, n+ bi b+ an+ b gau u rö
nö p hag la. ñ+ yad Mak kalöp u rö nö p,
“M+ dpim?” a gö p. * ¹⁴ Krai s n+ bi b+ añ
mam m+ d magö l+ bun, a g+ mim, pen pen

hag wihai udöl gî, alaun bom halumim.
Krais nîbi bî nîpe mîdpim gau, Krais kalöp
magörjhalö ud aij gö, kale agamîj mîd aij
göl gî mîdaimim.

2 Pida Pida köp hain n̄bō u kal̄ kliñ r̄ika

¹ Yad Saimon Pida, Jisas Kraiss manō ud arep b̄i ap. Yad wōg gep b̄i n̄ipe ap m̄dpin.

God hon Jisas Kraiss han̄ip ud kam̄n̄ yua u, n̄ipe B̄i aij unbō ke. Jisas Kraiss han̄ip mög n̄n̄m̄ gas̄i aij ñō, hon n̄ip n̄n̄ ud pun. Kale n̄ibi b̄i gau, Jisas Kraiss kalöp gas̄i aij ñō, kale u rō nöp n̄ip n̄n̄ ud pun gau, kalöp köp an̄ibi kal̄i kliñ r̄ikabin. ² Kale God abe, B̄i Kub hon Jisas abe, kal̄ip gas̄i n̄n̄ m̄dpe, kale apil m̄thau kalöp mög n̄n̄mil, ud aij ḡimil, abad m̄dlō, kale p̄r p̄r agam̄j m̄d aij ḡimim.

God han̄ip uda a gun, n̄ip c̄ig aij gun

³ Hon n̄ibi b̄i Jisas Kraiss lau adō m̄dpun gau, nan si nan naj arō gun, n̄ipe hagöp rō nöp ḡi m̄daiun rō lōp. Hon Jisas Kraiss n̄ip n̄n̄ ud pun u me, Kraiss n̄ipe u rō nöp God m̄dōm, klō n̄ipe nöp han̄ip ñō, hon God Manō hagöp rō nöp ḡi m̄daiun rō lōp. N̄ipe B̄i aij unbō ke, B̄i mailō aij yab̄i halō pen n̄ipe han̄ip gas̄i n̄n̄m̄, n̄ibi b̄i yad ke m̄daiöl, a göm, han̄ip hag la. ⁴ An̄ib u, Jisas Kraiss nan aij yab̄i an̄ib gau han̄ip ñōb. Nan aij aij ñōb u udun, gas̄i naj m̄n̄n̄ nabōn̄ i n̄n̄m̄ lug paköl rō lōp gau arō gun, God n̄ipe ke m̄döp rō m̄daiun rō lōp.

⁵ An̄ibu, Kraiss kalöp gas̄i aij ñō, n̄ip n̄n̄ ud pun. Pen kale Jisas Kraiss n̄n̄ udöl ḡi m̄dmim, kale klō ḡimim, n̄ibi b̄i gau kal̄ip ḡi aij ḡimim. Pen kale n̄ibi b̄i gau kal̄ip ḡi aij nöp göl ḡi m̄dmim, kale klō ḡimim, Jisas Kraiss n̄ipe B̄i aigale B̄i rō m̄döp manō yuō yab̄i u n̄n̄ aij ḡimim. ⁶ Pen kale Jisas Kraiss n̄ipe B̄i aigale B̄i rō m̄döp manō yuō yab̄i u n̄n̄ aij nöp göl ḡi m̄dmim, kale klō ḡimim, hañ roman̄ kale gas̄i göp rō gagmim. Pen kale hañ roman̄ kale gas̄i göp rō gagmim, kale klō ḡimim, Jisas Kraiss n̄ip n̄n̄ ud p̄dōn̄ ḡimim, c̄ig aij ḡi m̄dmim, n̄ipe hagöp hagöp rō nöp

göl ḡi m̄daimim. * ⁷ Pen Jisas Kraiss n̄ip nöp gas̄i n̄n̄m̄ c̄ig aij ḡimim, n̄ipe hagöp hagöp rō nöp göl ḡi m̄dmim, kale klō ḡimim, añ mam gau pen pen ud aij ḡipal rō, kale Kraiss n̄ibi b̄i añ mam kale gau pen pen ud aij ḡimim. Pen kale Kraiss n̄ibi b̄i añ mam kale gau pen pen ud aij göl ḡi m̄dmim, kale klō ḡimim, Kraiss n̄ibi b̄i añ mam kale gau pen pen m̄dmagö l̄imim. ⁸ Pen yad aui manō n̄h̄n̄ n̄h̄n̄ kal̄i kliñ r̄ikaj̄n̄ u, kale nan an̄ibu nöp gas̄i n̄n̄ aij ḡimim, klō ḡimim ḡi m̄deinabim u, kale B̄i Kub hon Jisas Kraiss n̄ipe B̄i aigale B̄i rō m̄döp, a ḡi gas̄i n̄n̄m̄, wōg n̄ip ḡi aij ḡipe, n̄ip nan magö aij r̄imnap p̄lnab. ⁹ Pen yad aui manō n̄h̄n̄ n̄h̄n̄ kal̄i kliñ r̄ikaj̄n̄ u, kale r̄imnap nan an̄ibu n̄n̄agnabim u, kale n̄ibi b̄i amgö we rō. Nan si nan naj ḡipim u, God n̄ipe gac an̄ibu h̄k ḡi yua u haū ḡipim.

¹⁰ An̄ib u, añ mam yad gau. God gas̄i n̄ipe ke n̄n̄m̄, ȳp hain göm n̄ibi b̄i yad m̄daiöl, a göm, kalöp udöp u, klō ḡimim n̄ip hain ḡimim, n̄ibi b̄i n̄ipe m̄daimim. An̄ig ḡimim me, Kraiss manō aij n̄ipe u p̄r nöp n̄n̄ ud p̄dōn̄ ḡimim, ḡi dammim, arō gagnabim. ¹¹ Pen B̄i Kub hon Jisas Kraiss han̄ip ud as̄ik yuöp u apöm, kalöp hag w̄ihai udöl ḡi, n̄ibi b̄i n̄ipe p̄r p̄r abad m̄deinab ram raul m̄gan an̄ibu da löm abad m̄deinab.

God manō hagep b̄i gau, Ana Ūt kal̄ip gas̄i ñō n̄n̄öl ḡi God manō hagla

¹²⁻¹⁵ Kale manō hagaj̄n̄ an̄ibu n̄n̄m̄, hadō ud aij ḡipim, pen yad p̄r nöp kalöp manō an̄ibu hagöl ḡi nöp m̄deinabin. B̄i Kub hon Jisas Kraiss ȳp, umnabōn, a göm, ñ̄n̄ hag la u söl auöp u me, hañ roman̄ halō m̄dpin ñ̄n̄ i, yad klō gem, kalöp manō an̄ibu hagöl ḡi nöp m̄deinabin u aij. An̄ig ḡinabin u, kale haū gagnabim; yad umnabin pen kale manō an̄ibu n̄n̄öl ḡi m̄deinabim. *

¹⁶ Kalöp nöd hagem, B̄i Kub hon Jisas Kraiss ke yab̄i löm klō halō aua, a ḡino u, aiud kliñ aij ud pal rō hagagno. Nöd B̄i Kub an̄ibu ke yab̄i klō halō lö, amgö hon ke n̄n̄un, hainō kalöp hagno. * ¹⁷⁻¹⁸ Ñ̄n̄

* **1:6:** Gal 5:22-23 * **1:12-15:** 2Ko 5:1; Jon 21:18-19

* **1:16:** Mad 17:1-5

anibu, hon Jisas Krais aip am dum ut au midaino niñöl gi, Bapi God mailö aij yöl nipe u apöm, Jisas Krais hib nipe dap ranöm haga, “B+ i N+ midmagö aij yad; n+ n+ñö y+ aij yab+ göp,” a ga. God nipe anig hagö, hon ke manö nipe u apdi niñno. *

¹⁹ Hon ke God manö apdi niñno u me, hon niñbun, b+ God manö hagep gau kale manö hagla u, God manö nipe nöp hagla; manö böñ nöp udep u nöp hagla. Manö hagla anibu, hapö m+tañ sibön yan lauöm lilö, han+p mailö yamöb rö u göp. Mailö anibu, n+ löl gi damöm, ram m+ñöñ r+knig gö niñöl gi, gap+ pag+ñ hañ aunab midmagö an kale dan niñnabim. Hañ aunab u, ram böñ nöp r+köp u rö g+nab. ²⁰ Manö hagabin i niñ aij g+mim: God manö hagep b+ gau God Manö nipe kali k+ñ r+köm hagla u, gasi kale ke nöp niñöm, manö i+ u hagöl rö lagöp. ²¹ Niñhön g+nig: God manö hagep b+ gau, God manö u hagnig, ke niñla rö hagagla; Ana U+ nipe kal+p gasi ñö niñöl gi, God manö hagla. *

2

B+ God Manö hagabun, a göm, manö piral hag niñbal gau

¹ Hadame nöp b+ r+imnap, God manö hagabun, a göm, n+bi b+ Isrel kal+p manö piral hag niñmidal. G+la an+bu rö, n+bi b+ r+imnap an kale u midöm, u rö nöp manö piral haglö, n+bi b+ r+imnap manö piral kale u niñnabim rö löp. B+ Kub kal+p rau adog uda u nipe B+ Kub wasö göm, hag junaböl. Pen kale manö piral hagöm anig g+naböl u, God gö, ad+ñ pen ilön kub yab+ udnaböl. * ² Kale gi naj yab+ g+pal. Krais n+bi b+ nipe midpal n+bi b+ iru nöp manö piral kale u udöm, u rö nöp g+naböl. Anig g+naböl rö, n+bi b+ gau niñöm, adan kam+ñ arep u rau ac+p ac+p g+naböl. ³ Mani nan gau udun, a göm, kalöp manö piral yab+ hagnaböl. Anig g+naböl u pen God nipe hadame nöp niñ nöp midmidöp. Nipe kal+p manö kub hagöm al pak l+ñig gab. ⁴ God ejol nan si nan naj g+la gau kal+p

ulöm m+gan naj yan yuö, nag+ klö sibön auöp au midöm, God manö kub hagnab n+ñ u abad midpal. * ⁵ Pen hadame dagol gau n+bi b+ n+p arö g+la gau, God kal+p mög niñaga. Nipe gö, möñ kub alöm n+g ul ap ranö, n+bi b+ gi naj g+la gau magöñhalö n+g niñöm um hakla. Pen b+ ne Noa n+bi b+ gau kal+p, God hagöp rö nöp g+mim, a g+midöp. An+ b u, God nipe Noa abe, n+bi b+ nipe unbö mudun j+ñ abe, kal+p nöp abad midöm ud kam+ñ yua. * ⁶ Pen n+bi b+ God Manö hagöp rö gagnaböl gau, kal+p g+nabin u n+bi b+ gau magöñhalö niñ aij g+lan, a göm, mab m+tañ u kumi kabö adö lan n+bö yuö, apöm Sodom Gomara n+bi b+ kal+p böñ nöp in hab+k ara. * ⁷ Lod nipe, n+bi si b+ si göm, nan naj yab+ g+midal u niñöm, gasi kub niñmidöp u, God n+p ud kam+ñ yua. * ⁸ Lod b+ aij, an kale gau midöm, n+ñ añ+ añ+ pör pör God lo manö nipe u r+ b juöm, nan si nan naj g+midal gau amgö niñöm, manö naj hagnidal gau apdi niñöm, iru yab+ ga. ⁹ Nipe nöd anig ga rö, hon niñbun, marö niñhön niñhön aunab, B+ Kub nipe n+bi b+ God Manö hagöp rö g+pal gau kal+p abad midöm, ud kam+ñ yun+m rö löp. Pen n+bi b+ God Manö hagöp rö gagpal gau nag+ rö lö, marö udöl gi, manö kub hagep n+ñ u abad midainaböl. ¹⁰ Pen n+bi si b+ si g+midal gau, manö kub ke yab+ udnaböl. N+bi b+ kub kal+p abad midpal gau, manö kale niñagöm, gasi kale ke auöp rö g+pal n+bi b+ gau abe, manö kub ke yab+ udnaböl.

God Manö hagabun, a göm, manö piral hagpal b+ an+ b gau, p+n+ñ göm ana udagöm, b+ mailö aij ke halö kumi kabö adö lan au midpal gau kal+p hałowalö hag jubal. * ¹¹ Ejol gau an+bu rö gagpal. Ejol kale b+ klö yab+ midpal u pen kale B+ Kub amgö ilö nipe au b+ an+ b gau kal+p hag juagpal. * ¹² Pen b+ God Manö hagabun, a göm, manö piral hagpal b+ an+ b gau, wal wayöñ gau gasi midagöp hałowalö g+pal rö u g+pal. Kale gasi midagöp pen kale manö naj yab+ hagpal. G+pal an+bu, wal wayöñ

* **1:17-18:** Mad 17:5

* **1:21:** 2Di 3:16; 1Pi 1:11-12

6:1-7:24; 2Pi 3:6

* **2:6:** Jen 19:24; Jud 7

* **2:7:** Jen 19:1-16

* **2:1:** Mad 24:11; Jud 4

* **2:4:** Jud 6

* **2:5:** Jen

* **2:10:** Jud 7-8,16

* **2:11:** Jud 9

hel libal udöp u rö, kalip ginab. Umnaböl me. * 13 Kale nibi bi gau ilön ñibal u pen kale ke ilön udnaböl. Kale gi najj göl gi, sidö an nan kub ñinööl gi, ñig klö ñinööl gi, hałowalö gi damöm, nable udagpal. Nibi bi anib gau kale apöm, kalöp aip magum göm nan ñinööl u, kale midmagö uraknab rö hałowalö gi damöm, nan gac göp ap rö aka wös hapeb ap rö libal. 14 Kale pör pör nöp nibi si udun, bi si udun, a göm, amgö li nöp ajpal. Nibi bi Kraiss nip cig aij gagpal gau kalip neb neb gi dap kid kale u amöm, nan si nan najj gipal. Nan gau nan hon nöp mideian, a göm, gasi u nöp ninööl. God nipe gi najj yabit gipal gau ninööl, kalip pen ilön kub yabit ñinig gab.

15 Kale adan kabö göl adö u arö göm, nan si nan najj gun, a göm, gasi u nöp ninööl. Bi Beo ñi nipe Belam ga rö nöp gipal. Belam mani nan gau udnam, a göm, gi najj ga. * 16 Kaj donki gau manö hagagpal u pen donki nipe u, bi hagpal rö Belam nip hag gö, piral hagnig geia anibu arö ga. Anib u, Belam gi najj ga anibu, God Belam nip hag ga. *

17 Pen mañ rimnap, ñig milnig amun ninööl, ñig ilam juöp gau mitep göp. Mañ rimnap mön alnig gö, yigön kub apöm ligö, alagöp. Anib u rö me, bi manö pir alep bi gau, God Manö hag ñabun, a gipal. Anig gipal u, God kalip sibön kub auöp an gau hag yunab. *

18 Bi anib gau, hib kale ke dap ranöm hagpal, "Hanip hain gimim, midmagö uraknab rö hałowalö gimim," a gipal. Nibi bi rimnap nöd bi ninööl kale gau aip ajöm, gi najj göm hałowalö geila, pen hainö gasi aij ninööl nagit adö anibu arö göm, sol mid aij ginig gaböl. Pen bi najj anib gau amöm, nibi bi uri sol mid aij ginig gaböl gau gasi najj ñilö, kale adan aij u arö göm, ado göm, kauyan nan si nan najj u gipal. 19 Bi najj anib gau hagpal, "Kale midmagö uraknab rö hałowalö ginabim," a gipal u pen bi najj gau kale ke nan si nan najj gep magö u nagit wög gep nibi bi rö midpal. Bi rimnap apöm, bi rimnap

aip pen pen göm, nagit linaböl u, kale nagit wög gep bi kale midpal. Nan si nan najj gep magö u, nibi bi rimnap aip pen pen göm nagit linab u, kale nan si nan najj anib gau nagit wög gep nibi bi rö midpal. Nagit wög anibu gi damöm, yiharin midaiöl rö lagöp. 20 Nöd Bi Kub hon Jisas Kraiss hanip ud kaminy yuöp u nip ninööl, nibi bi aip ajöm nan najj minööl nabön it i gasi ninööl hałowalö gimidal gau arö göm, mid aij gila. Pen hainö u, kale ado gi amöm, nan si nan najj nöd gimidal adan anibu kauyan arnaböl u, nöd najj midmidal rö wasö, uri najj yabit mideinaböl. * 21 Kaminy midep nagit u ninööl u, aij rö giböp. Pen God kalip haga manö aij u ninööl, hainö arö ginaböl u, gi najj yabit ginaböl. * 22 Bi God Manö arö gipal gau, kale manö mihöp hadame nöp hagdimal u rö gipal. Manö mihöp anibu ap hagla, "Kain gau tihaköm ado gi apöm, nan tihak libal u kauyan ñinööl," a gila. Manö ap pen hagla, "Kaj gau ñig paköm, adin wateb karkol ginaböl," a gila. *

3

Jisas hainö ado gi aunab, a gimim, gasi halö midaimim

1 Nibi bi midmagö yad gau. Kalöp köp ap nöd kalit klin rik yunö. Mñi köp hain nibö kalöp kalit klin rikabin. Köp mihöp pen it an nöp. Yad kalöp köp mihöp kalit klin riknö, kale manö nöd ninööl u ninööl aij gimim, gasi ninööl gi nöp mideinabim, a gem, kalöp köp mihöp kalit klin rikpin. 2 God nipe ke bi manö hagep ut nipe gau hag lö, kale hadame nöp manö nipe hagla. Ud Kaminy Yuep Bi hon, Bi Kub hon u, nipe ke bi manö ud arep nipe hag lö, manö klö hagöm anig gimim, a ga, manö u hag ñimidun. Manö anibu nöp, kale hadame hagla abe, hon uri hagabun abe, ninööl midaimim, a gem, kalöp köp anibi kalit klin rikabin. *

3 Pen nan kub hagabin i ninööl. Ñin hain midpun i rö, nibi bi gasi najj kale ke ninööl rö gipal gau, rimnap apöm Jisas

* 2:12: Jud 10 * 2:15: Nab 22:7; Jud 11; Rep 2:14 * 2:16: Nab 22:28-35 * 2:17: Jud 12-13 * 2:20: Mad 12:45 * 2:21: Luk 12:47-48 * 2:22: Pro 26:11 * 3:2: Jud 17 * 3:3: 1Di 4:1; Jud 18

* 2:16: Nab 22:28-35 * 2:17: Jud 12-13 * 2:20: Mad 12:45 * 2:21: Luk 12:47-48 * 2:22: Pro 26:11 * 3:2: Jud 17 * 3:3: 1Di 4:1; Jud 18

Krais manö aij nipe u hag juöm hagnaböl,
 * 4 “Bî aunabin, a göm, manö hag la u, aunab migan gai nîbörj Nîbi bî nöd nîbö gau midlö nîñöl gi, aunabin a ga u pen kale umhakla u auagöp. Nan magöñhalö hadame dagol gi la ñin u mîdeia rö nöp mîdöp,” a gî naböl. * 5 Bî anîb gau, God hadame dagol gau manö nöp hagö, kumi kabö adö lañ löm, ñig u gîgabö göm, mîñörj nabörj u añ yañ löm ga. God ga anîbu, kale nîñ aij gîpal u pen kale nîñebir arö gîpal. * 6 Hainö, God manö nöp hagö, ñig anîb gau apöm, mîñörj nabörj nan gau nöd mîdmîdöp u yuö yuö gö, börj nöp najj ga. * 7 God manö anîbu nöp hagö, kumi kabö adö lañ abe mîñörj nabörj iñ i abe uri mîd aij göp u pen nîbi bî God Manö hagöp rö gagpal gau kalîp manö kub hagöm ilön kub ñinab ñin u, kumi kabö lañ abe mîñörj nabörj iñ i abe mab lauö börj nöp innab.

8 Pen nîbi bî mîdmagö yad gau. Manö ap hauñ gîmim rö löp. Hon ñin añî ap nîñbun u pen Bî Kub nîñö mî iru yabîñ rö löp. Hon mî iru yabîñ nöp wö ral nîñbun u pen Bî Kub nîñö ñin añî ap nöp rö löp. * 9 Anîb u, Bî Kub nipe, aunabin, a göm, yîñîd auagöp u, nîbi bî rîmnap manö nöp hagöm arö gîpal rö gagöp; nîbi bî nan si nan najj göm, mab ke yañ arñig gaböl gau, rîmnap ur gagöl, kale magöñhalö yîp lau adö aulö kalîp udnam, a göm, abad mîdöp. *

10 Pen Bî Kub aunab u, bî nan si udep gau kalîp nîñ mîdlö auagpal rö u aunab. Ñin anîbu, gu mîlöbö hagö nîñöl gi, kumi kabö mu adö lañ ke ke arnab. Gapî nan nîñhön nîñhön kumi kabö adö lañ mîdöp gau inöm, mîñörj nabörj iñ i nan nîñhön nîñhön mîdöp gau magöñhalö innab. *

11 Hainö nan gau magöñhalö anîg göl innab a gîmim, kale uri gi aij gî nabim aka halöwatö gî nabim? Ñin kub aunîg gab anîbu gasî nîñmim, God Manö hagöp rö nöp gîmim nîbi bî uñ nipe mîdaimim. 12 Pen God ñin kub nipe u yîñîd aunîm a gîmim, manö aij nipe u nîbi bî gau

kalîp hag ñöl gi mîdmim. Ñin anîbu, rakîñ, gapî, nan kumi kabö adö lañ gau, in ñig bad lî nab u pen 13 God kumi kabö adö lañ abe, mîñörj nabörj iñ i abe, hain nîbö gînabin, a göm, manö hag la u abad mîdpun. Ram hain nîbö anîbu, nîbi bî God aip mîdöm nipe hagöp rö nöp gîlö arnab. *

14 Anîb u, nîbi bî mîdmagö yad gau. Nipe aunab, a gîmim, abad mîdpim ñin i, gasî klö nîñmim, God amgö ilö nipe nîbi bî asiñ mîdagöp, nîbi bî manö mîdagöp rö mîdun, nîp aip jîm ñöl mîdaiun, a gîmim, gîpe arö me, nipe apöm kalöp nîñö, aij yabîñ gîñîm. 15 Pen nipe yîñîd auagöp u, kale gasî nîñmim, kalöp nîbi bî rîmnap halö yîp lau adö aulö, yad ud kamîñ yunam, a göm, abad mîdöp. God nipe mam mîdmagö hon Pol nîp gasî aij ñö nîñöl gi, kalöp köp kalî kîñ rîkôm, manö añî anîbu rö haga. * 16 Pol manö nipe kalî kîñ rîka u, köp nipe rîka gau magöñhalö manö añî anîbu nöp mîdöp. Pol köp nipe gau manö uñham nîñeb rö rîmnap halö hagö me, nîbi bî God Manö nîñagöm, Krais nîp cîg aij gagpal gau, Pol manö uñham nîñeb anîbu nîñöm, ado göm manö pîral adö u hagpal. God Manö bî rîmnap kalî kîñ rîkla gau, kale u rö nöp manö anîbu nîñöm, ado göm manö pîral adö u hagpal. Anîg gîlö, God manö kub hagnab ñin u adan kale kamîñ arep ap mîdagnab.

17 Pen nîbi bî aij yad gau. Kale manö anîbi hadö nîñbim u me, nîñ aij gîmim. Kale uri Krais nîp cîg aij gîmim mîdpim. Pen nîbi bî rîmnap apöm, manö pîral haglö, kale u rö nöp gasî najj nîñmim, kale gi najj gîpal rö gîmim, ap lug pakmim rö löp. * 18 Pen Bî Kub hon Jisas Krais hanîp ud kamîñ yuöp u, nipe nîbi bî mög nîñöm ud aij göp u nîñbim rö, Jisas Krais nîp nîñ aij yabîñ gun, a gîmim, gasî anîbu nîñöl gi mîdpe arñîm. Bî Kub hon hib nipe u pör nöp pör nöp hagno adö arñîm! Anîb unbö rö aij.

* 3:4: Mad 24:48 * 3:5: Jen 1:6-9 * 3:6: Jen 7:11; 2Pi 2:5 * 3:8: Sam 90:4 * 3:9: Hab 2:3; 1Di 2:4
 * 3:10: Luk 12:39; 1De 5:2; Mad 24:29,35 * 3:13: Ais 65:17; 66:22; Rep 21:1,27 * 3:15: Ro 2:4 * 3:17: Mak 13:33; 1Ko 10:12

1 Jon

Jon köp nöd u kalı kılın rıka

God Manö Kamın u

¹ Ram mınön hadame dagol gı laga nın u, Manö Kamın u mıdmıdöp. Pen nıpe ke hainö nın i nöp apöm manö hagö, hon apdi nınun, nıpe ke amgö nınun, nımagö lı nınbun. Yad Manö Kamın anıbu nöp hagnıg gabin me. * ² Nıpe pör pör nöp kamın mıdmıdöp u, hañ roman löm waiö aua u, hon amgö nınno. Kamın pör mıdep Bı u, Bapi aıp mıdöm ram mınön it i apöm waiö la u, nıpe amgö hon ke nınun, manö nınö anıbu kalöp hagabun. * ³ Nan nıhön nıhön amgö nınbun u, manö nıhön nıhön apdi nınbun u, kalöp abe hagabun. Hon Bapi God Nı nıpe Jisas Krais apil mıhau aıp jım nöl mıdpun. Pen kalöp manö anıbu hagno, nınmim nın udpe me, hon magöñhalö God apil mıhau aıp jım nöl mıdeınabun. ⁴ Anıg gınabım u, hon mıñ mıñ gınabun. Gası u nınun, kalöp manö anıbi kalı kılın rıkabun. *

God nıpe Mailö

⁵ Jisas Krais hanıp hagö nınbun manö u kalöp hagnıg gabin. God nıpe mailö; nıpe sıbön halö mıdagöp. * ⁶ God aıp jım nöl mıdpun, a gınabun u, pen nan si nan naij gı damun, sıb au ajeınabun u, manö pıral hagun, nan naij gıpun u abe pıral gun gınabun. * ⁷ Pen God mailö aıp pör pör mıdmıdöp rö, hon mailö aıp nıpe lau adö mıdeınabun u, hon añ mam Jisas nıpe nın udpal gau aıp jım nöl mıdno, Nı nıpe Jisas hagape nıpe u nan si nan naij gıpun gac u magöñhalö kık gı yunab.

⁸ Pen nan si nan naij rımnıp gagpun, a gınabun u, manö pıral hagnıg; God Manö nınö nöp u mıdmıdöp anı hon dan mıdagöp. * ⁹ Pen hon nan si nan naij gıpun u, God nıpe hag payık pe gınabun u, nıpe pör pör hagöp rö nöp göm, pör

* **1:1:** Jon 1:1 * **1:2:** Jon 1:14 * **1:4:** Jon 16:24 * **1:5:** 1Di 6:16; Jem 1:17 * **1:6:** 1Jn 2:4 * **1:8:** Sam 32:5; Pro 28:13 * **2:1:** Hib 9:24 * **2:2:** Jon 1:29; Kol 1:20; 1Jn 4:10 * **2:5-6:** Jon 14:21,23 * **2:7:** Jon 13:34; 2Jn 5-6

pör kabö göl nöp göm gab rö, nan si nan naij gıpun gau nınöm arö göm, gac anıbu magöñhalö kık gı yu haknab.

¹⁰ Pen nan si nan naij gagpun, a gınabun u, God manö pıral hagab, a gınabun; God Manö aıp nıpe u mıdmıdöp anı hon dan mıdagöp.

2

Krais hanıp a göm, nıpe ke Nap nıpe sabe gı nıa

¹ Nıpe pai yad gau. Kale nan si nan naij gagmım, a gem, kalöp manö anıbi kalı kılın rıkabin. Pen nan si nan naij geınabım u, Jisas Krais pör pör kabö rö nöp gımdöp u, nıpe hanıp gı nın Nap nıpe hagöm, nan si nan naij gıpal u nınmön arö gımön, a gımdöp. * ² God nıpe nan si nan naij gıpun gau nınöm, hanıp mılö ke gau yuböp. Pen Jisas Krais nıpe ke nan si nan naij gıpun gau mab ba lanı au hañ romanı adö nıpe ke udöm umöm, nan si nan naij gıpun gac u magöñhalö kık gı yua. Pen nan si nan naij hon nöp wasö; nıbi bı ram mınön gau gau magöñhalö nan si nan naij gıpal gac u kık gı yua. *

³ God Manö hagöp rö geınabun u, hon nınö nöp God nıpe nınbun u, nınabun. ⁴ Bı ap, God nıpe nınbın, a gınab pen God hagöp rö gagnab u, nıpe manö pıral hagnıg; manö nınö u mıdmıdöp anı nıpe dan mıdagöp. ⁵⁻⁶ Pen nıbi bı God Manö hagöp rö gıpal gau, kale God nıpe mıdmıdöp yabıt lıbal. God aıp jım nöl mıdpun, a gıpal, nıbi bı gau, Jisas gımdöp rö nöp gınaböl. Nıpe gımdöp rö gınabun u me, hon nınabun, God anı dan mıdpun. *

Pen pen mıdmıdöp lımım

⁷ Nıbi bı mıdmıdöp yad gau. Manö kalı kılın rıkabin anıbi, manö gısön nıbö wasö; manö hadame dagol hagla mıdmıdöp; manö nöd nıbö anıbu nöp yad urı kalöp hagabin. * ⁸ Pen manö kalöp kalı kılın rıkabin anıbi manö gısön nıbö mıdöp. Jisas Krais gımdöp u nınöm, manö gısön nıbö anıbu manö nınö nöp, a gıpal. Pen

kale n̄bi b̄i gau gabim u abe n̄ñöm, kale u rō nöp, manö ḡisön n̄bö an̄bu manö n̄ñö nöp, a ḡipal. S̄ibön u uri hadö ur gab; mailö magö n̄ñö u hadö mailö gab. *

⁹ N̄bi b̄i, mailö m̄idpun, a göm, añ mam kale r̄imnap mulu kal n̄ñbal gau, kale s̄ib au m̄idpal. *

¹⁰ Pen n̄bi b̄i añ mam kale gau kal̄ip m̄idmagö libal gau, mailö m̄idpal. Mailö gau ajöm, ap lug pakagnaböl. * ¹¹ N̄bi b̄i añ mam kale r̄imnap mulu kal n̄ñbal gau, kale s̄ib au m̄idpal. Kale s̄ib gau m̄idlö, amgö kale hadö we göp n̄ñöm s̄ib gau ajöm, gai araböl u n̄ñagpal. *

¹² Jisas Kraiss n̄ipe uma u me,

God nan si nan naij ḡipim u n̄ñöm arö göp.

An̄bu, yad kalöp ñ̄i pai m̄idmagö yad gau manö an̄bi kal̄i kliñ r̄ikabin.

¹³ Kale b̄i majö gau,

Jisas Kraiss hadame dagol gau m̄idöm uri m̄idöp u,

n̄ip hadö n̄ñbim u me,

yad kalöp b̄i majö manö an̄bi kal̄i kliñ r̄ikabin.

Kale b̄i praj gau,

Seden, B̄i Naij Yab̄i u, n̄ip

ma kale mo gau hadö libim u me,

yad kalöp b̄i praj manö an̄bi kal̄i kliñ r̄ikabin.

Kale ñ̄i pai m̄idmagö yad gau

Bapi n̄ip hadö n̄ñbim u me,

yad kalöp ñ̄i pai m̄idmagö yad manö an̄bi kal̄i kliñ r̄ikabin.

¹⁴ Kale b̄i majö gau,

Jisas Kraiss hadame dagol gau m̄idöm uri m̄idöp u,

n̄ip hadö n̄ñbim u me,

yad kalöp b̄i majö manö an̄bi kal̄i kliñ r̄ikabin.

Kale b̄i praj gau,

God Manö kam̄iñ u

m̄idmagö an̄ kale dan̄ kam̄iñ m̄idö, kale klö ḡimim,

Seden, B̄i Naij Yab̄i u,

n̄ip ma kale mo gau hadö libim u me,

yad kalöp b̄i praj manö an̄bi kal̄i kliñ r̄ikabin.

Nan m̄inöñ naböñ it i m̄idmagö lagmim

¹⁵ Kraiss n̄bi b̄i n̄ipe m̄idagpal gau, naḡi ḡipal adö u gun, a ḡimim, gas̄i u n̄ñagmim. Gas̄i kale nan m̄inöñ naböñ it i gau amöm wam wam gö, nan gau m̄idmagö linabim u, kale Bapi n̄ip gas̄i u arö ḡimim, n̄ip m̄idmagö lagnabim. * ¹⁶ N̄bi b̄i nan m̄inöñ naböñ it i gas̄i n̄ñbal gau, hañ roman̄ hon nan si nan naij gas̄i göp rō gun, a göm, nan n̄ñhön n̄ñhön amgö n̄ñnaböl gau, si udun a göm, nan gau iru nöp udun, hib kub udun, a göm, n̄ñbal rō ḡilö aröp. Bapi kal̄ip gas̄i ñ̄ö an̄g gagpal; m̄inöñ naböñ it i nan gau gas̄i n̄ñöm, an̄g ḡipal. *

¹⁷ Ram m̄inöñ it i abe, nan n̄ñhön n̄ñhön ram m̄inöñ it i gas̄i t̄ip göp gau abe, ur ḡin̄g gab; pen n̄bi b̄i God hagöp rō ḡipal gau pör pör m̄ideinaböl. *

Kraiss n̄ip mulu kal n̄ñeb b̄i u

¹⁸ Ñ̄i pai m̄idmagö yad gau. Ñ̄in hain u söl m̄idöp. B̄i Kraiss n̄ip mulu kal n̄ñeb b̄i u aunab, a ḡila, u n̄ñbim. M̄iñi n̄bi b̄i Kraiss n̄ip mulu kal n̄ñbal gau iru m̄idpal rō, ñ̄in hain u söl m̄idöp u, n̄ñbun. *

¹⁹ N̄bi b̄i Kraiss n̄ip mulu lugö n̄ñbal an̄b gau, hon aip magum göm, hainö arö göm höñ adö arla; hon aip magum gaila pen hon aip j̄im ñ̄öl m̄idagm̄idal. Hon aip j̄im ñ̄öl m̄idaiblap u, han̄ip arö göm ke ke aragblap. Pen höñ adö arla u, n̄bi b̄i yad waiö nöp n̄ñnaböl, b̄i gau kal̄ip aip j̄im ñ̄öl m̄idagpal, a göm, God n̄ipe ke gö, kale höñ adö arla. *

²⁰ Pen Kraiss, Ana U† yuö kalöp adö apöm aip m̄idöp rō, kale magör̄halö God Manö n̄ñö u n̄ñbim. * ²¹ Kale Jisas Kraiss manö n̄ñö u n̄ñagpim, a gem, kalöp manö i kal̄i kliñ r̄ikagabin; kale hadö n̄ñbim. Pen Jisas Kraiss manö n̄ñö u, manö piral ap auagöp.

²² “Jisas n̄ipe Mesaia wasö,” ḡinab b̄i an̄bu nöp n̄ipe b̄i pir alep b̄i. An̄g ḡinab u, n̄ipe Bapi abe, Ñ̄i abe wasö ḡinab. B̄i an̄bu n̄ipe Kraiss N̄ip Mulu Kal N̄ñeb B̄i an̄bu. * ²³ N̄bi b̄i Jisas n̄ipe God Ñ̄i wasö ḡipal gau, kale Nap n̄ip n̄ñagpal. Pen n̄bi

* **2:8:** Ro 13:12; Jon 1:9 * **2:9:** 1Jn 4:20 * **2:10:** Ro 14:13 * **2:11:** Jon 12:35 * **2:15:** Ro 8:7 * **2:16:** Ro 13:14 * **2:17:** Mad 7:21 * **2:18:** Mad 24:5,24; 2Jn 7 * **2:19:** Ap 20:30 * **2:20:** 1Ko 2:15 * **2:22:** 1Jn 4:3; 2Jn 7

bɪ Jisas nɪpe God Ñɪ nɪpe mɪdöp hag waiö gɪpal gau, kale Nap nɪp abe nɪɲbal. *

Ana Uɫ kalöp Kraiss manö nɪɲö u hag ñɪnab

²⁴ Manö nöd nɪɲbe u, mɪdmagö aɲ kale daɲ ud aij göl gɪ mɪdmim. Manö nöd nɪɲbe u, mɪdmagö aɲ kale daɲ ud aij göl gɪ mɪdeinabim u, God Ñɪ aip jɪm ñöl mɪdmim, Nap aip jɪm ñöl mɪdmim mɪdeinabim. ²⁵ Hanɪp manö nɪɲö hag löm haga, “Kale pör pör nöp kamɪɲ mɪdeinabim,” a ga.

²⁶ Manö uri nöp hagajɪn i, nɪbi bɪ manö piral hagöm gasɪ kalöp tɪp gɪ ud arnɪg gaböl gau gasɪ nɪɲem hagajɪn. ²⁷ Nɪbi bɪ gau kalöp hag ñagöl. Kraiss nɪpe Ana Uɫ yuö kalöp adö apöm aip mɪdöp rö, nɪpe ke kalöp hag ñab; pen nɪpe manö piral wasö, manö nɪɲö nöp magörɲhalö kalöp hag ñɪnab. Anɪb u, God Ana gasɪ ñöb rö, Kraiss nɪp cɪg gɪmim nöp mɪdaimim. *

²⁸ Ñɪ pai mɪdmagö yad gau. Kraiss nɪp cɪg gɪmim nöp mɪdpe me, nɪpe ado gɪ aunab ñɪn u, nɪp nɪɲno nable gagnab; hubɪköl u nöp gun mɪdeinabun. ²⁹ Kraiss nɪpe nagɪ yɪjɪg göl adö u nöp gɪ aij göp nɪɲbim u, kale u rö nöp nɪɲbim, nɪbi bɪ nagɪ yɪjɪg göl adö u nöp gɪpal gau, kale God ñɪ pai nɪpe mɪdöm me, anɪg gɪpal. *

3

God ñɪ pai nɪpe mɪdpun u nɪɲun, mɪd aij gun

¹ Bapi God hanɪp mɪdmagö yabɪɫ löm, hanɪp ñɪ pai yad ke, a göp u, yad aiö gabin. Hon God ñɪ pai nɪpe nöp mɪdpun. Anɪb u, nɪbi bɪ ram mɪnörɲ iɫ i nöp gasɪ nɪɲbal gau hanɪp nɪɲagpal. Bapi nɪp nɪɲagpal u me, hanɪp u rö nöp nɪɲagpal. * ² Nɪbi bɪ nɪɲeb aij yad gau. Mɪñi hon God ñɪ pai nɪpe mɪdpun pen hainö nɪbi bɪ aigale bɪ rö mɪdeinabun u nɪɲagpun. Pen hon nɪɲbun, Jisas Kraiss nɪpe waiö lɪnab ñɪn u, nɪpe ke mɪdöp rö u amgö nɪɲun, nɪpe mɪdöp rö lun mɪdeinabun. * ³ God hanɪp Kraiss rö lɪnab a göm gasɪ nɪɲnaböl nɪbi bɪ

gau, Kraiss uɫ mɪdöp rö, hon u rö nöp uɫ mɪdaiun, a gɪ gasɪ nɪɲnaböl.

⁴ Nɪbi bɪ nan si nan naj gɪnaböl gau, kale magörɲhalö God lo manö rɪb junaböl. Nan si nan naj göm me, God lo manö rɪb junaböl. ⁵ Pen kale nɪɲbim, Jisas Kraiss nɪpe aua u, hon nɪbi bɪ mɪnörɲ nabörɲ iɫ i nan si nan naj gɪpun gac u ɫk gɪ yunɪg aua. Nɪpe ke nan si nan naj ap gagöp. * ⁶ Anɪb u, nɪbi bɪ nɪp aip jɪm ñöl mɪdpal gau, nan si nan naj gagpal. Nɪbi bɪ nan si nan naj gɪpal gau, Jisas Kraiss nɪp nɪɲagpal; nɪpe bɪ aigale bɪ rö mɪdöp u nɪɲagpal.

⁷ Ñɪ pai mɪdmagö aij yad gau. Nɪɲ aij gɪmim! Nɪbi bɪ rɪmnap manö piral hagöm gasɪ kalöp tɪp gɪ ud arnɪg gaböl gau, manö piral kale u nɪɲ udagmim. Nɪbi bɪ gɪ aij gɪpal gau nöp kale nɪbi bɪ kamɪɲ aij; Kraiss nɪpe ke kamɪɲ aij mɪdöp rö, kale u rö nöp nɪbi bɪ kamɪɲ aij mɪdpal. ⁸ Pen nɪbi bɪ nan si nan naj gɪpal gau, Seden ñɪ pai nɪpe mɪdpal; Seden hadame dagol gau iɫ göm, gɪ damöm, nan si nan naj gɪmɪdöp rö gɪpal. God Ñɪ nɪpe ram mɪnörɲ iɫ i aua u, Seden nan naj gɪmɪdöp nagɪ u rɪb gɪ dö gɪnɪg aua. * ⁹ Nɪbi bɪ God ñɪ pai nɪpe mɪdpal gau, God yɪɲ kalɪp aɲ daɲ la u mɪdöp u me, nan si nan naj gagnaböl. God Nap kale mɪdöp, kale God ñɪ pai nɪpe mɪdpal u me, kale nan si nan naj göl rö lagöp. * ¹⁰ Anɪb u hon nɪɲbun, nɪbi bɪ an an kale God ñɪ pai nɪpe mɪdpal, nɪbi bɪ an an kale Seden ñɪ pai nɪpe mɪdpal; nɪbi bɪ gɪ aij gagpal gau kale God ñɪ pai nɪpe mɪdagpal; nɪbi bɪ aɲ mam gau kalɪp mɪdmagö lagpal gau kale u rö nöp God ñɪ pai nɪpe mɪdagpal.

God ñɪ pai nɪpe gau pen pen mɪdmagö lɪmim

¹¹ Hon pen pen mɪdmagö lun. Manö i hadame dagol gau nöp hagla nɪɲbe. * ¹² Adam ñɪ nɪpe Ken ga rö gagmim. Nɪpe Seden, Bɪ Naj Yabɪɫ u, ñɪ nɪpe mɪdöm, nɪmam hain nɪp al pak la. Nɪpe nɪmam nɪp al pak la u, nɪhön gɪnɪg al pak laɲ Nɪpe

* **2:23:** Jon 5:23; 1Jn 4:15; 5:1 * **2:27:** Jon 16:13 * **2:29:** 1Jn 3:10 * **3:1:** Jon 1:12-13; 16:3 * **3:2:** 2Ko 3:18 * **3:5:** Jon 1:29; 1Pi 2:22-24; 1Jn 2:2 * **3:8:** Jon 8:44 * **3:9:** 1Jn 5:18 * **3:11:** Jon 13:34 * **3:12:** Jen 4:8

ke gi naij gaia pen nɪmam Ebol nɪpe gi aij gaia u nɪŋöm nɪp al pak la. * 13 Anɪb u, añ mam yad gau. Nɪbi bɪ mɪnönj naböŋ iɪ i kalöp mulu kal nɪŋnaböl u, aiö gagmim. *

14 Hon Krai nɪbi bɪ añ mam gau kalɪp mɪdmagö lɪbun u me, hon nɪŋbun, hon nɪbi bɪ hadö umbal rö mɪdaino adö u arö gun, kamɪŋ gɪsön nɪbö u hadö udpun. Nɪbi bɪ mɪdmagö lagpal gau, kale nɪbi bɪ hadö umbal rö mɪdpal. * 15 Nɪbi bɪ an an nɪbi bɪ rɪmnap mulu kal nɪŋbal gau, kale kalɪp wip albal rö löp. Pen kale nɪŋbim, nɪbi bɪ wip albal gau, kale kamɪŋ pör mɪdep magö u udagpal. *

16 Krai hanɪp mög nɪŋöm uma u me, hon aige gun añ mam hon mɪdmagö lun, nɪŋbun. Hon u rö nöp, añ mam hon gau kalɪp nɪŋö yöl mɪdmagö lun, klö gun, kalɪp gi aij gun; anɪg gun umnabun u, manö mɪdagöp. * 17 Nɪbi bɪ nan iru mɪdö nɪŋöl gi, añ mam nan mɪdagöp gau kalɪp nɪŋöm mög nɪŋagnaböl u, kale God nɪp mɪdmagö lagpal. * 18 Anɪb u, ñɪ pai mɪdmagö yad gau. Añ mam gau mɪdmagö lɪbun, a gɪnabun u, manö nöp hagagun; kalɪp nɪŋö nöp mɪdmagö lun, klö gun, kalɪp ud aij gun, gi aij gun. Anɪg gɪnabun u, hagnabun, hon añ mam gau mɪdmagö lɪbun, a gɪnabun. *

Nɪbi bɪ God nɪp cig gɪpal gau hañ hubɪköl u nöp mɪdpal

19-20 Añ mam kalɪp mɪdmagö lun, gi aij gɪnabun u me, hon nɪŋnabun, Krai manö nɪŋö nɪpe u nɪŋ udpun. Anɪb u, gasɪ magö hon ke an dan hanɪp manö kub hagnab u pen God amgö ilö adö nɪpe u hon mɪñ mɪñ göl gi agamɪj mɪdeinabun. Gasɪ magö hon an dan u hain, pen God nɪpe klö yabɪɪ. Nɪpe gasɪ magö hon magöŋhalö nɪŋ aij göp. 21 Anɪb u, nɪbi bɪ nɪŋeb aij yad gau. Gasɪ magö hon ke an dan hanɪp manö kub hagagnab u, gasɪ halö mɪdun, God mɪdöp au söl aramun, amgö ilö adö nɪpe u ana udagnabun. * 22 God manö klö hagöp rö gun, nan nɪhön nɪhön nɪp aij gɪnab u göl gi

damun, nɪp hag nɪŋeinabun u, hagnabun rö gɪnab. 23 God manö klö hagöm anɪg hagab: hon Ñɪ nɪpe Jisas Krai nɪp nɪŋ udun, añ mam gau pen pen mɪdmagö lun. God hanɪp manö klö hagöm, anɪg gɪmim, a ga. * 24 Nɪbi bɪ God manö klö hagöm haga rö nöp gɪpal gau, kale God an dan mɪdpal; nɪpe kalɪp an dan mɪdöp. God nɪpe Ana hanɪp ñöb u me, hon nɪŋbun, God nɪpe hanɪp an dan mɪdöp. *

4

God Ana aka nan ke ap kalɪp gasɪ ñöb

1 Mɪdamam aij yad gau. Nɪbi bɪ God Manö piral hag aɪaböl gau iru mɪdpal u me, nɪbi bɪ rɪmnap God Ana aip jɪm ñöl mɪdpun, a gaiöl u, nɪŋ aij gɪmim, manö kalɪp u udmim. God Ana aka nan rɪmnap ke kalɪp gasɪ ñö hagaböl, a gɪmim, nɪŋmim. * 2 God Ana ana kale aip jɪm ñöl mɪdöp mɪdagöp u, ai göl gɪmim nɪŋnabim? Jisas Krai nɪpe bɪ hañ roman löm, ram mɪnönj iɪ i aua, a gɪnaböl u, God Ana kale aip mɪdöp u, a gi nɪŋnabim. * 3 Pen Jisas Krai nɪpe bɪ yabɪɪ laga, a gɪnaböl u, God Ana kale aip mɪdagöp, a gi nɪŋnabim. Jisas Krai Nɪp Mulu Kal Nɪŋeb Bɪ anɪbu, ana nɪpe kalɪp an dan mɪdöp rö, manö anɪbu rö hagnaböl. Ana anɪbu aunab, a gɪlö, nɪŋbe. Pen mɪñi ñɪn i nöp ram mɪnönj iɪ i hadö auub. *

4 Ñɪ pai mɪdmagö yad gau. God nɪpe kalöp an dan mɪdöp; nɪpe Bɪ klö yabɪɪ. Pen Seden nɪpe nɪbi bɪ ram mɪnönj iɪ i mɪdpal gau kalɪp an dan mɪdöp; nɪpe bɪ klö yabɪɪ wasö. God Bɪ klö yabɪɪ u, nɪpe kalöp an dan mɪdöp u me, nɪbi bɪ manö piral hagpal gau gasɪ kalöp tɪp gi ud aröl rö lagöp. * 5 Nɪbi bɪ manö piral hagpal gau, kale ram mɪnönj iɪ i nɪbö u me, manö hagpal u u rö nöp ram mɪnönj iɪ i nɪbö. Manö hagpal u ram mɪnönj iɪ i nɪbö u me, nɪbi bɪ ram mɪnönj iɪ i nɪbö gau manö piral kale nɪŋ udpal. * 6 Pen hon God ñɪ pai nɪpe mɪdpun. Nɪbi bɪ God nɪp nɪŋ udpal gau,

* 3:13: Jon 5:18-19

* 3:14: Jon 5:24

* 3:15: Rep 21:8

* 3:16: Jon 13:1; Gal 1:4

* 3:17: Dud 15:7

* 3:18: Jem 2:15-16

* 3:21: Hib 4:16

* 3:23: Jon 6:29; 13:34

* 3:24: 1Jn 4:13

* 4:1: Mad 7:15; 1Jn

2:18; 2Jn 7; 1De 5:21

* 4:2: 1Ko 12:3

* 4:3: 1Jn 2:18

* 4:4: Mad 12:29; 1Jn 5:4-5

* 4:5: Jon 8:47; 15:19

manö hon nɪŋ udpal. Pen nɪbi bɪ God nɪp nɪŋ udagpal gau, manö hon nɪŋ udagpal. Adö anɪbu, Ana nɪŋö nöp kalɪp gasɪ ñö hagpal aka ana piral u gasɪ ñö hagpal u, nɪŋbun.

God hanɪp mɪdmagö yabɪl löp

⁷ Nɪbi bɪ mɪdmagö yad gau. Añ mam gau pen pen mɪdmagö lun. God nɪpe gö me, nɪbi bɪ mɪdmagö lɪbal. Nɪbi bɪ an, nɪbi bɪ gau kalɪp mɪdmagö lɪbal gau, kale God ñɪ pai nɪpe mɪdöm, God nɪp nɪŋbal u me, nɪbi bɪ gau mɪdmagö lɪbal. ⁸ God nɪpe nɪbi bɪ kalɪp mɪdmagö löp u me, nɪbi bɪ an, nɪbi bɪ gau kalɪp mɪdmagö lagpal gau, kale God nɪp nɪŋagpal. ⁹ God Ñɪ nɪpe añɪ yabɪl u yuö apöm gö, hon nɪbi bɪ ram mɪnöh il i mɪdpun pör pör nöp kamɪŋ mɪdaiun rö löp. Anɪb u, God hanɪp mɪdmagö yabɪl löp u, waiö nɪŋbun. * ¹⁰ Hon God nɪp mɪdmagö lagno; God nɪpe nöd hanɪp mɪdmagö la. God nɪpe nan si nan naij gɪpun gau nɪŋöm, hanɪp mɪlö ke gau yuböp. Pen nɪpe hanɪp mɪdmagö löm, Ñɪ nɪpe Jisas Kraiss hag yuö apöm, nan si nan naij gɪpun gau, mab ba laŋ au hañ roman adö nɪpe ke udöm umöm, nan si nan naij gɪpun gac u lɪk gɪ yua. *

¹¹ Mɪdamam aij yad gau. God nɪpe anɪg göm, hanɪp mɪdmagö yabɪl löp rö, hon u rö nöp añ mam gau pen pen mɪdmagö lun. ¹² Nɪbi bɪ añɪ ap God nɪp amgö nɪŋagöp; pen hon añ mam gau pen pen mɪdmagö lɪnabun u, God nɪpe hanɪp anɪ dan mɪdeinab. Nɪpe hanɪp anɪ dan mɪdeinab u me, nɪpe nɪbi bɪ gau mɪdmagö yabɪl löp rö, hon u rö nöp nɪbi bɪ gau mɪdmagö yabɪl lɪnabun. * ¹³ Hanɪp Ana nɪpe ke yuö apöm hanɪp anɪ dan mɪdöp u me, hon God anɪ dan mɪdpun, nɪpe hanɪp anɪ dan mɪdöp u, nɪŋ aij gɪpun. * ¹⁴ Bapi God Ñɪ nɪpe nɪbi bɪ kalɪp ud kamɪŋ yunɪm, a göm, yua u, hon amgö hon ke nɪŋun, nɪbi bɪ gau kalɪp hag ñabun. ¹⁵ Nɪbi bɪ, Jisas nɪpe God Ñɪ nɪpe yabɪl mɪdöp, a göm waiö hagpal gau, God kalɪp anɪ dan mɪdöp; kale God anɪ dan mɪdpal. ¹⁶ Anɪbu, God nɪpe

hanɪp mɪdmagö yabɪl löp u nɪŋ udun, gasɪ anɪbu nɪŋöl gɪ nöp mɪdpun.

God Bɪ mɪdmagö lep. Nɪbi bɪ mɪdmagö lɪbal gau, God anɪ dan mɪdpal; God kalɪp anɪ dan mɪdöp. ¹⁷ Hon God aip jɪm ñöl mɪdeinabun u, nɪpe nɪbi bɪ mɪdmagö yabɪl löp u rö, hon u rö nöp nɪbi bɪ mɪdmagö yabɪl lɪnabun. Anɪb u me, God manö kub hagnab ñɪn u, anɪnɪn gö pɪñɪŋ gagnabun; hubɪköl u nöp gun mɪdeinabun. ¹⁸ God hanɪp mɪdmagö yabɪl löp u me, hon pɪñɪg gun rö lagöp. Hanɪp ilön ñɪnaböl, a gɪnabun u me, anɪnɪn gö pɪñɪŋ gɪnabun. Anɪbu, nɪbi bɪ pɪñɪŋ gɪpal gau, God hanɪp mɪdmagö yabɪl löp, a göm, nɪŋagpal.

¹⁹ God nɪpe ke nöd hanɪp mɪdmagö la u me, hainö hon nɪp mɪdmagö lɪbun. ²⁰ Nɪbi bɪ God nɪp mɪdmagö lɪbun, a gɪnaböl u, pen añ mam gau kalɪp mulu kal nɪŋnaböl u, piral nöp hagnaböl. Nɪbi bɪ waiö nɪŋbal gau kalɪp mɪdmagö lagnaböl u, kale aigöl göm, God Bɪ waiö nɪŋagpal u, nɪp mɪdmagö lɪnaböl? ²¹ God manö klö hagöm haga, “Nɪbi bɪ yɪp mɪdmagö lɪbal gau, añ mam gau kalɪp u rö nöp mɪdmagö löl,” a ga. *

5

God Ñɪ nɪpe nɪp nɪŋ udep magö u

¹ Nɪbi bɪ, Jisas nɪpe Kraiss, a göm nɪŋ udpal gau, kale magöŋhalö God ñɪ pai nɪpe mɪdpal. Pen nɪbi bɪ nap mɪdmagö lɪbal gau, ñɪ nɪpe u rö nöp mɪdmagö lɪbal. ² God nɪp mɪdmagö lun, nɪpe manö klö hagöm, anɪg gɪmim, a göp rö gɪnabun u, hon nɪŋnabun, God ñɪ pai nɪpe gau kalɪp mɪdmagö lɪbun. *

³ God manö klö hagöm, anɪg gɪmim, a göp rö nöp gɪnabun u me, hon God nɪp mɪdmagö lɪnabun. God manö klö nɪpe hagöp anɪb gau, marö gagöp. * ⁴ Nɪhön gɪnɪg: God hanɪp udö, ñɪ pai nɪpe mɪdpun u me, nɪbi bɪ yɪharɪŋ gau nagɪ gɪpal adö u, gasɪ hanɪp tɪp gɪ ud aröl rö lagöp. Jisas nɪpe Kraiss a gun nɪŋ udno me, nɪbi bɪ yɪharɪŋ gau nagɪ gɪpal adö u, gasɪ hanɪp

* **4:9:** Jon 3:16 * **4:10:** Ro 5:8-10; 1Jn 2:2 * **4:12:** Jon 1:18 * **4:13:** 2Ko 1:22; 1Jn 3:24 * **4:21:** Mak 12:29-31 * **5:2:** 1Jn 4:15 * **5:3:** Jon 14:15,23-24

†ip gi ud aröl rö lagöp. ⁵ N†ibi bi, Jisas nipe God Ñ†i nipe yabi†, a göm, n†iη udpal gau nöp, n†ibi bi God Manö n†iηagpal gau nagi g†pal adö u, gas† kal†p †ip gi ud aröl rö lagöp.

Jisas God Ñ†i nipe yabi†

⁶ Jisas Kraiss aua u, bi y†har†iη auaga. Nipe ñ†ig paka; hainö hagape nipe lugö uma. Ñ†ig nöp pakö, God Ñ†i nipe u, a gun, hagagpun; ñ†ig paköm hainö hagape nipe lugö uma u me, God Ñ†i nipe m†döp u n†iηbun. God Ana nipe u u rö nöp han†p gas† ñö n†iηbun, Jisas God Ñ†i nipe yabi† u m†döp. N†ihön g†n†ig: God Ana pör pör manö n†iηö nöp hagöp. * ⁷ An†b u, manö adö m†hau n†igan† m†döp: ⁸ Ana u; ñ†ig u; hagape u.

Manö m†hau n†igan† an†bu, j†m ñö† adö añ†i hagöp rö, Jisas nipe God Ñ†i nipe m†döp u, n†iη aij g†pun. * ⁹ N†ibi bi gau manö hagnaböl u, manö kale n†iη udnabun; pen God manö hagöp an†bu, manö an†bu manö n†iηö yabi†, a gun, y†iη†d nöp n†iη udun. N†ihön g†n†ig: God nipe ke Ñ†i nipe u manö an†bu hagöp. *

¹⁰ N†ibi bi Jisas nipe God Ñ†i nipe yabi†, a göm, n†iη udpal gau, God manö n†iηö nipe u kal†p an† dan† m†dö, kale God Ñ†i nipe n†iη udpal. Pen n†ibi bi Jisas nipe God Ñ†i nipe wasö g†pal gau, God nipe bi pir alep bi, a g†pal. N†ihön g†n†ig: God nipe ke Ñ†i nipe manö n†iηö hagöp u n†iη udagpal. * ¹¹ Manö n†iηö u an†g gö† m†döp: God nipe kam†iη pör m†dep magö u han†p ñöb; kam†iη pör m†dep magö u Ñ†i nipe aip m†döp. ¹² God Ñ†i kale aip m†döp n†ibi bi gau, pör pör kam†iη m†dep magö u hadö udpal; pen God Ñ†i kale aip m†dagöp n†ibi bi gau, pör pör kam†iη m†dep magö u udagpal. *

Jisas Kraiss n†iη udpim rö, God ñ†i pai nipe m†dpim

¹³ Kale Jisas nipe God Ñ†i nipe u, a gi gas† n†iηbim n†ibi bi gau, pör pör m†deinabim

u n†iη aij g†mim, a gem, manö an†bi kalöp kal†i k†i†n† rikabin. *

¹⁴ Hon n†iηbun, God n†p amun, n†p aij g†nab adö u nöp hag n†iηeinabun u, nipe n†iηnab. * ¹⁵ An†bu, hon n†iηbun, nan n†ihön n†ihön hag n†iηeinabun, hagnabun rö nöp g†nab.

¹⁶ Pen añ† mam ap, nan si nan naj† mab ke yan† aragep rö u geinab u, kale God n†p sabe g†ipe, God nipe añ† mam an†bu kam†iη m†dep magö u kauyan† ñ†nab. Pen nan si nan naj† mab ke yan† arep rö u gaiö†, God n†p sabe g†mim, a gem, hagagabin. * ¹⁷ God nan n†ihön n†ihön wasö göp gau g†naböl u, nan si nan naj† g†naböl, pen nan si nan naj† adö r†mnap g†naböl, God n†iηöm arö g†nab.

¹⁸ Hon n†iηbun, n†ibi bi God ñ†i pai nipe m†dpal gau, nan si nan naj† gagnaböl; God Ñ†i nipe kal†p abad m†dö, Seden kal†p gi naj† g†n†m rö lagöp. *

¹⁹ Hon n†iηbun, hon God ñ†i pai nipe m†dpun; pen n†ibi bi ram m†nön† i† i gas† n†iηbal gau magö†halö Seden ñ†imagö adö nipe m†dpal.

²⁰ Hon n†iηbun, God Ñ†i nipe apöm gas† aij han†p ñö, God pör kabö gö† hagab u n†p n†iηnabun. Ñ†i nipe Jisas Kraiss aip j†m ñö† m†dpun u me, Nap God B† kabö gö† u aip j†m ñö† m†dpun. Jisas Kraiss nipe God kabö gö† me. Nipe kam†iη pör m†dep B† u.

²¹ Ñ†i pai m†dmagö yad gau. God hon, a göm, nan piral sabe g†pal gau, kale as† mas† g†mim.

* 5:6: Jon 1:29-34 * 5:8: Jon 15:26 * 5:9: Jon 5:32-37 * 5:10: Gal 4:6 * 5:12: Jon 3:36 * 5:13: Jon 20:31 * 5:14: Jon 14:13; 1Jn 3:21-22 * 5:16: Mad 12:31 * 5:18: 1Jn 3:9

2 Jon

Jon köp aṅ u kalı kliš rıka

¹ Yad nıbi bı Jisas Kraıs nıp nıṅ udpal gau kalıp abad mıdpin.

Kalöp, nıbi God hadame nöp udnabin a ga u abe, ñı pai nıpe abe, kalöp köp i kalı kliš rıkabın. Yad kalöp mıdmagö yabıı lıbin. Pen yad nöp wasö, nıbi bı Jisas Kraıs manö nıṅö nıṅ udpal gau magöḡhalö kalöp mıdmagö lıbal. ² Kalöp mıdmagö lıbun u, Jisas Kraıs manö nıṅö nıṅ udno, hanıp mıdmagö aṅ daṅ kamıṅ mıdöm, pör pör nöp mıdeınab. ³ Nap God abe, Ñı nıpe Jisas Kraıs abe, hanıp mög nıṅmil ud aıj gımil, abad mıd aıj gılö nıṅöl gı, hon Jisas Kraıs manö nıṅö nıṅ udöl gı mıdun, pen pen mıdmagö löl gı mıdeınabun.

Jisas Kraıs manö nıṅö nıṅ udöl gı, pen pen mıdmagö löl gı mıdaimim

⁴ Ñı pai kale rımnap Jisas Kraıs manö nıṅö nıṅ udöl gı, hagöp rö gaböl u nıṅem, yad mıñ mıñ yabıı gıpin; Bapi hanıp anıg gımim, a ga. * ⁵ Pen nıbi aıj. Yad nöp manö kalı kliš rıkem hagabın, hon mıdmagö pen pen lı mıdaiun. Manö anıbi manö gısön nıbö ap wasö; God nıpe hadame dagol gau ıı göm, manö klö hagöm, manö anıbi haga. * ⁶ God manö klö hagöm, anıg gımim, a ga rö nöp geınabun u, God nıp mıdmagö lun, nıbi bı gau abe kalıp mıdmagö lıbabun. God nıpe hadame dagol gau ıı göm, manö klö hagöm, manö anıbi hagö nıṅbım: kale magöḡhalö pen pen mıdmagö lımim.

Nıbi bı rımnap manö pıral hag ñıbal

⁷ Nıbi bı God Manö hagabun, a göm, manö pıral hag aıaböl gau, kale iru mıdpal. Kale hagpal, “Jisas Kraıs nıpe hañ romaṅ löm, ram mınöṅ ıı i auaga,” a gıpal. Nıbi bı anıg gıpal gau, kale bı pıral hagep bı, bı Jisas Kraıs Nıp Mulu Kal Nıṅeb Bı. * ⁸ Pen kale nıṅ aıj gımim. Wasö u, wög nıp gıpin u hir gınım rö löp. Nıṅ aıj

gımim, God kalöp nan aıj ñınabın a ga u magöḡhalö udmim.

⁹ Nıbi bı Kraıs manö hag ñıa u arö göm, manö pıral rımnap udnaböl gau, God nıp aıp jım ñöl mıdagpal; nıbi bı Kraıs manö hag ñıa u nıṅ udöl gı nöp mıdpal gau, Bapi Ñı apıl mıthau aıp jım ñöl mıdpal. ¹⁰ Anıb u, nıbi bı rımnap kalöp God Manö hag ñınıg auaiöl, nıṅ aıj gımim, kalıp udmim. Manö kabö göl anıbu arö göm, manö pıral rımnap hagaiöl, kalıp hag wıhai dam ram kale raul daṅ ud aragmim. ¹¹ Nıhön gınıg: nıbi bı anıb gau kalıp hag wıhai uı gı dam ram kale ud arbe, manö pıral kale hagpal anıbu, kale ke abe hagpım rö lıbab.

Manö magö adıṅ rımnap

¹² Yad kalöp manö iru mıdöp gau kalı kliš rıkbnep u pen köp ñıg ıg nöp rıkagnabın; yad ke amem, kalöp amgö nıṅem, aıp asık mıdun manö hagun, mıñ mıñ yabıı gıbabun. ¹³ Nıbi aıj. Nañın mıdmagö ne aıı mıdöp ñı pai nıpe nöp, “Mıdpan?” a gıpal.

* 1:4: 3Jn 3 * 1:5: 1Jn 2:7 * 1:7: 1Jn 4:1-3

3 Jon

Jon köp hain nîbö u kalî kliñ rîka

¹ Yad nîbi bî Jisas Kraiis nîp nîŋ udpal gau kalîp abad mîdpin.

Nöp bî nîŋeb aij yad Gaias köp i kalî kliñ rîkabin. Yad nöp mîdmagö yabîl lîbin. *

² Mîdamam aij yad. Yad God nîp sabe gem hagpin, “Gaias nîp abad mîdaimön, nîp mîña nan ap gagnîm, mîd aij gînîm,” a gîpin. Yad nîŋbin, ne ana ne aŋ daŋ mîd aij gîpan. ³ Kraiis nîbi bî añ mam rîmnap aui apöm, ne Jisas Kraiis manö nîŋö nîŋ ud pîdöŋ gîmön, hagöp rö nöp göl gî mîdpan, a geila u, yad mîñ mîñ yabîl gîpin. * ⁴ Nîpai yad gau, Jisas Kraiis manö nîŋö hagöp rö nöp gîpal, a gînaböl u, yad mîñ mîñ yabîl gînabin.

Gaias gî aij ga u nîŋöm, Jon mîñ mîñ yabîl ga

⁵ Mîdamam aij yad. Yad nîŋbin, Jisas Kraiis hagöp rö nöp gîmön, Kraiis nîbi bî añ mam rîmnap kalîp pör ud aij yabîl gîpan. Añ mam ram mînönŋ mîlö kub gau nîbö nîŋagpan gau, kalîp haŋöwalö udmön, abad mîd aij gîpan. ⁶ Kraiis nîbi bî kalîp anîg gîpan gau rîmnap apöm, Kraiis nîbi bî cöc aui mîdpal kalîp hagla, “Gaias Kraiis nîbi bî nîpe gau kalîp mîdmagö yabîl löp,” a gîla. Nîbi bî God wög gî ajpal anîb gau ud aij gî dammön, kale ram mînönŋ ke nîbö ap arnîg gînaböl u, nan gî ñeb rîmnap kalîp ñîmön. Nan kalîp ñînabön u kale udöm, gau ajöm, God nîp wög göm, nan magö rauöm ñîŋnaböl. *

⁷ Kale Jisas Kraiis manö aij u hag ñî ajöl gî, nîbi bî Kraiis nîp nîŋ udagpal gau kalîp hag nîŋöm, nan magö nan gau udagpal. *

⁸ Anîb u, nîbi bî aij anîbu rö kalîp ud aij gun, nan rîmnap ñîun, aip jîm ñîun, Jisas Kraiis manö nîŋö wög u gîno, ar aij gînab.

Daiodrepis gî naij ga

⁹ Yad Kraiis nîbi bî mîdpim gau kalöp köp ap kalî kliñ rîknö u pen bî Daiodrepis, bî kub mîdeinam, a göm, manö yad hagabin hag hain göm nîŋagab. ¹⁰ Anîb u, yad mîdpim u amem, nîpe manö naij hagöm, hanîp hag juöp manö u hagnabin. Pen anîbu nöp wasö; nîpe Kraiis nîbi bî añ mam God Manö hag ñî ajpal gau kalîp udagöm, nîbi bî rîmnap añ mam gau kalîp udnîg gîlö, nîpe wasö göm, anîg gîmim cöc i hainö auagmim, a göp.

Demidrias gî aij ga

¹¹ Mîdamam aij yad. Nîbi bî rîmnap nagî ubîŋ naij adö u hain gaiöl, ne unbö rö gagmön. Pen nîbi bî rîmnap nagî ubîŋ aij adö u hain gaiöl, ne unbö rö gîmön. Nîbi bî nagî ubîŋ aij adö u hain gîpal gau, God ñîpai nîpe mîdpal. Nîbi bî nagî ubîŋ naij adö u hain gîpal gau, kale God nîp nîŋagpal. *

¹² Nîbi bî magöŋhalö Demidrias nîp nîŋöm, bî aij, a gîpal. Demidrias nîpe Jisas Kraiis manö nîŋö u hagöp rö gab u me, nîpe bî aij u waiö lö nîŋbun. Yad u rö nöp Demidrias nîpe bî aij, a gabin. Ne nîŋban, yad manö nîhön hagnabin manö nîŋö nöp hagnabin.

Manö magö adîŋ rîmnap

¹³ Yad nöp manö iru nöp kalî kliñ rîkbnep u pen köp ñîg ig nöp rîkagnabin; * ¹⁴⁻¹⁵ söl mîdöp, yad ke amem, nöp mulu adîŋ nîŋem, aip asîk mîdul manö hagnabul.

God nöp abad mîdö, agamîj mîdaimön. Mîdamam gai i mîdpal nöp, “Mîdpan?” a gaböl. Mîdamam ne aip mîdpim gau kalîp magöŋhalö, “Jon kalöp hagöp, ‘Mîdpim?’ a göp,” a gîmön.

* **1:1:** Ap 19:29; Ro 16:23 * **1:3:** 2Jn 4 * **1:6:** Dai 3:13 * **1:7:** 1Ko 9:12 * **1:11:** 1Jn 3:6-10 * **1:13:** 2Jn 12

Jud

Jud köp kalî kliñ rîka

¹ Yad Jud, Jems nîmam nîpe u. Jisas Kraîs wög gi ñeb bî nîpe ap mîdpin.

Manö kalî kliñ rîkabin anîbi, kalöp nîbi bî Bapi God, kalöp udnabin a göm udöm mîdmagö löp nîbi bî gau, kalî kliñ rîkabin. Jisas Kraîs nîpe kalöp abad mîdöp.

* ² God apil mîhau kalöp mög nîñmil, ud aij gîmil, mîdmagö lîmil, gîlö aran.

Bî God Manö pîral hagep gau

³ Nîbi bî nîñeb aij yad. Kalöp köp kalî kliñ rîkem, Jisas Kraîs hanîp ud kamîñ yua manö aij u rîmnap hagnabin, a gem, gasî u nîñnô. Pen yad uri gasî nîñbin, kale klö yabîl gîmim, Jisas Kraîs manö aij hanîp nîbi bî nîpe hag ña u, nîñ ud pîdörj göl gi mîdaimim, manö anîbu uri nöp köp kalî kliñ rîkem, kalöp yunabin, a gîpin.

⁴ Bî naj God nîñagal rîmnap agamîj apöm, kalöp aip magum gîpal. God nîpe nîbi bî mög nîñöm, Ñî nîpe hag yuö apöm, uma u me, nîbi bî nan si nan naj geinaböl u, God nîp hag nîñlô, nîpe nan si nan naj gîñaböl u nîñöm arö gîñab. Pen bî naj anîb gau, manö aij anîbu ud ado göm hagpal, “Hon nan si nan naj hañowañ gîno, God hanîp pen nan ap gagnab,” a gîpal. Anîg gîpal anîbu, Bî Kub hon Jisas Kraîs nîp arö göm, gi naj yabîl gîpal. Hadame dagol gau God Manö kalî kliñ rîkôm, nîbi bî anîg gîñaböl gau ilön kub yabîl udnaböl, a gîla.

* ⁵ Hadame nöp ga u nîñbim u pen hauñ gîmim rö löp rö, kalöp kauyan hagnîg gabin. God nîbi bî nîpe Isrel kai, ram mîñnô Ijip nîbö ud asîk daua, pen hainö nîp gasî nîñagla gau kalîp al pak lö umla.

⁶ Ejol rîmnap, ram mîñnô aij kale mîd aij gîla gau arö gîlö, God kalîp sîbön göp mîgan u nagî lö, manö kub hagep ñîñ kub u abad mîdpal. *

⁷ Anîb unbö rö, Sodom Gomara abe, daun rîmnap ram mîñnô yöp söl anîb gau abe, kale nîbi si bî si gi damöm, gi naj yabîl geila. Nîbi bî mab ke pör pör innab au amöm, ilön kub udnaböl u, nîbi bî gau magöñhalö nîñlan, a göm, Sodom Gomara nîbi bî gau kalîp mab mîñan kumi kabö lan nîbö u yuö, apöm kalîp in habîk ara. *

⁸ Bî naböñ nîñöm manö pîral hagpal, hagabin anîb gau, kale u rö nöp hañ roman kale ke gi naj göm, Bî Kub manö nîpe hag juöm, ejol gau kalîp manö naj hagöm, gîpal. ⁹ Pen Mosîs umö, ejol kub yabîl Maikel aip, Seden aip, Mosîs wip he u udnîg pen pen haglö u, Maikel Seden nîp hag juaga. Nîpe yîharîñ haga, “God nîpe ke nöp gasî ñîñîm!” a ga. * ¹⁰ Maikel gasî nîñ aij göm anîg haga u pen bî hagabin gau, nan nîñhön nîñagpal gau, manö naj naj nöp hagöm hañowañ hag jubal. Pen kale, gasî nîñ aij gagöm, kaj kain gîpal rö gîpal u me, God pen kalîp ilön kub yabîl ñîñab. *

¹¹ Bî anîb gau kalîp mög nîñbin. Adam ñî nîpe Ken gi naj ga rö gîpal. Mumug manî nan gau nöp gasî nîñöm, bî ne Belam hadame nöp ga rö gîpal. Anîb u, kale bî ne Kora, God Manö rîb juöm uma rö umñîg gaböl. *

¹² Pen kale God nîp mîdmagö löl gi, añ mam pen pen mîdmagö löl gi, nan jîm ñöl ñîñnîg apim, magum gîpim ñîñ u, kale God nîp gasî nîñöm wasö, yîharîñ apöm nan unam ud ñeb gi ñîñlô, gac kale kalöp u rö nöp cîg göp. Anîb u, kumi apöm möñ alagöm yîharîñ pak gi dö gi aröp rö u mîdpal. Mab ñîñeb magö pîlagö it halö ud julö hadö böñ nöp mîlep ga rö mîdpal. *

¹³ Nan naj ke yabîl gi damöm, ñîñ solwara pa jö ma jö göm, kîñu habkob lî ap lugöp rö gîpal. Nîbi bî anîb gau, God nîpe gö, kale gapî ju sîbön an gau am ado gi auagep rö adö u arnaböl.

¹⁴ Adam it nîpe rîka u, rîk damöm, Inok nîp me kagoñ jîñ u* yag daua. Inok nîpe hadame nöp God manö nîpe hagöm,

* **1:1:** Mad 13:55 * **1:4:** Gal 2:4; 2Pi 2:1 * **1:5:** Eks 12:51; Nab 14:29-30 * **1:6:** 2Pi 2:4 * **1:7:** Jen 19:1-25; 2Pi 2:6,10 * **1:9:** Dan 10:13,21; 12:1; 2Pi 2:11; Rep 12:7; Sek 3:2 * **1:10:** 2Pi 2:12 * **1:11:** Jen 4:7-8; 1Jn 3:12; 2Pi 2:15; Nab 16:1-35 * **1:12:** 2Pi 2:13,17 * **1:14:** Adam abe wö ralnabön u, Inok nîp mudun jîñ u yag daua

bî kalöp piral hagpal anîb gau rö nîjöm haga, “Nîjim! Bî Kub ejol u† nîpe ñîñ juöl iru yabî† nöp damöm, * 15 nîbi bî magöñhalö manö kub hagnab. Nîp gasî nîjagöm, manö nîpe hagöp rö gagöm, nan si nan naij adö ke ke göm, nîp manö klö naij adö ke ke hagöm gîpal rö, kalîp ilön kub yabî† ñîñab,” a ga. 16 Bî manö piral hagpal, kalîp hagabin gau, kale pör hag har har göl gî, manö udöl gî, gî mîdpal. Hanîp ke aij gîñab adö u gun, a göm, hañowañö gî naij gîlö arab. Yad nöp bî kub mîdpin, a göm, gasî u nîjöm, hagpal. Pen nîbi bî rîmnap hanîp aij gîñîm adö u gîlan, a göm, kalîp hib dap raneb manö piral nöp hag hag gîlö aröp.

17 Pen bî nîjeb aij yad gau. Bî Kub hon Jisas Krais bî manö nîpe ud arep gau nöd hagla manö u gasî nîjöl gî mîdaimim. 18 Kalöp hagla, “Ñîñ hain u, nîbi bî God nîp gasî nîjagal gau, gasî naij kale ke nîjbal rö göl gî, kalöp hag hain gîñaböl,” a gîla. * 19 Bî hagabin bî anîb gau, God Ana kalîp aip mîdagöp. Gasî ke auöp rö nîjöm gîpal u me, kalöp nîbi bî ud asîk ke ke lîbal. 20 Pen nîbi bî nîjeb aij yad gau. Jisas Krais manö aij u nîj udepim u, nîj udep magö u† yabî† anîbu nîj ud pîdör gîmim, manö aij anîbu yuö u pör nöp rîmnap halö nîj aij gîmim, gî dammim, gîpe arnîm. Ana U† u kalöp gasî ñö nîjöl gî, klö nîpe ud nîp sabe göl gî mîdaimim. * 21 Bî Kub hon Jisas Krais kalöp mög nîjög u me, nîpe kalöp dam ram mîñöñ kumi kabö adö lan au lö, pör pör nöp kamîj mîdeinabim. Pen am nîpe aip pör pör mîdaiun, a gîmim, abad mîdpim ñîñ i, God hanîp mîdmagö löl gî nöp mîdöp, a gîmim, gasî u nîj mîdaimim.

22 Nîbi bî gasî mîhöp nîjöm, gasî iru nîjbal gau, kalîp mög nîjmim, manö hain hagnim. 23 Nîbi bî rîmnap mab mîtan adö u aröl rö löp gau, kalîp ud kamîj yumim, kamîj aröl. Nîbi bî rîmnap kalîp u rö nöp mög nîjmim udmim, pen mîdmagö kale ke auöp rö gîpal rö, hane u rö nöp gî naij gun rö löp, a gîmim, nîj aij gîmim mîdaimim. Nan si nan naij kale gîpal

gau pîñîj gîmim, asî masî gîmim. Nan si nan naij gî mîdlö wañîj kale abe gac göp a gîmim, udagmim. *

Bî Kub hib dap raneb manö ap

24 Mîñî kalöp God ñîmagö adö u labin.

Nîpe kalöp abad mîdö nîjöl gî, ap lug pakagnabim.

Hainö kalöp udöm, nîpe ke mailö aij ke halö mîdöp au lö,
nîbi bî asîj mîdagöp nîpe mîdmim,
mîñ mîñ yabî† gîñabim. *

25 God nîpe añî. Nîpe hanîp ud kamîj yuöp.

Bî Kub hon Jisas Krais hanîp, a göm, umöm uraka u,
hadame dagol gau rîköm, mîd damöm,
uri, hainö, pör pör nöp nîpe mîdep
nöp mîdöm,
nîpe Bî mailö aij halö, Bî aij unbö ke,
Bî klö naij yabî†, Bî magöñhalö
abadeb mîdöp.

Anîbu, hib nîpe pör nöp hagno adö aran.
Anîb unbö rö aij.

* 1:14: Jen 5:18,21-24 * 1:18: 2Pi 3:3 * 1:20: Kol 2:7 * 1:23: Sek 3:2; Rep 3:4 * 1:24: Ro 16:27; 2Pi 3:18

Repelesin

Jon naböŋ niŋöm kalı kliš rıka

¹ Yad Jon, God wög gi ñeb bi nıpe ap mıdpin. Manö kalı kliš rıkabın anıb i, nöd waiö niŋagla. Nıbi bi God nıp wög gi ñıbal gau, nan niŋön niŋön söl giŋim u niŋlan, a göm, God nıpe Jisas Kraıs nıp hagö, nıpe pen ejol nıpe u yuö apöm gö, yad naböŋ niŋö. * ² Naböŋ niŋö anıbu, God manö nıpe haga u abe, Jisas Kraıs manö nıpe haga u abe niŋö u, köp anıbi kalı kliš rıkabın. ³ Söl mıdöp, nan niŋön niŋön naböŋ niŋö u magöŋhalö iŋ göm gi dam arnab. Anıbu, nıbi bi manö kalı kliš rıkabın anıb i kale ke amgö li niŋnaböl gau abe, nıbi bi rımnab amgö li niŋ haglö apdi niŋnaböl gau abe, God Manö anıbi niŋ udöm hain gaiöl u, God gö, mıñ mıñ giŋnaböl. *

Jon nıbi bi cöc unbö mudun jıŋ mıdeila gau kalıp manö hag ña

⁴ Yad Jon kalöp nıbi bi Esia Propins ram mınöŋ pro ke ke unbö mudun jıŋ Kraıs cöc nıpe mıdpim gau, köp i kalı kliš rıkabın.

God nıpe mıñi mıdöp, nıpe hadame dagol gau mıdmıdöp, nıpe hainö pör pör nöp mıdeinab u kalöp mög niŋöm, ud aij göm, abad mıdö, kale agamıj mıd aij gi mıdaimim. God anıbu abe, ana mudun jıŋ sea kiŋ asıkep nıpe adö au mıdpal gau abe, kalöp mög niŋöm, ud aij göm, abad mıdö, kale agamıj mıd aij gi mıdaimim.

* ⁵ Jisas Kraıs, manö aij u damöm, God haga rö nöp göm umöm, iŋ gi uraköm, ram mınöŋ gau kiŋ mıdpal gau kalıp magöŋhalö abad mıdöp u, nıpe u rö nöp kalöp mög niŋöm, ud aij göm, abad mıdö, kale agamıj mıd aij gi mıdaimim.

Nıpe hanıp mıdmagö löm, hagape nıpe lugö umöm,

nan si nan naij giŋpun gac u lık gi yuöp.

*

⁶ Hon Kiŋ kub Jisas Kraıs ram nıpe mıdun, Nap God nıp sabe gep nıbi bi nıpe mıdpun.

Anıb u, Jisas Kraıs, Bi mailö aij halö u, Bi klö yabıt u,

hib nıpe u pör nöp pör nöp hagno adö arnım!

Anıb unbö rö aij. *

⁷ Pen niŋim! Nıpe kumi halö auö, nıbi bi ram mınöŋ gau nıbö gau nıbö magöŋhalö nıp waiö niŋnaböl.

Bi nıp watab ud bınıŋ gıla gau abe magöŋhalö nıp waiö niŋnaböl.

Nıp niŋöm, nıbi bi ram mınöŋ gau nıbö gau nıbö magöŋhalö, niŋön giŋig anıg giŋpun, a göm, mög gö mıtöŋ kub giŋnaböl.

Nıŋö, anıg giŋnab me u!

Anıb unbö rö aij. *

⁸ God Bi Kub klö ke halö nan gau magöŋhalö giŋim rö nöp mıdöp u, nıpe mıñi mıdöp, hadame dagol gau mıdmıdöp, hainö pör nöp pör nöp mıdeinab. Nıpe hagöp, “Yad nöp giŋö, nan gau magöŋhalö iŋ göm mıdöp. Yad nöp giŋö, nan gau magöŋhalö ur giŋig giŋnab,” a göp. *

Jon naböŋ niŋöm Jisas nıp niŋa

⁹ Yad namam Jon, Kiŋ hon Jisas ram nıpe mıdun, nıp wög gi ñıno, nıbi bi gau hanıp gi naij gılö, gası iru niŋagun, gası halö mıdun, nıp arö gagun, klö yabıt gun giŋo arab. Yad God Manö u hag ñem, Jisas apöm manö aij hanıp hag waiö la manö niŋö anıbu hag ñıno, yıp nagı löm, dam ñıg solwara rıb gus ga airan Padmos au lıla.

¹⁰ Airan Padmos gau mıdnö, Bi Kub ñın nıpe ap, God Ana u yıp ba lö niŋöl gi, jöl yad gau adö manö kub ap, aıŋ magö rö hagöm haga, ¹¹ “Ne nan niŋön niŋön niŋnabön gau, köp kalı kliš rıkmön, nıbi bi daun kub ke ke unbö mudun jıŋ Kraıs cöc nıpe mıdpal gau, kalıp köp anıbu yuö arnım. Epesas ap, Smöna ap, Pegamam ap, Daiadaira ap, Sadıs ap, Piladelpia ap, Leodisia ap yuö arnım,” a ga.

* **1:1:** Rep 22:6 * **1:3:** Rep 22:7,10 * **1:4:** Eks 3:14-15; Rep 3:1; 4:5 * **1:5:** Kol 1:18; Sam 89:27 * **1:6:** 1Pi 2:9; Rep 5:10; 20:6 * **1:7:** Dan 7:13; Sek 12:10; Mad 24:30; Jon 19:34-37; 1De 4:17 * **1:8:** Rep 21:6; 22:13

12 Manö anig hagö n+ñöl gi, yad bi manö hagab an+bu n+ñ+n, a gem, ado gem n+ñnö, lam kabö gol udöm g+la unbö mudun j+ñ u m+deia. 13 Pen lam an+ñ au, yad n+ñnö, Bi ap Ñi n+pe rö bi ap m+deia. N+pe waij m+lö kub yabił ap y+mö ma goł n+pe palu ga; kabö gol udöm g+la dip nagi kub ap ud pabił an+ñ au g+lan p+g la. * 14 Nab+c cög umagö n+pe u, kaj sipsip uñ rud m+đöp rö, aka kumi rud m+đöp rö, la. Amgö n+pe u, mab m+lan rö m+deia. * 15 Ma k+đ n+pe u, nan kapa kłö “bras” a g+pal u laulö, in k+đ udöp rö u ga. Pen manö n+pe u, ñ+g hij kub b+g gu hagöp rö u haga. 16 Ñ+magö y+ñg k+đ n+pe u, gap+ unbö mudun j+ñ u udöl m+deia. Pen ru m+lö k+đ goł goł ga ap meg m+gan adö lan ajman raua. Mulu majman n+pe u, s+đö an aul+k apöm, mailö k+đ yabił hagöm göp rö u ga. *

17 Yad n+ñ n+ñem, ma ił n+pe au ap lug maben y+mem, n+bi bi umbal k+la göp u rö m+dainö. An+g g+nö, ñ+n y+ñg böñ n+pe u y+ñ ud n+ñöm haga, “P+ñ+ñ gagmön! Yad ke g+nö, nan gau magöñhalö ił göm m+đöp. Yad ke g+nö, nan gau magöñhalö ur g+n+g g+nab. * 18 Yad me Bi Pör Kam+ñ M+đöp u. Nöd umnö u pen nöñ! M+ñi kam+ñ m+dem, pör nöp pör nöp kam+ñ m+deinabin. Yad ‘Umeb Magö’ u abad m+đpin. N+bi bi umöm, am ‘Wip Ana Ram’ m+đpal gau, yad ki rib u udöl m+dem, ‘Wip Ana Ram’ ka u abe, n+bi bi ‘Wip Ana Ram’ au m+đpal abe abad m+đpin. Yad ajöñ hi+keinabin kale u rö nöp kam+ñ arnaböl.

19 “An+ñ u, nan n+hön n+ñban u köp kali k+ñ r+kmön. M+ñi gab rö n+ñmön, hainö g+nab rö n+ñmön, magöñhalö köp yan kali k+ñ r+kmön. 20 Pen nan n+ñabön gau, manö ił u an+g göl m+đöp: lam gol udöm g+la unbö mudun j+ñ n+ñabön gau, n+bi bi ram m+nöñ ke ke unbö mudun j+ñ Kraiś cöc n+pe m+đpal gau n+ñabön. Pen gap+ unbö mudun j+ñ ñ+magö y+ñg böñ yad adö u n+ñabön gau, ejol cöc unbö mudun j+ñ abad m+đpal gau n+ñabön,” a ga.

* 1:13: Dan 7:13; 10:5 * 1:14: Esi 43:2; Dan 7:9; 10:6; Rep 2:18; 19:12; 14:2 * 1:16: Hib 4:12; Rep 2:12; 19:15

* 1:17: Ais 44:6; 48:12; Rep 2:8; 22:13 * 2:1: Rep 1:16 * 2:2: 1Jn 4:1 * 2:5: Rep 3:3 * 2:7: Jen 2:9; Rep 22:2,19

2

Krais n+bi bi n+pe Epesas m+đm+đal manö hag ñeb

1 “Pen daun kub Epesas Kraiś n+bi bi n+pe m+đpal gau, ejol kal+ñ abad m+đöp u n+ñ manö kal+ñ k+ñ r+kmön hagmön:

‘Bi gap+ unbö mudun j+ñ ñ+magö y+ñg böñ lau n+pe adö u udöl gi, lam gol udöm g+la unbö mudun j+ñ an+ñ au ajöp u, Epesas n+bi bi abad m+đpan gau kal+ñ manö an+ñi hag yuöp. *

2 N+pe hagöp,

“Kal wög kłö g+mim gi dammim bi+lam m+đmim, j+ñ n+ñagpim u, n+ñbin. N+bi bi gi naij g+pal gau kal+ñ n+ñbe, kalöp aij gagöp. Bi Jisaiś manö ud arep m+đpun, a göm, manö piral hagpal gau kal+ñ n+ñ aij g+mim, asi mas+ g+pim. *

3 Y+ñ n+ñ udmim manö yad hagpe kalöp marö ñ+lö, j+ñ n+ñagmim, yad aip c+g göl gi nöp m+đpim u, y+ñ aij göp.

4 “Pen yad manö ap m+đöp. Yad aip nöđ c+g g+mim m+đmagö yabił li m+đaibe nagi adö u dam yubim gai?

5 Nöd y+ñ m+đmagö li m+đmim gi aij g+pe nagi aij an+bu, n+hön g+n+g arö g+pun a g+mim kuöyan udmim, nöđ m+đ aij g+m+đim rö m+đaimim. Wasö u, yad apem lam kale u p+ñ gi udnabin. *

6 “Pen adö ap g+pim u, y+ñ aij göp. N+bi bi kale bi Nikolas manö piral n+pe u udöm, nagi naij adö u g+lö y+ñ aij gagöp rö, kalöp u rö nöp aij gagöp.

7 “Kale n+bi bi gas+ r+m+đ m+đain+ñ gau, God Ana n+pe Kraiś n+bi bi n+pe m+đpal ram m+nöñ ke ke gau kal+ñ manö hagöp u n+ñ aij g+mim.

N+bi bi marö auö, gas+ iru n+ñagöm, y+ñ c+g göl gi nöp m+đeinaböl gau, ñ+n hain aunab u kal+ñ hagnö, mab magö ur pör m+đep God wög naböñ aij n+pe adö lan ranab u udöm ñ+ñaböl,” a göp, a g+mön. *

Krais n+bi bi n+pe Smöna m+đm+đal manö hag ñeb

8 “Pen daun kub Smöna Kraiss n̄bi b̄i n̄ipe m̄dpal gau, ejol kal̄ip abad m̄döp u n̄ip manö kal̄i kliñ r̄ikmön haggmön:

‘B̄i n̄ipe gö, nan gau magöñhalö il göm m̄döp u; B̄i n̄ipe gö, nan gau magöñhalö ur ḡin̄ig ḡinab u; B̄i umöm kauyañ uraka u, Smöna n̄bi b̄i abad m̄dpan gau kal̄ip manö an̄bi hag yuöp.

9 N̄ipe hagöp,

“Yad n̄ñbin, n̄bi b̄i r̄imnap, hon God n̄bi b̄i ȳj̄g göl m̄dpun a ḡipal u pen Seden sabe gep ram n̄ipe m̄döm, kalöp manö udöl ḡi m̄dpal. Marö kalöp n̄hön n̄hön m̄döp gau, yad u rö nöp n̄ñbin. Kale n̄bi b̄i mög gep rö m̄dpim u pen yad n̄ñbin God amgö ilö adö n̄ipe u kale n̄bi b̄i gep yab̄it m̄dpim. * 10 Kalöp marö ḡin̄ig gab u, gas̄i kub n̄ñagmim. N̄ñim! Söl m̄döp, Kraiss n̄ip c̄ig aij ḡipal aka ap lug paknaböl, a göm, Seden gö, kalöp r̄imnap ud naḡi l̄inaböl. Kalöp ñ̄in unbö s̄idun̄ lan̄ u rö ḡi naij göl ḡi m̄deinaböl. Pen kalöp n̄hön n̄hön göm, b̄ön nöp al pak l̄in̄ig geinaböl u, gas̄i kub an̄bu n̄ñagmim. Ȳip c̄ig göl ḡi nöp m̄dpe al pak leinaböl u, kalöp usaj̄l bad pör kam̄ñ m̄dep u ñ̄inabin. *

11 Kale n̄bi b̄i gas̄i r̄im̄id m̄dain̄im gau, God Ana n̄ipe Kraiss n̄bi b̄i n̄ipe m̄dpal ram m̄nön̄ ke ke gau kal̄ip manö hagöp u n̄ñ aij ḡimim.

Seden kalöp neb neb ḡinab u pen n̄bi b̄i ȳip c̄ig göl ḡi nöp m̄deinaböl gau, ilön kub udöm umla rö u kuöyañ umagnaböl,” a göp, ’ a ḡimön. *

Kraiss n̄bi b̄i n̄ipe Pegamam m̄dm̄dal manö hag ñ̄eb

12 “Pen daun kub Pegamam Kraiss n̄bi b̄i n̄ipe m̄dpal gau, ejol kal̄ip abad m̄döp u n̄ip manö kal̄i kliñ r̄ikmön haggmön:

‘B̄i ru m̄lö k̄id n̄ipe goñ goñ k̄id m̄döp u, Pegamam n̄bi b̄i abad m̄dpan gau kal̄ip manö an̄bi hag yuöp.

13 N̄ipe hagöp,

“Yad n̄ñbin, kale b̄is̄lam yab̄it m̄dpim. N̄bi b̄i ram m̄nön̄ kale m̄dpim añ au, Seden kin̄ rö abad

m̄döp. Pen kale manö yad n̄ñ ud aij ḡimim, ȳip c̄ig aij göl ḡi m̄dpim. Ram m̄nön̄ Seden abad m̄döp an̄bu, namam Adipas manö aij yad u n̄bi b̄i gau kal̄ip hag ñ̄i m̄dö, n̄ip al pak l̄ila u pen ȳip arö gagpe.

14 Pen manö r̄imnap m̄döp. N̄bi b̄i kale r̄imnap, Belam manö hag ñ̄im̄döp rö hag ñ̄ibal. B̄i Belam an̄bu, Belak n̄ip r̄im̄id ukö me, Belak n̄ipe am Isrel n̄bi b̄i gau kal̄ip t̄ip ḡi ud arö, kale ȳip arö göm, nan ñ̄ñeb nan ȳñhar̄ñ god piral gau n̄ip pak sabe ḡi ñ̄eila u ñ̄ñla. Belak Isrel n̄bi b̄i kal̄ip hagö, kale n̄bi si b̄i si ḡila. * 15 Isrel n̄bi b̄i hadame gau ḡila rö, kale r̄imnap b̄i Nikolas manö piral n̄ipe u udmim, naḡi naij adö n̄ipe u hain ḡimim ḡipe aröp. 16 An̄b u, nan si nan naijḡipim u, n̄hön ḡin̄ig an̄ig ḡipun a ḡimim, arö ḡimim. Pen an̄ig gagnabim u, yad söl ȳñid apem, ru m̄lö k̄id meg m̄igan yad yañ n̄bö amjaköp u udem, n̄bi b̄i an̄ig ḡipal gau aip pen pen ḡinabin. *

17 Kale n̄bi b̄i gas̄i r̄im̄id m̄dain̄im gau, God Ana n̄ipe Kraiss n̄bi b̄i n̄ipe m̄dpal ram m̄nön̄ ke ke gau kal̄ip manö hagöp u n̄ñ aij ḡimim.

Seden kalöp neb neb ḡinab u pen n̄bi b̄i ȳip c̄ig göl ḡi nöp m̄deinaböl gau, yad nan ñ̄ñeb mana pi ḡila u r̄imnap ñ̄ñö ñ̄ñnaböl. Pen kal̄ip kabö rud ke ke ñ̄ñabin. Kabö ñ̄ñabin adö an̄b gau, hib ḡisön n̄bö u r̄ik ke ke añ̄i añ̄i ñ̄einabin, n̄bi b̄i udnaböl gau nöp n̄ñnaböl,” a göp, ’ a ḡimön. *

Kraiss n̄bi b̄i n̄ipe Daiadaira m̄dm̄dal manö hag ñ̄eb

18 “Pen daun kub Daiadaira Kraiss n̄bi b̄i n̄ipe m̄dpal gau, ejol kal̄ip abad m̄döp u n̄ip manö kal̄i kliñ r̄ikmön haggmön:

‘God Ñ̄ñ n̄ipe, amgö mab m̄ñan̄ rö m̄dö n̄ñöl ḡi, ma k̄id n̄ipe u, kapa bras a ḡipal u laulö in k̄ñd udöp rö m̄döp u, Daiadaira n̄bi b̄i abad m̄dpan gau kal̄ip manö an̄bi hag yuöp. *

19 N̄ipe hagöp,

* 2:9: 2Ko 11:14-15; Rep 3:9 * 2:10: 2Di 4:8; Jem 1:12 * 2:11: Rep 20:14; 21:8 * 2:14: Nab 22:1-25:2; 31:16; 2Pi 2:15 * 2:16: Rep 3:11 * 2:17: Eks 16:4,14-15,33-34; Jon 6:48-50; Ais 62:2 * 2:18: Rep 1:14-15

“Kale gipim nagi adö u, yad niñbin. Yip abe, nibi bi gau kalip abe midmagö limim, kto gimim yip wög göl gi nöp midpim u, yad niñbin. Añ mam gau pen pen ud aij gimim, gi ñimim, marö auö bislam midmim gasi iru niñagpim u, yad niñbin. Gipim anibu, nöd pro pro gimidim u pen mñi rapin gipim u, yad niñbin.

²⁰ Pen manö ap midöp. Nibi Jesebel u hag yuagpim. Manö piral hagöm, yad nibi God manö hagep midpin a göp. Nibi bi yip niñ udpal gau kalip manö piral hag ñöm, tip gi ud arö, kale yip arö göm, nibi si bi si gipal. Nipe kalip hagö, nan niñeb nan yiñharin god piral gau nip pak sabe gi ñimidäl u niñbal. *

²¹ Nipe nagi naj adö anibu arö göm mid aij ginim aka gem, niñ mid wasö niñem arö gipin. ²² Anig göp rö yad nip abañ adö au yunö, nip mña kub gö, ilön kub yabıt udnab. Nibi bi nipe aip nibi si bi si gipal anib gau, nan si nan naj gipun u niñön ginig anig gipun a göm arö gagnaböl u, kalip u rö nöp ginö, mña kub gö, ilön kub yabıt udnaböl. ²³ Nibi bi nip hain gipal gau kalip böñ nöp al pak leinabin me, nibi bi yad ram minöñ ke ke cöc ke ke midpal gau, yip niñ aij göm niñaböl, yad nibi bi gasi rimid an kale yan niñ aij gem, magöñhalö gipim rö niñem, kalöp añi añi pen anibu rö niñabin. * ²⁴ Pen kale Daiadaira nibi bi rimnap, nibi anibu manö naj hag ñob manö u udagmim, Seden manö naj yuö a gipal manö u udagpim rö, manö marö kalöp rimnap hagagnabin. ²⁵ Pen yip niñ udmim cig aij gipim nagi u ud sisi göl gi midpe midpe, hainö yad niñam! *

²⁶ Nibi bi yip cig aij göl gi nöp mid damöm, niñör auö yip arö gagnaböl gau, yad kalip hagnö, nibi bi ram minöñ ke ke gau kalip abad mideinaböl. *

²⁷ Niñön ginig: Bapi manö ap yip hagöm haga,

‘Yad hagnö, ain ilön ap udöm,
rin cög gau pa jö ma jö gipal rö,

nibi bi ram minöñ ke ke gau
kto naj yabıt göm kalip abad
mideinab,’ a ga.

²⁸ Pen nibi bi yip niñ udöm cig aij göm nagi u ud sisi göl gi mideinaböl gau, kalip gapı pagın aij ram minöñ jin parıkö niñöl gi niñbal rö u niñabin. *

²⁹ Kale nibi bi gasi rimid midainim gau, God Ana nipe Kraıs nibi bi nipe midpal ram minöñ ke ke gau kalip manö hagöp u niñ aij gimim,” a göp,’ a gimön,” a ga.

3

*Krais nibi bi nipe Sadis midmidäl manö
hag ñeb*

¹ “Pen daun kub Sadis Kraıs nibi bi nipe midpal gau, ejol kalip abad midöp u nip manö kalı kliñ rikmön hagnön:

‘Bi God Ana ramö pak unbö mudun jin löp u abe, gapı unbö mudun jin u abe ud midöp u, Sadis nibi bi abad midpan gau kalip manö anibi hag yuöp.

Nipe hagöp,

“Nagi kale niñön niñön gipim u hadö niñbin. Nibi bi gau niñlö, kamın midmim yip hain gipim rö löp u pen böñ nöp ummim yip hain gagpim. * ² God yad manö hagöp rö gi dammim, an au arö gıpe u, God nip aij gagöp. Anibu, amgö kale ñañı midöp u rö, urakmim, kamın magö kale hir ginig gab u niñ aij gıpe, kto ginim. ³ Anib u, Kraıs manö aij u hag ñeila niñbim u, niñ ud pidön gimim, nan si nan naj gipim u, niñön ginig anig gipun a gimim, arö gimim, Kraıs manö aij u hagöp rö gimim. Pen uhön hauñ hanmim urakagnabim u, yad bi nan si udep gau niñ midlö auagpal rö u aunö, niñmim pa giñ ginabim. *

⁴ Pen Sadis nibi bi rimnap ne gau wañj kale gıpe pri gagöp; manö aij yad niñ udöm, hagöp rö nöp göl gi midpal rö, kale wañj rud löm, yad aip ajeinabun. * ⁵ Nibi bi marö auö, kto göm, yip niñ ud pidön göm, cig göl gi nöp midlö arnab gau, yad kalip u rö nöp

* 2:20: 1Ki 16:31; 2Ki 9:22 * 2:23: Sam 7:9; Jer 17:10; Rep 20:12-13 * 2:25: Rep 3:11 * 2:26: Sam 2:8-9

* 2:28: Rep 22:16 * 3:1: Rep 1:4,16 * 3:3: Mad 24:43-44; Rep 2:5; 16:15; 1De 5:2 * 3:4: Jud 23

walij rud aij anibu li ñinabin. Pen hib kale pör m+dep buk yan kalı kñiñ rik l+nö m+döp u, hik gi yuagnabin yabıt. Bapi abe, ejol nıpe gau abe niñm+dlö niñöl gi, nıbi bi yad m+dpal, a gem, waiö hagnabin. *

⁶ Kale nıbi bi gası rımıd m+dainım gau, God Ana nıpe Kraıs nıbi bi nıpe m+dpal ram m+nöñ ke ke gau kalıp manö hagöp u niñ aij gımim,” a göp,’ a gımön.

Kraıs nıbi bi nıpe Piladelpia m+dmıdal manö hag ñeb

⁷ “Pen daun kub Piladelpia Kraıs nıbi bi nıpe m+dpal gau, ejol kalıp abad m+döp u niñ manö kalı kñiñ rikmön hagnön:

‘Bi Uı u; Bi manö niñö yabıt hagöp u; kiñ Depid ki rib nıpe nöd abad m+dm+döp u, Bi ki rib anıbu uri udöl m+döp u, adan hiıkö, nıbi bi rımnap gi ñöl rö lagöp; pen adan gi ñö, nıbi bi rımnap hiıköl rö lagöp. Bi anıbu nöp, Piladelpia nıbi bi abad m+dpal gau kalıp manö anıbi hag yuöp. *

⁸ Nıpe hagöp,

“Kale gıpin rö niñbin. Kale nıbi bi iru m+dagpim u pen manö yıp niñ ud pıdöñ gımim, kale nıbi bi yad m+dpim manö u waiö hag ñıbim. Anıbu, kalöp adan hiıknö, nıbi bi rımnap gi ñöl rö lagöp. * ⁹ Nıbi bi rımnap, hon God nıbi bi yıjıg göl m+dpun a gıpal u pen Seden sabe gep ram nıpe m+dpal. Pen yad kalıp gınö, kale magöñhalö am ma ıl kalöp au kugom yımöm, ubör yıhön göm, yad kalöp m+dmagö lıbin u niñöl.

* ¹⁰ Kalöp gi naij gıpal u pen yad hagpin rö nöp gımim, gası iru niñagmim, klö gımim, wög yad göl gi m+daibe rö, nıbi bi m+nöñ naböñ ıl i ke ke gau, yıp cıg gi m+dpal aka yıp arö gınaböl a gem, kalıp magöñhalö marö ñinabin ñın u, kalöp abe ñagnabin. *

¹¹ Söl m+döp niñabin. Manö aij yad niñ udpim u, niñ ud pıdöñ gımim, yıp cıg göl gi nöp m+dpı, kalöp usajıl bad

pör kamıñ m+dep kalöp ñinabin a gıpin u, nıbi bi rımnap pıı gi ud aröl rö lagnım. ¹² Nıbi bi an God Manö hagöp rö gö, niñ gi naij gılö, gası iru niñagöm, God Manö hagöp rö nöp gi damöm, yıp cıg göl gi nöp m+deinab u, yad niñ gınö, God yad sabe gep ram u padö kub ap rö m+deinab. God sabe gep ram anıbu nıpe pör pör nöp raul anı danı m+döm höñ adö aragnab. Yad hañ adö nıpe, God yad hib nıpe u abe kalı kñiñ rikem, God yad daun kub nıpe Jerusalem gısön nıbö kumi kabö adö lanı au nıbö aunab u, daun kub anıbu hib u abe kalı kñiñ rikem, hib yad gısön nıbö u abe kalı kñiñ rikem gınabin. *

¹³ Kale nıbi bi gası rımıd m+dainım gau, God Ana nıpe Kraıs nıbi bi nıpe m+dpal ram m+nöñ ke ke gau kalıp manö hagöp u niñ aij gımim,” a göp,’ a gımön.

Kraıs nıbi bi nıpe Leodisia m+dmıdal manö hag ñeb

¹⁴ “Pen daun kub Leodisia Kraıs nıbi bi nıpe m+dpal gau, ejol kalıp abad m+döp u niñ manö kalı kñiñ rikmön hagnön:

‘Bi hib nıpe “Anıb Unbö Rö Gınım” u; Bi, God nıpe hagö, nan gau magöñhalö gi la u; Bi nıpe God hagöp rö nöp göm, manö aij u dam kabö göl nöp hag ñöb u, Leodisia nıbi bi abad m+dpal gau kalıp manö anıbi hag yuöp.

¹⁵⁻¹⁶ Nıpe hagöp,

“Nagi adö kale gıpin u yad niñbin. Yıp böñ nöp cıg gagpim; yıp böñ nöp arö gagpim. Manö aij yad u böñ nöp niñ udmim, hagöp rö gımim aka böñ nöp arö gımim u aij! Yıp gası adö adö nöp niñbin rö, kalöp tıhak yunıg gabin. *

¹⁷ Kale hagpim, ‘Hon nıbi bi gep m+dpun; nan hon iru m+döp; nan ap uıep lagöp,’ a gıpin u pen manö niñagpim u, kale nıbi bi ramö gau rö m+dpim; kale nıbi bi mög gep rö m+dpim; kale nıbi bi nan m+dagöp rö m+dpim; kale nıbi bi amgö we m+dpim; kale magö nöp m+dpim. * ¹⁸ Anıb u me, kalöp

* **3:5:** Eks 32:32-33; Mad 10:32; Luk 10:2; 12:8

45:14; 49:23; 60:14 * **3:10:** Luk 21:19; 2Di 2:12

* **3:17:** 1Ko 4:8; Luk 12:21

* **3:7:** Aıs 22:22

* **3:12:** Aıs 62:2; 65:15; Rep 14:1; 21:2

* **3:8:** 1Ko 16:9

* **3:9:** Rep 2:9; Aıs

* **3:9:** Rep 2:9; Aıs

* **3:15-16:** Ro 12:11

manö hagnig gabin i nı̄n aij gımim, anı̄b unbö rö nöp gımim. Nı̄bi bı mög gep rö mı̄dpim rö, yıp aumim kabö gol yad launö inöm adı̄n adı̄n halö mı̄dagöp u raumim me, nı̄bi bı gep mı̄deinabim. Magö nöp mı̄dpim u, nı̄bi bı nı̄nlö nable gınım rö löp rö, yıp aumim waı̄j rud ap raumim lımim. Amgö nı̄nagpim rö, yıp aumim amgö marasın ap raumim lımim, amgö we göp u nı̄l nı̄nabim. *

¹⁹ Nı̄bi bı kalıp mı̄dmagö lı̄bin gau gı̄ najj geinaböl u, kalıp arö gagnabin; mı̄d aij gı̄lan, a gem, marö nı̄l gı̄ rımı̄d ukpin. Anı̄b u, gası̄ klö nı̄nmim, nan si nan najj gı̄pim u, nı̄hön gını̄g anı̄g gı̄pun a gımim, böh nöp arö gımim, mı̄d aij gımim. * ²⁰ Nı̄nim! Yad apem, höj anı̄ yan mı̄döl gı̄, ajöh pa gu gu göl gı̄ abad mı̄dpin. Nı̄bi bı an manö yad u nı̄nöm ajöh hiı̄keinab u, yad ram raul mı̄gan nı̄pe u amem, aip nan nı̄nı̄l jım nı̄l mı̄deinabul. *

²¹ Seden yıp marö kub nı̄a nı̄n u, Bapi yad manö nı̄pe u arö gagnö; haga rö nöp gı̄ damem me, Bapi aip sea kını̄ nı̄pe adö u ası̄knö. Anı̄b u rö, nı̄bi bı Seden kalıp marö nı̄ö, manö aij yad u arö gagöm, yıp cı̄g göl gı̄ nöp mı̄deinaböl gau, kalıp hag dam yad aip sea kını̄ yad adö u ası̄knabun.

²² Kale nı̄bi bı gası̄ rımı̄d mı̄dainım gau, God Ana nı̄pe Kraıs nı̄bi bı nı̄pe mı̄dpal ram mınöj ke ke gau kalıp manö hagöp u nı̄n aij gımim, " a göp, ' a gımön, " a ga.

4

¹ Pen manö kalı̄ klı̄n rı̄kpin anı̄bu naböh nı̄nı̄ damem, kauyan u naböh nı̄nem nı̄nı̄nö, God ram mınöj kumi kabö adö lan au ajöh hiı̄köl mı̄deia. Nöd aı̄nı̄ magö rö hagö nı̄nı̄nö u, kauyan u hagöm yıp haga, "Adö i aumön, nan hain gı̄nab gau nöp yamnam, " a ga. * ² Anı̄g hagö nı̄nöl gı̄, God Ana u apöm yıp ba la nı̄nöm yad nı̄nı̄nö, kumi kabö adö lan au bı ap sea kını̄ adö au ası̄k mı̄deia. * ³ Bı au ası̄k mı̄deia

u mailö halö mı̄deia; kabö jaspa abe kabö kanilian abe rud mailö göp rö mailö halö mı̄deia. Pen kını̄ sea ası̄k mı̄deia u, sı̄böñ nı̄p gı̄gabö göm, kabö emral rö in rı̄kı̄ñ rı̄kı̄ñ göm, in lak lugöl gı̄ mı̄deia. * ⁴ Sea kını̄ nı̄pe u anı̄ yan mı̄dö nı̄nöl gı̄, bı kub bı s gı̄pal sea kını̄ unbö nı̄n juöl ado gı̄ da mı̄hau mı̄hau (24) gau löm gı̄gabö gı̄la. Bı kub manö ud ası̄kep gau waı̄j rud yımöm, kabö gol udöm gı̄la usajıl bad gau ke ke löm, ası̄k mı̄deila. * ⁵ Bı sea kını̄ anı̄ yan ası̄k mı̄deia au nı̄bö, aı̄nı̄m aı̄nı̄m udöl gı̄, rı̄mu hagöl gı̄, gı̄gabö göl gı̄ aram mı̄lö bö ara. Sea kını̄ ı̄l anı̄b au hapö mailö unbö mudun jı̄nı̄ u inöm mailö gı̄ mı̄deia. Hapö mailö anı̄b gau me, God Ana unbö mudun jı̄nı̄ nı̄pe u. * ⁶ Bı sea kını̄ anı̄ yan ası̄k mı̄deia ı̄l au, kabö gı̄ması̄ u glas rö kid yabıl göl mı̄deia. Sea kını̄ ba au, nan kamı̄nı̄ mı̄döp ke ke mı̄hau mı̄hau mı̄d gı̄gabö gı̄la. Nan anı̄b gau amgö iru nöp jöl gau mı̄döm, pabıl gau mı̄döm ga. *

⁷ Nan kamı̄nı̄ anı̄b gau, ap laiön rö la, ap kaj kau nı̄bar rö la, ap bı mulu adı̄n rö la, ap yaur du auan mı̄lö löp u rö la. ⁸ Pen nan kamı̄nı̄ mı̄hau mı̄hau anı̄b gau magöhı̄halö auan unbö kagoı̄ jı̄nı̄ la. Amgö iru nöp, adö gau löm, pabıl gau löm magöhı̄halö lı̄ haka. Amgö auan mo gau abe mı̄deia. Pen sı̄dö anı̄ sı̄böñ yan, kımı̄p hag mı̄döl gı̄ hagaböl, "Nı̄PE Bı UŁ! "Nı̄PE Bı UŁ! "Nı̄PE Bı UŁ! GOD Bı KUB KLÖ UNBÖ KE YABıl! Nı̄PE NAN GAGEP AP Mı̄DAGÖP! Nı̄HÖN Nı̄HÖN Gı̄Nı̄G, Gı̄NAB! Nı̄PE HADAME DAGOL GAU Mı̄DMı̄DÖP, Nı̄PE Mı̄Nı̄ Mı̄DÖP, Nı̄PE HAINÖ PÖR PÖR NÖP Mı̄DEINAB!" a gaböl. *

⁹ Pen nan kamı̄nı̄ ke ke mı̄hau mı̄hau anı̄b gau, bı pör nöp pör nöp kamı̄nı̄ mı̄deinab sea kını̄ adö ası̄k mı̄döp u, nı̄pe bı aij unbö ke mı̄döp a göm, nı̄p aij a göl gı̄, hib mailö halö nı̄pe haglö adö arö nı̄nöl gı̄, ¹⁰ bı kub manö ud ası̄kep nı̄nı̄ juöl ado gı̄ da mı̄hau mı̄hau (24), bı sea kını̄ ası̄k mı̄döp ı̄l au kugom yımöm, bı pör nöp pör nöp kamı̄nı̄ mı̄deinab u, nı̄p aij a göl gı̄, hib

* **3:18:** Ais 55:1; Rep 4:4 * **3:19:** 1Ko 11:32; Hib 12:6; Rep 2:5 * **3:20:** Jon 14:23 * **4:1:** Rep 1:1,10 * **4:2:** Ais 6:1 * **4:3:** Esi 1:28 * **4:4:** Rep 3:18 * **4:5:** Esi 1:13; Sek 4:2; Rep 1:4; 8:5; 11:19; 16:18 * **4:6:** Esi 1:5-10,22; 10:14 * **4:8:** Ais 6:2,3; Esi 1:18; 10:12 * **4:10:** Rep 7:10,15; 19:4

nipe haglö adö arab. Usajil bad kale gau
ud ju nipe midöp au löm, hagaböl, *

11 “God Bi Kub hon!

Nibi bi magöjhalö gau,
ne Bi kub ke yabił, a göm,
hib ne haglö adö aran.

Nibi bi magöjhalö gau,
ne Bi aij ke yabił, a göm,
hib ne haglö adö aran.

Nibi bi magöjhalö gau,
ne Bi klö ke yabił, a göm,
hib ne haglö adö aran.

Ne nan gau magöjhalö gi lina.

Ne nöp hagö,
nibi bi midöm,
nan gau magöjhalö midöp,” a gaböl.

5

Jon köp nagı la ap niņa

¹ Pen naböj niņ damem niņnö, bi sea
kiņ adö u asik mideia u, köp mlö kub
naböj naböj wamla ap niņmagö yijig nipe
lau adö udöl mideia. Köp anıbu, höj adö
gau kalı kılın riköm, raul yan kalı kılın
riköm gıla. Pen naböj naböj wamöm,
nagi ke ke unbö mudun jıj u adık aij
yabił gıla. * ² Pen yad niņnö, God ejol
klö yabił ap wiñ kub alöm haga, “Nibi
bi an rö nagı lıla i hubıköm, köp anıb i
pılai ginim rö löp?” ö ga. ³ Anıg haga
u pen kumi kabö adö lan au abe, minöj
naböj it i abe, minöj yuö yan abe, nıbi
bi köp anıbu nagı ud ju pılainim rö ap
midageia. ⁴ Kumi kabö adö lan au abe,
minöj naböj it i abe, minöj yuö yan abe,
nıbi bi köp anıbu nagı ud ju pılai ginim
rö la ap ulhai niņagla rö, yad mög yabił gö
mıtöj göl gi midainö. ⁵ Pen bi kub manö
ud asikep mideila gau ap yıp haga, “Ne
mıtöj gagmön. Nöj! Laiön Juda nıbö u
kiņ Depid rikö rik dam dapıl gilö, nıp yag
daula. Nıpe kuał mauł nıpe u ridık gi
yua u me, köp anıbu nagı ud ju pılai ginim
rö löp,” a ga. *

Jon Sipsip Pi u niņa

* **5:1:** Ais 29:11; Esi 2:9-10 * **5:5:** Jen 49:9; Ais 11:1,10; Rep 22:16 * **5:6:** Sek 4:10; Jon 1:36; Rep 13:8 * **5:8:**
Rep 8:3-4; Sam 141:2 * **5:9:** Sam 33:3; 40:3; 96:1; 98:1 * **5:10:** Eks 19:6; Ais 61:6; Rep 1:6; 20:6 * **5:11:** Dan
7:10; Hib 12:22

⁶ Anıg hagö niņöl gi niņnö, Sipsip Pi al
pak lılo umöm uraka rö ap, sea kiņ an au
mideia. Nan kamıj midöp ke ke mıhau
mıhau abe, bi kub manö ud asikep gau
abe, mid gi gabö gıla. Sipsip Pi anıbu kom
unbö mudun jıj u, amgö unbö mudun jıj
u la. Amgö unbö mudun jıj la manö it u,
God nıpe Ana nıpe unbö mudun jıj u yuö,
ram minöj gau magöjhalö kid kid aröp. *

⁷ Pen Sipsip Pi u Bi sea kiņ asik mideia it
au amöm, köp niñ yijig nıpe lau adö udöl
mideia u uda. ⁸ Udö niņöl gi, nan kamıj
mıhau mıhau abe, bi kub manö ud asikep
unbö niñ juöl ado gi da mıhau mıhau (24)
abe apöm, mideia au kugom yımla. Bi
kub manö ud asikep anıb gau kale nan
gida rö gau ke ke udöm, kınan kabö gol
udöm gıla gau ke ke ud mideila. Kınan
ud mideila mıgan anıb gau, nan laulö in
hadu göm haıj aij auöp u, ajman rauöm
mideia. Nan God nıp laulö in haıj aij
auöp anıbu, God nıbi bi nıpe gau nıp sabe
gıpal u. * ⁹ Pen kale kımep gısön nıbö ap
hagöm hagla,

“Nöp al pak lılo,
hagape ne lugö,
nıbi bi ram minöj ke ke midpal rö,
it ke ke midpal rö,
manö yabił ke ke hagpal rö,
hañ ke ke löp rö,
ne rauna niņöm
kale God nıbi bi nıpe midpal.

Anıb u me, ne nöp köp wam adık aij ga
anıbu,

hubık pılai gi niņmön rö midöp. *

¹⁰ Pen ne gına u, kale kiņ ram rö löm,
God nıp sabe gep nıbi bi löm, God hon
nıp wög gi niñbal.

Kale hainö ne aip nıbi bi minöj naböj it i
gau,

kalıp magöjhalö abad mideinaböl,” a
gıla. *

Sipsip Pi u hib nıpe haglö adö ara

¹¹ Pen naböj niņ damem kauyan niņem
niņnö, ejol niñ juöl niñ juöl, dausan dau-
san iru yabił nöp manö hageila. Sea kiņ
anıbu abe, nan kamıj mıhau mıhau gau

abe, bi kub manö ud asikep gau abe, kalip
 big g+gabö gi m+deila. * 12 Pen meg m+gan
 dap ranöm k+map hagöl gi hagla,
 “Sipsip Pi al pak l+la u, n+pe aij yabił.
 N+pe nan gau magöñhalö gi la, a gun,
 hib n+pe hagno adö arañ.
 N+pe nan ap utep lagöp, a gun,
 hib n+pe hagno adö arañ.
 N+pe gasi aij ke yabił m+idöp, a gun,
 hib n+pe hagno adö arañ.
 N+pe klö ke yabił m+idöp, a gun,
 hib n+pe hagno adö arañ.
 N+pe aij ke yabił m+idöp, a gun,
 hib n+pe hagno adö arañ.
 N+pe mailö aij ke halö m+idöp, a gun,
 hib n+pe hagno adö arañ.
 N+pe hib ke halö m+idöp, a gun,
 hib n+pe hagno adö arañ,” a g+la.

13 Pen yad n+ñnö, nan n+hön n+hön God
 gi lö ake lab kumi kabö adö lañ, m+nöñ
 naböñ il i, m+nöñ yuö yañ, ñ+g solwara añ
 gau magöñhalö, k+map hagöm hagla,
 “Bi sea kiñ b+is göp u abe,
 Sipsip Pi u abe,
 kale hib ke halö m+idpil, a gun,
 hib kalpe m+hau hagno adö arañ.
 Kale aij ke yabił m+idpil, a gun,
 hib kalpe m+hau hagno adö arañ.
 Kale mailö aij ke halö m+idpil, a gun,
 hib kalpe m+hau hagno adö arañ.
 Kale klö ke yabił m+idpil, a gun,
 hib kalpe m+hau hagno adö arañ,” a
 g+la.

14 An+g hageila, nan kam+ñ m+hau
 m+hau hagla, “An+ñ unbö rö aij,” a g+la.
 An+g hageila, bi kub manö ud asikep gau
 kugom y+möm, God Sipsip Pi kalpe m+hau
 hib haglö adö ara.

6

*Sipsip Pi u nag+ ad+ñ unbö mudun j+ñ u
 hub+ka*

1 Pen n+ñ m+dnö n+ñöl gi, Sipsip Pi u,
 köp wam nag+ ad+ñ p+idöñ la ud m+deia
 u, nag+ ad+ñ wañ+gn+ñbö u ud ju hub+kö
 n+ñöl gi, nan kam+ñ m+hau m+hau, añ+
 ap manö kub r+mu hagöp rö hagöm haga,
 “Aue!” ga. * 2 Hageia n+ñnö, kaj hos rud

ap apjaka. Hos adö an+bu bi ap wim udöl
 gi as+ik m+deia. God gö win g+n+m rö nöp
 löp rö, God n+ñ usaj+ł bad win göm udpal
 u l+ ñö, ram m+nöñ kumi kabö adö lañ arö
 göm, n+bi bi ram m+nöñ il yañ aip pen pen
 göm, al r+id+ik yun+g ara. *

3 Pen Sipsip Pi u, nag+ ad+ñ y+gwö añ
 n+ñbö u ud ju hub+kö n+ñöl gi, nan kam+ñ
 m+hau m+hau, y+gwö añ n+ñbö u haga,
 “Aue!” ga. 4 Hageia n+ñnö, kaj hos a+ñ
 yabił ap apjaka. Bi ap hos adö an+bu
 as+ik m+deia. God gö bi an+bu klö n+pe
 udöm, ram m+nöñ il yañ aramöm gö, n+bi
 bi ram m+nöñ gau gau magöñhalö agam+ñ
 m+deila u arö göm, pen pen al paköl göm
 g+lö arnab. An+bu God n+ñ ru m+lö k+id kub
 ap ña.

5 Pen Sipsip Pi u, nag+ ad+ñ y+gwö n+gan
 n+ñbö u ud ju hub+kö n+ñöl gi, nan kam+ñ
 m+hau m+hau, y+gwö n+gan n+ñbö u pen
 haga, “Aue!” ga. Hageia n+ñnö, kaj hos
 p+r ap apjaka. Bi kaj hos adö an+bu as+ik
 m+deia u, nan magö nan skel l+bal rö skel
 ap udöl m+deia. 6 Manö ap, nan kam+ñ
 m+hau m+hau m+deila añ au n+ñbö hagöm,
 bi kaj hos p+r adö as+ik m+deia u n+ñ haga,
 “K+iyö kub aunab rö, mani k+id añ+ damöm,
 nan iru raum+dal rö rauagnaböl. Wid
 magö cög* añ+ ap raun+g, mani pe ñ+n añ+
 ap udpal rö nöp rauöl; pen bal+ magö cög
 m+hau n+gan raun+g, u rö nöp mani pe ñ+n
 añ+ ap udpal rö nöp rauöl. Pen olip wel u
 abe, ñ+g wain u abe pör raubal rö rauöl!”
 a ga.

7 Pen Sipsip Pi u, nag+ ad+ñ y+gwö m+lö
 n+ñbö u ud ju hub+kö n+ñöl gi, nan kam+ñ
 m+hau m+hau, y+gwö m+lö n+ñbö u pen
 haga, “Aue!” ga. 8 Hageia n+ñnö, kaj
 hos he paköp ap apjaka. Bi kaj hos adö
 an+bu as+ik m+deia u, hib n+pe Umeb; pen
 bi n+pe aip hain aueia u, hib n+pe Wip Ana
 Ram. God gö me, bi an+ñ m+hau adö ke ke
 g+lö, n+bi bi ram m+nöñ gau iru nöp umöl
 rö la. R+mnap pen pen alöm umnaböl,
 r+mnap k+iyö kub auö umnaböl, r+mnap
 m+ña nan gau gö umnaböl, r+mnap kain
 hapeb nan hauł gau hau l+lö umnaböl.
 An+g göl um damöm me, n+bi bi m+nöñ

* 6:1: Rep 4:6; 5:1 * 6:2: Sek 1:8; 6:1-6 * 6:6: Grik manö koiniks a göp u, lida añ+ ap nöp rö. * 6:8: Jer 15:1-3; Esi 5:12,17; 14:21

naböŋ iŋ i m+dpal iru nöp rö umnaböl, pen iru nöp yab+ŋ m+deinaböl. *

⁹ Pen Sipsip Pi u, nag+ ad+ŋ mam+id u ud ju hub+kö n+ŋöl g+, n+ŋnö, God n+ŋ nan sabe gep b+id mo u, n+bi b+ God Manö n+ŋ udöm, p+ñ+ŋ gagöm, n+bi b+ gau kal+ŋ hag ñöm, Kraiŋ n+bi b+ n+pe m+dpun waiö haglö, kal+ŋ al pak l+la ana kale gau m+deila. ¹⁰ Kale w+ñ kub alöm hagla, “God B+ Kub k+ö yab+ŋ. Ne B+ U+. Ne n+ŋö yab+ŋ adö u nöp g+pan! Pen ñ+n aigegö rö m+dmön, n+bi b+ ram m+inöŋ iŋ yan, han+ŋ al pak l+la gau kal+ŋ manö kub g+mön, ilön ñ+nabön?” ö g+la. ¹¹ An+g haglö n+ŋöl g+, ejol gau kal+ŋ wa+ŋ rud m+lö ke ke ñöl g+ hagla, “Söl m+idöp; abad m+daimim. Namam nañ+n kalöp aip God n+ŋ wög g+ ñ+bal gau, r+mnap halö al pak löl me, God wö ral la naba u arö, hagabim rö g+nab,” a g+la. *

¹² Pen Sipsip Pi u, nag+ ad+ŋ kagot j+ŋ u ud ju hub+kö n+ŋöl g+, n+ŋnö, munmon kub yab+ŋ u udö n+ŋöl g+, s+idö u, wad+ asöl mab inöm p+r göp rö u gö, rak+n u böŋ nöp hagape m+idöp rö a+ŋ yab+ŋ la. *

¹³ Gap+ gau, p+inöm k+ö udöm kia magö po gagöp gau gu lugöp rö u ju luga. * ¹⁴ Pen kumi kabö adö laŋ, hanai ral l+bal u rö ga. Ram m+inöŋ ilö gau abe, ram m+inöŋ ñ+g r+ŋ g+gabö ga gau abe, m+dm+dal ka u arö göm, h+ŋ g+ ke ke arla. * ¹⁵ An+g gö n+ŋöl g+, kiŋ ram m+inöŋ ke ke gau, kiŋ ñ+ pro kale gau, b+ kub ami b+ abad m+deila gau, n+bi b+ gep yab+ŋ gau, n+bi b+ hib m+deia gau, n+bi b+ rau dam l+lö nag+ wög geila gau, n+bi b+ gas+ ke n+ŋöm wög geila gau, magöŋhalö, p+ñ+ŋ g+ amöm kabö m+gan, m+inöŋ m+gan gau pi g+ m+deila. * ¹⁶⁻¹⁷ Pi g+ m+idöm hagla, “B+ sea kiŋ adö as+ik m+idöp u abe, Sipsip Pi u abe han+ŋ ilön kub ñ+nabil ñ+n hain pör hagpun u hadö auöp u me, hon m+dagaiun. Kabö juöm aka ram m+inöŋ ilö kub gai i pa jö g+ apöm, han+ŋ böŋ nöp pasa gö, B+ sea kiŋ as+ik m+idöp u han+ŋ n+ŋagn+m; Sipsip Pi han+ŋ manö kub hagöm pen ilön kub

ñ+agn+m,” a g+la. *

7

Isrel n+bi b+ iru nöp God k+ñ n+pe udla

¹ Pen kuöyan u n+ŋnö, ejol m+hau m+hau ram m+inöŋ got m+hau m+hau ke ke urak m+idöm, p+inöm m+hau m+hau udöl m+idöm, m+inöŋ naböŋ, ñ+g solwara, mab gau, naij gagn+m, a göm, naböŋ kale ke añ+ añ+ udöl g+ m+deila. * ² Pen yad n+ŋnö, ejol ap s+idö l+m göp gau n+bö, God B+ Pör Kam+ŋ M+idöp nan k+ñ r+ŋ lep n+pe u damöm, ejol m+hau m+hau God hagö söl ram m+inöŋ ñ+g solwara g+ naij g+in+g gaila an+ŋ gau kal+ŋ haga, ³ “P+idöŋ gim! N+bi b+ God hon n+ŋ wög g+ ñ+bal gau k+ñ n+pe u nable kale laŋ r+kaiun; hainö p+inöm yube, amöm ram m+inöŋ, ñ+g solwara, mab nan gau g+ naij g+in+m,” a ga. *

⁴ Pen manö ap hagla n+ŋnö, n+bi b+ God k+ñ n+pe nable laŋ r+kla an+ŋ gau, Isrel n+bi b+ iŋ ke ke gau j+m ñ+la u wan hadred podi po dausan (144,000). *

⁵ N+bi b+ an+ŋ gau, Juda iŋ u kale 12,000;

Ruben iŋ u kale 12,000;

Gad iŋ u kale 12,000;

⁶ Asa iŋ u kale 12,000;

Napdalai iŋ u kale 12,000;

Manasa iŋ u kale 12,000;

⁷ Simion iŋ u kale 12,000;

Lipai iŋ u kale 12,000;

Isaka iŋ u kale 12,000;

⁸ Sebyulan iŋ u kale 12,000;

Josep iŋ u kale 12,000;

Benjamin iŋ u kale 12,000,

u me, j+m ñ+la u wan hadred podi po dausan me u.

⁹ Pen manö kal+ k+ñ r+kpin an+bu naböŋ n+ŋ damem, kauyan u naböŋ n+ŋem n+ŋnö, B+ sea kiŋ as+ka u abe, Sipsip Pi u abe m+idlö n+ŋöl g+, n+bi b+ iru nöp amgö ilö adö kale au urak m+deila. N+bi b+ an+ŋ gau, ram m+inöŋ ke ke la rö, iŋ ke ke la rö, hañ ke ke la rö, manö yab+ŋ ke ke la rö, gau n+bö gau n+bö apöm m+deila. N+bi b+ wö ralep rö m+idageia an+ŋ gau, magöŋhalö wa+ŋ rud nöp y+möm, galon u+ŋ ud m+idöl

* **6:11:** Rep 7:9,13; 19:14 * **6:12:** Mad 24:29; Ap 2:20; Rep 8:12; 11:13; 16:18 * **6:13:** Ais 34:4 * **6:14:** Rep 16:20 * **6:15:** Ais 2:10,19,21 * **6:16-17:** Joe 2:11; Mal 3:2; Luk 23:30 * **7:1:** Jer 49:36; Dan 7:2 * **7:3:** Esi 9:4,6; Rep 9:4 * **7:4:** Rep 14:1,3

gî, ¹⁰ God hib nîpe haglö adö arö nîñöl gî,
wîñ kub hagöm hagla,
“God hon sea kiñ bîs göp u abe,
Sipsip Pi u abe hanîp nan a gîmil gî aij
gîlö u me,

kamîñ arnabun,” a gîla. *

¹¹ Ejol gau magöñhalö Bî sea kiñ asîk
mîdeia u abe, bî manö ud asîkep gau abe,
nan kamîñ mîhau mîhau gau abe, kalîp
bîg gîgabö gî mîdeila. Kale ap lug kugom
yîmöm, ubör yîhön göm, God hib nîpe u
dap ranöm, ¹² hagla,

“Nîñö yabî!

God hon hib ke halö mîdöp, a gun,

hib nîpe hagno adö arañ.

Nîpe mailö aij ke halö mîdöp, a gun,

hib nîpe hagno adö arañ.

Nîpe gasî aij ke yabî mîdöp, a gun,

hib nîpe hagno adö arañ.

Nîpe ga u, nîp aij yabî, a gun,

hib nîpe hagno adö arañ.

Nîpe aij ke yabî mîdöp, a gun,

hib nîpe hagno adö arañ.

Nîpe nan nîhön gînam a gînab u, u nöp
gînab, a gun,

hib nîpe hagno adö arañ.

Nîpe klö ke yabî mîdöp, a gun,

hib nîpe hagno adö arañ.

God hon hib nîpe u pör pör nöp hagno adö
arañ.

Nîñö yabî!” a gîla. *

Kuöyañ ilön udagnaböl

¹³ Pen bî kub manö ud asîkep anîb gau
bî ap, yîp hag nîñöm haga, “Nîbi bî wañj
rud lîbal anîb gau an? Pen kale gai nîbö
aubal?” ö ga.

¹⁴ Hageia hagnö, “Bî kub. Yad nîñagpin;
pen ne nîñban,” a gînö. Anîg hagnö, yîp
haga, “Nîbi bî gai i kalîp marö ñîlö, bîslam
yabî mîdöm kamîñ aubal. Pen kale Sipsip
Pi hagape nîpe u udöm, wañj kale gau u†
ma†î gîlö, rud göp. * ¹⁵ Anîb u me,

“Kale God sea kiñ î† an au mîdöl gî, sîdö
añ, sîbön yañ,

sabe gep ram raul mîgan nîpe u wög
nîpe göl gî, gîpal.

Bî sea kiñ bîs gî mîdöp u

kalîp abad mîd aij yabî gînab. *

¹⁶ Kalîp kîyö kuöyañ gagnab, ñîg nan
kuöyañ gagnab,

sîdö kal kuöyañ nîñöm ilön gagnab. *

¹⁷ Nîhön gîñîg: Sipsip Pi sea kiñ an au
mîdöp u,

sipsip abadep bî kale mîdöm,

kalîp u† gî ñîg ilam junab gau arö,

ñîg kamîñ magö ñeb u ñîñnaböl.

Pen God nîpe mî†ön ñîg kale u

magöñhalö wik gî yunab,” a ga.

8

Sipsip Pi u nagî mudun jîñ u hubîka

¹ Pen Sipsip Pi u nagî mudun jîñ u
hubîka nîñöm kumi kabö adö lañ au manö
ap hagagöm, yöp magö ap magöñhalö
agamîj yîharîñ mîdeia. ² Pen mîdem, ejol
unbö mudun jîñ God amgö ilö adö au urak
mîdpal gau nîñnö. Ejol anîb gau a†îñ
magö ke ke udla.

³⁻⁴ Pen ejol ap rin aij kabö gol udöm gîla
ap udöl mîdeia. Nîpe pen amöm, God
nîp sabe gîpal bîd adö go† au gîlañ urak
mîdeia. Nîp nan laulö in ha†îñ aij auöp
u iru nöp ñîla. God nîp nan sabe gep bîd
kabö gol udöm gîla u sea kiñ adö au mîdeia
nîñöm ejol anîbu, nan ha†îñ aij anîbu ud
God nîbi bî nîpe nîp sabe gîla manö u aip
u† ma†î göm, bîd adö au ud magum gî dap
lauö nîñöl gî, hadu anîbu in ap ran ara.

* ⁵ Pen rin aij anîbu udöm, mab mî†añ
God nîp nan sabe gep bîd adö lañ ineia gau
ud rin mîgan yañ löm, ud mîñön nabön î†
yañ yua nîñöm rîmu hagöl gî, gîgabö göl
gî aram mîlö bö arö nîñöl gî, a†îm a†îm
udöl gî, munmon uda. *

Ejol a†îñ magö gau pu gîñîg geila

⁶ Magö anîbu, ejol unbö mudun jîñ a†îñ
magö ud mîdeila gau, ud dap ranöm pu
gîñîg geila.

⁷ Ejol nöd u, a†îñ magö nîpe u pu
gö, möñ gapî magö u abe, mab mî†añ
u abe, hagape u† ma†î göl gî, mîñön
nabön î† yañ hoñ yua. Anîg gö, mîñön
nabön î† i nabön mîhau nîgan rö hagöm,

* **7:10:** Rep 4:10 * **7:12:** Rep 5:12 * **7:14:** Dan 12:1; Mad 24:21 * **7:15:** Ais 49:10 * **7:16:** Sam 23:2;

Ais 25:8; Rep 21:4 * **8:3-4:** Rep 5:8; Eks 30:1-3 * **8:5:** Lep 16:12; Eks 19:16-19; Rep 11:19; 16:18

naböŋ mihöp midailö, naböŋ añi ap, mab, nan ułan kamıŋ kamıŋ urak mideia gau, magöŋhalö in habık ñıŋ ara. *

⁸ Pen ejol yıgwö an nıbö u, ałıŋ magö nıpe u pu gö, ram mınöŋ ilö kub yabıtı mab rö ineia ap, ñıg solwara an au ud yua. Anıg gö, ñıg solwara au naböŋ mihau nıgan rö hagöm, naböŋ mihöp midailö, naböŋ añi ap ñıg solwara magöŋhalö hagape la. ⁹ Pen kabsat nan ñıg solwara mideila gau, naböŋ mihau nıgan rö hagöm, naböŋ mihöp midailö, naböŋ añi ap magöŋhalö um hakla. Ñıg magıb ñıg solwara au mideila gau naböŋ mihau nıgan rö hagöm, naböŋ mihöp midailö, naböŋ añi ap böŋ nöp pa jö ma jö göm pıral ara.

¹⁰ Pen ejol yıgwö nıgan nıbö u, ałıŋ magö nıpe u pu gö, gapı paglın kub mab mıtöŋ rö apöm, kumi kabö adö lan nıbö bıg jua. Anıg gö, ñıg rıbö gau abe, ñıg ilam gau abe naböŋ mihau nıgan rö hagöm, naböŋ mihöp midailö, naböŋ añi ap gi naij ga. ¹¹ Gapı anıbu hib nıpe, “Marasın Asi”. Nıbi bı ıru yabıtı nöp, ñıg gi naij ga anıb gau ñıŋöm umla. *

¹² Pen ejol yıgwö mılö u, ałıŋ magö nıpe u pu gö, sıdö, rakın, gapı gau hadu rö pału göm, mailö aıj pör göp rö gaga. Sıdö u, naböŋ mihau nıgan rö hagöm, naböŋ mihöp midailö, naböŋ añi ap gi naij ga. Rakın u, naböŋ mihau nıgan rö hagöm, naböŋ mihöp midailö, naböŋ añi ap gi naij ga. Gapı gau, naböŋ mihau nıgan rö hagöm, naböŋ mihöp midailö, naböŋ añi ap gi naij ga. Sıdö mailö magö u, naböŋ mihau nıgan rö hagöm, naböŋ mihöp midailö, naböŋ añi ap sıdö mailö gaga. Sıb an yan magö u, naböŋ mihau nıgan rö hagöm, naböŋ mihöp midailö, naböŋ añi ap rakın mailö gaga. *

¹³ Pen yad anıg göl nıŋ mıd nıŋöl gem nıŋnö, yaur du ap kumi kabö an aulık u gi ajöl göm, manö kub rö hagöm haga, “Ake! Ake! Naij yabıtı gıŋıg gab. Ejol rımnap halö ałıŋ magö kale pu gıŋıg gaböl. Ejol mihau nıgan anıb gau ałıŋ magö kale gau

pu gılö, nıbi bı mınöŋ naböŋ adö ıt i midpal gau kalıp naij yabıtı gıŋıg!” a ga. *

9

Ejol mamıd u ałıŋ magö nıpe u pu ga

¹ Ejol mamıd u, ałıŋ magö nıpe u pu ga nıŋöm, yad nıŋnö, gapı kumi kabö adö lan nıbö bıg ju mınöŋ naböŋ ıt yan ap lug gi mideia. Pen gapı anıbu nıp ki rib ulöm mıgan mauıñ juaga u ñeila. * ² Gapı anıbu ki rib u udöm, ulöm mıgan mauıñ juaga ajöŋ u hiıkö, hadu kub yabıtı ap ranöm, sıdö u gö pału göm, sıbön aua. * ³ Anıg gö, jon habıadıŋ gau, hadu an anıb gau nıbö gi dam mınöŋ naböŋ adö yan löm, God nıpe gö, rırabö gau nıbi bı bıg ilön ñıŋıg geila. ⁴ God nıpe jon habıadıŋ anıb gau kalıp haga, “Nan ułan, mab ułan, nan nıhön nıhön mınöŋ naböŋ ıt yan rannım gau, gi naij gagmım; nıbi bı kılıñ yad u nable kale lan midagöp gau nöp gi naij gımım,” a ga. * ⁵ God haga anıbu, jon habıadıŋ gau nıbi bı kalıp böŋ nöp al pak lö umöl rö laga; yıharıŋ rakın unbö mamıd u ilön naij unbö ke kalıp ñöl rö la. Kalıp ilön ñıŋıgöl anıbu, rırabö gau nıbi bı bıg ilön ñıŋıgöl rö ñıŋıgöl. ⁶ Ñıŋ anıbu, nıbi bı anıb gau umnabun, a göm, nıŋıgöl u pen umeb adan ramö ap midageınab. *

⁷ Jon habıadıŋ anıb gau, bı kaj hos dam pen pen alıg, nan kılö lıbal rö gau lı mideila. Nabıc cög kale adö lan usajıl bad kabö gol udöm gıla gau rö rol gıla. Mulu majman kale gau nıbi bı rö la. * ⁸ Nabıc umagö kale gau, nıbi nabıc umagö rö la. Pen meg kale gau, kain hapeb, laıön a gıpal u, meg rö la. * ⁹ Pabıtı gau, ain sior rö u lıla. Pen ıru nöp auan pakeila u me, kaj hos ıru nöp gadal badal gau ıru nöp fıŋ gi dam pen pen alıg amöm, gi gu göp rö u haga. * ¹⁰ Hıgan adıŋ mıŋ, rırabö amın nıbi bı hauö ilön göp rö u la. God gö, rakın unbö mamıd u, nıbi bı gau kalıp ilön ke naij yabıtı ñöl gi

* **8:7:** Eks 9:23-26; Esi 38:22; Joe 2:30 * **8:11:** Jer 9:15 * **8:12:** Esi 32:7; Rep 6:12-13 * **8:13:** Rep 9:12; 11:14 * **9:1:** Rep 20:1 * **9:2:** Jen 19:28; Joe 2:2,10; Eks 10:12-15 * **9:4:** Rep 7:3 * **9:6:** Job 3:21; Jer 8:3 * **9:7:** Joe 2:4 * **9:8:** Joe 1:6 * **9:9:** Joe 2:5

mideinaböl. ¹¹ Jon habladin anib gau kin kale, ejol udöm migan mauñ juaga abad midöp ejol anibu me. Hibru manö hagöm, hib nipe Abadon a gimidal pen Grik manö hagöm, Apolyon a gimidal.*

¹² Anib u, minjör kub nöd u hadö pis göp pen minjör kub mihöp midöp.

Ejol kagoł jin u atin magö nipe u pu ga

¹³ Pen ejol kagoł jin u, atin magö nipe pu ga ninöm yad ninö, manö ap auaia bid kabö gol udöm gila adö au, kom mihau mihau midmidöp anib au nibö. Bid anibu God amgö ilö au gilağ mideia. ¹⁴ Manö anibu ejol kagoł jin atin magö ud mideia u nip haga, “Ejol mihau mihau nagı adık lölö, ñig kub yabıl Yupredis goł au midpal gau, hubık yumön,” a ga. ¹⁵ God ejol mihau mihau anib gau kalıp nöd hag lö, mi anibu nöp, rakın anibu nöp, ñin anibu nöp, magö anibu nöp abad midmidal u me, ñin anibu hadö aua rö, nıbi bı minöğ naböğ it i iru nöp al pak löl, a göm, hubık yua. Nıbi bı minöğ naböğ adö it i midpal gau magöğhalö naböğ mihau nıgağ rö hagöm, naböğ mihöp midailö, naböğ aın ap al pak linig arla. * ¹⁶ Pen yıp hagla ninö, ami bı kaj hos adö asıköm nıbi bı pen pen al pak linig arla gau du hadred mitön (200,000,000) mideila.

¹⁷ Pen yad ninö, kaj hos kale gau abe, bı hos adö asıkla gau abe kapa sior yımla gau, rimnap mab mitağ atı rö ga, rimnap kabö mu “sapaia” a gıpal u rö ga, rimnap kabö uhaın “salpa” a gıpal u rö ga. Kaj hos nabıc gau, laiön nabıc rö la. Meg migan kale lağ nıbö mab mitağ abe, hadu abe, nan salpa haın naj ası yabıl u abe aua. ¹⁸ Meg migan kale lağ nıbö mab mitağ abe, hadu abe, nan salpa haın naj ası yabıl u abe apöm gö, nıbi bı iru nöp um hakla. Nıbi bı minöğ naböğ adö it i midpal gau magöğhalö naböğ mihau nıgağ rö hagöm, naböğ mihöp midailö, naböğ aın ap umla. ¹⁹ Kaj hos anib gau kılö kale u mideia maj migan kale abe, amın adin mın kale abe. Amın kale gau, haıço nabıc rö la u me, nıbi bı gau kalıp

gı naj göl rö la. ²⁰ Pen nan naj anib gau gö, nıbi bı iru nöp um hakla u, nıbi bı mideila gau ga anibu ninöm, nıhön gıng kabö mab nan gau udun ñimagö hon ke nöp nan pıral gı lbun a göm, arö gagla. Nıhön gıng nan si nan naj gıpun a göm, arö gagla. Pen nan yıharın gau, nan amgö nıagmidöp gau, nan manö nıagmidöp gau, nan adan ajagmidöp gau, nan kabö gol, silpa, bras, kabö, mab udöm gila gau nöp sabe gun a göm, kınaki aıön pi nan naj gau kalıp nöp sabe gun a göm, gı mideila. * ²¹ Pen wıp alöm, kuj göm, nıbi bı si si göm, nan si udöm, gılö arö ninöl gı, nıhön gıng anıg gabun, a göm, arö gagla.

10

Ejol ap Jon nip köp ñö ñıga

¹ Pen naböğ nın damem ninö, ejol kılö yabıl unbö ke ap kumi kabö adö lağ nıbö auajıp. Ejol anibu nip kumi rud ap wam wam gö ninöl gı, sıböñ nabıc nıpe pıral gıgabö göm, mulu adın nıpe u sıdö rö mailö göm, ma kıl nıpe u mab inöm mitağ göp rö u ga. ² Nıpe kumi kabö adö lağ nıbö apöm, ma yıjıg kıl u ñig solwara adö u rauöm, ma sıdagö kıl u minöğ adö u raua. Köp pro bad ap pılai udöl gı mideia. ³ Pen nıpe kaj laiön manö kub hagöp rö u hagö, rımu unbö mudun jin u manö kub hagöm manö rimnap pen haga. ⁴ Manö haga anibu kalı kılın rıknam, a gınö, manö ap kumi kabö adö lağ nıbö haga, “Manö anibu halö kalı kılın rıkagmön; manö anibu pi göl midan,” a ga. *

⁵ Pen ejol ma böğ lap u ñig solwara adö u rauöm, böğ lap u minöğ adö u rauöm mideia ninö u, ñin yıjıg kıl nıpe u dap ranöm, God ram minöğ adö lağ au yama.

* ⁶ Anıg göm, God pör nöp pör nöp kamın midöp u, kumi kabö adö lağ nan gau magöğhalö gı la u, minöğ naböğ nan gau magöğhalö gı la u, ñig solwara nan gau magöğhalö gı la u, God nınö anibu midöp rö nınö yabıl hagabin a göm haga, “God mıñı rapın midagnab! ⁷ Pen ejol mudun

* **9:11:** Hibru manö Abadon abe, Grik manö Apolyon abe, manö it u “Bı nıbi bı al pak lep.” * **9:15:** Rep 8:7-12

* **9:20:** Rep 16:9,11; Sam 115:4-7; 135:15-17; Dan 5:23 * **10:4:** Dan 12:4,9 * **10:5:** Dud 32:40; Dan 12:7

jiŋ u aŋiŋ magö nipe pu giŋig giŋab ņin anibu nöp, God nipe manö hagep bi nip wög giŋa gau kalip haga rö nöp, manö nipe pi göl midöp u uri giŋab,” a ga. *

⁸ Pen manö kumi kabö adö laŋ nibö nöd niŋnö u, yip kauyaŋ hagöm haga, “Ejol ma böŋ lap u ņig solwara adö rauöm, böŋ lap u m+nöŋ adö rauöm midöp u nip ammön hagö, köp pro pŋai ud midöp u, nöp ņinim,” a ga.

⁹ Anig hageia, ejol mideia u amem, yip köp pro yagol u ņi, a giŋö, yip ņöl giŋa haga, “Ud ņöŋ. Niŋö, meg miŋan ne u bom ņig dö kal göp rö giŋab u pen mudun aŋ yaŋ amöm, asi giŋab,” a ga. * ¹⁰ Hageia, köp pro anibu uдем niŋnö, bom ņig dö kal rö ga u pen niŋ pa bo yunö, mudun aŋ yaŋ amöm asi ga.

¹¹ Pen yip haga, “Nibi bi ram m+nöŋ ke ke gau iru nöp, haŋ ke ke gau iru nöp, manö yabiŋ ke ke gau iru nöp, kiŋ ram m+nöŋ gau abad midpal ke ke gau iru nöp, hainö kalip niŋön niŋön giŋab u, God manö u kauyaŋ hag ņimön,” a ga.

11

Bi God manö hag ņeb miŋau

¹ Pen yip ur miŋö nan li niŋbal ap ņöl giŋa hagla, “Am God sabe gep ram u li niŋmön, God nip nan sabe giŋal bid adö u li niŋmön, giŋmön. Nibi bi God sabe gep ram raul miŋan apöm nip sabe giŋaböl gau u rö nöp, wö ral niŋmön. *

² Pen Juda nibi bi wasö gau, pör apöm waryö höŋ aŋ yaŋ midpal rö, ka anibu halö li niŋagmön. Niŋön giŋig: kale nöp daun kub uŋ Jerusalem naj göl gi midlö midlö, rakin unbö ņin juöl miŋöp ado gi da yigwö aŋ nibö (42) arnab. * ³ Yad pen, bi manö yad hag ņeb miŋöp hag yunö, yiŋariŋ wadi asöl rö gau yimöm, manö yad hag ņi ajlö, ņin wan dausan du hadred sikisdi (1260) arnab,” a ga.

⁴ Bi God manö hagep anib miŋau, Bi Kub m+nöŋ naböŋ iŋ i abad midöp u, amgö ilö nipe au midpil. Kale mab olip ur

miŋau, lam miŋau me. * ⁵ Pen nibi bi rimnap kalip miŋöŋ gi naj giŋig giŋö, mab miŋaŋ meg miŋan kale u nibö apöm, kalip in haknab. Kalip miŋöŋ gi naj geinaböl nibi bi gau, kalip anig unbö rö nöp giŋab. * ⁶ God kalip miŋöŋ kŋö nipe ņö, manö hagep wög nipe gi damöl gi, möŋ alagaŋ, a giŋö, alagnab; ņig gau hagape laŋ, a giŋö, hagape linab; nibi bi gau kalip marö niŋön niŋön gau gaŋ, a giŋö, giŋab. Niŋ aigeg anig giŋim a giŋabil u, anig unbö rö nöp giŋab. * ⁷ Pen God manö u hag ņi dammil, naböŋ hag haklö, nan hapeb uŋöm miŋan mauŋ juaga yaŋ nibö aunab u, kalip miŋöŋ aip pen pen gi damöm, böŋ nöp al pak lö umnabil. *

⁸ Wip he miŋö anib miŋau mideinabil daun kub yabiŋ u lor aŋ au. Daun kub yabiŋ anibu me, Bi Kub u nip mab kros ba laŋ al pak lila. Pen daun kub yabiŋ anibu hib ap Sodom, hib ap Ijip, a giŋal. *

⁹ Pen nibi bi ram m+nöŋ gau ke ke midpal gau, iŋ ke ke midpal gau, manö ke ke hagpal gau, haŋ ke ke la gau, kalip miŋöŋ niŋöl gi nöp midöm, wip he miŋö anib miŋau dam riŋöl gagmim, a giŋö, umnabil ņin adiaŋ u riköm, ņin miŋau niŋaŋ halö kuö au nöp midlö niŋöl gi, nibi bi anib gau wip he miŋö anib miŋau niŋ sisi giŋaböl.

¹⁰ Bi God manö hagep anib miŋau, nibi bi m+nöŋ naböŋ adö iŋ i midpal kalip miŋör kub ņi midmidil rö, pen paj hagöm, nan kub niŋöl gi, nan aij pen ņö pen ņö giŋaböl.

¹¹ Pen ņin adiaŋ u abe, ņin miŋau niŋaŋ abe, wip he miŋö anib miŋau gau midailö pen God nipe ake bad ap yuö aŋ kalip yaŋ arö urakmil nanöl midailö. Anig ga niŋöm, nibi bi niŋeila gau kalip aninŋn yabiŋ ga. * ¹² Pen bi God manö hagep anib miŋau niŋlö, manö kub ap kumi kabö adö laŋ nibö, “Kale auŋ!” a ga. Nibi bi kauaŋ mauaŋ kale miŋöŋ gau niŋ midlö niŋöl gi, kumi rud ap kalip wam wam gi udö, God ram m+nöŋ kumi kabö adö laŋ au arlö. *

* **10:7:** Emo 3:7 * **10:9:** Esi 2:8; 3:1-3 * **11:1:** Esi 40:3; Sek 2:1-2 * **11:2:** Luk 21:24; Rep 13:5 * **11:4:** Sek 4:3,11-14 * **11:5:** 2Sa 22:9; Sam 97:3 * **11:6:** 1Ki 17:1; Eks 7:17-20; 1Sa 4:8 * **11:7:** Dan 7:21; Rep 12:17; 13:7; 17:8 * **11:8:** Luk 13:34 * **11:11:** Esi 37:5,10 * **11:12:** 2Ki 2:11

13 Pen magö anıbu nöp, munmon kub yabıtı udöm, daun kub anıbu naböñ unbö sıduñ lañ rö hagöm, naböñ unbö ajıp u mıdeıla nıñöm naböñ añı ap pa jö ma jö gö, nıbi bı sepen dausan um hakla. Pen nıbi bı mıdeıla gau, nan ga anıbu nıñöm pıñıñ göm, God ram mınöñ kumi kabö adö lañ au mıdöp u nıp hib haglö adö ara. *

14 Pen nıñım! Mıñör kub yıgwö añ nıbö u hadö pıs göp, pen mıñı mıñör kub yıgwö nıgan nıbö u söł gınıg gab. *

Ejol mudun jıñ u aıñ magö nıpe pu ga

15 Magö anıbu nöp ejol mudun jıñ u, aıñ magö nıpe u pu gö nıñöl gı, manö ap kumi kabö adö lañ nıbö hagöm haga,

“Uri Bı Kub hon u, Kraıs nıpe u aıp, ram mınöñ gau magöñhalö pör nöp pör nöp abad mıdnab,” a ga. *

16 Pen bı kub manö ud asıkep ñın juöl añı ap ado gı da yıgwö mılö u (24), sea kın adö kale u God amgö ilö nıpe asık mıdeıla gau, kugom yımöm ubör yıhön göm, God nıp sabe göl gı hagla,

17 “God, ne Bı Kub klö ke yabıtı u! Nöd mıdmıdan, mıñı mıdep nöp mıdpan!

Bı klö unbö ke yabıtı pör mıdpan rö, mıñı nıbi bı ram mınöñ gau magöñhalö

Kın kale mıdpan u rö, nöp aıj yabıtı gabun!

18 Nıbi bı ram mınöñ gau nıbö nöp nıñöm, kal yabıtı jula.

Pen mıñı ne kal juep ñın u hadö auöp. Mıñı nıbi bı umla gau kalıp

manö kub hagep ñın u hadö auöp.

Mıñı nıbi bı nöp wög göm, manö ne hag ñıbal gau abe,

nıbi bı manö aıj ne nıñ udöm, hib ne nıñöm ana uđpal gau abe,

nıbi bı hib halö mıdpal aka ramö gau mıdpal gau magöñhalö,

nan aıj kalıp pen ñınabön,

ñın u hadö auöp.

Pen nıbi bı hałöwałö göm,

nıbi bı rımnab kalıp al pak lıbal gau,

kalıp pen u rö nöp al pak lınabön, ñın u hadö auöp,” a gıla. *

19 Anıg haglö nıñöl gı, God sabe gep ram kumi kabö adö lañ au mıdöp u mıgan hııköm, God Manö mıdeıla kes magö u waiö la nıñnö. Magö anıbu nöp añım añım udöm, rımu hagöm, gu kub yabıtı u hagöm, munmon udöm, möñ gapı magö kub yabıtı paköm, ga. *

12

Nıbi u abe re ubıtı kub u abe

1 Pen naböñ nıñ damem nıñnö, nan ke hain nıbö kub ap kumi kabö añ aulık ga. Nıbi ap sıdö waıtı rö löm, ma nıpe rakın adö au löm, gapı unbö mıgan lañ u, kwın rol gıpal rö usajıl bad nıpe nabıc adö lañ lö mıdeıla. 2 Pen nıpe ñı painañ rıknıg, ñı painañ nıñö nıñöl gı, wög paköm gaia. *

3 Nan ke hain nıbö ap halö, kumi kabö añ aulık waiö la nıñnö. Re ubıtı hagape halö kub yabıtı unbö ke ap mıdeıla. Nabıc cög nıpe unbö mudun jıñ löm, kom nıpe unbö sıduñ lañ löm, kın rol gıpal usajıl bad gau, nabıc cög adö nıpe ke ke löm mıdeıla. *

4 Re ubıtı kub anıbu, amın nıpe u gapı kumi kabö adö lañ gau pakö, iru nöp bıg ju mınöñ naböñ ıtı ju luga. Anıb u, gapı magöñhalö mıdeıla gau naböñ mıhau nıgan rö hagöm, naböñ mıhöp mıdailö, naböñ añı ap bıg ju yua. Pen nıpe nıbi ñı painañ yag daunıg geia u, yag dauö ñıñın, a göm, apöm abad mıdeıla. *

5 Pen nıbi anıbu ñı ap yag daua. Ñı anıbu nıpe ain ur mılö udöm, nıbi bı ram mınöñ gau magöñhalö abad mıdeınab. Pen nıbi u ñı anıbu nıp yag dauö, ejol ap ñı anıbu pıtı gı udöm, dam God nıpe sea kın nıpe kumi kabö adö lañ mıdöp au ud ara. *

6 God nıbi anıbu nıp ka ap gı lö, pıñıñ gı anıb gau amöm, anıb gau nöp mıdö nıñöl gı, God nıp nan magö ñöl gı abad mıdeınab ñın wan dausan du hadred sikısdı (1260) arnab.

7 Pen kumi kabö adö lañ au, ejol kub Maikel ejol nıpe gau udöm amöm, re ubıtı

* 11:13: Rep 6:12; 16:18 * 11:14: Rep 9:12 * 11:15: Eks 15:18; Sam 10:16; Dan 2:44; 7:14 * 11:18: Sam 110:5; Ro 2:5; Rep 20:11-13; Sam 115:13 * 11:19: Hib 9:4; Rep 8:5; 15:5; 16:21 * 12:2: Mai 4:10 * 12:3: Dan 7:7 * 12:4: Dan 8:10 * 12:5: Ais 7:14; 66:7; Sam 2:9; Rep 19:15 * 12:7: Jud 9

kub anibu yam nipe gau aip pen pen göm gi damöm me, * 8-9 re ubit kub u yam nipe gau halö, kumi kabö adö lan nibö al ridik yuöm böñ nöp minöñ naböñ il i yula. Re hadame dagol gau mideia, re anibu kijaki aka Seden a gipal u, nipe nöp nibi bi ram minöñ gau gau magöñhalö kalip manö pir alö, manö piral nipe u niñla. *

¹⁰ Pen manö kub ap kumi kabö adö lan au nibö hagöm haga,

“Miñi God nipe nibi bi gau ud kamij yunab.

Miñi God nipe klö nipe udöm, nibi bi ram minöñ gau gau magöñhalö Kiñ kub ke yabit mideinab.

Miñi God Krais nipe u nöp,

Bi Kub klö ke yabit midöm,

nibi bi ram minöñ gau gau magöñhalö abad mideinab.

Nihön ginig: Seden nipe God amgö ilö nipe au midöm,

sido an, sibön yan,

añ mam hon gau nan si nan naj nihön nihön geila gau hagmidöp u,

nip minöñ naböñ il yan ud yula. *

¹¹ Pen añ mam hon gau,

Sipsip Pi hagape nipe u abe,

Krais manö niñö hag niñmidal u abe gö,

Seden nip mo kale gau lila.

Nibi bi nipe nöp midpun, a göm, piñij gagöm,

hanip al pak linig al pak löl, a gi gasi niñla.

¹² Anib u, kale kumi kabö adö lan au midpim gau,

miñ miñ göl gi midaimim.

Pen kale minöñ naböñ abe, niñ solwara u abe midpim gau,

kalöp mög niñbin.

Nihön ginig: Seden nip kale midpim anib yan ud yulö,

niñ nipe iru midagöp rö, kal yabit juöp,” a ga. *

¹³ Pen re ubit kub anibu, yip minöñ naböñ adö il i ud yubal, a göm, gasi u niñöm, nibi niñ yag daua anibu nip ridik gi yuaia pen, ¹⁴ God nibi anibu nip yaur

du kub auan kub mihau li ñö, nipe u göm ram minöñ kabö nöp midöp an au God ka nipe gi la anibu ara. Am anib gau midö niñöl gi, God nipe nip nan magö ñöl gi abad midö, mi mihau niñan rakin unbö kagol jij arnab. Re ubit u nibi u nip nan naj ap ginim rö lagnab. *

¹⁵ Pen re ubit u, niñ ul rö tihak yunö nibi anibu nip ugal aran, a göm, tihaka u, ¹⁶ pen minöñ u nibi anibu nip gi ñö, niñ re ubit ul rö tihak yua anibu minöñ naböñ migang gau pa jö gi amöm, ur ur gö ara. ¹⁷ Anig gö, re ubit u nibi anibu mulu kal yabit lugö, nibi u niñ painan nipe gau, God Manö hagöp rö göm, Jisas manö niñö nipe niñ udöm hain göm nibi bi rimnap kalip hag niñbal gau aip pen pen ginig ara.

* ¹⁸ Pen re ubit u amöm niñ solwara göl au urak mideia.

13

Nan hapeb ap niñ solwara an gau nibö apjaka

¹ Midem niñnö, nan hapeb rö ap, niñ solwara an gau nibö aueia. Nabic cög nipe unbö mudun jij löm, kom unbö sidun lan löm, kiñ rol gipal usajil bad gau, kom adij ke ke löm mideia. Pen nabic nipe unbö mudun jij u, God nip hag juep hib naj rimnap añi añi kalit klij rik lilö mideia.

* ² Nan hapeb anibu, kain hapeb leped rö la u pen ma nipe gau kain hapeb bea ma rö la. Meg migang nipe u, kain hapeb laiön meg migang rö la. Pen re ubit u, klö nipe ke abe, kiñ kub ke yabit mideia klö u abe, nan hapeb anibu nip ña. * ³ Pen nan hapeb anibu nabic cög nipe ap, nöd böñ nöp al pak lilö kila ga rö la u pen kuöyan mitep ga. Anig gö, nibi bi minöñ naböñ adö il i gau gau magöñhalö gasi gasi löm, nan hapeb anibu nip hain gila. * ⁴ Pen re ubit anibu kiñ kub ke yabit mideia klö u nan hapeb anibu nip ña u me, nibi bi gau re ubit anibu nip hib haglö adö ara. Pen nan hapeb anibu abe kiñ kub ke yabit rö midöp u, nibi bi rimnap nip aip pen pen göl rö lagöp, a göm, nibi bi gau magöñhalö

* **12:8-9:** Jen 3:1,14; Luk 10:18; 22:31; Rep 20:2 * **12:10:** Job 1:11; Sek 3:1 * **12:12:** Ais 44:23; 49:13 * **12:14:**

Dan 7:25; 12:7 * **12:17:** Rep 11:7 * **13:1:** Rep 12:3; 17:3,7-12 * **13:2:** Dan 7:4-6 * **13:3:** Rep 17:8

nan hapeb u, u rö nöp hib nipe haglö adö ara.

⁵ Pen God nan hapeb anibu nip nipebir arö gö, hib nipe ke hagö adö arö, God hib nipe manö naj hagöm dap lugö, rak+n unbö ñ+n juöl mihöp ado gi da unbö yigwö aṅ nibo u (42) ara. * ⁶ Nipe anig göm, God nip hag juöm, hib nipe manö naj hagöm, ram minöṅ nipe kumi kabö adö laṅ au hag juöm, adö laṅ au nipe aip midpal gau kalip hag juöm, ga. ⁷ Pen God nan hapeb anibu nip nipebir arö gö, Krais nibi bi nipe gau aip pen pen göm, al juöm, nibi bi gau magöṅhalö, iṭ ke ke midpal rö, ram minöṅ ke ke midpal rö, manö yabiṭ ke ke hagpal rö, hañ ke ke löp rö, kalip magöṅhalö abadöl mideia. * ⁸ Nibi bi minöṅ naböṅ adö iṭ i gau gau magöṅhalö rö, nan hapeb anibu hib nipe haglö adö arnab. Pen nibi bi au, ram minöṅ hadame dagol gau gi laga ñ+n u, God nibi bi pör kam+iṅ nöp mideinabol buk an+b yaṅ hib kale kal+ kñ rika gau nöp, nan hapeb anibu hib nipe haglö adö aragnab. Buk anibu, Sipsip Pi al pak lilo uma u buk nipe me u. *

⁹ Kale nibi bi gasi rimid midainim gau manö anib i niṅim!

¹⁰ Nibi bi God nagi aröl, a göm, niṅöb gau, nagi arnabol.

Nibi bi ru milö kid udöm bin+iṅ gilö umöl, a göm, niṅöb gau,

ru milö kid udöm bin+iṅ gilö umnabol.

Anig ginab rö, Krais nibi bi nipe gau ap lug pakagun, a göm, Krais manö aij u niṅ ud pidöṅ göm, hagöp rö göm, Krais nip ciṅ aij göl gi nöp midaiöl. *

Nan hapeb ap halö minöṅ naböṅ aṅ giyaṅ nibo apjaka

¹¹ Pen kauyaṅ niṅem niṅnö, nan hapeb rö ap halö minöṅ naböṅ aṅ giyaṅ nibo apjaka. Kom nipe mihau u, sipsip pi kom rö la u pen manö nipe u, re ubiṭ rö haga.

¹² Nipe nan hapeb nöd nibo u nip wög gi ñöl gi, nibi bi ram minöṅ gau magöṅhalö manö klö hagöm gö, nan hapeb nöd nibo nöd böṅ nöp al pak lilo kila ga rö la u pen

* **13:5:** Dan 7:8,25; 11:36; Rep 11:2 * **13:7:** Rep 11:7 Jer 15:2; 43:11; Rep 14:12 * **13:13:** Mad 24:24; 1Ki 18:24-39; Rep 19:20

kuöyaṅ mitep ga anibu nip hib haglö adö ara.

¹³ Nan hapeb hain nibo u nan gagep rö göm, nan nipeb niṅagep rö göm, ga. Nibi bi niṅmidlö niṅöl gi, nipe gö, mab mitaṅ kumi kabö adö laṅ nibo ap minöṅ naböṅ iṭ yaṅ luga. * ¹⁴ Pen God nipe nan hapeb hain nibo anibu nipebir arö gö, nan hapeb nöd nibo amgö ilö nipe au nan gagep rö gaia u me, nibi bi minöṅ naböṅ gau gau magöṅhalö manö piral nipe u niṅ udla. Nan hapeb hain nibo u nibi bi gau kalip hagö, kale nan hapeb ru milö kid ud böṅ nöp al pak lila u pen kauyaṅ midöp u hib nipe dap rannig, nan nip rö ap gi lila.

¹⁵ Pen God nan hapeb hain nibo u nip nipebir arö gö, nan ana nan hapeb nöd nibo rö gi lila anibu nip ake bad u pu gö arö, kam+iṅ löm, manö hagöm haga, “Yad bi kub. Hib yad nöp hagmim adö araṅ,” a ga. Anig hageia, nibi bi hib nipe haglö adö araga gau magöṅhalö hagö al pak lila.

¹⁶ Nipe hagö, nibi bi hib mideia gau, nibi bi hib midageia gau; nibi bi mani iru mideia gau, nibi bi mani midageia gau; nibi bi nagi wög geila gau, nibi bi gasi kale ke wög geila gau; kale magöṅhalö kñ ap ñ+magö yijig kid u aka nable laṅ udla. *

¹⁷ Pen nibi bi kñ anibu udagla gau, nan rauöl rö aka nan sikim göl rö laga. Kñ anibu me, nan hapeb u hib nipe aka naba nipe me u.

¹⁸ Nibi bi gasi niṅ aij gipal gau manö iṭ anibu ulhai niṅöl rö löp. Niṅ aij göm me, nan hapeb anibu naba nipe iṭ u niṅnabol. Naba anibu, bi ap hib nipe u midöp. Naba anibu me kagoṭ kagoṭ kagoṭ (666).

14

Nibi bi iru nöp kimap gisön nibo ap hagla

¹ Pen kauyaṅ niṅem niṅnö, Sipsip Pi u Saion Dum ilö laṅ ranöl midö niṅöl gi, nibi bi wan hadred podi po dausan (144,000) gau nipe aip mideila. Nibi bi nipe aip mideila anib gau, nable kale laṅ hib nipe u abe, Nap hib u abe kal+ kñ rik lilo

* **13:8:** Sam 69:28; Rep 17:8; 20:12,15; 21:27 * **13:10:** * **13:16:** Rep 14:9-11; 16:2; 20:4

mideia. ² Pen manö ap kumi kabö adö laŋ au nı̄bö ñı̄g hij kub bı̄g gu hagöp rö aka rı̄mu gu mı̄lōbō hagöp rö u hagö nı̄ŋnō. Manö anı̄bu, nan gida rö pakpal hagöp rö u haga. * ³ Pen nı̄bi bı̄ wan hadred podi po dausan (144,000) anı̄b gau kale sea kin adö au gı̄danı̄ mı̄dōm, nan kamı̄ŋ mı̄hau mı̄hau abe, bı̄ manö ud ası̄kep gau abe nı̄ŋ mı̄dlō nı̄ŋöl gı̄, kale kım̄ap gı̄sōn nı̄bö ap hagla. Kım̄ap gı̄sōn nı̄bö anı̄bu, nı̄bi bı̄ mı̄nōŋ adö it i nı̄bö rı̄mnap nı̄ŋöl rö laga; nı̄bi bı̄ wan hadred podi po dausan (144,000) God rau adog uda anı̄b gau nöp kım̄ap anı̄bu nı̄ŋöl rö la. * ⁴ Bı̄ anı̄b gau kale nı̄bi aip gı̄ ajagpal; bı̄ praj rö mı̄dpal. Sipsip Pi nı̄pe gai arab nı̄ŋōm, nı̄p hain gı̄pal. Krais kalı̄p nı̄bi bı̄ anı̄ gau nı̄bö rau adog udōm, God nı̄p abe, Sipsip Pi nı̄p abe kalı̄p nan magö nöd ral daumı̄dal rö nöp ña. ⁵ Manö pı̄ral rı̄mnap hagagla; nan si nan naij rı̄mnap gagla.

Ejol mı̄hau nı̄ganı̄ manö hag ñı̄la

⁶ Pen kauyaŋ u nı̄ŋem nı̄ŋnō, ejol ap kumi kabö anı̄ aulı̄k u gı̄ ajöl gı̄, nı̄bi bı̄ mı̄nōŋ nabōŋ adö it i, hañ ke ke löp rö, it ke ke mı̄dpal rö, manö yabı̄t ke ke hagpal rö, ram mı̄nōŋ ke ke mı̄dpal rö, Krais manö aij pör mideinab u kalı̄p hag ñı̄nı̄g ga. ⁷ Wı̄ñ kub alōm haga, “God nı̄pe manö kub hagnab ñı̄n u hadö auöp rö, God nı̄p anı̄nı̄n gö pı̄ñı̄ŋ gı̄mim. Bı̄ Kub kumi kabö adö laŋ, mı̄nōŋ nabōŋ it i, ñı̄g solwara, ñı̄g ilam gau magōŋhalö gı̄ la u, hib nı̄pe u hagpe adö araŋ,” a ga.

⁸ Ejol ap, ejol nöd u nı̄p hain göl gı̄ haga, “God gö daun kub Babilon böŋ nöp ap lug paköp o! Nı̄bi bı̄ Babilon gau kale nı̄bi si bı̄ si göm, gı̄ naij unbö ke gı̄lō gı̄lō, nı̄bi bı̄ ram mı̄nōŋ gau gau magōŋhalö nı̄ŋōm anı̄b unbö rö nöp gı̄la. Babilon nı̄pe ñı̄g wain kłō nı̄pe ke ñı̄ŋōm, nı̄bi bı̄ ram mı̄nōŋ ke rı̄mnap gau kalı̄p ñö ñı̄ŋlō, nı̄pe göp rö, kale u rö nöp hauı̄ alö gı̄ naij nöp gı̄la,” a ga. *

⁹ Ejol ap pen, ejol nöd mı̄hau u kalı̄p hain göm, wı̄ñ kub alōm haga, “Nı̄bi bı̄

nan hapeb u hib nı̄pe dap ranöl gı̄, nan nı̄p rö nı̄ŋōm gı̄ lı̄la u hib nı̄pe dap ranöl gı̄, kłı̄ñ nı̄pe u nable laŋ aka ñı̄magö adö au udeinaböl gau, * ¹⁰ God nı̄p mulu yabı̄t lugö, ñı̄g wain asi yabı̄t u, kap kale yaŋ ralö ajmaŋ rauö, ñö ñı̄ŋnaböl. Ejol uı̄ gau abe, Sipsip Pi u abe nı̄ŋmı̄dlō nı̄ŋöl gı̄, kalı̄p hag mab ke yaŋ u yuö, mab mı̄taŋ salpa halö u kalı̄p inö nı̄ŋöl gı̄, wög pak mideinaböl. * ¹¹ Mab mı̄taŋ u kalı̄p inö nı̄ŋöl gı̄, mab hadu anı̄bu ranōm, gı̄ damōm, pör pör nöp ap ranöl gı̄ mideinab. Anı̄b u, nan hapeb anı̄bu hib haglö adö arnab nı̄bi bı̄ gau, nan ana nı̄p rö gı̄la anı̄bu hib haglö adö arnab nı̄bi bı̄ gau, hib nı̄pe kłı̄ñ anı̄bu udnaböl nı̄bi bı̄ gau, God kalı̄p pen ilōn kub yabı̄t u sı̄dö anı̄, sı̄bōn yaŋ, pör pör nöp ñı̄nab,” a ga. * ¹² Anı̄g gı̄nab rö, Krais nı̄bi bı̄ nı̄pe gau ap lug pakagun, a göm, God Manö hagöp rö nı̄ŋ ud pı̄dōŋ göm, hagöp rö göm, Jisas nı̄p cı̄g aij göl gı̄ nöp mı̄daiöl. *

¹³ Pen manö ap kumi kabö adö laŋ nı̄bö yı̄p haga, “Manö hagnı̄g gabin i kalı̄ kłı̄ñ rı̄kmōn. Mı̄ñi marö göp ñı̄n i, nı̄bi bı̄ Bı̄ Kub nı̄p nı̄ŋ udōm umnaböl gau, mı̄ñ mı̄ñ gı̄naböl,” a ga. Hageia, God Ana nı̄pe haga, “Nı̄ŋö yabı̄t. Kale marö udöl gı̄ wög uı̄ham gı̄ mı̄dpal rö, kale ake lōm, mı̄ñ mı̄ñ göl gı̄ mideinaböl,” a ga.

Nan wög mı̄nōŋ adö it i pı̄dōŋ göp

¹⁴ Pen yad nı̄ŋnō, Bı̄ ap Ñı̄ nı̄pe rö bı̄ ap, kumi kabö rud bad adö au ası̄k mideia. Nabı̄c cög nı̄pe laŋ, kabö gol udōm usajı̄l bad gı̄la ap rol göm, ru agon gı̄tapi rö gı̄gabe göp ru kı̄d yabı̄t wid magö rı̄k daubal rö ap ud mideia. *

¹⁵ Pen ejol ap, God sabe gep ram raul mı̄gan yaŋ nı̄bö apōm, bı̄ kumi kabö rud bad adö au ası̄k mideia u nı̄p wı̄ñ kub alōm haga, “Mı̄nōŋ nabōŋ adö yaŋ wid magö gau po göp. Wid rı̄k daupe ñı̄n u auöp rö, ru agon gı̄tapi rö ne anı̄bu udmōn, rı̄k dap magum gı̄mōn,” a ga. ¹⁶ Hageia, bı̄ kumi kabö rud bad adö au ası̄k mideia u, ru agon gı̄tapi rö nı̄pe u

* **14:2:** Rep 1:15; 19:6 * **14:3:** Ais 42:10; Rep 5:9; 7:4 * **14:8:** Ais 21:9; Jer 51:7,8; Rep 17:2; 18:2,3 * **14:9:** Rep 13:12-17 * **14:10:** Jen 19:24; Sam 75:8; Ais 51:17,22; Jer 25:15-16; Esi 38:22; Rep 16:19; 20:10; 21:8 * **14:11:** Ais 34:10 * **14:12:** Rep 13:10 * **14:14:** Dan 7:13

1 Pen yad niḡnō, manō ap God sabe gep ram raul miḡan yaḡ niḡbō ejol unbō mudun jiḡ gau kalip wiḡn kub alōm haga, “Niḡbi bi gi naij giḡlō God kalip mulu kal niḡjōm miḡjōr niḡnab u, kiḡnaḡ unbō mudun jiḡ ajōḡ laḡ ajmaḡ rauōm miḡdōp gau, dam miḡnōḡ adō yaḡ hoḡ giḡpe araḡ,” a ga.

2 Anig hageia, ejol nōd u kiḡnaḡ niḡpe dam miḡnōḡ adō yaḡ hoḡ gö, niḡbi bi nan hapeb kḡiḡ u udōm, nan ana niḡp rō giḡla sabe geila gau, kalip wōs hapeb ilōn kub udep gau la.

3 Ejol yiḡwō aḡ niḡbō u, kiḡnaḡ niḡpe dam niḡḡ solwara adō u hoḡ gö, niḡḡ solwara u, bi uma hagape u rō lōm, nan niḡḡ solwara aḡ anib gau miḡdeila gau, magōḡhalō um hakla.

4 Ejol yiḡwō niḡgaḡ niḡbō u, kiḡnaḡ niḡpe dam, niḡḡ ilam juōp gau abe niḡḡ yiḡharḡḡ ap lugōp adō gau abe hoḡ gö, niḡḡ gau magōḡhalō hagape la. 5 Pen ejol niḡḡ magōḡhalō abad miḡdōp u haga, “Ne Bi Uḡ.

Ne hadame dagol miḡdmidan; ne uri u rō nōp miḡdpan.

Ne manō ud asiḡ aiḡ yabiḡ giḡmōn, kalip niḡjō yabiḡ anig giḡpan.

6 Niḡbi bi anib gau nōp me, niḡbi bi ne gau kalip al pak lōm, bi manō ne hagep gau kalip al pak lōm giḡlō,

hagape kale luga u me, ne kalip pen u rō nōp hagape niḡ niḡjabōl u, kale ke göm udabōl me u,” a ga.

7 Anig hageia, manō ap God niḡp nan sabe gep biḡ adō au niḡbō haga,

“God Bi Kub kḡō naij ke yabiḡ. Ne manō ud asiḡ aiḡ yabiḡ giḡmōn kalip niḡjō yabiḡ anig giḡpan,” a ga. *

8 Ejol yiḡwo miḡlō u, kiḡnaḡ niḡpe u dam siḡdō u niḡp hoḡ gö, niḡbi bi gau kalip kal yabiḡ niḡniḡm rō la. 9 Kal yabiḡ niḡjōm, kalip rapin ina u pen nan si nan naij giḡla u, niḡhōn giḡniḡ anig giḡpun, a göm, arō göm, miḡd aiḡ göm, God hib niḡpe haglō adō araga.

* 16:2: Eks 9:10; Rep 13:12-17 * 16:3: Eks 7:17-21

* 16:10-11: Eks 10:22; Ais 8:21-22 * 16:12: Ais 11:15

* 16:16: Sek 12:11 * 16:18: Rep 4:5; 8:5

God hanip marō niḡab u, a göm, niḡp hag jula.

*

10-11 Ejol mamid u, kiḡnaḡ niḡpe u dam nan hapeb sea kiḡ niḡpe adō au hoḡ gö, niḡbi bi niḡpe abad miḡdmidōp aḡ au adḡḡ siḡb ga. Wōs hapeb lōm, ilōn kub gö, aḡab hau giḡ dō giḡla u pen nan si nan naij giḡla u, niḡhōn giḡniḡ anig giḡpun, a göm, arō gagla; göl giḡ nōp miḡdōm, God kumi kabō adō laḡ au miḡdōp u niḡp hag jula. *

12 Ejol kagoḡ jiḡ u, bi kiḡ ram miḡnōḡ siḡdō auab gau niḡbō aunabōl a göm, kiḡnaḡ niḡpe u dam niḡḡ kub yabiḡ Yupredis hoḡ gö, niḡḡ anibu bōḡ nōp miḡtep ga. *

13 Anig gö niḡjōl giḡ, aiḡn pi miḡhau niḡgaḡ baḡ miḡhau niḡgaḡ rō leia niḡḡnō. Ap re ubiḡ meg miḡgan u niḡbō apjaka; ap nan hapeb meg miḡgan u niḡbō apjaka; ap bi God manō hagabin a göm manō piral nōp hagnab u meg miḡgan u niḡbō apjaka. 14 Aiḡn pi anib gau nan gagep rō göl rō la. Kale amōm kiḡ ram miḡnōḡ ke ke gau gau miḡdpal gau magōḡhalō uḡ giḡ dap magum göm, God Bi kḡō ke halō niḡn kub niḡpe hag la anibu, pen pen giḡnabōl. *

15 “Niḡḡ aiḡ giḡmim! Yad aunig gabin u, bi nan si udep gau niḡḡ miḡdagpal magō u nōp aubal rō u aunabin! Anib u me, niḡbi bi uhōn hanagōm waiḡḡ li aiḡ göm miḡdeinabōl gau miḡniḡ miḡniḡ giḡnabōl; magō nōp gau ajlō, kalip nable gagnab!” *

16 Pen aiḡn pi anib gau, bi kiḡ ram miḡnōḡ ke ke gau niḡbō kalip uḡ giḡ dap magum giḡla; ram miḡnōḡ dap magum giḡla anibu Hibru manō hagōm Amagedon a giḡpal. *

17 Ejol mudun jiḡ u, kiḡnaḡ niḡpe u hoḡ ga aḡ nōp adō laḡ gau. Hoḡ gö, manō ap sea kiḡ God sabe gep ram raul miḡgan yaḡ niḡbō wiḡn kub alōm haga, “Nabōḡ juōp,” a ga. 18 Anig hagō niḡjōl giḡ, riḡmu hagōm gu gö arō niḡjōl giḡ, aḡniḡm aḡniḡm udōl giḡ amdam magō bol gau ap lug pakōm, munmon kub yabiḡ niḡbi bi miḡnōḡ nabōḡ iḡ i nōd niḡḡagmiḡdal rō ap aua. * 19 Munmon kub yabiḡ anibu udōm, daun kub yabiḡ Babilon

* 16:7: Sam 19:9; Rep 15:3 * 16:9: Rep 9:20-21

* 16:14: Rep 19:19 * 16:15: Mad 24:43-44; Rep 3:3

u pabu göm, asik naböñ mihau nigan löm, daun kub ram minöñ ke ke gau ram nan gau big ju pa jö ma jö gabin, a göm, ulis malis ga. Ga anibu, God nipe mulu kal ninöm, Babilon nibi bi gila u hauł gagöm, kalip ñig asi kap ajöñ lan ajman raua u ñö ñinla. * 20 Pen ram minöñ pro ñig rib gıgabö ga gau abe, ram minöñ ilö gau abe, böñ nöp ur ga. * 21 Marö kub yabıl u me, möñ gapı magö kub yabıl gau, magö añı añı ñın juöl mihöp ado gi da unbö sidun lan (50) kilo rö, kumi kabö adö lan nibö lugöm, nıbi bi gau kalip kal halö paka. Kalip kal halö pakö God nip böñ nöp hag jula. *

17

Bi si udep nıbi u ilön kub udnab

1 Ejol unbö mudun jıñ marö ke ke daula gau, ap apöm yıp haga, “İ i auö, nöp nan ap yamnö nöñ! God geinab bi si udep nıbi naij yabıl u pen ilön kub udnig gab. Daun kub yabıl ñig iru nöp söł au midöp u nöp hagabin. * 2 Bi kin ram minöñ ke ke midpal gau, bi si udep nıbi anıbu aip gi ajöl göm, nıbi bi minöñ adö it i yıharıñ gau u rö nöp, nan si nan nıpe gimidöp u kalip ñig wain nıpe ñö ñinlö, kalip hauł alöp,” a ga. *

3 Pen God Ana u yıp ba lö ninöl gi, ejol u yıp dam ram minöñ kabö nöp midöp an gau arö ninö, nıbi ap, nan hapeb hagape ap adö lan asik mideia. Nan hapeb anıbu, hañ roman nıpe gau, hib God nip hag juep iru yabıl nöp kalı kılın rik lılo mideia. Nabıc cög nıpe unbö mudun jıñ u löm, kom unbö sidun lan löm ga. * 4 Pen nıbi ninö anıbu, walıj hagape nıbi kub libal rö löm, kabö gol iru nöp, kabö aij aij mani kub rauep iru nöp, magö pro kibap mılep rö rud gab “pöl” a gıpal u iru nöp, hañ roman nıpe gau magöñhalö lö, mailö mailö göl gi mideia. Kap kabö gol udöm gıla ap ud mideia. Kap migan anıb yan, bi aip si göm nan si prı naij yabıl geia gau

ajman rau mideia. * 5 Nable cög nıpe lan manö pi göl midmidöp ap kalı kılın rikla: DAUN KUB YABİL BABILON U, NİBI SI Bİ SI Gİ AJPAL GAU ABE, NİBI Bİ NAGİ NAIJ YABİL GİPAL GAU ABE, NİME KALE ME U. 6 Pen yad ninö, nıbi anıbu, nıbi bi Jisas nıñ udöm manö aij nıpe waiö hag ñeila gau kalip al pak löm hagape kale ñig wain rö ñinöm hauł al mideia.

Ga anıbu ninem, ju damem gası mılo lı midainö. * 7 Pen ejol anıbu yıp haga, “Nıhön ginig ju dammön gası mılo liban Nan hapeb nabıc unbö mudun jıñ löm, kom unbö sidun lan löm göp u abe, bi si udep nıbi nan hapeb adö lan asik ajab u abe, manö it u nöp hag ñınig gabin. * 8 Nan hapeb ninabön anıbu, nöd midmidöp, mıñi midagöp, pen söł midöp, nıpe ulöm migan mauıñ juaga yan nibö auö, God gö böñ nöp ur ginab. God ram minöñ hadame dagol gau gi laga ñın u, nıbi bi minöñ naböñ adö it i udnabin a göm ninı gau, hib kale kalı kılın rıka buk nıpe yan. Pen nıbi bi hib kale kalı kılın rikaga gau, nan hapeb anıbu kauyan midnab u ninöm, aiö yabıl ginaböl. Nıhön ginig: nıpe nöd midmidöp, mıñi midagöp, pen hainö kuöyan mideinab. *

9 “Manö anıb gau nıñ aij göm nöp me, ninbal. Nan hapeb nabıc nıpe unbö mudun jıñ midöp ninıjan u, manö it adö mihöp midöp. Nabıc unbö mudun jıñ anıb gau, dum unbö mudun jıñ nıbi anıbu asik midöp gau me. 10 Pen nabıc unbö mudun jıñ anıb gau, kin unbö mudun jıñ gau me. Kin anıb gau, unbö mamıd u kin midöm hadö umla, mıñi kagoł jıñ u nıpe kin midöp. Kin mudun jıñ u hainö aunig gab. Pen aueinab u, pro magö ap nöp mideinab. 11 Pen nan hapeb nöd midmidöp, mıñi midagöp u, nıpe ke kin raleb jıñ u aunab. Nıpe me, kin unbö mudun jıñ gau nibö bi ap. God gö nıpe böñ nöp ap lug paknab. 12 Pen kom unbö sidun lan ninıjan gau, kin unbö sidun lan. Kale mıñi kin midagpal pen hainö God

* 16:19: Rep 14:10 * 16:20: Rep 6:14 * 16:21: Eks 9:23-24; Rep 11:19 * 17:1: Jer 51:12-13 * 17:2: Ais 23:17; Jer 51:7; Rep 14:8 * 17:3: Rep 13:1 * 17:4: Jer 51:7; Rep 18:16 * 17:6: Rep 18:24; 19:2 * 17:7: Rep 13:1 * 17:8: Dan 12:1; Rep 11:7; 13:7 * 17:12: Dan 7:7,24

gö kale magö añi ap nöp kiñ midöm, nan hapeb u aip wög göl gi, nibi bi gau abad mideinabol. * 13 Kale gasi adö añi niñöm, nan hapeb u niñp haglö, niñpe kuö kalip u udöm, nibi bi gau kalip abad mideinab. 14 Kiñ anib gau, Sipsip Pi u aip pen pen ginabol u pen niñpe bi kub gau magöñhalö Bi Kub kale midöm, kiñ gau magöñhalö Kiñ kale midöm göp rö, niñp al pak löl rö lagöp. Nibi bi niñpe ke wiñ alöm udöp gau, niñp cig göl gi nöp mideinabol rö, niñpe aip kiñ anib gau gilo böñ nöp ap lug paknabol,” a ga.

15 Pen ejol anibu yip haga, “Niñg gau bi si udep nibi asik midajip niñajan gau, nibi bi hañ ke ke löm, manö yabit ke ke hagöm, ram minöñ ke ke midpal gau me. 16 Kom unbö siduñ lañ niñajan gau abe, nan hapeb u abe, bi si udep nibi u niñp mulu kal yabit niñöm, nan niñpe gau magöñhalö pit gi udeinabol me, magö nöp mideinab. Pen hañ roman niñpe u niñöm, naböñ naböñ mideinab gau laulö in habik arnab. * 17 Niñhön ginig: God kalip gasi ñö, gasi adö añi niñöm, nan hapeb u niñp hagö, kuö kale u udöm gö arö me, God ginab a göm hag la rö nöp ginab. 18 Pen bi si udep nibi niñajan anibu, niñpe me daun kub yabit kiñ ram minöñ ke ke gau magöñhalö abad midöp daun kub anibu,” a ga.

18

Babilon ap lug paknig gab

1 Pen naböñ niñem niñnö, ejol ap halö kumi kabö adö lañ nibö auajip. Ejol anibu, God hag lö bi kub yabit midea. Kumi kabö adö lañ nibö apöm, mailö aij niñpe u gö, minöñ naböñ it i magöñhalö mailö ga. 2 Ejol anibu apöm wiñ kub alöm haga,

“God gö daun kub yabit Babilon böñ nöp ap lug paköp o!

Böñ nöp ap lug paköp o!

God gö daun kub anibu, nibi bi ap midagöp yabit;

kijaki aiön pi yaur naj gau nöp midöp e. *

3 Niñhön ginig: nibi bi Babilon gau kale nibi si bi si göm, gi naj unbö ke gilo gilo, nibi bi ram minöñ ke ke gau magöñhalö niñöm anib unbö rö nöp gipal.

Babilon niñpe niñg wain klö niñpe ke niñöm, nibi bi ram minöñ ke rimnap gau kalip ñö niñlö,

niñpe göp rö, kale u rö nöp hau alöm gi naj nöp gipal.

Kiñ minöñ naböñ adö it i gau, niñpe aip gi ajöm, gi naj nöp gipal.

Pen niñpe nan aij aij gau udnam a göm pör gasi niñöb rö,

bi minöñ naböñ adö it i nan sikim gipal gau mani kub udpal,” a ga.

4 Pen yad niñnö, manö ap halö kumi kabö adö lañ nibö haga,

“Nibi bi yad Babilon midpim gau, daun anibu höñ adö ammim, Babilon kai aip ut gagmim.

Nan si nan naj kale gipal gau, kale aip gagmim.

Ilön kub kale udnig gaböl u, kale u rö nöp udagmim. *

5 Nan si nan naj gipal gac u, nan asmen kub rö aram aram kub yabit ap ran ara kumi kabö adö lañ.

God niñöm kale nan si nan naj gipal u gasi niñöl gi midöp. *

6 Babilon niñpe nibi bi rimnap kalip gi naj ga rö u,

ne pen niñp u rö nöp gi naj gimön.

Pen Babilon niñpe nibi bi rimnap kalip gi naj ga rö nöp wasö; niñp pen gi naj ke yabit gimön.

Babilon niñpe nibi bi rimnap kalip niñg asi ñöb rö wasö; niñp pen niñg asi ke yabit kap niñpe höñ gimön niñp ñö niñnim. *

7 Nan iru nöp udnam, a göm, hib niñpe ke dap ranöb rö u,

niñp pen ilön mab unbö ke yabit ñö, mög yabit ginim.

* 17:16: Rep 18:8 * 18:2: Rep 14:8; Ais 13:21; 34:11-14; Jer 50:39 * 18:4: Ais 48:20; Jer 50:8; 51:6,45; 2Ko 6:17 * 18:5: Jen 18:20-21; Jer 51:9 * 18:6: Sam 137:8; Jer 50:15,29; 2De 1:6

Gasi nipe ke niñöm hagöp,
 ‘Yad nibi kwin aui asik midpin.
 Yad nibi adu midagpin;
 miñör rimnap yip udnim rö lagöp,’ a
 göp. *

⁸ Anig hagöp u
 pen God Bi Kub
 nip manö kub hagöm ilön ñinab u,
 bi klö unbö ke yabıt midöp.
 God Bi Kub nipe gö, ñin añi ap nöp miña
 kub ginab;
 miñön kub ginab; nan magö plagnab,
 kiyo kub ginab.

Pen God Bi Kub nipe gö,
 Babilon mab miñön lug in habik niñ
 arnab. *

⁹ “Babilon mab inöm hadu ap ranö
 niñöm, kiñ ram miñön ke gau nibö nibi
 anibu aip gi ajmidal gau mög gö miñön
 ginaböl. * ¹⁰ Nibi u nip ilön mab ke yabıt
 ginab anibu, hanip u rö nöp ginim rö löp,
 a göm, ke ke au dañ midöm miñön göm
 hagnaböl,

‘Wasö e! Wasö e! Daun kub ke yabıt e!
 Babilon daun kub klö ke yabıt e!
 Ne wan aua nöp manö kub niñmön,
 pen ilön kub udmön böñ nöp ap lug
 pakpan,’ a ginaböl.

¹¹ “Pen daun kub anibu ap lug paknab
 rö, bi nan sikim gimidal gau, miñi nibi bi
 gau nan hanip rauagnaböl, a göm, mög gö
 miñön ginaböl. * ¹² Nan kale anib gau me,
 kabö gol, kabö silpa, kabö pro aij aij ke ke
 mani kub rauep, magö pro kibap miñep rö
 rud gab ‘pöl’ a gipal u; laplap aij yabıt nan
 ‘linin’ a gipal u rik dam pak al dör gimidal
 u, laplap mu, laplap aıı, laplap ganwan
 hib nagı rö ud al dör göm ‘silk’ a gipal u;
 mab haññ aij au ep ke ke gau; kaj elpad
 meg kub udöm nan ke ke iru nöp gimidal
 gau; mab po aij aij mani kub rauep nan ke
 ke iru nöp gimidal gau; nan ain rö ‘brons’
 a gipal u, ain u, kabö ‘mabil’ a gipal u
 udöm nan ke ke iru nöp gimidal gau; *
¹³ nan haññ aij au ep ñig ke ke gau, pauda
 ke ke gau ‘sinamin’ u, ‘spais’ u, ‘insens’ u,
 ‘mö’ u, ‘plaginsens’ u; ñig wain abe, olip

wel abe; wid magö abe, plaua abe; kaj
 kau abe sipsip abe; kaj hos abe, nan kaj
 hos adıklö tip gi ud ajpal gau abe; nibi bi
 kalip rau daulö nagı wög gimidal gau abe,
 nibi bi aip pen pen göm kalip nagı li daulö
 nagı wög gimidal gau abe. Nan kale sikim
 gimidal anib gau me u.

¹⁴ “Pen bi nan sikim gimidal gau Ba-
 bilon nip hagnaböl, ‘Hañ roman ne gası
 göp nan aij aij ne gau magöñhalö adıñ hir
 göp. Kabö gol silpa mani nan aij ke ke iru
 nöp ne u magöñhalö hadö ur göp. Hainö
 kuöyañ udagnabön,’ a ginaböl.

¹⁵ “Bi Babilon au nan gau sikim göm,
 mani kub udmidal bi gau, Babilon u nip
 ilön mab ke yabıt ginab anibu, hanip u
 rö nöp ginim rö löp, a göm, ke ke au dañ
 midöm miñön göl gi * ¹⁶ hagnaböl,

‘Wasö e! Wasö e!
 Daun kub ke yabıt e!
 Daun kub kılın aij anibi, waññ aij aij,
 laplap aij yabıt linin rik dam pak al
 dör gimidal u,

laplap mu, laplap aıı udöm rib adik li
 midmidöp;
 kabö gol, kabö pro aij aij ke ke mani
 kub rauep,
 magö pro kibap miñep rö rud gab “pöl” a
 gipal u udöm
 rib adik li midmidöp. *

¹⁷ Pen miñi wan aua nöp nan aij aij nipe
 anib gau
 magöñhalö hadö böñ nöp ur göp,’ a
 ginaböl.

“Ñig magıb kapden gau abe, bi wög gep
 kale gau abe, nibi bi ñig magıb adö ajpal
 gau abe, nibi bi ñig magıb nan kago ud
 sikim gipal gau abe, magöñhalö ke ke au
 dañ mideinaböl. * ¹⁸ Ke ke au dañ midöm,
 daun kub anibu mab inöm hadu kub upıt
 areinab u niñöm hagnaböl, ‘Daun klö ke
 yabıt i rö ap nöd midagmidöp e!’ ginaböl.

* ¹⁹ Kale haññ udöm, nabı adö kale lan
 ud yuöl gi yuöl gi hagnaböl,
 ‘Wasö e! Wasö e! Babilon daun kub klö ke
 yabıt e!

* **18:7:** Ais 47:7-9 * **18:8:** Rep 17:16 * **18:9:** Esi 26:17; 27:30-35 * **18:11:** Esi 27:36 * **18:12:** Esi
 27:12,13,22 * **18:15:** Esi 27:31,36 * **18:16:** Rep 17:4 * **18:17:** Ais 23:14; Esi 27:27-29 * **18:18:** Esi 27:32

Babilon nipe m+dö n+ñöl gi, kabö gol,
 kabö silpa, mani,
 nan aij aij mani kub rauep nan gau ke ke
 iru nöp m+dö,
 ñig magib ajöl gun, mani iru nöp
 udmidun u,
 pen miñi wan aua nöp nan aij nipe an+bu
 gau
 magöñhalö hadö böñ nöp ur göp, a
 g+ñaböl.

20 “Pen God nipe gö Babilon böñ nöp pa jö
 ma jö g+ m+döp u,
 kale kumi kabö adö lañ m+dpim gau
 paj hagnim obi ale ale g+mim m+ñ m+ñ
 g+mim!
 God gö, bi si udep n+bi an+bu böñ nöp
 ap lug paköp u,
 kale Kraiss n+bi bi nipe m+dpim gau abe,
 Kraiss manö aij nipe ud arep bi gau
 abe,
 God manö hagep bi gau abe, kale obi ale
 ale g+mim
 m+ñ m+ñ g+mim!
 Nipe kalöp gi najj ga u n+ñöm
 God nipe n+p manö kub hagöm,
 n+p pen ilön kub yab+u ñöb me u,” a ga.
 *

21 Pen magö an+bu, ejol klö ke yab+u ap,
 kabö kub yab+u wid magö pak hib jaköm
 plaua g+pal kabö u rö ap ud ñig solwara
 añ au ud yuöm haga,
 “An+g unbö rö nöp daun kub ke yab+u
 Babilon
 ud wañ gi yulö hainö n+bi bi kuöyañ
 n+ñagnaböl. *

22 Babilon n+bi bi m+ñ m+ñ göl gi, nan gida
 rö paköl gi,
 gabu paköl gi, a+ñ magö pu göl gi,
 m+idageinaböl.
 Wög adö ke ke g+pal rö u, gagnaböl.
 Wid magö pak hib jaköm plaua g+pal
 rö u, gagnaböl. *

23 N+bi bi lam mailö daun kub añ an+bu
 kuöyañ n+ñagnaböl.
 N+bi bi ñilö udöm, m+ñ m+ñ göm,
 gagnaböl.
 N+bi bi ne s+kim g+m+dal gau,

ram m+ñöñ ke ke gau bi kub yab+u
 m+idm+dal.
 Pen n+bi bi ne kuj göm, manö piral hagöm
 g+lö,
 n+bi bi ram m+ñöñ ke ke gau
 n+ñöm magöñhalö hain göm
 an+g unbö rö nöp gi najj g+m+dal. *

24 “Babilon n+bi bi gau nöp,
 God manö hagep bi nipe gau kal+p al
 pak löm,
 n+bi bi nipe gau kal+p al pak löm,
 g+m+dal.
 N+bi bi m+ñöñ naböñ iñ i al pak l+m+dal gau
 magöñhalö iñ u me Babilon nöp.
 An+g göp rö, God n+p pen ilön kub
 yab+u u ñöb,” a ga. *

19

1 Ejol klö ke yab+u u manö an+bu hag p+is
 ga n+ñöm yad gu kub yab+u apdi n+ñnö.
 Gu an+bu, n+bi bi iru nöp kumi kabö adö
 lañ m+ñ m+ñ göl gi, meg m+igan dap ranöm
 hagla,

“God hib nipe hagno adö aran!
 God hon nöp n+bi bi ud kam+ñ yuab.
 God hon nöp mailö aij ke halö m+döp.
 God hon nöp bi klö ke yab+u m+döp.

2 God hon manö kub hagöm, manö ud as+ik
 aij göm,
 n+bi bi gau kal+p pen n+ñö nöp ñöb.
 Bi si udep n+bi najj yab+u an+bu,
 bi si udöm aip gi ajöm gö,
 n+bi bi ram m+ñöñ ke ke gau n+bö apöm,
 nipe geia u n+ñöm, an+g unbö rö nöp
 gi najj geila.

N+bi an+bu nipe God n+bi bi n+p wög
 g+m+dal gau al pak la u me,
 God nipe n+p manö kub hagöm pen
 ilön kub ñöb,” a g+la. *

3 An+g hagöm, kauyañ meg m+igan dap
 ranöm hagla,
 “God hib nipe hagno adö aran!
 Daun kub ke yab+u Babilon in hadu
 göm,
 hadu u pör pör nöp ap rannab,” a g+la.

4 An+g hageila, bi manö ud as+ikep ñ+ñ
 juöl añ+ ap ado gi da m+hau m+hau (24)
 gau abe, nan kam+ñ m+hau m+hau gau

* 18:20: Ais 44:23; Dud 32:43; Jer 51:48 * 18:21: Jer 51:63-64; Esi 26:21 * 18:22: Ais 24:8; Esi 26:13 * 18:23:
 Jer 7:34; 16:9; 25:10 * 18:24: Jer 51:49; Rep 17:6 * 19:2: Dud 32:43; Rep 6:10

abe, God sea kiŋ adö asik mideia iŋ au kugom yimöm he göm hagla,
“Niŋö yabiŋ!

God hib nipe hagno adö aranŋ!” a gila.

⁵ Anig hageila, manö ap sea kiŋ mideia au gilaŋ nibö hagöm haga,

“Kale niŋi bi ramö gau abe, niŋi bi gep gau abe,

God hon niŋ wög gimim niŋ piŋniŋ gipim gau

magöŋhalö hib nipe hagpe adö aranŋ,” a ga.

Krais niŋi bi nipe gau kalip ud ram minöŋ nipe arö, miŋ miŋ ginaböl

⁶ Pen magö u yad gu kub yabiŋ ap, niŋ hij biŋ hagöp rö aka rimu hagö milöbö arab u rö, apdi niŋnö. Gu anibu, niŋi bi iru yabiŋ nöŋ meg dap ranöm hagla,

“God hib nipe u hagno adö aranŋ!

God Bi Kub hon u Bi klö ke yabiŋ.

Nipe Kiŋ midöm niŋi bi gau

kalip magöŋhalö abad midöp. *

⁷ Anib u, aij gö niŋöl gi miŋ miŋ gun;

Gor nipe Bi klö ke yabiŋ midöp u niŋun,

hib nipe hagno adö aranŋ.

Nihön ginig: Sipsip Pi u niŋin nipe udnab niŋ u auöp rö,

niŋi u ram nipe arnig, nan gi jin göl gi midöp. *

⁸ Linin ud waŋj uŋ rud mmailö göl gi midöp ap,

God niŋin nipe niŋ niö yimöb,” a gila.

Linin waŋj aij anibu iŋ u, God niŋi bi nipe gi aij gila anib gau me u.

⁹ Pen ejol anibu yip haga, “God manö niŋö yabiŋ hagöp u, manö nipe rimnap hagnö kali kliŋ rikmön. Nipe hagöp, ‘Niŋi bi Sipsip Pi u wiŋ alö amöm nipe aip nan kub niŋnaböl gau, miŋ miŋ yabiŋ ginaböl,’ a göp” a ga. *

¹⁰ Pen ejol anibu anig hagö, yad ma iŋ nipe au kugom yimem, niŋ sabe ginam, a ginö u pen yip haga, “Ne anig gagmön! God añi nöŋ niŋ sabe gimön. Kale abe, añ mam kale gau abe, Jisas manö aij nipe u

niŋ udmim hagöp rö gipim rö u, yad u rö nöŋ bi God niŋ wög gi ŋeb bi ap midpin. Jisas manö niŋö hag waiö la manö aij u nöŋ udöm, God manö hagep bi nipe gau manö hagpal,” a ga. *

Krais kaj hos rud adö laŋ asiköm ajeia

¹¹ Pen magö u niŋnö, kumi kabö adö laŋ miŋan hiŋka niŋöm bi ap kaj hos rud ap adö asik mideia. Bi kaj hos adö asik mideia bi anibu, hib nipe miŋhöp: hib ap Ciŋ Göp, hib ap Kabö Rö. Nipe niŋi bi gau kalip manö kub hagöm, manö ud asik aij göm, pen ilön niöb u, haöwaŋlö ŋagöp, gipal rö nöŋ niŋöm niöb. Anig unbö rö nöŋ u, niŋi bi gau aip pen pen göm al ridik yuöp u, gasi niŋ aij göm, manö ud asik aij göm, pen pen göm al ridik yuöp. *

¹² Amgö nipe u mab miŋaŋ rö. Kiŋ rol gipal usajiŋ bad iru nöŋ nabic adö nipe laŋ lö mideia. Haŋ roman nipe au hib ap mideia. Pen hib anibu, niŋi bi rimnap niŋagpal; nipe ke nöŋ niŋöb. * ¹³ Waŋj li mideia u, hagape rim lö hagape halö mideia. Pen hib nipe u, “God Manö.” *

¹⁴ Ami Bi kumi kabö adö laŋ au nibö gau, waŋj rud uŋ yabiŋ ke ke löm, kaj hos rud adö gau ke ke asiköm, niŋ hain gila.

¹⁵ Meg miŋan nipe yaŋ, ru milö kid yabiŋ ap apjaka. Ru milö kid anibu udöm, niŋi bi ram minöŋ ke ke gau aip pen pen göm al pak löm, ain ur milö ap udöm, kalip abad mideinab. Pen God hag la niŋ anibu, God Bi Kub, Bi klö ke yabiŋ u, niŋi bi gi naj göm niŋ ji niŋnaböl gau kalip mulu kal yabiŋ niŋöm, wain magö rö udöm, God wain magö abhib jakep ka miŋan u yuöm, Bi kaj hos rud adö asik midöp anibu kalip pak hib jaknab. * ¹⁶ Pen waŋj milö nipe u abe, ma kuwiŋ nipe u abe, hib ap kali kliŋ rikla mideia:

KIŋ GAU KIŋ KALE U BI KUB GAU BI KUB KALE U *

¹⁷ Pen yad niŋnö, ejol ap sidö aŋ au gilaŋ urak midö niŋöl gi, yaur u göm ajeila gau kalip wiŋ kub alöm haga, “God kalöp nan magö kub niŋig gab u, magöŋhalö apim

* 19:6: Rep 14:2 * 19:7: Ais 61:10; Rep 21:2 * 19:9: Mad 22:2-3 * 19:10: Ap 10:25,26; Rep 22:8-9

* 19:11: Rep 1:5; 6:2; Sam 96:13; Ais 11:4 * 19:12: Dan 10:6; Rep 1:14; 2:17 * 19:13: Ais 63:1-3; Jon 1:1,14

* 19:15: Sam 2:9; Rep 1:16; 14:20 * 19:16: Rep 17:14 * 19:17: Esi 39:17-20

magum g̃mim! * 18 Aumim, kiŋ gau hañ roman̄ kale ñiŋmim, ami b̄i abad m̄idep b̄i kub gau hañ roman̄ kale ñiŋmim, ami b̄i kl̄o gau hañ roman̄ kale ñiŋmim, kaj hos gau hañ roman̄ ñiŋmim, b̄i kaj hos ud ajpal gau hañ roman̄ ñiŋmim g̃mim. Pen n̄ibi b̄i nag̃i w̄og g̃pal gau, n̄ibi b̄i gas̄i kale ke w̄og g̃pal gau, n̄ibi b̄i hib kub m̄idöp gau, n̄ibi b̄i hib m̄idagöp gau magöŋhalö, hañ roman̄ kale ñiŋnabim,” a ga.

19 Pen magö u n̄iŋnö, nan hapeb u abe, kiŋ m̄inöŋ naböŋ iŋ i ke gau n̄ibö gau n̄ibö abe, B̄i kaj hos rud ud ajöp u aip, ami b̄i n̄ipe gau aip pen pen g̃n̄ig, ami b̄i kale gau dap magum g̃ila. 20 An̄ig geila u pen B̄i hos rud ud ajeia u, nan hapeb u abe, b̄i n̄ipe n̄ibi b̄i gau kal̄ip manö piral hagöm nan gagep rö ga u abe, kal̄ip ud s̄is̄i göm, mab m̄iŋaŋ salpa halö inm̄idöp ñiŋ waŋö yaŋ yua. Pen nan hapeb b̄i n̄ipe u n̄ipe nöd n̄ibi b̄i iru nöp manö pir alö, nan hapeb kl̄iŋ u udöm, nan ana n̄ipe rö g̃ila u, sabe g̃ila. *

21 Pen B̄i kaj hos rud ud ajeia u, ru m̄ilö k̄id meg m̄igan n̄ipe yaŋ n̄ibö apjaka an̄ibu ami b̄i gau kal̄ip magöŋhalö al pak lö, yaur gau apöm hañ roman̄ kale gau ñiŋ ñiŋ wasö n̄iŋöm arö g̃ila.

20

Seden nag̃i m̄idö m̄i unbö wan dausan innab

1 Pen magö u n̄iŋnö, ejol ap ulöm m̄igan mauñ juaga ki rib u abe, sen kl̄o yabiŋ bol u abe, ñiŋmagö n̄ipe u udöl göm, kumi kabö adö laŋ n̄ibö auajip. * 2-3 Dapöm, re ubiŋ u, re hadame dagol n̄ibö u, n̄ip ud s̄is̄i göm, n̄ibi b̄i ram m̄inöŋ ke ke gau kal̄ip kuöyaŋ piral gagn̄im, a göm, nag̃i ad̄ik dam ulöm m̄igan mauñ juaga an̄ib yaŋ yuöm, ajöŋ g̃i ñöm, p̄idöŋ g̃i aij yabiŋ ga. Geia u me, n̄ipe an̄ib gau nag̃i m̄idö m̄idö, m̄i unbö wan dausan arö, kuöyaŋ u hub̄ik yuö apöm, pro magö ap ȳhar̄iŋ g̃i ajeinab. Re hadame piral gep an̄ibu me, kijaki u, Seden nöp. *

4 Pen n̄iŋnö, n̄ibi b̄i r̄imnap ana kale kiŋ sea as̄ikep adö ke ke gau as̄ik m̄ideila. N̄ibi b̄i an̄ib gau, God hagö kale n̄ibi b̄i gau kal̄ip manö kub hagöm manö ud as̄ikn̄ig geila. Pen n̄ibi b̄i an̄ib gau, nan hapeb u n̄ip ke abe, ana n̄ipe rö g̃ila nan u abe sabe gagöm, kl̄iŋ n̄ipe nab̄ic kale laŋ aka ñiŋmagö kale u udagöm, Jisas manö aij n̄ipe n̄ibi b̄i gau kal̄ip waiö hag ñöm, God Manö hagöp rö nöp göm geila n̄iŋöm, kal̄ip nab̄ic cög r̄ib g̃i dö g̃ila. Yad n̄iŋöl g̃i m̄idainö n̄iŋöl g̃i, ana an̄ib gau kam̄iŋ löm, Kraiŋ aip n̄ibi b̄i gau kal̄ip kiŋ rö abad m̄idlö m̄idlö, m̄i wan dausan u ina. * 5 (Pen n̄ibi b̄i r̄imnap umla gau, ñiŋ an̄ibu urakagla. M̄i wan dausan u ina, hainö urakla.) Manö hagabin i, God n̄ipe nöd gö n̄ibi b̄i an̄ib gau urakla u nöp hagabin. 6 N̄ibi b̄i nöd uraknaböl gau, God n̄ibi b̄i n̄ipe ke nöp m̄idöm aij gö n̄iŋöl g̃i m̄iŋ m̄iŋ yabiŋ göl g̃i m̄ideinaböl. Kauyaŋ umagnaböl. Kale God Kraiŋ kal̄ip apil m̄ihau sabe gep n̄ibi b̄i rö w̄og g̃i ñöl g̃i m̄idöm, Kraiŋ aip n̄ibi b̄i gau kal̄ip kiŋ rö abad m̄idlö m̄idlö, m̄i wan dausan u innab. *

Seden ilön kub udnab

7 M̄i wan dausan an̄ibu ap arnab n̄iŋöl g̃i, God ejol n̄ipe gau kal̄ip hageinab, Seden n̄ip nag̃i hub̄ik yulö, 8 amöm n̄ibi b̄i ram m̄inöŋ iŋ i ke ke gau magöŋhalö m̄idpal gau kal̄ip manö piral hagnab. N̄ibi b̄i an̄ib gau me, Gog aip Megog aip. Seden kal̄ip magöŋhalö t̄ip g̃i dauö, kale pen pen g̃n̄ig aunaböl. N̄ibi b̄i pen pen g̃naböl an̄ib gau, kabö kulup ñiŋ solwara goŋ gau iru nöp m̄idöp rö nöp m̄ideinaböl. * 9 Kale m̄igan gau m̄igan gau n̄ibö apöm, daun kub God n̄ibi b̄i n̄ipe han m̄ideila, daun kub God n̄ipe m̄idmagö löp an̄ibu nöp, b̄ig g̃igabö geila. Daun b̄ig g̃igabö g̃ila u pen ad̄iŋ mab m̄iŋaŋ kumi kabö adö laŋ n̄ibö apöm, kal̄ip in hab̄ik ara. * 10 Pen God ejol n̄ipe gau, kijaki n̄ibi b̄i gau kal̄ip manö piral hagöm t̄ip g̃i daua u, n̄ip dam ñiŋ waŋö mab m̄iŋaŋ salpa halö inab yaŋ ud yula. Nan hapeb u aip, b̄i n̄ipe n̄ibi b̄i gau kal̄ip manö piral haga u aip, nöd ñiŋ waŋö

* 19:20: Rep 13:12-17; 20:10 * 20:1: Rep 9:1 * 20:2-3: Jen 3:1; Rep 12:9 * 20:4: Dan 7:9,22,27; 1Ko 6:2; Rep 13:17 * 20:6: Rep 1:6 * 20:8: Esi 38:2,9,15-16 * 20:9: 2Ki 1:10 * 20:10: Sam 11:6; Rep 19:20; 21:8

anib yaŋ yulö midailö. Mailö abe, sib abe, pör pör nöp ilön mab udöl gi mideinaböl.
*

Manö kub hainö yabił u

¹¹ Pen sea kiŋ rud kub yabił ap abe, Bi adö anibu asiköl midajip u abe niŋnö. Bi Kub nipe au midö niŋöl göm, minöŋ naböŋ il i abe, kumi kabö adö laŋ abe, adin böŋ nöp piñin gi ke gau arö, kuöyaŋ niŋaŋin. ¹² Pen yad niŋnö, nibi bi kub midöm umla gau abe, nibi bi ramö gau midöm umla gau abe, magöŋhalö apöm sea kiŋ il anib au urak midlö niŋöl gi, köp rimnap ud pıtaila. Köp ap, nibi bi kale kamın midöl gi, gıla gıla rö niŋöm, kali kliñ rikla. Köp anibu ud pıtaiom, köp ap ud pıtaila. Köp hain nibö ud pıtaila u, nibi bi pör pör kamın mideinaböl hib kale kali kliñ rikla. Ud pıtaila niŋöm God nipe nibi bi umla gau nihön nihön gıla u niŋöm, manö ud asiköm, kalip nime la. * ¹³ Pen nibi bi ñig solwara aŋ gau umla gau arlö niŋöl gi, God nipe kalip manö kub haga. Umeb Magö u abe Wip Ana Ram u abe nibi bi umöm am abad mideila gau kalip magöŋhalö dam ñilö niŋöl gi, kale ke ke nihön nihön gıla u niŋöm, God kalip manö kub haga. * ¹⁴ God nipe anig ga niŋöm, Umeb Magö u abe Wip Ana Ram u abe, God hagö kalip mihöŋ dam mab mitaŋ inab waŋö yaŋ ud yula. Mab mitaŋ inab waŋö arbal u, Kuöyaŋ Umnaböl, a gıpal. ¹⁵ Pen nibi bi pör pör kamın mideinaböl gau hib kale kali kliñ rikla köp anibu, nibi bi an an hib kale köp anibu midageia, God hagö, kalip magöŋhalö u rö nöp dam mab mitaŋ inab waŋö yaŋ ud yula.

21

Minöŋ naböŋ il i abe, kumi kabö adö laŋ abe ke hain nibö la

¹ Midem niŋnö, minöŋ naböŋ gısön nibö abe, kumi kabö gısön nibö abe mideia. Minöŋ naböŋ nöd nibö u abe, kumi kabö nöd nibö u abe hadö ur göm

midageia. Ñig solwara nöd midmidöp u, u rö nöp hadö ur göm midageia. * ² Pen yad niŋem niŋnö, God gö Daun Kub Uł u, Jerusalem gısön nibö u, kumi kabö adö laŋ au nibö auajip. Daun Kub Uł anibu, nibi gau bi udnig, wañj kliñ aij löm abad midpal rö u mideia. *

³ Pen yad apdi niŋnö, sea kiŋ mideia aŋ au nibö, manö kub wiñ al hagöm haga, “Miñi riköm, God nipe ke nibi bi gau aip ram gi löm mideinab. Nipe nibi bi gau aip han mideinab niŋöm kale nibi bi nipe mideinaböl. God nipe ke kalip aip midöm, God kale mideinab. * ⁴ Nipe amgö ñig amgö kale midöp u magöŋhalö lik gi yunab. Nibi bi umagnaböl; miŋör udö, mög gö mitöŋ gagnaböl; ilön udagnaböl. Nihön ginig: minöŋ naböŋ nöd nibö u had ur göm uri midagöp,” a ga. *

⁵ Pen Bi kiŋ sea adö asika u yip haga, “Yad nan magöŋhalö gısön nibö gi labin,” a ga. Anig hagöm yip haga, “Manö hagabin i kali kliñ rikmön. Manö anibi, manö niŋö yabił, nibi bi gau böŋ nöp niŋ udöl,” a ga. * ⁶ Anig hagöm yip haga, “Nan uri hagajin gau magöŋhalö hadö gıpin. Yad hadame dagol gau midmidin, hainö pör nöp pör nöp mideinabin. Yad nöp ginö, nan gau magöŋhalö il göm midöp. Yad nöp ginö, nan gau magöŋhalö ur ginig ginab. Nibi bi an ñig nan gainim, kalip hagnö, ñig ilam nibö ñig kamın magö ñeb u niŋnaböl; rauagnaböl, yiŋharin nöp niŋnaböl. * ⁷ Nibi bi marö auö, gasi iru niŋagöm, yip cig göl gi nöp mideinaböl gau, kalip nan hagajin i magöŋhalö ñinabin. Yad Nap kale midnö, kale ñi pai yad mideinaböl. * ⁸ Pen nibi bi God nip cig gino, hanip marö aunab a göm piñin gıpal gau; nibi bi yip niŋ udöm arö gıpal gau; nibi bi nan naj yabił nan gac yabił gıpal gau; nibi bi wip albal gau; nibi si bi si gıpal gau; nibi bi kuj gıpal gau; nibi bi god piral nan yiŋharin gau sabe gıpal gau; nibi bi manö piral hagpal gau;

* **20:12:** Dan 7:9-10; Mad 25:31-46; Ap 17:31; 2Ko 5:10; Rep 13:8 * **20:13:** Ro 2:6; 1Pi 1:17; Rep 2:23; 22:12

* **21:1:** Ais 65:17; 2Pi 3:13 * **21:2:** Ais 52:1; 61:10; Hib 11:16; 12:22; Rep 3:12 * **21:3:** Lep 26:11,12; Esi 37:27;

Sek 2:10; 2Ko 6:16 * **21:4:** Ais 35:10; 65:19; Rep 7:17 * **21:5:** 2Ko 5:17 * **21:6:** Ais 55:1; Jer 2:13; Jon 7:37;

Rep 1:8,17; 22:17 * **21:7:** 2Sa 7:14; Sam 89:26-27

kale magöñhalö am m+deinaböl ñ+g wañö mab m+tañ salpa halö inab u. N+bi bi m+gan an+bu arnaböl u, Kuöyañ Umnaböl, a g+pun,” a ga. *

Jerusalem g+isön n+ibö

⁹ Ejol unbö mudun j+ñ nöd k+inañ kale dauajal gau, ejol añ+ ap apöm y+ip haga, “Auö, Sipsip Pi u, n+bi n+pe udn+g gab u, n+bi an+bu nöp yamnö n+ñnabön,” a ga. ¹⁰ An+g hageia, God Ana u y+ip ba lö n+ñöl g+, ejol u y+ip udöm, dam ram m+nöñ no ilö kub yab+ñ i adö g+lan ap amöm, y+ip yamö n+ñnö, Daun Kub U+ u, Jerusalem u, God kumi kabö adö lan m+idöp au n+bö auaj+ip. * ¹¹ God Jerusalem g+isön n+ibö u yuö auö n+ñöl g+ n+ñnö, God n+pe mailö aij ke halö m+mailö gab rö u, daun an+bu u rö nöp mailö aij ke halö m+mailö gaj+ip. Daun k+ññ aij an+bu kabö aij aij mani iru rauep rö, kabö jaspera m+mailö göp rö u, m+mailö göm m+deia. * ¹² Kabö waryö m+lö yab+ñ Jerusalem g+isön n+ibö u g+gabö göm, adan ramö unbö m+gan lan gau m+deia. Adan ramö unbö m+gan lan gau ajöñ ke ke m+deia. Pen ejol unbö m+gan lan adan ramö ajöñ an+bu gau ke ke abad m+deila. Adan ramö ajöñ an+bu gau, naböñ adö lan Juda i+ ke ke unbö m+gan lan m+dpal rö, ajöñ unbö m+gan lan gau ke ke kal+ k+ññ r+kla. * ¹³ Adan ramö ajöñ an+bu gau: ain adö m+ñ m+hau n+gan; us+ñ adö j+ñ m+hau n+gan; go+ lödañ m+hau n+gan; go+ lödañ m+hau n+gan. ¹⁴ Pen waryö an+bu nöd i+ göm, kabö m+lö kub unbö m+gan lan m+löbö l+ l+ udöm, hainö waryö g+la adö an+bu. Kabö m+lö kub an+bu gau, Sipsip Pi manö ud arep bi unbö m+gan lan gau, hib kale gau kal+ k+ññ r+kla.

¹⁵ Ejol y+ip manö hagaj+ip an+bu ilöñ kabö gol udöm g+la ap udöl m+deia. Ilöñ an+bu rö udöm, nan ap ilöñ ad+ip ad+ip löm, nan an+bu m+lö aige gö rö m+idöp u wö ral n+ñbal. Pen ejol ilöñ an+bu udöm daun kub an+bu l+ n+ñn+g geia; adan ramö ajöñ abe, kabö waryö abe, daun kub magöñhalö

l+ n+ñn+g geia. * ¹⁶ Pen ejol n+pe ilöñ an+bu udöm, daun n+me u ilöñ u ud ad+ip ad+ip löm, daun kub an+bu m+lö aige gö rö m+idaj+ip u wö ral n+ñö, yad n+ñnö, m+ñ n+bö j+ñ dwelp dausan s+dadia ara; lödañ n+bö lödañ dwelp dausan s+dadia ara. Pen g+lan g+ ke m+idageia, ad+ip ad+ip an+bu nöp dwelp dausan s+dadia ara. * ¹⁷ Pen ejol an+bu n+pe ilöñ an+bu udöm, daun kub waryö g+gabö ga u, n+bi bi ilöñ löm wö ral n+ñbal rö wö ralöm, m+nöñ yañ n+bö naböñ adö lan wö ral n+ñö, yad n+ñnö, kiubid unbö ñ+n juöl mudun j+ñ ado g+ da m+hau m+hau (144) ara.† ¹⁸ Waryö an+bu, kabö jaspera a g+pal u udöm g+ lö m+deia. Daun kub u, kabö gol aij aij glas rö k+id yab+ñ göl m+idöp u nöp udöm g+ lö m+deia u me, k+id yab+ñ göl m+deia. * ¹⁹ Kabö m+lö kub, kabö waryö i+ yañ m+deia gau, kabö aij aij mani kub rauep ke ke iru nöp udöm, kabö m+lö kub unbö m+gan lan an+bu gau g+ lö m+deia. Naböñ wañ+g n+bö yañ kabö jaspera u g+ lö m+deia; naböñ y+gwö an+bu u kabö mu, sapaia u g+ lö m+deia; naböñ y+gwö n+gan n+bö u kabö kam+ñ kam+ñ bö, aged u g+ lö m+deia; naböñ y+gwö m+lö u kabö k+kam+ñ bö, emral u g+ lö m+deia; ²⁰ naböñ mam+id u kabö a+ abe rud abe u+ mat+ g+ m+idöp, sadoniks u g+ lö m+deia; naböñ kago+ j+ñ u kabö a+, kanilian u g+ lö m+deia; naböñ mudun u kabö uha+ñ, krisolaid u g+ lö m+deia; naböñ raleb u kabö k+kam+ñ bö, ber+il u g+ lö m+deia; naböñ aj+ip u kabö uha+ñ ke yab+ñ, dopas u g+ lö m+deia; naböñ s+duñ lan u kabö k+kam+ñ bö abe uha+ñ abe u+ mat+ g+ m+idöp, krisopres u g+ lö m+deia; naböñ ag+ip lan u kabö a+, haiasin u g+ lö m+deia; naböñ m+gan lan u kabö mu, amedis u g+ lö m+deia. ²¹ Adan ramö ajöñ unbö m+gan lan gau, magö ka+um k+bañ m+tep rö rud gab, pöl a g+pal kub ke yab+ñ unbö m+gan lan udöm g+ lö m+deia. Daun kub an+bu, lor gau kabö gol aij aij glas rö k+id göl m+idöp u nöp udöm g+ lö m+deia u me, k+id yab+ñ göm m+deia. ²² Pen daun kub an+bu

* **21:8:** Mad 25:41; Hib 10:38-39; Rep 20:15; 22:15 * **21:10:** Esi 40:2 * **21:11:** Ais 60:1-2,19 * **21:12:** Esi 48:30-35 * **21:15:** Esi 40:3; Rep 11:1 * **21:16:** Grik manö hagöm 12,000 s+dadia a ga u, 2,200 kilomida rö. † **21:17:** Grik manö hagöm kiubid unbö ñ+n juöl mudun j+ñ ado g+ da m+hau m+hau (144) a ga u, mida unbö ñ+n juöl m+hau n+gan ado g+ da mam+id u (65) rö. * **21:18:** Ais 54:11-12

yad God sabe gep ram ap n+ɲagnö. God Bi Kub, Bi klö ke yabi+ u abe, Sipsip Pi u abe m+ɲpil rö, God sabe gep ram ap m+ɲdagöp; kale apil m+ɲhau God sabe gep ram m+ɲɲpil. ²³ Pen God mailö aij ke yabi+ n+ɲpe m+ɲmailö göm, Sipsip Pi lam mailö gab rö u m+ɲmailö göm g+ɲpil rö, daun an+ɲ au s+ɲdö rak+ɲ wög ap m+ɲdagöp. * ²⁴ N+ɲbi bi ram m+ɲnönj ke ke gau n+ɲbö apöm daun an+ɲbu am m+ɲdeinaböl gau, mailö aij an+ɲbu n+ɲjöl g+ɲ ajeinaböl. Kiɲ m+ɲnönj nabön i+ɲ ke ke gau n+ɲbö daun an+ɲbu am m+ɲdeinaböl gau, nan n+ɲhön n+ɲhön aij, nan n+ɲhön n+ɲhön mailö halö ram kale g+ɲla gau, halö dam daun kub raul m+ɲgan an+ɲbu am m+ɲdeinaböl. * ²⁵ Pen daun an+ɲbu, ajönj gau g+ɲñagnaböl; s+ɲböɲ auagnab n+ɲjöm ajönj pör pör hi+köl nöp m+ɲdeinab. * ²⁶ N+ɲbi bi ram m+ɲnönj ke ke gau n+ɲbö apöm daun an+ɲbu am m+ɲdeinaböl gau, nan n+ɲhön n+ɲhön aij, nan n+ɲhön n+ɲhön mailö halö ram kale g+ɲla gau, halö dam daun kub raul m+ɲgan an+ɲbu am m+ɲdeinaböl. ²⁷ God n+ɲp asi mas+ göp nan u, daun raul m+ɲgan an+ɲbu aröl rö lagnab. N+ɲbi bi god piral sabe göm g+ɲ naij yabi+ g+ɲpal gau, daun raul m+ɲgan an+ɲbu aröl rö lagnab. N+ɲbi bi pör pör nöp kam+ɲj m+ɲdeinaböl köp an+ɲbu yaɲ, Sipsip Pi hib kale kal+ɲ kliñ r+ɲknab gau nöp, daun raul m+ɲgan an+ɲbu arnaböl. *

22

N+ɲg Kam+ɲj Magö Ñeb u

¹ Ejol an+ɲbu, ñ+ɲg kam+ɲj magö ñeb u y+ɲp yamö n+ɲjñö. Ñ+ɲg auaj+ɲp an+ɲbu, glas m+ɲmailö göp rö m+ɲmailö g+ɲ auaj+ɲp. Ñ+ɲg an+ɲbu, God aip, Sipsip Pi u aip, sea kiɲ kale apil m+ɲhau as+ɲkpil au g+ɲlaɲ n+ɲbö ilam juöm, * ² daun kub lor aɲ au amöm ara. Ñ+ɲg go+ɲ böɲ böɲ mab ñ+ɲjöm pör pör m+ɲdeinaböl mab u rana. Mab ur an+ɲbu, m+ɲ añ+ɲ añ+ɲ rak+ɲ ke ke m+ɲgan laɲ u nöp, pör nöp magö p+ɲlöp. Pen mab u+ɲaɲ an+ɲbu, n+ɲbi bi ram m+ɲnönj ke ke gau n+ɲbö kal+ɲp gö kam+ɲj l+ɲn+ɲm rö nöp m+ɲɲdöp. *

* **21:23:** Ais 60:19-20; Rep 22:5 * **21:24:** Ais 60:3,5 6:9-10 * **22:1:** Esi 47:1 * **22:2:** Jen 2:9; Esi 47:12; Joe 3:18; Sek 14:8 * **22:6:** Rep 1:1

³ Daun kub an+ɲbu, God n+ɲp asi mas+ göp nan u m+ɲdagöp. God aip, Sipsip Pi u aip, sea kiɲ kale u daun kub aɲ au m+ɲdeinab. God n+ɲbi bi n+ɲpe gau, n+ɲp wög g+ɲ ñöl g+ɲ m+ɲdeinaböl. ⁴ Daun kub an+ɲbu, God n+ɲbi bi n+ɲpe gau Sipsip Pi mulu ad+ɲj n+ɲpe u n+ɲjñaböl. Sipsip Pi hib n+ɲpe u nable kale laɲ kal+ɲ kliñ r+ɲk l+ɲlö m+ɲdeinab. * ⁵ S+ɲböɲ auagnab. God Bi Kub u mailö kale u m+ɲdeinab u me, hapö m+ɲtaɲ abe, s+ɲdö abe wög ap m+ɲdageinab. Kale pör nöp pör nöp kiɲ rö m+ɲdeinaböl. *

Söl m+ɲdöp Jisas aunab

⁶ Pen ejol an+ɲbu y+ɲp haga, “Manö hagabin an+ɲbi manö piral wasö; manö n+ɲjö yabi+. God Bi Kub, Ana n+ɲpe bi manö hagep n+ɲpe gau kal+ɲp gas+ ñö manö n+ɲpe hagm+ɲdal God an+ɲbu nöp, y+ɲp yuö apem, söl m+ɲdöp g+ɲnab manö u hag ñabin,” a ga. *

⁷ Jisas manö hagöm hagab, “N+ɲjim! Söl m+ɲɲdöp n+ɲnabin. Nan n+ɲhön n+ɲhön hainö g+ɲn+ɲg gab u, buk an+ɲbi m+ɲɲdöp. N+ɲbi bi an manö an+ɲbi n+ɲj udöm, hagöp rö g+ɲnaböl gau, aij gö n+ɲjöl g+ɲ m+ɲñ m+ɲñ g+ɲnaböl,” a göp. *

⁸ Yad Jon, ejol manö hagaj+ɲp u abe, nan n+ɲhön n+ɲhön gaj+ɲp u abe magöɲhalö n+ɲjñö. Pen ejol manö hagaj+ɲp u abe, nan n+ɲhön n+ɲhön gaj+ɲp u abe magöɲhalö n+ɲj p+ɲs gem, ap lug ejol an+ɲbu ma i+ɲ n+ɲpe au kugom y+ɲmem, n+ɲp sabe g+ɲnam, a g+ɲnö u pen * ⁹ y+ɲp haga, “Wasö! Y+ɲp an+ɲg gagmön; God n+ɲp nöp sabe g+ɲmön. Ne God n+ɲp wög g+ɲ m+ɲɲpan u, namam God manö hagep bi gau abe, n+ɲbi bi manö m+ɲɲdöp buk aɲ an+ɲbi hagöp rö g+ɲpal gau abe, kale God n+ɲp wög g+ɲpim rö, yad u rö nöp God n+ɲp wög g+ɲpin,” a ga.

¹⁰ Pen ejol an+ɲbu y+ɲp haga, “Hainö g+ɲnab manö kal+ɲ kliñ r+ɲkpan yagol u, ud mamoc g+ɲmön gau pi g+ɲ lagmön; söl m+ɲɲdöp, manö kal+ɲ kliñ r+ɲkpan rö magöɲhalö g+ɲnab. ¹¹ An+ɲbu u n+ɲjöm, n+ɲbi bi g+ɲ naij g+ɲpal gau, kale u rö nöp nag+ɲ naij adö u nöp göl g+ɲ m+ɲdaiöl; n+ɲbi si bi si g+ɲpal gau, kale

* **21:25:** Ais 60:11 * **21:27:** Ais 52:1; Esi 44:9; 1Ko 22:4 * **22:4:** Mad 5:8; Rep 3:12 * **22:5:** * **22:7:** Rep 1:3 * **22:8:** Rep 19:10

adö an+bu nöp göl gi m+idaiöl; n+bi b+ gi aij gi+pal gau, kale adö aij an+bu nöp göl gi m+idaiöl; n+bi b+ u+ m+idpal gau, kale unbö rö nöp u+ m+idaiöl,” a ga. * 12 Jisas manö hagöm hagab, “N+ñim! Söl m+idöp n+nabin. N+n an+bu, kale n+bi b+ yad gau n+hön n+hön gi+pim u n+ñem, pen u rö nöp nan aij n+nabin. * 13 Yad hadame dagol gau m+idm+idin, hainö pör nöp pör nöp m+ideinabin. Yad nöp gi+nö, nan gau magöñhalö il göm m+idöp. Yad nöp gi+nö, nan gau magöñhalö ur gi+nig gi+nab. It u yad nöp, piñ u yad nöp m+idpin. *

14 “N+bi b+ wa+ij kale n+ig li aij gi+naböl gau, miñ miñ gi+naböl. Mab magö n+ñ pör pör m+ideinaböl u n+nö, kale n+ñöm am daun kub raul m+igan an+bu arnaböl. *

15 Pen kain hapeb gau, daun an+bu aröl rö lagöp. N+bi b+ kuj gi+pal gau, n+bi si b+ si gi+pal gau, wip albal gau, nan y+har+ñ gau god hon a göm sabe gi+pal gau, manö piral hagpal gau, kale höñ yañ nöp m+ideinaböl.

16 “Yad Jisas, ejol yad u hag yunö, amöm kalöp n+bi b+ yad cöc ram m+nöñ ke ke gau m+idpim gau, kalöp manö yad an+bi hag n+öb. Yad me, Depid r+kö, r+klö r+k dam dap+l gi+lö, B+ Kub m+ideinab a gi+la u nöp yad m+idpin. Yad me, gap+ pag+ñ kub ram run+ig gö n+ñöl gi, ap rannab, a gi+pal u nöp yad m+idpin,” a ga. *

17 God Ana u abe, B+ n+bi udnab n+bi an+bu abe, “Aue!” a gi+pil.

N+bi b+ manö an+b i n+ñeinaböl gau u rö nöp, “Aue!” a göl.

Kale n+bi b+ n+ig nan göp gau magöñhalö auim! Aumim, n+ig kam+ñ magö ñeb u y+har+ñ ud n+ñim. *

18 N+bi b+ manö buk an+bi m+idöp amgö li n+ñöm haglö, kale n+ñmim gau, nan n+hön n+hön hainö gi+nim manö u n+ñ aij gi+mim. N+bi b+ r+mnab manö an+b i n+ñöm, manö r+mnab halö u+ ma+ñ geinaböl u, God kal+p pen ilön nöm gö, marö kub buk an+bi hagöp rö halö udnaböl. * 19 Pen n+bi b+ manö an+b i, naböñ r+mnab udagun a göm arö geinaböl u, God kal+p pen mab magö

n+ñ pör pör m+ideinaböl hagöp u wasö gö n+ñagnaböl; Daun Kub U+ am m+ideinaböl hagöp u abe wasö gö aragnaböl.

20 B+ manö kal+ k+ñ r+kpin an+bi hagöp B+ u hagöm hagöp, “Yau! Söl m+idöp n+nabin,” a göp.

An+b unbö rö aij! B+ Kub Jisas, ne aumön!

* 21 B+ Kub hon Jisas kalöp God n+bi b+ n+pe mög gö abad m+id aij göl gi m+idain+m. An+b unbö rö aij.

* 22:11: Dan 12:10 * 22:12: Ais 40:10; Jer 17:10; Rep 2:23 * 22:13: Ais 44:6; Rep 1:8,17; 21:6 * 22:14: Jen 2:9; 3:22 * 22:16: Nab 24:17; Ais 11:1,10; Ro 1:3; Rep 2:28; 5:5 * 22:17: Ais 55:1; Rep 21:6 * 22:18: Dud 4:2; 12:32 * 22:20: Rep 2:16

Read the New Testament daily

January

date	Scripture
1	Madyu 1:1-2:12
2	Madyu 2:13-3:6
3	Madyu 3:7-4:11
4	Madyu 4:12-25
5	Madyu 5:1-26
6	Madyu 5:27-48
7	Madyu 6:1-24
8	Madyu 6:25-7:14
9	Madyu 7:15-29
10	Madyu 8:1-17
11	Madyu 8:18-34
12	Madyu 9:1-17
13	Madyu 9:18-38
14	Madyu 10:1-23
15	Madyu 10:24-11:6
16	Madyu 11:7-30
17	Madyu 12:1-21
18	Madyu 12:22-45
19	Madyu 12:46-13:23
20	Madyu 13:24-46
21	Madyu 13:47-14:12
22	Madyu 14:13-36
23	Madyu 15:1-28
24	Madyu 15:29-16:12
25	Madyu 16:13-17:9
26	Madyu 17:10-27
27	Madyu 18:1-22
28	Madyu 18:23-19:12
29	Madyu 19:13-30
30	Madyu 20:1-28
31	Madyu 20:29-21:22

date	Scripture
1	Madyu 21:23-46
2	Madyu 22:1-33
3	Madyu 22:34-23:12
4	Madyu 23:13-39
5	Madyu 24:1-28
6	Madyu 24:29-51
7	Madyu 25:1-30
8	Madyu 25:31-26:13
9	Madyu 26:14-46
10	Madyu 26:47-68
11	Madyu 26:69-27:14
12	Madyu 27:15-31
13	Madyu 27:32-66
14	Madyu 28:1-20
15	Mak 1:1-28
16	Mak 1:29-2:12
17	Mak 2:13-3:6
18	Mak 3:7-30
19	Mak 3:31-4:25
20	Mak 4:26-5:20
21	Mak 5:21-43
22	Mak 6:1-29
23	Mak 6:30-56
24	Mak 7:1-23
25	Mak 7:24-8:10
26	Mak 8:11-9:1
27	Mak 9:2-29
28	Mak 9:30-10:12

February

March

date	Scripture
1	Mak 10:13-31
2	Mak 10:32-52
3	Mak 11:1-26
4	Mak 11:27-12:17
5	Mak 12:18-37
6	Mak 12:38-13:13
7	Mak 13:14-37
8	Mak 14:1-21
9	Mak 14:22-52
10	Mak 14:53-72
11	Mak 15:1-47
12	Mak 16:1-20
13	Luk 1:1-25
14	Luk 1:26-56
15	Luk 1:57-80
16	Luk 2:1-35
17	Luk 2:36-52
18	Luk 3:1-22
19	Luk 3:23-38
20	Luk 4:1-30
21	Luk 4:31-5:11
22	Luk 5:12-28
23	Luk 5:29-6:11
24	Luk 6:12-38
25	Luk 6:39-7:10
26	Luk 7:11-35
27	Luk 7:36-8:3
28	Luk 8:4-21
29	Luk 8:22-39
30	Luk 8:40-9:6
31	Luk 9:7-27

date	Scripture
1	Luk 9:28-50
2	Luk 9:51-10:12
3	Luk 10:13-37
4	Luk 10:38-11:13
5	Luk 11:14-36
6	Luk 11:37-12:7
7	Luk 12:8-34
8	Luk 12:35-59
9	Luk 13:1-21
10	Luk 13:22-14:6
11	Luk 14:7-35
12	Luk 15:1-32
13	Luk 16:1-18
14	Luk 16:19-17:10
15	Luk 17:11-37
16	Luk 18:1-17
17	Luk 18:18-43
18	Luk 19:1-27
19	Luk 19:28-48
20	Luk 20:1-26
21	Luk 20:27-47
22	Luk 21:1-28
23	Luk 21:29-22:13
24	Luk 22:14-34
25	Luk 22:35-53
26	Luk 22:54-23:12
27	Luk 23:13-43
28	Luk 23:44-24:12
29	Luk 24:13-53
30	Jon 1:1-28

date	Scripture
1	Jon 1:29-51
2	Jon 2:1-25
3	Jon 3:1-21
4	Jon 3:22-4:3
5	Jon 4:4-42
6	Jon 4:43-54
7	Jon 5:1-23
8	Jon 5:24-47
9	Jon 6:1-21
10	Jon 6:22-40
11	Jon 6:41-71
12	Jon 7:1-29
13	Jon 7:30-52
14	Jon 7:53-8:20
15	Jon 8:21-30
16	Jon 8:31-59
17	Jon 9:1-41
18	Jon 10:1-21
19	Jon 10:22-42
20	Jon 11:1-53
21	Jon 11:54-12:19
22	Jon 12:20-50
23	Jon 13:1-30
24	Jon 13:31-14:14
25	Jon 14:15-31
26	Jon 15:1-27
27	Jon 16:1-33
28	Jon 17:1-26
29	Jon 18:1-24
30	Jon 18:25-19:22
31	Jon 19:23-42

date	Scripture
1	Jon 20:1-31
2	Jon 21:1-25
3	Aposil 1:1-26
4	Aposil 2:1-47
5	Aposil 3:1-26
6	Aposil 4:1-37
7	Aposil 5:1-42
8	Aposil 6:1-15
9	Aposil 7:1-29
10	Aposil 7:30-50
11	Aposil 7:51-8:13
12	Aposil 8:14-40
13	Aposil 9:1-25
14	Aposil 9:26-43
15	Aposil 10:1-33
16	Aposil 10:34-48
17	Aposil 11:1-30
18	Aposil 12:1-23
19	Aposil 12:24-13:12
20	Aposil 13:13-41
21	Aposil 13:42-14:7
22	Aposil 14:8-28
23	Aposil 15:1-35
24	Aposil 15:36-16:15
25	Aposil 16:16-40
26	Aposil 17:1-34
27	Aposil 18:1-21
28	Aposil 18:22-19:12
29	Aposil 19:13-41
30	Aposil 20:1-38

date	Scripture
1	Aposil 21:1-16
2	Aposil 21:17-36
3	Aposil 21:37-22:16
4	Aposil 22:17-23:10
5	Aposil 23:11-35
6	Aposil 24:1-27
7	Aposil 25:1-27
8	Aposil 26:1-32
9	Aposil 27:1-20
10	Aposil 27:21-44
11	Aposil 28:1-31
12	Rom 1:1-17
13	Rom 1:18-32
14	Rom 2:1-24
15	Rom 2:25-3:8
16	Rom 3:9-31
17	Rom 4:1-12
18	Rom 4:13-5:5
19	Rom 5:6-21
20	Rom 6:1-23
21	Rom 7:1-14
22	Rom 7:15-8:6
23	Rom 8:7-21
24	Rom 8:22-39
25	Rom 9:1-21
26	Rom 9:22-10:13
27	Rom 10:14-11:12
28	Rom 11:13-36
29	Rom 12:1-21
30	Rom 13:1-14
31	Rom 14:1-23

date	Scripture
1	Rom 15:1-21
2	Rom 15:22-16:7
3	Rom 16:8-27
4	1 Korid 1:1-17
5	1 Korid 1:18-2:5
6	1 Korid 2:6-3:4
7	1 Korid 3:5-23
8	1 Korid 4:1-21
9	1 Korid 5:1-13
10	1 Korid 6:1-20
11	1 Korid 7:1-24
12	1 Korid 7:25-40
13	1 Korid 8:1-13
14	1 Korid 9:1-18
15	1 Korid 9:19-10:13
16	1 Korid 10:14-11:1
17	1 Korid 11:2-16
18	1 Korid 11:17-34
19	1 Korid 12:1-26
20	1 Korid 12:27-13:13
21	1 Korid 14:1-17
22	1 Korid 14:18-40
23	1 Korid 15:1-28
24	1 Korid 15:29-58
25	1 Korid 16:1-24
26	2 Korid 1:1-11
27	2 Korid 1:12-2:11
28	2 Korid 2:12-17
29	2 Korid 3:1-18
30	2 Korid 4:1-12
31	2 Korid 4:13-5:10

date	Scripture
1	2 Korid 5:11-21
2	2 Korid 6:1-13
3	2 Korid 6:14-7:7
4	2 Korid 7:8-16
5	2 Korid 8:1-15
6	2 Korid 8:16-24
7	2 Korid 9:1-15
8	2 Korid 10:1-18
9	2 Korid 11:1-15
10	2 Korid 11:16-33
11	2 Korid 12:1-10
12	2 Korid 12:11-21
13	2 Korid 13:1-14
14	Galesia 1:1-24
15	Galesia 2:1-16
16	Galesia 2:17-3:9
17	Galesia 3:10-22
18	Galesia 3:23-4:20
19	Galesia 4:21-5:12
20	Galesia 5:13-26
21	Galesia 6:1-18
22	Epesas 1:1-23
23	Epesas 2:1-22
24	Epesas 3:1-21
25	Epesas 4:1-16
26	Epesas 4:17-5:2
27	Epesas 5:3-33
28	Epesas 6:1-24
29	Pilipai 1:1-26
30	Pilipai 1:27-2:18

date	Scripture
1	Pilipai 2:19-3:6
2	Pilipai 3:7-4:1
3	Pilipai 4:2-23
4	Kolosi 1:1-20
5	Kolosi 1:21-2:7
6	Kolosi 2:8-23
7	Kolosi 3:1-17
8	Kolosi 3:18-4:18
9	1 Desalonaika 1:1-2:9
10	1 Desalonaika 2:10-3:13
11	1 Desalonaika 4:1-5:3
12	1 Desalonaika 5:4-28
13	2 Desalonaika 1:1-12
14	2 Desalonaika 2:1-17
15	2 Desalonaika 3:1-18
16	1 Dimodi 1:1-20
17	1 Dimodi 2:1-15
18	1 Dimodi 3:1-16
19	1 Dimodi 4:1-16
20	1 Dimodi 5:1-25
21	1 Dimodi 6:1-21
22	2 Dimodi 1:1-18
23	2 Dimodi 2:1-21
24	2 Dimodi 2:22-3:17
25	2 Dimodi 4:1-22
26	Daidas 1:1-16
27	Daidas 2:1-14
28	Daidas 2:15-3:15
29	Pilimon 1:1-25
30	Hibru 1:1-14
31	Hibru 2:1-18

date	Scripture
1	Hibru 3:1-19
2	Hibru 4:1-13
3	Hibru 4:14-5:14
4	Hibru 6:1-20
5	Hibru 7:1-19
6	Hibru 7:20-28
7	Hibru 8:1-13
8	Hibru 9:1-10
9	Hibru 9:11-28
10	Hibru 10:1-18
11	Hibru 10:19-39
12	Hibru 11:1-16
13	Hibru 11:17-31
14	Hibru 11:32-12:13
15	Hibru 12:14-29
16	Hibru 13:1-25
17	Jems 1:1-18
18	Jems 1:19-2:17
19	Jems 2:18-3:18
20	Jems 4:1-17
21	Jems 5:1-20
22	1 Pida 1:1-12
23	1 Pida 1:13-2:10
24	1 Pida 2:11-3:7
25	1 Pida 3:8-4:6
26	1 Pida 4:7-5:14
27	2 Pida 1:1-21
28	2 Pida 2:1-22
29	2 Pida 3:1-18
30	1 Jon 1:1-10

date	Scripture
1	1 Jon 2:1-17
2	1 Jon 2:18-3:2
3	1 Jon 3:3-24
4	1 Jon 4:1-21
5	1 Jon 5:1-21
6	2 Jon 1:1-13
7	3 Jon 1:1-14
8	Jud 1:1-25
9	Repelesin 1:1-20
10	Repelesin 2:1-17
11	Repelesin 2:18-3:6
12	Repelesin 3:7-22
13	Repelesin 4:1-11
14	Repelesin 5:1-14
15	Repelesin 6:1-17
16	Repelesin 7:1-17
17	Repelesin 8:1-13
18	Repelesin 9:1-21
19	Repelesin 10:1-11
20	Repelesin 11:1-19
21	Repelesin 12:1-18
22	Repelesin 13:1-18
23	Repelesin 14:1-20
24	Repelesin 15:1-8
25	Repelesin 16:1-21
26	Repelesin 17:1-18
27	Repelesin 18:1-24
28	Repelesin 19:1-21
29	Repelesin 20:1-15
30	Repelesin 21:1-27
31	Repelesin 22:1-21

December